S. J. C. M.

CVM PRIVILEGIO

M.T.C. Rhetoricorum
Libri. Recenter castigati.
cum expositoribus
Francisco Maturantio.
Antonio Mancinello.
M. Fabio Victorino.

Est fris ambrosij salvij de balneolo or[dinis] p[re]dic[atorum], et co[m]munitati dedit

Francicus Maturantius Perusinus Antonio Moretto Brixiensi. S. d.

IN æquo beatitudinis gradu in quadã ad tacitum epistola eos locat Cæcilius: quibus deorum munere datum est: aut facere scribenda: aut scribere legenda. Crispus uero ait: Et qui fecere: & q facta aliorũ scripsere: multi laudantur: Recte sanè: & uere uterq; : nam & qui facit breuis admodũ gloriæ consequitur fructum: nisi aliquẽ nanciscatur scriptorẽ: a quo res a se gestæ ad posteros transmittantur: Et frustra sit ingenium: ac facundia necesse est: nisi adsit materia: in q̃ uersentur: & uires suas promãt: Ego uero in pari meritorũ & laudis fastigio libens illos locauerim: qui & locupletant latinã linguã aliquid edendo: quod sit studiosis ad frugẽ: & quæ cõdita & elaborata ab aliis sunt: sedulo pquirunt: latere diutius nõ sinunt: Sed ueluti e quodã deprompta thesauro: in lucem pferunt: ac ut esse usui omnibus possint puirili sua efficiunt: Cumq; scribere ipsis cõcessum non sit: aliorũ scripta sedulo fouent: publicãt: illustrant. Quo laudis genere nequaquã paruo: aut contemnẽdo si quis ornari dignus est: post admirabile: & prorsus diuinum libros imprimendi inuentũ: per quod latina lingua: quæ prope interierat: sic resurgere: & iam instaurari cœpit: ut spes sit ppemodũ firma: antiquum ex aliqua pte splendorem & decus propediem recepturã. Tu mi Antoni Morette omniũ modo nõ inuideant consensu dignissimus iudicaris: Qui quicqd rei litterariæ pro tuo exactissimo iudicio fore arbitraris adiumẽto: diligenter: uel anxie potius inuestigas: & uel ab inuitis dominis extorques: tradis impressoribus: & ut q̃ optime ac emendatissime imprimantur: operam das: Non minus pro tam ardẽti in latinam linguã studio: & in litteras ac doctos omnes obseruantia: habiturus apud posteros nominis: quam aut Triphon ille bibliopola: cuius quotidiano conuitio coactum se fatetur Fabius: ut iãpridem scriptas oratorias ædetet institutiones: aut Sosii: Quorum pumice nitidus horatianus liber spectari: & prostare in publico properat: consecuti sunt: Ego tamen debeam ne tibi quod nostras in rhetoricos ad Herennium dare impressoribus enarratiunculas: & uoluisti: & properasti: nõ satis scio: Quippe qui uereor ne dũ cõsulere fortasse famæ credis: maliuolorũ & inuidorũ lacerandũ ineptis potius obicias uoculis. Qui ut fuci cœlesti liquore congesta ab apibus mella: ignaui ipsi absumũt: sic nihil prorsus ædẽtes: alienos inuadunt labores: Et quantum in ipsis est: conantur atterere. Quos tamen homines cõtemnemus & nostra carpere non moleste feremus: si modo pungere se: sed minime penetrare intellexerint. Vale.

Franciscus Maturantius Antonio Moretto salutem.

NIsi ad te epistolam: quam addas enarrationibus illis nostri in rhetoricos ad Herennium. Ad te scribimus: & si non quantum mereris: certe quantum possumus: laudamus. Quãdo acceperis: pergratum erit si admonebis: & simul uitruuium tuum iamdiu per tot uiros clarissimos recognitum: ad nos transmittas uelim. Vale: & rescribe Vicentiæ Tertio Kalendas septembres.

ANTO. Mancinellus Generosissimo Adolescenti Hieronymo Omphredi Iustiniano: Patritio Veneto: Prothonotario apostolico: Archidiacono Concordiensi.

Rhetoricen ad herennium esse Ciceronis.

AQuo uerba in ordinẽ primũ redacta: Vbi nã primus orator Vbiue monumentis & litteris primũ cõmissa oratio: Quis orationẽ primus omniũ scripsit: Quis oratoriæ cãpos primus aperuit: & plura huiusmodi scriberẽ hoc loco Hieronyme benignissime: nisi iampridẽ in scribendi orandiq; Modo satis ut nosti aperuisse. Itaq; illis omissis ostendã rhetoricen ad herẽniũ. M. Tulii Ciceronis nõ alterius (ut quidẽ uulgo cõtẽdũt) esse. Id ãt ipsius Tulii uerbis patebit argumẽto firmissimo: Scri. n. prio ad herẽniũ li. ubi de uerisimili narratiõe meminit: hmõi uerba. Adhuc q̃ dicta sunt arbitror mihi constare cũ cæteris artis scriptoribus: nisi qa de insinuationibus nos noua excogitauimus: q; ea soli nos pter cæteros i Tria tpa diuisimus: ut plane certã uiã & pspicuam rationẽ exordiorũ haberemus. hæc ille. In rhetoricis itẽ de inuentione: unde hæc ad herenniũ (ut patet) maxima ex pte ferme excerpta est: insinuatio in tria quoq; tpa diuisa est. Scribit. n. in illis ita. Nũc insinuationes queadmodũ tractari cõueniat deinceps dicendũ uidetur. Insinuatione igit utendũ est: quũ admirabile genus causæ est: hoc est ut ante diximus quũ animus auditoris infensus est. Id aũt tribus ex causis maxime fit: si aut inest in ipsa causa quædã turpitudo. Aut si ab his q ante dixerunt iã quiddã auditori persuasum uidetur aut si eo tpe locus dicẽdi datur: quũ iã illi: quos audire oportet: defessi sunt audiendo &c. Audebũt ne iã amplius Ciceronis esse rhetoricẽ ad herenniũ negare! Præterea in opere ipso ad herenniũ inquit: Deinceps de insinuatione aperiendũ est. In rhetoricis uero de inuentione idẽ fere. sic. n. ait: Nunc insinuationes queadmodũ tractari cõueniat deinceps dicendũ uidet. Ciceronis ergo rhetoricẽ ad herenniũ esse: Qui dubitãt! De. C. aũt herẽnio Salu. ẽt meminit: Aulus Gelius. n. li. ix. c. xx. ita scribit. Salu. quoq; pprietatũ in uerbis retinentissimus cõsuetudini cõcessit: & priuilegiũ quod de Cn. Pompei reditu ferebat legẽ appellauit. Verba ex secũda eius historia hæc sunt: Nã Scyllã consulẽ de reditu eius legẽ ferentẽ ex cõposito Tribunus plæbis. C. herẽnius phibuerat. hæc ille. Quod itẽ argumentũ est Ciceronis esse rhetoricẽ ipsam ad herenniũ: Cũ eodẽ fue

rint tēpore Herēniorūꝙ domus amicissima Ciceroni: Nā in oratione pro. M. Cælio ita scribit Animaduerti .n. iudices audiri a uobis meū familiarē. L. herennii pgrattente: &c. Est & aliud argumentū: quū ait. Et si nego ciis familiaribus impediti uix satis ocium studio suppeditare possumus: & id ipsum quod datur ocii libentius in philosophia consumere consueuimus: &c. Solet .n. M. Tullius Cicero sæpe idē fere suis libris inserere: Vnde in ꝓlogo tus. questionū ait idē penetiā ita incipit. Cū defensionū laboribus senatoriisꝙ muneribus aut oīno aut magna ex aliqua parte eēm alqñ liberatus. retuli me: Brute te hortante maxime ad ea studia: quæ retēta animo: remissa temporibus: longo interuallo intermissa reuocaui. Et paulo inferius: philosophia latuit usq ad hanc ætatē: nec ullū habuit lumen litterarū latinarū & excitanda nobis est: ut si occupati profuimus aliqd ciuibus nostris prosimus ēt si possumus ociosi. &c. libro itē quarto ad Lentulū in epi. ad Seruiū Sulpitium sic. Non amicorū negociis: non reip. procuratione impediebātur cogitationes meæ. In septima quoq philippica ita: Omne .n. curriculū industriæ nostræ in foro in curia in amicorū periculis ꝓpulsandis elaboratū est. Patet ne iā rhetoricē ad herenniū Ciceronis esse: ita quidē. taceo aūt Priscianū & eo antiquiorē hiero. sanctū: pluresꝙ alios: q sæpius Ciceronē ad herenniū citanr. taceo itē illud qđ ipsemet Cicero ad herenniū lib. i. a seipso exemplū ducens sic air: Paterfamilias quū filiū hæredē testamento faceret: uasa argētea uxori legauit. hoc mō. tullius hæres meus terentiæ uxori meæ triginta pōdo uasorū argēteorꝫ dato quæ uolet. post mortē eius uasa preciosa & celata magnifice illa petit: tullius se quæ ipse uolet in triginta pōdo ei debere dicit. Cōstitutio ex ambiguo. &c. itaq non ne & hoc firmissimū est argumentū: & illi primo cōueniens. Si. n. alius a Cicerone rhetoricen ad herenniū scripsisset: Nunq̄ profecto nec tulii ne: terentiæ meminisset: Cū uti ostēdimus de insinuatione dixerit illa adhuc quæ dicta sunt arbitror mihi cōstare cū cæteris artis scriptoribus: nisi qa de insinuationibus nos noua excogitauimus. &c. Quæ quidē Cice. prius scripserat. Nō meminisset inquā. Nec tullii nec terentiæ: ne furtū illud potissimū depræhenderetur: quū sibi Ciceronis inuenta de insinuatione assumpsisset: ut plurima ex illo eodē opere. Quod ut mihi credatur Agendū q̄so HIEronime generosissime passim præcepta illa de inuentione cum præceptis ad herenniū conferas: Videbis .n. sæpissime eadem uerba in eisdē clausulis posita: præcepta q; eadē. Quæ quidem si cū nostris uigilis sæpe relegeris IVStiniane mi humāissime: Quā tibi natura tribuit eloquētiam splendidiorē locupletioremꝙ reddes facilime. Est .n. in te acumen ingenii perspicax: Est ille memoriæ duplex effectus: facile nāq percipis: fideliter contines: quæcunq semel acceperis. Est inde rerum multarum cognitio. Accedit natura decoris munus: Accedunt mores q̄optimi. Quis eni te probitate gratia continentia modestia pietate religione inter æquæuos præstantior? fœlices igitur tali filio parentes: fœlices amici: fœlix & patria. Quod autem cōmentariolus iste ad primi dūtaxat uoluminis calcē peruenerit: nulla est alia causa: nisi quia dum opus id romæ publice profitebar ante diem reliqui prouinciam Venetias petiturus: Nec ulterius addere licuit. Quantos .n. labores (ut prima saltem cōmentariorum meorum in Iuuenalem: & Horatium Flaccum. editio emendatior uagaretur) sum passus: & in aliis item opusculis te fugit minime. Scio autem uoluminum quattuor primum esse difficilimum: quo circa maiori cura maioriꝙ studio opus fuit: In reliquis ubi occasio dabit aliquid operæ nostræ adiicietur. Addo ulterius anteq̄ istæc collegissem uidisse me cōmentarios quos iam sine certo auctoris nomine: quibus cum multa meo marte tum noua tum necessaria adiici posse uiderem: eo libentius in romano gymnasio rhetoricen ad herennium profitebar. Hinc quæcunq eo tempore legenti mihi oblata sunt & in libello notata: Nūc impressoribus trado: Sæpe enim Vir egregius Antonius Moretus brixiensis peritus quidem & cui studiosi omnes ob eius in imprimendis libris curam & studium debent illa & si minime ad operis finem peruenerant a me petiit: itaque & amico & occasioni satisfacere uolui: Nam propediem Venetiis soluam patriam coniugem filios reuisurus iam triennium absens. tibi autem commentariolum istum HIERonyme gratiosissime dedico tuo erga me animo: meaque in te beniuolentia motus. Vale & Salue. Mancinellumque tuū ut facis Ama. Datum Venetiis Octauo Idus nouembres. M. cccc. xciii.

¶ Tituli uoluminis primi Rhetorices nouæ ad Herennium.

FRANCISCI MATVRANTII PERVSINI VIRI ERVDITISSIMI IN. M. TV. CICERONIS RHETORICORVM LIBROS INTERPRETATIO.

ETsi negociis familiaribus. Titulus est. M. Tulii Ciceronis ad Herennium de arte rhetorica Liber primus. Quattuor uero omnino sunt. Herennium ex cognatione sua in peroratione huius operis fuisse tradit Cicero his uerbis: Nam & simul libenter exercebamur propter amicitiam: cuius initium cognatio facit. Multi nouam hos libros uocant rhetoricam illos in quibus de sola inuentione praecepit: quos ipse non probauit: nam sibi adolescēti dicit excidisse: ueterem appellant. Veterem autē uel nouā rhetoricam nominari quos dixi libros apd aliquem ueterem auctorem non comperio. Herennii hortatu hunc se dicit laborem quamuis impeditum agendis amicorū causis suscepisse. ne aut ea nolle uideretur quae herennius uellet: aut laborem subterfugere putaretur quorum utrunq Ciceroni turpe erat. Exordii proprietates ferme omnes hēt haec praefatio: Docilem reddit auditorem. Beniuolū. attentum. Docilitatem prius comparat: cum quibus de rebus dicturus sit. Exponit. Vt Virgilius: Arma uirumq cano. Beniuolentiam colligit: cum suum sine arrogantia officium laudat: & qualis in amicum sic ostendit: cuius uoluntati: quāuis maioribus negociis occupatus: morem gerere non recusat. Attentū facit: quum multum in se utilitas habere artē dicit. Rursus beniuolum reddit graecorum scriptorum arguens arrogantiam: qui ut difficilem artem eē ostenderent: ea quae minime utilia erant tradiderunt. Se autem utilia tantum: & pene necessaria scripturum pollicetur.

Docilis auditor
Beniuolus
Attentus

M. T. CICERONIS ORATORIS clarissimi Rhetorices nouae liber prim9 icipit

ETSI NEGOCIIS familiarib9 impediti uix satis ocium studio suppeditarē possimus: & id ipsum quod dat ocii: libē tius in philosophia cōsumere consueuimus:

Familiaribus. non domus aut familiae: cuius tantus uir & senator ministros & procuratores habebat: sed familiarium hoc est amicorum: pro quibus partim in foro: partim in senatu & apud populum dicebat. Manifestumq est: in amicis defendendis semper ferme occupatum fuisse Ciceronem: Nam ipse in oratione p lege Manilia sic ait: omne meum tempus: amicorum temporibus transmittendū putaui. & in epistola ad Qu. fratrem: & nulla est pene dies: quo non dicam pro reo. Negociis: laboriosis occupationibus. Suppeditare: impartiri. Subministrare abunde praebere: ut sub pedibus: sicut in prouerbio est: etiam fit. Studio: litterarum. Suppeditate

Id ipsum: emphasis est: modicum scilicet. Libentius in philosophia. Argumentum intendit: pars datur ocii & id parum quod datur: libentius in philosophia: q̄ dicendi arte consumere ponere: & locare solemus. Triplex est philosophia sic a platōe diuisa. Moralis: Naturalis: Ratiocinalis. Moralis in tres scinditur partes: Monosticam quae posita in contemplatione est: oeconomicam: & politicam. Ratiocinalis Logicam continet: & rhetoricam: Cum enim duo genera orationis sint concisa: & perpetua: concisa dialetica: perpetua rhetorica assignatur. & Zeno eleates quid interesset inter rhetoricam & dialecticam interrogatus: clausam prius compressis digitis dialecticam indicans: deinde diductam & apertam rhetoricam significans: manum porrexit. Sed hic illud occurrit. Si libentius in philosophia qua in rhetorica ocium consumere Cicero consueuit: ergo rhetorica quā partem ratiocinalis diximus: philosophia non est. facile soluitur questio. Nam moralem per excellentiam dicimus intelligi: quae bonum reddit uirum: cum doctum tantum naturalis & ratiocinalis efficiat: caeterum rhetoricam philosophiam esse aperte in paradoxis Cicero indicat dicens. Quia nos ea philosophia plus utimur quae peperit dicendi copia.

Philosophia Triplex
Beniuolētia a ppria persona

ANTONII MANCINELLI Commentariolus in Rhetoricen ad herennium. Ad Hieronymū Omphredi Iustinianum Patritium Venetum. Prothonotarium Apostolicum. Archidiaconum Cōcordiensem.

ETsi negociis familiaribus impediti: primū beniuolentiam captat a persona sua: ostendit enim qualis fuerit in amicos: Quum dicit se negociis familiaribus impeditum fuisse: Quā etiam pfert quae incōmoda quaeq difficultates circa studiū suum essent. Nam uix satis ocium illi suppeditare poterat. Demum instantibus quoq difficultatibus amico obsequi uelle ostēdit. Captat beniuolentiam ab auditoris persona: quum dicit illum non sine causa Rhetoricē cognoscere uoluisse. Inde ab rebus ipsis. laudando. n. extollit illas: nā inquit in se non parum fructus habere dicēdi copiam cōmoditatemq orationis. Docilem postea reddit auditorē ibi. Quas ob res: ostendit quippe se necessaria tantum copiae dicendi scripturum: postremo attentum facit ibi. Nūc ne nimium longa sumatur oratio. Pollicetur namq iamiam de re ipsa dicere. Etsi coniunctio est aduersatiua: est autem aduersatiua: quae aduersum conuenienti significat: unde se impeditum ostendit negociis familiaribus

Beniuolentia ab auditoris persona
beniuolentia a rebus ipsis
Docilis auditor
Attentus

Ita:ut studio uacare uix possit. Etsi negociis ordo est: O Cai herenni uoluntas tua cõmouit nos ut de ratione dicendi conscriberemus ne aut tua causa noluisse: aut fugisse nos laborem putares. Etsi negociis familiaribus impediti &c. Quoties.n.insunt: Quamuis licet & si Quãquã similiaq;: & Tamen. Nimirum a uerbo cui adhærebat tamẽ ipso tñ excusso incipiẽda est construi oratio. quod iccirco in ligatura & quasi iunctura oratiõis insertum est: quia oratio unde non debuerat incœperat. Quod si principali uerbo cœpisset: superuacuum fuisset inserere tamen. Tunc igitur quum recte inchoatur illam dictionem ut superfluam quasi functam officio suo debemus abiicere. Negociis familiaribus. Actionibus causarum & defensionibus amicorum. Ait.n.lib. iiii. epistola ad Seruium sulpitium. Non amicorum negociis. Non reip. procuratione impediebantur cogitationes meæ. Et philippica septima inquit. Oẽ enim curriculum industriæ nostræ in foro in curia in amicorum periculis propulsandis elaboratum est. In fine etiam libri primi ad herennium illa scribit. Etsi quo tardius hæc q̃ studes absoluentur: cum rerum magnitudini: tum nostris quoq; occupationibus assignare debebis. Negociis: negocium dictum ꝙ non sit ocium ut scribit festus Vt uero fabius li.iii.ait.sic finit Apollodorus Negocium est congregatio personarum locorum temporum causarum factorum instrumentorum sermonũ scriptorũ & non scriptorum. Familiaribus: familiares ex eadem familia dicebanẽ olim ut scribit festus. Amicus autẽ familiaris & necessarius quo pacto differãt. M. Cice. i orõne ꝓ rege deiotaro pãdit his uerbis. Laboro eqdẽ regis deiotari cã: quo cũ mihi amicitia populi Ro. cõciliauit hospitium: uolũtas utriusq; coniũxit. Familiaritatẽ cõsuetudo attulit. summã uero necessitudinẽ magna eius officia i me & i exercitum meũ effecerũt &c.

Negociũ

Ociũ q occasionẽ & tẽporis opportunitatẽ: Vacationẽq; a labore. Cicero aũt li.v.tusc.ait: Quid est.n. dulcius ocio litterario ubi ꝑ labore studii ociũ accepit: qa is qui studiis opam dant necesse ẽ ut nõ negociosi sint. Studio. Studiũ ẽ animi ad aliqd agendũ ptinacia: Vel studiũ ẽ animi cõsensus ad aliqd utrunq; Victorinus scribit li.i.rh. Vbi ẽt Cicero ingt Studiũ ẽ animi assidua & uehemẽs ad aliquã rẽ applicata cũ uolunrare occupatio: ut philosophiæ poetriæ geometriæ lſarum. Suppeditare. subministrare. Possumus: possumus pſentis Indicatiui uoce in antiqs legiẽ: & ita legendũ est. Nã & si Et quãq̃ indicatiuũ semp asciscũt: in principio.s.orõnũ epistolarũ librorũ: Quãuis & licet in hoc loco rato: in cæteris omnia idifferẽter. In philosophia: Moralem itelligit: quæ oratori ualde est necessaria: itaq; nisi eã tenuerat nihil in quo magnus eẽ possit habebit. fabius itẽ li.ii.ait ꝙ Rhetorice locũ in ethice negocialẽ assignant.i.pragmaticõ. Et Cicero li.i. tusc. phiam studium sapientiæ interpretatur. Et li.v. eiusdẽ operis philosophos sapiæ studiosos appellat. Vbi ẽt de philosophia sic ait: O uitæ philosophia dux. O uirtutis idagatrix expultrixq; uitiorũ: Quid nõ modo nos: sed oino uita hoium sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti. Tu dissipatos hoies in societatẽ uitæ cõuocasti. Tu eos inter se primo domiciliis deinde cõiugiis tum litterarũ & uocũ cõiunctione iunxisti. Tu inuẽtrix legũ: Tu magistra moꝝ & disciplina fuisti. Ad te cõfugimus, a te opẽ petimus tibi nos. ut antea magna ex pte sic nunc penitus totosq; tradimus hæc Cicero. q etiam li.i.tus. sic dixerat philosophia uero oium mater artiũ qd ẽ aliud nisi ut Plato ait: Donũ ut ego inuentũ deoꝝ: hæc nos primũ ad illoꝝ cultũ deinde ad ius hoium qd̃ situ ẽ in generis humani societate tũ ad modestiã magnitudinẽq; animi erudiuit. eadẽq; ab animo tanq̃ ab oculis caliginẽ dispulit &c. Idẽ uero li.i. de oratore scribit quo mõ philosophia in tres ptes est distributa: in naturæ obscuritatẽ: i disserendi subtilitatẽ: in uitã atq; mores: tertiũ genus ingt ꝙ semp oratoris fuit nisi tenebimus nihil oratori i quo magnus eẽ possit relinquemus. Macro. ẽt li.ii. de som. scribit philosophiam triplicẽ eẽ: Moralẽ: Naturalẽ: & rõnalẽ. Moralis est q̃ docet morũ elimatã perfectionem. Naturalis quæ de diuinis corpibus disputat. Rõnalis quũ de incorporeis sermo est quæ mens sola cõplectiẽ. Est aũt philosophia ut scribit Alcinous affectio sapiæ: quæ soluit ac reducit ad intelligibilia: conuertitq; nos ad ea quæ sunt secundum ueritatem.

studiũ

Philosophiæ laus

tua nos tamen Cai Herenni uoluntas commouit: ut de ratione dicendi conscriberemus: ne aut tua causa noluisse: aut nos fugisse laborem putares: & eo studiosius hoc negocium suscẽperimus: quod te non sine causa uelle cognoscere rhetoricam intelligebamus. Non enim parum fructus habet copia dicendi: & commoditas orationis: si recta intelligentia & diffinita animi moderatione gubernetur. Quas ob res illa: quæ græci scriptores

CER AN. Tua tñ nos uoluntas. Nõ parua beniuolentiæ captatio est: cũ negociorum & studioꝝ intermissa consuetudo dr: ut amici satisfieret uoluntati. In quo & a persona ꝑpria beniuolentiam comparat Cicero. bonum enim uirum se oñdit: cum amici causa laborẽ suscipit quem honestum & utilem non subterfugit. quod si faceret turpe: & dedecus esset. Nam amicis honesta petentibus negare nefas est: cũ ut ipse ait in lælio: Hæc in amicitia lex sanciatur: ut ab amicis honesta petamus: & amicorũ causa hõesta faciamus rogati. officio certe fungi ẽ amicitiæ: quæ est ut Salustius ait idem uelle: & idẽ nolle. Ne nos aut tua causa noluisse. Duo sunt quæ ad scribendũ Ciceronem impellũt: primũ ut amici morẽ gerat uolunrati. alterũ ne laborẽ subterfugere uideaẽ. quorũ neutꝝ hõeste facere poterat. Tũ cã. Debemus enĩ uelle qcũq; tu uis. De rõne dicẽdi. Rhetorices diffinitionẽ cõplexus ẽ: q̃ rõ dicẽdi ẽ. Dicere ãt ẽ apte copiose: distincte loq: nec dicit qsq̃ nisi q ex arte loqẽ. At uero loq a natura ipsa ẽ. Cõscriberẽus. nõ sine cã sic locutus est: nã de oibus rhetorices partibus tractat. qd̃ in eo libro nõ facit: quẽ ueterem rhetoricam nominant in quo de sola ut dictum est inuẽtione ꝑcepit. Et eo studiosius. Attentum hic reddit Herennium. Attentos enim facimus.

Beniuolentia a ꝑpria ꝑsona

Attẽtus auditor

facimus. Cũ de rebus magnis nouis: inuſitatis & q̃ utiles ſint: illis pſertim q audiũt: uerba nos facturos pollicemur. Eo ſtudioſius. iõ libẽtius. Laborẽ hũc inqt ſuſcepi qm̃ te iõ artẽ rhetoricã cognoſcere uelle itellexi: ꝙ utilẽ nõ malã ſicut multi eã eẽ iudices. In ueteris ꝓhœmio: Multos dicit illis tpibus fuiſſe qbus rhetorices nomẽ erat inuiſũ: ꝙ noxiã eã eſſe putabãt & plus mali q̃ boni in ſe habere. Sed utiliſſima ẽ ſiqs eã cũ ſapia cõiungat. Nõ ſine cã. Nõ temere ſed ꝙ utilẽ ducis eẽ. Copia dicẽdi rhetorica. Quã rõnem dicẽdi ſupius uocauit. Copiã nũc dicit: nihil ẽ. n. tã oratori neceſſariũ: q̃ idoneoꝝ uerborũ copia. Illud. n. maxime in ofone cauẽdũ ẽ: ne/ arrida & ieiuna ſit. Cõmoditas ofonis. Nõ fruſtra hoc addit: ũ: nã in eo pcipue occupatus eẽ debet orator: ut utilitatẽ aliquã afferãt q̃ dicit. Cõmoda aũt tunc erit oratio. Cum nihil ſupfluũ diceẽ: nihil omitteẽ neceſſarium. Ille tñ ſenſus uerior ẽ ut Cõmoditatẽ dicamus ofonis cũ accõmodanẽ uerba ſentẽtiis: & humilibus hũilia. Mediocribus mediocria. ſublimibus ſublimia efferunẽ. Quod in operibus ſuis ſeruare Virgiliũ aĩaduertimus. Recta intelligẽtia: ut recte ea de qbus dicendũ eſt: orator intelligat. omnẽ. ſ. ſubiectã materiã. Ne illa in eũ cadat reprahẽſio: q̃ a Mutio Scæuola in Seruiũ Sulpitiũ oratorẽ pſtantiſſimũ ꝓfecta olim tradiẽ. Turpe eẽ patritio & nobili & cauſas oranti ius in quo uerſateẽ ignorare: Cũ de re amici ſui q̃rens Seruius quod reſponſũ a Mutio de iure fuerat paꝝ intellexiſſet uerũꝙ iterrogaſſet. Qua cõtumelia adductus Ciuili iuri operã dedit. Et certe recte dicere nemo põt niſi q rẽ intelligat de qua cõtingit dicere. Diffinita aĩ moderatiõe: Breuiſſime hoc loco illud attingat qđ in ueteris rhetorices ꝓhœmio: plixe diſputauit. Eloquentiã. ſ. cũ ſapia oportere eſſe cõiunctã. Nã eloquẽtiã ſine ſapia ꝓdeſſe nunq̃ dicit: obeſſe plerunꝙ ſatiuſꝙ ẽ ſapientẽ eſſe ſine eloquentia. Quã eloquentẽ ſine ſapia. Vtentiũ aũt uitio mala ſit eloquentia. Quod ſi ad malũ tm̃ data eſſet: nõ mater natura ipſa q̃ dedit. Sed nouerca: ut Quintilianus ait fuiſſet: cum adeo pſtans ſublimiſꝙ res ſit. Sapiam uero: cui Eloquentiã cõiunctã debere eẽ aſſerimus: uirtutẽ illã intelligimus: q̃ ſic diffinitur. Virtus eſt hĩtus animi in naturæ modũ rõni cõſentaneus. In naturæ modũ dẽ ut platonẽ ſecutus ait Victorinus. Qm̃ duobus cõſtamus anima & corpore. Immortalis anima eſt: & ſi imortalis a diuinis deſcendit. ergo pfecta eſt. Sed acies q̃uis pfecta anime quodã corpis craſſo regmine irretitur: & circunfundiẽ. Et ita fit ut quandã obliuionẽ ſui capiat. Cũ uero ſtudio: ac diſciplina ueluti detegi cœperit atꝙ nudari. Tunc in naturæ ſuæ modũ aĩ habitus reuertitur: atꝙ reuocaẽ. Hãc uirtutẽ Plato dicit nũc arte fieri: nũc cũ hoibus naſci: nũc exercitatione confici: nunc adeo dari. Cicero eãdẽ ponit cũ ſapiẽtia in eo qđ uel in naturæ modũ qđ uerius eſt. Quoniã ut zeno dicebat hois finis eſt. Cõſentaneæ ſecundũ naturã uiuere. Id aũt eſſe ſecũdũ uirtutẽ uiuere: ad eã. n. natura nos ducit. Diffinita ergo moderatiõe Sapiẽtiã quã cũ eloquentia cõiunxerit. diffinire animi moderatiõe gubernabitur: neꝙ ea defendet: q̃ defendẽda nõ ſunt neꝙ ea oppugnabit q̃ oppugnare nefas ẽ. Vel uirtute q̃ eadẽ cũ ſapia eſt diffinita certa & recta & ueluti circũſcripta clauſaꝙ extremis q̃ uitia ſũt: neꝙ inclinans p exceſſũ neꝙ declinans p defectũ ſemperꝙ ſibi in faciẽdis & nõ faciẽdis cõſonãs. Moderatiõe oĩa. n. moderaẽ uirtus: Quæ ut ait oratius Mediũ eſt uitioꝝ utrinꝙ redactũ. Quas ob res. Hic a pſona aduerſarioꝝ bẽiuolẽtiã colligit quos ĩ odiũ rapit. Cũ eorũ arrogãter: & ĩaniter facta cõmẽorat: Dicit. n. ſupflua nimiũ: & q̃ nihil ad artẽ ptinebãt. cõquiſiuiſſe & ut multa ſciſſe crederenẽ: & ut difficilior ars cognitu uidereẽ: ſciendũ aũt eſt auctore Varronẽ omniũ pene artiũ quædã intrinſeca eẽ quædã extrinſeca. Intrinſeca pcepta: Sic neceſſaria ſunt. ſic artẽ cuius ſunt. cõſtituunt: ut Sine illis tradi ars ipſa nõ poſſit & haberi. Exẽpli gfa: ne a noſtra diſcedamus facultate. Rhetoricã q tradit: regulas & pcepta tradat inuẽtionis: elocutionis: memoriæ & ꝓnunciationis neceſſe eſt. Exordiũ pterea: & reliquaꝝ orationis partium: quot ſint ſtatus doceat & cætera oĩa aperiat: Sine qbus percipi ars nõ põt. Intrinſeca hæc diceñ. Extrinſeca uero ad artẽ qdem aliquo mõ pertinẽt: neceſſaria tñ nõ ſunt. Et ſi ptereas nihil afferas artiſ uel diſcituro detrimẽti. Vt q̃rere de origine & auctoribus rhetorices: an ſit ars: an uirtus diſſerere: non. n. q̃tũ ad ipſum ptinet artificiũ qcq̃ inſtruit oratorẽ: In huiuſmodi rebus inanis gloriæ cupidi: occupati erant græci. Se utilia dicit tantũ q̃ ſcriberet aſſumpſiſſe. In quo a ſua pſona beniuolentiã cõparat. In rhetores illos græcos dici cito q ſuperflua & inutilia multa ſcripſerunt: ut hermagoras: de quo ait in ueteri. Nam Hermagoras quod nec quid dicat attendere: nec quid polliceatur: intelligere uidetur. Cæterũ multi artem utiliter & cõmode ex græcis tradiderunt: ut Ariſtoteles: Theophraſtus: Theodorus: Gadaræus: Apollonius: Malon: Dionyſius Halicarnaſeus: & alii non pauci. Quas ob res. Recte plurali numero uſus eſt. Duo. n. ſuperius dixit fuiſſe: quæ ſuſcipere laborem ſcribendi compulerunt: alterum ne amici cauſa noluiſſe alterum ne laborem ſubterfugiſſe putaretur.

Loquentiam cũ ſapia cõ iunctã eſſe oportere

Beniuolentia a pſõa aduerſariorum

¶ANTO. Voluntas. Voluntas eſt q̃ quid cũ rõne deſiderat: eſtꝙ in ſolo ſapiente. Quæ aũt aduerſus rõnẽ incitata eſt uehemẽtius: ea libido eſt uel cupiditas effrenata: q̃ in oĩbus ſtultis inueniẽ. Auctor eſt Cic. lib. iiii. tuſc. De rõne dicẽdi periphraſis eſt uel interpretatio rhetorices. Cõſcriberemus: de oĩbus partibus ſimul docẽtes. Vnde in prologo. li. iiii. ait. Nequid tibi rhetoricæ artis deeſſe poſſit. Rhetoricã. rhetoricen in latinũ trãfferentes tũ oratoriã tũ oratricẽ noĩauerunt: ut docet fabius li. ii. c. xv. Et li. v. ſcribit ꝙ rhetorice ẽ benedicẽdi ſcĩa. Aut rhetorice ẽ inueniẽdi recte & diſponẽdi & eloquẽdi cũ firma mẽoria & dignitate actiõis ſciẽtia. Si recta ĩtelligẽtia ſcribit Cicero ĩ phemio rh. Sapiẽtiã ſine eloquẽtia parũ ꝓdeſſe ciuitatibus.

inanis arrogantiæ cauſa ſibi aſſumpſere: reliquimus. Nã illi ne parũ multa ſciſſe uiderentur ea conquiſiuerũt: quæ nihil ad propoſitũ

¶FRAN. Inanis arrogantiæ cauſa: nõ ut ſuis pro deſſent ſectatoribus. Sed ut gloriam ipſi: ſi multa dicerent & inſolita: parumꝙ ad artem ſpectantia conſequerentur. Arrogare eſt nimium de ſeipſo pſumere ſibi ipſi indulgere: & placere: ac propriis bonis ſup

arrogaẽ

attinebant: ut ars difficilior cognitu uideref.
•Nos autem ea quae putauimus: ad rationem dicendi pertinere sumpsimus. Non. n. spe q̄stus aut gloria commoti uenimus ad scribendum quemadmodum caeteri: sed ut industria nostra tuę morem geramus uoluntati. Nunc ne nimium longa sumatur oratio: de re dicere incipiemus. Sed sic te illud unum mōuerimus: artem sine assiduitate dicendi non multum iuuare: ut intelligas hanc prçceptionis rationē ad exercitationem accōmodari oportere.

bire: maioraq̄ ea existimare: q̄ re uera sint. ꝓpriae arrogātiae ē est de seipso aliquid praedicare. tunc aut̄ nobis arrogamus: cum de nobis ipsis aliquid praedicamus. Quod inanis iactātiae: Superbiae: & insolētiae est. Sic aliis tribuimus quos laudamus. & magnifacimus. Cicero non tantū mihi arrogo inquit: neq̄ assumo. Idē nō tantū mihi arrogo quātū tibi tribuo. Inanē dixit: q̄m inanes: hoc est uanos & stultos hoies reddit. Assumpserunt tanq̄ ab ipsis inuēta: tanq̄ ipsoꝶ labore quaesita. Parū multa hoc est aut multatū terū tenere scientiā uiderenf. Difficilis: & ipsi ꝓpterea magis cōmendarenf: q̄d tā occulta & obstrusa inuenirēt explicarentq̄. Cognitu: ut cognosceretur. Sicut essabilis dictu: hoc est ut dicatur. Supinū. n. ē: quod a nomine tantū & eodē adiectiuo regitur: nō rem: nō substantiā: aut qualitatē. Sed actionē potius uel passionē

Supinū

A ꝓpria persona colligif beniuolentia

uerbi significat. Nō. n. spe q̄stus. Et hic rursus a ꝑsona sua beniuolū facit herenniū. officiū suū sine arrogantia laudans. Dicit. n. se utilia tantū & necessaria cōquisiuisse: q̄m non spe lucri: aut cupiditate gloriae surrexerit ad scribendū: sed ut amico oblequeref honesta petenti. Quaestus lucri: inhonestū aūt lucrū significat q̄stus. Vn̄ Meretricius dicif q̄stus. Gloria inani. s. quā ex rebus q̄rimus minus honestis. Nā uera gloria ex honestate nascens: q̄renda est: ꝑ qua adipiscēda romani ueteres sp̄ laborarūt: ꝑ q̄ ēt mori nō recusarunt. quā sic diffinit Cicero Gloria est frequens fama cū laude quēadmodū caeteri. s. fecerūt. Nā & Aristoteles Isocratis rhetoris: ut Cicero ait: Gloria cōmotus cuius scolā frequētari uidebat: cū sua nō admodū frequētaref: ꝑ meridianis horis rhetoricā docere icepit. Noto illo ex philocteta uersu freq̄nter usus αἰσχρὸν ειμς σιωπᾶν καὶ ἰσοκράτη. ἐᾶν λέγειν hoc ē turpe ē Aristotelē tacere: & Isocratē pati dicere. Industria nr̄a. labore nostro & diligētia. cū qua Industria couertitur. Quae est honestus labor: i re honesta susceptus. Morē gerā: obseq̄r. obediā. utimur & integra dictiōe morigeror. Vnde morigerus: & morigerus obsequēs & obediēs. Nūc ne nimiū longa. Praefationē cōcludit: ne si ea nimis longa uraf: imitari eos uideatur: quos sup̄flua quaesiuisse accusat. Assiduitate cōtinua quadā dicēdi cōsuetudine: cuius magna uis est: ut ipse ait Cicero. Ouidius quoq̄ inq̄t nihil assuetudine maius optimus dicēdi magister usus est. sine quo parū discenti artis conferent p̄cepta. Hāc rationē p̄ceptionis: hāc doctrinā & haec artis rhetoricae documenta. Ars p̄ceptio dici ideo iure pōt: quoniā in p̄ceptis regulisq̄ consistit. Accōmodari. adaptari. adiungi. Ad exercitationē: sine qua nulla i arte: quaecūq̄ sit: excellere possumus

Gloriae diffinitio

Oratoris officiū est. De arte rhetorica p̄cepturus: prius oratoris diffinit officiū. In qua diffinitione quis finis rhetoricae sit simul ostendit. nō. n. officium recte diffiniri potest sine admixtiōe finis: neq̄ finis sine cōmixtiōe officii: quare ut facilius cognosci res possit: quod sit rhetorices genus: q̄ sp̄es: quae materia quae artis partes integrales: q̄d istrumentū: q̄ partes instrumenti: quod opus rhetorices: quis effector: q̄d eius officiū: quis finis sit dicendū uidef. His. n. expositis melius quae de oratoris tradit officio intelligenf. Genus rhetorices facultas est: quae omniū artiū quoq̄ est: ut cū dicimus dialectice facultas est discernēdi uerū a falso: Rhetorica benedicendi: Grāmatica recte loquēdi: Geometria metiendi: in iis omnibus genus est facultas. Species tres sunt. Demonstratiua. Deliberatiua. Iudicialis: quae & causarū genera dicuntur. sed de his multa inferius. Materia ciuilis questio est. Sicuti cicero uult hoc loco: & in ueteri rhetorica ubi ait Ciuilem quandā rationē esse quae multis & magnis ex rebus cōstat: & eius quandā magnā & amplā ꝑtem esse artificiosam eloquētiā: quā rhetoricam uocant. Idem Cicero in libris de oratore omnibus de rebus dicendū: oratori arbitraf. Quintilianus quoq̄ res omnes materiā iudicauit rhetorices esse: quaecunq̄ subiectae fuerint: & ad dicendū propositae. Et re uera circa omne orator subiectū uersatur. de quo ꝓbabiliter dici possit. Integrales rhetorices partes q̄nq̄ sunt. Inuentio Dispositio Elocutio Memoria & ꝓnunciatio. Instrumentū ipsa est oratio cuius hae sunt partes exordium narratio diuisio cōfirmatio confutatio conclusio. Opus rhetorices est docere & monere. q̄d ex hisdem sex instrumenti partibus subministraretur effector ipse est orator: cuius officiū est dicere apposite ad persuasionem. finis est tamen in ipso: tum in altero. In ipso quidē benedixisse idest dixisse apposite ad persuasionem: in altero uero persuasisse. Neq̄. n. si qua impediant: oratorem quo minus persuadeat: finem suum non esse consecutū diceris modo q̄tum in ipso est officium impleuerit: & persuadere nixus sit.

Oratoris officium

CANTO. Eloquentiā uero sine sapiētia nimium obesse plaerūq̄: ꝓdesse nunq̄: Fabius etiam lib. xii. scribit. q̄ si uis illa dicendi malitiam instruxerit nihil sit publicis priuatisq̄ rebus perniciosius eloquentia. Intelligentia autem ut Cicero circa finē rhe. docet est ꝑ quā aīus ea ꝑspicit quae sunt: est. n. una pars prudētiae. Prudētia uero est reꝶ bonaꝶ & malaꝶ scia partes eius memoria intelligētia ꝓuidētia. Memoria est per quā aīus repetit illa quae fuerunt. Intelligentia est &c. ut diximus. Prouidentia est ꝑ quam futurū aliq̄d uidetur ante q̄ factum est. Definita certa. Quas ob res: Docilē facit auditorē ostendēs se necessaria tantū copiae dicēdi scripturū. Arrogātiae: Arrogās p̄clara & ea q̄ non insunt & maiora q̄ insunt fingere sibi uidetur. dissimulator autē contra negare quae sibi insunt aut iminuere solet. Ita interpraetatur li. iiii. aeth. aristotelis Argyropylus. Vt ars: diuidit Rhetoricae in artē Artificē & opus ars ē q̄ disciplina ꝑcipi debet: Ea est benedicēdi scia. Artifex est qui

Docilē facit auditorē

p̄cipit

ꝑcipit hãc artẽ.i.orator:cuius est sũma benedicere. Opus quod efficit ab artifice.i.bona oratio. hæc fabius.li. ii.scribit:Rationem dicendi Rhetorices definitio. Quæstus lucri. Gloria:Gloria est illustris ac peruagata: uel in suos ciues uel in patriam uel in omne genus hoĩum fama meritoꝝ. Auctor Cice.in oratiõe ꝑ. M. Marcello.Idẽ uero li.ii.rhe.sic ait. Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Non.n.spe quæstus: beniuolum maxime erga herennium auctor se hic ostendit:cum non quæstus non gloriæ causa scripserit sed dũtaxat uti amico obseq̃retur. Industria cura labore studio. Morem geramus:obsequamur. Nunc ne nimium: attentum facit auditorem pollicet.n.iamiam de re dicere. Sed supple de re dicere incipiemus. Artem sine asfiduitate dicendi:Multo labore assiduo studio uaria exercitatione plurimis experimentis altissima prudentia ꝑsentissimo consilio constat ars dicendi.ut scribit fabius li.ii. Rõnem: Causa est q̃ nos impingit ad aliquid faciendum.Ratio autem est q̃ utimur in faciendo Seruius auctor in arte. Victorinus uero li.i.rh.sic ait:Causa est animi impulsus ad aliquid agendum.Ratio est gerendorũ ordo ex causa uenientium:ut quid quo loco facias ac dicas intelligas. Præceptionis disciplinæ: ꝑcepta enim & ꝑceptiones indifferenter ꝓ disciplina ponimus. Accommodari adiungi. Vir.lib.ii.æn.Laterique argiuum accomodat ensem.

Gloria

Attentus fit auditor

De oratoris officio Ti.primus.

ORatoris officium est de his rebus posse dicer quę res ad usum ciuilem moribus & legibus constitute sunt cum assensione auditoꝝ quoadeius fieri potuerit.

FRAN. Oratoris offm̃.Hic materiã tãgit rhetorices:Nã si oratoris officiũ ẽ de his rebus posse dicere:q̃ ad usum ciuilẽ ptinent:omnes ciuiles cõtrouersias materiã ĩtelligimus oratoris esse. Et constitutiones q̃ tres sunt:cõiecturalis.legitima. Iuridicialis:Ciuilis quæstionis partes sunt: quod & in libro de oratore dicit:ut nulla rhetorices pars esse possit:quæ in ciuili negocio nõ sit. Orator a censorio catone quẽ primũ apud romanos legimus rhetorẽ fuisse:uir bonus diffinitur:dicendi peritus. Quintilianus quoque li. institutionum oratoriarum talem quem constituit & instruit ipse:oratorẽ uult eẽ:nec ĩtelligi citra uirtutẽ posse. Et re uera si malo uiro adiũcta fuerit eloq̃ntia publicis priuatisque rebus pniciosius nihil erit. Adde q̄ malis ẽt cũ uera dicũt nõ credit.Et ut aurelius augustinus dicit:omni grauitate sermonis maius põdus habet uita dicentis.Denique talis sit orator:q̃lẽ designasse his uersibus uirgilius uidet. Tũ pietate grauẽ:ac meritis si forte uiꝝ quẽ cõspexere silẽt:arrectisque auribus adstãt. Ille regit dictis aĩos:ac pectora mulcet.Officiũ sic diffinit:auctore uictorino officiũ uniuscuiusque ꝑsonæ actus congruens est: ẜm mores & instituta ciuitatis.sed ꝓ ꝑsonis ut scimus officia diuersa sunt.aliud patris: aliud filii.aliud domini:aliud serui offm̃ est:ex quo ipsa sumitur uirtute:nõ nũq̃ & ꝓ beneficio siue obsequio: Vnde officiosus.singulæ quoque artes suã actionẽ offm̃ uocãt:ut offm̃ grãmatici.offm̃ oratoris. Posse dicere facultatẽ dicẽdi hr̃e.qm̃ nõ tũc solũ orator dr̃ & hẽtur cũ orõnẽ hẽt:sed ẽt cũ nõ dicat:mõ ita institutus sit atque instructus & arte ĩgenioque patus ut dicẽdi uim hẽat & facultatẽ qñ opus sit. Quæ res ad usum ciuilẽ.politicam oñdit q̃ ĩ gubernatione ciuitatis & negotiis ciuilibus uersat.Cũ uero ait moribus & legibus cõstituta sunt ciuilẽ inuit q̃õnẽ:q̃ ex his oriri cognoscit:q̃ moribus & legibus cõtinet.Et certe oĩs reip.status moribus & legibꝰ cõstat. Ciuilẽ ãt q̃õnẽ materiã rhetorices eẽ plærique quos hic secutus ẽ Cice.uoluerũt.Mos differt a lege:nã mos sine scripto ẽ:in cõsuetudine positus lõgo tpe oĩum consensu approbatus:ut uenerari senectutẽ:lex scripta est:eadẽ in cõsensu unius & uolũtate.qñque posita ẽ mos nõ nisi multorũ:põt ꝑterea unius dici aut paucorũ lex eẽ:mos nõ nisi lõgi tpis. Cũ assensione auditoꝝ quoadeius fieri poterit.Hoc addidit:qm̃ nõ sp ꝑsuadet orator:ꝑsuasio. eni tũ i ipso:tũ ĩ auditore ẽ.duplex igit finis ẽ intrinsecus in ipso ꝑsuadẽdi:extrinsecus in auditore:ut ꝑsuaderi uelit:Nec uitiũ dicet oratoris si qñ nõ ꝑsuaserit:sed auditoris q ꝑsuadere noluerit:sicuti medici uitiũ nõ erit:si egrotus q ĩrẽperãs ẽ ei pere nõ uult:sanatus nõ fuerit:q̃tũ.n.ĩ eo extitit:& offm̃ suũ curãdi & finẽ sanãdi ĩpleuit.bõus quoque gubernatoris bñ & uigilãter nauẽ regẽs: si portũ tenere nõ põt:in quẽ puenire studet.& uẽto & tẽpestate alio impellit:nõ nomẽ gubernatoris amittit. qm̃ quoadeius fieri potuit offõ suo gubernãdi & fine portũ tenẽdi fũctus ẽ. Pari rõne si ita orator dixerit:ut persuadere potuerit quamuis nõ ꝑsuaserit:suũ tñ tuet offm̃:& finẽ. Quoad eius male sẽtiũt q uolũt eius ꝓ ab eo põi more græco: Modus loq̃ndi est:& pars una:quod in epistola cognoscitur ad apium cum sic ait Cice. si eam quoadeius fieri poterit q̃ expeditissimã traderis quoadeius ergo significet quatenus: & ut uulgo dicunt inquantum.

oratoris Materia

Oratoris diffinitio

Officii diffinitio

Ciuilis q̃stio

Mos

Lex

fiuis oratoris

ANTO. Oratoris officiũ:orator ẽ uir bonus dicendi peritus ut. M. Cato definiit auctore fabio li.xii. Vir bonus ãt cõsistit natura moribus uita artibus:dicẽdi peritus cõsistit artifiosa eloq̃ntia:q̃ constat ptibus qnque ĩuẽtione dispositiõe Elocutiõe Memoria pñciatione & fine officii:qđ est aliqd ꝑsuadere. Vtque Cicer. li.i.de oratore scribit.Is orator erit q quæcunque res inciderit q̃ sic dictõe explicanda prudẽter & cõpolite & ornate & memoriter dicet:cum quadam actionis ẽt dignitate. At Victorinus inquit orator est q in causis priuatis ac publicis plena & perfecta utit eloq̃ntia:Rhetor est qui docet litteras atque artes tradit eloquẽtiæ.Sophista est apud quem dicendi exercitium discitur. Officium est:officium dicit q̃si efficium ab efficiendo quod unicuique personæ:congruit: Vt donatus in adelphis inq̃t:hic Victorinus ait.officiũ ẽ qđ ex legibus uel ex natura necesse ẽ nos iplere. De his rebus posse dicer.Cic.li.i.de oratore ait:Oratorẽ plenũ atque ꝑfectũ eẽ eũ q de oĩbus rebus possit copiose uarieque dicere:Fabius ẽt li.ii.scribit q̄ Vis oratoris ꝓfessioque ipsa benedicẽdi hoc suscipe ac polliceri uidetur:ut oĩ de re q̃cunque sit ꝓposita ornate ab eo copioseque dicatur. Dicere.Scribit Cic.

Oratoris diffinitio

Otator

Rhetor

Sophista

In Bruto Dicere ꝓprie eſſe oratoꝝ:loqui uero dialecticoꝝ. Et de claris oratoribus inqt qđ ſunt duæ ſũmæ in oratore laudes. Vna ſubtiliter diſputãdi ad docendũ. Altera grauiter agẽdi ad aĩos audiẽtium ꝑmouẽdos.
Ad uſum ciuilẽ:ad ciuiũ utilitatẽ.li.ẽt.i.rhet.ait oratoriã facultatẽ ciuilis ſciæ ꝑtem eẽ. Moribus & legibus. Mos ẽ inſtitutũ patrũ ꝑtinẽs maxime ad religionẽ cerimoniaſq; deoꝝ antiquoꝝ auctore feſto. Lex aũt ẽ rõ ſũma inſita in natura:q̃ iubet ea q̃ faciẽda ſunt:ꝓhibetq; cõtraria.ut Tullius li.i.de legibus inqt. Scđo uero ait cõſtat ꝑfecto ad ſalutẽ ciuiũ Ciuitatũq; incolumitatẽ uitãq; oĩum qetã & beatã cõditas eẽ leges. Aſſenſione.i.conſenſu. Quoad eius fieri poterit:q̃tum in ea re. Gellius quoq; li.xiii.ĩ principio ſic ait. Capita ãt locorũ argumẽtorũq; qbus uſus eſt quoad eius meminiſſe potui egreſſus ibi ex auditione properam notaui.
❡FRAN. Tria ſunt genera cãrum. In oratoris diffinitiõe materiã artis & finẽ cõplexus eſt.nunc qd ſit qđ ad uſũ ciuilẽ ſpectet in quo oratoris uerſatur: officiũ exponit. Et de ſpẽbus tractat rhetoricæ:q̃ & genera cãrum uocanť. Sũt ãt tres. Demonſtratiua. Deliberatiua. Iudicialis. In qbus tota facultas rhetorices eſt.& eadẽ in Singulis integra. Nã q harũ unã tenuerit:ꝑfectus orator erit:cũ ſingulæ ſpẽs oratorem abſoluant. Teramenes cognomento Cothurnus deliberatiuã tm̃ apphendit:& orator dictus ẽ. zeno iudicialẽ tantum adeptus:orator habitus fuit. Gorgias demõſtratiua cõtẽtus oratoris noĩe nõ caruit.hæ ſpẽs queadmodũ facultatis ſpẽs ſunt: ita & cauſarũ genera ſub quoꝝ quolibet cauſæ oẽs ſiue ſpãles:ſiue ĩdiuiduæ cõphendunť. Sub iudiciali ſpãlis cauſa eſt repetundaꝝ & maieſtatis:iõ ſpãlis q; ad oẽs eius criminis eos ꝑtinere põt. Indiuidua erit: Maieſtatis cornelii:& repetundaꝝ Verris. Sub deliberatiuo ſpãles

❡De tribus generibus cauſaꝝ ti.ii.

TRia ſunt genera cauſaꝝ q̃ recipere debet orator. Demõſtratiuum. Deliberatiuũ. Iudiciale. Demonſtratiuũ genus eſt:qđ attribuiť in alicuius certę perſonæ laudem uel uituperium. Deliberatiuũ eſt:quod poſitũ in conſultatione habet in ſe perſuaſionem & diſſuaſionem. Iudiciale eſt: quod poſitum in controuerſia habet accuſationem in ſe: aut petitionem cum defenſiõe.

cãæ ſũt oẽs q̃ uenire ĩ conſultationẽ pñt:ut de pace:de bello. Indiuiduæ ut de pace aut bello Pyrrhi. Eodẽ mõ ſub demõſtratiuo cãæ oẽs q̃ in laudẽ cadũt.uel uituparionẽ. ſpãles ſũt ut de laude uiri fortis:ĩdiuiduæ:ut de laude Sciplõis. Hoc pacto facile cognoſciť cur q̃ ſpẽs ſũt facultatis rhetorices:ut cãrũ dicanť genera. Nã quæ ſpẽs ſũt eoꝝ reſpectu qbus ſubſũt genera ẽt pñt eẽ eoꝝ reſpectu:qbus ſupponunť Sub oĩ aũt genere ſpẽs eſt q̃ dť de pluribus nũero differẽtibus & indiuiduũ qđ ſingulare ẽ:ut ſub aĩali hõ:& ĩdiuiduũ Franciſcus. qdã de
Genera causarũ mõſtratiuũ. deliberatiuũ. iudiciale tres ꝑtes uocauerũt rhetorices:qdã genera Rhetorices dicere maluerũt: optime illi quos ſecutus eſt Cice. genera cãrũ nominauerũt. Vt Quintilia. ſentit. fuerũt q duo tm̃ genera eẽ uellẽt. deliberatiuũ:& iudiciale. Demõſtratiuũ excludẽtes:qm̃ q laudat uel culpat minime ꝑſuadeat. qđ oratoris ẽ officiũ:ſed decepti ſunt. qm̃ cũ laudamus tacite ſuademus ut is apđ oẽs talis habeať qualẽ demõſtramus:& cõtra cũ uitupamus diſſuademus: Ariſtotelẽ ſecuti tribus generibus cõtẽti fuerũt: aliq ĩnumerabilia pene genera eẽ uoluerunt. Quintilianũ ut tria dũtaxat eẽ opinetur rõ ea ſuccurrit:q; oẽ oratoris officiũ aut in iudiciis eſt:aut extra iudicia. Eoꝝ de qbus iudicio q̃ritur. Manifeſtũ genus ẽ:ea q̃ ad iudicẽ nõ ueniũt:aut ꝑteritũ hñt tẽpus aut futurũ:ꝑterita laudamus aut uituperamus:de futuris deliberamus: item oĩa de qbus dicẽdũ ẽ:aut certa ſũt neceſſe eſt:aut dubia. certa ut cuiq; eſt aĩus:laudat:aut culpat:ex dubiis partĩ nobis ipſis ad delectationẽ ſũt libera:& de his deliberať:ꝑtim ſñiæ aliorũ cõmiſſa:& de his lite cõtẽdiť. His ad hæc rõnibus tria nõ plura aut pauciora genera eſſe oñdiť:qm̃ qcqd ẽ de quo dici põt aut cõſilii ẽ:aut iudicii:aut delectatiõis. Cõſilio deliberatiuũ genus cõſtituiť:iudicio iudiciale. Delectatiõe Demonſtratiuũ. Quicquid ꝑterea agiť aut uenit in iudiciũ:aut extra illud ẽ. qđ ĩ iudiciũ uenit de ꝑterito ẽ: cũ de eo agitur iudiciale genus efficiť:qđ extra iudiciũ ẽ:aut futuꝝ ẽ:aut pñs:ſi futurũ deliberatiuũ genus cũ de eo cõſultať cõſtituit: ſi pñs: laudať aut rephẽdiť:ſicq; demõſtratiuũ genus naſciť:ſunt q q̃rũt q̃ tpa. q̃ loca quas ꝑſonas reſpiciãt:quã materiã quẽ finẽ hẽant:a qbus deniq; aĩ ꝑtibus ꝓficiſcanť. Iudiciale ꝑteritũ reſpicit tp̃s agiť.n.de his q̃ facta ſũt. Deliberatiuũ futura cõſiderat nõ nunq̃ pñtia. Demõſtratiuũ pñtia ſp cõplectiť:nã q̃ ꝑterita cõmemoramus ea ad pñs noſtrũ traducimus negotiũ laudãdi uel uituperãdi inuenies tñ de futuro accidere iudiciũ: & laudẽ ẽt uel uituperationẽ:& ut de locorũ dicamus diuerſitate:iudiciali forũ patet:demonſtratiuo apđ romãos olĩ cãpus martius patuit:nũc ſenatus porticus & tẽpla patẽt:deliberatiuũ ĩ comitio & ſenatu exercetur rurſus ꝑſone q̃ tractãt hæc gña diuerſæ ſunt:nã iudicialis cauſidicus ẽ: demõſtratiui & deliberatiui ſenator:populus
Iudicialis princeps:& prudẽs cõcionator. materia ẽt ſingulis gñibus ꝓpria ẽ:cũ qua finis cõiunctus ẽ:nã iudicials materia ẽ æquũ:iniquũ:iuſtũ:ĩiuſtũ finis æqtas hoc ẽ ps q̃dã hõeſtatis deliberatiui materia utile ĩutile:finis ut Ariſtote
Deliberatiui li placet utilitas:ut Cic. hõeſtas & utilitas:demõſtratiui materia laus:uituparatio:uitiũ uirtus finis hõeſtas: Ex tribus aĩ ꝑtibus:q; unũ teſtat explicãdũ ꝓficiſcunť:ab iraſcibili iudiciale:ita.n. cõpulſus qs accuſat:a cõcupi
Demonstratiui ſcibili deliberatiuũ:q.n.aliqua de re cõſultat:cupiditate aliq̃ motus:q; ĩtẽdit ſuadet uel diſſuadet. a ratiõali demõſtratiuũ:laus.n.oĩs ab aliqua deſcẽdit rõne. Tria ſũt gña cauſaꝝ gẽus tribus mõis accipiť: ꝓ cuiuſq;
Materia patria:ut a peruſia peruſinus ꝑ ſanguĩe & cognitiõe uel deriuatiõe generis ut a romulo romulidæ romãi dñr: a iulio iulia familia:ſicuti aũt phi accipiũt genus de pluribus dť differentibus ſpẽ:prædicari in eo qđ quid eſt:

ut animal de homīe & equo qui differunt specie prædicatur:in quā significationē & nos hoc loco accipimus. nā singulis generibus causarū suæ subsunt species ut superius diximus. Causaꝝ:causa duobus intelligiť modis:aut enim est ex qua aliquis sequitur euentus:ut puta ex igne in lignum immisso:incendiū:aut res in controuersia posita circunstantiis loci temporis rei personæ implicita quæ a græcis υποϑεσις nominatur:hæc & infinita questio nūcupatur:nam infinita a q̄ descendit est sine aliquo cōplexu:a græcis ϑεσις uocata quod ut exēplo pateat:infinita erit questio an uxor dicēda sit:finita an caterina ducēda qui suā alteri cōcessit. Recipere.a litigatore:non.n.ipse orator causas habet de quibus in foro aut in curia agendū sit:sed recipit. a reo aut ab eo qui laudari uult aliquid:uel de aliqua re consultari. Demonstratiuum:hoc laus & uituperatio continetur:laus est oratio āplificans res bōas quas certæ personæ inesse dicimus:uituperatio ē oratio amplificās res malas quas certe personæ inesse dicimus a potiore tamē parte laudatiuum uocatur & demonstratiuum: utrūque nomen e græco fluxisse creditur: nam ετκωμιαςικηεπιδικτικον græci appellant. deliberatiuum iidem o συμβουλευτικ dicunt πραον γορικον hoc est contionale nominauit aristoteles:iudiciale uero ςικα νικον singula genera ab effectu diffinit. quid efficiant ostendēs:prius autem demōstratiuum quod laudat uel uituperat:nam deliberatiuum suadet aut dissuadet. iudiciale accusat. uel defendit. Alicuius certæ persōæ non sine causa hoc additum nam quod paulo ante diximus causa differt a questiōe a:questio generalis est cū specialis & indiuidua causa sit quæ ab oratore recipitur & tractatur. nam questio philosopho magis conuenit quæ quærit quæ mūdi forma sit:q̄ta magnitudo solis an aliquid præter uirtutē bonū sit. ueniunt ut ait quintilianus & questiones in causas:quæ prius tractatæ nō mediocriter adiuuāt:& Cicero in oratione pro milone disputat liceat ne un̄quā hominē occidere ut probet insidiatorem clodium iure a milone potuisse occidi. Causa duplex Causa differt a questiōe

Consultatione:disceptatione & quodam opinionum conflictu hēt.n.finiæ dictionē & eius partes suasio & dissuasio:suasio quid faciendū sit ostendit & hortatur:dissuasio & faciendo dehortatur & auocat. Iudiciale:iudicialis partes sunt accusatio & defēsio accusatione aūt in crimen:aut in debitum rapimus aduersariū:defensione crimen aut debitum a nobis repellimus: Petitionem cum accusatione coniunxit:defensionem cum negatione:qui.n.negat ab eo se defendit:q petit quando cedis uel furti aliquis accusatur. accusatorem habet:cū aliquid ab aliquo petitur, ut prædium habet petitorem. sed in accusatione se defendit reus i petitiōe negat & quia is q negat defendere se uideť uno uocabulo defensiōis utrunq; mire & oportune cōclusit. In cōtrouersia:in desceptatiōe & mutua contradictiōe. uidelicet fecisti. nō feci. estq; cōiecturalis cōstitutio:possides iniuste p̄dium meū:non possideo iniuste:est autem controuersia cum alius instat esse factum aliquid al us negat.

De tribus generibus causarum Tit .ii.

ANTO. Tria sunt genera causaꝝ p̄hus ēt in rh. ad Ale. sic ait. tria sunt genera ciuiliū cārum deliberatiuū. demōstratiuū. iudiciale hoꝝ aūt sūt spēs septē:suasio:dissuasio:laus:uituperatio:accusatio:defēsio & qō. In q̄bus ois uersať ofo. Cārū.cā ē negociū oibꝰs suis ptibus spectās ad qōnē. Aut cā est negociū cuius finis ē cōtrouersia sic finit Apolodorus ut scribit fab. li. iii. hermagoras uero: Cām eē dicit rē q̄ habet in se cōtrouersiā in dicēdo positā. cū certaꝝ p̄sonaꝝ iterpositiōe. auctor Ci. li. i. rh. Demōstratiuū. id ēt laudatiuū fab. li. iii. appellat. Persōæ:p̄sona ē rōnalis subā q̄ sermo expleť ut scribit diome. Laudē. laus ē expō bonoꝝ:q̄ alicui accidūt p̄sonæ:uel cōiter uel priuati. cōiter ut laus hoīs priuatī uero ut laus socratis priscianus auctor ex hermogene. In cōsultatiōe:in deliberatiōe uel qōne isinita. Ois.n.ofo ē aut de isinite rei qōne sine designatiōe p̄sonaꝝ aut tporū aut de re certis i p̄sonis ac tpibus locata. In utraq; āt re qcq̄d in cōtrouersiā uēiat in eo q̄ri solet aut factū ne sit aut si est factū q̄le sit:aut ēt quo noīe uoceť aut q; nōnulli addūt rectū ne factū eē uidetur. hæc scri. Ci. li. i. de oratore. Cōsultare uero ē deliberare & aliq̄d petere nisi.n. adsit q cōsiliū petat & q cōsiliū det:nō ē deliberatio siue cōsultatio. Cōsultare igť quū altera ps petit altera dat cōsiliū. Qō āt duas ptes hēt isinitā quā cōsultationē & definitā quā cōtrouersiā noīat Ci. i ptiōibus. Et ī thopicis ait q; qōnū duo sūt gnā. Vnū cognitiōis alteꝝ actiōis. Cognitiōis sunt hæ q̄rū finis est scia. ut si q̄rať natura ne ius p̄scm̄ sit an ab aliq̄ q̄si cōditione hoīum & pactiōe. Actionis āt hmōi exēpla sūt Sit ne sapiētis ad rēp. accedere:hæc & plura de qōne Cice. in thopicis. Suasionē & dissuasionē. Suasio est ad aliq̄d eligēdū aut dicēdū agendūue exhortatio. dissuasio uero neq̄d eligať aut dicatur agatur ue dehortatio. ita scribit intetpres aristotelis philosophus in rhe. ad alexandrum. In controuersia in questione definita. Accusationem aut petitionem. accusatio est iniuriarum delictorumq; expositio. Defensio aūt est delictorum & iniuriarum quæ uel in accusationem uel in suspitionem uenerint dissolutio. Vt legitur apud philosophum in rhet. ad alexandrum. Petitio uero est quū aliquid ab reo ipso per actorem petitur.

FRAN. Nunc q̄s res &c. oratoris diffiniuit officiū:& Aristotelē secutus triplicē dixit rhetorices materiam esse. Demonstratiuam. Deliberatiuam. Iudicialem. nunc quot sint partes ostendit artis. Et precepto suo usus:quod ē in ueteri rhetorica:coniunctim de materia:ac paribus agit:q̄ sine materia eē non possunt nisi enī controuersiā aut demōstratiuam:aut deliberatiuā:aut Iudicialem dicamus:q̄ materia sūt inuentione:Dispositione:Elocutione:memoria:p̄nunciatione:q̄ partes sunt uti nō possumus. Omnis ut Quintilianus ait oran di rō his quinque partibus constat:omnis.n. Quod idem colligit sermo quo uoluntas aliqua enunciatur: res habet & uerba res inuentionis sunt. uerba elocutionis. Quod si breuis sermo est & una conclusione finitus nihil ultra desiderat:sed oratio longior plura exigit. Non.n., refert quid & quomodo dicamus sed quo loco: opus ergo est dispositione:sed nec oīa q̄ res postula

nūc quas res oratorē hr̄e oporteat docebimꝰ.

dicere nec suo q̄q; loco poterius nisi adiuuāte mēo/

Deinde quomodo has causas tractari conue/
niat ostendemus. Oportet igitur in oratore
esse inuentionem: dispositionem: elocutionẽ:
memoriam: & pronunciationem.

¶De quinq; officiis oratoriis. Ti. iii.

INuentio est rerum uerarum: aut ue
risimilium excogitatio: quæ causam
probabilem reddant. Dispositio est
ordo & distributio rerum quæ demonstret: quid
quibusq; locis sit collocandum. Elocutio est
idoneorum uerborum & sententiarum ad in/

ria: Omnia p̃terea cõrumpit & quasi perdit indeco/
ra uel uoce uel gestu ꝓnunciatio. Quare memoria
& pronunciatione opus est: quibus quartus & Quin/
tus assignatur locus. Quidã ut Albutius tres tantũ
uoluerunt partes esse: primas scilicet. ꝙ memoria
atq; actio non arte cõtingunt. hos nõ esse audiendos
idem Auctor dicit. Cum etiam de his duabus parti/
bus præcepta ipsa tradat: & alii tradiderint augeri q;
artificio uel emendari manifestũ sit. Quiddam addi
derũt sextam partem iudicium. Inuentioni subne/
ctentes. Vt primo inuenire esset: inde iudicare de in
uentis. Quintiliãus iudicium primis tribus partibus
dicit esse permixtum: nã nec inuenire nec disponere
nec eloqui: quisq̃ poterit nisi diligens iudicium adhi
buerit quod etiã in ipsam transit actionem. Multi p̃
terea alicuius nouitatis cupidi de his partibus diuer
sa senserunt: quorũ omnium opiniones artifex dicen
di probatissimus. Quintilianus refellit. Nunc quas
res &c. materiã ut diximus recipit a litigatore ora/
tor: aut a quo uis alio. q̃cunq; sit: siue iudicialis: siue deliberatiua: siue demonstratiua. partes quæ secunt habe/
re in se ipso debet. Oportet: necesse est. Integrales. n. sunt: ut omnes habere oratori conueniat. nã si aliqua
ei defuerit efficere opus: hoc est orationem non poterit: Nec proderit inuenire: nisi inuenta disponas disposi/
ta exornes: memoriæ cõmendes: & conuenienter pronunties. Has causas. iudicialem. Demonstratiuã. Deli
beratiuam. Tractari conueniat. tam ab actore: q̃ a reo. Inuentio. More suo singulas diffinit. Et inuentionẽ
primo quæ princeps est omnium partium excogitatio diligens: & intenta cogitatio. Rerum uerarũ aut ue/
Duo argumentorũ genera in q bus maxime uersat orator Inuẽtio
risimiliũ. inuentio omnis ad negocii fidem. aut ad uerarum rerũ: aut uerisimiliũ est excogitatio: orator qui/
dem in uerisimilibus maxime uersatur. Duo. n. genera sunt argumentorum. Necessarium & probabile. necessa
rium in ueris rebus est ꝓbabile in uerisimilibus: nã nõ semper uera: sed plerunq; uerisimilia dicere oratorem
Quintilianus ostẽdit: qui ẽt nõ incõgruũ esse dicit eum aliqñ a ueritate discedere: dũmodo id bono publico
fiat. Et ut uno exemplo rudes artis quo pacto in uerisimilibus uersetur orator intelligãt: omnis oratio uerisi
milibus argumentis. constabit: si in eum a quo dicat hereditatis causa hominẽ & occisum: sic intẽdat orator.
Occidisti hominem: quoniam eius hereditatem sperabas: & magnam hereditatem & pauper eras: & tum ma
xime a creditoribus appellabaris: & offenderas eum: cuius hæres eras. & mutuarum tabulas sciebas. Proba
bilem: credibilem ut audientes facile credant.

¶De quinq; rebus seu officiis oratoriis. Tit. iii.

¶ANTO. Nunc quas res. Idẽ Cice. li. ii. de oratore ita scribit. deniq; quinq; faciũt quasi membra eloquen
tiæ. inuenire quid dicas: inuẽta disponere deinde ornare uerbis. post memoriæ mãdare: tũ ad extremũ agere
& ꝓnunciare. Et li. i. eiusdem operis ita prius dixerat: quumq; esset oĩs oratoris uis ac facultas in quinq; partes
distributa: Vt deberet reperire primũ quid diceret: deinde inuenta nõ solum ordine sed ẽt momẽto quodam
ac iudicio dispensare & cõponere: tũ ea deniq; uestire atq; ornare orõne post memoria sepire. ad extremã age
re cum dignitate & uenustate. De dispositione & reliquis late inferius suo loco tractabit. Idoneorum uerborũ.
Sententia
Verborũ ea sunt maxime ꝓbabilia q̃ sensum animi nostri maxĩe ꝓmũt. atq; in aĩs iudicũ qđ nos uolumus effi
ciunt. ut Fabius li. viii. inqt. Sententiarum idonearum supple. Snĩa autem est aduersis res oĩs opiniõis ꝓprie decla
ratio: ut interp̃s philosophi in th. ad alex. ait Fabius itẽ li. viii. scri. Snĩam ueteres qđ aĩo sensissent uocasse: unũ
& iuraturi ex aĩ nostri sententia: & gratulantes ex snĩa dicimus. Priscianus aũt ex hermogene ait. Snĩa est orõ
generalẽ ꝓnunciationẽ habẽs hortans aliquã rẽ uel deterrens. i. dehortans uel demõstrans q̃le sit aliqd. tu ue
ro latius de hac uideto iferius ubi de dignitate tractat Fab. li. x. scri. Snĩam esse decretũ quodã atq; p̃ceptum
qđ de re. i. de iudicio rei quæri põt. Et li. iiii. ad herẽniũ legitur ita. Snĩa ẽ orõ sumpta de uita. q̃ aut qd sit aut
qd esse oporteat in uita breuiter ostẽdit. hoc pacto difficile est primum uirtutes reuereri q semper fortuna se
cunda sit usus. Itẽ liber est is existimãdus qui nulli turpitudini seruit. Accõmodatio: adiũctio. Memoria de
hac Cic. li. i. de oratore sic ait. Quid dicã de thesauro rerũ omniũ memoria: q̃ nisi custos inuentis: cogitatisq;
uerbis & rebus adhibeatur. intelligimus omnia etiam si præclarissima fuerint in oratore peritura.
Dispositio
¶FRAN. Dispositio. In hac diffinitione duplicẽ disponendi rõnem cõplectitur: & eam q̃ ab arte ꝓficiscit:
& eam q̃ ad casum tẽporis oratoris iudicio accõmodatur. Artis ordo ille est: ut primo exordium. deinde cæ/
teræ orationis partes ut ordinatæ sunt: collocantur. Ille uero ad casum temporis se accõmodat. quẽ cãæ dif/
ficultas: aut aliqua alia sæpe peruertit necessitas: ut prius cõfutemus: q̃ narremus. Quod in oratione pro Mi
lone facit Cicero. Ante. n. q̃ narrare incipiat: & rẽ gestã aperiat: quattuor quæ aduersarii obiiciebãt: purgat.
Quod nisi fecisset: iratos auditores & aduersos habuisset. Qui q̃ obiiciebant: uera esse credidissent: nisi pur/
gata fuissent. Idẽ apud Virgiliũ ilioneus facit: q stati post exordiũ cõfutare incipit: in ea orõne quã ad Didonẽ
habet libro æneidos primo. Nã cũ p̃dandi gratia uenisse troiani crederent. Suspitionẽ auertere necesse fuit

qd egit necessitatē excusās. Nō. n. pdādi cā uēisse: aut uēire potuisse dicit. Sed necītate & tēpestat ul cōpulsos. Ordo ergo naturalis ē: qn singula suis locis ponūt. q nō solū i collocatōe partiū oratiōis seruādus ē. Sed i argumētis ēt: ut prio & ultimo loco ualidiora collocet: i medio ifirmiora. Nā pa p se ualēt: cū aliis cōiūcta uim magnā obtinēt. Re. materiæ ipsius. Elocu. Tertia ps: ut īter oēs oratores cōuēit diff. cilima. qd Quīt. ait. M. Anto. apd Cic. disertos a se multos uisos eē dicit. Eloquētē aūt nemīnē. Cice. inuē. ac dispōnē prudētis hois putat. Eloquē. oratoris. lōq pcipuæ circa eā laborauit. Est āt eloq oia q mēte cōceperis: pmere. atq ad audiētes pferre. Sine quo iuētio & dispō supuacua sūt: & **Elocutō**

uētionē accōmodatio. Mēoria ē firma ai rerū & uerbo dispositiōis pceptio. Pronūciatio ē uocis: uult9 & gest9 moderatio cū uenustate. Hæc oia trib9 reb9 asseq poterius: arte: imitatiōe: & exercitatiōe. ars est pceptio: q dat certā uiā rōnēq dicēdi. Imitatio ē q ipellimur diligēti rōe: ut aliquo siles i dicēdo eē ualeāus. Exercitatio ē assidu9 usus cōsuetudoq dicēdi.

sīlia gladio cōdito atq itra uaginā suā hærēti. In duabus āt rebus elocut. pōit Cic. idōeis uerbis & sentētiis. s. ne i uerbis singulis barbarismus sit: ne i pluribꝰ solæcismus. peccat. n. circa dictionē unā barbaris. ē: circa plures uero solæcis. Idone. uer. q apta sint: & materiæ cōgruāt: Et hoc qtū ad singula attinet uerba. Nā cū eloqntia uerbis singulis spectet: aut cōiunctis: In singulis ituēdū ē ut sint latia: pspicua: ornata: & ad id qd efficet uolumus accōmodata. In cōiūctis ut emendate collocata: & figurata: Hæc āt appellat snias. De figuris āt uerbo & snia q græci σχήματα uocāt λέξεως καὶ διανοίας li. iiii. pcepta tradet Cic. Ad iuē. accōmo. ut siue singula uerba: siue cōnexa: hoc ē sniæ iuētiōibus dispositis accōmodet. Mēoria: ps ē qrta q aliq naturæ tm munus existimātes: ptē eē artis n uoluerūt. Sed certe ē: nā arte auget q ēt cæteras ptes ueluti spū quodā cōtinet: ut Qui. ait. Hæc oia cōseruat: q discius: & cōseruata suggerit ac submīstrat. Iu q eloqntiæ thesaurus df. Inuētōes retinet argumēta uel uerba firmiter pcepta custodit magisq dicētis: q legētis ē. Ai p. A i uis q pcipit. Re: cū sūmā rei & uti substātiā apphēdit. qd ad iuēta ptiet. Verbo. Ad elocutionē hoc refert ut q elocutus fuerit mēoriæ cōmēdes: eaq & singl'a ēt uerba cōserues. Dispōnis: ut meineris qd q° q loco collocaueris q i pricipio q i medio i ultio loco posueris. Pronū. hāc: ut Qui. scri. Actionē plæriq dixerūt. Sed pnūciatō a uocæ df: actio a gestu. Cice. actionē iterdū q si smonē iterdū eloqntiā qdā corpis uocat. mirā ui hēt ac ptātē i ofoibꝰ nec. n. tā rfert: qlia sint q itra nosmetipos cōposuimus: q quō efferet. Nā ita qsq ut audit mouet: Quāti āt pnūciatio faciēda sit Dēosthe. dclarauit: q iterrogatus: qd i toto ope dicēdi primū eēt pnūciarōi palmā dedit. Iterūq ac tertio iterrogatus pnūciatio rndit. Idē adhuc ulterius rnsurus: si qri desitū n fuisset. Ex quo n pcipuā: sed solā iudicasse uf. cōsistere Cic. dicit pnūciationē. i uultu: i uoce: i gestu. Sed ut p qlitate negocii: mō remissa: mō itēsa uox sit: ut rē tristē tristi: lætā læto recitēus: & cū crīe exageramus: iracūdo ac turbato uultu agamus. Nā ut Orat. ait. tristia mœ. uul. uer. de. ira. pl. mi. Lud. la. se. se. di. ut alio gestu q admotū spectat mēbro: capitis: manuū: pedū: leuē & sedatā ofonē efferāus alio miacē & pturbatā ɔcitatiori. s. Cū uēu. Vt materiæ cōgruāt gestus & uerbis. Nā sic pnūci. alibi diffiniuit. pnūciatio ē ex re & uerbo dignitate: uocis & corpis moderatō. uel cū uēustate itel ligas: ut ab histriōibꝰ differāus: q & ipi actōe utūt. sed citra uēustatē iterdū. hoc ē cōueniētiā & modestiā: cuiꝰ iprimis rō oratori hñda ē. ne si nimius i actōe fuerit: n orator habeat. Sed mimus. qd i hortēsio uitiū tēpestate illa notatū fuit. A uenef q cultus dea ē uēustas deducta ē: auctor Ci. Hæc oia. q futu oratorē hre cōueiat ex posuit qbꝰ mōis ea asseq possit ōndit. Tres āt dicit eē artis imitatōis. exercitatōis. Quidā naturā addiderūt q qdē necia ē. Tū iueniēdi & loqndi tū mēoriæ mādādi ac pnūciādi facilitate. Sed de natura nihil oio loqt Cic. nō. n. ill'scri. & pcipit q apti naturalr nihil sint. Sed ill' quos adiuuat natura q si qd hñt uitii pceptis artis corriget pñt. qui q° q illd iprimis oratorē istituet uolēs testādū duxit. nihil pcepta atq artes ualet nisi adiuuāte natura: & n magis ei cui defuerit igēiū. scripta eē q scribit q q de agro cultu sterilibꝰ terris pcipiūt: q situ ptere ē plus cōferat eloqntiæ ars: an natura: q ē isita & igēita nobis ad dicēdū cōmoditas māifestūq ē. cōsumatū oratorē: nisi ex utraq fieri n posse: qd & Orat. de car. loqns i arte poe. tradit his uersi. Ingēio sie. lau. car. an arte q. ē. Ego ige. si. di. ue. nec ru. q po. ui. ig. al. sic al. po. opē: & res cōiu. aice. Ars ē pceptio: bōa diffinitio ē: gñe. n. & dfia cōstat. Sed n mīus aliis artibꝰ q rhetoricæ cōgrueret: nisi p hæc uerba: rōnē dicēdi. s. ab aliis separet: nā & medicia & Astronomia: & geometria artes sūt: q dāt certā uiā & rōnē: Sed n dicēdi: n āt sūt idē: uia & rō: nā ars ois & uiā dat agēdi aliqd & rōnē: cur sic hoc ul' illd' fieri uelit: assignat: ut ars rhetorica uiā dat cōponēdæ ofois cuius sex dicit pricipales ptes eē: Exordiū & cæteras: Deīde rōnibꝰ cur prio exordiri cōueiat ōndit. Qm ai auditor disponēdi sūt p exordiū ad rē ipsā de q dicturi sumus audiēdā. sua āt rō singul' sīl'r ptibꝰ artis ueluti iudiciū adhibet: qq aliq sic iterpret: ut alter alterius uelit eē expōnē. Imitatio. Tria i oi imitatiōe spectāda sūt: quos imiteūr: pbatos. n. & utiles eliget dēmus: q qm bōa & hōesta ac pbabiliter dcā imitari cōueit: qtū: ne si p oia alicuius hereamus uestigiis: iā n imitatores: sed fures appellamur. risūq merito legētibꝰ uel audiētibꝰ moueamꝰ. Et sp. sed eo cādidissimū quēq & maxie expolitū ut Liuiū magisq Salustiū: q maior hystoriæ auctor ē. Exercitatio: hæc oia pficit dicēdi & re oim magsa: dēiq ars certū efficit oratorē. Imitatio raptū. Exercitatio pmptū. **Memoria** **Pronunciatio.** **Artis diffinitō** **Imitatō** **Exercitatio.**

¶ ANT. Dispositiōis. i. ordis: ordo. n. maxie lumē Mēoriæ affert: q latius explicabimus iferius suo loco. Pronūciatio: actio q i dicēdo una dnat: de q plenius suo loco habef. Vocis uultus gestus: affectus ois lāguescat necē ē nisi uoce uultu totus ppe hītus corpis iardescat: ut Fab. igt li. xi. dnat āt i pnūci. maxie uultus. decor quoq a gestu atq a motu uēit. Modera. tēperātia. Cū uēu. cū decoro dignitate grā & uenef: ab uenef. n. uēustas df: Nā Cic. li. i. off. tradit pulchritudis duo gña quo i altero uēustas sit: i altero di

gu'tas. Venustatem muliebrem ducere debemus inquit: Dignitatem uirilem. Præceptio:disciplina. Cum diligenti oratione exactissimo enim iudicio circa imitationem examinanda sunt omnia. primum quos imite mur nam sunt plurimi qui similitudinem pessimi cuiusq; & corruptissimi concupierint. Tum in ipsis quos ele gerimus quid sit quod nobis efficiendum comparemus: nam in magnis auctoribus incidunt aliqua uitiosa: & a doctis inter ipsos etiam mutuo repræhensa: Ergo primum est: quod imitaturus est quisq; intelligat: & quare bonum sit sciat. Tum in suscipiendo onere consulat uires suas: nam quædam sunt inimitabilia: quibus aut sir mitas naturæ non sufficit aut diuersitas repugnat: id fabius scribit lib. x.

De. yi. partibus inuentionis titu. iiii.

QVoniam igitur demonstratum est: quas causas oratorẽ recipere oporteat: quasque res habere cõ ueniat: nunc quemadmodũ ad orationem possint oratoris offi cia accommodari dicendum uidetur. Inuẽtio in sex partes orationis consumitur: in exordi um: narrationem: diuisionem: confirmationẽ: confutationem: & conclusionem. Exordium est principium oratiõis: per quod animus au ditoris: aut iudicis constituitur: uel apparatur ad audiendum. Narratio est rerum gestarum aut perinde ut gestarum expositio. Diuisio est per quam aperimus quid conueniat. i. discon ueniat & quid in controuersia sit: & per quam exponimus: quibus de rebus sumus dicturi. Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratiõe. Confutatio est cõ trariorum locorum dissolutio. Conclusio est artificiosus terminus orationis. Nunc quoni am una cum oratoris officiis: quo res cognitu facilior esset. producti sumus: ut de orationis partibus loqueremur: & eas ad inuentionis ra tionem accõmodaremus. de exordio primo di cendũ uidet. causa posita: quõ cõmodius exor diri possumus: genus causæ cõsiderandum ẽ.

FRAN. Quoniã demonstratũ est. Docuit qd' oratoris officiũ: & simul q̃ materia: qs finis esset the torices: q̃ materie species: q̃ etiã genera causaꝝ uo cant: quæ habere oratorẽ cõueniat osñdit: & ea qbus adipisci modis possumus: aperuit: colore nunc utit q transitio dicit. Nã quæ dixit breuiter repetit. & q̃ dicturus sit pponit: ut Virgilius. Hactẽus aruoꝝ cul tus & sydera cæli: Nũc te bache canã. Quas causas. Tres autẽ fuerũt demonstratiua deliberatiua & iu dicialis. Quas res. Inuentionẽ & partes reliquas.

Nunc queãdmodũ. Quo pacto fieri instrumentũ possit: nunc se dicturũ pollicetur. Oratoris officia. Inuẽtio & cæteræ ptes: q̃s Oratoris officia iõ appel lat: quoniã ad ipsum ptinet oratorẽ, non. n. extrin secus eas accipit sed a se ipso habet: & si oratoris of ficiũ est posse dicere de his rebus q̃ ad usum ciuilem moribus ac legibus constitute sunt: quod facere nõ potest nisi dicenda inueniat: disponat: eloquat: mẽo riæ cõmendet: & demũ pnunciet: manifestũ est quin que illas partes: q̃ esse in eo debent: eius officia: hoc est actiones esse: nã cũ inuenit: officio utitur inueniẽ di: cum disponit disponendi: cũ eloquit eloquẽdi: er go oratoris officiũ diffiniens: uniuersale quo omnia q̃ ad eũ ptinent cõpræhendit: intellexit officiũ: nũc partes officii intelligit quæ particularia sunt officia.

Inuẽtio nis ptes

Inuentio: De primo pcipit Oratoris officio: quod inuẽtio est: quomodo ad orationẽ accõmodatur: sex autẽ orationis partes sũt quas oratorẽ inuẽire opor tet cuius operis q; est docere: mouere: delectare: fun damentũ inuentio ẽ. Mouet q; ad dicẽda p exordiũ ad dicta p cõfirmationẽ: p quã & cõsutationes expli cite docet: p narrationẽ uero iplicite: Delectatio oi bus ptibus orationis cuius terminus cõclusio ẽ: si te cte orator dixerit aspersa est: de dispositiõe & reliqs ptibus suis locis pcepta dabit inferius: primo regu las inuẽtionis tradit: qbus in iudiciali qd' oium diffi cilimũ est: deinde qbus in demõstatiuo: & delibera tiuo genere utimur: sed iudiciale ab oratoꝝ usu: nũc omnino uidet recessisse: ab iperitis. n. eloq̃ntiæ iudi ciales agunt causæ: quæ tñ de eo pcipiunt studiosis eloquẽtiæ cognoscere opere pcium est: pp Ciceronis ora tiones: quaꝝ plurimæ q̃ habent in iudiciali sunt genere positæ: iuri quoq; ciuili operã daturi: nõ nihil hac se iu uari pte intelligẽt: cum agere cuiuspiã in iudicio causã cõtinget. Cõsumit: Nõ diuidit: sed potius uniuersa cõstituit: & quasi psicitur: qm̃ in his sex ptibus ois uersatur: ut exordiũ inueniat narrationẽ: & reliquas ptes: er go cõsumitur: diffundit & tota cõpletur. Exordiũ: Pars prima est priũ ofonis q̃ iure optimo eẽ sex uidentur: exordio. n. ad audiendũ psona apparat: Narratiõe docetur rẽ gestã: Diuisiõe qd ad nostrã causã trahamus co

Narra tio differũt Diuisio

gnoscit uel quot de rebus dicturi sumus: differt. n. iter narrationẽ & diuisionẽ: q; narratio rẽ aperit ut q̃ gesta ẽ: Diuisio cõtrouersiã cõstituit: quã iure cõfirmatio seqtur: qua id pbamus qd' p diuisionẽ intẽderamus: frustra . n. diuisũ eẽt: Et qm̃ ppria argumẽta cõfirmare satis nõ est nisi aduersarii destruas: necessaria cõfutatio est: ut uero q iudicaturus ẽ. cũ multa te dicẽte audierit: meminisse possit: Cõclusione opus est: q̃ ueluti capita totius colligat & repetat ofonis: multi tñ q̃ttuor fecerũt ptes. Exordiũ narrationẽ: q̃stionẽ & epilogũ: qnq; uoluit eẽ Quintiliãus phemiũ narrationẽ pbationẽ refutationẽ porationẽ: Diuisionẽ pbationi subiecit: qdã ppositionẽ & excessũ addiderũt: sed ppositio pbationi succedit: excessus uel egressio ps eẽ nõ põt: siue extra cãm: siue i cã ẽ ornamẽtũ & adiumẽtũ priũ eaꝝ ex qbus egredit: Nã sic qcqd in cã ẽ ips eẽt: ut Quintiliãus ait: Argumẽtũ si

militudo. Locus cōis extra partes uocaren̄: Aristoteles refutationē probationi subiecit:qđ Quintilianus nō
pbat confirmatio.n.cōstituit: confutatio destruit:si diuersi sunt actus:diuersa sūt & quæ agunt.nec satis ē tua
probare nisi aliena q̄ cōtra te sunt infringas:sicut nec īperatori satis est obsidere & oppugnare ciuitatem :nisi
oppugnando capit:nec satis uidetur esse ferre arma:quibus te protegas:opus est & illa ferre quibus aduersari Exordiū
um lædere uolentē lædas. Exordium est principium orationis. Exordium diffinit: cum aliis diui.lens rebus:
cum ait:per qđ animus auditoris uel iudicis constituit̄ uel apparatu audiendū:principiū enim genus est:exor/
dium species:quoniam omne exordiū principiū sed non conuertis:nam aliarū quoq̧ rerum principiū est nō
orationis tantum:ab exordior deriuari exordium certū est:ordiri aūt & exordiri incipere est a textoribus tra/
ctum uerbū:sillius:ordior arma q̄bus cælo se gloria tollit enæadū. Animus auditoris:Nā cū laudamus:uitu
peramus & sniam dicimus:ad senatū uel populū orationē habemus:cum accusamus uel defendimus ad iudi/
cem lōq̧ uel iudicis subdit. Constituit̄ uel apparatur ad audiēdū:Nulla alia cā exordio utimur nisi ut eos ad
audiendū disponamus apud quos dicturi sumus.disponimus & in conclusione:sed ad iudicandū nō ad audiē
dum & quos in exordio degustamus.affectus eosdē in conclusione totos.effundimus;quidā utrūq̧ uolunt tā
gi exordiū:aptū & qđ insinuatio dicit̄:ut per apertū constituamus p insinuationem apparemus.aperto exor/
dio aperte beniuolos dociles & attentos reddimus auditores. Insinuatione clam & p dissimulationē quandā
ad causam descendimus. Narratio est rerū gestarū:Naturale est:ut præparato per exordiū iudice aut audito Narra/
re res de qua pnunciaturus est iudicet̄:iure igit̄ narratio exordiū seqtur:huius multi plura fecerūt genera:ut tio
nō sola sit negocii de quo apud iudicē agit̄ expositio :sed psonæ ut.M.acylius humilimo loco picēus magis lo
quax q̄ facundus causarū q̄bus hystorici utunt̄:cum exponūt:unde bellū:pestilētia:fames seditio: & Lucanus
ciuilis belli inter Cæsarē & Pōpeiū gesti: Libro primo pharsaliæ causam cōmemorat: Tpis:ut uere nouo ge
lidus canis cū montibus humor liquit̄:& zephiro putris se gleba resoluit. Loci:ut ē locus hemoniæ rupta:qđ
undiq̧ claudit:silua:uocant tempe:Cicero rerū gestarū dicit eē expositionē:hoc est p̄teriti tp̄is :nam in iudi-
ciali genere qđ de p̄terito tp̄e est proprie narramus;Est tamen ut ait Quintilianus etiam p̄sentium rerum nar
ratio:& futurarum :quæ dari solis uaticinantibus pōt:sed cū in demōstratiuo uel deliberatiuo genere narrat̄:
Quoꝝ alteꝝ præsentis tp̄is est:alterū futuri:non propria sed quasi incidens:narratio est:ut si alicuius añ actā
uitā laudes aut præterita mala quæ p negligentiam acciderunt cōmemores: qđ demosthenes facit frequen
tissime:& certe iudicialis generis ppria narratio est. Aut perinde sit gestarū. Hæc diffinitio narrationis oīa q̄
ad eā aperiendā ptinet:colligit:atq̧ includit. Et qm̄ non tm̄ ea narrātur q̄ gesta sunt sed ea ēt q̄ geri potuerūt:
ideo addidit:aut perinde ut gestaꝝ exēpli gratia. Liuius libro ab urbe cōdita nono mentionē Alexādri faciēs
q illis fuit tp̄ibus quoꝝ res gestas scribit:æstimatis populi romani uiribus; q̄ tunc erant : nō tā facilē habiturū
de romanis uictoriā Alexandrū colligit fuisse:si in Italiā traiecisset:q̄ de his habuit gētibus:quas in oriente sub
egerat;non ne rē narrat q̄ gesta nō est sed geri potuit:& ut melius p̄cipiatis:si rerū uerarū aut uerisimiliū inuē/
tio est & narratio q̄ inuētione pficitur nō tantū ueras:sed ēt uerisimiles res cōtinebit:perinde autē ac si uel at
q̧ si q̄:ut post se flagitat:cū significatio eius sit ita:Suetonius i uita domiciani:nulla causā rē perinde motus:q̄
responso Aschiterionis mathematici:accipit̄ & p equæ:sed cū nulla superius dicta sequit̄ particula. Plinius iu
nior furii rufi clarissimi uiri & perinde fœlicissimi :sumitur p multū siue ualde: Suetonius ī uita galbæ: aduen
tus eius nō perinde gratus fuit. Diuisio est:Nunc diuisionē diffinit: quæ ut ipse in ueteri tradit rhetorica re/ Diuisio
cte habita ī cā illustrē:& perspicuā totā efficit orationē:sed partionē illic nō diuisionē appellat:differre autem Partitio
inter partionē & diuisionē:Quintilianus & Victorinus auctores sunt:Nā partitio est totius causæ p ptes con/
stitutio diuisio reꝝ est sub partitiōe lacētiū. Illa generalis est:hæc specialis genus ī species diuidit̄:exēpli gratia
animal est genus qđ diuidit̄ ī rationale & ī rationale:mortale & īmortale:ex his diuerse sunt species. Mortalis
species est homo: Leo:equus:īmortalis angelus:cacodemō:rationalis homo:irrationalis bruta oīa partitio igi
tur ut gēus in ptes scindit̄:ut q̧ aliquod totū sicut domus:q̄ ī tectū:parietes:& fundamēta diuidit̄: tectū uero
ī tegulas:tigna:pies in lapides & calcē talisq̧ est diuisio:& ut aptius itelligas: cū de genere alicuius: & uirtute
dicturū me polliceor:partitio est:cū genus deinde ī maternū & paternū: diuido:uirtutē uero in prudentiā:iu-
sticiā:fortitudinē:tēperantiāq̧ scindo:ut singulas in eo ostendā esse quē laudo: diuisio est:cuius ptes: due sunt
quarū utraq̧ ad aperiendā causā:& cōstituendā ptinet cōtrouersiā:una pars est: q̄ qđ cū aduersariis nobis cō/
ueniat:& qđ in cōtrouersia relinquat̄ aperit.ex quo certū aliqđ destinat̄ auditori:in quo habere occupatū ani
mū debeat.altera ē:in qua rerū earū de q̄bus erimus dicturi breuiter expositio ponit̄ distributa:ex qua efficit̄
ut certas res aīo teneat auditor:q̄bus dictis perorarū fore intelligat exēpliū prime partis ē: accusatur Orestes
q̧ clitēnestrā matrē occiderit: q partitur:sic dicit:iterfectā eē matrē a filio cōuenit mihi cū aduersario:sed cū
orestes iure a se factū defēdat:qm̄ illa patrē suū occiderat :& nō licuisse filio matrē indēnatā necare : aduersa/
rius dicat:hoc nō cōuenit:relinqtur q̧ in cōtrouersia:iure ne an iniuria factū sit:secūdæ partis exēplum est:cū
singula q̄ dicturi sumus breuiter oñdimus:qđ ī oratiōe p pōpeio cicero facit dicēs primū mihi uidet̄ de gene
re belli:deīde magnitudine:tū de imparore deligēdo:eē dicēdū:& in oratiōe p.p. Sestio:sed qm̄ singulis etimi
nibus cæteri respōderūt:dicā ego de oī statu.p. sestii de genet̄ uitio:de natura:de moribus:de icredibili amo
re ī bonos: de studio cōseruādæ salutis cōmūisq̧ ocii:partit̄ sic.& apđ Terentiū. senex. ī andria q̄ cognoscere
libertū uelit.eo pacto & nati uitā & cōsiliū meū cognosces. & qđ facere ī hac re te uelī deīde quēaddmodū ī p
titiōe exposuit.ita narrauit.enumeratiōe iterdū utimur.q̄ p noia nūeralia fit.cū duo uel tria nos dicturos eē
dicimus;qđ cōueniat.qđ sit ī quo cōueniamus. Quibus de rebus hoc āt facimus & res ipas exponēres & enu

meratione utentes diffinitio narrationis ab eo quid sit diuisio non ab eo quod faciat colligitur: confirmatio.
Hic ab eo quid sit confirmatio diffinitur: alibi ab eo quid faciat diffinitio eius colligitur. his uerbis: confirma/
Confirmatio rio est per quã argumentando nostræ causæ fidẽ etiã auctoritatẽ & firmamentum adiungit oratio. Quintilia/
nus probationem appellat & maxime necessariam dicit esse. nam ex quinqꝫ aliis iudicialis materiæ partibus q̃
cunqꝫ alia potest aliquando causæ necessaria non esse. Iis uero nulla est. cui probatione opus non sit. quæ diui/
sione statim i oratione cõsequitur. quod in ea dictũ est. confirmans & probans Cicero in oratione pro Milõe
cum sic diuisisset nunquid agitur aliud. in iudiciũ uenit nisi uter utri insidias fecerit. profecto nihil: nisi si hic il
li ut ne sit impune. si ille huic. tum nos scelere soluemur. statim subiunxit quo nam igitur pacto probari potest
insidias Miloni fecisse clodiũ: & probare incipit factas a clodio insidias. satis est quidẽ inquiens in illa tam au/
daci tã nefaria bellua dicere magnã ei causam: magnã spem: in milonis morte propositam: magnas utilitates
Argumentũ fuisse. Nostrorũ argumentorũ. Probationum nostrarũ. argumentũ ratio est rei dubie faciens fidem & ut ap
tius diffinit Quintilianus ratio probationem præstans: qua colligitur aliud per aliud & quæ quod dubium est
per id quod dubium non est confirmat sed nomine argumẽti omnia quæ græci ενθυμήματα ἐπιχειρήματα
καὶ ἀποδείξεις uocant comprehendimus: habet & alias significationes nam & comediarum argumenta.
sunt de quibus dicemus inferius. & argumenta dicuntur ut orationum Ciceronis. quod asconii pediani au/
ctoritate probatur qui Ciceronis interpræ tans orationes ita in principiis dicit. hoc est huius orationis argu/
mentum ponitur pro omni materia ad scribendum destinata. Cicero in epistola ad Curionem quoniam mihi
nullum scribendi argumentũ relictũ est. ad opifices quoqꝫ hæc significatio transiuit nam Virgilius ait Argu/
mentum ingens. & uulgo argumentosum opus dici solet. auctor Quintilianus. Cum asseueratione: Cum
instantia quadam: & uocis: uultusqꝫ actione: ut nobis dicentibus auditorũ animi concitentur: uel ut & argumẽ
temur: & argumentando fidem orationi nostræ faciamus: quod erit si firmæ ualide & necessariæ pene uestræ
erunt argumentationes. Asseuerare uero est firmiter aliquid comprobare. Confutatio: Hãc refutationem.
Quintilianus appellat: Cicero alibi repræhensionem. Quam etiam ab eo quod agit sic describit: Repræhẽsio
Confutatio est per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur: aut infirmatur: aut alleuiatur: ex hisdẽ ue-
ro locis argumentorum sumitur ex quibus confirmatio: hoc est ex attributis personæ: & attributis negocio:
& materia argumentorũ cõmunis ẽ tã confirmationi q̃ refutationi: necessaria: ut diximus: in oratione est: cũ
non satis sit: quæ causæ uestræ prosint confirmare: nisi & quæ aduersariorum causæ utilia sunt: dissoluamus at
qꝫ refellamus. Cõfutare autem est contraria dissoluere. Locorum: Argumẽtorum: differt tamen locus ab
Locus argumento. nam locus est argumenti sedes a quo argumentum sumitur τόπος græce uocatur. Vnde Aristo
telis Ciceronis Boetii libri in quibus de locis agitur topici appellãtur: & ut differentiam percipias: personæ at
tributa hæc sunt. Nomen: natura uictus: fortuna: habitus: affectio: studia: consilia: facta: casus: orationes: si quẽ
piam furti accusauero: & ideo perpetratum ab eo scælus credi uoluero: qꝫ alias furari consueuerit: a factis q̃d
est unum ex personæ attributis: argumentum erit: ipsa uero facta sedes argumenti huius dicetur a quibus a
Conclusio me ad propositam trahitur criminationem. Conclusio. Hæc ut Cicero alibi describit: exitus est totius ora-
tionis: quam aliqui cumulum uocant. Quintilianus perorationem appellat. & recte quidem nam inter perora
tionem & conclusionẽ multũ interest. quod ois peroratio est cõclusio. sed non contra peroratio est totius cau/
sæ finis conclusio: etiam partis ut argumẽti: & argumentationis illius quæ quinquepartita esse põt: de qua in/
ferius precipietur: ex genere & differentia hæc diffinitio colligitur: terminus genus est: differentia artificiosus
& orationis. Artificiosum autẽ ppterea uocauit: quoniã sine magna arte finis orationi imponi non potest oĩa
breuissime repetenda sunt: ita tamen: ut non iterata oratio sed renouata uideatur totos pterea in conclusio/
ne effundimus affectus: quos in exordio degustauimus: & uel per enumeratiõem sit q̃ animos mouet: & fidẽ
facit: uel coaceruans: & colligens: uel repetens quæ dicta sunt: per indignationem & conquestionem quoqꝫ
quæ tantum animos moueat: sed exitu diuerso: inclinatio contra aduersariũ: conquestio erga nos. Nũc qm̃.
Et hic transitione utitur quæ dicta sunt breuiter colligens: & dicenda proponens. Oratoris officiis: recte offi
cia dixit sine qbus eẽ orator nõ potest: plura autem sunt: primũ posse dicere de his rebus &c. deinde inuentio
ac reliquæ partes. Quo res cognitu facilior esset: Si ab ipsis incipemus quasi incunabulis & nihil omnino re-
linqueremus. Ad inuentionis rationem: Quæ singulis partibus inest: ueluti in corpore sanguis. tunc omnes
orationis partes ad inuentionẽ accomodantur: cum singulæ partes ad inuenta collocantur. De exordio q̃d
primum omnium esse debet ut merito de eo prius dari præcepta conueniat. Sed quoniam eum qui dicturus
est: qualis causa sit cognoscere oportet: q̃o exordium accõmodare ad eam possit: prius causarum qualitates
quot sint: exponit: non enim satis est docere quod fieri debeat. nisi & quomodo fiat ostendas. Causa posita:
Proposita & oblata a litigatore uel cliente: aut a quo uis alio. Causa autem circunstantiis implicita contro/
uersia est in iudicio ac disceptatione posita. tres autem causæ sunt iudicialis: demonstratiua: deliberatiua.
Causa Genus causæ: quale sit: Genus cum sit: sub quo multæ species: & pro origine accipiatur hic pro qualitate su
mitur: sicut cum dicimus huius generis uestis. qualis causa sit intuendũ est. hõesta an turpis dubia uel humi/
lis ut pro causæ qualitate exordiri possimus: ex uisceribus enim esse exordium sumendum est: unde fuerunt
qui dicerent uocatum exordium quod ex re ortũ sit. & quidam quos Quintilianus nõ probat nouissime scri
bendũ prohemiũ putauerunt. debet quidẽ prius materia ois discuti: sed ab iis q̃ prima sunt incipiẽdũ est: nã
nec pingere quisq̃ neqꝫ fingere a pedibus cœpit nec ars ulla consumatur ibi unde ordiendum est.
CANTO. Narratio inquit fabius. li. iiii. est rei factæ utilis ad persuadendum expositio. Cicero uero in par

tionibus sic. Narratio est rerum explicatio & quædã quasi sedes: & fundamẽtum constituendæ fidei. Proide — Proinde
ut: idest ueluti non. n. tantũ illa narrãtur quæ gesta sunt: sed etiam illa quæ nõ gesta sunt ac̃t geri potuerũt.
Quid in controuersia sit: omne quod in controuersiam uenit id aut sit aut ne sit aut qd sit aut quale sit quæritur ut Cice. tradit in partitionibus. superius aũt diximus controuersiam esse quæstionis partem definitam.
Acturi dicturi. Argumentorum est argumentum ratio ꝓbationẽ præstans qua colligitur aliud ꝑ aliud & — Argu
quæ quod est dubium per id quod dubium non est confirmat fabius id ii. y. Cice. item in topicis sic argumen- — mentum
tum ratio est q̃ rei dubiæ faciat fidem. Et in partitionibus ita Argumentũ est ꝓbabile inuentum ad faciendã
fidem. Cum asseueratione Asseuerare est inter ipsa argumenta probationesq̧ admiscere uim motumq̧ ani- — Asseue-
mi Contrariorum locorum dicuntur loci ex quibus argumẽta eruuntur: ex quibus itẽ omnia ad omnem ora — rare
tionem inuenta dicuntur. Vt Cice. li. ii. de oratore scribit idem quoq̧ ad Brutum de perfecto oratore lo-
cos quasi argumentorum notas appellat Vnde omnis in utranq̧ partem trahitur oratio. Et in Topicis inquit — Loci
ꝙ quum peruestigare Argumentum aliquod uolumus locos nosse debemus: sic enim appellatæ ab aristotele
sunt eæ quasi sedes e quibus argumenta promuntur. Itaq̧ licet diffinire ait locum esse argmenti sedem.

¶ De quatuor generibus causarum. ti. y.

Genera causarũ sunt quattuor: honestum: turpe: dubiũ: & humile. Honestum genus causæ putatur cum ait: id defendimus quod ab omnibus defendendũ uidetur: aut id oppugnamus: quod ab omnibus oppugnari debere uidet̃: ut pro uiro forti contra parricidam. Turpe genus causæ intelligitur: cũ aut honesta res oppugnatur aut defenditur turpis. Dubium genus est: cum habet in se cãm honestatis & turpitudinis partẽ. Humile genus est cum cõtempta res antefertur. Cum hęc ita sint conueniet exordiorum ratiõem ad omne genus causæ accommodari.

¶ FRAN. Genera causarum Quiq̧ alibi fecit Ci
cero honestum: admirabile: humile: anceps: obscurũ
totidem plurimos quoq̧ fecisse Quintilianus dicit
idem ait esse quibus recte uideatur turpe addici: &
ab aliis humili ab aliis admirabili subiici quatuor hic
Cice. genera facit honestũ: turpe: dubiũ. humile. sed
quæstio exoritur. & ea quidem minime facilis: cur ge — quæstio
nera causarũ tria esse. superius dixerit nunc quatuor — notanda
rursus genera esse dicat: quã tamen peracutæ uir eru
ditissimus uictorinus dissoluit animaduertere īquit
debemus: quid Cicero secutus sit res multæ sũt: qua
rum una est substantia relique accidunt: itaque cum
substantiæ acciderit una qualitas: põt & alia accide-
re sed quæ nõ sit ĩ eodẽ genere: in quo prima quali-
tas fuit. ut putasi dicas filiorũ genera duo sunt de
mẽbrana & de cartha: hic folium substantia est acces
sit ei qualitas una mẽbrana & cartha põt tñ eidẽ sub
stantiæ idest folio alia qualitas accidere. quæ non sit
in eodem genere in quo prima qualitas: si dicas folio
rum tria sunt genera oblongum. est latum: est qua-
dratum: quare si circa primã qualitatẽ numerus diffi
nitionis uarietur uiciũ est: Sin autem in eisdem sub
stantia: circa alias qualitates numerus diffinitionis
uarietur: non est uicium: Vt hic ait: primum causarum genera tria sunt causa hic substantia est: accidit ei una
qualitas: ut demonstratiuum genus. deliberatiuum: iudiciale deinde ait genera causarum quatuor sunt licet
eadem sit substantia: alia tamen ei qualitas accidit. In iudiciali enim sine alio genere causæ inuenitur & ho-
nestum: causæ genus: & turpe: & dubium: & humile. ergo duplici hoc modo possumus intelligere: aut ꝙ substã
tiæ multæ sepæ accidũt q̃litates: aut ꝙ multæ q̃litates substãtiales sunt. i. ꝙ eis qualitatibus pñt aliæ accide- — Causæ
re q̃litates ut hic substantia est cã: accidit causæ ut sit iudicialis ita ꝙ iudicialis qualitas est: rursus hæc ipsa cã — acciden
substantialis est: nã ei accidit ut habeat in se aut honestũ causæ genus: aut turpe aut dubium: aut humile. Item — tia
in deliberatiuo genere causæ: uel demõstratiuo potest hoc ipsum euenire q̃re nullus hic error est generis cã-
rum circa diffinitionẽ numeri siqdẽ substãtiæ nũc plures accidãt q̃litates: ut supra dicimus nũc multæ sint
qualitates substãtiales. i. qbus pñt aliæ accidere qualitates. Honestum causæ genus: singula genera diffinit. — Honestũ
cũq̧ ois diffinitio nunc ex euentu: nunc ex rebus ipsis colligat̃ has diffinitiões honesti: turpis: dubii: humilis ci — genus
cero ex utroq̧ colligere uidet̃: honestũ autẽ ΕΝΔΟΞΑΝ græce dicit̃. Defendendũ uidet̃: nõ ab re inquit uide
tur. qm̃ id seruare orator semp debet: ut quæ dicit cũ hoiũm opiniõe cohereant: nã et si honesta defenderet
& ab opinione hoiũm discreparet quibus honesta nõ uiderent̃: minime ꝑsuaderet: sæpe autẽ honestis uel nõ
honestis rumorum opinionibus abutimur qa rumori facile credit̃ ꝑuenit autẽ rumor usq̧ ad iudicẽ: Orator
porro qui apud iudicẽ agit: necessario nõ rei honestatem sequi debet: sed opinionẽ quæ et iudici nota ẽ: duo-
bus modis. honestũ ꝑcipue spectat̃: & si ex oĩbus circunstantiis haberi potest: rei: & ꝑsonæ rei ut si uirtutẽ de-
fendas cõtra iprobos: & contra hostem patriam personæ: si pro uiro forti Qui patriã fortiter pugnando cõtra
tyrãnum defenderit: aut ꝑ uiro bono cõtra parricidã dicas: aut ꝑ parente. fratre propinquo. uel amico par- — Parrici-
ricida ãt ut priscianus auctor est a par paris. r. addito euphoniæ cã deriuati uidetur: aut a patre patris. t. in. r. — da
conuerso: uel a parenticida per sincopam Plautus integrum protulit. dicitur & matricida & fratricida & pa-
tricida: sed parricida. ut Pompeius ait: nõ utiq̧ is qui parentem occidisset dicebat̃. sed qualemcunq̧ hominẽ — Turpe
id autem fuisse indicat lex numæ Pompilii his composita uerbis: si quis hoiem liberum morti sciens dede- — genus
rit parricida esto. Turpe genus: Hoc contrarium honesto est. in quo simul res spectatur & persona in quibus

turpitudo eẽ põt. res ſi adulteriũ:furtũ:cõiuratiõnẽ:proditionemq́ defendas perſonã ſi pro parricida uirũ bonum oppugnas:auditores quoq́ reſpectu tpis cã eſſe põt:ut ſi apud actionẽ ſtudioſiſſimum uenationis: uenationem:& apud hectorem uel achillẽ rem militarẽ accuſes:apud catonem uel ciceronẽ Monarchiã: apud Alexandrũ ariſtochratiã laudes. Dubiũ ἄτοπον græci dicunt καὶ ἀμφίδοξον cũ ptĩ honeſta parti turpis cã:uidet̃

Dubiũ genus

qd ut exẽplo pateat. Thoymolã corinthius Thymophanẽ fratrẽ:q tyrãnidẽ occupauerat iterficiẽdũ curauit: accuſat̃ cã hinc turpis eſt fraternæ cedis auctorẽ fuiſſe illic honeſta tyrãnide pſiam liberaſſe corinthiũ Brutus filios ſuos q cum aquiliis & uitelliis de recipiẽdis clam in urbẽ tarquiniis conſilia iniiſſent uirgis cedi p more & in cõſpectu ſuo ſecuri iuſſit percuti conſul.n.erat turpis bruti cauſa:q necari filios pati potuiſſet: honeſta tñ eadẽ q pſiam pdere & tyrãnis illi aperire tentaſſet, huiuſmõi & Manlii torquati factũ qui filiũ q ſe abſente manũ cũ hoſte conſeruerat & uicerat:qm̃ cõtra pſnũ mandatũ egerat occidi uoluit. Humile genus ἄτοπον

Humile genus

græce dr̃ cũ humilis cã fuerit & tñ de ea dicere oratori neceſſe ſit. Res contẽpta:uilis & q̃ contẽnit̃:ſed tripliciter genus hoc cõſideratur rõne rei perſonæ q̃ audit:& perſonæ de qua agit̃:rei:ut ſi quis uitam laudet ſolitariã quæ a pleriſq́ iprobat̃:pſonæ ut ſi qs ſtudioſum laudet agricolationis & ciuiliũ negociorũ contẽptorẽ: cũ tñ honeſtũ in ciuitate tenere locum poſſit:nam uilis abiectuiq́ a multitudĩe exiſtimat̃:auditoris:ſi militi ociũ & quietẽ laudare contendas. Antefert̃:affertur ante iudicẽ:uel qd̃ melius eſt: extollit̃:nã attẽti in hoc genere auditores reddi debent & res q̃uis humilis cõmendari & anteferri: cum hæc ita ſint:hoc eſt cum diuerſæ qualitatum cauſæ ſint diuerſa quoq́ exordia debent eſſe.

ℭANTO. Genera cauſarũ ſunt quatuor. Superius tria cauſarũ genera dixit eſſe genera inq̃ generaliſſima demonſtratiuũ diliberatiuũ iudiciale. hic uero quatuor eſſe dicit. ſed aduertẽdũ hæc q̃tuor contineri ſub quolibet illorũ triũ. Aut.n. honeſta ãt turpis aut dubia aut humilis cauſa erit. In uno quoq́ illorũ. Ergo genera hoc in loco qualitates ſignificãt. Eſt.n. triplex genus. Primũ genus eſt patria parẽtes origo ſanguis. Secũdo eſt genus ſub quo multa ſimilia ex eodẽ deſcendentia continent̃ur Animal genus. Eſt tertium illud genus quo cuiuſlibet rei qualitas indicat̃. ut ſi dicas Cuius generis ueſtis. Id uictorinus ſcribit in rhet. idẽ uero Cicero li.i.rhe. dixerat olim Cauſarũ genera eſſe quinq́ honeſtum admirabile humile anceps obſcurũ. Honeſtum quod totũ aut ex aliqua parte pp ſe petitur honeſtũ nominabimus ut Cice.lib.ii.rhe.ait. Vt pro uiro forti

Fortitudo

cõtra parricidam.uti.L.Cornificius ægit &.M.agrippã Auguſtus.n.cæſar accuſatorẽ bruti conſtituit Cornificiũ caiſu.M.agrippã. Vt plutarchus in Vita bruti meminit. Viro forti fortitudo eſt dolorũ laborũq́ contemptio.& fortitudinis propriũ eſt nil extimeſcere:oĩa hũana deſpicere.nihil qd̃ hoĩ accidere poſſit intollerãdum putare. Auctor. Cicero lib.iii.off. Et lib.i.dixerat Stoicos dicere fortitudinẽ Virtutẽ eſſe pugnantẽ pro æquitate. Dixerat item Viros fortes & magnanimos eoſdem bonos & ſimplicis ueritatis amicos minimeq́ fallaces eſſe. Parricidã:parricida non utiq́ is qui parentem occidiſſet dicebatur ſed qualẽcunq́ hominẽ ut feſtus ait. Et fabius lib.viii.inquit per Catacreſin.i.abuſionẽ parricidam matris quoq́ aut fratris interfectorem dici. Honeſta res oppugnatur:ut ſiquis uituperaret religionẽ. Defendit̃ turpis: ut ſiquis defenderet furtum adulteriũue alicuius. Honeſtatis partẽ ut illud Oreſtis qui ut patrẽ ulciſceret̃ occidit matrẽ. In ultiõe.n. paterna honeſtatis pars inerat;in cæde materna turpitudinis. Contẽpta res .i.uilis:uti ſi de alicuius colaphis cauſã ageres. Cũ hæc ſupple cauſarũ genera. Ita ſint.i.ita diuerſa exordiorũ rationem: quæ triplex eſt;in exordio.n. attentos dociles beniuolos auditores efficimus.

ℭDe exordio titulus ſextus.

EXordiorũ duo ſunt genera. Principium quod græce appellatur prohemium: & inſinuatio:quę epodos nominatur. Principiũ ẽ cum ſtatim auditoris animũ nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita ſumitur ut attentos: beniuolos: dociles auditores habere poſſimus.

ℭFRAN. Exordiorũ:anteq̃ ſua cuiq́ cãæ adhiberi doceat exordia:de ipſius exordii qualitatibus loqtur duplicem exordiendi rationẽ dicens eſſe apertã. & per inſinuationẽ:genera autẽ p qualitatibus ponit. Principium maiore quadã ratione phemium græcos appellaſſe q̃ noſtros principiũ uel exordiũ. Quintilianus dicit q.oniã ea non tantum orationis initiũ:

Prohemiũ uero -

ſed cuiuſq́ rei ſignificãt prohemiũ uero illam partẽ dumtaxat:quæ ante ingreſſum rei fit:de qua dicẽdũ eſt;ſiue ἀπὸ τοῦ οἴμου quod cãtus eſt quo citharœdi anteq̃ uerum inchoent certamen emerendi fauoris gratia uti ſolent: ſiue ab eo q οἶμον græci uiam appellãt: ut ſit uel quaſi quoddam præludiũ: uel quaſi aliqd ante uiã:ingreſſumq́ rei. Inſinuatio:hac cum ad dicendũ nõ apte ingrediamur:ſed occulte & diſſimulanter uti ſolemus:nã ut Cicero diffinit inſinuatio eſt oſo quadã diſſimulatione:& circuitione obſcure ſubiẽs auditoris animũ:Inſinuare.n.eſt p ſinus hoc eſt circuitus quoſdã ingredi ad cãm & quaſi ſubrepet̃ animis:Nonius tñ dixit iſinuari eẽ imiti & i ſinus accipi ἔφοδος ab ἐπικαθοδος dicta proprie impetũ q ex inſidiis in uia alicui fit. ſignificat cũ craſſator tranſeuntem inuadit ἐφοδεύειν uerbũ aggredi eſt incautũ:& ex inſidiis inuadere adoriri. Principium:ſinẽ deſcribit principii:qui eſt ad audiẽdũ aĩos apparare:cũ nõ occulte:nec p diſſimulationẽ:ſed apte:aut docile:aut attẽtũ:aut beniuolũ auditorẽ reddimus:quæ tria ſimul interdum efficimus:nonnunq̃ tantum ex his ſeruamus aliquando unum: ſed ſine aliquo triũ eſſe principium orationis non poteſt. Id principium.

ℭANTO. Exordiorũ duo ſunt genera:Idẽ Cicero lib.i.rh.ſic ait. Quare qm̃ tam diuerſa ſunt genera cauſarum

farũ exordiri quoq; dispari rõne in unoquoq; genere necesse est. Igit exordiũ in duas ptes diuidit. In pricipiũ
& insinuatione. Principiũ est oratio pspicue & primus pficiens auditorẽ beniuolũ aut dociléaut attentum. In
sinuatio ẽ ufu quadã dissimulatiõe & circuitione obscure subiés auditoris animũ. Prohemiũ: phemiũ dcm̃ ẽ
siue q oi cantus est:& citharœdi pauca illa: quæ anteq̃ legitimũ certamen inchoent emerendi fauoris gratia
canũt prohemiũ cognominauerũt. Oratores quoq; ea q̃ priusq̃ cãm exordiant ac cõciliando sibi iudicũ aios
præloquunt: eadẽ appellatiõe signarũt. siue q oimos græce uia appellat id quod ante igressum rei ponit sic uo
care est istitutũ ut fabius scribit. Epodos epodi dicũt uersus quolibet metro scripti:& seqntis clausulæ habẽ
tes ptculaq;: q̃les sunt Epodi Horatii. In quibus singulis uersibus singulæ clausulæ addiciunt. Dicti aũt Epo- Epodi
di synecdochicos a ptibus uersuũq; legitis & itegris uersibus Epadontai. i. accinũt Auctor ẽ diumedes. Stati
significat exordiũ breuitate gaudet:& ambagibꝰ eẽ uacuũ: ne i caput ofu creuisse uideat qd ẽt fabius monet.

De exordio ti. vii.

SI genus causæ dubium hẽmus: a beniuolentia principium constituemus: ne qd turpitudinis pars illa nobis obesse possit. Si humile erit genus. Si turpe erit genus causæ: insinuatione utendũ est: de qua posterius dicemꝰ. nisi qd nacti erimus. Qua

FRAN. Si dubiũ genus eẽ postq̃ eẽ quales sint
oñdit: quo pricipio in cã honesta: quo in turpi: quo in
dubia:& quo i humili utendũ sit docet:& primũ quo
mõ exordiri i dubia cã debeamus: q̃ ptẽ habet hone-
statis ptẽ turpitudinis: præcipit: ãta aũt incipiẽdũ dicit
eẽ ut pte turpitudis omissa beniuolũ auditorẽ a pte
honestatis faciamus. qd pro milõe dicturus Cice. fec
uit. qm̃. n. cã dubia erat: aperte honestatis exordit ue Si dubiũ
reri se dicẽs ne turpe sit minimeq; diceat p uiro for- genus
tissimo dicere icipientem timere cũ ipse. T. Annius causæ
magis de republice salute q̃ de sua pturbet partem
turpitudinis prætermisso & q cũ defensurus accede
ret quẽ huĩem occidisse cõstabat: a beniuolẽtia igit
ut dixi: cum pro uiro fortissimo dicere incipet initiũ
cõstituit: si qs ptetea p thymoleonte de quo superius sermo fuit: dicere uellet: Beniuolũ auditorẽ a parte ho
nestatis redderet: sicque exordiri cõmode posset: si eos q a seuissimis tyrãnis occupatas libetãt respublicas p̃
miis amplissimis maiores nostri dignos semp iudicauerũt: qd in uiq; optimũ & reipublice amãtissimum Thy
moleontẽ uos facere par ẽ: q fraternã contẽpsit:& dedidicit charitatẽ: ut nos seuissimi tyrãni cruciatibus eri-
peret:& in dulcissima libertate conseruaret: certe tm̃ abest ut poena aliqua uel minia dignus uideri debeat:
ut oium iniustissimi nisi exqsito aliquo honore & maximis p tãtu bñficio pmiis illum affeceritis: merito iudi- Si humi
cari possitis qui sic diceret: parte turpitudinis omissa beniuolos auditores redderet. Sin humile genus cãæ legenus
erit: Rem humilẽ hoc est uilem atq; abiectã nõ nisi cũ contẽptu accipere auditores sulẽt: quotiens itaq; acci causæ
ditur de re huiusmodi dicendum sit: excitãdi & attenti reddẽdi sunt qd poeta optimus in georgicis serua-
uit: de apibus. n. re apprime humili scripturus: auditorẽ Mecenatem attẽtum fecit his uersibus: prinus aerei
mellis coelestia dona exequar: hanc ẽt Mæcenas accipe partẽ: admirãda tibi læuiũ miracula rerq; magnanimosq;
q; duces: totiusq; ordine gẽtis: mores & studia & populos & plia dicã: humilis generis diffinitio de animis iu- Si turpe
dicũ supra est. Sin turpe causæ genus erit aperto uti pricipio in hoc genere nõ possumus qm̃ alienus a nobis genus
auditoris animus est: aut eẽ credit isinuatione itaq; uti necesse est: & qbusdã descẽdere ad cãm circuitiõibus: causæ
sed quo pacto insinuari i huiusmodi causis conueniat: Cice. iferius docebit: & nos exẽplis: explicaturi sumus.
ANTO. Si genus causæ dubiũ habebimus: a beniuolẽtia pricipũ cõstituemus id qdẽ hoc pacto agere po
teris. Nisi persuasum hẽrem iudices uos ea uirtute ac prudẽtia uigere ut unamquãq; rẽ magis ex sua cã q̃ ex
euentu iudicaretis: non auderem in hac ipsa re de qua nonsum corã uobis acturus orare. cũ igit uester mihi p
spectus sit aius & in iudicãdu modestia faciam nõ tã libẽter q̃ necessario ut intelligatis patrẽ meũ alias opti-
mũ non satis iusta ratione aduersum innocentiam & integritatẽ modestissimæ foemine genitricis meæ cõmo Thymo
tum esse. Aliud itẽ Exemplũ erit. Accusatur thymoleon ciuis Corinthius q fratrẽ occiderat q pricipatũ ur- leon
bis appetebat: poterit orator hoc pacto exordiri Credo iudices uos nõ latere q̃ta fuerit Thymoleõtis beniuo
lẽtia i ptiã: qui & amicitias & affinitates æstimauit: ppriũ uero fratrẽ peremit. ut cõmmune oibus libertatẽ a
tirãnorũ impetu uindicaret. Turpitudinis pars: turpe enĩ est cõtra patrẽ orare. licet honestũ sit matrẽ defen
dere. Turpe item occidere fratrẽ & si fas est ptiam liberã reddere. Sin humile genus causæ erit faciemus at-
tẽtos: Exemplum erit huiusmodi Magnũ instar iudices nostræ reipu. piculũ: nisi restringat incẽdia: quæ sum
ma cũ indignatione in urbe nostra oriri uideo. Sæpe. n. animaduerti ex re minima nõ paruum odium & ptur
bationẽ cõcitari: præsertim cum ab illis inferturiniuria per quos maxime tutos eẽ cõuenirer. Virgilius quo
q lib. iiii. g. quum uellet de apibus scribere ait: Protinus aerii mellis cælestia dona exequar: hanc etiam Mecœ
nas aspice partẽ Admiranda tibi Leuiũ spectacula rerum. Magnanimosq; duces totiusq; exordine gẽtis. Mo
res & studia & populos & prælia dicam. Sin turpe causæ genus erit insinuatione utendum est: nisi quid nacti
erimus quare aduersarios criminando beniuolentiã capere possimus. Exemplum erit tale. Quum nacti quid
erimus quare aduersarios &c. Non auderem iudices præsertim apud uos pro illo dicere cuius uita uobis suspi
cta esset: Sed cum turpitudinem & infamiam accusatoris perspicio defensionem huic reo denegare non pos-
sum. Quum. n. is acusat de criminibus: de quo primum esset cognoscendum sit ut hunc reum innocentem
credam quem bono uiro accusante noxium esse concederem.

CFRAN. Nisi quid nacti erimus: nisi oblata nobis facultas fuerit: ut æque turpe crimen aduersario obiicia/
Nisi qd nacti erimus. mus nam illud etiā facere uiator studet cum turpis eius cā extiterit: ut re omissa de quo agendū fuerat: crimē aliquod quod in ore omniū sit. aduersario obiiciat: ut sensim cū audiuerint illud iudices concilient: aduersarii uero psonā in odiū adducatur: exempli gratia si dicamus: diligenter uitam suā consideret aduersarius q si fe cerit: non tam audacter: atq; īpudenter: ad accusandos alios accedit: deinde occupatione utamur: addamusq; nolo ei adulteriū (cū possim) nolo homicidiū obiicere: hæc norūt omnes sensim deinde conciliato nobis audi tor descēdere ad causam nram possumus & ut aper- tius res intelligat Cicero ligarium a tuberone accu/ satum: q cōtra cæsarem sensisset & puinciā affricam tenuisset apud cæsarem defendit: sed anteq̄ ad cām accedat illud tuberoni obiicit crimen: quod ligario grauissimum tubero ipse obiiciebat pompeianū eum nō minus q̄ ligariū fuisse Tuberonē dicit his uerbis: habes igit tubero quod est accusatori maxime optā dū: cōfitentem reū: sed tū hoc ita cōfitentē se in ea p te fuisse qua te: qua uirū oī laude dignū patrē tuū Ita que prius de uro delicto cōfiteamini necesse est: q̄ ligari ullā culpā rephendatis: hac rōne & cæsarē turpitudi/ ne causæ a sua defensiōe abhorrētem sibi cōciliauit orator & in odiū atq; inuidiā aduersariū rapuit: pro deiota
Si hone/ stum ge/ nus cāæ ro rege etiā dicēs qui qd cæsarē cū apud se diuertisset: occidere cogitauerat: accusabat: cām inuenit: q̄ aduersa rios criminat: sic. n. ait: accedit ut accusatoꝝ alterius crudelitate alterius idignitate pturber: crudeiē castorē ne dicam an sceleratū & ipiū: q nepos auum idiscrimen capitis adduxerit &c. Sin honestū genus cē: si inquit honesta cā fuerit: pteriri principiū poterit: qm ut ait Quinti. hōestū cāæ genus satis ad cōciliationē p se ualet pti. n. ad rē honestā audiendam iudicū sunt al ut labore nro ad eos dr disponēdos minime opus sit: qd si ex/ ordiri placuerit: cur cā nra honesta sit aperiēus. Beniuolentiæ āt ptibus utemur: ut id qd est augeat: Exēplū āc ēut si libertatē apud optiates laudaturus aliquis assurgat: sic exordiat. quāti faciēda libertas: sit q̄ nihil hoīum generi dulcius nihil optatius: aut honestæ uitæ rōnibus conducibilius eē pōt: neminē nrum laterē mihi psua/ deo. Ego medius fidius: ut de me ipso loquar: sic tāto & tā pcipuo bono delector sic afficior: ut q̄uis longe im/ parē dicēdi oneri me cognoscā assurgere tū & ad eā tuendā ac conseruandā: qd tū uestra sponte facere parati estis: uos adhortari minime uerear: possumus & qbus de rebus dicturi sumus breuiter exponere: qd uirgilius obseruat: cū ait: qd faciat lætas segetes quo sydere terrā uertere Mœcenas ulmisq; adiungere uites conueni at: q̄ cura boū: qs cultus hādo sit pecori: atq; apibus q̄ta experientia pcis hic cauere incipiam. Recte uti: si/ cuti oñsum est. Vel non uti: si honesta causa sit: & esse credatur: qui sua sponte auditores faueant.

re aduersarios criminando beniuolentiam ca- pere possimus. Si honestū causæ genus erit: licebit recte uti: uel non uti principio. Si uti principio uolemus: aut id oportebit ostende- re: quare causa sit honesta: aut breuiter qui- bus de rebus sumus dicturi exponere.

CANTO. Quare cā sit hōesta. Exēplū erit. Siqd unq̄ fuit iudices: qd apud maiores nros singulari & pcipuo fauore psequendū fuerit sp in primis eoꝝ: q pp infirmitatē ætatis se ipsos tueri nō pñt actiones & cāæ aliquo singulari priuilegio sunt tractatæ. Quid. n. honestius aut æquus esse pōt q̄ illis adesse: quos nundū uel rō uel na tura ita cūfirmauit ue se tueri possint: Cū psertim hæc una res sit: q̄ & reipu. dignitatē & priuatā cōmoditatē aspiciat: Nā si liberis nris & amicoꝝ nostroꝝ ac cæteris consultū eē uolumus apud posteros illud necesse est: q pupilloꝝ cās rebus oibus pposiras uelimus eē. Itē aliud Aulus licinius Archias poeta antiochiæ natus romæ
Aulus licinus Artēde .C. uer ba uixit Ciceroni inter alios charissimus. nā & eius præceptor in græcis fuit: fuerat autem prius heracliæ ciuis ef fectus: demū sibi de ciuitate lis mota est a quodā graccho q ciuis nō esset. Tūc Cicero archiā defendēs ita ex/ ordiri potuit. Si apud maiores nostros est cōseruatū o iudices ut pceptores p parētibus haberent debeo quā tū est scitū in me huic pstātissimo uiro & integerrimo & opē & salutē afferre: & eo magis qm illius doctrina & optimis pceptis ita institutus sum ut nōnullos aliqñ defenderim nam si cæteros adiuuamus a qbus nihil utili tatis ad hāc rē adipiscēdā cōsecuti sumus quāto magis ei attribuere debemus a quo id accepimus p qd etiam ignotis pdesse possumus: Aut breuiter expōere &c. Exēplū erit: Sūma rei iudices: de q̄ corā uobis acturus sū: & de pœna & supplicio p uos iferēdis ciuibus seditiosis ciues: hñdi sunt qnecē bonoꝝ hoīum: & perniciē reip. meditati sunt. Erit itē exēplū Nasonis illud: In nouas fert animus mutatas dicere formas corpora. Et illud Ma ronis. Arma uirumq; cano.

Si uti pri cipio uti uolemus CFRAN. Si principio uti uolemus. qd agēdū sit monet: si uti pricipio nō uolumus: a lege inqt aliqua
A lege exordiēdū ē: aut a scriptura: aut ab aliquo firmissimo cāæ nræ adiumēto: a lege q̄ i iure ciuili cōtineat uel principis rescripto: ut si apud ptorem stare pactis ad uersariū cōpellere uelis: ut sic a uetusta lege icipies:
Verba ptoris ptor ait pacta seruabo: itē si in iudiciū uenire messiū uidemiarūq; tpe ab aduersario compelleris: q ante: quod sibi debet: forte petit cū nō posse cogi re ad sa
Lex attende tisfaciendū illo tpe pbare uis ab hac exordiens lege icipis q̄ in digestis ē de feriis ne qs messiū uindemia rūq; tpe aduersariū cogat ad iudiciū uenire ofone

si pricipio uti uolemus a lege: uel a scriptura: aut ab alio firmissimo nostrę causæ adiumen to principium capere oportebit: quoniam igi tur docilem: beniuolum & attentum habere auditorem uolumus: quomodo quodq; corū confici possit aperiemus. Dociles auditores habere poterimus.

CDe docilitate & attentione ti. viii.

Si summam

I ſummā cauſę breuiter exponem9: & ſi atentos eos faciemus. Nam docilis eſt ille: qui attente uult audire.

diui Marci exprimitur ga occupati circa rem ruſticā: in forum cōpellēdi nō ſunt, multæ itē ſunt leges q̄ uarīs cauſis applicari pñt: ut ſi dicas peccata nocentiū nota eſſe & oportere & expedire paulus ait: item ea q̄ notabiliter fiūt: niſi ſpecialiter notenſ: uidenſ: qua ſi neglecta: itē dolo malo ait p̄torius ſe nō ſeruaturū. A ſcriptura: Lex ſpecialis eſt: ſcriptura generalis: p quam intelligere potes teſtm̄: contractū: ſtipulationē: ſyngraphū: chrirographū: & alicuius auctoris ꝓbatā auctoritatē: qua inuicti cā ueſtra uideaſ: ut ſi cōcordiā laudaturus ſic exordiari: cōcordia ut ait Salu. pue res creſcūt diſcordia magnæ dilabuntur. item ſi ei q fortiter rempublicā geſſit: p̄miū dari uelis ſic incipias honos alit artes inquit Cice. omneſq; accedunſ ad ſtudia gloria: qđ ſi meritis hūc afficere muneribus ſtatueris: fortiſſimus qſq; noſtræ iuuētutis ad res magnas & p̄claras gerēdas mihi credite exercitabiſ. Ab aliquo firmiſſimo cāæ noſtræ adiumēto: ut ſi dicā: maxīe iuſticia reſpublicas cōſeruari: iuſticiæ āt munus p̄cipuū eē: benemerētibꝫ p̄mia exhibere. itē ſi dicā ſæpe prius hoc a uobis cōceſſum fuit: qđ poſtulo minimū dubiū eſſe poſſit: uos idē mihi quoq; conceſſuros: itē ſæpe hoc idē iudicatū eſt qđ in cā mea iudicari peto. Principiū capere: nō exordiri ptibus exordii & ꝓprietatibus ſeruatis; ſed ſimpliciter īcipere: qm̄ igiſ: qd exordiū eſſet oñdit: quod ī duas ptes diuiſit: qd inde fiat & ubi fiat: in generibus. ſ. cauſarū poſtea docuit: nā in alia cā: attētos in alia beniuolos; in alia dociles fieri p̄cepit idē. n. ſimul ſemp in oī cā ſeruare uix cōtigit: nūc quibus rōnibus: & qbus ex locis: docilitas: attētio: & beniuolentia colligunſ oñdit. Dociles: tūc dociles inqt reddenſ auditores: cū breuiter ac dilucide ſūma rei: hoc eſt qd ſit in quo cōſiſtat cā & res noſtra, de q̄ dicturi ſumus iudicabiſ qđ operū ſuoꝝ pricipiis homerus & uirgilius obſeruarūt: Cice. in orone quoq; ꝑ lege manilia ſumā eſſe breuiter expoſuit dicēs: Dicendū eſt. n. de Gn. pompei ſingulari eximiaq; uirtute. Et ſi attētos facius de rebus magnis nos dicturos pmittētes uel ut attēte audiant rogantes: pōt quidē reddi docilis: q nondū attentus ſit auditor: ſed attentus reddi nō pōt: quin ſtatim & docilis reddatur nam qui attentus eſt: docilis eſt: & qui attente audit docilis uocatur.

A ſcriptura

A firmiſſimo adiumēto

ANTO. Ab lege exemplū erit: lege latoria cautū eſt iudices: ut ſiquis pupilloꝝ bona dirriperet acerrīas pœnas lueret. Cum ita Titius Marci pupilli bona diripere uelit pœna mulctādus ē. A ſcriptura: lex ſpālis eſt. Scriptura uero generalis Eſt autem allegatio alicuius ſcripti: & ſententiæ generalis. ut illud Ciceronis in prohemio tuſcu. Honos alit artes. oēſq; incēdunſ ad ſtudia gloria. Cum igiſ hic ciuis ꝓ pſia egregie pugnauerit merito mihi honore ac p̄miis afficiendus uideſ. Firmiſſimo adiumēto. Exemplum erit. Quid eſt o iudices qđ ciuitatē magis conſeruet: q̄ iuſticia & equitas iuris: quæ cum iubeat ut mortuo patre filio potius q̄ fratri hereditas debeatur. debetis huic concedere equitatem quæ quidē uinculum eſt ciuitatis ubi. n. æquitas deeſt: oīa confundunſ. Si ſummam rei breuiter exponemus Exēplū eſt ibi ſuperius. Aut breuiter exponere & cætera.

Lex a ſcriptura differt

Attentos hēbimus ſi pollicebimur nos de rebus magnis: nouis inuſitatis uerba facturos aut de his rebus que ad rem pu. ptineant aut ad eos ipſos qui audient: aut ad deorū immortaliū religionē: aut ad pietatē nos eē dicturos.

FRAN. Attentos hēbimus. Docet quo pacto attēti auditores reddi poſſint: & rebꝰ magnis: nouis inuſitatis fieri oſtēdit. Si quid nos eiuſmodi dicturos pollicebimur: Sciendū eſt hæc tria in unū idemq; exordiū ſimul īcedere. non ſemp tñ aliqñ. n. eiuſmodi res eſt de q̄ futurus ſermo ē: ut uel a magnis: uel a nouis: uel ab iuſitatis tm̄ facere attētos ualeamus. a magnis li. æneidos ſeptimo attentos fecit Virg. Graue bellum qđ cū turno æneas geſſit: ſe pmittēs deſcriptuꝝ maior reꝝ mihi naſciſ ordo: Maius opus moueo. Cice. quoq; in huius operis huius p̄fatione attētū reddidit auditorē: a magnitudīe rei cū nō parum in ſe fructus copiā dicendi habere dixit: & cōmoditatē orōnis. Liuius in pricipio ſecūdi libri ab ur. con. Atēttionē colligit de nouis rebus ſcripturū pmitens: his uerbis. Liberi iā hinc populi romāi res bello paceq; geſtas annuos magiſtratus: īperiaq; legum: potiora q̄ hoīum peragam. idē libro ſeptimo Annus hic erit inſignis noui hoīs cōſulatu: nouis duobus magiſtratibus: p̄tura & curruli edilitate hos ſibi patricii q̄ſiuere honores ꝓ cōceſſo plebi altero cōſulatu per res magnas & inuſitatas ſimul qdē auctor attētos reddit lecturos in pricipio de bello punico ſecūdo dicēs pte opis licet mihi p̄fari qđ in pricipio ſūmæ totius ꝓfeſſi ſūt: plæriq; reꝝ ſcriptores: bellū maxime memorabile oīum q̄ unq̄ geſta ſunt me ſcripturū & reliqua differunt inter ſe magna: noua: & inuſitata: magna laudamus: uel uituperamus: noua admiramur iuſitata: & admiramur: & timemus aliqñ rurſus magna ſæpe cōtingūt: noua memoria nr̄a nō fuere: inuſitata fuerūt qdē ante: ſed raro eueniūt. Aut de his q̄ ad rem publicā ptinēt. Cice. pro. C. Rabirio: & ſi quirites nō eſt meæ cōſuetudis initio dicēdi rōnem reddere qua de cā quenq̄ defendā ppea q; cū oībus in eoꝝ periculis ſemp ſatis mihi iuſtā cām neceſſitudinis eſſe duxi: tñ ī hac defenſione capitis famæ fortunarūq;. C. Rabirii ponēda rō uſ officii mei: ppea q; quæ in iuſtiſſima cā eſt mihi eadē uobis ad abſoluendum uideri debet: nam me tū amicitiæ uetuſtas: tū dignitas hominis tū rō humanitatis tū meæ uitæ ppetua cōſuetudo ad. C. Rabiriū defendendū ē adhortata at uero ut id ſtudioſiſſime faciā ſalus reipublice cōſultare efficiā: cōſulatus deniq; ipſe. Aut ad eos ipſos qui audiūt: ut in uerrem dicens: timorēq; iudicibus adhibēs admonet caueat ne male ſentiat populus: ne iudicia transferaſ & pro domo ſua ad pontifices ſic ait: Nā ſi illa labes ac flāma. r. p. ſuū illū peſtiferū & furioſū tribunatū: quē eqtate humana tueri non pōt: diuina religiōe defenderit: aliæ cerimoniæ nobis erūt: alii antiſtes deoꝝ imortaliū: alii interp̄tes religiōe reqtendi. Ouidius quoq; in faſtis materiā de qua ſcriberet plurimū oñdit ad germanicū ptinere: cū ait. Sacrā recognoſces annalibus eruta priſcis; & quo ſit merito quæq; notanda dies. iuenies illic & ſacra domeſtica uo

Liuius

Ad rem publicā

Ad ipſos q audiūt

bis:sæpe tibi pfest:sæpe legendus auus: Attētos igitur facius si magna:noua inusitata:& q̄ ad rēpublicā ptineant uel eos ipsos q audiūt:dicturos pollicemur. Ad deoꝝ īmortaliū religionē:qđ in eadē ofone p domo sua
Ad reli/gionem ad pōtifices cicero facit q cū cā sua aras:focos & deos penates coniūctos dicit eē his uerbis: qđ si ullo tpe magna cā in sacerdotū populi romani iudicio ac ptāte uersata est: hoc pfecto tāta est ut ois reipublice dignitas oium ciuiū salus:uita:libertas:are:foci:dii penates:bona fortunæ domicilia:uestræ sapiētiæ:fidei potestatique commissa:creditaque esse uideantur.

❧ANTO. Etsi attentos eos faciemus:Id i hūili gñe seruabit. ut illud Marōis li.iiii.g.de apibus.hāc ēr Mecænas apice ptē.Cic.li.ii.de oratore scribit græcos mōere ut pricipio faciāus iudicē attētū & docilē:q̄ sūt utilia sed ñ pricipii magis ppria q̄ reliq̄rū pti faciliora ēt ī pricipiis:q & attēti tū maxie sunt quū oīa expectāt: & dociles magis initiis esse pñt.Illustriora.n.sūt q̄ ī pricipiis q̄ q̄ ī mediis causis dñr:aut.arguēdo aut refellēdo.
De rebus magnis:ut illud.Magna res priceps illustrissime ē ea quā expositurus sum uobis Cui nisi tēpestiue cōsilio & uirtute occurratur:nō mediocrē pfecto ī urbe nra discordiā excitabit Quid.n.iniqus esse pōt q̄ ciues nostros ab his nō posse tutos eē quos armis & fide oprreret eisdē auxilio esse? De rebus nouis &c.Exēplū erit. Noua res & pēitus iaudita priceps optie p me exponet.ea qdē talis ē:ut summā indignationē atq odiū cōcitatura sit nisi prudētia uestra mitiget.qd.n.magis cōtra mores publicos pōt q̄ extorquere qcquā. quod luxuriā ciuitati & uoluptatibus materiā sit allaturū?Nouis noua dñr q̄ fuere nūquā. Inusitata uero sūt:q̄ licet fcā sint rarius tñ accidūt. Quæ ad remp.ptineāt: Exēplū erit cū instituissem pres amplissimi id apud uos dicere.qđ uisum eēt optimū.Nihil certe post religionē nostri & unius & ueri dei qđ uel me dignius uel uobis magis gratum dici posset occurrit q̄ de cōseruatiōe & amplitudie reip.disputare.Eas igit res apud uos in primis exponā noua quadā & iusitata rōne ut plane itelligatis me pspexisse quo mō illā a nostris maioribus nobis traditā & maiorē & meliorē nostris posteris relinquamus. Ad eos ipsos q audiūt:exēplū erit.Nisi patres cōscripti cōsilio & uirtute uestra reprimet audacia & temeritas eoꝝ q uestri ordis & sanctissimæ pñæ nræ publici hostes sūt:plane uideo uos cū tota rep.maxia breui subituros icōmoda. Ad deorū imortaliū religionē & pietatem: Exemplum erit in genere honesto. Agitur iudices de cœlesti cultu ac religione diuina q̄ re nūq̄ fuit apud nostros maiores uel præstantior uel acceptior. Est.n.res prorsus admiratiōe & quadā laude singulari dignissima.
Religione:Religio estq̄ supioris cuiusdā naturæ quā diuinā uocāt curā cerimoniāq affert.ut Cice.inqt lib.ii.rh. Pietatē:Tullius p plantio inqr.Nā meo iudicio pietas fundamentū est oium uirtutū. Itē qd ē pietas: nisi uoluntas grata in pentes.Et.li.ii.rh.pietas per quā sanguine cōiūctis patriæq beniuolis officium & diligēs tribuitur cultus.Superius quoq eodē libro sic dixerat pietatem appellant quæ erga patriam aut parentes aut alios sanguine iunctos officiū seruare moneat. At in libro de.n.d.ait pietas est iustitia aduersus deos.

Et si rogabimus:ut attente audiāt: & si numero exponemus res de quibus dicturi sumus. Beniuolos auditores facere q̄tuor modis possumus a nostra ab aduersariorum: ab auditorum persona:& a rebus ipsis a nostra persona beniuolentiam contrahemus.

❧De beniuolentia a nostra persona.

Si nrm officiū sine arrogātia laudabimus: aut in rēpublicā q̄les fuerim9.

❧FRAN. Etsi rogabimus ut attēte audiāt ut cū dicimus.Benignes q̄so ac patientes i hac cā mihi aures accōmodare uelitis.Qđ in plogis fit comœdiarū.Cū dr fauete:adeste æquo aio: & rē cognoscite. Cice.p Archia attentos fecit auditores: rogans ut
Cicero p archia de humanitatis studiis de humanitatis studiis paulo liberius loq cū sineret: his uerbis.Quæso a uobis ut i hac cā mihi detis hāc ueniā accōmodatā huic reo:uobis q̄ admodū spero nō molestā:ut me p summo poeta:atq eruditissimo hoīe dicēt:hoc cōcursu hoium litatissimoꝝ:hac uestra humanitate hoc deniq ptore exercēte iudiciū. patiamini de studiis humanitatis ac lrarū.paulo loq liberius.Idē in ofone p sex.Roscio. Quapp uos oro atq obsecro iudi.ut attēte bonaq cum uenia uerba mea audiatis.fide sapiaq ura fretus plus oneris sub stuli q̄ ferre me posse intelligi. Nūero exponemus. Cū duabus de rebus:tribus aut pluribus:nos dicturos pollicebimur:de docilitate supius loq̄ns si sūmā inquit cāæ breuiter exponēus:nūc nūero dicit.qđ idē ferme ē. Nec miꝝ:Nā q attentus:idē & docilis reddit. Sed qō hic exorit:si idē in exordio fit:qđ i diuisiōe:q̄ i duas scindit ptis:expositionē:& enumerationē:ut sumatim aut numero:qbus de rebus & quot dicturi sumus aperiamus.Exordiū & diuisio idē erūt. Non idē erūt sed idē efficient:diuerso tñ exitu exordiū sumatim & numero exponere pōt q̄ dicēda sunt:ut docilē faciamus aut atten
Exordiū diuisio differūt tum auditorē partitio ut cām pparato iā p exordiū auditore cōstituat:& aios in re certa occupatus tentat de qua iudiciū futurū sit.Deniq exordiū mouet tm̄ iplicite partitio & monet & docet.sed explicite. Beniuolos auditores.Sequit qūo auditorū cōparare beniuolentiam possumus.q̄ a locis quatuor dicit auditores in quouis genere.si in demōstratiuo & deliberatiuo:senatus uel populus:Si in iudiciali iudex. Si nostrū officiū ut fere Cice.in oratione pro.L.Archia.dicens.si quid est in me ingenii iudices quod sentio q̄ sit exiguū ut si qua exercitatio dicendi:in qua me nō infitior mediocriter esse uersatū. Et in oratione p sexto roscio credo ego
Si nrm officium uos iudices mirari qd sit.q cū tot summi oratores hoiesq nobilissimi sedeant ego potissimum surrexerim:q
neq ætate neq ingenio:neq auctoritate sum cū iis qui sedeāt cōparandus. Aut in rempublicā. quales fue-
Aut in rēpub. rimus.ut cicero in oratiōe fecit p flacco sic.n.exordit.Cū in maximis piculis huius uerbis atq impii:grauissimo atq acerbissimo reipublice casu socio atq auditore cōsiliorū piculorūq meoꝝ.L.Flacco cædē a uobis coniugibus

bis coniugibus liberis uestris uastitatem a templis de lubris:urbe: italia:depellebam:sperabam iudices hono-
ris potius. L.flacci me auditorem futurum:q̃ miseriarum depræcatorem.

ℭANTO. Vt attente audiãt:exẽplũ erit illud sũptũ ex iuectiua. Ciceroñis in Catilinã. Attẽdite q̃so iudices
& ea q̃ dicã pẽitus aĩs uestris rõnibusq̃ mãdate. Et illud Terẽtii Nũc quã rem uitio dent q̃so aĩaduertite. Si nu
mero expõemus res:Exẽplũ Agit̃ pres cõscripti de duobus de cõcordia ciuiũ nrorum & cõpressiõe bellorum ciui
liũ:q̃ iãdudũ nram patriã afflexerũt. li. ãt. i. rh. addit pdictus:q̃ attẽtos faciẽus si nos pollicebimur breui nram
cãm demõstraturos. Si offcm nrm siũ arrogãtia laudabiũs:Exẽplũ erit. Quãq̃ turpe ẽ iudices officiũ suũ ita ex
põere ut ppria laus intẽdat̃. attamẽ qa aduersarii mei sic me nup contũeliis affecere ut nisi uitæ meæ rõnẽ hẽ-
am:& q̃liter ab adolescẽtia me instituerim dicã plane tacẽdo cõfirmare uidere oẽs aduersæ ptis ĩ me falso ob/
iectas cõtumelias faciã itaq̃ nõ tã libẽter q̃ necessario:ut ĩtelligatis me lõge abesse a criminibus: q̃ mihi obiiciũt
& fictã eorum accusationẽ cognoscatis. Ego qdẽ sic ĩ oculis meorum ciuiũ uixi:sic me gessi ut neminẽ unq̃ offẽderĩ
pluribusq̃ sæpe nũero auxilio cõsilioq̃ extiterim. Quid. n. in cãis forẽsibus & publicis ægeri q̃ uobis oĩbus pa/
tere arbitror facile ptereo. Quare magnopere admiror q̃ temeritas uel qd potius reor q̃ iuidia meos aduersa
rios ĩpulerit ad ea desingenda a qbus qdẽ ita absum ut ipi ab hõestate atq̃ uirtute. Aut in republica q̃les fue
rimus:Exẽplũ erit Et si patres cõscripti nũq̃ satis p republica ppugnareqs pt: illud attamẽ assero me nullos
p ea labores fugisse unquam:neq̃ nulla euitasse pericula. Quare non possum non moueri q̃ nefariæ coniura-
tionis reum apud uos facere me aduersarii ausint.

aut in parentes:aut ĩ amicos:aut ĩ eos ipos:q̃ au
diũt aliqd referemus:dũmõ hęc oĩa ad eã ipsã
rẽ:de q̃ agit̃ sint accõmodata. Itẽ si nostra incõ
moda pferẽus:inopiã:solitudinẽ:calamitatẽ.
Et si rogabimus:ut nobis sint auxilio : & si si/
mul oñdẽus in aliis spẽ nos hẽre noluisse. Ab
aduersariorum persona beniuolentia captabi/
tur : si eos in odium : in inuidiam : in con/
temptionẽ adducemus In odium rapiemus:

ℭFRAN. Aut ĩ pentis:ut apud uirgiliũ æneas ii. In paren
yi. cũ ait. Illũ ego p flãmas & mille seq̃ntia tela teri/ tes
pui his humeris medioq̃ ex hoste recæpi : parẽs uul/
go pr aut mr appellat̃:Sed iuris prudẽtes auos & pa
uos: auias & pauias parẽtũ noĩe appellari dñt. Aut ĩ In ami
amicos: Vt cice. ĩ orõne p lege manilia:q̃lis ĩ amicos cos
fuerit oñdit dicẽs nã cũ antea p ætatẽ huius auctori/
tatẽ loci nondũ cõtigere auderẽ:statueremq̃ nihil huc
nisi pfectũ ingenio elaboratũ ĩdustria afferri oporte/
re oẽ meũ tps amicorum tplbus trãsmittẽdum putaui:
idẽ in orõne p sexto roscio egit p. L. cornelio balbo
& p. C. Rabirio postumo: In eos ipos q audiunt : ut
apud Lucanũ q̃lis ĩ cæsarẽ curio fuerit cõmemorat

dicẽs dũ uoces tuæ potuere iuuari cæsar ait ptes q̃uis uolẽte senatu: Traximus ipsũ: & cice. in orõne q̃ p redi
tu suo pplo gratias agit:idẽ facit:qd pcatus a ioue optio maxio cæterisq̃ diis imortalibus sũ qrites:eo tpe cũ
me fortunasq̃ meas p ura incolumitate:otio cõcordiaq̃ deuoui. Dũ hæc oĩa:oñdit oportere hæc ad cãm ac
cõmodari ut ubi attẽti reddẽdi auditores sunt:nõ reddent bẽiuoli:nã si locis uteremur minie rei nræ cõgruẽ
tibus ultiũ & id qdẽ graue esset:nõ. n. oẽs loci supius dicti oĩbus causis conueniũt & aduertendũ est patroni &
eius de quo dicit̃ psonã unã putari cũ inuentio eadẽ fere sit hisdẽq̃ locis utendũ siue a patroni siue ab eius de Si nostra
quo dr psona exordiorum sniam excogitare uolumus. Itẽ si nra incõmoda pferemus;ut cice. p. p. sylla maxie Incom
uellẽ iudices dicẽs ut. p. Sylla & antea dignitatis q̃ splẽdorẽ obtineret:& post calamitatẽ acceptã modestiæ suæ moda
fructum aliquẽ potuisset pcipe:Sed qñ ita tulit cãus ĩfestus ut amplissimo ĩ honore cũ cõi ambitiõis iuidia tũ
singulari Attenii odio euerteret̃:& in his pristinis fortunæ reliqs miseris afflictis:tñ hẽret quosdã:quorum aĩus ne
supplicio qdẽ suo satiare posset:q̃q̃ ex huius incõmodis magna aĩo molestiã capio:tñ in cæteris malis facile pa-
tior oblatũ mihi tps:ĩ q° bõi uiri leuitatẽ meã misericordiãq̃ notã oĩbus quõdã nũc q̃ ĩtermissã agnosceret ĩno Inopia
piã cui cõtrariũ copia est:inops ãt est q ope hoc est auxilio uel diuitiis & copia eget. Cice. p publio qntio uerũ
ita se res hẽt:ut ego q nõ usu satis & ĩgenio parum possũ cũ psono disertissimo cõpater &. p. Qu. cui tenues opes:
nullæ facultates:exiguæ amicorum copiæ sũt cũ aduersario gratiosissimo cõtendat. Solitudinẽ Solitudo est qñ Solitu
caret aliqs ppinqs amicisq̃:neq̃ spẽ in quoq̃ q̃ hẽt pt:nisi ĩ se ipo & solus locus dr ĩcultus inhitatusq̃:oui. Flu do
mis illa latus cui sũt uada iuncta rotẽri aspicit:& sparsas p loca sola cãs:uñ & loci q̃ solitudo añ ostitũ:calamita
tẽ sũma q̃dã miseria calamitas ĩtelligit̃:ingẽsq̃ damnũ quoriẽs ex diuite paup:redderis & ad uilẽ abiectãq̃ for Calami
tunã deduceris ẽt pter culpã tuã:dãnũ quo ex grãdine afficiũt calãitatẽ dicere solẽt rustici : q̃ cõminuat cala- tas
mos. t. culmũ ac segetẽ:uñ ait ĩ eunucho Terẽtius. ufi fundi calamitas: qdã a cadẽdo dictã crediderũt: hæc cũ Pro la
pferunt̃ beniuolus reddit̃ auditor. s. inopia:solitudo calamitas: Terẽtius. oẽs noti inqt atq̃ amici deseruerũt: borantĩ/
idẽ qd ego te p hãc dextrã oro p igeniũ tuũ & p fidẽ tuã perq̃ huius solitudinẽ te obtestor:ne abste segreges bus stat
ue ne deseras:cice. p sexto roscio iõ se unũ ex oĩbus q sedebãt ad dicẽdũ surrexisse inqt ne oĩo desertus Ro fauor
scius esset cũ timore piculi cæteri defẽdere non auderẽt. Et si orabimus ut nobis auxilio qd p milone fecisse
ut̃ cicero dicẽs:nã si unq̃ de bonis de fortibus uiris:si unq̃ de bñmeritis ciuibus ptãs nobis iudicãdi fuit:si dẽiq̃ In aliis
unq̃ locus amplissimorum ordinũ delectis uiris datus ẽ ad studia sua ergo fortes & bonos ciues ut eque uultu & spẽ non
uerbis sæpe significassẽt:te & sniis declararẽt. hoc psecto tpe eã ptãtẽ oẽs uos hẽris & statuaris utrũ uos q ue/ habuisse
stræ auctoritati sp dediti fuimus sp miseri lugeamus an diu uexati a pditissimis ciuibus aliqñ per uos ac urãm
fidẽ. uirtutẽ:sapiamq̃ recreemur. Nos ĩ aliis uoluisse spẽ hre:in multis firma nobis psidia iudices erãt sed in
sola uirtute uestra:ĩtegritate cõstãtia æquitate spẽ locare uoluimus. Aduersariorum psona docet qbus rẽbus p Odium
aduersarii psona colligi auditoris uel iudicis bẽiuolẽtia possit. In odiũ rapiẽus:docet q° pacto trahi aduersa/

rium in odium possit auditoris:hoc est ut eum oderit & causæ nostræ faueāt: odiū latens est maliuolentia affe ctio illa qua taciti sceleratos & flagitiosos insectamur.

ℭANTO. Aut in parētes amicos. Exēplū erit:Quo aīo iudices i parētes & i amicos meos sp extiterim ꝗuis oibꝰ notū eē putē illū denicꝗ ausim dicere neminē aut maiori bēiuolētia aut maiori cura usū eē i suos ꝗ ego in meos continue utor. Aut in eos ꝗ audiūt:Exēplū:erit:Cū in nra rep. iudices multos mihi ꝑposueri quos ma xie charos & ꝑcipuos haberē sp tū uos in primis & amare & uenerari cōstitui. hic euēit ut oēm fortunā uestrā meā dicerē. decernerēꝗ nil posse uobis aduersi accidere qđ mihi ipsi nō foret cōe:libenter itaꝗ pro salute ura meā quotiēs opus erat opposui neꝗ pro uro honore ac statu ullū fugi piculū neꝗ fugiā dū uiuā. Si nra incon moda pferēus Exēplū ē:illud iudices uerꝫ eē explor qđ uulgo dr̄ fortunā eos uix unꝗ relinꝗre quos semel cœ pit urgere:quo i statu qdē extiteri & i qͦ nūc eo positus sim neiem uſum ignorare arbitror. Quis. n. i urbe nra aut diuitiis aut potētia aut amicoꝝ frequētia magis abūdabat! Nūc eo ꝑductus sūt neꝗ diuitiæ neꝗ potētia neꝗ ulli mihi affine:Oēs. n. me noti atꝗ amici deseruerunt. Vt nobis sint auxilio:& in aliis noluisse spē hre. Exemplū erit. Cum eo loco posita sit causa mea iudicis ut nisi misericordia uestra mihi sit ꝑsens atꝗ ꝓpitia ue lut sæpe numero multis fuit:plane sim ab oībus destitutus Humanitatē itaꝗ uestrā & clementiā ꝗ̄so atꝗ ob testor ut mihi auxilio sint in ura nāꝗ duntaxat uirtute mea spes oīs incūbit. Cū. n. multi fortunis meis ꝑsidio esse pollicerent̄ uos elegi & cōstitui illarum tutores.

Spurcus Purus ℭFRAN. Spurce:Impure: nā spurco contrarius est purus Plautus tot noctes reddidit spurcas quot claras hūit est ꝓprie spurcū qđ nō uisum solū sed au ditu ꝗꝗ refugimus ꝗ̄le illud qđ. M. Antonio in phi lippicis obiicit Cice. dicens Crapulā illū hesterna cū ꝑ tribunali secederet sede euomisse & uestē frustis exculētis uinūꝗ redolētibus totūꝗ tribunal īplesse: Sunt q uelit spurcū dici qđ iu illud abominātes spue re soleamus. Supbe:i supiores: atꝗ inferiores ex ꝗ re beniuolū fecit auditorem Ci. in oīone ꝑ milone: si qd deoꝝ: spurce: supbe: ꝑfidiose: crudeliter: cōfidēter: malitiose: flāgitiose fcm̄ ꝑferemus. i Inuidiā trahemus: si uim: potentiā: factionē: diuitias: incontienētiam: nobilitatē clientelas hospicium: sodalitate affinitates aduersario rum referemus : & his adiumentis magis quam ueritati eos confidere aperiemus.

cum ait unū genus ē aduersum infectum ꝗ nobis eorum quos. P. Clodii furor rapinis:incendiis. & oībus exi tiis publicis parauit:qui externa etiam cōtione incitati sunt. ut nobis uoce præirent :quoꝝ clamor si quis for te fuerat admonere nos debebit:ut illum ciuem retinearis qui semp illud genus hominum clamoresꝗ maxi mos:pro uestra salute neglexit:non mediocris certe superbia est præire iudicibus uoce:recte igitur si Cice. ad uersarios in odiū aducit. Perfidiose:cum dicis perfidia usos aduersarios:& datam fidem non seruasse. Sicuti in æneam apud Virgilium Dido nec tibi diua parens:generis nec dardanus auctor perfide:& alibi en dextra si desꝗ quē secum patrios aiunt portare penates. Itē alibi: dissimulare etiam sperasti perfide tantum posse ne fas tacitusꝗ mea discedere terra. Nec te noster amor nec te data dextra dextræ. Nec peritura tenet crudeli uulnere dido. Crudeliter. Crudelis intelligitur is qui pronus ad nocendum nulla humanitate: nulla tangi tur misericordia ut in eadem didonis in æneam oratione: Quin & hyberno moliris sydere classem & dubiis properas aquilonibus ire per altum crudelis. Cicero pro. P. Sylla & in his pristinis inquit reliquis miseriis & afflictis tū haberet quosdam Quorum animos ne supplicio quidē suo satiare posset: Idem pro deiotaro rege accidit ut accusatorū alterius crudelitate alterius īdignitate perturber. crudele castorē ne dicā an sceleratū & impiū q nepos auum in discrimē capitis duxit: Malitiose: Malitia uersata est & fallax rō nocendi per dissi mulationē qū īprudenter facere nos aliqd simulamus qđ tū dedita opera facimus. Cicero pro cæcina dicēs in odium ebutiū trahit aduersarium :& ꝙ audax in ui faciēda extiterit: cum ex suo cæcinā expulit fundo: & ꝙ in iudiciū impudēs postea manifeste reus uenire ausus sit maliciaꝗ id ait fecisse: tanꝗ iustæ fecisset. quæ fecerat. Cōfidēter: nimia & temeraria audacia cōfidentia est. quādo quispiam impunitū existimat futurū quicꝗd pec

Confidentia cauerit. Terētius o īgentem inquit cōfidentiam. Cōfidens pro improbo: audaci & temerario ponitur: Repe ritur tamen non mala significatione. Teren. in andria nescio quis senex modo uenit: illum confidens cautus. Maxime in odium aducit aduersarios. Cice. eorum nimiā significās confidētiam his uerbis quæ in oīone sūt pro. P. Sextio ꝗ oīa diuina & humana uiolarint uexarit: ꝑturbarint: euerterint: nō solū alacres lœtosꝗ uoli

Flagitiū tare. sed etiam uolūtarios fortissimis atꝗ optimis ciuibus piculum moliri desesipsis nihil timere. Flagitiose: Cum scelus tm̄ & tale ē ut ēt humanā exuperet cōsuetudinē: est aūt flagiciū ꝓprie in libidie ꝗ̄ū flagris dignū crimen: pro cæteris tū accipit̄ peccatis etiam ꝗ ꝑ negligentiā īprudētiā & obliuionē cōtrant̄ flagitiū ē ꝗ̄le a ci

Inuidia cerone clodio est obiectū ꝙ non pluris bonā deā fecisset ꝗ tris sorores: In inuidiā trahemus: Quo pacto col ligi auditoris beniuolētia possit adductis in inuidiam aduersariis nūc docet. Inuidia dolor ē ex aliena fœlicita te suboriēs. Oīa ferme ꝗbus adduci i inuidiā aduersarius pōt ī oīone Cæsaris cōtra Pōpeiū Luca. seruasse ap paret uim cū ait. Quid iā rura loꝗr tecū supp̄ssa ꝑ orbē: Ac uisā fuire famē. Quis castra timēri nescit mixta fo ro: Gladii cū triste minātes iudiciū in solita trepidū cinxere corona: atꝗ auso medias ꝑrumpere milite lges. Pōpeiana reū clauserūt signa milonem. Cicero ꝑ. A. cæcina si quantū i agro locisꝗ desertis Audacia pōt tm̄ in foro atꝗ i iudiciis īpudētia ualeret nō miᵘs in cā cederet. A. cæcia ebutii īpudētiæ quātū i ui faciēda cessit audaciæ. Potētiā: Hanc idē Lucanus ī eadē oratiōe facit pōpeio a cæsare obiici his uerbis quē tū inueniet tā lōga potētia finē: qs scelerū modus ē. Et Cicero ꝑ. P. Quītio ꝗ res ī ciuitate duæ plurimū possunt cāe ꝗ nos ambe faciūt: i hoc tpe sūma gr̄a & eloquētia ꝗ̄rū alterā. c. aquili uereor alterā metuo eloꝗntiā. Quinti horrē

sii ne me

fil ne me I dicẽdo ĩpedlat nõ nihil cõmoueor gratia Sexti neuii ne pu. Quid̃o nocuerit uereor id uero ne me-
diocriter pertimescõ:& paulo inferius hẽt aduersarium. P. Quintium uerbo Sextum næuium te uera huiusce
ætatis homines fortissimos disertissimos ornatissimos nostræ ciuitatis q cõmuni studio summis opibus Sextũ
neuium defendãt. Si id est defendere cupiditati alterius obtemperare. Quo is facilius quem uelit iniquo iudi
cio opprimere possit Item in oratione p Sex. roscio adolescẽs uel potentissimus hoc tpe nostræ ciuitatis. L. Cor- Factio
nelium Chrysogonus. Factionem diuisio ciuium in diuersa studia factio notatur cũ aliq se principes ac pri-
marios uicinitate efficere uolunt:inter quos emulatio ẽ unde factiosi dicunt q ĝ maximam possunt ciuiũ mul
titudinẽ p fas & nefas ad se trahunt certatim:eos uero q hos consecuntur clientes uocamus uñ clientele mul
titudo a gbus rebus in iudicium põpeiũ cæsar adducit. dicens. scilicet extremi põpeiũ emptiq clientes eõtinuo
p tot satiabũt tpa bello. Diuitias: Quibus in solẽtes reddi & importuni homines solẽt plerũq. In cõtinent i
am: libidinem luxuriãq quã cõtinentia ueluti frenũ dr esse. Ci. p Sexto Roscio se hoc meo homini nõ arbi-
trantur huius inocentis pfimoniũ tã amplũ & copiosum posse obtinere dãnato & electo sperat se posse quod
adeptus ẽ p scelus: id per luxuriã effundere & cõsumere uides: quõ clã incõtinentẽ eẽ dicẽs Chrysogionum in
inuidiã rapiat: idem in orone de respõsis aruspicum facit ẽt in clodiũ: cũ reprimẽdam dicit fuisse eius impudi-
cam impudicitiã Qui. P. Tullio ut syro cui se uenierat operã daret: Nobilitatem: Nam & nobilitas tollit aios
atq confidentes facit: quã tẽ sic aiaci apud ouidium ulysses obiicit. Nam genus & pauos & quæ non fecimus ip
si uix ea nostra uoco. Hospitium: multitudo hospitum. Qui domum tuã cõmeant ex alia ciuitate! tu q̃ inuicẽ
illorũ nõ mediocri animos amoris uinculo hospitalitas copulabat cui & iuppiter pẽsse a maioribus credebat. Xenius
q ẽt xenius hoc est hospitalis dicebatur: Virgilius iupiter hospitibus nam te dare iura loquunt: Sodalitates: so hospita-
dales dicti q una sederent & essent: uel q ex suo datis uesci soliti sint. uel quod inter se inuicem suaderẽt. qd̃ lis dice
utile esset auctor Põpeius unde sodalitas usus & numerus eoꝝ q una edunt: inde sodalitium & leges laicis le- batur
gimus ad sodalitia cohercenda: Affinitatem: Et hoc eã solet insolentiæ esse. si multos affines habuerimus: Af Sodalis
fines autem sunt qui legitimis nuptiis nobis copulantur ex uxorum. s. parte. Terentius millon ego pacto affi- unde
nitatem cremetis effugere potero pro omni hic accipere potes coniunctione. Et his adiumentis sapienter Sodali
hoc additum est: q̃cunq. n. supius cõmemorauit. Laudi ascribi solent: Siqs bene illis utaẽ quod male usus: quis tas
piam fuerit non mõ non laudatur: Sed uehemẽtissime ẽt ab omnibus iprobatur pleraq. n. eiusmodi bona sũt Affines
media: q̃ uel bona uel mala utentes faciunt uideri. Veritate causæ quã ipsimet iniquã cognoscũt: In cõtẽtio Cõtem-
nem adducemus ut contemnatur & ludibrio sint iudicibus: nam a contemno contẽptio p contemptu desce prio
dita contendo contentio quæ pro conatu accipitur & color est rhetoricus. Conten

De beniuolentia ab aduersariorum. Tit. x.

tio

ANTO. Spurce: Exemplũ est. Quanq̃ sæpenumero uidi iudices eos q aliena flagitia manifestarint magis
offendere aios audiẽtiũ q̃ q cõmiserint: Magnitudo tñ delicti & criminis facit ut de scelere aduersarii tacere neq̃
am; Tã pditæ nãq luxuriæ hõ ẽ ut p omnem turpitudinẽ teuolutus ea: & faciat & patiatur q̃ qdem cuiusq bo
ni uiri maximã in se possẽt indignationem accẽdere. Superbe exemplũ erit Si pter cõsuetudinem meã iudi-
ces priusq̃ de te dicã pauca de moribus aduersarii exposuero id me non sine attoci cã facere arbitrari potestis.
Cũ. n. supbiã & elationẽ. P. Clodii cõsidero nõ possum nõ moueri. Qui neq sibi quenq̃ in hac urbe supiorem
nec parẽ habere uel pari põt. Quid in colegã suũ. Q. auliũ quẽ unũ reip. semper amantissimũ cognouistis æge
rit satis oibus notũ est: Nemo itaq talem hoiem imo truculenta ferã & sæuissimam reip. pestẽ satis digno pos
set odio psequi. Perfidiose Exemplũ erit. Si qd est iudices apud nostros maiores qd̃ maximo fuerit unq̃ odio
dignum illud certe in pfidia totum est positum. Cunq uaria sint & plurima aduersarii nostri uitia q̃ satis puto
uobis eẽ nota: nullum tamen atrocius frequẽtius ut in eo exardescit uitium q̃ q neq ulla fides: neq charitas
neq dicti: factiq constãtia sibi inest: sed summa infidelitas tã in supiores q̃ in pares & amicos extitit semper.
Crudeliter. Exemplum erit Moueor patres conscripti & grauius q̃ uel ætas mea uel consuetudo ferat per
turbor: quũ aduersarii mei q̃dã incredibilis inhũitas & impia in miserrimũ quemq Crudelitas mentẽ subiit:
Qui nedũ ulla mouet misericordia sup afflictos & calamitosos hoies: sed eoꝝ sanguie atq suppliciis non satis
satiari põt. Cõsidẽter. Exẽplũ ẽ semper ea iudices nñ fuit aduersarii cõsuetudo ut qcqd ei collibuisset totũ id
ẽt licere sibi crederet hic est q temerario quodã ausu & iproba spe dictis ac factis i optimũ queq & inocentẽ
uirũ inuectus est pluries nisi igit iustitia uẽa fræno adhibito tẽperet mihi credite iudices tãtã sibi assũet arogã
tiam ut uestrũ qsquã uix ferre possit. Maliciose exẽplũ erit. cũ multa sint iudices q̃ ab aduersario meo facta
digna uideri possint uenia: illud mihi ut i primis cõsiderãdũ potius q̃ mẽte quoue uso gesta sint: q̃ qd actũ fue-
rit: Nemini pfecto usum iudices dubiũ eẽ debet: q̃ maliciose & perperã cæteris i rebus sese gesserit. Cũ ẽt i il-
lis q̃ apud alios & doẽ & hitæ sũt honeste prauo & iniquo sp sit usus ingẽio flagitiose Exẽplũ erit & si maiores
nñ iudices grauis poenas in eos excogitauerũt q aliquod scelus aut iprobe factũ cõmisserũt: Singularia tñ &
exqsita supplicia reliquerũt aduersus eos quoꝝ scelera multis flagitium attullerũt. Cũ itaq aduersarius me-
us sic uixerit ut ois eius nõ solũ sibi turpis & ifamis hita sit: ueꝝ ẽt ciuibus nostris flagitiosa. Videte quo aio q̃
seueritate uti i eũ uobis cõueniat flagitiose flagitiũ more militari dr res flagitatiõe hoc ẽ icrepatiõe digna: ut
Dona. in eu: Si ui: Exẽplũ erit Quãuis iudices ea sit aduersarii mei uis & mẽbroꝝ firmitas q̃ cæteris pstet: tñ
abuti hoc naturæ bñficio & i bonoꝝ pniciẽ cõuertere mime cõueniebat. Cũ itaq malus posuerit i uiribus q̃
i æqtate psidiũ. Vrm erit iudices ne iniustissima uiolẽtia sua, cãm meã oppriat. Si potẽtiã Exẽplũ erit Maxie
uellẽ iudices ut aduersarius meus ea modestia esset ut plus æqtatẽ & nroꝝ maioꝝ leges posse crederet: q̃ im
moderatã & imẽsã eius potẽtiã. Sed cũ neq ulla iustitiæ reuerẽtia neq pietas neq respectus hõesti moueat

eū:illud mihi uf:ꝙ nō iure sed metu potētiæ suæ sibi uelit oēs submissos eē. Factionē.i. cōiuratiōnē & maloꝝ consensum. Exemplū erit. Nisi iudices aduersarii mei factiones ufa iustitia cōprimatis:plane cerno optimam cām meā oppssum iri. Video.nāqꝫ longe magis ea multitudie eū cōfidere:q̄ nefaria cōiuratiōe secū iādiu conuēit:q̄ iustitia & eqtate. Diuitias:exēplū erit:nō cōueiebat iudices aduersariū meū diuitiaꝝ suaꝝ magnitudine sic inflari atqꝫ tolli;ut plus spei crederet in auro atqꝫ argento positū esse: q̄ in legibus & īstitutis maioꝝ nostroꝝ. Incōtinentiā:exemplū erit:Si aliqn̄ ꝑ nfa rep.iudices. Aduersarius meus īpatientia atqꝫ impetu aī bn̄ sit usus:illud tn̄ decebat:siue id cōsilio siue fortuna ut potius reor benecesserit:nolle hāc suā iracūdiā & animi furorē a militari cōsuetudine in ciuiles cās trāsferre:& hac sua īcontinentia uelle iustas bonorū ciuium cās oppressas esse. Nobilitatem:Solet per sæpe iudices aduesarius meus ꝓclara maioꝝ suoꝝ gesta & egregias imagines numero & magnitudine cæteris cōparare:q & si nobilitatem suā pluribus & maximis urbis nostræ principibus fortasse nō iniuria ꝓferenda censeat tn̄ illud eū arbitrari cōueniens est:ut nō omnia nobilitati: sed pleraqꝫ iusticiæ & æqtati subiecta esse cōfiteaꝛ: Veꝝ cū ipse sibi persuadeat oia splendori suo concedenda. Vestrū est iudices aduersus ambitionem suā leges & iura defendere. Clientelas. Exemplū erit. Magnæ sibi ducit gloriæ meus aduersarius iudices ꝙ nemo sit hac in nfa ciuitate & opulentissima & florentissima; q ex municipiis Italiæ plures in cliētelā assumpserit:eo fit:ut neminē ferre æquo possit animo:qui suū ius tueri uelit. Cum arbitretur uos ipsos & leges & iura sibi hoc ipso debere subiicere. Hospiciū:Exemplū erit cōfiteat iudices necesse est:illud uerū esse:ꝙ sæpe nūero gloriari solet:& se extollere aduersarius meus sp domū suam primis urbis nostræ atqꝫ totius Italiæ pricipibus hospitio patuisse:quæ res sibi dat aios:& īpatientē reddit:ut in ius uocetum uel metu uel gfa uel suoꝝ hospitiū leges uestras oportere largiri suæ libidini uos arbitreꝛ. Sodalitatem: Exemplū erit. Et si nemini ciuiū nfoꝝ iudices plures aut magis fidos sodales adesse:q̄ sibi meus glorietur aduersarius:nō tn̄ ideo decet uelle quemquā iniuria oppressū esse & plus ꝓsidii in ea sodalitate:q̄ sibi cū pluribus inest q̄ in rigore iuris credere positū eē. Sodales aūt ut festus ait:dicti sunt:ꝙ una sederēt & essent:uel ꝙ ex suo datis uesci soliti sint.uel ꝙ īter se inuicē suaderetur:qd̄ utile esset. Affinitates exēplū erit:Aiaduerti iudices aduersariū meum nō ꝑꝑ se audere mihi obesse:ueꝝ ꝓpter affinitates pricipiū q̄s ut optīe noscitis nō ad salutē bonoꝝ sed in ꝑniciē potius traxit. Itaqꝫ nō debetis id iudices pati ut respectu affinitatis uxoris cæterarūqꝫ nobilium urbis nfæ matronarū.qbus sp fortunatus fuit:in hac libera ciuitate uelit sibi & leges & iura cedere.

In contemptionē adducemus si inertiā:ignauā: desidiā:luxuriam aduersariorum proferemus. Ab auditorum persona beniuolentia colligetur: si res eoꝝ fortiter: sapienter māsuete: magnificꝫ iudicatas proferimus: & si quæ de his extimatio: & quę iudicii expectatio sit aperiemus. A rebus ipsis beniuolum: auditorem efficiemus: si nostram causam laudando extollemus: & aduersariorum ꝑ contentionē deprimemus. Deiceps insinuatiōe aperiendum est.

¶FRAN. Si inertiam; hæc contemni faciūt a nobis hoīes si inertes:si ignaui:si desides sūt inertia eius

Iners est:q nullā nouit artē:ignauus est q ꝑ́itus abhorrēs

Ignauus a labore ēt si nouit artē nō tn̄ exercet:neqꝫ in ea ē ꝑseuerās:uñ & ignauus dici putaꝛ ꝙ nō sit nauus:scimus .n.nauū significare strenuū & diligērē uñ nauare uerbū.

Deses Desidiā:deses:is est q subterfugit laborē:Vñ desidiosus hō:& desidiosū studiū:Sedere ociosū eē significat:de ñ auget: Lēritudo q̄dā ē desidia & ociū imo dicū inertiā & ignauiā pompeianis obiicit militibus apud lucanū Cæsar his uerbis: Nec sanguine multo spē mūdi petitis grais delecta iuuētus Gymnasiis deerit studioqꝫ ignaua palestræ:& uix arma ferens; idē obiicit Ci. regis deiotari accusatoribus dicēs: sed añ q̄ de accusatiōe ipā dico:de accusatoꝝ spe pauca dicā q cū uideāꝛ nō īgēio neqꝫ usitatiōe reꝝ ualere tn̄ ad hāc cām nō sine aliqua spe & cogitatiōe uenerūt:itē lucanus in cæsaris ꝑsona sic in cōtēptiōe pōpeiū adducit:ueniat lōga dux pace solutus milite cū subito presqꝫ in bella togatæ:Marcellusqꝫ loqx & noia uana:Catōis ignauia.n.q̄dā petulātiāqꝫ aduersariorū significat.

Luxuria Luxuriā:p hāc oēm ītelligimus apparatū supfluū siue sit in uictu:siue ī uestitu:ne credas fortasse de ueneréis rebus tm̄ dici. Cic. in orone ꝑ sexto Rosio luxuriā obiiciēs aduersario in cōtēptionē adducit dicēs: sese hoc incolumi nō arbitraꝛ huius innocētis ꝑ́imoniū tā amplū & copiosū posse obtinere dānato & eiecto

Ab auditorum ꝑsona sperat se posse qd̄ adeptus ē ꝑ scelus:id ꝑ luxuriā effūdere & cōsumere. Ab auditoꝝ ꝑsona docet quo pacto colligi ab auditoribus beniuolētia debeat.nā iudicē cōciliare nobis cōuenit ut quītilianus ait nō tm̄ laudādo eū qd̄ fieri cū mō debet:ne assētari apte uideāur. Et hoc ē ꝑtī utriqꝫ cōe:sed laudē eius ad utilitatē nfæ cāæ trahēdo:ut allegēius ꝑ hōestis dignitatē illi illæsā suā:ꝑ hūinib⁹ iusticiā ꝑ ifœlicibus miam ꝑ læsis seueritatē. Fortiter:ps hōesti fortitudo ē ꝑiculoꝝ susceptio & laboꝝ ꝑpessio:ut a cicerōe diffiniꝛ:is āt fortiter iudicat q nō ꝑce nō ꝑcio:nō minis:a recto auocari pōt.

Fortiter Sapiēter Sapiēter prudēter nā ad prudētiā referꝛ sapia hoc loco. Māsuetæ & magnifice fortitudinis ps ē. Magnificētia & rerū magnarū & excelsarū cū aī ampla q̄dā & splēdida propositione cogitatio:atqꝫ administratio a cicerone diffiniꝛ:māsuetudo uero eadē est q̄ clemētia tēpantiæ ps ꝑ

Mansuete quā aī temere in odiū alicuius iuectionis cōcitati comitate retineꝛ frequēs uero beniuolētiæ captatio est cū fortiter sapiēter:magnifice māsuete:a iudicibus sp añ iudicatū dicimus. Quæ de iis existimatio sit: si de illis oēs recte sentire dixerimus uiros bonos:integros iustosqꝫ haberi:nā existimatio bona est opinio quæ nobis de aliquo est fecisse qd̄ hic ꝑcipit ꝑ milone uideꝛ cicero cū ait in iudicio ufo & in eo cōcilio in quo ex cūctis ordi-

Existimatio nibus amplissimi uiri iudicarēt nūq̄ existimaui spē illā esse habituros milonis inimicos:ad eius nō salutem mō extinguēdā sed & gloriā per tales uiros infringendā his uerbis q̄ iudiciū existimatio sic ostēdit cum ex oibus

ordinibus lectos esse dicat:simul & q̄ iudicii sit expectatio inuitrcum dicit se nunq̄ existimasse: at p tales uiros q̄lem te iam antea populo romano pbuisti:cum huic q̄stioni iudex pesses:talē te & nobis & populo ro.hoc tem pore i partias:quāta multitudo hominū conuenerit ad hoc iudiciū uides:q̄ sit oīum expectatio mortaliū quæ cupiditas ut acria ac seuera iudicia fiāt intelligis. A rebus:docet nūc quo pacto ab auditoribus p res ipās col ligi beniuolētia possit:& fieri tūc dicit cū cām nfam laudamus:q̄ honestū sit:q̄ utilis:aduersariorum uero de primimus q̄ iniq̄ & in honesta:utrūq̄ pro milone dicēs cicero fecit:cum cām suā extulit: aduersariorum uero nō mediocriter extenuauit.cum.n.se defendere ondit:qui ipsis iudicibus saluti fuisset :q̄ nefariū & pernitio/ sum ciuem substulisset:aduersariorū aūt cām deterrimam esse demōstrauit:q audacia relisq̄ illius oppugnare ultā tentauerit q suū pro repu.caput sæpe obiecerit:in pfatione quando pñtis operis cām suā cōmendauit q̄ nō spe quæstus aut gloriæ uenisset ad scribendū: Aduersariorū de pñt qui ne parę multa scisse uiderētur ea cō quisierant:quæ nihil ad propositum attinebantur: ars difficilior cognitu uideretur. A rebus ipsis

ℭANTO. Si inertiā exēplū erit nō satis æquo aīo ferre ualeo iudices uitā aduersarii mei :q suā inertiā uult apud uos iudicari idustriā & hoc ipso moderatior esse & magis iustus censeri exoptāt. Sed qs est q hunc hoīem cuius aīus nō solū ab honestis artibus atq̄ disciplinis abhorruit sed ēt ab illis actiōibus q̄s uulgares & mechani/ cas uocamus nō spnat atq̄ cōtēnat! Ignauiā:Exēplū erit. Quis usum ē iudices q aduersariū meū nō cōtēnat atq̄ oborreat quū se ad ignauiā & secordiā suā retulerit!adeo qdē est hebeti & tardo īgenio ut nec studiis nec ullis pceptiōibus quorę sibi maxima sp copia fuit i ullā re unq̄ honesta liberoq̄ hoīe digna qcq̄ pfecerit. Desi diā:Exēplū erit Cū multa sint i hac uita iudices q̄ uel cōsuetudo ciuitatis uel respectus uirtutis repħēdenda fa ciat:illud certe nō solū repħēsione uerūtamē multa potius īdignatiōe atq̄ cōtēptu dignū uideri debet q̄ maxi me in aduesario meo scimus oēs uiguisse. Qui cū ab ineunte ætate plurimis atq̄ honestis eruditus artibus fue rit adeo desidiæ & corpi deditus sit ut totus ocio marceat:totq̄ labores:atq̄ uigiliæ a primis usq̄ annis susce ptæ plane oēs in casum absumptæ sint ita ut aliquāto melius fuerit nunq̄ pcepisse studia q̄ pcepta nunq̄ repe tere. Luxuriā:Exēplū est si antea iudices q̄lis aduersarii mei uita extiterit urbis ignotū fuit:me dicēte nūc pri mū:discetis:Sic.n.uitā eius usq̄ ab ānis adolescētiæ:instituit ut oī muliere infami uulgatior:ac magis impudi cus fuerit:nihil enim sibi turpe quod ei libuerit credidit. Quare iudices considerate quā uos deceat hunc in iu dicio admittere qui nihil non turpissimum atq̄ infame semper in seipsum admisit. Ab igna uia A desi/ dio A luxu ria

ℭDe tribus temporibus.

TRia sunt tpa quæ diligenter sūt consideranda:ī quibus pricipio uti nō possumus. Aut cū turpē causam habemus hoc est:cū ipsa res animū auditoris a nobis alie nat aut cum animus auditoris persuasus ui/ detur esse ab his:qui ante contra dixerunt:aut cū defessus est eos audiendo: q ante dixerunt.

ℭFRAN. Tria sūt tpa exordiū cicero i duas diui sit ptes pricipiū & īsinuationē;de pricipio dictū ē :de insinuatiōe dicet incipit tria aūt posse tpa īcidere di cit qbus insinuatione utendū ē aut cū turpis cā fue/ rit:aut psuasi audirores aut cū defessi:q̄ cū acciderit qcqd aperte per pricipiū fit:dissimulatione & occul tatione q̄dam faciendum est. Ppicipio: per quod apertæ beniuolētia colligitur. Consideranda:ne fru stra dicat & obsit potius illi p quo q̄ prosit. Turpē cām:ut si picidā defendamus cōtra uirū forte aut p illo dicamus:q parenti manus iniecerit aut furtū pe culatūue comiserit. Aut cū aīus auditoris psuasus eē uf cū aduersariis nfis fidē pstitisse iudices uidenf nā maxima tūc q aīo cōceperint euellere difficultas est iōq̄ ad cām artificio descēdere oportet. Aut cū defessus:cum longa eius qui ante nos dixit oratione sic defatigatus auditor erit ut nihil tam hōestum affer ri possit quod equo aīo audire uelit. Si causa turpitudinem hēb quō in cā turpi exordiendum sic ostendit.

ℭDe beniuolentia ab auditorum persona Tit.xi.

ℭANTO. Fortiter:Exemplū erit Quum ufam iudices in ferēdis sententiis cōstātiā atq̄ fortitudinē cōside/ ro:nihil est q̄ meorę timeā aduersariorę uī aut mīas. Soleō sæpe añ oculos ponere & crebris idipm referre ser mōibus q̄ forti fueritis aīo aduersus eos q magnitudie suæ potētiæ ufa cōati sunt iudicia subuertere. Sapiē/ ter exemplū erit Nihil est iudices q̄ meæ diffidā cāæ cū mihi occurrit apud quos agit de hac ipsa re p qua mi/ hi sūma est cū aduersario meo cōtrouersia. Cū.n.cōsidero singularē prudētiā & in oībus rebus agēdis curā at q̄ studiū ufm qd esse pōt uel tā arduū uel difficile qđ ufæ nō sit Sapiētiæ planū ac pfacile! Vestræ qdē hac in nfa ciuitate Sentētiæ ita & pbate sunt & laudatæ ut neq̄ maiori īgenio nec attētiori solertia qcq̄ agi potue/ rit. Māsuete exemplū est Et in multa sunt iudices q̄ ufm possint in hac ipsa cā pturbare aīum tāta tñ sp fuit in sentētiis ferēdis ufa Modestia ut nec odio neq̄ gratiæ cōtra ius & eqtatem locus unq̄ apud uos ullus fue rit bñ itaq̄ meæ cōsultū esse cāæ nō iniuria confido. Magnifice: Exemplū est. Quāq̄ pluria sunt iudices q̄ in ufis spectare sentētiis & admirari soleā nihil tñ est qđ maiori laude & ueneratiōe dignū ducā q̄ uestrā illā sin/ gularem in rebus pficiēdis Magnificentiā:Minime igit cui q̄ mię esse debet si pplus ipse in oībus ad rempu. Pertinētibus pcipuo quodā fauore atq̄ studio spectatā & admirabilē iustitiā ufam sp persecutus fuerit. Existi matio.i.iudiciū:Exemplū erit. Bono & optimo qdē Ciuitas nfa pēdet iudicio Cū sciamus tali igenio uos esse pditos ut nullius timeatis iniurias nullius inimicitias Nullū deniq̄ ipetū iprobosę hoium q aīum uestrū ab offi cio deterreāt. Expectatio:Exēplū ē Cū ši ita sit iudices ut oībꝫ iustitiā & æqtatē fuaueritis nulla icidit dubi/ tatio iter Ciues qn hūc pstātē adolescētē absoluatis q qdē ab iprobis accusator solū uti eū pnis bōis expoliet.

ℭDe beniuolentia ab rebus ipsis. Tit. xii.

ℭSi nostrā cām laudādo extollemus: Aduersariorꝝ per cōtēptionē deprimemus. Exēplū erit nisi cā mea iudices talis esset ut satis ipsa p se apud uos poraret pluribus uerbis ac maiori studio uterer. Sed cū nihil sit qđ magis ad rē uel publicā uel priuatā ptineat q̄ hoc ipm de quo nunc sū acturus: qd est ꝙ tā necessitate atqꝫ honeste rei diffidere debeā cum pſertim ea sit aduersarii mei cā quæ si apud uos accepta fuerit: plurimū detrimēti patriæ & bonis uiris perniciē allatura sit? Per contemptionē: id aliqui legunt per contemptionem, i. comparationem. Contendo enim ut aiunt quandoqꝫ comparo significat. Placet autem utrunqꝫ.

Contendo cōparo

ℭDe insinuatione. Tit. xiii.

ℭQuibus pricipio uti nō possumus: Quo pacto pricipiū & isinuatio differāt superius patuit Tit. vi. de exordio. Diligēter attētus hic reddit herēnius. Aium auditoris a nobis aliēat. i. cū materia nō placet auditori. ut puta dānare castitatē apud uirū probū: uel luxuriā approbare casta uiro aut laudare cōtinētiā ipudico: tūc. n. auditoris aius alienat. Turpis aūt cā bifariā esse pt.. Aut respectu ipsius materia Aut respectu auditoris. unde si cōtinētiā iniquo laudes respectu auditoris Turpis cā dr: Hinc Victorinus ait ꝙ duobus modis cā contrahit turpitudinē: Aut. n. res turpis est aut psona. Si psona turpis fuerit aut aliū hoiem subiicies q amat aut rē p psona. Deide si res turpis fuerit aut aliā rē q̄ hoēsta ē subiicies aut rē p hoie &c̄. Persuasus motus ad credēdū.

Si causa turpitudinē habebit: exordiri poterimus his rationibus hominē non rem: rem nō hominem expectari oportere: non placere nobis ipsis quæ facta dicantur ab aduersariis & esse indigna: aut nefaria. Deinde cum rem

Hominē nō rem

ℭFRAN. Hoiem nō rē: hoc facimus: si is p quo dicimus eiusmodi uir fuerit: ut pfuerit supiori tpe & iprimis utilis reipu. extiterit: qđ ut aptius intelligat exēplo opus ē. M. Maulius cū galli capitoliū obsiderēt: quo uniuersi cōfugerāt q genere arma poterāt: solus gallis scalis muros ascēdētibus se obiecit: solus pene telis & clypeo a muris quos iā tenebāt detrusit: solus qđ suparet reipu. seruauit: postea electis e ciuitate gallis & ad unū a camillo trucidatis. pferri sibi iniquo aio Camillū ferēs q secūdus urbis conditor hēbat: malis artibus quē bonis nō poterat supare tentauit: & largitiōe populū romanū corrūpere icepit: cūqꝫ iter ad regnū affectare māifestissime cognosceret: affectari regni crie accusat: q eū defenderet hoiem diceret non rē spectari oportere: hoc mō qs affectari regni crie isimulat Maulius q capitoliū defēdit: q gallos ab arce repulit q e muris detrusit: q rep. seruauit id si ita eēt certe nec mihi nūc cuiq̄ bono pbari posset: eū libertatē tollere cogitasse: q unus ē fecerit ne libertas & ciuitas penitus interirēt: deide cū rem diu auxisset ad cām descēderet & Mauliū ipm bn̄ de patria & omnibus ciuibus meritum non maliuolorum calūnias & iniquissimā accusationū falsumqꝫ crimen spectari diceret oporteᷓ sed illud occurrit cur in turpi causa exordiri dicēs: duo tātū pcipiat seruanda cū ad rem ipsam insinuamur: ut rem nō hominē: aut hominē non rē spectari dicamus oportere: cū in rhetoricis de inuētione: sic præcipiat si causæ turpitudo contrahet offensionem: aut p eo hoie in quo offenditur alium hominem q diligitur interponi oportet: aut p re in qua offenditur aliam rem: q̄ probetur: aut p re hominē: aut pro homine rem: minime mirū esse respondeo: qm̄ & si accidit hominem pro homine rem pro re ponere frequentius tn̄ in iudiciali genere: causæ rem pro homine & hominem pro re ponere contigit. Quintilianus quoqꝫ duo tātum dixit esse in causa turpi: ad quæ refugiamus: ut cū causa laboramus psona subueniat cū psona causa cæterū nōnunq̄ p homine homo subiicit: uictus & prostratus ab ænea apud Virgiliū turnus: qm̄ ipse erat inuisus sic mouere inimicū tentat: miseret te: si q̄ parētis tāgere cura pōt oro fuit & tibi talis Anchises genitor dauni miserere senectæ: res ēt pro re afferetur: ut si uir fortis adulterii accuset: sic pro eo dicens exordiri poteris: nostis iudices ꝙ uitiis sine nemo nascit: & ꝙ optimus ille est q urgetur minimis. ego mehercule ut non inficias eo: non solum maximis suppliciis dignos illos esse qui omnis generis corrupti uitiis: nihil quo se ab illis uendicēt uirtutis habent: sic illos q uirtute pstant: & si aliqd aliqn̄ appeat uitii in qđ magni ēt & prudentis uiri sæpe incidunt: q homines sunt: æquo animo tolerandos cēseo: semper. n. quod utilius maiusqꝫ est tum in rebus tum in hominibus spectari conueniens est: quod si ægregiæ uiri huius pro quo pauca dicturus accedo: fortitudinis rōnem aduersarii habere uoluissent: nunq̄ tā atrociter in eius incontinētiā quā tn̄ nullam esse aut pexiguā uobis patefaciā inuecti eēnt: exēpli gratia lex est ut ei q fortiter fecerit: & hostes repulerit statua in medio foro ponat: leuo fortiter facit obsidiōe liberat patriā: statuā sibi in foro poni postulat: turpis cā est rōne psonæ: Res p psona succurrit: & qd fecerit intuendū dicimus: nō qs pro lentulo aut cetego dicat quorum uterqꝫ in patriam coniurauit: cum catilina spectandum in utroqꝫ maiorum dicet splendorem & generis nobilitatem p philosophi: item aut imperatores i adulterio dephēsi psona uirtus egregia succurret. Non placere nobis qđ in formiōe Terētius obseruauit cū adolescēs sic ait; si est patrua culpa ut antipho in se admiserit: ex q̄ re minus aut famæ foret. aut rei tēpans nō cām dicā: qn ꝙ meritus sit ferat sed siqs forte malitia sua fretus: insidias nostræ fecit adolescētiæ ac uicit nostra culpa est. an iudicū illorꝝ: q sæpe pp iuidiam adimūt diuiti: & pp minimā addūt paupi: in q̄ ofone nō placere sibi quæ acta sint adolescēs dicit & deinde pedetētim ad cām q̄ turpis erat defēdēdā accedit: accusabat āt ꝙ patre iscio uxorē duxisset: in iudices igit q coegerūt culpā refūdit: & cicero i ofone p sexto roscio: nō placere sibi dicit q̄ ab aduersario obiicerent: cūqꝫ obiectū crimē auxisset: nihil a roscio simile factū oñdit: dicens ꝙ si aut cā crimis: aut facti suspitio: aut q̄libet deiqꝫ uel mīma res repiet: quā ob rē uideātur illi aduersarii. s. nō nihil i deferēdo noie secuti; postremo si pter eā pdam quā dixi qcq̄ aliud cāæ ineneritis: ñ recusamus qn illorꝝ libidini. Sex. roscii uita dedat: sin aliđ agit nihil: nisi ut lis neq d desit: qbus satis ē nihil; si hoc solū hoc tpe pugnat ut ad illā opimā pclarāqꝫ pdā dānatio Sex. roscii ue

Homo p hoie. Res pro re

Res pro homine

lut cumulus accedat. nõ ut cũ multa ĩdigna: tũ uel hoc ĩdignissimũ est: uos idoneos hitos p quoq͂ sñias iusq͂ iu
rãdũ id assequãt: qđ antea ipsi scelere: & ferro asseq cõsueuerũt idẽ & p. L. Mure fecit ãbitus accusato his uer/
bis: Nã qđ de ãbitu legẽ tuli certe ita tuli: ut eã quã mihimet ipsi iã pridẽ tulerã de ciuiũ piculis defẽdẽdis ñ ab
rogarem: &. n. si largitionẽ factã eẽ cõsiterer: idq͂ recte factũ esse defenderẽ facerẽ iprobe: ẽt si alius legem tu/
lisset: cũ uero nihil cõmissum cõtra legẽ eẽ defendã: qd est q͂ meã defensionẽ latio legis ipediãt idigna: & ipsis
q fecerit & aliis. Et nefaria: aboiabilia contra leges humanas & diuias nẽfarium dicitur: eẽ autem nefarius exi
stimat: cuius tale tm̃q͂ scelus ẽ ne ferre qđ expiari posse credat auxerimus ãplificauerimus: qđ i supioribus Ci.
exẽplis patet: ubi ille obiectũ ab aduersario crimẽ ãplificat: & clã deĩde ab eo quẽ defẽdit nihil tale fcm̃ oñdit.
¶ ANTO. Turpi hẽbit: Tũc cã turpitudis hre itelligit uel quũ p se turpis ẽ ut dixius uel quũ auditori ñ pla
cet illã audire ẽt si hõesta eẽt. Hoiem nõ re: Idẽ Ci. li. i. rh. de isinuatiõe quoq͂ meminit: atq͂ q͂ si cãæ turpitudo
cõtrahet offensionẽ aut p eo hoie i quo offendit aliũ hoiem q diligit iterpõi oportet: Aut p re in q̃ offendit
aliã rẽ q̃ pbet. Aut p re hoiem. Aut p hoie rẽ. Aut ab eo qđ oderit ad id q͂ aius auditoris diligit traducat &c.
Exẽplũ isinuatiõis ponẽdo hoiem p hoie erit hmõi. Neiem ufum fugit iudices quãta nřam in rẽp. superioris
aphricani merita extẽt i hũcusq͂ diẽ: q tã & si celebres triũphos uelut imortale quoddã uirtutis suæ pmiũ du
xerit nũq̃ tñ eã laudẽ diuis tãti uiri meritis æquã cẽsebo. q° circa mea qdẽ sñia suis hñda posteris & referẽda
erit gfa q̃ diu in hoa pulcherrimo ac florẽti ipio maxia uiri huius tenẽus & sẽtimus bñficia. Cũ itaq͂ Tiberiũ
gracchũ aphricãi ex filia nepotẽ tanq̃ seditiosum qdã accusauerint & euertere penitus conati fuerit. Aut me
ritis saltẽ absoluendũ censemus. Rẽ p re: Verres triũphauerat de dacis: ptor postea in sicilia turpissime se
gessit hinc multis crimibus accusatus est. In defensionẽ ãt eius trahet exordiũ ab re grata: quã cõtra dacas gel Nepos
serat. Exẽplũ itaq͂ tale erit: Crebras dacaꝝ rebelliões q̃ pximis ãnis fuere Neiem ufum iudices ignorare arbi ex filia
tror. Nec ullus erat qui se cõtra imanes barbaros romanã expeditionẽ ducere pfiteret Cum unusquisq͂ gra Rem p
ue bellũ id arbitraret huic tñ periculo ac labori se ducem uerres obtulit: quare infrenã gentẽ magna cũ uir/ re
tute fudit: ac nřo tãdẽ iperio subegit hæc sũt iudices pclara Verris gesta: q̃ uos admonere debent quotiẽs de
criminibus eius dr nõ tm̃ psente q̃tũ ante actã & superiorẽ uitã ispicere oportere. Cũ psertĩ illa uobis notissi/
ma hæc uero p maliuolos hoies & inuidos falsa sint. Hoiem nõ rẽ. Exẽplũ erit. a. C. Mario q accusatus repertũ Hominẽ
darũ sic exordiẽdo defendi poterit. Amplissima uirtus. C. Marii & clarissima reꝝ gestaꝝ Gloria eousq͂ cre/ non rem
uit ut cũ finibus romani imperii fere terminet: Quare iudices iniquũ uobis & idignũ uideri debeat tãtã clari/ Rem nõ
tatẽ suspitiõe obiecti criminis obscurari. Rem nõ hoiem Exẽplũ erit hmõi pirrhus epyrota cõtra romãos ta hominẽ
rentinus fauebat. Eius medicus democares romanos petiit pollicens pyrrho se uenenũ daturũ si romanis rẽ Demo
gratã faceret. Romãi aũt illũ captiuũ remisere ad pyrrhũ. q̃ de re ductus ẽ ad suppliciũ. Res ipsa respectu au cates
ditoris. i. ipsius pyrrhi turpitudinẽ habet poterit tñ orator ita exordiri. Cũ nulla i pditores hẽnda sit miseri/
cordia magnifice pyrrhe nõ negabo Democarẽ tibi uenenũ paraturũ oi supplicio eẽ dignissimũ. Sed cũ medi
cinæ peritissimus sit & philosophiæ oiq͂ bonarũ artiũ scientia eruditus curandũ ẽ a te pyrrhe ne tot bonæ ar
tes depereãt. Itaq͂ nõ hoi sed eius doctrinæ ignoscẽdũ ur. Nõ placere nobis. Exẽplũ sumit ab morte aiacis in
defensionẽ ulyssis. Res idigna iudices & prorsus nefãda ẽ: quã aduersarius meus diebus pximis cõmissam di/
cit. Quis. n. ferre possit uirũ fortissimũ atq͂ integerrimũ aiacẽ dolo & pditiõe interfectũ eẽ. Quis satis suppli
cii posset excogitare illi q clarissimũ græciæ lumen tã crudeliter extinxisset. Illud ãt optarẽ iudices ne dolor ac
ira illius cæde sũpta magis h iudiciũ q̃ ægras fgeret: aut ne studio ulciscẽdi pœnã inocẽs subiter nihil. n. ãbigo
ulyssẽ tã lõge ab hoc abeẽ maleficio ut nihil magis ueꝝ dici possit. qđ nisi certis & aptissimis rõibus uobis oñ
do oẽm pro ipso pati pœnã ac suppliciũ nõ recusabo. Nefaria nefãndũ ẽ nõ fandũ.

diu auxerimus nihil simile a nobis factũ esse
ostendemus aut aliquorum iudicium de simi
li causa aut de eadẽ: aut de minori: aut de ma
iori proferemus. Deinde ad nostram causam
pedetentim accedemus & similitudinem con
feremus item si negabimus nos de aduersa/
riis: aut de aliqua re eorum dicturos & tamen
occulte dicemus interiectione uerborum.

¶ FRAN. Aut aliquorũ iudiciũ de simili cã. Lo/ de simili
cus cõparatiuus dicit quotiens cõparationibus uti/ causa
mur uel p idẽ aut simile uel p minus ad maius & cõ Locus
tra maius ad minus iudicata. maiorũ pferentes: & iu compa/
diciũ de simili re factã oñdisse uidet Ci. in orone p re ratiuus
ge deiotaro: q a seruo accusabat q͂ Cæsarẽ p insidi/
as cũ apud eũ diuertẽtẽ occidere cogitasset: nõ esse
seruo i ea accusatiõe fidẽ adhibendã dicens q͂ more
maiorũ de seruo in dñm ne tormentis qdẽ queri li/
ceat: in qua q̃stione dolor uerã uocẽ elicere possit: ẽt
ab initio & inuentus est inqt seruus q quẽ i eculeo ap de eadẽ
pellare nõ posset eũ accusasset solutus. Aut de eadẽ:
ut in orone p ligario: multis dicit Cice. cæsarẽ pepisse q cõtra eũ senserãt: ut pcere ligario q͂ & ipẽ ut aduer/
sarii obiiciebãt cæsarẽ nõ amasset facile deberet. ĩdq͂ ironia utit. ut dicit Quinti. quo tanq̃ i rẽ nõ nouã cæsar De mi/
itẽderet. Aut de minore p mius ad maius ut si cũ q̃spiã q͂ hoiem occiderit accuset: ñ oporteret cõiecturis cre nore
di dicãus Q m̃ maiores nři nõ mõ id cã cædis sed ne i actiõe qdẽ pecuniaria cõiecturis fidẽ adhiberi consense/
rũt hic a minori ad maius argumẽtũ ẽ. si i cã pecuniaria cõiectura nõ credit multo minus i cædis cã: quæ lon/ de maio
ge grauior res ẽ credi debet. Maiore: ut si p eo dicas q coniuratẽ cõtra pfiã occidit. Sic argumẽtaberis multi re
fratres parentes: at quoq͂ ẽt filios ipsos scelus in pfiã & pditionẽ moliẽtes. Sæpe ipune occiderunt & hic qui
hoiem nefariũ nobis & huic reipu. exitiũ ultimũ meditãtẽ parẽtẽq͂ occidit dignus uel minima pœna iudicabi

¶De beniuolentia ab rebus ipsis. Tit. xii.

¶Si nostrā cām laudādo extollemus: Aduersarioꝝ per cōtēptionē deprimemus. Exēplū erit nisi cā mea iudices talis esset ut satis ipsa p se apud uos poraret pluribus uerbis ac maiori studio uterer. Sed cū nihil sit qd magis ad rē uel publicā uel priuatā ptineat q̄ hoc ipm de quo nunc sū acturus: qd est ꝙ tā necessitate atq̄ honeste rei diffidere debeā cum pſertim ea sit aduersarii mei cā quæ si apud uos accepta fuerit: plurimū detrimēti patriæ & bonis uiris perniciē allatura sit? Per contemptionē: id aliqui legunt per contemptionem, i. comparationem. Contendo enim ut aiunt quandoq̄ comparo significat. Placet autem utrunq̄.

Conten do cōparo

¶De insinuatione. Tit. xiii.

¶Quibus pricipio uti nō possumus: Quo pacto pricipiū & īsinuatio differāt superius patuit Tit. yi. de exordio. Diligēter attētus hic reddit herēnius. Aium auditoris a nobis alieāt. i. cū materia nō placet auditori. ut puta dānare castitatē apud uirū probū: uel luxuriā approbare casta uiro aut laudare cōtinētiā ipudico: tūc. n. auditoris aīus alienat Turpis aūt cā bifariā esse ptc. Aut respectu ipsius materia Aut respectu auditoris. unde si cōtinētiā iniquo laudes respectu auditoris Turpis cā dr: Hinc Victorinus ait ꝙ duobus modis cā contrahit turpitudinē: Aut. n. res turpis est aut pſona. Si pſona turpis fuerit aut aliū hoīem subiicies q amat aut rē p pſona. Deīde si res turpis fuerit aut aliā rē q̄ hōesta ē subiicies aut rē p hoīe &c̄. Persuasus motus ad credēdū.

Si causa turpitudinē habebit: exordiri poterimus his rationibus hominē non rem: rem nō hominem expectari oportere: non placere nobis ipsis quæ facta dicantur ab aduersariis & esse indigna: aut nefaria. Deinde cum rem

¶FRAN. Hoīem nō rē: hoc facimus: si is p quo dicimus eiusmodi uir fuerit: ut pfuerit supiori tpe & īprimis utilis reipu. extiterit: qd ut aptius intelligat exēplo opus ē. M. Maulius cū galli capitoliū obsidērēt: quo uniuersi cōfugerāt q genere arma poterāt: solus gallis scalis muros ascēdētibus se obiecit: solus pene telis & clypeo a muris quos iā tenebāt detrusit: solus qd superet reipu. seruauit: postea eiectis e ciuitate gallis & ad unū a camillo trucidatis. pferri sibi iniquo aīo Camillū ferēs q secūdus urbis conditor hēbat: malis artibus quē bonis nō poterat supare tentauit: & largitiōe populū romanū corrūpere īcepit: cūq̄ iter ad regnū affectare māifestissime cognosceret: affectati regni crie accusat: q eū defenderet hoīem diceret non rē spectari oportere: hoc mō qs affectati regni crie īsimulat Maulius q capitoliū defēdit: q gallos ab arce repulit q e muris detrusit: q rep. seruauit id si ita eēt certe nec mihi nūc cuiq̄ bono pbari posset: eū libertatē tollere cogitasse: q unus ē fecerit ne libertas & ciuitas penitus interirēt: deīde cū rem diu auxisset ad cām descēderet & Mauliū ipm bn̄ de patria & omnibus ciuibus meritum non maliuolorum calūnias & iniquissimā accusationū falsumq̄ crimen spectari diceret oportet sed illud occurrit cur in turpi causa exordiri dicēs: duo tātū pcipiat seruanda cū ad rem ipsam insinuamur: ut rem nō hominē: aut hominē non rē spectari dicamus oportere: cū in rhetoricis de inuētiōe: sic præcipiat si causæ turpitudo contrahet offensionem: aut p eo hoīe in quo offenditur alium hominem q diligitur interponi oportet: aut p re in qua offenditur aliam rem: q̄ probetur: aut p re hominē: aut pro homine rem: minime mirū esse respondeo: qm̄ & si accidit hominem pro homine rem pro re ponere frequentius tn̄ in iudiciali genere: causæ rem pro homine & hominem pro re ponere contigit. Quintilianus quoq̄ duo tātum dixit esse in causa turpi: ad quæ refugiamus: ut cū causa laboramus pſona subueniat cū pſona causa cæterū nōnunq̄ p homine homo subiicit: uictus & prostratus ab ænea apud Virgiliū turnus: qm̄ ipse erat inuisus sic mouere inimicū tentat: miseret te: si q̄ parētis tāgere cura pōt oro fuit & tibi talis Anchises genitor dauni miserere senectæ: res ēt pro re affereturut si uir fortis adulterii accuset: sic pro eo dicens exordiri poteris: nostis iudices ꝙ uitiis sine nemo nascit: & ꝙ optimus ille est q urgetur minimis. ego me hercule ut non inficias eo: non solum maximis suppliciis dignos illos esse qui omnis generis corrupti uitiis: nihil quo se ab illis uendicēt uirtutis habent: & illos q uirtute pstant: & si aliqd aliqn̄ appeat uitii in qd magni ēt & prudentis uiri sæpe incidunt: q homines sunt: æquo animo tolerandos cēseo: semper. n. quod utilius maiusq̄ est tum in rebus tum in hominibus spectari conueniens est: quod si ægregiæ uiri huius pro quo pauca dicturus accedo: fortitudinis rōnem aduersarii habere uoluissent: nunq̄ tā atrociter in eius incontinētiā quā tn̄ nullam esse aut pexiguā uobis patefaciā inuecti eēnt: exēpli gratia lex est ut ei q fortiter fecerit: & hostes repulerit statua in medio foro ponat: leuo fortiter facit obsidiōe liberat patriā: statuā sibi in foro poni postulat: turpis cā est rōne pſonæ: Res p pſona succurrit: & qd fecerit intuendū dicimus: nō qs pro lentulo aut cetego dicat quorum uterq̄ in patriam coniurauit: cum catilina spectandum in utroq̄ maiorum dicet splendorem & generis nobilitatem p philosophi: item aut imperatores ī adulterio dephēsi pſona uirtus egregia succurret. Non placere nobis qd in formiōe Terētius obseruauit cū adolescēs sic ait: si est patrua culpa ut antipho in se admiserit: ex q̄ re min us aut famæ foret. aut rei rēpans nō cām dicā: qn ꝙ meritus sit ferat sed qs forte malitia sua fretus: insidias nostræ fecit adolescētiæ ac uicit nostra culpa est. an iudicū illoꝝ: q sæpe pp īuidiam adimūt diuiti: & pp minimā addūt paupi: in q̄ ofone nō placere sibi quæ acta sint adolescēs dicit & deinde pedetētim ad cām q̄ turpis erat defēdēdā accedit: accusabat āt ꝙ patre īscio uxorē duxisset: in iudices igit q coegerūt culpā refūdit: & cicero īofone p sexto roscio: nō placere sibi dicit q̄ ab aduersario obiicerent: cūq̄ obiectū crimē auxisset: nihil a roscio simile factū oñdit: dicens ꝙ si aut cā crimis: aut facti suspitio: aut q̄libet dēīq̄ uel mīma res repiet: quā ob rē uideātur illi aduersarii. s. nō nihil ī deferēdo noīe secuti: postremo si pter eā pdam quā dixi qcq̄ aliud cāæ īueneritis: ñ recusamus qn illoꝝ libidini. Sex. roscii uita dedat: sin aliā agit nihil: nisi ut lis neq d desit: qbus satis ē nihil: si hoc solū hoc tpe pugnat ut ad illā opimā pclarāq̄ pdā dānatio Sex. roscii ue

Hominē nō rem

Homo p hoīe

Res pro re

Res pro homine

lut cumulus accedat. nō ut cū multa ídigna: tū uel hoc ídignissimū est: uos idoneos hītos p quorꝫ sñias iusq; iu rādū id assequātq; qd antea ipsi scelere: & ferro asseq cōsueuerūt idē & p. L. Mure fecit ābitus accusato his ner/ bis: Nā qd de ābitu legē tuli certe ita tuli: ut eā quā mihimet ipsi iā pridē tulerā de ciuiū piculis defēdēdis ñ ab rogarem: &. n. si largitionē factā eē cōfiterer: idq; recte factū esse defenderē facerē iprobe: ēt si alius legem tu/ lisset: cū uero nihil cōmissum cōtra legē eē defendā: qd est q meā defensionē latio legis ipediāt idigna: & ipsis q fecerit & aliis. Et nefaria: aboīabilia contra leges humanas & diuīas nēfarium dicitur: eē autem nefarius exī stimat: cuius tale tmq; scelus ē ne ferre qd expiari posse credat auxerimus āplificauerimus: qd ī supioribus Ci. exēplis patet: ubi ille obiectū ab aduersario crimē āplificat: & cliā deīde ab eo quē defēdit nihil tale fcm ōndit.

¶ ANTO. Turpi hēbit: Tūc cā turpitudīs hfe itelligit uel quū p se turpis ē ut dixius uel quū auditori ñ pla cet illā audire ēt si hōesta eēt. Hoīem nō re: idē Ci. li. i. rh. de īsinuatiōe quoq; memīt: atq; q si cāæ turpitudo cōtrahet offensionē aut p eo hoīe ī quo offendit aliū hoīem q diligit īterpōi oportet: Aut p re in q offendit aliā rē q pbet. Aut p re hoīem. Aut p hoīe rē. Aut ab eo qd oderit ad id q aius auditoris diligit traducat &c. Exēplū īsinuatiōis ponēdo hoīem p hoīe: erit hmōi. Neīem uſum fugit iudices quāta nfam in rēp. superioris aphricani merita extēt ī hūcusq; diē: q tā & si celebres triūphos uelut īmortale quoddā uirtutis suæ pmiū du xerit nūq tū eā laudē diuīs tāti uiri meritis æquā cēsebo. qᵒ circa mea qdē snīa suis hñda posteris & referēda erit gfa q diu in hoa pulcherrimo ac florēti ipio maxia uiri huius tenēus & sētimus bñficia. Cū itaq; Tiberiū gracchū aphricāi ex filia nepotē tanq seditiosum qdā accusauerint & euertere penitus conati fuerit. Aut me ritis salrē absoluendū censemus. Rē p re: Verres triūphauerat de dacis: pror postea in sicilia turpissime se gessit hinc multis criminibus accusatus est. In defensionē āt eius trahet exordiū ab re grata: quā cōtra dacas gef ferat. Exēplū itaq; tale erit: Crebras dacaꝫ rebelliōes q pximis ānis fuere Neiem uſum iudices ignorare arbi tror. Nec ullus erat qui se cōtra īmanes barbaros romanā expeditionē ducere pfiteret Cum unusquisq; gra ue bellū id arbitraret huic tñ periculo ac labori se ducem uerres obtulit: quare infrenā gentē magna cū uir/ tute fudit: ac nfo tādē iperio subegit hæc sūt iudices pclara Verris gesta: q uos admonere debent quotiēs de criminibus eius df nō tm psente qtū ante actā & superiorē uitā īspicere oportere. Cū pserti illa uobis notissi/ ma hæc uero p maliuolos hoīes & inuidos falsa fint. Hoīem nō rē. Exēplū erit. a. C. Mario q accusatus repetū darū sic exordiēdo defendi poterit. Amplissima uirtus. C. Marii & clarissima reꝫ gestaꝫ Gloria eousq; cre/ uit ut cū finibus romani imperii fere terminet: Quare iudices iniquū uobis & īdignū uideri debeat tātā clari/ tatē suspitiōe obiecti criminis obscurari. Rem nō hoīem Exēplū erit hmōi pirrhus epyrota cōtra romāos ta re ntinus fauebat. Eius medicus democares romanos petiit pollicens pyrtho se uenenū daturū si romanis rē gratā faceret. Romāi aūt illū captiuū remisere ad pyrrhū. q de re ductus ē ad suppliciū. Res ipsa respectu au ditoris. i. ipsius pyrrhi turpitudinē habet poterit tñ orator ita exordiri. Cū nulla ī pditores hēnda sit miseri/ cordia magnifice pyrrhe nō negabo Democarē tibi uenenū paraturū oi supplicio eē dignissimū. Sed cū medi cinæ peritissimus sit & philosophiæ oīq; bonarū artiū scientia eruditus curandū ē a te pyrrhe ne tot bonæ ar tes depereāt. Itaq; nō hoī sed eius doctrinæ ignoscēdū uf. Nō placere nobis. Exēplū sumit ab morte aiacis in defensionē ulyssis. Res īdigna iudices & prorsus nefāda ē: quā aduersarius meus diebus pximis cōmissam di/ cit. Quis. n. ferre possit uirū fortissimū atq; integerrimū aiacē dolo & pditiōe interfectū eē. Quis satis suppli cii posset excogitare illi q clarissimū græciæ lumen tā crudeliter extinxisset. Illud āt optarē iudices ne dolor ac ira illius cæde sūpra magisā iudiciū q ægras fgeret: aut ne studio ulciscēdi pœnā inocēs subiret nihil. n. ābigo ulyssē tā lōge ab hoc abeē maleficio ut nihil magis ueꝫ dici possit. qd nisi certis & aptissimis rōibus uobis oñ do oēm pro ipso pati pœnā ac suppliciū nō recusabo. Nefaria nefāndū ē nō fandū.

Nepos ex filia

Rem p re

Hominē non rem

Rem nō hominē

Demo cares

diu auxerimus nihil simile a nobis factū esse ostendemus aut aliquorum iudicium de simi li causa aut de eadē: aut de minori: aut de ma iori proferemus. Deinde ad nostram causam pedetentim accedemus & similitudinem con feremus item si negabimus nos de aduersa/ riis: aut de aliqua re eorum dicturos & tamen occulte dicemus interiectione uerborum.

¶ FRAN. Aut aliquorū iudiciū de simili cā. Lo cus cōparatiuus dicit quotiens cōparationibus uti/ mur uel p idē aut simile uel p minus ad maius & cō tra maius ad minus iudicata. maiorū pferentes: & iu diciū de simili re factā oñdisse uidet Ci. in orone p re ge deiotaro: q a seruo accusabat q Cæsarē p insidi. as cū apud eū diuertērē occidere cogitasset: nō esse seruo ī ea accusatiōe fidē adhibendā dicens q more maiorū de seruo in dñm ne tormentis qdē queri li/ ceat: in qua qstione dolor uerā uocē elicere possit: ēt ab initio & inuentus est inqt seruus q quē ī eculeo ap pellare nō posset eū accusasset solutus. Aut de eadē: ut in orone p ligario: multis dicit Cice. cæsarē pepisse q cōtra eū senserāt: ut pcere ligario q & ipē ut aduer/ sarii obiiciebāt cæsarē nō amasset facile deberet. iōq; ironia utit. ut dicit Quinti. quo tanq ī rē nō nouā cæsar īrēderet. Aut de minore p mius ad maius ut si cū qspiā q hoīem occiderit accuset: ñ oporteret cōlecturis cre di dicāus Q m maiores nri nō mō id cā cædis sed ne ī actiōe qdē pecuniaria cōiecturis fidē adhiberi consense/ rūt hic a minori ad maius argumētū ē. si ī cā pecuniaria cōiectura nō credit multo minus ī cædis cā: quæ lon/ ge grauior res ē credi debet. Maiore: ut si p eo dicas q coniurārē cōtra pfiā occidit. Sic argumēraberis multi fratres parentes: at quoq; ēt filios ipsos scelus in pfiā & pditionē moliētes. Sæpe īpune occiderunt & hic qui hoīem nefariū nobis & huic reipu. exitiū ultimū meditārē parētēq; occidit dignus uel minima pœna iudicabi

de simili causa

Locus compa ratiuus

de eadē

De mi nore

de maio re

tur. L. Anto. seruũ ad põpeiũ fugientẽ: & a cesarianis captũ: ultio supplicio affecit. Idẽ ãt fuluiũ filiũ Catilinæ castra seqntẽ reuocatũ iterfecit: pfiæ se filiũ catiliæ nõ gẽuisse dicẽs: si cedis serui reus fiat. sic de fẽdi poterat: filiũ occidit pfiæ hostes comitãtẽ: & nõ mõ nõ dãnatus sed laudatus uehemẽter ẽ: & ignaui ac iutilis serui cædis cõdẽnabiẽ. Itẽ si p eo uerba facias q seditiosũ ciuẽ trucidauerit: sic argumẽtũ itẽdere poteris. Scipio nasica gracchũ tribunũ plebis. Virũ nobilissimũ pniciosas reip. leges ferre tẽtãte ui oppressit: & cedis reus qm iusta fuit: factus nõ ẽ quãto igiẽ magis ipunitus debet eẽ: q hominẽ nouũ & nomini oio pbatũ malis artibus gerũ ciuitatis statũ puertẽtẽ, ne cessareẽ ulterius cõi cõsules utilitati de medio tollere solus ẽ ausus: Pedetẽtim: sensim: & paulati a cædis tractũ ẽ aduerbiũ: q iter pedibus ptẽtãt. Et similitudinẽ cõferemus hoc pacto. L.
Similitudinẽ cõferemus ant. q filiũ cõiuratos sequẽtẽ occidit reus a nullo factus ẽ idẽ q seruũ ad hostes trãsfugiẽtẽ necauerit dãnari minime dẽt. Itẽ nasica rẽpu. puertẽtẽ gracchũ & gerũ ciuitatis statũ: subuertẽtẽ uiũ nefariũ substulit ille dãnatus minime fuit: nec dãnari hũc i cã pari equũ uẽ cũ psertim psonã i quã admissũ ẽ lõge dispar eẽ ab oibus cognoscaẽ. Quid. n. ignobili & priuato cũ nobilissimo & tribuno similitudinis oio põt eẽ. Itẽ si negabimus: erot diri quoq igt i turpi cã sic poterius: si aliqd de aduersariis dicturos eẽ nos negabimus: & tñ uerba aliq̃ q̃ aduersariũ nõ mediocriter pungãt iterponemus. qd cæsar apud salustiũ fecisse uẽ. nõ turpẽ hũs cãm: p cõiuraris. n. dicit de decio syllano q nouũ genus penæ excogitãdũ sẽserat ut cõtra legẽ porciã cõiurati uirgis cæsi securi pcuterenẽ: nihil nisi honorificũ loq uẽ: cũ ait deciũ syllanũ uiũ fortẽ atq strenuũ certe scio q̃ dixerit studio rei pu. dixisse. neq illum scio in tanta re aut gratiam aut inimicitiam exercere. eos mores eãq modestiã uiri cognoui. uerum sententia eius mihi non crudelis quid enim crudele in tales homines fieri potest: sed aliena a re pu. nostra uidetur. Nam profecto aut metus aut iniuria te subegit o syllane consulem designatum genus penæ nouum decernere ecce quõ quædam interiacet uerba: quæ pũgere aduersarium nõ mediocriter. uideanẽ Nefariũ: quod sacra polluit farre pio solita celebrari: ergo nefarii sacrilegi: ita scribit pedianus li. ii. Verrinaꝝ

CANTO. Aliquoꝝ iudiciũ de simili cã: docet insinuationes ẽt p cõparatiões rerũ fieri debere. Itaq dẽt orator exponere cãm suã & p cõparationẽ aliã adiũgere. Auditor. n. q prius cãæ turpitudinẽ obhorrebat attẽtus fiet tanq̃ noua auditurus p illã cõparationẽ. Vt si Cicero defendẽs milonẽ p cõparationẽ afferat horatiũ quoq sororẽ occidisse & saluũ & absolutũ fuisse &c. Aut de eadẽ: Eandẽ cãm dicimus quũ & idẽ scelus & quũ ob eãdẽ cãm cõmissũ ẽ. Vt si duo eadẽ cã ipellẽte hoiem occidisseñt: prior q absolutus eẽt eodẽ pacto alter absoluẽdus uẽ. Aut de minore. Exẽpliũ est. Nunq̃ placuit maioribus nostris iudices temere pcedi quũ de fama & salute agiẽ: pbatiões. n. luce clariores eẽ cõuenit. Nimirũ igiẽ si capitolinus quũ apd cæsarẽ furti ac
Capitolinus cusareẽ q aureã coronã ex ipso iouis simulachro substulisset & si manifestis iditiis cõuictus uidereẽ a cæsare tñ absolutus & liberatus fuit. Quare iudices arbitror nihil aduersus morẽ nostrorũ maiorẽ i hac criminatiõe q̃ q dẽ lucius de rebus maximis furti reus agiẽ p uos decerni cõueniret nisi ueritatẽ ipsã firmioribus argumentis q̃ suspitionibus aut cõiecturis pbatã eẽ uideretis. Aut de maiori. Exẽpliũ erit: Nõnulli sunt iudices q. L. Antoniũ accusabãt q seruũ suũ p factionẽ ad Põpeiũ fugientẽ usq ad necẽ pulsauerit ii tñ minime reminiscẽ uidenẽ q fuluiũ eius filiũ Catilinæ castra sequẽtẽ occidit addẽs se filiũ pfiæ nõ catilinæ nõ proditoribus gẽuisse. Quare si fuluiũ q nõ uerberauit uerũ occidit filiũ p pfia absolutus ẽ: q̃to magis in leuiori cã. L. Anto. absoluendus uideẽ. Pedetẽtim paulatim prius. n. iudiciũ pferemus de minori: uel de maiori deide cãm nostrã subiiciemus p cõparationẽ ut patuit p exẽpla. De aduersariis: Exẽpliũ erit: Nihil dicturus sum iudices de latrociniis homicidiis & adulteriis cæterisq sceleribus aduersarii mei q̃ qdem supioribus tpibus tã in pegrinos q̃ in ciues nefariæ & crudeliter admisit sum. n. in aliis ipeditus &c. Id aũt p occupationẽ fit. De aliq re eoꝝ exẽplum erit. Testor iudices me. uos non audisse ut in hac cã q̃ nunc agitur quicq̃ acturus sim. Nihil. n. ad me pertinet siue absolutus sit hic reus siue accusator fidem uobis faciat. Arbitror tñ prudentiæ uestræ conuenire diligenter aduertere qd hoc in iudicio decernatis sæpe. n. inuidorum maliuolentia miseros insectatur.

FRAN. Si psuasus auditor fuerit. Tria rpa dixit incideẽ qbus cũ uti pricipio nõ possimus ad isinuationẽ fugere cõpellimur unũ explicatũ iã est cũ turpis est cã & qd agendũ sit oñsum duo reliq̃ sunt i quibus q̃ exordiẽdi rõ sit nũc declarat. Si psuasus audi
Facere Fidem tor fuerit. Ipse subiicit declarationẽ qd sit psuasus eẽ & facere fidẽ pbare ẽ. Cice. i pritiõibus: ut iuẽiat queadmodũ fidem faciat: eis qbus psuadere uult. cui uero qppiã rõnibus pbaẽ is psuaderi solet. Neq. n. nõ facile. qa occurrebat quo pacto fidẽ factã auditoribus scire poterimus: & eoꝝ aios in cãm aduersariorum ppensos eẽ. Cice. respõdet: aut difficile esse dicẽs hoc oratori cognoscere: qppe q optime nouit & ex se ipso colligit: qbus fieri rõnibus fides auditoribus cõsueuerit: qd tñ ex argumẽtis: & artificiosa ofone: tũ ex auditoꝝ uultu gestuq ac sæpe ẽt dicto
Hypbaton aliquo intelligit Igitur si fidẽ: hipbaton est in quo aut eadem uerba quæ in principio posita sunt repetere solemus: aut diuersa q̃ intellectum eundem hẽant po

Si persuasus auditor fuerit. i. si oratio aduersariorum auditoribus fidem fecerit: neq. n. non facile scire poterimus: quoniam nõ sumus nescii quibus rebus fides fieri soleat. Ergo si fidẽ factam putabimus his nos rebus isinuabim9 ad causam. De eo quod aduersarii firmissimũ sibi adiumentum putauerint primum nos dicturos pollicebimur: aut ab aduersarii dicto exordiemur. & ab eo maxie quod ille nuperri me dixerit: aut dubitatione utemur quid potissimum dicamus aut cui loco primum respondeamus cum admiratione.

nere. Insinuabimus:clā imitemus & dirigemus. De eo qđ sibi aduersarii:de eo nos dicturos pollicebimur: qđ ualidissimū sibi fore i cā putabāt aduersarii:excitātur.n.iudices cū nō terreri nos aīaduertūt & cupidi fiūt ilico audiēdi qd sit qđ cōtra aduersarii tam ualidā argumentationē dicere possimus fecit hoc apud Ouidium ulysses:cū aiace de achillis armis cōtēdēs. Cū.n.ille sic dixisset atq; ego si uirtus i me dubitabilis esset nobilita te potēs essem telamone creatus Menia q forti troiana sub hercule cæpit littoraq; itrauit pegasea Colcha ca rina. Eacus huic pr ēq iura scilentibus illic. Reddit ubi æolidē saxū graue sisyphō urget leacon agnouit sum/ mus pleq; fatetur:iuppiter eē suā:sic a ioue tertius aiax. Hoc añ oia argumētū cōfutauit:sed.n.q a retulit aiax esse iouis pnepos uti quoq; sanguinis auctor iuppiter ē totidēq; gradus distamus ab illo. Ab aduersariorum dicto qđ i ofone pro ligario facit cicero:Nā a dicto accusatoris p ironiā icipit dicēs nouū crimē. C. Cæsar & ante hunc diē inauditū ppinquus meus ad te. Qu. tubero detulit. Qu. Ligariū in africa fuisse:idq; C. pāsa p stāti uir igenio fretus fortasse ea familiaritate q̄ ei ē tecū ausus ē cōfiteri. Ab eo maxime idē pene ē. sic āt locu tus ē qm̄ q̄ ualidissima argumēta sūt:i fine collocare oratores cōsueuerūt Vt paulo ante dicta firmius audito rum hereat aīs & sit eoꝝ memoria recentior. Exēpli gfa puniendos dixit aduersarius sceleratos eē i & nulla in eos lenitate utendū:qm̄ ipunita scelera alii sūt ad malū incitamēta. inde & defēsor icipit. Puniēdi ut meus mō dixit aduersarius scelerati sūt:& meritis afficiendi suppliciis:sed illud intuendū iudices ē;ne si aīaduerte re i oēs q delinquerint uolueritis:iā in quos:exercere iudicia possitis minime habeatis:tātū iproborum homi nū numerus est:q̄q̄ fore spero:si mō me attēte audire Volueritis ut aut a nullo aut lōge q̄ aduersarius oñde rit minore supplicio dignū hūc hominē iudiceris;ac sic paulatim erit ad cām descēdēdū. Vtemur fecit hoc cicero in ofone p qnto ligario cū.n. dixisset. Nouū crimē & añ hūc diē iauditū. C. Cæsar ppiquus meus ad te tubere detulit. subiūxit itaq; quo me uertā nescio paratus.n. uenerā. Cui loco cui argumēto ofonis aduer sarii.

¶ De insinuatiōe si psuasus auditor fuerit. Tit. xiiii.

¶ ANTO. Fecerit fidē auditoribus:fides ē firma opinio. ut ingr Cicero i ptitionibus qbus rebus fides fieri soleat fit fides p argumēta & rōnes;hinc ait Ci. i ptitiōibus q argumētū ē pbabile inuentū ad faciēda fidem. Fides Et i topicis ingr. Argumētū rō ē q̄ rei dubiæ faciat fidē. Firmissimū adiumētum. Exēplū est lōge sua iudices Argu opinione fallit ps aduersa:si fidē putat apud uos fecisse his argumētis & rōnibus:qbus i hac ē usus cā. Et ut cla mentū re pcipiat quā uim cætera sint i psuadēdo habitura argumēta. Ab eo me uobis iceptuꝝ esse polliceor:qđ ip/ se fortissimū ac firmissimū suæ cāæ putauit adiumētū. qđ nisi plane docuero nihil prorsus de cæteris argumē tis apud uos cōtēdā &c. Aiax pterea i petitione armoꝝ:achillis ut scribit Ouidius li. xiii. meth. Inter firmissi/ ma argumēta ait de Achille. Frater erat fraterna peto:qd sanguine cretus. Sisyphio furtisq; & fraude simillli/ mus illi. Inferis æacidis alienæ noīa gētis:ad qđ ulysses rñdens ait. Dū modo q fratres thelamon peleusq; fue rūt. aiacis meritū nō fit nec sanguinis ordo. Sed uirtutis honor spoliis q̄ratur in istis. Aut si pximitas primusq; requirit hæres est genitor peleus:ē pyrrhus filius illi. Quis locus aiaci. phthiam hæc scyronq; ferant. Aduersa/ rii dicto exēplū erit. Quod i primis nfæ reip. rō sit habēda iudices:id ita honestū ac necessariū esse dico ut ni/ hil sit qđ huic rei sit anteponēdū: Verū qm̄ aduersarius meus ab hac ipsa re suæ cāæ sūpsit exordiū uelut ego huic rōni differētiā. Illud habetote cām meā cū utilitate reip. coniūctā:nec me qcq̄ ab nobis sperare nisi illud fe ceritis qđ publico bono magis cōuenire iudicaueritis. Nupertime. In principio.n. & i fīoe ualidiora cōstituū tur. erit āt exēplū tale. Cū p mlta iudices aduersarius meus suæ cāæ i mediū attulerit adiumēta ab eo potissi mū icipiā qđ ille nouissime ptulit nihil ait eē ex his q̄ ad iustitiā ptineāt qđ magis oportunū sit q̄ delicta debi to supplicio coherceri. Ego uero arbitror nihil eē magis ab humanitate remotū q̄ hoiem inocētē plecti ac sub specie iustitiæ sūmā iniqtatē & crudelitatē agi. Aut dubitatiōe utemur. Exēplū ē. Nescio quo me uertā iudi ces & unī potius dicēdi sumā initiū:tot.n. se ide ad rñdēdū rōnes igerūt:ut undecūq; icipiā plane uideat oēm eius argumētationē posse diluere. Aut cui loco primū respōdeamus:Exēplū ē cū cæteris i causis iudices id in primis curæ mihi soleat eē:ut excogitē qbus possū aptius argumētis cōtrarias rōnes diluere. Nūc non qđ iue niā sed cui potissimum loco respōdeā mihi multo magis est difficile:adeo.n. pplexe Aduersarius meus sua omnia miscuit argumenta ut cui potissimum tanq̄ firmiori respōdeā penitus ignorem.

Si defessi erūt audiēdo: ab aliqua re quę risum mouere possit exordiemur ut ab apologo:a fa bula uerisimili imitatione: deprauatione:in/ uersione:ambiguo:suspitione:irrisione: stulti tia: exuperatione:collatione:abiectione: lit/ terarū mutatione. pterea ex pectatiōe:similitu dine:nouitate:historia:uersu:aut ab alicuius in terpellatione:aut arrisione. Si pmiserimus ali ter ac parati fuerimus nō esse dicturos nos nō eodē mō ut cęteri soleāt uerba facturos qd alii soleāt:qd nos facturi sum9 breuiter expoem9.

¶ FRAN. Si defessi erūt audiēdo: Nūc cū defessi auditores fuerit lōgā aduersarioꝝ ofonē audiendo qd agēdū sit docet: & ab aliq̄ re q̄ mouere risū pos/ sit icipiēdū dicit ut sensim q̄si recreari auditoꝝ aīo ñrā ofonē ñ grauentur audire: ex q̄cūq; āt re q̄ iocū mouere possit:ut ait fabius pñdiū q̄rēdū ē:quotiēs fa tigatos eē auditores cōtigerit. Quæ risū moueŕ pos sit:suauis ē & uehemēter utilis locus:& facetiæ:odio sas res. q̄ argumētis dilui nō facile pñt:sæpe dissol/ uit: tertiūq; maxiarū momēta uertit:cū odiū:itaq; fre/ quētissimæ frāgat documēto sūt iuuenes tarētini:q multa de pyrro rege securius iteruentu locuti cum ratione facti reposceret: & neque negari res neque defendi posset. Risu sunt & oportuno loco elapsi. nāq; unus ex iis. Immo inqt nisi lagenda defecisset oc

cidissemus te Eaq; urbanitate tota ē inuidia criminis dissoluta sūt āt ad iocos spectātia & risū cōcitandū tū a græcis tum a latinis Cicerone libro de oratore:& Quintili. pcepti cōposita:a qbus de oī genere ridiculi dispu/ taē in quo eoꝝ materia uersef q̄ ue fugienda sint ostēdif ut ab apologo. Apologus ē ex rebus humilibus cōpo

Apologus sita qdā formæ ac spēs ad uitæ humanæ institutionē:ut æsopi fabulæ:uel apologus ē sermo fictus ad moralita tē:ēt uitæ institutionē. ut de mure & Leone:de Coruo & uulpe debēt āt ad cām nostrā apologi & fabulæ a q. bus incipimus ptinere:nō si ex abrupto assumeref. Nihil oīno pdesset sed ab apologo sic qspiā cōmode incipet uulpes histrionis domū īgressa cū singula eius istrumēta pscrutata eēt psonā offendit egregiæ adornatā: quā māibus suspiciēs o q̄le inqt caput & cerebrū nō hēt. Idē mihi ī aduersarii orōnē dicere licet quæ magno & ele

Fabula gāti uerboꝝ apparatu istructa;nullā hūit subiectā snīam. Fabula. Fabulæ sunt quas extitisse uidemus:ex phe dris. Medeis Clytemnestris:aliisq; similibus. Cōtinent aūt res neq; ueras:neq; uerisimiles:sūt & fabulæ quæ si nō ueras res uerisimiles:tamen tractant:quales terentii sunt. Sed hæ magis argumēta appellanf. Sūt & fabu læ tōnales in quibus qppiā fauens homo fingif:a fabula sic initiū capere possemus:satis iudices admirari :iam non poterā. Cū Orpheū nescio quē suauissima cantilena & dulcissimo lyre cōcentu:saxa ad se audiendū traxis se audiebam. Nunc illa admiratio pene oīs excussa est:nam parum absuit quem aduersarii mei oratione undi

Imitatio ueris q; in hunc locum modo saxa cō uolarent. quibus uerbis significatur sic displicuisse:ut uix se circunstantes qm̄ lapidibus inuaderēt dicētē cōtiere potuerit. Verisimili imitatiōe:si ueluti minus imiteris balbū strabonem: senē uarionē oīs āt hæc imitatio tā in re q̄ in dicto posita ē facta. n. demōstrāf uultus exprimūtur & uerba: cau/ tissime uero hoc ridiculi genus tractandū ē ne si nimia fuerit imitatio & scurulis animorum nō oratorum esse

Deprauatio uideatur. Deprauatione. Hæc prauā uerbi imitationē habet ut nō nobilis sed mobilis nō orator sed arator Catoni qdē de ambulatū ingr eamus:& ille respōdit qd opus fuit te:īmo uero qd opus fuit te illa āt elegās in primis deprauatio fuit:q̄ in Claudiū Tiberiū Cæsarē manauit:cū p Claudio Tiberio nerone. Claudius Tibe rius mero uocatus ē:ē āt deprauare puertere & corrūpere un liber deprauatus & mores deprauati hoc ē cor-

Inuersio rupti appellanf. Inuersiōe:Hac q̄ sunt cōiuncta natura subuertunf imutanfq;:ut si dicas, ueritus sum nō me/ diocriter iudices ne oculos hic mihi ascinderet:& manus etueret:Et si oculos ad audiēdū apiusseris ut ad ui/ dēdū aures patefecistis iudices nunq̄ hodie qd falsū ē nobis psuasisse meus gloriaref aduersarius. Illa āt cōcin na inuersio ē q̄ in sentētiis posita ē. Qualis Mar. Crassi oratoris fuit in. L. helmū latinā q cū odiose iterpellaret deformisq; eēt & senex audiamus inqt. Crassus pulchellū pueꝝ:& cū ille rn̄disset nō potui mihi illā formā fin gere:ingeniū potui tūc rursus subiecit Crassus audiamus disertū ē aūt inuertere ordinē rei naturalē commu tare cōiuncta dissoluere & q̄ priora sunt natura posteriora facere:deniq; in cōtrariū ē uertere pposteraq; uer//

Ambiguum ba pronūciare:& res. Ambiguo qd in duas plures significatiōes trahi pōt ambiguū uocaf. & ē ī uerbo positū cuius multe sūt spēs:exēpli cā obiiciebat Miloni accusator ī argumētū facturū Clodio īsidiaꝝ qd bouilas an/ te horā nonā diuertisset:ut expectaret dū clodius a uilla sua exiret:& idē tū identidē intertogauit quo tpe clo dius occisus eēt cicero rn̄dit sero:ē in uerbo ambiguitas nā & ad extremā diei ptēm referri pōt sero:& sicuti Cic. accepit tarde significat occisū fuisse clodiū. qppe q o'um sceleratissimus multo ante meruerat mori ē & illud optimū ambigui exēplū:qd duo sed diuersa significat:Nero q ante ciceronis ætatē fuit :de furrace Ser/ uio loquēs solū inqt eē cui domi nihil eēt:neq; obsignatū:neq; occlusum:Idē & de bono seruo dici poterat.

abiectio Abiectione. cū abiicimus:aliqd:qd dictiōi attraimus:ut si dicā nō optime aduersarius dixit. Sed optime & no lite iudices mirari tam aduersariū meū in cōstantē eē nō. n. tam baculo q̄ bacho nitif:nec tā diuitiis quā uitiis abundat. falsse ēt in eū q placidus uocabaf:eratq; acerbus natura:dictū olim ē:q; non tam placidus eēt :q̄ aci/

Suspitio dus:suspitione Hoc ē dicto qd ridiculi. Suspitione hoc ē dicto qd ridiculi suspitionē abscōditā habeat:quo ī generī ē illud siculi cuiusdā:cui cū familiaris qdē cōquereref Qui diceret uxorē suā suspēdisse se de ficu ama bo te inqt da mihi de ista arbore quos serā surculos, in eodē genere. Illud etiā ē qd catullus cuidā malo orato ri dixit, Qui cū in epilogo misericordiam se mouisse putaret:& postq̄ assedit catullum rogasset uideretur ne misericordiam mouisse at magnam quidem inquit catulus neminem. n. puto esse tam durum cui non oratio tua miseranda uisa sit. In his exemplis:& si aperte ridiculum non apparet:suspitio tamen est sæuo ne an p lo/

Irrisio cum dictum sit. Irrisione. si pter opinionem:& repente quempiam deridemus in quo multum gratia ē pluri mumq; ad conciliandos animos:uel recreandos ualet. Cic. cum Lentulum generum ; suum exiguæ staturæ

stulticia homines longo gladio accinctum uidisset:quis inquit generum meum ad gladium alligauit :idem uatinium q ii consulatum paucis diebus gessit urbanissime irrisit:magnum anno uatinii ostentum factum esse dicens:q; illo consule nec bruma nec æstas nec uer nec autumnus fuisset. Stulticia. Non ut se stultum fingat orator sed ut aduersariorum dicto aliquo faceto stulticiam derideat:quod empedocles fecit ;Qui cum Mirmillo re tiarum neq; consequeretur neq; feriret uiuum inquit capere uult campatur quoq; qui theatrum egredieba/ tur. cum forte. C. Marius ei occurrit & interrogauit an ludos spectasset:stultam interrogationem quis enim non putaret tum ludos spectasset:qui in theatro fuisset:sic irrisit; Spectaui quidem sed in orchestra pila lusi; hæc hyperbole a græcis dicitur;Cum ueritatem res excedit:& aliquid augendi aut minuendi causa ad incre dibilem admirationem effertur ut Vir. rorantia uidimus astra. Item si concordiam retinebimus in ciuitate ī perii magnitudinem solis ortu atq; occasu metiemur erit superatio si dicas, qm̄ actione hortensium dictio/ ne Ciceronē:meus hodie aduersarius superauit:attonitos uos iudices redditos esse intueor. Collatione q̄ ē ea cōparatio q̄ singula q̄ dn̄r cum singulis cōparanf. ad q̄ referunf:ut sic oculos sic illa manus sic ora ferebat

Collatio nec obstat qm̄ similitudo sequif:nā collatio ē:de re ēt q̄ non subiiciaf oculis similitudo uero pcipue de re aliq̄ quæ oculis

q̄ oculis cernif i q̄ Ridiculus exercef. qđ tñ raro cõtingere Quinti. dicit ad hæc similitudo ē i uno tm̃: collatio uero in pluribus: p similitudinē imagines ridenf: q̄ in deformitatē: aut i alicuius corporis uitiū dn̄t: cū similitudine turpioris: ut fecit. C. iulius q cum helmio Mancipi sæpius obstrepēri sibi diceret ēr oñdā qualis sis isq̄ pla ne instaret interrogatione qualē se tandē oñsurus esset imaginē galli digito demõstrauit in scuto cimbrico pi ctá: cui máceps tum simillimus uisus ē. Taberne aūt erant circa foṙ ac scutū illud signi gratia positū. hac simili tudine oīum q adetāt risus ē igēs cōcitatus. Litterariū mutatione differt a deprauatione q̄ imitationē hēt al terius uerbi ut non nobilior sed mobilior: hæc unius dictionis tm̄ lras aut syllabas subuertit: & pmutat fine ali qua imitatiōe alterius uerbi exēpli gr̃a fur qdem fuit noīe Tullius q per iocū a tollendo appellatus est tollius mutatio lrarum erit: si qs dixerit discipilina pro disciplina: optimus legis latro: pto legis lator. Expectatione cū de reliqua magna redicturos nos simulamus: ut si dicamus paulo post itelligetis iudices q̄ de te dicturus ac cesserim. Deponet mihi credire suā tandem cū me audierit aduersarius meus insolentia uel expectatione uti mur consistentes & mirabundi quasi qd dicamus nescii multū uero prodest expectatio: nā & recreanf tantisp auditores: & attenti reddunf: cū. n. morari & diutius anteq̄ incipias intuenf: & ipsi admirari incipiunt: qdnā di cturus sis & uel nō hēe qd dicas: uel tunc demum excogitare suspicātur. Nouitate semp nouitas ut auctor est strabo. Dulcis esse consueuit: eadē uehemēter mouet: uñ ouidius. ait nouitate mouebere facti a nouitate inci piemus: si de re aliqua noua dicturos nos pollicebimur: uel si nouū aliqd acciderint uñ aucupari principiū possi mus uñ si casu rudere asinus incepit. Et audite me iudices. audite inq̄ non ne sentitis: pco impat. Historia: q̄ ē res gesta: ut illa iphicrates dux athenensiū eū psidio corinthū tenebat: accidit ut sub hostiū aduētu uigilias ipe circuens dormientem uigilem offenderit: quem hasta percussit & occidit. qui aderant ueluti crudele nimis fa ctum increpare cœperunt: tunc iphicrates nihil est inquit: qđ idignemini: qualem. n. inueni. Talem dimisi: Id mihi nō mediocriter timēdū ē iudices: ne quales nos iueni tales dimittā: nisi nos nō ut iphicrates telo sed ofo ne mea excitauerī: ex historia ut Quinti: ait ducere urbanitatē eruditū ē. Versu: *Sæpe* uersus facete iterpōif ut Quinti: ait uel ut ē uel paulū imitatus aut aliq̄ ps uersus: Cato aduersariū ī cā Galbā oratorē incuruū labēs sic exorsus ē qd mir̄ si pturbati estis iudices: nā fere hyemē nauris spumosa p equora delphin. Rudes ēr & ince pti uersum fessus recreare auditorē poterūt. Quales sunt. Ieiunus uēret nō audit uerba libēter: cū sat ē uenter compēdit uerba libēter. itē si dicas pturiēt mētes nascef ridiculus mus. Aut ab alicuius iterpellatōe: ut si na res emugērē ipedieris apphensa māu uel annulū i oscitātis os cōieceris. Est āt iterpellare dicētē facietēq̄ aliqd ipedire. Arrisione: ut si ridiculus qspiā supueniat: cū icipere uoluerimus quē ad nos accedere iubeamus. He us tu dicētes te ipm nolebamus oportune aduenis aliud est errisio aliud arrisio: nā irridemus ēt nō uidētes ne q̄ rñdentem: cū in eū iocamur: aliqd rephēdētes: Arridemus uero ad uidētes: & itelligētes sicut amicus ami co arridet cui occurrit. Et martialis ait: oībus arrides dicteria dicis in oēs. Et si pmiserimus: ut si dicas Multa erāt q̄ rñdere poterā iudices: & parauerā: sed qm̄ lōga ofone aduersarii mei fatigatos uos cognosco mutare cō silium statui ufm. n. rō hñda mihi est itaq̄ paucis rē absoluā: & ex multis argumentis qbus uti posse pauca i me dium affetā nam aduersariū meū nolle imitari certū est. Non eodē mō quo cæteri. ut si dicas. prolixe nimiū alii dicere solent: qppe qui uestrū rōnem uullā hñt exordiri. n. semp consueuetūt: & ad rē ipsam p lōgos circui tus descēdere ego uero nō stati aduersarii argumētis rñdebo. Quod sp facere consueui: breuitate. n. gaudeo.

Lrarium mutatio

Expecta tio.

Nouitas

Historia

Versus

Interpel latio

Arrisio

¶De insinuatione Si defessus est iudex audiendo. Tit. xv.

¶CANTO. Apologo. Apologi sunt ex rebus humilibus cōpositæ q̄dam formæ ac spēs ad uiuendū ut extat illa de mure & leone. Victorinus id scribit li. i. rh. Quinti. aūt li. v. c. x. de rōne exēploṙ sic ait. Ille quoq̄ fabel læ: q̄ ēt si nō origīnē ab Aesopo accepetūt. Natura uf eaṙ prius auctor hesiodus: noīe tñ Aesopi maxime cele branf. Ducere aīos solēt pcipue rusticoṙ & iperitoṙ q & simplicius q̄ ficta sunt audiūt. & capti uoluptate faci le his qbus delectanf cōsentiunt. Siqdē & Menenius agrippa plæbē cū pr̃ibus in grām tradif reduxisse: nota il la de mēbris humanis aduersus uentrē discordibus fabula. Vt & Hora. ne in poemate quidē humilem generis huius usum putauit. Olim qđ uulpes ægroto cauta leoni. A fabula fabula est in qua nec uere nec uerisimiles res cōtinenf. Cuiusmodi ē Angues igēres alites iugo iūcti. Id scribit. Cice. li. i. rh. Et Victori. inqt fabulæ sunt q̄s fere uidemus extitisse ex phædris Medeis. Clytēnestris: aliisq̄ similibus. Apologo. Exēplū erit. Qm̄ uideo iudices aīos uestros multitudine uerboṙ aduersarii mei esse defessos puto nō uobis ingratū eē: si apologū nar rauero q pulchre legif apud Aesopū de coruo ægrotāte: sic. n. ait coruus quum ægrotaret mrem rogauit: ut sua p salute deos pcaref. Inquiens mr̄ noli plorare sed deos potius pcare ut salutē mihi restituāt: ei mr̄ scire re spondit quē deoṙ tibi fore ppitiū putas cū nullus sit e cuius aris sacra nō rapueris: p id significans q̄ q in pspe ritate quēuis offendit i aduersis amicū sibi reperit neminē. Verū aūt idē aduersario meo cōueiat nullis pfecto latet. Oēs. n. fere aut factis aut uerbis olim offendit. Vñ auxilio aliquo dignus eē uf minime presertim cū eius nunc crimina apertissima sint. A fabula uerisimili. Exemplū erit. Narrabo iudices fabulā: q̄ nō penitus forsitā abhorret a ueritate. Quidā cū oē patrimōiū amisisset pditis liberis & uxore facto absumpta ad quādā laqueo arborē arborē se suspendit. forte euenit uti a pteteunte icisso laqueo restitutus uitæ ac seruatus sit. Agit inde iniuriæ cū liberatore suo corā ptore: eo q̄ mori cupientē ipedierit: neq̄ pmisit ipm finire morte miserias. Is q suæ fuit auctor salutis nihil in mediū affert nisi pietatē ac misericordiā suā: non oportere aūt ob suū beneficiū se ad suppliciū reposci. Sed igrati potius crimē i suum accusatorē agi cōuenire. Simile mihi accidit cū aduer sario meo iudices qm̄ eum ab iniuria phibui nec pmisi liberos ac cæteros necessarios furiori suo. Nūc uero ab eo sub alterius cāæ ptexto reus agor. Videte itaq̄ quā apud eum grām pro beneficio consequor. qdq̄ uos de

moribus suis ac de uita iudicare cõueniat. Imitatione: Exemplũ erit nescio iudices an notus sit uobis procu/
rator negociorũ gestorũ inter me & aduersariũ meũ: q si uestras pp occupationes minus familiaris cognitus sit
q̃ oporteat. Curabo ipm̃ uerbis & gestu q̃ro aptius fieri põt repñtare. Et si qdem homo staturæ breuis nasosi∗
mo & lingua balbutiẽte. Cuius sane uox magis naribus q̃ palato resonat &c̃. De prauariõe. Exẽplũ erit. Nunq̃
dubitaui iudices qn religiosi uiri nostræ urbis iuxta sanctissima documenta sua talẽ ẽr uitã agerent. Docẽt.n.
uulgus eo maxie oportere cõiugatis mulieribus abstinere: qm̃ sacris lfis: cauet ne quos deus cõiunxit hõ sepa/
ret: Ex qua snia illud aiunt cõseq tolerbilius esse fortasse ẽt eligibilius multarũ uirginum & si religiõi dedicarãt
intactã libare pudicitiã q̃ sacrũ uiolare cõiugiũ &c. Inuersione. Exemplũ erit. Ne ufas aures iã multorũ uerbo
rum partis aduersæ tedio defatigatas ulterius oratiõe mea afficiã iudices. Narrabo qua uerborũ iuersione sæ
pe uti soleat uicinus meus maxie quũ aĩo turbatus est solet.n. nõ nunquã quũ iratus est: uel seruo uel ancillæ il
lud minari nisi caueris hodie uel hoc tibias tibi eruã digito uel oculos hac falce abscindã: Et tu mulier temulẽ
ta ac ĩpudica nõ potes diutius fallere. an reris me his auribus non uidisse & his ipsis oculis nõ audiuisse. Sunt &
hmõi plura. Sed iam si placet iis omissis ueniamus ad ea de quibus hoc in iudicio mihi firma est cũ aduersario
cõtentio. Ambiguo: Exemplũ est Recreandi sunt iudices aĩ risu aliquo ubi audiendo defessi fuerant. Itaq̃ id
agã prius deinde ad cãm q̃ mõ agit̃ reuertar. Sutor qdã militis cuiusdam uxorẽ noĩe Gallã sub ingens interro/
gatus suo a familiari qd ageret rñdit se Gallã subigere: Vir qdam uobis pfecto notus illac forte trãsiẽs idq̃ ac
cipiens uxorẽ suã eiusdẽ noĩs suspicatus est. Iratus igit̃ domũ adiens illã baculo petiit: nullo uerbo prius edito.
Vbi uero misellã pene occiderat inqt ĩpudica mulier qd tibi est eũ furore faciã posthac ne unquã amplius ta//
lia cõmiseris. Iurabat mulier se hominẽ illũ uidisse nunquã: uixisseq̃ semp pudice. demum noĩs ambiguitate
uerberibus affecta est: Sed reuertamur ad cãm. Suspitione. Exemplum erit Si qs uestrum iudices est q aduer
sarii mei patrẽ requirat sciat illũ esse cuiusdã filiũ q nunquã nisi cubito nasum tergit. Nũc aũt ad causam potius
q̃ actus sum mentes aduertice &c̃. Intellexit aũt lanium. Irrisione. Excẽplũ erit. Nõ mirũ est iudices si uos attẽ/
tos & dociles fecit aduersarius meus qm̃ Cice. fabio atq̃ boetio semp studet. Id est Cicer amat fabas & boues.
Stultitia. Exemplũ erit. Qm̃ tp̃s hortat̃ me iudices aliqd dicere quod aĩos uros reficiat Rẽ uobis exponã q̃
ut supo cunctis nõ mediocrẽ risum excitabit. Vt intelligatis qua prudẽtia degant pleriq̃ nostræ urbis causidi
ci. Fuit olim iudices hac in nostra ciuitate Vir qdam sũmo iudicio. Is quũ se domo cõferret in forum cliẽtum
suorũ cãm acturus secus fabri limẽ pteriẽs Cãdentẽ adhuc ferri laminã ĩ uia stratã cõspexit. Vir prudẽtissimus
illico ferrũ eleuat ut in fabri domũ coniiciat. q̃ de re ita qdẽ exussit digitos ut nõ sine gemitu dolorẽ oñderit.
Ridiculum aduertere Post hæc magno clamore in fabrũ irruit illũ arguẽs acriter. Rñdebat faber nõ sua cã uerũ ipsius ĩprudẽtia seip
sum offendisse. Vtq̃ hominẽ simplicẽ magis confunderet paruulũ aduocat filiũ iubẽs ut eandẽ laminã tollat.
Ille uero prius sputo ferrũ sparsit. Cũq̃ illũ feruescere uideret ait nõ tangã pr̃. Tunc Causidicus aduertẽs ran∗
dẽ stultitia sua tibi ipsi nocuisse ueniã a fabro petiit. Experimẽtũ aũt hoc tanti se facere ait ut in rebus ẽt aliis p
desse sibi posset. Itaq̃ ubi e foro domũ se recepit ei uxor polẽtæ ferculũ apposuit feruens maxime. qui memor
egregii documenti nup a fabro accepti in ferculũ spuit. qd̃ uidẽs nõ ferueſcere sicut ĩ lamina ferri uiderat iã se
curus polẽta os ad ĩpleuit. Quantus aũt hic fuerit dolor iudices qs nõ uiderit Accusabat postea & uxorẽ & fa
bri documẽtũ. Multa deniq̃ iudices de homine isto narrare possem uerum ad cãm nr̃am reuertamur. Exupe∗
ratione: id est hyperbole & excessu ueritatis. Erit ãt exemplũ. Quũ puer iã adhuc essem iudices sæpe senes grã/
dæuos referre audiebã insulã quãdã eẽ extremis partibus orbis sitã ubi mures aduersus leones pugnarẽt: nullã
q̃ tantæ magnitudinis ferã esse neq̃ tã sæuã quã uerberibus caudæ nõ psternerent. Addebãt insuper dentes
illis eẽ quales sæuissimis apris insunt: q qdem si ulla possent arte uel humano donari ĩgenio nullũ bello aptius
aĩal nec fortius esse posset pluralis aderẽ nisi uidet̃ ingens risus negaret fidẽ. Rectius itaq̃ me cõuertã ad cãm
de qua mihi sũma est cũ aduersario cõtrouersia. Collatione. i. cõparatione aliqua. Exẽplũ erit Nõ puto iudi∗
ces me uobis hoc tpe molestũ esse si uim & cõsuetudinẽ maiorũ in reip. Administratiõe similitudiue aliqua cõ/
paratione expressero. Sicut.n. peritus gubernator nauis non semp eundẽ cursum tenet quãq̃ ad Vnũ tendat
portũ: sed clauũ put uentorũ fert impetus moderat̃. Sic ẽt nr̃i supiores qbus respu. se ipsam cõmiserat Cum
unũ semp finẽ intẽderẽt tñ p temporũ uarietate leges & instituta ciuitatis exponebant. Ex quo actũ est ut iter
dũ reus absolueret̃: ubi pro eodẽ crimine alio tpe graui supplicio coherceret̃. Merito itaq̃ pcipuã adepti sunt
laudẽ. Exẽpluq̃ posteris reliquerũt: quo trãqle posset ac tute regi ciuitas. Qua de re nequeo nõ optimã de uo
bis spõhẽre. Dicã igit̃ illud quod ad ueritatẽ causæ meæ ptinere uideat̃. Vos aũt ut soletis benignos attentos/
q̃ mihi pbebitis. Abiectione lfarum. Exemplũ erit: nõ iudices aduersariũ meũ a teneris usq̃ ãnis Mero studu
isse uolebã homero dicere & nõ poculis sed oculis bibisse. Litterarũ mutatione. Exemplũ erit Referã iudices
marci balbi eloquentiã. Is.n. cum aliqñ rogatus esset ut in cõcilio publico sniam suã explicaret hoc pacto exor
sus est Si patres conscripti recte cõsidero disciplina atq̃ instatuta maiorũ nrorum nihil est quod nr̃æ reip. ma/
gis cõuenire arbitror q̃ in oĩbus rebus gerendis seruare modestiã. Cumq̃ ingẽs risus oĩbus exortus esset ita cõ
fundebat̃ ut nec uerbũ efferre amplius. Redeo nunc ad cãm de qua nũc agit̃. Expectatione: nõ statim post ad
uersarii argumẽta rñdere sed tanq̃ rñsurum expectẽt auditores uti Vlysses ægit q quidẽ post aiacis aduersarii
sui rõnes paulũ imoratus est. Naso. li. xiii. met. sic ait. Finierat thelamone satus: uulgiq̃ securum. Vltima mur
mur erat donec laertius heros. Astitit: atq̃ oculos paulũ tellure moratus. Sustulit ad proceres: expectatoq̃
resoluit Ora sono: neq̃ abest facundis gratia dictis. Expectatione. Exemplum erit. Cũ uestras aures audiẽdo
fessas aduertam iudices iocosa quædã in medium feram. Mariottus noster hesterna luce rusticum quendam
delusit

delusit dum defessis auditoribus suis ueluti & uobis nunc accidit magna uoce rusticum ad se uocauit: qui ubi accessit tunc mariottus simulandi. & dissimulandi peritus stans in admiratione nullū uerbū fecit cōfusus agrestis recessit. Iterū postea & tertio eundē similiter reuocauit. decepitque. Ascendit deinde tribunal quasi noua magnaq̧ de illo dicturus. Vniuersisq̧ expectantibus quid nā esset acturus tandē tacitus inde descendit. Tunc rusticus tanto rubore affectus ut oībus risum ingentē moueret. Ego ēt simile aliqd agerem nisi ad tales iocos male institutus essem. Satis igiť uobis erit ex me cognoscere ab aliis gesta. Restat qd iam aduersario meo responsurus placidis auribus intelligere. Similitudine nō minꝰ est iudices si aduersarius meus cū temeritate locutus est putat. n. se hic in uestro cōspectu esse tanquam sit minus inter anseres. Nouitate magna res iudices nuper accidit: quā quod uos defessos aduerto breuiter enarrabo. Bos qdam syluester horrēdæ magnitudinis & uillis amplis meridie pisanā urbem irripuit. statimq̧ mugitu horrisono ciuitatē oēm deterruit deinde nunc illos aut cornu aut calce offendens oibus erat pauori maximo. Balistis demū & bellicis machinis oppresserūt. Hæc sunt iudices noua q̄ nobis duxi referenda priusq̄ meā cām exordier quo uři animi defatigati recentiores essent ad meas rōnes intelligēdas. Historia. Que uestros aīos audiēdo defessos leuare possint iudices aliqua ex historia breui referā. Plutarchus in Antonii uita scribit Augustū Cæsarē quū in epiro añ lucē castris egressus esset nauesq̧ uiseret obuiā habuisse q asinū agitabat. Rogāti aūt Cæsari qd' ei nomen esset rñdit ille Eutyco sibi nomē esse: Asinū uero niconta appellari. Potius deinde uictoria Cæsar ea demū loca ornaret statuit inter cætera hominē & asinū æneū. Audistis iudices rem nō uulgarē neq̧ usitatā: tps est ut cām meā uobis annuentibus exponā. Prætera eutychis: eutycheos dr̄ fortunatus fœlix eutychia fœlicitas bona fortuna eutycheo fœlix sum. nicao uinco significat. nici uictoria dr̄ nicitis uictor niciticos uictoriosus. tonicos niceos uictoria. Interpellatione interruptione interpositiōe. Exemplū erit: Cū nihil iudices constituissem extra cām dicere factū est ut multitudine uerboꝝ defessis animis uřis me conuertam potius ad eā rem quæ uobis gratū aliquid afferat. Velim igitur mihi rñdeat Albinus ppinquus meus uobis familiaris qs animus aut snīa ei sit de nuptiis: q̄s diebus superioribus instituit. Dic Albine quæso quā ex oībus uoluptatibus parte iā habitis efficaciorem habueris: Nec te pudeat. Omnibus. n. rem gratā facies aut mihi soli in aurē tradas. bñ se habet iudices Refert albinus puellā sexagenariā uxorē assumpsisse cui ilpientes oculi atri dentes & pectus inane ac rugosum sit: habet & cætera maximā cuilibet Nauseam monētia. q̄ in aliud tps differo: ut ad cām reuertar audite quæso benignis auribus. Arrisione arridere est alteri ridere. Ouidius Riserit arride. Erit aūt Exemplum qm̄ tps hoc iudices exigit ut aliqd inter agendū cōmemoretur: quod uos defessos reddat attentiores referā paucis. Forbius uir facetissimus Cū Rufinū hominē illiteratū & insipientē cui sane ēt minima res risum cōmouebat soluto plerūq̧ risu animaduertisset. Et tā suauiter arridebat ut nemo illic psens esset quin ex tali atrisione maximā uoluptatem pciperet. Solebat ēt non nunq̄ in hos ridentis digitū conicere & inde cōfestim reuocare. quod homo. Insulsus & insipidus aduertens cū se delusum iri intellexisset asseruit se uelle dētibus ulcisci. Qua re cognita forbius candelam recenti suo confectā implicuit digito: statutoq̧ tpe cachinnanti arridens ut solebat cādelam pro digito in os ridentis illico mittit. quā acriter cōpressit. Forbius autē illius papirum attrahens seuū in ore aduersarii sui reliquit. Tunc plane tantus oībus risus motus est ut nullus fere esset quin effunderet lacrymas. Confusus ergo rufinus celeri gradu inde discessit. Sed de hoc satis: nunc ab ioco ad rē seriā ueniamus. Si promiserimus aliter ac parati fuerimus nos eē dicturos: exemplū erit Cū instituissem iudices apud uos agere quo cæteris in causis ordine soleo nouo quodā inusitatoq̧ dicendi genere utar aduersarius. n. uestras aures defatigauit illud igiť iudices pfiteor me nihil supetuacuū ut alii faciunt nisi quod necessario dicēdum erit in mediū allaturū. Solent. n. alii plærūq̧ tps conterere ut eoꝝ oratio magis splendida q̄ uera uideať. Hinc. n. non pertinentia ad cām efferunt: incipiā itaq̧ omissa narratiōe cæterisq̧ adiumentis ab ea potissimū argumentatione: in qua totū suæ causæ robur credit esse repositum: daboq̧ operam iudices uti id breui & dilucide expediam. Eutycheos Euthychia Arridere Notandus locus

Inter insinuationem & principiū hoc interest quia principiū eiusmodi debet eē ut statim apertis rōnibus qbus pscripsimus: aut beniuolum aut attentū: aut docilē faciamus auditorem at insinuatio eiusmodi debet esse: ut occulte p dissimulatiōem eadē omnia cōficiamus: ut ad eādem cōmoditatem in dicēdi opere uenire possimus. uerum hę tres utilitates tametsi in tota orōne sunt cōparāde. hoc est ut auditores sese ppetuo nobis attentos dociles beniuolos pbeant tñ hoc p exordiū cāæ maxime cōparādū ē

¶FRAN. Inter insinuationē. quibus tpibus principio & qbus insinuatione utēdum esset pcepta tradidit: qd inter utrūq̧ differat nūc ōndit: & si cognosci & his quæ dicta sunt: satis potuit. tam insinuationem autē q̄ principiū auditoris animū ad audiēdum parare dicit: sed aperte & manifeste principium insinuationem clam & dissimulanter illud efficere. Statim: sine ambagibus & mora aliqua. Quibus pscripsimus: græca est constructio: græci. n. relatiuū cum suo antecedēti nō in aliis accidentibus solum: sed in cāu quoq̧ faciunt cōuenire: ut est illud Isocratis hoc est orationū quaꝝ scripsisti. Occulte: nō statim apertis rōnibus. Eadem illa: Attentionē: beniuolentiā: docilitatē. Comoditatē: qua nulla oratori maior potest esse qui ut dociles attentos uel beniuolos habeat auditores: In dicendi opere: in oratione quæ opus est oratoris: sunt q̄ operam legi malint quæ lectio mala sane non est: Nam per operam actio ipsa & operatio significatur laborq̧ & officiū per opus non opere ipsius finis: quāq̄ idem quod opera etiā & opus aliquan Cōstructio græca opus opera opatio

do significat:ut in opere rustico:in opere faciundo. Veq̃ hæ tres utilitates:id admonet quod ēt libro de oratore & in partionibus p̄cepit tres antedictas ꝓprietates nō in exordio tm̄ sed per totā quoq̧ oronem custodiri debere:sunt.n.ueluti sanguis per totū corpus diffusus. Perpetuo:cōtinue a principio orōnis ad exitū usq̧.
Per exordium maxime:Quintilianus quoq̧ sicut ait.causa principii nulla alia ē q̄ ut auditorē quo sit nobis i in ceteris partibus accōmodatior præparemus:id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimum cōstat: si beniuolum:attentum:docilem fecerimus:nō quia ista per totam actionem nō sint custodienda:sed quia initiis maxime necessaria:per quæ in animū iudicis aut procedere ultra possimus admittitur.

ℭ De insinuationis & Principii Differentia. Tit.xvi.

ℭANTO. Inter insinuationem:in qbus principiū & insinuatio differant in qbus item cōueniant breui edocet:in principio statim apertis rationibus reddimus auditores aut beniuolos aut attentos aut dociles.In insinuatione uero occulte per dissimulationē eandem illa omnia conficimus. Ad eandem cōmoditatem.i.utilitatem ut dociles attenti beniuoliq̧ reddant auditores ex quibus causæ commoditatem cōsequitur orator.

ℭFRAN. Nūc ne qm̄ uitioso exordio:docuit qd in principiis qd in insinuatione:qd generaliter i utroq̧ fieri deberet:quare postq̄ qd faciendū esset ostendit:Rursus qd non faciendū sit præcepit: Et optimi p̄ceptoris fungit officio:Non.n. satis est dicere quæ sunt tenēda nisi ēt quæ fugienda sunt ostendas. Lenis sit sermo posset hoc ad pronunciationē referri:q̄ remissa & modesta in principiis eē solet: unde Aiax apud ouidiū q magis facere nouerat q̄ dicere: sic tumultuose incipit: Agimus pro Iuppiter inqt ante rates causam: & mecum confert ulyxes:ast eius aduersarius contionandi peritissimus leni & remissa uoce exorsus est dicēs: si mea cū nostris ualuissent uota pelasgi:Nō foret ambiguū tanti certaminis heres: sed ad certū est uerba referri & lenis sermo intelligit remissis humilibusq̧ uerbis cōpositus. Vt usitata uerborum cōsuetudo:ne insolenti uerbo:aut audatius trāslato aut absoleto uetustate aut a poetica licentia sūpto utamur:simplici.n.& in elaboratæ similis in principiis debet esse oratio:nam dissimulata actio melius subrepit Verba aūt aut per se:hoc est singula considerantur qualia sint quid significat cui rei cōgruant:aut cōiuncta cū alia aliis cōnectunt:& hic sermo est. Vt nō apparata.ut parū splendoris festiuitatis:& cōcinnitatis habeat:ꝓpterea q̧ ex his suspicio nascit apparatiōis & diligentiæ quæ orōni fidem oratori uero adimit auctoritatē nā cōtra iudicem adhibita cura uidet:sed hoc præceptum in causis iudicialibus olim optimū fuit & tn̄ in illis mediū quoddā tenendū est ut neq̧ ita delecta oro sit ut minus delectet:neq̧ ita luculētula:ut p̄parationis suspitionē offerat:utro aūt in iudiciali cā p̄meditationis abest suspitio:sic in deliberatiua prodest quori s spatiū cogitandū fuit:& nunc cū mutata tempoꝝ conditio sit oēs.n.ferme orones i demōstratiuo habent genere:quas q audiūt nō doceri sed delectari uolūt apparationibus.

Exordiū in demōstratiuo genere Licet uti exordiis illud tn̄ sciendū:hāc exordii simplicitatē in uerbis & eorū figuris uersari debere:nā q̄tum ad snias attinet plenā illaꝝ & grauitatis esse cōuenit & oia ea q̄ ad dignitatē ptinent in se cōtinere: hoc .n.auditori oratorē cōmendat auctor Cicero libro de inuētione:oia denıq̧ orationū ciceronis p̄mia eaꝝ p̄sertim q̄ in genere iudiciali sunt plena sniaꝝ & grauitatis lenibus uerbis simplicibus & usitatis sine aliquo apparatu sunt cōposita:sed in dicendo & ꝓnunciando cauendū esse. Quintilianus dicit: ne icipientibus hīc oronē memoria ꝑturbet:& ne facilitate destituamur uerba cōtinuandi:qua re nihil turpius:Nā prœmiū illud ueluti cicatrici tosa facies est:'& ille ē pessimus gubernator:q nauē:dū portū egredit ipegit. Vitiosum exordiū:uulgare appellat:qm̄ nō unius sed oīum pōt esse causaꝝ ut si sic icipias:iouē ego inuoco optimū maximū:Hoc.n.principium oibus causis accōmodari pōt quod tn̄ dicit Quintilianus aliqn̄ nō inutiliter assumi & magnos oratores sæpe nō euitasse:sed cicero i uerrē dicēs rephendit:ueteres aūt ab iuocatiōe icipiebant:quod Virg. seruauit:cū ait p̄fatus eliuos solio rex isit ab alto erit itē generale principiū: si dixerim. Vellē si fieri posset iudices.

Vitiosū uulgare

Exordiū cōmune Item uitiosum est quo:differt iter uulgare & cōe uulgare.n.oium cōtrouersiaꝝ est:cōe uero i eadē cōtrouersia utriusq̧ partis uulgare generale est:cōe spāle:exēpli gra:q orestē accusat hoc utit pricipio: q pietatē i parentes colit:is causæ meæ fauebit sed eodē uti potest & q orestem defendit:q̧ patris ulcisci necē uoluerit:utriusque igitur partis cōmune est: & uitiosum.

Nunc ne quādo uitioso exordio utamur: quę uitia uitāda sunt docebo. In exordientia cā seruandū est:ut lenis sit sermo ut usitata uerboꝝ consuetudo:ut non apparata uideat esse oro.

ℭ De uitioso exordio.

VItiosum exordiū est quod in plures causas potest accommodari: quod uulgare dicit. Item uitiosum est quo nihilominus aduersarius potest uti quod cōmune appellatur.

ℭ De principio exordiendæ causæ Tit.xvii.

ℭANTO. Nunc neqn̄:Attentos reddit auditores ꝓmittit.n.de his rebus dicere:q̄ ad perfectā oronem ꝑtineant Reddit & dociles.Nā rei summā breui expōit. Lenis mitis plāus aptus:nō asp obscurus.& implicitus fabi.li.viii.sic ait:Nobis pria sit uirtus ꝑspicuitatis.ꝓpria uerba.rectus ordo.nō i longū dilata cōclusio.nihil neque desit neq̧ supfluat.ita sermo & doctis ꝓbabilis & plāus iperitis erit. Vsitata uerboꝝ cōsuetudo:Obscuritas sit ēt uerbis ab usu remotis;ut iqt Fabi.li.viii.ut si cōmentarios qs pontificū & uetustissima fœdera & exoletos

letos scrutatus auctores idipsũ petat ex his q̃ inde cõtraxerit qd̃ nõ intelligat. Hic.n. aliq̃ famã eruditiõis affectãt: ut q̃dã soli scire uideant. Hæc ille. Vbi ẽt ait iacere sensus i oꝛone in q̃ uerba laudant. qd̃ pp illos ait q ali qd inq̃rũt qd̃ sit magis antiquũ remotũ inopinatũ. Appata oꝛo: illa tranślucida & uersicolor quorũdã elocutiores ipsas effœmiat: q̃ uerboꝝ ãbitu uestiant. & illa q̃ curam fatent & ficta atq̃ cõposita uideri & uolunt: nec gfiam cõsequunt: & fidẽ amittũt pp id q̃ sensus obumbrant & uelut læto gramie sata strangulãt. Nã & qd̃ recte dici põt circulus amore uerboꝝ: & qd̃ satis dictũ ẽ reperimus. & qd̃ uno uerbo patet pluribus oñdimus & pleraq̃ melius significare putamus q̃ dicere. Atqui satis aperte Cicero. præceperat. In dicendo uitiũ uel maximum esse ab uulgari genere orationis atq̃ a cõsuetudine cõmunis sensus abhorrere.

¶ De uitioso exordio. Tit. xviii.

¶ Vitiosũ exordiũ ẽ. Idẽ. Ci. li. i. rh. de inuẽtiõe sic ait: Vitia uero hæc sũt certissima exordioꝝ q̃ sũmope uitare oportebit. Vulgare. Cõe. Cõmutabile. Sepatũ longũ. Trãslatũ. Cõtra p̃cepta. Vulgare ẽ qd̃ i plures cãs p̃t accõmodari: ut cõuenire uideat. Cõe ẽ qd̃ nihilominus in hãc quã i cõtrariã ptẽ cãæ põt cõuenire. Cõmutabile ẽ qd̃ ab aduersario põt leuiter mutatũ ex cõtraria pte dici. Longũ ẽ qd̃ pluribus uerbis aut s̃niis ultra q̃ satis est pducit. Sepatũ ẽ qd̃ nõ ex ipa cã ductũ est: nec sicut aliqd̃ mẽbrũ annexũ oꝛoni Trãslatũ est qd̃ aliud efficit q̃ genus suæ cãæ postulat: ut siqs docilẽ faciat auditorẽ: quũ beniuolentiã cã desiderat. Aut si pricipio utatur quum insinuationem res postulat. Contra p̃cepta est quod nihil eorum efficit quoꝝ causa de exordiis p̃cepta tradunt. hoc est qd̃ eũ q̃ audit neq̃ beniuolũ: neq̃ attentũ: neq̃ docilẽ reddit: aut qd̃ (quo nihil pfecto peius est) ut cõtra sit faciet. hæc ille. Ad plures cãs: siue furti: siue pricidii &c̃. exemplum est. Iouem ego optimũ maximũ uellem si fieri posset iudices. item spes mihi magna allata est iudices me uictorẽ foreꝫ cognosco.n. uestrã in audiendo diligentiã. in iudicãdo iustitiã & acumen. itaq̃ nõ dubito quin uictoria mihi futura sit. Hæc.n. uitiosa sunt qm̃ exordiũ ptinere debet solum ad cãm de qua sumus dicturi. Quo nihilominus aduersarius potest uti: exemplũ est. Si duo cõpetitores essent. Tua põpei humãnitas beneficiorũq̃ tuoꝝ remũeratio me hortata est ut p̃tutam abstepererẽ p̃ferrim cũ tot picula p te subire nõ dubitarim. Quod cõe appellatur: Inter uulgare & cõmune hoc interest: inquit Victorinus. Vulgare oĩum controuersiarum est. Cõmune in eadem cõtrouersia utriusq̃ partis: itaq̃ commune spem includitur: Vulgare generale est.

Exordiũ cõmutabile

Item illud quo aduersarius ex cõtrario poterit uti. Itẽ uitiosum ẽ: qd̃ nimiũ apparatis uerbis cõpositũ est: aut nimiũ longũ est: & qd̃ nõ ex ipa cã natũ uĩ quod separatũ uocat: in quo ẽt translatũ concludit: ut pprie cohæreat cum narratiõe: & quod neq̃ beniuolũ: neq̃ docilẽ: neq̃ attentũ facit auditorẽ. De exordio satis dictũ est. Deinceps ad narrationẽ transeamus.

¶ De tribus narrationum generibus.

Narrationum genera tria sunt. unum ẽ cum ponimus rem gestam: & unũ quodque trahimus ad utilitatem nostram uincendi causa: quod pertinent ad eas causas: de quibus iudicium futurum est.

¶ FRAN. Item illud quo aduersarius: hoc cõmutabile noĩatur: distatq̃ a supiori: q̃a nõ eodẽ integro utraq̃ ps utit: sed paucis mutatis uerbis: ut si accusator orestis dicat: Vos q̃ ipietatẽ odio habetis exẽplũ liberis statuite: ne parẽtibus manus iferre audeant: hoc pricipio paucis mutatis uerbis ẽt defẽsor uti poterit dicẽs: qui pietatẽ amatis exemplũ statuite liberis nostris ne parentes a domesticis insidiis uẽdicare dubitent. Nimiũ apparate cõpositũ: qd̃ nimiũ hẽt splendoris & cõcinnitatis ac festiuitatis cõtra supius p̃ceptum: ne nimium apparata uideat oꝛo. Aut nimium lõgũ: Huius exordii qd̃ nimis longũ fuerit per se patet uitiũ: Deformẽ.n. reddit oꝛonem: quẽadmodũ caput: qd̃ maius fuerit q̃ cõuenit iuxta reliq corporis pportionẽ deforme reddit corpus: p cãæ autẽ q̃litate lõgũ uel breue exordiũ debet esse: simplices .n. cãæ breuius pplexæ suspectæq̃ & infames lõgius desiderãt: Lõgitudo ãt aut in uerbis: aut in s̃niis producit: utrũq̃ ne superfluũ sit & p̃ter cãæ necessitatẽ cauẽdũ ẽ. Et qd̃ nõ ex ipsa cã natũ uideat: Hoc separatũ uocamus exordiũ: qm̃ cãæ non conuenit: nec sicut aliqd mẽbrũ oꝛoni adnexũ est: Neq̃ ẽ eius negotii: neq̃ eius cãæ de qua agit: ut si omicida sit tibi accusandus & tu ab adulterii facinoribus exordium sumas.

Exordiũ nimium longum

Exordiũ separatũ

Ne cohæreat cũ cã: translatũ uocatur exordium illud qd̃ cãæ non cohæret. differt a separato: nã illud a tota cã alienũ ẽ: hoc uero aliud efficit q̃ cãæ genus postulet: ut si aliquis cũ facere beniuolũ auditorẽ debeat. attentũ reddat: aut principio utat: cũ insinuatione opus sit: didicimus.n. quattuor eẽ cãtũ gñã: honestũ: turpe: dubium: & humile: si honestũ ẽ: Licet uti uel nõ uti principio: & Aristo. in totũ apud bonos iudices necessariũ principiũ negat: si turpe est: insinuatione utamur: si dubiũ: a beniuolentia principiũ constituimus: si humile facimus attentos: qd̃ si dociles in humili gñe faciemus: cũ attenti faciẽdi sint: uitiũ esset nõ mediocre. & huiusmodi exordiũ trãslatũ appellabit: qm̃ ad illud cãæ gẽus cui minime cõuenit transfert. Et qd̃ non neq̃ beniuolũ: Hoc cõtra p̃cepta noĩat nã iudiciũ aĩos sibi nõ cõpat: iterdũ ẽt ifestos facit. Narrationũ tria sũt gñã de exordio p̃cepit nũc ad secũdã oꝛonis ptẽ trãsit: q̃ narratio dr̃. ut narrandi rõnes tradat: Tria ãt narratiõis gñã dicit eẽ. & singula describit: deinde eius gñis p̃cepta subiũgit: qd̃ ad cãs ptinet ciuiles: & de q̃bus orator dicturus ẽ: sed q̃rit a nonnullis an narrãdũ sp̃ sit qdã.n. semp narrandũ putauerũt qd̃ falsum esse dicit Quinti. qm̃ multa accidũt tpa: i q̃bus narratiõe opus nõ est. cũ aut breuis cã est: aut nota iudici: aut priore loco exposita aut cũ id qd̃ obiicit: nec negari: nec excusari põt: sed in sola iuris q̃one cõsistit: qd̃ in causis cõtingit trãslationis: itẽ qñ re

Exordiũ translatum

Narrationum genera tria sunt

Nō sem per pro hemium statim subsequitur narratio

us factum non negat:sed alio instat noie debere appellari:duas in iudiciis existimat Quinti. narrationis species esse:alteram ipsius causæ:alterā rerum ad eā pertinentiū:illud ꝑterea q̄ritur an semper ꝓœmio subiicienda narratio sit:qđ q opinanṫ rōne dicunṫ:nā ꝑparato per exordiū auditore:probatio nisi cā prius cognita adhiberi nō pōt estq antea noticia reꝝ iudex instruēdus .sed hūc ordinē causæ cōditio mutat īterdū:& Cice. ꝓ milone:& ꝓ Murena nō prius narrauit q̄ obiecta diluit:qđ nisi fecisset nihil ei narrare ꝓfuisset:exordio igiṫ succedere debet narratio:nisi aliq obiiciaṫ:qđ diluere necesse sit. Cū expōimus rē gestā: oīa in hac descriptione q̄ ad rē apiendā ꝑtinēt colligūṫ:atq cōcludunṫ:Cū.n.rē gestā dicit exponi genus īnuit qđ est expositio:cū uero dicit & unūquodq trahimus ad utilitatē nřam:dria est:nā historici narrāt qdē rē gestā sed ad utilitatē suā singula nō trahūt nō.n.spes illis aliq̄ uincendi ē:sed tm̄ docēdi & delectādi:qm̄ uero uel egressoria uel fabulosa narratio uicendi cā fieri pōt:iō ad eas cās de q̄bus iudiciū futurū ē ꝑtinere subiungit narratiōe itaq ciuilium cāꝝ historicā & fabulosā uel egressoriā excludit ciuilis igiṫ uel negotialis narratio appellaṫ qn̄ res narraṫ de q̄ iudiciū futurū est. Ad nřam utilitatē cā uincēdi:hoc dicit qm̄ inserēda est expōni:qđ est Quinti. ꝓcipit defensio & rō factoꝝ cū res postulat:q̄ sunt ueluti semina qdā ꝓbationū:qđ seruasse in oratione ꝓ ligario uṫ Cice. cū ait Quintus ligarius. legatus cū. c. cōsilio profectus est:cū esset adhuc nulla belli suspitio:& post subiūgit: nō mō nulliū ad belliū:sed ad nullā suspitiōem belli:& cū esset indicatū satis illud addidit. Qu. ligarius nullo se implicari negotio passus est domū spectas:& ad suos redire cupiens:nō ne hic oīa ad utilitatem suam trahit uincendi causa:idem in oratione pro Milone:sed artificiosius fecit nam omnis quæ ad aduersarium pertinet narratio interiectas habet suspiciōes quæ non ad milonē spectat: simplex est & nullas omnino suspitiones habēs.

ℭANTO. Quo aduersarius ex cōtrario poterit uti. Exemplū est. Erant duo ciues cæsaris amicissimi Curio & Appius Curio cū tribunus esset cæsarē adiuuerat & in bello & in pace. Appius uero tm̄ in bello adiutor fuerat. Cū uēisset ergo cæsar ī urbē finitis bellis ciuilibus & uterq ꝓcurā peteret potuisset appius hoc pacto exordiri:Cū nullus labor fuerit mihi grauis nullū piculū fuerit a me euitatū. C. Cæsar in bello gerēdo ut dignitati tuæ facerē satis abste peto:ut mihi ī hac ꝓcuratæ petitiōe faueas &c. Curio autem eodem exordio uti poterit addēs tm̄ q nō in bello dūtaxat uerū in pace quoq cæsari fauerit. Apparatis uerbis apparata dnt̄ quæ dedita opa facta sunt cū supflua exornatione unde ēt mulieres phucatas & artificiose ornatas apparatas uocamus.

Aut nimiū lōgū ē. Fabius. li. iiii. titulo primo inqt euitandā eē imodicā exordii lōgitudinē:ne in caput excreuisse uideatur. Quod nō ex ipsa cā natū uideṫ:Exemplum erit: Accusatus clodius adulterii hmōi uitioso exordio uti potuisset:Siqua res est iudices in q̄ possim gloriari maxime est amicitia uřa:qua ego sp usus sū:nā ex tali amicitia magna laus seq solet. Itaq a uobis peto ut meo crimini ueniā tribuatis ad cām aūt pertinuisset hoc mō. Siqd feci uita o iudices laudabile: si qcq̄ mihi unq̄ gratū fuit maxie pudicitia delectatus sum. dediq semper operam. ut recte uiuerem:& ne ullo crimine accusari unq̄ possem. Translatum id dicitur quod aliunde trahitur. ut scribit fabius. lib. iiii. Deinceps ad narrationem. Attentos hic reddit auditores.

ℭDe tribus narrationum generibus. Tit. xix.

ℭNarrationū genera tria sūt: Maxie naturale ē (inqt Fabius. li. iiii.) & fieri frequētissime debet ut ꝑparato per hæc q̄ dicta sunt iudice:res de qua ꝓnunciaturus est indiceṫ. Hæc est narratio. Est aūt narratio. nō solū negocii. de quo apud iudices q̄riṫ. Expositio: Sed ꝑsona ut. M. acilius palicanus humili loco picēs loquax magis q̄ facūdus. Loci ut oppidū ē in hellespōto lampsacū iudices. Tpis:ut uere nouo gelidus canis quū montibus humor liqtur. Causaꝝ q̄bus historici frequētissime utunṫ: quū exponūt. Vnde belliū seditio pestilentia: Est præterea narratio seu expositio & ꝑtōrum tpum q̄ freq̄ntissima. Et pn̄tium:& futuroꝝ: q̄ solis dari uaticinātibus pōt. Rem gestā: hæc narratio in iudiciis conuenit. cuius duæ sunt species. Altera ipsius causæ: Altera reꝝ ad causam pertinentium expositione. Auctor Fabius li. iiii. Vincendi cā: nō delectandi ut sæpe poetæ faciunt.

Alterū genus narratiōis est qđ intercurrit nōnunquā aut fidei aut criminatiōis: aut trāsitionis aut alicuius apparatōis: uel laudatiōis cā.

ℭFRAN. Alterū genus est: hæc narratio est:q̄ a nostris excursus digressio & intercurrens uocaṫ a græcis ἐκβασις uel παρεκβασις nominatur quotienscūq orator a causa digrediṫ non temere tm̄ aut sine rōne:conuenit.n. ad causam pertinere digressiōem nesi extra causam penitus fuerit: Merito in auctorē illud uenusini poetæ dici possit:sed nunc nō erat his locus. uñ sic a quītiliano diffunditur. παρέκβασις est alicuius rei sed ad utilitatē causæ pertinēs:extra ordinem excurrens tractatio: Aut causa fidei:ut fidem comparemus rei de qua loqmur:& probabilia argumēta nostra faciamus sicuti in uerrē Cice. a causa digreditur: & siciliæ amœnitatem laudat: quo uerisimile uideaṫ in uerrem incōtinentissimū fuisse: ubi loci amœnitas libidinosam ꝑ se naturam magisq cōcitare ad scelus potuit. Criminationis:ut si digrediaris a re de q̄ agiṫ: & ante actam aduersarii uitā expōas:ōndasq ne superiori qdem tpe a uitiis & sceleribus abfuisse:ut tota pene in oratione ꝓ Milone cōfirmatio plena digressionū est:q̄ criminatiōis fuerit cā:ut uerisimile sit īsidias fecisse Miloni clodiū:& cū iudices appellat & cum sextū clodiū citat ut librū exhibeat legū ꝑniciosaꝝ:quas. p. clodius reipu. impositurus fuerat:& cū hortēsi:ubieni:pōpei:suumq periculum cōmemorat:criminari āt rephendere ē:& criminatio accusatio:atq rephensio. Aut transitionis:ut cū ab uno argumēto uel ab una re ad aliā trāsire uolētes:digressoria narratione utimur. qđ sæpissime facit Ouidi. q cū daphnes ī laurū mutationē descripsisset: & quo pacto oēs fluuioꝝ thessaliæ dei peneū patrem illius cōsulatū uenissēt:digressiōe usus ē dicēs:inachus unus abest:unoq recōditus antro: fletibus auget aq̄s:natāq miserimus Io. Luget ut amissā. ad aliā fabulā de mutatione Io in uaccā trāsiuit; Cice. quoq in oratione ꝓ pōpeo de magnitudie belli dicturus ad. L. Luculli laudes digressus

gressus & dicens & ut oēs itelligant a me tm̄ laudes. L. Lucullo impriū esse: q̄ tū forti uiro sapientissimo hoī: & magno imparori debetur: dico eius aduentu marias mitridatis copias oībus rebus paratas & instructas ab eo delectas eē: & cætera q̄ sequūt. deīde ad id, qđ ppriū est cāæ suæ trāsitū facit: Requiretis fortasse igr cū hæc ita sint quo pacto magnū reliquū possit eē bellū: cognoscite quirites. Aut alicuius appatiōis: aut āplificatiōis itelligas cū exaggerat crimē: & i maius extollit: q̄lis est illa i uerrē āplificatio de eriphile: qđ ea uisū ornamētū tm̄ amauerit: cū uerres multa ēt nō uisa cōcupierit: aut qđ uerius est exornatiōis: qđ i eūdē uerrem cice. facit: Mala descripturus q̄ p illū siculi passi sūt: his uerbis: sed āteq̄ de icōmodis siculoꝝ dicā pauca mihi uidēt esse de siciliæ dignitate: uetustate: utilitate: dicēda: nā cū pulcraꝝ oium: & socioꝝ dignitatē hāc dētis iudices: tū pcipue siciliæ plurimis iustissimisq; de cāis uirgilio qdē satis fuerat scribere tēpestate cōpulsū in aphricā uenisse æneā appatiōis tm̄ hoc est exornationis causa tempestatē descripsit: Historici etiā plerūq; id faciūt ut Salu. q cās descripturus qbus adductus cōiurare in pfiam catilina ausus sit pconomiā facit: qua ueteres laudat hoies nō suæ ætatis carpit: & sic ad negociū suū descendit dicens: prius urbem romā: sicuti ego accepi cōsidere atq; habuere initio troiani: & nō multo post atheniēsiū res gestæ satis amplæ magnificeq; fuerūt. Laudationis: cū ad aliquē laudandū digredimur: qđ i ofone p. C. Cornelio ci. agit i q̄ ad. C. pōpeii laudes diuertit: plures digressionis cās & ab iis diuersis nominibus: li. de inuentiōe prio Cice. posuit. Crimiationis. similitudis delectatiōis: & amplificationis: sed crimiatio amplificatiōes pbatio similitudinē: apparario delectatiōem cōphēdit: sed dele.

De secundo genere narrationum. Ti. xx.

CANTO. Alterum genus narratiōis est: qđ intercurrit nō nūq;: hanc partē pares basil uocant græci latini egressum uel egressionē. Sed hæ narrationes sunt plures. q̄ p totā cām uarios habēt excursus. ut laus hoium locorūq;: ut descriptio regionū expositio q̄rundā reꝝ gestaꝝ sed ēt fabulosarum. Quo ex genere est in oñibus cōtra uerrē cōpositis Siciliæ laus pserpinæ raptus. Parechasis ē alicuius rei: sed ad utilitatē cāæ ptinētis. Hæc ex fabil. li. iiii. Aut fidei: hoc. s. modo. Vt credatis iudices hūc testem optimū esse: uir ē iustitiæ amātissimus uirtuti deditissimus &c̄. Aut criminatiōis si adduceret testis iniquus hoc pacto egredi posses. Nolite iudices huius testimonio fidē adhibere: semper. n. cū turpitudine uixit. Homo est sanguinolentus. & q p parua Pecunia turpissimū facinus aggrederetur. Aut trāsitiōis ut facit Ouidius li. i. met. ubi ait Inachus unus abest ut pcedenti fabulæ sequentē cōiungeret: id uero frequētissime poetæ faciunt. Apparationis. i. maxime exornationis. ut fecit Maro. li. i. æn. in apparatu didonis erga troianos breuibus. n. uerbis res dici poterat. Laudationis ut in orationibus contra uerrem compositis ubi est Siciliæ laus proserpinæ raptus. ut etiā fabius inqt. Et illud Maronis. Rex erat æneas nobis quo iustior alter.

Tertium genus est id quod a cā ciuili: remotum est: in quo tm̄ exerceri cōuenit quo cōmodius illas supiores narratiōes in causis tractare possumus. Eius narratiōis duo genera sunt unum quod in negociis: alterum quod in personis positum est: tres habet partes: fabulā: historiam: argumentum. Fabula est quę neq; ueras neq; uerisimiles continet res: ut hę q̄ a tragœdiis traditæ sunt. Historia res gesta sed ab ætatis nostræ memoria remota: Argumentū est ficta res: quæ tm̄ fieri potuit: uelut argu-

Id quod in negociorum dispositione positum est

FRAN. Tertiū genus: duo narrationis genera dicit eē ad causas ciuiles ptinētia: tertiū nec subiungit a cā qdē ciuili remotū: Sed i quo utilissimū sic exerceri. Quintilianus optius ad rhetoricē uſ ingressus ab eo cui simile aliqd apđ grāmaticos puer didicerit: Nā si a poeticis initiū fecerit narratiōibus melius aptius: & cōmodius in ueris & ad ciuile negociū spectātibus exerceri potuerit huiusmodi uero narrationes neq; aridæ sint & ieiunæ: neq; sinuosæ & accersitis descriptionibus. neq; inopes uocabuloꝝ neq; copiosæ peius tm̄ uitiū est qđ ex inopia uenit q̄ q ex copia. Nā ubertatis facile remediū est: Sterilia nullo labore uincuntur. Aphthonius apud græcos προγυμνάσματα Scripsit: q̄ pexercitamēta: uel præludia dicere possumus: in qbus fabulosa narratio quo pacto fiat ondit: uiāq; certe utile incipientibus ad ueras & ciuiles aperit narrationes conuenit exerceri apud grāmaticū si rhetorices ignarus penitus non fuerit. Cōmodius. nam quod dictū est qui se in poeticis exercuerit narrationibus eius locupletior deinde in uera causa erit narratio: Cicero in oratione pro archia Poeta narrationem poetarum in quaa pueritia uersatus fuerat: multum sibi profuisse dixit: superiores: ciuilem. & egressoriam. Eius narrationis: Narratio inquit a ciuilibus cāis remota dico membra habet: nam ut negocia exponit: aut personas agit: earumq; mores exprimit: quod Comici & litrera græci poetæ faciunt: aut utrunq; simul efficit: ut Vir. qui mores æneæ simul & fcā describit: & q̄uis a rebus gestis psonarū mores cōsiderari possint: melius tm̄ cū seorsum sm̄ deoꝝ psona effingit cōsiderari solent. Fabulā: Hac nos alqū p sermone simpliciter accipimus: ut Iuuenalis a diuerticulo repetat fabula est aūt fabula q̄ nec ueras nec uerisimiles res cōtinet: ut illa de anguibus iugo a cerere iunctis & de herculis ad inferos descensu: est & fabula sermo falsus ueritatē effugiens quales æsopi uidemus qui oīum optimus in eo genere habetur: sed harū aliquæ rationales sunt aliquæ morales: aliquæ mixtæ: rōnalis est in qua aliqd faciēs hō figurat: moralis brutorum consuetudinē imitatur: Mixta constat ex utroq; rōnali. s. & bruto prius poetar ū fuit fabula cœpit deinde rhetorum quoq; esse: ut pueri in ea exercerentur: anteq̄ ad ueras causas trāsirēt: sicut prius dcm̄ est. In tragœdiis quæ non a ueritate mō sed a ueritatis forma remotæ sint ut de Medeis: phedris & eiusmodi. Historia est res gesta: ab iterptatione diffinitio dissentire uidetur nam ἱστορῶ græce uideo est

quo igit historia est res gesta:quæ a uobis non sit uisa?rñdetur: q & si a nobis uisa nõ est & a nfæ ætatis memoria remota est:maiores tñ nostri uiderũt:cum nemo historiã scriberet:nisi qui rei gestæ interfuisset:& cui publice hoc minus de mandatum esset:Lex autem scribẽdi hæc dabaẽ neqd falsi diceret:nequid ueri taceret q̃tum uero utilitatis historia habeat Cicero paucis absoluit:historia inqt est testis temporũ:lux ueritatis:uita memoriæ magra uitæ:nuncia uetustatis differre ab annalibus.ii.n.libri sunt qui qđ factũ gestũue est quoq; anno declarant quasi diaria quædã quæ græci ἐφημερίδας dicũt:Historia uero ẽ ipsa rerũ gestarum enarratio:sed nõ ita sigillatim exponens ac annales:itaq; annales historia dicent:sed nõ oĩs historia ãnales. Remota:ut Appius Claudius Carthaginensibus bellum indixit:est hæc res gesta ab ætatis nostræ memoria remota. Argumentũ comœdiæ. Argumenta fingunt quæ facta sunt:sed uero similia. ut in terentio adolescentis pamphili a simõe patre uita narratur his uerbis.Nam is postq̃ excessit ex ephebis sosia.

De tertio narrationum genere. Tit.xxi.

CANTO. Tertium genus est:id Quod a causa ciuili remotum ẽid quidem extra oratorem eẽ.est ãt poetarum uel historicorum. In negociis:in rebus quæ sunt extra hominem: ut cum exponunt historici unde bellum seditio pestilentia &c. In personis:ut. M.acilius palicãus humili loco dicens loquax magis quã facundus. A tragœdiis:scribunt enim herculem descendisse ad inferos.Indeq; cerberum extraxisse &c. Ab ætatis nostræ memoria remota: quod genus est appius indixit carthaginensibus bellum. Argumenta comœdiarum huiusmodi apud Terentium est. Nam is postq̃ excessit ex ephebis sosia liberius uiuendi fuit potestas &c.

menta comœdiarum:illud genus narrationis quod in psonis positum est: debet habere sermonis festiuitatem: animorum dissimilitudinem:grauitatem:lenitatem:spem:metum:suspitionem:desiderium:dissimulationem:misericordiam:rerum uarietates:fortunæ commutationem: insperatum incommodum: subitã lætitiam : iucundum exitum rerum . Verum hęc in exercendo transigentur . Illud uero qđ ad ueritatem pertinet quõ tractari conueniat aperiemus. tres res conuenit habere narratiõem:ut breuis: ut dilucida:ut uerisimilis sit: quæ quoniam fieri oportere scimus quemadmodum facimus cognoscendumest.

FRAN. Illud genus narrationis: genus illud qđ a ciuilibus causis si isictum est: in duas ptes diuisit negotia & personas:de priore dixit ad alterũ:nec trãsit quod simul cum rebus ipsis sermones & aĩos exprimit personarum:ut apud Terentiũ Mitionis & Demeæ senum q moribus longe sunt diuersis. uenit inquit ad me clamitãs. quid agis mitio: cur perdis filiũ adolescentem nobis? Cur amat:Cur potat: Cur his rebus sumptum suggeris.at mitio nihil ineptus: Nihil præter equum & bonum durus:errant inqt longe mea sententia qui imperium putant grauius esse &c̃. In quo sermõe mansuetudo q̃dam declaraẽ.sed illud occurrit in ea quoq; narratõe: quæ in negociis uersaẽ personam plerunq; describi: ut Pompei:Cæsaris sertorii:& rursus in narratione in qua psonæ describuntur.ẽt res gestas exponi: Respondetur coniũctas quidem esse res & personas:sed intuẽdum semp quid pp quid dicatur:sæpe.n. ut persona patescat gesta narrantur non nunq̃ psona describitur res gestæ cognoscantur: illud in gestis uersaẽ : hoc in personis: Ideoq; separati præcepta de his tradit Cicero. Sermonis festiuitate: Qualis gnatonis in eunucho:q thrasonem deridet: q̃lis ergasili apud Plaũ in captiuis duobus:festiuus aũt sermo dr iocundus & lepidus. Animorũ dissimilitudinẽ:ut Mitionis & demeæ quorũ durus alter:mitis alter & placidus. Grauitatẽ:qualis apud Terẽtiũ simonis est:cũ sosiã alloqtur & chremetẽ q̃lis est ẽt matrõaỹ eẽ cognoscitur Alcimene apud plautũ in amphitryõe. Leuitatẽ:ut demẽcti apud plautũ i asinaria q una cũ filio quotidie iret scorta uersabaẽ:spẽ ut pãphilus Glicerii:spat Chalinus philomenã. Metũ:q̃lis ẽ daui qui preceps dari in pistrinũ timet: qualis ẽ pamphili q futuras nuptias formidat. Suspitiõem:simo filium amare suspicatur:suspiciosus ẽt apud plautũ in aulularia senex inducitur:qui oia uerebatur ne abstrusum & abditum aurum reperiretur. Desiderium:ut Thays pamphilæ desiderat in Eunucho parẽtes inuenire. Dissimulationẽ:ut dauus amoris pãphili conscius:quæ simo dicit intelligere se dissimulat:Dauus dicens sum non ædipus. Misericordiã:sicuti misericordia in puellã quam grauidã deprehẽderat:motum pãphilus in ecyra se dicit. Rerũ uarietates:ut pamphilus nõ lætus est quippe qs spat nuptias non futuras:mõ tristis: & sollicitus eã timet futuras. Fortunæ cõmutationes:sicuti Glyceriũ quæ soror habebaẽ Chrysidis meretrices libera eẽ: & ciuis attica inuẽta est. Inseparatũ incõmodũ:sicuti carini cũ audiuit pamphilum iam iam dicturũ uxorẽ philomenam:qđ nõ facturum pamphilus pmiserat. Subitã leticiã:ut illa quam percipit pamphilus:cũ audit ciuẽ atticam inuentã eẽ glicerium. Iocundum exitum reỹ quod semp in catastropha contingit:hoc est comœdiæ exitu:omnia.n.in leticiam cõmutantur. Verũ hic &c̃.hæc inquit oia exercitatiõe compabimus. Quod ad ueritatẽ:quod in ueris causis orator tractare consueuit. Tres res cõuenit hẽ narrationem pleriq; scriptores auctore Quintiliano:maximeq; ab Isocrate sunt narrationem uolũt esse lucidam: breuem:uerisimilem. Nec cuiq̃ mirũ sit:de uerisimili:qm plurima uera quidẽ sunt sed paỹ credibilia:sicuti falsa quoq; freq̃nter uerisimilia:nec minus laborandũ est: ut iudex quæ uera dicimus quãq̃ fingimus credat:sunt hę uirtutes breuitas: dilucidiras:uerisimilitudo:aliarum quoq; ptium:nam per totã orõnem uitãda est obscuritas & modus ubiq; custodiendus:& credibilia esse oportet oia quæ dicuntur sed hæc maxime in ea pte custodiendã sunt: quæ prius iudicem

iudicem docent:explicat autem qd gestũ sit narratio:& rem iudici proponit ut cognoscat:quare breuis:dilu
cida & uerisimilis debet esse maxime:item simplex cum præsertim non aperiat controuersiam: qđ diuisio fa/
cit:neq; ad pugnam continuo descendat. Recte autem qđ ẽt superius diximus prohœmiũ consegtur:qm̃ cõ-
uenit ut ꝑparatis ad audiẽdũ:rẽ qualis sit aperias. Breuitatẽ uero Quintilianus in eo ponit:ut non minus sed
ne plus dicatur q̃ oporteat:cauendam idem admonet obscuritatem ne tãta uteris breuitate:ut quæ cogno
scẽda erãt cognosci non possint:& illud accidat quod ait oratius breuis eẽ laboro:obscurus fio:Satius ãt ẽ su
pesse narrationi q̃ deesse:Nam supuacua cum tedio dicũtur. Necessaria cũ periculo subtrahuntur.

ℭANTO. Sermonis festiuitatẽ:Sosia in amphitriõe. si dixero mendaciũ solens meo more fecero: nã quũ
pugnabãt maxime ego fugiebã maxime. Festiuitatẽ iucunditatẽ leporem: ponitur enim pro facenis:& dicto
festiuo Vnde suetonius in callg. ait:Quorum duo infantes adhuc rapti: Vnus iam puerascẽs insigni festiuitate
Terentius item in eu. Mei pris festiuitatẽ & facilitatẽ. Tullius li. ix. epistolarũ. In quo possem imaginẽ antiquæ
& uernaculæ festiuitatis agnoscere. Animorũ dissimilitudinẽ:ut demeæ & mitiõis:alter .n. grauis:alter lenis
erat ut patuit. Spẽ dido ouidiana:diua parẽs seniorq; pater pia sarcina nati: Spẽ mihi mãsuri rite dedere uiri.
& apud Maronẽ li. iiii. Spero eqdẽ mediis si qd pia numia possunt. Supplicia hausurum scopulis &c. Metũ:ea
dem pdita ne perdã timeo noceamue nocẽti. Ne bibat æquoreas naufragus hostis aquas. Suspitionẽ:eadem
forsitã & grauidã dido scelerate relinqs. Parsq; tui latitat corpore clausa meo. Desideriũ:Eadẽ. Si iubet ire de
us uellẽ uetuisset adire: Punica nec teucris pssa fuisset humus & li. iiii. æn. Saltẽ si qua mihi de te suscepta fuis/
set. Ante fugam soboles. Dissimulationem. Dido uergiliana. Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras:&c. Ante pudor quam te uiolem. Misericordiam:Ea-
dem. Degeneres animos timor arguit:heu quibus ille iactatus fatis :quæ bella exhausta canebat. Rerum ua-/
rietates:Eadem: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes. Quã sese ore ferens: q̃ forti pectore & armis.
Credo equidem nec uana fides genus esse deorum. Degeneres animos timor arguit. Fortunæ cõmutatio-/
nem: Maro lib. v. Vritur infœlix dido totaq; uagatur Vrbe furens &c. Insperatum in cõmodum Anna ad
didonem peremptam hoc illud ger. fuit me fret. p. Hoc rogus iste mihi hoc ignes araq; parabant. Quod pri
mum deserta quærar &c. Subitam lætitiam. Maro li. x. de ænea ab hetruria cũ nauibus redeunte: dum rutu
li contra troianos pugnarent absente ænea:iamq; in conspectu teucros habet & sua castra stans celsa in puppi:
clypeum tum deinde sinistra extulit ardentem clamorem ad sidera tollunt Dardanidæ e muris: Spes addita
suscitat iras &c. Iucundum exitum rerum. Turnus ad æneam. Vicisti & uictum tẽdere palmas Ausonii uide
re:tua est lauinia coniunx. Vlterius ne tende odiis &c. Transfigentur tractabuntur. Ad ueritatem pertinet
de oratoria oratiõe intelligit. Veritas ãt est p quam imutata ea quæ sunt aut añ fuerũt aut futura sunt dicũ-
tur. Auctor est Tul. li. ii. rhet. de inuentione. Tres res conuenit habere. Narrationẽ fabius lib. iiii. sic ait: Nar
ratio est rei factæ aut ut factæ utilis ad psuadendũ. expositio: Vel ut Apollodorus finit. Oratio docens audito
rẽ:quid in controuersia sit: Eã pleriq; scriptores maxime q sunt ab isocrate uolunt eẽ lucidam breuẽ Verisimi
lem. Neq;.n. refert an p lucida perspicuam:pro uerisimili pbabilem Credibilem ue dicamus:hæc ille.

ℭDe breui narratione.

REm breuiter narrar̃ poterimus. si inde icipiemus narrare :unde necesse erit:& si ñ ab ultio initio repetere uolemus & si summati ñ pticulatim narrabimus:& si nõ ad extremũ :sed usq; eo quo op9erit psequẽur.

ℭFRAN. Si inde incipiemus: præcepta dat i bre
uem Narrationem quid in principio quid in medio
quid in fine fieri debeat. breuem autem futurã Nar/
rationem dicit si a principio rei coniuncto exordie-
mur:non inde unde necesse non fuerat:illinc enim in
cipiendum est unde ad iudicem pertinet: nihil quod
extra causam sit:dicendum est:& reiicienda sunt om
nia quibus sublatis nec cognitioni qcq̃:nec utilitati
detrahitur. Si homicidã defendis ab ipsa homicidii
narratioue tibi incipiendum est non autem dicendã
in narratione quem auum quem patrẽ habuerit:quo
modo natus educatusq; sit non enim ad futurum p-
tinet iudiciũ:sed illđ tm̃ ut itelligaẽ quare ædes fcã
sit. Cicero in oꝛone p milone inde incipit:unde opus fuit. ait.n. Pu. clodius cũ statuisset omni scelere Vexa-
re rẽp. q̃ narratio mirifice a Quin. laudaẽ: q̃ nihil ẽ artificiosius:cũ breuis p materia sit oꝛonis. Verisimilis & di
lucida cãs explicat qbus adductus insidias miloni struxerit clodius:quo pacto milo q laniniũ ad pdendum fla
minem psicisceba᷑:cũ eũ clodius inuasisset uim ui repulerit q̃ inter eos fuerãt : inimicitias nihil deniq; qđ ad
causam nõ ptineat expõit. idẽ facit & pro ligario dicens incipit.n. quo tpe in puinciã psectus ẽ quod ad cãm
ptinebat. Et si nõ ab ultimo initio. Duo sunt principia rei ppinquũ & remotũ ab ultimo repetenda res non
ẽrat puta si bellũ troianũ nobis narrãdũ sit:a raptu helenæ debemus incipe:nõ a læda q̃ helenã genuit:nam & Principium ppinquum
oratius ait. Nec gemino bellũ troianũ ordiẽ ab æuo. de Home. loquẽs q inde incipit uñ incipiendũ fuit Papi/
nius pcepti huius minime ignarus in principio thebaidus :nolle se ab ultimo initio res thebanas repetere di/ Principium reo-
ait:sed illinc uñ cõuenit:exordiũ ait.n. unde iuberis iræ deæ gentis ne cauã primordia diræ sidonios raptus
& inexorabile pactum legis agenoreæ scruptantemq; æquora cadmum longa retro series tumidum si martis rum
operti Agricolam infandis condentem semina sulcis expediam penitusq; sequar quo carmine muris inserit
amphion tyrios accedere montes;atq; iõ iam nunc limes mihi carminis esto oedipœde cõfusa domus supflui

uitiũ & maro declinãs ita ichoauit narrationẽ: uix e cõspectu siculæ telluris i altũ uela dabat læti anthima/
Et si su chus uero poeta merito rephẽsus fuit: q̄ reditũ diomedis narrãs: ab exordio cœpit primæ originis hoc ẽ ab
matim iterim meleagri. Et si summatim nõ particulatim: summatim dr cũ illius rei cui satis ẽ summã dixisse ptes si
dñt: ut puta cũ dicere sufficiat: occidit nõ dicamus & uoluit & potuit & occidit cũ hac ptiũ summã sit occi-
dit: sepãrãt occidit ut satis sit quid factũ sit exponere: quõ ãt factũ sit pterire narratiõi nihil noceat. Nec eo tẽ
dit hoc pceptũ ut summatim sp narrandũ sit: nã & pticulatim narrare sæpe necesse ẽ nec uitiũ hẽtur sed uir//
Cice. par tus sed eas respicit causas quæ queãdmodũ gestũ aliqd sit ex potu nõ desiderãt. Nã in orõne p milone nõ sum
ticula marim sed pticulatim narrat Cic. summatim narrasset si dixisset: fatemur a milone occisum clodiũ sed ab eo
tim nar/ Miloni nõ illi a milone facta s insidias dicimus sed pticulatim narrat nihil iseres supfluũ nihil omittẽs necessa-
rat rii exponit. n. quõ insidias fecerit: quõ pficiscentẽ cũ uxore Lanuuiũ milonẽ inuaserit: quõ ab his q extremo
agmine erãt rixa cœperit quõ pcussus clodius occubuerit sic fieri cã postulabat: qñ ãt summatim iudicari res
põt: uitiũ erit: si pticulatim dixeris ue hoc pceptũ de medio narrationis intelligi põt. Et si nõ ad extremũ:
Et si nõ de fine narratiõis ẽ hoc pceptũ: ut narrẽus quousq narrãdũ ẽ ut nõ & illa narremus: q̃ in controuersiã nõ ca
ad extre dũt ut puta qdã fortiter fecit petit pmii noie ærarii dimidiũ cõtra dr narrãdũ ẽ queãdmodũ fortiter fecit nõ
mum ẽt queãdmodũ ad ciuitatẽ regressus sit: & queãdmodũ pmiũ petierit & queãdmodũ ei cõtradictũ sit Ci. i oro
ne p milone postq̃ narrauit a clodio miloni nõ a milone Clodio insidias factas ulterius narrare progressus
nõ est oñdit. n. qd propošuit nã luce clarius se demonstraturum pmiserat miloni insidias fecisse clodiũ: non
ad extremũ prosecutus est sed eo usq quo opus fuit: idem & papinius diligenter obseruasse missus ẽ: qui cum
Matronas thesei auxilio obtinuisse dixisset ut uirorum cadauera: sepulturæ mandare possent: finem operi im
posuit. Non. n. narrãdum erat quomodo rogũ struxerint quõ singulæ uirum in ignes coniecerint: quomodo
fleuerint: quomodo cineres collectos in urnis collocauerint quæ ue epigramata inscripserint. dicit enim non
ego centena si quis mea pectora laxet uoce deus tot busta simul: uulgiq ducũq tot pariter gemitus dignis co
natibus æquem: eo usq narrauit: quo necesse fuit superflua omisit: & id se facere professus est.

ℭ De Breui naratione. Tit. xxii.

ℭ ANTO. Vnde necesse erit. Breuis erit narratio inqt fabius lib. y. Si inde cœperimus: unde ad iudicẽ per
tinet. Deinde si nihil extra cãm dixerimus: tum etiam si reciderimus oĩa: qbus sublatis neq cognitioni qcq̃ ne
q utilitati subtrahatur. Solet enim quædã eẽ partium breuitas q̃ longam tamen efficit summã in portum ue
ni. Nauem prospexi quanti ueheret iterrogaui: de prætio Cõueni conscendi. sublatæ sunt anchoræ soluimus
oram profecti sumus. Nihil horũ dici celerius potest: Sed sufficit dicere E portu nauigaui. Hæc ille. Dicit itẽ
Satius esse aliquid narrationi superesse q̃ decẽ. Nã superuacua est tedio dñt. Necessaria cum periculo subtra-
hũtur Et partitio tedium leuat. Dicã quæ acta sint ante ipsũ rei cõtractũ. Dicã que in re ipsa. Dicam quæ po//
stea ita tres potius modicæ narratiõe uidebuntur q̃ Vna lõga. Interim Expediet expositiões breui iterfatione
distinguere. Audistis q̃ ante acta sũt. Accipite q̃ nunc isequũtur: reficietur. n. iudex priorum fine. Et se uelut
ad nouum rursus initium præparabit hæc ille. Ab ultimo initio. Vt puta. Si nobis bellũ troianũ narrãdum
sit debemus ab raptu helenæ incipere nõ ab leda quæ helenã genuit. Ergo pcepta dat in breuẽ narrationem: q̃
in initio narrationis: quæ in fine: quæ in medio seruare debeamus. Quod Victorinus scribit. Si sũmatim nõ
particulatim narrabimus. Præceptum est a medio narrationis. Exemplum ãt erit illud in portum ueni nauẽ p
spexi &c. Non ad extremum. Præceptum est de fine narrationis: id est si narrabimus quousq narrandum est
non etiam illa narrentur: quæ iam in tractatus cadunt ut puta. Quidam fortiter fecit: petit præmii noie æra/
rii dimidium. Cõtra dicitur. Narrandum ẽ quemadmodũ fortiter fecerit. Non etiã queãdmodũ ad ciuitatẽ
regressus sit: & queãdmodũ ei contradictum sit.

ℭ FRAN. Et si transitionibus nullis. Vtemur: ut illa tantum narremus quæ ad causam pertinent: non etiam aliqua quæ extra sint: & quæ ad negocium mi nime faciãt: quamuis hoc præceptum ad colorẽ rhe toricum referri posse: qui alias necessarius: in narra/ tione superfluus sit quidam uelint: nam sequitur in/ quiunt: & si nõ deerrabimus ab eo quod cœperimus exponere quod ad digressionem refertur: ut si quis a Milone in appia uia occisum narret clodium: Digre diatur & clodii prædia quæ illic erant describat: de/ errare autẽ digredi est ab eo de quo agit exemplum trãsitiõis si p colore accipis: tale ẽ si dicas. Accepistis iudices Quid ad struẽdas Miloni isidias clodiũ ipule rit. Nunc qd milo ipse egerit aiaduertite: & caret eũ culpa nõ negabitis: sed ad colorẽ referri nullo mõ i/ telligendũ ẽ: nam quintilianus expedire dicit exposi tiões breui interfatiõe distiguere si dicãus accepistis

& si transitionibus nullis utemur: & si nõ de-
errabimus ab eo quod cœperimus exponere:
& si exitus rerum ita ponemus: ut ante quoq
quæ facta sint sciri possint tametsi nos riticue-
rimus: quod genus est: si dicam me ex prouin
cia redisse. profectũ quoq in puinciã itelliga
tur. & omnino non modo id quod obest: sed
& id quod neque obest neque adiuuat satius
est præterire: & ne bis. aut sæpius idem dica//
mus. Cauẽdũ ẽ ẽt ne id qd semel supra dixius
deiceps dicãus hoc mõ Atheis megarã uespi
aduẽit simo ubi aduẽit megarã isidias fecit uir
gini insidias postq̃ fecit uim in loco attulit.

quæ ante acta sunt: accipite nunc quæ insecuntur. reficitur.n. iudex priorũ fine. & se uelut ad nouũ rursus ini tiũ præparat. Ergo aut idẽ est pceptum si transitionibus nullis utemur: & si non deerrabimus ab eo qđ cœpi mus exponere: nã in rhetoricis de inuentione tantum ait: & si nullã in rẽ aliam trãsibitur aut transitiones itel ligit: q̃ ad res sunt: cũ cã nostra cõiunctas deerrationẽ uero quæ ad ea diuertat q̃ nihil oĩo cũ nr̃a causa habeant utrunq; uitiũ i narratiõe sed posterius longe maius: illa tñ uera potest esse differentia: ut transitionibus i nar ratiõe ille utat cui cũ seorsũ narrandũ sit quid Clodius egerit: seorsũ qđ milo deinde Simul qđ uterq; fecerit & passus sit a milone trãseat crebrũ ad clodiũ & cõtra: ille uero abertare uideat q pẽitus ab eo de quo agit di scedat: ut cũ narrandũ homicidiũ sit adulteriũ narret. Et si exitus rerũ ita disponemus: exẽplũ ipse põit: hoc ad breuitatẽ maxime ptinet narratiõis: cũ ea relinquũt: quæ ex his quæ dicunt: itelligi possunt. Ante: ante ea q̃ dicimus facta eẽ sciri pñt. Quod gẽus: exẽpli cã ad similitudinẽ græcoꝝ dictũ ẽ apđ quos oιoν idẽ ualet. Si dicã me ex prouincia rediisse nemo tedit ex puincia q nõ itelligat prius i puĩciã pfectus itẽ supflua erit narra tio: si dicas res erat solis nota prætoribus. Poetæ & ipsi illud sæpissime custodiunt ut κατα τοο lοπου ενοη loquuntur. Vir. Ni iã præmissus achates afforet: multi tamen ut inquit cicero imitatione breuitatis decipiun tur nam cum se breues putent esse longissimi sunt: cum dẽt operã ut res multas dicant: nõ ut oĩo paucas res dicant: & non plures q̃ necesse sit nam plerisq; breuiter dicere uidetur: qui ita dicunt accessi ad ædes: puerum uocaui: respondit quæsiui dominum: domi negauit esse. Hi tam & si tot res breuius non potuerit dicere: tamẽ quia satis fuerat dixisse dominum negauit esse domi: fit rerum multitudine lõgus: uitãda ẽ igitur breuitatis imitatio: & nõ minus reꝝ nõ necessariũ q̃ uerboꝝ multitudie supsedẽdũ ẽ. hoc idẽ & Quin. Ci. secutus ferme præcipit: & hoc utitur exemplo. In portum ueni: nauẽ prospexi q̃ri ueheret. Interrogaui. de prætio conueni: conscendi: sublatæ sunt ancoræ: soluimus horã. profecti sumus. addit idem horũ dici celerius põt: sed sufficit dixisse: ẽ portu nauigaui. quotiens itaq; exitus rei priora ostẽdit debẽus hoc ẽ contenti. quo reliqua intelligunt & cum liceat differentiæ est mihi filius iuuenis. oĩa illa oĩa superflua sunt. cupidus ego liberorum uxorem du xi: natum substuli: filium educaui in adolescentiam perduxi. Et omnino nõ modo id præcipit nõ solum quæ obsunt prætereunda esse: sed quæ neq; adiuuant: neq; prosunt: dicere quæ obsunt stulti est: aut præuaricato ris: quæ neq; obsunt neq; adiuuatur parum cauti. Nam superuacua cum tædio audiuntur: retinendi autem sunt auditorum animi non alienandi obsuisset Ciceroni si dixisset egressum milonẽ urbem esse armatum: ut uirum fortissimum dicebat: cum armatorum cætu sequi uolentem uxorem: ducere uoluisse. Non profuisset neq; obsuisset. Si dixisset uxori se statim prodito lauinii flamine rediturum. Et nobis aut sæpius dicamus: ui tium superius perissologia est: hoc uero Tantologia dicitur iteratio scilicet eiusdem sermonis: ut si dicas milo occidit clodium: quod si faceres merito dici in te posset: obtundis autem tametsi intelligo: Item si dicas. milo cum uxore rhedam inscendit inermis: Cum bouillas uenisset clodius qui equo uehebatur illi obuiam fit: qua re milo de rheda descendit. nam in rheda ut dixi erat: hoc superfluum est: nam sufficiebat dixisse prius & rhe dam inscendisse hoc autem pceptum tũ ad uerba ptinet tum ad sententias: ne bis in narratione repetamus.

Cauendum est etiam ne id quod &c. Cauendum est ne uerba repetentes connectamus. In quod uitium mi i incidũtur cũ dicit domũ tuã uẽi: ubi domũ ueni: fores pulsaui: fores ubi pulsaui: filius tuus rñdit: ubi rñdit: domi te non esse cognoui: ubi domi te non eẽt cognoui: in forum ueni: ubi in foꝝ ueni: te uidi: ubi te uidi ad te cucurri: differt a superiori quando ea narramus superflue: quæ ex ipso exitu rerum percipi possunt: q̃uis nõ di cantur nam hic uerba eadem. repetuntur. quod illic non fit: hic præterea diuersæ possunt esse sententiæ illic tantum diuersa sunt uerba sensus ad idem tendit. cicero ipse exemplum subiicit de aliquo poeta ueteri sum ptum qui secundum personæ decorũ uitium a simone illatum uirgini narrari facit: athenis megara. megari cum solum atticæ pars fuit ubi megara insignis olim ciuitas quam corinthii & messeni mœnibus cinxerunt ha buit philosophorum studia quos megaricos uocauerunt: distat athenis passuum. x. milibus uesperi: datiuum pro ablatiuo seruius sentit esse. In loco: in loco illo ubi insidias fecerat.

ANTO. Transitionibus nullis: scilicet ut ille tantum narres: quæ ad causam pertinent. Non etiam ali qua quæ extra sint & quæ ad Negocium minime pertinẽt. Si nõ deerrabimus: declarat id quod dixerat. Exiti rus rerum. Quare cum liceat dicere. Est mihi filius iuuenis. Omnia illa superuacua: cupidus ego liberorum uxorem duxi. Natum sustuli. filium educaui. in adolescẽtiam perduxi. Hæc fabius lib. iiii. Nõ modo id quod obest. Et enim qui breuitati studet. nõ modo illa in narratiõe præterire debet. quæ obfutura sunt: uerum eti am illa quæ nihil profutura. Et ne bis aut sæpius: idest etiam illa quæ prosunt nõ sunt iterãda. Megarã Me garica terra attici soli pars fuit. Vbi Megaram urbẽ mœnibus ci nxere heraclidæ habuit philosophorũ studia quos appellauere Megaricos. Qui Euclydis Socratis auditori successere. Plura strabo lib. viii.

De dilucida narratione.

REm dilucidam narrabimus si ut quicquid primum gestũ erit: ita primum exponemus. & re rum: ac temporum ordinem cõ seruabimus ut gestę res erunt: aut potuisse geri uidebũt. Hic erit cõsiderãdũ

FRAN. Rẽ dilucidã: de pria pcipit narratiõis p prietate: quẽadmodũ breuis narratio posuit. Nunc quẽadmodũ apta fiat: & dilucida expõit. Illũ ãt adul tef debẽus: qđ i aptã narrationẽ illa dat pcepta: q & i breuẽ: & qđ i pricipio apte narratiõis: & quid i fine qđ i medio facef debeãus oñdit. Si ut qcq̃d primũ ipse si declarat subdẽs: & rerũ ac tẽpoꝝ ordinẽ cõser uabimus. s. ut nõ puerso ordie narrãdi fiat iudicibus in cognitiõe cõfusio: ut qđ post sciñ ẽ primũ narẽus quod si faceremus in rerum ac temporum ordine de

Reꝝ ac temporꝝ ordinẽ

linqueremus:qui uero ordinem confundit naturalem is obscuram sine dubio reddit narrationem. quam di-stinctam decet esse rebus personis temporibus locis causis rerum ergo ut singulæ suo loco res ponantur: ut non dicatur moriamur mediaq; in arma ruamus. ut quod prius factum est priore loco;quod posterius collo cet. Vt gestæ res erunt superiorem complectitur diffinitionem quæ est narratio rerum gestarum ;aut per/inde ut gestarum expositio:non enim res duntaxat ueras narramus, sed etiam uerisimiles. Hic erit considerā dum ut in præceptis breuis narrationis primo ostendit quid faciendum esset deinde quod non faciendum. ita hic primo quid faciendum sit deinde:quid non faciendum demonstrat.

¶De dilucida narratione. Tit. xxiiii.

¶ANTO. Rem dilucide Narrabimus. Etiam in apertam Narrationem illa dat præcepta: quæ & in bre/uem. Nam hic etiam quid in principio apertæ narrationis quid in fine:quid in medium facere debeamus ostē dit. Si ut quodq; primum. ut non peruerso narrandi ordine fiat iudicibus in cognitione confusio. Rerum ac temporum ordo:Ne id primum narres quod postea factum est quod si feceris & in rerum & in temporum or/dine deliquisti. Hic erit considerandum nequid perturbate: Vt in præceptis breuis narrationis primum ostē dit quid faciendum esset: deinde quid non faciendum. Ita & hic ostendit. Primo quid faciendum erit tum qd non faciendum.

ne quid perturbate: ne quid contorte: ne quid ambigue: ne quid noue dicamus neq; in aliam rem transeamus: ne ab ultimo repetamus: ne longe persequamur: ne quid quod ad rem per tineat prętereamus & si persequemur ea quæ de breuitate præcepta sunt. Nā quo breuior: eo dilucidior: & cognitu facilior narratio fiet.

¶De uerisimili narratione.

u Erisimilis narratio erit. si ut mos. ut

Conturbatæ ¶FRAN. Ne quid pturbate: Si rerū: aut tēporū in narratione ordo: mutat: pturbate dr: qdā pturba/te ad cōstructionē referūt: & uerborū collocationem ut ne pturbate dicat cōgrue suis locis disponantur: ut cū dicere debeas. Quintus mutius augur scæuola multa narrare de. C. Lælio socero suo memoriter & iocunde solebat: non sic dicas. Augur scæuola. Qu. Mutius de. C. Lælio memorit & iocunde socero suo multa narrare solebat: fuerūt q pturbate ad morē p uersum referēt dicēris qui tūc demū se existimet bū/dicere & mouere cū oīa tumultu & uociferatiōe cō-cuciat, sui tpis oratores q in hoc uitiū uulgo incide/bāt repræhēdit. Quintiliāus: q credebāt indicare ser monis esse quotidiani: & i indoctos ēt cadere. cū tñ uirtus: sit contorte: tūc dr cōtorte cū nō facilis trāsitus est cōtortæ ac directus sed obscurus, hoc ē cū ē rerū cōtinuatio. Sūt q ad tranasitiōes referāt duriores nā detorqueri & cō torqueri dicūtur uocabula cū a propria significatiōe i aliā. Sed durirer & aspa trāsferunt exēplū ē uulteius soci os suos acri uerberatiōe hortatus ē: ut oī remo pectoris ad cōmunē oībus locū migrare nō phorrescerent re-Ne qd nouæ ctus dictū fuisset uulteius socios suos ofone sua hortatus ē: ut oī conatu uterēt. Ne qd noue pter cōsuetudinē & morem uel ad ipsa refertur uocabula octauius augustus ad filios uel neporē scribens: noua uocabula ut sco/Ne qd Ambi/guæ pulos nautis euitanda esse dixit: esset aūt nouæ dictum uocabulum: si qs pro artētione: auriculātionem pone/ret. Ne qd ambiguæ illud ambiguū dr: quod in duas pluresue res trahi potest ambiguitas āt dubitationem: pa rit. q contraria est dilucidirati: ea. n. oīa aperte tradit ambiguū est: si dicas constat iudices milonem inuasisse clodium: & aiote æacidā romanos uincere posse. Nequam in aliam rem: præcepta reperit breuitatis: q diluci-ditati conueniunt. quo. n. breuior, narratio: si tñ necessaria nō omittant: eo dilucidior ē nō debēt: quæ ad p-sens negatiuū spectāt omittatq; ab eo aliena narrari hoc de breuitate pceptū ē: ne altius q necesse ē. repetē/tes narremus: qđ antimachus poeta fecit. Ne lōge psequamur: de fine narrationis ē hoc pceptū: ne ulterius p cedamus narrare q necesse sit: & iudicis exigat cognitio. Ne qd qđ ad rē: hoc uitiū mediæ narratiōis ē: ita ut principii uitium est: si ab ultimo repetat finis āt. Si ad extremū pducatur. Et si &c. Cōcludit illa inquiens oia uerisimilis narratio quæ de breui narratiōe pcepta sint ēt in apta seruari debere: nā quo breuior. &c. ita tñ ut necessaria nō omit/tas. uera breuitas est quæ nihil supfluū dicit nihil omittit necessariū: & si i alterutro peccādū ē potius supflua dicenda sunt: q necessaria omittēda: qđ ēt supius a nobis dictū ē. Verisimilis narratio erit: nūc ad uerisimili-tudinem trāsitū facit q ultima ē narratiōis pprietas: pcipit igit quo pacto credibilē narrationem facere possi mus ea āt q auditoribus facere fidē possint in his septē inueniūt circūstantiis: qs oēs artis scriptores tractarūt quis qd cur ubi qñ quemadmodum: qbus adminiculis: qs psona est qd factū: Cur cā: ubi locus: qñ tps quem admodū modus qbus adminiculis facultas opinionē. Cicero addit: addit morē & naturā qd quēadmodū. & qbus adminiculis qm cū psona cohærēt pterit: & qa mō fides nō fit sed magis āplificatio crimis. cūq; ad cōie-cturā accōmodata sint hæc pcepta & i cōiectura scm neget nec modus pt eē pbatiōis facti: nec qbus admicu-lis scm sit oñdi: hic itaq; pcipit cicero ut res ad eorū q agūt naturā ad uulgi morē & eorū q audiūt opiōnē ac/si ut mos cōmodet. Si ut mos. ut id qđ agimus a ppli more ñ abhorreat. s. ne contra consuetudinē audiētium loqua mur ut si apđ pyrrhū aut hānabilē cōtra rē militarē narres apđ rōanos cōtra iustitiā. apđ scythas mores bar/baros repħēdas. athenis studia bōarū artiū accuses mos āt cōsuetudo dr alicuius ciuitatis ī ueterata. q legis ui Opinio obtiet. Opio: ut id qđ dicimus ab hoīum opiniōe ñ discrepet. sed eorū pcipue q audiūt: & iudicaturi sūt: parū. n. eēt: castā eē & īegrā psonā dicet si alii de ea iudices sētirēt: si fecisse furtū illū dicāus: q furat i aliās cōsueue rit uerisimilis erit narratio. nā q semel malus sp psumit malus i eodē gñe mali & auaritia hoīem ad furtū ipel Natura lit: libidie ad adulteriū temeritate hōicidiū oīum ferme cōis ē opio prius ut quintiliāus pcipit aīum nrum cōsu mere debemus: ne qd naturæ aduersū narrēus, natura ne de pudiciana agat leno ac de castitate meretrix mi.

qs cælū terris nō misceat: & mare cœlo: si fur displiceat uerri homicida miloni: Quāuis tria hæc morē consuetudinem naturā cicero disiunxit tñ sunt coniuncta natura ex more ac natura consuetudo plena efficitur.
¶ANTO. Ne qd pturbare dicat̄ id erit si reꝝ ac tporū ordo in narratione non mutet̄. Ne quid contorte .i. quū interdū non facilis transitus ac directus est: sed obscurus. ne qd ambigue: dubie: ut dicendo. aio te æacida romanos uincere posse. Neq͡ d noue dicamus: ut si quis uteret̄ nouis uocabulis .i. exquisitis & ab usu remotis. Neq͡ in aliam rem transeamus. Ne omissis rebus ad p̄sens negocium ptinentibus non narranda atq͡ aliena narremus: quod p̄ceptū de breuiẽr narratione dedit. ne ab ultimo repetamus. Hoc p̄ceptum est de initio narrationis: qđ item in breui dedit. Ne longe p̄sequamur: id p̄ceptum de fine narrationis est. Nam ut inqt in rheto. de inuentione. Sæpe res paꝝ ē itellecta longitudine magis q̄ obscuritate narratiōis. Neq͡ d quod ad rē pertineat p̄tereamus. Præceptum hoc est de media narratione. Nam quo breuior eo dilucidior: hinc ait horatius: Quicquid præcipies esto breuis ut cito dicta præcipiant animi dociles: teneantq͡ fideles.

¶De uerisimili narratione. Tit. xxiiii.

¶Verisimilis: id est probabilis aut credibilis: ut docet fabius. continetur autem omnis ad fidem Argumentatio quibusdam circūstantiis: q̄ quidem hoc uersu scribunt̄. Quis. Quid. Vbi. Quibus auxiliis. Cur. Quō. Qñ. quod etiam Victorinus edocet. Vbi igitur erunt hæc septem probabilis erit narratio. Vt mos populi: consuetudo. s. ne contra cōsuetudinē audientium loquaris: ut si apud romanos narres cōtra iustitiam: si apud scythas mores barbaros rep̄hendas. Mos aūt quid si proprie iam patuit. Vt Opinio: Si id quod agimus cum eorū opinione consentiat: qc̄q͡ audiūt iudicari. Itaq͡ ad eorum qui audiunt opinionem accomodabitur.

opinio ut natura postulat dicemus: si spacia temporum: personarum dignitates consiliorum rationes: locorum oportunitates constabant: ne refelli possit aut temporis paꝝ fuisse: aut cām nullam: aut locū idoneum nō fuisse: aut hoīes ipsos facere aut pati non potuisse.

¶FRAN. Si spacia tēpoꝝ. duo sunt tpa alteꝝ ut unus: duo: multi. dies: mēsis: ānis: pars anni. alterum oportunitas & occasio & hoc græci: καιρον. Illud prius χρονον uocāt: posterius ex hoīs actibus fit: actus aūt sunt: ut bellum: pax: ludi: seditio. Dignitates p̄sonaꝝ: nō honores & magr̄atus itellige dignitates. Sed ut quæq͡ p̄sona digna est: Sic de ea narres. est āt hæc circūstātia. quis. & nisi ex p̄sonæ loquaris dignitate & decoro: non erit uerisimilis narratio. ut si catonē cōmessationibus: & libidinibus deditū narres: Clementē Syllam. Cæsarē uero crudelē. Cōsilioꝝ rōnes: hæc ē circūstantia cur cā aūt̄ qua ad maleficiū impellimur duplex ē: ratiotionatiua: & impulsiua. Sed rōtionatiua i assecutione commodi est aut euitatiōe incōmodi. Locorum oportunitates: hæc ē circūstātia ubi ut cōmodus rei agēdæ locus fuisse uideat̄. ut si in silua occisū quēpiam narres. Nam si i foro aut plateis necatū diceres: uerisimile nō esset i coniecturali cā: in loco. n. celebri qđ fit a quo factū sit ignorari nō pōt: qrit̄. n. locus publicus an priuatus sit sacer an p̄phanus: p cāæ qlitate. Ne refelli possit merito supradictæ seruari inquit debēt circūstātiæ: ne, si p̄tereant̄: ab iis q audiūt falsa narratio dici possit. Aut tpis. paꝝ fuisse: ad spacia tēporum respicit qđ in narratiōe orōnis p milone optime seruauit: dicēs. Interim cū sciret clodius neq͡. n. erat difficile scire iter solēne: legitimū: necessariū: ante dict. xiii. Kal. febru. miloni eē lāminum ad flaminē p̄dedū. qđ erat dictaror lāminii milo: roma ipse subito p̄fectus pridie ē: ut aū suū fundū qđ re intellectū ē. miloni insidias collocaret: tpis rō habita a clodio ōnditur. cū pridie discessisse dicat̄. nā si eodē die quo milo p̄fectus est: clodiū quoq͡ p̄fectum fuisse dixisset: paꝝ tpis ad parādas insidias uideret̄ habuisse: & in orōne p sex. roscio ameriæ dicit filiū: cū pater romæ occidit̄ ad balneas palatinas rediens a cœna: ut credibile fit a filio nō potuisse occidi: ut aduersarii dicebāt: nā sex quinquaginta millibus passuū ab urbe distat ameria. Aut cām nullam ad id refert̄ qđ ait cōsiliorum rōnes nisi. n. cā facti ostendat̄. Vana ē narratio: & minime probabilis. Cicero nō simpliciter isidias dicit miloni clodiū fecisse. Sed cās adiungit: qm̄ eo āno præturā petiturus erat: quo milo cōsulatū petebat uidebatq͡ fore ut manca & debilis prætura sua eēt. Si milo cōsul fieret: nec sperabat p libidine sua rempu. milone consule & uiro: uexare nosse p̄dendi igit̄ iniuit cōsilium: hæc cū narrant̄ credibilis sine dubio narratio efficit̄. Aut locū idoneū non fuisse: ad id respicit qđ ait locoꝝ oportunitates quā circūstātiā in eadem orōnis p Milone narratiōe diligēter obseruauit cicero dicēs: aū suū fundū miloni isidias factuꝝ delituisse clodiū: & ex loco supiore ipetū i eū fecisse. Aut hoīes ipsos facere: aut pati nō potuisse: ad id respōdet qđ dixit p̄sonaꝝ dignitates. nā si dicas armatū ab inermi esse oppressum: & a paupere diuitē & potentem superatū minime uerum iudicabitur itē si a lenone defensam pudicitiā: a meretrice laudatā castitatē narres. Aut unū decē potuisse occidere. neq͡ publicā libertatē p̄dere crederet̄ cato. neq͡ si alius p̄dere tērauerit: pati posse. Supioribus narrandi uirtutibus qdā magnificētiā addiderūt: nō nulli euergiā quā nos euidētiā noīamus sed magnificentia i causas oēs nō cadit Cicero nō solū planā alibi breuē & credibilē uult eē narrationē. sed euidentē esse moratā & cū dignitate se ut ait quintilianus i orōne morata oīa esse debent cū dignitate & ea quæ possunt euidētia. Præterea narratio q̄ nihil prodest: p̄tereunda ē. Sæpe ēt contigit: quod i miloniana cicero fecit post argumēta narrare. Sunt & pleraq͡ alia quæ in præceptis narrationis i rhetoricis suis de iuentione seruanda tradit Cicero.

Locorū oportunitates

Aut tēporis paꝝ fuisse

Aut cam sam nullam

Aut locum idoneum

Aut homines ipsos

¶ANTO. Vt natura illoꝝ: uidelicet p qbus agimus: idē ne de pudicitia agat leno de castitate meretrix. Quod si fiat p̄babilis narratio ñ erit. Si spacia tpoꝝ. i. qñ au ludoꝝ tpe. aut belli aut diei festi. An uindemiæ tēpore uel messis. An nuptiaꝝ uel sacrificii uel somni tpe. Cōsiderat̄. n. tp̄s & anni & mensis & diei & noctis & ul

gliæ & horæ & aliqua parte alicuius hoꝝ: De qbus qdē latius Cice. in rhe. de inuentione: Vbi de cōfirmatio-
ne tractaƒ Personaꝝ dignitatesːidest decoꝝ: ꝑut quæq; digna fit ut pura: Vir castissimus non insidiatus est
uirgini: Et auarus furtum fecit. Cōsilioꝝ rōnes: id est. Cur ut pygmalion sycheū occidit quo eius auro potire-
tur. Consilium aūt (ut scribit Cice. li. i. rheto. de inuentione) Est aliqd faciēdi aut nō faciendi uere rō excogi
tata. Locoꝝ oportunitates idest ubi. Vt pygmalion impius ante aras sycheū obtrūcauit incautum. Locus aūt
cōsideraƒ in quo res ge la fit ex oportunitate quā uideaƒ habuisse ad negociū administrandū: Ea aūt oportuni
tas qriƒ ex magnitudine: interuallo: longinqtate: ꝓpinquitate: solitudine: celebritate: Natura ipsius loci: ex
uicinitate totius regionis. Id scribit Cice. li. i. rheto. de inuentione. Ne refelli possit: uidelicet ab aduersario
aut fuisse paꝝ tpis aut nullā cām &c̄. Paꝝ tpis: ad illud retrulit. Si spatia tēpoꝝ cōstabūt. Aut cām nullā: ad
illud refert: Cōsilioꝝ rōnes. Vt si pygmalion diceret nullā habuisse cām ut sycheū occideret. Aut locū ido-
neū: ad illud rūdet: locoꝝ oportunitates cōstabūt. Aut homines ipsos facere aut pati nō potuisse. Vt si dice-
res senem baculo percussisse iuuenem ensigerum: Senex enim id minime facere potuisset: nec iuuenis toleraſ
set. Hæc omnia. s. Quis, Quid, ubi &c̄.

Si uera res erit: nihilominus hæc omnia narrā
do conseruanda sunt. Nam sæpe ueritas nisi
hæc seruata sint fidem facere non potest. Sin
erunt ficta eo magis conseruanda erūt. De his
rebus caute confligēdum est: quibus in rebus
tabulę aut alicuius firma auctoritas uidebiƭ
interfuisse Adhuc quæ dicta sunt arbitror mi
hi constare cum cęteris artis scriptoribus: nisi
quia de insinuationib9 noua excogitauimus:
quod eam nos soli præter cęteros in tria tēpo
ra diuisimus: ut plane certam uiam: & perspi
cuam ratiōem exordiorum haberemus. Nūc
quod reliquum est: quoniam de reꝝ inuentio
ne disputādum est: in qua singulare consumi-
tur oratoris officium: dabimus operam: ut ni
hilominus industię q̄ rei utilitas postulabit q̄
sisse uideamur: si prius pauca de causarum di
uisione dixerimus.

❡FRAN. Si uera res erit &c. obiectiōi occurrit.
Ci. posset. n. q̄spiā dicere: non oportet. Supradictas
circūstātias in uera narratione seruari & sp seruādas
admonet eē. nā quæ uera sunt sæpe nō creduntƭ: nisi
uerisimiliter narrenƭ: qđ si in uera narratiōe hoc faciē
dū ē: quāto acuratius fieri in ficta debent: Siuon apud
Virgiliū rē fictā ita narrat. ut credibilis oīno esse ui-
deaƭ: primū uera admiscet. & ꝑsonaꝝ: tempoꝝ loco
rūq; oportunitates ac cōsilioꝝ rōnes seruat. Nam &
potuit pati ipse & facere potuit ulysses. Tp̄s ꝓterea
aptū fuit nox qua fugeret: & locus idoneus in quo la
tere: in ulua scilicet nec eē defuerūt qbus ulysses ad
eius raperetƭ ꝑniciē excogitādam: Nā mortis palame
dis se ultorē fore ꝓmiserat ut merito timeretƭ. Ait
.n. fando aliqd &c̄. Siue ficta igiƭ siue est uera res ue-
risimilitudo custodiēda ē. qđ ip Cicero facit ꝓsertim
i ōronibus in uerrē. nō ubi cupide. Et libidinose. Vel
ab eo uel a ministris eius fcm̄ aliqd qđ uerū sit. narrat
nā de rubrio loquēs ea inserit qbus uera narratio: ēt
uerisimilis appeat: Et Quītilianus ait multū confert
adiecta ueris credibilis rei imago: q̄ uelut in rē p̄ñ ē
De his caute adducere audiētes uf. De his caute &c̄. Illud ēt ani-
maduertēdū eē dicit Ci. inter cætera q̄ de narratio
ne ꝓcipiunƭ ut caute narretur de his rebus q̄ tabulis
aut firma alicuius auctoritate subnixæ esse uideanƭ.
nā cōtra instrumēta aut cōtra sapientū auctoritatē ēt si uerisimiliter narrareƭ: parū credibilis narratio erit: cō
fligendū: translatio a pugnantibus sumpta est. qui inter se cōcurrunt. Oratores. n. cū narraƭ: ueluti ad cōflictū
se cū aduersario apparant: nā qcqd narratū est. id cōfirment necesse est: qm̄ igiƭ cāæ cōflictus ex narratione na
scitur. Confligendū esse ait: ꝓ certandū: & cōcedendū. caute: ne si dixerimus falsas esse tabulas q̄ alligētur ab
aduersario no bis nō credaƭ si ab eo signatæ fuerint de quo magna sit existimatio quod si scelus aliqđ signato-
ris patebit: aut ignorātia credibiliter dici poterit: tabulæ aūt ipsæ sunt instrā: & locus: ubi instrā atq; actus pu-
Tabulæ blici continenƭ: Tabulariū noiatur de quo Vir. insanūq; foꝝ aut populi tabularia uoluit: firma auctoritas dcm̄
Alicu-ius au-ctoritas alicuius magni grauis ac sapientis uiri uel senatus: quotiēs. n. cōtra narraƭ: nec credibilis narratio est: nec eam
æquo aīo iudices accipiunt. Nā qui cognoscit: firmam esse alterius sniam uult: ne si infirmeƭ exemplū in se reci
dat: possumus tn̄ dicere esse aliquā dissimilitudinē causæ nfæ cū ea cā uel re de qua añ iudicatū sit: uel decre-
tum intercesserit: uel aliud posterius constitutū contrariū priori locus tn̄ lubricus est qđ si ꝓ nobis tabulæ fue
rint: & alicuius firma auctoritas plurimū narrationē nfam credibilē efficient. Cice. in ōrone pro. L. archia quę
gracchus actor heracliēsem ciuē esse negabat adest. inqt Lucullus: sūma religiōe & fide ꝓditus: q se nō opina-
ri sed scire: nō audiuisse: sed uidisse nō interfuisse. sed egisse dicit: ad sunt heracliēsis legati nobilissimi hoies: q
huius iudicii cā cū mādatis & publico testimonio uenerūt: qui hūc ascriptū heracliēsem uolūt auctor aūt est in
quo ius est prās: & dignitas cuius cōsensus uolūtas cōsiliū. snia auctoritas dr: q̄ ēt sic diffiniƭ. auctoritas ē snia
imitatione digna: adhuc ne abruptus trāsitus uideaƭ esse: nā ad reliqua accedit artis ꝓcepta: breuiter colligit
q̄ dixerit & qbus de rebus dicturus: sic subiūgit. nihil hactenus se scripsisse dicēs: quod sibi cū reliquis artis scri-
ptoribus non cōueniat: ꝓterq̄ ꝙ noua q̄dā de insinuatiōe excogitauit qua tribus utēdū esse tpibus admonuit
ut certā uiā: & artē exordiēdi hrēmus: & cognoscere posset orator accepta a cliēte cā: qñ principio: & qñ isinua
tione uti oporteret. Adhuc: hactenus. Cōstare cōuenire: Arbitror: nō dixit aut scio aut cōpertū hēo: arrogan
tiā effugiēs. Scriptoribus: ut aristotele. Theoprasto. dyonisio. de insinuatiōibus. recte insinuatiōes dixit nā tria

accidere tpa admonuit:qbus insinuatione utendū esset pter cæteros:quoniam nullus ante nos fecerat:tm̄.n. pcipiebatur prius:ut ab his q̄ læderēt ad ea q̄ iuuarent confugeret:In tria tempora:cū turpis est causa & a nobis auditorum animos alienat:Cū persuasi sunt auditores:& cū defessi:Nunc quid sit facturus ostendit. De rerum inuentione:quoniam dixit superius iuentionem in sex instrumentū ptibus consumari.exordio.narratiōe diuisiōe cōfirmatione & confutatione.qd per exordiū & narrationē faciēdū sit satis ostēdit:nūc quomodo ad confirmationē & cōfutationem pauca tn̄ prius de diuisiōe.pcipiens.Inuentio accōmodet nobis tradit rerum argumentorum quibus nostra pbemus & aliena cōfirmemus.In quo ois spes oratoris posita ē. Singulare officium.quia hoc opus hic labor ē causæ tuæ utilia inuenire quæ dicas.Inuenta.n.exornare haud difficile est.

ANTO. Cōfligendū:agendū cōtendēdū certandū. Tabulæ.i.scripta aliqua testimoniū phibentia. Alicuius firma auctoritas:ut puta:siquis uirtute pstans & dignitate interfuerit:tunc.n.cautius agendū est. Adhuc q̄ dicta sunt arbitror mihi constare cū cæteris artis scriptoribus.Nisi ga de insinuationibus noua excogitauimus:q̄ eā nos soli pter cæteros in tria tempora diuisimus &c̄.Hæc quidem uerba uident oñdere Rhetoricen hanc ad herēnium esse Ciceronis:quoniam apppatet etiam in rhæ.de inuentione Eedem diuisio insinuationis in tria tempora:ptcrea oīa fere hoc in ope de inuentione apposita ab illis excepta fuere:quod latius in p logo iā ostēdimus. In tria tpa.ut tunc scilicet utamur insinuatione:quū causa turpitudinē habebit.Quū iudices psuasi esse uidebunt ab aduersariis.Et quum audiēdo defessi erunt.De rerum inuentione.Confirmationē & cōfutationē itelligit.Vñ paulo iferius inquit.Tota spes uincendi rōq̄ persuadendi posita est in confirmatione & confutatione &c̄. Consumitur perficitur.Industriæ:curæ:operæ studii.diligentiæ.

De diuisione causarum.

Causarū diuisio in duas ptes distributa ē:primū perorata narratiōe debemus aperire quid nobis conueniat cum aduersariis: qd in controuersiis reliquatur: si ea quę nobis utilia erunt cōuenient hoc mō. Interfectam esse matrē ab Oreste conuenitur mihi cum aduersariis.iure fecerit & licuerit ne facere id est in controuersia.itē ecōtrario Agamēnonem eē a Clytēnestra occisum confitentur:cum id ita sit:me ulcisci parentem negant oportuisse.Deinde cum hoc fecerimus:distributione uti debemus . Ea diuiditur in duas partes : enumerationem : & expositionem

FRAN. Causatum diuisio: De tertia orationis pte nunc ptecipere incipit:quæ in duas partes diuisa est se iunctionem & distributionem: seiunctio est per quam quid nobis conueniat cum aduersario sit exponimus:ut quid nō cōueniat in controuersia se iungatur:distributio est per quam exponimus quibus de rebus dicturi sumus Quintilianus partitionem sic diffinit partitio est nostratum:aut aduersarii propositionum:aut utrarumq̄ ordinem collata enumeratio. Seiūctio Distributio Partitio Peroratio.

Perorata narratione finita:nam perorare finire est uñ peroratio cōclusio uocatur:quid uobis conueniat:tunc conuenit litigatoribus inter ipsos cum uterq̄ eorum idē dicit:idē consentit. Si ea quæ utilia nobis erūt:Nā si ea q̄ cōueniūt:nobis efficiāt:ptermittēda sunt:Cicero exēplum subiungit:qd̄ peruulgatū est:eo.n.oēs ferme artis scriptores usi sunt historia āt hoc habet Agamemnō exercitus græcorū iperator ad troianum bellum pfectus est:oreste filio ipubere relicto & uxore clytemnestra quā Aegysto comendauit.Is ex custode adulter factus est: cū deinde a troiano bello domum agamēnon se reciperet pdere eū clytēnestra statuit : uel q̄ timebat ne suū cum Aegysto adulteriū manifestaret: uel quia pellicē cassandrā secū ille se aducebat:reuerso igit cum lauaretur tunicam dedit quæ capiti & māibus exitū negabat:ea cum qua si irretitū cerneret:ab adulterio adiuta:uirum occidit:Orestes cum strophio phocidis regi pyladis patēte:qui forte agamēnonē salutatū uenerat:clam fugit:& i adultā ætatem perductus domum rediit:& matrem adiutore pylade trucidauit:sed helenæ suggestiōibus mricidi ē ab Menelao accusatus.res ad Ariopagitas delata ē:& illic pœne oium iudicū sentētiis absolutus ē:atq̄ ēt deæ palladis.Menelaus igit cū oreste accusat:qd sibi cū aduersariis cōueniat oñdit:id āt eligit:qd̄ cāæ suæ cōducit hoc mō. Interfectā iudices eē ab oreste mrem mihi cōuēit cū aduersariis:qd̄ si idē diceret orestis a clytēnestra occisū eē patrē dicit suū:se q̄ illū uultū eē:Doceret hæc ptitio accusatori:itē defēsor sic oñdet qd sibi cū aduersariis conueniat dicens Agamēnonē a Clytēnestra occisū fatēt aduersarii hic & ipse q̄ sibi cōueniāt apit:cū dicit patrē a clytēnestra uxore occisū:ego cōsiteor:sed dico ab ea prem meū prius fuisse occisum:cū hīta sint:illud i cōtrouersia relinqt:licuerit ne oresti matrē in pris ultionē occidere:nā orestes iure a se Clytēnestrā occisā dicit:qm̄ illa prem suū necauerit.accusator iure negat occisā qm̄ nō oportebat idānatā mrem a filio occidi:relinqt igr i cōtrouersia iure ne:an iniuria matrem occiderit orestes. Licuerit:cum tanta impudentia sit:ut matrem a se iure occisam dicat : quærit iure ne fecerit:& licuerit. Item econtrario &c.ex parte defensoris:uim etiam uocabulis dat cicero: accusator ab oreste matrem occisam non clytemnestrā dicit. Deinde cum hoc fecerimus:cum conueniēs ab inconueniēti separauerimus. Distributione utēur : In omnibus causis in quibus conueniēs ab inconuenienti separat distributiōe ēt uti debemus:hoc modo orestes . negant ait aduersarii in patris mei ultionē clytēnestrā iure a me occisā esse:ego āt his rationibus iure occisā esse oñdam & rationes breuiter ennumerat: Item in causa mutui cū dicis non negat aduersarius meus mutuo se pecūias a me accepisse:sed idē asserit redidisse:ego nego & sta Vim uocibus addere

tim distribuis dicens tribus ratiõibus mihi redditas minime esse patefaciã: Cicero ĩ oratione pro pu. Quintio cum exposuisset quid conueniret & quid in controuersia esset: statim subiunxit distributionem his uerbis. negamus te bona. P. Quintii sexte neui possedisse ex edicto prætoris: in eo sponsio facta est: ostẽdam primũ cãm non fuisse: cur a prætore postulares: ut bona. P. Quintii possideres: deinde ex edicto te possedisse nõ potuisse. postremo non possedisset: sed in quibus causis se parari cõuenics ab inconuenienti non contingit: simplici utimur distributione: p quã totius cãæ membra aperimus: ut in uerinis quadripartitam distributionẽ totius accusationis suæ: Tullius dixit esse de quæstura: de legatione: de ptura urbana: de prætura sicilliensi: sed contigit ut partitio de ipsa causa non sumaẽ: & ea membra ponat orator: q̃ ipse ingenio inuenit: & sibi dicenda constituit: non ex negocii factis ad cãm sumptis sed argumentatione oratoris in cã collocatis: ut in diuinatione cũ de pecuniis repetundis questio est: & nomen cuiuspiã deferẽ: nam hæc duo præcipue spectari oportet: quem accusatorem uelint. ii. qui iniurias passi sunt: & quem minime uelint. ii. qui iniurias fecisse accusantur: in oratione pro sexto roscio cum unum sit crimen paricidii ac propterea unũ negocium non causam partitur Cicero. sed orationem: dicendo in crimen audaciã & potentiam criminis confectionẽ: accusator erutius suscepit. Audaciæ partes roscii sibi depoposerunt: Chrysogonus autem potentia pugnat.

¶ De causarũ diuisione. Tit. xxy.

Causæ diuisio ¶ ANTO. Causarum diuisio: Causa est negocium oĩbus suis partibus spectans ad quæstionem Aut cã est negocium: cuius finis est controuersia, sic finit apollodorus: ut scribit Fabius li. iii. Diuisio: idẽ Cicero li. i. rhe. de inuentione fabius li. iiii. Partitionem uocant. aitq̃ fabius sic: Partitio est nostrarũ ut aduersarii ꝓpositionũ aut utrarumq̃ ordine collata enumeratio: Hac quidem utendum semp putant: q̃ & ea fiat cã lucidior & iudex intentior ac docilior si scierit & de quo dicimus. & de quo dicturi postea simus. Turpissimum uero nõ eodem ordine exequi. quo quicq̃ ꝓposueris: Hæc ille. Diuisio. Victorinus sic ait. li. i. rhe. Partitio est totius causæ p partes Constitutio. Diuisio est rerũ sub partitione iacentium. Perorata. absoluta finita. In cõtrouersiis.

quæstio in q̃stionibus. Dicit. n. Cicero. li. i. de inuẽtione: q̃ quæstio ẽ ea quæ ex conflictione causarũ gignitẽ controuersia. hoc modo. Non iure fecisti. iure feci. causarũ aũt est conflictio in qua constitutio constat. Ex ea igiẽ nasciẽ cõtrouersia: quã quæstionẽ dicimus. hoc modo. Iure ne fecerit hæc Cicero. Relictum ẽ. scilicet debemus aptare.

Fas qd Iure fecerit. secundum iura & leges scriptas. Licuerit ne facere. secundum fas. quod est ius diuinum. Itẽ e contrario id est si ea quæ utilia sunt nobis non conueniunt cum aduersariis. Me ulcisci parentem negant oportuisse. Id quidem utile erat Oresti patrem scilicet oportuisse ulcisci. quod aduersarii negabant. Deinde quum hoc fecerimus. idest postq̃ uiderimus quid nobis conueniat cum aduersariis. quid non conueniat.

Enumeratione utemur. cũ dicemus numero: quot de rebus dicturi sumus: eam plus q̃ triũ partium numeri contineri non oportet: nam & periculosum est: ne quando plus minusue dicamus: & suspitionem affert auditori meditationis & artificii: quæ res fidem abrogat oratori. Expositio est cum res quibus de rebus dicturi sumus breuiter exponimus. nunc ad cõfirmationem transeamus.

¶ FRAN. Enumeratione utemur: ut enumerentur singulæ res de q̃bus futura ẽ oratio: q̃d Cicero fecit in oĩone ꝓ põpeo tripartita enumeratione usus: ait. n. primum mihi uideẽ de genere belli: deinde de magnitudine. tũ de imperatore deligendo eẽ dicẽdũ expositio ipsa simplex est: & sine enũeratione. Plus q̃ trium ptium: duabus ꝓbat rõnibus expositionem plus q̃ trium partium esse nõ debere. qm si pluribus uteremur: piculum esset: ne uel aliquã dediceremus adderemus ue dicentes uel suspitionẽ artificii auditoribus faceremus: Qui crederent nimiũ apparatos ad dicendum nos uenire: & magis arti q̃ ueritati cõfidere: ideoq̃ fidẽ nobis minime adhiberẽt: sed illos Quintilianus probare se nõ dicit: q uetatur partitionem ultra tres prepositiones extendi. quæ sine dubio ut idem ait: si nimium sit multiplex fugiet memoriã iudicis & turbabit attentionẽ: hoc tamen numero. uelut lege non esse alligandam: cum possit causa plures desiderare: ipse aũt Cicero plus trium partium usus est enumeratione: tum in aliis orationibus: tũ in sextiana cũ ait: dicam ego de oĩ statu. p. sexti. de genere uitæ: de natura: de moribus: de incredibili amore in bonos: de studio seruandæ salutis cõisq̃ otii præceptorum: cum hæc scripsit & scolarium cõsuetudinem secutum esse apparet.

Plus minusue &c̃. Quintilianus pleraq̃ gratiora esse dixit si inuẽta subito fiãt: nec domo allata: sed interdicendum e re ipsa nata uideanẽ: & illa non in iocũda schemata: pœne excidit mihi: & fugerat me: & recte admones. idẽ ait fallendum iudicẽ esse: & uariis artibus subeũdum. Meditationis & artificii: ergo meditari cãm prius & artificiose illam præparare non licet: respondeẽ licere qdẽ cũ pstertim id fieri debere libro de oratore ipse pcipiat Cicero: & libro de legibus sic dicat: ad cãæ dictionẽ nunq̃ nisi paratus & pmeditatus accedo: sed occul

Derogo tandũ ẽ q̃tum fieri potest artificium: & id agendũ ut impmeditatũ pœne ad dicẽdũ te uenire iudices credant:

Abrogo Tunc. n. fidẽ tibi habebunt cũ cãæ tuæ bonitate cõfidere te arbitrabunẽ. Abrogat: minuit derogare est toti: abrogare parti. Expositio: hæc est cũ simpliciter exponimus: Quibus de rebus dicturi sumus exempli gratia: agẽdum est iudices in hac cã de paricidio: uel agẽdũ ẽ de furto uno. n. prope uerbo exponitur quod dicturi simus. Breuiter & absolutæ: ut nõ plus dicamus aut minus q̃ oportet: Cicero in rhetoricis de inuentione tria dicit expositionẽ habere debere: ut breuis sit: ut absoluta: ut pauca: & breuitas inquit est: cum nullũ nisi necessarium uerbum assumitur. Absolutio p quam omnia genera quæ incidunt in cãm amplectimur: paucitas seruaẽ

si genera rerum ponātur:neq; permixte cum partibus implicentur.ut si genus positum est partes non ponantur:est etiam paucitatis ne plura quem satis est:demonstraturos nos esse dicamus.

ANTO. Quum dicemus numero Exemplum erit Ciceronis pro Murena ubi ait.Intelligo iudices tres totius accusationis partes fuisse.& earum unam in reprehensione uitæ. Alteram in contemptiōe dignitatis. Tertiam in criminibus ambitus esse uersatam. Plusq̄ trium partium.Fabius libro. iiii. scribit se non probare illos q ptitionē uetant ultra tres ꝓpositiones extēdere.Quæ sine dubio si nimiū sit multiplex fugiet memoriā iudicis:& turbabit intentionē hoc tn̄ numero uelut lege nō est alliganda. cum possit cā plures desiderare. Breuiter exponimus:utputa dicam nō talē esse hunc quē tueor reū. ut in eo credibile uideri possit homicidiū Dicam occidēdi cām huic nō fuisse.Dicā hūc eo tpe quo mō occisus est transmare fuisse.Id est in fabio lib.iiii. Et apud Terentiū in and.Sino sosiæ liberto ait.Breuiter & cōmode tē oēm a pricipio audies:Eo pacto:& uitā nati & consilium meum cognosces:& quid facere in hac re te uelim. Vtq; in ptitione exposuit itaq; primum narrauit gnati uitam &c̄

De confirmatione & confutatione.

Tota spes uincendi ratioq; persuadēdi posita est in confirmatione & cōfutatiōe.Nam cum argumenta nostra exposuerimus:contrariaq; dissolucrimus absolute nimirum munus oratorium confecerimus. Vtrunq; igitur facere poterimus:si cōstitutionem causę cognouerimus.

De causarum constitutionibus.

Causarum constitutiones alii quatuor fecerūt: noster doctor Hermestes tres putauit eē: nō ut de illorum quicq̄ detraheret inuentione:sed ut ostenderet id quod oportuisset simpliciter & singulari mō docerit illos distribuisse dupliciter & biptito.

FRAN.Tota spes uicendi. De tribus orationis partibus iā pcipit:exordio: narratione: diuisione : de tertia:& quarta:nunc præcepta se traditurū pollicetur:confirmatione.s.& cōfutatione.attentum autē reddit auditorē a rei magnitudine cū oēm uincēdi: & psuadendi spem in his duabus ptibus repositā dicit esse:nā cū nostra argumenta cōfirmauerimus:ad uersariorūq; dissoluerimus:nihil supesse uidebit nisi ut uictoriā consequamur uel quod uolumus efficiamus:cæteræ partes absq; iis partī: uel nihil oino agere uidentur exordiū ꝑparat. narratio docet .diuisio aliquid certū destinat:in quo auditoris aīum teneat occupatū probatio & refutatio finē iplet oratoris.q est uincere:aut psuadere: uincimus in iudiciali genere:quod oīum maximū ē: & difficillimū psuademus in reliquis duobus:ideoq; ait spes oīs uincendi & psuadendi posita in confirmatiōe. Adiumēta nr̄a: argumenta:quod p confirmationē fit. Contrariaq; dissoluerimus:qd̄ confutatio efficit. Absolute pfecte:nā id absolutū ē cui nihil deest. Munus oratoriū: eius officiū qui dicēdi artē profitet: quem oratorem noīamus. Vtrunq;:sed nō prius inquit de confirmatione:& confutatione:dicendum est:q̄ causarum cōstitutiones ostēdātur qbus oīs oratoris confirmatio & confutatio innititur. Causarū constitutiones:cōstitutiōem qdā statum: quidā quæstiones. alii caput quod ex quæstiōe appareat nominauerunt:græcio στάσιν uocant quod nomē ab Eucrate Isocratis discipulo uel a Zaphyro Clazomenio primū manauit quāq̄ hoc uerbo prius in oratione cōtra Ctesiphontē Aeschines usus dicatur: quæ appellatio inde ducta est q; ibi primus fit causæ congressus uel quod in eo causa consistat: Magna āt inter scriptores artis de constitutionibus dissensio fuit:alii duas:alii trs:alii quatuor fecerunt :fuerunt qui ad octo puenerunt:item alii alias principales esse uoluerunt:Cice.in rhetoricis libris de inuentione quatuor status posuit coniecturæ finis qualitatis:actionis. plurimi tn̄ tres generales fecerunt:quos in oratore secutus idē est:& oia quæ aut in cōtrouersiā:aut ī cōtentionē ueniant:illis contineri putauit:sic ne:quid sit: & quale sit:sed hos alii apertius appellauerunt:coniecturalē:legalē:& iuridicialem:legali:finitionē:translationem:ambiguum:ratiocinationē:scriptum & sententiam:ac contrarias leges subiecerunt. Cic. hermetis præceptoris sui:ut ipse ait auctoritatē secutus tres tantūmodo:quos prædiximus:status fecit: sed eos ēt ipsa natura nobis præscribit:Nā quotiēs subest aliquid de quo ambigimus:an sit:quid sit:aut quale sit:non potest existimari:nisi prius esse cōstiterit:Exēpli causa aliquis in specula constitutus a lōge prospitiens:cernere aliquid sibi in mari uidetur:id nauis est:sed fit ut aliquid idē dubitat postea progrediente ulterius nauis aliqd esse intelligit qd tn̄ sit adhuc ignorat:Magis magisq̄ appropinquante tandem noui: manifeste nauem esse cōprehēdit sed qualis ea sic triremis ne an onetaria parua an magna. nō discernit:eodē mō oīs cōstitutio.sic ē ut aspectus aut enim an sit aliqd querit & est coniecturalis:aut q sit disceptat:& est legalis:aut quale sit:& uocat iuridicialis.cōstitutio. Alii quatuor fecerūt:ut Cice.sicut aā diximus in rhetoricis suis de inuentione quos ipse nō pbauit:cōiecturæ:finitionis:generis:actionis.idē gnālē constitutionē in duas ptes diuisit.iuridicialē & negocialem:iuridicialē esse ait:in qua æq & recti natura aut præmii aut pœne ratio quærit: Negocialē uero in qua qd iuris ex ciuili more & eqtate sit cōsideret:& huic diligentiæ iuris cōsultos pesse:legitimæ uero ptes quæ sunt: quinq; scriptū & snīa contrariæ leges ambiguū:diffinitio ratiocinatio:separatas a cōstitutionibus censuit esse qui uero quatuor constitutiones esse uolunt hac rōne ducuntur. quotiens aliquid ē de quo dubitamus primū

Vincere aut persuadere

Constitutio

An sit
Quid sit
quale sit
Iurisdicialis
Negocialis

quærimus an sit:& est cõstitutio cõiecturalis:ut cũ dicif occidisti luciũ nõ occidi q̃stio est an occiderit. deinde qd sic petif & finitio ē: cũ factũ qdē ab aduersario cõcedif:sed alio noïe dr̃ appellari debere:ut si qs. q rē sacrã de loco priuato sustulerit & tē sacrã se subripuisse ñ eget sacrilegii accusaf:q furti secũ dicat agi dbeĩ nõ sacrilegii:grauius.n. delictũ furto sacrilegiũ est:grauioreq̃ pœna mulctaf. ulterius pcedif:& q̃le sit q̃ritis iustũ an iniustũ utile an inutile:estq̃ generalis cõstitutio:postremo illud ēt accidit:ut q̃ratur:an is agat aliqd quē agere oportet:an cũ eo quo oportet:an apud quos:quo tpe:q̃ lege:quo crïe:qua pœna oportet:& hic actiõis siue trãslatiõis status noïatur:Multi quos Ci. in rhetoricis libris quos diximus secutus est:q̃tuor fecerũt cõstitutiões sed hermes pceptor quē nũc seqtur tres tm̃ esse uoluit:nõ ut aliorũ uoritatis cupidus & inuidia ductus inuentiõe quicq̃ auferret:sed ut frustra pluribus illud fieri oñderet:quod paucioribus absolui posset:qd & phs dicit Aristoteles. simplici igif & singulari mõ docuit:qd illi ante docuerũt biptito:q diffinitionē principalē fecerũt cõstitutionē:quã ipse legitime subiecit:Generalē pterea quã iidē in negocialē & iuridicialē diuiserũt:& trãslationem minime omisit:nã ēt eas sub legitima compræhendit cõstitutione:ergo de priorũ nihil hermes detraxit inuentione:sed breuius & absolutius partius est. Singulari mõ quoniam diffinitiuam generalem ac translatiuam uel actionis uni subiecit legitimæ; iuridicialem uero quam illi partem generalis esse uoluerũt: principalem fecit. Bipartito:ad id respicit quod ait singulari.

De confirmatione & confutatione. Tit. xxvi.

CANTO. Tota spes uincendi:ratioq̃ psuadendi &c̃. fabius. ēt. li. v. ait:hoc tñ propriũ atq̃ pcipuũ crederēt opus sua cõfirmare:& q̃ ab aduersario pponerent refutare. Vincendi:id ad genus iudiciale attinet. Persuadendi:Id uero ad genus deliberatiuũ ptinet & demõstratiuũ. In cõfirmatione:Cõfirmatio est:p quã argumẽ-
Confirmatio tando nostræ causæ fidē & auctoritatē & firmamentũ adiũgit oro. ita scribit Ci. li. i. rhe. de Inuentiõe. Confutatione hãc cice. dicto lib. appellat. Rephensionē:ait.n. Reprehensio est per quã argumētando aduersario-
Reprehensio rũ cõfirmatio diluif:aut infirmatur:aut alleuiaf. Fabius uero lib. v. Refutationē uocat:ait.n. refutatio dupliciter accipi põt:Nã pars defensoris tota est posita in refutatione: Et quæ dicta sunt ex diuerso debēr utrinq̃ dissolui. Adiumēta nostra exp. quod munus est confirmationis. Dissoluerimus id munus ē confutationis. Absolute pfecte nihil.n. necessariũ ptermittef. Munus oratoriũ confecerimus. Superius de Verisimili narratione dixit:Nunc quod reliquum est:quoniam de rerum inuentione disputandum est in qua singulare cõsumitur oratoris officium &c̃. Noster doctor Hermetes:Et hermetes & hermes in antiquis inuenio: Præte-
Hermetes rea negantes rhetoricen hanc ad herēnium Ciceronis esse inter alia quoq̃ puerilia asserunt hoc dicētes: Nusq̃ legi hermentē Ciceroñis doctorē:Non aduertentes in scribenda dicendi arte Ciceronē plures secutũ. Quod quidē in prologo. li. ii. in rhe. de inuentione sic edocet. sed omnibus unũ locũ coactis scriptoribus qd q̃sq̃ cõmodissime præcipere uidebatur excerpsimus & ex uariis ingeniis excellentissima queq̃ libauimus &c̃.

FRAN. Constitutio est priuatis. Diffinit prius quid sit constitutio: Deinde quot sint exponit. quidã ut Cice. in rhetoricis suis de inuentione:primam conflictionē causarũ statum dixerunt eē:quos Quintilianus recte putat sensisse: sed parũ elocutos esse: qm̃ nõ prima cõflictio status est: sed quod ex prima conflictione nascitur:ut non duorum inter se corporum cõflictio dici recte sonus põt:sed qd ex cõflictione remittif:exempli cã: occidisti hominē: nõ occidi: status erit an occiderit: nã ex depulsione sola nullus status efficif. itē fecisti sacrilegiũ:non feci sacrilegiũ sed furtũ:status erit quod ex hoc nascitur:qd fecerit ex his autē apparet: illud coniectura. Hoc finitione quærendũ: & in eo iuraq̃ pars resistit: an fecerit uel qd fecerit:sũt aliquæ cãæ q̃ duos aut plures hñt status:ut ĩ oratiõe pro rabirio postumo: sed unus potētissimus est in quo res uertif maxime:qdam statũ eē uoluerũt id qd appareat ex intentione &. ii. oẽs effugerunt questiones: quidam ut Cicero hoc loco primam crediderunt eius esse in quē ageretur depulsionem sed non semper qui respondet statum facit sed sæpe is q propositionē suam confirmat uarius igitur est:pro conditiõe causarum & modo is qui agitis:modo is cum quo agitis:ipsum elicit: Nã si accusator sic intēdat hominem occidisti:si negat reus: statũ faciet qui negat:quod si iure a se q̃ adultus eēt: dicat occisum. quoniam lex permittit adulterum domi tuæ in adulterio deprehensum occidere: nisi aliquid accusator respõdet nulla lis est. sed si non fuit inquit adultis:quia depulsio incipit actoris esse: ille statum faciet: & ita erit status ex
Depræcari prima depulsione:sed ea fier ab accusatore non a reo. Depræcatio:Depulsio depræcari enim proprie est depellere quod obiicitur. significet & simpliciter recusare Virgi. Mereor mortem: nec depcor inquit: Ouidius sæpe præcor mortē: Mortē quoq̃ depcor idem:ne mea sarmaticum contegat ossa solũ: græcæ depræcatio

De constitutione.

Constitutio est prima depræcatio defensoris cum accusatoris in simulatione coniuncta. Constitutiões itaq̃: ut ante diximus tres sunt cõiecturalis: legitima: iuridicialis. Cõiecturalis est cũ de facto cõtrouersia ē hoc mõ: Aiax ĩ silua post q̃ resciuit: q̃ fecisset p insaniã gladio incubuit Vlyxes interuenit: occisũ conspicaf corpe telũ cruētũ educit. teucer interuenit ubi occisum fratrem & inimicum fratris cum gladio cruētato uidet: captis accersit. Hic quoniam coniectura uerum quæritur: de facto erit controuersia: & ex eo cõstitutio causæ cõiecturalis nominatur

ἀποφασις uocatur intentio autem κατάφασις noiatur. Cum accusatoris insimulatione:qa nisi accusator
intenderet nemo depelleretur isimulatio accusatio est:insimulare at accusare:accusator, ut diximus sic intēdit Insimulatio
occidisti hominē:defensor sic depellit.nō occidi:coniecturalis quæstio est:an occiderit:itē occidisti:occidi:sed
iure hoc iuridicialis absoluta:q̄ si ponā aliqd extrinsecus sumas:ut occidi:sed iure:ille.n.occidere me uolebat:
efficit iuridicialis assumptiua:Nā rōnē assumit extrinsecus quare id fecerit:eodem modo fecisti feci: sed me/
lius fuit:q̄ non facere:& est comparatiua constitutio:ut de illo qui cum sic ab hostibus obsideretur: ut effuge-
re nullo modo posset: ita conuenit cum illis ut arma omnia relinqueret: & egredi permitteretur: Accusatus
enim deinde quod arma reliquisset:reliqui inquit sed melius fuit:quam famæ perire: & exercitum amittere.
Coniecturalis constitutio:quot esset cōstitutiones ostendit nunc cuiusmodi sint tum diffinitione tum exem
plo & coniecturalem primum quæ a coniectu hoc est directione quadam rationis ad ueritatem dicta est:unde
& somniorum atq; omnium interpretes coniectores uocamus Græce στοχαστικη uocat στοχαστης enim con/ Cōiectores
iector est. Cōtrouersia lis & certamē qa alter instat factū eē:alter negat:& cōtrouersia nascit hic intentione il/
line depulsiōe.De facto facere.est genere uerbū tā ad facta q̄ad dicta:iōq; de facto ait:& nō addidit dicto:Nā facere
ex dicto controuersia nascit:ut si qs aliū accuset: q aliquid cōtra libertatē dixerit:& ister dixisti cōtra liberta-
tē: ñ dixi cōtrouersia ē an dixerit. Aiax exēplū ē ex sophodis tragœdia sūptū q̄ aiax μαστιγοφορος iscribit.cū
Achillē paris in appollinis templo ipso fauente appolline sagittis occidisset: certamē inter principes græcoꝝ
de eius armis cuiusnam deberēt esse:exortum est.ea autem Vulcanus thetidi egregie fabricauerat:cumq; re/
sponsum ab oraculo esset propinquiori ac fortiori adiudicari debere:duo insurrexerunt Aiax Tælamonius:&
Vlysses:Qui ea sibi arma dari contēderent:magnis apud agamēnonem studiis acta res ē:superior in cā ulysses
fuit.quod adeo indigne tulit Aiax: ut in insaniam uerteretur:& furens dum in Vlyssis irrumpere credit tento
rium stabula igressus est:ubi græcorum præda seruabatur ingentem illic suē cæso omni ferme armēto ac grę
ge captum depaulmento suspendit:& uirgis cæsum prius trucidauit:Vlyssem esse arbitratus:postea uero cum
ad sese redisse demum cognouisset:pudore simul & desperatiōe quadam compulsus:in desertū locum se cō/
tulit:& gladio superincubuit:sed illuc casu Vlysses perlatus alacē intuetur:accurrit:ut gladium e uulnere edu
cit:Ecce & Teucer qui fratrem occisum uidens & iuxta fratris inimicum cruentatum in manu gladium tenen
tem:Vlissem statim cædis fraterne reum facit:dicens occidisti fratrē meum aut Vlysses nō occidi:quæstio est
an occiderit agendum est disputatione quæ sumitur ex coniecturis. Quæ per insaniam fecisset: quoniam
Vlyssem & illius famulos occidisse crediderat. Cōspicatur a con & spicio conspicor descendit:quod uerbum Conspicor
genus mutat & declinatiouē:significationem uero retinet.quædam sunt uerba quæ in compositione mutāt
genus & declinationem simul & significationem:ut facio inficior Capitis arcessit:accusat:& citat accesso uo Accesso
co est:arcesso:accuso:auctores diomedes & Caper:uerba autem quæ ad accusationem pertinent:uel defensio Arcesso
nem: damnationem:uel absolutionem.cum genitiuo cōstruūtur:ut damnatur adulterii absoluitur cædis:po/
stulatur repetundarum:accusatur peculatus. Hic in hac causa.

¶ De constitutione. Tit. xxyii.

¶ CANTO. Constitutio est:constituere est proponere & dicere quid in controuersia sit: ut scribit Victori/
nus libro primo rhe. Vtq; fabius lib. iii. inquit:Quod nos statum:id quidam constitutionem uocant:alii Quæ
stionem: Alii quod ex quæstione appareat statum græci stasin uocant: Quæ appellatio dicitur ducta uel ex
eo q ibi sit primus causæ congressus:uel q in hoc causa consistat. Statum quidam dixerunt primam causarū
conflictionem:quos recte sensisse parum elocutos puto:inquit fabius:Non enim est status prima conflictio fe
cisti non feci: sed quod ex prima conflictione nascitur:idest genus quæstionis fecisti: non feci: an fecerit: hoc
fecisti:non hoc feci:quid fecerit. Cicero autem libro. i. rhet. de inuentione sic: Eam quæstionem ex qua causa
nascitur constitutionem appellamus. Constitutio est prima conflictio causaꝝ ex depulsione intentionis pro
fecta hoc modo fecisti:non feci:aut iure feci. Cum facti controuersia est quoniam coniecturis causa confirma
tur. Constitutio coniecturalis appellatur &c̄. Depræcatio:Cice. lib. i. rhe. de inuentione ait:Depræcatio est
quum & peccasse reus consulto peccasse confitetur. Et tamē ut ignoscatur postulat. quod genus per raro po
test accidere:Vbi Victorinus ait q hæc depræcatio non nisi apud iperatorē aut apud populum ualet: apud iu
dices uacat. Idem Cicero libro. ii. eiusdem operis ait. Depræcatio est in qua non defensio facti sed ignoscen
di postulatio continetur. hoc genus uix in iudicio probari pōt: ideoq; concesso peccato difficile est ab eo qui
peccatorum uindex esse debet ut ignoscat impetrare &c̄. Fabius etiam libro. yii. sic. Vltima est depræcatio:
quod genus causæ pleriq; negarunt ī iudiciū unq̄ uenire. Quin. Cice. quoq; pro ligario idem testari uidetur:
quum dicit:Causas agi cæsar multas equidem tecum:dum in foro tenuit ratio honorum tuorū. Certe nūq̄
hoc modo:Ignoscite iudices errauit lapsus est non putauit: si unq̄ pōt hac &c̄. In Senatu uero & apud populū
& apud principem & ubicunq; iuris clementia est. Insimulatione. accusatione.

Legitima constitutio est cum ex scripto: aut
ex scriptis aliquid controuersię nascitur. Ea di
uiditur in partes sex: scriptum & sententiam:
contrarias leges ambiguum: diffinitionem:
translationem: ratiocinationem. Ex scripto &

¶ FRAN. Legitima constitutio νομικη græce
dicitur. huius partes sex sunt:singulas adiectis expli-
cat exemplis: Prima autē pars ē cum ex scripto & sen
tentia controuersia nascitur: quoniā uoluntas eius
qui scripsit ab eo quod scriptum est dissentire uide/
tur græce κατὰ ῥητὸν dicitur καὶ διάνοιαν. Si sit lex Ex scripto & sententia
ōndit quo modo sententia scriptoris a lege dissenti
re pōt: lex ē: Si tempestate coactus quispiam nauem

ſententia naſcitur controuerſia : cum uidetur ſcriptoris uoluntas cum ſcripto ipo diſſentire hoc modo. Si lex ſit quæ iubeat eos: qui propter tempeſtatem nauim reliquerunt: omnia perdere eorum nauim cæteraq; eſſe ſi nauis conſeruata ſit: qui remanſerint in naui magnitudine tempeſtatis omnes pterriti nauim reliquerunt: & in ſcapham conſcenderunt pręter unum ægrotum. Is propter morbum exire & fugere nõ potuit: Caſu & fortuitu nauis i portum incolumis delata eſt. Illam ægrotus poſſidet. Nauim petit ille: cuius fuerat. Hęc conſtitutio legitima eſt ex ſcripto & ſnīa. Ex contrariis legibus cõtrouerſia conſtat: cũ alia lex iubet aut pmittit. Alia uetat quippiam fieri: hoc mõ: lex uetat eum qui de pecuniis repetũdis dãnatus ſit: in cõcione orationem habere.

relliquerit. In ſcripto: in eo quod ſcriptum eſt: Si ambiguum fuerit & dupliciter intelligi poteſt ut dato q uolet: quod exemplum iſerius eſt. Aut ex ſcripto ex eo quod ſcriptum eſt: cum uoluntas ſcribentis diuerſa a ſcripto fuiſſe uidet: ut paulo poſt de naoi eius uel eorũ nauis fit: cum rebus oſbus quæ in naoi remãſerunt hoc modo qui nauem timore tempeſtatis reliquerit: nauẽ & quæ in ea bona habet: amittito: eius qui in naui remanſerit nauis: & quæ bona in ea ſunt

Lex eſto: Magnitudine tempeſtatis cæteri preteriti ſunt in ſcapham coniecerunt & in tutum locum receperunt: unus remanſit ægrotus qui fuiſſet ſi ei per ægritudinẽ licuiſſet: nauis forte fortuna incolumis in portum delata eſt: ægrotus q remanſit in oaui: lege agit & nauem: ac bona quæ in ea ſunt poſſidere uult: ſed is cuius nauis erat: non patitur ſuã eſſe dicens: Cũq legis uerba negare non poſſit: ſententiam ac uoluntatem ſcriptoris aliam fuiſſe aſſerit: Nec ſimpliciter intellexiſſe eos qui in naui remanerent qcunq eſſent ſed eos dumtaxat qui defendẽdi gratia remanerẽt: To autem nõ defendiſti nec defendere potuiſti: qm ægrotus: tibi igitur nauis adiudicari non debet: hoc loco tantum oſtendit Cicero quomodo ex ſcripto & ſententia controuerſia oriatur: libro ſecundo quibus utraq pars argumentis uti poſſit docebit. In ſcapham: parua eſt nauicula ſchapha quam trahunt nautæ maiori alligata naui: uel in nauim ſublatam fuerũt: illincq in aquam deiiciunt ea autem ad uſus plurimos utũ

Scapha tur: & neceſſarios. Caſu & fortuito: caſu & fortuna differũt tamen. quicquid .n. nobis præter opinionem no

Caſus ſtram accidit caſus dicitur: a cadendo: cadere .n. accidere eſt: & eſt cuius ratio & cauſa in rebus ſecreta eſt: Au

fortuna ctor eſt Aurelius Auguſtinus. Boetius libro quinto de conſolatione inopinatum dicit eſſe euentum ex confluentibus in his quæ ob aliquid geruntur ab effectu cauſam notiſicantem: fortuna uero erit: quæ ne ab effectu quidem cauſam notiſicat: & cuius ratio penitus ignoratis. Ex contrariis legibus: ſecunda pars eſt legitimæ conſtitutionis quæ ἀντίνομια græce uocatur & eſt quotiens controuerſia naſcitur: qm̃ contrariæ inter ſe leges ſunt: uel una lex quæ duo diuerſa comprehendit: ut lex eſt quæ iubet ſi quis uirginem uitiauerit: illius uirgo uel matrimoniũ uel mortem eligere poſſit. Et quidam forte eadem nocte duas uitiat uirgines: quarum altera mortẽ petit: altera matrimonium: hic una eademq lege uirgo utraq agit: quoniam duo contraria capita comprehendit: item due ſunt contrariæ leges: altera ut qui tyrãnum occiderit: petere præmiũ poſſit: altera: ut tyrãno occiſo qnq ex proximioribus eius occidantur: uxor interficit Tyrãnum: petit pmioni oitam filii: quem uult lex occidi: naſcitur ex legum contrarietate controuerſia. Athenis ambæ hæ leges fuerunt.

ANTO. Legitima conſtitutio: eſt quæ in legibus & ſcriptis uerſatur. Ex ſcripto: ex lege aliqua: uel teſtamento: uel pacto: uel ſtipulatione. Ex ſcriptis: ex legibus teſtamentiſue aut pactis aut ſtipulationibus &c̃. Ex ſcripto & ſententia naſcitur controuerſia: Fabius libro .vii. ait. Scripti & uoluntatis frequẽtiſſime inter conſultos quæſtio eſt: & ps magna controuerſiæ iuris hic pendet. Eius genus unum eſt in quo & de ſcripto & de uoluntate quæritur. Id tum accidit: quum eſt in lege aliqua obſcuritas aut uterq ſuam interpretationem confirmat: aut aduerſarii ſubuertit: ut hic fur quadruplum ſoluat. Duo ſurripuerunt pariter .x. milia: petunt ab utroq quadragena: illi poſtulant ut uicena conferant. Nã & actor dicit hoc eſſe quadruplũ quod petat. Et rei hoc quod offerant. Voluntas quoq utrinq defenditur: aut quum de altero itellectu certum eſt de altero dubium. Ex meretrice natuſue concionetur. Quæ filium habebat proſtare cœpit. prohibetur adoleſcens concione. Nam de eius filio quæ ante partum meretrix fuit certũ eſt. Quum uidetur ſcriptoris uoluntas cũ ſcripto ipſo diſſentire. Eſt & aliud: exemplũ: quod ponit fabius li. vii. fit .n. cum ipſis uerbis legis reperimus aliqd per quod probemus aliud legumlatorem uoluiſſe ut in hac controuerſia. Qui nocte cum ferro deprehenſus fuerit alligetur. Cum anulo ferreo inuentum magiſtratus alligauit. hic quia eſt uerbum in lege deprehẽſum ſatis etiam ſignificatum uidet nõ cõtineri lege niſi noxium ferrum. Sed & q uolũtate nitetur ſcriptum quo

Ex cõtrariis legibus tiens poterit infirmare debebit. Qui ſcriptũ tuebit adiuuare ſe et uolũtate tẽtabit. Ex contrariis legibus: oibus autẽ manifeſtũ eſt inquit fabius. li. vii. Nunq̃ eſſe legem legi contrariã iure ipſo: qa ſi diuerſum uidiſſet alterũ altero abrogaretur. ſed eas caſu collidi & euẽtu. Id autẽ pluribus uerbis illic & exẽplis aperit. De pecu

De pecuniis repetundis niis repetundis damnatus hæc accuſatio proprie cadit in eos qui cum forent magiſtratus prouincialibus aut ui aut dolo eripuerũt pecunias: aut uaſa pcioſa: ueſtẽ frumentum: nauigia: nummos: mutatur .iurẽ e in u. In

Concio concione. Aulus Gellius libro .xvii. ſcribit concionem tria ſignificare: locum ſuggeſtumq unde uerba fiunt. Item ſignificare cætum populi aſſiſtentis. Item orationem ipſam quæ ad populum diceretur.

Virtus legis FRAN. Cum alia lex iubet: Modeſtus iureconſultus legis uirtutem hanc eſſe ait: Impare uetare:

Altera lex iubet augurem in demortui locũ

petmittere

qui petat in concione nominare. Augur qdã damnatus de pecuniis repetũdis indemortui locum qui petat nominauit: petit̃ ab eo mulcta. Constitutio hæc est legitima ex contrariis legibus. Ex ambiguo controuersia nascitur cũ res in unam sententiam scripta duas aut plures sententias significat hoc modo. paterfamilias cum filium hæredem testamento faceret: uasa argẽtea uxori legauit. tullius hęres meus terẽtię uxori meæ triginta pondo uasorũ argẽteorũ dato q̃ uolet: post mortẽ ei9 uasa p̃ciosa: & cęlata magnifice illa petit: tullius se q̃ ipse uolet i. xxx. põdo ei dẽbere dicit. Cõstitutio legitĩa ex ambiguo. Ex diffinitiõe cõstat cã cũ i cõtrouersia ẽ quo noie factũ appellat̃: ea est hmõi.

permittere: punire; inter iubere & permittere multum interest: quoniam qđ iubet lex necessario faciẽdum est quod permiserit ĩ tua potestate est: ut facias uel non facias; ideoq̨ diligenter intuẽdum est. Quoniam si lex pmitteret aliquid fieri uel nõ fieri: & alia lex cogat uel uetat: in huius comparatione quæ permittit parum ualet: illud præterea considerandũ est q̨ legum aliæ aliis derogat aut abrogant. Derogare est aliquid tollere. Abrogare uero penitus remouetur supius quoq̨ dictum est. Iubet & uetat. Similis sunt leges quæ iubent & uetant quantum ad uim attinet: quãtam enim ille iubendo uim habent: tantam hæ uetando. Lex uetat exemplum ponit contrariarum legum lex est augur indemortui locũ qui petat. nominato uidelicet nominet augur cum qui substitui indemortui loco querit. Alia lex uetat tñ qui damnatus sit de pecuniis repetundis in cõcione orationẽ habere. Accidit ut augur aliquando damnatus de pecuniis repetundis indemortui locum q peteret nominauerit. Accusatur non licet tibi in cõtione indemortui locum qui petat noiare nã lex est quæ prohibet qui de pecuniis repetundis dãnatus sit: hoc facere tu de pecuniis repetundis damnatus fuisti ergo tibi non licet. Tum ille immo uero licet. Nam lex est quæ iubet augurem indemortui locum nominare: Ego augur sum: ideo indemortui locum qui perit in contione nominaui: accusator & defensor suam uterq̨ legem habet. Qua causam suam defendat. De pecuniis repetundis: repetundarum & de pecuniis repetũdis dicitur: nec habet alios casus: & repetundarum cum dicitur sub intelligitur pecuniarum. Quo nomine pecuniæ: & omnia quibus diuitiæ constant continentur. Hæc accusatio proprie cadit in eos qui cum magistratus esset: prouincialibus aut ui aut dolo eripuerunt: pecunias: aut uasa p̃ciosa uestem frumentum nauigia: numos. Indemortui suppletur substitui: indemortuus dicebatur: qui ante tempus magistratus peracti moriebatur: ut consul qui magistratus annuus erat: si ante anni finem mortuus esset, indemortuus itaq̨ est in ipso magistratu mortuus: cui qui substituebatur: suffectus nominabatur Contio congregatam. Multitudinem populi significet & orationem: quæ habetur. Ex ambiguo tertia pars est legitimæ constitutionis ἀμφίβολια græce dr̃. Et est quando controuersia nascitur in scripto cum in duas plures ue sententias trahi põt multis modis aliquid ambiguũ dicit̃ exemplum ponit cicero in psona propria factũ habuit enim ex terentia uxore filiũ. Testamentũ igit̃ cõdens Tullius inquit hæres meus terẽtiæ uxori meæ. xxx. pondo uasorum argenteorum dato quæ uolet. Dato pro det. Volet: ad terentiam referri potest: & ad hæredem: quæ uolet heres meus uel terentia: & huic nascitur ambiguitas. Celata magnifice: ut nõ solum pondus ea faceret præciosa: sed etiam artificium. Triginta põdo hoc est libellas sex tertius inquit Varro est dupondius & semis. i. duorum pondo & semis: & addit pondo autem libelli est & libellum dicit pondo esse & non libram quoniam ueteres: quemadmodum nũc nos libram habuerũt & libellam. nam libra p̃ciosiores res uenduntur: libella uero uiliores. Ex diffinitione ὅρος græce dicitur diffinit lo cũ nõ de facto ambigitur: sed de facti nomine controuersia nascitur: diffinitionis constitutio appellatur: ut si accusatur quispiam sacrilegii: qui rem sacrã substulit de loco nõ sacro: & fateatur se rẽ surripuisse: sed furtũ nõ sacrilegiũ fecisse qm̃ is sacrilegiũ faciat q rẽ sacrã de loco sacro auferat. Exemplum ipse adiicit cicero: qđ hmõi est.

De pecuniis repetundis

Ex ambiguo

Dupondius

Ex diffinitione

Indemortuus

CANTO. Altera lex iubet. Ordo est. Altera lex iubet augurem in concione nominare supple eum q petat locum indemortui. Indemortui: indemortuus dicebatur: qui in magistratu nondum finito moriebatur. Mulcta: Vlpianus de uerborum significatione scribit. Pœnam generalem nomen esse oĩum delictorũ cohertiõem: Mulctam uero specialis pctĩ: cuius animaduersio hodie pecuniaria est; Pœna autem non tantum pecuniaria: uerum capitis &c̃. Plautus tñ in amph. ait, Nunqd causam dicis: quin te hoc mulctem matrimonio; Et Cic. li. primo tusc. ait. Quæ est igitur eius oratio. qua facit eum plato usum apud iudices iã morte mulctatum. Ex ambiguo controuersia nascitur. Vt fabius li. vii. scribit Amphibologiæ species sunt innumerabiles: aut. n. uocibus accidit singulis: aut coniunctis. Singula afferunt errorem quum pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio est hõnyma dicũtur: ut gallus: utrum enim gentem an nomen auis significet incertum est. Et aiax an thelamonius an oilei filius uerba quoq̨ quædam diuersos ĩtellectus habẽt: ut Cerno. Quæ ambiguitas plurimis modis accidit. Vnde fere lites præcipuæ ex testamentis quum de libertate aut etiam hereditate contendunt ii: quibus idẽ nomen est: aut quid sit legatum quæritur in coniunctis plus ambiguitatis: ut Aio te æacida romanos uincere posse. Per collocutionem ubi dubium est quid quo referri oporteat ac frequentissime quum quidem quod medium est utrinq̨ possit trahi. ut de Troilo Vergilius. Lora tenes tantum: Hic utrum q̨ teneat tantum lora: an quamuis teneat tantum trahatur quæri potest. Vnde controuersia illa: testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem. Quæritur an statua hastam tenens aurea

Indemortuus

Mulcta

Pœna

Plautus

Cicero

Amphibologiæ Species

esse debeat: An hasta esset aurea in statua: Sæpe utri duorum antecedentium sermo subiectus sit in dubium est unde est controuersia: hæres meus uxori meæ dari damnatus esto argenti quod elegerit pondo centum. Vter eligat quæritur. Quæ uoler hic consistit amphibologia: utrum enim ad Tullium uel ad Terentiam referendum sit dubium est. Ex diffinitione. Victorinus li. primo rhet. sic ait. Definitio talis est. Homo est animal rationale bipes risus capax. Descriptio uero talis. Homo est: qui tectum uerticem rotundo capitis attollit: culus sunt sub collo humeri brachiaq; demissa: & cætera in hunc modum. Diomedes autem sic diffinio est oratio: quæ id de quo quæritur aperte describit & determinat. Cicero sic eam diffinit. Diffinitio est oratio: quæ quid sit de quo quæritur ostendit q̃ breuissime.

Cum lucius Saturninus legem frumentariã de semissibus & trientibus laturus esset. Quintus Cæpio: qui per id temporis quæstor urbanus erat: docuit senatum ærarium pati non posse largitionem tantam. Senatus decreuit: si eam legem ad populũ ferat aduersus rem p. uideri eum facere. Saturninus ferre cœpit: collegę intercedere: ille nihilominus cistellam detulit. Cæpio ut illum contra senatusconsultum intercedentibus collegis aduersus rempubli. uidit ferre: cum uiris bonis impetum fecit pontes disturbat: cistas deiecit: impedimento est quo secius feratur lex. Accersitur Cæpio maiestatis. Constitutio est legitima ex diffinitione: uocabulum enim diffinitur ipm. cum quæritur quid sit minuere maiestatem. Ex translatione controuersia nascitur: cum aut tempus differendum: aut accusatorem mutandum: aut iudices mutandos reus dicit.

FRAN. .L. Apuleius Saturninus tribu. ple. legem. tulit ut frumẽtum populo diuideretur: semissibus: & trientibus. Cæpio qui quæstor Vrbanus erat existimans tãtam largitionem pati rempubli. nõ posse: aduersus Saturninum concionem habuit: sed id saturninus contemnens ferre legem perstitit quam pronunciaturus cum pulpitum ascendisset cæpio põtes disturbauit: Cistellas disiecit: in quibus tabellæ continebantur. cæpiõem saturninus maiestatis accersit. Quod magistratuũ læserit populi romani sic igitur instat. læsisti maiestatem: q; tribuno ple. legem ferre uolente impedimento fuisti: ille nõ læsisse maiestatem dicit: sed potius lædere uolẽtem prohibuisse: quoniam Saturninus contra senatus bonorumq; omnium uoluntatem ferre legem uolebat factum conuenit sed quid sit maiestatem lædere diffiniendum est: & propterea diffinitiua dicitur constitutio.

Semis triens Frumentaria de diuidendo frumento. De semissibus & trientibus. uolebat enim ut frumẽtum semissibus & trientibus populo diuideretur & distribueret. Nomina quæ ad pondus pertinent numerum & mẽsuram: pro se inuicem poni solent: pondus pro numero numerus pro pondere: & pro his mensura omnia tamen ad partem integram referri cõuenit uel ponderis: uel mensuræ uel numeri. Quod ut apertius intelligat as est libra unciarũ duodecim: cũ semissem dico: dimidiam partem assis intelligo: si de pondere sermo est. Dimidiũ libellæ accipio. si de agris loquimur: semissem dimidium iugeris esse interpretor: si de mẽsura: ut frumenti: uini: olei: Semissem modium dimidium intelligo. Trientem uero quartam partem: cum igitur semissibus ait de frumento loquens dimidium modium significet: cum trientibus inquit tertiam partẽ exprimit: saturninus. n. legem frumentariã de semissibus & trientibus ferebat: ut iis quidẽ semis daret frumen-**Sextans** ti. i. dimidius modius: illis uero qui minus pauperes essent trines hoc est quarta modii pars donaretur. cæterum maiores nostri omnem summam per partes assis diuidebantur hereditatem: agros ordines Assem pro libella accipiebant: & in duodecim partes distinguebãt: quarum: singulæ unciæ dicebantur ab imo: sextans: duas uncias: quadrans tres: trines quatuor: quincunx quinq;: semis: sex uncias continebant: unde & sic dicitur **Bes** quod sit dimidium assis & a græco descendit a quibus τοῦμισι uocatur mutata in s aspiratione quod fieri in **Dodrãs** multis consueuit septunx septem a septem & uncia bes octo. olim autem des dicebatur: quasi dempto triente: dodrans nouem quasi dempto quadrante: dextans. x. quasi dempto sextante deunx: undeci: quasi una de asse dempta uncia: inde uncia quasi una nam ab uno dicitur. Quæstor Vrbanus questorum alii urbani erãt: qui & erarii uocabantur: ii autem publicæ pecuniæ curam gerebant: alii ad exigenda uectigalia in prouincias mittebantur. Alii maleficia conquirebant a quorum quæstionibus exercendis quæstores uocari sunt: auctor uarro sed qui pecuniæ præerant quæstores nominabantur: q; inquirendæ pecuniæ: & conseruãdæ causa crearentur: & quia de capite ciuis romani in iussu populi non erat lege permissum consulibus ius dicere: quæstores constituebantur a populo qui capitalibus rebus præessent: & ii parricidii appellabantur quorum & lex. ii. **Aerariũ** tabularum meminerat quæstor ergo urbanus qui idem & curatius uocabatur: & publicæ præerat pecuniæ. Aerarium. locus in quo publicæ reponebantur pecuniæ: ærarium uocabatur ab ære: cuius nomine omnis pecuniæ continebantur: argentum etiam & aurum siue graue esset siue signatum ærarium suum ĩ æde saturni romani esse uoluerunt: quoniam tempore quo saturnus italiam incoluit fertur in eius finibus furtum nullum esse cõmissum. Aut quia sub illo nihil erat cuiusq̃ priuatum: ut apud eum locaretur populi pecunia communis sub quo fuissent cunctis uniuersa communia. Senatus decreuit. Cum de hac lege frumentaria quam saturninus ferre uolebat. cæpio in senatu retulisset in hanc sententiam senatusconsultum factum est: contra rempub. esse si eam saturninus ferat. Collegæ alii tribuni nam ii sunt collegæ qui ad eundem eligunt magistratum.

magistratū. Intercedere impediebant: est āt pprie ul aut uerbo in mediū se opponere & īpedimento eē. Ille Saturninus qui senatusconsultum contēnebat. Pōtes disturbat: uel scalas intelligis gradusq per quos in suggestum ascendebatur ut per transuersum posita tigna cum tabulis instar pontis eminens autem extruebatur pulpitum. unde lex recitaretur & ab omnibus qui circunfusi erant exaudiretur: caeterum pons est p quē super prohibitum ambulamus elementum uel aeri: ut uel aqua cistellam: capsulam nam cista capsa est cuius diminutiuum est cistella: graecum autem uocabulum est. Accersit maiestatis. lex iulia maiestatis in eos qui contra rempubli. aut imperatorem aliquid moliti essent suum extendebat uigorem: cuius poena animae amissionem sustinent: & memoria rei etiam post mortē damnatur. Ex translatione. quinta pars est legitimae constitutionis: quae aliis quoq nominibus appellatur: Nam cōmutatio transumptio & transpositio dicitur. Hermagoras primus principalem fecit constitutionem μεταληψιν graeci uocant translatiua nominatur quoniam ait Cicero in rhetoricis de inuentione actio translationis & cōmutationis indigere uidetur: est autē actio ius persequendi in iudicio quod tibi debetur: Utimur hac constitutione quotiens ex eo pendet causa: ut ab alio nos accusari debere dicamus aut non nos: sed alios accusari aut non apud hos sed apud illos: non hac lege: sed illa: non hoc crimine sed illo: non hac poena sed illa. Aut tempus: ut si cum aliquo conueneris te illi daturum inter quinquennium centum: & ille ante tempus postulet: non negas te centum debere sed ante tempus peti dicis ideoq differendum expectandumq ut quinquēnium praetereat. Aut accusatorem: ut si ignominiosus sit aut infamis accusator qui actionem habere non possit fatebimur obiectum crimen. sed mutandum esse accusatorem dicemus. Mutandum iudices ut si dictum olim fuisset non debes apud praetorem petere fidei cōmissum: sed apud consules maior enim praetoria cognitione summa est item si sacerdos tēpore nostro apud praetorem accusatus ad Episcopum quem iudicem suum esse dicat rem deferri postulet.

Cista

Ex trāslatione

ℭ ANTO. Lucius saturninus. Lu. Apuleius saturninus tribu. plaeb. seditiosus fuit de quo plura Pli. de uiris illustribus ubi etiam ait: q aurum dolo aut scelere caepionis partum ad emptionem agrorū conuenerit: aquas & igni interdixit ei qui in leges suas non iurasset. Meminit & Liuius li. lxix. Legem frumētariam: ad frumentum pertinentem. De semissibus & trientibus idest de sexta parte & quarta. Semis enim sexta pars assis est. Triens uero quarta: erant autem & pondera & mensurae. Quaestor urbanus aiunt quaestores appellatos q publicae quaerendae pecuniae praepositi essent. Erat autem quaestorum aliquis: qui aerarii: & urbanae pecuniae curam gerebat. Aliquis uero prouincias exigendis uectigalibus sortiebatur. Aliquis maleficia conquerebat. Varro autem sic ait. Quaestores a quaerendo: q conquirerent publicas pecunias & maleficia. Aerarium dicitur locus publicus: ubi reponuntur thesauri uel pecuniae ab aere: Unde prius pecunia fuit. Largitionem largitas rationabilis dicitur largitio uero uitium. quum ob iniustam causam alicui largiuntur aliquid: refert autem ad prodigalitatem non liberalitatem. Intercedere oppugnare & impedire coeperunt. Cistellam qua scilicet suffragia populi in creandis magistratibus legibusq iurendis colligebantur: hanc alii Sitelam appellant. Cicero enim in oratione pro Cornelio de maiestate sic ait. Neq maius est legere codicem cū intercedatur q sitelam ipsam cum ipso intercessore deferre: Pontes: gradus quibus pulpitum ascendebant. Quo secius: ut aliter. Maiestatis Cicero li. ii. rhe. de inuent. sic ait. Maiestatem minuere est de dignitate aut amplitudine aut ptāte populi: aut hoꝝ qbus populus potestatem dedit aliquid derogare. li. autem. ii. rhe. ad herennīū idē Cice. sic. Maiestatē is minuit: qui ea tollit: ex quibus rebus ciuitatis amplitudo cōstat: haec sunt ea quae capiunt suffragia populi & magistratus consilium: Nēpe igitur tu & populū suffragio & magistratum consilio priuasti: quum pontes disturbasti. Item ex contrario maiestatem is minuit: qui amplitudinem ciuitatis detrimento afficit: Ego non affeci: sed prohibui detrimenta: aerarium conseruaui libidini malorum restiti. Maiestatem omnem interire non passus sum &c̄. Ex translatione: idest transmutatione: num alio modo: alio tēpore: alio loco num alia lege: num alio quaerente: aut agente. Tēpus differendum: ut si quis ab aliquo cōmodatum frumentum peteret mense aprilis: debitor uero diceret se debere in iunio post messem scilicet. Accusatorem mutandum: ut si dominus accusaretur a liberto & seruo iam manumisso: aut patronus a cliēte: aut pater a filio. Cauent. n. leges ne quis horum praedictos accusent. Iudices mutandos: ut si quis accusaretur epo cum esset accusandus praetori. Reus. i. accusatus is enim est reus: q defendit & propulsat accusationem. Ut autem festus ait: reus dictus est ab re quam promisit ac debet.

Largitas
Largitio

Maiestatem diminuere

Hic parte cōstitutiōis greci in iudiciis nos in iure ciuili plerunq utimur: in hac parte nos iuris ciuilis scientia iuuabit: in iudiciis tamen non nihil utimur: ut hoc modo. Siquis peculatus accusatur: quod uasa argētea publica de loco priuato dicat sustulisse: possit dicere cū diffinitiōe sit usus qd sit furtū qd peculatꝰ secū furti agi nō peculatus oportere: haec portio legitiȩ cōstitutiōis his de cāis raro uēit i iudiciū:

ℭ FRAN. Hac parte graeci Translatione graeci in causis iudicialibus & criminalibus utebantur cum dicebant non esse damnandū hac poena nō hoc tpe nō apud hunc magistratū nostri magis in petitionibus & in re pecuniaria usi sunt item graecis ptoriae exceptiones certe nō erant; nec a causa cadebat qui non sic agebat ut eā postulabat. In iure ciuili: quotiens de iure q̄stio est: Nouimus autē multas iure ciuili cōparatas exceptiones defendendorum eorum gratia cum quibus agit̃ saepe enim accidit: ut licet ipe psecutio quā accusator experitur iusta sit: tn̄ iniqua sit aduersus eum cum quo agitur: uerbi gratia: si metu coactus aut dolo inductus uel errore lapsus stipulan

ei tityo promisisti: quod non debueras promittere palam est te iure ciuili obligatum esse & actio qua intenditur dare te oportere efficax est: sed iniquum est te condemnari ideoque datur tibi exceptio causa metus aut doli mali: aut in factum composita ad impugnandam actionem plurima ad hoc: ac diuersi generis exempla: ex libris iuris ciuilis: ubi de actionibus tractatur: sumere studiosis licebit. In iudiciis tamen: more græcorum: q̃uis in iure ciuili & pecuniariis tantum causis translatione uti soleamus in iudiciis quoque uti nos contigit ita tamen ut ad eam per diffinitionem: accedatur: ut prius rerum uocabula diffiniantur. Quintilianus uix in ulla ait controuersia translationis statum reperiri: ut non & alius in eadem recte dici possit: ideoq; a quibusdam eum esse exclusum: idem dicit translationem non habere quæstionem de qua contendit orator: sed propter quam contendit nam si dicitur occidisti hominem non occidi quæstio est an occiderit & status coniectura non est tale habeo ius actionis non habes: ut sit quæstio an habeat & inde status: habeat enim actionem nec ne ad euentum pertinet: non ad causam: Et ad id quod pronũciat iudex non ad id propter quod pronunciat: hoc illi simile est puniendus es: non sum uidebit iudex an puniendus sit: sed nunc hic erit quæstio nec status: sed illic puniendus &c̃. hominem occidisti non occidi: an occiderit. Si quis peculatus: exemplum est quomodo translatione in iudiciis utamur accusatur aliquis q; uasa publica de loco priuato sustulerit: qui accusat peculatus accusat: non furti maiore enim pœna peculatus quam furti crimen punitur accusator autem sic instat damnari debes peculatus quoniam uasa publica surripuisti: contra defensor non peculatus

Furtum sed furti damnari debeo: quoniam de loco priuato sustuli: uterque uero per suæ causæ commodo diffinire

Peculatus qui accusat peculatus inquit est publicæ rei subtractio. Tu rempubli. subtraxisti peculatus igitur damnari debes. contra qui defendit: furtum inquit est cum de loco priuato aliquid subripitur: hic de loco priuato sustulit furti ergo damnari debet per finitionem itaq; ut dictum est: ad translationem deuenitur: & dicitur furti agi oportere non peculatus: & si causa transfertur a crimine peculatus ad crimen furti: & peculatus autem

Peculator furtum publicum significat a pecore autem dicitur: eo q; ueteres romani nihil præter pecora habebant. Et peculator is erat qui furto pecora subducebat: & qui populum fraudat peculatus: pœna tenetur. unde dependari uerbum: sed quoniam in diffinitiua constitutione quæritur: quid fur: quid sacrilegus: quid furtum: quid peculatus idem esse cum ea uidetur Translatio: sed differt quoniam in diffinitiua crimina utraq; iunguntur. Non enim cum sacrilegum dico: furem nego: in translatione uero uno est accusandus crimine: siue illo ad quod intendimus: siue illo ad quod reus transferri postulat actionem. Hæc portio: rõnem subiicit cur translatiua constitutio raro ueniat in iudicium.

Ius ciuile ¶ANTO. Hac parte constitutionis: scilicet legitimæ. Nam dictum est esse sex partes constitutionis legitimæ. In iudiciis: idest in rebus criminalibus. in quibus est accusatio & defensio. In iure ciuili. in rebus pecuniariis: & in quibus agitur de ciue. Iuris ciuilis scientia: Cicero in topicis scribit ius ciuile id esse: quod in legibus senatus consul tis rebus iudicatis iuris peritorum auctoritate edictis magistratuum more æquitate constat. Pauloq; superius dixerat. ius ciuile est æquitas constituta iis: qui eiusdem ciuitatis sunt: ad res suas obtinendas idem quoq; libro primo de oratore scribit q; tenenda est oratori omnis antiquitas: exemplorumq; uis: neque ius legum: aut ciuilis iuris scientia negligenda est. Peculatus idest furtum publicum: & dici cœpit a pecore tunc quum romani præter pecudes nihil haberent. Auctor est festus. Furtum idest occulta surreptio ut ait Nonius. Vt aũt in digestis scribitur. furtum est contractio uel contractatio fraudulenta rei alienæ mobilis corporalis quæ sit inuito domino cuius res fuit: aĩo lucrandi. In priuata actione. i. ciuis ad ciuem. per sonæ ad p̃sonam est ãr actio ius p̃sequendi. Prætoriæ exceptiones. p̃tor urbanus dictus qui præiret iure. itẽ

Actiões prætor dictus qui p̃iret exercitui. ut Varro scribit.

quod in priuata actione p̃torię sunt exceptiones: & a cã cadit: is q & nõ queadmodũ oportet egerit: & in publicis quęstionibus cauetur legibus ut ante si reo comodum sit: iudicium de accusatore fiat utrum illi liceat accusare: nec ne ex ratiocinatione cõtrouersia constat:

¶FRAN. Quod in priuata actione prætoriæ exceptiões fiunt. quod ut intelligaĩ sciendũ est: Actio nũ alias publicas alias priuatas eẽ i priuata: lex nulla est de publicis nõ lege sancitũ ẽ ut siqs repetundarũ peculatus furti adulterii maiestatis accuseĩ: q̃ publicæ actiones sũt: certis legibus ea etiã p̃sequi licet si qs uero creditã pecuniã: aut quo uis mõ alteri traditã petat restitui priuata actio ẽ nullaq; lex ad eã actio

exceptiones nẽ scripta est sed reddere oportet nisi creditor ita cõuenerit nec oĩno reperere. Quod si est exceptio propria succurrit ne reddat is a quo petiĩ. Exceptiones uero aut in rem sunt aut in personam. Item aliæ perpetuæ sunt: & peremptoriæ: aliæ temporales: & dilatoriæ. perpetuæ & peremptoriæ sunt quæ semper agentibus obstant: & semper rem de qua agitur perimunt: qualis est exceptio doli mali & quod metus causa factum est: & pa

Dilatoriæ aut temporales cti conuenti cum ita conuenerit ne omnino pecunia peteretur. Temporales atq; dilatoriæ sunt quæ ad tempus nocent & temporis dilationem obtinent: quales sunt pacti conuenti cum ita conuenitur ut intra certum tempus agatur ueluti intra quinquẽnium. Nã finito eo tẽpore nõ impeditur actior rem exequi: ergo ii qbus intra tempus certum agere uolentibus obiicitur exeptio aut pacta conuẽti aut alia similis differre dñt actionẽ: & post tẽpus agere ideo & dilatoriæ actiones appellantur. Alioqui si intra tempus egerint obiectaq; sit exceptio neq; eo iudicio quicq̃ consequerũr: propter exceptionem: nec post tempus olim agere poterant: cum temere rem in iudicium deducebant: hodie autem qui non egerint queadmodũ oportet. leuius puniuntur & ze

minianæ

minianæ subiacent constitutioni: quæ qualis sit: & in libris de nouarum constitutionum: & in institutionibus: ubi de exceptionibus agitur cognosci potest prætoria autem exceptio sic diffinitur exceptio est alicuius actionis uel diffinitionis alicuius ciuilia iura scribentis aliqua de causa per prouidentiã prætoris exclusio. Prætoriæ actiones &c. ut qcquid uendideris ne redibito: prætoria ad hoc exceptio est quod dolo malo fit ratũ non esto: ut si equũ uendideris & uitium occultaueris, æquum redibito penes prætorem uero omnis publici priuatiq; iuris apud romanos potestas fuit: ut nulli præter q̃ illi ius cõdere & uetera abrogare facultas eẽt: adeo aũt prætoris creuit auctoritas: ut quod ipse dixisset ob ipsius honorem ius honorarium uocaretur. A causa cadit. Nihil est aliud a causa cadere: q̃ ius persequendi quod tibi debetur amittere. Quemadmodum oportet &c. ut qui non petierit debito tempore: aut apud eos apud quos debuit aut non quomodo debuit a causa cadat ĩ publicis quæstionibus: in criminibus quorum cognitio ad senatũ uel populum pertinet sæpe contigebat apd̃ maiores nostros: ut cum publici criminis quispiam accusabatur prius ageretur uter accusare deberet si duo essent: & sic translatio in iudicium non ueniebat: Vt in causa uerris prius de futuro accusatore actum est nam Qu. Celius niger siculus uerris quæstor & ut ipse dicebat inimicus: quoniã ab eo læsus fuerat se non Ciceronem constitui accusatorem debere contendebat. Cõtra Ci. se accusare debere ostendebat: & pbabat: ut i ea cognoscitis orationem quæ diuinatio inscribitur: quoniam non de facto quærit illic coniectura: sed de futuro q est diuinatio uter debeat accusare. Alii tamen ideo putant dictã diuinationem. q iniuriati iudices cã sederet & qd̃ uellent statuere de utroq; possent. Alii q res agererur sine testibus: & sine tabulis: & his remotis argumenta sola sequerentur iudices: & quasi diuinarẽt auctor asconius. Si reo cõmodũ sit: non si reo placuerit exponas: sed potius si utile fuerit: quoniam is qui non idoneus esse dicatur: & infestus, iratusq; nimium uideatur esse & uehementissimus esse cognoscatur accusator qualis in uerrem futurus ab aduersariis Cicero timebat. Liceat quoniam si futurus crederetur. præuaricator eẽ accusator non potest nec deberet. Ex ratiocinatione &c. Vltima pars est legitimæ constitutionis: quæ collectiua & ratiocinatiua aliquando appellatur: non nunq̃ etiam syllogismus græco uocabulo nominatur. Est autem syllogismus perfecti argumenti species: ex ppositione: propositionis ratione & assumptione constans: ut si homo est animal homo est substantia: atqui homo est animal ergo est substantia: ẽ & Rhetoricus color de quo præcepta inferius dabuntur libro quarto: ratiocinatione autem utimur cum res sine certa lege in iudicium uenit: nam ex legibus quæ sunt: similitudinem ad rem cui certa lex scripta non est: aucupamur: longe autem plures casus sunt: qui accidunt q scriptæ leges: & emergentes casus leges fecerunt: faciuntq; quotidie. Ideoq; legum interpretes qui iure consulti appellantur: si forte aliquid de iure cautum non sit: sumpta ad id utuntur ab eo de quo cautũ est similitudine: uel a pari argumentantes: uel a maiori ad minus uel contra.

Prætoria exceptio

A causa cadere

Ex ratiocinatiõe

Syllogismus

¶ ANTO. Prætoriæ exceptiones. Institutiones adeo quidem aucta est prætoris auctoritas: ut quod prætor ipse dixisset: ob ipsius honorem ius honorarium uocaretur. Ex ratiocinatione fabius libro septimo syllogismum appellat: ubi ait q syllogismus habet aliquid simile scripto & uoluntati: quia semper pars in eo altera scripto nititur. Et postea inquit. Ergo hic status ducit ex eo quod scriptum est ad id quod incertum est qd̃ quoniam ratione colligitur: ratiocinatiuus dicitur. Vt autem cicero li. i. rhe. de inuent. ait. Est oratio ex ipsa re probabile aliquid eliciens: quod expositum & per se cognitum sua se ui & ratione confirmet.

cum res sine propria lege uenit in iudicium: quæ tamen ab aliis legibus similitudinem quandam aucupatur. Ea est huiusmodi lex. Si furiosus existet agnatorum: gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto: & lex: qui parentem necasse iudicatus erit ut his obuolutus & obligatus corio deuehatur in fluentem. Ex lex paterfamilias uti super familia pecuniaue sua legauerit: ita ius esto: & lex. Si pater familias intestatus moritur familia pecuniaque eius agnatorum gentiliumque esto: malleolus iudicatus est matrem necasse: eo damnato statim folliculo lupino os obuolutum est: & soleæ ligneæ pedibus inductæ sunt: in carcerem inductus est: qui defendebant eum tabulas in carcerem afferũt: testamẽtum

¶ FRAN. Quæ tamen ab aliis legibus &c. exẽplũ ipse subiicit Cice. leges aũt oẽs q̃ pponunt nihil oĩno ad crimẽ. P. Malleoli ptinẽre uident: q tpe quo marius cimbros supauit perẽpta matre primus oium insutus culleo in mare pcipitatus ẽ auctor ẽ Liuius li. lxviii. ab urbe cõdita Capeus ãt post mricidiũ accusãte fratre q minor natu erat in carcerẽ trusus est: illic ãt afferẽtibus tabulas q defenderãt testamentũ cõdit: & desẽsores hæredes istituũt: ii postq̃ Malleolus Supplicio affectus ẽ: hæreditatẽ adeũt testamẽto freti: sed eos Malleoli ff ab hæreditate depellit dicens ad se puenire! Nulla leũ certa ẽ q̃ uetet uel pmittat mricidã testamẽtũ facere: diuersæ tñ afferũt: ex qbus p similitudinẽ hic facere potuisse: illic ñ potuisse oñdit. Agnatorũ gẽtiliũq; agnati dñr q ex pña linea descẽdũt usq; ad septimũ gradũ: Caius iurecõsultus agnati iqt dñt q ex eadẽ agnatiõe nati sũt: ut ff ex eodem pre & fris filius cuiusdẽq; nepos paulus ãt iter agnatos & cognatos hoc dicit interesse: qa i agnatis cõtinẽtur cognati sed nõ agnati i cognatis exẽpli cã frater pris. i. patruus idẽ cognatus ẽ & agnatus at ñ cognati ñ agnati ut fr mris. i. auũculus: & filii eius cognati sũt ñ agnati. Gẽtiles ãt dñr: ex eadẽ gẽte id ẽ familia & q idẽ nomine gentis cõe hñt ut scipiones marcelli. Ex

Agnatus

Cognatus

Gẽtiles

ipso præsente conscribunt testes: recte affue-
runt: de illo supplicium sumitur. Hi qui hære
des erant testimonio hæreditatem adeūt. Fra-
ter minor malcoli qui eum oppugnauerat in
eius periculo suam uocat hæreditatem lege
agnationis hic certa lex in re nulla affertur &
tamen multæ afferuntur ex quibus ratiocina
tio nascitur quare potuerit: aut non potuerit
iure testamentum facere. Constitutio legiti-
ma ex ratiocinatione: cuiusmodi partes essent
legitimæ constitutionis ostendimus nunc de
iuridiciali constitutione dicamus.

lex ē qui parentes: ad huc in iure ciuili lex pompeia ē
de parricidiis: q̄ cauet: ut si q̄s parentis aut filii aut oī
Lex pō- no eius effectiōis quæ nuncupatione parricidii conti
peia netur: fata pperauerit siue clam: siue palam id ausus
fuerit: nec non is cuius dolo malo id factū fuerit uel
conscius criminis extiterit: licet extraneus sit: pœna
parricidii puniat̄: & non gladio non ignibus: non ulli
Pœna p solemni: alii pœnæ subiiciatur: sed insutus culleo cū
ricidorū cane & gallo gallinario & uipera & simia: & inter eas
ferales angustias cōpræhēsus: ut regionis qualitas tu
lerit uel in uicinum mare uel in amnē proiiciatur: ut
omniū elementorū usu uiuus carere incipiat: & ei co
elū superstiti terra mortuo auferatur. de qua re sic
ait iuuenalis: cuius supplicio non debuit una parari si
mia: nec serpens unus: nec Culleus unus: & Cicero in
oratione p Sex. Roscio: quanto nostri maiores sapiē
tius: q cum intelligerent: nihil eē tam sanctum qd nō
aliquando uiolaret audacia supplicium in parricidas singulare excogitarunt: ut quos natura ipsa retinere i of-
ficio non potuisset magnitudine penæ a maleficio submouerentur in sui uoluerunt in culleū uiuos atq̄ ita in
flumē deiici. Valerius maximus primū targnii prisci iussu Tulliū duū uirū q̄ librū ciuiliū sacrorū secreta cōti
nētē custodiæ suæ cōmissū pcio corruptus petronio sabino ex scribendū dedisset insutū culeo i mare pieciū es
se dicit idq̄ supplicii genus nō multo post parricidis lege irrogatū fuisse: q̄ eadē pœna deorū & parentū uiola
tio expiāda uideret̄. Si paterfam lias: patrisfamilias ius ē testamentū facere & sicut ipse legauerit: ita distribui
Follicu- bona debēt qd si idē intestatus decesserit: agnatorū bona eius & e gentiliū sūt cū alii hæredes pximiores non
lum extiterint. Folliculo: culleo & corio lupino ad similitudinē follis fcō. Soleæ ligneæ. cōpedes q̄ his q̄si soleis
Solea pedes induunt̄. Cæterū solea calciamēti genus ē quo plantarū calces tm̄ in fine regunt̄. Cætera ppe nuda &
Crepida teretibus habenis uincta sunt κρηπῖδας græci uocāt & sutores earū crepidarios dicta q̄ solo pedis subiicit̄ ē
& piscis ad calcei similitudinē solea formā habēs planum. Auctor Plinius ē & q̄ equi & muli ex ferro calcian
tur. In carcerē ductus ē ut paulo post suppliciū de eo sumeret̄ tabulas in qbus testamētū scriberet̄ p̄ uos nō
fuerit defensores forte dixerūt quo minus absolueritis: quare satius est & cōuenientius uos hæredes institui: q̄
in potestatē inimicorū tuorū bona tua deueniāt. Ipsa psente: irritū fuisset testamētū nisi testator affuisset: cū
cōderet̄ ritæ. solēniter & serui romanā cōsuetudinē qnq̄ testibus ciuibus romāis puberibus psentibus libri-
pēde: & eo q familiæ emptor dicebat̄ uocabaturq̄ testamētū sic factū p æs & librā: hoc ē p emācipationē. Hæ
reditatē adeūt ea lege: paterfamilias uti sup familia pecuniaq̄ sua legauerit: ita ius esto: me reliqt hæredē bo-
norū suorū ergo iure ad me deuoluit̄ hæreditas. Frater minor malleoli &c. hic materna pietate cōmotus fra
Per æs trē oppugnauerat. Agnationis lege: q̄ ē si paterfamilias intestatus morit̄ familia pecuniaq̄ eius agnatorū gēti
& librā liūq̄ esto sed occurrit nūq̄d testamētū. malleolus nō cōdidit. Cōdidit qdem: sed cōdere nō potuit qm̄ furio-
sus erat: qd̄ āt fuerit furiosus manifeste appet: qa matrē occidit nemo āt nisi furiosus posset matrē occidere.
Ex qbus rōcinatio &c. Collectio: & syllogisma: hoc mō q matrē occidit is furiosus uidet̄ esse Malleolus matrē
occidit: igit̄ furiosus fuit: & testamētū cōdere nō potuit: Nā lex ē. si q̄s furiosus existit agnatorū gētiliūq̄ in eo
pecuniaq̄ eius potestas esto: ergo pecunia eius mea ē lege agnationis q defēdit mihi inqt debet̄ hæreditas: nā
potuit malleolus maior natu & pfamilias cōdere testam̄tū: lege paterfamilias: uti sup familia pecūia ut sua
legauerit: ita ius esto. Cuiusmōi &c. de iuridiciali cōstitutiōe pcipere nūc icipit: q̄ in duas diuiditur partes ab
solutā: & assumptiuā Δικαιολογία græce uocatis & generalis a nōnullis noiat̄: qa æquū ne sit qppiā: an ini-
quū: iustū uel iniustū pmissū aut nō pmissū uetitū uel cōtra disputat. agit interdū de rei qualitate psona non
adiecta: in causis. s. hypotheticis ut bonæ ne an malæ sint diuitiæ: sic a Cic. in rhetoricis de inuētione diffinit̄.
CANTO. Sine ppria lege: fabius li. vii. ubi de syllogismo tractat inqt. Maioris pugne ē scripto ducere qd
scriptū nō ē: q patrē occiderit culeo insuat̄. Matrē occidit. In hoc genere hæc q̄runt̄. An quotiēs ppria lex nō
ē simili sit utēdū. An id de quo agit̄ ei de quo scriptū ē. simile sit. Simile āt & maius ē & par & minus i illa prio
re an satis lege cautū: sit an & si parū cautū ē & hoc sit utendū. In utroq̄ de uoluntate legum latoris. Sed de
æquo tractatus potētissimi. Ea eiusmodi ē: Ea. s. cōtrouersia ex rōcinatione. Corio: parricidæ. n. puniebātur.
Culeo. i. corio in quo simia cāis serpēs & gallinaceus cū ipso icludebat̄. Deinde uel i uicinū mare uel in amnē
piiciebat̄: ut oīum elemētorū usu uiuus caret̄ incipet. & ei cælū supstiti terra mortuo auferret̄ &c. De culeo q
dē latius diximus in iuuenale satyra octaua: Cice. āt in orōne p roscio sic ait: Quāto maiores nři sapiētius: q
quū intelligerēt nihil eē tā sanctū qd̄ nō aliqn̄ uiolaret audacia: Suppliciū in parricidas singulare excogitaue
rūt: ut quos natura ipa in officio retinere nō potuisset: magnitudie pœne maleficio sūmoueret̄: insui uolue-
rūt i culeū uiuos: atq̄ ita i flumē deiicit. O singularē sapiam iudices: nō ne uidēt hūc hoiem ex terū natura sub-
stulisse & eripuisse: cui repēte cælū solē aquā terrāq̄ ademerit: ut q eū necasset unū ipe natus eēt: careret his re
bꝫ oībꝫ: ex qbꝫ oia nata eē dnt̄. Noluerūt feris corpus obiicere: ne bestiis quoq̄ q̄ tm̄ scelus attigisset imaiori
bus uterēt̄. Nō sic nudos in flumē deiicere: ne quū delati eēnt i mare ipsū polluerēt: q° cætera q̄ uiolata sūt ex

pari putant &c. Gentiliū: gentilis dicit ex eodē genere ortus: & is qui eodē noīe appellat: ut scribit festus: Paterfamilias: familia antea in liberis hoībus dicebatur quorum dux & princeps uocabatur pater & materfamilias: postea hoc nomine etiam famuli appellari coeperunt permutata littera cū ū. Auctor est festus.

De iuridiciali constitutione.

Iuridicialis constitutio est cū factum conuenit: sed iure: an iniuria factū sit: q̄ritur. Eius cōstitutionis ptes duæ sunt: quaꝝ una absoluta: altera assūptiua noiatur. Absoluta est: cū idipsum qđ factum ē ut aliud nihil foris assumatur recte factum esse dicemus: ea ē huiusmodi minimus quidā nominatī Actium poetā cōpellauit ī cœnaculo: qū eo Actius iniuriarū agit: hic nihil alıđ defēdit nisi licere eū noiare cuius noie scripta den

FRAN. Cōstitutio iuridicialis est in qua æqui & recti natura aut p̄mii aut poene rō quæritur: ps q̄ absoluta uocatur: factū cōfitetur: & iuste factū aut recte affirmat nihil extrinsecus quærens p̄ficiū ad defensionem facti assumptiua uero cōtra extrinsecus facti causam assumit: sed hæc exemplis patebunt. Factū cōstat: ut fecisti feci: sed iure feci: factū conuenit: quæstio est: iure ne fecerit: Nā iniuria factum: accusator contēdit. Absoluta &c. quoniā absoluta est hæc est ipsa p se pfecta: nullo extrinsecus assūpto indiget adminiculo: exemplum ipse subiicit Ci. minus quidam actium in cœnaculo nomiatim appellauit: actius grauiter tulit qđ proprio noie merito appellasset: nā cū poeta esset poete nomine appellari uoluisset: Mimū itaq accusat iniuriarum appellasti me actium: appellaui: sed iure: nam nomine actii tragœdias recitādas tu ædis: sic enim inscribuntur actii poete tragœdia: si te appellaui actium quod te tu ipse facere soles iniuriarum mecum agere nō debes: ecce quomodo hæc constitutio nihil assumit extrinsecus: sed iure uel iniuria factum esse dicit: in cœnaculo cœnacula loca sunt in superiore domus parte quo nomine & omnis pars superior appellatur domus: Auctor est uarro scalis ad cœnacula ascendebatur: ut festus inquit. Agere iniuriarum est de iniuria cōqueri: & accusare Atius quintus anna uocabatur: sic a uitio crurum cognominatus est atta: enim sunt qui plantis insistunt: & atterunt magis terrā q̄ ambulant: auctor est festus: Mimi sunt quos histriones nos uocamus q primum ex histria uenerunt quod imitari est & effingere psonas enim in scena agebant.

Cœnacula
Atta

De iuridiciali. Ti. xxviii.

ANTO. Iuridicialis cōstitutio est: Cicero libro. ii. rhe. de inuen. sic ait: iuridicialis est: in q̄ æqui & iniq natura & præmii aut poene ratio q̄rit. huius partes sunt duæ. Quarū alterā absolutā: alterā assumptiuā nomiamus. Absoluta est: q̄ ipsa in se nō ut negocialis īplicite & abscōdite: sed patētius & expeditius recti & nō recti q̄stionē cōtinet. Ea est hmōi. Qūū thebani lacedæmonios bello supauissent: & fere mos eēt graiis: cum iter se bellum gessissent: ut hi q uicissent trophæum aliquod in finibus statuerent: uictoriæ modo in p̄sentia declarandæ causa: non ut in perpetuum belli memoria maneret: æneū statuerunt trophæum. Accusantur apud amphictionas. i. apud cōmune græciæ consiliū. Intentio est: non oportuit. Depulsio est oportuit. Quæstio est: oportuerit ne. Ratio est: Eā. n. ex bello gloriam uirtute pepimus: ut eius æterna insignia posteris nostris relinquere uellemus. Infirmatio est: attamen æternū inimicitiarū monumentū statuerint: recte an contra fecerint. Hāc ideo rōnem subiecimus: ut hoc causæ genus ipsum de quo agimus cognosceretur.

Apud amphictionas

tur agēda. Assumptiua pars est: cum p se defensio infirma est: sed assumpta ex contraria re cōprobatur. Assumptiuæ ptes sunt quattuor: cōcessio: remotio criminis: trāslatio cris: cōparatio. Cōcessio est cū reus postulat sibi ignosci ea diuidit in purgationē: & depræcationem: Purgatio est: cum consulto negat se reus fecisse. Ea diuiditur ī fortunam īprudentiam: necessitatē: fortunā: ut Cępio apud tribunū plębis de amissione exercitus. imprudentiā: ut ille q de eo seruo ꝫ dominū occiderat suppliciū sūpsit: cui frater esset: anteq̄ tabulas testamenti aperuerit: cum is seruus testō manumissus.

FRAN. Assūptiua: cōtraria ē supiori: quotiens res īfirma p se ē sed extrinsecus assūit aliqd quo confirmet: q̄ttuor huius ptes sūt singulas subiectis exemplis expōit Cic. Cōcessio ē: cū reus non id qđ factū ē defēdit cū id acciderit: qđ q fecerit: nec pfuerit: nec illatā prius iniuriā uindicauerit: nec cōpulsus aliquo mō fuerit: necesse ē: ut ueniā postulet. Purgatio cris factū nō negat reus: sed cā facti se defēdit: n̄ sibi ascribēdū dicēs: sed rei uel hoī cām dedit fcm̄ itaq p hāc fatemur. uoluntatē excusamus. Cōsulto aduerbiū ē: & dedita opa significat. Imprudētiā: dicis fecisse: sed imprudēs: atq inaduertens qdā paterfamilias testamētum cōdidit: quo seruū suū liberū post mortē suā eē uoluit: seruus āt ubi intellexit post mortē dn̄i se liberū futurū: dominū occidit ne consilii eū fortasse poeniteret: & testamentū mutaret: frater occisi audita fratris cedæ seruū obtruncat: aperiitur deinde testamēti tabulæ: liberū eē seruū inuenitur & ppea romanū ciuem: Nam simul atq donatus aliqs apud romanos libertate fuerat: ciuis romanus erat: accusatur itaq occisor serui q romanum ciuē necauerit: factū nō negat sed p imprudentiam se excusat q seruum esse credebat: non dum. n. apertæ testamenti sui erāt tabulæ.

Purgatio
Imprudentia

Manumissus: libertate donatus: cum .n. apud romanos libertate seruus donabatur: illius caput dominus: aut aliud membrũ tenens hunc hominẽ liberum dicebat uolo esse: & eum manu mittebat: auctor Pōpeius. Fortunã: cum in fortunã causa reiicitur facti: q aliquid accidisse inopinatum dicitur: cuius rō & euentus ignorabatur. Exemplũ ipse subiicit de cæpione is proconsul fuit: cum .C. Manlio tempore quo in italiã cimbri uenerunt: qbus agros & sedes postulantibus in quibus consisterent: Senatus negauit prælio & ipse & collega a cymbris uicti sunt: castrisq exuti: octoginta aũt romanorum milia cæsa fuerunt: Calonum ac lixarum .xl. milia: Cepionis iubente populo damnati bona publicata sunt: & primo ei post regem Tarquinium imperium abrogatum est: quoniam eius temeritate clades accepta fuerat: auctor est Liuius libro ab ur. con. lxvii. In uallem autem se receperat ubi crescentibus subito aquis: clausus: a superuenientibus cimbris quæ retulimus passus est scribit hoc Valerius Max. li. rerum memorabilium quarto capite de amicitia. Cum a tribuno pl. ad populum accusaretur: factum non negabat cepio: quoniam non poterat: patebat enim cunctis: sed facti culpam ĩ fortunam referebat.

Fortũa (margin)

ANTO. Assumptiua uero tunc dicitur: quum ipsum ex se factum probari non potest aliquo autem foris adiuncto argumento defenditur. Eius partes sunt quattuor. Comparatio. Relatio criminis. Remotio criminis. Concessio. Comparatio est quum aliquod factum: quod per seipsum non fit probandũ ex eo cuius id causa factum est defenditur. Ea est huiusmodi: Quidam imperator quum ab hostibus circum obsideretur: neque effugere ullo modo posset, depactus est cum hostibus ut arma & impedimenta relinqueret milites educeret: itaq; fecit. Armis & impedimentis amissis præter spem milites conseruauit accusatur maiestatis: incurrit huic definitio: Sed nos hunc locum de quo agimus consideremus intentio est: non oportuit arma & impedimenta relinquere. Depulso est: oportuit. Quæstio est oportuerit ne. ratio est; Milites enim omnes perissent. Infirmatio est aut coniecturalis non perissent: aut alter coniecturalis non ideo fecisti: ex quibus sunt iudicationes perissent ne & ideo ne fecerit. Aut hæc comparatiua cuius nunc indigemus. Aut enim satius fuit amittere milites q̃ arma & impedimenta concedere hostibus. Ex qua iudicatio nascitur. Cum oēs perituri milites eēnt: nisi ad hanc pactionem uenissent: utrum satius fuerit amittere milites an ad hanc conditionem uenire. Hæc ille. Iuridicialis constitutio: hanc Quintilianus libro septimo: Qualitatem uocat: nam & qualis sit cuiusq rei natura & quæ forma quæritur: an immortalis anima: an humana specie deus. Et de magnitudine ac numero quantus sol, & an unus mundus quæ omnia coniectura quidem colliguntur: quæstionem tamen habent ĩ eo qualia sint. Hæc in suasoriis tractari solent: ut si cæsar deliberet: an britãniam impugnet &c. Sed in cõtrouersiis quoq; sunt frequẽtia ac sola differentia: quia illic de futuris: hic de factis agitur. Absoluta idest perfecta: & cui nil desit. Vt aliud idest quæuis. Assumptiua adiunctiua. Cui frater eēt: cui scilicet domino occiso a seruo. Manumissus esset: ergo non licebat seruum illum occidere: quia iam liber effectus erat quod ille per imprudentiam fecisse dicebat: non enim sciebat illum fuisse manumissum. Commeatus: est commeatus in singulari facultas ad tempus militia ab alio ue ministerio recedendi, quam præbet militi imperator; præpositus ue inferiori: eundi quo uelit ad præscriptum diẽ reuersuro. Liuius autem dixit, Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroq; autem numero pro cibariis ad alimoniam reipub. aut exercitus aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim.

Cõmeatus (margin)

Necessitudinẽ: ut ille qui ad diem commeat9 nõ uenit: quod eum aquę interclusissent: depcatio ẽ cũ & peccasse & cõsulto reus fecisse cõfitetur & tñ postulat: ut sui misereat. Hæc in iudiciũ non põt fere usu uenire: nisi quãdo p eo dicimus cuius multa recte facta eẽ constat hoc mõ. In loco cõmuni p amplificationẽ iniiciemus: qđ si hoc fecisset: tñ ei p pristinis bñficiis ignosci cõueniret. uerũ nihil postulat ignosci: ergo in iudiciũ nõ uenit: sed aut ĩ senatum aut ante ĩpatorẽ & ĩ cõciliũ talis cã põt uẽire.

FRAN. Necessitudinẽ differt inter fortunam & necessitatem: ne idem esse fortasse uideatur: nam fortuna id facere nos cogit quod non uolumus: Necessitas autẽ id facere nos prohibet: quod uolumus: utraque uoluntati obstat: hæc ad aliud præterea qđ uolebamus impellit: illa ab eo quod intendebamus repellit: sic autem affines inter se sunt casus & necessitas: ut simile huic exẽplo quod hic necessitati subiicit: Cicero in rhetoricis de inuentione casui subiiciat: quidam commentum ab imperatore accepit aliquot dierum sub conditione: ut ad certum diem rediret: sic tantisper creuit fluuius transquem castra erant: ut statuto tempore illum traiicere non potuerit: in ripa autem cõstitit: & illic exercitui se ostendit ut subdita fluminis magnitudine quo minus in castra transiret impediri se cognosceretur. Cũ deinde traiecisset: accusatus est: q ad diẽ cõmeatus in castra nõ redisset p necessitatẽ se excusat qđ uoluerit sed necessitas impedimẽto fuerit. Cõmeatus ĩ singulari nõĩe to p facultate accipit ad tps a militia ab alio ue ministerio recedẽdi missionẽ ne rlore appellauit uocabulo q̃ pbet militi imparot qdã tñ de eo itelligi uolũt q ferẽdi ad exercitus alimonia cibaria ab imparore negocium redemerit: sub certa poena nisi statuto tpe redierit. nã cõmeatus utroq; nũero cibaria significat tã publica q̃ priuata Cic. ĩ orone p lege manilia iã cõmeatu & publico & priuato phibebamur. Depcatio: postq̃ de purgatiõe pcepit atq; eius ptibus: nũc ad depcationẽ accedit q̃ hoc differt a purgatiõe: qm illa factũ cõfiret: sed faciẽtis aium excusat. Hæc uero factũ cõfitetur & sponte factũ nõ negat: ueniãq; nulla adhibita excusatiõe dari

Necessitas differunt fortuna (margin)

Extant (margin)

Deprecatio dif ferunt purgatio (margin)

postulat:raro autem uenit in iudicium:quoniam peccato concesso difficile est ab eo qui peccatorum uindex esse debet:ut ignoscat impetrare:iurati præterea iudices sunt ut remorari eos nulla res possit:quo minus confitentem reum condemnẽt:potest autem aut in senatum:aut ante imperatorem uel in concilium populi uenire:quod nullis legibus astricti senatus imperator & populus:sicuti iudices sunt:possuntq̧ quẽlibet pro arbitrio suo condemnare uel absoluere:uenit tamen in iudicium concessio si pro aliquo claro aut forti uiro cuius multa in rempub. beneficia sint:sic deprecatione utimur:ut ea uti non uideamur: hoc modo: quod si iudices hic pro suis beneficiis pro suo studio:quod nos semper habuit tali nos tempore multorum suorum recte factorum causa uni delicto ut ignosceretis postularet:tam dignum nostra mansuetudine:q̃ uirtute eius esset. iudices a nobis hanc rem hoc postulante impetrari deinde augere beneficia licebit:& iudices per locum communem ad ignoscendi uoluntatem deducere beneficia quidem commemorare oportebit:& si fieri poterit maiora ea ostendere esse q̃ hæc quæ deliquerit:ut ab eo plus boni:q̃ mali profectum esse uideatur. Modum autẽ defensionis quo in hac constitutione utendum est libro de inuentione secundo docet Cicero. Idem Cice. in fine orationis pro milone:apud iudices deprecatione utitur:præceptorum suorum ratione seruata:nã multa & præclara milonis in rempub. facta commemorat:quod tamen inuito milone se facere ostendit:dicens sed iã satis multa pro causa:extra causam etiam fortaisse multa:quid restat nisi ut orem obtesterq̧ uos iudices:ut etiam misericordiam tribuatis fortissimo uiro:quam ipse non implorat:loco cõmuni per amplificationem. Amplificatio dicitur cum res exaggeratis:& minori arguimus ad malus;nam qui amplificat semper auget:ut hoc est:hic etiam si peccaisset ignosci tamen ei conuenire:pro pristinis eius beneficiis nunc autẽ non peccauit ignoscendum igitur est:tanq̃ peccauerit:communis est locus qui ab his quæ antecedunt aut consequuntur rem: aut quæ in quæstione negocii sunt uel auget peccati atrocitatem uel conquæstione misericordiam captat:q̧ cõmunis ideo appellatum est:quia q̃uis contra hunc aut illum dici uideatur tamen ad uniuersos eiusdem criminis reos efferatur necesse est cõmunes loci accusatoris omni constitutioni conuenientes sunt:quum auget peccati atrocitatem & cum negat malorum misereri oportere defensoris.n. misericordiam captat:& illata crimina extenuat qui pro eo dicit a quo factum conceditur & nullo exterius adminiculo assumptis purgatur: petiturq̧ tantum ut ignoscatur:hoc utitur loco cõmuni:fecit non odio nõ crudelitate:sed stultitia: q̧ si ignotum sibi fuerit:semper imposterum ab hoc crimine abstinebit:hoc loco cõmuni aduersarius in contrariũ cõmutato utetur:hoc modo nihil impudẽter:sed omnia crudeliter:& malitiose facta ab eo sunt turpeq̧ ẽ ignoscere:alter indignabitur maleficio:alter dicit misereri oportere. In senatum:ut olim pro siphace de quo etiam in concilio diu deliberatum est. Ante imperatorem:ut pro Qu. Numitorio pullo apud. L. opimiũ quæ exempla in secundo sunt de inuentione. In concilium:hoc est in populi congregatam multitudinem:nam pro arbitrio suo damnare quem uolebat:uel absoluere populus poterat:exẽplum oratii esse potest:qui sororem occidit:& cũ ad populum a per diuisionibus prouocasset:sic a patre supplicio ereptus est:a cõmunibus locis per amplificationẽ dicente hunc ne quem modo decoratum ornatumq̧ uictoria incedentẽ uidistis quirites:sub furca uinctum inter uerbera & cruciatus uidere potestis:q̧ uix albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I. lictor colliga manus quæ paulo ãte armatæ imperium po. ro. pepererũt. I. caput obnube liberatoris huius urbis:arbori infelici suspende:uerbera uel intra pomerium:modo inter illa pilla: & spolia hostium uel extra pomerium modo intra sepulcra curiatiorum:quo.n. ducere hunc iuuenem potestis ubi non sua decora eum a tanta fœditate supplicii uendicent:non tulit populus nec patris lachrymas nec ipsius rem in omni periculo animum absolueruntq̧ magis admiratiõe uirtutis q̃ iure causæ:in quo exemplo id seruatur quod præcipit cicero:nam benefacta commemorantur;atq̧ a locis communibus amplificantur:& ad ignoscendi uoluntatem plus traducitur.

ANTO. Necessitudinem:Cicero lib. ii. rhet. de inuent. sic ait:puto igitur esse hanc necessitudinem:cui nulla ui resisti potest:quæ neq̧ mutari neq̧ leniri potest. In loco cõmuni:quo & aduersarii uti possẽt. Loci aũt cõmunes suscipiuntur de humanitate:fortuna:misericordia:& rerum cõmutatione: his locis omnibus utetis contrario:qui contradicet cum amplificatione & enumeratione peccatorum ut habetur lib. ii. huius operis:idem uero Cicero li. ii. rhet. de inuent. sic ait:hæc ergo argumenta quæ transferri in multas causas possũt locos cõmunes nominamus. Plura etiam Priscianus de locis cõmunibus ex hermogene. Per amplificationem:per enumerationem gestorum. Nihil postulat ignosci:nouit.n. se longe errasse. ultro ei iudices ignoscẽdum esset:ne uir tantus periret. In iudicium non uenit. Non est confessi causa tuenda rei:ut naso inquit.

Ex translatione criminis causa constat:cum fecisse nos non negamus: sed aliorum peccatis cóactos fecisse dicimus:ut Orestes cum se defendit in matrẽ confert crimen. Ex remotione cris causa constat. cũ a nobis non crimen: sed culpam ipsam amoueamus: & in hoiem trãsferimus. uel in rem q̃piam conferimus. In hominem transfertur, ut si accusetur is qui Pu-

FRAN. Ex translatione criminis:de concessione:dixit & partibus eius:nunc de reliquis assumptiue constitutionis partibus præcipere incipit: est autem translatio cum reus quod arguitur confessus alterius se inductum peccato iure fecisse demonstrat Translatio cris
relatio a Cicerone in rhetoricis de inuentione appellatur exemplum de oreste subiicit Cicero: qui cum accusaretur:q̧ matrem occidisset occidi dicebat sed iure:quoniã illa meum patrem necauit. oratius quoq̧ qui occisis tribus curiaciis & duobus amissis fratribus domum. Victor se recipiens sororem oratiã morte fratrum non laborantẽ: sponsum autem lugẽ Duorũ

bliũ Sulpitiũ se fatetᷣ occidisse: & id iussu cõsulũ defendat & eos dicat nõ modo ĩperasse: sed rõnẽ quoq; oñdisse: q̃re id facere liceret. In rẽ cõfertur: ut si q̃s ex testamẽto qđ facere iussus

Transla/tio cris Transla/tio legi/tima

tem occidit: accusatus: iure se occidisse dixit: quia illa hostium mortem lugebat: fratrum negligebat: & se ac populum ro. uicisse moleste ferebat: differt iter hãc translationem & illam quæ legitimæ constitutionis pars est nam crim ẽ illic in aliam personam nõ transfertur: sed debere cõmutari crimen dicitur: ut cum furti agendum sit: non agatur peculatus & cum hic cognoscere debeat: ille non cognoscat. Aliorum

Remo/tio cris

peccatis &c. ut cum orestes dicit a se occisam clytemnestram: quia illa patrem suum agamẽnonem occiderat. Confert crimen: quia nisi illa agamẽnonem occidisset: nunq̃ hoc facere cogitasset. Ex remotiõe: p hanc nõ remouetur crimẽ sicuti per translationem: sed culpa: cum fecisse nos quod aduersarius obiicit cõfitemur: sed facti culpam a nobis remouentes in personam: uel rẽ trãsferimus extra: ipse subiicit Cicero. Criminis: culpæ non facti: utrunq; crimen significat factum & facti causam: hic pro causa accipe. Vt si accusat. s. P. Sulpitius tr. pl. legem tulit: ut cousul marius aduersus mithridatem ponti regem dux crearetᷣ aduersantibus consulibus Qu. Pompeo &. L. Sylla inde intulit occisusq; est pompei consulis filius gener sylla: quare sylla cõsul qui abiiciat in urbem cum exercitu uenit: & aduersus factionem sulpitii ac marii in urbe pugnauit unde marium expulit: qui cum sulpitio & aliis decem hostis patriæ iudicatus est: sulpitium cum in uilla lateret seruus prodidit: quare inde tetractus in urbẽ & occisus est: seruus ut prohœmium promisi haberet incliti manumissus est: deinde ob scelus proditi deinde saxo proiectus est: sulpitio autem uiuo omnia populus cõcedebat: mortuum sepelire noluit: ut libro quarto dicet cicero si accusatus fuisset: q sulpitiũ occidit: p remotionẽ a se culpæ fcĩ defendere se potuisset: occidisti sulpitiũ occidi: sed cõsules iusserũt: q̃m hostis patriæ indicat ille a senatu fuerat: cũ legẽ tulisset ut puincia q̃ senatus decreto & populi demãdata syllæ cõsuli fuerat mario demãdaretur. Consuliũ. Qu. Põpeii &. L. syllæ. Vt si q̃s testamẽto &c̃. ex gratia lycurgus lacedæmoniis iter cæteras leges hãc quoq; tulit pegrinũ ne admitto. id ãt fecit ne externi cuiuspiã uitiis ciuitas cõtaminaretᷣ q̃dã pater familias testamẽto heredibus mãdauit ut publicũ extruerẽt diuersoriũ in q̃đ diuerti oĩbus liceret: pegrinus illuc diuertit nõ admittitᷣ: cõtra heredes agit & instat ut hæreditate priuentᷣq testatoris nõ ĩpleant uoluntatẽ: illi lege lycurgi se excusant in quã facti qđ nõ negãt. culpã trãsferunt pterea aliq̃s decedens hæredẽ quẽpiã relīq̃t hac cõditione ut sibi statuã in foro ponat. illo defuncto ponere in foro statuã hæres uiuit: sed tribuni plebis phibet: q̃m priuato statuã in loco publico ponere plæbiscito nõ liceat: relictus hæres bõa defuncti occupat ppinq phibent: nõ debes cõsequi hæreditatẽ: q̃m non posuisti mortuo statuã in foro: factũ non negat: sed facti

Plæbiscitum

cãm in tribũos refert: q plæbiscito poni statuã phibent: plæbiscitũ ãt cõstitutio ẽ populi scire. n. cõfirmare ẽ: ℂANTO. Ex translatione criminis. Cicero libro. ii. rheto. de Inu. Relationem quoq; criminis hanc appellat. n. Relatio criminis est: quũ reus id qđ arguitur confessus alterius se inductũ peccato iure fecisse demonstrat. Ea est huiusmodi: Horatius occisis tribus curiatiis & duobus amissis fratribus domũ se uictor recipiebat tergemina spolia præ se gerens cui soror uirgo q̃ desponsata uni ex curiatiis fuerat ob uia ante portam capenã fuit. cognitoq; super humeros fratris paludamẽto sponsi qđ ipsa confecerat soluit crines & flebiliter noĩe sponsum mortuũ appellãt mouet feroci iuueni animũ cõploratio sororis. In uictoria sua: stricto itaq; gladio simul uerbis increpãs transfigit puellã. Accusatur: intẽtio est: iniuria sororẽ occidisti. Depulsio est iure occidisti. Quæstio est iure ne occiderit. Relatio ẽ: illa. n. hostiũ mortẽ lugebat: fratrũ negligebat. me & populũ ro. uicisse moleste ferebat. Infirmatio est: tñ a fratre indemnatã necari nõ oportuit. Ex qua iudicatio fit. Cũ horatia fratrũ mortẽ negligeret: hostiũ lugeret: fratrũ & populi ro. uictoria nõ gauderet: oportuerit ne eã a fratre indemnatã necari &c. In matrẽ confert crimen dicit. n. se eã occidisse: q; illa patrẽ suũ occiderat. Ex re/

Remo/tio cris

motione criminis: Cicero li. ii. rheto. de Inu. sic ait. Remotio cris est: quũ eius intentio facti: qđ ab aduersario infertur in aliũ aut in aliud dimouetᷣ. Id fit bipitito. Nã tum cã tũ res ipsa remouetᷣ &c. Criminis. i. rei commisse. P. Suppliciũ: Sulpitius legatus cũ classi p̃isset: infamis crie pditionis ab exercitu suo iterfectus ẽ. Scribit Liuius libro. lxxv. Ex testamento. Exemplũ erit q̃dam moriens reliquit hæredẽ amicũ suũ ea lege ut non prius adeat hæreditatẽ q̃ ipse statuerit. Col ũnã in medio tẽplo. & statuã ipsius imposuerit. plæbiscitũ uero phibet aliquid uel tẽplo: uel publico loco fieri. Plæbiscito: plæbiscitũ est: quod plæbeio magistrato. i. tribuno interrogante an omnibus placeat: plæbes instituit orta. n. inter plæbem & maiores discordia plæbs sibi leges constituit: quæ dictæ sunt plæbiscita ut digestis de origie iuris habetur. At Gellius li. ix. capite. xx. ita scribit. Plæbẽ aũt Capito in eadẽ definitione seorsum a populo diuisit: q̃m in populo omnis pars ciuitatis: omnesq; eius ordines contineantᷣ. Plæbs uero ea dicitᷣ: in qua gentes ciuiũ patritiæ nõ insunt. Plæbiscitũ igitᷣ est secũdum eũ capitonem lex: q̃ plebs non populus accipit. Hæc ille. Ex plæbiscito utetur idest illa re quã ex testamẽto est iussus facere utetur ex plæbiscito. non. n. exequetur qđ testamentũ iussit: quia plæbiscitum prohibet.

sit ex plæbiscito: Ex cõparatione causa cõstat: cum dicimus necesse fuisse alterutrũ facere: & id qđ fecerimus sati⁹ fuisse facerᷣ. Ea hmõi Caius Põpilius cũ a gallis obsideretᷣ neq; effugerᷣ ullo mõ posset: uenit cũ hostiũ ducibus in col

Compa/ratio Vtetur

ℂFRAN. Comparatiõe: ultima pars ẽ iuridicialis assũptiue ex q̃ cõstitutio nascitᷣ: quotiẽs fcm̃ qđ arguitᷣ pp aliquid aliud rectum & utile comissum eẽ cõtẽditur ideoq; cõparatio apellatᷣ: ut cũ dicitᷣ fecisti feci: sed profui: ἀντίσταση graeci uocãt: nos statũ cõpẽsatiuũ dicere possumus in cõpatiõe ãt malorũ bõi locũ obtiet leuius: ut si Mãcius fœdus numãtium sic defe dat: q; pitutus nisi id fcm̃ esset fuerit exercitus rõa

locutionem ita discessit ut impedimenta relinqueret: exercitũ educeret: satius esse dixit amitterẽ impedimẽta quã exercitũ: exercitũ eduxit: impedimenta reliquit accersitur maiestatis. Quę constitutiones & quæ constitutionum partes sint satis uideor ostendisse: nunc quomodo eas & qua uia tractari cõueniat demonstrandum est si prius aperiemus: quod oporteat ab ambobus in causa destinari quo rõ omnis totius rationis conferatur. Constitutione igitur reperta statim q̃renda rõ est: rõ est quæ causam facit & cõtinet defensionem hoc mõ: ut docendi cã in hac potissimũ consistamus. Orestes cum fatetur se occidisse matrẽ nisi attulerit facti rationem peruertit defensionẽ ergo affert eã quę nisi intercederet: nec causa quidem esset. Illa. n. inquit patrem meum occiderat. Ergo ut ostẽdi ratio ca ẽ q̃ cõtinet defensionẽ sine qua nec pua qdem dubitatio põt remorari dãnationem: inuenta rõne firmamentũ q̃rendũ est: id ẽ quod accusationẽ cõtinet & qđ affert contra rõnem defensioni: de qua ante dictũ est: id constituetur hoc modo. Cum usus fuerit Orestes ratione hoc pacto iure occidi. illa enim patrem meum occiderat utetur firmamento accusator hoc modo. Sed non abs te occidi: neq; indẽnatã pœnas pendere oportuit. Ex ratione defensionis & ex firmamento accusationis iudicii q̃stio nascatur oportet: q̃ nos iudicatiõem greci crinomenon appellãt.

nus: de. C. pompilio. Cicero exemplũ ponit: qui bello gallico in angustias cum exercitu descẽdit in cautus: & subito ab hostibus qui saltum q̃ & angustiarũ fauces occupant circumuentus est: cum quibus ueniẽs in colloquium. Pompilius pactus est: ut si milites saluos educere uellet: arma & impedimenta relinqueret. quare ne fame periret: quod leuius fuit malũ elegit: relictisq; armis & impedimentis nudũ: sed incolumẽ exercitũ eduxit: accusatus maiestatis: arma reliq̃sti & impedimenta hostibus: contra reipublicæ ac romani populi decus & utilitatẽ reliq inquit: sed ꝑsul: satius. n. fuit arma & impedimenta amittere q̃ uniuersum exercitum perire ex comparatione igitur constitutio nascit: utrum facere melius fuerit. Alterutrum facere cũ ad eam necessitatem aliquis redigitur: ut duobus ꝓpositis malis: alterũ eligere necesse fit: ut in cã Põpilii: cui aut arma & impedimenta relinquẽda erant: aut cum uniuerso exercitu pereundum. Satius: melius: utilius. Ex causa: in qua ex comparatione constitutio nascitur. Impedimenta: hæc omnes sarcinas militares significat: siue sint arma: siue tentoria & centones: siue cibaria: & conquinaria instrumenta ipsa etiam animalia quæ ferunt uel equi sint: uel muli. Quæ constitutiones: quot constitutiones & partes earum essent: tractatum est. non enim confirmationis & confutationis: in quibus tota spes uincendi & ratõ persuadendi posita est: recte dari præcepta poterant: nisi prius quod illud esset quod confutare & confirmare necesse esset intelligeretur: nunc se confirmationis & confutationis præcepta traditurum pollicetur: si prius ostẽderit: quid utraq; pars spectare ueluti finem debeat: in quem uires suas omnes cõferat: & quæ sit quæstio: quæ ratio: quæ iudicatio: quod firmamentum causæ: quæ omnia constitutione proficiscantur oportet. uideor more suo arrogantiam uitat. Q̃sio idem est quod sequitur: & qua uia: quidam tamen diuersum uolunt esse: ut quomodo ad inuentionem referatur argumentorum: qua uiã ad formam & rationem argumentandi. quæ uaria est. **Impedimentũ**

❡ANTO. Ex comparatione: Cice. li. ii. rhe. de inuen. sic ait. Comparatio est quod quum aliquod factũ q per seipsum non sit probandũ ex eo cuius id causa factum est defenditur. Ea est huiusmodi. Quidam imparator quum ab hostibus circũ obsideretur & cætera uide hæc latius paulo superius. Accessitur maiestatis. De maiestate latius superius in titulo de constitutione. Ratio est quæ causam facit Cic. in partitionibus sic ait. Sed distinguẽdi gratia rõnem appellamus eã: q̃ affertur ab reo ad recusandũ depellẽdi criminis cã: q̃ nisi eẽt qđ defenderet nõ haberet. Firmamentũ ãt qđ cõtra labefactãdã rõnem refert sine quo accusatio stare nõ põt: Li. ãt primo rhe. de inuẽ. sic: Rõ ẽ q̃ cõtinet cãm: q̃ si sublata sit: nihil in cã cõtrouersiæ relinqt. Firmamentũ ẽ firmissima argumẽtatio defensoris & aptissima ad iudicationẽ: iudicatio ẽ ex infirmatiõe & cõfirmatiõe rõnis nascit cõtrouersia. Quintiliãus ꝑterea lib. quarto ita scribit: rõ ẽ q̃ qđ factũ eẽ cõstat defendit. ❡FRAN. Ambobus: accusatore & defẽsore. Destinari: parari ꝓponiq; ueluti rẽ certã fixã & ĩ quã oĩs oratoris uis cõuersa sit. Cõstitutiõe igit reptã: unũ cõstitutio nasceret iã docuit: nã ex ĩtẽtiõe ex depulsiõe ꝓfisci eã dixit: ĩtẽtio accusãtis ẽ: depulsio defendẽtis nũc nisi rõ nascat oñdit ex q̃ & firmamẽto q̃õ emergit: q̃sio iudicationẽ a nobis uocari dicit a græcis κρινόμενον κρινω. n. iudico ẽ: ea agitis ut uel absoluat q̃ spiã: uel damnet. ratio defẽsoris est: firmamẽtũ accusatoris: inuenta igit constitutione ratio a defensore afferẽda ẽ: tũ firmamẽtũ ab accusatore subiciẽdum hoc modo: occidisti clodiũ Milo: occidi: sed iure. ille. n. uoluit me occidere. ĩfirmatio ratiõis ẽ ẽt si te ille uoluit occidere. tu tamẽ ñ iure occidisti: ex ratiõe & firmamẽto q̃stio hoc ẽ iudicatio nascit utrũ clodius uoluerit Milonẽ occidere: & iuste: ne a Milõe Clodius occisus eẽ uideat. Cõstõne igit q̃ & hmõi occidisti mrem. orestes occidi: sed iure: imo ñ iure occidisti ẽ. ãt iuridicialis q̃rẽda rõ ẽ rõe: id qđ fcm̃ eẽ cõstat defẽdit: cãm ãt cõtinet: nã ea sublata: nihil cõtrouersiæ relinqt. Peruertit defẽsionẽ: nisi. n. facti rõnem attulerit: defẽdere se negt. Ille igt: occidi clytẽnestrã sed iure: rõ ãt ẽ: q illa maritũ suũ patrem meum oc- **Constitutio** **Ratio firmamẽtum**

cidit. Sine qua ne parua quidem: quid enim remorari iudices posset quin illum condemnarent: qui maleficium confiteretur: & quare id a se comissum esset rationem nullam omnino afferret. Inuenta ratione quam firmamentum defensoris consequitur sed a seipso hic dissentit Cicero: quem & Quintilianus secutus uidetur in rhetoricis enim de inuentione defensoris firmamentum esse dicit & sic diffinit. firmamentum est firmissima argumentatio defensoris & aptissima ad iudicationem: exemplum subiicit si uelit. Orestes dicere eiusmodi animum matris suæ in patrem suum in seipsum ac sorores: in regnum & in famam generis ac familiæ: ut ab ea pœnas liberi sui potissimum petere debuerint: hic contra accusatoris tantum firmamentum esse uult: qd συνέχον græci uocant: quibusdam id uidetur post quod nihil quæritis: quibusdam id quod ad iudicationē: firmissimam affertur: ut ait Quintilianus uictorinus defensoris firmamētum per raro adhiberi dicit: & si quādo adhibetur necesse esse: ut in themate fit. aut in historia & alias dici idest falsum argumentum quod hic Cicero firmamentum uocat orationis: infirmationem rationis idem dicit. Ex ratione defensoris quæ illa fuit: patrem enim meum illa occiderat. & firmamento quod fuit: at non a te occidi neq; indemnatum pendere pœnas oportuit. Iudicii quæstio. multis modis quæstio accipitur: res enim omnis intelligitur de qua in utramq; partem uel in plures dici credibiliter potest: in iudiciali autem materia dupliciter accipitur: altero modo quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam. quo etiā minores: omnes complectimur. altero quo significāmus summam illam in qua causa uirtutis ex qua status nascitur: an factum sit: quid factum sit: an recte factum sit: hic uero pro iudicatione sumitur: quoniam per eam quæritur res & iudicatur: statuiturq; absoluendus ne sit aliquis an damnandus.

Iudicii quæstio iudicatio

ℭ ANTO. Destinari constitui. Crinomenon: id iudicatum significat. est enim a passiuo participium. Crinomæ uocor ad iudicium accusor. Crino accuso iudico. Crino crinatos iudicium. Rectum ne fuerit: scilicet quæstio est: uel controuersia. Eo idest ad iudicationē. Intentio accusatio. Sedulo diligenter sine dolo. Studio animo & mente.

Ea constituetur ex coniunctione firmamenti: & rationis defensione hoc modo. Cum dicat Orestes se patris ulciscendi causa matrem occidisset. rectum ne fuerit a filio sine iudicio clytemnestrā occidi. Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit. reperta iudicatiōe omnem rationem totius oratiōis eo cōferri oportebit. In omnibus constitutiōibus. & partibus constitutionum hac uia iudicationes reperientur: præter q̄ in coniecturali constitutiōe. Nā in ea nec ratio qua re fecerit quæritur fecisse. n. negatur: neq; firmamentum exquiritur: quoniam non subest ratio: quare ex intentione & ex inficiatione iudicatio constituitur hoc mō. Intentio occidisti Aiacem. inficiatio non occidi. iudicatio occiderit ne. ratio omnis utriusq; orationis: ut antedictum est: ad hanc iudicationem conferenda est. Si plures erunt constitutiones: aut partes constitutionum: iudicationes quoque plures erunt in una causa: sed & omnes simili ratione reperientur. Sedulo dedimus operam: ut breuiter & dilucide: qui

ℭ FRAN. Ea constituetur. ut quæstio sit necesse est: ut rationi defensoris firmamentum opponat accusatoris: hoc modo ostendit quo pacto ex coniunctione rationis quæstio nascitur: nam cum orestes dixerit matrem occidisse se patris ulciscendi gratia: & accusator responderit non oportuisse indemnatam matrem a filio occidi ad hoc probandum & infirmādum uim suam omnem utraq; pars conferre debet. Et hac ratione omnis ratio de facto iam concesso est: qua infirmata ab accusatore ubi fuerit. iudicatio nascatur necesse est. Ex his quæ dicta sunt intelligimus in omnibus constitutionibus excepta coniecturali tria esse quæ iudicationem præcedunt. Constitutionem: rationem: & firmamentum. In omnibus quo pacto in iuridiciali absoluta iudicatio inueniret: proposito exemplo ostendit eadem uia & ratione in aliis quoq; constitutionibus inueniri posse dicit: in legitima scilicet & iuridiciali assumptiua: ac earum partibus. Prætetquam in coniecturali &c. in qua afferri ratio facti: quod negatur non potest. Si ratio nō affertur nec firmamentum afferri potest. quæstio igitur ex illo est factum: non factum: an factum sit: & ibi iudicatio est: ubi quæstio & in eadem re prima quæstio: & extrema disceptatio hoc idem dicit Cicero in rhetoricis de inuentione. in partitionibus & Quintilianus Ciceronem sequitur. Ex intentione: Quæ accusantis est cum sic instat occidisti. Inficiatione: negatione cum sic negat reus non feci. ad hanc iudicationem quæ illic est ubi etiā quæstio. Si plures Quitilianus quoque admonet unam causam plures quæstiones & plures iudicationes habere posse: ut in eo q cum adulteram deprehensam occidisset Adulterum qui cum effugerit postea in foro occidit. causa est una / adulter fuit. Quæstiones: & iudicationes: an illo tempore: an illo loco licuerit occidere: sicut autem sunt plures quæstiones omnesq; status suos babent: causæ tamen status unus est: ad quem omnia referuntur: ita iudicatio est maxime propria de qua pronunciatur: ut in causa pro Milone ubi duæ quæstiones sunt: & duæ iudicationes. Nam ea occidisti Clodium occidi: sed iure iuridicialis est quam ita tractat Cicero: ut ostendat multis rationibus licere hominem occidere: secunda quæstio est & iudicatio coniecturalis uter utri fecerit insidias: & hoc principalis est ad quam omnis orationis uis confertur. Sedulo dedimus operam libro finem imponit: qua

Plures quæstiones in una cā

ait qua diligentia in superioribus præceptis usus sit ostendit: simul excusat se q̄ multis impeditus negociis tardius qui uoluerit: librum ædiderit daturum tamē se operam pollicetur: ut q̄tum negocia diminuerunt: tantum teseruat diligentia: quæ autem dicenda supersunt in sequentem librum relicit: ne multitudine præceptorum herennius defatigetur. Sedulo diligenter græci dicunt. Breuiter & dilucide &c̄. Multa sunt: quæ breuia sunt: sed tñ obscura: quod oratius uitium reprehendit: cum ait breuis esse laboro: obscurus fio. Multitudinem litterarum: ratione si omnia sine aliquo interuallo simul præcepta traderentur: tuus defatigaretur animus: cum nullum inueniret locum in quo conquiesceret: & ueluti a labore resipisceret: duabus præcipue de causis maiores nostri opera sua in uolumina diuiserunt: & ut melius commendare scripta memoriæ possemus si hoc primo: illud secundo li. contineri disceremus. Et ut locus quiescendi longa lectione fatigatis esset: ueluti uiatoribus quibus leuius uideri iter solet: cum in quæ diuertant oportune inueniunt. Litterarum: pro elemētis litteras ponit: multitudinē autem scriptorum intelligit in rhetoricis de inuentione: & hic liber ait non parum continet litterarū hoc creuisse satis uidet. Quam studeas: q̄ uelis & optes. Magnitudini. Magna.n. sunt: & difficilia quæ scribit. Verū tamen: q̄q̄ occupati simus. Quod negocio quātum nos magna negocia retardauerint. Maturabimus: accelerabimus hoc loco: p̄pria autem uis uerbi ab Aulo gellio declaratur: q ex nigidii auctoritate maturate inquit esse non citius nō serius facere sed medium quiddam & temperatum tenere: quod diuus Augustus duobus uerbis græcis elegantissime exprimebat: & dicens in sermonibus & scribens in epistolis σπεῦδε βραδέως per quod monebat: ut ad rem agendā simul adhiberet & idustriæ celeritas: & diligentiæ tarditas ex q̄bus duobus cōtrariis fit maturitas.

bus de rebus dicendum fuit diceremus. Nūc quoniam huius uoluminis magnitudo satis creuit commodius est i altero libro de cæteris rebus deinceps exponere ne qua propter multitudinem litterarum: possit animum tuum defatigatio retardare. Sed si quo tardius hæc q̄ studes absoluentur: cum rerum magnitudini: tum nostris quoq; occupationibus assignare debemus: uerūtamen maturabimus: & q̄d de negocio diminutum fuerit exequabimus industria ut pro tuo in nos officio: & nostro in te studio munus hoc accumulatissime tuæ largiamur uoluntati.

Maturate

¶ Explicit liber primus: Incipit secundus.

IN primo libro Herenni breuiter exposuimus quas causas recipere oratorē oporteret. Et in q̄bus officiis artis elaborare cōueniret. Et ea officia qua ratiōe facillime consequi posset. Verum quia neq; de omnibus rebus simul dici poterat: & de maximis rebus primum dicēdum fuit: quo cætera tibi faciliora cognitu uiderentur ita nobis placitum est: ut ea quæ difficillima essent potissimum consideremus.

IN primo libro Herennium. In huius secūdi libri principio: p̄fatiōe utitur Cicero: Qua docilem: atq; attentum reddit auditorem breuiter enim omnia repetit: q̄ superiore libro tradita sunt: & q̄ tractaturus est exponit quod ad id plurimū accōmodatum uidetur eēt ut cū præcedētibus sequētia connectantur. Hac p̄terea rōne eorū quæ dicta sunt memoria renouari & ad dicēda lectoris animus excitari uidetur: causam cur de difficilioribus tractauerit: patefacit: ut. s. illis perceptis cæteraq; leuiora sunt: facilius comprehenderentur: cum autem de confirmatione & cōfutatione p̄cepta daturus prius uobis quid sit: quod confirmare: & cōfutare debemus: ostenderit: ad quod efficiendum uis omnis oratoris dirigēda est. Confirmādi & cōfutandi hoc libro orationes subiungit. Quibus ostensis: de ultima oratiōis parte præcipiet: quæ conclusio appellatur. Totum autem iudiciale genus absoluet.

¶ De tribus generibus causarum.

CAusarum tria sunt genera: demon

Quas causas tres autem sunt. Demonstratiua: deliberatiua: iudicialis. Genera superius causarum appellauit. Breuiter: necessariis.n. usus est uerbis. Nā & oratius præcepit. Quicquid præcipies esto breuis. Recipere: a litigatore. Et i quibus officiis &c̄. artis officia integrales therotocæ partes uocat. Inuentionem: dispositionem: elocutionem: memoriam: pronunciationem. Qua ratione: arte: imitatione: exercitatiōe. Verum quia &c̄. Quo ordine quæ sequuntur tractaturus sit: ostendit. Et instituti sui rationem reddit. Non potuisse inquit omnibus de rebus simul dicere & prius tractare de difficilioribus uoluisse. Quibus cognitis quæ faciliora sunt: haud difficile percipere sit. Simul eodem t̄pe ac loco. Itaq; cum simul omnia dici nō possint: & difficilioribus cognitis facilia cognosci ñ difficile sit. Causarum. Tria causarum genera proposuit & de iudiciali prius præcipit quod omnium maximum & difficillimum est: omnes enim in eo priuatæ & publicæ causæ continentur. Quicquid deniq; est: de quo lis & cōtrouersia nasci potest: Totum in iure positum est: totum in coniecturis uersatur: in foro autem fere quotidie

Causæ
Artis officia

tractatur. Cum demonſtratiuum & deliberatiuum in ſenatu & comitiis rarius uerſentur. Merito ergo prius
de hoc differit genere. Quod niſi cognoſceretur. Demonſtratiuum & deliberatiuum: q̄uis longe faciliora
ſint: cognoſci uix poſſent. Cum magna pars doctrinæ faciliorum: ſi eiuſdem artis fuerint: in difficiliorum co/
gnitione contineatur. Ergo id primum &c̄. cum multo difficillimum ſit anteq̄ cætera tradamus præcepta
illud perficiemus. Hoc & priore libero &c̄. idem inquit: & priore li. egimus ut quod difficilius erat & maius
prius abſolueretur. De quinq; &c̄. officiis; inuentione: diſpoſitione: elocutione: memoria: & pronunciatione;

ſtratiuum: deliberatiuum: iudiciale: modo dif
ficillimum eſt iudiciale: ergo id primum ab/
ſoluemus: hoc & in priore libro egimus cum
de oratoris officiis quinque tractaremus: quo
rum inuentio & prima & difficillima eſt. Ea
quoque nobis erit in hoc libro propemodum
abſoluta: ſed paruam partem eius in tertium
uolumen transferemus: De ſex partibus ora/
tionis primum ſcribere incipiemus. In primo
libro locuti ſumus de exordio: narratione di/
uiſione: nec pluribus uerbis quam neceſſe fuit
nec minus dilucide quam te uelle exiſtimaba/
mus: deinde coniunctim de confirmatione: &
confutatione dicendum fuit. Quare genera
conſtitutionum & earum partes aperuimus:
ex quo ſimus oſtendebatur quomodo conſti/
tutionem & partes conſtitutionis in cauſa po
ſita reperiri oporteret. Deinde docuimus iudi
cationem quemadmodum quæri conueniret:
qua inuenta curandum eſt: ut oīs ratio toti/
us orationis ad eandem conferatur. Poſtea
admonuimus cauſas eſſe quamplures: in qui/
bus plures conſtitutiones ac partes conſtitu/
tionum accommodarentur. Reliquum ui/
debatur eſſe ut oſtenderemus quæ ratio poſ

Hæc officia artis & oratoris ſunt ſine quibus nec ars
eſſet nec orator diceretur. Quorum inuentio om/
nia comprehendit inuentio ſine qua partes reliquæ
fruſtra eſſent: immo ut eſſent quidem: quis enim di/
ſponat: aut eloquatur: quis memoriæ commendet
aut pronunciet qui ea unde hæc perfici poſſint: non
inuenerit prima eſt ordine inuentio: & eadem re ipa
difficillima. Nam hoc opus hic labor eſt: ſcilicet quæ
dicere uelis inuenire: quod ubi excogitaueris: facile
partes reliquæ ſeſe offerunt: aut certe minore cum
difficultate eas aſſequeris. Paruam partem. Inuen
tionem demonſtratiui & deliberatiui generis intel=
ligit: de qua libro tertio tractabitur: Paruam autem
iudicialis generis comparatione appellat: quod mul
to maximum: difficillimumq; eſt: ut qui inuenire di=
diceret in iudiciali genere: facile in demōſtratiuo &
deliberatiuo inueniet. Raro enim iudicialis inueni/
tur cauſa: ut quintilianus ait quæ laudationem aut
uituperationem: ſuaſionem: uel diſſuaſionē non con
tineat. primū: anteq̄ de cæteris præciperemus. Con
ſtituimus decreuimus lib. primo. Nec pluribus: bre/
uiter inquit diximus: ita tamen ut obſcuri non fueri
mus: nam uera breuitas eſt: quæ nihil dicit ſuperflu=
um: nihil neceſſarium omittit. Coniunctum: ſtatim
explicitas conſtitutionibus: quæ niſi intelligerentur:
confirmandi & confutandi ratio haberi nō poterat.
Genera conſtitutionum: quæ tres ſunt. Coniectu
ralis: legitima: & iuridicialis. Iudicatiōem quā κρινό
μενον græci uocant. Naſcitur autem ex defenſoris
ratione: & accuſatoris firmamento. Eſſe cauſas q̄
plures. hoc exemplis a nobis declaratum eſt: & quin
tiliani auctoritate comprobatum. Reliquum uide
batur &c̄. illud relinquebatur oſtendendum: quo pa
cto quæ inuenta eſſent accommodari ad conſtitu/
tiones & earum partes poſſent: & quibus utēdum eēt
argumentationibus: quæ ex locis ſumuntur: qui ſūt

Vnde argumēta deducantur

argumentorum ſedes. In quibus argmenta latent: & ex quibus petenda ſunt. Auctor quintilianus. Dicuntur
autem argumenta: a perſonis: cauſis: locis: tempore: cuius tres ſunt: partes præcedens: coniunctum. Inſequens
facultatibus quibus inſtrumenta ſubiiciuntur: modo ideſt ut quicq; ſit factum: finitione: genere: ſpecie differē
tiis propriis: remotione: diuiſione: initio: incrementis ſumma. Similibus pugnantibus: conſequentibus efficiē/
tibus effectis: euentis: ingratis: comparatione: quæ in plures diuiditur ſpecies. Hæc omnia & a cicerone in to/
picis: & a fabio Quintilia. libro inſtitutionum oratoriarum quinto ſubiectis explicantur exemplis. Et item
quas argumentationes. Illud præterea explicandum relinquebatur. Quæ in confirmatione: & confutatione
ſequi argumenta: quæ ue euitare conueniret quas græci epichiremata appellant: argumētationis ſpecies epi/
chirema eſt: uel argumenti: cuius nomine omnia complectimur: ut quintilianus ait: quæ græci enthymemata.

Enthymema Epichirema Syllogiſmus Enthimema differūt

Epichiremata & apodixis uocant quāquam apud illos aliqua eſt horum nominum differentia: & ſi uis eodem
fere tendit. epichirema latinæ dici poteſt aggreſſio. ἐπιχειρῶ enī græce aggredior ē. Diuerſum ab enthyme=
mate quidam uolunt eſſe: ſed quintilianus multa de utroq; diſputans tot utiq; conueniētia oſtendit: ut qd al
terum ab altero differat explicare uix poſſit: promiſcue pro eodem accipiuntur & pro argumento interdum
aliquando pro argumenti tractatione ponuntur & elocutione. Enthimema nos comētū aut cōmentatiōem
interpretamur & omnia mente concepta ſignificat: alii rhetoricum Syllogiſmum uel ſyllogiſmi partē ut ait
quinti. uocauerunt. Quia diſtinctis nec tot partibus quot ſyllogiſmus clauditur: quod ſunt non utiq; ab ora
tore deſideratur: cui ſatis eſt ut alteram partem affirmet: hoc modo: ſi ſpirat non eſt mortuus ſed ſpirat con/
cluſionem dicendam auditoribus relinquit; conſtat ex propoſitionibus hypotheticis ut ſi id quod ſis pro/
deſt quod

dest. quod nescis obest: sed id quod scis prodest propositio autem hypothetica est quæ plures continet categoricas signo copulationis conditionis uel disiunctionis coniunctas ut tu es homo tu es animal: & tu es homo uel tu es asinus; item si tu es homo: tu es animal: categorica uero habet subiectum. prædicatum: & copulam principales partes sui: ut homo est animal. subiectum est de quo aliquid dicitur: ut homo in hac præpositione prædicatum uero quod dicitur de altero copula uerbum est substantiuum Syllogismus coniunctis: est partibus: & pluribus: constat enim propositione: propositionis ratione: & assumptione uel conclusione hoc Propositio hypotetica

set inuentiones ad unamquamq; constitutionem & partem constitutionis accommodare. Item quas argumentationes quas greci epychiremata appellant sequi. quas uitari oporteret: quorum utrunq; pertinet ad confirmationem & confutationem: deinde ad extremum docebimus cuiusmodi conclusionibus oratorem uti oporteat q locus erat extremus de sex partibus orationis: primum ergo quæremus: quemadmodum quamq; causam tractari: cōueniat: & nimirum coniecturalem quę prima quæq; difficillima est potissimū cōsideremus.

¶De coniecturali.

IN causa coniecturali narratio accusatoris suspitiones interiectas & dispersas habere debet: ut nihil actū nihil dictum nusq̄ uentum: aut habitum nihil

modo. Si petrus currit petrus mouet: at qui petrus currit ergo petrus mouetur. Epichirema ut enthymema a syllogismo distat quoniam duabus contentum est partibus propositiõe & affirmatione: ut si dicam uiuit spirat enim. Epichirematis illius quod argumentatione nos uocamus. quinq; partes inferius Cicero esse docet propositionem: propositiõis rationem: assumptionem: eius probationem: & complexionem: quas uitare quoniam uitiose sunt: & confutari facile possunt. utrunque & uitiosum epychirema: & quod sine uitiis est. De utroque autē separatim precipiet ut qui confirmat: argumentationibus utatur. quæ refelli non possint: & qui confutat si uitiose aduersari argumentationes fuerint refellere eas facile ualeat. Cuiusmodi conclusionibus in fine huius libri de ultima præcipitur orationis parte q̄ p oratio nominatur numero autem plurali cōclusiones dixit. Quoniam tribus concludimus rationibus per epilogum: amplificationem; & commiserationē. Orationis addidit ne color rhetoricus fortasse intelligeret: de quo libro quarto tractabitur. Quamcunq; cām subiiciendo suos cuiq; causæ locos. Tres autem sūt. Coniecturalis: legitima: iuridicialis: & nimirum: eandem uim habet nimirum: quam profecto: utiq; certe: nempe. Quæ prima ordine. Difficillima. Nam cum factum negatur: probatio difficillima est. Cōiecturis enim opus est: quibus factum esse ab aliquo qđ obiicimus iudices credant. In causa cōiecturali &c̄. Iam uel aggreditur quod i hoc libro tractaturum se pollicitus est ut genus iudiciale absoluat illud autem prius ostendit: qualis in coniecturali cā debeat eē narratio: quā si accusatoris fuerit plenam suspitionis: si defensoris simplicem uult esse: atq; apertam: exēpli causa teucer q ulyssem accusat: nō simpliter uenisse in syluam: & aiacem occidisse narrat: sed cum cognouisset ingeulisses inimicum suum: quem perdere tantopere cupiebat: Solum & inermem in syluam p profectum esse: illuc subito armatus accessit. Et nihil tale cogitantem aggressus trucidauit. Ego casu illuc perlatus repente affui: gladiumq; de uulnere educentem cōspexi. Contra qui ulyssem defendit: oīa simpliciter narrans suspitiones attenuat: hoc modo cum more suo: hostium exploraturus consilia: forte ex castris solus discessisset ulysses in sylua uenit: ubi aiacem q gladio surēs icubuerat cōspicatus cū esset subito accurrit telū de uulnere eduxit: ut si fieri posset: uir bellicosissimus: & de græcis oibus optime meritus: diutius in uita cerneretur icolumis. Narratio āt cum aut tota pro nobis sit: aut tota pro aduersariis aut mixta ex utrisq; si tota p nobis fuerit: omnia quæ causam nostram iuuare aduersariorum infirmare possint narrabimus: Sin mixta partem illam quæ p nobis erit sic narrabimus ut omnia simpliciter facta esse a nobis uideantur: illi uero parti quæ ad aduersarium pertinebit crebras adiiciemus suspitiones. Quod in narratione orationis pro milone diligentissime summus dicendi artifex & magister seruauit cicero. Dispersas &c̄. hæ autem sic dispersæ suspitione semina probationum appellantur. Nihil actum. Cicero nihil a clodio sine causa actum ostendit. Cum sic ait. Occurrebat mancam ac debilem præturam suam futuram consule milone: Cum porro summo consensu populi romani eum consulem fieri uidebat contulit se ad eius competitores: sed ita totam ut petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret tota ut comitia suis ne dictabat humeris sustineret. Conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam: delectum perditorum scribebat ciuium. Nihil dictum idem in eadem narratione ubi uidit homo ad omne facinus paratissimum fortissimum uirum inimicissimum sui certissimum consulem idq; intellexit non solum sermonibus: sed etiam suffragiis populi rom. sæpe esse declaratum palam agere cœpit & aperte dicere occidendum esse milonem. Et paulopost. Et enim palam dictabat consulatum miloni eripi non posse uitam posse. Item quin etiam fauonio fortissimo uiro: quærenti ex eo q̄ spe fureret milone uiuo respondit triduo illum aut summum quatriduo periturum quam uocem eius ad hunc. M. Catonem statim fauonius detulit. Nusq̄ uentum. exemplum ex eadem oratione. Interim cum sciret clodius nec nō erat

Partes epichirematis

difficile:iter solẽne:legitimum:necessarium:ante diem. xiii.kl'.februa. Miloni esse Lanuuium: ad flaminem prodendum:quod erat dictator Lanuuii. Milo. Roma ipse profectus pridie est: ut ante suum fundum: quod re intellectum est: Miloni insidias collocaret:atque ita profectus est: ut cõtionem turbulentam: an qua eius furor desideratus est: quæ ille ipso die habita est relinqueret: quam nisi obire facinoris locum tempusque uo- luisset: nunquam reliquisset. Nec denique factum & cætera: hoc uerbo omnia superius dicta complecti- tur: & quam ais nihil actum dixerit quicquid denique factum est:subiungit. Nam facere generalius est quam agere:& latius patet.

deniq; factum sine causa putetur. Defensoris narratio simplicẽ & dilucidam expositionem debet habere cũ attenuatione suspitionis. Hu ius constitutionis ratio in sex partes est distri buta: probabile collationem: signum argumẽ tum consecutiõem approbationem. Horum unumquodq; quid ualeat aperiemus.

¶De probabili argumẽtatione.

PRobabile est per quod proba- tur reo expedisse peccare: & a si mili turpitudine hominem nũ quam absuisse. Id diuiditur in causam: & in uitam: Causa est

Defẽsoris. Docuit qualis accu satoris narratio eẽ deberet. Nunc qualem cõueniat defensoris esse oñdit. Simplicẽ & dilucidã. Qualis illa narratio est in eadẽ orõne: q̃ p Milone facit. Sic .n. narrat Ci. ut ois q̃ maxime attenuet suspitio: & ni hil nõ simpliciter factũ appareat: Cũ ait. Milo aũt cũ in senatu fuisset: eo die quo a senatu dimissus est. do- mum uenit calceos & uestimenta mutant paulisper dum sit uxor: ut sit comparat: commoratus est. Plu- rimũ facere hanc callidissimã simplicitatis imitatio- nem dicit Quintilianus ei his laudat uerbis. Quã ni- hil pparato nihil festinato fecisse uidet Milo qđ non solũ rebus ipsis uir eloq̃ntissimus: qbus moras: & len tũ pfectionis ordinẽ dedit: sed uerbis ẽt uulgaribus & quotidiãls: & arte occulta cõsecutus ẽ. Quæ si ali- ter dicta eẽnt strepitu ipm iudicẽ: deinde patronũ ex citassent frigida plerisq; uident ista: sed hoc ipm ma nifestũ est: qño iudicẽ fefellerint q uix a lectore de- phendit: Huius cõstitutiõis: locos oẽs argumentãdi

Loci argumentandi in causa cõiecturali

in cõiecturali cõstitutiõe in sex ptibus ponit Ci. quã oẽs simul enũerat & more suo pœna singulas descri bit ut certã uiã rationiq; confirmandi aliqd & con- futandi in cõiecturali causa hẽre possimus. li. ii. de inuentione omnẽ coniecturum a causa persona: & facto su- mi idẽ ait: in qbus tribus hæc sex insunt oĩa si diligẽter aduertis. Nihil certe diuersum docet. sed qđ illic stri- ctius hic enarratius; atq; euidentius tradit pbabile. n. psonã cũ sui ipsius attributis oĩbus cõpræhendit: idem & cãm cõplectitur. Cætera ad factũ spectant & attributa negocio: hæc autẽ aut cõtinentia sunt cũ ipso nego cio: sp ei affixa: & q̃ separari ab eo nõ pñt aut in gestione negocii considerant aut gestum negociũ consequunt illud aiaduertendũ est pbationũ ut ex auctoritate Aristotelis tradit Quintilianus: Alias eẽ quas extra dicẽdi rõnẽ accipit orator. Alias q̃s ex cã trahit & ipse quodãmodo gignit: lõq; illas a τέχνους illas εντέχνοσς uo- cauerunt: Ex illo priore genere sunt piudicia: rumores: tormẽta: tabulæ iusiurandũ: testes in qbus pars maxia forensiũ contentionũ cõsistit. sed ut ipsa p se careat arte: ita sũmis eloquentiæ uiribus & alleuanda sunt plæ runq; & refellenda. Eos damnat Quintilianus q totũ hoc genus a pceptis remouerũt. neq; nõ oĩa de ipsis pse cuturũ dicit qđ infiniri esset opis sed uiam quandã & rõnẽ ostensurũ idẽ inferius Cice. faciet: prius ãt de illis lo quit pbationibus: quas ex cã trahit orator: & suo ipse ingenio excogitat. Probabile est & c̃. Hoc ẽt uerisimile appellari põt: Cui duæ insunt circũstantiæ qs & cur. Quis fecerit: & quamobrẽ fecerit. Expedisse: utile fuisse. Peccare: Crimẽ illud cõmittere: qđ a reo factũ asseueramus: quodcunq; sit: siue furtũ: siue adulteriũ: siue ho- micidiũ. In hoc ãt circunstãtia est cur q̃ cãm cõplectit. Et a simili turpitudine & c̃. Circunstãtia est qs cũ in aũ acta uita ab eo crimine cuius insimulamus: reũ nunq̃ absuisse oñdimus: ita si fecisse furtũ pbare uolumus: ar gumentantes: cũ furta sæpe ante: quod oẽs norũt: fecerit: nunc quoq; furatũ eẽ qs dubitet. Ci. in orõne p mi- lone. Verisimile facit uideri miloni insidias clodiũ locasse: Consuetudinẽ dicẽs illius in ui inferenda ppetuam fuisse milonis in repellẽda. In cãm: & uitam ut cãm oñdimus reo fuisse peccãdi: & a turpitudine nunq̃ absuis-

Causa

se: semperq; male & scelerate uixisse. De causa prius uñ psona dicendũ esset: q̃situ est ut ait Quintilianus: & ua rie ab oratoribus factũ est: a Cicerone idẽ ait. plaras frequẽtissime causas fuisse: sibi magis placere: si a psona in cipiat: id tñ ipm utilitate uerti plerunq; nõ negat. Causa in pulsionẽ: & ratiocinationẽ distribuit: ipulsio est quæ sine cogitatiõe p quandã affectionẽ ai: facere aliqd hortat: ut amor: iracundia: ægritudo: uiolẽtia: & oĩo oĩa qui bus aius ita uf affectus fuisse: ut rẽ pspicere cũ consilio & cura nõ potuerit & id qđ fecerit i ipetu quodã ai: po- tius q̃ cogitatione fecerit. Ratiocinatio est diligens & cõsiderata faciẽdi aliqd: aut nõ faciẽdi excogitatio. Cũ causa uidet affuisse certa qua aliqd uitaret reus aut seq̃retur: ut si amicitiæ cã aliqd factũ dicit: aut inimici ulci scendi: aut metus: aut gloriæ: aut pecuniæ: cuiusius deniq; utilitatis percipiẽdæ & damni effugiẽdi causa: sed in ratiocinatione diligẽter excutiendũ erit: An uoluerit reus: an potuerit: & demũ an fecerit: multi. n. uolũt sed nõ pñt. Et cõtra multi possunt sed nõ uolunt: ideoq; in pbabili factũ cũ persona coniungendũ est ut si fur ti accuses furem semp dicas fuisse. Si adulterii incontinẽtẽ & libidinosum. Causa est ea. Ratiocinatiuam intel ligit quæ spe cõmodi euitatiõe incõmodi ad maleficiũ ipellit: qđ si reũ spe cõmodi: aut incõmodi euitatione aliquid fecisse pbare possumus uehemens & pœne infrangibilis nostra est argumentatio. Cice. in oratione p milone

milone probe hunc locum executus est:ostēdit.n.causam clodio occidēdi milonis fuisse cuius interitu magna & multa assequebatur cōmoda effugiebat: ut probabile sit miloni illum non illi Milonē insidias fecisse at qui dicēs milone interfecto clodius hoc assequæbatur non mō ut p̄tor essem: nō eo consule: quo sceleris nihil facere posset:sed etiā his consulibus p̄tor esset:Quibus si ñ aduiuātibus:at cōuiuentibus:certe sperasset se posse eludere in illis suis excogitatis furoribus:cuius illi conatus:ut ille ratiocinabaf.ne si cuperent quidem:reprimere possent:cū tantū bñficiū ei se debere arbitraref &c̄. Contra milo mortuo clodio incōmodū passus: oñ

ea quæ inducit ad maleficium commodorum spe:aut incōmodoꝝ euitatione. Ita cum quæritur nūqd commodū maleficio apetierit: nū honorē: num pecuniā: num dominationem: num aliquā cupiditatē amoris aut huiusmodi libidinis uoluerit explere. Aut nunqd incōmodum uitarit inimicitias: infamiā: dolorem supplicium. Hic accusator in spe cōmodi cupiditatem ostēdet aduersarii euitatiōe incōmodi formidinē augebit. Defēsor āt negabit cām fuisse si potuerit aut eā uehementer extenuabit. Deinde iniquum esset dicere oēs ad quos aliquid emolumenti ex aliqua re pueniret in suspitionē maleficii deuocari. Deide uita hois:

ditur:ut cognoscaf facere illi insidias uoluisse. Nam singularis illas ei uni concessa gloria: quæ quotidiæ augebaf frangendis furoribus Clodianis morte clodii cecidisse dicif:& exercitatio uirtutis: suffragatio consulatus: fons: perēnis gloriæ. perdita ab eodē oñdunf plurimæ p̄terea occasiōis enumerāf: qbus a milone ipsū clodius occidi potuerat. Nunqd cōmodū &c̄. In assecutione cōmodi & incōmodi euitatione hi gradus dātur cōmodi retinēdi quod adsit:& augēdi deide qđ nō adsit adipiscēdi: incōmodi reiiciēdi qđ adest:& minuendi. Quod āt futurū est: deuitandi & ita tria cōmoda tribus rñdēt incōmodis: illud p̄terea spectatur: si incōmodū maioris incōmodi uitādi gratia suscipitur: aut maioris cōmodi adipiscēdi: minus cōmodū p̄terif. Nū honorē: ut si dicamus adipiscendi magistratus cā aliqd reū fecisse. facile nobis credef. Nemo ē.n. tā barbarus: tā feris moribus q nō honoris amore tangaf. Nū pecuniā. Ci. in orone p sexto roscio ad erutiū accusatorē cōuersus sic ait uideant oēs qua de cā huic inimicus uenias sciūt huiusce pecunia te aductū esse. Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames. Dñationē &c. ut regnū:ut Tyrānidē pbabile uf qđ dominādi cā factū df. Nā si uiolandū ē ius regnādi cā uiolādū ē cæteris rebus pietatē colas. Qđ Iulius Cæsar freq̄nter dicef solebat. Auctores Cice. & tranquillus. Nero ueneo necari britanicū curauit ut illo extincto ipse īperaret. Nū aliquā cupiditatē. hic cā tangitur īpulsiua: quā in oratione pro milone artificiose cice. exequif: eam affuisse dicēs: etiam si nulla affuit rōcinatio: his uerbis. At ualuit odiū fecit iratus: fecit inimicus fuerit ultor iniuriæ: punitor doloris sui: qd si hæc nō dico fuerūt maiora in clodio: q̄ in Milōe: sed in illo maxia nulla in hoc: Quid uultis āplius quid.n. odisset clodiū Milo segetem ac materiē suæ gloriæ &c̄. Cupiditatē amoris quid nō cogit amor si amatorē dicimus a riuali occisum: cui non credibile uideaf eē: uel si dicimus occidit hunc ut eius uxore potiretur: Nā sæuus amor docuit natoꝝ sanguinis matrē cōmaculare manus. Aut hmōi libidinis oīs īmoderatus atq̄ inhonestus appetitus oīo rōne carens libido uocatur: siue imperādi sit: siue possidendi: siue occidendi:& quod uis aliud maleficiū p aīi impetū ac furorē faciēdi quæ āt cupiditas uocaf recte & libido dici pōt auctor cice. Il: tusculanaꝝ q̄stionū. iii. Nū quoddā in cōmodū uitauerit. Sicut multa clodius milōe occiso uitabat incōmoda & asseq̄baf cōmoda atq̄ utilitates. Vitabat inimicitiā nā ciceronis & reipu. causa illū oderat Milo & communi odio quo oēs improbos odisse solemus: Vitabat īfamiā q̄ afficiebaf cū sua a milone scelera propalari uideret dolorē effugiebat. uiuo.n. milone sp augebaf semper in maximo & grauissimo erat dolore: cū p̄sertim conatus sui oēs ab illo infringerenf. infamia est contra bonā fama cū scelus & turpitudo cuiuspiā diuulgatur dolor autem est ægritudo animi ex cupiditate aliqua pueniens uel inuidia uel metu. Suppliciū: multi eos accusant a quibus intelligūt se accusatum iri timore supplicii quo afficerenf: si accusati damnarenf. In spe cōmodi: semper factum cū persona cōiungi debet ut cū adulterū probare uelis luxuriosum dicas: cū homicidā iracundū inuitatione incōmodi: quid mirū si per insidias occidere hunc uoluit quē metuebat: semp.n. qđ omnes sciunt: timidissimus fuit. Defensor &c̄. Docet nunc quid defensori agendū sit. Et confutanda esse dicit q̄ accusaf obiecerit. Negabit causam fuisse ut ci. pro milone. cū ait uideo adhuc constare omnia iudices Miloni ēt utile fuisse Clodiū uiuere illi ad ea q̄ concupierat optatissimū Milonis interitū fuisse odium illius in hunc acerbissimū: in illius huius nullū: cōsuetudinē illius perpetuā in ui inferenda: huius tantū in ui repellenda: mortem ab illo denunciatā palā miloni:& p̄dicatā nihil unquam auditum ex milone. pfectionis huius diē illi notum. illius etiā potius alienum. &c̄. quibus & miloni faciendi insidias: cū nulla uidef fuisse:& clodio plurimæ ac maximæ: tū ratiocinatiuæ tum impulsiuæ. Si poterit si eiusmodi persona fuerit: ut speremus crediturosnobis iudicis nullā causam fuisse maleficii faciendi persona quam defendimus: qm̄ semper bene uixerit:& a simili scelere abfuerit. Aut eam uehementer extenuabimus: facit hoc tū in aliis orationibus cicero: tum in ea q̄ pro rege deiotaro habuit. Deide iniquum &c. cū aut negauerit causas fecisse reo maleficii faciendi: aut quātum fieri potest extenuauerit. Valde iniquum dicet eē: oēs in suspitionem peccati uenire quibus peccare utile possit esse: sic.n. omnes pauperes furti accusari posse: omnes iracundos cædis. Non igitur spectandas esse causas cum reperiri uix aliquis possit: qui non metuat oderit: speret: & plurimos hæc salua innocentia facere

Cæsal uerbsar

Defensor

ex ante factis spectabitur: In quo primo pri-
mum considerabit accusator: num ante quid
simile fecerit. Si id non repererit: quæret:
num quando uenerit in similem suspitionem:
& in eo debebit esse occupatus: ut ad eam cau
sam peccati quam paulo ante exposuerit: uita
hominis possit accommodari: hoc modo: si
dicet pecuniæ causa fecisse: ostendet eum sem-
per auarum fuisse: aut honoris ambitiosum:
ita poterit animi uitium cum causa peccati cõ
glutinare. Si nõ poterit par animi uitium cũ
causa reperire: reperiat dispar. Si non poterit
auarum demonstrare: demonstret corrupto-

Vita hominis

Argumenta a psone adiũctis

Attẽde hominis dotes

præterea non omnis cã in oĩbus personis ualet: nam ut alicui sit furandi cã paupertas: non erit idem in curio:
fabritioq; momẽtũ. Emolumentũ. utilitas. Illud proprie est: quod prætiũ laboris molẽtibus daf. Deinde
uita hominis &c̃. A causis tã accusatorẽ: q̃ defensorẽ arguere docuit: nũc a psonæ adiunctis sumere argumẽ-
ta oñdit. Quæ sunt: genus natio. patria: sexus: ætas: educatio: habitus: fortuna: conditio: natura: aĩ studia: af-
fectu. Victus: facta dicta consilia: a genere argumẽtamur: nam similes parentibus suis ac maioribus plærunq;
filii creduntur. Et non nunq̃ ad honeste & turpiter uiuendũ inde causæ fluunt a natione: nam gentibus proprii
mores sunt nec idem in barbaro: romano & græco
debile est: a patria quoniam aliis in ciuitatibus alia in
stituta sunt aliæ leges: & opiniones a sexu ut latroci
nium in uiro facilius ueneficiũ ĩ fœmina credere: ab
ætate: aliud. n. aliis annis magis conuenit: & uerisi-
milius est adulteriũ in iuuene q̃ in sene. Ab educa-
tione: qm̃ refert a qbus & quo quisq; mõ sit institu-
tus: ab habitu: species. n. in argumentũ libidinis: Ro
bur petulãtiæ dicif his contraria in diuersum a for-
tuna: quia non idem credibile est in diuite ac paupe
re: ppinquis: amicis: clientibus abundãte: & oĩbus de
stituto a cõditione: nã clarus: an obscurus magistra-
tus: an priuatus: pr an filius: ciuis an peregrinus: liber
an seruus: maritus an celebs: parens liberorũ an or-
bus sit plurimũ distat ab aĩ natura: Auaritia eni ira
cũdia misericordia: crudelitas: seueritas aliaq; his si
milia afferunt frequenter fidem: aut detrahunt: a ui
ctu quæritur. n. luxuriosus sit: an frugi: lautus an sor-
didus. A studiis: nam rusticus forensis negociatur:
miles nauigator: medicus: aliud, atq; aliud efficiunt
ab affectione: intuendũ nãq; est: qd affectet qsq; locuplex uideri: an disertus: iustus: an potens: a factis dictis &
consiliis ex pteritis. n. existimari psentia solẽt: cõsilia ãt psentis: pteriti: & futuri tpis sũt: ponif in psona & nomẽ
ex quo aliquando suspitio nascitur: ut si dicamus idcirco aliquem calidũ uocari: q; temerario: & repentino cõ-
silio sit. Ex antefactis: una dictio est antefactum sicut antemalorũ apud uirgilium: cũ ait: o socii neq;. n. ignari
sumus antemalorũ: uita duo significat & eã q̃ morũ cõtraria ẽ: & mores hoĩs: dicta: facta: ac oẽm deniq; actio-
nẽ. prior ζωη a græcis uocatur altera βιοσ noĩatur. Num quando simile &c̃. Qui obiiceret adulteriũ clodio

antemalorum

fidẽ inueniret: cũ diceret illũ añ tris sorores uiolasse: & in sacra bonæ deæ clã amore põpeæ: Cai Cæsaris uxo
ris penetrasse: id agere ante oĩa debet accusator. ut reũ oñdat a simili turpitudine in añacta uita nõ abfuisse:
nã qui semel malus: facile psumif malus in eodẽ genere mali. Si id nõ reperiet: si crimen inquit illi simile quod
obiicif: in anteacta uita fecisse nõ reperiet dicat in suspitionẽ uenisse. Nã paulũ distare uidenf suspectus ut re
q; reus: sic ãt dicere accusator poterit si furti accusabit: si dephẽsus in furto nõ fuit: at sæpe ĩ furti suspitionẽ ue
nit. Et in eo debebit eẽ occupatus &c̃. Hoc est in eo ĩmorari: atq; itentus eẽ plurimũ dẽt: ut cũ cã peccati mo
res hoĩs & aĩ natura iũgaf: quod ipse exẽplis ostẽdit. nã si facti causa a moribus abhorreret fidẽ iueniremus nul
lã. Si dicet pecuniæ cã fecisse &c. si quẽpiã homicidii accusas: & pecuniæ cã uenisse ad maleficiũ dicis auarum
sp fuisse ostende. nã si reũ cædis ĩpudicũ uel adulteriũ uoces: lædes quidẽ famã ut Quintilianus ait: minus tñ
hoc ad fidem ualebit: q̃ si audacẽ petulãtẽ: crudelẽ: temerariũ: ostẽderis. Ad causam peccati: ut furtũ fecit:
quoniã pauper: semper ãt cupidus fuit: homicidiũ cõmisit: qa erat inimicus: sp aũt temerarius habitus est. Si
honoris occidit: illum ut cõsul fieret: ut præturã cõsequeref: quã illo uiuo cõsequi nõ poterat: substulit illũ: ut
primũ ipse ĩ ciuitate teneret locũ: sp ãt ambitiosus fuisse cognoscif. Sic ãt uita cũ facti cã cõiungif: occidit qm̃

Causa facti

superiorẽ pati: aut parẽ non poterat: semper autem ambitiosum fuisse cõstat. Causa facti præcedit iõ occidis-
se: ut superiorem non haberet. uita subsequitur: semper ambitiosum fuisse ab ambitu ambitiosus dicitur: cupi
dus nimium: atque affectator honoris. pro ambitionis affectione ambitus ponitur. Cuius crimen apud roma-
nos grauissimum erat: cum quis per largitionem: & malas artes ad publicos honores ascendit Animi uitiũ.
sunt aĩ uitia iracundia: crudelitas: auaritia: pfidia &c̃. hmõi. Conglutinare: cõiungere. Et si nõ potuerit &c̃.
si aĩ uitiũ cũ facti qd obiicitur causa cõiungere nõ poterit: dispar inueniat uitiũ & dissimile facto quod obiicif
qd cũ illo coniugatũ nõ sit: fidẽ tñ faciat: illud qd obiicif factũ esse: ut si furti accusat: & pauptate ad furtũ cõ-
pulsum dicat nec cupidũ unq̃ fuisse oñdere possit. Dicat pdigum: aut negligentẽ nihil tã dissimile auaro: sæpe
tñ credibile sit eũ ad furtũ cõpelli posse: qui bona sua pdigus nimiũ cõsumpserit uel negligẽter custodiuerit
& ad pauptatẽ redactus sit: sed ipe exemplũ subiicit cicero. Demonstret corruptorẽ: si pecuniæ causa quem
piã dicis furatũ esse: & ostẽdere auarũ nõ potes dic inquit corruptorẽ: credibile. n. est oĩa eũ pecuniæ causa fa
cere: q corrũpere alios cõsueuit si datã fidẽ nõ seruauit: Cauendũ tñ est: ne ea q̃ obiicimus uel friuola sint: uel
leuia: uel falsa: Satius. n. est: ut Quintilianus ait: oĩ ante actæ uitæ abstinere cõuitio: q̃ leuibus aut friuolis: aut
manifesto falsis reũ incessere: quia fides cæteris detrahif: & q nihil obiicit omisisse credi põt maledicta tanq̃ su-
peruacua: q uana cõgerit confitef uanũ in anteactis argumentũ: in qbus uinci q̃ tacere maluerit: corruptorẽ

q largitione:

g largitiōe:& quauis alia ratione quēpiā corrūpit siue iudex sit siue testis:& eo pacto qđ uult consequit̃:pfidus autem est qui fidem nō seruat:& promissa nō implet. Deinde aliquo &c. Cū uitium aliquod causæ facti dissimile accusator ostenderit:eo contentus non sit:sed aliud:& si poterit:plura obiiciat. Et non esse mirandum dicat qui in illa re:uel in pluribus turpis aut cupidus:aut petulans fuerit:hac quoq; in re eum deliquisse: & qui perfidus aliquando extiterit:uel corruptor ueri similem esse:furtū eum nunc cōmisisse. quantum enim de hōestate:& auctoritate eius qui arguitur:detractum erit:tantum de facultate totius defensionis diminuetur:ut in

Corru ptor perfidus

rem uel perfidum: si quoquo modo poterit de niq; aliquo aut q̄plurimis uitiis contaminare personam: deinde qui fecerit illud tam nequiter: eundem hoc tam perperam fecisse nō mirandum: Si uehemēter castus & īteger existimabitur: aduersarius dicet facta: non famam spectari oportere: illum ante occultasse sua flagitia: se planū facturum ab eo maleficium non abesse: Defensor primum demonstrabit uitam integram si poterit: id si non poterit: recurret: ad imprudentiam: stultitiam: adolescentiam: uim persuasionem: quibus de rebus uituperatio eorum quæ extra id crimen erunt non debeat assignari: Si uehementer hominis

rhetoricis de inuentione dicit cice. Cōtaminabit. deturbabit cōtaminare est manuum fœdatarum cōtactu maculare. Tam nequiter:alio tpe:& in alia re.

Tam pperā:rā peruerse:& maligne. Si uehementer castus. Mōet quid agēdū sit:cū nulli affinis uitio ante cōmisso demōstrari poterit:castus āt & integer is dici solet:qui nō solū a rebus uenereis sed ab oī uitio & turpitudine abstinet: & caste integreq; uersatū quēpiā in magistratū dicit cice. Facta nō uitā &c. Hortabit̃ iudices ut uterē famā hoīs nihil ad rē pu/tent ptinere:& cū ante scelera sua cælasse:nunc qualis esset:manifestū fecisse poterit & illud addere:rem de qua agitur ex superiore uita spectari nō oportere: sed superiorē uitā ex hac īprobari: itē ante aut peccādi ptātem nō fuisse:aut cām:& nō esse mirū si nūc primū deliquerit: Cū necesse sit eū q uelit peccare aliqñ primū delinquere. Occultasse; tanta calliditate usum esse ut omnes latuerit. Planum facturum: demōstraturū. Defensor primū demōstrabit &c. ut eius q accusat̃:quacūq; ratiōe p̄t:cōtaminare accusator uitā conatur ita comēdare & purgare:quantū licet defensor aditititur. & integrā semp fuisse ostendere:quo id fecisse reū:qđ obiicit̃:uerisimile minime sit:& si auaritia peccasse dicet̃:liberalis sp fuisse demonstret̃. In oī āt accusatiōe aut negat defensor:aut fatet̃: aut minuit:aut separat a cā. Optimū est negare:cū possis & dicere nō feci ut cū alias furatus es d̃r:nō sum unq̄ furatus respōdeat̃. Tunc cōfitemur:quā factū quod obiicit̃:factū a nobis nō negamus. sed facere licuisse dicimus hoc genus obiicit̃ reo ꝙ amori operā dedit:fateor inquit amori operā dedisse: sed iuuenis erā. Iuuentuti aūt amori indulgere cōcessū est. Tūc diminuimus:cū dicius:uetus crimē accusas:nā cū iuuenis eēt amori operā dabat postq̄ grandior cœpit esse tali a uitio semp abfuit. Separamus uero a cā. cū sic loquimur adolescentiæ sunt quæ obiicis crimina:q̄ nihil ad cām p̄ſitem pertinēt. ea omittamus:& illud q̄ramus crimē:de quo agit̃ nō .n. si hoc in adolescētia peccauit:quod tu nec obiicis fecisse sequit̃. Demonstrabit uitā integrā:hoc fiet:si nota aliqua:& cōmunia officia ostendētur rei:ut in parētes:cognatos:amicos:affines:necessarios:& si labor cōmemorabitur aut periculū:quod aut pro repu. aut pro aliquo horū q expositi sunt:adire uoluerit Cicero sexti roscii uitā qui accusabat̃ parricidii longa oratiōe integrā semp fuisse ostēdit. Imprudentiā:ut fateat̃ in anteacta qdem uita peccasse:sed īprudētia lapsum:& si aīaduertisset peccare noluisse dicat. Stultitiam: iuuenilis ætas stultitia nō caret. si qd tūc fecit:ascribendū stultitiæ est ætas maturior alios inde mores attulit. Adolescētiā amauit ut dicis:sed adolescēs fuit:cui ætati amare permissum est:quod & Cicero inquit in Catilina. Vim:ut fecit:sed socii coegerunt:sed is cōpulit cui parere necesse fuit. Persuasionē:ii psuaserunt ii hortati sunt qbus credere par erat:a quibus decipi quiuis eius ætatis poterat. Quibus de rebus:propter quas res īprudentiam stultitiā &c. Vituperatio eorum factoꝝ. Quæ erunt extra id crimen:quod obiicit̃. Nō debet assignari: qa quæ per imprudentiā peccauit:aut adolescentiā:aut uim:aut persuasionē: ea illi assignari & imputari debere & ad præsentis criminis probationē minime ualere dicimus. Exempli causa:accusatur aliquis furti: cui ante actæ uitæ crimina obiiciunt̃:ut in continētia:perfidia:de furto īquit agitur:fecerim,nec ne:hoc cognoscamus quid in superiore uita cōmiserim peccati:quoniā ad præsentē quæstionem non spectat:dimittamus. Si uehementer &c. defensor uitā integrā eius pro quo dicit. si:pōt ostendere debet quod si facere nō licet & uitæ turpitudo:ac infamia leniri nulla ratione potest falso dicet uenisse in eā existimationē: aut inuidia: aut obtrectatione:aut malitia:& fraude alicuius & omnino innocētem esse:deinde nō esse rumoribus credendū dicet:qui locus cōmunis est: Loci ex quibus ad probandū aliqd:uel refellendū argumenta sumimus:aut proprii sunt:ut īferius docebit Ci. aut cōes: ꝓprii sunt. qbus aut solus accusator:aut solus defēsor uti p̄t sed ñ in cāis oībus cōmunes uero sunt:qui alia in cā a reo:in alia ab accusatore tractant̃:& quibus utraq; pars leuiter cōmutatis utitur:ut credendū est testibus:nō est credendū testibus:credendū est rumoribus:nō est credēdū rumoribus:qm̄ sæpe contigit de bonis & innocentibus uiris malū fraude:& obtrectatione alicuius suboriri famam quæ est: tam ficti prauiq; tenax:quam nuncia ueri. Dissipatos diuulgatos:dispersos. ςάκεΔ'ασμένουσ. Rumor & fama idem sunt. latinum alterū:græcum alterum:Cicero in philipicis: improbissimis rumoribus dissipatis: & non multo post. hoc triduo uel q̄triduo tristis a mutua fama maneret. Significat̃ autē his duobus nominibus sermo quidā in populo sine certo auctore:de re aliqua recenti;siue bona;siue mala. Si nil coꝝ &c. si tanta ho/

Perperã castus

Loci pro prii

Rumor Fama

minis in anteacta uita turpitudo fuerit:ut nihil ex prædictis fieri possit : separatione defensoruretur : & non
apud censores de uita hominis & motibus quæri dicet:sed de crimine quod obiicit : alii autem aduersarii agi
oportere:morum romanæq͗ disciplinæ:senatus equitumq͗ regimen: decoris dedecorisq͗ discrimẽ:sub censo
rum fuit magistratu:quos magistros morum uocat Cicero. Extrema non ultima:sed quæ debilis & infirma ni
mium fit. Criminum aduersariorum accusationum unde criminari uerbum:quod accusare significat.

turpitudie impedietur: & infamia prius dabit
operam ut falsos rumores dissipatos eẽ dicat
de inocente & utetur loco communi: rumori
bus credi nõ oportere. Si nihil corum fieri po
terit utatur extrema defensione: & dicat nõ se
de moribus apud censores: sed de criminibus
aduersariorum apud iudices dicere.

De collatione.

COllatio est cũ accusator id qđ
aduersarium fecisse criminatur
alii nemini nisi reo bonũ fuisse
demonstrat: aut alium neminẽ
potuisse pficere nisi aduersariũ:
aut enim ipsum aliis rationibus facere non
potuisse : aut non æque commode potuis/
se : aut eum fugisse : alias rationes com/

COllatio. Secunda pars est orationis coniecturalis constitutionis. Hæc παράβὸ a græcis dici
tur:qua:ut Quintilianus ait:non tan/
tum hominum inter se opera similia
spectantur: sed & a mutis : atq͗ etiam
ianimis similitudo ducitur:est autem
in omnibus adi fictis negocio quæ sunt.quod maius:
quod minus: quod simile est ei negocio de quo agi/
tur:& quod æque magnum:maius:& minus:& æque
magnum ex ui: & numero : & figura negocii sicut ex
corporis statura considerantur : Simile ex specie cõ
parabili aut ex conferenda atq͗ assimilãda natura su
dicatur in hac collatione persona cum persona : cã
cum causa : locus cum loco : facultas cum facultate:
Collatio quia comparatur: q̃uis Cicero sic diffinierit alibi: colla/
tio est oratio rem cum re ex similitudine conferens:
illud præterea in collatione seruatur: ut eadem per/
sona secum ipsa conferatur. Alii nemini:hic colla
tio est quæ fit a causa ratiocinatiua ad causam ratio
cinatiuam. Cum causa huius qua ad maleficium in
duci potuerit:cum illius causa confertur. L. Cassius
quem populus romanus uerissimum & sapientissimũ
iudicem putauit:in omnibus causis quætere solebat
cui bono fuisset :sic enim uitam hominum esse dice/
bat:ut ad maleficium nemo conetur sine spe atque
emolumento accedere. Aut alium neminem &c̃.
Exempli causa si Nero qui britãnicum ueneno neca
ri fecit accusatus fuisset:alii nemini occidi britãnicũ
utile fuisse accusator dixisset: quoniã nero illo mor/
tuo romanum expectabat imperium : de quo sperare si uixisset britãnicus nunquã poterat usus deinde com/
paratione accusator fuisset:& nullum fuisse ostendisset cui parare & miscere clam uenenum melius & liberi
us licuisset:quod si alias uel alia ratione occidere poteram nero dixisset:responsum fuisset:uiam hanc tutio
rem uisam esse:& tempus expectari commodius non potuisse:quoniam claudio defuncto idem fieri fortasse
minus concessum fuisset. Aut eum ipsum:persone ad seipsum collatio est. Exemplum de ulysse potest esse:
qui aiacem in silua: & per insidias occidit: quoniam fortiorem alio pacto occidere non poterat : sicut & Milo/
nem Clodius nõ æque commode alibi:ut ante sua prædia inuadere ualebat:quod a Cicerone fecisse dicitur.
Aeque commode:secundum occasionem comparatio est. Aut eum effugisse &c. quod si aliquæ meliores
causæ fuisse uidebũtur:quas sequeretur:adeo cupibus fuisse reus dicetur:ut expectare illas nõ sustinuerit:uel
maleficii perficiendi cupiditate:non uiderit:ac omnino ignorauerit. Defensor : quid agendum esset accusa/
tori præcepit:quid defensorem facere conueniat:nunc admonet. Aliis quoq͗ bonum fuisse contra illud:ne
mini nisi reo bonum fuisse. Aut alios quoq͗ contra illud est : aut alium neminem potuisse perficere. Exem/
plum in hoc potest illud esse:quidam Titus Claudius Tarraimensus homo non obscurus : cum cœnatus cu/
bitum cum duobus adolescentibus filiis in idem conclaue iuisset:inuentus est mane iugulatus:& cum nec ser
uus quisq̃ reperiretur: nec liber ad quẽ suspitio perueniret:filii uero propter cubantes : ut sensisse quidem se
dicerent:nomina filiorum de parricidio delata sunt:suspitiosum erat quod dicebãt neutrum sensisse & illud
credibile non uidebatur:ausum quenq̃ esse eo tempore conclaue ingredi:cum ibidẽ duo essent filii qui & sen
tire possent: & facile defendere:erat porro nemo alius in quem ea caderet suspitio:accusati igitur se defende
bant : & cum diceretur alium neminem facere potuisse:imo facere alii potuerunt:dicebant quoniã apertum
erat hostium:& nos alto somno præmebamur:dormiẽtesq͗ reperti sumus hoc cum planum in diebus factum
esset:absoluti iudicio:& suspitione liberati fuerunt.

Ignum &c. Dictum est:in coniecturali constitutione:ubi factum negatur:tria spectari oportere
q͗ facere uoluerit:reus quod potuerit:& quod fecerit:duabus superioribus partibus probabili:
s & collatione:ubi causa tractatur : & persona : uoluntas ostensa est : signo facultas ostenditur:
ideoque signum per excellentiam nominatur: quod fieri potuisse quod obiicitur : quibusdam
denotet signis. Continet autem ea omnia signum:quæ in gestione sunt negocii: modo exce/
pto qui in causa coniecturali ubi negatur factum:non requiritur & ad amplificandũ exaggeran
dumque scelus ualet plurimum ; quotiens de facto conuenit. Signum a Cicerone libro de inuentione pri/
mo sic

mo sic diffinitur. Signum est quod subsensum aliquẽ cadit: quod quiddam significat quod ex ipso profectum uidetur: quod aut ante fuerit: aut in ipso negocio: aut post sit secutum: & tamen indiget testimonii: & grauio- Signum
ris cõfirmationis: ut cruor: fuga: pallor: puluis: & quæ is sunt similia: pars argumentorum signum est: ut Quin- quid
tilianus ait: quia omnis probatio artificialis aut signis constat: aut argumentis: aut exemplis: diuiditur ab ar-
gumentis: quoniam poene ex illis est in artificialibus nam cruenta uestis: & clamor: & liuor: & talia sunt instru-
menta qualia tabulæ rumores: testes: nec inueniuntur ab oratore: sed ad eum cum ipsa causa deferuntur. Præ

modiores propter cupiditatem. In hoc loco defẽsor ut demonstret oportet: aut aliis quoq; bonum fuisse: aut alios quoq; id quod ipse insimuletur facere potuisse.

❡De signo.

Signum est. per quod ostenditur idonea pficiendi facultas esse q̃sita. Id diuidit̃ in partes sex. locum: tempus: spatium: ocasionem: spem perficiendi: spem cælandi. Locus quæritur celebris an desertus: sẽper desertus: an tunc: cum id factum sit: fuerit i eo loco solitudo. Sacer an pphãus: publicꝰ: an priuatꝰ fuerit cuiusmõi loci attingãt nũ qd ẽ passus: pspectꝰ & exauditꝰ eẽ possit. Horũ qd reo: qd accusatori cõueniat pscribere nõ grauarẽtur: nisi facile quis cã posita posset iudicare. Initia enim inuentionis ab arte debent

terea signa aut certa sunt aut incerta. Si certa: argumenta sunt: quæ non nisi in rem afferuntur de qua lis est: si incerta: argumenta non sunt: sed argumẽtis egent: quidam signum nominauerũt uestigium: per quod alia res intelligitur: ut per sanguinem cædes.

Signũ est. primo qd signũ sit describit: deinde pres eius enumerat. Facultas: possibilitas: circunstantiã autem tãgit: quæ est: quibus auxiliis: primum spectari oportet an potuerit reus facere quod arguitur fecisse. Nam si ab uno inermi superatos decem armatos diceres: non crederetur: uel fortẽ ab imbecilli ui aperta occisum. Id diuiditur: omnes hæ partes modo excepto in gestione sunt negocii. Locus quæritur: tria in loco considerari solent: q̃ntitas: qualitas: Locus
& ad alium locum comparatio: quantitas ad id ualet: cum tantus ostenditur locus: q̃tus sufficiat: uel ñ sufficiat ad eos capiendos: per quos gestum negociũ dicitur: qualitas ut sacer an profãus: publicus: an priuatus consitus arboribus: an contra planus: an montanus: cõparatio: cum aptior hic illo: & idoneus magis ostẽditur. Celebris an desertus. Celebris locus est in quo frequentes uersantur. Desertus contra derelictus: sed illud intuendum est semper: ne sit celebris: aut desertus: an quodam tempore celebris. quodam desertus. Nam templum: locus frequens semp non est: item nec theatrum: nec forum toto die. Silua uero ferme semper deserta est. quod si aliquid in foro meridie nisi ludorum tempore factum obiicitur: uerisimile minime est: quoniam quod illic eo tempore fit ambigi a quo factum sit. non potest contra quod in silua factum dicitur: facile creditur. Loci commoditatem quæsitam a Clodio Cicero dicit & ante fundum in quo propter insanas substructiones facile hominum milia uersarentur ualentium aduersari insidias collocasse: & ex loco excelso inuasisse. Sacer an profanus factum est ut Trebatius rettulit libro primo religionum: gc Sacrũ
quid est: quod deorum habetur. Profanum id est: quod extra fanaticam causam est quasi porro a religione se- Prophanum
cretum Trebatius id proprie dici ait: quod ex religioso uel sacro in hominum usum proprietatemque conuersum est. Crimen auget locus. grauiusq; iudicatur quod in sacro: q̃ quod in profano committitur. & Milo non solum occidisse Clodium: sed in maiorum monumentis id fecisse accusabatur. Credibilius præterea est aliquid in loco profano: q̃ in sacro factum esse. Nam ad sacra aditus semper: & omnibus non est. contra ad prona loca: cunctis est accessus publica sunt: est etiam in his communis locus occidit in loco sacro: quoniam latere scelus putauit: nullus enim illic eo tempore uersabatur. non occidit in loco sacro. nec inducere unq̃ animũ potuisset: ut illic cædem faceret. ubi deorum mysteria peraguntur. Publicus an priuatus publica loca sunt: templa: fora: plateæ & similia si multos in loco publico delituisse dicis: uerisimile non est: uisum enim id fuisset: si in priuato: facile creditur. Nam priuatus locus est qui non est publicus: qui sub unius potestate est: aut plurium. Cuius modi loci attingant. hoc quæratur in loco propinquus ne sit: an remotus: & quæ loca uicina sint. Nam si proximis foro locis factum aliquid dicetur: quod uisum a quoq̃: uel auditum non sit: minimo uerum putabitur. Contra si in loco deserto & ab hominum domiciliis remoto. rem gestam dicas uerisimile uidebitur: ut in pomerio. Qui est passus uulneratus: uel occisus: & qui uim aliquam sustinuit. Perspectus cum pateretur. Exauditus: cum clamaret. Nam credibile est ex uicino loco: & celebri exaudiri clamorem potuisse: contra ex remoto & minime celebri: non potuisse. Horum &c. satis dicit esse summam rei ostendere: quoniam exercitatione comparari cætera facile possint. Accusator commoditatem loci quæsitam fuisse: dicet reus negabit. Causa posita: præsentata & oblata: hinc actori inde reo. Initia principia & ueluti inueniendorũ argumentorum capita. Cætera quæ ars non explicat. Exercitatio dicentis. Tempus quoq; quæritur &c. Secunda pars signi est: cuius duplex significatio est: generaliter enim & specialiter accipitur: præteritum Tẽpus
habet instans & futurum: & constituta discrimina: ut æstate: hyeme: noctu: interdiu: & fortuita ut in pestilentia i bello in conuiuio: quidam generale tempus uocauerunt: speciale tempora ad coniecturam plurimum conferre probationes quoque affert inexpugnabiles: ut Quintilianus ait in tempore præterea qualitas est quantitas; & comparatio: sed quantitas & qualitas in spatio considerantur: & occasione:

proficisci: cætera facile com parabit exercitatio.
Tempus ita quæritur; qua parte anni: qua ho
ra noctu: an iterdiu. : qua die: quota noctis ho
ra factum esse dicat : & eiusmodi temporib9.
Spatiũ ita considerabitur: satis ne longũ fue
rit ad eã rem transigendã : fuerit ne satis ad id
perficiendum spatii futurũ. Nã parui refert sa
tis spatii fuisse ad id pficiendũ : si id ante sciri:
& ratiõe puideri nõ potuerit. Occasio qritur
idõea ne fuerit ad rẽ adoriẽdã: an alia meliore
q̃ aut pterita sit: aut nõ expectata. Spes pficiẽ
di hæc q̃ fuerit spectabitur hoc modo si quæ
supradicta sunt signa concurrerint : si præte
rea ex altera parte uires : pecunia : consilium:
scientia: appatio uidebit fuisse: ex altera pte im
becillitas: inopia: stulticia: imprudẽtia : iappa

q̃ tẽpori libro de iuentione primo subiicit Cicero. Hic ut facilius cõphendant: distinguit & ptes signi facit q̃
pte anni hyeme: an æstate uere: an autũno. diuersa. n. accõmodari actibus possunt: & facere fidẽ rei: uel detra
here: si dicas quẽplã messis: aut uidemiæ tpe furtũ i ciuitate fecisse: facile tibi credet: cũ eo tpe abeẽ a ciuitate
plurimi soleãt. Qua hora i principio noctis: an nocte i tẽpestate diluculo: an gallicinio & credibilius nocte itẽpe
sta factũ aliqd uidebit: ut furtũ: q̃ diliculo aut supma tempestate: nocte. n. intẽpesta oia cõticescũt. Noctu an
interdiu pbabilius est noctu furtũ: aut adulterium factũ: q̃ interdiu: q̃ die festa: an psana: ludorum ferrarũ: an
cõuiuii tpe: uerisimile. n. est aliqd ludorũ tpe: cũ ois i
theatro populus eẽt potuisse fieri. Quota noctis ho
ra ordinis est quotus: hoc ẽ prima : uel secũda: uel ter
tia. Cur eiusmõi tpibus. Cur nocte potius q̃ inter-
Spatiũ diu: æstate q̃ hyeme. Spatiũ. tertia ps signi est in tẽ
pore qlitas cõphensa est in spatio q̃titas spectat: ut lõ
gingtas: oportet. n. cũ eo cõmetiri negociũ: & uidere
potuerit ne magnitudo negocii: aut multitudo retũ
eo transigi spatio. Scierit ne satis &c. Cicero in orõ
ne p Milõe & spatiũ dicit Clodio fuisse ad locãdas i-
sidias: & pridie eius diei discessisse quo discessurũ scie
bat Milonẽ cuius iter legitimũ solẽne : necessarium
ignorari nõ poterat. Ait. n. queadmodũ igit eũ dies
n̄ fefellit? dixi æqdẽ mõ dictatoris lanuuini statuta sa
crificia nosse negocii nihil erat. uidit necesse eẽ Milo
ni pficisci lanuuiũ: illo ipso die quo pfectus est: itaq̃
anteuertit &c. Nã pui refert: parũ inquit est ad pbã
dum satis spatii fuisse: ad rẽ gerendã: nisi id intelle-
xisse: & puidisse reũ dicas: qđ facit Cice. p Milone.
Occasio q̃rta ps est signi quã libro de inuẽtione pri
Occasio mo tpis partem esse dicit Cicero qua in se habet ali-
cuius rei idoneã: aut non idoneã faciendi oportuni-
tatẽ: in tria diuidi ut genera. Publicum cõe singula-
re publicum est: quod ciuitas uniuersa aliqua de cã frequẽtat: ut ludi: dies festi: bellũ cõe qđ accidit oĩbus eodẽ
fere tpe ut messis uindemia: calor frigus singulare est qđ aliq̃ de cã priuatim solet alicui accidere: ut nuptie: sa
crificiũ: funus cõuiuiũ somnus: aut aliã melior: multas fuisse Miloni occidẽdi clodiũ occasiões dicit Cic. sed p̃-
teritas oẽs: itẽ Clodiũ meliores occasiões pdendi Milonẽ cupiditate: nõ expectasse ps utraq̃ ab occasione ar
gumentari põt: adoriri aũt est ex insidiis & repẽte iuadere. Tractũ ab eo. ut donato placet: quod adoriẽtiũ cor
Spes pfi- pora exurgũt subito atq̃ ictescũt. Spes pficiẽdi: qnta ps est signi: tota ad facultates respicit: q̃ illa includunt
ciendi circunstãtia: q̃ est qbus auxiliis: Ad quã oia pœne & psone & negocio attributa dirigunt. Nõ. n. qd argumẽtũ
afferat: sed pp qd affert cõsiderãdũ est. Si q̃ supradicta &c. is pficiendi spẽ credit hũisse: cui dicet loci tpisq̃ cõ
moditatẽ fuisset spatiũ p̃terea: & oportunitatẽ ad negociũ trãsigendũ cõtra cui hoc defuisse oñdet: facile defẽ
det n̄ peccasse. Cõcurrerit cõuenerit. Ex altera pte eius q accusat aliqd fecisse. Iures ad uires iferẽdã: sicut
Cic. Clodiũ in comitatu suo fortissimos habuisse dicit cõtra Milonẽ pueros symphoniacos: & ãcillarũ greges.
Pecunia ut ad corrũpẽdos iudices: uel testes: uel ad milites: aut gladiatores cõducẽdos. Cõsiliũ unũ ẽ ex attri
butis psone: qđ deliberauerit: ut Clodius q dixit triduo pitu rũ Milonẽ. Scia qđ pfectionẽ scierit & discessum
inimici. Sicut Clodius quo die lanuuiũ iturus eẽt milo cognouit. Appatio: qđ oia appauerit necessaria ad iter
uel ad cædẽ faciẽdã. Ci. apparatũ dicit fuisse Clodiũ equo uectũ: uiros secũ lectos hñtẽ: & nihil oĩo nugarũ ut
solebat cõtra Milonẽ i redda fuisse: cũ uxore & inermẽ pene: Ex altera pte defẽsoris singula ãt singulis appo-
nunt. Imbecillitas uiribus inopia pecũiæ: stultitia cõsilio: iprudẽtia sciæ. Qua de re si poterit ex his rebus iqe
cognosci poterit hũerit ne spẽ pficiẽdi reus: an cõtra. Spes cælãdi: ultia signi ps ẽ q̃ & ipa ad facultates spectat
hac sic argumẽtari accusator põt. Cũ seruis tuis eras: & aĩcis: q nulla rõe adduci potuisset: ut rẽ cuiq̃ apitẽt. cõ
tra reus seruis cõsciis fieri n̄ potuisse cõtẽdet: cũ spe celãdi: qm̃ i q̃stiõe hri possũ: & p eã factũ a dño qđ eẽt cõfi
Spes ce- teri nec aĩcos affuisse: q si q fuissẽt noiarent. Ex cõsciis qm̃ ii erãt cõscii quos facinus mãifestaturos: nunq̃ con-
landi fidebat. Arbitris is q arbitriũ recipit & potestatẽ rei arbiter ẽ: & cuius arbitrio atq̃ cõsilio res gerit accipit sim
pliciter arbiter p eo q iterest negocio dũ gerit & fieri testis põt: a quo cauẽus salustius i Catilina remotis arbi
tris & Ouidi. pcul arbiter ois fecisti rẽotis arbitris: nõ feci qm̃ affuissent arbitri. Adiutoribus liberis aut ser-
uis: serui tm̃ apud maiores nostros in quæstiõe habebant liberũ torq̃re non licebat utriusq̃ seruis & liberis.
Rgumẽtũ: Quarta ps ẽ rõis cõiecturalis cõstitutiõis: & q̃uis argumẽti noĩe oẽs cõphendant pba
tiões. q̃cũq̃ sunt: hæc tñ sic κατ᾽ ἐξοχὴν noiat firmior. n. & certior cæteris ẽ argumẽtis in tria diui-
dit tpa p̃teritũ instãs cõsequẽs hoc est in id qđ añ rẽ. in re & post rẽ factũ dr totũ negociũ adiun-
ctũ ẽ. Certioribus: q̃ sint aliarũ pbationũ argumẽta. Magis firma suspitiõe i cã cõiecturali: ubi
scm̃ negat: i suspitionẽ adducunt aduersarii q̃ firmior sit hac pte q̃ cæteris. Id diuidit i tria tpa hoc nrum tps
Tempo- ut auctor est uictorinus: philosophi in duo tpa diuiserunt: p̃teritũ & futurũ: pñs aũt eẽ negauerunt: quod in eo
ra duo quod p̃sens dicimus: si quid iam ex pte aliqua confectũ est: p̃teritũ sit: si qd mox pfici habeat: futurũ sit: unde &

uirg. ait: tot iā labētibus annis qd̄. n. labitur: nō stat: qd̄ nō stat p̄sens nō habet. Oratores aūt tp̄s nrum in tria
diuidūt tp̄a p̄sens p̄teritū & futurū. Vbi fuerit ante q̄ maleficiū cōmitteret ut si dicas: illic fuisse q̄ transiturū
inimicum suspicabat. Vbi uisus sit: ut si apud fabri ferrarii officinā uisū fuisse narres: cū arma coemeret: aut in
alio loco ubi milites conduceerat: aut adiutores ad rē agendā: uel instrumēta q̄ uis pararet. Quo cū uisus sit:
socii suspitionē faciunt maleficii: & ii cū qbus uersamur: si tū mali habebuntur & in suspitionē uenerint is scele
ris eius: culus aliquē accusamus. Nūqd appaueritur arma ad cædē: æquos ad p̄fectionem: & alia quemuis in/

tio demonstrabitur fuisse quare scire potuerit:
utrum diffidendū an cōfidendū fuerit: spes cę
landi q̄ fuerit: q̄ritur ex cōsciis arbitris: adiuto
ribus liberis: aut seruis: aut utrisq̄.

¶ De argumento.

ARgumentum est per qd̄ res eo
arguitur certioribus argumētis
& magis firma suspitione. Id di
uiditur in tp̄a tria: præteritum:
instans: consequēs in pręterito
tempore oportet considerare ubi fuerit: ubi ui
sus sit: quo cum uisus sit: nunquid apparue/
rit: num quem conuenerit: nū quid dixerit: nū
quem habuerit de consciis: de adiutoribus: de
adiumentis: num quid in loco pręter consue/
tudinem fuerit: aut alieno tempore. In instan
ti tempore quæritur: num uisus sit cum facie/
bat: num quid strepitus: clamor: crepitus ex/

strumēta p̄ facinoris qd̄ obiicit̄ q̄litate. Nūqd conue
nerit nū cū aliquo statuerit aliqd certo loco: & tp̄e p̄
ficere. Nūqd dixerit: ut si mortē minatus ē: uel si p̄
digus filius non diu dixerit castigabit me pr̄: & hic po
stea inuētus sit mortuus clodius triduo milonē p̄itu/
rū esse dixit. Num quē habuerit de cōsciis ut si dicas
hic uel ille cōscius fuit Cl. Clodii uoluntaris consci
um dicit fuisse. M. fauoniū cui triduo moriturū Mi Adiuto
lonē dixerat. De adiutoribus: ut ueteres hospites: res
aut cliētes domi eius fuerit. Adiutores hoīes sunt. adiumē
Adiumēta uero arma & q̄libet instrumēta. In loco ta
obuersari nec ɔsueuerat: nec debebat: ut si dicas ulys
sē triduo añ in ea silua ī qua aiacē occidit uisū fuisse:
oīa rimare: oīa circūspicere. Aut alieno tp̄e minus
cōuenienti: ut si noctu dicat̄ egressus domū: uel urbē
eē & ī aliquo loco eo tp̄e uisū fuisse. Instāti tp̄e secū
da argumēti ps ē q̄ ab his sumit̄ q̄ negocio insunt dū
gerit̄. Nū uisus sit &c. hoc quotiēs dr̄: eū quē uidisse
asserimus ad testimoniū p̄hibēdū adducamus neces/
se ē. Strepitus p̄prie pedū ē strepitus crepitus aliar̄
rer̄ & p̄cipue in aiantiū utrūq̄ tū nomē p̄ quouis ac
cipit̄ sonitu. Clamor: ut uox exaudita ē clamātis cū
uulnararet̄. Aliquo sensu q̄nq̄ sūt sensus quos enu
merat cōes nobis cū brutis: sed eor̄ duos uisū & au/
ditū magis nos sēsibiles habēus q̄ pecora. Aspectu:
ut si armor̄ re a lōge splēdorē uidisse dicas. Auditu q̄a uel hic auditus ē cum clamaret: & qui sucurreretenr:
uocaret uel ille cum minabundus impetum faceret. Tactu cognitus ē cū tangeret̄ arma uel alia q̄uis instru
mēta sub pallio gestat̄ odoratu uenenū fuisse ex odore p̄spectū ē. Gustu: ut stati eū gustasse exāimis cecidit.
Nā q̄ ius hor̄ &c. Qui ius ingr hor̄ sensuū facere suspitionē pōt in diuersis tū causis & criminibus uisus & audi
tus ī cā cædis: adulterii: furti: gustus & odoratus ī cā ueneficii. Cōflat̄: facere a fabris sūptū ē uerbū q flatu fol
liū & igne suā exercēt artē. In cōsequēti tp̄e. Tertia ps argumēti ē in his posita rebus: q̄ gestionē secunt̄ nego
cii. Re trāsacta post factū: & cōmissū scelus qd̄ obiicit̄. Si tumore & Liuore &c. Vtrūq̄ ueneno necatū signi
ficat in cā ueneficii Liuorē prisci uerbor̄ signa appellabāt: sed colorē significat subnigrū q̄lis p̄lūbi ē. Vñ liue/ Liuesce
scere uerbū qd̄ ē nigrū fieri. Decoloratū. denigratū: & decolor p̄ niger ut decolor indus liuores & tumores re
signa sunt pti uteriq̄ cōia. Nā cū intumuisse: & liuidū sem eē accusator dicit cruditate nō ueneficio defensor
dicere pōt accidisse. Si telū qd̄ gestat̄ cōsueuerit reus: sæpe accidit ut telū relinq̄t occisor: aut nocturnus fur
uestimētū ex q̄bus reb⁹ auctor sceleris facile īuenit̄ qdā uir apprie nobilis sed admodū paup̄ furari cōsueuerat
is q̄dā nocte casu alter̄ illic ubi furtū fecerat: calceū reliq̄t: q māe a dōesticis īuētus & ad furores oppidi platus
ab eo q fecerat cognitus ē & hic cuius eēt māifesto iudicio cōp̄hēsū fuit. Vestigiū signū ē qd̄ pes facit: cū ter
ræ ihæret q̄ puluerulēta aut lutosa ē: uñ uestigat̄ uerbū p̄ uestigia q̄rere & iuestigare. Si cruor ī uestimētis &c.
Aetate nr̄a accidit qd̄ seq̄t. Mercator qdā magnū auri pōdus secūferēs: iret faciebat: is fore sōniauerat: ut spo
liaret̄ a crassatoribus & occideret̄ ī sōnio itaq̄ uehemēter pteritus: cū ī oppidū qd̄ ī itinere offēdit diuertisset:
sacerdoti q illic erat: ex nr̄æ religiōis more q̄cqd añ admiserat cōfessus ē simul āt q̄ sōniasset: q̄tūq̄ auri secū
ferret: rapuit sacerdotē illū ipsū ac nefariū illico accidēdi & spoliādi hoīs cupido ī cessit ut bono aīo eēt: merca
torē hortat̄. Vana eē dicēs ī sōnia: q̄ uera ip̄e facturus erat: & cacodemonū illusiōes abesitē deī de die q̄ īsecuta
ē: uno assūpto cōite quē scelerati cōsilii p̄icipē fecit clā sacerdos subseq̄t̄: & nihil tale cogitātē aggredit̄ occi/
dit: spoliatq̄: sed equus quo īfelix uehebat̄ mercator: deo uolēte: q malū nullū īpunitū: occultūq̄ ēē patit̄: illuc
subito reuersus est: unde māe discesserat: caupo mercatoris eē cognouit: q p̄xia nocte ī Taberna sua sōnū cœ/
p̄at. Qd̄ acciderat: suspicatus: nūciat magistratibus. Qui rē cognoscēāt stati mittūt̄ mercator iugulatus īuen
tus ē: sed nusq̄ aliqs auditus aut uisus: sacerdotibus exceptis q cū īterrogatēt̄ nū quē cōspicati eēnt: & fugisse
īterfectorē dicerēt quē ipsi cū cruētato gladio offēdissēt: gutta sāguinis ī alterius calceo aīaduersa: suspectos
cædis fecit Capti itaq̄. & in quæstione habiti iugulatum a se mercatorem cōfessi sunt: & dignas tanto scelere
pœnas dederunt. Superius dicta signa certe necessaria non sunt: ut Quintilianus ait. Nam sanguis uel ex ho
stia respersisse uestem potest: uel e naribus profluxisse & non utiq̄ qui uestem cruentam habuit is homicidiū
fecit: sed ut p̄ se hoc ñ sufficit: ita cæteris adiūctū testimōii: loco dr̄: si inimicus. Si añ miatus: si ī eodē loco fuit.

Consecutio. Quinta pars est: ea autem cōtinet: quæ attributa negocio ipsū negociū etiā aliquo in/teruallo cō sequitur in quo differt a consequenti: illud.n. gestū negociū statim cōsequitur eiq; in- hæret: Vt in uestimento Sāguis. Telum: aut uestigium relictum. At uero consecutio nō statim potest enim interrogatus aliquis an maleficium cōmiserit: multo postq̄ cōmisit rubere titubare: Pallere. Naturalia uero cōsecutionis indicia sunt a qua mouere suspitiones & diluere docet C. q̄d ab actore quidq; a reo fieri debeat ostendens. Nocentis rei quem accusamus: & nocentē dicimus. Innocētis: rei quē defendimus & innocētē asserimus hoc est a quibus si gnis accusator: & defensor argumenta ducant. Eru buisse: qđ uerecundiæ signum est: unde terentius ait

Pudor quid

Erubuit salua res est. Pudor autem timor est iustæ re præhensionis: sic enim & græci diffiniunt αἰσχυν φὸ βος ἐσὶ δικαίον ψογον ν δικαίας ἐπιπλήξεως. Cuius sedes malæ sunt nam ibi maxime ostenditur rubor auctor plinius. Expalluisse: timore piculi: uel pœnæ. Contraria sunt Rubere & pallere pudore dif funditur sāguis: & corporis superficiem occupat ti/ morē totus cogit pœnæ: & ad eā partē fouendā acce dit q̄ maxime uitalis est: & hilaritatis sedes eē tradit cor scilicet hinc est: qđ timētes superficie corporis a

titubare

sanguine derelicta pallescūt. Titubasse tremuisse uacillasse corpe motū esse hoc.n. titubare ē: oratius uade: uale caue ne titubes mandataq; frangas. Incō stanter locutū eē modo hoc mō illud dixisse: oportet .n. mēdacem ut Quinti. ait memorē eē. Cōcidisse cecidisse in terrā: & p̄ timore nimio stare nō potuisse. Pollicitū esse aliquid: si nō caperetur si intactus re/ linqueret. Aut grādem dicet dare pecuniā uoluisse iis a qbus depræhēsus fuit si taceret. Quæ signa sūt

Consciētia

cōsciētiæ superiora signa eius sūt oia qui cōmissi sce leris sibi cōscius ē. Nouimus āt mediū uocabulū con sciētiā eē boni. s. & mali: hic mali accipius. Ci. i oro/ ne p̄ milōe sic a cōsciētia arguit magna uis ē cōsciē/ tiæ ide & magna i utrāq; ptē ut neq; timēt nihil com miserūt & pœnā añ oculos sp̄ uersari putēt q pecca/ rint. Si reus &c. Si nullū reus eiusmōi ediderit signū: Quid accusator facere debeat ondit. Vsq; adeo in tm̄. Præmeditatū: qm̄ oia pcipit prius atq; aio secū ante pegit. sese ne qd tale accideret istruxit. Noui- mus āt puisa mala aut minus nocere aut euitari oio solere. Cōfidētissime iprobissime. Cōfidēs.n. p̄ im- probo ponit: & temerario Terētius hō cōfidēs idē o i

Confidens Fiducia

gentē cōfidētiā sed Ci. Tusculanaꝝ li. iii. cōfidēs iqt mala cōsuetudie loqntiū iuitio pōit: Ductū uerbū a cōfidēdo qđ laudis ē: fiducia i bōa significatōe sp̄ fer me accipi solet cōfidētia i mala illđ dicēus iuue. cū n̄ cōmouebit reus: nā magna malæ sup ē audacia cāæ. Credit a m'tis fiducia. Defēsor: docet qd defensor facere dēat. Si ptimuerit: qs n̄ cōmoueat q eā de se excitari suspitōnē uideat q̄ i uite piculū adducat fre tū īnocētia qd miꝝ si nihil cōmotus ē: innocēs.n.ē. Et cōscia mēs ut cuiq; sua ē: ita cōcipit itra pectora: p fecto spē q; metū q; suo. Approbatio ē q̄ utiur &c. Vltia ps ē: qua post suplores utimur pbatiōes. Cōti net hæc locos proprios: & cōmunes: iureq; approbatio appellatur. Q m̄ ad aliquid probandū de quo ambigi- tur: assumi solet. Libro de inuentione ubi præcipit quid in cōiecturali causa agendū sit multa ad hanc pbatio nē ptinentia tradit Ci. Cū uero ois ex cā ex persona & ex facto Coniectura capiēda sit oīa si qs diligenter cōsi/ derauerit: in his sex ptibus inueniet. Attributa personæ & attributa negocio de qbus in suplioribus nō nihil dictū ē. Qđ ut melius comprehendat sciendū est personā rem esse ut pronomine designat non ut suo noie.

Negocium Attributum

Negociū dictū uel factū esse pro nomine designatum. Attributū personæ res est personæ congruens: p quā aliquid probatur. Attributum negocio res ē ad negocium faciēs per quam negociū asseritur p̄sonæ attribu ta oēs amplectuntur circunstantias quæ sunt. Quis quid ubi qbus auxiliis: cur quomodo: quādo: attributa ne

auditus sit: aut deniq; num aliquo sensu p̄rce ptum sit: aspectu auditu: tactu: odore gusta- tu. Nā quiuis horum sensuum pōt cōflare su spitionem. In consequenti tempore spectabit nunq̄d re transacta relictum sit quod iudicet aut factū eē maleficium: aut a quo factū sit. Fa ctum eē hoc modo. Si tumore aut liuore de- colaratum est corpus mortui significat eū ue- neno necatū A quo factum sit: hoc mō: si telū si uestimētū si qd eiusmōi relictū sit: aut uesti giū reptū fuerit: si cruor i uestimētis: si i eo lo co uisus aut comprehēsus fuerit transacto ne gocio: quo in loco res gesta dicitur.

¶De consecutione.

Consecutio ē: cū quæritur q̄ signa nocētis & innocētis consequi sole- ant. Accusator dicet si poterit ad- uersariū cum ad eum uētū sit eru buisse: expalluisse: titubasse: inconstāter locu tum esse: concidisse: pollicitum eē aliquid: q̄ si gna conscientiæ sunt. Si reus nihil horum fe- cerit accusator dicet eū usq; adeo præmedita- tum fuisse qd sibi eēt usui futurū: ut confiden- tissime resistens responderet q̄ signa sunt con- fidentię non innocentiæ. Defensor si ptimue- rit: magnitudine periculi nō conscientia pec- cati se cōmotum esse dicet. Si nō ptimuerit fre- tum innocentia negabit se esse cōmotum.

¶De approbatione.

Approbatio est qua utimur ad ex extremum confirmata suspitio ne. Ea habet locos proprios at q; cōes. Proprii sunt hi qb9 ni- si accusator pōt uti: & hi qb9 nisi defēsor uti ne

mo potest communes sũt qui alia causa a reo: alia ab accusatore tractantur. In causa coniecturali proprius locus accusatoris est: cum dicit malorum misereri nõ oportere: & cum auget peccati atrocitatem. Defensoris proprius locus est cum misericordiam captat: & cũ accusatorem calumniari criminatur. Cõmunes loci sunt cum accusatoris tum defensoris a testibus contra testes. A quæstionibus contra quæstiones: ab argumentis contra argumenta: & a rumoribus cõtra rumores: a testibus dicemus secũdũ auctoritatem & uitã testium &

gocio si continentia sunt cum negocio causam includunt rõcinatiuã & impulsiuã & cur circũstantiã respiciũt & qd in gestiõe uero negocii quæritur locus: tps: modus: occasio: facultas: in cõsequẽtibus negocii iudiciũ naturæ est: & personarum testimonia quæ prolixe satis in libris de inuẽtione tradidit ci. oĩa in his sex ptibus figs ut dixi: diligenter cõsiderauerit cõphendi cognoscet: iõq adiicere hæc nobis placuit. Cõfirmata suspõne nõ iniecta simpliciter: sed p alias ptes supiores cõfirmata. Proprii sunt: docet qd loci cõmunes sint: proprii accusatoris: & pprii defensoris: quos rhetores nonnulli propriæ cõmunes uocauerũt: Et qbus tñ accusator utit tum defensor: qui communiter cõmunes a nonnullis nominant. Argumẽtorũ duo genera sunt: unũ qd ipsius causæ: pprium est: aliud qd & ipsius: & similiũ hoc quod fm est locus autẽ cõmunis appellatur uerũ locorum cõmunium genera duo sunt ut Cicero dicit: qd ut aptius intelligas. Loci cõmunes sentẽtiæ quædam sunt pœne generales. Abutunt tñ certe qui locos appellant: cũ sint.n. pprie loci ex qbus argumenta sumunt. Non nisi accusator &c. Locus cõmunis sed proprius accusatoris erit: si illum impugnans qui parentem necauerit supplicio dignũ eẽ dicat. Quo tñ loco nisi probata: & porata cã utendũ nõ est. Continet.n. certæ rei amplificationem: Præterea cum facti auget atro. itatẽ: aut negat maloq misereri oportere: & hic locus causis cõuenit cõiecturalibus sicut Cicero dicit Locus proprius & certus defensoris est: cũ dicit: accusatoq calũniis credi non oportere: & eorũ amplificans cũ indignatione malitiam oñdit. Cõmunes q &c. ut si accusator dicat credẽdũ eẽ testibꝰ & defẽsor: ñ credẽdũ testibus: itẽ rũoribꝰ oportet credi & ñ oportere. Vitã añ actã spectari oportere: & ñ oportere. A testibus dicẽus maximũ patrõis sudorẽ circa testimõia eẽ dicit Quinti. idẽ qcqd circa testes agẽdũ ẽ breuiter admõet. Argumẽta ãt a testibus cõtra testes: a qstiõibus cõtra qstiones: a præiudiciis cõtra piudicia: a iureiurãdo cõtra iusiurãdum a τεχνε sũt ut supra docuimus. Quæ accipit extra causam orator. Quoq tñ tractatio artificialis est: ut cũ fm uitam testiũ & eorum q tabulas scripserũt: uel qstiones instituerũt: dicit orator. Auctoritatẽ. Ci. in oratione pro flacco credendũ eẽ dicit atheniẽsibus testibus & sic eos laudat ad Adsunt athenienses: unde humãitas: doctrina: religio: fruges: iura: leges: ortæ adq in oẽs terras distributæ putant de quoq urbis positione pp pulchritudinẽ ẽt inter deos certamẽ fuisse proditũ est: q uetustate ea est ut ipsa ex se a suos ciues genuisse dicat eadẽ terra parens: altrix: patria dicatur auctoritate aũt tanta est: ut iam fractũ p pe ac debilitatũ græciæ nomẽ: huius urbis laude nitatur. idẽ in oratiõe p licinio Archia. Adest inquit uir summa auctoritate: religione: & fide. M. Lucullus q se nõ opinari: sed scire: nõ audiuisse sed uidisse: non interfuisse: sed egisse dicit. Vitã si eos sp ante bñ uixisse dixerimus qui a testibus dicit nullã firmiorẽ pbationẽ eẽ contẽdit: q sit hominũ consciẽtia nixa. Cõstantiam: Vt dicamus testes q sunt p nobis unũ idẽq dicere & eoq inter se dicta cõsonare. Cõtra testes: docet quid contra testes dici possit. Nam uitæ testiũ turpitudo narrãda est. Et monẽdi iudices ne iis credãt qm turpiter & flagitiose semper uixerunt: Nouimus aũt fm leges ignominiosi testimoniũ admitti nõ debere oĩa prætereа enumerãda sunt cũ dr cõtra testes: p quæ falsa testimonia fieri soleãt. Multos ãt testes aliqñ suadere cõtingit. Et gẽtiũ simul uniuersarũ eleuat testimoniũ qd Ci. facit in orõne p flacco ubi in græcos inuehit: nũq eã gẽtẽ testimõiorũ fidẽ & religionẽ coluisse dicẽs totiusq huiusce rei q sit uis quæ auctoritas: quod pondus ignorare & illud consueuisse usurpare da mihi testimoniũ mutuum. Non nunc aduersus singulos dirigit actio. qd genus insectatiõis legit in pluribus ciceronis oratiõibus: sed pmixtũ defẽsioni separtim uero in Vatiniũ testẽ. itẽ testimonioq qdã cæca sunt qñ certa psona nõ affertur: sed a multis: ut a populo dici asseritur. Vt apud Terentium. Multi qui tum in andro erant audiuere hæc eadem: quædam manifesta: quando certa adducitur persona: & dicitur hic scit: hic uidit: hic affuit. Testimoniorũ incõstantiã hoc facere poterimus si id euenerit. ut aliud qd inter se parũ cõsẽtiat a teste dicat aut si testes testi diuersa narret. Obiectum sosannæ a iudicibus stuprum. quod in sacris litteris legitur: falsum fuisse ex testimoniorũ in cõstãtiã cõptũ ẽ cũ alter accusatorũ sub pinu cũ amatore coeũtẽ: alter sub pruno se uidisse diceret illud: præterea obseruandũ est: ut si pauci fuerint testes non credẽdũ paucis dicãus: si multi ñ eẽ credendũ multis: & conspirationẽ uideri. si uiles adducẽtur uilitatẽ. Si potẽtes gfam oportebit icessare. aut fieri ñ potuisse qd testes dicãt fcm qd uel locus idoneus mĩe fuisse uisus sit aut is q arguit fecisse facere ñ potuisse aut spatii nõ satis affuerit. Aut scire nõ potuisse. Exẽpli gratia si dicat esto clodiũ Milo occidere uoluerit uñ cognoscet tu potuisti? Dicis cõsulto i siluã Vlyssẽ uenisse: ut aiacẽ pderet. Sed hoc uñ accepisti: scire pfecto nõ potuisti. Nisi fortasse irrepere in Vlyssis aĩum tibi fas sit. Cupide dicere. Testes q haberi sibi fidẽ uolũt: quãdam p se ferre simplicitatẽ decet. Et nuda: ut sic loquar: depõere apd iudices testimõia: Nã si asseuerare nimiũ rẽ pgẽt: & argumentis uti: qd actoris ẽ: cupidi eẽ calamitatis & supplicii illius uidebunt: cõtra quẽ dñt. Et iure optio a patrono iprobari poterũt: iõq multũ uersandos añ eẽ dõi Quinti. mouet. Et uariis pcõtatiõibus qles ab aduer

Atheniensium laus

sario haberi possent:explorandos. Cupide non simpliciter:sicut conueniret. Et argumentari:argumentis & ratiocinatiōibus uti qd̄ minime ad testem pertinet. Venit dicere patronus poterit nō ut suum perhiberet testimonium:sed disputaturus potius ex quo intelligere uobis iudices liceat:q̄ huic quem innocentem defendo inimicus sit q̄ miseri cupiat perniciem. Quis deniq falsum eius testimonium esse:aperte non uideat. Hæc &c. breuiter repetit quæ dixit:sed non seruato ordine. Ad improbationem ad id respicit ꝙ ait cōtra testes.

A quæstiõibus Ad argumentationem hoc est approbationem & ad id refertur quod ait pro testibus. A quæstionibus dicemus:alia pars locorum cōmuniter communium q̄ a quæstionibus nominatur hoc ē a tormentis quoniam per tormenta ueritas extorquetur qd agendum sit ab iis docet:qui a quæstionibus dicunt nam quæstionem uerum fatendi necessitatem uocaſ debēus. Nec solum hoc dicere sed argumentari etiam:ac ꝓbare quæstionibus credendum esse quas maiores nostri: quorum omni in re sequi auctoritatem debēus: cum optimi & sapientissimi fuerint nunquam constituissent nisi faciem ad ueritatem eliciendam uiam esse cognouissent:q̄ prædio præcibus:aut minis elici non poterat. Vt quicquid sciant dicant &c. Cum dolore coacti aliquid reticere non possint. Et prætera confirmatior erit hæc disputatio &c. Disputatio inquit a quæstionibus firmior erit si illis ratiōibus adiuuabitur:quibus cæteræ partes coniecturales tractari solēt exempli causa cum aliquem furti accusas. Causam dicis illi furandi fuisse paupertatem:& furari potuisse: quoniam locum & tempus idoneum obseruauerit eodem modo credendum iis dices. Qui aliquid tormentis coacti confitētur quoniam id faciendi cuius accusantur causam habuerint:& facere potuerint:idem inquit & in testimoniis fieri posse:ut non simpliciter tractentur:sed aliis cōiecturalibus locis adiuuentur hoc modo fecit quod testes dicūt:nā causa ei fuit faciendi & modus:& spes perficiendi:ac celandi. Contra quæstiones docet quomodo contra quæstiones dici possit. Primum maiores uoluisse &c. primum inquit dicendum est maiores nostros aliquid quæstionibus quæri uoluisse:quotiens quædam præcederent signa quibus factum quod obiiceretur: factum esse comprehendi posset ut quæ uera obiicerentur probari possent ueritate tormentis expressa: & quæ falsa opponerentur refelli. Quo in loco quid positum &c. in illis causis quæstiones interponi maiores nostros uoluisse dicemus in quibus accidit ut aliquid a reo relictum:aut positum dicatur :ut ensis relictus in pectore occisi alceus illic ubi furtum fecerit chlamis in lecto ubi adulterium commiserit. Quæ omnia certissima īdicia sūt.

constantiam testimoniorum:contra testes uitæ turpitudinem:testimoniorum inconstantiam:si aut non fieri potuisse dicemus: aut nō factum eē quod dicant :aut scire illos n̄ potuisse:aut cupide dicere:& argumētari hęc ad improbationem & probationem testium pertinebunt. A quęstionibus dicemus:cum demōstrabimus maiores nostros inueniendi causa tormentis & cruciatu uoluisse quęri: & summo dolore homines cogi:ut quicquid sciant: dicant. Ei ꝑterea confirmatior hęc erit disputatio si quę dicta erunt argumentando iisdē uiis quibus omnis coniectura tractatur trahem⁹ ad uerisimilē suspitionē: ideq̄ hoc ī testimōiis facere oportebit. Contra q̄stiones hoc mō dicemus:primum maiores uoluisse nisi certis in rebus interponi quęstiones:cum quę uere di-

Aut siquid esse simile ueri:ut si diceretur:fuisse auditus:aut uisus:aut si inuentus in loco maleficii erubuerit titubauerit:expalluerit:si in ueste cruor fuisse dicatur. hæc enim omnia uerisimile faciunt uideri quod obiicif. Videri:ut pallor:aut erubescentia. Percipi ut ex in constantia sermonis cum modo hoc modo illud dicat.

Deinde dolori. Alius contra quæstiones argumentandi modus:si dixerimus dolori credi nō oportere:quoniam multi a deo molles impatientesque doloris inueniantur:ut ea sæpe confiteantur tormentis coacti:quæ uera non sunt:& quæ nūquam ipsi fecerunt sicut. M. orphi argentarii seruus qui fannii seruum occidisse accusatus & eo nomine tortus a domino:admisisse sic facinus constantissime asseuerauit:& fannio deditus supplicio affectus est. Modico deinde tempore interiecto ille cuius de nece creditum fuerat:domum rediit. Recentior:Mollior:& tenerior delicatorque quæ enim recentia sunt delicata sunt. Et ꝙ ingeniosior non ē credendum quæstionibus:quoniam multi ante q̄ torqueri incipiant ea fingunt quæ placitura quæsitori arbitrātur:ut cum ea dixerint torqueri desinant. Ad comminiscendum fingendum Terentius atque illis commētum

Quæsita placet hoc est fictio. Scire ex aliis. Suspicari per se. Quod quæsitor uelit audire:illud igitur dicunt:& si falsum est:Quæsitor autem is est:qui exercendis quæstionibus præest: Virgilius de minoe:Quæsitor minos mouet urnam:illa Silentum Conciliumque uocat:uitasque & crimina discit. Quidam etiam sunt:qui nullis tormenti cogi possunt ut ueritatem fatētur sicut Marci Antonii oratoris seruus qui adulterium domini cuilateruam prætulerat:confiteri multis affectus cruciatibus nunquam uoluit. Auctor est Valerius Maximus li. vi. cap. de fide seruorum. Hæc disputatio argumentatio inquit contra quæstiones aliis poterit cōiecturæ ꝑtibus confirmari:si quæ dicta erunt:probabiliter refellentur hoc modo non est credendum his quæ tormentis coactus aliqus dixit:nam neque fuit illi faciendi causa. nec perficiendi spes:aut celandi:nulla deniq signa concurrunt item si dixerimus:incredibilia locutum esse & quæ fieri non potuerunt aut minus inter se consonantia. Probabili argumentatione uerisimili:aut secundum probabile quod continet causam & uitam.

Ab argumētis & signis:Alius locus communis est:cū dicimus ab argumētis & signis q̄bus credi uolumus:

per argumenta autem & ſigna quicquid eſt:quod coniecturam faciat:intelligimus:Vt ſit locus a toto hoc modo.Cui dubium ut dico:Ita eſſe uideri debet:cum tot argumenta:& ſigna concurrant:præcipue autem duas ſuperiores accipimus partes ſignum & argumentum ſigni partes fuerũt ſex.Locus:tempus:ſpatium:occaſio ſpes:perficiendi:ſpes:celandi.Argumenti uero tria tempora præteritum inſtans & conſequens. Cæteris locis:ut probabili quod in cauſam diuiditur & uitam:Collatione:Conſecutione locis cõmunibus. Concurrũt:conueniunt ut ſpes celandi:ſpes perficiendi locus idoneus.Tempus oportunum.Cruor in ueſtimento telum relictum &c.ſed hæc p̧ qualitate tractanẽ cauſæ:Perſpicuam:apertam & manifeſtam.Cicero in oratione pro milone:poſt multas probationes.Quid ſi ſatis inquit nondum cernitis?cũ res ipſa tot & tam claris argumentis ſigniſque luceat:pura mente atq̧ integra Milonem:nullo ſcelere imbutum:nullo metu perterritum nulla conſciẽtia exanimarum romam reuertiſſe. Item plus &c.alius dicendi modus ab argumentis & ſignis.Cum ideo potius credi illis inſtamus:q̃ teſtibus quoniam ſigna & argumenta:hærẽt perſonæ:& negocio at uero teſtes aliqua poſſunt ratione corrumpi ab iis a quibus producuntur.Erit autem locus comparationis a minori hoc modo.Si credere teſtibus multo magis argumentis & ſignis quæ certiora ſunt credendum eſt. Eo mõ quo geſta ſunt ut palluit erubuit in loco uiſus eſt. Teſtes corrumpi poſſe. Vt græci facile ad falſum teſtimonium perhibendum corrumpebãtur.De quibus multa dicit Cicero:in oratione p̧ flacco. Præcio nummis. Gratia amore & beniuolentia in eum a quo producunẽ. Metu.eius a quo producuntur.Timent enim ne ab illo lædantur pro quo teſtimonium dicere recuſauerint ſi potens fuerit. Simultate.Latenti odio in aliquem & lædendi cauſa multoꝝ aũt irritum habitum eſt teſtimoniũ:q̧ cõtra reos odio iducti dicẽniſi.ſunt.Vt.L.Craſſi aduerſus.M.Marcellum.Qu.Metelli pii.M.Luculli.Qu.Hortenſii.M.Lepidi cõtra.C.Cornelium.Auctor Valerius Maxi. Contra argumenta quid contra argumenta & ſigna agendũ ſit docet:ſingula autem deſtruenda eſſe mouet quæ aduerſarius dixerit. Nullam rem eſſe &c.hunc uiſũ illic dicitis fuiſſe:ubi furtum factum eſt:& propterea furatum eſſe.Sed huic ſuſpitioni minime credendũ eſt.Quod ſi omnibus crederetur ſuſpitionibus nulla res eſſet q̃ ab illis libera eſſe poſſet:Sanctus & integer cum formoſa & parum caſta loquatur & ſtatim adulter iudicabitur?Cum gladio:ut ſit uir probus & geſtus:iter faciet:& craſſator exiſtimabitur. Deniq̧ unam quamq̃ &c.primum in uniuerſum contra ſigna & argumenta dicendum eſt:Deinde ſingulæ ſunt ſuſpitiones eleuandæ:quas aduerſarius excitarit. Dices cauſam fuiſſe Vlyſſi occidendi aiacis:quoniam erat inimicus fateor fuiſſe inimicum:priuſq̃ Achillis ſibi arma adiudicarentur ſed ea poſteaq̃ adeptus eſt ſimultatem omnino depoſuiſſe:& amare cepiſſe dico. Quod in ſiluam p̧fectum eſſe aſſeueras:ut aiacem illic:cum ſolus eſſet occideret pro conſuetudine ſua ad exploranda hoſtium conſilia ego illuc profectum dico. Ais in ueſte cruorem fuiſſe.quicunq̧ igitur cruore aſperſum habuerit ueſtimentum cædis arguetur:dicis feciſſe adulterium quoniam inuentus noctu eſt ſed a cœna redibat:quicunque noctu ambulans depræhenderetur adulterii ſuſpectus ſic erit. Nihilo magis in nos:hæc in omnes in quibus eiuſmodi ſigna conſtabunt:dici poterunt. Indignum &c.non eſt credendum ſignis:& argumentis:ſed teſtibus:qui rem affirmare poſſunt uel refellere:qui nihil quod non uiderint dicere audent. A rumoribus dicemus Si negabimus:a rumoribus docet nunc dicere.eſt autem ultimus communiter communis locus.Rumor & fama idem ſunt:ſed alterum græcum:alterum latinum:ſignificant autem exortum in populo ſermonem de re aliqua recenti ſiue bona ſiue mala:& fama quidem pro ſermone rei inueteratæ & opinione quadam ac laude hominis accipitur:in quas ſignificationes rumor non ſumitur. Si negabimus &c.non fruſtra diſſipari & diuulgari rumor ſolet:arte aliquid eſt cum excitatur:& conſenſus eſt ciuitatis ac teſtimonium. Et ſi dicemus cauſam non fuiſſe &c.Quæ cauſa erat ut hoc qđ ab oĩbus ferme diciẽ fingeret q̃ſpiam q̃s fuit inimicus:q̃s aliq̃t cõſeq̃baẽ cõmodi certe nẽo.Et p̃terea dicẽ us p̃terea eſto alii rumores falſi ſint:hic certe uerus eſt:nã

cerentur ſciri:quæ falſo in queſtione pronunciarentur refelli poſſent hoc modo.Quo in loco quid poſitũ ſit:& ſi quid eẽt ſimile quod uideri:aut aliquo ſigno ſimili p̧cipi poſſit:deide dolori credi non oportere quod aliis alio ſit recentior in dolore:quod ingenioſior ad comminiſcendum:quod deniq̧ ſæpe ſcire:aut ſuſpicari poſſit.quid quæſitor uelit audire:qđ cum dixerit intelligat ſibi finem doloris futurum:Hæc diſputatio comprobabitur:ſi refellimus quæ in quæſtionibus dicta erunt probabili argumentatione:idq̧ partibus coniecturæ quas ante expoſuimus facere oportebit.ab argumẽtis & ſignis & cæteris locis quibus augetur ſuſpitio dicere hoc modo conuenit.Cũ multa concurrant argumenta & ſigna quæ inter ſe conſentiant rem perſpicuam non ſuſpicioſam uideri oportet. Item plus oportere ſignis & argumentis credi quam teſtibus hæc enim eo modo exponi quomodo reuera ſunt geſta:teſtes corrumpi poſſe:uel præcio:uel gratia:uel metu:uel ſimultate. Contra argumenta:& ſigna:& cæteras ſuſpitiones dicemus hoc modo:ſi demonſtrabimus nullã rem eſſe:quã nõ ſuſpitionibus quiuis poſſit criminari:deide unamquamque ſuſpitionẽ ex

causa huinc fuit peccandi: erat inimicus erat minatus: erat pauper: erat temerarius spem habebat celandi & pficiendi. Contra rumores &c. docet quid contra rumores dicendum sit. si docebimus &c. Non est credendū rumoribus qui falsi esse quotidie deprehenduntur: creditum fuit a maioribus uestris claudiam quintam uirginem uestalem quod nimis eleganti ornatu uteretur: impudicam fuisse: id tamen falsum etiam deæ cybeles testimonio compertum est. Et aut inimicos &c. nostri hæc inimici finxerunt: quis autem adeo innocens est: Cui hoc idem inimicorum fraude accidere non possit ut falsi de eo rumores dissipentur Cicero in oratione p. M. fonteio. V. P. maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerūt: sed ego ita existimo quo maius crimen sit: id quod ostendatur esse falsum: hoc maiorem ab eo iniuriam fieri: qui id confingat. Natura maliuolos: quis enim est qui maliuolorum uoculis: & detractionibus obnoxius aliquando non sit quis unquam caruit obtrectatoribus: quis ignorat quosdam eo natos esse ingenio: ut melioribus semper iuideant: & cum lædere alia ratione nō possint detrahere studeant. Et aliquam fictam fabulam &c. ut nōne nuper dictum ab omnibus ferme fuit illum: & numerabimus. furatum esse: quod falsū esse inuentum est. Nonne is cum iter faceret & magnum auri pondus se cum ferret: occisus & spoliatus ab tirio dictus est cum tamen saluus & incolumis redierit. Aut uerum rumorem &c. Nonne omnes a te uiolatam nuper dicunt uirginem uel furtum fcm̄ uel negatum depositum: quod ego tamen de te credere: nec possum: nec uolo nihil est. eni quod contra inimicum inimicus non comminiscatur. Verum tamen si rumor &c. Argumentandum dicit esse quotiens probabilis nimium rumor fuerit: qui aliis coniecture partibus infirmandus erit: ut si dicamus non fuisse causam: non spem celandi: aut perficiendi: non locum: aut tempus quæsitum deniq; hunc facere nō potuisse: illum uero pati. ut dicis Vlyssem aiaci uim inferre ausum esse: sed quis hoc credat: cum pſertim & fortissimus aiax esset: & tunc fureret. ulyssis uero imbecillitas cui nota non est: quem consilio præstare non uiribus sciunt omnes fuit dum de achillis armis cum aiace contenderet inimicus: sed ea postq̄ sibi adiudicata sunt: amare cœpit q̄q̄ ut prius quidem oderat: non. n. de uita: sed de honore certabatur: derogare detrahere: auferre. Quod & difficillima tractatu &c. docuit qua ratione: quibusq; locis: in coniecturali constitutione argumentari possimus. Causas nunc explicat quibus adductus facere hoc uoluerit: duæ autem sunt prima q difficillima est coniecturalis constitutio: altera q in ueris causis ubi factū conceditur: sæpe accidit ut tractetur sicut in causa p milone. nam occisum a se Clodium milo fateretur: sed iure occisum dicit. Et rōnem affert: quia ille sibi uoluerit mortem inferre. qm̄ insidias fecerit: hoc autē negat aduersarius: & milonem clodio non miloni clodium insidiatū dicit quærenda igit̄ cōiecturis res fuit difficillima: quid enim difficilius q̄ factū probare qd̄ negetur factum titubatione dubitatione: & mentis agitatione. Offensione impedimento.

tenuabimus: & dabimus operam: ut ostendamus nihilo magis in nos eam quam in alium quempiam conuenire: indignum facimus esse sine testibus coniecturam: & suspitionem: firmamentis satis habere. A rumoribus dicem9 si negabimus non temere famam nasci solere: quin subsit aliquid: etiam si dicemus causam non fuisse quare quispiam confingeret & comminisceretur: Et prȩterea si cȩteri falsi soleant esse argumentabimur hunc esse uerum. Contra rumores dicemus primum si docebimus: multos esse falsos rumores: & exemplis utemur: de quibus falsa fama fuerit: & aut inimicos nostros: aut homines natura maliuolos: & maledicos confinxisse dicemus: & aliquam: aut fictam fabulam in aduersarios afferemus quam dicemus omnibus in ore esse: aut uerū rumorem proferemus: qui illis aliquid turpitudinis afferat: neq; tamen ei rumori nos fidē habere dicemus ideo quod quis homo possit quemuis turpem de quolibet rumorem proferre: & confictam fabulam dissipare. Verum tamen si rumor uehementer probabilis esse uidebitur: argumentando famæ fidem poterimus abrogare: quod & difficillima tractatu ē constitutio coniecturalis: & in ueris causis sæpissime tractanda est: eo diligētius omnes ei9 partes perscrutati sumus: ut ne paruula qdē titubatione: aut offensione ipediretur: si ad hanc rationem prȩceptionis assiduitatem exercitationis accommodaremus. Nunc ad legitimȩ constitutionis partes transeamus.

Cum uoluntas scriptoris &c. qnibus argumentis pars utraq; in constitutione coniecturali uti posset docuit. Nunc quō legitima constitutio tractari debeat: ostendit cuius cum sex partes sint scriptum & sententia: contrariæ leges: ambiguum diffinitio translatio: ratiocinatio, a scripto incipit & sententia libro primo quo pacto constitutio in his emergeret: aperuit: nunc quid asseuerari possit: quidq; refelli os admonet: cum itaq; accidit ut uoluntas scriptoris: a scripto dissentire uideatur: & hic scriptum uoluntatem ille defendat: Quid ab eo agendum sit demonstrat qui a scripto dicit: cuius nomine leges: instrumenta pacta: stipulationes. omne deniq; scriptum accipimus. Hæc item pars legitimæ constitutionis iuridicialis assumptiuæ partibus sustentatur: quod in rhetoricis de inuentione docet Cicero. Est autem de ea frequentissima

quentissima:ut. Qu. ait inter consultos quæstio:& pars magna cōtrouersiæ iuris hinc pēdet. Cū uoluntas scri ptoris &c. ut si lex sit liberi parentes alāt:aut uinciant:hic uoluntas scriptoris dissentire a scripto uidebit:siqs nō aluerit uinciendus dicet:nā infans q alere p ætatē non pōt:alligandus minime uidet:& illos lege cōprehē di certū est:qui alere possint. His locis his argumētis. Secundū narrationē:sm aliqn aduerbiū est: plautus in asinaria age secundū sequat aliqn ppositio. Seruius sulpitius in epl'a de morte. M. Marcelli ad cicero. duo uul nera accepisse:unū in stomacho:alterū in capite secundū aurē:narratio aūt ne ab exemplo: qd est priore libro

De scripto:& uoce.

Vm uoluntas scriptoris cum scri pto dissidere uidebitur si ascripto dicemus his locis utemur secun dum narrationem : primum scri ptoris collaudatione . Deinde scripti recita tione utemur. Deinde per cunctatione : sciret ne aduersarii id scriptum fuisse in lege : aut in testamento:aut in stipulatione:aut in quoli bet alio scripto: quod ad rem pertineat. Dein de collatione quid scriptum sit: quid aduersa rii se fecisse dicant quid iudices sequi conueni at:utrum id quod diligenter præscriptum sit: an id quod acute sit excogitatum . Deinde ea sententia quæ ab aduersariis excogitata sit : & scripto attributa contēnetur: & infirmabitur. Deinde quęretur quid ei obfuerit: si id uoluis set pręscribere an non potuerit pręscribi. Dein de a nobis sententia reperietur : & causa pro feretur:quare id scriptor scripserit quod scri psit:& demonstrabitur scriptum illud esse di

discedamus:cē poterit huiusmodi:orta tēpestate iu dices subito omnes terrore occupari: inire consiliū de naui relinquēda cœperunt:solus ergo dāni magni tudinē animo reputās:hortari ac rogare singulos nō desisti:ne deserere nauē uellēt:tēpestatē euanescere cito posse me remansurū pfessus sum: meam nauim futurā si opa mea seruaret admonui:sed neq horta tiōibus meis neq pcibo moti. se i scaphā repēte oēs cōlecerunt:deos ego mihi affuisse arbitror: nauis in portū nō nihil adiuuante me delata est: quæ mea eē debet:hic latoris legis sequetur cōmodatio & dice tur magna:sp oībus in rebus prouidētia senatus fuit qui cū passim relinq in tēpestate naues uideret:& dā na ex hoc maxima tū publice:tum priuatæ seq : opti mā & utilissimā legē tulit:q huiusmodi ē g timore tē pestatis nauē reliquerit:nauē & quæ in ea bona habet amittito. Eius q i naui remāserit:nauis & q in ea bo na sunt:esto deide ex aduersario quæret:sciret ne le gē hāc latā esse:& cū q nauē desereret:nauim & q in ea bōa hēret amittere:eius āt q remāeret & nauē& q bona in ea eēt fieri:qd si responderit sciebā:ergo cō tra legē fecisti dicet. cū nauē deseruisti. Percūctatio ne diligēti interrogatione pcunctatio uidet dicta:ex usu nautico:qa nautæ altitudinē :aquæ conto ptem tant. Alii uolūt pcunctationē dici q.s. is qui curio sus est:pcuncta interroget hæc pōpeius sestus:lex āt est generale iussum populi aut plæbis rogāte magi stratu auctor atticus. Aut testamēto: si in testamē to cōtrouersia fuerit:qd ē ultia hois uolūtas;hoc mō qdā cui quattuor erāt filii. Quoꝝ tribus uxores erāt decedēs tribus his cētū reliqt:q̄rto q sine uxore erat centum dari tunc uoluit:cū uxorē ducet. Is statim mortuo patre centū sibi dari postulat: & uolūtatem seqtur testatoris : quod æquare se fratribus uoluerit : nuptias uero adiecerit non ut cogeret uxorem ducere:sed ut suaderet idq in sua ptāte eē uoluisse:qa scripto in hac cōtrouersia diceret stati finita narratione scriptorē ab anteacta uita & moribus laudaret:scriptū deinde recitaret:idē & in stipulatiōe fieri debet:q ut iureconsulti do cēt est obligatio uerbis cōtracta ex interrogatiōe & rñsione:cū qd dari:fieri ue nobis stipulamur a stipe dicta: hoc est pecunia quā in huiusmodi obligabāt stipulatione. Auctor uarro in ea te his olim utebant uerbis spon des:spōdeo: pmittis: promitto:fideiubes:fideiubeo. Ad eā rē. ad controuersiā q ex scripto:& snia nascitur.

narratio

Cōmendatio recitatio

Stipulatio

Deide collatione cōparatiōe inqt utēdū postea est. ab eo qd scriptū est: ad id qd aduersarii fecisse se confessi sunt. Dicitis relictā a uobis nauē:& uestrā deinde uultis esse. Cū p uos nō steterit:qn perierit huic qui ut eam seruaret in ea remansit:cuius esse dēt. nā remanētis lex iubet fieri. Centū tibi deberi dicis: cū tñ affit mes:duci a te uxorē patri placuisse:prius ducas necesse est deinde postules:negari enim tūc tibi non poterūt. Quid iudicē seq cōueniat:cū apertis uerbis scriptū sit:ei parere uos cōuenit iudices:nō quæ i scripto nō sūt:seq & qd acute magis q recte aduersarii interpretant. dubitare uos oporteret si aut scriptū esset aliquid obscure: aut dubitaret aduersarius:sed oīa hic apta sunt & aduersarius cōstet. Deide snia q &c. dicit:nauē eius fieri uelle: legē dicit aduersarius: q ad defensionē in ea remāserit:stulta nimirū interptatio quasi uerbū unū sena tus legi:cū tulit addere nō poterit:& eius qui remanserit ad defensionē dicere. periculosum est a uerbis legis discedere cū præsertim cōmode & dilucide scripta sit. Quid ei obfuerit. dic mihi quid senatui oberat addere remanentis ad defensionē. Quid patri tuo ut tibi darentur cētum cum uxorē duceres:si tibi ducere placeret: non ne hoc pscribi poterat. Deinde a nobis &c. alius locus eius q scriptum defendit:ut sniam inueniat :qua scriptū tueat:& dicat:cū passim in tēpestate deseri naues senatus uideret: & nō mediocria inde cōsequi dāna aiaduerteret:idē aūt iniquū esse duceret:ut naues ab illis reciperent quorū fuerāt postq reliqrant: si forte con seruabant legē tulit ut remanētis fieret qcunq ille esset:nec ad defensionē addere uoluit:quo magis deserere terrerent hoies cū scirent se nauē:& q in ea bona haberent oīa si desererent amissuros ; hic scriptū recitabitur

lucide:breuiter:cōmode:pfecte cum rōne. Deinde exēpla pferent́:quæ res cū ab aduersariis snīa redderetur:& uoluntas afferret́ : a scripto potius iudicate sunt. Deinde ostendet́ q̄ periculosum sit a scripto recedere. locus cōis est cōtra eū qui cū fateatur se contra id quod legib9 sancitum est:aut testamēto perscriptū sit fecisse tñ facti quærat defensionem. A snīa sic dicemus. Primū laudabimus scriptoris cōmoditatem:atq; breuitatē quod tm̄ scripserit qd̄ necesse fuerit illud quod sine scripto itelligi potuerit non necessario scribendū putarit. Deinde dicemus calūniatores esse officium uerba: & litteras sequi:negligere uoluntatem. Deide id quod scriptum sit:aut non posse fieri:aut non lege:aut nō more:nō natura:nō bono & ęquo posse fieri:q̄ oia scriptorē uoluisse quā rectissi

& scriptum dicetur:dilucide:hoc ē apte:& uerbis minime obscuris. Breuiter:nullo superfluo addito uerbo. Perfecte:ut adiungi nihil possit:sic leges debere:ac solere scribi. Cum ratione certa : ut homines terrerent́: & naues in tempestate temere nō desererent. Deinde exempla pferent́:hic locus est a iudicato:quotiens exempla adducunt́:& qd in simili re iudicatū sit:ostēditur. hoc cum sit uehementer adiuuat:uult enim cognoscentium quisq;:ut Quintilianus ait:firmā esse alterius snīam:& ipse pnunciaturus:hoc libenter exemplum:quod in se fortasse recidat facit. A scripto potius nō ne nuper cum e sicilia quatuor in eadē naui fratres ueherent́: tres ingruente tempestate nauē deseruerunt unus remansit: Cumq; diu postea in iudicio agitata res esset:& ii sētētia hic scriptū sequeret́:huius q remāsit nauē eē iudicatū est. Deide oñdet́ &c. si hoc admitteret́ iud. ut recedere a scripto liceret : & aliqd qd̄ scriptū non esset:cōminisci. Qua in ciuitate quottidie lites maxime & controuersie nō essent : ubi gentiū quies erit? ubi iuste:& sine metu uiuetur. Locus cōis &c̄. Approbatione post cætera utimur argumēta cū locos inducimus communes eius crimē uel audaciam exaggerantes in quē dicimus:hoc mō. Quæ maior iud. impudētia aut esse aut excogitari potest: q̄ eius q cū se fecisse cōtra legē fateatur: ēt deinde factū suum defendere audeat : certe nullā in eū statui cōueniens pœna posset. Cōtra legem &c̄. ut de illo q in tēpestate nauē reliquit. Sancitū confirmatum: uñ sanctæ leges aut testamēto:ut de illo cui tūc cen-
A sentē tia tum dari uoluit pater:cum uxorē duceret. A snīa dicemus &c̄. Docet nūc qd agendū ab iis sit:q a sententia dicunt. Primū laudabimus &c̄. scriptor ante oia laudandus est : q cōmode ac breuiter scripserit:q; supflua ptermiserit: & ea q̄ si nō scriberent́:intelligi tñ a quocunq; facile possent. Illud quod sine scripto perspicuum ui debat esse scriptor : eius nauē fieri debere:q ad defēsionē remāeret:nō āt eius q opē ferre nō posset:ideoq; ad defēsionē addere nō curauit: nec.n. scripti sui recitatores uos fore putauit iudices:sed interptes. Deinde dicemus & c̄. Calūniator iud. uerba sola consectat́:eoꝝ uerū sensum negligit:ac uolūtatē:q̄ sola. tñ spectanda est. Cum psertim nihil supfluum leges debeant admittere. Calūniari est malitiose & mēdaciter interptari: Calūnia est malitiosa legis & cuiusuis rei iterptatio Διεβολη græcæ dr̄. Calūniator uero Διαβολοσ. marcellus i collectāeis a calliditate calūniā dici existimat:& malitiosam mendacēq; inflāmationē significare ait. Atq; p ipsa calliditate poni. Ci. de re pu. li. ii. ut cernēdi respōdearis q sæpe optimas musas igenii calūnia ludificari solet. Deinde id quod scriptū sit : aut non posse fieri &c̄. lex est liberi parētes alant aut uinciant́. Querit́ an infans alliget́ qa nō alit nō posse fieri ut infans alat rñdet́:nec de eo legē intellexisse:sed de illo q alere posset. Nō lege remanētis nauē debere eē:nec itelligi de eo ius q defensurus remāserit:sed laborātibus nō sedētibus & nihil auxilii ferētibus pmia dari leges iubēt. Non more. Lex scripta est:mos sine scripto:in consuetudine positus:longo tpe oium consensu
Mos approbatus:apud quas ciuitates mos est iud. ut inertibus pmia cōferant́:ubi mos est ab infantibus filii parētes ali? Nō natura:ius aut lege est:& hoc ciuile siue scriptū appellat́: quo & propriū cuiusq; ciuitatis cōphēdit́:Continet āt plebiscita:senatus cōsulta:principū placita magistratuū edicta responsa prudētū aut cōsuetudine:qd̄ leuiter a natura pfectū aliud & maius fecit usus sub quo pacta sunt & iudicata:aut natura:quod nō
Natura opinio:sed q̄dā innata uis inseruit:cui hæc subiūnt:religio: pietas:gratia: uindicatio:obseruantia: uindicatio est per quā ius & iniuria:& oino quod ob futurū est:defendendo aut ulciscendo propulsat́ : Natura ipā nos ad
Ae quū bonūq; monet:ut ab illis iniuriā ppulsemus:q iniuste ledunt́:qs nō uidet uos quoq; nauis ē iniuria affici: cū ab eo possideat́:q ægritudine cōpulsus nō ut defenderet:in mea remansit:discessurus:& ipse si licuisset. Nō equo & bono rectū & utile equum & bonū significat:aduertentē & utilitatē cōmunē pertinēt differunt quod quoniam bonū eē pōt:quod tñ æquū minime uideat́:bonū est pscriptione aliquid alicuius fieri:ne lites & contentiōes exoriant́:posset.n. post centum aut plures annos nisi prescriptionis ius eēt aliquid ab aliquo reperi. equum tamen non est prescriptione certi temporis quod meum est: a me uel a meis parentibus partum:tuum fieri : sed aut scripta æquitas est:aut non scripta: si scripta est : rigori legis ferme semper preualet. cum quæ ad officium iudicis pertineat nonnunq̄ id efficere:ut integra creditori ab eo qui debet:solutio fiat: æquum tamen uí & humanum si actorem compellat. ad id accipiendum quod a debitore offeratur:qui cum integra soluere nō possit partem psoluit:iudicis.n. sine ptoris officio cōuenit lites diminuere multi. item in eadē naui cū mercibus uehunt́:orta tēpestate iactura facere cōpelliunt́:pars res suas amittit: pars incolumes conseruat : æquitas cōe detrimentū fieri oium postulat tā eoꝝ qui abiecerunt:q̄ eoꝝ qui retinuerūt. sunt denicq; equū & bonū mitigatio q̄dā iuris:l eius q iudicat cōsciētia & prudētia posita. Quæ oia & c̄. q negat scriptorē nō nisi recte fieri

uoluisse

uoluisse nõ nisi; q̃ mox quæ lex: quæ natura: quæ equũ & bonũ fieri postularet. Aut ea quæ a nobis sunt facta
&c. Eripuimus huic nauẽ iniquũ.n.uidebat̃ ut eius fieret: q in ea remanserat. nõ ut defenderet: sed ægritudie
cõpulsus: si discessimus e naui tempestate territi recte fecimus satius.n.erat nauẽ perire solã q̃ nos una mer
gi: Peregrinũ q cõtra legem muros ascẽdit q̃ est peregrinus si murũ ascẽderit capitale esto pœna affici postu cõtraria
las: sed pulit hostes.n.reppulit illũ puniri lex uult q ascendit: ut obsit pmiũ hic merebat̃ quo eũ nos donaui-
mus: iuste fecimus seruati.n.ab eo sumus. Quis aũt bñmerentibus de nobis nisi pessimus & ingratissimus p

me fieri nemo dubitet: & ea quæ a nobis facta
sunt utilissime facta. Deinde cõtrariũ dicem9
sentẽtiam aut nullam esse: aut stultã: aut iniu
stam: aut nõ posse fieri: aut non constare cum
inferioribus & superioribus sententiis: aut cũ
iure communi: aut cum aliis legibus commu
nibus: aut cũ rebus iudicatis dissentire. Dein-
de exemplorũ a uoluntate: & contra scriptũ
iudicatorũ enumeratione. Deide legum & sti-
pulationũ breuiter exceptarũ in quibus intel-
ligitur scriptoris uolũtas & expositio. locus cõ
munis cõtra eum qui scriptum recitet: & uo-
lũtatem scriptoris non interpraetetur.

¶De contrariis legibus.

c Vm duæ leges discrepant inter se ui

mia nolit cõferri! Deinde dicemus &c. Dicunt re-
manentis fieri debere nauim qcunq; sit: nec certam
psonã q̃ possit defendere uolunt intelligi: quid si ca-
nis remanserit: illius fiet! Friuola pfecto snia est: & Stulta
stulta. Aut iniustã: nimiũ pfecto stulta & iniusta snia & friuola
est horũ iud. q infantẽ alligar uolũt qui parentẽ nõ Iniusta
alit. qđ fieri nullo pacto põt. Aut nõ constare cũ su sentẽtia
perioribus & iferioribus: Exẽpli gratia discrepat hæc
snia qua dicitis remanentis nauẽ debere esse: ab illa
snia q̃ est in principio legis: ut illi nauẽ amittant: qui
tempestatis timore reliquerint. Nã ex hoc sequitur
illorum fieri debere qui timore tempestatis cõtem-
pto: nõ eorũ qui coacti ægritudie remanserint. In te
stamentis aũt & stipulationibus frequenter cõtingit
ut ostẽditur posse superiora cũ inferioribus nõ cohe-
rere: aut qđ dicit̃ cũ superioribus & inferioribus mi-
nime consonate. Aut cum iure cõmuni &c. Ius cõ
mune est: quod & gentiũ uocatur: quod æque apud
omnes populos custodit̃. Ex hoc iure oẽs cõtractus
introducti sunt: ut Emptio: Venditio: Locatio: Con
ductio: Societates deposituũ: mutuũ: cõiter hoc apud
omnes custoditur ut id fiat qđ merita postulant per
sonarũ. Aliis legibus cõibus: leges cões idẽ pœne sũt cũ iure cõi his oẽs utunt̃ ciuitates q̃ sub romão ipio sũt:
sõ autẽ uocant̃ cões qa sũt & propriæ singularũ ciuitatũ q̃s iura mũicipalia & istituta appellamus. Aut iudica
tis &c. Iudicatum est de quo alicuius: aut aliquorum iam sententiis constitutum est. Exemplum esse potest: pf
decedens hæredẽ filium instituit his uerbis. Heres meus esto: & cũ decesseris. Titio hæreditatẽ restituito huic
nascunt̃ filii: sed eo moriẽte restitui sibi hæreditatẽ postulat Titius: a qua morientis filii enim prohibent dicẽ-
tes: uoluisse auum suum illi aperte suo hæreditatẽ restitui si sine liberis decederet: Papinianus iure consultus
uoluntatẽ in hoc casu sequendã censuit: nõ aliter dicens uideri testatorẽ ita disposuisse: q̃ si filius suus sine so-
bole moreret̃: nec credibile unq̃ uideri posse: nepotes illũ hæreditate priuare nõ uoluisse, itẽ curius hæredẽ
quendã substituit postumo si postumus ante tutele annos decederet nõ est natus postumus: propinqui testa-
toris bona sibi uendicabãt: hac de re inter. L. Crassum & Sceuolã magna fuit cõtentio: q uoluntatẽ defendit
superior in cã fuit. Nemo.n. dubitauit qn uoluntas esset testantis: ut is nõ nato filio hæres esset: q mortuo: sed
nõ scripsit: uideris iud. nõ semp uerba q iudicãt seq solere. Deinde legum &c. Non ne leges sunt iud. in qui
bus aliud scriptũ est alia scriptoris uoluntas fuisse apparet. Lex qua iubetur in ius uocati ut eant neminẽ si so
la sequmur uerba excipit. Sed alius eius sensus est: scimus.n.nec consulẽ teneri neq; se factũ neq; præfectum ma
gistratus qui imperiũ habẽt. nec pontificem qui sacra facit: nec eum q uxorem ducit: & pterea multos alios ua
riis causis eximi: itẽ lex est qui nocte cũ ferro dephensus fuerit alliget̃: Cum annulo ferreo inuentũ magistra-
tus alligat: sed nõ recte uidet̃.n. lege ille intelligi qui cũ noxio ferro ambulauerit: ut ense lancea. Aut stipu-
lationum: non semp uerbis stipulationis stari uidemus: multi sunt casus in quibus uoluntatẽ stipulantis intue-
mur: exempli causa locas mihi fundum pro centum loco promittis nõ auferre promitto sed contingit ut mihi
non soluas decem quare fundum tibi aufero: nõ potes inquis auferre: qa nõ auferre stipulatus estimo possum
quoniam cessas soluere. Nam nõ auferre promisi: si soluere nõ cessates: item quod debetur ex turpi causa peti
nõ põt: inuenit̃ tñ ubi in turpi cã tenet stipulatio. Nam meretrix quod ex turpi cã sibi debetur petere potest.
Quia mulier turpe facit quod sit meretrix: sed cum meretrix: sit non turpiter accipit. Exceptarum: exce-
ptio est actionis depulsio: excepte leges sunt: in quibus aliud scriptũ ẽ: alia uẽ scriptoris uolũtas fuisse: & aliqd
intelligit̃ excludi qđ uerbis legis nõ excludit̃ ut superioribus exẽplis patet. Locus cõmunis &c. Sicut superius
a loco cõmuni & sententia generali argumẽtari docuit cõtra illos qui factum a se contra scriptum confiteren
tur: & tamen facti quærerent defensionem sic nunc contra illos argumentari docet qui scriptum quidem re-
citent: scriptoris autem uoluntatem minime interpretentur leges in consilio scriptoris: & utilitate commu-
ni: non in uerbis consistere opus est & indignum profecto est æquitatem litteris urgeri: quæ in uoluntate
eius qui scripserit: posita esse: iudicari debeat.

Vm duæ leges &c. Secunda pars est legitimæ constitutiõis quæ ἀντινομία a græcis uocat̃ illud sciẽ
c dum est: ut Quint. admonet: nullum esse legẽ legi contrariã: iure ipso: quia si aduersum iuberet: alte

Leges rum ius altero abrogaretur: casu colliduntur: & euentu. Confligunt autẽ pares leges iter se: ut cũ pmiũ petit
pares tyrannicida qa lex est: tyrannicida optet qd uolet: & eodẽ tpe uir fortis idẽ pmiũ postulat lege sua utens q̃ est
uir fortis optet: quod uolet oritur. n. cõtrouersia utrius optio sit: in quo meritorũ rõ habẽda erit uter melius
Diuerse de repu. in mereaẽ: tẽporis uter prior fecerat: pmii uter plus mereatur. Diuerse item leges colliduntur: siml
leges col les: aut duæ: qbus esse citra aduersam legẽ cõtradici possit. Cũ diuersæ qdẽ sunt: sed altera alteri cõtraria nõ
liduntur est: hoc mõ: lex est magistratus ab arce ne discedat: Altera lex est: uir fortis optato q̃ uolet. Accidit cũ hostes
mœnia obsiderẽt: ut magistratus ab arce discesserit
& hostes repulerit: magistratus pmiũ petit ne fraudi
sit q ab arce discesserit: duæ sunt leges diuerse q̃ rũ
altera pœnã minaẽ: altera pmiũ pmittit. mlta cõtra
dici utriq legi possunt: ẽt sine lege cõtraria. An quic
quid optarit uir fortis accipere debeat: an discedere

dendum est primum: num quæ abrogatio: aut derogatio sit. Deinde utrum leges ita dissentiant: ut altera iubeat: altera uetet:

aliquo mõ ab arce mgratui liceret: ut si icendiũ illic exoriref: aut incurrẽdũ in hostes eẽt: sũt & leges cõtra q̃s
nihil opponi pt: nisi lex altera hoc pacto. Lex est si mulier tyrãnũ occiderit: statua ei erigaẽ. Mulier tyrãnũ oc-
cidit: Statua ei in gymnasio erecta est: nec ullo alio casu põt mulieri statua pt: nisi cũ tyrãnũ occiderit nec ul-
Lex cui lo alio casu submoueri nisi cũ in gymnasio posita est: alia. n. lex ẽ: si statua in gymnasio fuerit submoueaẽ nihil
nisi ex al primæ legi cõtrariũ ẽ: nisi scda lex hic q̃reẽ: utra lex magis psit: utra sit posterior: utra pmittat: utra uetet sũt:
tera op & ipares leges cũ alteri multa opponi pñt: alteri uero nihil: nisi qd in lite est: hoc mõ: lex est si miles signa dese-
poni po- ruerit: capitale esto & lex est: uir fortis optato q̃ uolet petit uir fortis salutẽ desertoris: huic legi optato q̃ uolet
test multa obiici pñt: ut nũqd oĩa uiro forti cõcedi debeãt: primæ legi de desertore opponi nihil põt: nisi qd in lite
Impares est: absolui ne desertor debeat: cuius salutẽ uir fortis optarit: sunt pterea cõtrariæ leges: cũ aut cõcessum ali-
leges qd a iure ex utraq pte est: aut dubiũ: si cõcessum ẽ hæc fere q̃runẽ utra lex potẽtior ad deos ptineat: an ad ho-
cõtrariæ mines: an ad tẽ pu . an ad priuatos de honore agat: an de pœna: de magnis rebus: an de paruis: pmittat: an ue-
leges tet: an imper: si dubiũ: aut alteri: aut inuicẽ utriq de iure sit cõtrouersia: hoc mõ: lex est patri in filiũ patrono ĩ
libertũ manus iniectio sit: itẽ lex est liberti hæredẽ sequanẽ: ergo hæredi sit iniectio manus liberto. Accidit ut
qdã liberti filiũ hæredẽ istitueret: inuicẽ petiẽ manus iniectio: patronus negat ius patris illi fuisse: qa ipse in ma
nu psoni fuerit: & sic cõtrouersia oriẽ: manus ãt iniectio dẽ quotiẽscũq nulla expectata iudicis auctoritate rẽ
nobis debitã uẽdicamus. Nõ solũ ãt nũc duæ leges nũc plures cõtrariæ sũt: sed una duplex: & itẽ una simplex
legis faciũt cõtrouersiã duplex ut rapta raptoris mortẽ: aut in dotatas nuptias optet: duæ rapte sunt altera ra
pta mortẽ se optare raptoris dicit: & una tm̃ pte legis nitiẽ: altera nuptias petit: & altera legis pte pugnat sicq
ex una lege cõtrouersia nasciẽ utra raptarũ optionẽ hrẽ debeat: simplex & una lex sic cõtrarietatẽ facere põt:
Lex est uir fortis optato pmiũ qd uolet: duo adolescẽtes filii fortiter fecerũt: petit noĩe pmii alter ut pr eius
q reus factus fuerat pditiõis añ iudiciũ libereẽ: alter petit ut agaẽ iudiciũ ita ex una lege qm̃ diuersa petũẽ: cõ
trarietas nasciẽ hæc oĩa ferme sunt q̃ accidere ĩ legalib9 putaẽ cõtrouersiis q̃ ex cõtrariis legibus sũt. Ci. breui
ter qd cõsiderandũ sit añ cõflictũ in talibus legibus q̃ cõtrariæ sũt: nos admonet: deinde qd in ipso cõflictu agẽ
dũ sit in utranq ptẽ pcepta dat. Vult ãt ambas ptes: diligẽter prius intueri dissentiãt ne inter se leges: & utra
iubeat: utra uetet: utra cogat: utra pmittat: deinde legẽ suã exponere: & laudare: aduersarii euadere: & ad p-
priæ cãæ cõmodũ trahere. Duæ leges &c. De augure superius. li. I. exẽplũ posuit: q indemortui locũ q pete-
ret noĩauit: qa lex eẽt: augur indemortui locũ qs petat: noĩatio: sed accidit ut is augur dãnatus de pecuniis re
Nunq̃ in perũdis fuerit: & lex ẽ dãnatus de pecuniis repetũdis in cõtiõe orõnẽ ne hẽto. Accusaẽ itaq augur: in quẽ sic
ter se di- accusatio intẽdiẽ: nõ potuisti indemortui locũ q peteret noĩare: qa dãnatus de pecuniis repetũdis orõnẽ in cõ
screpant tione hẽre phiberis. At potui augur rñdet: qa si hæc lex phibet hoc a me posse fieri: alia lex ẽ q̃ iubet fateor rñ
leges iu- debit aduersarius legẽ esse q̃ iubeat: sed huic parendũ fuit q̃ uetat: potẽtior. n. est: & q̃s in exceptiõe q̃dã illã q̃
re sed iubet corrigere uẽ hic q̃reẽ ab utraq pte utra lex posterior sit: utra utilior. Inter se discrepãt cãu ut dixius &
euentu euẽtu: nõ ãt iure. Dñr. n. discrepare leges cõtrariorũ siliitudĩe: q̃ simul ĩesse eidẽ rei ñ pñt: simul ãt abesse pñt exẽ
Ex sola pli gra lex ẽ q tyrãnũ occidit a mgratu quã rẽ sibi uolet deposcito & mgratus ei cõcedito: & altera lex est tyrã
lege con no occiso q̃q eius prios cognatiõe mgratus necato. thebe maritũ suũ alexãdrũ phereũ thesalie tyrãnũ noctu
trouersia cũ una cubaret occidit. Hæc filiũ suũ quẽ ex tirãno hẽbat ĩ pmii loco deposcit: nulla legũ cõtrarietas ẽ nisi ca
Legis dif su & qd seruari ĩ eadẽ re siĩ ñ pñt: Necesse. n. ẽ alterũ fieri: aut occidi tyrãni filiũ aut pmii loco matri cõcedi idẽ
finitio accidit: & cũ ex una sola lege cõtrouersia oriẽ hoc mõ: uir fortis optato qd uolet: duo eodẽ tpe fortiẽ faciũt: al
Abroga ter optat salutẽ destitoris: alter mortẽ: nihil cõtrariũ legi ĩest: nec ipa cõtrouersiã facit sed diuersa petẽtiũ uo
re lũtas. Nũqd abrogatio: totius iuris: siue cũ ppl's: siue cũ plebs rogaẽ: siue cũ ad uniuersos ptinet: caput ipm &
Deroga origo: & q̃ũ fons rogatio ẽ: sub cuius pricipali gñe & noĩe cõtinẽẽ lex q̃ ut atrenus capito diffiniuit ẽ gñale ius-
re sum ppli aut plebis rogãte mgratu: itẽ plebiscitũ qd ẽ lex quã plebs ñ ppl's accipit & priuilegia q̃ sũt iussa nõ ge
Lex quæ neralia neq de uniuersis ciuibus sed de singulis cõcepta nisi. n. ppl's: aut plebs rogareẽ: nullũ plebis: aut ppli ius
uetat po sum fieri posset: a rogatiõe uerba deducũẽ abrogare & derogare: abrogatio & derogatio abrogaẽ tota lex: cũ
tentior tolliẽ & deleẽ. Derogaẽ uero legi cũ ps eius excludiẽ qd iferius patebit exẽplis si abrogatũ legi fuerit: frustra il-
est quam la nitemur. Si derogatũ: nihil nobis illa ps pderit q̃ exclusa fuerit: iõq añ cõflictũ diligẽter ituẽdũ ẽ: q̃lis lex
quæ iu sit q̃ niti uolumus. Vt altera iubeat: altera uetet. Plus ualet lex q̃ uetat q̃ q̃ iubet: ut dcm̃ ẽ: lex iubet augurẽ:
bet indemortui locũ q petat noĩare: sed ea uq̃etat dãnatum de pecuniis repetũdis in cõtione orõnẽ hrẽ plus ua

ii ler: ad eã

leta ad eā.n. corrigēdā lata est quæ iubet ea generalis est: hæc prticularis: spāliter āt scripta lex melior illa ē quæ gñaliter scripta eit. Generalis erit hoiem occidere ne liceat: ipālis uero: uirum forte occidere ne liceat: ꝑterea lex q̄ uetat sēp solet eē posterior & melior. An ita aut altera cogat: pœna altera pmittat plus ualet q̄ cogit q̄ quæ pmittit. Nā in eo qđ iperatur necessitas est: in eo qđ pmittit uoluntas. Cogit illa q̄ ꝓposita pœna iperat: hoc mō quicunq; hostibus mœnia circūsidētibus arma nō cœperit reus capitis esto: & lex eū pegrinus aliens le gibus si uolet: subiectus nō esto: hostibus muros circūsidētibus iermis peregrinus dephendit accersit capitis le

an ita aut altera cogat: altera pmittat. Infirma .n. erit eius defensio q negabit se fecisse qđ co gerec: cū altera se pmitteret: plus .n. ualet san ctio pmissione. Itē illa defensio tenuis ē cum ostēdit id factū esse: qđ ea lex sanciat: cui lege abrogatū uel derogatū sit: id qđ posteriori le ge sancitū sit esse neglectū. Cū hæc erunt con siderata statim nostræ legis expositiōe: recita tione: collaudatione utemur. Deinde contra riç legis enodabimus uolūtatē: & eā trahem9 ad nostrę cāç cōmodū. Deinde a iuridiciali ab soluta sumēus rationē iuris. Quęremus ptē iu tis: utrū cū ea faciat de q̄ pte postea differem9.

ge sua se tuet: sed fortior lex est q̄ cogit: q̄ q̄ pmittit: illa .n. ueminē & ut peregrinū qdē eacipit his duabus legibus & illi q̄ cogit & ei q̄ pmittit cōtraria ē poté tior q̄ uetat lex ē q̄ pmittit ut q uolet cōtiōet: & lex ē q̄ cogit ols q p ætatē pōt militet: sed ualidiores sūt q̄ uetāt: ut infamis ne militet: & ipudicus ne cōtio net. Infirma .n. erit &c. siqs dixerit cōtionatus sum: qa lex pmittit & idē eē ipudicus oñdat: parū ualebit defēsio: cū lex sic ipudicus ne cōtionet. Sanctio lex: q̄ iperat aut cogit & aliqd sancit hoc est cōfirmat: ꝓ posita pœna ꝓmio sāctæ leges dūt q̄ sactiōe q̄dā sub nixe sūt: qđ .n. sanctiōe q̄da subnixū est id sanctū est ut ait marcus iure cōsultus. Permissiōe lege q̄ pmit tit. Itē illa defensio &c. Qui lege nitit cui abrogatū est aut derogatū eius ifirma nimis defensio ē qm lex posterius lata: sp grauissima habet. Abrogat ut dixi mus tota: derogat pte: multis āt legibus & abrogatū & derogatū fuisse legimus: lex fuit puetusta: ut cum debitor moreret & creditoribus ñ satisfaceret: eius illi diuidere inter se cadauer possent hæc ut aspera & in humana sublata pœnitus ē: itē lex fusia canina liberta tes ipediēs & quodāmō inuidia q̄ certū modū cōstituebat in seruis testō manumittendis pœnitus ab ipatore sublata ē: uisū .n. inhumanū satis ē: licere uidētibus totā familiā suā libertate dōare: & idē ius morietibus adi mi. Romulus qđ nōnulli scribūt: huius legis auctor fuit: ut ꝑpetua penribus i libros & sūma ptās eēt quos nō solū addicere bonis & uēdere possent: si necessitas ferret: sed ēt idēnatos iterficere: si aliqd cōtra rēp. auderēt sicut. C. Cassius filiū eius dē nois & cōtra rēp. prius a gfam legē ferre tētaret: indēnatū domi occidit. sed huic leg i derogatū ē & cōcessū qdē ut liberi i ptāte penris eēnt sūmi rñ ab eo de illis suppliciū nō liceret: itē lex fu it ut dñis uitæ & mortis seruoꝝ ptās eēt: ut torq̄re illos: & occidere ipune possent qđ minime nūc licet: tm̄ .n. uitæ ptātē hñt non ēt mortis si qs igit lege illa se defēderet occiso seruo: q̄ uitæ & mortis serui dño arbitriū da batur uana esset defensio. Cum hic fuerint considerat docuit quid ante q̄ ad conflictum descenderet agen dum esset: nunc quid in ipso conflictu fieri debeat ostendit: dicit enim nostram legem exponendam: laudan damq; esse contrariæ uero legis explicandam uoluntatem: & ad causæ nostræ utilitatem trahendam esse: quæ autem præcepta uni parti dat: eadem & ad alteram partem quæ & ipsa lege nitetur transferūtur & sicut actor suam legem laudabit: aduersarii uituperabit & repræhender: sic aduersarius si poterit: faciet hoc modo ne a Ciceronis exemplo discedamus: dicitis in demortui locum qui petat: non potuisse ab hoc nominari & damnā dum hunc esse: q; damnatus de pecuniis repetundis in contione uerba fecerit: at lex est augur in demortui lo cum qui petat nominato: optima profecto sanctissima: atq; utilissima: bene & sapienter lata ut is qui mgistra tus futurus est: & rempu. administraturus non humano consilio: sed diuino per auguris uocem nominetur: lex qua damnatum de pecuniis repetundis uerba in contione facere non posse dicitis: augurem minime in tellig it: cui si deorū uoluntates interpræeari per augurii rōnē fas ē: multo magis i demortui locū q petat: noīa re licitū eē dēt: Erit āt hic de scripto & snia cōtrouersia: nā ut Quītiliānus ait. iter oēs artis scriptores cōstat i an tinomia duos eē scripti & uolūtatis status nec imerito: qa cū lex legi obstet & utrīq; cōtra scriptū dr: & q̄stio ē de uolūtate: i utraq; id ābigit: an uriq; illa lege sit utēdū q legē defēdit: q̄ dānatus đ pecuniis repetūdis uerba facere i cōtiōe ꝓhibet gñalē dicit legē eē neminē q; ab ea excludi: & nō credibile eē legis latorē augurē dānatū aliqñ uoluisse excipi cū sciret semel malū sp malū ꝓsumi solere qm̄ ubi semel aius cupiditate deuixit mala ne cesse ē ut cōsimilia cōseq̄nt cōsilia: a bōis noiari mgfatus decet ñ a malis & a bono augure mētes deoꝝ iqri: & ap̄iri posse a malo uero mime. Enodabius apiemus. Nodus ꝑ difficultate accipit: & obscuritate: qui. q iuris nodos & legū enygmata soluūt i de enodare apire & ueluti nodos soluere. Ad nīæ cāæ cōmodū: diceres ñ augurē sed alios ꝓhiberi. Deinde a iuridiciali absoluta. postremo argumentandū esse dicit a iuridiciali ab soluta q̄ iure factū aliqd asseuerat nulla extranea defensione assumpta ptes āt iuris sunt: natura: lex consuetu do: æquum & bonum: factum a consuetudine dicemus alias cōsueuisse semp in demortui locum qui peteret: ab augure nominari hic augur est iure igitur nominauit arguemus item si poterimus a iudicato. Loci com munes ex utilitate & honestate legis utriusq; sumentur: cum dicetur eam legem custodiri præcipue debere quæ ad maximas res pertinere uideatur: quæ plus utilitatis afferat quæ magis necessaria sit. Posterius paulo post cum de absoluta iuridiciali tractabitur.

Potentior lex quæ cogit aut imperat quā quæ pmittit

abrgatū

Derogatum

Nodus

ſ ambiguum &c. Tertia pars ē legitiæ cōſtitutiōis q̄ ἀμφιβολία a græcis uocatur: ex ambiguo aūt cōtrouerſia naſcitur: cum qd ſenſerit ſcriptor obſcuꝝ eſt: q ſcriptum duas pluresue ſignificat ad hūc modū. Tullius cum filiū hæredē faceret: uaſorum argenteorum. xxx. pōdo uxori ſuæ ſic legauit: hæres meus uxori meæ uaſorū argenteorū pōdo. xxx. quæ uolet dato poſt mortē eius uaſa magnifica: & p̄cioſe cælata petit a filio mr: ille ſe q̄ ipſe uolet dare debere dicit: qd in huiuſmodi controuerſia agendū ſit: Ci. docet. Primū ſit ne ambiguū q̄rendū eſt: primū ītuendū eſt: utrū plura qd ſcriptū eſt ſignificet pluribus ue modis interp̄tari poſſit: an apertū: ſimplex ut ſit: multa. n. ambigua uidenť q̄ ſi qs excutiat minime ambigua reperiunť: ut cōſtat franciſcū uidiſſe romā: ambiguū hoc uŕ ſed certe nō eſt: non. n. roma franciſcū: ſed frāciſcus romā uidit: demōſtrandū āt eſt: nō eſſe ambigue ſcriptū aut eſſe ambiguū: ppterea qd oēs in cōſuetudie ſermonis eo uerbo uno pluribuſue in ea ſnia utunť in q̄ is q dicit accipiendum eſſe demōſtrabit: hæc āt p̄cepta q̄ dat Cicero parti utriqꝫ ſunt cōia.

Quando ſcriptū eſt. Quādo ſcriptū eſt eius q ſcripſit pſona excutienda eſt: & ex cæteris dcis eius factis: ſcriptis aīo atqꝫ uita qd ſenſerit intelligendū: eo tpe teſtamētū pater fecit hæres dicet: quo ab exilio rediit: & magnā rei familiaris iacturā uxoris negligētia factā ōndit: q credat eū ea te uaſa hře uoluiſſe: q̄ uelles tu: ac nō potius q̄ uellē ego: me qdē quē unicū ſibi eē uidebat: uehemēter ſp dilexit: & hæredē ſuum īſtituit. itē ex altera pte diceť: eſto multa uxor fecerit quibus marito diſplicere potuit: nō tñ credibile eſt illum eam odiſſe: cū & optimus eſſet: & conſtātiſſimus: uoluit certe priſtino amori hoc cōcedere: ne in eam cum quæ tā diu uixerat ingratus eſſe uidereť.

Et ſi id quod aduerſarii. Et ſi id qd aduerſarii &c̄. Exempli cauſa cuius loco ut Cicero ait nihil phibet legem fictam ponere quo facilius intelligatur. Meretrix coronam aureā nō habeto: ſi habuerit publica eſto: hic dicetur non bene ſentire eum qui ſcriptoris uoluntatem arguit fuiſſe meretricem publicandam eſſe: quia publicæ meretricis nec adminiſtratio ulla eſt: neqꝫ in ea publicanda exitus legis: ſed in auro publicando & adminiſtratio eſt: & exitus facilis: & incōmodi nihil.

Deinde id quod nos. Deinde id quod nos &c. oſtendendum eſt quod nos dicimus ptibus iuris initi: honeſtum eſt ut filius hæres inſtitutus: det quæ uolet ipſe: contra in honeſtū ut mater accipiat uaſa quæ uult ipſa: honeſtū ut aurū publiceť: cōtra ut meretrix publiceť in honeſtum: rectum quidē & honeſtum differre poſſunt. Nam id honeſte ſit in quo honoris & famæ: id recte in quo officii ratio haberi ſolet: parentis officium fuit: in filii relinquere arbitrio: ut uaſa matri daret quæ uellet ipſe cōtra aduerſarius officiū dicet fuiſſe mariti aliquod grati animi pignus uxori ex qua cariſſimos liberos ſuſceperat relinquere. Lege: qua uult ut patris bona filius conſequatur. More: quoniam apud omnes cōſuetudo eſt ut paternis bonis filius gaudeat: & illa relicta ſibi pro ſuo adminiſtret arbitrio. Mos prætereа eſt: ut in paternis bonis matri filius a parte præferatur. Natura: naturale eſt ut magis filium pater diligat: q̄ uxorem. Bono: & æquo & utile & honeſtum eſt: bona paterna liberorū non uxorum fieri quæ plerunqꝫ in ſuas redeunt familias & illos ditant: ad quos nihil ea pertinent.

Quod aduerſarii. Quod aduerſarii &c. neqꝫ honeſte: neqꝫ recte: neqꝫ lege: neqꝫ more: aut natura fieri poſſe: dicitis meretricem publicari debere: hoc neqꝫ honeſtum: neqꝫ rectum eſt: lex prætereа nulla redigi in publicum meretricem ulimo fieri hoc leges prohibent: neqꝫ mos patitur: neqꝫ natura. Nec eſſe ambigue ſcriptum &c. ut meretrix coronam auream non habeto: ſi habuerit publica eſto nulla hic ambiguitas eſt: quis enim non uideat: de corona intelligi publicanda: item decedens pater teſtamento iuſſit ſtatuam ſibi poni auream haſtam tenentem: quæritur an ſtatua haſtam tenens aurea eſſe debeat: an haſta aurea in ſtatua hic nullam ambiguitatem eſſe oſtendemus: & de haſta intelligi non de ſtatua dicemus: p̄ſertim ſi monſtrare poterimus hæreditatem tātā non eſſe ut aurea ſtatua poni poſſit. Sunt qui &c. hoc loco non nullorum confutat opinionem: qui amphibologiarum cognitionem: quam dialectici proferūt: utilem oratori eſſe arbitrantur dicens tantum abeſſe ut proſit: ut eſſe obſiſte partem repræhendit dialecticæ quæ in captionibus & fallaciis inutilibus poſita eſt quæ ſophiſmata appellant περατοσοφίζαν τοὲν λόγοισ ἀπάταν. Vnde ſophiſta dicitur: ſignificat aūt rectorem uel deceptorem: qui fraude utitur in ſermone & captioſis uerbis aduerſarium circumuenit. Dialecticæ aūt officium tripartitū ē aut. n. in diſiunctionibus: aut in diuiſionibus: aut in coclusioninibus uerſatur: quod in diſiunctionibus uerſaꝫ An ſit aliquid probat: & demonſtratio appellatur: quod in diuiſionibus poſitum eſt: neceſſarium quidem penitus non excludit: ſed ueriſimile tñ tractat & dialectica ppriæ uocaꝫ: qd ad concluſiones ptinet: q̄ oino falſa ſunt: concludit & ſophiſma nominatur: Hanc partem accuſat Cicer. In qua eos qui occupantur: moleſtos alieni ſermonis interpellatoris & obſcuros garuloſqꝫ appellat cæterum dialecticam quæ circa duo priora uerſatur officia multis in locis ſuis in operibus laudat Cicer. In quam diodoꝝ græcum hominem & apprime doctū p̄ceptorē ſibi fuiſſe gloriaꝫ: Ariſtotiles pipatheticoꝝ priceps li. helēcoꝝ de fallaciis p̄cepta tradidit ñ utilis uteremur: ſed ut p illas callidā & falſā aduerſarii argumētationē itelligerēus diluerēuſqꝫ nſates pħi inumerabiles pene

De ambiguo.

Si ambiguū eſſe ſcriptū putabiť qd in duas: aut in plures ſnias trahi poſſit: hoc mō tractandū eſt. Primū ſit ne ambiguū q̄rendum eſt. deide qn̄ ſcriptū eſt. Et ſi id qd aduerſarii interp̄tanť ſcriptor fieri uoluiſſet oſtēdendū eſt. Deinde id quod nos interprætemur: & fieri poſſe & honeſte: recte: more: lege: natura: bono: & æquo fieri poſſe: qd aduerſarii iterp̄tāť ecōtrario: nec eē ābigue ſcriptū: cū itelligať utra ſnia uera ſit. Sūt qui

rabiles pene fallacias excogitarunt q̃ tũ in amphibologiis positæ sunt tũ in his q̃s iepti sibi ineptis quoq; uoca bulis calculatiões obligationes & insolubilia appellãt. Hanc cãm cõiecturalẽ. Amphibologiarũ: &c. q̃rum spẽs sunt innumerabiles ut Quintilianus ait. est. n. amphibologia aut in singulis uerbis: cũ synonyma sunt: ut Gallus. nã q̄ de a lite dr̃: & de nomine ꝓprio & de gẽte: & de matris deum sacerdote. Aut cum alia in uerbo integro significatio est: alia in diuiso: ut armamentum: aliud. n. integrũ significat: aliud diuisũ: si arma dicas & mẽtitur aut in cõpositis ut bõa mea habeat oia leo: græce sic diceretur la ἔυα ἅα γαοδαἔχἔτω πάντα ἔων duo

arbitrant̃ hanc cãm tractandã uehemẽter pertiere cognitionẽ amphibologiarũ eã quæ a dialecticis ꝓfert̃ nos autẽ arbitramur nõ mõ adiumento esse: sed potius maximo ĩpedimẽto. Omnes. n. illi dialectici amphibologias aucupant̃ eas ẽt quæ p̃te ex altera sn̄iam nullã pñt interp̃tari. Itaq; & alieni sermonis molesti iterpellatores: & scripti sui: tũ odiosi: tũ obscuri interp̃tes sunt: & dũ caute & expedite loqui uolũt. Infantissimi reperiunt̃. Ita dũ metuũt in dicẽdo neq̃d ambiguum dicant nomen suũ pronunciare nõ possunt. Verum horum pueriles opiniones rectissimis rationibus cum uoles refellemus. Impræsentiarum hoc interdicere non alienum fuit: ut huius infantie garulam disciplinam contẽneremus.

De diffinitione.

CVm diffinitione utemur primũ afferemus breuem uocabuli definitionem hoc modo maiestatem

erãt quoq; leo alter: pantea leo alter dicebatur inter quos orta cõtrouersia est: & cõpositione. Nã pãtaleo sibi relicta bona esse dicebat: Leo uero sibi: & πάντα nõ cõpositũ esse: sed disiunctũ asseuerabat. In cõiunctis ẽt per casus ambiguitas fit: ut aio te æacidã romanos uicere posse: fit eadẽ & ꝑ collationẽ: cũ uerbum ita in orõne collocatũ est: ut icertum sit quo referat̃ ut leuatenens tñ: sic de Troilo. li. en. primo Vir. loq̃t̃ tñ mediũ est iter loratenens: & huic ceruixq; comæq; trahunt̃ ꝑ terrã: põt. n. dici loratenẽs tñ & non huic ceruix &c. fit itẽ ꝑ inflexum: hoc est: ꝑ partẽ ide declinabilẽ: dictio. n. indeclinabilis ꝑ quocunq; accipi casu põt: exemplũ est: q̃nquaginta ubi erãt: centum ide occidit achilles q̃nquaginta & cẽtũ inflexa sũt inter tũq; est an dicat centũ ubi erãt ide q̃nq̃gita occidit achilles: an q̃nq̃gita ubi erãt: ide cẽtũ occidit achilles aliq̃n ãphibologia fit cũ duo añcedũt: & utri sequẽs uerbũ subiungat̃: i dubiũ uenit: ut Tullio heres meus .xxx. põdo ualorũ argẽteorũ terrẽtiæ uxori meæ daroq̃ uolet: icertũ ẽ uolet cui applicet̃: Tullio ne an terẽtiæ: fit & ꝑ ablatiuũ ãphibologia: ut cœlo decurrit apto dubiũ nãq; est: an currat ꝑ aptũ cœlũ: an cœlo facto sereno: quo pacto solui ãphibologiæ oẽs pñt. Quitilianus & nostrates phi dilĩgẽter oñdũt. Chrysippus uerbũ oẽ ambiguũ esse dixit: quo duo uel plura significarentur. Diodorus cognomento Hemos uerbũ nullũ ambiguũ esse uoluit: nec queq̃ aliud dicere: q̃ q̄d se dicere itelligit. Cũq; aliud ego dico: aliud tu accipis: nõ esse ambiguũ sed obscurũ: idẽ ait nõ .n. plura dico: sed id dũtaxat q̄d dicere me sẽtio. Sed potius maxĩo ĩpedim̃to. si i ãphibologiis & captiõibꝰ occupatus orator eẽt cuius rões oẽs: & ꝓbatiões cõueit eẽ aptissimas: sæpe. n. apd̄ iudices q̃ pitũ admodũ ñ sũt cãæ agũt: adde q̄ fidẽ actiõi suæ is derogat: q̃cũq; nimis artificiose & callide dice cognoscit̃ suo. n. artificio nõ cãæ bõitate fretus ad dicẽdũ uenisse uĩ oẽs q̃cunq; enumerare prius sũt. Aucupãt̃ captant. Et ea ex p̃te altera &c. nõ solũ eas aucupãt̃ ãphibologias q̃ in utrãq; p̃tẽ itelligi pñt: sed eas & q̃ i alterã p̃tẽ accipi nõ pñt. Itaq; & alienis &c. Cũ adeo in occupãdis ãphibologiis occupati sint: afficit̃ ut neminẽ loq̃ sinãt: & cũ legãt: ea q̃ legãt cũ odio fastidioq; auditorũ legãt: uel obscure iterp̃tẽt̃ iterpellare ãt ẽ dicẽti faciẽtiue aliq̃d ĩpedim̃to eẽ. Caute ne aberrẽt. expedite p̃tõpte ne offendãt. Infãtissimi: maxĩe elingues & inepti ueluti infantes. Nomẽ suũ ꝓnunciare &c. si iterrogaret q̃spiã sophistũ cui frãcisco nomẽ eẽt: hoc mõ qs tu es: nõ aderet pp ãphibologiã dicere frãciscus sũ: Ne stati aduersarius subiiceret: aliũ franciscũ ostendens: hic ẽ frãciscus: ergo tu es hic: diceret igit̃ ego sum hic hõ: q̃ uocat̃ frãciscus: sed nõ sũ franciscus. Verũ horũ &c. q̄d se facturũ pollicet̃ cũ hærẽnius uoluerit: in topicis fecit: q̃ ad trebatiũ scripsit iure cõsultũ. Interdicere ꝓhibere. uñ interdicta q̃ ꝓprie formæ dicunt̃ & cõceptiões uerborũ: q̃bus p̃tor aut fieri aliq̃d iubet: aut ꝓhibet. q̄d tũc maxime fit: cũ de possessione uel quasi possessione inter aliquos cõtenditur: Et ut sumatim dicã iterdictũ est prætoria ꝓhibitio a possessionis perturbatione. Dicimus autem iterdicto tibi aqua & igni: & tibi interdicitur aqua & ignis: uel aqua & igni. Item tu interdiceris aqua & igne: Liuius lib. viii. interdictumq; populo antiati mare. Interdico

CVm Diffinitiõe &c̃. Multæ diffinitiõis spẽs sunt: quarũ aliæ perfectæ & ꝓpriæ: aliæ imperfectæ & impropriæ. De ꝑfectis & ꝓpriis post dicet̃ earũ quæ imperfectæ & impropriæ sunt. Latius utar uocabulis ut itelligi melius res possit. Quædã partitio appellat̃ qua aliq̃d ex p̃tibus ostẽdimus itegralibus ut q̄d est domus: Domus est quæ cõstat tecto: pariete: & fundamẽtis. quædã diuisio cũ aliq̃d per p̃tes suas diffinit̃ sicuti . Cice. exordiũ diffinit: cũ dicit: exordiorũ duo sunt genera. hoc ẽ duæ p̃tes: principiũ & isinuatio. Quædã qualitas. q̃m quale sit aliq̃d euidẽter ostendit. Vt si quærat̃. q̄d est homo & respõdeatur. Homo ẽ in quo humãitas est: uel mãsuetudo. itẽ homo ẽ q̃ igenio ualet: q̃ cognitiõe rerũ pollet. Qui mortalitati subiectus ẽ. Qui faciẽda eligit. q̃ iutilia cõtemnit. q̃dã ẽ descriptio q̃ adhibita circuitiõe dictorũ factorũq; rẽ quæ sit descriptõe mãifestat ut si q̃rat̃ q̄d sit luxuriosus & dicat̃ luxuriosus ẽ in deliciis mĩtis & superfluitatibus ꝓfusus: atq; i oi appatu nimius q̃dã ẽ diffinitio ꝑ differẽtiã quã de eodẽ & altero iuniores appellãt phi: ut Multæ diffinitionis species

eum petitur qd īter regē interſit & tyrānū & adiecta differētia uterq̄ diffinit:hoc mō:rex eſt modeſtus & temperās:in quo humanitas eſt. Tirānus īmodeſtus & intēperās ī quo crudelitas q̄dā ſit p trāſlationē:ut qd eſt adoleſcentia? eſt flos ætatis Trāſlatio eſt a floribus ſūpta hac utimur:ut moueamus:ut deſignemus: ut uituperemus:ut laudemus. Quædā eſt p priuationē cōtrarii eius qđ diffinit:ut qd eſt bonū? id quod nō ē malū:qd eſt iuſtum? id quod nō eſt iniuſtū. Quædā eſt p imaginationē quādā & ad numerū pertinet: hoc eſt propriā cuiuſq̄ ſubſtantiā ut quid eſt æneas. Qui ueneris & Anchiſæ filius fuit quædam eſt per defectum pleni uel perfecti ex eodem genere ut ſi quærat quid eſt triens & reſpondeaf. Cui dodrās deeſt;ut ſit aſſis q̄dā p pportiōem ut ſi quæratur quid eſt homo: & dicatur homo eſt minor mundus. Nā licet magnitudīe a mundo incōprehenſibili hō diſtet recte tñ ſcđm pportionem ſic diffinit: quia aliquā cū mundo ſimilitudinem habet: cum ex quatuor conſtet elementis quædā per relationē: ut pater eſt cui filius eſt:dominus eſt: cui ſeruus eſt:& cōtra: Quædā per cām:ut quid eſt dies:ſol ſup terram:ſol.n. cauſa eſt diei: quædam eſt ſecundum laudē. Cum rem laudandā laudamus ut lex eſt mens boni uiri:animi conſilium ſnīa ciuitatis:Quædā ſit ad uerbum hæc uocē illā de cuius notione q̄rit alio ſermone deſignat uno ac ſingulari & quodā mō qd illud ſit in uno uerbo poſitū uerbo alio declarat: ut qd eſt cōticeſcere:tacere:propria phoꝝ diffinitio q ονςαλίκεν & οἱ Δαν΄α græcis dr ſic diffinit diffinitio eſt rei ppoſitæ propria & dilucida & breuiter cōphēſa enūciatio cōſtat āt gñe: ſpē: differētiis ppriis: ut ſi equū ſinias equus ē aīal irrōnale mortale hiniēs

is minuit q̄ ea tollit ex q̄bus reb9 ciuitatis amplitudo cōſtat. Hęc ſunt ea q̄ capiūt ſuffragia populi & magiſtrat9 cōſiliū. Nēpe igiť tu & populū ſuffragio & magiſtratū cōſilio priuaſti: cū pōtes diſturbaſti. itē ex cōtrario maieſtatē is minuit q amplitudinē ciuitatis detrimento afficit. Ego nō affeci: ſed phibui detrimēta: ærariū cōſeruaui: libidini maloꝝ reſtiti: maieſtatē omnē interire non paſſus ſum primū igitur uocabuli ſnīa breuiter & ad utilitatē cauſæ accōmodata deſcribeť. Deide factū noſtꝝ cū uerbi deſcriptiōe cōiungeť: & deſcriptiōis rōe aptabiť. Deinde contrariæ deſcriptionis ratio

genus ē aīal mortale ſpēs drīa irratiōale: Nā & hō mortale eſt: pprīū eſt hinitas hæc diffinitio cū diffinito hoc ē re q̄ diffinit congruit cætera oīa excludit:uere igit diffinitiones ut phi dñt quid ſi res explicant qualis ſit & quēadmodum ſuis membris conſtare debeant: diffinitio de qua hoc loco agit Cicero pars eſt quarta legitimæ cōſtitutionis cum non de facto quod apparet a quo factum ſit; ſed de facti nomine controuerſia oritur & uis uocabuli uerbis diffinienda eſt:ideoq̄ diffinitio appellaf exemplum ſuperius poſuit Cicero. de cepione qui quæſtor urbanus cum. L. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus & trientibus ferret in eum impetum fecit: pontes diſturbauit. Ciſtas diiecit:& quo ſecius lex ferreť impedimento fuit quare accuſatus eſt maieſtatis in hac cauſa uocabulum diffiniendū fuit:quid eſſet maieſtatē ledere:uel miuere:q pro cepiōe. dixit: ita diffiniuit ut oñderit ſeruaſſe illū maieſtatē ñ minuiſſe breuē uocabuli diffinitionē &c. diffiniēdū breuiter uocabulum eſt rei de q̄ lis eſt ut uocabulum maieſtatis adulterii nomē diffiniendū eēt ſiquis cum aliena uxore coiret in lupanari. Nā ſi is accuſaretur adulterii hoc mō adulterum ſe eſſe negaret per diffinitiōem uocabuli. Adulter eſt qui cum aliena uxore domi eius coit:ego in lupanari coiui nō ſum igitur adulter Accuſator uero ſic diffiniret is adulter eſt qui alienæ uxori cōmiſceť. Is minuit maieſtatē in exēplo perſtat Cicero qđ libro primo quædā de cōſtitutionibus loquereť adduxit. Ex quibus rebus ciuitatis amplitudo:in q̄bus magnitudo & decus ciuitatis poſitū eſt. Quæ ſunt ea &c. docet qd ſint ea in quibus amplitudo uerſaf ciuitatis ſunt aūt ſuffragiū populi:& cōſiliū magiſtratus prius.n. rogaf pplus ut ſuffragiis ſuis aliq̄d fieri iubeat uel uetet deinde qđ populus ſciuerit id magiſtratus cōſilio firmaf q mos romanis fuit ſuffragia āt ſunt uoces ut ſic dicam quæ dicebanť ad comitia in tabella ue ſcribebanť:q̄bus ſuā quiſq̄ declarabat uolūtatē de aliquo eligēdo in magiſtratū:uel de aliq̄ re ſtatuēda. fabis utunť tēpeſtate uſa ferme oēs italiæ populi: mos tñ eſt puetuſtus: Nā & ouidius ſcribit mos fuit antiquis niueis atriſq̄ lapillis his damnare reos:illis abſoluere culpam la. ψῆφιν uocant græci ſubfragia καὶ ψηφίζεσθαί per ſuffragia decernere. Tu populum: ſic intendit qui in cepionem dicit. Priuaſti ſuffragio:quia nō ſiuiſti uideret uel uetaret legem ferri. Conſilio: conſenſu:uoluntate:deliberatione. Item econtraria &c. Cepionis aduerſarium dixit minuere maieſtatem eſſe prohibere populum ſuffragio:& magiſtratum conſilio Cepio qui ſe defendit aliter diffinit eum dicens maieſtatem minuere qui amplitudinem ciuitatis damno afficit ſe autem prohibuiſſe damno affici: ideoq̄ non minuiſſe maieſtatem ſed ſeruaſſe:utraq̄ pars pro cauſæ ſuæ commodo diffinit. Aerarium:Quod tantam largitionem ferre non poterat. Libidini &c. non enim utilis ciuitati futura lex erat quæ nulla ratione ſed libidine & impetu non nullorū ferebatur. Primū igiť ante oīa inquit uocabulū breuiter diffiniendū ē. Si ſacrilegiū obiicif: cū ſit furtū quid ſit ſacrilegiū. Quid furtū. Ad utilitatē cauſæ utraq̄ pars ſic diffinit ut cauſæ ſuæ utile eſſe uidet: ſicut ſupius apparuit. Factū noſtrū &c. Hoc mō is legē ferre uolebat frumētariā de ſemiſſibus & de trientibus ut cœmptū pecūia ærarii frumētū pplo diuidereť: ego tātā ærarii largitionē pati nō poſſe uidēs quo mius lex ferreť: ipedimēto fui: is maieſtatis accerſit: quā ego ſeruaui nō leſi phibui.n. dāno ciuitatis āplitudinē affici. Tūc āt minui dr maieſtas cū dāno ciuitatis āplitudo afficiť nō tū utilitatē cōſequitur. Ratio cōtraria deſcriptionis &c. Is oīa populo & magiſtratui facere dicit licere & tūc maieſtatē lædi cum aut populus ſuffragio: aut magiſtratus cōſilio priuaf qđ falſū eſt q̄a neq̄ populo: neq̄ mgr̄atui oīa facere fas ē. Cū cōtradici illis ſæpe ſoleat

Quid ſit minuere maieſtatem

cum obeſſe

refelletur: si aut falsa erit: aut inutilis: aut turpis: aut iniuriosa. Id quoq; ex iuris ptibus sumetur de iuridiciali absoluta: de q̄ iā loquēur.

¶ De translatione.

QVeritur in translationibus primū nū aliqs eius rei actōem petitōem: aut executionē hēat quē

cū obesse uolunt. Si aut falsa erit &c. duobus præcipue modis diffinitio refelli pōt: ut Quintilianus ait: si aut falsa fuerit: aut parꝫ plena falsa est si dicas æquus est aīal rationale. Nam æquus est animal sed irrationale. Qđ autē cōmune cū alio est definit esse pprium. Et ut a notissimo exēplo non recedamus. Qui priuatam pecuniā de templo surripuit sacrilegi reus sit culpa manifesta est: Quæstio ē an huic crimini nomen qđ ē in lege conueniat ergo ambigitur an hoc sacrilegium sit: quia de templo sit subrepta pecunia accusator hoc nomine utitꝰ: reus quia priuatum subripuit negat eē sacrilegiū: sed furtum fatetur: dicit aūt actor sacrilegiū esse aliquid sacrū subripe. Vterq; alterius finitionē ipugnat; reus accusatoris finitionē falsā eē dicit. Qui sic diffinit. Sacrilegiū est surripere aliqd sacri. Nō.n. siquid sacrū de loco psano surripuero recte appellari sacrilegus potero qa sacrilegiū ē subreptio rei sacræ de loco sacro. Ego priuatā rem surripui: Igitur finitio tua falsa ē. Accusator non satis plenā defensoris diffinitionē dicet eē: sic aūt defensor & ipse diffiniuit. Sacrilegiū est surripere aliqd sacri: adiiciendū.n. fuit ex loco sacro. Inutilis: diffinire qđ nihil ad q̄stionē ptinet nō nisi stultis accidit: ut Quinti. ait cū ea dicunt q̄ nihil ad eā rem faciūt: qua de agitur uel iō inutilis: quia & si uera est: non tamen utilis est: ut cum diffinitur: maiestatem lædit qui magistratum consilio populum suffragio priuat inutilis diffinitio est inutile enim esset amplitudini ciuitatis si magistratus priuati consilio nur q̄ posset uel populus suffragiis. Accederet enī ut inutilia reipublicæ statuerentur. Aut turpis &c. Turpe est ut is qui lædere rempu. uolebat: & ærarium largitionibus exhaurire: læsam deinde maiestatem ab eo dicat qui id fieri prohibuit. Iniuriosa. iniqua. Quæ equitas iud. qđ uis punit illum uult qui profuit. Id quoq; &c. dixit alias partes coniecturalis constitutionis iuridicialis absolute partibus quæ sunt natura: lex cōsuetudo: iudicatū: æquum bonum confirmari id & in hac parte fieri debere præcipit: hoc modo: qui mox quæ lex permittit licere magistratui in utilia & turpia reipu. nullo contradicente posse moliri: & contra quæ lex: qui mos non hortatur quemlibet ut rempu. a detrimento prohibeat nihil quod ad finitionem pertineat summus dicendi magister prætermisisse Quintilianus uidetur.

Inutilis

Turpis

QVærit in translationibus quinta legitimæ constitutiōis pars translatio est: Cum actio cōmutationis indiget: qđ non aut is agit: quem oportet: aut apud quos qua pœna: qua lege: quo crimine: quo loco: quo tempore oportet. Vt libro primo dictum est. In hac constitutione exēplis per multis ut ait Cicero in rhetoricis de inuentione opus est. Si singula translationis genera quærantur: sed ga ratio præceptorum similis est exēplorum multitudine supersederi posse: idē ait ois autem translatio quod & superiore libro: & in rhetoricis de inuentione ostenditur temporibus Ciceronis in ipsa causarum actione aut nō erat aut raro inueniebatur. Nā prætores qui ius dicebant & iudices causæ dabant Cōtrouersiæ uel agendi genus instituta actione formabant ita præscribebant qua accusator qua reus actione uti deberet præscribēs autē ptor quid fieret & excipiens quid non fieret translationis controuersiam actionibus auferebat. Quæ.n. translatio in iudicio esse iam poterat: Cum litis forma a prætore accepta esset! Erat præterea institutū ut causa caderet is qui egisset: quemadmodum non oportuisset in iure ciuili uersabantur translationes: quod si in iudicium aliqua translatio ueniebat parum similitudinis per se habebat: assumebatq; uires ab alia constitutione hoc modo accusabatur aliquis peculatus: q; uasa argentea de loco priuato sustulisset diffiniebatur quid furtū quid peculatus esset: deinde transferri crimen reus postulabat: & furtim secum non peculatus agi oportere dicebat: quid agendum sit cum aliquid transferendum dicitur Cice. admonet. Actionem. Num agere quis possit. Actio enī ē ius persequendi in iudicio quod tibi debetur. Sine actione: lex ait: nemo experitur is ab actiōe repelleretur. qui in eum ageret: in quem agere ad eū non pertineret: exempli causa. [1] Tityus decedens hæredem filium instituit bonorum omnium frater tityi debitorem eius compelli ad soluendas sibi pecunias postulat: quas titio debebat: Non es hæres debitor inquit non potes agere hoc nomine Agat hæres non negat debitum sed transferri actionem postulat. Eius rei: de qua agitur quæcunque sit. Petitionem. Actiones aut in rem sunt: aut in personam. Nam agit unus quisque aut cum eo qui ei obligatus est uel ex contractu: uel ex maleficio quo casu proditæ sunt actiones in personam per quas intendit aduersarium ei dare aut facere oportere: & aliis quibusdam modis: aut cum eo agit: qui nulla in re obligatus est: mouet tamen alicui de aliqua re controuersiam: quo casu proditæ sunt actiones in rem; ueluti si rem corporalem ut fundum possideat quis q̄ tityus suam esse intendat in rē actio est: & hæc petitio appellatur intuendum est in translatione quis petere possit hæres relictū sibi fundum quē aliquis posse derit: sed nō pscripserit petere posset: q hæres non eēt petere non posset: pcurator aut tutor alieno nomīe rem petere potest. Qui pcurator nō fuerit uel negociorū gestor petendi ius nō hēt. Aut executionē &c. Cum quæritur num quis ius habeat exequēdi apud quem agitur: si se subiiciunt iiqui iurisdictioni alicuius & consentiunt inter consentientes cuius uis iudicis qui tribunali pest: uel aliam iurisdictionem habet, est iurisdictio. Consensisse aūt uidentur q sciunt se nō eē subiectos iurisdictioni alicuius & in eum tamen consentiunt. Cæterū si putent eius iurisdictionē esse nō erit iurisdictio. Error enim litigatorū ut iulianus ait: non habet consensum aut si putauerunt aliū esse prætorem pro alio æque error nō dedit iurisdictione aut si cū reus esset quis ex litigatoribus uiribus præturæ cōpulsus est: nulla est iurisdi.

cā cadit is qui

Actio quid

Petitio quid

Executio qd

ctio. Cognoscere inter sacerdotes etiam sacerdotibus consentientibus prætor: uel quis uis alius ciuilis iudex
ex iure christiano prohibetur quicquid cognouerit: quicquid executus fuerit: irritum erit ordinis enim uniuer
si sacerdotalis rō hētur. q̄rēdū igiť ē diligēter cui sit iurisdictio: ut ius exeq̄ndi: hoc ē iudicādi & ī cā pnūciādi.
alio mō Nec de illa hic ītelligi credas executiōe: q̄ aut uerbo fit aut actu: uerbo ut cū a p̄tor pignora accipi a quodā mā
dať actu ut cū accipiūť. Quē ñ oporteat. Cui neq̄ Actio neq̄ petitio cōpetat neq̄ executio. Nū alio mō exē
pli causa agit qui locati fundum se coluisse allegans sed contractum locationis non probans: culturam pbans
certum est succumbere potest. n. ei dici hoc mō age
te non potes: idem actione negociorum gestorꝝ age
re potest: ut dicat fundum tuum colui: æquū est mer
cedem meam me consequi: item agit aliquis actione
pro socio: ut fundus diuidať qui cōmunis est inter ip/
sum: & aliū si societatis contractū non probat tacitū
uel expressum succumbit: agere. n. debet cōmuni di
uidundo: quia res ē cōmunis citra causam societatis
uel familiæ herciscundæ: si hæreditaria res est. Item
agit quis possessorio cū petitorio agere debeat pos/
sessorio agit qui rei quā suam esse asserit dari sibi pos
sessionem postulat petitorio uero q nō statim posses
sionem: sed ius & dominiū rei dari sibi poscit. Alio
alio tpe tempore petis a me centum: quæ me tibi debere nō
nego: sed hoc a te peti tpe nō posse dico. Quia post
Alio lo/ anni datutum me stipulatus sum: adhuc octo menses non abierunt. Alio loco pmisi me tibi daturum rōæ
co non perusiæ. Vel petit apud prætorem cum apud consules uel decuriones petere debeas aut præsidem. Alia
alia lege lege agis lege incesti. Cum lege adulterii agere debeas. Agis lege peculatus: cum lege furti tibi agendum sit
alio agē/ agis actione personæ: cum actione rei agere cōueniat. Alio quærente aut agente: petis tu: cum petere nō pos
te sis: quoniam actio tibi non incumbit non enim aut tutores: aut procurator: quærimus rem agimus magis in p
Actio sonam Actio autem duplex est: ut diximus: altera in rem altera in personam quamuis quærentē accipeř quæ
duplex sitorem iudicii uel iudicem possimus: qui suspectus allegari a partibus potest. Hæc legibus hæc inquit quæ
in translatione quæri solent: in iure ciuili: & eius partibus continentur: idem in rhetoricis dicit de inuentione
his uerbis. Quare in iure translationes plærunq̄ uersantur. Ibi enim & exceptiones postulantur: & quædam
modo agendi potestas datur & omnis conceptio priuatorum iudiciorum constituitur.

nō oporteat nū alio mō: alio tpe: alio loco: nū
alia lege: nū alio q̄rente: aut agente. Hæc legi/
bus & moribus de æquo & bono reperiunť.
de quibus dicetur in iuridiciali absoluta.

De ratiocinatione.

IN causa ratiōali primum q̄ritur qd
in rebus maioribus: aut minoribus:
aut similibus similiter scriptū aut iudicatū sit.
deinde utrū ea res similis sit ei rei de qua agiť:
an dissimilis. Deinde utrum consulto ea de re

Ratioci N causa ratiocinali: Vltima pars est legitime constitutiōis quæ ratiocinatio latine appellatur græ
natio ul' ce: syllogismus dicitur. Cum ex eo quod scriptum est ad id quod nusq̄ scriptum est peruenitur & si
syllogis/ ne ulla certa lege: per similitudinem quā cum aliqua lege habet res qualis sit iudicatur. In quo ma
mus ximus patronis sudor oli fuit & iure consultis nec minor tempestate nostra leguleis nostris ē. Exē/
plum huius cōstitutiōis & li. i. huius operis & in rhetoricis d inuentiōe ponit Ci. de publio Malleolo qui matrē
necauit: & cōiectus in uincula testamentū cōdidit: Cūq̄ deinde ab eius fratre & hæredibus quos ille institue/
rat cōtēderet: & ii potuisse testamētū cōdere affirmarēt ille negaret multæ afferebanť leges quarꝝ nulla pmit
tebat matricidam testamētū cōdere: aut phibebat: qd utraq̄ pars p rōcinatiōem efficere possit Ci. docet oīa
āt argumēta q̄ ad hāc cōstitutionē sumunť ab adiūctis negocio trahi certū ē sūt āt adiūcta negocio malus mi
nus simile æq̄ magnū cōtrariū dispatū gēus ps euētus q loci rhetori: cū dialectico cōes sūt tres tñ oīo ad rōcīa
lē cām ptinēt: maius minus: simile maius & minus ex ui & nūero & ex figura negocii sicut ex statura corpis cōsi
derať simile aut ex spē cōpababili aut ex cōferēda atq̄ assimili lauda natura iudicať ī has fere spēs ut Quīti. ait
ratiocinatio uenit: an qd semel facere ius est: idē & sæpius: lex est incesti dānata de saxo Tarpeo pcipireť: quæ
dam præcipitata mortua nō est: repetitur ad præcipitium: nulla certa lex est: qui defendit satisfactum legi di/
Varia cit esse: nec bis præcipitari debere: qui oppugnat: ita dicit præcipitari debere: ut moriatur: ideoq̄ iterum præ
exempla cipitandum esse. An quod in uno id in pluribus ualeat: Lex est qui tyrannū occidit pmiū petat: Quidam duos
occidit: duo præmia petit: hoc lex nō dicit: sed ex eo quod scriptum ē: ad id qd scriptū ē: ad id qd scriptū non
ē puenitur. An qd antea: & postea liceat: raptor uirginis aufugit stuprata interim nupsit: reddit raptor rapta
eum maritum optat uidendū est an ius sit. Lex enim est: rapta raptorē maritū optet hoc nō dicit: nū postq̄ nu
pserit optare possit. An qd in toto idem in pte. Non est ius aratrū pro pignore accipere. Quidam uomerem
accipit. quæritur an qd in toto non licet: liceat in parte: An qd in parte idem in toto. Lex est nequis lanam Ta
rēto aduehat: quidam non lanam aduehit: sed oues: quæritur nunquid in parte non licet. liceat in toto. Et cer
te q in parte non licet: in toto non licebit ex manifesto in his controuersiis: quod dubium est colligitur. Duci
tur & ex eo quod scriptum est quod scriptum non est. Lex est: qui patrem occidit culleo insuatur: quidam oc
cidit matrem quæritur an debeat eodem affici supplicio. Item lex est ex propria domo educere non licet qui
dam e tabernaculo hominē eduxit: quæritur an fieri hoc possit. In rebus maioribus. Si nō licet aratrū pro
pignore accipere: multo minus uomerē. Aut minoribus si nō licet lanā Tarēto aduehere multo minus oues.
Aut similibus: Si q occidit patrē culleo insuiť: & q matrē occidit culleo insuendus ē. Scriptū: si qd scriptū
ē ad id cōferť qd scriptū ñ ē. Iudicatū ēt nullū sit qd ad eā rē cōferri possit: & iudicatū sit qd p lege hētur. De
inde utrū cōsulto &c. q̄riť deiñ an cōsulto ñ scripserit legis lator ul' testator ul' q̄cūq̄ sit d ea re d q̄lis ē ul' q no

luerit cauere uel ꝙ satis cautũ putauerit pp cæterorum scriptorũ similitudinem. Cũ aliquid scribitur: aut res aliqua q̃ scribi & caueri potuit ꝑtermittitur. Exẽpli causa aliqs testamẽtũ cõdens hæredem filiũ instituit oium bonoꝝ suoꝝ hoc mõ: filius meus: bonorum oium mihi hæres esto. Quid dicet ei aliqs si filius tuus sine liberis decesserit. Quid ad me respondebit: in dispositione iuris cõis hoc erit. Sæpe accidit ut pp similitudinẽ minus caueamus: ideoq; nõ est cautũ qui matrẽ necaret culleo insueretur: quia hoc fieri debere ex eo q̃d scriptũ erat intelligi poterat. Scriptum autem erat ut qui patrem occideret culleo insueretur.

scriptũ nõ sit q̃d uoluerit cauere: q̃d satis cautũ putant pp cæterorũ scriptoꝝ similitudinẽ. De partibus legitimæ constitutionis satis dictum est. Nunc ad iudicialem reuertamur.

¶ De iuridiciali absoluta.

Absoluta iuridiciali constitutiõe utẽtur cũ ipam rẽ q̃ nos fecisse cõfitemur: iurẽ factã dicẽus sine ulla assũptiõe externæ defẽsiõis: in ea cõuenit q̃ri iure ne fcm̃ sit. De eo causa posita dicere poterimus: si ex quibus ꝑtibus ius cõstet cognouerimus. Cõstat igitur ex his ꝑtibus natura: lege: cõsuetudine: iudicato: æquo: & bono: pacto. Naturæ ius est: q̃d cognatiõis aut pietatis causa obseruatur: quo iure parẽtes a liberis & a pentibus liberi coluntur: lege ius est id q̃d populi iussu sancitũ est:

Iuridicialis absoluta

Absoluta iuridiciali constitutiõe utemur: &c. Legitima cõstitutiõe: & eius ꝑtibus quo pacto ĩ cã iuridiciali uti possemus ostẽsum ẽ: Nũc de iuridiciali ꝑcipit quã li. i. in absolutã & assumptiuã Cic. diuisit. De Absoluta prius tractat. Quæ ipsa in se recti: & nõ recti iusti & non iusti æqui & iniqui præmii ac pœne nulla extrĩsecus defensione assumpta q̃stionem continet. Hanc translationem hermageri κατάν λ ισεοτη idest per cõtrapositionẽ uocauerunt ad intellectũ id nomen referẽtes latiũ ad uerbũ trãslatũ Quintilianus nõ inuenire se dicit. Exemplum de attio poeta superius Cicero posuit q mimũ accusauit iniuriarũ: ꝙ se Attiũ appellasset: cũ appellare poetã debuisset: iure Mimus se fecisse defendit: q̃a illo noĩe appellare eũ liceret: quo ipse scripta sua recitanda traderet. Et q̃m ius & iniuria rectũ & nõ rectũ in hac cõstitutione uersatur: iuris ꝑtes cognoscere necessariũ est: q̃ sex sunt quas enumerat: & subiectis dederat exẽplis. Siue ulla assumptione &c. nõ. n. in hac: ut dictũ est: defensio extrinsecus assumit: q̃d ĩ iuridiciali assũptiua. De eo: factũ ne sit iur: ne an iuria. Cã posita ablata cã ut si Attii cã offerat. Et q̃rendũ sit iure ne eum Attiũ mimus uocauerit an iniuria. Si ex quibus partibus iuris &c. iuris. n. ignoratis partibus tractari hæc cõstitutio q̃ tota ĩ iure posita ẽ: ñ põt.

Partes iuris

Naturæ ius

Natura lege &c. Ius a iusticia appellatũ ẽ a celso ãt boni & eq ars diffinit & pluribus mõis dr: Vno mõ: id q̃d sp æquũ: & bonũ ẽ ius naturale: Altero mõ q̃d oibus aut pluribus in q̃cunq; ciuitate utile ẽ. Illud prius ius naturale & ius gẽtiũ cõphẽdit. Hoc posterius ius ciuile cõplectit: ius naturale ẽ q̃d natura oia aialia docuit. Nã ius istud nõ solũ humani generis ꝓpriũ ẽ. Sed oium aialiũ: q̃ in cœlo q̃ in terra q̃ in mari nascũt. Hinc descẽdit maris atq; fœmine cõiugatio: q̃ nos m̃rimoniũ appellamus. Hic liberoꝝ ꝓcreatio & educatio. Videmus. n. cætera quoq; aialia feras: & ipsius iuris ꝑitia cẽseri ius Gẽtiũ æquæ apd̃ oẽs ppl'os custodit: ideoq; sic uocat q̃si eo oẽs gẽtes utunt. Ex oi humano generi sit cõe usu hoc exigẽte & humanis necessitatibus gẽtes humanæ quædã sibi cõstituerũt bella. n. orta sunt & captiuitates secutæ: & seruitutes q̃ sunt iuri naturali cõtrariæ: iure. n. naturali ab initio oẽs hoies liberi nascebant. Ex hoc iure gentiũ oẽs pene cõtractus ĩtroducti sunt: ut Emptio: Locatio: Venditio: Cõductio: Societates Depositum. Ius ciuile ẽ quod quisq; populus sibi constituit: & ꝓpriũ eius ciuitatis ẽ: a qua cõstitutũ ẽ: id ab una quaq; ciuitate appellat ueluti Atheniẽsiũ & romanoꝝ. Sed hoc aut scriptũ ẽ: & leges cõplectit: plebiscita: senatus cõsulta: principũ placita magistratuũ edicta respõsa prudentũ: aut nõ ẽ scriptũ. Sed usus cõprobauit. Nã diuturni mores cõsensu utentiũ ꝓbati legẽ imitãtur: Est & ius publicũ q̃d ad statũ ciuitatis spectat. Et ius priuatũ: q̃d ad singulorũ utilitatẽ ꝑtinet. Hæc apposui: ut iuris ꝑtes q̃ secunt: faciles intelligant. Natura ius hoc a Cice. in rhetoricis de inuẽtiõe in sex ꝑtes diuidit. Religionẽ: Pietatẽ: Gratiã: Vindicationẽ: obseruantiã. Veritatẽ religio ẽ q̃ supioris cuiusdã naturæ: q̃ diuinã uocãt. Curã: cerimoniãq; affert. Pietas ẽ p q̃ sanguine cõiunctis: patriæq; beniuolis officiũ & diligẽs tribuit cura Gratia ẽ ĩ qua amicitiaꝝ & officioꝝ alterius mẽoria: & remunerãdi uolũtas cõtinet. Vindicatio ẽ p q̃ ius & iniuria: & oio q̃cq̃d est q̃d obfuturũ ẽ: defendẽdo: aut ulciscendo ꝓpulsat. Vñ & iure ciuili euenit: ut q̃d quisq; ob tutelã sui corpis fecerit: iure fecisse existimet. Et cũ inter nos cognationẽ quandã natura cõstituerit. Cõsequens ẽ hoiem homini insidiari nefas eẽ & licitũ cuiq; uim ui repellere. Obseruantia est p quã hoies aliqua dignitate antecedẽres cultu quodã & honore dignamur. Veritas ẽ p quã imutata ea q̃ sunt aut añ fuerũt: aut futura sunt dicunt haꝝ ꝑtiũ hoc loco pietatẽ tm̃ ponit Cice. q Naturæ ius sic diffinit. Naturæ ius ẽ q̃d nõ opinio genuit. sed q̃dã ĩnata uis inseruit. Cognatiõis: naturaliter insitũ nobis ẽ: ut cognatos amẽus: illisq; bñfaciamus. Pietas nõ solũ in cognatos sed ẽt ĩ deos pietas ẽ: ideoq; includi religionẽ ꝑte hac credere possumus: Alio. n. loco sic diffiniuit. Cũ differẽtiã inter eã & sanctitatẽ faceret. Pietas ẽ diuinus cultus. Sãctitas uero scientia colendoꝝ deoꝝ: Natura ãt impellẽte: & deos eẽ opinamur: Vñ ait Cice. in tusculanis q̃stiõibus. Vt porro firmissimũ hoc afferri uĩ: ut deos eẽ credamus: q̃d nulla gens tã fera nemo oium tã sit ĩmanis: Cuius mẽtẽ non imbuerit deoꝝ opinio. Ius lege. In scripto ius lege cõtinebatur: & populo expositum est: ut obseruet:

Cognatio pietas

Ius legitimum

quod genus est ut in ius eas cum uoceris. Cõsuetudine ius est id quod sine lege æque ac si legitimũ sit usitatũ ẽ: qd' genus ẽ id qd argẽtario obtuleris expẽsũ a socio ei9 recte repetẽ possis. Iudicatũ ẽ id de quo snia lata ẽ: aut decretũ ĩtepositũ ẽ. Ea sæpe diuersa sũt ut aliud alii iudici: aut p̃tori: aut cõsuli: aut tribuno plebis placitũ sit: & fit ut de eadem re sæpe alius aliud decreuerit aut iudicauerit: qd gẽus. M.

iussu populi: populus enim leges cõstituebat: magistratu interrogante ueluti consule uel tribuno; & cum suffragiis suis aliquid populus iubebat & magistratus confirmabat: sancitum dicebatur. Quod gẽus olon græci dicunt. Vt in ius eas cum uoceris; in digestis titulus hic est. In ius uocari ut eant uel cautum dent. Quod si legitime uocati q se excusare se non potuerint parere cõtempserint: in pœnam cadent: quã cõtumacibus lex

Consuetudine Ius statuit. Consuetudine ius est &c. hoc ẽ ius qd aut leuiter a natura profectum aliud & maius fecit usus ut religionem: aut qd in morem uetustas uulgi approbatione p̃duxit ut pactum: par iudicatum. Sine lege: quis scriptum nõ sit: nõ minus tñ seruatur: q̃ si scriptum esset nec iniuria: nam ex iure naturali descendit ex utilitatis ratione cõprobat: & lex fit: cũ scribit. Id qd argẽtario exemplo quale sit ius cõsuetudine oñdit si duo Argentarii unius mensæ socii fuerit: & apud alterũ eorum pecuniã ponderatã deposueris. Acciderit q ut is apud quẽ deposueris uel moriat uel solũ uertat. Quod deposueris a socio eius repetere potes ñ lege q̃ ad hoc scripta nõ est: sed cõsuetudine q̃ in legẽ trãsiuit. Nam digestis titulo p̃ socio: Lex ẽ oẽ æs aliẽnũ qd manẽte societate cõtractũ ẽ de cõi soluendũ est licet põa q̃ societas distracta est: solutũ sit societas ãt ẽ ut Cicero diffiniuit: Duorũ plurium ue conuentio honeste contracta ad uberiorẽ quæstum: & utiliorẽ usum Multe eius sunt species: aut. n. est oĩum bonorum aut alicuius negociationis ueluti manciplorũ emendorum uendendorũque aut olei: uini frumenti emendi uendendique aut cõmunis mensæ li. xvi. digestorum titulo pro socio: & Libro institutionum tertio quibus

Argentarius Numularius modis societas cõtrahitur: quidque accidere: in ea possit tractatur. Argentario &c. Non esse idem argẽtarios & numularios Digestis licet cognoscere: titulo de ædendo. Nam publicarum mensarum exercitores erant argentarii: numularii priuatarum: & suarum quos traperetas græci uocant: & ii proprie sunt qui in foro pecunias mutant mensasque habent quales quotidie aspicimus. Argentariorum erat officium tabulas conficere: in quibus nomina eorum annotabant: qui tributa pendebant iidem & argentum publicum tractabant: fuerunt autem sub censoribus: & quæstoribus ærariis: ante q̃ cæsares essent: postq̃ illi esse cœperunt sub fisci procura-

Tabularii toribus fuerunt & tabulari nominari sunt. Vt Codice manifeste cognoscitur de iure fisci cum in aliis locis tũ uel maxime ubi sic scribit: instar obtinere minime potest rei iudicatæ Computatio a tabulariis facta: nisi sententia procuratoris fuerit comprobata: singulorum rationes conficiebãt qui tributa pendebant: quas quotiẽs alicui de tributo lis mota fuisset ædere tenebantur adiecto die & consule Numularii quoque sicut argentarii rationes conficiebant qa & accipiebant pecunias & rogabãt per ptes: quarum probatio scriptura codicibusque eorum maxime continebatur: & frequentissime ad eorum fidẽ decurrebatur. Sicut nunc mercatorũ decurritur. Denique tales olim erãt argentarii & tabularii q̃les ærate nostra notarii illi sunt q tabularii curã gerunt est ãt tabulariũ locus ubi actus publici reponunt: Numularii uero qd iã fuerint & nũc quoque sint manifeste cognoscitur.

Iudicatũ Appẽsum põderatum põdere. i. pensare pecuniã argentarii solebant: nõ añt numerare ut uia breuior fieret. Iudicatũ &c. Quarta iuris pars ẽ A libi consuetudini iudicatũ subiecit p̃torum ædictis: prudentũ responsis plebiscitis. Senatus decretis principũ placitis cõtinet plurimũ ãt ad aliqd de quo agitur p̃bandũ uel confutãdũ ualet raro. n. ut Quintilianus ait præiudicia refelluntur per cõtumeliam iudicium nisi forte manifesta in his culpa erit: uult. n. cognoscentiũ quisque firmã apud alterius sententiã & ipse nunciaturus. Hæc libenter exẽplum quod in se fortasse recidat: facit. Quid sit prius describit. Deinde quomodo arguere ab eo orator possit ostendit. Sententia lata: a prætore uel iudice uel quocunque alio magistratu: cui iurisdictio sit. Aut decretũ interpositum a senatu unde & senatus auctoritas appellatur: Senatus autem decretum interponi dicebatur cum aliquid senatus fieri prohibebat. Cicero in epistolam ad lentulum. de his rebus pridiæ quæ hæc scripsi: senatus auctoritas grauissima intercessit. Sed decretum simul atque perscriptũ erat senatusconsultũ appellat:

Senatusconsultum qd in iure ciuili sic diffinit senatuscõsultũ ẽ q senatus iubet atque constituit. Ab eius autem nomine in cuius sẽtentiã cõsiciebat: denominari solebat λολουια græci dicunt: Cõstitutiones aut cõclusiões iurisperiti nñi tp̃is iudicata appellãt q̃ codice potissimũ continẽt: ut leges digestis. Legibus ãt priora sunt tp̃e. Nã ex prudentũ sniis senatuscõsultis & principũ decretis leges factæ sunt ea iudicata. Cũ aliud alii iudici &c. modus nõ esse orationi si ex iure ciuili recitare extra aggrederet eaque rerum in qbus diuersa a diuersis: iudicata inueniunt: Ad id ãt respicit: qd ait snia lata iudex est qcunque iurisdictionẽ hẽt: & in quãuis cã q̃ ad eũ spectat siue publica sit siue priuata cognoscit ac sniam fere iudicis nomine & Cõsul: & p̃tor & Tribunus continent. Omnes enim iudicandi ius habebant: & si oĩum eadẽ nõ erat iurisdictio. Tria autẽ iudicantiũ genera sunt. Aut. n. ordinarius iudex est: aut delegatus aut arbiter: Ordinario ius plenum est: delegato tantũ: q̃tum ordinarius permiserit: Arbitro q̃tum pars utraque litigantium dederit. Decreuerit ad id respicit qd ait: aut Decretum interpositũ. Iudicauerit: ad id referretur quod dixit aut sententia lata. Quod genus. M. drusus &c. exẽplo oñdit quomodo alii aliud iudicauerint: agebat mandati cum hærede cuiusdam. Quidam. n. paterfamilias cui mandatũ aliqd fuerat quod ipse acturum se receperat decedens quendam uniuersalem hæredẽ istituit ille qui manda

drusus ꝑtor urbāus qđ cū herede mādati agerē :iudiciū reddidit. Sext9 iulius nō reddidit: itē Caius cælius iudex absoluit iniuriarū eū q lucilium poetā in scœna noiatū læserat Publius Mutius eū q. L. Actiū poetā noiauerat cōdēnauit. Ergo qa possunt res simili de cā dissimiliter iudicatæ ꝓferri :cū id usu uenerit iudicē cū iudice: tps cū tpe: numer℞ cū nūero iudiciorū ꝓferemus. Ex æquo & bono ius cōstat qđ ad ueritatē & comunē utilitatē uidetur ptinere. Quod genus est: ut maior annis. xl. & cui morbus causa est: cognitorem đet. Ex eo nouum genus constitui conuenit ex tempore & ex hois dignitate: ex pacto ius est: si qd iter se pepigerūt: si qd iter quos cōueīt pacta sunt:

uerat: mandati cum hærede agit. Cum romæ hæc lis exorta esset Mar. drusus agi posse mandati cum hærede respondit: sex. iulius non posse agi respondit obligatio mandati: ut paulus ait digestis titulo mandati contrahentium consensu cōsistit ideoq per nuncium quoque uel per epistolam mādatum suscipi potest: item siue rogo: siue mando: siue uolo scripserit mandati actio est siue quocunq alio uerbo. Mandatū autē ut idē scripsit nisi gratuitū nullū est. Nam originem ex officio atq amicitia trahit: cōtrariū porro ē officio merces: interueniente enim pecunia. res ad locationem & cōductionem potius respicit. Si mandaui Tityo ut fundum meum cētū uenderet: & ipse cū. lxxx. uendidit deinde decessit sempronio hærede uniuersali relicto: actio mihi mādati cū hærede ē q cū tityo fuisset nisi decessisset: a q° petere possum ut reliquum qđ deest mandato meo præstet & indemnē me conseruet. hoc fieri posse ēt nřæ ætatis iurisperiti asserūt ex quo melius. M. drusum qui sex. iuliū sensisse cōpræhendit: si hmōi casus fuit. Prætor ur. sic dictus ꝙ inter urbanos ius diceret: erat enim & peregrinus: qui inter peregrinos cognoscebat. Sex. iulius & ipse prætor. Vrbanus sed diuerso tempore. Itē Cælius aliud exemplū Cælius mimum absoluit q actium ꝓprio nomine appellauerat & non poeta dixerat. C. Mutius cōdemnauit. Ergo quia &c. qd agendū sit monet: cū de simili cā dissimiliter iudicatū est. Iudicē cū iudice: oñdemus iudicē qui ₰m nos sñiam tulerit maioris fuisse auctoritatis q illum q cōtra nos. Tps cū tpe: id belli tpe iudicē tulisse dicemus: qđ pacis tpe minime tulisset. Sicut sulpitius de exulibus ut restituerent: belli tpa legē tulit quā idē pōa mutata sñia de iis se tulisse dixit qui Solū uertissent. Nō de dānatis: lex fuit Lacedemone ut capitale eē siquis ex acie fugeret ꝑlio quod Leuthris cū thebanis gestū ē oēs pene lacedemonii fugerūt: de qbus si suppliciū ₰m legē sumptum fuisset inanis ꝑpe ciuitas remāsisset: itaq uisū ē belli tpe utile futur℞ legē nō seruari: & Agesilaus cū res in disceptatione eēt: nolle se dixit maiorū decreta rescindere: q ex ciuitatis cōmodo lata eēnt: sed eo tpe ciuitati utilia nō uideri sic de nullo suppliciū sumptū ēne tota interiret ciuitas. si pax fuisset seruata lex fuisset. Nūerus cū nūero qđ a pluribus iudicatū ē uim maiorē habere dēt: si duo ₰m te sñiam in simili cā dixerūt: ₰m me decē dixerūt. Ex æquo & bono. Sexta ps ē iuris q ex æquo & bono appellaẜ eā prio mor suo diffinit. Deīde exēplū subiicit. Iuris æquū & bonū leniūt aspitatē positaq sunt nō iure scripto sed naturali quotiēs psonæ dignitas ætas. Affectio uel qd uis hmōi legē nō eē seruandā suadet: & ueluti nouū ius cōstitui postulat Cētū uiri apđ romāos de equo tm̄ iudicabāt sunt apđ græcos amphictiōes ad Thermopylas. Quod ad ueritatē &c. totū hoc ad iustitiā spectat: q in fide posita ē & uult ut nēo uioleẜ. Sicut legatos apđ oēs gētes ēt apđ hostes tutos pstat: eadē ut cōis hoīum societas conseruet: suū cuiq p dignitate tribuit. Qđ genus: ut maiorū &c. exēplū subiicit: quo ius intelligiẜ: qđ ex equo & bono cōstat: aliqs a magistratu ad dicēdā cām uocaẜ: & quo mius eat: uel ætate: uel morbo ipediẜ: ex æquo & bono ei cōcediẜ: ut p se cognitorē det: lex in ius uocari ut eāt neminē oīo excipit: cōis ueritas & utilitas in sene & ægroto seruari nō uult: cognitor aūt aliqñ p ipso accipiẜ iudice: nōnunq̄ pcuratorē significat: & ut Asconius scribit: q aliquē defēdit in iudicio aut patronus dr: si orator ē: aut aduocatus: si ius suggesserit aut psentiā suā cōmodat amico pcurator uocaẜ q psentius cām nouit: & sic tueẜ ut suā cognitor est familiarissimus defensor sic & Ci. in diuinatiōe accepit: inter utrūq tñ nō nihil differt: qđ cognitoris ē q litē suscipit corā ab eo a quo daẜ cognitor: pcurator uero ē q absētis noīe agit ꝓprie āt cognitorē eū ego significari arbitror: q ad mgratū p alio mitriẜ ut illius agnoscat cām: q citatus adesse i iudicio: uel ætate: uel morbo ipeditus nō pōt. Morbo āt nō quocūq iuriscōsulti ipediri quēpiā intelligūt: sed sontiaco dūtaxat: q quotiēs nominaẜ: eū significari Cassius ait: q nocet: nocere āt itelligi q ppetuus ē: nō q tpe finiaẜ sed morbū sōticū uideri q iciderit i hoīem postq̄ sanatus sit: sōtes. n. nocētes dicunẜ. Nouū ueluti nouū: non ꝙ lex feraẜ noua; sed ꝙ noua cōtra ius uetus fiat cōstitutio. Ex tpe: qm̄ aliud alio tpe seruatur: & p tpis conditione legi pareẜ: uel ñ paretur: exempli cā: lex est: in ius uocari: ut eant: uocaẜ in ius is qui uxorē ducit: ex æquo & bono cogi non debet illo tēpore q̄uis a lege nō excipiatur. Et dignitate: consul uocari in ius nō pōt uocatus cognitorē dabit. Ex pacto ius ultima iuris pars est: qđ sic a Cicerone diffinitur: pactū est qđ inter aliquos cōuenit: & ut Vulpianus ait: a pactione dr: uñ & pacis nomen appellatū est: pactio aūt est duor℞ uel pluriū in idem placitū & cōsensus differt a conuentiōe: cuius nomen gñale est ad oīa ptinens: de qbus negocii cōtrahendi trāsigendiq cā cōsentiunt q inter se agunt: q̄ aūt late pateat cōuentiōis significatio: digestis disciẜ titulo de pactis; ius ex pacto in duo diuidit Cicero alter℞ dicit esse qđ legibus contineẜ: alter℞ qđ ex hoīum cōsensu & cōuentione nascitur: hoc tantam uim habet: & si nihil scriptū de eo est: ut legibus: pferatur. uñ tritum ꝓuerbium est: pacto legē frāgi. Multis modis pactū fit: de re: de persona: de tpe: de loco. Pepigerunt: pacti sint aliqd & mutuo cōsensu cō

Ius ex æquo & bono

Cognitor

Sōticus morbus

Ex pacto ius

uentionē fecerint:cōuenire aūt est ex diuersis animi motibus in unū uenire & consentire:hoc est in unā snīam
Pacta le decurrere:ut uulpiano placet ;digestis titulo de pactis. Pacta sunt &c.pacta legibus cōtinenť:cū cōuenimus
gibus cō cū aliquo id nos facturos qđ lex iubet exempli gratia petit a me Titius ut æquū meū cōmodem ei: quid si non
tinentur redderis inq̄:uel tua culpa deterior factus dū eo uteris:fuerit agito rñdet quod leges uolunt. Hoc mō exē-
plis subiicit:fuit aūt in.xii. tabulis lex scripta his uerbis:rem ubi pangunt:oratione pāgunt ;hoc ē qñ inter ali-
quos pactum fiet:oratione fiet:pāgere est paciscí:pago dicebāt antiqui;non pango:quotiens igitur uerbis etiā
Pago simplicibus aliq consentiebant:& cōueniebāt in aliq̄
re:ratū illud per legē erat:Si aūt de mercede pange-
bāt:oratione pangebāt: eodē mō de tpe quo agēda
cā eēt:& de loco ubi agenda eēt:oratiōe pangebant:
quō aūt conuentio hæc fieret:oratiōe oñdit:q suā a
causidico cām agi uult:sic ait secūdū legem:oratiōe
cū illo pāgens:coniicito meā cām in comitio : aut in
foro:ante meridiē:qđ si facturū se recepit causidicus
& statuto tpe ad agendā cām nō uenerit:legi obnoxi
us ē & pœne. In comitio:locus erat comitiū sic a co
eūdo dictus:in quē comitiis curiatis coibāt. Auctor
Varro:dies aūt qbus in comitiū conueniebāt comi-
tiales uocabant in comitio aūt cā agebať q̄ publica
erat ut repetundarꝫ aderant aūt oīs ordīs oīs ætatis
& cōtionis:q reū absoluerēt:uel dānarēt. Aut in fo
ro: iudiciali si priuata cā erat. Ante meridiem.hæc
causidicorꝫ hora fuit:nā prima & secūda hora diei cu
ius initiū erat post mediā noctē salutabāt : tertia cā
agebāt. Martialis prima salutantes atqꝫ altera conti
net hora exercet raucos tertia causidicos:Iuuenalis.
Ipse dies pulchro distingūtur ordīe rerꝫ sportula:deī
de forū iuris ꝙ peritus appollo. Cōiicito: immitas
inferas mero ducas. Sunt itē &c.hæc nō legibus cō
stant:sed solo cōsēsu duorꝫ:aut pluriū conuentionē
de aliq̄ re facientiū:uel societatē ineuntiū:ut dāni &
lucri. Præstare:excellere maiorē uim habere. Iniu
riam: eius qui iniuste agit. Ius eius qui iuste agit.

quæ legibus obseruāda sunt:hoc mō: rem ubi
pāgunt:orationē pangunt in comitio: aut in
foro ante meridiē cām cōiicito: sunt itē pacta
quæ sine legibus obseruātur ex cōuentu q̄ iu-
re p̄stare dicuntur.His igitur partibus iniuriā
demonstrari ius cōfirmari cōuenit:idqꝫ in ab-
soluta iuridiciali seruandum uidetur.

¶De comparatione.

CVm ex comparatione quereť
utrū satius fuerit agere id quod
reus dicat se fecisse:aut id qđ ac
cusator dicat oportuisse fieri:
primum quæri cōuenit utrum
fuerit utilius ex cōtentione: hoc est utrū uenu
stius facilius cōducibilius.Deīde oportebit q̄-
ri ipm ne oportuerit iudicare:utrū fuerit utili-
us:an aliorꝫ fuerit utili9 statuēdi ptās . Deīdē
interponeť ab accusatore suspitio & cōiectu
rali cōstitutione:quare puteť nō ea ratione fa

CVm ex comparatione &c.iuridicialis cōstitutio in duas ptes a Cicerone diuisa fuit:absolutā & as-
sumptiuam:cuius partes quattuor fuerunt:quarum ultimo loco comparatio posita est : quā tamē
hoc loco primam exequitur:nec id ab re fit:conuenientius enim uidetur esse ab eo incipere q cau-
sam facti in seipsum transferre;sed p comparationem excusat:q̄ ab iis :qui uel in rem extra se: uel
in personam conferunt:hoc genus constitutionis αντιςάσιν græci uocant:exemplū ii. primo fuit.C.pom-
pilii:qui cum a gallis obsideretur:nec effugere ullo mō posset:cum hostium ducibus in colloquium uenit:a qui
bus ita discessit:ut ipedimenta relinq̄ret:& exercitū educeret:eduxit exercitū ipedimenta reliqt. Accersitur
maiestatis.Intentio est: nō te oportuit arma:& īpedimenta relinq̄re:depulsio est oportuit: q̄stio est:oportue-
rit ne rō milites.n.omnes periissent.Infirmatio at satius fuit amittere milites q̄ arma & īpedimenta concede-
Intentio re hostibus.Iudicatio:utrū satius fuerit:amittere milites.an ad hanc cōditionē uenire incidunt & alii status ut
depulsio diffinitiuus:cum certo noīe malefícii aliquis in iudiciū uocať.ut in cā pōpilii q maiestatis accersitur:diffinitio
quæstio ne.n.& eius præceptis opus est:plerūqꝫ aūt:ut ait Cice.in rhetoricis de inuentione accidere solet:ut in com-
Ratio paratiōe cōiectura: & diffinitiōe utendū fit: Verū satius pōpilius dicit se arma & impedimenta reliq̄sse:ut exer
Informa citū educeret. Oportuisse fieri:uidelicet satius fuisse pugnare & milites amittere uniuersos:q̄ nudū exercitū
tio cū dedecore populi romani educere. Primū q̄ri cōueniet:qm̄ magis utile minus utili aňponiť:& pōpilius:uti-
Iudica- lius dicet fuisse:res q̄ homines amittere:utilis aūt ius:honesti necessarii in deliberatiōis p̄ceptis cōtineť: ex q-
tio bus cām hmōi:quā in cōsultationē ueniat tractare oportebit. Ex cōtentiōe:cōpatiōe in qua si maiorū est:bo-
ni locū obtinet leuius ut Quintí.ait. Hoc est:declarat qđ ait utilius. Venustius pulchrius honestius. Accu-
sator dicet honestius multo fuisse cum uniuerso exercitu p̄ire:q̄ cū tāto dedecore discedere. Facilius :dicet
pompilius facilius fuit hoc facere:q̄ pugnare:nā oīno nō licebat cū hinc mōs:hinc fluuius:hinc angustæ fauces
phiberent. Cōducibilius honorificentius:aut utilius:magis conducebat iperio populi romani exercitū uni-
uersum amittere:q̄ nudū recipere idē uenustius & cōducibilius uideať esse. Deinde oportebit:locus est accu
satoris: q dicet esto utile fuerit:qđ te fecisse confiteris:q̄ro ex te:licuerit ne tibi iniussu senatus & populi paci-
sci:cū hostibus:certe nō licuit:neqꝫ tua iterestat:neqꝫ tuo arbitrio facere poteras. Deinde interponeť:si dice-
tur ab accusatore melius fuisse inqs arma:& ipedimenta relinq̄re:q̄ exercitū perire:sed nō periisset :uel non iō
tu fecisti;sed qđ timidus sp fuisti;uel milites q a tibi prius minus paruerāt:punire uoluisti;uel dolo malo egisti
accepta ab hostibus pecunia.Hic aūt oñdendū erit aliqd hostes reo pollicitos esse:aut clandestina illū cum ho

ctũ esse: qd' melius deteriori anteponeret: sed dolo malo negociũ esse gestũ de aliqua ꝓbabili cã. Deinde quæret: potuerit ne uitari ne ĩ eum locũ ueniretur. Ab defensore contra refel let argumentatio coniecturalis: de qua ante di ctũ est. Is ita tractatis accusator utetur hoc lo co cõi in eũ qui utile utili ꝑposuerit: cũ statuẽ di non haberet ptãtem. Defẽsor cõtra eos qui equũ cẽseant rem pniciosam utili ꝑponi: utetur loco cõi per cõquęstionem: & simul quæret ab accusatoribus: & ab iudicibus ipsis: qd facturi eẽnt: si in eo loco fuissent: & tp̃s: locũ: rem: deliberationẽ suam ponet ante oculos.

De translatione.

TRanslatio criminis ẽ: cũ ab reo facti cã in alioꝶ peccatũ trãsfertur: in qua primum quærẽdum ẽ: uere ne in alterum crimẽ trãsferat. Deĩde spectandum ẽ: an æq̃ magnum sit illud peccatũ: qđ in aliũ trãsfertur: ac illud qđ' reus suscepisse se fateatur.

stibus colloq̃a habuisse. Vt melius antepositũ qđ' est melius deteriori: sed nõ tõne a te factũ est: sed cã impulsiua: aut lucri: aut ulciscendi exercitus. Sed dolo malo: dolus malus fit ex calliditate & fallacia: & ut Pedinus ait: dolo malo pactũ fit: quotiẽs circũscribẽdi alterius cã aliud agitur: aliud agi simulatur: seruius doiũ malum ita diffiniuit. Machinationẽ quandã alterius decipiendi causa: cum aliud simulatur: aliud agitur. Labeo ãt posse: & sine simulatione id agi: ut qs circumueniatur: & sine dolo malo aliud agi: & aliud simulari: sicuti faciunt qui p huiusmodi simulationẽ deseruiant: & tueantur: uel sua: uel aliena itaq; ipse sic diffiniuit. Dolum malũ oẽm calliditatẽ: fallaciam: machinationẽ: ad circũuenienedum: fallendũ: decipiendũ alteꝝ adhibitam. Labeonis diffinitio: ut uulpianus ait: uera est. Et cũ p̃tor sic dixit: q̃ dolo malo facta esse dicentur: si de his rebus alia actio non erit: & iusta causa esse uidebit iudicium dabo de dolo malo: non fuit contentus dolum dicere: sed adiecit malũ qm̃ ueteres dolum ẽt bonum dicebant: & p solertia hoc accipiebãt: maxime si aduersus hostẽ latronemue quis machinetur. Potuerit ne uitari: cum uideres eiusmodi locũ esse: ut aĩaduerteres circũsederi te posse: uitare debuisti: at ñ potui quia improuisi hostes de repẽte affuerũt. Ab defensore &c̃. Nunc qd a defensore agendum sit: monet quem aduersarii argumentationem refellere cõuenit: tũ nõ pugnasti inqt accusator: qa timidus fuisti: nõ fui timidus: pugnassem: si locus pugnãdi occasionẽ p̃titisset: fecisti dolo malo: nõ feci dolo malo: potuisti uitare locũ illum: non potui. Loco cõi: superius dictũ est locorũ cõium alios ꝓprios eẽ accusatoris: & ꝓprios defensoris: alios utriq; cões ꝓprii accusatoris sunt quibus nemo nisi accusator: ꝓprii defensoris sunt quibus nemo nisi defensor utitur: in causa pompilii: ꝓprius accusatoris locus est: Si dicet impudentẽ nimiũ fuisse pompiliũ: q in utile utili ꝓposuerit: cũ ipsius statuendi: & paciscendi cũ hostibus potestas ñ esset: qm̃ & utilius esset exercitũ amittere: q̃ nudum illum cõtra populi ro. decus educere: & statuere aliqd ipse nõ posse: locus itẽ proprius defensoris erit: rẽ pniciosã utili añponẽdã nõ eẽ: pniciosũ fuisse futuꝶ tãtã multitudinẽ pdeř cũ seruari posset: q̃uis ñ sine magno detrimẽto: & erit argumẽtũ a tuto. Per cõq̃stionẽ: nã ad mĩsericordiã aĩos adducet: si mõ: q̃ta & publica & priuata fuisset calamitas: quot parẽtes filiis: quot uxores maritis destitutæ fuissẽt: uell scire a uobis aduersarii: & iudices: qd uos fecissetis: si ĩ simili loco fuissetis: nũ tm̃ exercitũ mãifesto piculo obiicere uoluissetis! Mos erat carthaginẽsibus: ut imparores q infeliciter pugnassẽt: suspẽderẽt: eũ Annibal supior tpe primi belli punici uictus a romanis & pfligatus ne pœnas daret uehemẽter timeret. Nunciũ Carthaginẽ misit: q ueluti pugnatũ nõdũ eẽt: quo ĩ loco romanus exercitus eẽt senatui nũciaret: peteret q; nũqd ab Annibale pugnãdũ eẽ cẽseret: Cũq; pugnet clamassẽt oẽs cõtinuo nũcius subiecit: pugnauit sed uictus ẽ: quo factũ ẽ ut cõdẽnare Annibalẽ senatus nõ potuerit. Tp̃s: qm̃ breuissimũ ab hostibus spatiũ nobis dabať. Locũ: qa nullus alius offerebať: uel qa clausus undiq; erat. Rẽ: piculũ. Deliberationẽ: qm̃ deliberatũ ẽ cũ multis: qbꝰ h agẽdũ eẽ: uisũ ẽ.

TRãslatio cris. Secũda ps ẽ iuridicialis assũptiue: q̃ alio loco cris relationem appellauit αντικλιμα graeci noĩant. Quotiẽs reus qđ' arguiť: cõfessus alterius se ĩductũ peccato: iure fecisse oñdit: exẽplũ est orestis q accusatus a Menelao q; matrẽ occidisset: facti cãm in illã retulit intẽtio fuit iniuria matrẽ occidisti: depulsio iure occidi: q̃stio iure ne occiderit: ratio illa.n. patrẽ meũ occiderat. Infirmatio tñ a te filio indemnatã matrẽ necari nõ oportuit: põt & Oratii exẽplum eẽ: q & ipse accusatus q; sororẽ occidisset: occidi inqt & iure: qm̃ illa hostiũ mortẽ lugebat: fratrũ negligebat: me & populũ ro. uicisse moleste ferebat: hic qd ab actore: qd ue a reo fieri possit: oñdit. Causa facti: nã factũ non negat: sed alterius peccato se coactũ dicit. In q̃ primũ q̃rẽdũ est: tã ab actore q̃ a reo: primũ .n. cõia utriq; p̃cepta traduntř: q̃rendũ igiť est: in re ne crimen in aliũ transferaf: & uerũ ne sit aliorũ peccatũ: quo nos ad maleficium inductos dicimus: ut in cã orestis: primũ q̃ref: uerꝶ ne fuerit: qđ' agamẽnonẽ p insidias clytẽnestra occiderit: nisi.n. hoc uerꝶ eẽ cõstiterit: nihil oĩo pderit in clytẽnestræ peccatũ crimẽ trãsferre. Deinde spectãdũ: cũ cõstiterit peccatũ ab aduersario cõmissũ fuisse: q̃rẽdũ erit: tãtæ ne magnitudinis illud fuerit: q̃te hoc sit: quod se reus fecisse cõsiteť. Nũqd tm̃ statui pœne uxori cõueniat q̃ uirũ occidit: q̃tũ filio q matrẽ necauit erit ãt locus ab adiũctis negocio. Deĩde oportuerit &c. Quærri dẽt nũqd reus ĩ ea re peccaf d̃buerit: ĩ q̃ alius peccauit. A simili ãt argumẽtũ erit: turpe ẽ ut Qui. alt: imitari quẽ ĩprobas: si clytẽnestra pcm̃ dãnabas: cur ipe sile cõmittebas: tuo te ipm̃ iudicio dãnas.

Dolus malus

Locus cõmunis

Deinde oportuerit ne iudicium &c. Hoc argumentum uim magnam habebit: dicet autem Oreſtes accuſator: ſi clytemneſtra pœnas: occiſi mariti dare debuit: iudicium tñ ante fieri opus fuit: & illam ſecundum leges a iudicibus damnari. Deinde cum factum &c. Negare debebit Oreſtis accuſator: audiri oportere: id quod in cauſam criminis conferatur de quo ille ipſe qui conferat iudicium fieri uoluerit: & id quod iudicatum nõ ſit p infecto haberi oportere. Quomodo iudicari debet Clytemneſtre crimen: quod in iudicium non uenit? primũ de re iudicandum eſt: qui te matrem occidiſſe confiteris. Quod in alium transfertur. ut de crimine clytemneſtra. Non uenit. nam Oreſtes uenire non ſiuit: qui indemnatam occidit. Locus communis &c. huius dicet accuſator animaduertere impudentiam: & temeritatẽ licet: qui eam apud nos accuſat iudices: q̃ ſine iudicibus ip ſe condemnauit: & iudicium de ea uult fieri: de qua ipſe ſuppliciũ iam ſumpſit: q plus ualere uim: q̃ iudicia uoluit: cũ iudicia expectare debetet: quæ ream ſupplicio afficerent. Et ab aduerſariis percontabitur &c. hic erit locus ab euentu: qui exitus

Locus ab euentu

eſt alicuius negocii: in quo quæri ſolet: quid ex quaq re euenerit. eueniat euenturum ſit: quæret inquit accuſator a iudicibus: quantum incommodorum futurum ſit: ſi homines peccata peccatis: & iniurias iniuriis ulciſcuntur. Quid ſi ipſe accuſator &c. Quid ſi diceret Menelaus ſi ego Oreſtem occidere uoluiſſe: hoc profecto iudicio opus non fuiſſet: ſi cæteri quoq idem facerent omnino iudicium nullum futurum eſt. Defenſor eorum &c. Quid maius inquiet. quid indignius committi clytẽneſtra potuit: q̃ regum regem a deuicta aſia reuerſum dum in thermis lauaretur data tunica quæ & manibus & capiti exitum negabat ſecuri opprimere. Cauſam ideo indemnatã occidi: quoniam ſi accuſaſſem: cum regina eſſet: damnata minime fuiſſet: erat præterea mycenis inter ſuos eo tempore: quo ego in exilium pulſus fueram: & uix a mycenenſibus cognoſcebar: Nam longo temporis interuallo redierã. Oratius uero ſic dicet: quomodo expectari iudicium potuit? occiſorum hoſtiũ onuſtus ſpoliis & ouans ueniebam. In publica ciuitatis gratulatione hæc mihi obuiã facta eſt fratris morte non laborans: ſed ſponſi nomen appellans. occidi cauſa mihi iuſta uiſa eſt: quod ut opinor ueſtrũ quiuis illo tempore: & illo loco feciſſet.

COnceſſio &c. Iuridicialis aſſumptiue ps eſt conceſſio: p quam non factum ipſum a reo improbat: ſed ut ignoſcatur rõ petit: eius cõſtitutiõis pres duæ ſunt purgatio & depræcatio: purgatio in imprudentiã fortunã & neceſſitatem diuiditur: quid agendum ſit in cõceſſione: & eius partibus nunc oſtendit. Ignoſci poſtulamus: unde nonnulli uenialem ſtatum uocauerunt: quoniam qui peccati arguitur. ueniam ſibi dari poſtulat. Hic in hac conſtitutione: quæ ex conceſſione naſcitur. Ex his locis: qui ſecuntur purgationis & depræcationis. Purgatio: de purgatione primum præcepta dat. Ad depræcationem: qua ſecũda conceſſionis pars eſt.

Venialis ſtatus

Deinde oportuerit ne in ea re peccare: in qua alius ante peccarit. Deinde oportuerit ne iudicium ante fieri. Deinde cum factum iudicium non ſit de illo crimine: quod alium transferatur. Oporteat ne de ea re iudicium fieri: q̃ res in iudicium nõdum uenit. Locus communis accuſatoris contra eum: qui plus cenſeat uim q̃ iudicia ualere oportere: & ab aduerſariis percunctabitur accuſator quid futurum ſit ſi idẽ cæteri faciant: ut de indemnatis ſupplicia ſumant: quod eos idem feciſſe dicat. Quid ſi ipſe accuſator idem facere uoluiſſet. Defenſor eorum peccati atrocitatem proferet: in quos crimen transfert: rem locum: tempus: ante oculos ponet: ut hi qui audiunt exiſtiment: aut nõ potuiſſe: aut inutile fuiſſe rẽ i iudiciũ uẽire.

De conceſſione.

COnceſſio eſt: per q̃ nobis ignoſci poſtulamus. Ea diuiditur in purgationem & depræcationẽ. Purgatio eſt: cum conſulto a nobis factum negamus: ea diuidit̃ in neceſſitudinem: fortunam: imprudentiam. de his partibus primum oſtẽdendum eſt. Deinde ad depræcationem reuertendũ uidetur.

De neceſſitudine.

PRimum conſiderandũ eſt: nũ culpa uentum ſit in neceſſitudinem. num culpam ueniẽdi neceſſitudo fecerit. Deinde quærẽdum eſt: quõ uis illa uitari potuerit: ac leuari. Deinde is: qui in neceſſitudinẽ

PRimum conſiderandum &c. quid agendum ſit: oſtendit cum per neceſſitatem factum excuſatur. Num per culpam. accuſator culpa rei factum eſſe dicet: defenſor negabit: i quo affectio aĩ conſiderabit: in q̃ diligentia & negligentia ponuntur: parum autem neceſſitatem allegare omni prodeſſet: cuius negligentia in neceſſitatem uentum uideretur: cum uitari potuiſſe oſtenderetur. Si culpam neceſſitas præceſſerit: ueniam reus merebitur: ſi contra: non merebitur accuſatur qui ad diem commeatus non affuit: & hoc modo intenditur: non affuiſti ad diem commeatus? non affui; ſed aquæ impediuerunt:

runt: At culpa tua hoc factũ est: dicet: si poterit accusator: nã expectasti donec sic aquæ increscerent: ut traiici nõ possent: puenire debuisti imo nõ expectaui: nec scire poterã futuras pluuias: qbus amnis excresceret. Deinde quærendũ est &c. Vitari necessitas poterat: Si uno altero ue die añueniisses: cũ scire tibi liceret increscere fluuiũ posse: assiduis ĩbribus quos iugiter effũdi uidebas. Leuari leuior fieri: ut tũc adesses: cũ icrescere fluuius inciperet: & nõ tunc: cũ sic auctus esset: ut nullo mõ traiici posset. Deinde quærendũ est &c. Cum uentum ad amnem esse non ne tẽtare potuisti si naui aut æquo: aut alia quauis rõne traiicere posses. Otiosus certe in ripa sedisti defensor dicet nil intentatum reliq. Deinde nũ quæ &c. Nulla ferme est constitutio in quam coniectura nõ incidat: per quam factum aliquid aut nõ factum a reo probatur animo & uoluntate: ut in hac controuersia si dicet: iõ traiicere fluuiũ: cum posses: noluisti: quia laborem & periculũ pugnãdi detractabas: sciebas.n. tempus instare: quo manus cum hostibus cõferenda erat. Quotiens igitur factum aliquid consulto dicet uitandi aut accipiẽdi cõmodi gratia: coniectura erit. Si maxima necessitudo &c. Sic ad ad extremum argumentum intendet accusator: etiam si tanta fuit necessitas quantã fuisse dicis: non tamen tibi uenia dari debet: quoniam quicunq ad diem commeatus non uenerit puniendus est: & huic alia orietur controuersia ex scripto & sententia.

causam conferret: expertus ne scit: quid cõtra facere: aut excogitare posset. deinde num quæ suspitiones ex coniecturali constitutione trahi possint quæ significent id consulto factum esse quod necessario accidisse dicitur. Deinde si maxime necessitudo quæ piam fuerit conueniat: ne eam satis idoneam causam putari.

¶De imprudentia.

SI autem ĩprudentia reus se peccasse dicet: primum quæritur utrum potuerit scire: an non potuerit: deinde utrum data sit opera: ut sciretur: aut non: deinde utrum casu nescierit an culpa. Nam qui se propter uinum: aut amorem: aut iracundiam fugisse rationem dicet: is animi uitio uidebitur nescisse non imprudentia quare non imprudentia se defendet: sed culpa contaminabitur. Deinde coniecturali constitutione quæretur utrum scierit an ignorauerit: & considerabitur satis ne imprudentia præsidii debeat esse: cum factum esse constet.

Si autem quibus locis utẽdum esset: cum scm̃ per necessitatẽ defenderetur oñdit: nunc quid agendum sit docet: cum facti culpa in imprudentiam a reo transfertur prudentia naturalis rei cognitio est: per quam ipsi p nos cognoscimus & sentimus aliquid: cui contraria Prudentia est imprudentia cum neq uolentes neq scientes aliquid facimus: prudens sciens & uolens peccat. Terẽtius & sciẽs & prudẽs uiuus uideasq pereo: ĩprudẽs præter uoluntatem & opinionem labitur. Exemplũ peccati quod per imprudẽtiam defendit: eius fuit superius qui de illo seruo quod dñs occisus fuerat: supplicũ sumpsit: cui frater esset: anteq̃ tabulas testamẽti aperiret: cum is seruus testamẽto mãumissus eẽt. Potuerit scire aut non &c. locus est ab attributis negocio uidelicet a repugnãtibus: repugnat.n. scire nõ potuisse: & potuisse iprudẽtia aut facti ẽ ut suplore patet exẽplo aut iuris sed hæc duplex est: cum aut naturale ius qspiã ignorat qd uniculq institutũ a natũra est: aut latã legem: quã latã esse scire: tñ nõ potuit: illa prior excusationẽ minime meret: & crassa ignorãtia appellat: ut siqs liberos nõ aluerit: cũ possit: illa posterior ueniã iuenit: ut siqs urbẽ igrediat in q̃ paulo ante lata lex sit: ut pegrini stari ꝑtori se exhibeãt. Nã si se aliqs nõ exhibuerit ꝑtori: pœna afficiẽdus nõ uidebit qm̃ legẽ latã nõ sciuit: nec scire potuit potuisti scire dicet accusator manumissũ fuisse seruũ quẽ occidisse confiteris sed seruũ te dicis eẽ credidisse nõ liberũ. Nã cũ audisti ab eo occisũ fratrẽ tuũ tũc cãm potuisti cognoscere: Nã iõ occidit: ne eũ mãumisisse pœniteret: & testm̃ rescideret nõ potui scire dicet reus: qm̃ nõdũ aptũ testm̃ fuerat: & res soli seruo nota erat. Deinde utrũ &c. Aliud argumentũ a repugnãtibus repugnat.n. nolle scire & ĩprudẽter facere: si operã dedisses ut scires dicit accusator scire potuisses: iõ nõ sciuisti qa nõ uoluisti: Nõ iprudẽtiæ ascribendũ est: sed culpæ: debuisti testm̃ aperire sed non curasti hic dicere poterit defensor aut nõ inuẽtũ tunc testm̃: aut illũ seruũ occultasse: dubitasse ꝑterea se ne seruus fortasse aufugeret. Verũ casu factũ casus excusat: culpa nõ excusat. Nã q se &c. Ipse declaratiæ est locus ab aĩ affectione q̃ unũ ẽ ex attributis ꝑsone & sic diffinit. Affectio est aĩ aut corpis ex tpe aliq̃ de cã cõmutatio: ut letitia: cupiditas: mẽs: molestia: uinũ: amor: ira &c. hmõi. Qui aliq̃ hay affectionũ cõpulsus peccat: ueniã nõ meret: & cũ dicit se uel uino: uel amore fecisse: quod arguit seipm̃ culpa contaminat. Propter uinũ: ut fecisti: feci sed ebrius fui: cur passus etas uino te capi: cõtinentẽ eẽ cõueniebat: nõ minuit facti culpã uinũ: sed aggrauat. Amorẽ uirginẽ rapuisti rapui: sed amor cõpulit: puniẽdus es qm̃ magis rõni q̃ amori parẽdũ fuit Iracũdiã occidisti: occidi sed ira cõcitatus feci: mĩto magis supplicio dignus es: q ira te uici siuisti. Deĩde cõiecturali i oibus ferme cõstitutiõibus aliq̃ suspitio ex locis ducit cõiecturæ sicur i hac cõstitutõe dici ꝑt: ignorãtia te peccasse asseris: sed nõ ignorasti q̃rẽdũ erit cõiecturis an ignorauerit. Satis ne &c. esto imprudenter fecerit non tamen ignoscendum ẽ: nam qui imprudenter peccat ideo puniri debet quoniam si ad excusandum imprudentia ualeret: multa & maxima delicta com

mitterentur & omnes eo confugerent ut se imprudentia lapsos esse dicerent.

CVm in fortunã cã &c. Vltima purgatiõis pars est: cũ in fortunã facti cã transfert: De cepiõe exẽplũ fuit. Qui interclusus ĩbribus & ab umbris obsessus: exercitũ amisit & maiestatis accersitus se per fortunã excusare uoluit: de qua re multa a nobis supiore libro dicta sunt. Oĩa in hac controuersia cõsiderãda dicit esse: quæ & ĩ necessitate: & has tres purgatiõis pres uidelicet necessitatẽ: ĩprudentiã: fortunã. sic ĩter se similes atq; affines esse ut qcquid de una pcipit: de aliis quoq; pcipi uideat. Ea re: p fortunã quã euitare nõ potuit. Eadẽ oĩa &c. an culpa in fortunã ĩciderit reus: & utrũ exprus oĩa fuerit: ne fortunã ĩcideret: an negligẽtia ĩcideret sicut de Cepione q imbriũ effusorũ sub antrũ cum exercitu uniuerso se recepit. Hæ tres ptes. Necessitas: ĩprudẽtia: fortuna. Finitimæ uicinæ similes. Loci cõmunes triũ partiũ supradictarũ q sint loci cõmunes tam accusatoris: q̃ defensoris nunc ostidit: & est accusatoris cõmunis locus: cũ dicit: nihil est iudices qd remorari supplicĩũ debeat cũ hic peccatũ fateat: nõ ne impudens nimiũ est q se peccasse nõ negans ueniã sibi dari postulat. Magna mihi credite peccãdi potestas relinquetur si semel institutũ fuerit: ut non de facto: sed de facti causa quærat. Defensoris &c. locus cõmunis defensoris erit: cũ dicet ad iudices humanitatẽ pertinere: nõ ut factũ sed ut causam facti intueat: & erit locus a ptibus honesti: nã fortitudini clementia & humanitas coniunctæ sunt. Misericordia: qua uti in eos iudices cõuenit quos apparet inuitos peccasse: uoluntate ubi uoluntas nõ fuerit: ibi nec peccatũ esse põt: nemo. n. nisi ex uolũtate peccat: & liuius de lucretia sic ait: mentũ peccare nõ corpus & unĩ cõsiliũ abfuerit: culpã abesse: quod & nostra tenet religio. Aurelius autẽ Augustinus multa de hac i e libro de ciuitate dei prio grauiter & sancte disputat.

A partibus honesti

Fraudẽ

Fraudem: pœnã uocabulũ iuris est: Virg. agnosces uentosa ferent cui præmia fraudẽ. Salu. in Catilina. sine fraude ab armis discedere. Ci. in epĩa ad Lẽtulũ si qd ex his rebus q̃s tibi fortuna largita ẽ nõ nullo;z hoium pfidia detraxerit: id maiori illis fraudi: q̃ tibi futurum q̃uis accipi & pro piculo in his locis possit.

DEprecatio. Concessio in duas pres diuisa fuit purgationẽ & depcationẽ: de purgatione & eius ptibus dictũ est depcatio superest: de q̃ nunc pcepta tradit: in hac nõ defensio facti: sed ignoscendi postulatio continetur. Nam reus & peccasse & consulto peccasse confitetur: & tamẽ postulat ut ignoscat raro in iudicium uenire potest: iudices eñ iurati sunt: quos necesse est pœna eum afficere: qui peccatum confitetur: & nihil inuenit in quod peccati causam reiiciat in senatum uel in concilium populi uenire potest: uel apud principem & imperatorem tractari ideoque de ea præcepta dat: quibusdam deprecatio non uidetur constitutio esse quia controuersiam non facit: quæ ubi non est: esse illic constitutio non potest utraq; pars in concessione consentit: quo fit ut lis in ea esse non possit constitutio autem omnis ex intentione & depulsione oritur: & sic diffinitur. Constitutio est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta: sed est re uera in concessione constitutio quamuis de facto controuersia non sit: nam cum uenia postulatur: de ueniæ concessione lis oritur ignoscendum ne sit: an non hoc modo peccasti: peccaui: & consulto peccaui: sed ignoscendum mihi est: nam talis sum ut ignoscendum mihi sit. Accusator negat talem esse ut ignoscendũ sit. In deprecatione quotiens apud senatum: & apud populum: & apud principem: & ubicunq; iuris clementia est: tractatur: plurimum ualent: ut Quintilianus ait: ex ipso qui reus est: hæc tria inuita præcedere: si innocens: si benemeritus: si spes in futurum innocenter uicturi: & in aliquo usu futuri præterea si uel aliis incommodis uel præsenti periculo: uel penitentia uideatur satis pœnarum dedisse: extra nobilitas propinqui: amici in eo tamen qui cognoscit plurimum ponendum: si laus potius misericordis: quam reprehensio dissoluti consecutura est: sed quibus locis utraque pars uti in hac cõstitutione possit: apertius & copiosius ostendit cicero nos peccasse: ut si fateatur ligarius se non imprudenter: non necessitate: aut fortuito casu compulsum fecisse contra cæsarem. Si plura aut maiora &c. A comparatiõe locus erit cum sic argumentabimur. Est autem comparatio parium maiorum minorum in quibus hæc considerantur:

De fortuna.

CVm ĩ fortunã causa cõferetur: & ea re desẽsor ignosci dicet reo oportere: eadem omnia uidentur consideranda: quæ de necessitudine præscripta sunt: &. n. omnes hæ tres partes purgationis inter se finitimæ sunt: ut in omnes eadem fere possint accommodari: loci cõmunes in his causis accusatoris contra eum: qui cum se peccasse confiteat tñ oratione iudices cõmoreẽ: defensoris humanitatẽ: misericordiã: uoluntatẽ: in omnibus rebus spectari cõuenire: & quę cõsulto facta non sunt in eis fraudẽ esse non oportere.

De deprecatione.

DEprecatione utemur: cũ fatebimur nos peccasse neq; id iprudenter: aut fortuitu: aut necessario fecisse dicemus: & tñ ignosci nobis postulabimus. Hic ignoscẽdi rõ q̃rit ex his locis. Si plura: aut maiora

derantur:numerus:uis:ſpecies. Hic numerus tangitur & uis:plura bona & maiora:ſunt malis paucioribus an/teponenda:& cõtra plura mala ſunt paucioribus bonis añſerenda. Dicet̃ igiẽ:ſi tñ dici poterit:profuiſſe eũ pi/us:qui ſibi ut ignoſcat:poſtulat & plura ac maiora eius bñficia extitiſſe:quã maleficia:ut ab eo plus boni q̃ mali profectũ eſſe uideat̃:hoc mõ dicis cõtra te deiotarũ facere uoluiſſe:& magis cũ põpeio ſenſiſſe nõ negat ſed ut ignoſcas poſtulat:qđ tu facere debes qm̃ ſæpe añ ꝓfuit:Sæpe in magnis piculis reipu.noſtræ affuit ĩa pe ꝓ ppl'i romãi honore grauiſſima & piculoſiſſima bella geſſit. Si q̃ uirtus:ut fortitudo ſi ꝓ iperatore dicimus & ſciẽtia

officia q̃ maleficia uidebuntur conſtare:ſi qua uirtus:aut nobilitas erit in eo: q ſupplicabit: ſi qua ſpes erit uſui futura:ſi ſine ſupplicio diſceſſerit:ſi ille ſupplex: & manſuetus & miſericors in poteſtatibus oſtẽdetur fuiſſe:ſi ea quę peccauit:nõ odio: non crudelitate: ſed officio & recto ſtudio commotus fecit: ſi tali de cauſa:aliis quoq; ignotum ſit: ſi nihil periculi nobis futurum uidebit̃:ſi eum miſſum faciem9: ſi nulla a noſtris ciuibus aut ab aliqua ciuitate uituperatio ex ea re ſuſcipietur. Loci communes humanitate:fortuna:miſericordia:rerum: commutatione. His locis omnib9 ex cõtrario utetur is:qui contradicet cum amplificatione & enumeratione peccatorum. Hęc cã iudicialis fieri non poteſt ut in prio libro oſtẽdimus:ſed poteſt:uel ad ſenatum: uel ad conſilium uenire non uiſa eſt superſedenda.

rei militaris:ut multarũ reꝝ cognitio ſi ꝓ ꝑhõ orõnẽ hẽmus. Locus ãt erit ab attributis pſone: uidelicet ab hitu. Nã uirtus eſt hitus aĩ natura mõ rõni conſentaneus. Nobilitas:ut in deiotaro nomen regiũ de quo Cicero in oratione qua illũ defendit:ſic ait:ſemper nomẽ regium in hac ciuitate ſanctũ fuit. Socioꝝ uero regũ & amicorũ ſanctiſſimũ:& erit locus a fortuna: ĩ qua cõſiderat̃ liber an ſeruus: nobilis an ignobilis:diues an paup. Si qua ſpes erit &c. Locus hic erit a cauſa ratiocinatiua in qua ſpes eſt commodi conſequendi. aut uitandi incommodi: oſtendemus eiuſmõi reũ eſſe:ut aliquando reipub. utilis eſſe poſſit.ſi ei uenia data fuerit:ut ſi dicatur cæſari:proderit tibi deiotarus ſi parcere animũ induxeris. Si ille ſupplex &c. Locus hic ab honeſto erit æquum eſt ut qui in alios miſericors fuit:is miſericordiã conſequatur: deiotarus ſemper in ſubditos mitis & miſericors fuit in ciues romanos liberalis mãſuetus:& humanus: Quare meretur ut miſericors in eum & humanus ſis. Si ea quæ peccauit &c. hic purgatio uẽ eſſe ꝑ iprudentiã:peccauit ſed iprudens. Nã benefacere ſe exiſtimauit. Multũ ãt ad impetrandum ueniam hoc facit: cũ dici poteſt:exemplum eſt de ligario qui recte facere ſe exiſtimauit: cũ prouinciã Africam retinuit. Quoniam eum ſenatus legauerat. cui ipſe eo tempore paruit:cũ parere neceſſe erat ut in orõne ꝓ illo habita ait Ci. Nõ odio:nõ peccauit ꝙ odiſſet:ſed ut ſenatui pareret. Nec crudelitate:nõ crudelitate cõpulſus ẽ:ſed ciuili diſcordia. Officio. ad ſe.n. ptinere exiſtimabat:ut reipu. partes ſeq̃ret̃:ut ſenatus dicto audiẽs eſſet ab eo.n. miſſus fuerat. Si tali de cã &c̃. argumẽtũ erit a ſimili quotiẽs oñdet̃ in tali cã alii quoq; ueniã datã eẽ ſicut in orõne ꝓ ligario Ci. oñdit ueniã. M. marcello datã:q & ipẽ ut ligarius cũ põpeio cõtra. Cæſarẽ ſẽſerat his uerbis. fac igiẽ qđ de hoĩe nobiliſſimo & clariſſimo. M. Marcello reſtituto feciſti:nup ĩ curia: Nũc idẽ in foro de optimis & huic freq̃ntiæ ꝓbatiſſimis fratribus:ut conceſſiſti illũ ſenatui:ſic da huc populo cuius uolũtatẽ cariſſimã ſemp habuiſti idẽ in oratiõe ꝓ deiotaro. Multa ſunt tuæ clemẽtiæ monumẽta:ſed maximæ eoꝝ incolumitates: q̃bus ſalutẽ dediſti: quæ ſi ĩ priuatis glorioſe ſunt multo magis cõmemorabunt̃ in regibus. Si nihil ab eo piculi &c̃. Rurſus a cã ratiocinatiua argumẽtũ erit. cuius pars ẽ rõ uitãdi in cõmodi:ut ſi ꝓ ligario dicat̃ aut deiotaro: nunq̃ eos abfuturos cæſari:& ſemp illi obnoxios futuros. Si nulla &c̃. hic locus erit a laudabili; q ſemp ſumit̃ ab auctoritate alicuius uel hominis uel ciuitatis cũ id facet̃ aliquẽ hortamur:magnos uiros aut reſpu. cõprobaturas dicimus. ſicut Cice. ĩ oratiõe ꝓ ligario magnã ait laudẽ Cæſarẽ adeptuꝝ ligario cõſeruato:his uerbis & ſi ille dies tibi glorioſiſſimus:populo romão gratiſſimus fuit:noli obſecro dubitare. C. Cæſar ſimilẽ illi gloriæ laudẽ q̃ ſepiſſime q̃rere:nihil ẽ.n. tã populare:q̃ bõitas:nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior:nec admirabilior ẽ. hoĩes.n. nulla re ꝓpriis ad deos accedũt:q̃ ſalutẽ hõibus dãdo. Loci cões:ad extremũ his utimur:Et ab humãitate ſumimus fortũa miſericordia reꝝ cõmutatiõe:ab humãitate cũ humãitate potius quã crudelitate iudices dicimus uti debere. Qđ facit Cice. ĩ oratiõibus ꝓ ligario & deiotaro a fortũa. cũ dicemus eoꝝ miſereri oportere. q pp fortunã:nõ malitia ĩ miſeriis ſint: Miſericordia cũ dicemus miſereri hominis eẽ:qđ cic. facit ꝓ ligario a rerũ cõmutatiõe cũ oñdemus illũ ꝓ quo dicimus ĩ ſplẽdore & dignitate prius fuiſſe:nã ſqualidũ & abiectũ in capitis piculũ adduci. Vt ſi deiotarus q ueniã dare aliis ſæpe cõſueuerat ſupplicãs & ueniã poſtulãs oñdat̃. mutabilitas ãt fortunæ ad miſericordiã eliciẽdã plurimũ ualet. His locis oibus: oibus igr his cõtraria dicere accuſator dẽt. Et nõ ſolũ cões deſẽſoris locos:ſed ẽt ꝓprios ĩpugnare:Et ubi plura & maiora reus dixit eſſe officia q̃ maleficia oñdere ipẽ dẽt plura & maiora maleficia eẽ q̃ officia ubi nobilitatẽ reus reſpiciẽdã igr cõtra accuſator nullã nobilitatẽ peccãtib9 auxilio dẽe eẽ cõtẽdet:& quãto nobilior qs ſit tãto peccatũ eius grauius uideri. Nã oẽ aĩ uitiũ tãto cõſpectius in ſe crimẽ hẽt quãto maior q peccat hẽtur ubi reus uirtutẽ dixit illic accuſator uitiũ oſtendat ſi poterit:oĩa deniq; ĩpugnet. Cũ ãplificatiõe locus eſt cõis quotiẽs peccatũ exaggeramus. Nã ut defenſor ad cõmiſerationẽ flectere iudicẽ ſtudet ſic accuſator ad indignationẽ cõcitare nititur:& quotiens peccauerit & ubi peccauerit dicens. Hæc cã:idẽ dixit li.i. Nõ uenire ĩ iudicium depræca

tionem etiam pro. Qu. Ligario dicens testari uidetur his uerbis: causas cæsar egi multas equidẽ tecum dum te in foro tenuit ratio honoꝝ tuorum certe nunquã hæc ignoscite iudices: errauit: lapsus: ẽ nõ putauit si unq̃ post hac &c̃. Quo autem pacto in iudiciũ uenire possit: si qñ uenerit etiã demõstratũ ẽ. Cum a nobis &c. Vltima pars est iuridicialis assumptiuæ: ex remotione criminis: Quotiens eius intentio facti qđ ab aduersariis infertur in alium: aut in aliud dimouetur: id fit bipartito: nã tum cã: tũ res ipsa remouet. Causa: ut de eo q publium sulpitium occidit: & iussu consulũ se fecisse dicit. Res ut de eo qui quod testõ facere iussus esset: ideo se nõ fecisse dicit qm̃ plæbiscito facere ueteť: Hæc superiore libro exempla posita sunt gracchi & mãcini Quintilianus ponit. In rhetoricis de inuentione legatorũ rhodiorũ & adolescentis qui in fœdere qđ cũ sãnitibus factũ est portã tenuit exẽplis utiť. Ci. Multa itẽ ex historiis sumi pñt: ut de seruilio. Hala. q Sp. Meliũ cincinati dictatoris iussu obtrũcauit. Quo pacto hæc cõstitutio tractãda sit: oñdit. Aut ĩ rẽ ut ĩ legem. Aut in hoĩem ut in cõsules ut in dictatorẽ ut in deum. Quod facit orpheus apud Ouidiũ cũ ad inferos descẽdisset: & a plutone increpareť. Nam causam facti in amorem confert a quo ẽt plutonẽ ipm̃ uictum aliqñ dicit. Quærendũ est primũ. Cum inquit in hominẽ facti causa confertur: intuendũ est potuerit ne hõ iubere: & pete ne ei necesse fuerit. Qui sulpitium a se occisum confiteť: in consules. Qu. Põpeium &. L. Syllam causam cædis transfert quos iubere potuisse ostẽdit. Quoniam consules erant eosdem dicit ratiõem attulisse cur id fieri liceret: Quia hostis patriæ a senatu iudicatus fuerat sulpitius cũ legem tulisset ut prouincia quæ senatus decreto demandata syllæ consuli fuerat. C. Mario demandaretur. Potuerit tantũ: &c. Consultus licet summũ imperium sit: non tamen uidere potest quod contra senatus auctoritatem esse uideatur uel contra leges

Locus ad idem publicas ergo locus erit ab his quæ ad idẽ dialectici appellant: ut pater & filius quorũ alterũ sine altero esse nõ potest: rhetores sub eadẽ rõne cadẽtia nominant. Vt si hic potuit imperare: hic potuit iubere & contra. Et quoniam modo &c. Locus hic erit ex disperato qđ in adiunctis negocio continetur: in sũt autẽ ei repugnantia sedere: nõ sedere ambulare: nõ ambulare potuisse iubere: nõ potuisse iubere si potuit iubere pendũ fuit: si minus pendũ nõ fuit. Honeste ut dicať potuisti obsistere iꝑantibus consulibus: nõ potui: qa senatus cõsentiebat ut hoc fieret dedendus ẽ hostibus: una cũ mãcino qđ porcã tenuisti: nõ sum dedẽdus: qa mãcinus ĩperauit. At q ĩperare ille nõ potuit. Quoniã fœdus cõtra rẽpublicã factũ est: in qđ neq̧ senatus neq̧ ppl's consensit. Est ãt locus ab aĩ affectiõe: q̃riť. n. spõte ne an ꝑsuasione qs iductus aliqd fecerit. Sine ꝑiculo qm̃ dicet reus: si nõ fecissem pœnas dedissẽ pendũ. n. est mg̃ratibus cũ iusta iperãt. Si maxĩe ita sit. Argumẽti intẽrio est: q̃ in oĩ iuridiciali statu: & ueniali ferme utimur. Cũ esto sit dicimus. Quod ait reus. Sed satis ne sit ad excusationẽ uideamus esto cõsules iusserint: & iubere potuerint. Quæro tñ a uobis iudices nũ ignoscẽdũ ei sit: q alieno ĩductu peccauerit: qđ si cõcedeť nullus erit pene dies quo nõ aliqd sceleris cõmittať. Quod alicuius iussu reus se fecisse dicet. Deide in coniecturalẽ &c̃. in oẽm constitutionem iuridicialẽ cõiectura incidere põt siue ĩprudentia qs siue fortuna siue necessitate se defendat. Cõsulto si oñdi poterit ĩpulsiua aut si rõcinatiua cã uenisse ad maleficiũ. Vt fecisti qa oderas: fecisti ira: aut metu. Hæc eadẽ fere: iõ fere dicit quia cum in rem conferť causa. a personæ attributis argumenta sumere non possumus.

De remotione criminis.

CVm a nobis crimen remouere uolemus: aut in rem: aut in homiẽm nostri peccati causam cõferemus: si causa in hominem conferetur: quærendum erit primum potuerit ne tantum quantum reus demonstrabit is: in quem causa cõferetur: & quonam modo: aut honeste: aut sine periculo potuerit obsistere: si maxime ita sit: num ea re concedi reo conueniat: quod alieno inductu fecerit. Deinde in coniecturalem trahetur controuersiam: & disseret num consulto factum sit. si causa in rem quãdã conferetur: & hæc eadem feret & omnia: q̃ de necessitudie ꝓcepimus cõsideranda erunt.

De argumentis.

QVoniam satis ostendisse uidemur: quibus argumentationibus ĩ unoquoque genere causæ iudicialis uti conueniret: consequens uidetur: ut doceamus

QVoniam satis ostendisse &c. de constitutionibus earumque partibus iam præcepta dedit: Cicero idem etiam quibus locis tum accusator tum defensor uti posset & deberet ostendit. Nunc quõ iidem loci exornari possint: quoq̧ ordine collocari: instruiq̧ nos admonet. Non enim tam difficile est inuenire q̃ quo inuenta ornare: & expedire pronunciare. Est autem Transitio nam & quæ dicta sunt breuiter repetit: & quæ dicturus est proponit: uidemur uitat arrogantiam hoc uerbo. Quibus ar-

Locus argumẽtum argumẽtatio gumentationibus. Locis & argumentis argumentatio non nunquam pro argumẽto sede & argumenti ponitur differt tamen inter locum: argumentum: & Argumentationem: Nam locus est sedes argumenti in qua latet & ex qua petendum est: argumẽtum uero ratio probationem præstans: qua colligitur aliud per aliud: & quæ qualiter est dubiũ ꝑ id quod dubiũ nõ est confirmat. Argumẽtatio ipsa est tractatio argumẽti dilatatio atq̧ exornatio

atq; exornatio: duo autem Argumentationem significare & Ci. ostendit cum ait. Nā & argumentatio nomine uno res duas significat: id q; & inuentū in aliquam rē probabile: aut necessarium argumentatio uocatur: & eius inuenta artificiosa expolitio. In uno quoq; genere causæ iudicialis: quæcunq; causa iudicialis fit: siue Cōiecturalis: siue legitima: siue iuridicialis. Ornate: qm̄ argumenta dilatantur: & āplificant nō ār minutis iterrogatiunculis: & cōcisa nimis ofone qd̄ facit dialecticus absoluūt. Absolute: pfecte: ut ptibus suis oibus cōstet absolutum enim id uocatur cui nihil deest & siue tres partes habuerit: siue quatuor: siue quinq; absoluta argumentatio appellabitur modo nihil omittat necessarium: nihil dicat superfluum. Nam fere: & cætera. Vere de argumentatione facienda præcipiendum fuit qm̄ inuenire q̄ causæ prosint unus quisq; facile pōt: inuenta uero exornare: & expedite pronunciare difficile est: idē sic ait li. de inuentione. Atq; inuenire quidē ois ex his locis argumentatio poterit: inuentam exornari: & certas inpartes distingui: & suauissimum est: & summme necessariū: & ab artis scriptoribus maxime neglectū. Et paulo post magna cum cura & diligentia locus hic omnis considerādus est: qd̄ non solū rei magna utilitas est: sed præcipiēdiq; summa difficultas. Hæc enim res utilitatem ostendit: quam non mediocrem orator consequitur: cum expolite argumenta & expedite pronunciare didicerit. Quadruplex autem est: ut a Cicerone proponitur prima ne diutius quam necesse est: in aliqua argumentatione immoremur: secunda ne eodem idētidem reuertamur: tertia ne incohatam argumentationē reliquamus: quarta ne ad aliam icommode trāseamus. Ne diutius & c̄. Nā certo numero partium diffinit argumētatio: illis absolutis ad aliā argumentationē intelligimus transeundū esse. Nec eodem: ut uno tractato argumento: ad illud idem reuertamur. Neq; inchoatam: nam cum partes argumentationis cognouerimus: non prius relinquemus q̄ eam absoluerimus. In cōmode si non apte sequentē argumentationē cū superiore cōiunxerimus: & ex abrupto trāsitū fecerimus. Itaq; hac rōne & c̄. Nō solū inqt nr̄a: sed & auditorū memoria iuuari hac rōne poterit. Cum. n. in suas ptes cām diuiserimus: & unāquenq; suis argumētationibus cōfirmauerimus: qd in unaquaq; dictum a nobis fuerit: & nos meminisse poterimus: & auditores pcipe ac mēoriæ cōmēdare. Ergo absolutissima & c̄.

quemadmodum ipsas argumentationes ornate & absolute tractare possumus: nam fere non difficile est inuenire quid sit causæ adiumento difficillimum uero est inuentum expolire: & expedite pronunciare. Hæc enim res facit: ut neq; diutius: q̄ satis sit in iisdem locis cōmoremur: neq; eodem idētidem reuoluamur neq; inchoatam argumentationem relinquamus: neq; incommode ad aliā deinceps transeamus. Itaq; hac rōne: & ipsi meminisse poterimus qd quoquo loco dixerimus: & auditor cū totius causę tum uniuscuiusq; argumētationis distributionem percipere & meminisse poterit. Ergo absolutissima ac perfectissima argumentatio est ea: quæ in quinq; partes est di

Cōiecturalis
legitima
iuridicialis
Causæ

qd Enthymema: qd epicherema sit: qd inuicē differāt: in principio huius secūdi libri ex Quintilia. auctoritate ostēsum est: cū aūt de materia a Cicero. dictū sit: hoc ē de locis q sex fuerūt: pbabile collatio: signū argumentū cōsecutio. Approbatio in qbus oia psonæ & negocio attributa cōtinent cōsequēs fuit ut de epicheremate quā argumentationē nos uocamus pcepta traderent. Hæc ad elocutionem ptinet: ex dialectica sumit: sed laxius a rhetore tractat: estq; artificiū nō inueniendi: sed dicendi: & fit duobus modis: quod & Aristoteles dicit aut p inductionē: aut p syllogismum: quem nos ratiocinationem appellamus. Aristo. inductionē dicit eē q̄ aīus auditoris ab eo qd̄ nō dubiū ad credendū id qd̄ dubiū est inducit: hac phi utunt: & ci. in rhe. de inuen. philicū de iductiōe exēplū dat quo socrates refert Aspasiā cū xenophōtis uxore: cū ipo xenophōte locutā esse ratiocinatio est oratio ex ipa re pbabile aliqd eliciens: qd̄ expositū & p se cognitū sua sui & rōne confirmet hæc ad syllogismos ptinet quorū aliq qnq; ptes: aliq tres: aliq quattuor: aliq sex fecerūt. Ci. & hic & li. de inuētiōe quinq; eē defendit Quītiliano: & si hoc iprobat Ci. tres solūmodo uident ptes eē: id qd̄ q̄rit: id p quod pbat deīde id qd̄ ueluti ex cōsensu antecedētiū adiicit: ut sit pria pars: intētio: secūda assumptio: tertia connexio. Nā cōfirmatio primæ ptis ac secundæ exornatio eisdē inqt cedere pñt quibus subiiciunt in tribus ptibus quas facit: non esse sp eandē formā dicit Quintilianus: sed unā in qua idē concluditur quod intendit: ut anima immortalis est. Nam quicquid ex seipso mouetur: immortale est: anima autem ex seipsa mouetur: immortalis igit est: altera est complexio non par intentioni sed uim habēs parem: ut mors nihil ad nos: nam quod est dissolutum sensu caret. Quod autem sensu caret nihil ad uos. In alio genere non eadem propositio est quæ concessio: ut omnia animalia meliora sunt q̄ in anima: nihil autem melius est mundo mundus igitur aīal ē. Epicheremata nullo differūt a syllogismis. nisi q; plures habēt species & uera ueris colligūt id ē necessaria necessariis. Epicheremaris circa credibilia usus est. Nam si cōtigeret: semper controuersiam pbare cōfessis uix esset in hoc genere usus oratoris. Syllogismus est. Si peperit: cum uiro concubuit: peperit autē igitur cū uiro concubuit: hic ueris uera probantur. Sed cum dr̄ si puluis in calceis erat ex itinere fuit: at qui puluis in calceis erat ergo ex itinere fuit uel hoc modo: si uestis erat cruentata cedes ab eo facta fuit: sed uestis erat cruentata ergo cedes ab eo facta fuit. Hæc credibilia sunt non necessaria: & sunt Epicheremata quæ non nuda tractantur ab oratore sed rationibus multis & exornationibus dilatantur: amplificanturq;. Epicheremaris Quinq; partiti exempla duo in rhetoricis de inuentione ponit Cic. quorum alterum cuius propositio est me

Inductio

Ratiocinatio

lius curantur quæ consilio geruntur quã quæ sine consilio administrantur ad more pertinet:alterũ cuius pro
positio est omnes leges iudices ad cõmodũ rei pu. referri oportet:ad causam legitimam de scripto & senten/
tia. Ergo absolutissima &c. quãdo tantum utilitaris argumentatio affert. Sciendum est inquit:absolutissimã
eam esse quæ quinq; partibus constat. Nec ab re dixit absolutissimam:quoniam est quæ ex tribus aut quatuor
partibus constat:sed perfectissima nõ est:eadem autem ratione argumentatio tractata aliis q̃ tripartita: aliis
quinq;partita uidetur. Nam sunt qui rationem propositioni exornatiõem assumptioni subiiciant. Cuius sen
tentiæ diximus & Quintilianũ fuisse: Ciceroni illa cõ
modior partitio uidetur:quæ in quinq; partes distri
buta est:quã omnes ab Aristotele & teophrasto pro/
fecti secuti sunt. Propositio argumẽtationis quinq;
partitæ quãlibet partem more suo diffinit ab eo q̃d
efficiat. Vt quid efficit propositio? ut illud summa.
tim intelligatur: quod probare intendimus. Ratio
quid efficit ratio? ostendit uerũ esse q̃d probare iten
dimus. Rationis confirmatio: hæc multis indiget
rõnibus:ut breuiter expositam rationem confirmet
quam assumptionem Cicero appellat in rhe. de in.
uentione parum prodesset rationem propositionis
probasse:nisi assumptiuæ? rationis probaretur. Ex/
ornatio. Quid hæc efficit? ut res honestaf & locuple
tetur ab exẽplis:quæ sunt a maiori ad minus: & cõ.
tra:a similibus:repugnantibus cõsequẽtibus: absur.
dis & cæteris magis speciosa est & elegans exercita.
tio:q̃ necessaria. Honestandæ: ornandæ. Locuple
tandæ:augendæ:& dilatandæ:quod non facit diale.
cticus. Confirmata per rõnem: & rationis confir//
mationem. Complexio per hãc q̃d cõficit ex omni ar
gumentatione breuiter exponit:exempla: argumen
tationũ licet innumerabilia inueniré:sed illa impri.
mis pulchra est: qua apud Ciceronem in catone ma
Propositio iore Architas tarentinus uoluptatem ĩpugnat hoc
modo. Nulla capitalior pestis q̃ uoluptas corpis ho/
Ratio minibus a natura data ẽ ꝓpositio ẽ. rõ cuius uolupta
Confirmatio tis auidæ libidines temere & effrẽate ad potiũdũ ici/
tant cõfirmatio seqtur q̃ multiplex est hinc patriæ ꝓditiões: hinc reꝝ publicaꝝ euersiones: hinc cũ hostibus
clandestina consilia nascunt:Nullum deniq; scelus:nullum malũ facinus est ad quod suscipiendum non libido
uoluptatis impellat: stupra uero & adulteria & omne tale flagitium nullis aliis illecebris excitaf nisi uoluptati/
bus:Cumq; homini siue natura siue qs deus nihil ꝑstabilius mente dederit huic diuino muneri atq; dono nihil
est tam inimicum q̃ uoluptas. Neq;.n. libidine dominãte temperantiæ est locus oĩno neq; uoluptatis in regno
Exornatio uirtus potest consistere:sequitur exornatio quod quo magis intelligaf:fingite aio tanta aliquẽ incitatum uo.
luptate corporis:quanta percipi põt maxima nemini dubium est quin tam diu dum ita gaudeat nihil agitare
Complexio mente:nihil cogitatione consequi possit. Quo circa nihil tam detestabile est tamq; pestiferum quã uoluptas:
& hæc complexio erat. Causam ostendemus ulyssi &c. exemplum subiicit quinq;partitæ argumentationis
quod superius quoq; positum est. de Vlysse qui a teucro accersitur capitis:q; Aiacem in silua occidisset. Eum
enim cum cruentato gladio inuenerat iuxta occisi fratris cadauer:qui cum rescisset: quæ per insaniam fecis/
set gladio incubuerat. In coniecturali itaque causa hæc erit argumentatio. Nam sic Teucer intendit:occidi
sti Aiacem:non occidi respondet Vlysses:& quæstio est:an occiderit. Multæ enim afferri possunt suspitiones:
& si non occidit: quibus uerisimiliter ostendi potest occidisse:quia inimicus erat quia timebat:quia a tali crimi
Propositio ne alias non abfuerat: quia cum cruentato gladio inuentus est. Quæ omnia Argumentatio hæc: quam in
Vlyssem accusator intendit:compræhendisse uisa est. Causam propositio est. Causam ostendemus iudices
Ratio Vlyssi fuisse:quare aiacem interficeret. Inimicum enim & cætera. Ratio est propositionis: quæ sumitur a
probabili:quod diuiditur in causam & uitam. Causa inducit hominem ad maleficium commodorum spe:aut
incommodorum uitatione uitandi autem incommodi rationem Vlysses habuit: quia inimicum acerrimum
Confirmatio de medio tollere uoluit:a quo summum periculum metuebat hæc ratio breui subiectione propositionem ue
ram esse demonstrat. Videlicet illo & cætera. Confirmatio est rationis:quæ ex pluribus constat argumen
tis:& est locus a contrario:quod sic diffinitur: Cõtrarium est quod positum in genere diuerso ab eo cui con.
trarium esse dicif plurimum distat ut frigus a calore:uita a morte:Contraria sunt incolumis & non incolu..
mis salus & mors. Sperabat:alia ratio quæ tamen eadem uidetur cum præcedenti:quid enim distat illo in/
columi se incolumen non futurum:& sperabat illius morte salutem sibi comparare? Consueuerat. hic locus
a uita sumitur per consuetudinem ait enim supra deinde uita hominis ex antefactis consideranda est primũ
igitur

stributa propositionẽ rõnem rationis cõfirma
tionẽ:exhortationẽ:cõplexionem: propositio
est per quam ostẽdimus sũmatim quid sit:q̃d
probare uolumus:ratio est causa quæ demon
strat id uerũ esse quod intendimus breui sub
iectione:rationis confirmatio est ea:quæ plu.
ribus argumentis corroborat breuiter exposi
tam rõnem. Exornatio est: qua utimur rei ho
nestãdæ:atq; locuplectandę causa:confirma.
ta argumentatione. Complexio: quæ conclu
dit breuiter colligens partes argumentatiõis.
disce igitur quinq; ꝑtibus:ut absolutissime uta.
mur hoc modo tractabimus argumentatio.
nem. Causam ostẽdimus Vlyxi fuisse: quare
interfecerit Aiacẽ: inimicũ.n.acerrimũ de me
dio tollere uolebat:a quo sibi non iniuria sum
mum periculũ metuebat. Videbat illo incolu
mi:se incolumẽ nõ futurũ:sperabat illius mor
te salutem sibi comparare. Consueuerat: si iu.

Igitur quæretur nunquid simile fecerit: uel aliquando in similem suspitiōem uenerit. Mors īdigna palamedis. Qui ulyssis fraudibus & falsis criminationibus lapidibus a græcis interemptus est: ut in secundū æneidos seruius scribit. Ergo &c̄. non solum in fine argumentationis sed etiam partium eius: si longiores fuerint conclusio desideratur: & fieri id solere in rhetoricis de inuentione Cicero docet: hic confirmatio rationis: quoniam longior fuit per epilogum concluditur quod ideo fit ut auditorum memoria renouetur. Ergo ex his quæ supradicta sunt causam ulyssi fuisse apparet: cur alacem occiderit. Metus periculi locus a causa ratiocinatiua.

re non poterat iniuria q̃uis inimico exitū machinari: cui rei mors indigna palamedis testimoniū dat. Ergo & meus periculi hortabatur eum interimere a quo suppliciū uerebatur: & cōsuetudo peccādi maleficii suscipiēdi remouebat dubitationē: oēs. n. cum minima de causa peccata suscipiūt: tū uero illa: quæ multo maxima sunt maleficia aliquo certo emolumēto inducti suscipere conātur: Si multos induxit in peccatum pecuniæ spes: si complures scelere se cōtaminauerūt ĩperii cupiditate. Si multi leue compendiū fraude maxima cōmutauerunt: cui mirū uidebit̃: istū a maleficio ꝓpter acerrimā formidinem non se temperasse. Viꝝ fortissimū: integerrimū: inimicitiarū persequētissimū: iniuria lacessitū: ira exuscitatū: homo timidus nocens: cōscius sui peccati: insidiosus inimicū incolumen esse noluit: cui tandē hoc mirū uidebit̃. Nā cum feras bestias uidemus alacres & erectas uadere: ut alteri bestię nocerant: nō incredibile est: putandum istius quoq; animū feꝝ: crudelē: atq; inhumanū cupide ad inimici perniciē profectū: pręsertim cū in bestiis nullā: neq; bonā: neq; malā rationē eē uideam9: in isto plurimas & pessimas rōes semper fuisse itelligamus. Si ergo pollicitus sum me daturū cām: qua inductus ulysses ad maleficiū accesserit: & si inimicitiaꝝ acerrimā rōnem & piculi metum intercessisse demōstraui: nō est dubiū quin cōfiteatur causam maleficii fuisse. Ergo absolutissima argumētatio ea est: quæ quinq; partibus cōstat: sed ea nō semper est necesse uti: tum enim complexioni su-

Consuetudo a uita. Omnes enim &c̄. Exornatio est quæ exemplis constat a maiori ad minus: & econtra a cōtrariis: a similibus quæ omnia sūt adiūcta negocio. Hic a minori ad maius exornatio fit. Et si inqt ne minora quidem peccata homines sine causa suscipiunt maiora sine causa eos non suscipere certū ē. Maxima autem perdendi alacis Vlyssi causa extitit. — Exornatio

Si multos &c, in parte exornationis quæ a minori fit ad maius uim maximam natura habet. Cum. n. cā aliqua crimen aliquod paruum cōmitti probatur rem magnam: magna de causa cōmitti facile psuadetur. Et si inquit pecuniæ: spes aut imperii cupiditas ad maleficium impellunt: quanto magis salus & cōseruatio uitæ impellere debet. Si plures ueram ea esse oportet: a quibus similitudo ducit̃ ut negare nemo possit pecunia autē ad maleficiū multos impelli nemo negare audebit. Si multi: rursus a minori ad maius: comparatio est: si inquit multi fraude maxima ob puum lucrum usi sunt. Cui mirū esse debeat: ob magnū lucrū Vlyssem ad cedē alacis descēdisse. compendium autem utilitatē significat dispendiū uero damnū Pli. in naturali historia cū olei uel lignorum compendio aliquid coqui dicit hoc ē cum minore impensa & reseruatione: & sic dicā olei & lignorum. Significat compendium & uiam breuiorem. Ouidius: Et per cōpendia mōtis præcipitata ruit. Lucanus item ait dispendia siluæ pro uia longiore. Est Compendium & breuis alicuius artis præceptio. Cōmutarūt hoc ē ut lucrū facerēt fraude maxima usi sunt: ut ꝑ lucro fraudē dederint. Cui mitū cām hūit aggrediēdi maleficii Vlysses metū uidelicet queluti q̄dā necessitas est. ut parendū ei oīo sit. — Compēdium Dispendium

Virū fortissimū: Locus ē a simili ꝑ cōtentionē antithera. n. sūt: q̄ maxīe exornatiōibus cōueniūt. Singula āt singulis opponunt̃: fortissimo timidus itegerrio nocēs inimicitiaꝝ ꝑsequētissimo cōscius peccati: ira exuscitato insidiosus. Nā cū: &c. exornauit a minori ad maius ꝑ cōtrariū: nūc itē a minori ad maius sed ꝑ simile exornat. Si inqt feræ q̄ rōne carēt: feras alias ĩpetu quodā inuadūt: quāto illud magis hoīes facere par ē: malos: crudeles: atq; in humanos: q̄ rōe utūtur: cū cā nō deest: q̄ ad maleficiū eos ĩpellat. Istius Vlyssis. Neq; bonā neq; malā. Si adeo hoī rō data ē. qd̄ Ci. ēt & phi ueteres ꝓbāt: ne uestros cōmemorē: cur malā dixit rōnem. Quod. n. a deo datū est: nō nisi rectū: & bonū pōt esse: deus q̄dē rōnē homini cōcessit: ut q̄ bona sūt eligat: q̄ mala effugere cōtendat: sed cū aliq̄d peccat: & malū essē qd̄ peccat itelligit: rōne a deo data male utit̃ utentis igit̃ uitio rō mala fit: & uitii uomine nō rōis icipit appellari. — Anthitheta

Si ergo &c. Cōplexio ē quā fieri ꝑ enūerationē dixit cū breuiter collatis argumētatiōis ptibus illud infert̃ qd̄ ex his conficit̃. Si ergo ꝓpositio hæc est. Et si inimicitiarū &c. rō. Et periculi &c. rationis cōfirmatio. Nō est dubium: hic infert̃ quod intendebat̃. Exornatio in conclusione nō repetitur: quia non conficit argumentū sed locupletat: & sine ea esse illud integrū posset. Ergo absolutissima &c. sicut rōnibus & exēplis ostensum est: illa pfectissima est argumentatio: q̄ quinq; partita est. Sed ea uti nō semper necesse est. Quoniam non semper propositio indiget approbatione. Cum quiddam perspicuum in se cōtinet. Quod autem inter omnes constat approbare nihil attinet ut in hac argumentatiōe. Si quo die furtū perusiæ — cōplexio

factum est:eo die ego rhodi fui:furari nõ potui:hoc quia perspicue uerum est nihil attinet approbare: Quare assumi statim oportet hoc mõ fui ãt rhodi eo die:fit & tripartita argumẽtatio:rõne & rõnis cõfirmatione pretermissa:hoc mõ: Aut metuamus turcos oportet:si eis non repugnauerimus:aut eorũ potentiã destruamus. At metuere quidẽ non oportet:reliquũ igitur est:ut potentiã destruamus: Nõ nunq̃ & cõplexiõe:ut hic Cic. ait: oportet supersederi:cum id perspicuũ est:qd̃ conficit̃ ex rõcinatione. Quod si fit bipartita quoq; fit argumentatio. Hoc mõ. Si peperit uirgo nõ est:peperit:ergo nõ est uirgo:si spirat mortuus non est:spirat autem Ciceroni autẽ in rhe. de inuentione:omnem rõcinationẽ semper cõcludendum esse uidet̃:hic a seipso dissentit. Quot ãt modis cõplexio fiat ex Quĩtiliani auctoritate superius ostensum est. Cic. quoq; in hisdẽ rhetoricis ostendit. Parũ locuplex &c. si res de qua agitur simplex nimiũ fuerit:ut similitudines nõ recipiat. Vt si cruentata uestis fuit:ex cede fuit:sed cruentata uestis fuit igit̃ ex cæde fuit. In omni Concludit quod superius præcipit. Duabus postremis exornatione & complexione quæ partium argumentatiõis postremæ sunt. Hæc rõ &c. ut si res simplex fuerit: & tenuis nulla utamur exornatione:si admodũ breuis:omittamus cõclusionẽ q; renouare auditori memoriam opus non sit. Ergo tria ostẽdit:argumentationum genera esse: unũ absolutissimũ quinq; apertium: alterũ Quatuor sublata uel exornatiõe uel cõclusiõe:& hoc mediocre est: Tertium sublata utraq; quod tenue est:sed tamen perfectum.

Duo sunt genera &c. Non satis fuit Ciceroni:quæ facienda essent ostẽdere nisi ẽt q̃ uitanda uiderentur:admoneret docet .n. quo pacto aduersariorũ confirmatio per argumentationem facta diluatur: aut infirmet̃: aut eleuetur in qua re facienda hisdem locis utimur Inuentionis:ex quibus confirmandi ratio sumpta fuit confirmationi autẽ & confutationi omnis sublacet argumentatio:sed Confutatio tribus modis occurritur:ut Quĩtiliãus docet:aut enim expugnatur intentio:aut assumptio:aut conclusio:non nunq̃ omnia intentio expugnatur hoc modo:qui milonem accusabant sic intendebant:non debere lucem intueri: qui a se hominem fateretur occisum:qui defendebant sic intentionem expugnabant:iure occidi eum:qui insidiatus esset:& qui eum occiderit:intueri lucem posse. Expugnatur assumptio omnibus his quæ de refutatione præcipiuntur:ratio non nunquam uera est:cum propositio uera non sit. Aliquando ueræ propositionis falsa ratio est:ut Virtus bonum est. Huic propositioni siquis falsam rationem subiiciat:q; ea locupletes faciat Vere intentionis falsa fit ratio:Complexio autem uera negatur: cum aliud colligit q̃ id quod ex prioribus conficit̃ aut nihil quod ad quæstionem uidetur pertinere. Non est uera fit:insidiator iure occiditur: nam qui curauit: ut uim afferat ut hostis:debet etiam ut hostis repelli. Recte igitur Clodius:ut hostis:occisus est:non utiq; defensor dicet. Non dum enim clodium insidiatorem fuisse ostensum est: sed fit uera cõnexio:recte igitur insidiator ut hostis occiditur:sed ut potest uera esse intentio:& ratio & tamen falsa conclusio: ita si illa falsa sunt nunq̃ ẽ uera cõclusio. Vt omnes scholastici audiunt:tu non es scholasticus:igitur non audis: propositio uera est:& assumptum eius uerum:sed conclusio falsa:non enim excluditur:ut is non audiat quicunq; scholasticus: non sit:item nullus audit nisi scholasticus:tu non es scholasticus:igitur tu non audis: ergo si propositio: & assumptio uere erunt:Cõclusio falsa esse poterit:sed eadem si propositio uel assumptio falsa fuerit:uera esse nõ poterit ut prioribus exemplis manifeste cognoscitur hæc fere Quintilianus: sed Cicero in rhetoricis de inuentione enarratius de hac re loqui uidetur quippe qui dicit:omnem argumentationem rephendi: si aut ex his quæ dicta sunt non conceditur aliquod unum pluraue:aut his concessis complexio confici ex his negatur aut si genus ipsum argumentationis uitiosum ostenditur: aut si contra firmam argumentationem alia æque firma: aut firmior ponitur. Quæ omnia subiectis aperit exemplis: Hoc loco uitiosarum argumentationum duo genera dicit esse; cum aut falsa fuerit:aut nugatoria falsa intelligitur cum partem sui aliquam falsam habuerit:nugatoria uero:cum ratio leuis & friuola subiecta fuerit falsa erit:ut si quis dixerit:nemo est qui nõ pecuniam:q̃ sapientiam malit:mercatores pecuniam q̃ sapientiam malunt: igitur nemo est qui non pecuniam q̃ sapientiã malit. Nugatoria uero ut siqs dixerit danda phylosophiæ opera est qm̃ hominẽ uagari non finit: sed domi libris affixum tenet:friuola ratio quæ firma esset:si diceretur quoniam beatos facit:uel quoniam moderate quicqd acciderit ferre persuadet. Vnũ qd̃ &c. uidelicet cũ falsa fuerit argumẽtatio nugatoriũ nugis:& uerbis

persedendum est: si res breuis est: ut facile memoria cõpræhendatur: tum exornatio permittenda est: si parum locuples ad amplificandum: & exornãdũ res uidetur esse. Sin & breuis erit argumentatio: & res tenuis: aut humilis: tum exornatione: & complexione supersedendum est: ideo in omni argumentatione de duabus partibus postremis hæc quã exposui ratio est habenda. Ergo amplissima est argumentatio quinq;partita: breuissima ẽ tripartita: mediocris sublata: aut exornatione: aut cõplexione quadripartita.

¶ De argumẽtis.

Duo sunt genera uitiosarum argumentationum: unum quod ab aduersario repræhendi potest idque pertinet ad causam. Alterum quod tam & si nugatorium est: tamen nõ indiget reprehensione.

uerbis minime necessariis compositum hoc q̄uis falsum non sit:superfluum tñ est:& derisum meretur. Indi/get repræhēsione:qm̄ superfluum. Quæ sint &c.utrunqꝫ dicit:& falsum & nugatorium quō refelli:& con/temni possit exemplis ostensurum aliter ea cognosci non posse. Hæc cognitio duplicem utilitatem uitiosaꝝ argumentationum hac cognitione afferri dicit:in quo attentos auditores reddit. Quoniam igitur singula rum argumentationum uitia se patefacturum ostendit. Plenam cui nihil desit. Perfectum in qua nihil sup/fluum sit. Tentare unam quamq̄ argumentationem;an uera sit nunqd probet an uera similitudo sit.

Quę sint quæ repręhensione confutare conueniat:quę caute contemni:atq; uitari sine reprę hensione:si exempla subiecero:dilucide intelligere poteris. Hæc cognitio uitiosarum argu/mentationum duplicē utilitatem afferret:nā & uitare in argumentatione uitium amone/bit:& ab aliis non uitatum commode repræ/hendere docebit:Quoniam igitur ostendim9 perfectam & plenam argumētationem ex qn qꝫ partibus constare:in una quaqꝫ parte argu/mentationis:quę uitia uitanda sunt conside/remus:ut & ipsi ab his uitiis recedere: ac ad/uersariorum argumentationes hac pręceptione in omnibus partibus tentare: & ab aliqua parte labefactare possimus.

❡De uitiosa expositione.

EXpositio uitiosa ē:cū ab aliqua aut a maiori parte ad omnes cō fertur id quod nō est necessario oībus attributum:ut siquis hoc mō expōat.Omnes qui in pau/pertate sunt:malunt maleficio parare diuitias q̄ officio paupertatē tueri. Siqs hoc mō expo fuerit argumentationē: ut non curet quærere qualis rō:aut rationis cōfirmatio sit:ipsam fa/cile repręhendemus expositionem:cū ostēdi/

EXpositio. A prima argumentationis par te incipit:q̄ expositio:uel intentio:uel ꝓ/positio appellatur ostēdit aūt quō:& qua rōe uitiosa eē possit. Primū uitium est:cū id quod ipāle ē aut multorum nō tñ omnium : tanq̄ generale ponit:& oīum esse dr. Secundum:cū id qd̄ raro fit:omnio fieri negatur.Tertiū cū aliqua res idonea in collectione ꝑtermittitur. Quartū cū exposi/tio ex falsa cōstat enarratione.Quintum cū nimis lō ge reperitur in rhetoricis de inuentione partim hæc prim alia intentionis posuit uitia:primum autem est: si quod pro credibili sumptum est:infirmatur: qꝫ aut perspicuæ:falsum est:hoc modo:nemo est:qui nō pe/cuniā q̄ sapiam malit:aut ex contrario quoqꝫ aliquid habet hoc modo: Quis ē qui non officii cupidior sit q̄ pecuniæ aut oio est in credibile:ut si aliquē constet eē auāꝝ & dicat alicuius mediocris officii cā se maxi mam pecuniam neglexisse:aut si qd̄ in qbusdā homi nibus aut rebus accidit:id oībus dicat̃ usu uēire:Hoc mō q pauperes sunt iis antiquior officio pecunia est. Qui locus desertus est i eo cædem factā eē oportet. In loco celebri homo occidi q potuit? aut si id qd̄ ra/ro fit fieri?oio negat̃ ut nemo pōt neqꝫ ꝑteriens neqꝫ uno aspectu in amorē incidire. Ab aliqua aut mino/re ꝑta &c. Ut uitiū hoc quo pacto fiat facilius cogno scatur. Sciēdū est enunciationū q̄ axiamata græci ꝓ positiōes Dialectici nostri uocāt alias ueras;a'ias fal/sas eē:item alias affirmatiuas:alias negatiuas rursus enunciatio siue affirmatiua fuerit:siue negatiua : alia uniuersalis est:alia particularis:alia indefinita:alia sin gularis:uniuersalis affirmatiua est illa:in qua ꝓponit̃ signum uniuersale affirmatiuū ut omnis homo cur/rit sunt aūt signa uniuersalia oīs nullus & similia:uni uersalis negatiua est illa in qua ꝓpōitur signū uniuer/sale negatiuū:ut nullus uel aliquod qd̄ eādē uim ha bet ꝑticularis enunciatio est:in qua ꝓponit̃ signū ꝑti culare:ut qdā sunt aūt particularia signa:aliqs qdam & cætera hmōi. Enunciatio indefinita est:in qua nomen appellatiuum ponit̃ absqꝫ signo:ut homo est animal.Enunciatio singularis est:in qua ponit̃ nomen ꝓpriū:qd̄ terminū discretū uocāt dialectici:uł in q̄ ponit̃ terminus cōis:hoc ē nomē appellatiuū cū ꝓnoīe demonstrati/uo:ut franciscus disputat & hic hō currit:uitiū ē igit̃ cū uniuersalis ponit̃ affirmatiua q̄ uerificari mīme pōt:& cui ꝑticularis negatiua cōtradicit:ut oēs q in pauptate sunt &c.& aliqs q in pauptate est nō mauult &c. Poni aūt ut uera eēt expositio:& uerificari p oēs posset ꝑtes ꝑticularis affirmatiua dēr aliqs paup ad maleficiū paup tate cōpellit̃:uniuersalis affirmatiua & ꝑticularis negatiua:uel uniuersalis negatiua:& ꝑticularis affirmatiua de cōsimilibus subiectis ꝑdicatis & copulis ꝑ eodē ꝑcise supponētibus sūt cōtradictoriæ:duo āt cōtradictoria eē simul uera uel simul falsa nō possūt:& si uniuersalis ē uera ꝑticularis ē falsa & ecōtra: itaqꝫ si hæc uniuersalis falsa ē:oēs q in pauptate &c.hæc ꝑticularis uera erit aliqs q in pauptate ē nō mauult maleficio &c. Oēs q sic enūciat arguit a fortuna:q̄ in attributis ꝑsone considerat̃:cū pauptate īductū aliquē ad maleficiū dicimus: ut si aliqs furti accuset̃ hoc mō:fecisti furtū:nō feci:q̄stio ē an fecerit:q accusat & ab attributo ꝑsone arguit:argu mētationē instituit cuius ꝓpositio eē eiusmōi dēt:ut impugnari nō possit:nā cū dicit oēs paupes ad maleficiū pauptate impelli:hic paup est:iō pauptate ad maleficiū cōpulsus ē. Verisimile qdē est potuisse ad maleficium pauptate cōpelli:sed minime necessariū qm̄ nō oēs q in pauptate sunt ad maleficiū cōpellunt̃: ut curius & fa/britius:quos admodū pauperes:cōstat fuisse cōtinentissimus:necesse est uera sit uniuersalis affirmatiua:ut ꝑti culari negatiua occurri ei nō possit. Qualis rō aut &c.nō.n. ꝓbare hāc expositionē poterit.Nā fiēr multos in medium ꝓferet:qui pauptate inducti maleficium sunt aggressi:multos:& ipse enumerabit aduersarius: qui i

Exposi/tio Proposi tio Intētio ꝑ eodē

Vitiosa exposi/

Vitiosa exposi/tio.i.

extrema paupertate caste integreq; uixerunt. Iniuria iniquum enim est:id pauperi ꝓbo & honesto dedecori
ascribere:quod pauper improbus:atq; in hõestus commiserit:neq; aliorum uitia uitam nr̃am si proba fuerit:
Vitiosa contaminare debent. Item uitiosa &c.hoc uitium superiori contrariũ est:illic uniuersalis affirmatiua ponit̃:
propositio quam pticularis negatiua ueram esse non finit.Hic uero uniuersalis negatiua est:quam pticularis affirmatiua
.ii. impugnat.Nemo põt uniuersalis negatiua est. Accusatur aliquis q; semel uisam statim amauerit.& rapuerit:
uel uiolauerit:qui defendit:non esse uerisimile hoc dicit :qm̃ nemo potest uno aspectu:nec præteriens in amo
rem incidere:cui expositioni statim accurritur pticu
lari affirmatiua:aliqs põt uno aspectu &c. nã & si ra-
ro contingit:tamen cõtingit. Nam frequẽter semel
uisa puella põt amari:ut in Eunucho semel uisam pã
philam adamat cherea & in Virgilio pastor inqt :ut
uidi:ut perii:in me malus abstulit error. Nõ nemo
&c.aliqs.Negatio præposita facit æqualere suo con
tradictorio:ut nõnullus homo currit æquiualet huic
aliqs homo currit.Negatio uero postposita:æqualet̃
facit suo cõtrario:ut nullus ñ homo currit : æqualet
huic omnis homo currit. Omnino nihil differt q̃uis
uero fiat: dicet expositiõis impugnator : ut p̃teriens
aliqs semel uisam adamet :aliq̃do tñ fit : & si aliq̃do
Vitiosa fit:expositio tua falsa est. Item uitiosa expsitio est
Intentio &c.Enarratio p̃positio est: q̃ per enumeratiõem fit:
.iii. & sic a Cicerõe diffinitur:Enumeratio est in qua plu/
Enarra/ ribus rebus expositis:& cæteris infirmatis : una reliq̃
tio ppositio necessario infirmatur:hæc rep̄hendi põt :si aliqd i ea
est p̃termissum ostenditur:& in sufficiẽs appellat̃: Quæ
uero hanc seqtur pauca cõpræhẽdit:cum plura sint:
comp̄hendenda:uim habet magnã q̃ p enumeratio
nem argumentatio fit hoc mõ aliqs ex uobis tribus
Frãcisco librum furto subtraxit:sed nec tu subtraxi-
sti:nec tu relinqtur ergo ut tertius furatus sit:ex suffi
cienti cõstat partium enumeratione hæc expositio:
si tres tm̃ affuerint:q; si qnq; affuerit:& tres tm̃ enu
merauero:enũciatio mala erit. Vitiũ igitur cõmitti
tur:si partium enumeratio sufficiens minime fuerit:
& aliquid quod enumerari possit:& debeat p̃tereat̃:
qd sequenti aperit̃ exemplo:quo hominem ab hære/
de interfectum esse aliqs probare cõtendit:& argu-/
mentum sumit a causa ratiocinatiua :nam q occidit
hominem a quo hæres institutus fuit :cãm uidet̃ ha/
buisse commodi consequẽdi . Multa igitur colligit
accusator:sed aliqd p̃terit:qd necessario ponendum
fuit unde eius enunciationi ab aduersario statim oc
curritur tribus modis enarrationem uitiosam intel
ligi in rhetoricis de inuentione docet Cicero :si aut
p̃teritum qd dicimus:aut infirmum aliqd enumera
tum:cum aut contradici possit:aut cã non sit: quare
non honeste possimus concedere:& subiectis decla/
rat exemplis. Collegisse:unde & collectio ab aliis
hæc enumeratio appellatur. Idoneam:quæ præte/
riri non debuit. Quoniam igitur : hæc est præposi-
tio:& ad coniecturam pertinet:factum enim apparet.sed a quo factum sit dubium est. Prædones &c.postq̃
enumerauit intentioni suæ obstantia tollit:sic enim intendit:a te occisus est: qui hæres ab illo in testamento
factus fueras. Nam in huiusmodi &c.uere uitiosa enumeratio est:quoniam repræhendi a nobis potest: si ab
aliis potuisse occidi ostenderimus:ut ab aliis cohæredibus:uel seruis. Familia a seruis qui morte domini li/
bertatem consequebantur. Cum hoc modo &c. cum aliquid præteritum ostendemus:facile aduersarii enu
Vitiosa merationem dissoluemus. Item uitiosa &c.Friuola nimis hæc expositio est:quæ multa prætermittit: & re/
propositio præhendi facile potest:differt a superiori hoc uitium: etiam in hoc q; in illa enumeratiõe nota est disiunctiõis:
.iiii. hic uero copulatiõis ad ueritatẽ disiũctiuæ affirmatiuæ sufficit alterã ptẽ uerã eẽ ut tu es hõ:uel tu es æquus:
tu es hõ:ergo tu nõ es æquus. Ad ueritatẽ copulatiuæ affirmatiuæ reqrit̃ q̃libet ptẽ uerã eẽ:ut tu es hõ:& tu
es animal. Duæ sunt res &c.a cã & hic sumitur argumentũ:sed impulsiua. Quid amor:duas tm̃ dicis cãs

mus id quod in aliquo paupe iprobo sit:i oẽs
pauperes id falso & iniuria cõferri . Itẽ uitiosa
expositio est:cum id qd raro fit: fieri oĩo nega
tur hoc mõ. Nemo põt uno aspectu neq; p̃te
riẽs in amorẽ incidere.Nam cũ non nemo de-
uenerit in amorẽ uno aspectu & cũ ille nemi-
nẽ dixerit oĩo nihil differt . raro id fieri dũmõ
aliquãdo fieri:aut posse fieri intelligat̃.Itẽ ui-
tiosa expositio est cũ oẽs res ostendemus nos
collegisse:& aliquã rẽ idoneã prætermus hoc
modo. Quoniã igit̃ hoiem occisum cõstat es
se:necesse est:aut a p̄donibus: aut ab inimicis
occisum eẽ:aut abs te: quẽ ille hæredẽ testõ ex
pte fecerat:p̄dones in illo loco nunq̃ sunt uisi:
inimicũ nullũ habebat:relinqtur:si neq; a prę
donibus: neq; ab inimicis occisus ẽ: qm̃ alteri
nõ erãt:alteros nõ habebat:ut abs te sit interẽ
pt9.Nã i hmõi expositiõe rep̄hensione utẽur:
si quos præter eos quos ille dixerit potuisse su
scipere maleficium ostendimus : uelut in hoc
exemplo:cum dixerit necesse eẽ:aut a prædo-
nibus:aut ab inimicis:aut a nobis occisum eẽ:
dicemus potuisse uel a familia uel a cohæredi
bus nostris: Cũ hoc modo ipsoꝝ collectionẽ
disturbauerimus:nobis latiorem locũ defẽdẽ
di relinquemus : Ergo hoc quoq; uitandũ est
in expositione quando cum omnia collegisse
uideamur aliquã idoneã partẽ relinquamus.
Itẽ uitiosa expositio ẽ:quæ constat ex falsa enu
meratione:si cũ:aut plura sunt:pauciora dica
mus hoc modo.Duæ res sunt iudices:q̃ hoies

ad maleficium impellere luxuriã & auaritiã. sed qd amor: qd ãbitio: qd metus? nonne ad maleficiũ hoiem impellunt? Quid amor: quid non cogit amor. Quid ambitio: quæ est immoderata honorũ cupiditas? Quid irreligio: hoc est deorũ contemptus. Quid metus sæpe: q mortẽ metuit ut eã effugiat maleficiũ committit & Vlysses timore mortis quã Aiax minabaẽ occidisse illum accusatus est. Quid impetii: in quo causa consideratur ratiocinatiua. Per multa: in qbus est euitatio incõmodi: uel commodi consecutio. Item falsa enumeratio est: cũ &c. Quintũ est propositionis uitiũ superiori contrariũ: illic. n. cũ plura dicẽda sint pauciora dicunẽ: Hic uero cũ pauciora narranda sint: plura narrantur: & superfluitas appellaẽ. Accidit aũt quotiens genus cũ partibus cõmiscetur: qd in partitione quoq orationis uitandũ esse in rhetoricis de inuentione Ci. admonuit genus est: quod plures partes amplectitur: ut animal & sic a dialecticis diffinitur: genus est terminus uniuocus p̃dicabilis in qd de pluribus differẽtibus spẽ aial. n. de homine: leone equo boue p̃dicaẽ pars est q̃ subest generi: & hæc spẽs appellaẽ: & sic diffinitur: spẽs terminus est uniuocus: nõ supremus p̃dicabilis in qd de pluribus differẽtibus numero: ut hõ p̃dicaẽ de francisco & camillo: & de cæteris: & sicut illa mala esset ptitio si quis ita ptiteẽ: ostendã pp cupiditatẽ & audaciam & auaritiam aduersariorũ oĩa incommoda ad rẽpu. puenisse: qm̃ exposito genere ps generis admisceẽ: nam genus est oium libidinũ cupiditas: ita hæc male eẽt enumeratio: tres pestes sũt: q̃ oẽs hoies sollicitãt &c. Nã metus & cupiditas ptes sunt. Aegritudo genus: nec harũ tm̃ ptium: sed cuiuslibet affectionis: q̃ttuor aũt principales sunt: duæ p̃sentis tpis dolor & lætitia: duæ futuri spes & timor qui diffinire noluerit sic diffiniet spes est ægritudo aĩ & ita de cæteris & quodãmodũ genus p̃dicaẽ de pluribus differẽtibus spẽ: ita ægritudo de his quattuor affectiõibus: & earũ ptibus p̃dicaẽ satis ergo fuerat dixisse: metus & cupido sine ægritudie: Nã posito genere ptes intelligunẽ: sed non explicite: ut posito aiali intelligiẽ hõ bos equus leo & positis ptibus opus genere nõ est: qm̃ statim intelligiẽ. Tres pestes: quatuor sunt: quarũ duæ grauiores metus & spes: de qbus totum illud est apud græcos ἐλπὶς καὶ φόβος τοῖς ἀνθρώποις χαλεποὶ δαίμονες [Greek partly illegible as printed: ἐλπὶς καὶ τόβος τοῖς ἀνθρώποις ὀτύρανοι]. Seneca spes & timor turbine magno urbibus erant. Item uitiosa expositio est: Sextum est uitium quod in expositione committitur: & remotum appellatur quoniam longe repetitur: & ea dicet: quæ si tacerentur: tamen intelligerentur: non idem ualet: quod argumentatio quæ fit a primo ad ultimũ illa enim si quod ultimum dicitur forte in dubium uenerit: minime uitiosa habetur hoc modo: dubium est ingratitudinem matrem esse uitiorum omnium: ideoq sic probatur esse ingratitudo uitiorum omnium mater est: ingratitudinem. n. impudentia: impudentiam audacia; audaciam alia uitia omnia consectantur: igitur ingratitudo uitiorum omnium mater est: sed si quod extremum est: dubium non fuerit uitiosa & hæc argumẽtatio erit: aliquis probare contendens ab aduersariis per auaritiam aliquid factum: sic argumentatur: sed longius q̃ oporteat repetens in uitium incidit: quod duplex est: nam & inde repetit: unde necesse non fuit: & qd semel dixit: deinceps dicit: quod in narratione breui superiore libro uitari monuit Cicero. Omnium malorũ. Hæc est præpositio nimis longe repetita: nullus enim ignorat malorum causam esse stultitiam illinc incipiendum fuit: Auaritia hominem ad quiduis maleficium impellit; & concludendum ergo auaritia inducti aduersarii hoc maleficium commiserunt: ne Ennium & cæteros poetas neq Ennius neque alii poetæ apud quos lõge repeti aliquid solet: repræhenduntur: neque errant cum hoc faciunt τύραννοι seruant personarum; aliter enim apud illos senex aliter adolescens loquitur: aliter matrona: aliter seruus: aliter ancilla. Senex graui uel q̃rula utitur oratione adolescens leui; uel audaci; matrona sedata: uel speciosa: seruus in sulsa: nisi in comœdiis palliatis, ubi longe sapientiores dominis serui introducuntur: ancilla inepta: & plerunque longe repetita ut Medeæ ancilla: cum dicitur heræ dolet discessũ: nam a cæsis incohat arboribus: quibus nauis argo contexta fuit: q in colchorũ regionẽ ad uellus aureũ acqrendũ Iason nauigauit fabula nota ẽ. Vt ne &c. uerba ancillæ sũt ex ennii tragœdia. Nẽ ote pelio mõs thessaliæ ẽ peliũ cultus oli a chirõe achillis magr̃o. Pelei quoq & thetidis nuptiis iclitus: de quo Oui. Peliõ hemoniæ mõs ẽ: obuersus i austros sũma uirẽt pinu: cætera qrcus hẽt. M. cc, l. passuũ altitudinis esse aliqd p̃diderũt. Abigenæ: ex abiectæ arbor expetitur nauigiis auctor Plinius.

Falsa enumeratio .v.

Genus quid

Vitiosa expositio. vi.

ad maleficiũ compellũt: luxuries & auaricia. Quid amor? inquit quispiam? quid ambitio? qd irreligio? quid met9 mortis? quid impii cupiditas? qd dẽiq alia ꝑmlta? Itẽ falsa enũeratio est: cũ pauciora sunt & plura dicimus hoc modo: tres res sunt q̃ omnes homines sollicitant: metus: cupiditas: ægritudo. Satis fuerat dixisse metum & cupiditatem: quando ægritudinẽ cum utraq re coniunctam esse necesse est: itẽ uitiosa expositio est: quæ nimium longe repetitur hoc modo. Omnium malorum stultitia est mater quæ præ cæteris parit immensas cupiditates: immensę porro cupiditates infinitę immoderatę sunt: hę pariunt auaritiam: auaritia porro hominem ad quoduis maleficium impellit igitur aduersarii nostri inducti auaritia hoc inter se facinus admiserunt. Hic id: qd extremum dictum est fuit satis exponere Ennium & cęteros poetas imitemur: quibus hoc modo loqui concessium est: ut nã ne in nemore pelliꝗ securibus cæsę cecidissent abigenę ad terram trabes: ne ue inde nauis inchoandæ

Argo;alii dictam uolunt celeritate argés.n.græce celeré significat uel a fabro qui argus sit uocatus: auctor Iginius. In colchon:ad euxinũ mare colchorum regio est:cui Trapezus cõiungitur illic Oecthes regnauit: cuius regia Aea fuit:unde æea Circe œcthes Soror. Per dolũ:id.n.uolebat Peleus:ut Iason periret:quis sub p̃textu cõparãde gloriæ ĩ colchũ eũ mitteret. Ergo &c.qm̃ uitiosa est. Non.n.ad id respicit qd̃ dixerit:alias expositiões falsas alias nugatorias esse:ex illis nugatoriis hæc est. Sua sponte quoniam superflua.

Ratio uitiosa — Vitiosa rõ ẽ&c.Quid uitiosam faceret expositionem ostendit.nunc rationis uitia: q̃ secunda argumentationis pars est:quæ sint:admonet duo aũt sunt. Si ãt infirma ratio fuerit:aut uaria: primũ qd infirma ratio sit describit:& exemplo utitur plauti. Hæc ãt rõ q̃ infirma est falsa nõ est:sed nõ necessaria:nõ.n.necessario qd̃ ĩ ppositione ẽ cõfirmat.Inepta tñ eadẽ uocari põt:Si qdẽ inepta est:q̃ merito derideri põt tãq̃ minus cõueniẽs. Amicũ castigare &c. ppositio ẽ.Rudẽ hoĩem & ineptum loquentẽ inducens Plautus: decorũ seruauit:& hanc ei orationẽ tribuit:qua si orator fuisset usus iure optimo rep̃hẽdi potuisset:in plauto rep̃hẽdenda minime est uitii ostẽdendi cã: affertur qd̃ apud poetã p loco & psona uitiosum nõ ẽ. Propositio igiẽ fuit amicũ castigare &c.ratio namego &c.hæc infirma est:& minime necessaria:si tu nõ faceres:ergo alii nõ facerent? Noxã:pœnam significat:& damnum.

Noxa — Immane ingens:& in humanũ:pp̃ter peccatũ amicum castigare. In ætate:grauiori:ut in uirili ætate q̃ adolescentiæ pars est:in qua ratiõis usum habere homines incipiunt:& in actum deducere. Non eo qd̃ fieri cõuenit:qa id si ipse nõ faciet:alius faciet.Nõ.n. eiusdẽ moris:& sñiæ oẽs sũt. Rõcinaẽ.Colligit.

Ratio uana — Vana rõ est:decet quõ uana esse rõ dignoscaẽ:& uana ĩqt rõ est:q̃ falsam cãm affert: ad id pbandũ qd̃ positum in ppositione est. Vanũ aũt p mendaci accipiẽ: unũ Virgilius utruuq; coniunxit uanũ & mendacem: Nec si miserum fortuna sinonẽ finxit:uanũ ẽt mẽdacẽq; iproba finget:uana est hæc rõ: quia nõ ois amor honestus est & uera amicitia:nõ nisi in uirtute radices fixas hẽt:& qa rõ falsa est: ppositionẽ quoq; falsã cẽ necesse est:si uera rõ fuerit:& ppositio uera erit.

Verissima aĩcitia: aut ex uoluptate aĩcitia pficiscĩ: & nefaria plerũq; est:aut ex utilitate: & hoc ueluti q̃dã mercatura ẽ:aut ex uirtute:& sola laudaẽ. Philosophia uitanda ppositio ẽ:alterius exẽpli rõ q̃ eã seqẽ uana est. Secordiã:q̃ tñ abest:ut afferat ut ẽt pellat: qñ.n.philosophus ociosus est:qñ in ueri inuestigatione nõ uersaẽ? Itẽq; infirma supius uitiũ itẽq; rep̃hẽdere uẽ Cicero:sed diuersum hoc sine dubio ab illo ẽ:in quo rõ pbabilis qdẽ nõ necessaria:inepta tñ adiungiẽ ppositiõi:cũ hic pbabilis:sed nõ inepta adiũgaẽ: exẽ-

Infirma ratio.i. — plũ a pacuuio poeta sumit:is tragicus fuit & psonam sic loq̃ntẽ itroduxit:alii malorũ oĩum fortunã cãm cẽ uolũt:alii oĩno cẽ fortunã negant:& temere oĩa fieri autumãt multa sed infermæ subiiciunẽ rões. Fortunã insanã:ppositio ẽ. Ideo dñt uolubilẽ:multæ rões hãc ppositionẽ secunẽ:q̃ oẽs pbabiles sunt:nulla aũt earũ necessaria. Brutã:q̃ rõne caret:ut Brutũ. Glo-

pacuulus

exordiũ cœpisset: quę nunc noĩatur argo in q̃ argiui delecti uiri uecti petebãt pellẽ illã iauratã arietis colchis:impio regis pelliæ p dolũ: nã nunq̃ hæra mea errans medea pedẽ efferret domo ægra amore saucia.Nã hic satis erat dicere si id mõ:qd̃ satis erat curasset poeta:utinã ne hæra mea errãs pedẽ efferret domo medea: aĩo ægra:& amore saucia. Ergo hac quoq; ab ultimo repetitione in expositione magnopere supsedendum est: non.n. rep̃hensione sicut aliæ complures sed sua sponte uitiosa est.

De uitiosa ratione.

Vitiosa rõ ẽ q̃ ad expositionẽ nõ ẽ accõmodata: uel pp infirmitatẽ uel pp uanitatẽ.Infirma rõ est q̃ nõ necessario oñdit ita cẽ quẽad modũ expositũ est: uelut apud Plautũ. Amic9 obmeritã noxã imane castigare est facinus: uerũ in ætate utile & cõducibile.Hæc ppositio ẽ:uideamus:q̃ rõ afferaẽ:nã ego amicũ meũ hodie nõ castigabo p cõmissa noxa:ex eo qd̃ facturũ:nõ ex eo qd̃ fieri conuenit:utile qd sit ratiocinaẽ:uana ratio ẽ:q̃ ex falsa cã constat hoc modo. Amor fugiẽdus nõ ẽ:nã ex eo uerissima nascitur amicitia:aut hoc mõ:phia fugiẽda ẽ:affert.n.secordiã:& desidiam.Nã hæ rõnes nisi falsæ cẽnt: expositiones quoq; earũ ueras cẽ cõfiteremur. Itẽq; infirma rõ ẽ:q̃ nõ necessariã cãm affert expositiõis:uelut pacuu9 fortunã isanã cẽ:& cæcã:& brutã pibẽt p̃hi saxiq; ad istar globosi p̃dicãt cẽ uolubilẽ iõ dicunt cẽ uolubilẽ:qa quo saxũ ipulerit fors eo cadere fortunã autumãt.Cæcã ob eam rem esse uocant:qa nil cernat quo sese applicet insanã aũt aiunt:qa atrox incerta: instabilisq; sit:brutam:quia dignum:aut indignum nequeat internoscere. Sunt itẽ philosophi q for-

globare — bosi rotundi:globus massa est rotunda:unde lunaris globus inueniẽ & globare uerbũ: Plinius terræ formam in spẽm absoluti orbis globatam dicit aliqñ globus p cõserta & in unũ coacta accipiẽ multitudine. Liuius Romulus cũ Globo iuuenũ aduolat. Sũt ãt alii &c.phorũ aliq oĩa regi fortuna uoluerũt:aliq cẽ eã negauerunt: quorũ rõi cõtradici uix põt:& Ci.li.de diuinatiõe ait.Quid ẽ:qd̃ tãdẽ casu fieri:aut forte fortũa puteus. Nihil .n.est tam cõtrariũ rõni & cõstãtiæ q̃ fortuna;ut ne in deũ qdẽ cedere uideaẽ;ut sciat qd casu;aut fortuito fu-

tunam negant ullam esse :sed temeritate omnia regi autumnat: id magis uerisimile eē aiūt quod usu res ipsa a se experiendo edocet:uelut Horestes modo fuit rex: factus est mendicus modo naufragio:nempe res ista obtigit. Ergo id non forte nec fortuna obtigit. Nam hic pacuuius infirma ratiōe utitur cum ait uerius esse temeritate quam fortuna res geri:nam utraq; opinione philosophorum fieri potuit: ut is qui rex fuisset mendicus factus esset:item infirma ratio est cum uidetur pro ratione afferri id quod in expositione dictum est:hoc modo: magno malo hominibus auaritia : iccirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Nam his aliis uerbis idem per rationem dicitur :quod dictum est per expositiōem:item infirma rō est:quæ minus idoneam quam res postulat causam subiicit expositioni hoc modo :utilis est sapientia propterea quia qui sapientes sunt pietatem colere cō-sueuerūt : item utile est amicos ueros habere: habes. n. quibus cum iocari possis. Nā huius-

turum sit. Si. n. sit certe illud euenit:si euenit nulla fortuna est. Nam si icerta est fortuna nec deus scit: q̄d euēturum sit:& si scit:fortuna non est: q̄m incerta non est qui temeritate oīa regi dicunt : non re sed uerbo ab iis dissentiunt:q fortunā totius gubernatricem affirmant:nam temere quod sine ratione fit:quicquid autem fortuna fit:sine ratione fieri dicitur:idem igitur sunt fortuna & temeritas Stoici peripathetici & Academici prouidentia mundum regi uoluerunt. Temeritate:quasi aliud fortuna sit:aliud temeritas:cum tamen idē sint.

Orestes:exemplo ostendit orestis:omnia temeritate non fortuna regi:nā qui rex erat : paulo post mendicus est factus. Naufragio passus est naufragium : ex qua mendicus factus est:& naufragium quidem non fortuna sed temeritate contingit:igitur nō fortuna sed temeritate omnia gubernantur : probabile utrunq; est:ꝙ fortuna res humanæ regantur :& ꝙ temeritate:sed ex hoc exēplo ego credere adducor:hāc inter fortunam & temeritatem fecisse eos differentiam: qui fortunam tollebāt e medio temeritatem gubernatricem rerum retinebant:ut fortuna esset:per quā nobis aliquid præter sententiam nostram sine aliqua opera & labore nostro eueniret: temeritas uero ꝑ q̄ aliquid nobis præter sententiam quidem sed aliquo labore nostro præueniente accideret :quod ex Orestis exemplo colligitur:q naufragio mendicus factus est. Naufragium autem temeritate sua passus est mare fortasse ingressus tempore:quo nō debuit:uel minus nauigationis peritus. Vtraq; opinione:fortuna & temeritate. Nam & fortuna cōtingere naufragiū potuit:& orestis temeritate. Item infirma ratio:illa ratio infirma est:quæ idem dicit:quod in propositione continetur : sed diuersis uerbis:neq; ꝓpositionē confirmat:ut si dicas nullum scelus est :ad q̄d ambitio non impellat:& hanc subiungas rationē:cupiditate. n. honorum mala oīa homines aggrediunt :sed idem in propositione & ratiōe est. Quid. n. aliud ambitio est:q̄ cupiditas honorum? Magno malo propositio est. Iccirco quia hæc ratio est hoc non ꝓbato est: sed hoc dictum fuit mutata oratione repetes.

Conflictantur alterantur agitantur. Conflictatio est inuicem tactus corporum collisio. Teren. i andria nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi nec cōmouetur animus in ea re. Item infirma: opus est uniuersalem rationem esse : quæ omnia complectatur: si quod in propositione dictum fuerit : probare uolueris quod si particularis extiterit minime idonea erit & uitiū cōmittetur ratio enim quæ subiicietur infirma erit:cum ad unum tantum usum:& effectum referatur. Vtilis est sapiētia. propositio est. Propterea quia ratio est:quæ ideo idonea non est:quoniam uniuersalis non est ad id probandum quod proponitur : nam sapientia non solum colere pietatem nos admonet:sed plurimas afferre utilitates:cum sit diuinarum humanarumq; rerum scientia. Item aliud est exemplum. Vtile est &c. propositio est. Habeas enim ratio:sed infirma nimis:non enim propterea tantum habendi sunt amici:ut cum illis iocemur:sed uarius est amicitiæ honeste usus:& non tam igni & aqua pluribus locis utimur quam amicitia ut a Cicerone in Lælio scribitur. Vniuersa:quæ oīa cōplectatur. Extēuata diminuta. Item uitiosa:aliud rationis uitium est:quod uulgare merito appellari posset:cum ea affertur ratio:quæ non propositioni tantum nostræ conuenit :sed etiam aliis ut si dicam medicinæ ars bona est:quoniam multum affert utilitatis:quæ liberalis ars est: quæ non afferat utilitatē? Exemplo utitur pacuuii:quod suprapositum est. Quare cæca:nam cæca inquit est:quia nihil cernat quo quo se applicet. Bruta quia dignum:atque indignum nequeat internoscere: idem est nihil cernere quoque se applicet:& dignum atque indignum non posse internoscere ædemque sunt rationes. In confirmatione &c. Confirmatio rationis est:quæ pluribus argumentis rationem corroborat:Nam propositio ratione:ratio confirmatione:firma:stabilisque efficitur:quæ in ea uitanda a nobis uitia sint:& in aduersarii argumentatione reprehendenda:ostendit:& quoniam præcipue duplici conclusione in confirmatione rationis uti orator consueuit:quid in ea committatur uitii cognoscere primum nos docet :Hoc argumentum uim magnam habet si necessario concludit:ut a te amicus reprehendi non debet:nam aut bonus est:aut malus : si bonus est reprehendendus non est:si malus parui faciet reprehensionem. Cato apud Ciceronem. Senex inquit mortem non timet:ratio quoniam mors nihil affert mali confirmatio:ratiōis ;cum post mortem animus aut moriatur:

Fortuna Temeritas

Infirma ratio.ii.

Infirma ratio.iii.

Infirma rō.iiii.

aut non moriaẜ:Si moritur mali nihil patitur si nō morīẜ beatus est:iō mortē non timet senex:Necessarium
est hoc argumentū:uerum enim est aut mori alum aut non mori:tertium nihil relinqtur:sed accidit interdū
ut necessitas nulla afferaẜ:q̄uis afferri uideaẜ:& facile cōfutari uel utraq;:uel altera ps possit:ut apd̄ Terentiū
in Ecyra:compssa a Pāphilo puella:deinde ei uxor data:a matre abducta est:ne socrus ꝑgnātem cognosceret e
maritus uxorem arguit:q; puellam abduxerit:illa respondet mitte adolescentem obsecro :& quæ me pec-
casse ais: Ab hi solus solum conuenit:roga uelit ne:an nolit uxorem. Si est ut dicat uelle se:redde: sin est:ut no-
lit. recte consului meæ:sed hoc argumentū sic mari-
tus destruit.siquidem ille ipse non uult : & tu sensisti
eē in eo myrrhina peccatum adderam cuius cōsilio
fuerat ea pars prospici : quam ob rē:incēdor ira te eē
causam facere hoc iniussu meo: quo pacto hmōi con
futetur argumentū ostēdit : qd̄ a Latinis diuisio uel
cōplexio:uel duplex cōclusio nōiatur Διαχηκα a græ-
cis nūcupatur a Gellius noctium atticarū li. quinto
capite decimo. inter uitia argumentoꝝ longe maxia
dicit uideri q̄ ἀντιϛιφοντα græci dn̄t: q̄ qdā ex no-
stris non insule reciproca appellauerunt:& accidere
id uitiū cū argumentū ꝓpositum referri cōtra cōuer
tiq; pōt:a quo dictū sit:& utrunq; pariter ualere exē-
plum affert prothagoræ Sophistarum acerrimi quo
in Euathlum discipulum usus est. id qui uolet nosceſ
auctorem requirat. In confirmatione ꝑfatur Cice.
& attentū auditorem reddit:ab utilitate rei. Studio
si rethoricæ & oratoriæ artis. Iniuria exemplum est
ex Ennio sumptū :quidam pater filiam trasponti lo-
cauerat quam separare in uitam ab inuito uolebat:
conqueritur ergo filia de patre dicens : ut improbū
eē traspontem existimabas aut probum::si improbū
existimabas:cur me locabas:sin ꝓbum cur talem iui
tum : inuitam me cogis relinquere:sed facile hoc ar
gumentum impugnatur ut infra apparet. Hoc mō
per duplicem conclusionem. Ex contrario:ut quod
filia primo loco dixit:pater secundo ponat. Nam si i-
probum dixerit illa esse traspontem existimabas :cur
ei me locabas:pater dicit nulla te iniuria nata afficio
quia si probus est locaui:sin improbus est: diuortio li
diuortiū berabo te incommodis::diuortium & repudium ha-
repudiū bent quidem similitudinem differunt tñ:nam diuor
tium inter uirum & uxorem fieri dicebatur : remitti
aūt repudium uidetur: quia sicut uiro licebat repu-
diare uxorem : ita uxori remittere libellum repudii:
& iō ex snia pauli repudium dr̄ non improprie cade-
re in uxorem : idem de uerborum significatione ita
dicit:inter diuortium & repudiū hoc distat:qd̄ repu-
diari etiam pōt futuꝝ matrimonium:& ideo non re-
cte dicitur sponsa diuertisse:quia diuortium ex eo di
ctum est : quia in diuersas partes eant. qui diuertunt
sed q̄o dici possunt diuertere:q nōdū cōuenere:igiẜ diuortiū est inter uiꝝ & uxorē repudiū iter spōsū & spō-
sam nōdū mr̄imōiali copula cōiūctos. Ex simplici. Cū ex duabꝰ ꝑtibus altera tm̄ dissoluiẜ:qd̄ eodē exēplo pa
tet. Ergo cōcludit. Acutior illa:acutior ē q̄ ex cōtrario cōuertit. Facilior:q̄ alterā ꝑtē rephendit. Vitiosa
rōnis &c. Aliud uitiū ostēdit qd̄ in cōsequētia cōmittiẜ cū ex eo qd̄ ꝓpositū est:id nō seqẜ:qd̄ concludiẜ: qm̄ id
assumiẜ ꝓ certo:qd̄ plura significat:ut cruor:fuga:puluis:pallor:& q̄ his similia sunt. pallor.n.nō minus tm̄ af
fectus ē:sed diuersoꝝ:ut amoris nimiū ægritudinis:timoris studii ēt plerūq; signū ps ē:cōiecturæ & sic a Ci. dif-
signū qd finiẜ:signū est qd̄ sub sensum aliquē cadit:& qddā significat:qd̄ ex ipso ꝑfectū uẜ : qd̄ aut añ fuerit:aut in ipso
negocio: aut post sit secutū :& tñ indiget testimōii:& grauioris cōfirmationis:signorū alia sūt:ut ait Quintil.
necessaria:q̄ aliter se habere nō possūt:& hoc uix ptinere ad ꝑcepta artis uidenẜ:Nā ubi ē signū insolubile. ibi
ne lis qdē est:id aūt accidit cū qd aut necesse est:fieri factū ue eē aut certo oino nō pōt fieri uel eē factū quo in
causis posito nō est lis nisi facti:ut si peperit:cum uiro concubuit:& fluctus est in mari:cum uis uenti magna incu
buit:item is moritur:cuius cor uulneratū est:qui romæ est:athenis non est:& cætera huiusmōi. Alia nō neces
saria:quæ ad tollendā dubitatiōem sola nō sufficiūt:adiuncta tñ cæteris plurimū ualent: ut sanguis ꝑ quē cæ

modi i rationibus nō uniuersali neq; absoluta
sed extenuata rōne expositio cōfirmatur:item
infirma rō est quæ uel alii expositiōi pōt accō-
modari:ut facit Pacuuius q eandē affert rōnē
quare cæca : eandē quare bruta fortuna dicitẜ.

De confirmatione uitiosa.

IN confirmatione rōis multa ui
tanda in nostra & obseruanda i
aduersarioꝝ rōne sunt uitia pro
pterea quę diligentius conside-
randa sunt qd̄ accurata affirma
tio rationis totam uehemētissime cōprobat ar
gumentationem:utuntur igitur studiosi in cō
firmanda rōne duplici conclusione hoc modo.
iniuria abs te afficior indigna pater:nam si im
probum esse trespontem existimabas:cur me
huius locabas nuptiis:sin est probus:cur talē
inuitam inuitum cogis relinquere. Eaque hoc
modo concludentur:aut ex contrario conuer
tentur: aut ex simplici parte repræhendentur
Ex contrario hoc modo: nulla te indigna na-
ta afficior iniuria:si probus est :collocaui :sin
autem est improbus diuortio te deliberabo in
commodis: Ex simplici parte repræhendetur
si ex duplici conclusione alterutra pars dilui-
tur hoc mō:nam si improbum esse trespontē.
existimabas: cur me huius locabas nuptiis:
duxi probū:erraui post cognoui: & fugio co-
gnitū:igiẜ reprehēsio huius cōclusiōis duplex
est :acutior illa supior:facilior hæc posterior

des intelligif. Nam ab eo factam cædem dicere possumus: cuius cruentata uestis fuerit sed hoc argumētū necessariū nō erit: Sanguis.n. ille: quo uestē aspsam dicimus potuit e naribus pfluxisse: nec pbat ab eodem omnino factā: sed ut per se non sufficit: ita cæteris adiunctū testimonii loco ducif: si inimicus: si ante minatus: si i eodem loco uisus fuit. Plures res significat: hoc est equocum est: sunt aūt æquoca: quorū nomē est idem: sed significatio diuersa: secundum diuersas rationes: ut canis qđ significat animal terrestre: marinū piscem: & i cœlo sydus: uniuoca uero q̄ plura qdem significant: sed secundū unicā rōnem: homo significat enim Socratē & platonem: secundū hāc rōnem animal: necesse ē exēplum est: quo aperte uitium cognoscif: cū pprīū alicuius rei afferf: qđ pluribus rebus cōuenit nō.n. ut dictū est ex sola ægritudine pallor nascif: & tamen necesse est inquit ægrotasse. pōt hæc ofo esse aliquē defendentis: qđ ad diem cōmeatus nō redierit: & p necessitatē excusantis qđ ægrotauerit hoc mō: nō uenit ad cōstitutam diem: qa ægrotauit: ægrotasse aūt necesse est: q͂ pallet. Simile erit si dicef necesse ē hūc occidisse hominē: qa cruētata eius uestis fuit: sed hoc necessarium non est ut ofidimus potest.n. & sine cæde alicuius uestis cruentari: nō solum āt signorū qdā sunt necessaria qdā nō necessaria: sed oium argumētorū qcūq͂ sunt: alia necessaria sūt q̄ ad fidē tegunt & trahūt: alia pbabilia q̄ irripūt atq͂ psuadēt: de qbus ñ nihil in rhetoricis de inuentiōe disputat Cice. & Boetius in topicis ac Victorinus plixe loquunf: sed ea q cupit nocere reqrat auctores. Quoniā substiet puerū nō est necessariū signū: qm̄ sustinet puerū pepisse: nā sororis esse pōt: aut matris: aut uicinæ. Sua sponte. p se posita. Hæc signa pallere: & puerū sustinere. Cætera quoq͂: ut si dicaf palluisse: qm̄ ægrotauerit: & q͂ macilētus & non satis adhuc firmus sit: itē si dicaf puellā pepisse: quē sustineat qm̄ lac ei pbere uisa sit: q͂ a se auelli puerū pati nō potuerit & aliquid huiusmodi. Adaugent: per se autē non sufficiūt. Itē uitiosum est &c. Aliud uitiū cum aliqd dicitur: quod in eum qui dicit retorqueri potest & hoc a nonnullis uocatur offensū: ut si aliquis auarus dicat: miseri sūt: qui auari sunt: quidam cui ducerant uxores: ptobare uolens non esse ducēdam uxorē. Miseri sunt inquit qui uxores ducūt: huic statim obiectum est: quid tu hoc repræhendis: cui duæ uxores sunt: uel qui una q̄ habueras non contentus: alteram duxisti. Alteram: secundam. Miseri habenti uxorem quieto esse aio nunq̄ licet sapienterq͂ metellus numidicus cum ad matrimonia capissenda populum roma. adhortaretur: sic ait. Si sine uxore possemus quirites eē oēs ea molestia careremus: sed qm̄ ita natura tradidit. ut nec cum illis satis cōmode nec sine illis ullo mō uiui possit: saluti ppetuæ potius: q̄ breui uoluptati cōsulendū uf. Itē uitiosū &c. Hoc uulgare uoiaf: quotiēs excusatio nimiū leuis ē: & a iudicibus: uel auditoribus nō admittif. Valet hic aliqn̄ i peccatis minimis: in magnis aut mediocribus uix unquam. Vt si qui uirginem uitiauit: ita dicat: amās feci. Item uulneraui sed ebrius: purgatio hic nihil proderit. Et cur dicetur amore uinci te siuisti: aut a uino non temperasti: ideo puniendus es: q͂ minus tēperās fuisti: & ut exemplo tuo alii modeste uiuere perdiscant. Iracundia: ut siquis pulsauerit hominem: & per iracundiam se excuset: purgatio non admittetur. Depræcationes: depulsiones. Si probabunf. Si admittētur.

<table><tr><td></td><td>Equocū
Vniuocum</td></tr></table>

ad excogitandum: item uitiosa est confirmatio rationis cum ea re quæ plures res significat: abutimur p certo unius rei signo hoc modo: necesse est: quoniam pallet ægrotasse: aut necesse est peperisse quoniam puerum infantem: nam hæc sua sponte certe signa nō sunt: si non cætera quoq͂ similia concurrant: quæ si concurrerint non nihil huiusmodi signa adaugent suspitionem: item uitiosa est: quando uel in alium: uel in eundem qui dicit: quod in aduersarium dicitur potest conuenire hoc modo: miseri sunt qui uxores ducunt: at tu duxisti alteram: item uitiosum est id: quod uulgarem habet defensionem: hoc modo. Iracūdia ductus peccauit: aut adolescentia: aut amore: huiusmodi enim depræcationes: si probabuntur: impune maxima peccata diluentur. Item uitiosa est: cum id pro certo sumitur: quod inter omnes non constat: quod etiam nunc in controuersia est: hoc modo. Ego tu: dii quibus est potestas superum atq͂ inferum pacē inter sese conciliant: cōferuntque cōcordiam. Nam ita pro suo iure uilum respondentem ennius induxit: quasi iam satis rōnibus certis ita eē demōstrasset. Itē uitiosū ē: qđ iam quasi se

Diluentur: purgabūtur quoniam omnes in aliquid horum criminis sui causam reiiciet: & multi grauia committent peccata: ueniam se hoc modo consecuturos sperantes. Item uitiosum est cum id &c. Aliud uitium qđ cōmittitur quotiens illud ad confirmandā assumitur: qđ ipsum probatione indiget. Quintilianus controuersum p confesso appellat. Exemplo utif ennii cū socer iratus trasponti eēt & abducere ab eo filiā uellet: ne id faceret sic psuadere trasponres conabaf. Non debes mihi iratus eē: & concordiā inter se hoies habere cōuenies est. Nā si dii iter se cōcordes sunt. Hoies quoq͂ concordiā inter se agere debēt. sed dii inter se concordes sunt: igif & hoies cōcordes eē inter se cōuenit. Hāc argumētationē: si cōcesseris argumētatio sine dubio pbabilis erit. Nā pbabile ē: si dii inter se concordes sunt homines quoq͂ concordes debere esse: sed deos inter se concordes esse minime patet. Quos homerus bellantes inter se finxit: cum alii troiam capi uellent: alii repugnarent. Item uitiosum est: & cætera. Hoc uitium. Quinti. appellat serius constitutū. Quotiens per imptu

dentiam crimen purgamus:& dicimus nos facturos fuisse aliquid:si cogitassemus. Quod quotiens accidit nõ excusare:sed accusare nos uidemur. Nihil enim referre nescisse nos si ꝓbari potest scire nos potuisse: & ideo dãnandi sumus:ꝙ quæ necessaria fuerint non excogitauimus. In mentem mihi &c. exemplum potest eẽ Auli postumii qui exercitum in caudinas angustias duxit:& ab hostibus circumuentus est omnisque exercitus sub iugũ missus. Hic si dixisset :si cogitassem:Quirites hoc futurum in alium locum exercitum duxissem:admissa eius excusatio non fuisset:& Atqui cogitare debuisti dictum ei fuisset. Turpe enim imperari Scipio inquit esse dicere non putaram. Aut hoc uel in alium locum exercitum duxissem:uel prius dimicassem. Item uitiosum &c. hoc uitium Quintilianus contra fidem appellat. Quoniam quod manifestum crimen est:leui defensione tegere tentamus: quod accusandũ est confitentes:& per id purgantes:quod admittendum nõ est exempli causa quidam eum:qui in regno erat florentissimo dereliquid : & se apud illum purgans: hac utitur confirmatione: Cum in regno esses florẽtissimus te dereliqui:nunc cum electus sis. summo pliculo restituere te paro. Quis hoc admittat!nonne is cui dicitur statim subiicietur! in florentissimo statu cum essem me deseruisti:& nunc electum me restitues! Quis hoc credat. Item uitiosum &c. hoc nõ per se uitium est:sed persona:quæ loquitur:uitium facit cum ea quæ dicit:aliter quam dicit accipi possunt: exempli gratia. Si spurius melius ꝗ popularis admodum fuit: cum aliquis leges minus utiles populo ferre uellet:multo melius diceret esse bonis regibus uti quam malis legibus. Nam etiam simpliciter hoc dicens uenire tamen in suspitionem posset recti animi ad regnum. Itaq non solum obseruandum est quid dicatur:sed etiam a quo dicatur. Nam si potens fuerit:& factiosus qui sic loquitur:probabilem faciet suspitionẽ. Nam ratio ꝑ se contẽnenda nõ est: Melius esse uti bonis regibus quam malis legibus: & omnes mallent bonos reges in seruitute habere:quam in li-

Factio

bertate malas leges. Factiosi:factiosi: factio est diuisio ciuium in diuersa studia. Cum aliqui se principes in ciuitate efficere conantur:inter quos emulatio ẽ: qui & factiosi dicuntur. Sine malitia:eius quæ dicit: & si in suspitionẽ uenire potest. Atroci uehementi.

Item uitium est &c. Aliud uitiũ:cum aut falsa: aut uulgaris diffinitio fuerit: Contingit enim cum confirmamus diffinitionibus uti:quæ si falsæ fuerint aut uulgares. Confirmatio quoq falsa erit aut uulgaris:& utriusq exemplum ponit Ci. diffinitio est eius rei quã diffinimus breuis quædam:& circumscripta explicatio dẽt:enim omnẽ aliam speciẽ a diffinito excludere : & partes eius omnes ex quibus constat complecti:aliter non bona erit diffinitio. Si quis dicat iniuriam & c̃. falsa est diffinitio:quia suas partes omnes nõ complectitur. Nam non solum pulsatio:aut conuitium iniuria est sed

Iniuria quid

quicquid in rem:aut personam contra ius fit iniuria appellatur. Vulgares sunt:uulgaris diffinitio illa est ꝗ non solum rei conuenit quæ diffinitur:sed aliis multis:ut si dicas rhetorica liberalis ars ẽ: uulgaris ẽ diffinitio

quadruplator

per quam quid rhetorica sit:aut qualis sit non exprimitur:id enim & de dialectica :& de philosophia dici potest. Quadruplator:exemplum est quadruplatores inquit Pompeius dicebantur qui eo quæstu se tuebantur ut eas res persequærentur quarum ex legibus quadrupli erat actio. Melius & enarratius asconius: Quadruplatores delatores inquit erant criminum publicorum:in qua re quartam partem de proscriptorum bonis quos detulerunt:consequuntur:& subdit alii dicunt quadruplatores esse:earum rerum accusatores :qui con

Sica

uicti quadrupli damnari solent:idem ut mihi uidetur significat quadruplator : quod apud græcos sycophan-

ꝓditor

ta. Quam sicarii qui sic a sica dicti sunt:ea breue ferrum est quod latere subuestibus potest Cicero in paradoxis sica tua depræhensa est sicarios:lex Cornelia de siccariis ultore ferro persequitur : significãtur autem hoc nomine homicidæ aut illi qui hominem occidendi causa cum telo ambulant. Proditor:is est qui aliquid in principis aut reipubli. perniciem molitur. Item &c. aliud uitium quod dicitur non dum concessum: cum de homine:ut ait Quintilianus:dicitur:non de causa:Et illud ad confirmandam rationem assumitur:quod in cõtrouersia est:per quod qui argumentatur:ostendere uult:aliquem uel auarum :uel iracundum esse : uel quid uis aliud exemplum subiungit Cicero quod huiusmodi est. Quidam eum quem accusabat improbum; auaræ & fraudulentũ

ro:atq acto negocio dici uidebit : hoc modo. In mẽtem mihi si uenisset quirites:non cõmisissem:ut hunc in locum res ueniret:nam hoc aut hoc fecissem: sed metum hæc ratio fugit. Item uitiosam est:cum id : quod in apto delicto positum est:tamen aliqua leui legitur defensionem:hoc modo. Cum te expectabant omnes florentissimo regno reliqui:nũc desertο ab omnibus summo periculo solus:ut restituam paro. Item uitiosum est:quod in aliã partem ac dictum sit potest accipi huiusmodi:ut si quis potens :ac factiosus dixerit : satius est uti regibus:ꝗ uti malis legibus :nam ex hoc tametsi rei arguẽdæ causa põt sine malitia dici:tamen propter potentiam eius : qui dicit non dicitur sine atroci suspitione:item uitiosum est falsis:aut uulgaribus: diffinitionibus uti falsæ sunt huiusmodi siquis dicat iniuriam nullam nisi quæ ex pulsatione aut conuitio constet:uulgares sunt: quæ nihilominus ĩ aliam partem transferri possunt:ut si quis dicat. quadruplator ut breuiter describam capitalis est:est.n. probus & pestifer ciuis:nam nihilo magis quadruplatoris :ꝗ furis: ꝗ sicarii: aut ꝓditoris attulit diffinitionẽ. Itẽ uitiosũ ẽ

& fraudulentum hominem esse ostendere uolebat: & ex eo probare contendebat: furtum ab eo commissum esse. Et sic ad probandum reum eiusmodi esse: re utebatur: adhuc incerta: & controuersa. Et hũc inquit: nihil est q̃ damnare dubiteis. Est enim improbus auarus: & fraudulentus: quod ex eo cognoscitur: q̃ furtum commisit: sed hoc nondum constat: illum uidelicet furtum commisisse. Disquisitione: disputatione: & cõtrouersia. Item uitiosam controuersiam &c̃. Aliud uitium: cum ad soluendam controuersiam controuersia adducitur. Adducere autẽ inconueniens: ut dialectici dicunt: non est soluere: sed multiplicare quæstionem: Accu- Disquisitio

pro argumẽto sumere: qđ in disquisitione positũ est: ut siquis furti quẽ arguat dicat eum eẽ hominẽ improbũ auarũ fraudulentũ eius rei testimoniũ eẽ: qđ si furtũ fecerit. itẽ uitiosum est cõtrouersiã cõtrouersia dissoluere: hoc modo: nõ cõuenit: cẽsores: iustũ uerbis satisfacere: ex eo qđ ait: se nõ potuisse adesse: ita ut iuratus fuerat: qđ si ad exercitũ nõ uenisset: id tribuno militũ dicere hoc ideo uitiosum est: q̃a non expedita: aut iudicata res ẽ: sed impedita & simili cõtrouersia posita exẽpli loco ꝓfertur. Itẽ uitiosa est: cũ id de quo summa cõtrouersia ẽ: parum expedit: & q̃si trãsactum sit: relinquitur hoc modo: Aperte fat dictio: si intelligã: tali da arma: q̃lis q gessit fuit: iubet potiri: si studeamus ꝑgamo: q̃ ego ꝓfiteor eẽ mea: me. n. ẽ æquũ frui fraternis armis: mihiq; adiudicarier: uel qđ propinquus: uel qđ uirtutis æmulus. Item uitiosa est ipsum sibi in sua oratione dissentire & contra ea quæ ante dixerit dicere hoc modo. Qua causa accusem hũc tum id disputando euoluere. Nam si ueretur quid eum accusem: qui est probus: si inuerecũdum animi ingeniũ possidet: qui deum accusem qui id parui auditu existimet. Num incõmoda rõne uidet ostendisse quare non accusaret: q̃d quod postea ait. Nunc ego te a sũmo iam detexam exordio. Item uitiosum est: quod dicitur con-

sarur aliquis apud Censores: q̃ illis ut iurauerat: nõ paruerit: & q̃ statuto ab illis tẽpe nõ affuerit. Et sic se defendit. Non sum damnandus censores q̃ non affuerim: nam adesse non potui damnandum autem non esse ex eo apparet: Quoniam si commeatum a tribuno militum accepissem: & ad diẽ commeatus ad exercitum non uenissem: idem quod uobis nunc dico tribuno dixissem: ideo me non uenisse quoniam nõ potuissem: sed quis scit, ueniam tibi tribunũ si sic diceres daturum fuisse: Hoc certe dubium est. Nã sic se purgantẽ uel damnare tribunus uel absoluere potuisse. Satisfacere: pœnas dare. Id ne tribuno militum diceret quasi dicat diceret ut interrogantis sit particula: ne quamuis & ꝑ certe accipi possit. Expedita aut iudicata hæc cum afferunt prosunt uehementissime: ut si dicatur: si hic nõ affuit ad idẽ commeatus puniendus non est. Nam ĩpeditus ægritudine fuit uel traiicere fluuium qui ĩcreuerat nõ potuit: puniendus autem nõ esse apparet quoniam aliis in simili cã uenia data est. Item uitiosum: aliud uitium quod committitur: quotiens res obscura: & de qua sũma dubitatio est: quasi aperta & manifesta sit: & q̃si constet paucissimis uerbis transigit. Quod Ennii uel alicuius alterius ueteris poete probat exẽplo qui tragœdiam de Aiace & Vlysse scripsit ĩter quos pro Achillis armis illo mortuo cõtrouersia orta est. Cõsultus ãt Appollo: in hanc sniam respondit: sed obscurus. Si urbem iliũ capere uis Agamẽnon: achillis arma ei adiudicato: q uirtute: & sanguine Achilli propinquior fuit: ex oĩbus græcis ducibus duo oĩno extiterunt: qui se Achilli cõparare ausi sunt: Aiax & Vlysses: & Aiax quidẽ quasi expeditũ & manifestum oraculum esset & dari sibi tantum ueller: illđ pronunciauit: cũ dubium tñ oraculũ non mediocriter esset & cui dare uellet minime appareret. Dictio responsum Oraculũ Liuius Octauo ab urbe condita. Data erat dictio ut ab urbe Pandosio caueret: de Alexandro logr Epirotico. Fratris. Fratres sũt ex hisdẽ parẽtibus nati: & ex duobus fratribus: & ii patrueles uocant: Ex duobus autem fratribus nati erant Achilles: & Aiax: ille ex peleo: hic ex telamone Ouid. frater erat: fraterna peto. Itẽ uitiosum &c. Hoc uitiũ uocat incestus seu cõtradictio. Quando sibiipsi non constat quilo quit. Et quod subiectis rationibus dicturum se negauerat: id paulopost dicit: quidẽ uult oñdere nihil esse causæ cur aliquem accuset deinde cum probauerit non esse accusandum; continuo subiungit: dicẽs ab ultio principio uitam huius detegam: ut qualis sit cognoscatis. Qua causa accusem? propositio est: quam ratio subsequitur nulla enim causa est: cur accusem. Hanc rationem rursus confirmat: aut enim uerecundus est: aut inuerecũdus: & utitur dilemate. Si uerecundus est accusari non debet: si inuerecundus accusationem contẽnet talis confirmatio idonea est: & admitti ab auditoribus posset: sed cum subiungitur: nam te a summo iam detegam exordio: uitium committitur. Exputando diligenter & acute disputando & est alicuius ueteris poete locus. Si ueretur: si uerecundus est probitatis signum uerecundia est: & Terentius ait. Erubuit salua res est. Oraculũ, uerba Dictio Exputare

Item uitiosum: &c. Aliud uitium qđ merito uocari posset importunum: aut ineptum: siquis contra iudicem aut auditorem: uel personam illis gratam aliquid diceret: Quod si fieret: certe nõ mediocriter iudicis animus uel auditoris quem habere propitium pars magna uictoriæ est ut Quintilianus ait uehementer offenderet & a causa nostra alienaretur exempli gratia si quis apud actionem uenationem accusaret: apud romanos sciẽciã militarem: aut agriculturã. Apud Alexandrũ macilionẽ dicẽs contra aliquem urbiũ expugnatorẽ: diceret

tra iudicis uoluntatem: aut eorũ qui audiunt: si aut partes: qbus illi studẽt: aut hoies: quos illi charos habent lædant: aut aliquo hmõi uitio lædat auditoris uolũtas. Itẽ uitiosum est: nõ omnes res confirmare: quas pollicitus sis in expositiõe. Item uerendũ est ne de alia re dicatur: cũ alia de re cõtrouersia sit: i quo hmõi uitio considerandũ est: ne aut ad rem addatur quid: aut quidpiã de re detrahat: aut tota causa mutata in aliã deriuet. Vt apud pacuuium zethus cũ amphione: quorũ controuersia: cũ de musica iducta sit disputatio in sapientię rõnẽ: & uirtutis utilitatẽ cõsumit. Itẽ considerãdũ est: ne aliud accusatoris criminatio cõtineat aliud defensoris purgatio purget: qđ sæpe consulto multi ab reo faciũt angustiis causæ coacti. Vti cũ qui accuset ambitu magistratũ petisse: ab iperatoribus sæpenumero se apud exercitũ donatũ esse dicat. Hæc si diligẽter in aduersariorũ orone obseruauerimus: sępe dep̃hẽdemus: & in eiusmodi dep̃hensione ostẽdemus: eos de ea re: qd dicat nõ habere. Itẽ uitiosum ẽ: artẽ: aut scientiã: aut studiũ quidpiam uituperare pp eorum uitia: qui in eo studiosi sũt: ueluti qui rhetoricã uituperãt: pp alicuius oratoris uituperandã uitã. Item uitiosum est: ex eo qđ perperã factũ esse cõstat putare ostẽdi a quo hoie factum est hoc modo mortuũ: deformatum: tumore præditum corpore decoloratũ constat esse. Cõstat ergo necatũ esse ueneno. deide si fit usq; adeo i eo occupatus ut multi faciũt uenenũ datũ uitio non mediocri

nihil esse crudelius q̃ urbes diruere: cum ipse alexander thebas diruisset. Vel psonas reprehenderet iudicibus: uel auditoribus caras: q̃ hmõi studiis delectarent. Partes qbus &c. ut ii Ci. pro deiotaro dicẽs: aut ligario: cõtra cæsaris pres loquat põpei causam pferẽs. Hoies: ut siqs cõtra oppiũ: aut balbũ dixisset: apđ cæsarẽ: q cæsari cari erãt. Auditoris uo. qm cõtra arg ille uellet df. Itẽ uitiosum ẽ nõ oẽs res: huius uitii nullũ exẽplũ subiicit Ci. qm quale sit cognosci facile pt. Cum non oẽs ppositæ res confirmant: ut siqs dixerit: studiis lrarũ opa danda est: qbus nihil honestius: nihil utilius: nihil iocundius eẽ ostẽdã. Deide cũ multa de hõestate: & utilitate disseruit: de iocũditate nihil dicat: maximũ ãt uitiũ est qđ & in petitionis pceptis ostensum est: si aliqd ex his omittit: q̃ pposuimus. Itẽ uerẽdũ &c. hoc uitiũ fit cũ sũmam q̃stionis nõ tuemur: & aliena a re utimur purgatiõe: ut siqs de adulterio loquat: cũ de furto cõtrouersia sit. In quo hmõi uitio &c. tria uitanda esse dicit p que uitiũ hoc cõmittit. Additionem: cũ uel addit qđ ad rẽ minime ptinet: detractationẽ: cũ id detrahit: qđ detrahi non deberet: mutationẽ. Cũ cã relicta de qua agit: ad illud digrederis: de quo nulla lis est: qđ exẽplo ostendit pacuuii. apud quẽ zethus & Amphion fratres: quoꝝ pastor ille: hic Citharedus fuit de musica cõtendẽtes: in disputationẽ de rõe sapiẽtiæ: & uirtutis utilitate a musica dilapsi sũt.

Itẽ cõsiderandũ est: hoc uitiũ cõmittit: cũ ad ppositũ nõ respondet. Exẽpli causa: accusatus aliqs ꝙ per ambitũ & largitionẽ magistratũ adeptus sit. sæpenumero apud exercitũ donatũ se fuisse dicat & hoc tñ callide solet fieri. significat. n. q sic loquit se nõ largitiõibus quenq̃ corrũpere solitũ: sed potius corrũpi. Item accusat aliquis furti: nihil ad obiecta rñdet: sed grauibus suppliciis fures afficere solitũ dicit: in magistratibus: cũ eẽt hoc uitiũ a supiori ñ multũ distat.

Quod sæpe cõsulto cõsilio oratoris fieri hoc sæpe dicit: cũ quibusdã cãæ angustiis circumuentum se uidet: & obiecta refelli nõ possunt studet. n. anteacta uita rei uel uirtute præsens crimen diluere. Vti quis &c. non est cur me condemnetis iudices. Ego. n. pro repu. Sæpe fortiter pugnaui. Argumẽto est: ꝙ sæpe ab imperatoribus donatus fui: de ea re: de crimine qđ obiicit: & ob eã rem an illud descendere: qđ minime ad causam ptineat. Si haberet qd ad obiectũ crimen responderet: nunq̃ hoc diceret: quod ad causam quantũ pertineat uobis cognoscere iudices licet. Item uitiosum est artẽ &c. Aliud uitium est cũ hominũ uitia artibus assignãtur: & generi ascribit: qđ speciei est. Non. n. si franciscus peccat omnes homines peccãt: sed si omnes hoies peccãt: franciscus peccat. Exempli gratia siquis rhetoricam accusaret: & artem perniciosam esse duceret quod ea. T. Gracchus male usus sit: apud romanos: apud Athenienses Alcibiades: cum non sit rhetoricæ uitiũ: siquis eloquentia male utitur: neq medicinæ: siquis medicus aut non sanat ægrotum: aut occidit: Nam & rhetoricæ ars est benedicendi. Et medicina sanandi apposite. Orator præterea uir bonus diffinitur & q male & inutiliter dicit orator non est: nec qui non sanat quantũ in ipso est medicus: sed hæc superiore libro disputata sũt copiosius. Artem: hæc appellatio generalis est pene: nam & mechanicas complectitur. Scientia magis ad liberales artes pertinet. studium est ipsa exercitatio artis: siue scientiæ. Item uitiosum. Hoc uitium appellatur perspicuum committitur autem. Quotiens quod factum est exaggeramus: sed a quo factum sit non magnopere ostendere laboramus: & per ea quæ dicimus manifestum illud fieri arbitramur: in coniecturali autem cõstitutione uitium est in eo immorari quod apparet factum: & a quo factum sit non probare: exemplum; ipse subiicit. Cicero. accusatur aliquis ueneficii: qui accusat tantum ostendit quid factum sit: cum dici mortuum deformatum & cætera. Sed a quo præbitum uenenum sit: non probat: qđ ex his ex quæ dicit compræhendi existimat. Cui ab aduersario occurritur ita esse nõ negatur: sed a nobis uenenum datum per te non pbatur.

Conflictetur

conflictetur. Non .n. factum ne sit queritur: sed a quo factum sit. itẽ uitiosum ẽ in comparandis rebus alteram rẽ afferre de re altera mẽtionẽ non facere: aut negligẽtius disputare: ut cõparet utrum satius sit populũ frumentũ accipe an nõ accipe: q̃ commoda sint in altera re curet enumerare: q̃ in altera re incommoda sint: uel ut depssa p̃tereat: aut ea q̃ minima sũt dicat. Itẽ uitiosum ẽ: in reb9 cõparandis necesse uituperari alterã: cum alterã laudes. Quod genus si quæratur: utrum maior honor habẽdus sit albẽsibus: an uegentinis: q republi. & populo ro. profuerũt: & is q dicat alteros lædat. Nõ. n. necesse est: si alteros præponas: alteros uituperare. fieri .n. potest: ut cũ alteros magis laudaueris: aliquã alterius laudis partem attribuas ne cupidius pugnasse cõtra ueritatem puteris. itẽ uitiosum est de noie & uocabulo rei cõtrouersiam struere: quã rẽ cõsuetudo potest optie iudicare: uelut Sulpitius q intercesserat ne exules quibus cãm dicere nõ licuisset reducerent. Idẽ posterius ĩmutata uoluntate: cum eandẽ legem ferret: aliã sese ferre dicebat pp nominũ commutationẽ: nã ñ exules: sed ui eiectos se reducere aiebat: proinde quasi fuisset in controuersia: quo illi nomine appellarentur a po. ro. quasi non omnes: qui

Conflictetur: contendat. Magno uitio: dicens magnũ scelus esse. Non. n. factum &c. qm̃ factum esse non negatur. Item uitiosum est &c. in cõfirmatione rõnis sæpe argumentis utinos conuenit qui a locis sumuntur comparationis: qñ res cum re conferrur: utra maior: utra minor: utra cõmodior sit: q̧ si de altera re lõgam habemus orationem: de altera nihil dicimus: uitiũ est: & quidẽ magnũ: non. n. altera res qualis: & quanta sit intelligitur: nisi de utraq̧ loquamur. Sed in cõparatione a minore ad maius & cõtra. Considerant numerus: species. Vis. Et quæ ad aliq̃d affectiõem habent. Numerus cũ plura bona paucioribus pauciora mala pluribus: diuturniora bona breuioribus: lõge ac late uagantia angustis anteponuntur species: cum quæ pp se expetẽda sunt: his præferunt quæ pp aliud innata: atq̧ insita aduenticiis integra contaminatis: iocunda minus iocundis: Honesta utilibus necessaria nõ necessariis: sua alienis: mira uulgaribus: desiderabilia his: qbus facile carerer possumus. Tota partibus: rõne utẽtia rationis expertibus. Naturalia non naturalibus: Artificiosa non artificiosis. Vis attenditur: hoc modo: causa efficiens grauior est: q̃ nõ efficiẽs: Quæ seipsis contenta sunt: q̃ quæ indigent aliorum quæ in nostra potestate sunt maiora q̃ quæ in aliena: stabilia incertis quæ eripi non possunt: his quæ eripi possunt. Quæ ad aliquid affectionem habent. Hoc modo discernũtur. Cõmoda pricipũ maiora sunt quam aliorum. Quæ laudata sunt a pluribus: & cuiq̧ optimo probata: q̃ his cõtraria par est in quo neq̧ submissio: neq̧ eleuatio cõsiderat: quod in una re par est: in alia ẽt esse debet: exempli gratia: si auxilio iuuare ciues: & consilio æqua in laude positum est: & qui iuuant: & qui cõsulunt: pari in laude sunt: ex his quæ dicta sũt omnis fere comparationis ratio haberi põt. Negligẽtius disputare minus dicere q̃ opus sit: cũ de utraq̧ dicendum sit: & ostendendũ hanc maiorem: uel cõmodiorẽ: aut iocũdiorẽ illa. Vt si cũ cõparet: exẽpiũ est mos fuit ro. ut ex erario fieret largitio: & frumentũ populo certa mensura diuideret. Hoc cũ senatus facere uellet: ut amorem populi sibi conciliaret tribuni dissuadebant & tãtum futura incõmoda ostendebant: q̧ obnoxios & ueluti addictos sibi plebis animos hac largitione habiturus senatus esset q̧ negare illi quicquid uellet deinceps nõ possent: quæ autẽ cõmoda peruentura essent: si frumentum po. acciperet: & quod peritura fame in maxima penuria multitudo non erat: & alia hmõi non dicebant. Item uitiosum est &c. prius uitium est cũ in cõparatione de altera re loquimur alterã p̃terimus: aut leuiter attigimus hic uitium est: q̧ altera pars laudatur: altera uituperat: ut siqs cũ aliq deliberant bellũ gerat: an nõ: pacẽ laudet: bellũ olo uituperet. Et sp dicat pniciosum esse cũ utile aliqñ sit: & ex iusta cã geri possit. Et cõtra sæpe pax sit inutilis: Certe nõ mediocre uitiũ ẽ cũ in rerũ cõparatiõe altera uituperat: utraq̧. n. laudari dẽt: ut maior eius: q̃ p̃fertur dignitas eẽ intelligat. Nã ea demũ uera & solida laus ẽ: cũ laudatos supamus: Et homerus prudẽter ubiq̧ I lliade hectore laudat: ut Achillis q cũ uicit: ãplior: & illustrior laus sit: idẽ & Vir. in turno & Aenea seruaui. Si q̃rat exẽpiũ est. Albensibus an Veientanis. Esto ambo populi p̃fuerint & utri maior honos habẽdus sit cõsulret: nõ esse dicendũ his habẽdus honor ẽ illis minime qm̃ mali sũt: nec cũ his cõferẽdi: sed utrisq̧ honor habẽdus ẽ: sed his maior qm̃ magis p̃fuerũt: qm̃ sæpius qm̃ meliore sũt in nos aio. Albẽsibus. alba urbs fuit iter latinas sita: & alia martis finitima in excelso locata saxo p̃pe quũ fucinus lacus: longitudine par pelago: ab alba latina sit albanus & ab alba altera albẽsis alii legũt abellẽsibus: est ãt abella cãpaniæ ciuitas. Itẽ uitiosũ ẽ de noie &c. Hoc uitiũ accidit quotiẽs manifestis pugnamus. Et quasi cognitũ uocabulum non sit trahere in dubiũ nostra interp̃tatione tentamus. Exemplo utitur. Sulpitii: qui marianas partes secutus est. Et tribu. pl. auctorem. C. Mario legem tulit: ut exules reuocarẽtur. Cum antea legem tulisset ut renocarentur. Quod cum ei obiiceretur sic se defendebat q̃d non exules: sed ui exactos reuocari uellet. Et q̧ prior lege de exulibus intellexisset: q̃d nõ iidem essent: quod in eiectis: in uocabulo itaq̧ faciebat controuersiam: quasi aliud exul esset aliud ui electus. Cũ tamen idem sint quod omnes intelligunt. De nomine eius rei & uocabulo &c. Nomen Corporeæ est rei: ut lapidis: Vocabulum

Alba
Abella

Nomen
Vocabulum

in corporeæ ut iustitiæ. Auctor Priscianus. Intercesserat: in medium se ui & uerbis opposuerat. Aliam diuersam. Cum causa ex utilitate reipu. Intendere: facere: augere.

QVoniam exornatio &c. Vitia ostendit: quæ in rationis confirmatione accidere solent. Nunc quo modo uitiosa exornatio dephendatur: nos admonet. Ex similibus &c. Argumentorum ut supra ostensum est: Aliud probabile est: Aliud necessarium: Omne probabile: qd ab oratore ad argumẽ rationem sumit auctore Cicerone: aut signũ est: aut credibile: aut iudicatũ: aut cõparabile. Signũ est: qd sub sensũ aliquẽ cadit: & quiddã significet: qd ex ipso pfectũ uidet: qd aut ante fuerit: aut in ipo negocio: aut post sit secutũ: & tñ indiget testimonii: & grauioris cõfirmatiõis: ut Cruor: fuga: pallor: puluis: & q̃ his sũt similia. Credibile est: qd sine ullo teste auditoris opinione confirmat: hoc mõ nemo est qui nõ liberos suos incolumes: & beatos esse cupiat: iudicatũ est res assensione: aut auctoritate: aut iudicio alicuius: aut aliquorũ cõprobata. Cõparabile est quod in diuersis rebus similem aliquam rationem continet eius sunt partes tres: imago: collatio: exẽplum: Imago ικων a græcis uocatur: est oratio demonstrãs corporũ: aut naturarũ similitudinẽ. Corporũ ut os humerosq; deo similis. Naturarũ: ut duo fulmina belli scipiadæ. Collatio ẽ oratio rẽ cum re ex similitudiẽ conferens quam παραβολην græci nominant: fit ãt modis octo: p habitus ut q̃lis in eurote ripis: aut p iuga cynthi exercet diana choros: p magnitudinẽ: ut ceu duo nubigenæ cũ uertice montis ab alto descẽdũt cẽtuari: p colorẽ: ut indũ purpureo uelut uiolauerit ostro siqs ebur p uocẽ: ut clamores simul horrẽdas ad sydera tollit: q̃lis mugitus &c. p energiã: ut in segetẽ ueluti cũ flamma furẽtibus austris icidit: p altitudinẽ: ut qualis aeree liquẽtia flumia circũ siue padi ripis &c. per affectũ: ut sic funere primo attonitæ patuere domus. Cũ corpa nõdũ Conclamata iacẽt: est & cõparatio per similitudinẽ: & hẽt uim pferendi uerũ. Vt nõ sit aggeribus ruptis cũ spumeus exit: Et nõ tã pcipites biiugo certamine currus. In his pponunt ea q̃ similitudine comparant. Exẽplũ est qd rem auctoritate aut casu alicuius hois: aut negocii confirmat: aut infirmat παραδειγμα a græcis dr in collatione & exẽplis similitudo omnis posita est: in cõtrariis ãt paribus: & in his quæ sub eadẽ cadunt rõnem maxie spectatur: in contrariis hoc mõ. Nã si iis q iprudenter læserũt ignosci conuenit: iis q necessario psuerũt: hñi gratiam nõ oportet. Ex pari sic. Nã ut locus in mari sine portu nõ põt esse tutus: sic animus amicis sine fide stabilis esse nõ põt: in his rebus q̃ sub eandẽ rõem cadunt hoc mõ pbabile est. Nã si rhodiis nõ est turpe portorii locare: nec hei macreonti qdẽ turpe est cõducere: hæc tum uera sunt hoc pacto. Quoniã cicatrix est uulnus fuit. Tũ uerisimilia hoc mõ: si multus erat in calceis puluis ex itinere eũ uenisse oportebat. hæc de qbus Ci. & Quĩtilianus copiose differunt: degustare tñ hoc loco placuit: ne rudes ante hac artis penitus ignoraretis. Amplificatiõibus &c. Cũ aduersarii crimẽ ãplificamus atq; exaggeramus: ut siqs ĩ eũ dicat q parentẽ necauerit: & sic itendat: scelestũ dii imortales ac nefariũ facinus: atq; eiusmodi: quo uno maleficio scelera oĩa cõplexa eẽ uideant. Et.n. si id qd pclare a sapiẽtibus dr: male sæpe lædit pietas qd suppliciũ satis acre reperiet in eũ q mortẽ attulerit parenti: pro quo mori ipm si res postularet: iura diuina atq; humana postularẽt. Cæteris rebꝰ. ut cõquæstiõibus ipræcationibus maledictis & cõibus locis oĩbus. Exaggerandã augẽdã: ut itẽdat argumentũ. Collocupletãdã: dilatandã: & exornãdã. Simile uitiosum: Similitudo aut est plurium ad plura aut maius ad unũ: Cõparatio prior collatio appellat: q̃ longius res: q̃ cõparantur repetere solet: nec hoium tñ iter se opa assimilat: sed a multis atq; ẽt inanimis ducit. Hæc ãt uitiosa est: si singula singulis nõ rñdẽt: ut apud uirgiliũ: Qualis in eurotæ ripis: aut per iuga cinthi exercet diana choros &c. in q̃ parabola multa nõ usq; quaq; cõgruere uidẽtur. Quod poetis tñ uitio non ascribitur apud quos interdum oĩ pte: iterdum aliqua similitudine conueniunt. Nec habet parẽ rõnem &c. cũ unum ad unũ tñ cõparat hoc mõ ut nauis utilior noua: q̃ uetus sic amicitia: & ut laudãda quæ pecuniã suã largitur omnibus: ita quæ forma uim. Nam hic par ratio cõparationis non est: alia. u. rõ nauis nouæ. alia nouæ amicitiæ: itẽ alia ratio pecuniæ: alia formæ. Sibiipsi obstet: ut siq dicat: nõ aliter ego rẽpu. guberno q̃ oues suas pastor tondet: & mulget: hic. u. par ratio comparationis nõ est. Quid. n. simile rẽpu. gubernare & oues tondere: ac mulgere: uerti pterea in conuitiũ potest hois cupidi rẽpu. expilantis: & multa ĩ suam utilitatẽ conuertentis. Exẽplũ Quatuor modis exẽplũ uitiosum inquit: fit prio si falsum est: ut siqs dicat: danda huic uenia est: si contra rẽpu. fecit. Nam & M. Attilius regulus cõtra rempu. pugnauit: & ei uenia data est: hoc penitus falsum est: & repræhendi statim potest: Nam pugnasse contra rempu. Regulum nusq̃ legitur.

Similitudo.

bus aqua & igni interdictum est exules appellẽtur: Verum illi fortasse ignoscimus: si cum causa fuit: nos tamen intelligamus uitiosum esse intendere controuersiam propter nominum commutationem.

De exornatione uitiosa.

QVoniam exornatio constat ex similibus & exemplis & amplificationibus & iudicatis: & cæteris rebus quæ pertinent ad exaggerandam: & locupletandã argumentationem: quæ sint his rebus uitia cõsideremus: simile uitiosum est: quod ex aliqua parte dissimile: nec habet parem rationem cõparationis: aut sibiipsi obest qui affert. Exẽplũ uitiosum ẽ: si aut falsum est: ut repbẽdat

Aut improbum

Aut improbū bona exempla:ut libro institutionum legitur titulo de donationibus imitanda sunt:mala uero nequaq̄:improbū āt erit exēplū:ut siqs dicat cato damnādus ē:nā populus romanus camillū damnauit:itē coniurandū est: in patriā:quia & Catilina coniurauit. Hoc improbū est. Aut malus. Quotiēs a minori ad maius: & contra cōparatio fit intueri diligēter nos oportet:ne modū excedamus:ut aut plus sit: q̄ res postulat: aut minus:Ne deridere:ut Quintilianus ait: non augere aut minuere uideamur. Vitiosa erit a minori ad maius cōparatio siqs dicat:si triumpharunt sæpe principes romani:ꝙ populos:& natiōes bello domuerunt:& tu triūphare:debes ꝙ inimicum domuisti: A minori uero ad maius hoc mō. Vt has ego flabello muscas abigo:sic Manlius capitolinus hostes gallos a capitolio repulit.

aut improbum ut non sit imitandum:aut maius: aut minus quam res postulat: res iudicata uitiose profertur:si aut dissimili de re profertur: aut de ea re: de qua cōtrouersia nō est: aut iproba:aut eiusmodi: aut plures:aut magis idōeç res iudicate ab aduersariis ꝓferri possint: item uitiosum est: quod aduersarii factū esse cōfiteantur:de eo argumentari: & planū facere factum esse: nam id augeri oportet: itē uitiosum est: id augere quod conuenit doceri: hoc modo: ut si quis quem arguat hominem occidisse:& anteq̄ satis idoneas argumentationes attulerit:augeat peccatum:& dicat nihil i dignius eē quā hominē occidere: nō.n.utrum indignum sit:an nō sed factū ne sit queritur.

Res iudicata pars ꝓbabilis est iudicatū qđ sic a Ci. diffinitur:iudicatū est res assensione: aut auctoritate:aut iudicio alicuius:aut aliquoꝝ cōprobata id tribus i generibus spectatur religioso: cōi & approbato: religiosum est qđ iurati legibus iudicauerunt ut scelesti iudices apud romanos:cōmune ē qđ oēs cōiret secuti sunt. Id huiusmodi ē ut maioribus natu assurgatur:ut supplicantium misereatur. Approbatum est:quod homines cum dubium esset:quale haberi oporteret sua cōstituerunt auctoritate uelut gracchi patris factum. Quod & si prius de eo dubitabaẗ:quosdā.n. senatu mouerat postea tñ populus approbauit. Nam Gracchum ipsum consulem fecit:iudicatū autem: & partes eius in his posita sūt: quæ gestum negociū consequunẗ:quatuor loci sunt ex quibus ad corroborandū iudicata argumenta ducunẗ. Laudatio eius qui iudicauit:cuius uitam:& auctoritatem commendamus. Approbatio: quando a multis approbatum fuisse dicimus alicuius sententiam:similitudo: quando causa illa de qua ante iudicatum fuit:causæ nr̄æ similis est. Difficultas cū ostendimus plus in iudicando fuisse difficultatis in alia cā: q̄ in nostra furtum sit:ut si dicas: si absolutus olim a. C. Mario imperatore is fuit:qui Tribunum militarem ipsius marii propinquum occidit:ꝙ ei pudicitiam eripere uellet:Quanto hic facilius absolui potest adolescens: qui grægarium militem:ne turpiter pateretur:necauit. Contra infirmari iudicatum potest:si iudex fuisse imperitus: aut minus prudens ostendetur. Si improbatam ab omnibus sententiam fuisse dicemus:si dissimilem esse ostēdemus. Si maiorem q̄ in illo fuerit difficultatem:in hoc esse probabimus quæ accidere possint in iudicato uitia Cicero nos admonet. Si aut dissimili de re:ut si dicas absoluendus est clodius ꝙ ad sacra bonæ deæ clā penetrauit. Nam & Oratius qui sororem occidit absolutus fuit sed quid ad rē dicet aduersarius? Clodius incesti accusatur. Oratius cædis accusatus fuit:Nihil simile cum incesto cædi est. Aut de re &c. ut si dicas absoluendus est:Milo ꝙ clodius insidiatorem occidit. Nam multi sæpe nocturnos fures & adulteros domi suæ depræhensos occiderunt:quid ad rem? de hoc controuersia nulla est. Nec quærimus liceat ne furem nocturnū & adulteros domi depræhensos occidere. sed fuerit ne insidiator clodius:illud in controuersia est. Aut improbi. Vt siquis dicat absoluendus est repetundarum Dolobella:quia Verres:& Clodius absoluti sæpe fuerunt:qui absoluerunt dicet aduersarius:improbe fecerunt: & a bonis hominibus repræhensi fuerunt: Manifestum est pecunia corruptos illud egisse quos imitari uos iudices minime conuenit. Aut eiusmodi &c. Vt si dicas hunc adulterum absoluendum in quis quia Clodius absolutus fuit:at ego innumeros damnatos a bonis & integris iudicibus ob tale crimen tibi ostendam. Item uitiosum &c. Quartus exornationis locus amplificatio est:in qua duo uitia committuntur:aut cum augendum est crimen:& planum fit:aut contra:cū planum faciendum est:& augetur. multis autem modis amplificationes fiunt:Cum crimen illud cuius aduersarius accusatur spectare ostenditur:aut ad omnes aut ad maiorem partem quod ē atrocissimum:aut ad superiores:quales sunt ii quorum ex auctoritate indignatio sumitur:quod indignissimum est:aut ad pares animo fortuna:corpore:quod est iniquissimum:aut ad inferiores:quod est superbissimum. Plurimum ab his:& cæteris huiusmodi locis sumptæ amplificationes ad concitandum in odium rei iudices:& auditores ualere solent cum uero manifestum crimen fuerit: quoniam aduersarii confitentur & ueluti nondum satis manifestum sit: planū facere uolueris:& in eo diutius imoraberis:uitiū erit: & quidē magnum exempli gratia: si accusaretur: Orestes ꝙ matrē occiderit:& occisam a se matrem confiteretur:non supfluum tm̄: sed stultū ēt esset in eo immorari ut planum fieret:matrem ab Oreste occisam:cum ipse id a se factum non negaret. Id de quo lis est.

De eo argumentari factū ꝓbare cum a reo factum non negetur. Augere amplificare ut in causa Orestis: qui a se occisam matrem confitetur:amplificare crimen oporteret:& quam nefarium scelus esset parentē occidere. Item uitiosum:exemplum ipse subiungit. Arguat hominē &c. ut si Teucer Vlyssem accuset ꝙ Aiacem occiderit:cum id factum a se Vlysses neget:teucer non factum ab illo contendat;sed in eo immoretur: ut q̄ impium & nefarium scelus sit hominem occidere ostendat.

Iudicatū quid

bis qrites:sed multis nõ dubiis deoꝝ ĩmortaliũ significationibus: qbus ego ducibus in hãc spẽ: sniamq; sum ingressus. Aut maioribus nostris: qd Cice. facit in diuinatiõe: cum dicit patres: maioresq; nostros nõ pœnituisse eius cõsuetudinis: atq; instituti: quo p homines honestissimos: uirosq; peritissimos: & nõ impitos adolescentes mali & iprobi accusabant. Regibus: ut si dicat id reus neglexisse: qd reges quoq; nomẽ sanctũ est custodiri & inuiolatũ esse semp uoluerit. Ciuitatibus: ut si arguant: q monopolyum fecerint: qd oẽs ciuitates fieri phibuerunt: aut si in eos dicat: q legatos uiolauerit: quos iuragentiũ: & ciuitates inuiolatos esse uolunt.

memoramus quãtę curę ea res fuerit diis immortalib9 aut maioribus nostris regibus: magistratibus: natiõibus: hoibus: sapiẽtissimis: senatui: itẽ maxĩe quõ de his rebus ĩ legib9 sancitũ sit. Secũdus locus est cũ cõsideramus: ille res de qbus crimiamur ad quos ptĩeãt utꝝ ad oẽs qd atrocissimũ est an ad supiores qd gẽus hi sunt: a qbus auctoritatis locus cõis sumit: an ad pares hoc ẽ in eisdẽ ptibus animi: corporis: fortunarũ positos an ad inferiores: q oib9 his rebus antecellũtur. Tertius locus est quo percũctamur quid sit euenturum si oibus idẽ cõcedat: & ea neglecta ostẽdemus qui piculorũ: aut incõmodoꝝ cõsequatur. Quartus locus est quo demõstrat: si huic sit remissũ: multos alacriores ad maleficia futuros: quos, adhuc expectatio iudicii remorat. Quitus locus

Hominibus sa. &c. Quod Ci. egit in cõclusione orationis p põpeio cũ ait: qd si auctoritatibus hãc cãm qrites cõfirmãdã putatis: est uobis auctor iure bellorũ oium maximarũq; reꝝ. p. seruilius &c. Senatus: ut siqs in eũ dicat: q contra senatus decreta fecerit: & eius auctoritati intercesserit. Itẽ maxĩe: ut siquis a cõibus quẽpiã phiberet: eius nos ãplificare crimen possemus: p id qd legibus sancitũ est: ut ab eorũ usu q cõia sunt: nemo phibeat. Secundus locus &c. distat hic locus a supiori qd in illo q nã fuerit deorum ĩmortaliũ & sapiẽrũ de crimine quo de agit snĩe amplificãdo oñdit. Hic ad quos ptineat per ĩdignationẽ demõstrat. hic quoq; locus ab auctoritate ẽ. Ad oẽs: qp in oratione p sex. roscio Amerino. Cice. facit. cũ ait: uidete p deos immortales quẽ in locũ rẽpub. puenturã putetis hoĩe sapientes & ista auctoritate: & potestate pditos: qles uos estis ex qbus rebus maxĩe respu. laborat. his maxĩe mederi cõuenit. siqs in eum diceret: q prodere hostibus patriã uoluisset: is crimẽ ad oẽs ptinere in cõclusione p ĩdignatiõem ostenderet. An ad supiores quod est indignissimũ exempli gratia: Eius qui principis seruum læderet exaggerari per principis psonã crimẽ possent: nam læso seruo principis: lædi & princeps uidetur qd genus declarat: Qui superiores ut eos dicit esse ex quorum auctoritate locus cõmunis ad amplificandũ assumitur. An ad pares: si quis in fratrem dicat qui fratrẽ læserit: aut in socium a quo socius sit offensus: uel in amicum qui amico nocuerit: licet enim exaggeratione uti præsertim cum par parem dolo & fraude circũuenerit: Qui autem pares intelligant ipse declarat. Animi &c. tria bonorũ genera sunt animi: ut uirtutes corporis ut robur: agilitas: bona ualitudo: externa: ut diuitiæ nobilitas: patria: honores: secundũ singula hæc bona singulæ paritates sunt aĩ inter amicos idem uelle: & idẽ nolle & eadẽ pditos esse uirtute: corpis scdm uires ut esse eiusdem roboris: & agilitatis rerum externarum: ut esse æque diuites uel æque pauperes. An ad inferiores quod est superbissimum: ut si pauper a diuite & potenti lædatur amplificare crimen licet: & non unius tm̃ psonam considerandam dicendum est: sed pauperum omnium: q si is in quem dicitur impunitus euaserit omnibus diuitum: & potentum obnoxii contumeliis erunt. Tertius locus: hic locus ab euentu dicitur: cum ostendimus q̃tum euenturum sit malis si crimen impunitum relinquatur: quod cato fecit apud Salustium cum ait: postremo patres conscripti si me hercule peccato locus esset facile pateret uos ipsa re corrigi: quoniam uerba mea contemnitis sed undiq; circũuenti sumus. Catilina cum exercitu faucibus italiæ nos urget: & cætera his uerbis cato contra cæsarem dicens: fore alias ad maleficium promptiores audacioresq; qui coniurarunt ostendit: si crimen eorum fuerit impunitum: Cicero pro. L. flacco uariorum criminum a quibusdam asiaticis accusato: Decio Lælio subornante: & in accusationem impellente: uos ne pœniteat inquit tali ciui: non pepercisse per deos immortales iudices prouidete. Quotus enim quisq; est: qui hanc reipu. sectam sequatur: qui uobis qui uestri similibus placere cupiat: qui optimi atque amplissimi cuiusq; hominis auctoritatem magni putet:

Tria bonorum genera

Ea re neglecta: ut si dicatur adultero propter nobilitatem uirtutem parcendum esse iudices nos in peroratione percũctabimur quantum periculorum putent euenturum si crimen rei neglexerint quoniam multi passim ad alienas uxores ibunt quia impunitatem sperabunt. Quartus locus: & hic ab euentu est quo ostendimus multos ad maleficia committenda promptiores futuros si ei quid accusabitur maleficii uenia data fuerit parũ differt a superiore hic locus illic. n. iudices pcunctatur: qui dicit. hic nulla utit percũctatione: Cato in pdicta oĩone locũ hũc usurpauit cũ dixit. Quare cũ de pu. lentulo cæterisq; statuetis p certo habetote: uos simul de exercitu catiliĩæ & oĩbus coniuratis decernere. Quãto uos attentius ea agetis: tanto illis aĩus infirmior erit si paulũ languere uiderint: iã oẽs feroces aderunt: remorat: si hunc absolueritis: & ipsi erunt ad peccandũ alacriores. Quintus locus &c. Et hic locus ab euentu est cũ dicimus si aliter q̃ oñdimus iudicatũ fuerit: illud euẽturum incõmodum quod nulla deinde corrigi ratione possit hoc idem cato in eodẽ facit oĩone: his uerbis coniurauere nobilissimi ciues patriam incendere; gallorum gentem infestissimam nomini romano ad bellum

lum accersiuerunt: dux hostium supra caput est cum exercitu: uos cunctamini: & nunc etiam dubitatis quid in tra moenia deprehensis hostibus faciatis: misereamini censeo: deliquere hoies adolescentuli per ambitionem: et armatos dimittatis: sed uereor ne ista uobis mansuetudo: & misericordia: si illi arma receperint: in miseriam conuertat. s. res ipsa aspera est: sed uos non timetis eam: imo uero maxime: sed inertia & mollitia animi: alius alium expectantes cunctamini: uidelicet diis immortalibus confisi: qui hanc rempub. in maximis periculis ser uauere: non uotis: neq supplicis muliebrius auxilia deo℞ parantur: sed uigilando: agendo: ac bene consulēdo prospere omnia cedunt ubi secordiæ atq ignauiæ te tradideris nequicq̄ deos implores irati infestiq sūt.

ē: cū oñdem9: si semel aliter iudicatū sit: nullā rē fore q̄ icōmodo mereri: aut ꝑperā fcm̄: aut erratū iudiciū corrigere possit: quo in loco nō incōmodū erit uti cęterarū re℞ cōpatiōe: ut oñ damus alias res posse: aut uetustate sedari: aut cōsilio corrigi: hui9 rei: aut leniēdę: aut corrigē dæ: nullā rē adiumēto futuram. Sextus locus est: cum ostēdemus & consulto factum: & dicemus uoluntario facinori nullā excusatio- nē imprudentiæ iustā deprecationē paratam. Septimus locus est: cū ostendemus tetrum fa cimus: crudele: nefariū: tyrannicū: qd̄ eē gen9 iniuria mulierū: aut ea℞ rerū aliquid. quarum rerū causa bella suscipiuntur: & cū hostib9 de uita dimicatur. Octauus locus ē quo oñdim9 non uulgare: sed singulare esse maleficiū spur cum nefarium & iusitatum: quo maturius: &

Corrigi posse: ut siquis in patriæ proditorem dicat hoc modo: nisi animaduersum in hūc iud. fuerit cor- rigi iudicium postea non poterit: nam si hic impuni- tus abierit: & alii hunc secuti impunitatem sperātes: idem molientur: itaq nō unum exitiū: sed multiplex formidandum est. Erratum: in quo iudices errаue- rint. Quo in loco: alias res in comparationem addu cemus: & posse aliqua ratione corrigi ostendemus: crimen uero de quo agitur: si male de eo iudicatū fu erit: corrigi nullo mō posse: quo loco optime & in su perius recitatis uerbis cato usus est. Cæterarū re℞ ut adulterii: furti: stupri: cædis. Vetustate: ut si pec- catū in aliquam familiam placitam esset: & aut furtū factum in aliena domo: aut adulterium: uel stuprū cōmissum: diceremus minus mali ex hoc euentu℞: si reus absolueret: q̄ si ei uenia daret: q ꝑdere patriam uoluisset: q̄m odia & inimicitiæ inter reū & eos q læsi sunt exorta: uetustate sedari possint: cū nulla sit tāta inimicitia q̄ nō diuturnitate tpis leniat: ꝑterea illud adderemus posse reū aliqn̄ corrigi & cōsiliis hoīum & tpis lōgitudine: qd̄ in illo crie de quo agit futurū n̄ sit. Sextus locus &c. hic locus ē a mō sci: q ē qlitas facti s̄m agētis intētionē: uel ē a cōsilio: qd̄ ꝑsonæ attributū ē. Exaggerat āt crimē si oñdit reū uolūtariæ & sciē ter: nō ignorātia peccasse: & nihil esse cur ignosci debeat. Nā sicut ei q inulius aut ignorantia peccat uenia uī dāda eē ita nulla rōne illi parcendū est: q maleficiū cōsulto cōmiterit: Hunc locū cato in eadē oꝛone occupauit: Cū ait. Ve℞ ꝑcite dignitati. P. Lētuli. si ipse pudicitiæ: si famæ suæ: si diis aut hoībo ullis unq̄ pepecit ignoscite cethegi adolescentiæ si nō ite℞ patriæ bellū fecerit: Nā qd ego de Gabinio statilio ceparlo: loqr qbus si qcq̄ unq̄ ꝑsi fuisset: nō ea cōsilia de re. pu. habuissent. Et iustā dep̄catiōnē: iustā ueniæ dādæ depulsiōnē. Septimus locus &c. Hic locus est a mō facti: uel a natura quotiēs ꝑ qualitatē ipsam uel naturā crimē amplifiat. Tetrum: cōtra naturā. Crudele: cōtra humanitatē. Nefariū: cōtra deos. Tyrānicū cōtra subditos. Iniuria muliē℞ si ue matrōæ sint: siu: uirgines: ut stuprū: adulteriū: rapinæ: ut si is accusaret: q uirginē rapuisset: crimē tyrānicū ostenderet. Aut ea℞ rerū &c. ut si ex agro nostro hostiliter ab acta armēta fuerint. Qua℞ rerū cā: sæpe acci dit: ut cū rapta: siue hoīes: siue arma: & greges reperiunt & nō reddunt: bella suscipiant: sicut frequēter apud Li uiū legitur: hunc locū illi occuparant: q ante cæsarē coniuratos dixerunt: sicut in cæsaris oꝛone: q̄ ē apud Salu stiū cognoscit. Ait. n. cæsar plærique qui ante me sñias dixerūt: cōposite & magnifice casū reipu. miserati sunt: quæ belli sæuitia fuisset: q̄ uictis accidisset: enumerauere rapi uirgines: pueros diuelli liberos a parentū comple xu matres familiarum pati quæ uictoribus collibuisset: fana: atq domos spoliari: cædem atq incendia fieri po stremo luctu: cruore: cadaueribus omnia compleri: quæ tetra crudelia: nefaria: tyrannica sunt. Octauus lo- cus: differt hic a superiore: quoniam crimen ille exaggeratur: qd̄ cōmitti alias potuerit: hic crimen amplifica- tur quod nunq̄ antea factum fuerit & hunc locum in oratione prædicta occupauit Cato: ostendit enim con- iuratorum crimē omnia ferme cōplecti uitia: quæ hic enumerat: tum in superioribus: tum in extrema perora- tione: cum ait: quare ego ita censeo; cū nefario consilio sceleratorū respublica in maxima pericula uenerit iiq iudicio: & uulturtii titi & legatorum allobrogum conuicti: confessiq sint cædē: incendia: atq alia fœda & crude lia facinora in ciues patriamq parauisse: de confessis sicut de manifestissimis; rerum capitalium more maiorū supplicium sumendum. Cice. quoq accusationum in. c. uerrem li. vii. locum hunc cōplexus uidetur: his uer- bis denique. c. uerres: si eius ostensa sunt inaudita: & singularia facinora: sceleris: audaciæ: perfidiæ: libidinis: auaritiæ crudelitatis; dignos exitus eiusmodi uita atq factis uestro iudicio consequatur. Non uulgare quod non fiat uulgo quod non sæpe committatur. Singulare unius: ut si in eum dicatur: q deo℞ immortaliū tem- pla cōbusserit. Spurcū: qd̄ abominamur: ut si ꝑr cū filia coierit: aut filius cū matre. Qui in domitianū diceret quē fr̄is filiā uitiasse cōstat: singulare spurcū: ac iusitatū facinus eē clamaret. Nefariū: ut siqs sanctimonialem Spurcū uiolauerit: uel sacerdoti manus iniulerit. Inusitatū: ut siqs in eū dicat: q optie de patria meritus: cū tñ hostiba ꝑdere tētauerit inusitatū. n. est: ut is patriæ noceat: q sp a pr̄ia fuerit adiutus quo pp qd̄. Maturius: celerius sit. n. dicet quāto magis nefariū & inusitatū crimē est tanto citius & asp̄ius puniri debet. Hoc loco Cato usus

Iudiciū

extrema paupertate caste integreq̧ uixerunt. Iniuria iniquum enim est: id pauperi pbo & honesto dedecori
ascribere: quod pauper improbus: atq̧ in hõestus commiserit: neq̧ aliorum uitia uitam nram si proba fuerit:
Vitiosa contaminare debent. Item uitiosa &c. hoc uitium superiori contrariũ est: illic uniuersalis affirmatiua ponit:
propositio. quam pticularis negatiua ueram esse non sinit. Hic uero uniuersalis negatiua est: quam pticularis affirmatiua
tio. ii. impugnat. Nemo põt uniuersalis negatiua est. Accusatur aliquis q̧ semel uisam statim amauerit. & rapuerit:
uel uiolauerit: qui defendit: non esse uerisimile hoc dicit: qm̃ nemo potest uno aspectu: nec præteriens in amo
rem incidere: cui expositioni statim accurritur pticu
lari affirmatiua: aliqs põt uno aspectu &c. ná & si ra
ro contingit: tamen cótingit. Nam frequẽter semel
uisa puella põt amari: ut in Eunucho semel uisam pá
philam adamat cherea & in Virgilio pastor inqt: ut
uidi: ut perii: ut me malus abstulit error. Nõ nemo
&c. aliqs. Negatio præposita facit æqualere suo con
tradictorio: ut nõnullus homo currit æquiualet huic
aliqs homo currit. Negatio uero postposita: æqualeꝫ
facit suo cõtrario: ut nullus ñ homo currit: æqualet
huic omnis homo currit. Omnino nihil differt q̃uis
uero fiat: dicet expositiõis impugnator: ut pteriens
aliqs semel uisam adamet: aliq̃do tñ fit: & si aliq̃do
Vitiosa fit: expositio tua falsa est. Item uitiosa expõitio est
intentio &c. Enarratio ppositio est: q̃ per enumeratiõem fit:
.iii. & sic a Cicerõe diffinitur: Enumeratio est in qua plu
Enarra ribus rebus expositis: & cæteris infirmatis: una reliq̃
tio ppositio est necessario infirmatur: hæc repħendi põt: si aliqd i ea
ptermissum ostenditur: & in sufficiẽs appellaꝫ: Quæ
uero hanc seqtur pauca cõpræhẽdit: cum plura sint:
comphendenda: uim habet magnã q̃ p enumeratio
nem argumentatio fit hoc mõ aliqs ex uobis tribus
Frãcisco librum furto subtraxit: sed nec tu subtraxi
sti: nec tu relinqtur ergo ut tertius furatus sit: ex suffi
cienti cõstat partium enumeratione hæc expositio:
si tres tñ affuerint: q̧ si qnq̧ affuerit: & tres tñ enu
merauero: enũciatio mala erit. Vitiũ igitur cõmitti
tur: si partium enumeratio sufficiens minime fuerit:
& aliquid quod enumerari possit: & debeat ptereaꝫ:
qd sequenti aperiꝫ exemplo: quo hominem ab hære
de interfectum esse aliqs probare cõtendit: & argu
mentum sumit a causa ratiocinatiua: nam q occidit
hominem a quo hæres institutus fuit: cãm uideꝫ ha
buisse commodi consequẽdi. Multa igitur colligit
accusator: sed aliqd pterit: qd necessario ponendum
fuit unde eius enunciationi ab aduersario statim oc
curritur tribus modis enarrationem uitiosam intel
ligi in rhetoricis de inuentione docet Cicero: si aut
ptertum qd dicimus: aut infirmum aliqd enumera
tum: cum aut contradici possit: aut cã non sit: quare
non honeste possimus concedere: & subiectis decla
rat exemplis. Collegisse: unde & collectio ab aliis
hæc enumeratio appellatur. Idoneam: quæ præte
riri non debuit. Quoniam igitur: hæc est præposi
tio: & ad coniecturam pertinet: factum enim apparet. sed a quo factum sit dubium est. Prædones &c. postq̃
enumerauit intentioni suæ obstantia tollit: sic enim intendit: a te occisus est: qui hæres ab illo in testamento
factus fueras. Nam in huiusmodi &c. uere uitiosa enumeratio est: quoniam repræhendi a nobis potest: si ab
aliis potuisse occidi ostenderimus: ut ab aliis cohæredibus: uel seruis. Familia a seruis qui morte domini li
bertatem consequebantur. Cum hoc modo &c. cum aliquid præteritum ostendemus: facile aduersarii enu
Vitiosa merationem dissoluemus. Item uitiosa &c. Friuola nimis hæc expositio est: quæ multa prætermittit: & re
propositio. præhendi facile potest: differt a superiori hoc uitium: etiam in hoc q̧ in illa enumeratiõe nota est disiunctiõis:
tio. iiii. hic uero copulatiõis ad ueritatẽ disiũctiuæ affirmatiuæ sufficit alterã ptẽ uerã eẽ ut tu es hõ: uel tu es æquus:
tu es hõ: ergo tu nõ es æquus. Ad ueritatẽ copulatiuæ affirmatiuæ reqriꝫ q̃libet ptẽ uerã eẽ: ut tu es hõ: & tu
es animal. Duæ sunt res &c. a cã & hic sumitur argumentũ: sed impulsiua. Quid amor: duas tñ dicis cãs

mus id quod in aliquo paupe iprobo fit: i oẽs pauperes id falso & iniuria cõferri. Itẽ uitiosa expositio est: cum id qd raro fit: fieri oĩo negatur hoc mõ. Nemo põt uno aspectu neq̧ ptetiẽs in amorẽ incidere. Nam cũ non nemo deuenerit in amorẽ uno aspectu & cũ ille neminẽ dixerit oĩo nihil differt. raro id fieri dũmõ aliquãdo fieri: aut posse fieri intelligaꝫ. Itẽ uitiosa expositio est cũ oẽs res ostendemus nos collegisse: & aliquã rẽ idoneã prætermus hoc modo. Quoniã igiꝫ hoĩem occisum cõstat esse: necesse est: aut a pdonibus: aut ab inimicis occisum eẽ: aut abs te: quẽ ille hæredẽ testõ ex pte fecerat: pdones in illo loco nunq̃ sunt uisi: inimicũ nullũ habebat: relinqtur: si neq̧ a prędonibus: neq̧ ab inimicis occisus ẽ: qm̃ alteri nõ erãt: alteros nõ habebat: ut abs te sit interẽpt9. Nã i hmõi expositiõe repħensione utẽur: si quos præter eos quos ille dixerit potuisse suscipere maleficium ostendimus: uelut in hoc exemplo: cum dixerit necesse eẽ: aut a prædonibus: aut ab inimicis: aut a nobis occisum eẽ: dicemus potuisse uel a familia uel a cohæredibus nostris: Cũ hoc modo ipsoꝝ collectionẽ disturbauerimus: nobis latiorem locũ defẽdẽdi relinquemus: Ergo hoc quoq̧ uitandũ est in expositione quando cum omnia collegisse uideamur aliquã idoneã partẽ relinquamus. Itẽ uitiosa expositio ẽ: quæ constat ex falsa enumeratione: si cũ: aut plura sunt: pauciora dicamus hoc modo. Duæ res sunt iudices: q̃ hoies

ad maleficium impellere luxuriā & auaritiā. sed qd amor: qd ābitio: qd metus? nonne ad maleficiū hoiem impellunt? Quid amor: quid non cogit amor. Quid ambitio: quæ est immoderata honorū cupiditas? Quid irreligio: hoc est deorū contentus. Quid metus sæpe: q mortē metuit ut eā effugiat maleficiū committit & Vlysses timore mortis quā Aiax minabaf occidisse illum accusatus est. Quid imperii: in quo causa considератur ratiocinatiua. Per multa: in qbus est euitatio incōmodi: uel commodi consecutio. Item falsa enumeratio est: cū &c. Quintū est propositionis uitiū suprioti contrariū: illic.n. cū plura dicēda sint pauciora dicunf: Hic uero cū pauciora narranda sint: plura narrantur: & superfluitas appellaf. Accidit āt quotiens genus cū partibus cōmiscetur: qd in partitione quoq orationis uitandū esse in rhetoricis de inuentione Ci. admonuit genus est: quod plures partes amplectitur: ut animal & sic a dialecticis diffinitur: genus est terminus uniuocus pdicabilis in qd de pluribus differētibus spē aīal.n. de homine: leone equo boue pdicaf pars est q subest generi: & hæc spēs appellaf: & sic diffinitur: spēs terminus est uniuocus: nō supremus pdicabilis in qd de pluribus differētibus numero: ut hō pdicaf de francisco & camillo: & de cæteris: & sicut illa mala esset ptitio si quis ita ptiref: ostendā pp cupiditatē & audaciam & auaritiam aduersariorū oīa incommoda ad rēpu. puenisse: qm exposito genere ps generis admiscef: nam genus est oium libidinū cupiditas: ita hæc mala eēt enumeratio: tres pestes sūt: q oēs hoīes sollicitāt &c. Nā metus & cupiditas ptes sunt. Aegritudo genus: nec harū tm ptium: sed cuiuslibet affectionis: qttuor aūt principales sunt: duæ psentis tpis dolor & lætitia: duæ futuri spes & timor qui diffinire uoluerit sic diffiniet spes est ægritudo aī & ita de cæteris & quodāmodū genus pdicaf de pluribus differētibus spē: ita ægritudo de his quattuor affectiōibus: & eaꝝ ptibus pdicaf satis ergo fuerat dixisse: metus & cupido sine ægritudie: Nā posito genere ptes intelliguntf: sed non explicite: ut posito aiali intelligif hō bos equus leo & positis ptibus opus genere nō est: qm statim intelligif. Tres pestes: quatuor sunt: quatū duæ grauiores metus & spes: de qbus totum illud est apud græcos ἐλπὶς καὶ τὸ βος τοῖσ ἀνθρώποισ δοτ ὑράννοι. Seneca spes & timor turbine magno urbibus erant.

Falsa enumeratio .v.

Genus quid

ad maleficiū compellūt: luxuries & auaricia. Quid amor? inquit quispiam? quid ambitio? qd irreligio? quid met9 mortis? quid impii cupiditas? qd deniq alia pmlta? Itē falsa enūeratio est: cū pauciora sunt & plura dicimus hoc modo: tres res sunt q omnes homines sollicitant: metus: cupiditas: ægritudo. Satis fuerat dixisse metum & cupiditatem: quando ægritudinē cum utraq re coniunctam esse necesse est: itē uitiosa expositio est: quæ nimium longe repetitur hoc modo. Omnium malorum stultitia est mater quæ præ cæteris parit immensas cupiditates: immensę porro cupiditates infinitę immoderatę sunt: hę pariunt auaritiam: auaritia porro hominem ad quoduis maleficium impellit igitur aduersarii nostri inducti auaritia hoc inter se facinus admiserunt. Hic id: qd extremum dictum est fuit satis exponere Ennium & cęteros poetas imitemur: quibus hoc modo loqui concessum est: ut nā ne in nemore pelliç securibus cæsę cecidissent abiegnę ad terram trabes: ne ue inde nauis inchoandæ

Item uitiosa expositio est: Sextum est uitium quod in expositione committitur: & remotum appellatur quoniam longe repetitur: & ea dicet: quæ si tacerentur: tamen intelligerentur: non idem ualet: quod argumentatio quæ fit a primo ad ultimū illa enim si quod ultimum dicitur forte in dubium uenerit: minime uitiosa habetur hoc modo: dubium est ingratitudinem matrem esse uitiorum omnium: ideoq sic probatur esse ingratitudo uitiorum omnium mater est: ingratitudinem.n. impudentia: impudentiam audacia: audaciam alia uitia omnia consectantur: igitur ingratitudo uitiorum omnium mater est; sed si quod extremum est: dubium non fuerit uitiosa & hæc argumentatio erit: aliquis probare contendens ab aduersariis per auaritiam aliquid factum: sic argumentatur: sed longius q oporteat repetens in uitium incidit: quod duplex est: nam & inde repetit; unde necesse non fuit: & qd semel dixit: deinceps dicit: quod in narratione breui superiore libro uitari monuit Cicero. Omnium maloꝝ. Hæc est præpositio nimis longe repetita: nullus enim ignorat malorum causam esse stultitiam illinc incipiendum fuit: Auaritia hominem ad quiduis maleficium impellit; & concludendum ergo auaritia inducti aduersarii hoc maleficium commiserunt: ne Ennium & cæteros poetas neq Ennius neque alii poete apud quos lōge repeti aliquid solet: repræhenduntur: neque errant cum hoc faciunt τιράννοι seruant personarum; aliter enim apud illos senex aliter adolescens loquitur: aliter matrona: aliter seruus: aliter ancilla. Senex graui uel q rula utitur oratione adolescens leui; uel audaci: matrona sedata: uel speciosa: seruus in sulsa: nisi in comoediis palliatis, ubi longe sapientiores dominis serui introducuntur: ancilla inepta: & plerunque longe repetita ut Medeæ ancilla: cum dicitur heræ dolet discessū: nam a cæsis incohat arboribus: quibus nauis argo contexta fuit: q in colchorū regionē ad uellus aureū acqrendū Iason nauigauit fabula nota ē. Vt ne &c. uerba ancille sūt ex ennii tragœdia. Nemore pelio mōs thessaliæ ē peliū cultus oli a chirōe achillis magro. Pelei quoq & thetidis nuptiis iclitus: de quo Oui. Peliō hemone mōs ē: obuersus ī austros sūma uirēt pinu: cætera qrcus hēt. M.cc.l. passuū altitudinis esse aliqd pdiderūt. Abiegnæ: ex abiectæ arbor expetitur nauigiis auctor Plinius.

Vitiosa expositio .vi.

Argo:alii dictam uolunt celeritate argẽs.n.græce celerẽ significat uel a fabro qui argus sit uocatus: auctor Iginius. In colchon:ad euxinũ mare colchorum regio est:cui Trapezus cõiungitur illic Oeethes regnauit: cuius regia Aea fuit:unde æea Circe œethes Soror. Per dolũ:id.n.uolebar Peleus:ut Iason piret:q̃uis sub p̃textu cõparãde gloriæ i colchũ eũ mitteret. Ergo &c.qm̃ uitiola est. Non.n.ad id respicit qđ dixerit:alias expositiões falsas alias nugatorias esse:ex illis nugatoriis hæc est. Sua sponte quoniam superflua.

exordiũ cœpisset: quę nunc noiatur argo in q̃ argiui delecti uiri uecti petebãt pellẽ illã iau/ ratã arietis colchis:impio regis pelliæ p dolũ: nã nunq̃ hæra mea errans medea pedẽ efferret domo ægra amore saucia. Nã hic satis erat di/ cere si id mõ:qđ satis erat curasset poeta:utinã ne hæra mea errãs pedẽ efferret domo medea: aio ægra:& amore saucia. Ergo hac quoq; ab ultimo repetitione in expositione magnopere supsedendum est: non .n. rephensione sicut aliæ complures sed sua sponte uitiosa est.

De uitiosa ratione.

Vitiosa rõ ẽ q̃ ad expositionẽ nõ ẽ accõmodata: uel pp infirmitatẽ uel pp uanitatẽ. Infirma rõ est q̃ nõ necessario oñdit ita eẽ queãd modũ expositũ est: uelut apud Plautũ. Amic9 obmeritã noxã imane castiga gare est facinus:uerũ in ætate utile & cõducibi le. Hæc ppositio ẽ:uideamus:q̃ rõ afferat: nã ego amicũ meũ hodie nõ castigabo p cõmis/ sa noxa:ex eo qđ facturũ:nõ ex eo qđ fieri con uenit:utile qd sit ratiocinat:uana ratio ẽ:q̃ ex falsa cã constat hoc modo. Amor fugiẽdus nõ ẽ:nã ex eo uerissima nascitur amicitia:aut hoc mõ:phia fugiẽda ẽ:affert.n.secordiã:& desidi am. Nã hæ rõnes nisi falsæ eẽnt: expositiones quoq; earũ ueras eẽ cõfiteremur. Itẽq; infirma rõ ẽ:q̃ nõ necessariã cãm affert expositiõis:ue/ lut pacuu9 fortunã isanã eẽ:& cæcã:& brutã pibẽt p̃hi saxiq; ad istar globosi p̃dicãt eẽ uolu bilẽ iõ dicunt eẽ uolubilẽ:qa quo saxũ ipulerit sors eo cadere fortunã autumãt. Cæcã ob eam rem esse uocant:qa nil cernat quo sese applicet insanã aũt aiunt:qa atrox incerta: instabilisq; sit:brutam:quia dignum:aut indignum ne/ queat internoscere. Sunt itẽ philosophi q for/

Ratio ui tiosa

Vitiosa rõ ẽ &c. Quid uitiosam faceret ex/ positionem ostendit.nunc rationis uitia: q̃ secunda argumentationis pars est:quæ sint:admonet duo aũt sunt. Si ãt infirma ratio fuerit:aut uaria: primũ qd infirma ratio sit de/ scribit:& exemplo utitur plauti. Hæc ãt rõ q̃ infirma est falsa nõ est:sed nõ necessaria:nõ.n.necessario qđ i ppositione ẽ cõfirmat. Inepta tñ eadẽ uocari põt: Si qdẽ inepta est:q̃ merito derideri põt tãq̃ minus cõue niẽs. Amicũ castigare &c. ppositio ẽ. Rudẽ hoiem & ineptum loquentẽ inducens Plautus: decorũ ser/ uauit:& hanc ei orationẽ tribuit: qua si orator fuisset usus iure optimo rep̃hẽdi potuisset:in plauto rep̃hẽ denda minime est uitii ostẽdendi cã: affertur qđ apud poetã p loco & psona uitiosum nõ ẽ. Propositio igit fuit amicũ castigare &c. ratio nam ego &c. hæc infir/ ma est:& minime necessaria:si tu nõ faceres:ergo alii nõ facerent! Noxã:pœnam significat:& damnum.

Noxa

Immane ingens:& in humanũ:ppter peccatũ ami/ cum castigare. In ætate:grauiori:ut in uirili ætate q̃ adolescentiæ pars est:in qua ratiõis usum habere ho mines incipiunt:& in actum deducere. Non eo qđ fieri cõuenit:qa id si ipse nõ faciet:alius faciet. Nõ.n. eiusdẽ moris:& sniæ oẽs sũt. Rõcinat. Colligit. Va

Ratio uana

na rõ est:decet quõ uana esse rõ dignoscat:& uana i/ qt rõ est:q̃ falsam cãm affert: ad id pbandũ qđ posi/ tum in ppositione est. Vanũ aũt p mendaci accipit: uñ Virgilius utrumq; coniunxit uanũ & mendacem: Nec si miserum fortuna sinonẽ finxit:uanũ ẽt mẽda/ cẽq; iproba finget:uana est hæc rõ: quia nõ ois amor honestus est & uera amicitia:nõ nisi in uirtute radi/ ces fixas hẽt:& qa rõ falsa est: ppositionẽ quoq; falsã eẽ necesse est:si uera rõ fuerit:& ppositio uera erit.

Verissima aicitia: aut ex uoluptate aicitia pficiscit: & nefaria plerũq; est:aut ex utilitate: & hoc ueluti q̃/ dã mercatura ẽ:aut ex uirtute:& sola laudat. Philo sophia uitanda ppositio ẽ:alterius exẽpli rõ q̃ eã seqt uana est. Secordiã:q̃ tm̃ abest:ut afferat ut ẽt pellat: qñ.n.philosophus ociosus est:qñ in ueri inuestigatio

Infirma ratio.i.

ne nõ uersat! Itẽq; infirma supius uitiũ iterũ rep̃hẽde re ut Cicero:sed diuersum hoc sine dubio ab illo ẽ:in quo rõ pbabilis qdẽ nõ necessaria:inepta tñ adiungit ppositiõi:cũ hic pbabilis:sed nõ inepta adiũgat: exẽ plũ a pacuuio poeta sumit:is tragicus fuit & psonam

pacuuius

sic loq̃ntẽ itroduxit:alii malorũ oium fortunã cãm eẽ uolũt:alii oino eẽ fortunã negant:& temere oia fieri autumãt multa sed infirmæ subiiciunt rões. Fortu nã insanã: ppositio ẽ. Ideo dñt uolubilẽ:multæ rões hãc ppositionẽ secunt:q̃ oẽs pbabiles sunt:nulla aũt earũ necessaria. Brutã:q̃ rõne caret:ut Brutũ. Glo

globare

bosi rotundi:globus massa est rotunda:unde lunaris globus inuenit & globare uerbũ: Plinius terræ formam in spẽm absoluti orbis globatam dicit aliqñ globus p cõferta & in unũ coacta accipit multitudine. Liuius Ro/ mulus cũ Globo iuuenũ aduolat. Sũt ãt alii &c. phorũ aliq oia regi fortuna uoluerũt:aliq eẽ eã negauerunt: quorũ rõi cõtradici uix põt:& Ci.ii.de diuinatiõe ait. Quid ẽ:qđ rãdẽ casu fieri:aut forte fortũa putẽus. Nihil .n.est tam cõtrariũ rõni & cõstãtiæ q̃ fortuna:ut ne in deũ qdẽ cedere uideat:ut sciat qd casu:aut fortuito fu/

turum fit. Si.n.sit certe illud euenit:si euenit nulla fortuna est. Nam si certa est fortuna nec deus scit: qd euẽturum sit:& si scit:fortuna non est: qm̃ incerta non est qui temeritate oia regi dicunt: non re sed uerbo ab iis dissentiunt:q fortunã totius gubernatricem affirmant:nam temere quod sine ratione fit:quicquid autem fortuna fit:sine ratione fieri dicitur:idem igitur sunt fortuna & temeritas Stoici peripathetici & Academici prouidentia mundum regi uoluerunt. Temeritate:quasi aliud fortuna sit:aliud temeritas:cum tamen idẽ sint. Orestes:exemplo ostendit orestis:omnia temeritate non fortuna regi:nã qui rex erat: paulo post mendicus est factus. Naufragio passus est naufragium: ex qua

tunam negant ullam esse :sed temeritate omnia regi autumnat: id magis uerisimile eẽ aiũt quod usu res ipsa a se experiendo edocet:uelut Horestes modo fuit rex: factus est mendicus modo naufragio:nempe res ista obtigit. Ergo id non forte nec fortuna obtigit. Nam hic pacuuius infirma ratiõe utitur cum ait uerius esse temeritate quam fortuna res geri:nam utraq opinione philosophorum fieri potuit: ut is qui rex fuisset mendicus factus esset:item infirma ratio est cum uidetur pro ratione afferri id quod in expositione dictum est: hoc modo: magno malo hominibus auaritia: iccirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. Nam his aliis uerbis idem per rationem dicitur :quod dictum est per expositiõem:item infirma rõ est:quæ minus idoneam quam res postulat causam subiicit expositioni hoc modo :utilis est sapientia propterea quia qui sapientes sunt pietatem colere cõsueuerũt: item utile est amicos ueros habere: habes. n. quibus cum iocari possis. Nã huius

mendicus factus est:& naufragium quidem non fortuna sed temeritate contingit:igitur nõ fortuna sed temeritate omnia gubernantur: probabile utrunq est:q fortuna res humanæ regantur:& q temeritate:sed ex hoc exẽplo ego credere adducor:hãc inter fortunam & temeritatem fecisse eos differentiam: qui fortunam tollebãt e medio temeritatem gubernatricem rerum retinebantur fortuna esset:per quã nobis aliquid præter sentẽtiam nostram sine aliqua opera & labore nostro eueniret: temeritas uero p q̃ aliquid nobis præter sententiam quidem sed aliquo labore nostro præueniente accideret :quod ex Orestis exemplo colligitur:q naufragio mendicus factus est. Naufragium autem temeritate sua passus est mare forrasse ingressus tempore:quo nõ debuit:uel minus nauigationis peritus. Vtraq opinione:fortuna & temeritate. Nam & fortuna cõtingere naufragiũ potuit:& orestis temeritate. Item infirma ratio:illa ratio infirma est:quæ idem dicit:quod in propositione continetur: sed diuersis uerbis:neq ppositionẽ confirmat:ut si dicas nullum scelus est :ad qd ambitio non impellat:& hanc subiungas rationẽ:cupiditate.n.honorum mala oia homines aggrediunt :sed idem in propositione & ratiõe est. Quid.n.aliud ambitio est:q̃ cupiditas honorum? Magno malo propositio est. Iccirco quia hæc ratio est hoc non pbato est: sed hoc dictum fuit mutata oratione repetet.

Fortuna Temeritas

Infirma ratio .ii.

Conflictantur alterantur agitantur. Conflictatio est inuicem tactus corporum collisio. Teren. I andria nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi nec cõmouetur animus in ea re. Item infirma: opus est uniuersalem rationem esse : quæ omnia complectatur: si quod in propositione dictum fuerit, probare uolueris quod si particularis extiterit minime idonea erit & uitiũ cõmittetur ratio enim quæ subiicietur infirma erit:cum ad unum tantum usum:& effectum referatur. Vtilis est sapiẽtia.propositio est. Propterea quia ratio est:quæ ideo idonea non est:quoniam uniuersalis non est ad id probandum quod proponitur: nam sapientia non solum colere pietatem nos admonet:sed plurimas afferre utilitates:cum sit diuinarum humanarumq rerum scientia. Item aliud est exemplum. Vtile est &c.propositio est. Habeas enim ratio:sed infirma nimis:non enim propterea tantum habendi sunt amici:ut cum illis iocemur:sed uarius est amicitiæ honeste usus:& non tam igni & aqua pluribus locis utimur quam amicitia ut a Cicerone in Lælio scribitur. Vniuersa:quæ oia cõplectatur. Extẽuata diminuta. Item uitiosa: aliud rationis uitium est:quod uulgare merito appellari posset:cum ea affertur ratio:quæ non propositioni tantum nostræ conuenit :sed etiam aliis ut si dicam medicinæ ars bona est:quoniam multum affert utilitatis:quæ liberalis ars est: quæ non afferat utilitatẽ? Exemplo utitur pacuuii:quod suprapositum est. Quare cæca:nam cæca inquit est:quia nihil cernat quo quo se applicet. Bruta quia dignum:atque indignum nequeat internoscere: idem est nihil cernere quoque se applicet:& dignum atque indignum non posse internoscere ædemque sunt rationes. In confirmatione &c. Confirmatio rationis est:quæ pluribus argumentis rationem corroborat:Nam propositio ratione:ratio confirmatione:firma:stabilisque efficitur:quæ in ea uitanda a nobis uitia sint:& in aduersarii argumentatione reprehendenda:ostendit:& quoniam præcipue duplici conclusione in confirmatione rationis uti orator consueuit:quid in ea committatur uitii cognoscere primum nos docet :Hoc argumentum uim magnam habet si necessario concludit:ut a te amicus reprehendi non debet:nam aut bonus est:aut malus : si bonus est reprehendendus non est:si malus parui faciet reprehensionem. Cato apud Ciceronem. Senex inquit mortem non timet:ratio quoniam mors nihil affert mali confirmatio:ratiõis :cum post mortem animus aut moriatur:

Infirma ratio .iii.

Infirma rõ .iiii.

aut non moriat̃: Si moritur mali nihil patitur ſi nõ morit̃ beatus eſt: iõ mortẽ non timet ſenex: Neceſſarium eſt hoc argumentũ: uerum enim eſt aut mori aium aut non mori: tertium nihil relinqtur: ſed accidit interdũ ut neceſſitas nulla afferat̃: q̃uis afferri uideat̃: & facile cõfutari uel utraq̃: uel altera ps poſſit: ut apd' Terentiũ in Ecyra: cõpſſa a Pãphilo puella: deinde ei uxor data: a matre abducta eſt: ne ſocrus p̃gnãtem cognoſceret maritus uxorem arguit: q̃ puellam abduxerit: illa reſpondet mitte adoleſcentem obſecro: & quæ me peccaſſe ais: A bi ſolus ſolum conuenit: roga uelit ne: an nolit uxorem. Si eſt ut dicat uelle ſe: redde: ſin eſt: ut nolit. recte conſului mea: ſed hoc argumentũ ſie maritus deſtruit. ſiquidem ille ipſe non uult: & tu ſenſiſti eẽ in eo myrrhina peccatum adderam cuius cõſilio fuerat ea pars proſpici: quam ob rẽ: incẽdor ita te eẽ cauſam fatere hoc iniuſſu meo: quo pacto hmõi confutetur argumentũ oſtẽdit: qd' a Latinis diuiſio uel cõplexio: uel duplex cõcluſio noiatur Διαχηα a græcis nũcupatur a Gellius noctium atticarũ li. quinto capite decimo. Inter uitia argumentoꝝ longe maxia dicit uideri q̃ αντιςιφοντα græci dñt: q̃ qdã ex noſtris non inſulse reciproca appellauerunt: & accidere id uitiũ cũ argumentũ ꝓpoſitum referri cõtra cõuerti q̃ põt: a quo dictũ ſit: & utrunq̃ pariter ualere exẽplum affert prothagoræ Sophiſtarum acerrimi quo in Euathlum diſcipulum uſus eſt. Id qui uolet noſcere auctorem requirat. In confirmatione p̃parat Cice. & attentũ auditorem reddit: ab utilitate rei. Studio ſi rethoricæ & oratoriæ artis. Iniuria exemplum eſt ex Ennio ſumptũ: quidam pater filiam traſponti locauerat quam ſeparare in uitam ab inuito uolebat: conqueritur ergo filia de patre dicens: ut improbũ eẽ traſpontem exiſtimabas aut probum: ſi improbũ exiſtimabas: cur me locabas: ſin ꝓbum cur talem iuitum: inuitam me cogis relinquere: ſed facile hoc argumentum impugnatur ut infra apparet. Hoc mõ per duplicem concluſionem. Ex contrario: ut quod filia primo loco dixit: pater ſecundo ponat. Nam ſi improbum dixerit illa eſſe traſpontem exiſtimabas: cur ei me locabas: pater dicit nulla te iniuria nata afficio quia ſi probus eſt locaui: ſin improbus eſt: diuortio liberabo te incommodis: diuortium & repudium habent quidem ſimilitudinem differunt tñ: nam diuortium inter uirum & uxorem fieri dicebatur: remitti aũt repudium uidetur: quia ſicut uiro licebat repudiare uxorem: ita uxori remittere libellum repudii: & iõ ex ſnia pauli repudium dr̃ non improprie cadere in uxorem: idem de uerborum ſignificatione ita dicit: inter diuortium & repudiũ hoc diſtat: qd repudiari etiam põt futuꝝ matrimonium: & ideo non recte dicitur ſponſa diuertiſſe: quia diuortium ex eo dictum eſt: quia in diuerſas partes eant. qui diuertunt ſed q̃uo dici poſſunt diuertere: q nõdũ cõuenere: igit̃ diuortiũ eſt inter uiꝝ & uxorẽ repudiũ iter ſpõſũ & ſpõſam nõdũ mr̃imõiali copula cõiũctos. Ex ſimplici. Cũ ex duabꝫ ptibus altera tñ diſſoluit̃: qd eodẽ exẽplo patet. Ergo cõcludit. Acutior illa: acutior ẽ q̃ ex cõtrario cõuertit. Facilior: q̃ alterã ptẽ rephendit. Vitioſa rõnis &c. Aliud uitiũ oñdit qd' in cõſequẽtia cõmittit̃ cũ ex eo qd' ꝓpoſitũ eſt: id nõ ſeq̃t̃: qd' concludit̃: qñ id aſſumit̃ ꝑ certo: qd' plura ſignificat: ut cruor: fuga: puluis: pallor: & q̃ his ſimilia ſunt. pallor. n. nõ minus tñ affectus ẽ: ſed diuerſoꝝ: ut amoris nimiũ ægritudinis: tioris ſtudii ẽt plerũq̃ ſignũ ps ẽ: cõiecturæ & ſic a Ci. diffinit̃: ſignũ eſt qd ſubſenſum aliquẽ cadit: & qddã ſignificat: qd' ex ipſo ꝓfectũ ut̃: qd aut añ fuerit: aut in ipſo negocio: aut poſt ſit ſecutũ: & tñ indiget teſtimõii: & grauioris cõfirmationis: ſignorũ alia ſũt: ut ait Quintil. neceſſaria: q̃ aliter ſe habere nõ poſſũt: & hoc uix ptinere ad p̃cepta artis uident̃: Nã ubi ẽ ſignũ inſolubile. ibi ne lis qdẽ eſt: id aũt accidit cũ q d aut neceſſe eſt: fieri factũ ue eẽ aut certo oĩno nõ põt fieri uel eẽ factũ quo in cauſis poſito nõ eſt lis niſi facti: ut ſi pepit: eum uiro concubiiſſe: & fluctus eſt in mari: cum uis uenti magna incubuit: item is moritur: cuius cor uulneratũ eſt: qui romæ eſt: athenis non eſt: & cætera huiuſmõi. Alia nõ neceſſaria: quæ ad tollendã dubitatiõem ſola nõ ſufficiũt: adiuncta tñ cæteris plurimũ ualent: ut ſanguis ꝑ quẽ cæ-

diuortiũ / repudiũ

ſignũ qd

modi i rationibus nõ uniuerſali neq̃ abſoluta ſed extenuata rõne expoſitio cõfirmatur: item infirma rõ eſt quæ uel alii expoſitiõi põt accõmodari: ut facit Pacuuius q eandẽ affert rõnẽ quare cæca: eandẽ quare bruta fortuna dicit̃.

¶ De confirmatione uitioſa.

IN confirmatione rõis multa uitanda in noſtra & obſeruanda i aduerſarioꝝ rõne ſunt uitia propterea quę diligentius conſiderãda ſunt qd accurata affirmatio rationis totam uehemẽtiſſime cõprobat argumentationem: utuntur igitur ſtudioſi in cõfirmanda rõne duplici concluſione hoc modo, iniuria abs te afficior indigna pater: nam ſi improbum eſſe treſpontem exiſtimabas: cur me huius locabas nuptiis: ſin eſt probus: cur talẽ inuitam inuitum cogis relinquere. Eaque hoc modo concludentur: aut ex contrario conuertentur: aut ex ſimplici parte repræhendentur Ex contrario hoc modo: nulla te indigna nata afficior iniuria: ſi probus eſt: collocaui: ſin autem eſt improbus diuortio te deliberabo incommodis: Ex ſimplici parte repræhendetur ſi ex duplici concluſione alterutra pars diluitur hoc mõ: nam ſi improbum eſſe treſpontẽ. exiſtimabas: cur me huius locabas nuptiis: duxi probũ: erraui poſt cognoui: & fugio cognitũ: igit̃ reprehẽſio huius cõcluſiõis duplex. eſt: acutior illa ſupior: facilior hæc poſterior

des intelligit. Nam ab eo factam cædem dicere possumus: cuius cruentata uestis fuerit sed hoc argumētū ne/
cessariū nō erit: Sanguis.n.ille: quo uestē aspsam dicimus potuit e naribus pfluxisse: nec pbat ab eodem omni
no factā: sed ut per se non sufficit: ita cæteris adiunctū testimonii loco ducit: si inimicus: si ante minatus: si i eo/
dem loco uisus fuit. Plures res significat: hoc est equocum est: sunt aūt æquoca: quorꝝ nomē est idem: sed si
gnificatio diuersa: secundum diuersas rationes: ut canis qđ significat animal terrestre: marinū piscem: & i cœ
lo sydus: uniuoca uero q̄ plura qdem significant: sed secundū unicā rōnem: homo significat enim Socratē &
platonem: secundū hāc rōnem animal: necesse ē exē/
plum est: quo aperte uitium cognoscit: cū pprium ali/
cuius rei affert: qđ pluribus rebus cōuenit nō.n. ut di
ctū est ex sola ægritudine pallor nascit: & tamen ne/
cesse est inquit ægrotasse. pōt hæc oro esse aliquē de
fendentis: qđ ad diem cōmeatus nō redierit: & p ne/
cessitatē excusantis qđ ægrotauerit hoc mō: nō ue/
nit ad cōstitutam diem: qa ægrotauit: ægrotasse aūt
necesse est: q pallet. Simile erit si dicet necesse ē hūc
occidisse hominē: qa cruētata eius uestis fuit: sed hoc
necessarium non est ut oñdimus potest.n. & sine cæ/
de alicuius uestis cruentari: nō solum āt signorū q̄dā
sunt necessaria q̄dā nō necessaria: sed oīum argumē/
torꝝ q̄cūq sunt: alia necessaria sūt q̄ ad fidē cogunt &
trahūt: alia pbabilia q̄ irripiūt atq psuadēt: de qbus ñ
nihil in rhetoricis de inuentiōe disputat Cice. & Boe
tius in topicis ac Victorinus plixe loquunt: sed ea q
cupit nocere regrat auctores. Quoniā subsilet pue
rū nō est necessariū signū: qm̄ sustinet puerꝝ pepisse:
nā sororis esse pōt: aut matris: aut uicinæ. Sua spon/
te. p se posita. Hæc signa pallere: & puerꝝ sustinere.
Cætera quoq: ut si dicat palluisse: qm̄ ægrotauerit:
& q macilētus & non satis adhuc firmus sit: itē si di/
cat puellā pepisse: quē sustineat qm̄ lac ei pbere uisa
sit: q a se auelli puerū pati nō potuerit & aliquid hu
iusmodi. Adaugent: per se autē non sufficiūt. Itē
uitiosum est &c. Aliud uitiū cum aliqd dicitur: quod
in eum qui dicit retorqueri potest & hoc a nonnullis
uocatur offensū: ut si aliquis auarus dicat: miseri sūt:
qui auari sunt: quidam cui ducerant uxores: probare
uolens non esse ducēdam uxorē. Miseri sunt inquit
qui uxores ducūt: huic statim obiectum est: quid? tu
hoc repræhendis? cui duæ uxores sunt: uel qui una q̄
habueras non contentus: alteram duxisti. Alteram:
secundam. Miseri habenti uxorem quieto esse aio
nunq̄ licet sapienterq metellus numidicus cum ad

ad excogitandum: item uitiosa est confirma/
tio rationis cum ea re quæ plures res signifi/
cat: abutimur p certo unius rei signo hoc mo
do: necesse est: quoniam pallet ægrotasse: aut
necesse est peperisse quoniam puerum infan/
tem: nam hæc sua sponte certe signa nō sunt:
si non cætera quoq similia concurrant: quæ si
concurrerint non nihil huiusmodi signa adau
gent suspitionem: item uitiosa est: quando
uel in alium: uel in eundem qui dicit: quod in
aduersarium dicitur potest conuenire hoc mo
do: miseri sunt qui uxores ducunt: at tu duxi/
sti alteram: item uitiosum est id: quod uulga/
rem habet defensionem: hoc modo. Iracūdia
ductus peccauit: aut adolescentia: aut amore:
huiusmodi enim depræcationes: si probabun
tur: impune maxima peccata diluentur. Item
uitiosa est: cum id pro certo sumitur: quod in
ter omnes non constat: quod etiam nunc in
controuersia est: hoc modo. Ego tu: dii qui/
bus est potestas superum atq inferum pacē
inter sese conciliant: cōferuntque cōcordiam.
Nam ita pro suo iure uisum respondentem en
nius induxit: quasi iam satis rōnibus certis ita
eē demōstrasset. Itē uitiosū ē: qđ iam quasi se/

matrimonia capissenda populum roma. adhortaretur: sic ait. Si sine uxore possemus quirites eē oēs ea mo/
lestia careremus: sed qm̄ ita natura tradidit, ut nec cum illis satis cōmode nec sine illis ullo mō uiui possit: salu
ti ppetuæ potius: q̄ breui uoluptati cōsulendū ut. Itē uitiosū &c. Hoc uulgare noiat: quotiēs excusatio nimiū
leuis ē: & a iudicibus: uel auditoribus nō admittit. Valet hic aliqñ i peccatis minimis: in magnis aut mediocri/
bus uix unquam. Vt si qui uirginem uitiauit: ita dicat: amās feci. Item uulneraui sed ebrius: purgatio hic nihil
proderit. Et cur dicetur amore uinci te siuisti: aut a uino non temperasti: ideo puniendus es: q minus tēperās
fuisti: & ut exemplo tuo alii modeste uiuere perdiscant. Iracundia: ut siquis pulsauerit hominem: & per ira
cundiam se excuset: purgatio non admittetur. Depræcationes: depulsiones. Si probabunt. Si admittētur.
Diluentur: purgabūtur quoniam omnes in aliquid horum criminis sui causam reiiciet: & multi grauia com
mittent peccata: ueniam se hoc modo consecuturos sperantes. Item uitiosum est cum id &c. Aliud uitium
qđ cōmittitur quotiens illud ad confirmandā assumitur: qđ ipsum probatione indiget. Quintilianus contro
uersum p confesso appellat. Exemplo utit ennii cū socer iratus traspontii eēt & abducere ab eo filiā uellet: ne
id faceret sic psuadere traspontes conabat. Non debes mihi iratus eē: & concordiā inter se hoīes habere cōue
niēs est. Nā si dii īter se cōcordes sunt. Hoīes quoq concordiā inter se agere debēt. sed dii inter se concordes
sunt: igit & hoīes cōcordes eē inter se cōuenit. Hāc argumētationē: si cōcesseris argumētatio sine dubio pba/
bilis erit. Nā pbabile ē: si dii inter se concordes sunt homines quoq concordes debere esse: sed deos inter se
concordes esse minime patet. Quos homerus bellantes inter se finxit: cum alii troiam capi uellent: alii repu/
gnarent. Item uitiosum est: & cætera. Hoc uitium. Quinti. appellat serius constitutū. Quotiens per imptu/

Equocū
Vniuo/
cum

dentiam crimen purgamus:& dicimus nos facturos fuisse aliquid:si cogitassemus. Quod quotiens accidit nõ excusare:sed accusare nos uidemur. Nihil enim referre nescisse nos si ꝓbari potest scire nos potuisse: & ideo dãnandi sumus:ꝙ quæ necessaria fuerint non excogitauimus. In mentem mihi &c. exemplum potest eẽ Auli postumii qui exercitum in caudinas angustias duxit:& ab hostibus circumuentus est omnisque exercitus sub iugũ missus. Hic si dixisset:si cogitassem:Quirites hoc futurum in alium locum exercitum duxissem:admissa eius excusatio non fuisset:& Atqui cogitare debuisti dictum ei fuisset. Turpe enim imperari Scipio inquit esse dicere non putaram. Aut hoc:uel in alium locum exercitum duxissem:uel prius dimicassem. Item uitiosum &c. hoc uitium Quintilianus contra fidem appellat. Quoniam quod manifestum crimen est:leui defensione tegere tentamus: quod accusandũ est confitentes:& per id purgantes:quod admittendum nõ est exempli causa quidam eum:qui in regno erat florentissimo dereliquid: & se apud illum purgans: hac utitur confirmatione: Cum in regno esses florẽtissimus te dereliqui:nunc cum electus sis. summo pi culo restituere te paro. Quis hoc admittat? nonne is cui dicitur statim subiicietur? in florentissimo statu cum essem me deseruisti:& nunc electum me restitues? Quis hoc credat. Item uitiosum &c. hoc nõ per se uitium est:sed persona:quæ loquitur:uitium facit cum ea quæ dicit:aliter quam dicit accipi possunt: exempli gratia. Si spurius melius ꝙ popularis admodum fuit:cum aliquis leges minus utiles populo ferre uellet:multo melius diceret esse bonis regibus uti quam malis legibus. Nam etiam simpliciter hoc dicens uenire tamen in suspitionem posset recti animi ad regnum. Itaq; non solum obseruandum est quid dicatur:sed etiam a quo dicatur. Nam si potens fuerit:& factiosus qui sic loquitur:probabilem faciet suspitionẽ. Nam ratio ꝑ se contẽnenda nõ est: Melius esse uti bonis regibus quam malis legibus: & omnes mallent bonos reges in seruitute habere:quam in libertate malas leges.

Factio

Factiosi:factiosi: factio est diuisio ciuium in diuersa studia. Cum aliqui se principes in ciuitate efficere conantur:inter quos emulatio ẽ: qui & factiosi dicuntur. Sine malitia:eius quæ dicit: & si in suspitionẽ uenire potest. Atroci uehementi. Item uitium est &c. Aliud uitiũ:cum aut falsa: aut uulgaris diffinitio fuerit: Contingit enim cum confirmamus diffinitionibus uti:quæ si falsæ fuerint aut uulgares. Confirmatio quoq; falsa erit aut uulgaris:& utriusq; exemplum ponit Ci. diffinitio est eius rei quã diffinimus breuis quædam:& circumscripta explicatio dẽt:enim omnẽ aliam speciẽ a diffinito excludere: & partes eius omnes ex quibus constat complecti:aliter non bona erit diffinitio. Si quis dicat iniuriam &c. falsa est diffinitio:quia suas partes omnes nõ complectitur. Nam non solum pulsatio:aut conuitium iniuria est sed

Iniuria quid

quicquid in rem:aut personam contra ius fit iniuria appellatur. Vulgares sunt:uulgaris diffinitio illa est ꝗ non solum rei conuenit quæ diffinitur:sed aliis multis:ut si dicas rhetorica liberalis ars ẽ: uulgaris ẽ diffinitio

quadruplator

per quam quid rhetorica sit:aut qualis sit non exprimitur:id enim & de dialectica:& de philosophia dici potest. Quadruplator:exemplum est quadruplatores inquit Pompeius dicebantur qui eo quæstu se tuebantur ut eas res persequærentur quarum ex legibus quadrupli erat actio. Melius & enarratius asconius: Quadruplatores delatores inquit erant criminum publicorum:in qua re quartam partem de proscriptorum bonis quos detulerunt:consequuntur:& subdit alii dicunt quadruplatores esse:earum rerum accusatores: qui con

Sica

uicti quadrupli damnari solent:idem ut mihi uidetur significat quadruplator: quod apud græcos sycophanta.

ꝓditor

Quam sicarii qui sic a sica dicti sunt:ea breue ferrum est quod latere subuestibus potest Cicero in paradoxis sica tua depræhensa est sicarios:lex Cornelia de siccariis ultore ferro persequitur: significãtur autem hoc nomine homicidæ aut illi qui hominem occidendi causa cum telo ambulant. Proditor:is est qui aliquid in principis aut reipubli. perniciem molitur. Item &c. aliud uitium quod dicitur non dum concessum: cum de homine:ut ait Quintilianus:dicitur:non de causa:Et illud ad confirmandam rationem assumitur:quod in cõtrouersia est:per quod qui argumentatur:ostendere uult:aliquem uel auarum :uel iracundum esse: uel quid uis aliud exemplum subiungit Cicero quod huiusmodi est. Quidam eum quem accusabat improbum: auarũ & fraudulentũ

ro:atq; acto negocio dici uidebit: hoc modo. In mẽtem mihi si uenisset quirites:non cõmisissem:ut hunc in locum res ueniret:nam hoc aut hoc fecissem: sed metum hæc ratio fugit. Item uitiosam est:cum id: quod in apto delicto positum est:tamen aliqua leui legitur defensionem: hoc modo. Cum te expectabant omnes florentissimo regno reliqui: nũc deserto ab omnibus summo periculo solus:ut restituam paro. Item uitiosum est:quod in aliã partem ac dictum sit potest accipi huiusmodi:ut si quis potens: ac factiosus dixerit: satius est uti regibus:ꝗ uti malis legibus: nam ex hoc tametsi rei arguẽdæ causa põt sine malitia dici:tamen propter potentiam eius: qui dicit non dicitur sine atroci suspitione:item uitiosum est falsis:aut uulgaribus: diffinitionibus uti falsæ sunt huiusmodi siquis dicat iniuriam nullam nisi quæ ex pulsatione aut conuitio constet:uulgares sunt: quæ nihilominus ĩ aliam partem transferri possunt:ut si quis dicat. quadruplator ut breuiter describam capitalis est:est. n. probus & pestifer ciuis: nam nihilo magis quadruplatoris:ꝗ furis: ꝗ sicarii: aut ꝓditoris attulit diffinitionẽ. Itẽ uitiosũ ẽ

& fraudulentum hominem eſſe oſtendere uolebat: & ex eo probare contendebat: furtum ab eo commiſſum eſſe. Et ſic ad probandum reum eiuſmodi eſſe: re utebatur: adhuc incerta: & controuerſa. Et hũc inquit: nihil eſt ꝙ damnare dubitetis. Eſt enim improbus auarus: & fraudulentus: quod ex eo cognoſcitur ꝙ furtum com/miſit: ſed hoc nondum conſtat: illum uidelicet furtum commiſiſſe. Diſquiſitione: diſputatione: & cõtrouer/ſia. Item uitioſam controuerſiam &c̃. Aliud uitium: cum ad ſoluendam controuerſiam controuerſia adduci/tur. Adducere autẽ inconueniens: ut dialectici dicunt: non eſt ſoluere: ſed multiplicare quæſtionem: Accu- Diſquiſi/tio

pro argumẽto ſumere: qd' in diſquiſitione po ſitũ eſt: ut ſiquis furti quẽ arguat dicat eum eẽ hominẽ improbũ auarũ fraudulentũ eius rei teſtimoniũ eẽ: qd' ſi furtũ fecerit. itẽ uitioſum eſt cõtrouerſiã cõtrouerſia diſſoluere: hoc mo do: nõ cõuenit: cẽſores: iuſtũ uerbis ſatiſfacere: ex eo qd ait: ſe nõ potuiſſe adeſſe: ita ut iuratus fuerat: qd' ſi ad exercitũ nõ ueniſſet: id tribu/no militũ dicere hoc ideo uitioſum eſt: qa non expedita: aut idicata res ẽ: ſed impedita & ſimi li cõtrouerſia poſita exẽpli loco ꝓfertur. Itẽ ui tioſa eſt: cũ id de quo ſumma cõtrouerſia ẽ: pa rum expedit̃: & q̄ſi trãſactum ſit: relinquitur hoc modo: A perte fat̃ dictio: ſi intelligã: tali da arma: q̄lis q geſſit fuit: iubet potiri: ſi ſtu deamus pgamo: q̄ ego ꝓfiteor eẽ mea: me. n. ẽ æquũ frui fraternis armis: mihiq; adiudicarier: uel qd' propinquus: uel qd' uirtutis æmulus. Item uitioſa eſt ipſum ſibi in ſua oratione diſ/ſentire & contra ea quæ ante dixerit dicere hoc modo. Qua cauſa accuſem hũc tum id diſpu tando euoluere. Nam ſi ueretur quid eum ac/cuſem: qui eſt probus: ſi inuerecũdum animi ingeniũ poſſidet: qui deum accuſem qui id par ui auditu exiſtimet. Num incõmoda rõne ui det̃ oſtendiſſe quare non accuſaret: qd quod poſtea ait. Nunc ego te a ſũmo iam detexam exordio. Item uitioſum eſt: quod dicitur con/

ſatur aliquis apud Cenſores: ꝙ illis ut iurauerat: nõ paruerit: & ꝙ ſtatuto ab illis tpe nõ affuerit. Et ſic ſe defendit. Non ſum damnandus cenſores ꝙ non af/fuerim: nam adeſſe non potui damnandum autem non eſſe ex eo apparet: Quoniam ſi commeatum a tribuno militum accepiſſem: & ad diẽ commeatus ad exercitum non ueniſſem: idem quod uobis nunc dico tribuno dixiſſem: ideo me non ueniſſe quoni/am nõ potuiſſem: ſed quis ſcit ueniam tibi tribunũ ſi ſic diceres daturum fuiſſe: Hoc certe dubium eſt. Nã ſic ſe purgantẽ uel damnare tribunus uel abſoluere potuiſſe. Satiſfacere: pœnas dare. Id ne tribuno militum diceret quaſi dicat diceret ut interrogantis ſit particula: ne quamuis & p certe accipi poſſit. Ex/pedita aut iudicata hæc cum afferunt̃ proſunt uehe mentiſſime: ut ſi dicatur: ſi hic nõ affuit ad idẽ com/meatus puniendus non eſt. Nam ĩpeditus ægritudi/ne fuit uel traiicere fluuium qui ĩcreuerat nõ potuit puniendus autem nõ eſſe apparet quoniam aliis in ſi mili cã uenia data eſt. Item uitioſum: aliud uitium quod committitur: quotiens res obſcura: & de qua ſũma dubitatio eſt: quaſi aperta & manifeſta ſit: & q̄ſi conſtet pauciſſimis uerbis tranſigit̃. Quod Ennii uel alicuius alterius ueteris poete probat exẽplo qui tragœdiam de Aiace & Vlyſſe ſcripſit iter quos pro Achillis armis illo mortuo cõtrouerſia orta eſt. Cõ ſultus at Appollo: in hanc ſnĩam reſpondit: ſed ob/ſcurus. Si urbem iliũ capere uis Agamẽnon: achil/lis arma ei adiudicato: q uirtute: & ſanguine Achilli propinquior fuit: ex oibus græcis ducibus duo oino extiterunt: qui ſe Achilli cõparare auſi ſunt: Aiax & Vlyſſes: & Aiax quidẽ quaſi expeditũ & manifeſtum oraculum eſſet & dari ſibi tantum uellet: illđ pronun ciauit: cũ dubium tñ oraculũ non mediocriter eſſet & cui dare uellet minime appareret. Dictio reſpon ſum Oraculũ Liuius Octauo ab urbe condita. Data erat dictio ut ab urbe Pandoſio caueret: de Alexan/dro logt̃ Epirotico. Fratris. Fratres ſũt ex hiſdẽ pa/rẽtibus nati: & ex duobus fratribus: & ii patrueles uo Oraculũ, uerba Dictio

cant̃: Ex duobus autem fratribus nati erant Achilles: & Aiax: ille ex peleo: hic ex telamone Ouid. frater erat. fraterna peto. Itẽ uitioſum &c. Hoc uitiũ uocat̃ inceſtus ſeu cõtradictio. Quando ſibiipſi non conſtat qui lo quit̃. Et quod ſubiectis rationibus dicturum ſe negauerat: id paulopoſt dicit: quidẽ uult oñdere nihil eſſe cau ſæ cur aliquem accuſet deinde cum probauerit non eſſe accuſandum: continuo ſubiungit: dicẽs ab ultio pri/cipio uitam huius detegam: ut qualis ſit cognoſcatis. Qua cauſa accuſem: propoſitio eſt: quam ratio ſubſe/quitur nulla enim cauſa eſt: cur accuſem. Hanc rationem rurſus confirmat: aut enim uerecundus eſt: aut in uerecũdus: & utitur dilemate. Si uerecundus eſt accuſari non debet: ſi inuerecundus accuſationem contẽnet talis confirmatio idonea eſt: & admitti ab auditoribus poſſet: ſed cum ſubiungitur: nam te a ſummo iam de tegam exordio: uitium committitur. Exputando diligenter & acute diſputando & eſt alicuius ueteris poete locus. Si ueretur: ſi uerecundus eſt probitatis ſignum uerecundia eſt: & Terentius ait. Ecubuit ſalua res eſt. Exputa re

Item uitioſum: &c. Aliud uitium qđ merito uocari poſſet importunum: aut ineptum: ſiquis contra iudicem aut auditorem: uel perſonam illis gratam aliquid diceret: Quod ſi fieret: certe nõ mediocriter iudicis animus uel auditoris quem habere propitium pars magna uictoriæ eſt ut Quintilianus ait uehementer offenderet̃ & a cauſa noſtra alienaretur exempli gratia ſi quis apud actionem uenationem accuſaret: apud romanos ſciẽ tiã militarem: aut agriculturã. Apud Alexandrũ macrilonẽ dicẽs contra aliquem urbiũ expugnatorẽ: diceret

nihil esse crudelius q̄ urbes diruere:cum ipse alexander thebas diruisset. Vel ꝑsonas rephenderet iudicibus: uel auditoribus caras:q̄ hmōi studiis delectarent. Partes qbus &c.ut si Ci. pro deiotaro dicēs:aut ligario:cō tra cæsaris ptes loquat pōpei causam ꝑferēs. Hoies:ut siqs cōtra oppiū:aut balbū dixisset:apd cæsarē:q cæsa ri cari erāt. Auditoris uo.qm̄ cōtra arg ille uellet df. Itē uitiosum ē nō oēs res:huius uitii nullū exēplū sub iicit Ci.qm̄ quale sit cognosci facile ē.Cum non oēs ꝓpositæ res confirmant:ut siqs dixerit:studiis lrarū opa danda est:qbus nihil honestius:nihil utilius:nihil iocundius eē ostēdā.Deide cū multa de hōestate:& utilitate

disseruit:de locūditate nihil dicat: maximū āt uitiū est qd & in petitionis ꝓceptis ostensum est:si aliqd ex his omittit:q̄ ꝓposuimus. Itē uerēdū &c. hoc uitiū fit cū summam q̄stionis nō tuemur: & aliena a re utimur purgatiōe:ut siqs de adulterio loquat:cū de fur to cōtrouersia sit. In quo hmōi uitio &c. tria uitan da esse dicit p que uitiū hoc cōmittit. Additionem: cū uel addit qd ad rē minime ptinet:detractationē: cū id detrahit:qd detrahi non deberet:mutationē. Cū cā relicta de qua agit:ad illud digrederis:de quo nulla lis est:qd exēplo ostendit pacuuii. apud quā ze thus & Amphion fratres:quoq pastor ille:hic Citha redus fuit de musica cōtendēres: in disputationē de rōe sapiētiæ:& uirtutis utilitate a musica ꝺlapsi sūt.

Itē cōsiderandū est:hoc uitiū cōmittit: cū ad ꝓposi tū nō respondet.Exēpli causa: accusatus aliqs ꝙ per ambitū & largitionē magistratū adeptus sit.sæpenu mero apud exercitū donatū se fuisse dicat & hoc tm̄ callide solet fieri.significat.n.q sic loquit se nō largi tiōibus quenq̄ corrūpere solitū: sed potius corrūpi. Item accusat aliquis furti:nihil ad obiecta rūdet:sed grauibus suppliciis fures afficere solitū dicit: in ma gistratibus:cū eēt hoc uitiū a superiori nō multū distat.

Quod sæpe cōsulto cōsilio oratoris fieri hoc sæpe dicit:cū quibusdā cāæ angustiis circumuentum se ui det:& obiecta refelli nō possunt studet.n.anteacta ui ta rei uel uirtute præsens crimen diluere. Vti quis &c.non est cur me condemnetis iudices.Ego.n.pro repu.Sæpe fortiter pugnaui. Argumēto est: ꝙ sæpe ab imperatoribus donatus sui: de ea re: de crimine qd obiicit:& ob eā rem an illud descendere: qd mi nime ad causam ptineat. Si haberet qd ad obiectū crimen responderet:nunq̄ hoc diceret:quod ad cau sam quantū pertineat uobis cognoscere iudices li cet. Item uitiosum est artē&c. Aliud uitium est cū hominū uitia artibus assignātur:& generi ascribit:qd speciei est.Non.n.si franciscus peccat omnes homi nes peccāt:sed si omnes hoies peccāt:franciscus pec cat. Exempli gratia siquis rhetoricam accusaret: & artem perniciosam esse duceret quod ea. T. Grac chus male usus sit:apud romanos:apud Athenienses Alcibiades:cum non sit rhetoricæ uitiū: siquis elo quentia male utitur:neq medicinæ: siquis medicus aut non sanat ægrotum: aut occidit:Nam & rhetori cæ ars est benedicendi.Et medicina sanandi apposite. Orator præterea uir bonus diffinitur & q male & inuti liter dicit orator non est:nec qui non sanat quantū in ipso est medicus: sed hæc superiore libro disputata sūt copiosius. Artem:hæc appellatio generalis est pene:nam & mechanicas complectitur. Scientia magis ad li berales artes pertinet.studium est ipsa exercitatio artis:siue scientiæ. Item uitiosum.Hoc uitium appellatur perspicuum committitur autem.Quotiens quod factum est exaggeramus:sed a quo factum sit non magno pere ostendere laboramus:& per ea quæ dicimus manifestum illud fieri arbitramur.in coniecturali autem cō stitutione uitium est in eo immorari quod appare factum: & a quo factum sit non probare: exemplum; ipse subiicit.Cicero.accusatur aliquis ueneficii:qui accusat tantum ostendit quid factum sit:cum dici mortuum deformatum & cætera. Sed a quo præbitum uenenum sit: non probat: qd ex his ex quæ dicit comprahendi existimat.Cui ab aduersario occurritur ita esse nō negatur:sed a nobis uenenum datum per te non ꝓbatur.

Coniicietur

tra iudicis uoluntatem:aut eorū qui audiunt: si aut partes:qbus illi studēt: aut hoies: quos illi charos habent lædant: aut aliquo hmōi ui tio lædat auditoris uolūtas. Itē uitiosum est: nō omnes res confirmare: quas pollicitus sis in expositiōe. Item uerendū est ne de alia re di catur:cū alia de re cōtrouersia sit: i quo hmōi uitio considerandū est:ne aut ad rem addatur. quid:aut quid piā de re detrahat:aut tota cau sa mutata in aliā deriuet. Vt apud pacuuium zethus cū amphione:quorū controuersia: cū de musica iducta sit disputatio in sapientię rō nē: & uirtutis utilitatē cōsumit. Itē considerā dū est:ne aliud accusatoris criminatio cōtine at aliud defensoris purgatio purget: qd sæpe consulto multi ab reo faciūt angustiis causæ coacti. Vti cū qui accuset ambitu magistratū petisse:ab iperatoribus sæpenumero se apud exercitū donatū esse dicat. Hæc si diligēter in aduersariorū orōne obseruauerimus: sępe dep hēdemus:& in eiusmodi dephensione ostēde mus:eos de ea re:qd dicat nō habere. Itē uitio sum ē: artē:aut scientiā: aut studiū quidpiam uituperare pp eorum uitia: qui in eo studiosi sūt:ueluti qui rhetoricā uituperāt:pp alicuius oratoris uitupetandā uitā. Item uitiosum est: ex eo qd perpetā factū esse cōstat putare ostē di a quo hoie factum est hoc modo mortuū: deformatum: tumore præditum corpore de coloratū constat esse. Cōstat ergo necatū esse ueneno. deide si sit usq; adeo i eo occupatus ut multi faciūt uenenū datū uitio non mediocri

Conflictetur: contendat. Magno uitio: dicens magnũ scelus esse. Non.n.factum &c.qm̃ factum esse non negatur. Item uitiosum est &c.in cõfirmatione rõnis sæpe argumentis uti nos conuenit qui a locis sumuntur comparationis: qñ res cum re conferrur: utra maior: utra minor: utra cõmodior sit: q̃ si de altera re lõgam habemus orationem: de altera nihil dicimus: uitiũ est: & quidẽ magnũ: non.n.altera res qualis: & quanta sit intelligitur: nisi de utraq; loquamur. Sed in cõparatione a minore ad maius & cõtra. Considerant numerus: species. Vis. Et quæ ad aliqd affectiõem habent. Numerus cũ plura bona paucioribus pauciora mala pluribus: diuturniora bona breuioribus: lõge ac late uagantia angustis anteponuntur species: cum quæ pp se expetẽda sunt: his præferunt quæ pp aliud innata: atq; insita aduenticiis integra contaminatis: iocunda minus iocundis: Honesta utilibus necessaria nõ necessariis: sua alienis: mira uulgaribus: desiderabilia his: qbus facile carerer possumus. Tota partibus: rõne utẽtia rationis expertibus. Naturalia non naturalibus: Artificiosa non artificiosis. Vis attenditur: hoc modo: causa efficiens grauior est: q̃ nõ efficiẽs: Quæ ieipis contenta sunt: q̃ quæ indigent aliorum quæ in nostra potestate sunt maiora q̃ quæ in aliena: stabilia in certis quæ eripi non possunt: his quæ eripi possunt. Quæ ad aliquid affectionem habent. Hoc modo discernitur. Cõmoda pricipũ maiora sunt quam aliorum. Quæ laudata sunt a pluribus: & cuiq; optimo probata: q̃ his cõtraria par est in quo neq; submissio: neq; eleuatio cõsideratur: quod in una re par est: in alia ẽt esse debet: exempli gratia: si auxilio iuuare ciues: & consilio æqua in laude positum est: & qui iuuant: & qui cõsulunt: pari in laude sunt: ex his quæ dicta sũt omnis fere comparationis ratio haberi põt. Negligẽtius disputare minus dicere q̃ opus sit: cũ de utraq; dicendum sit: & ostendendũ hanc maiorem: uel cõmodiorẽ: aut iocũdiorẽ illa. Vt si cũ cõparetur: exẽplũ est mos fuit ro. ut ex erario fieret largitio: & frumentũ populo certa mensura dioideret. Hoc cũ senatus facere uellet: ut amorem populi sibi conciliaret tribuni dissuadebant & tãtum futura incõmoda ostendebant: q̃ obnoxios & ueluti addictos sibi plebis animos hac largitione habiturus senatus esset q̃ negate illi quicquid uellet deinceps nõ possent: quæ autẽ cõmoda peruentura essent: si frumentum po. acciperet: & quod peritura fame in maxima penuria multitudo non erat: & alia hmõi non dicebant. Item uitiosum est &c. prius uitium est cũ in cõparatione de altera re loquimur alterã p̃terimus: aut leuiter attigimus hic uitium est: q̃ altera pars laudatur: altera uituperatur: ut siqs cũ aliq deliberant bellũ geratur: an nõ: pacẽ laudet: bellũ olo uituperet. Et sp dicat pniciosum esse cũ utile aliqñ sit: & ex iusta cã geri possit. Et cõtra sæpe pax sit inutilis: Certe nõ mediocre uitiũ ẽ cũ in rerũ cõparatiõe altera uituperatur: utraq;.n. laudari dẽt: ut maior eius: q̃ p̃fertur dignitas eẽ intelligatur. Nã ea demũ uera & solida laus ẽ: cũ laudatos sup̃amus: Et homerus prudẽter ubiq; ĩ iliade hectore laudat: ut Achillis q eũ uicit: ãplior: & illustrior laus sit: idẽ & Vir. in turnu & Aenea seruaui. Si q̃rat exẽplũ est. Albensibus an Veientanis. Esto ambo populi p̃fuerint & utri maior honos habẽdus sit cõsulatur: nõ esse dicendũ his habẽdus honor ẽ illis minime qm̃ mali sũt: nec cũ his cõferẽdi: sed utrisq; honor habẽdus ẽ: sed his maior qm̃ magis p̃fuerũt: qm̃ sæpius qm̃ meliore sũt in nos aĩo. Albẽsibus. alba urbs fuit ĩter latinas sita: & alia marsis finitima in excelso locata saxo p̃pe quũ fucinus lacus: longitudine par pelago: ab alba latina sit albanus & ab alba altera albẽsis alii legũt abellẽsibus: est ãt abella cãpaniæ ciuitas. Itẽ uitiosũ ẽ de noĩe &c. Hoc uitiũ accidit quotiẽs manifestis pugnamus. Et quasi cognitũ uocabulum non sit trahere in dubiũ nostra interp̃tatione tentamus. Exemplo utitur. Sulpitii: qui marianas partes secutus est. Et tribu.pl. auctorem. C. Mario legem tulit: ut exules reuocarẽtur. Cum antea legem tulisset ut reuocarentur. Quod cum ei obiiceretur sic se defendebat q̃d non exules: sed ui exactos reuocari uellet. Et q̃ prior lege de exulibus intellexisset: qd nõ iidem essent: quod in eiecti: in uocabulo itaq; faciebat controuersiam: quasi aliud exul esset aliud ui electus. Cũ tamen idem sint quod omnes intelligunt. De nomine eius rei & uocabulo &c. Nomen Corporeæ est rei: ut lapidis: Vocabulum

Alba
Abella

Nomen
Vocabulum

conflictetur. Non.n. factum ne sit queritur: sed a quo factum sit. itẽ uitiosum ẽ in comparandis rebus alteram rẽ afferre de re altera mẽtionẽ non facere: aut negligẽtius disputare: ut cõparetur utrum satius sit populũ frumentũ accipe an nõ accipe: q̃ commoda sint in altera re curet enumerare: q̃ in altera re incommoda sint: uel ut dep̃ssa p̃tereat: aut ea q̃ minima sũt dicat. Itẽ uitiosum ẽ: in reb9 cõparandis necesse uituperari alterã: cum alterã laudes. Quod genus si quæratur: utrum maior honor habẽdus sit albẽsibus: an uegentinis: q̃ reipubli. & populo ro. profuerũt: & is q̃ dicat alteros lædat. Nõ.n. necesse est: si alteros præponas: alteros uituperare. fieri .n. potest: ut cũ alteros magis laudaueris: aliquã alterius laudis partem attribuas ne cupidius pugnasse cõtra ueritatem puteris. itẽ uitiosum est de noĩe & uocabulo rei cõtrouersiam struere: quã rẽ cõsuetudo potest optĩe iudicare: ueluti Sulpitius q̃ intercesserat ne exules quibus cãm dicere nõ licuisset reducerent. Idẽ posterius ĩmutata uoluntate: cum eandẽ legem ferret: aliã sese ferre dicebat pp nominũ commutationẽ: nã ñ exules: sed ui eiectos se reducere aiebat: proinde quasi fuisset in controuersia: quo illi nomine appellarentur a po. ro. quasi non omnes: qui

In corporeæ ut Iusticiæ. Auctor Priscianus. Intercesserat: In medium se ul & uerbis opposuerat. Aliam diuersam. Cum causa ex utilitate reipu. Intendere:facere:augere.

Voniam exornatio &c. Vitia ostendit:quæ in rationis confirmatione accidere solent. Nunc quo modo uitiosa exornatio dephendatur:nos admonet. Ex similibus &c. Argumentorum ut supra ostensum est: Aliud probabile est: Aliud necessarium:Omne probabile:qđ ab oratore ad argumẽtationem sumit̃ auctore Cicerone:aut signũ est:aut credibile:aut iudicatũ:aut cõparabile. Signũ est:qđ sub sensũ aliquẽ cadit:& quiddã significet: qđ ex ipso pfectũ uidet̃:qđ aut ante fuerit:aut in ipõ negocio:aut post sit secutũ: & tñ indiget testimonii:& grauioris cõfirmatiõis:ut Cruor:fuga:pallor:puluis: & q̃ his sũt similia. Credibile est: qđ sine ullo teste auditoris opinione confirmat̃:hoc mõ nemo est qui nõ liberos suos incolumes:& beatos esse cupiat:iudicatũ est res assensione: aut auctoritate : aut iudicio alicuius:aut aliquorũ cõprobata. Cõparabile est quod in diuersis rebus similem aliquam rationem continet eius sunt partes tres:imago: collatio : exẽplum: Imago ικων a græcis uocatur: est oratio demonstrãs corpoꝝ:aut naturaꝝ similitudiuẽ. Corpoꝝ ut os humerosq; deo similis. Naturaꝝ : ut duo fulmina belli scipiadæ. Collatio ẽ oratio rẽ cum re ex similitudie conferens quam παράβολον græci nominant:sit ãt modis octo:p habitus ut q̃lis in eurote ripis:aut p iuga cynthi exercet diana choros:p magnitudinẽ:ut ceu duo nubigenæ cũ uertice montis ab alto descẽdũt cẽtauri:p colorẽ:ut indũ purpureo ueluti uiolauerit ostro siqs ebur p uocẽ:ut clamores simul horrẽdas ad sydera tollit:q̃lis mugitus &c. p energiã:ut in segetẽ ueluti cũ flamma furẽtibus austris icidit:p altitudinẽ:ut qualis aereæ liquẽtia flumia circũ siue padi ripis &c. per affectũ: ut sic funere primo attonitæ patuere domus. Cũ corpa nõdũ Conclamata iacẽt: est & cõparatio per similitudinẽ:& hẽt uim pferendi uerũ. Vt nõ sit aggeribus ruptis cũ spumeus exit:Et nõ tã pcipites biiugo certamine currus. In his pponunt̃ ea q̃ similitudine comparant̃. Exẽplũ est qđ rem auctoritate aut casu alicuius hoĩs:aut negocii confirmat:aut infirmat παράδειγμα a græcis dr̃ in collatione & exẽplis similitudo omnis posita est:in cõtrariis ãt paribus : & in his quæ sub eandẽ cadunt rõnem maxĩe spectatur: in contrariis hoc mõ. Nã si iis q ĩprudenter læserũt ignosci conuenit: iis q necessario pfuerũt:hñi grãm nõ oportet. Ex pari sic. Nã ut locus in mari sine portu nõ põt esse tutus : sic animus amicis sine fide stabilis esse nõ põt: In his rebus q̃ sub eandẽ rõem cadunt hoc mõ pbabile est. Nã si rhodiis nõ est turpe portorii locare:nec hermacreonti qdẽ turpe est cõducere:hæc tum uera sunt hoc pacto. Quoniã cicatrix est uulnus fuit. Tũ uerisimilia hoc mõ:si multus erat in calceis puluis ex itinere tũ uenisse oportebat. hæc de qbus Ci. & Quitilianus copiose disserunt: degustare tm̃ hoc loco placuit:ne rudes ante hac artis penitus ignoraretis. Amplificatiõibus &c. Cũ aduersarii crimẽ ãplificamus atq; exaggeramus:ut siqs i eũ dicat q pentẽ necauerit:& sic itendat:scelestũ dii imortales ac nefariũ facinus:atq; eiusmodi:quo uno maleficio scelera oĩa cõplexa eẽ uideant̃. Et.n. si id qđ pclare a sapiẽtibus dr̃:male sæpe læditur pietas qđ suppliciũ satis acre reperiet̃ in eũ q mortẽ attulerit parenti: pro quo mori ipm̃ si res postularet:iura diuina atq; humana postularẽt. Cæteris rebꝰ. ut cõquæstiõibus ipræcationibus maledictis & cõibus locis oibus. Exaggerandã augẽdã:ut intẽdat̃ argumentũ. Collocupletãdã: dilatandã:& exornãdã. Simile uitiosum:Similitudo aut est plurium ad plura aut maius ad unũ:Cõparatio prior collatio appellat̃:q̃ longius res:q̃ cõparantur repetere solet:nec hoĩum tm̃ iter se opa assimilat:sed a multis atq; ẽt inanimis ducit̃. Hæc ãt uitiosa est:si singula singulis nõ rñdẽt:ut apud uirgiliũ:Qualis in eurotæ ripis: aut per iuga cinthi exercet diana choros &c. in q̃ parabola multa nõ usq; quaq; cõgruere uidẽtur. Quod poetis tñ uitio non ascribitur apud quos interdum oĩ pte: iterdum aliqua similitudine conueniunt. Nec habet parẽ rõnem &c. cũ unum ad unũ tm̃ cõparat̃ hoc mõ ut nauis utilior noua: q̃ uetus sic amicitia:& ut laudãda quæ pecuniã suã largitur omnibus:ita qu e forma uim. Nam hic par ratio cõparationis non est:alia.n. rõ nauis nouæ. alia nouæ amicitiæ:itẽ alia ratio pecuniæ:alia formæ. Sibiipsi obstet:ut siq dicat:nõ aliter ego rẽpu. guberno q̃ oues suas pastor tondet:& mulget: hic.n. par ratio comparationis nõ est. Quid.n. simile rẽpu. gubernare & oues tondere:ac mulgere:uerti pterea in conuitiũ potest hoĩs cupidi rẽpu. expilantis:& multa ĩ suam utilitatẽ conuertentis. Exẽplũ Quatuor modis exẽplũ uitiosum inquit:fit prĩo si falsum est:ut siqs dicat: danda huic uenia est:si contra rẽpu. fecit. Nam &. M. Attilius regulus cõtra rempu. pugnauit:& ei uenia data est:hoc penitus falsum est:& repræhendi statim potest:Nam pugnasse contra rempu. Regulum nuſq̃ legitur.

Similitudo.

bus aqua & igni interdictum est exules appellētur: Verum illi fortasse ignoscimus : si cum causa fuit : nos tamen intelligamus uitiosum esse intendere controuersiam propter nominum commutationem.

De exornatione uitiosa.

Voniam exornatio constat ex similibus & exemplis & amplificationibus & iudicatis: & cæteris rebus quæ pertinent ad exaggerandam : & locupletandã argumentationem:quæ sint his rebus uitia cõsideremus: simile uitiosum est:quod ex aliqua parte dissimile : nec habet parem rationem cõparationis : aut sibiipsi obest qui affert. Exẽplũ uitiosum ẽ : si aut falsum est:ut rephẽdat̃

Aut improbum

Aut improbū bona exempla:ut libro institutionum legitur titulo de donationibus imitanda sunt:mala uero nequaq̄:improbū āt erit exēplū:ut siqs dicat cato damnādus ē:nā populus romanus camillū damnauit:itē coniurandū est: in patriā:quia & Catilina coniurauit.Hoc improbū est. Aut maius.Quotiēs a minori ad maius: & contra cōparatio fit intueri diligēter nos oportet:ne modū excedamus:ut aut plus sit: q̄ res postulat: aut minus:Ne deridere:ut Quintilianus ait: non augere aut minuere uideamur. Vitiosa erit a minori ad maius cōparatio siqs dicat:si triumpharunt sæpe principes romani:ꝙ populos:& natiōes bello domuerunt:& triūphare:debes ꝙ inimicum domuisti:A minori uero ad maius hoc mō.Vt has ego flabello muscas abigo:sic Manlius capitolinus hostes gallos a capitolio repulit. Res iudicata pars ꝓbabilis est iudicatū qđ sic a Ci.diffinitur:iudicatū est res assensione:aut auctoritate:aut iudicio alicuius:aut aliquoꝝ cōprobata id tribus i generibus spectatur religioso: cōi & approbato: religiosum est qđ iurati legibus iudicauerunt ut sceleiti iudices apud romanos:cōmune ē qđ oēs cōiter secuti sunt. Id huiusmodi ē ut maioribus natu assurgatur:ut supplicantium misereatur. Approbatum est:quod homines cum dubium esset:quale haberi oporteret sua cōstituerunt auctoritate uel uti gracchi patris factum.Quod & si prius de eo dubitabaᵗ:quosdā.n.senatu mouerat postea tñ populus approbauit. Nam Gracchum ipsum consulem fecit:iudicatū autem:& partes eius in his posita sūt: quæ gestum negociū consequunᵗ:quatuor loci sunt ex quibus ad corroborandū iudicata argumenta ducunᵗ.Laudatio eius qui iudicauit:cuius uitam:& auctoritatem commendamus.Approbatio: quando a multis approbatum fuisse dicimus alicuius sententiam:similitudo: quando causa illa de qua ante iudicatum fuit:causæ nræ similis est.Difficultas cū ostendimus plus in iudicando fuisse difficultatis in alia cā: q̄ in nostra futurum sit:ut si dicas: si absolutus olim a.C. Mario imperatore is fuit:qui Tribunum militarem ipsius marii propinquum occidit:ꝙ ei pudicitiam eripere uellet:Quanto hic facilius absolui potest adolescens: qui gregarium militem:ne turpiter pateretur:necauit.Contra infirmari iudicatum potest:si iudex fuisse imperitus: aut minus prudens ostendetur.Si improbatam ab omnibus sententiam fuisse dicemus:si dissimilem esse ostēdemus.Si maiorem q̄ in illo fuerit difficultatem:in hoc esse probabimus quæ accidere possint in iudicato uitia Cicero nos admonet. Si aut dissimili de re:ut si dicas absoluendus est clodius ꝙ ad sacra bonæ deæ clā penetrauit.Nam & Oratius qui sororem occidit absolutus fuit sed quid ad rē dicet aduersarius? Clodius incesti accusatur.Oratius cædis accusatus fuit:Nihil simile cum incesto cædi est. Aut de re &c. ut si dicas absoluendus est:Milo ꝙ clodius insidiatorem occidit.Nam multi sæpe nocturnos fures & adulteros domi suæ deprahensos occiderunt:quid ad rem:de hoc controuersia nulla est.Nec quærimus liceat ne furem nocturnū & adulteros domi deprahensos occidere.sed fuerit ne insidiator clodius:illud in controuersia est. Aut improbi.Vt siquis dicat absoluendus est repetundarum Dolobella:quia Verres:& Clodius absoluti sæpe fuerunt:qui absoluerunt dicet aduersarius:improbe fecerunt: & a bonis hominibus reprahensi fuerunt: Manifestum est pecunia corruptos illud egisse quos imitari uos iudices minime conuenit. Aut eiusmodi &c.Vt si dicas hunc adulterum absoluendum in quis quia Clodius absolutus fuit:at ego innumeros damnatos a bonis & integris iudicibus ob tale crimen tibi ostendam. Item uitiosum &c.Quartus exornationis locus amplificatio est:in qua duo uitia committuntur:aut cum augendum est crimen:& planum fit:aut contra:cū planum faciendum est:& augetur.multis autem modis amplificationes fiunt:Cum crimen illud cuius aduersarius accusatur spectare ostenditur:aut ad omnes aut ad maiorem partem quod ē atrocissimum:aut ad superiores:quales sunt ii quorum ex auctoritate indignatio sumitur:quod indignissimum est:aut ad pares animo fortuna:corpore:quod est iniquissimum:aut ad inferiores:quod est superbissimum. Plurimum ab his:& cæteris huiusmodi locis sumptæ amplificationes ad concitandum in odium rei iudices:& auditores ualere solent cum uero manifestum crimen fuerit: quoniam aduersarii confitentur & ueluti nondum satis manifestum sit: planū facere uolueris:& in eo diutius imoraberis:uitiū erit: & quidē magnum exempli gratia: si accusaretur: Orestes ꝙ matrē occiderit:& occisam a se matrem confiteretur:non supfluum tm̄: sed stultū ēt esset in eo immorari ut planum fieret:matrem ab Oreste occisam:cum ipse id a se factum non negaret. Id de quo lis est.

De eo argumentari factū ꝓbare cum a reo factum non negetur. Augere amplificare ut in causa Orestis: qui a se occisam matrem confitetur:amplificare crimen oporteret:& quam nefarium scelus esset parentē occidere. Item uitiosum:exemplum ipse subiungit. Arguat hominē &c.ut si Teucer Vlyssem accuset ꝙ Aiacem occiderit:cum id factum a se Vlysses neget:teucer non factum ab illo contendat:sed in eo immoretur: ut q̄ impium & nefarium scelus sit hominem occidere ostendat.

Iudicatū quid

aut improbum ut non sit imitandum:aut maius: aut minus quam res postulat: res iudicata uitiose profertur:si aut dissimili de re profertur: aut de ea re: de qua cōtrouersia nō est: aut iproba:aut eiusmodi: aut plures:aut magis idoeę res iudicate ab aduersariis ꝓferri possint: item uitiosum est: quod aduersarii factū esse cōfiteantur:de eo argumentari: & planū facere factum esse: nam id augeri oportet: itē uitiosum est: id augere quod conuenit doceri: hoc modo: ut si quis quem arguat hominem occidisse:& anteq̄ satis idoneas argumentationes attulerit:augeat peccatum:& dicat nihil i dignius eē quā hominē occidere: nō.n.utrum indignum sit:an nō sed factū ne sit quęritur.

cōplexionis uirtutes Omplexio &c. Quinta argumētatiōis pars est cōplexio: in q̄ quæ accidāt uitia oñdit: differt ab ea q̄ ps instrumēti est: qd hæc ptis est: illa totius similis tñ illi est. Nā sicuti illius: ita & huius uirtutes tres sunt: dilucidiras: breuitas: absolutio: qbus uirtutibus tria cōtraria uitia sunt: cōfusio pliritas ip fectio. Singula aūt singulis apponunt. Quæ nō &c̄. Dilucidiras cōplexiōis in ordie posita est cū q̄ prius posita sunt: prius colligunt. Nā cum peruerso ordine colligimus: uitiū non mediocre cōmittitur: auditoris. n. memoria pturbat quæ aūt complexio breuiter q̄ dicta sunt repetit enumeratio uocat. Et quæ nō breuiter &c uitium: cum non breuiter cōcluditur: sed quasi quicquid in tota argumentatiōe dictū est reperitur: cū apices tm̄ colligēdi sint. Et q̄ nō &c. tertiū uitiū si imperfecta fuerit cōplexio: & aliqd quod dictum prius fuerit: aut ptermittat: aut obscute repetat: oporret igit oīa reperi sed apte: breuiter: & absolute: qd in ea cōplexione argumentationis q̄ pro exēplo usus est Ci. factū apparet. Onclusiones &c. Omnis inuentio: ut superiore libro dictum est: in sex orationis partes cōsumit: exordium: narrationē: diuisionē: cōfirmationē: cōfutationē: & cōclusionē. Rursus hæ sex ptes in tria genera cārum cōsumunt iudiciale demōstratiuū: & deliberatiuū: ostensum quo pacto in iudiciali genere exordiri: narrare: diuidere: cōfirmare: & cōfutare possimus. Vna supest cōclusio q̄ qōo facienda sit iā oñdit. Artificiosam āt oporret esse: unde sic diffinit: cōclusio ē artificiosus terminus oronis: hāc qdā ex latinis Cumulū ut ait Quintilianus appellauerunt: per orationē ferme semp ipē appellat: tribus uero modis concludimus: aut per enumerationem: aut p āplificationē: aut p cōmiserationē duplex. n. Quintiliano auctore perorationis rō est: q aut in rebus: aut in affectibus posita est: cū res dictæ breuiter repetunt enumeratio appellat: cū affectus mouent amplificatio: & conquæstio: uel misericordia noiat: sed solū epilogi genus: qd per enumerationē fit: Attici oratoris phi laudarūt: ut Quintiliāus ait quoniā Athenis affectus mouere ēt per pconē orator phibebatur: phi iō nō utebant hac epilogi pte: q̄ i affectibꝰ tota uersat: qa apud eos uitiū est affici: nec cōuenit bono uiro uitiis uti: cōtra hoc tñ idē auctor nō infirma utit rōne. In q̄tuor locis &c. Nō dubiū est: qn hæc Ciceronis uerba nō sint: nā neq cōgruunt loco: neq ueꝝ pceptū cōtinēt: & qbusdā in codicibus uetustissimis minime sunt: tribus ptibus cōstare cōclusionē dixerat a pria stati icipiendū fuerat. Itē cōclusiōe in exordio & narratiōe nemo utit: neq in cōfirmatiōe: & cōfutatiōe: nisi ea q̄ singulaꝝ argumētationū ps est: stultū ptera est: dicere in conclusione nos conclusione uti: Quidam tñ qui hæc uerba nō eē superflua contendunt sic intelligi uolunt: cōclusione nos uti in exordio: & narratione: hoc est pte cōclusionis: q̄ p āplificationē fit: qm & i exordio mouemus iudices: & auditores: ad bēiuolētiā: uel ad odiū: & in narratiōe i q̄ docēus: & mouemus: hoc fieri post firmissimā argumentationē ubi locis utimur cōibus nemo negat: & in cōcłusiōe affectus oēs effundi certū est: cōclusione: itaq in cōclusiōe nos uti idē dicūt hoc est cōclusiōis effectu: alii aliter iterptant nos quatuor in locis cōclusione uti qm & in exordii fine breuiter cōcludimus: cur ad dicendū uenerimus: uel aliqd hmōi & in narratiōe cōfirmatiōe: & cōfutatione breuis dictoꝝ fit repetitio: & in cōclusione ipsa breuiter colligitur cōclusio: sed totū inane est. Illud manifestū est plures cōfirmatiōis & cōfutatiōis epilogos solere eē exordii: & narratiōis fere nullos in Ciceronis orationibus inueniri: de epilogo conclusionis: q nullus est aliqd dicere stultū ē. Enumeratio qd Enumeratio. oñdit qd sit enumeratio p quā ut ipē ait in rhe. de iuentiōe res dispse & diffusæ dictæ: unū in locum coguntur: & reminiscendi causa unum sub aspectum subiiciunt: Hæc reꝝ repetitio: & congregatio νακυραλεωαισ a græcis uocatur recapitulationem uocabit: qui uerbū de uerbo expresserit: qdam & nostris renunciationem appellare uoluerunt. Enumeratio. ut Cicero docet: non semper & uniformiter ea quæ dicta sunt colligere debet: ne tum odiosum sit: tum ēt qnod maxime est contrarium: fieri ex arte uideatur: itaq uarianda est: idq idem ait fieri tribus modis: si aut eas res: quas ante diximus: breuiter perstringamus: & colligamus quod qdem factu facile est: aut si in memoriam auditorium reuocemus: quas partes in partitiōe posuerimus: & quibus rationibus unāquāq partem confirmauerimus: aut si interrogemus iudices qd amplius uelint cognoscere cum hoc: & hoc docuerimus cū hoc: & hoc planū fecerimus atq hoc nunc per nostrarum argumentationum

¶De complexione.

Omplexio uitiosa: quæ non ut quod quæ primum dictum est complectitur: & quæ non breuiter concluditur: & q̄ non ex numeratione certū & constans aliquid: ut intelligatur quid propositum in argumentatione sit: quid deinde ratione: quid confirmatione: quid tota argumentatione demonstratum.

¶De conclusionibus totius argumenti.

Onclusiones: quæ apud græcos epilogi nominantur: tripartitæ sunt: nam constat ex enumeratione amplificatione: & cōmiseratione in quatuor locis uti possumus cōclusionibus in principio secundum narrationem: secundum firmissimam argumentationem in conclusione. Enumeratio est: per quam colligimus & commonemus: quibus de rebus uer

ba fecerimus breuiter: ut renouetur non reintegretur oratio & ordine: ut quicquid erit dictum referamus: ut auditor si memorię mandauerit: ad idem quod ipse meminerit reducatur. item curandum est: ne aut ab exordio: aut a narratione repetatur orationis enumratio ficta.n.& deditam opera comparata oratio uidebitur esse artificii significandi ingeniiq; uendicandi: ēt memoriæ ostentandæ cā: quapropter initium enumerationis faciendum est a diuisione. Deinde ordine breuiter exponendę sunt res quæ tractatę erunt in confirmatione: & confutatione. Amplificatio est res: quę per locum communem instigationis auditorum causa sumitur. loci cõmunes ex decē pręceptis cõmodissime sumunť ad augēdi crimis cām primus locus sumiť ab auctoritate cũ cõ

gumentationum repetitionem: uel confirmationē: nunc ēt per aduersariorũ argumentationũ rephensionē: deinde hac ipsa enumerationũ genera nõ semp a nr̃a persona facienda sunt: sed nũc a nr̃a: nũc a supposita: nũc a re. A nr̃a p̃sona: quēadmodũ accipiat orationē imprõptu ē: suppositæ āt p̃sone accommodatur oratio: si dicas: Nā qd si legis scriptor assistat: & q̃rat a uobis qd dubitetis: qd posseris dicere cũ uobis hoc: & hoc sit demõstratũ! rei ēt sic accõmodať oratio: si aut lex: aut locus; aut urbs; aut monumentũ aliqd accipiat orationē: per enumerationē sic qd si leges loqui p̃ssent nõne hoc apud uos q̃rerent! Quid nā amplius desideratis iudices: cũ hoc & hoc uobis planũ factũ sit nõ solũ aũt enumerationes q̃ a nr̃a p̃sona sũt uariari solent sed illic ēt q̃ suppositæ p̃sonæ aut rei danť. Et nũc sigillati singula nr̃a argumēta percurrimus: nunc partitionis promissionē exeqmur: nunc interrogationē ad iudices facimus: nunc nr̃arũ & aduersarioꝝ argumētationũ copulamus collationē. Cõmune aũt in enumeratione p̃ceptum est: ut ex unaquaq; argumentatione qm̃ tota recusari nõ põt: unũquodq; qd ualidissimũ est deligať: ut memoria renoueť nõ omnis repetatur oratio. Non reintegretur memoriā iudicis reficit cõclusio per enumerationē & totam simul cām ponit ante oculos: & ēt nisi p singula moueret: turba ualet q̃ repetunť q̃ breuissime dicenda sunt: & ut Quintilianus ait: per capita decurrendũ est: qd græco uerbo monemur ἀνακεφαλαίωσις .n. repetitio capitum est: quod si: ut idem ait morabitur: iam nõ enumeratio erit: sed quasi alia fiet oratio. Et ordine qcquid &c. primum p̃ceptũ ad breuitatē pertinet: hoc sequēs ad dilucidiratē spectat ut unumquodq; sicut narratũ prius est ita prius in conclusione repetatur. Ut auditor si &c. solet diligens auditor unũquodq; eorũ q̃ dicta sunt quo ordine narratũ est memoriæ cõmendare: & collocare: cuius ne memoria perturbetur sic a nobis colligendum ē: ut explicatũ antea fuit. Itē curandum admonet ne ab exordio: aut narratione oratio repetatur & recte. Nam exordium & narratio ferme nihil habent cum causa; tantum ad audiendum p̃parant personam: quam diuisio: confirmatio: & confutatio ad iudicationem p̃parant: & disponunt. Cicero tamen ideo ab exordio: & narratione fieri repetitionem nõ uult: ne ficta uideatur esse oratio: ostentationis causa cõposita. Comparata constituta: q̃ res inuidiā potius apud auditores inuenit q̃ gratiam. Artificii significandi &c. ut is qui dicit artis esse peritissimus intelligatur: cum tamen occultari artificiũ boni p̃cipiant auctores: ut Cice. & Quintilianus. Ingenii uendicandi: ut ingeniosi h̃eanť memoriæ ostandæ qd ætate nr̃a in tēplis diuini uerbi p̃cones sic facere solēt in fine sermonis qcquid dixerunt repetentes & ueluti sermonem reintegrantes: ut uilem & rudem plebeculam alliciant & captent rumusculos uulgi: sed ue illis receperunt.n. mercedem suam q̃ grauiter peccent mali & inani gloria afflati hmõi sacerdotes: indicent; alii sed pudeat nos id ferre in illis qui mundi: ut ipsi aiunt relictis uanitatibus: totos sese religioni & ueri dei cultui dedicarunt: qd in seculi hominibus: oratoribus maiores nostri nõ ferebāt tanto maior illis: q̃ nobis honestatis cura erat. Amplificatio. Secunda p orationis pars est: q̃ p āplificationē: uel exaggerationem cris sit. scelus.n. rei amplificatur ut in illius odiũ iudices & auditores cõcitētur: cũ quāta facti turpitudo sit: intelligunt indignationē in rhetoricis de inuentiõe Cicero appellat. & sic diffinit: indignatio est oratio p quā conficiť: ut in aliquē hominem ma/ Indignatio quid
gnũ odiũ: aut in rē grauis offensio cõciteť. Nascũtur aũt amplificationes ex his rebus q̃ p̃sonis aut negociis attribute sunt: q̃uis separatim decesse locos Cicero dicat esse ex quibus sumantur: & fiant idē in rhe. de inuentione quindecim dixit esse hic tantum necessarios assũpsit: & principales ad quos cæteri referri possunt. Per locũ cõmunem: locus cõmunis genus est: nam & cõmiseratio per locũ cõmunem cõmouetur; & hæc pars orationis accusatori: patronoq; cõis est affectibus fere hisdē uterq; utiť: ut ait Quintiliãus sed alii alius & accusator sæpius ac magis: nā huic cõcitare iudices: illi flectere cõuenit: uerũ & acutor h̃et iterdũ lachrymas ex commiseratiõe eius rei quē ulcisciť: & reus de idignitate calũnie cõspiratõis uehemētius iteri conq̃riť. Primus locus: docet unũ primus locus amplificatiõis sumať & ab auctoritate sumi dicit: q̃ ē p̃prie uiroꝝ sapientũ & in aliqua dignitate constitutorum uoluntas: s̃nia & consensus. Quotiens autem crimen illud cuius aliquis arguitur eiusmodi fuerit ut ostendere possimus contra deos esse: aut maiores nostros: aut reges: aut nationes & cætera huiusmodi: grauissima exaggeratio erit: sed non omnes ii loci causis omnibus conueniunt: & nos eo sequi debemus: ex quibus quæ causæ nostræ conueniat amplificatio sumatur. Diis immortalibus. quod Cicero facit in oratione de responsis aruspicum dicens quod si: cætera magis peruulgata nos sæpe & leuiora mouerunt uox ipsa deorum immortaliũ non mentes oĩum permouebitur; & paulopost &.n.; hic deorum imortaliũ uox: hæc pene oratio iudicāda ē. idē in. L. Catilinā: q̃ qdē ego nec mea prudētia; nec h̃ũanis cõsiliis fretus polliceor uo

bis grites: sed multis nō dubiis deorꝝ īmortaliū significationibus: qbus ego ducibus in hāc spē ı sniamq̧ sum ingressus. Aut maioribus nostris: qd Cice. facit in diuinatiōe: cum dicit patres; maioresq̧ nostros nō pœnituisse eius cōsuetudinis: atq̧ instituti: quo p homines honestissimos: uirosq̧ peritissimos: & nō impiros adolescentes mali & īprobi accusabant. Regibus: ut si dicat id reus neglexisse: qd reges quoq̧ nomē sanctū est custodiri & inuiolatū esse semp uoluerit. Ciuitatibus: ut si arguant: q monopolyum fecerint: qd oēs ciuitates fieri phibuerunt: aut si in eos dicat: q legatos uiolauerit: quos iuragentiū: & ciuitates inuiolatos esse uolunt.

memoramus quātę curę ea res fuerit diis immortalib9 aut maioribus nostris regibus: magistratibus: natiōibus: hoībus: sapiētissimis: senatui: itē maxie quō de his rebus i legib9 sancitū sit. Secūdus locus est cū cōsideramus: ille res de qbus crimiamur ad quos ptieāt utrꝫ ad oēs qd atrocissimū est an ad supiores qd gēus hi sunt: a qbus auctoritatis locus cōis sumit: an ad pares hoc ē in eisdē ptibus animi: corporis: fortunarū positos an ad inferiores: q oib9 his rebus antecellūtur. Tertius locus est quo percūctamur quid sit euenturum si oībus idē cōcedat: & ea neglecta ostēdemus qui piculorū: aut incōmodorꝫ cōsequatur. Quartus locus est quo demōstrat: si huic sit remissū: multos alacriores ad maleficia futuros: quos adhuc expectatio iudicii remorat. Quitus locus

Hominibus sa. &c. Quod Ci. egit in cōclusione orationis p pōpeio cū ait ı qd si auctoritatibus hāc cām qtires cōfirmādā putatis: est uobis auctor iure bellorū oīum maximarūq̧ rerꝫ. p. seruilius &c. Senatus: ut sigs in eū dicat: q contra senatus decreta fecerit: & eius auctoritati intercesserit. Itē maxie: ut siquis a cōibus quēpiā phiberet: eius nos āplificare crimen possemus: p id qd legibus sanctū est: ut ab eorū usu q̄ cōia sunt: nemo phibeat. Secundus locus &c. distat hic locus a supiori qd in illo q̄ nā fuerit deorum īmortaliū & sapiētū de crimine quo de agit snie amplificādo ōndit. Hic ad quos ptineat per īdignatiōnē demōstrat. hic quoq̧ locus ab auctoritate ē. Ad oēs: qp in oratione p sex. roscio Amerino. Cice. facit. cū ait: uidere p deos immortales quē in locū rēpub. puenturā putetis hoīe sapientes & ista auctoritate: & potestate pditos: q̄les uos estis ex qbus rebus maxie respu. laborat. his maxie mederi cōuenit. sigs in eum diceret: q prodere hostibus patriā uoluisset: is crimē ad oēs ptinere in cōclusione p īdignatiōem ostenderet. An ad supiores quod est indignissimū exempli gratia: Eius qui principis seruum læderet exaggerari per principis psonā crimē possent: nam læso seruo principis: lædi & princeps uidetur qd genus declarat: Qui superiores ut eos dicit esse ex quorum auctoritate locus cōmunis ad amplificandū assumitur. An ad pares: si quis in fratrem dicat qui fratrē læserit: aut in socium a quo socius sit offensus: uel in amicum qui amico nocuerit: licet enim exaggeratione uti præsertim cum par parem dolo & fraude circūuenerit: Qui autem pares intelligant ipse declarat. Animi &c. tria bonorū genera sunt animi: ut uirtutes corporis ut robur: agilitas: bona ualitudo: externa: ut diuitiæ nobilitas: patria: honores: secundū singula hæc bona singulæ paritates sunt aī inter amicos idem uelle: & idē nolle & eadē pditos esse uirtute: corpis scdm uires ut esse eiusdem roboris: & agilitatis rerum externarum: ut esse æque diuites uel æque pauperes. An ad inferiores quod est superbissimum: ut si pauper a diuite & potenti lædatur amplificare crimen licet: & non unius tm̄ psonam considerandam dicendum est: sed pauperum omnium: q si is in quem dicitur impunitus euaserit omnibus diuitum: & potentum obnoxii contumeliis erunt. Tertius locus: hic locus ab euentu dicitur: cum ostendimus q̄tum euenturum sit maliū si crimen impunitum relinquatur: quod cato fecit apud Salustium cum ait: postremo patres conscripti si me hercule peccato locus esset facile pateret uos ipsa re corrigi: quoniam uerba mea contemnitis sed undiq̧ circūuenti sumus. Catilina cum exercitu faucibus italiæ nos urget. & cætera his uerbis cato contra cæsarem dicens: fore alias ad maleficium promptiores audacioresq̧ qui coniurarunt ostendit: si crimen eorum fuerit impunitum; Cicero pro. L. flacco uariorum criminum a quibusdam asiaticis accusato: Decio Lælio subornante: & in accusationem impellente: uos ne pœniteat inquit tali ciui: non pepercisse per deos immortales iudices prouidere. Quotus enim quisq̧ est: qui hanc reipu. sectam sequatur: qui uobis qui uestri similibus placere cupiat: qui optimi atque amplissimi cuiusq̧ hominis auctoritatem magni putet?

Ea re neglecta: ut si dicatur adultero propter nobilitatem uirtutem parcendum esse iudices nos in peroratione percūctabimur quantum periculorum putent euenturum si crimen rei neglexerint quoniam multi passim ad alienas uxores ibunt quia impunitatem sperabunt. Quartus locus: & hic ab euentu est quo ostendimus multos ad maleficia committenda promptiores futuros si ei quid accusabitur maleficii uenia data fuerit partū differt a superiore hic locus illic. n. iudices pcunctatur: qui dicit. hic nulla utit percūctatione: Cato in pdicta ofone locū hūc usurpauit cū dixit. Quare cū de pu. lentulo cæterisq̧ statueris p certo habetote: uos simul de exercitu catiliæ & oībus coniuratis decernere. Quāto uos attentius ea ageris: tanto illis aīus infirmior erit si paulū languere uiderint: iā oēs feroces aderunt: remorat: si hunc absolueris: & ipsi erunt ad peccandū alacriores. Quintus locus &c. Et hic locus ab euentu est cū dicimus si aliter q̄ ōndimus iudicatū fuerit: illud eūeturum incōmodum quod nulla deinde corrigi ratione possit hoc idem cato in eodē facit ofone: his uerbis coniurauere nobilissimi ciues patriam incendere; gallorum gentem infestissimam nomini romano ad bellum

Tria bonorum genera

lum accersiuerunt:dux hostium supra caput est cum exercitu:uos cunctamini:& nunc etiam dubitatis quid in tra mœnia dephensis hostibus faciatis:misereminl censeo:deliquere hoies adolescentuli per ambitionem & atmatos dimittatis:sed uereor ne ista uobis mansuetudo:& misericordia:si illi arma receperint: in miseriam conuertaẽ.s.res ipsa aspera est:sed uos non timetis eam:imo uero maxime:sed inertia & mollitia animi: alius alium expectantes cunctamini:uidelicet diis immortalibus confisi:qui hanc rempub.in maximis periculis ser uauere:non uotis:neq; suppliciis muliebrius auxilia deoꝝ parantur:sed uigilando:agendo:ac bene consulẽdo prospere omnia cedunt ubi secordiæ atq; ignauiæ te tradideris nequicq̃ deos implores irati infesti q; sūt.

ē:cū oñdem9:si semel aliter iudicatū sit:nullā rē fore q̃ icōmodo mereri :aut ꝑperā fcm̄:aut erratū iudiciū corrigere possit: quo in loco nō incōmodū erit uti cęterarū reꝝ cōpatiōe:ut oñ damus alias res posse:aut uetustate sedari:aut cōsilio corrigi: hui9 rei:aut leniēdę:aut corrigē dæ: nullā rē adiumēto futuram. Sextus locus est : cum ostēdemus & consulto factum : & dicemus uoluntario facinori nullā excusatio nē imprudentiæ iustā depręcationē paratam. Septimus locus est:cū ostendemus tetrum fa cimus:crudele:nefariū:tyrannicū: qđ eē gen9 iniuria mulierū:aut eaꝝ terū aliquid . quarum rerū causa bella suscipiuntur: & cū hostib9 de uita dimicatur. Octauus locus ē quo oñdim9 non uulgare: sed singulare esse maleficiū spur cum nefarium & iusitatum:quo maturius : &

Corrigi posse:ut siquis in patriæ proditorem dicat hoc modo:nisi animaduersum in hūc iud.fuerit cor rigi iudicium postea non poterit: nam si hic impuni tus abierit:& alii hunc secuti impunitatem sperātes: idem molientur:itaq; nō unum exitiū:sed multiplex formidandum est. Erratum:in quo iudices errauerint. Quo in loco:alias res in comparationem addu cemus:& posse aliqua ratione corrigi ostendemus: crimen uero de quo agitur:si male de eo iudicatū fu erit:corrigi nullo mō posse: quo loco optime & in su perius recitatis uerbis cato usus est. Cæterarū reꝝ ut adulterii:furti:stupri:cædis. Vetustate:ut si pec catū in aliquam familiam placitam esset:& aut furtū factum in aliena domo: aut adulterium : uel stuprū cōmissum:diceremus minus mali ex hoc euentuꝝ:si reus absolueretẽ:q̃ si ei uenia dareẽ:q ꝓdere patriam uoluisset:qm̄ odia & inimicitiæ inter reū & eos q læsi sunt exorta:uetustate sedari possint :cū nulla sit tāta inimicitia q̃ nō diuturnitate tpis leniaẽ :ṗterea illud adderemus posse reū aliqñ corrigi & cōsiliis hoium & tpis lōgitudine: qđ in illo crie de quo agiẽ futurū ñ sit. Sextus locus &c. hic locus ē a mō fci:q ē qūtas facti sm agētis intētionē:uel ē a cōsilio:qđ psonæ attributū ē. Exaggeraẽ āt crimē si oñdiẽ reū uolūtariæ & sciē ter: nō ignorātia peccasse:& nihil esse cur ignosci debeat. Nā sicut ei q inuitus aut ignorantia peccat uenia uẽ dāda eē ita nulla rōne illi parcendū est:q maleficiū cōsulto cōmiterit:Hunc locū cato in eadē ofone occupauit: Cū ait. Veꝝ pcite dignitati. P. Lētuli.si ipse pudi[illegible] æ si famæ suæ:si diis aut hoibꝰ ullis unq̃ pepcit ignoscite cethegi adolescentiæ si nō iteꝝ patriæ bellū fecerit:Nā qd ego de Gabinio statilio cepario: loqr qbus si qcq̃ unq̃ p̄si fuisset:nō ea cōsilia de re.pu.habuissent. Et iustā depcationē:iustā ueniæ dādæ depulsionē. Septius locus &c. Hic locus est a mō facti:uel a natura quotiēs p qualitatē ipsam uel naturā crimē amplifiaẽ. Tetrum: cōtra naturā. Crudele:cōtra humanitatē. Nefariū:cōtra deos. Tyrānicū cōtra subditos. Iniuria mulieꝝ si ue matrōæ sint:siu: uirgines:ut stuprū:adulteriū:rapinæ: ut si is accusareẽ:q uirginē rapuisset :crimē tyrānicū ostendereẽ. Aut eaꝝ rerū &c. ut si ex agro nostro hostiliter ab acta armēta fuerint. Quaꝝ rerū cā:sæpe acci dit:ut cū rapta:siue hoies:siue arma:& greges repetunẽ & nō reddunẽ:bella suscipianẽ:sicut frequēter apud Li uiū legitur:hunc locū illi occuparant:q ante cæsarē coniuratos dixerunt:sicut in cæsaris ofone:q̃ ē apud Salu stiū cognosciẽ. Ait.n.cæsar plærīq; qui ante me snias dixerūt:cōposite & magnifice casū reipu. miserati sunt: quæ belli sæuitia fuisset:q̃ uictis accidisset:enumerauere rapi uirgines:pueros diuelli liberos a parentū comple xu matres familiarum pati quæ uictoribus collibuisset:fana:atq; domos spoliari:ædem atq; incendia fieri po stremo luctu:cruore:cadaueribus omnia compleri:quæ tetra crudelia:nefaria:tyrannica sunt. Octauus lo cus:differt hic a superiore:quoniam crimen ille exaggerarut:qđ cōmitti alias potuerit:hic crimen amplifica tur quod nunq̃ antea factum fuerit & hunc locum in oratione prædicta occupauit Cato:ostendit enim con iuratorum crimē omnia ferme cōplecti uitia:quæ hic enumerat:tum in superioribus:tum in extrema perora tione:cum ait:quare ego ita censeo:cū nefario consilio sceleratorū respublica in maxima pericula uenerit iiq; iudicio:& uulturii titi & legatorum allobrogum conuicti:confessiq; sint cædē:incendia:atq; alia fæda & crude lia facinora in ciues patriamq; parauisse:de confessis sicut de manifestissimis; rerum capitalium more maiorū supplicium sumendum. Cice. quoq; accusationum in.c. uerrem li. vii. locum hunc cōplexus uidetur :his uer bis deniq; ut.c.uerres:si eius ostensa sunt inaudita:& singularia facinora:sceleris:audaciæ: perfidiæ:libidinis: auaritiæ crudelitatis; dignos exitus eiusmodi uita atq; factis uestro iudicio consequatur. Non uulgare quod non fiat uulgo quod non sæpe committatur. Singulare unius:ut si in eum dicatur:q deoꝝ immortaliū tem pla cōbusserit. Spurcū:qđ abominamur:ut si pẽ cū filia coierit:aut filius cū matre. Qui in domitianū diceret quē frīs filiā uiciasse cōstat:singulare spurcū:ac insitatū facius eē clamaret. Nefariū:ut siqs sanctimonialem uiolauerit:uel sacerdoti manus intulerit. Inusitatū:ut siqs in eū dicat:q optie de patria meritus:cū tn̄ hostiba ꝓdere tētauerit inusitatū.n.est:ut is patriæ noceat:q sp a pt̄ia fuerit adiutus quo pp qđ. Maturius:celerius fit.n. diceẽ quāto magis nefariū & inusitatū crimē est tanto citius & asplus puniri debet. Hoc loco Cato usus

Marginal notes: Iudicii (beside "hoc modo:nisi animaduersum..."); Spurcū (beside "quē frīs filiā uiciasse...")

est cū ait: dux hostiū cum exercitu supra caput ē uos cunctamini &c. maturius ergo ad rēs: atrocius pœnā referas. Nonus locus &c. hic dicit̃ cōpatio: qn̄ aduersarii crimen cum aliis criminibus cōpamus: & grauius esse ostēdimus. Nō idē est cum. y. loco: i quo dr̃: si aliter iudicatū fuerit: q̃ cōueniat: nullā rē fore q̃ icōmodo mederi: aut pperā erratum iudiciū corrigere possit: illic. n. dr̃ aliis rebus q̃ male iudicatæ fuerint remediū afferri posse rei uero q̃ de agit̃ minime: hic crimē cū crimine cōfert̃ & maius hoc illo eē dr̃. Maius esse maleficium: ut si dicat̃ quantum sceleris reus cōmiserit: q̃so iudices aīaduertite: qđ si facere diligēter uolueritis: itelligetis multo grauius crim̄ eē: uirginē stuprare: q̃ sacra legere: q. n. uirgini uitiū ifert: nulla necessitate: aut cā rōnabili ipellit̃: id tm̄ studet: ut nefandā libidinē expleat: q uero sacrilegiū cōmittit: hic inopia plærūq cōpellit̃ peccare: qđ si grauiter sacrilegiū punit̃: q̃to uirgis raptus puniri grauius debet: nō omisit & hūc locū cato cū ait: apđ maiores nr̃os. A. manilius torq̃tus bello gallico filiū suū: q is cōtra ipium i hostē pugnauerat necari iussit: atq ille egregius adolescēs imoderatæ fortitudis penas dedit: uos de crudelissimis piculis qd statuatis cunctami! Ingenuā liberā: cuius maiores nunq̃ seruierūt. Legere: furari. Alterū sacrū legere. Alterū stuprare p ui uirginē: q̃ sese idulget̃ uoluit. Decius: hic locus oīa negocio attributa cōplectit̃: cui color cōuenit descriptio: p eā. n. sic res āplificādo exponit̃ ut añ oculos auditorū puideat̃: ut non narrari sed geri credat̃: hoc mō: qđ si istum iud. ufis snīs liberaueritis stati sicut ex cauea leo emissus: aut aliq̃ teterria bellua solutis catenis uolutabit: & uagabit̃ in foro acuens dentes: in cuiusq fortunas i oēs inimicos atq amicos: notos atq ignotos icursans: aliorū famā depeculās: aliorū caput oppugnās: aliorū domū: aliorū famā pfringens re. pu. fūditus labefactās.

atrocius iudicandū sit. Nonus locus cōstat ex peccatorū cōparatiōe: quasi cū dicim9 maius eē maleficiū stuprare ingenuā: quā sacrū lædere: qđ alterū ppter egestatē: alterū ppter intēperantē superbiā fiat. Decimus locus est p quē oīa quę in negocio gerendo acta sunt: quęq rē cōsequi solent expōemus acriter: & criminose: & diligēter: ut agi res: & geri negociū uideat̃ rerū cōsequentiū enumeratione. Misericordia cōmouebitur auditoribus: si uariā fortunarū cōmutationē dicemus: si ostendemus: in qb9 commodis fuimus: & qbus incōmodis sum9 cōparatione. Si quę nobis futura sint nisi causam obtinuerimus: enumerabimus: & ostēdemus. Si supplicabimus: & nos sub eorū quorum misericordiam captabim9 potestate subiicimus. Si qd nostris parētibus liberis: ceteris

Misericordia &c. tertia ps ē cōclusiōis: q̃ ab aliis cōmiseratio uel cōq̃stio appellat̃: & sic a Cicerōe in rhe-

conquestio quid toricis de inuentione diffinitur: conquestio est oratio auditorum misericordiam captans: hæc ex locis communibus per quos uis fortunæ in omnes & hominum infirmitas ostenditur: auditoris animum mitē facit: nemo enim erit: qui non ad misericordiam flectatur: cum in alieno malo suam infirmitatem considerabit: sexdecim conquestionis locos in rhetoricis de inuen. Cice. facit hic & si unus nullus est: ita tamen pcepta distinguntur: ut modica insit cōfusio separatim enim pene possunt memoriæ commendari: illud sicut sæpe alias monuimus aduertendum est: non omnibus causis locos omnes conuenire: sed ad causæ qualitatem singulos accommodandos esse. Si uariam fortunarum: si instabilem fortunam esse ostendemus: quæ ex prospera aduersa sit: & contra & dicemus eum qui paulo ante in excelso dignitatis gradu collocatus fuerat: in misera atq abiecta uersari fortuna: quo intellecto: uel inuiti auditores: quoniam ipsis idem possit accidere: ad commiserationem flectunt̃: usus est hoc loco Cicero p Milone: cū ait o frustra suscepti mei labores &c. Et in oratione p. L. Sylla his uerbis o miserū & infelicem illum diē: quo consul oībus centuriis. P. Sylla renunciatus est o falsam spem: o uolucrē fortunam: o cæcā cupiditatem: o præposteram gratulationē: q̃ cito illa oīa ex lætitia & uoluptate ad luctum & lachrymas reciderunt: ne qui paulo ante consul designatus fuisset: retineret repente nullum uestigium pristine dignitatis: quid. n. erat mali quod huic spoliato honore: fama fortunis: deesse uideretur: aut cui nouæ calamitati locus relictus eēt! urget eadē fortuna quæ cœpit: cœperit nouū mærorem: nō patitur hominē calamitosum uno modo afflictū uno in luctu perire nō potuit expressius fortunæ cōmutatio ostendi. Si ostēdemus. Quod & in superiore exemplo: fit & apud Virgiliū Cum Dido ait te propter libycæ gentes: numidiumq tyranni Odere: infensi tyrii: & pp eundem extinctus pudore: & qua sola ad sydera adibā fama prior. Si quæ nobis futura sint secundus locus quo in oratione pro Murena Cicero usus est dicēs: si quod Iuppiter omē auertat hunc uestris sententiis afflixeritis: quo se miser uertet! dominum ne! ut eam imaginem clarissimi uiri parentis: quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit eandem deformatam ignominia lugentem: q̃ uideat: an ad matrem: q̃ misera modo osculata filium suū cōsulem: nūc cruciatur: & sollicita est: ne eundem paulo post spoliatum omni dignitate cōspiciat &c. In qua oratione locus hic totus est ex omni parte perstrictus. Supplicamus &c. tertius locus quo & supplicamus: & exornatione utimur: q̃ dicitur permissio: Cū teū & omnē causam iudicum uoluntati permittimus aut cōmendamus. Quod Cice. in eadem oratione pro. L. Murena facit. Cum ait: date hoc ipsius pudori: date patri mortuo: date generi: & familiæ: date etiam Lanuuino municipio honestissimo: & paulo post. Quem ego uobis siquid habet: aut momenti commendatio aut auctoritatis cōfirmato mea: consul consulem iudices ita cōmendo. Et in oratiōe pro. P. Quintio ad. C. Aquilium iudicem cōuersus: Quem inquit præter te appellet: habet neminē: tibi se: tibi oēs suas opes fortunas q̃ cōmendat: tibi cōmittit æstimationem: ac spem reliquæ uitæ siquid nostris primis. quartus locus quo

Cicero in eadem pro. L. Murena oratione optime usus cognoscitur. Cuius matrem & fratrem miseros dicit futuros. Causarum: euentuq;. Et si ostendemus: quod in oratione pro Milone Cicero facit dicens. Valeant inquit: ualeant ciues mei: sint incolumes: sint florentes: sint beati: stet hæc urbs præclara mihi patria, charissima quoquo modo erit de me merita: tranquilla rep. ciues mei: qm̃ mihi cum illis non licet: sine me ipsi: sed p me tamen per fruantur ego cædam: atq; abibo: qbus uerbis de miseria ciuium magis q̃ sua dolere uidetur & uirgi. lib. æneidos. ii. æneã qui casus suos paulo ante parti curabat sic loquentẽ inducit. Hoc erat alma parens

necessariis causarum sit: propter nostras calamitates aperiemus: & simul ostendemus illorum nos sollitudine: & miseria non nostris incõmodis dolere. Si de clæmentia humanitate: misericordia nostra: qua i alios usi sumus aperiamus: si nos semper: aut diu in malis fuisse ostendemus. Si nostrum fatum: aut fortunã conquerentur. Si animum nostrum fortem: patientem incõmodorum ostẽdemus futurũ. Commiserationem breuem esse oportet: nihil enim: lachryma citius arescit. Fere locos obscurissimos totius artificii tractauimus in hoc libro. Quapropter huic uolumini mod⁹ sit: reliquas præceptiones quoad uidebitur. in tertium librum transferemus. Hæc si (ut conquisite conscripsimus) ita diligenter fueris consecutus: & nos industriæ fructus: & tua scientia capiemus & tute nostram diligentiam laudabis: tuaq; pceptione lætaberis: tu scientior eris: preceptorum artificio: nos alacriores ad reliquum persoluendum: uerum hæc futura a fatis scio: te. n. non ignoro: nos deinceps ad cætera præcepta transeamus: ut quod libentissime faciẽus: tue uolũtati rectissime morẽ geram⁹.

Incipit Liber Tertius.

Ad oẽm iudicialẽ cãm quẽadmodũ couenier inuentionẽ rerum accommodari satis abundanter

q me per tela per ignes eripis: ut mediis hostẽ in penetralibus utq; Ascanium partẽq; meũ iuxtaq; creusam: Alterũ in alterius mactatos sanguine cernã. Si de humanitate. Quintus locus est: æquũ ãt est: ut q in alios misericordes fuerant ipsi misericordiã consequãtur. De clementia Comitas hæc quædã est: quã animus in odiũ alicuius concitatus retinetur: ut si dicatur Marcellus mereri clementiã cæsaris: quoniam in multos ipse clemens fuerit. Humanitate beniuolẽtia & dexteritate quadã naturæ: ad amandos & iuuandos hoies. Misericordia: si dicatur misericordia inopes psecutus: Et minus potẽtes defendere consuetus. Si non semper: sextus locus quo Cic. utitur pro Milõe his uerbis o frustra inqt suscepti mei labores: o spes fallaces: o cogitatiões inanes meæ ego cũ tri. pl. re. pu. oppressa senatui ne dedissem: quẽ extinctum acceperã: equitibus romanis quorũ uires erant debiles bonis uiris qui oẽm auctoritatem clodianis armis abiecerant mihi unq̃ bonorũ psidium defuturũ putaui? Si nostrũ fatũ: quod Cice. facit in oratione prædicta: dicens o me miserũ o me ifelicem reuocare tu me in patriã Milo potuisti p hos: ego te in patria per eosdem retinere non potero: hoc eodẽ loco & in orõne p. Cn. planco & in aliis multis usus est. Fatũ aũt & fortuna differũt. Nã fatũ ut a chrysippo diffinitur stoicorũ principe: est sempiterna quæd. & indeclinabilis rerũ series: catenaq; uoluẽs semetipsam ac implicans p æternos cõsequẽtiæ ordines: ex quibus acta: cõnexaq; est: significat & dei decretũ ac uoluntatem a fando dictũ: ut sit qd̃ deus fatur: qd̃ necessariũ est ac ineuitabile: id græci πεπρωμένον siue καθ' ειμαρμένην dixere: fortuna est qua temere oĩa fiunt: de q̃ certitudo nulla est: Quã tamen stulti homines deam fecerunt. Vnde ait iuuenalis sed nos te facimus fortuna deã coeloq; locamus. Si animũ nostrũ: Octauus locus quẽ in oratione p Milone occupat Cicero dicens. Quamobrẽ ubi corpus hoc sit inquit nõ laboro qm̃ omnibus in terris etiam uersatur & semper habitabit nois mei gloria. Idem his lachrymis non mouet Milo: est quedã incredibili animi robore septus exilium ibi esse putat: ubi uirtuti nõ sit locus. Cõmiserationem. Id in commiseratione obseruandum dicit ne diu in ea imoremur sed simul ac uiderimus iudices lachrymis ora perfundere: desinere statim debemus. Nihil. n. citius lachryma arescit. Dictũ hoc fuit Apollonii rhetoris auctor Cice. in rhetoricis de inuentiõe. Fere locos. Huic libro finem iponit & transitione utitur dicens se locos fere omnes difficiliores exposuisse: Herenium deinde ad artis exercitationem hortatur. Modus: finis. Quo ad quantũ nobis satis uidebit esse. Ad cætera pcepta demonstratiui & deliberatiui generis item quattuor partium integralium ideo q ait fere.

Fatum
Fortuna

Atten. dictum'

Ad oẽm iudicialẽ: tria genera cãrũ q recipe debet orator. Demõstratiuũ: deliberatiuũ: iudiciale deinde qnq; esse quæ oratorẽ habere cõuenirer admonuit. Inuentionẽ dis. elocutionẽ: memoriã & p. Hinc qd inuenire in iudiciali genere (qd̃ difficilimũ ẽ) necesse eẽt patefecit. Nec quicq̃ qd̃ ad id ptineret prætermisisse uisus est. Reliquũ fuit: ut de locis hoc libro pciperet: deliberatiui: & demõstratiui generis, itẽ de dispositiõe memoria: pronunciatione: elocutionem: in librũ quartũ reiiciet: psat hic: & attẽtos auditores red dit: quæ dicta sunt breuiter reperens: & q̃ restat dicenda pponens: ut a priore libro ad hũc qui sequitur: transitus ex abrupto non fiat. Ad omnẽ causam controuersiã: siue cõiecturalis sit: siue legitima: siue iuridicialis: siue earum pars aliqua. Quæ constitutiões etiam in duobus reliquis uersantur generibus: nul

Dispositionem

ut arbitror in sụpioribus libris demõstratũ ẽ.
Nunc earum rationem rerum inueniendarũ:
quæ pertineant ad eas deliberatiuas & demon
stratiuas in hunc librum transtulimus: ut om
nis inueniendi præceptio tibi quam primum
ꝑsolueretur: reliqua quattuor partes erant ar
tificii: de tribus partib9 in hoc libro dicemus:
dispositione: pronunciatiõe: & memoria. De
elocutione: quia plura dicenda uidebantur in
quarto libro conscribere maluimus: quem ut
arbitror tibi libꝝ celeriter absolutũ mittem9:
ne quid tibi rhetoricæ artis deesse possit. Inte
rea prima quæq;: & nobiscum: cum uoles: & i
terdum sine nobis legendo consequere: ne qd
impediare: quin ad hanc utilitatem pariter no
biscum progredi possis. Nunc tu fac: ut atten
tum te præbeas: nos proficisci ad instituta ꝑ
gemus deliberationes partim sunt huiusmo
di: ut quæratur: utrum potius faciendum sit:
partim huiusmodi: ut quid potissimum facięn
dum sit consideretur hoc modo: utrum poti
us carthago tollenda: an relinquenda uideať.
Quid potissimum hoc pacto: ut si Hannibal
consultat cum ex italia carthaginem: accersiť:
an in italia remaneat an domum redeat: an in
egyptum profectus occupet alexandriã. Item
deliberationes partim ipsæ ꝑ se cõsultandæ
sunt: ut si deliberet senat9 captiuos ab hostib9

la.n.constitutio est: quæ non sub aliquo triũ generꝝ cadat: Et quemadmodum coniecturalis & iuridicialis sta
tus ẽ sub genere iudiciali: ita ẽt sub deliberatiuo & demõstratiuo: exẽpli causa. Deliberatur utrꝝ suscipiendũ
bellũ sit: an nõ utraq; pars cõiecturis suscipiẽdũ putat: uel contra: itẽ iure ne suscipiendũ sit: an cõtra: ergo si
cut loci iudicialis generis ostẽsi sunt: sic deliberatiui & demonstratiui generis nunc oñdunť. Ut arbitror: ulta
tio arrogãtiæ ẽ. Inueniẽdi locos demõstratiui & deliberatiui generis. Reliquæ: quattuor ꝑtes dispositio:
memoria: ꝓnũciatio: elocutio. Quem quartũ librꝝ. Iam.n.tertiũ compleuerat: Interea. Rursum herenniũ
hortať & mõet ut scripta sua legat diligẽter: & mẽo
ria cõmendet prima quęq;: quæ prioribus libris scripta
sũt. Interea: dũ quartũ librũ conficiã. Instituta: ad
ea q̃ icepimus & ꝓposuimus. Deliberatiões: de lo
cis deliberatiui generis ꝑcepta tradere incipit: & pri
mũ duos eẽ dicit: alterũ: cũ de duobus quæriť utrꝝ fa
ciendũ sit: Alterꝝ: cũ de pluribus deliberať qd potissi
mũ fieri conueniat: ex quo oñdit oẽm deliberationẽ
aut de duobus esse: aut de pluribus de sola añt una
re deliberatio nulla est: Nã aut certũ ẽ rem posse fie
ri: aut incertũ: si incertum: quæstio erit: possit ne fie
ri: an non: & in coniectura uersabitur: ut si q̃ratur: an
isthmus intercidi: an palus pontina siccari: an portus
fieri hostiæ possit: an utiq; futurum sit: ut ueneti tur
cũ superent: ne fugiat classis turcorum: si christiana
classis in ægeum uenerit: erit & alia deliberationum
diuisio: quæ paulo post sequetur. Utrum potius cũ
duobus ꝓpositis utrum faciẽdum sit consultatur: ut
si pax & bellum ꝓponantur. Quid potissimum. Cũ
pluribus ꝓpositis: quid potissimum faciendum sit de
liberatur. Exempla Ci. ipse subiungit. Carthago ca
Atten. historiã
to maior: qui apud ciceronem de honestate disputat
de carthagine inquit: ante uereri non desinã: q̃ fundi
tus euersam uidero. Idẽ perniciali: ut ait plinius car
thaginis odio flagrans: nepotũq; securitatis anxius:
cũ clamaret omni senatu carthaginem delendã attu
lit quodam die precocem ex ea ꝓuincia ficum: osten
densq; patribus iterrogo nos inquit: quando hoc po
mum demptum putetis ex arbore: cũ inter omnes
recẽs eẽ cõstaret: Atqui tertium ante diẽ scitote de
cerptum carthagine: tam ꝓpe muros hẽmus hostẽ.
Statimq; sumptũ est tertiũ punicũ bellum: quo car
thago deleta estq; q̃ catone anno sequẽti rapto. Au
ctor plinius. Scipio Nasica diuersę fuit sniæ. Non tol
lendam carthaginem esse: quia uidebat fore ut iuuẽ
tus romana pace torpesceret: & ignaua redderetur:
quod ẽt secutũ est. Nã tunc demũ romani perierũt:
cũ carere externis hostibus cœperũt in suas.n.ipsorũ
uires debellandas conuersi sunt. Ut si Annibal exemplum est: quod de pluribus eligendum sit. Postq̃ scipio
exercitum in Africam traiecit: tutande urbis suæ causa: Annibalem ex italia: quam sexdecim annos infesta
uerat: reuocare carthaginenses coacti sunt: Qui a scipione Superatus ad Antiochum syriæ regem confugit:
ne eo a carthaginẽsibus afficeretur supplicio: quo cæteri imperatores patria lege: re infœliciter gesta: affici cõ
sueuerant: Reuocatus añt Annibal multis ꝓpositis consultare secum potuisset: quid potissimum: religendũ
Alexandria
esset: Alexandria autem principalis est ægypti ciuitas: ab Alexandro macedonum rege cõdita; duo maria eã
alluunt: a septẽtrione ægyptũ a meridie illud qđ Mariæ lacus uel Mareotis appellať Urbis situs chlamydis fi
gurã hẽt. Occupet capiat. Item deliberationes &c. Alia deliberationũ diuisio: & ipsa gñalis: Deliberatio.n.
est aut ꝓpter se: nullius rei; q̃ extra sit: rõne habita: aut ꝑ causam aliq̃ extraneam aut tum ꝑ se: tum ꝑ cãm
extraneam simul. Quinti. in suadendo; ac dissuadendo tria præcipue spectanda eẽ dicit: quid sit de quo deli
beretur: qui sint: qui deliberent: qui sit: cui suadetur: quid sit iustũ: an iniustum: possibile; an contra. Qui sint:
docti: an indocti: magnæ auctoritatis: an nullius. Maius.n.põdus habet omni oratiõe uita dicẽtis: ut ait Aure
lius Augustinus. Qu. sit bonus: an malus: Aliud namq; Catoni suadeť: aliud Catilinæ. Ille induci non potuis
set: ut aliqd cõtra libertatem moliref: hic euertere funditus tẽtauit: ut si deliberet senatus &c. exẽplũ ẽ apđ
Liuium lib. xxiii. ab ur. con. ubi uaria cõsultatio est: redimẽdi ne sint: q capti ab Annibale in cannesi clade fue
rant: & cum alii redimẽdos de publico: alii nullam publicã impensam faciendam: nec ꝓhibendos ex priuato
redimũ: q̃bus argentum in præsentia deesset dandam ex ærario pecuniã mutuarã ꝓ̃dis: prædibusq; cauẽdũ

populo censerent. T. Manlius Torquatus longa oratione omnino redimendos non esse suasit. Cuius senten-
tiæ assensum est. Hæc deliberatio ꝑpter seipsam: non ꝑpter aliquam extraneam cām habita est: in qua id mo-
do senatus spectauit honestum ne esset: eos q ignaui fuissent redimi. Propter se: propter rei ipsius naturam
& qualitatem. Partim propter aliquã &c. fiunt interdum deliberationes propter aliquam extraneam causã
quæ ad rem: de qua cõsultatio est assumitur suadẽdam: uel dissuadendã. Vt si deliberet. Cũ Annibal ad ter
tium ab urbe lapidem supra Anienem castra posuisset: & Pu. ac. Gn. scipiões i hispania cũ exercitibus cæsi es-

redimat: an non partim propter aliquam ex-
traneam causam ueniũt in deliberationem: &
consultationem: ut si deliberet senatus bello
italico soluat ne legibus Scipionem: ut eum
liceat ante tempus consulem fieri: partim &
propter se sunt deliberandę: & magis propter
extraneam causam ueniunt in consultationẽ:
ut si deliberet senatus: bello italico sociis ciui-
tatem det: an non. In quibus causis rei natura
faciet deliberationem. omnis rõ ad ipsam rẽ ac
commodabitur. In quibus extranea causa con
ficiet deliberationem. in his ipsa erit causa ad-
iungenda: aut deprimenda. Omnes rationes
eorum q sententiã dicent: finẽ sibi conueniet:
utilitatis proponere: ut omnis eo totius ora-
tionis ratio conferatur. utilitas in duas partes
in ciuili consultatione diuidi͛ ut tutã & hone

sent: Quæsitum in senatu est: cui imperium mãdare-
tur: nullo id suscipere uolente. Pu. Scipio. Pu. Filius
qui in hispania ceciderat: se iturũ ꝓfessus ẽ: & suffra-
gio populi consensuꝗ oium solutus lege est: & cõsul
creatus uno anno ante legitimũ tempus. xxiiii. n. an
nũ tunc agebat: Ante tempus ante. xxv. annum nõ li
cebat. Bello italico: certe aut deprauatus locus est: &
hispanico legi debet: aut superflua hæc uerba sunt. Il
lud genus deliberationis: quo romani usi sunt: cũ sol
uerent ne legibus scipionẽ cõsuluerunt: ñ ideo uenit
in deliberationem: ut statueretur soluendus ne esset
legibus an non: quẽ ire in hispanias & Africam uole-
bat: sed an eligendus ꝑpterea esset: quod ire alii re-
cusabant: & ut amicis hispaniæ populis subueniret.
Denique non minus rancũ scipionis: sed multarũ rerũ
ratio habita est. Partim &c. Aliquæ deliberationes
mixtæ sunt: q̃ partim propter se: partim propter ex-
traneam causam fiunt. Vt si deliberet &c. de origi-
ne italici belli superius locuti sumus: Si consultasset
eo tpe senatus dãda ne esset ciuitas sociis: tum pp se
deliberatio facta fuisset. Iustũ ne esset ꝑmissam ciui-
tatem dare: Tum pp extraneam cãm. Ne bellũ ab iis
qui læsos se putarent: po. ro. inferretur: uel cõtra ne
insolẽtes fierent populi italiæ: si ius ciuitatis adipisce
rentur: & ad danda suffragia possent uenire. Bello italico: quod & sociale dictum fuit: sed si uerũ fateri uolu-
mus: ut florus ait: Ciuile fuit. In quibus causis postq̃ generale præceptum tradidit & tres esse deliberatiões
docuit: quid in eiusmodi deliberationibus ꝑ qualitate earum seruandum sit monet: & ubi inqt rei dũtaxat
natura spectabitur: illuc uim suam omnem conferre orator debebit: ut cum de captiuis consulatur: utile ne
sit & iustum redimi: an nõ: item ubi causa erit extranea: illic ex ipsa causa ratio augebitur: aut deprimetur: ubi
propter se & propter causam extraneam deliberabitur: illic ex utroque argumenta sumentur. Exemplum prio
ris de scipione fuit: quem si quis mittendum suaderet: diceret tempus illd reipubli. esse: ut lex seruanda non es
set. Et cum leges omnes ad utilitatem reipubli. Latæ fuerint: id firmiter tenẽdum esse ut quod utile reipu-
bli. esset: id leges uelint: utile aũt immo necessarium uideri: ut scipio cosul fiat: & in hispanias africamque mit
tatur: quum nullus reperiatur: qui proficisci audeat. Augendæ ab eo qui suadebit. Deprimende: ab eo qui
dissuadebit: aut si dixerit tantam rem adolescenti committendam non esse: & cogendos illuc ire qui recusent.
Omnes &c. Aristotelem hoc loco secutus est: qui utilitatem deliberatiui generis finem esse uoluit: in rheto- Finis ge-
ricis de inuentione: honestatem simul & utilitatem dixit quod tamen ẽt hic uꝭ uelle: cũ subdit utilitas diuidi͛ neris de
in tutam: & honestam: ut sub utilitate honesta sit. Quintilianus admiratur deliberatiuas causas sola utilitate liberatiu
finitas: & nõ dubitat. qn si qui hoc sentiũt: utile id intelligant: qd̃ & honestũ ẽ: Quæ ratio uerissima est: ut idem ui
ait: Si consilium contingat semper bonorũ atque sapientũ: uerũ apud imperitos apud quos frequenter dicenda se-
tentia ẽ: populusque præcipue q ex pluribus cõstat in doctis discernenda sunt: & ſm cõmunes magis & intelle-
ctus loquentiũ. Vtilitas &c. Quidã suadendi ꝑtes honestũ: utile necessariũ putauerũt Quinti. necessario nõ suadẽdi
inuenit locũ: Nã si necessitas faciẽdi adimit facultatẽ: suadere in ea nõ possumus: cũ de faciẽdo deliberatio fit: partes
uel nõ faciẽdo: qđ si necessitas ea accipi͛: in qua hoies grauiorũ metu cogunt͛: sub utilitate erit: ut si obsessi & i
pares aqua: ciboque defecti de faciẽda ad hostẽ deditiõe deliberẽt: & dica͛ necesse est dedere se hostibus: alioqn
pereundũ est: põt dici: nõ est necesse: q̃a perire potius licet: & saguntini nõ se dediderunt: in calibus aũt cãis aut
de sola utilitate ambigitur: aut qõ inter utile: & honestũ cõsistit. Res itẽ q̃ dubia nõ ẽ admittere deliberationẽ
nõ põt: ut si aliquis ꝓcreare liberos uolet: hunc necesse erit uxorẽ ducere: hoc nemo dubitat: sed ei q p͛ uult
fieri q̃cunque rõe: ut ex ancilla adultera: manifestũ fiat necesse ẽ ducendã eẽ uxorẽ denique ut idẽ Quinti. ait: ut
cõsiliũ q dẽ uꝭ: ubi necessitas ẽ: nõ magis q̃ ubi cõstat fieri oio nõ posse ois. n. deliberatio de dubiis est. Melius
eodẽ auctore fecerunt: q ΔΥΝΑΤΟΝ hoc est possibile addiderunt: sed illud sciendũ est. nõ semper in oĩ re: de q̃
cõsultatio ẽ. ab his simul partibus: sed mõ ab hac: mõ ab illa suadendũ esse. Quidã ut partes posuerunt: q̃ par- Delibe-
tes sunt partiũ. Nã fas: iustũ: piũ: mansuetũque: & cætera eius generis subiici possunt honestati facile magnum ratio de
iocundum sine periculo: ad quæstionem pertinent utilitatis. Quidã ex iocunditate sola nasci uoluerũt cõsul dubiis
tationẽ: ut cũ deliberat͛ faciendi ne sint ludi: sed & hic utilitatis hñ rõnẽ Quinti. ꝓbat. In ciuili iõ sic ait: qm

aliter sentiūt phi: q utile ab honesto separari nolunt. Tuta est uulgari rōne: tutā utilitatē diffinit esse: qua qđ uis periculū aut pñs aut futurū declinat: sed quauis rōne siue honesta sit: siue cōtra: dūmō periculū euitetur. ea itaq hic utilitas innuit: q ab honestate seiuncta est: ut uulgus credit: nō ut sapiētes existimant. Instantis: præsentis. Cōsequentis futuri. Hæc utilitas tuta. In uim: & dolum. Vis aperta est: dolus: fraus occulta: qua aliqs circūuenit. Quoq & c. aut suademus esse rei faciēdæ facultatem per uim & dolū simul: aut p dolū duntaxat sine ui: aut per uim sine dolo: sed dolū uulgus consiliū uocat: qui licere credit contra hostes dolo uti. Nam & Virgi. ait: Dolus an uirtus quis in hoste requirat.

Dolus

stam: Tuta est: quæ conficit instantis: aut consequentis: periculi uitationem qualibet ratiōe: hæc distribuitur in uim: & dolum. quorum alterum separatim aut utrunq sumemus cōiunctī. uis discernitur per exercitus. classes: arma tormenta: reuocatiōes hominum: & alias huiusmodi res: dolus consumitur in pecuniam: pollicitatiōes: dissimulatiōes: maturatiōes: mētiōes: & cęteras res. de qb9 magis idōeo tpe loqmur. si qdo de re militari: aut de admistratiōe reipu. scribere uelim9. Hōesta res diuiditur in

Per exercitus per pedestres & equestres copias: si terra geratur bellū. Classes: si naualis pugna futura sit. Arma qbus hoies: eq: & naues muniant: qbus urbiū mænia defendant. Tormenta: instrumenta oia hoc uocabulo cōphendunt: qbus grandiora saxa ad muros demoliēdos iaciunt: ut balista: & ea quā Bombardā appellamus reuocatiōes. Cū exules: aut relegati reuocant qm usui futuri sint sicuti furius Camillus: q ardeæ tunc exulabat: gallis capitoliū obsidētibus reuocatus fuit: sæpe & q absūt Impatores reuocati solēt: cū tps re. pu. postulat: ut fuluiū cons. a capuæ obsidione cū ad tertiū ab urbe lapidē Annibal castrametatus eēt senatus reuocauit: & carthaginenses ab italia Annibalē: cum i africā Scipio traiecisset. Dolus & c. qd sit dolus supra declaratū est. Bonus. n. ē: & malus: sed malus eēt siqs fidē hosti daret: aut cū eo inducias faceret: ut in cautū deīde opprimeret: nunq. n. fides frāgēda est cui q Bonus uero est dolus: q ab omni rephensiōe remotus ē: cuius opa græce stratagēmata noiant: egregia. s. calliditas: qlis illa fuit: q ro. usi sūt: cū urbe capta galli capitoliū obsiderent: solāq potiūdi eius spē in fame obsessoꝝ posuissent panes cōpluribus iacere locis ceperunt: quo spectaculo obstupefacti galli infinitāq frumenti abundātiā romanis superesse credentes: ad pactionē de omittēda obsidione uenerūt. Multa hmōi callide facta: & citra rephensionē apđ historicos inuenies: & apud Valeriū Max. capite de stratagēmatibus. In pecunia qua aliquē corrūpamus: sicut sæpe corrumpuntur pecunia milites: ut ab hostibus nostris transeant ad nos: ut hostē nostrum clam ueneno aut ferro conficiant. Ciues quoq pecunia ad patriæ pditionē cōpelluntur: & olyndiū philippus pater alexandri corruptis euthycrate & Lasthene ciuibus olyntheiis cæpit. Pollicitatione. frequenti pmissione: cū aut pecuniā: aut potentatū pollicemur aliquibus: si pro nobis steterint: si hoc uel illud fecerint. Catilina apud salustiū: Magna pmia coniuratoribus pollicetur his uerbis. Magnifica spolia belli: magis q mea ofo hortant. Dissimulationes: ut aliud oñdamus: & aliud agamus: q dissimulatio maxime stratagēmatibus cōtinet & improbari oino non solet ut cum cyrus persarum rex in scythiam traiecisset: & aliquantulum processisset: castrametatus postero die simulato metu & quasi refugiens castra deseruit: uinum & ea quæ erāt epulis necessaria relinquens. Quod cū nunciatum thamyri scytharum reginæ fuisset adolescentulum filium ad insequendū cum tertia pte copiarum misit: Cum uentum ad cyri castra esset: ignarus rei militaris adolescens: ueluti ad epulas non ad prœlium uenisset: omissis hostibus insuetos barbaros uino onerare se patitur: priusq scythy ebrietate q bello inueniuntur cognitis his rebus cyrus per noctem opprimit: omnesq cum reginæ filio interficit. Maturatiōes: ut plus q fieri uideatur posse maturemus. Quod claudius drusus uero fecisse dicitur: cum breuissimo tempore ex Apulia clā in umbriā uenit ut collegæ Liuio salinatori se cōiungeret. Ad Asdrubalē Annibalis fratrē debellandum: quem interceptis litteris: quas nuncius ad Annibalem ferebat: ut fratri se coniungeret: uenire intellexerat quod si contigisset actum procul dubio de romano fuisset imperio. Mentione mentiendo: cum aliquid facturos nō pdicamus: deinde contra atq uulgatum per nos fuerit: facimus: ut boni exercitus iperatores: q cōsilia sua latere multitudinem uolunt. Et metellus quidē Numidicus: cū urbem in africa oppugnaret: & capere nō posset se discedere: & metu in alias regiōes exercitū ducturū oñdit. Cūq multi cur id faceret ex eo qrerēt: desinite inqt mea cōsilia iuestigare: Quoꝝ si uestis mea interior cōscia eēt: eā exurerē Ci. i orone p pōpeio ab oibus ferme supradictis locis suadet: cū pinstātis aut cōsequētis picult uitatiōe bellū cōtra Mithridatē suscipiēdū eē dicit a ui cū reges potētissimos aliæ uniuersæ iminere oñdit: & pp piculum ducem deposcit atq experti pōpeiū: A dolo siue cōsilio q in rōe pecuniarū uersat de qbus meminit. Quæcunq supius de tuta utilitate dcā sūt: ad incolumitatē ptinent & potentiam: quas utilitatis ptes in rhetoricis de inuētiōe Cice. facit & utranq sic diffinit: incolumitas ē salutis tuta atq iītegra cōseruatio: potentia est ad sua conseruāda & alterius obtinēda idoneaꝝ rerū facultas. De cæteris rebus q ad hanc psuadendi partē pertinent; quæ in dolo posita est. De re militari: de qua scripsit: aut scribere uoluit Cicero. Administratione de qua septem libros cōposuit platonē imitatus: in hoc tamen ab illo differens: q Plato qualis esse deberet. Ci. qualis esset a maioribus instituta dessetuit. Honesta & c. de tuta utilitate: & eius partibus dictū ē: de honesta nunc pcipitur; q in rectū diuiditur: & laudabile: & licet laudabile rectū sequat: snia pbiorū: & abesse ab eo nō possit: sicuti nec utile ab honesto separi posse dictū est tamen quoniam non idē qđ sapientes: uulgus existimat; & uidetur laudabile aliquid qđ idem rectum nō apparet: alterum ab altero seiunxit: accidit enim: ut persuadeatur populo eum no

Verba nota.

minis æternitatem adepturũ:si alciuã ciuitatem euerterit:laudabile uidet:rectuꝫ quidem non est quietæ ci/
uitate:& ꝙ male merita non sit bellũ inferre. Rectũ est &c.diffinit:qd rectũ sit:rectũ eẽ ait qd cum uirtute &
officio fit:uirtus ut ait Cice.habitus animi est rõi cõsentiens.Ex qua officiũ sequitur .Recte ãt utrunqꝫ cõiun
xit:quoniã uirtus eẽ præter actionẽ cõsideratᷣ.Sed eius oĩs laus in actione consistit:ut ait Cicero : & item Ari/ Virtus
stoteles inqt ciuilis disciplinæ finẽ eẽ nõ cognitionẽ:sed actionẽ cũ uirtute igit:dixit :ut qd rectũ sit cognosca quid
mus cũ officio ut cognitũ agamus:& libros suos Ci.ĩ qbus de uirtute disputat de officiis ĩscripsit:sed qd rectũ

rectum & laudabile. Rectum est; quod cum uirtute & officio fit:id diuiditur in prudentiã: iustitiam:fortitudinem:& modestiam.Prudẽtia est caliditas: quę ratione quadam põt delectum habere bonorum & malorum : dicitur item prudentia scientia cuiusdam artificii : & appellatur prudentia multarum rerum memoria:& usus plurium negociorum . Iustitia est æquitas ius unicuiqꝫ tribuens pro dignitate cuiusqꝫ.Fortitudo est rerum magnatum appetitio:& rerum humilium contemptio & laboris cum utilitatis ratione perpensio:modestia est in animo continens moderatio cupiditatũ: prudentiæ ptibus utemur in dicẽdo si cõmoda cũ in cõmodis conferemus: cum alterꝫ sequi alterum uitari cohortabimur:aut si qua in re cohortabimur aliquid cuius rei aliquam

hic appellat:illic honestũ uocat :cuius ptes Platonẽ
& aristotelẽ secutus ꝗttuor facit:in quo ẽt cæteri cõ
sentiũt philosophi. Prudẽtia &c.diffinit prudentiã prudentia quid
tribus modis:sm tres eius ptes prouidẽtiã itelligen
tiam & memoriam primo cum ait prudentia est cal
liditas &c.prouidentiã significat :ꝙ sic diffinitur pui
dentia ẽ pñs notio futurorꝫ pertractãs euẽtũ cũ añt
futura puidemus;ea deligimus;ex'qbus boni aliquid
accidere nobis possit & ea uitamus ꝙ obesse possũt:
boetius nõ qđ sitũ ẽ añ oculos sufficit ĩtueri:sed exi
tus rerꝫ metit puidẽtia. Delectũ habere. Hõ q rõis
ẽ priceps ait ut Ci.p eã cõsequẽtia ꝗdr cãs rerum ui/
det:earũqꝫ progressus:& ꝗsi añcessiões nõ ignorat si
militudies ꝯpat:rebusqꝫ pñtibꝯ adiũgit:atqꝫ ãnectit
futuras facile totius uitæ cursũ tenet:ad eãqꝫ degẽdã
preparat res necessarias:& sic delectum hẽt : nam ꝙ
bona futura sunt eligit :ꝙ mala declinat. Dicit itẽ
prudentia hic ĩtelligẽtia inuit;ꝙ ẽ rerꝫ pñtiũ scĩa;quã
q tenẽt & sibi:& aliis sapiẽter cõsuluunt. Et itẽ app.
memoriã significat : ꝙ ẽ preteritaꝝ rerũ recordatio p
hãc a rerꝫ gestarꝫ exẽplis facile suademus qđ intendi
mus:prudẽtia añt diffinit eẽ: rerꝫ bonarꝫ:& malarꝫ &
utrarũqꝫ discretio. Iusticia &c.duplex iusticia est di Iusticia
stributiua:& cõmutatiua:distributiua est hitus aĩ per duplex
quem ad quod suum:cuiusqꝫ est ex dignitate tribuimus cõmutatiua autem uersatur in contrahendis rebus:
emendo uendendo locando conducendo secundũ primam partem hic iusticiam diffinit uidelicet distributi/
uam;quæ ad ciuiles deliberationes magis pertinet:cũ altera ps ĩ uaria negociatiõe posita sit. Pro dignitate.
Aliud principi:aliud ciui:aliud priuato:aliud magistratui tribuendum est:iustitiæ partes sunt religio:pietas:
charitas:gratia uindicatio:obseruantia fides. Fortitudo in hac diffinitiõe omnes fortitudinis partes comple
cti uidetur:quæ sunt:magnificentia:fidentia:patientia:perseuerantia. Rerum magnarum :propter magna/
nimitatem. Rerum humilium:per fiduciam. Et laboris perpessio:per patientiam & perseuerantiam alibi
sic a Cicerõe fortitudo diffinitur:fortitudo est considerata periculorum susceptio:& laborum perpessio. Mo
destia &c.hæc pars est temperantiæ:quæ in rhetoricis de inuentione sic diffinitur: temperantia est rationis in
libdinem;atqꝫ in alios non rectos impetus animi firma:& moderata dominatio:eius partes sunt modestiæ:cle
mentia:continentia:spẽm hic Cice.pro genere posuit & ita modestiam diffiniuit:ut cum ea continentiam cõ
prahenderit:& clementiam:illa.n.sic diffinitur continentia est:per quam cupiditas consilio regitur ;hæc ue/
ro sic clementia est:per quam animi temere in odiũ alicuius inuectionis concitati comitate retinentur. Pru
dentiæ partibus &c.partes honesti diffiniuit.Nunc quo pacto illis uti possimus ostendit.Et primum quidem
a prudentiæ locis suadere docet.Deinde a cæteris partibus:recte autem prudentiæ partes uocat:quas & si ñ
nominat:apertæ tñ significat. Si cõmoda cũ &c. ps prudentiæ significatur:ꝙ ẽ puidentia cũ:ꝗ bona:ꝙ mala:
quæ utilia:ꝙ inutilia:quæ honesta.Et ꝗ inhonesta futura sunt demõstramus:Exempli gratia cõsultatᷣ suscipien
dũ ne sit tertiũ punicũ bellũ:& cõmoda pacis:ac belli incõmoda enumerãtur:Ab utilitate honesta p locũ pru/
dentiæ suadet Cicero in oratione pro põpeo.Cum ꝗ cõmoda uectigalibus:& ꝗ incõmoda futura sint: cõme
memorat:item cum admonet Ciuium qui in asia negociabantur calamitatem a reipu.calamitate seiunctã eẽ
nõ posse. Conferemus:& oñdemus maiora incõmoda futura ꝗ cõmoda;si dissuademus : cõtra si suademus.
Cato qui euertẽdam censebat Carthaginem oñdebat maiora cõmoda incõmodis futura :qm̃ ea tolleretur
ciuitas:qua stante romanus populus cõquiescere nunꝗ poterat: dicebat igit bellum paruo tempore pacem per
petuo duraturam ideoqꝫ cartahaginem tollendam;cõtra Scipio nasica qui diruendam non esse contendebat
maiora commoda fore ostendebat : si non tolleretur ꝗ incommoda Asserebat enim romanam iuuentutem
assuetam laboribus:si ociosa esset:sese luxui:& libidinibus daturam.Et populum romanum in seipsum:qñ ho/
stes deessent arma fortasse cõuersurũ:ĩõqꝫ carthaginem diruendam minime esse. Aut si qua in re &c.pars il/
la prudentiæ innuitur:ꝗ intelligentia dicit:cum quempiam ut aliqd agat per artificii:nostri scientiã cohorta
mur:facile.n.mouemus:cũ rei hẽmus experientiã. Vt si dicat imparor non esse tali loco aut tali tpe manũ cũ
hostibus cõserandã. Aut si peritus nauigationis non eẽ tali tpe discedendũ e portu:qm̃ futura tempestas sit.

Disciplinabiles sciētiæ

Disciplinabilem scientiam quam demonstrare aliis possit: disciplinabiles namq; scientiæ sunt: quæ per demōstrationem traduntur eas græci μαθηματικως uocant cum annibal apud regem prusiam exularet: & regi ut prælium iniret: suadere uellet: rexq; facturum se negaret: quod periculum portendere exta uiderentur ergo uitulinæ inquit caruncula credes ueteri imperatori non credes: cumq; disciplinabilem haberet scientiam facile persuasit. Quomodo quatenus: quo usq; qua mensura. Qui ratione: qua uia: quo consilio: quo ordine.

Aut si dissuadebimus memoriam tangit: cum ex his quæ gesta sunt: quid euenturum sit ostendimus. Omnis deliberatio de futuro est: exempla præteriti sūt temporis: per quæ quoniam certa sunt: facile futura quæ incerta sunt colliguntur. Præsentem: si ætate nostra gesta fuerit. Auditam: si maiorum nostrorū ætate gestum est. Exemplo allato: quo nihil aptius ad suadendum: uel contra: Vt si quis suadere uelit

Totilas

Turcorum regi ne uiribus suis fretus in italiam faciat expeditionem: quoniam nullus unq̄ prouinciam illam hostiliter sit ingressus: quin illic aut tandem perierit: aut cum dedecore inde discesserit ut gothorum rex totilas: ut multi germanorum & gallorum reges ac imperatores. Et Cicero in oratione pro Pom. multis suadet exemplis mithridatem cuius multæ & insignes in populum ro. extabant iniuriæ non esse impūnitum relinquendū. Maiores nostri inquit sæpe mercatoribus: atq; nauiculatoribus iniuriosius tractatis bella gesserunt. Vos tot ciuium ro. milibus uno tempore: atq; uno nuncio necatis: quo tandem animo esse debetis? &c.

Disciplinabilem scientiam poterimus habere quomodo: aut quaq; ratione fieri oporteat ostendemus. Aut si suadebimus quidpiam: cuius res gestæ: aut præsentem aut auditam memoriam poterimus habere: qua in re facile id qđ uelimus exemplo allato persuaderē poterim9. Iusticiæ partibus utemur: si aut innocentum: aut supplicum dicemus misereri oportere. Si ostendemus merentibus gratiam referri conuenire. si demonstrabimus ulcisci male meritos oportere. Si fidem magnopere censebim9

Iustitia quid

Iustitiæ partibus &c. Quomodo uti iustitiæ partibus possimus nunc præcipit. Multæ autem sunt. Nam ut Cicero ait in rhetoricis de inuentione iustitia est habitus animi cōmuni utilitate seruata suam cuiq; tribuens dignitatem. Eius initium est a natura profectum: deinde quædam in consuetudinem ex utilitatis ratione uenerunt: pōa res ab natura profectas: & a cōsuetudine probatas: legum metus: & religio sanxit. Quo factum est: ut tria manarint iura: ius naturæ: ius consuetudine: ius lege: iuris naturalis partes sunt: religio: pietas: gratiam. Vindicatio: obseruantia ueritas: iuris cōsuetudine pactum par iudicatum iuris lege nullæ sunt partes: quicquid autem in scripto est expositum populo ut obseruetur: sub eo continetur. Has partes naturalis iuris præsertim ferme omnes Cice. innuit. Si aut innocentum &c. Locus est a misericordia: quæ iustitiæ pars est: cum eos qui innocentes sunt: & læduntur: subleuamus: aut illis qui supplices auxilium a nobis postulant subueniendum suademus. Vt si romæ petentibus auxilium saguntinis obsidente eos Annibale succurrendum esse deliberetur. Quod & innocenter obsidionē patiantur: & præcibus utantur quæ iustæ sint. Qui autem innocentum non miseretur: cum læduntur: & ab iis: si potest: non propulsat iniuriā: q̄ uehementer peccet: Ciceronem audiat qui iniustitiæ duo genera dicit esse. Vnum eorum qui inferunt: alterum eorum qui ab iis quibus infertur: si possunt: non propulsant iniuriam: Nam qui iniuste impetum in quempiam facit: aut ira: aut aliqua perturbatione incitatus quasi manus inferre uidetur socio: qui autem non defendit: neq; obsistit: si potest: iniuriæ: tam est in uitio: quam si parentes aut amicos aut patriam deserat facile igitur per hunc iustitiæ locum iuuandos esse innocentes: aut supplices suaderi potest. Si ostendemus &c. Gratia innuitur: iuris naturalis pars: in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi uoluntas continetur. Quod est iustitiæ proprium: quæ unicuiq; quod suū ē tribuit: nullus negat dignos præmio esse qui laborarunt: aut profuerunt: Quo loco utitur cæsar apud Lucanum dicens: mihi si merces erepta laborum est iis saltem longi non cum duæ præmia belli reddantur: miles sub quolibet iste triumphet: conferet exanguis quo se post bella senectus quis locus erit emeritis: quæ rura dabuntur: quæ noster Veteranus arce? quæ mœnia fessis? persuadetur item facile: cum dicitur: mereri amicos nostros ut illis benefacimus. Cicero in oratione pro pompeio amicos & socios popu. roma. omni studio defendēdos suadet.

Triplex ius

Si demonstrabimus &c. uindicationem respicit: per quam ius & iniuria: & omnino omne quod obfuturum ē defendendo: aut ulciscendo propulsatur: Appius claudius apud Liuium libro. v. ab ur. con. hunc locum occupauit Veientanam obsidionem relinquendam non esse suadens: his uerbis septies rebellarunt: & in pace nunq̄ fidi fuerunt: agros nostros milies depopulati sunt: fidenates deficere a nobis coegerunt. Colonos nostros ibi interfecerūt. auctores fuerunt contra ius cædis iniquæ legatorum nostrorum hetruriam omnem contra nos concitare uoluerunt: hodieq; id moliuntur: res repeterēs legatos nostros: haud procul absfuit: quin uiolarēt: Cum iis molliter & per dilationes bellum geri oportet? Cicero in oratione pro pompeo: ulcisci dicit male meritum Mitridatem oportere: qui una die tota asia uno nuncio: atq; una significatione litterarum: ciues romāos necandos trucidandosque denotauit. Si fidem &c. hic ad ueritatem refertur: iuris naturalis partem: p quā immutata ea quæ sunt: aut ante fuerunt: aut futura sunt dicuntur: per fidem standum esse promissis suadēus: ut quod semel promissum est: id seruetur: dextram Numa pompilius fidei consecrauit: ut Liuius scribit lib. ab ur. con. primo romani quidem hostibus datam fidē custodiebant ut regulus & pro ciuitatibus quas in fidē receperant: bella sæpe gesserunt. Dido apud Virgi. Non seruatam ab Aenea fidem conqueritur cū ait. Nec te noster

te noster amor:nec te data dextera dextræ:Nec moritura tenet crudeli funere dido. Si leges &c. Ius lege in nat & ius consuetudine. Quæ cum diligenter seruanda esse dicimus facile persuademus: Cæsar apud salustium seruandas leges esse suadet his uerbis. His utendum censeo quæ legibus comperta sunt: & at aliæ leges: itē de condemnatis ciuibus non uitam eripi sed in exilium mitti iubent: item cum lex portia aliæq; leges paratæ sunt quibus legibus exiliū cōdemnatis permissum ē. Mores consuetudine ius tres ut dictū est partes habet:par iudicatum:pactum par est quod inter omnes æquabile est:ut æquo iure omnes iuuant iudicatum est de quo alicuius:aut aliquorū iam sententiis constitutū iudicarū est:pactum qd inter aliquos cōuenit:hæc oia complectimur cum seruandos ciuitatis mores suademus. Cic.& liuius in concionibus magistratuū & principū uirorū sæpe leges & optimas consuetudines seruandas admonet:qbus minime seruatis stare ciuitas non possit. Et certe a cōsuetuddinibus si pbare fuerit longo tpe discedendū nō est. Si societates q ex pacto cōtrahunt: romani sæpe pro sociis & cōfæderatis populis ac ciuitatibus bella gesserunt ut p campanis cōtra samnites: quod bellū circiter xx. annos durauit auctor Liuius hunc locū Cicer. in orone pro Pōpeio occupauit:dicens. Quid q salus sociorū summum in periculū:ac discrimen uocat re gno pulsus est ariobarzenes rex socius populi romani atq amicus. Si quod ius &c. totum hoc ad pietatē refertur:& religionē: Pietas est per quā sanguine coniūctis:patriæq beniuolis officiū & diligēs tribuitur cultus religio est quæ superioris cuiusdā naturæ; quā diuinā uocant curā cerimoniaq affert. In parētes cum suademus ius naturale seruandum esse natura.n. ipsa parentes amari:& uenerari nos docuit. Deos quos:itē natura suadente credimus eē & colimus ilioneus apud Vir. deorū timorē pœnis inicit dicens: si genus humanū & mortalia temnitis arma: At sperate deos memores fandi atq nefandi. Patria cuius amor omnibus naturaliter insitus est. Nā Ouidius ait:Nescio qua natale solū dulcedie captos Ducit & imemores nō finit esse sui. Si hospitia totū hoc tū ad gratiā:tū ad pietatē spectat. Si nec pcio &c. tum ad iusticiā cōmutatiuā hoc refertur:quæ posita est in contrahendo: locando: emendo: uendēdo:tū ad ueritatē pertinet occupauit hūc locū Cæsar apud Salustiū cum ait. Omnes homines. P. Con. qui de rebus dubiis consultant:ab odio amicitia ira atq misericordia uacuos esse decet. Equabile ius &c. ad partē iuris refertur:q par dicitur hoc loco utuntur:Apud Liuiū tribuni:cū dicunt Magistratus communes esse plebi cum patribus debere:si cōmunes sunt labores. His concludit. Concione: populi. Concilio senatus. Iustam eē si suadere uoluerimus a parte honesti arguemus si dissuadere:contrariis utemur locis. Sin fortitudinis &c. Nūc docet quomodo fortitudinis partibus utendum sit:quas supra proposuimus & primū cum ait ostendemus res magnas & excelsas sequi & appetere oportere:Magnificentiam significat quæ est rerum magistrarum & excelsarum cum animi ampla quadam: & splendida propositione cogitatio atq administratio. Hæc enim nos magna cogitare & facere hortatur & contra res humiles atq indignas contemnere:Cicero in oratione p Pompeo nulla pericula pro reipu. dignitate recusanda esse dicit cæsar quoq apud Lucanū in orone quæ ad prælium milites suos accendit hunc locum egregie usurpauit dicēs tollite iam pridē uictricia tollite signa uiribus utendum est:quas fecimus:& alio loco si pro me patriam ferro flammisq petistis. Nunc pugnate truces:gladios q exoluite culpa:Nulla manus belli mutato iudice pura est:Non mihi res agitur; sed uos ut libera sitis turba præcor:gentes:ut ius habeatis in oēs. Retinendæ:conseruandæ. Nam suademus ab honesto cum dicimus faciendum esse aliquid quoniā forti uiro res digna sit. Qui uero id suaderi audiūt adducūt ut id sequi uelint:& faciundū existiment. Item a nulla &c. Hoc loco apud lucanum cato utitur dicens. Sydera qs mundumq uelit spectare cadentē Expers ipse metus:qs cū ruat arduus æther: Terra labet mixto coeūtis pondere mundi:Compressas tenuisse manus: gentes ne furorem Hesperium ignotæ romanaq signa sequētur. Deductiq fretis alio sub sydere reges otia solus agam! Appius quoq claudius: qui apud Liuium lib. iiii. ueientanum obsidionem non esse deserendam suadet: hunc locum attigit:cum ait. Aut non suscipi bellū oportuit aut geri pro dignitate po. ro. & perfici:q primū oportet:perficietur aūt si urgemus obsessos si nō ante abscedimus q spei uestræ finem captis ueis imposuerimus &c. pseuerātia autem inuitur: quæ est in orōne bene cōsiderata:stabilis pmansio:lō āt sic diffinit:qm si prenderet aliqs in rein qua prēdere nō deberet pseue

cōseruandam. Si leges & mores ciuitatis egregiæ dicemus seruari oportere. Si societates: atq amicitias studiose dicemus coli cōuenire. Si quod ius in parentes in deos: in patriam natura cōparauit: id religiosæ colēdum demonstrabimus: si hospitia: clietelas: cognationes: affinitates caste colēdas eē dicemus. Si nec pcio: nec gratia: nec piculo: nec simultate a uia recta ostēdemus oportere deduci: si dicemus æquabile ius in omnibus statui conuenire. His atq huiusmodi partibus iusticiæ: si quam rē in cōcione aut in consilio faciēdam eē cēsebimus iustam eē ostēdemus contrariis iniustam ita fiet ut eisdē locis ad suadēdum & ad dissuadēdum simus cōparati: si fortitudinis retinēdæ causa faciēdum quid eē dicemus: ostēdemus res magnas: & excelsas seq: & appeti oportere. Et itē res humiles: & idignas uiris fortib9 uiros fortes propterea cōtēnere oportere: nec idoneas dignitate sua iudicare. Item a nulla re hōesta: piculi: aut laboris magnitudinē deduci opor-

Pietas quid

tere: antiquiorem mortem turpitudine habe-beri nullo dolore cogi: ut ab officio recedatur nullus p rei ueritate metuere inimicitias: Qd' libet pro patria: parentibus: hospitibus: amicis: & his rebus quas iusticia colere cogit adi-re periculū: & quēlibet suscipere laborē. Mo-destię partibus utemur: si nimias libidines honoris pecunię: similiūq; rerū uituperabimus. Si unāquāq; rem certo naturę termio definiemus: si qd' cuique satis sit ostēdemus: nimiū progredi dissuadebimus: modū unicuiq; rei statuimus. Huiusmodi partes sunt uirtutis āplificādæ. si suadebimus attenuādæ: si ab his dehortabimur: ut hęc attenuentur quę supra demonstraui. Nam nemo erit: qui sentiat a uirtute recedendum uerum: aut res nō eiusmodi dicātur: ut uirtutē possum9 egregiā expiri.

rātia quidem non esset: sed perulcatia: potius: siue pertinacia: & abstinatio. Antiquiorē patientia significatur cum dicitur mortē eligendā potius: q̄ in turpitudine uiuendū: totum hunc locum occupasse apud salustium catilina uidet dicens. Quapropter ego uos moneo: ut forti & parato aīo sitis: & cū prælium inibitis: meminetitis uos diuitias: decus: gloriam: p̄terea libertatem atq; patriā in dextris uestris portare. Nullo dolore cogi: uel perseuerantiam hoc quoq; spectat: quicqd. n. uit fortis aggredit in eo pseuerare usq; ad finem debet: qui locus nō est relictus ab appio claudio apud Liuiū eodē libro. Cum ingt si medius fidius ad hoc bellū nihil per-tineret: ad disciplinā certe militiæ plurimū itererat: insuescere militē nostrum non solum parua uictoria frui: sed si etiā lētior res sit tedium: & q̄uis seræ spei morā expectare. Et si nō sit æstate pfectū bellū: hyemē operiri: nec sicut aues æstiuas: stati autūno tecta ac recessum circūspicere. Nullius p rei ueritate: hoc ad fidentiā refert: per quā magnis: & honestis in rebus multū ipse aius in se fiduciæ cū certa spe collocauit. Quanq̄ magni uiri: sint: & potentes nimiū: q uer; dici iniquo aīo ferāt nō: tn̄ eor; meruēdæ sūt inimicitiæ: p ueritate custodiēda: Nec cōmittendū: qd' facti tatū domitiāi tpe iuue. ait: ut nō sit ciuis q libera possit uerba animi pferre & uitā īpēdere uero. Quod licet: & hoc ad fiduciā spectet: est autē & pietatis locus q iuris naturalis pars est: Cæsar apud lucanū locum hūc minime intactū reliqt cū ait. Hæc eadē est hodie quæ pignora: quæq; penates reddat: & emeritos faciat uos marte colonos. Modestia ptibus utemur. Vltima ps recti est: cuius uti ptibus nos docet. Si nimias libidīes: cōtinentia est: q̄ hoc efficit: sic. n. diffinit. Continentia est: per quā cupiditas cōsilio regitur. Quod tūc assequimur: cū modus nostris affectionibus īponimus. libido appetitus est nimius: rōi nō parens: nimias īquit: qm̄ honores: & quæcunq; hic dnr apperere licet & si moderate: & p bonas artes fit: ultiū non ē. Honoris: ut magistratuū. Pecuniæ q̄ appetenda quidē est: sed nō eo usq; ut auari dicamur. Nā ut ait salustius: Auaritia pecuniæ studiū hēt: quā nemo sapiens cōcupiuit. Similiū rer; ut hospitalitatū: clientelar;: Affinitatū: nec hūc locū apud lucanū omisit cæsar cū ait. s. extremi pōpeiū: emptiq; clientes cōtinuo p tot saciabūt tpa regno &c. Cato quoq; apud Salu. sed p deos īmortales uos ego appello: q semp domos: uillas: signa: tabulas uestras pluris ptit: q̄ rē pu. fecistis: si ista cuiuscunq; modi sint q̄ āplexamini retinere: & si uoluptatibus otiū pbere uultis. Si unam quamq̄ duo scimus: in q̄uis actione cōsiderari solere: rē q̄ agitur: & psonā quæ agit: cū inquit. Si unamquamq; rē certo naturæ termino diffiniemus: modū rebus p ipsarū rer; natura īponendū dicit. Cū uero ingt: si quo ad cuiq; satis sit ostēdemus p psonæ qua agit dignitate res finiri debere significat ut psonæ rō habeat: ueluti si de uictoria loquentes quatenus pgredi uictoria debeat: demōstremus: & sm rei naturā modū seruari debere dicamus: ut ultra uicti cōfessionē nō pcedat: ut uictor uicto parcat: cū seuictū fatet: ut ii cōseruent qui nō crudeles in bello: nec īmanes fuerūt. Pro dignitate psonæ modus īponit: cum nō tā res cōsiderat: quæ agit: q̄ psonæ. Nō idē. n. oēs psonas decet exēpli cā uolupras hilaritatē postulat oī abiecta seueritate: sed aliter res uoluptuosas senator aliter histrio agit hic lasciuiot est ille remissior: Et cū res seria grauitatē postulet: leuis in ea histrio est: nec penitus dedecet eum: cū eiusmodi sit: ut seruare grauitatē nequeat: Non idē in senatore tolerabitur: a quo nō grauiter fieri aliquid' turpe est: propter personæ quam sustinet dignitatem. Si quo ad satis cuiq; sit: &c. si dicemus seruandum omnibus in rebus modum esse. Nā ut ait oratius: est modus in rebus: sunt certi deniq; fines: quos ultra citraq; nequit consistere rectum. exprimitur autem quod est uirtutis proprium: ut nequid nimis: ut neq; deficiat: neq; excedat: Vt in uictu quemadmodum docet cicero adhibenda est mundicia non odiosa & exquisita nimis tantumq; fugienda est agrestis: & in humana negligentia. In incessu cauendum est: ne ita molli gressu uramur ut pōpar; ferculis similes esse uideamur: aut infestinationibus ne suscipiamus nimias celeritates: q̄ cum fiunt anhelitus mouent: uultus mutant: ora torquent: & ex quibus magna significatio fit: non adesse constantiam. Item in cæteris rebus hoc agendū est. Huiusmodi ptes: præceptū generale est ad oēs uirtutes earūq; partes: ut suadētes eas amplificemus: cōtra dissuadentes minuamus. Id aūt quo pacto fiat: breuiter ōndit. Nam nemo erit. Vere attenuandæ sunt inquit: sed non penitus improbandæ. Nā si cōtra honestatē orator diceret: nemo ei assentiri aium induceret aut igitur si psuadet āplificare debet: ut si a iusticiæ locis arguit: nihil eē melius: nihil utilius iusticia dicat: q̄ sublata ciuitates stare nō possint idēq; in cæteris efficiat: aut si dissuadet attenuet uirtutē: & nō esse tantā quanta dicatur esse: affirmet penitus infirmare non licet: cum omnem deliberatiōis suæ rōnē aduersarius ī honestate posuerit. Quis. n. cōtra honestatē dicat. Cū laudāda sp sit: Aut igit honesti esse res: si fieri potest negari debet: aut si negari nō pōt: minorem ex ea utilitatem futuram ostendi.

Aut in

aut in contrariis potius rebus: q̃ in his uirtus constare ostendatur. Item si quo pacto poterimus quod is qui contradiceret iusticiam uocarit: nos demonstrabimus ignauiam esse: & inertiam: ac prauam liberalitatem quã prudẽtiam appellarit ineptam: & garrulam odiosam scientiam esse dicemus. Quam ille modestiam dicet esse: eam nos iertiam: & dissolutã negligentiam dicemus esse: quam ille fortitudinem noiarit eam gladiatoriã & incõsideratã appellabimus temeritatẽ laudabile est: qđ cõ

Aut in contrariis potius rebus. Quod cæsar fecit apud salustium: cũ syllanus & cæteri q prius dixerãt: id iustissimũ esse ostẽdissent: ut cõiuratores: & pʳiæ pditores nouis cruciatibus: & grauissimis affecti suppliciis necarent: Nam cũ iustũ: & honestũ illud esse negare nõ posset: attenuauit nec tã egregium: q̃ illis uidebat̃ esse dixit. Quoniam nõ in excogitandis nouis cruciatibus uirtus posita esset: sed in conseruando potius: & absoluendo illos: Cum præsertim cædi uirgis ciuem romanũ lex porcia prohiberet: & multo magis necari: idem ꝓterea inquit: longe maiorem gloriã ex clemẽtia: q̃ ex crudelitate consecuturos. Ergo non contra honestatem dicit cæsar: aut ueritatẽ: sed clementiã magis cõuenire patribus ostendit: q̃ crudelitatẽ: & uirtutẽ nõ in seueritate: sed in clemẽtia positã esse: & sic in cõtrariis potius rebus uirtus egregia posita esse ostẽdit. Itẽ si quo pacto poterimus. Difficile.n.ẽ hoc efficere. Ignauiã esse exẽpli gratia dicet aliqs nõ esse illis inferẽdũ bellũ q nõ læserunt: qm̃ iuste: & ex iustis causis iferenda sunt bella. Qui inferendũ esse suadebit: ignauiam dicet esse: quæ in otio hoies cogat marcessere: & ignauia accidere: ut qui dissuadẽt: sic sentiãt non ꝙ iudiciũ utiliter: & honeste bellũ non possit. Inertiã. Iners is est qui artẽ nõ nouit: iõ dicit̃ bellũ inferendũ nõ esse & iuste inferri nõ posse qm̃ gerendi bella artem ignorãt. Ac prauã liberalitatẽ: pars iusticiæ liberalitas est & eadẽ uirtus inter prodigalitatem: & auaritiã media: ẽ qui suadet ꝓmiũ uiro forti dãdũ esse: ab egregie rẽ gestã est: & q dissuadet: dicens nõ esse liberalitatẽ qua uti senatus uult: sed prodigalitatẽ: q̃ ẽ praua liberalitas. Alii libertatẽ iegũtant si aliqs magno aio cos puniẽdos dicat q deliq̃runt: & q contra dicat iõ esse fortitudinẽ hoc dicat prauã quandã ai libertatẽ q̃ sie sentire cõpellat: cũ aliter sentiendũ sit. Quã ille prudentiã. Erit aliqs q prudentiæ. Officiũ hoc uel illud sie fieri dicet esse q cõtra dicet: prudentiã negabit esse: & ieptam uocabit scientiã. Et garrulã: exẽpli gratia dicet qspiã eã scientiã q̃ tãdiu i exẽplorũ expositiõe imorat̃: & hoc ab illo longa orone differuit pñtibusq futura otiose aduecta nõ prudentiã sibi: sed nimiã quã locitatẽ & odiosam uideri: quã ferre nullus possit. Qua rõne uirtus contra quã aperte dici nõ potest: extenuat̃: & aliquo modo impugnat̃. Quam ille Modestiam &c. Ex his uitiis quæ uirtutibus opponuntur: quanta inter eas cognatio sit: facile cognoscitur. Nam inertiam iusticiæ opposuerat: & eandem nunc modestiæ opponit: Nam & qui nõ punit quod iusticiæ: & qui mansuetudine utitur quod est modestiæ iners uocari põt: cato apud salustium quã cæsar mansuetudinem & misericordiã uocauerat: suadens ut cõiuratores nõ necarentur: sed ut eoꝝ pecuniæ publicarent̃: ipsi uero per municipia in custodiis haberentur: sic impugnat sed ego uereor ne ista uobis mansuetudo & misericordia si illi arma ceperit in miseriam conuertatur scilicet res ipse aspera est: sed uos nõ timetis eam imo uero maxime sed inertia: & corporis mollicia alius alium expectantes cunctamini. Dissolutam nimiã. Quã ille fortitudinem. Aliquis milites ut alacres prælium ineant & sese periculo obiiciant cohortatur: propriũ esse dicens fortitudinis: ut nullos refugiat labores nullas timeat difficultates: q dissuadet cauete inquit ne ista quam fortitudinem appellatis temeritas potius sit: qualis gladiatoꝝ solet esse: qui nulla honestatis: aut utilitatis rõne ducti singulari certamine de uita dimicant cũ aduersariis. Valerius Martialis Marcellinũ amicũ suũ: ita a gerẽdis bellis dehortat̃: ut qua alii iure optimo fortitudinẽ uocant & tertiã honesti ptẽ faciunt: ruere uidelicet in medios: & cominus hostem ferire: eã ipse hoc Epigrãmate temeritatem appellat: Marcelline boni soboles sincera parentis: Horrida parrasio quẽ tegit ursa iugo: ille uetus ꝓ te patriusq qđ optet amicus. Accipe: & hæc memori pectore uota tene. Cauta sit ut uirtus: nec te temerarius ardor. In medios hostes: sæuaq tela ferat. Bella uelint martẽq feri rationis egentes. Tu potes & patriæ miles & esse decus: Illud aiaduertendum ꝙ uirtus omnis in medio uitiorum consistit. Quare eam libro ethycorum secundo. Sic diffinit Aristoteles. Virtus est habitus electiuus: i mediocritate consistens: quo ad nos ratione terminata: & ut sapiens terminat. Mediocritas ãt: idem ait duorum uitioꝝ est alterius secundũ excessum: alterius secundũ defectum: & ẽt quia alia excedunt: alia deficiunt magis q̃ oportet: in affectibus & in actibus uirtus mediũ inuenit: atq eligit. Vt circa dandas capiẽdasq pecunias media est liberalitas: excessus uero & defectus hinc prodigalitas; illinc auaritia. Itẽ inter timorẽ & audaciã fortitudo media ast. Cũ igitur: ut Oui. ait. Mala sint uicina bonis errore sub illo. Pro uitio uirtus crimina sæpe tulit: efficitur .n. ut extenuare uirtutes possimus: atq ẽt pugnare: Et qm̃ audacia fortitudini ꝓdigalitas liberalitati ꝓxia est: Sæpe nũero qđ uitiũ est uirtus noie appellãus: & cõtra qđ uirtus est ut uitiũ ipugnamus. Hoc tñ apud imperitos fieri potest: apud philosophos non potest. Nam contra uirtutem quæ in mediocritate consistit quicq̃ dicere aut excogitare nefas est. Laudabile &c. Honestam rem in rectum diuisit & laudabile: de recto & eius partibus iam præcepit. Laudabile nũc aggreditur: ut quo pacto q ex eo suadere orator possit ostendat. Primo autem cur a recto seiunxerit: cum alterum sine altero esse nõ possit: rationem reddit: ea est: ꝙ aliter philosophus: aliter orator loquitur philosophus ea præcipit: quæ uulgus uix intelligit orator persuasibilia & credibilia narrat: & apud imperitos plerunq dicit: quibus non satis est rectũ esse aliquid ostendisse nisi ẽt

Virtus in clemẽtia

Iners

Virtus quid

Mediocritas

ficit honestã: & præsentem: & consequentem cõmemoratione hoc nos eo a recto separauimus: nõ quod hæ quatuor partes quæ subiiciuntur sub uocabulo recti hanc honestatis cõmemoratione dare non soleant sed quãq̃ ex recto laudabile nascatur: tamen in dicendo seorsum tractandum est ab illo: neq̃ .n. solum laudis causa rectum sequi conuenit: sed si laus cõsequitur: duplicatur recti appetendi uoluntas: Cum igitur erit demonstratũ rectum esse laudabile demonstrabimus: aut ab idoneis hominibus: ut si qua res honestiori ordini placeat: q̃ a deteriori ordie iprobet: aut aliqbus sociis: aut oib9 ciuibus exteris nationibus: posterisq; nostris. Cũ hmõi diuisio fit locorũ in consultatione: breuiter aperienda est totius tractatio causæ exordiri licebit: uel a principio: uel

laudabile ostendatur. Multi quoq̃ rẽ honestã suscipiũt: q̃ ex ea gloriã consequuturos se spãt: & certe facillime orator persuadet: q & honestum id ostẽdit: de quo consulatur: & laudabile: ut consequi ex eo laudem illi possint: quos ad suscipiendũ cohortatur. Cicero in oratione pro pompeio: non satis esse duxit: ostendere honestũ esse pro ulciscendis iniuriis: & sociorũ salute conseruanda bellũ cõtra Mithridatẽ suscipere: sed id ẽt ad populi romani gloriã uehementer ptinere asseuerauit. Cũ aliis in locis: tũ illic pcipue: cum ait. Et quoniã appetẽtes gloriæ: pter cæteras gentes atq̃ auidi laudis fuistis delẽda est uobis illa macula mithridatico bello superiore suscepta. Laudabile est gloriã hic cõplectit:

Gloria quid — q̃ est freqũs fama cũ laude eã. Ci. in rhe. de inuentione utilitati honestæ subiicit: dicens multa esse: q̃ nos cũ dignitate: tũ fructu suo ducũt: & gloria: dignitas: amplitudo: amicitia: laudabile igitur dicit esse: cũ ex ea re quã suscipi uolumus oñdius gloriã futurã. Pñtem cũ rẽ cõfecerimus inter eos q uiuunt. Consequentẽ: apud posteros: plurimũ certe concitari solẽt quos hortamur: cum & pñtes: & futuros: laudaturos eoꝝ factũ dicimus. Quẽ locũ Ilioneus apud Vir. lib. vii. usurpauit his uersibus. Diis sedẽ exiguã patriis litusq̃ rogamus innocuũ: & cunctis undãq̃ aurãq̃ patentẽ. Non erimus regno indecores nec ũa feret fama leuis: tantiq̃ abc e scet gfa facti. Hæc nos &c. obiectiõi q̃ fieri potuisset respõdet: cur laudabile ab honesto sepauerit. Hæc q̃tuor pres &c. In quas rectũ diuidit. Nõ dare soleãt: q̃a non põt quicq̃ laudabile esse: q̃d idẽ rectũ nõ sit. Ex recto laudabile nascit: qm̃ si rectũ est laudabile est: & rectũ ẽ quod oi ex pte

Rectum quid — pp se petit: quod laudis: & gloriæ nullo respectu seqmur: sola cõtenti conscientia: uulgus: ut dictũ ẽ magis gloriæ q̃ recti p se rõnẽ habet: & facinus illũ audacter suscipit: unde gloriã ad se puẽturã itelligit: duplicat auget: honestũ spõte sua allicere nos pt: q̃d si laus quoq̃ futura oñdet: multo magis alliciemur. Cũ igit &c. Ostẽdit quõ laudabili utẽdũ fit: & prius igt rectũ eẽ ostẽdere cõuenit: deinde laudabile: ut si de bello consultet: & indicendũ esse cuipiã regi aut populo suadeãus: primũ iustas esse cãs oñdemus: cur geri debeat: deide laudẽ & gloriã futurã ex ea re demõstrabimus. Si uictoriã conseq̃mur: aut ab idoneis locus ab auctoritate: q̃ in cõsiliis ualet plurimũ. Nã & esse prudẽtissimus: & hẽri optius dẽt: is q̃ sniæ suæ de utilibus atq̃ honestis credere oẽs uelit: ut Quitilianus ait. Id ãt alacriter suscipiunt hoies faciẽdũ: q̃d uiros auctoritate pstantes laudaturos intelligãt: qbusq̃ rẽ geri placeat. Nec quisq̃ est q factũ suũ a laudatis uiris cõprobari nõ gaudeat. Nã pricipibus placuisse uiris nõ ultima laus ẽ: ut ait Oratius: Cõtra tã turpe est: ut Quintilianus inqt laudari a turpibus: q̃ si lauderis ob turpia. Hõestiori: ut si aliqd plebs iprobet quod aut equestris ordo laudet: aut si aliqd senatui placeat: quod equestri ordini displiceat: quanto .n. laudabilior psona erit: tanto res quoq̃ laudabilior uidebit. Nõ prætermisit hunc locũ apud lucanũ Põpeius qui sic milites suos ad pliũ hortat. O scelerũ ultores: melioraq̃ signa secuti: O uere romana manus: quibus arma senatus. Nõ priuata dedit: uoti deposcite pugnã. Aut aliqbus sociis &c. Si dicet socias & cõfederatas nobis ciuitates q̃d fieri suademus laudaturas. Ciuibus si oñdat ciues uniuersos: externas nationes: & posteros quoq̃ nros cõprobaturos. Cum huiusmodi &c. loci oẽs expositioni sunt deliberatiui generis: ex qbus argumenta duci possunt: quibus aliquid suadẽus: uel dissuadeamus. Nunc quo ordine singule orõnis partes instruende sint ostendit. Et primũ de exordio pcipitur: & id duobus modis fieri posse dr: p principium: & insinuationẽ. Quintilianus partem deliberatiuã: q̃ suasoria dr: & de tpe futuro: ac ẽt præterito cõsultat nõ ubiq̃ prohoemio: quale est in iudicialibus causis egere iquit: quia cõciliatus est ei quisq̃ quem cõsulit: initiũ tñ quodcunq̃ hre debet: ut idẽ admonet: aliquã phoemii spẽm: nec abrupte: aut unde libet: incipiendũ est quia ẽ aliqd in oi materia naturaliter primũ: sed in senatu: & in cõtionibus eadem est acquirendæ sibi plerũq̃ beniuolẽtiæ quæ apud iudices apud quos dicendum est. Aristoteles: & a nostra: & ab eius q dissentiat persona duci frequẽter in cõciliis exordiũ debere existimat: q̃si mutuantibus nobis hoc a iudiciali genere. Nonnunq̃ ẽt ut minor res maior esse uideat. Huiusmodi &c. Qualẽ pposuit Ci. Qui oratoris finem in deliberatiuo genere dixit

Turi partes — esse utilitatẽ: quã in duas partes diuisit tutum & honestum: tutum autem distribuit in uim & dolum honestũ in rectũ & laudabile honesti quatuor partes fecit de quoꝝ locis pcepta dedit postremo de laudabili tractauit.

Aperienda est. quo pacto ad singulas orõnis partes pdicti loci accõmodent. A principio. Exordium Ci. lib. I. in duas diuisit partes: principiũ & insinuationẽ: & pricipiũ quidẽ diffiniuit eẽ cũ stati auditoris aium nobis idoneum reddimus ad audiendũ & aut docilem: aut beniuolũ: aut attentum facimus. Insinuationem uero cum occulte: & per dissimulationem eadẽ oia pficimus: q̃ apertis rõnibus principiũ efficit. Idem ait causarum genera quatuor esse: honestũ: turpe: dubiũ: humile: & in dubio causæ genere a beniuolentia principium cõstituendum

dum:neq̃ d pars turpitudinis obesse possit. In humili attentos auditores fieri uoluit. In turpi insinuatione uti ꝑcepit: in honesto cāæ genere recte uti posse pricipio uel nō uti admonuit:& sicur uellemus a lege: uel scriptura:uel ab aliquo firmissimo causæ nſæ adiumēto incipiendū esse dixit. Aristotiles nunq̃ exordio opus futurū fuisse dixit:si ſp apud bonos ofō hēret:qm̄ sua spōte icitati sunt ad ea faciēda:q̄ recta sunt. Vti ergo exordio:ut auditores nobis concilient necesse est: Ci. hoc loco iisdē dicit utendū rōnibus:in causæ deliberatiuæ exordiis q̄bus in phœmiis utimur cāṛū iudicialiū:& pricipio quidē si honesta cā fuerit:insinuatiōe si turpis ipse in ofone

ab insinuatione:uel iisdem rationibus quib9 in iudiciali causa. Si cuius rei narratio incidet eadem ratione narrari oportebit: quoniam in eiusmodi causis finis est utilitas: & ea diuidit̃ in rationem tutam: atq; honestam si utrunq; poterimus utrunq; pollicebimur:nos in dicē do demonstraturos esse: si alterū demonstraturi erimus simpliciter q̄d dicturi sumus ostēdemus. At si nostram rationē tutam esse dicemus. Diuisione utemur in uim:& cōsiliū. Nā quod in dicendo rei dilucidādæ causa dolū appellauimus id in dicendo honestius cōsiliū appellabim9: si rōnis nſę sniam rectā eē dicēus:

pro Pōpeio a tribꝰ locis beniuolētiā colligit a ꝑsona sua cū de officio suo sine arrogātia loq̄tur; & q̄lis in amicos fuerit: oñdit a ꝑsona auditorū quoq; auctoritatē extollit q̄les in se fuerit cōmemorās:a rebus ipsis:eam sibi oblatā materiā dicēs: in q̄ deesse ingeniū nemini possit. quāq̃ in ꝑtitionibus conq̄sita aiorū apparatione nō eē opus docet; cū cā honesta ē qm̄ qui audiūt sua spōte parati sunt. Si cuius rei &c. Si inq̄t narrandū aliq̄d in deliberatiōe accidit iisdē rōnibus oportet uti q̄bus i iudicialibus utimur causis:ut breuis:ut dilucida:ut uerisimilis narratio sit. Ideo āt dixit:si icidet:qm̄ cū narratio sit reṛ gestaṛ:aut pinde ut gestaṛ expositio & deliberatio ferme ois de futuro sit:uix in ea narrari pōt. Idē ait in ꝑtitionibus:aut nullā:aut breuē in ꝑtitionibus narrationē fieri in deliberatiuo gñe; cū uidelicet pñtia futuris applicant̃: & q̄d euētuṛ sit:ex illis colligit̃ad cōseq̄ns deniq; narrat̃ effectū priuatā deliberationē nunq̃ egere narratione: Quītilianus ait. Eius rei dūtaxat de qua dicenda snia est;q̄a nemo ignorat id de quo cōsulit. Extrinsecus pñt ꝑtinētia ad deliberationē multa narrari. In cōtionibus sæpe ēt illa:q̄ ordinē rei docet necessaria ē:affectus āt maxie postulat:qui mouēt̃ uariis modis;id quō fiat:idē auctor ostendit. Quoniā in huiusmodi causis &c. De diuisione ꝑcipit: & in diuisione inq̄t aut utrunq; ostēdimus tutū.s.& honestū esse q̄d suadere intēdimus:aut alteṛ saltē pollicemur:ut si ad bellū indicendū cohortamur:ostēsuros dicemus honestū esse & tutū bellum indici:quod si fieri nō poterit:alteṛ ostēdemus:aut iuste geri bellū posse:aut uires ad gerēdū bellū idoneas adesse. Sin alterū demōstraturos:si pollicebimur uel tutum tm̄:uel tm̄ honestū eē quod suadere uolumus. Simpliciter dēt.n. simplex esse diuisio:& p expositionē ut res de q̄bus dicturi sumus breuiter exponamus & absolute. Exēpli cā; iure geri bellū posse patefaciā uel uires adesse:& rōnes quibus geri bellū possit ostendam sub hac generali partitione diuisiones deinde sequētur: sed non principales:& Cicero pro lege Manlia dicturus;sic diuisit prius:mihi uidetur de genere belli; deinde de magnitudine:tum de imperatore deligendo esse dicēdum. Cum de Pompeio postea loquitur:alia utit̃ diuisione:quæ ad demonstratiuum genus spectat. Si nostrā rationem tutam &c. Quod pollicebimur sine periculo fieri posse:id facile ne aggrediantur auditores adducentur:si ergo honestam esse rationem nostrā ostendere nō poterimus:tutam esse ostendamus:si dicere non possumus iure a nobis bellum indici posse:ostendamus tute geri posse cum igitur a tuto suadebimus;cuius partes sunt uis:& dolus:diuisiōe utemur bipartita:in uim & dolum cum rectum rationem nostram esse dicemus quadripartitā; si tamen omnes recti partes incident. In uim & dolum. In nominibus quæ uim: & dolū significent: & quoniā nunc consiliū uocat:quod superius dolū appellauit:cur id faciat rōnem reddit. docendi inquit causa:& aptius rem ostendendi dolum appellauimus:cum tutum in duas partes diuideremus: Verum in oratione non dolū:sed consilium nominabimus recte autem sic facere nos admonet:quia audito doli nomine qui plerunq; malus est:auditoris animus abhorreret. Putarent.n.se ad rem malam & turpem induci. Illud aīaduertendum est:dicendum esse dolū quod aduersarii suadent:si contra sentias:& qui dissuadent equū intra mœnia troiana recipiendum; dolum eē dicunt his uerbis:Creditis auectos troas;aut ulla putatis dona carere dolis danaū. Qui suadent sic simpliciter loquūtur:ut consilium esse non dolus uideatur. Vt primusq; thymotes duci intra muros hortatur:& arce locari. Dilucidādæ manifestandæ. Si rōnis dixit quid agendū esset:cum tutam esse sniam nſam diceremus. Nunc quid agendum sit:ꝑcipit cum rectam esse sniam nſam ostensuros nos pollicebimur. Nā si oēs recti partes incident: quadripartita diuisione utendū ꝑcipit hoc mō. Ostendā.p.c.rectum esse:quod facere uos cohortor: deinde cū sic ꝓposuerimus expositione utemur:uel enumeratione hoc mō. Nā si hoc facietis:prudēter iuste:fortiter: moderate facietis. Arguēus deide a singulis ꝑtibus:& ab earū locis sniam nostrā cōfirmabimus. Illud aīaduertendum est:simplicē diuisionē faciendā esse ꝑcipere Ciceronē quēadmodum exemplo ostēsum est: deinde sub diuisione utendū esse:q̄ quadripartita sit:uel bipartita:aut tripartita:ut plures:aut pauciores recti ꝑtes icidēt: Nihil āt obstare dēt q̄d ph̄i disputāt:& uerissimis colligūt rōnibus uirtutes oēs ita iter se cōnexas colligatasq; esse:ut ubi una sit:illic reliquas esse:& unde una absit:illic reliquas quoq; abesse necesse sit. Nam superius dictum est apud imperitos plerunq; oratorem dicere:ut accidere res possit:quæ prudenter quidem: & tamen non honeste geri posse uideatur. Item iuste aliquid fieri posse uidetur: quod idem fortiter fieri non possit. platonis sentētia

Et omnes partes recti incident. Cõtingit.n.ut oẽs incidant & nonũ q̃ ut pars tm̃ in cõfirmatiõe:docuit quo pacto in deliberatiuo genere exordiri:narrare:& diuidere possemus:nunc quõ cõfirmandũ:& confutandũ sit ostendit. Nostris locis: ptibus utilitatis tutæ:& utilitatis honestæ:de qbus satis multa dicta sunt. Contrariis:quibus dicta ab aliis dissoluamus. Argumentatiõis.Hæc cõfirmatiõis:& cõfutationis propria est. Quinq̃ partita absolutissima est:qualis ea est:qua in iudiciali genere utendũ pcepit:talis & in deliberatiuo esse debet.

Sed si acciderit.qm̃ accidere potest:ut in alicuius rei cõsultatiõe alius a tuto:alius ab honesto suadere: aut q bus locis utraq̃ pars uti possit. Nã & ei q cõtra honestatẽ dicit:& ei q cõtra utilitatẽ p honestate pugnat proprii loci sunt. Totũ ãt hoc quale sit: subiectis Ci. declarat exẽplis. Illud ãt aduertendũ ẽ in necessitate hoc contingere:quotiẽs cũ adiunctiõe est ut si proponaẽ in opitergina arce circũuentis:aut dedẽda arx est:aut fame pereundũ est. Simplex necessitas in deliberationẽ nõ cadit:qm̃ consiliũ nõ recipit:ut si dicaẽ necesse est: ut pereãt saguntini. Vt ĩ deliberatiõe eo
Cassilinũ rũ &c. aut eos intelligit : qui cassilini qd̃ ẽ campaniæ oppidũ:obsessi a pœnis fuerũt:qd̃ a liuio libro ab urbe cõdita.xxiii.scribiẽ:& ita fame uexati sunt:ut lora & pelles scutis detractas:item mures ederint: aut saguntinos:q nomẽ mẽsibus fame afflicti:machinis:ferro ui uersa ĩ rabiem fide: immanẽ in foro extruxerũt rogũ & desuper se suosq̃ cũ oĩbus suis opibus: ferro & igni corruperunt. Nullã rem:nã omissa incolumitate uictus ẽt peribit : locus autem a comparatione sumitur. Vtilitas.n.cum honestate comparatur. Incolumitas rationẽ habet utilitatis. Virtutibus: argumentũ est cõtra fortitudinẽ: quæ si aliqd cõtra incolumitatẽ suscipit:desinit esse fortitudo:& temeritas appellaẽ. Honestũ nihil oportere &c.nam quod contra salutẽ est:id honestũ uideri non debet tollerare obsidionẽ:& difficillima quæq̃ prius perperi q̃ sese hostibus dedere:honestũ nõ est : quia contra salutẽ est. Fame.n.moriendũ est: Virtutem &c. Cice. hominem dicit ad agẽdum aliquid utro dignum natum esse & cũ ex aĩo constet & corpe reiicere debere q̃ sunt corporis:qm̃ cõia nobis cum beluis sunt: & se qui q̃ sunt aĩ ut animus ĩperet:appetitus rõi obtẽperent. Qui suadent saguntini ne se dedant Annibali:fidẽ semel romanis datã nõ esse frangendã dicũt & labores oẽs potius tollerandos;ac mortẽ ipsam subeundã:q̃ cõtra honestatem faciendũ: est aũt locus a pseuerãtia q̃ fortitudis ps est. Dedecore:nullũ maius dedecus ẽ q̃ dat : fidẽ nõ seruare. Quæ turpitudo q̃ multo maior est: q̃ utilitas q̃ ex turpi deditione sequitur. At nõ immortalitatem &c. Si incolumes nũc fueritis saguntini,aliquando tñ moriendũ uobis est. Quid autẽ paucorũ annorũ cõferre poterit accessio! Quãdo igiẽ hæc incolumitas reddere immortales uos nequit:melius est honeste mori;q̃ quicq̃d superest uitæ cũ dedecore degere. Nec esse &c. esto mortẽ nunc effugiatis: nunqd scire potestis:qd paulopost euenturũ sit!in aliud & fortasse nõ leuius cadetis periculũ:ut aut Annibal psidia utaẽ punica: & oẽs simul:atq̃ in ptãtem acceperit:perdat:aut romanus oderit:& insectetẽ postea populus. Virtute ultro &c. a magnificentia argumentũ est dulce:& decorũ est pro patria mori ait Oratius. Et li.i. Institutionũ scribiẽ:titulo de excusatione tutorũ q p rep. ceciderũt:in perpetuũ per gloriã uiuere intelliguntẽ. Fortitudini &c. audaces fortuna iuuat:trepidosq̃ repellit q arguebat ab utili illis q temere in piculũ ruerẽt nõ eẽ auxilio deos dicebat. Hic cõtra fauere illis fortuna:dr:q fortia audẽt. Eum tute uiuere:iuxta illud oratii:integer uitæ scelerisq̃ purus nõ eget mauri iaculis neq̃ arcu:nec uenenatis grauida sagittis. Fusce pharetra:siue p sirtes iter æstuosas: siue facturus per inhospitalẽ caucasum:uel quæ loca lapidosus lambit hidaspes. Eũ qui turpiter uiuat:multi.n.uitio & turpitudini hostes sunt. Cõclusionibus:ultima pars instrumenti cõclusio est:q̃ eisdẽ pene rõnibus in deliberatiua cã fieri solet:qbus in iudiciali uidelicet p enumerationẽ : amplificationẽ:& misericordiã. Nisi q is. una inquit

& omnes partes recti icident quadripartita ratione utemur:si nõ incidẽt:quot erunt tot exponemus in dicendo. In confirmatiõe & cõfutatione utemur nostris locis quos ante ostẽdimus confirmãdis cõtrariis cõfutandis. Argumentatoria artificiosæ tractãdę rõ de secũdo libro patet:sed si acciderit ut in cõsultatione: alteri a tuta rõne:alteri ab honesta sñia sit:ut in deliberatione eorũ: qa a pœnis circũsessi deliberãt qd agant. Qui tutam rõnem sequi suadebit his locis utetur. Nullam rem ĩcolumitate utiliorem esse:uirtutib9 uti neminẽ posse: qui suas rõnes in tuto nõ collocarit: nec deos quidem eẽ auxilio eis:q se in consulto in periculũ mittunt. Honestũ nihil oportere existimari: quod non salutẽ pariat:qui turę rei p ponet rõnem honestã: his locis uteẽ :uirtutẽ nullo tpe relinq̃ndã:uel dolorẽ si timeaẽ uel mortẽ si ea formideẽ dedecore:& insania leuiorẽ esse:cõsiderare q̃ sit turpitudo consecutura:at non immortalitatẽ: neq̃ æternam columitatem consequi:nec esse exploratum:illo uitato periculo nullum in aliud piculũ esse nos uenturos: uirtute ultro ad mortẽ pficisci esse præclarum. Fortitudini fortunã quoq̃ esse adiumẽto solere: Eum tute uiuere ẽ qui honeste uiuat : non qui in psentia incolumis sit: & eũ qui turpiter uiuat incolumem in perpetuum esse non posse. Conclusionibus fere similibus in hisẽ & in iudicialibus causis uti solemus : Nisi quod is maxime conducit quamplurima rerum ante

una inqt differẽtia est: ꝙ ĩ cõclusiõibus deliberatiuarꝫ cãrꝫ utile est rerꝫ ante gestarꝫ exẽplis uti: ut si dicas. Tole
rate obsidionẽ qm̃ q̃ pmia obsessi ab annibale apd̃ casilinũ quõdã acceperũt: eadẽ uos & mľto ãpliora feretis.

gestarum exempla proferre: nunc ad demon-
stratiuum genus causæ transeamus.

¶ De argumentis.

Quoniam hæc causa diuiditur in laudem: & uituperationem. Quibus ex rebus laudem cõstituerimus: ex contrariis rebus erit uituperatio comparanda: laus igitur poterit esse rerum externarum: & corporis: & animi rerum externarum sunt ea quæ casu: aut fortuna secunda: aut aduersa accidere possunt: ut genus: educatio:

Quoniam hæc cã &c. De iudiciali: & deliberatiuo genere dictũ est: nunc de demonstratiuo pcipit: in
quo multũ studii & diligentiæ poni a nobis conuenit: qm̃ hoc unũ relictum est: in quo exerceamur:
rõ defendendi: & suadẽdi oĩs oratori erepta est: cuius officiũ legulei in foro occuparũt in senatu ne
farius quisqꝫ: & scelestissimus qui primũ in ciuitate per malas artes locũ adeptus est; sententiam
nunc dicit: nisi potius illa amentia uocãda est: bonis
& integris uiris aditis in curiã: qñ patet: priuatis oẽs
studẽt cõmodis: publica in postremis habẽt: qbus ali
qd quotidie detrahũt: ut domesticas expleant cupi-
ditates: nihil usqꝫ sanctum: nihil honestũ inuenias: li-
bido: perfidia: ambitio: & cæteræ malæ artes in ple-
risqꝫ dominant̃ italiæ populis. Quo fit in pcipua ue-
neratiõe: & admiratiõe magis digna sit sanctissima ue
netiarũ respu. q̃ in tã feda totius italiæ labe oĩs ma-
culæ exps durat; & cũ multa pbatæ illius uetustatis
retineat ornamẽta: multa ẽt ipa excogitauit istitura
pulcherria: sed nos qd̃ instat agamus: qm̃ demõstrati
uum genus ĩ alicuius certæ psonæ tribuit̃ laudẽ uel
uituperationẽ: ut prio lib. diffinitũ est. Locos docet
ex qbus rõ oĩs laudãdi: & uituperãdi duci possit. Illd̃
sciendũ est: aliter in deliberatiuo gñe aliter in demõ
stratiuo fieri orõnẽ solere illic. n. grauitati magis stu-
dere sñiarũ: q̃ uerborꝫ ornatui nos conuenit: imo si
nimia in cã deliberatiua dephendit̃ cura: quantũ ad
artificiũ: & elocutionẽ spectat: nõ nihil dicẽtis auctoritati detrahit̃. Cõtra in genere demõstratiuo dãda ope-
ra est: ut q̃ cultissima oratio sit: plerĩqꝫ. n. q ad audiendũ accedũt: finẽ sibi pponunt: nõ utilitatẽ: sed uoluptatẽ.
Ideoqꝫ Aristotiles: & eũ secutus theophrastus ptẽ hanc a negociali remouerũt: totãqꝫ ad solos auditores re-
legarunt. Argumẽto & nomẽ ipm est. Demõstratiuũ. n. appellat̃: qm̃ alicuius laudes ostentant̃: & pdicant̃: au- Demon
ctor Quĩtilianus. Qui tñ romanũ morẽ fuisse inqt ut negociis: & minus hoc instrueret: & ostendit quomodo: stratiuũ
qbusue rebus fieret: id. Idem tñ confitetur quasdã esse materias ad solã ostẽtationẽ cõpositas: ut laudes deo undes
rũ uirorũqꝫ quos priora tpa tulerũt. Hæc cã: demõstratiua cuius uia est laus uel uituperatio. Finis honestus:
ut lib. i. docuius. Laus igit̃: tria bonorꝫ genera sũt: qbus laudare uel uituperare quẽpiã possumus rerũ externa
rũ: aĩ corporis laudẽ hoium in tria tpa diuidit; ait Quintilianus. Quod ante eos fuit. Quoqꝫ ipsi uixerint: qd̃
qꝫ fato functos insecutũ est. Ante hoĩem patria: parentes: maioresqꝫ sunt: a qbus laus: & uituperatio ducitur.
Item responsa uel auguria quibus futura claritas promissa est. Sicuti nasciturum ex thetide: illũ respõsum ẽt
oraculis: qui maior patre eẽt: ex uita ipsorꝫ laus sumit̃: uel uituperatio cũ bona: q̃ contigerunt in uita: uel mala
enumerant̃ & p ætatis cuiusqꝫ gradus facta oĩa: & dicta cõmemorant̃: ex ĩsequẽtibus: si mortẽ eorũ oẽs iniquo
aĩo tulerũt: si positæ statuæ: si relicta ingenii monumẽta. Rerũ externarũ: oĩa q̃ externa bona sunt: quæqꝫ ho
minibus forte obtigerunt: nõ iõ laudat̃ ꝙ ea quis habuerit: sed qd̃ ipsis honeste usus sit. Sunt igit̃ bona media
quæ in utranqꝫ partẽ certissimũ faciũt morꝫ experimentũ: ut Quĩtilianus ait. Casu aut fortuna. Inter casum
& fortunã nõ multũ interesse dicit aristotiles: & casum qdẽ in his esse q̃ nõ habent ppositũ: fortunam uero in Fortuna
habẽtibus ppositũ: erit itaqꝫ in brutis aĩalibus casus exẽpli cã equus aduentãte nocte relictis pascuis ad psepe Casu
refugit lupi timore: hic casus est: nõ. n. ppositũ equus habuit metu a pabulo discedẽdi: ne forte lupus eũ uora
ret: sed tñ periculũ uitauit fortuna uero est in his q ppositum habent hoc modo: aliqs terrã fodiens ut sepul
turã faciat aurũ inuenit: hoc fortuna contingit. Nã fodiẽtis propositũ fuit; sepulturã facere. Vt genus. Om-
nis rõ argumentãdi: aut ab attributis psonæ: aut ab attributis negocio sumit̃: sed laus & uituperatio ab attri
butis psonæ plerũqꝫ ducunt̃: de qbus ante dictũ est. Similes parentibus, ac maioribus suis filii credunt̃: & non
nunq̃ ad honeste & turpiter uiuendũ inde causæ fluũt: ĩ maioribus: & parẽtibus illud cõsiderari oportet: nobi
les ne fuerint: an ignobiles: ut Ci. pcipit ĩ partitiõibus: si nobiles extiterunt: respõdisse eum quẽ laudamus no
bilitati dicemus: si ignobiles aut pteribimus: aut illustrasse eũ humile genus factis ostẽdẽus. Oratius Mœcena-
tẽ in prĩcipio libri carminũ a maioribus laudauit dicens: Mœcenas atauis ædite regibus: & æneas didonẽ apd̃
Vir. a pentibus q tãti talẽ genuere parẽtes ẽ: & ab hisdẽ uituperatio: si nõ respõdisse nobilitati: & maiores: ac
pentes uita & factis dedecorasse dicãus: ut ãt gñis turpitudo sic & claritas ipa opprobrio multis fuit: magisqꝫ
inuisos reddidit sicut supioris Africani filiũ. itẽ Quinti Fabii allobrogici: de qbus meminit Valerius Max. li.
rerꝫ memorabiliũ tertio capite qnto. Aiax apud Oui. a pentibus ulyssem uituperat dicẽs. qd sanguĩe cretus si
syphio furtisqꝫ: & fraude simillimus illi: inseris æacidis alienæ noĩa gẽris. Salustio q generis nouitatẽ sibi obii-
ciebat: sic rñdet cice. Ego meis maioribus uirtute mea pluxi: ut si prius noti nõ fuerint: a me accipant initium
memoriæ suæ; tutius uitæ quã turpiter egisti: magnas obfudisti tenebras: ut ẽt si fuerit egregii ciues: certe ue
nerint in obliuionẽ. Educatio: & hoc unũ est ex psonæ attributis refert ãt a qbus: & quo qsqꝫ modo institutus

fit & leonidas alexādri pedagogus qbusdā eū imbuit uitiis: q̄ robustū quoq̃ & maximū regē ab illa institutio-
ne puerili sunt prosecuta auctor Quintilianus. Cæsar apud lucanū crudelitatis: & supbiæ p locū ab educatio
ne arguit pōpeiū. Nūc quoq̃ ne lassum teneat priuata senectus. Bella nefāda parat: suetus ciuilibus armis: Et
docilis syllā scelerum uicisse magistm. Vtq̃ fere tigres nūq̃ posuere furorē. Quas nemore hyrcano matrū dū
lustra sequuntur. Altus cæsoq̃ pauit cruor armentorū. Sic ēt syllanū solito tibi lambere ferrū. Durat magus si
tis nullus semel ore receptus; Pollutus patiſ sanguis mansuescere fames &c. Salustius quoq̃ turpē sub pcepto
re educationē Ciceroni obiicit dicēs: an nō ita a pue
ritia uixisti: ut nihil flagitiosum corpori tuo putares
quod collibuisset alicui: an scilicet istā immoderatā
eloquentiam apud marcum pisonem nō pudicitiæ
iactura perdidicisti: q sub bonis educatꝰ pceptoribus:
hunc bonis moribus esse credibile est. Diuitiæ: ad
fortunam spectāt: quæ unumē ex attributis psonæ
in quo q̄rit diues: an paup liber: an seruus priuatus:
an cum ptāte fœlix an cōtra. Itē quales liberas habe
at diuitiæ: & potestates gloriæ: amicitiæ: in utranq̃
partē trahunt: & ut dictū est: certissimū faciūt murū
experimētū. Qui liberalis est i amicos & erogare ege
nis cōsueuit: is laudē meret: qui in lupanaribus & mē
sis bona sua cōsumit: uituperat: & a consumptis tur-
piter diuitiis uitupat: iuuenalis dicēs. Qui bōa dona
uit pslepibus & caret omni maiorū cēsu quod ptāte
male usus fit: salustio obiicit Ci. At postea q̄ prot fa
ctus est modeste se gessit: & abstinēter. nō ita puinciā
uastauit: ut nihil neq̃ passi sint: neq̃ expectarit graui
us i bello socii nři: q̄ expti sūt i pace: hoc africā iterio
rē obtinēte: & gloria uel maiorū: uel rebus a nobis gestis excitata dat laudādi & uituperādi occasionē: cū quē
piā uel nō istatū gloria dicīus; uel nimiū sublatū a ciuitate quoq̃ laus ducit: & uitupatio: refert. n. quo q̃sq̃ lo
co natus sit celebri an uili; libera urbe: an subiecta. Amicitiæ: hoc tū ad fortunā ptiet: tū ad uictū: quo pacto
aliqs amicitiis usus sit: quales amici fuerint. Nam uetus est puerbiū: pares cū paribus facillime congregari: il-
lud animaduertendū est: q ai bona: tū naturæ sunt: tum industriæ naturæ: ut si quis acri ingenio præditus fue
rit: industriæ ut si scientiam huius; uel illius rei adeptus sit: item corporis bona: tū natura dantur: tum indu-
stria comparantur natura: ut siquis agilis nascatur: industria. ut siquis exercitatione euadat agilior q̄ natura
fuerit totum autem hoc ad habitum refertur qui ut a cicerone diffinitur: est animi & corporis constans: & ab-
soluta aliqua in re perfectio: aut uirtutis: aut artis alicuius perceptio: aut q̄uis scientia. Velocitas. Homerus a
pedum uelocitate Achillem laudat cum ait. ποδας ωκυς ἀχιλλιος &. Vir. Camillam: cum iquit: sed pǀlia
uirgo dura pati: cursuq̃ pedū puertere uentos: illa uel intactæ segetis per summa uolaret gramina: nec tene
ras cursu læsisset aristas: uel mare per medium fluctu suspensa tumenti ferret iter celeres nec tingeret æquo-
re plantas. Item alio loco peruicibus ignea plantis: uitio datur uelocitas: ut si transfugam uocemus quempiam
& salustius in ciceronē lingua inqt uana manus rapacissimæ gula immēsa: pedes fugaces. Vires: quas tum na
tura dat: tum auget exercitatio a uiribus laudat Virgi. cum ait: Sunt nobis fortia bello pectora: sunt animi &
rebus spectata iuuentus cōtra idē sæpe ībecillitatē obiicit uitupans. Dignitas pulchritudo corpis: & hois est
ut uenustas mulieris hæc nos gratiosiores efficit: ut homerus de priamo iquit. αλλος πριαμοι αεσον αρχωσ.
& Virg. Gratior & pulchro ueniēs in corpore uirtus. idem a pulchritudine æneā laudat dicens. Quale manus
addunt ebori decus: aut ubi flauo argentum pariusue lapis circūdatur auro. Valitudo quæ parti natura da
tur partim studio: & diligentia comparatur: in laudis pte bona ualitudo: contra mala in parte uituperationis
reponitur. Quintus metellus in ea oratione qua pfem. L. Metellum defunctū laudauit inter decē maxias &
optimas res quas affuisse illi dixit: ualuisse inquit. Et quæ cōtraria sunt: ut imbecillitas deformitas: mala ua-
litudo. Animi sunt &c. Sunt & alia animi bona: sed hæc priora: & cum illo sic coniuncta: ut separari non pos-
sint. Et his contraria: stultitia: iniusticia: ignauia: incontinentia. Erit igitur: hi loci inquit erunt quibus confir
mare poterimus laudem eius quem commēdare instituerimus; & contra rephendere eū quem rephenden-
dum susceperimus. In huiusmodi igitur causa: docet quo pacto in causa demonstratiua exordiri: & unde be
niuolentiam colligere possumus: a quatuor āt colligitur locis. A nostra: cum inqt laudabimus aliquem a no
stra persona beniuolentiam colligemus: officio facere ostēdentes quod. s. nřm sit officiū illud agere. Et ipe de
clarat ut si dicāus magnā nobis cū eo quē laudare uolumus necessitudinē esse. Multi aūt officio ducti orōnes
hūt: in rerū uel hoīum laudes; sicuti q i funeribus dicūt hoc tpe & in nuptiis. Itē in nouorū magistratuū uel ali
cuius pricipis uiri aduētu: & nōnulli idignitate cōstituti recusare dicēdi onus nō pñt ii oēs nō arrogātia aliq̄ in
ductos sed officio ploquūt: & sic a ppria psona bēiuolētiā cōparāt. ci. li. i. accusationū i uerrē officio se ad accu
sandū uenisse dicit. Necessitudis necessitatis q recusare ñ possimus. Aut studio uolūtate: nulla necessitu
dīe īteruenīēte; cū dicīus eiusmōi uirtutes eē q̄s laudare i aliquo uolumus: ut cōmēorari ab oibus debeāt: &
uos eatum

diuitiæ potestas: gloriæ: ciuitates: amicitiæ: &
quæ huiusmodi sunt: Et ea quæ his sunt cōtra
ria: corpis sunt ea q̄ natura corpori attribuit
cōmoda: aut incōmoda: uelocitas: uires: digni
tas ualitudo: & q̄ cōtraria sunt: animi sunt: ea
q; consilio & cogitatione nřa constāt pruden
tia: iusticia: fortitudo: modestia & q̄ contraria
sunt. Erit igitur hæc confirmatio confutatioq̃
nobis. In huiusmodi cā pticipiū sumit: aut a
nostra: aut ab eius de quo loquęmur: aut ab
eorum qui audient persona. Aut ab re. A nřa
si laudabimus: aut officio facere: qđ cā necessi
tudis itercedat: aut studio qđ eiusmōi uirtutis
sit: ut oēs cōmēorare debeāt uelle qđ rectū sit.

Aut ex aliorum laude ostendere qualis ipsius animus sit. Si uituperabimus: aut merito facere quod ita tractati sumus: aut studio: quod utile putemus esse ad omnibus unicam malitiam atq; nequitiam cognosci: aut quod placeat ostendi quid nobis displiceat ex aliorum uituperatione ab eius persona de quo loquemur si laudabimus uereri nos dicemus ut illius facta uerbis consequi non possumus. Omnes nominis illius uirtutes prædicare oportere ipsa facta omnium laudatorũ eloquentiam anteire. Si uituperabimus ea quæ uidebimus contraria paucis uerbis commutatis dici posse dicemus: ut paulo supra exempli causa demõstratum est. Ab auditorũ psona: si laudabimus: quoniam nihil noui: nihil apud ignaros laudemus nos mouendi causa pauca esse dicturos: aut si erũt ignoti: ut talẽ uirũ uelint cognoscere poterim9: qm̃ in eodẽ uirtutis studio sit apd' quos laudem9: atq; ille: q laudat9 fuerit spare nos facile his qb9 uelim9 huius facta pbaturos. Cõtraria uitupatio: qm̃ norint pauca de neqtia ei9: nos eẽ dicturos qd' si ignorẽt petem9: ut agnoscãt: ut malitiã uitare possint: qm̃ dissimiles sunt q audiũt atq; ille uitupatur. Spare nos illius uitam uehemẽter ipro baturos. A rebus ipsis incertũ esse: qd' potis-

nos eaq; amore ductos tacere nõ potuisse. Aut ex aliorũ: & si nos dicamus non ii sumus q uirtute pstemus: facere tñ non possumus ı quin eos in qbus est amemus: & ueneremur: ut qualis aius noster sit: facile itelligat: Qui. n. uirtutẽ laudat: uirtutis se studiosum & amatorẽ ostẽdit: & quales sunt qui laudantur: tales esse qui laudant existimari possunt. Si uituperabimus ostendit quõ beniuolentiam a persona nostra uituperãtes capere possimus: & contrariis locis faciendum præcipit: ut quod laudantes officio & studio facere nos dicimus: id merito: uel studio uituperantes facere dicamus. Quod ita tractati simus. Meretur qui uobis maledixit: ut male de eo loquamur: utitur hoc loco salustius in Ciceronem dicens respondebo tibi: ut si quam uoluptatem male dicendo cepisti: eam male audiendo amittas: Facit idem cicero in secunda contra. M. Antonium philippica. Aut studio: ut si dicamus hoc nos studio in malos esse ut eorum uitia occulta esse nolimus: ne si latuerint caueri non possint: utitur hoc loco cicero lib. primo accusationum in. C. Verrem cũ ait quod si hãc causam tam idoneam: tam illustrem: tam grauem non haberem: si aut hoc a me siculi non petiissent: aut mihi cum siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet: & hoc quod facio me reipu. causa facere profiterer: ut homo singulari cupiditate: scelera: audacia: præditus: cuius furta atq; flagitia non in sicilia solum: sed in achaia: asia: cilicia: pamphilia: romæ deiq; ante oculos omnium maxima turpissimaq; nossemus: me agente in iudicium uocaretur: quis tandem esset qui meum factum: aut consilium posset repræhendere. Vnicam maliciam: singularẽ: Malitia contraria est uirtuti: nequicia i libidine est. Malitia Negtia diffe.

Aut quod placeat: sicut ex uirtutis laudatione eius nos esse amatores cognoscitur: sic ex uitiorum accusatione: eorum nos hostes esse declaratur: & ut ait Cicero: accusationum in. C. Verrem li. y. legem sibi idicunt innocentiæ: continentiæ: uirtutumq; olum: qui ab altero rationem uitæ reposcunt. Ab eius persona de quo loquimur: docet quo pacto colligi ab eius persona beniuolentia possit: de qua loquimur & colligetur inquit: si res ab illo gestas amplificabimus dicentes illum uel publice uel priuate eiusmodi res gessisse: ut nullius oratoris q̃uis magni exornarii aut enũerari oȯne possint. Si laudabimus seqr̃ si uitupabimus. Veteri nos &c. Ci. p põpeio huius ingt oȯnis difficilius ẽ exitũ: q̃ principiũ inuenire. Oẽs hoies &c. dicẽus eiusmõi uirtutẽ eẽ illius quẽ laudãus: ut extollere eã oẽs debeãt: sed digne satis a nullo laudari posse: qm̃ q̃to plura dñr: tãto plura supsunt dicẽda. Tibullus ad messalã: nec tua pret te chartis intexere qsq̃ facta queat: dictis ut nõ maiora supsint. Si uitupamus: uitupantes cõtrariis locis utimur. Paucis: uerbis cõmutatis: dicẽtes ueteri nos ne illius scelera oȯne cõplecti possimus: & oẽs homines illius scelera execrari: & ea oĩum accusantium orationem anteire. Paulo supra. Cũ locos ostẽderemus: qbus a nostra psona beniuolẽtia colligitur ab auditorũ psona. Nunc quõ ab auditorũ psona fieri idẽ possit: ostẽditur & si auditoribus eius quẽ laudandũ suscepimus nota uirtus fuerit: sic exordiri poterimus: & si cõpertum mihi est: ita uulgatas uiri huius uirtutes eẽ: ut ignorare eas nullus possit: pauca tamen p officio dicturus accessi: nõ ut ignaros docerem: sed ut dictoꝝ factorumq; huius conscios cõmonefacerẽ: si fuerit ignota: ut cognoscere uelint rogabimus: & iõ ad dicẽdũ uenisse ostẽdẽus: qa tantã latere uirtutẽ pati minime poteramus. Quoniã in eodẽ &c. Locus hic uim maximã concitandæ beniuolentiæ in exordio habere solet: cũ dicimus. Viri huius uirtutẽ oratione mea cõmendaturus accessi: uos autem omnia q̃cunq; a me dicta fuerint cõprobaturos facile mihi psuadeo: quoniã eiusdem uirtutis studiosi estis: ac semper fuistis.

Quicunq; autem ea laudari in aliis animaduertunt. Quibus p̃diti ipsi sunt: perinde accipiunt ac si in ipsis laudentur. Contraria si notus fuerit: pauca nos dicturos pollicebimur: de uita eius malitia: & turpitudine. Si ignotus id petemus ab auditoribus: ut uitia eius cognoscant: quo uitare ea possint. Itẽ quoniã dissimiles ei sẽper fuerint: & ab nequitia ac malis artibus alicui semper extiterint: sperate nos dicimus: fore ut eius uitam grauiter culpent. A rebus ipsis. Docet quõ a rebus ipsis facere beniuolum possimus: ut si scientiam quampiã laudemus. Item ciuitatem siue agrum. Incertos esse &c. Quod apud Virg. Dirauces fecit dicens. O fama in

gens: ingentior actis: uir troianæ: quibus credo te laudibus æquemur. Si quis philosophiam laudare uoluerit: tot mihi inquit de hac optima & nobilissima scientia dicẽda occurrunt: ut unde initium summa incertus sim.

Vereri: secundum locum cum dicimus tot de hac re dicenda occurrunt. p. c. ut non mediocriter uerear: ne cum multa dixerim: plura supersint dicẽda: & Cicero ait. Nunq̃ satis dignæ laudari philosophiam posse. Claudianus quoq; inquit: quodcunq; relinquam maius erit. Contraria &c. Vt si dicamus quid potissimum repræhendam nescius sum. Quod Propertius facit: cum ait; unde tuos primum reperam mea cynthia fastus: unde tuam quærat heu cynthia duritiem: & Cice. in salustium. Quo me uertã patres cons. unde initium sumam. Item uereor si omnia huius scelera complecti oratione uoluerim: cũ multa dixerim: ne plura supersint dicenda. illud admonendũ est: Aristotile in demonstratiuis causis maxime libera phœmia existiare longeq; a materia duci: qđ in heleneς laudatione. Isocrates fecit: & ex aliqua rei uicinia: ut idẽ in panagirico cũ quærit plus honoris corpibus q̃ animoꝝ uirtutibus dari: & gorgias in olympico laudans eos q instituerunt cõuentus: quos Seruius. C. salustius in bello iugurthino & catilinario nihil ad historiã ptinentibus phœmiis usus ẽ. Principio: nulla inquit narratio principiũ necessario seqtur: sed si qua icidit qua factũ aliquod alicuius narrandũ sit: in quo aut laus: aut uitupatio contineaẽ ea seruanda sunt: quæ libro. i. de narratiõe pcipiunẽ: ut sit breuis dilucida uerisimilis. Narratio non nisi pteriti tpis solet esse: demonstratiuũ aũt genus in psenti uersatur laude: aut uitupatione: & uim illic pcipuam hẽt: res aũt psis narratione nõ indiget. Quotiens aũt pterita in hoc genere narrantur: incidens narratio ẽ: quæ psitem confirmat: laudem uel uituperationẽ. Factũ res gesta.

simũ laudemus: ueteri ne cum multa dixerimus: plura prętereamus: & quæ similes sentẽtias habebunt: quibus sententiis contraria sũmuntur a uituperatione. Principio ab aliqua tractatione harũ: quas ante cõmemorauim9 rõnum. Narratio nõ erit ulla: q̃ necessario cõseq̃tur: sed si q̃ inciderit cũ aliq̃d factũ ei9: de quo loq̃mur nobis narrãdũ sit cũ laude: aut uitupatione pceptio narrandi de primo libro repetetur. Diuisione hac utemur exponem9 quas res laudaturi sumus: at uituperaturi. Deinde ut quæq; quoue tẽpore res erit gesta ordine dicemus: ut quiqcd tute cauteq; egerit itelligaẽ. Sed exponere oportebit aĩ uirtutes aut uitia. Deĩde cõmoda: aut incõmoda corpis: aut reꝝ externaꝝ: q̃uo ab aio tractata sint demõstraẽ.

Cũ laude. Si laudamus: quod cicero facit: q res a põpeio gestas narrat: in qbus Pompei laudes cõtinenẽ. Vituperatione: qđ idẽ facit in. C. uerrẽ: res. n. ab illo scelerate gestas exponit. Diuisione: ad diuisionẽ transit: q̃ ut nouimus duplex est: altera enumeratio: altera expositio appellatur: q̃ res exponit breuiter & absolute: qđ ipse in oratione p pompeio in pte demõstratiui generis facit: cũ ait: ego sic existimo: in sommo impatore quattuor has res inesse oportere: scientiã rei militaris: uirtutẽ: auctoritatẽ: felicitatẽ singulas deinde quo sunt ordine ppositæ exeqtur. Deinde ut quæq; quoue tpe res gesta erit &c. Placet hic incipeẽ cõfirmatiõis pcepta in demõstratiuo genere: nec referri hæc ad ptitionẽ: qđ non nulli sentiunt: sed certe inepte. Cõfutatio in genere demonstratiuo necessaria sp non est: sæpissime. n. accidit: ut oĩno nõ contradicaẽ: si qua tñ suspicio incideret: diluenda esset dictũ est superius laudẽ hoium: & uituperationẽ in tria tpa diuidi: pteritum psens: & cõsequens hic ordo tẽporũ seruandus est: siue laudamus: siue uituperamus: Quinti. Ciceronem secutus: duabus uis docĩ nos ait: per hoc opus laudandi: & uituperandi: & aut ætatis gradus gestarumq; reꝝ ordinem sequi: ut in primis annis laudetur indoles: tũ disciplinæ: post hæc opum. i. dictoꝝ factorumq; contextus: aut in spẽs uirtutũ diuidere prudentiæ: iustitiæ: fortitudinis: continẽtiæ: cæterarũq; ac singulis assignate: q̃ secũdũ quãq; earũ gesta erunt: utra sit aũt haꝝ uia utilior cũ materia deliberãdum idẽ ingt: Vt quæq; quoue &c. Prior est uia in qua seruãdus est tempoꝝ & rerũ gestarũ ordo: quo facilius: laus hominis: aut uituperatio intelligatur: quid prius: quid posterius gestum sit: Cicero in laodibus pompei a pueritia initiũ sumpsit: a qua ad adolescentiã transitũ fecit: & reꝝ ac tẽpoꝝ tenore seruato: bella enumerauit: quæ gessit: ciuile: Africanum trãsalpinum hispaniense. Idem & secundã uiam attigit: quid secundũ quãq; aĩ uirtutem gestum sit dicens. Vt quod tute &c. ut ex tempoꝝ & rerum ordine tute: & caute egisse eũ q laudaẽ audientes intelligant: in quo non mediocris laus posita est. Nam id spectari in gestione negocii semper debet: ut sine periculo & caute res geraẽ: Scipio turpe dicebat imperatori eẽ dicere nõ putarã. Sed exponere: hæc est secũda uia qñ enumeramus aĩ uirtutes: & uitia deinde quo pacto secundum hæc corporis commoda uel icõmoda: & itẽ res externæ tractatæ sint ostẽdemus. Aĩ uirtutes: q̃ q̃ttuor sunt uitia his opposita: cõmoda aut incõmoda. Secũdũ stoicos loqtur: cõmoda. n. potius sunt q̃ bona appellãda: nõ. n. uera bona sunt. Verũ bonũ sola uirtus est q̃ hoiem meliorẽ facit: q̃ eripi nõ põt: robur agilitas q̃uis parua febricula debilitaẽ: diuitiæ sæpe numero auferũtur: quaꝝ ac formæ simul: ut scribit Salu. gloria fluxa ẽ: ac fragilis sed uirtus clara æternaq; habeẽ: pipathetici tñ corpis & reꝝ externaꝝ cõmoda bõa appellauerunt. Et sunt qdẽ corpis cõmoda uel incõmoda: ut robur: uelocitas; infirmitas: tarditas reꝝ externaꝝ: ut diuitiæ honores: & his cõtraria. Quõ ab aio &c. hoc est a uirtutibus aĩ: & illud est qđ dicit Quinti. singulis animi uirtutibus assignanda eẽ: q̃ secundũ quãq̃ earum gesta essent. & hic apte stoicoꝝ innuiẽ sententia: q corporis & reꝝ externarum cõmoda bona esse non uolebant: nã bona p se dici non possunt: sed pro utentiũ mõ mala fiunt uel bõa exẽpli cã: aliqs celeritate & di-

Diuisio duplex

Qua requirunt imperatore

Verum bonum uirtus

uirtutis bene utitur:neq̧ his insolens efficit:bona in eo uideri possunt:contra mala in eo uident:qui his abutitur cōmoda aūt corporis & incōmoda in attributo sunt personæ quod est habitus: in quo considerat cōmoditas non natura data sed industria & studio parta:& itē incōmoditas q̄ negligentia nr̄a acciderit: bona externa in attributo sunt naturæ:i qua cōsiderat sexus:natio:patria:cognatio:ætas:a quibus rebus Niobe in latonam dicens apud Ouidium lib.metamor.vi.se laudat:hunc ordinē:ut aut q̄q̧ res quo tpe gesta sit ostēdamus:aut alicuius uirtutes & uitia exponamus:& quō cōmoda:aut incōmoda corporis:& rerum externarum ab alo tractata sint demonstremus.

Ordinē hunc adhiberē in demonstranda uita debemus. Ab externis rebus genus in laude: q̄bus maioribus natus sit:si bonos genere: parem:aut excelsiorem fuisse:si humili genere ipsum in suis:non in maiorum uirtutibus habuisse præsidium. In uituperatione:si bono generi dedecori maioribus fuisse: si malo tamē his ipsis detrimento fuisse. Educatio quod in laude bene: honeste in bonis disciplinis educatus tota pueritia fuerit in uituperatione contra: inde se retraxisse aperte a corporis cōmmodis. A natura in laude si sit dignitas atque forma laudi fuisse eam: non quemadmodum cæteris detrimento atque dedecori. Si uires atque uelocitas egregia honestis hæc exercitationibus & industriis comparata. Si ualitudo

Ab extraneis &c. a rebus incipit:q̄ externæ positæ sunt. Genus in laude. Genus inquit quō in laude poni possit:& si bono genere nati quē/piā dicemus parē maioribus:aut excelsiorē fuisse ostēdemus. Quod Messalā laudans Tibullus fecit. Cum ait. Sed generis priscos contendis uincere honores: q̄ tibi maiores maius:decus ipse futuris:& Ouidius ī quit:sic magnis cedit titulis agamēnonis atreus: Aegea sic theseus:sic Pelea uicit achilles. Si humili genere. Exemplum est Ciceronis contra Salu.,qd̄ supra posuimus. In uitupatione. Cum uitupamus bono genere ortum: degenerasse: & dedecori maioribus fuisse qd̄ in Salu. dicens cicero fecit. Nā genus & proauos & q̄ nō fecimus ipsi: uix ea nr̄a uoco inqt Ouid. Et iuuenalis. Quis.n.generosum dixerit:hunc q indignus genere ex præclaro nomine tantum insignis:& miserum est alienæ incumbere famæ. Itē malo pf tibi sit Thersites:dummodo tu sis Aeacidæ similis: uulcaniaq̧ arma capessas: maiorū quidē & parentū uirtus posteris ad laudē: & gloriā accedit si ipsi quoque uirtute pditi:& digni maioribus sunt: Vnde ait Euripides i hæcuba: δεινὸς γὰρ χαρακτὴρ κἀπίσημος ἐν βροτοῖς ἐσθλῶν γενέσθαι κἀπὶ μεῖζον ἔρχεται τῆς εὐγενείας τοὔνομα τοῖς ἀξίοις. Si malo;ut si dicatur aliquis maiores suos homines pessimos & nefarios uitæ turpitudine superare uel maioribus suis uilibus & obscuris non prodesse sed detrimento esse. Educatio:hoc in attributo personæ est qui uictus dicitur quo pacto ab educatione laudetur uel uituperetur quispiam superius ostensum est. Disciplinis:ut artium liberalium item rei militaris ;a quibus rebus multos laudat Cicero. Contra is uituperatur:qui a bonis disciplinis:quibus eum parentes imbui tenerum uolebant dicitur discessisse:& instrui se erudiriq̧ passus non esse. Inde se retraxisse. Incepisse quidem:sed īde se retraxisse. A pte corporis &c.docet laudare uel uituperare a bonis corporis. Commoda a natura in laude:commoda a natura data animo:aut corpori considerantur hoc mō:ualens an imbecillis longus an breuis:formosus:an deformis:uelox an tardus :acutus : an hebes:memor: an obliuiosus:comis officiosus:prudens:patiens:an contra:& omnia quæ a natura dantur animo:& corpori in natura consideranda sunt. Si sit dignitas. Quid dignitas sit:superius declaratum est :ea cum forma coniuncta est:gratiosos eos in quibus est efficit. Sic autem locutus est:cum ait dignitas aut forma q̄ admodum cum dicitur: Alexander siue paris hoc est Alexander qui & paris dicitur : laudi fuisse eam ita uixisse quamuis apprime formosum dicemus:ut nihil ei uitio unq̄ datum sit:ut continens semper:atq̧ integer habitus sit:cum accidere ferme semper contra soleat. Nam rara est concordia formæ:atq̧ pudicitiæ sanctos licet horrida mores tradiderit domus & ueteres imitata sabinas. Non quemadmodum cæteris difficile est formoso adolescenti: & puellæ pudicitiam seruare:adeo corruptis moribus & multi forma insignes p̄cipites in uitia labuntur:sunt/q̧ suis ac sibi detrimento:ac dedecori. Adolescentes enim non licet esse uiros:nam prodiga corruptoris improbitas ipsos audet tentare parentes:tanta in muneribus fiducia:multis deniq̧ qui continentes nimium fuerunt exitio dignitas formæ extitit:ut hippolito:bellerophonti Lucretiæ .C.Sillo:quem tantopere messallina dilexit:ut claudio marito uiuo nubere illi uoluerit:si itaq̧ formam laudabimus:laudi fuisse diceremus:si uituperabimus damno atq̧ dedecori:Et iulio cæsari obiectum est:q̧ nicomedi Bithyniæ regi suam prostrauerit pudicitiam. Si uires &c. in natura considerantur:ut dictum est ualens & imbecillis uelox & tardus:sed illud aduertendum natura bona ut uires & uelocitatem industria augeri & conseruari:Et contra inertia atq̧ ignauia minui:ac deperire:industria autem est honestus labor:in honesta re susceptus:si laudabimus ergo alicuius uires:& uelocitatem cōmoda hæc exercitatiōibus cōpara eē dicemus:ut saltu:iactu:pilæ ludo:uenationibus:bellis cicero pōpeium in rebus bellicis ab ineunte ætate semper uersatum esse dicit:& ppea belli illud maritimū tantum ac tam diuturnum tam longe lateq̧ dispersum:quo omnes gentes:ac nationes premebā industria quid
tur incredibili:celeritate cōfecisse:nā extrema hyeme appauit ineūte uere suscepit media æstate cōfecit. Si ualitudo:q̄ bōa ai & corpis sunt:ea cum laudamus:cōparata esse industria dicere debemus:ut ualitudinē hoc mō hic quem laudo;qm̄ per omne uitæ tempus integre continenterq̧ uixit bonam ualitudinem adeptus est.

Perpetua: diligentia & temperantia cupiditatum. In uituperatione si erũt hæc corporis cõmoda male his usum dicemus: quæ casu & natura tãquam quilibet gradiator habuerit: Sin erunt præter formam omnia ipsos culpa & intemperantia fuisse dicemus. Deinde reuertemur ad extraneas res: & in his animi uirtutes aut uitia: quę fuerint considerabimus: diuitię an paupertas fuerit: que potestates: quę gloria: quę amicitia: & quid fortiter in inimicitiis gerendis fecerit: cuius causa susceperit inimicitias: qua fide: beniuolentia: officio gesserit amicitias. In diuitiis qualis aut in paupertate cuiusmodi fuerit: quemadmodum habuerit in potestatibus gerẽdis aium. Si ĩterierit cuiusmõi mors fuerit: cuiusmõi res mortẽ ei9 sit

Ex perpetuaq; longa usus sit diligentia. Ex temperantia cupiditatum: Cicero libro de senectute defectionem uirium adolescentiæ uitiis effici ait: & libidinosam ac intemperantem adolescentiam effectum corpus tradere senectuti. Quod si est moderata & continens adolescentia robustum corpus tradit senectuti. His male usum uiribus & uelocitate: si uituperamus male usos dicemus: & casu quodam nulla exercitatione adeptos eẽ: ut de milone crotoniate diceretur: q robore naturali admirabili fuit: sed exitu infelici. Nam uiribus ille confisus perit: admirandisque lacertis ut ait satyrus cum enim iter faceret: quercum in agris cuneis adactis fixam uidens: fretus uiribus accessit eodẽ: insertisq; manibus diuelere conatus est: quas arbor excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit. Eũq; tot gynicis palmis nobilẽ lacerandũ feris dedit Valerius Maximus. Tanq̃ qdam gladiator: sic dicemus: natura huic robur dedit: sed eo ita usus est: ut gladiatori potius q̃ uiro forti cõparari possit. Gladiator temere se obiicit piculis: uir fortis nihil sine cã rationabili aggredit. Si nõ erunt. Si talibus carebit cõmodis: ille quem uituperamus eius culpa accidisse dicemus q; semper libidinose ac intemperanter uixerit: cuius rei cã in morbos uarios atq; ægritudies iciderit: nam ut ait Oui. languor & ĩmodice sub nullo iudice somni. Aleaq; & multo tẽpore quassa mero. Eripiũt omnes animo sine uulnere uires. Præter formã. forma excepta: quæ trahi in culpam eius non põt: qui uituperatur si non affuerit: natura. n. ueram pulchritudinem dat nemo sibi ipsi tradit quin & eum cõtẽpsisse laudi ascribitur: ut multis sed spurinæ illi hetrusco p̃cipue quem fama est faciam cicatricibus deturpasse ne placeret contra cultu elegantiore auxisse dedecori dat: Vñ ait ouidius sint pcul a nobis iuuenes ut fœmina compti: sine coli modico forma uirilis amat: Non corporis deformitate fædari animus potest: sed pulchritudine animus corpus ornat: ut ait seneca. Deinde reuertemur &c. dixit iam de cõmodis & incõmodis rerum externarum: deinde corporis: sed commoda & ĩcommoda rerum externarum de quibus præcepit ptim eius tẽporis fuerũt: quod ante homines est: ut natio: patria: genus: partim illius quo homines uiuunt: sed extra ipsos posita ut educatio: nunc uero de rebus externis loquitur: quæ ab ipsis tractantur hominibus: & administrantur. In quibus quemadmodum: & in prioribus animi uirtutes & uitia quæ fuerint consideranda esse dicit: hoc autem quo pacto fiat: supra declaratum est: non enim per se bona sunt: sed sicut ipsis utitur: qui habet laudari aut uituperari posse uidebitur: & sunt infortunæ attributo. Ad extraneas res q̃ administratæ ab homine fuerint quem laudamus. Et in his animi uirtutes: &c. si dicimus diuitem fuisse dicamus liberalem fuisse continentem: aut contra si in potestate fuisse ostendimus iustum ac moderatum: uel contra fuisse ostẽdemus & in singulis huiusmodi externis rebus uirtutem: aut uitium animi consideremus. Diuitiæ an. &c. honeste parasse diuitias laudi datur: Paupertas si negligentia nostra accidit dedecori esse solet: ut in his qui cõsumptis diuitiis quas maiores reliquerunt: ad inopiã redacti sunt. Itẽ q; in pauptate bene uixerit & continens integerq; fuerit p̃cipue laudatur curius & fabricius nã paucis mimisq; contentum esse in laude p̃cipua est. Et Lucanus pauptatem laudat diuitias culpat: cũ ait fœcũda uirorũ paupertas alitur: totoq; accersit orbe: Quo gẽs quæq; pit. Itẽ o uitæ tuta facultas paupis angustiq; lares o munera nondũ intellecta deũ q̃ potestas; quõ se in ptãte habuit: fuerint ne faciles ad eũ aditus priuatorũ: & libere q̃rimoniæ de aliorũ iniuriis: an cõtra clemẽtia an crudelitate usus sit: p̃cio ne & p̃cibus sinerit se corrumpi: uel cõstans integerq; pmanserit. In oratione p lege Manilia a continẽtia humanitate: ac fide: qbus uirtutibus in ptãte cũ esset usus est: mirifice laudat põpeius contra oẽs in. C. Verrẽ libri in eo sunt occupati ut siciliã puinciam a uerre p̃tore expilatã fuisse: & illum in ptãte: turpiter flagitioseq; uixisse ostendunt. Quæ gloriæ: tam priuati hominis gloria est: q̃ eius qui cum ptãte est: considerare ãt solemus: quæ fama excitata sit: ex uera laude an falsa. Nã Gloria est frequẽs fama cũ laude: Si laudabimus: ex uera laude: si uituperabimus ex falsa exortam dicemus. Quæ amicitiæ: cũ bonis ne an cũ malis. Quæ inimicitiæ: Cum hostibus reipu. causa: an cũ amicis cum claris uiris: an cum obscuris & uilibus. Cicero fato suo sibi contigisse inquit: ut quocunq; rempu. perturbarint: se hostem habuerint: & oẽs se reipu. cã suscepisse inimicitias. Quid fortiter: Gloriatur cicero nunq̃ ueritum se inimicos: nunq̃ a dicẽda sẽtentia deterritum: q̃uis manifeste ĩminens uideret piculum. Qua fide: Valerius Maxi. multos enumerat: q ne in piculis quidẽ amicos deseruerunt: & exilium atq; etiã mortẽ subire cũ illis uoluerunt. Quem aium cõtinentem an contra. Si interierit: docet qd agendum sit: cũ defunctũ laudamus: uel uitupamus. Cuiusmõi mors: si laudamus honesto exitu uitam finisse dicemus: si uituperabimus inhonesto: & parem uitæ exitum illi deos dedisse manlius capitolinus cum in suspitionem uenisset affectati regni: ex arce p̃cipitatus fuit. Spu.

Gloria quid

Melius ob idem crimen iussu dictatoris a serullio hala occisus est. Mors ergo illis dedecori fuit: q̃m inhonesta sed & post mortem adiecta ignominia est. Melio: Cuius domus solo æquata est. Mallio cuius prænomen ex familia exemptum est: contra pythagora metaponti mortuo: cum nullus inueniretur dignus: qui illi succederet domus cereri consecrata est. Iunium brutũ auctorem ro. libertatis annũ matronæ luxerunt. Et quã carus oĩbus superior Africanus fuerit mærore funeris: indicatum dicit cicero. Ad oẽs. In rebus externis aĩ uirtutes aut uitia cõsideranda esse dixit. Hic oĩbus rebus in quibus animus hominis cõsideratur: quatuor illas uirtutes: iusticiã: fortitudinẽ: prudentiã: modestiã: applicandas dicit esse. Et ostendendũ quicqd is quẽ laudamus dixerit fecerit: ne iuste: fortiter: prudẽter: modeste: dixisse: & fecisse: cõtra si uitupabimus. Aĩus hoĩs. Quædã sunt in quibus animi pariter: & corpis uis postulatur: ut bellũ: quædam animi tñ uirtutem expetunt: ut reip. administratio tũ ãt ĩ rebus externis: ut diuitiis potestatibꝫ gloria q̃ corpis ut robore forma uelocitate: animus hoĩs consideratur: quõ scilicet homo his rebus usus sit: exempli cã: si in potestate fuit is quem laudamus dicimus suũ cuiq; tribuisse: quod ad iustitiam pertinet: si in bello uersatus est nulla pericula pro reipu. utilitate recusasse: & labores oẽs ꝑpessũ esse: qđ ad fortitudinẽ spectat si ꝓuinciam gubernauit: integrũ cõtinẽtemq; fuisse ostẽdemus: quod modestiæ ẽ: prudentẽ uero demõstrabimus: ut si imparatorẽ laudemus & tutiorem suis in pugna locũ elegisse: aut ab insidiis semper cauisse: aut clãdestina hostium cõsilia ꝑripuisse: dicemus quæ oĩa ad prudentiã ptinẽt: Cice. qcquid a pompeo factum ait: secundũ aliquã harũ uirtutũ factum inquit contra. C. uerrẽ idẽ omnia inique: ignaue: stulte: immodeste fecisse commemorat. Perspicuũ: concludit ꝑ ea quæ dicta sũt: manifestũ dicens esse tres locos eẽ ex qbus ratio omnis laudãdi & uituperãdi trahi possit uirtutũ ac uitiorum animi. Cõmodorũ incõmodorumq; corporis & rerũ externarũ. Ex hac dispositione ordine ac digestione rerum. Si illud etiam &c. si illud monuerimus non in cuiusq; laudem: uel uituperationem omnes superius dictos locos necessario assumi nõ enim contingit: ut in eũ quem laudamus: aut uituperamus omnes ĩcidant: sed eius ẽ q artẽ tradit: oĩa quæ ad artem pertinere possunt inuestigare: ac proponere: is uero qui laudat: uel uituperat: quæ causæ suæ conueniant eligere debet. Aut ita tenuiter: ut si quem laudãdum assumpserimus: qui in una re magnopere excellat: ut in fortitudine aut modestia: & uel in bonis corporis tantum: aut rerũ externarũ in cæteris uero non ita: quæ laudari in eo non poterũt prætermittemus: quæ uero laudari poterunt ea eligemus. Conclusionibus quemadmodum cõcludendũ sit: præcipit. Et breuibus utendum esse cõclusionibus dicit. Quæ per enumerationem fiant: ut breuiter quæ in tota oratiõe dicta sunt colligãtur. Ad exitum causæ in fine causæ: ut si hoc modo cõcludatur: cum tot in hoc homine egregia esse acceperitis: eximiam bellandi scientiam: singularem uirtutem: clarissimã auctoritatẽ egregiã fortunã credite: & uobis ꝑsuadete: nobis a diis immortalibus oblatũ & datũ eẽ: ut hãc rẽp. cõseruet: atq; amplificet: ut nobis ad imitandũ exẽplar sit: quare eũ amemus atq; obseruẽus. Qđ si fecerimus nõ dissimiles illi existimabimur. In ipsa cã: dixit ꝑ enumerationẽ cõcludendũ eẽ: nũc qd in cõfirmatione laudis: uel uitupationis agendũ sit: monet. Et crebras ac breues amplificatiões interponẽdas eẽ ꝑcipit ꝑ locos cões: ut epilogi singularũ argumentationũ: & ipse uirtutes uel uitia. Itẽ geste res amplificent: sed breuiter: ne si lõge fuerint amplificatiões: uel tedio auditores afficiant: uel scurrulis uideat assentatio. Ci. in orone ꝓ põpeio hoc facit: ut cũ ait: qd est: qđ quisq̃ aut dignũ illo: aut nobis nouũ: aut cuiq̃ ĩ auditũ possit afferre. Itẽ ꝓ dii ĩmortales tãta ne unius hoĩs ĩcredibilis ac pene diuina uirtus: tã breui tpe lucẽ afferre reipu. potuit. Itẽ ẽ hæc diuina atq; incredibilis hoĩs uirtus: tota denique illa pars orõnis q̃ laudes cõtinet pompei crebras hẽt amplificatiões: q̃ quid sint superius est declaratum. Per locos cões: quibus in oĩ cã siue laudet: siue uitupet orator uti põt: qcquid est quod amplificetur: siue ad aĩum: siue ad corpus: siue ad res externas ꝑtinet: mõ qđ dr: non uulgare esse ostendat: & in maius extollatur. Nec hoc genus &c. Genus demonstratiuũ ætate Ciceronis per se raro tractabatur: & multi putabant oratorẽ de re dubia tñ dicere debere. Nõdũ .n. impudẽtissima assentatio: q̃ oĩa corrumpit: aĩos hoĩum ingressa erat. Nõdum uiri principes delectari laudibus ceperant quas non merebant: cũq; suas nõ esse intelligerẽt non ẽt affectabant: nullus nisi in capitoliũ iouẽ fortasse panegyricum scripserat: nr̃a tempestate: quod & paulo supius q̃sti sumus: hoc unum genus relictũ est. Siqd tñ in tãta

consecuta. At oẽs aũt res: qbus aĩus hoĩs maxĩe consideraẽ ille quattuor aĩ uirtutes erũt accõmodãdæ: ut si laudabim9: aliud iuste: aliud fortiter: aliud hõeste; aliud prudẽter factũ esse dicam9. Si uitupabim9: alid iniuste: alid ignaue: aliud ĩmodeste: aliud stulte fcm̃ eẽ dicem9. Perspicuũ ẽ iã nimirũ ex hac dispõne queadmodũ sit tractãda: triptita diuisio laudis & uitupationis: si illud ẽt assumpserius nõ necesse eẽ nos oẽs has ꝑtes in laudẽ: aut uitupationem trãsferre: ꝓpea qđ sæpe nõ incidunt: aut ita tenuiter ut nõ sine necessariæ: quapp eas ꝑtes q̃ firmissimæ uidebunẽ legere oportebit: conclusionibus breuibus utemur per numeratione: ad exitũ causę ipsa causa crebras: & breues amplificationes interponere oportebit per locos communes: nec hoc genus causę: eo quod raro accidat in uita: negligentius cõmendãdum est: neq; id quod uideri potest accidere: ut faciendum sit aliquando non oportet uelle q̃ cõmodissime põt facere: & si sepati hęc cã min9

rerum mutatione prisci illius decoris superesse potest. Cur autem hoc genus & si raro per se tractatur contẽnendum minime sit. Cicero docet: & quia inquit accidere potest: ut aliquando separatim tractetur: tenenda eius ratio est: & quia in iudicialibus & deliberatiuis incidit causis: non enim defenditur quisquam: qui non laudetur: nec accusatur: qui non uituperetur: est itaq cum utroq genere coniunctum: hoc demonstratiuum genus. Iudicialibus: ut in libris contra. C. uerrem in quibus uerres uituperatur: & in oratione pro flacco: ubi testes athenienses laudant. Deliberatiuis: ut in oratione pro pompeio: ubi pompeius cõmendatur: q̃uis principale causæ genus deliberatiuũ sit. Sæpe: ut in uarinianũ testẽ: q tota orõne uituperat. Nũc absoluta &c. Absoluta inuẽtione: q in sex ptes oratiõis cõsumit: exordiũ: narrationẽ: diuisionẽ: confirmationẽ: confutationem: & cõclusionẽ: ad dispõnem accedit: nec. n. satis est inuenias: q exordieris: q narres: quæ diuides: q cõfirmes: quæ confutes: & quæ cõcludas: nisi singula suo loco: atq ordine quẽadmodũ res postulat collocentur: transitiõe aũt utit: breuiter qbus de rebus dixerit exponens: & qbus de rebus dicturus sit ostendens. Difficillima: ideoq prima in ordine: qm̃ difficillima: de difficillimis ãt prius tractat Ci. Perpolita: pfecta & absoluta: translatio est a fabris: q operi sũmá manum imponentes: perpoliunt. Ad oẽ genus causæ docuit quõ inuẽire possimus in genere iudiciali: deliberatiuo: & demõstratiuo: & ea ex qbus facere mus exordium: & cæteras orationis partes. Ad cæteras partes &c. pronunciationẽ & memoriam.

Voniã dispõ &c. diffinitionem reperit dispõnis: q ẽ li. I. cũ sic diffinit. dispõ ẽ ordo & distributio reũ q demõstrat qd qbus locis sit collocãdũ ẽ: ãt diffinitio ab affectu: ita. n. res describit: ut qd efficiat: ostendat. Certo ordine: qd nisi fiat memoria pturbabit. Quidq: unaquæq res inuenta. Videndum est &c. qm̃ rõ est diuersa ut uno mõ disponere utile sp nõ sit. Genera dispositionũ &c. duplicẽ dicit eẽ dispositionẽ: naturalem: alterã: quæ ab arte pficiscitur: alteram artificialem quæ ad casum temporis accõmodata est: & oratoris iudicio relinquitur: ut consideret ipse qd primo: quid secundo loco: qd deinceps dicat: artis ordo ille est: ut primo exordiamur: secundo narremus: tertio dispo namus: quarto cõfirmemus: quinto cõfutemus: ultimo concludamus: sed hunc ordinẽ causæ difficultas aut aliqua puertit necessitas. Quinti. lib. vii. de diuisione multa pcipit: quam mirifice laudat: inuentionẽ absq ea nihil oĩo ualere dicens: idẽ ait meminerimus ipsam dispositionem plerumq utilitate mutari: nec eundẽ semper qstionem primum ab utraq pte tractandam: idq exemplo probat demosthenis pro Ctesiphõte. Ad casum tpis: ad id qd tps affert: sæpe. n. accidit: ut ordo uel seruari nõ possit: uel si seruetur utile nõ sit. Itẽ ex institutione &c. nõ solũ inqt in ptibus oratiõis principalibus dispõ adhibẽda est: sed ẽt in singulis argumẽtatiõibus: qbus utimur in confirmatione: & cõfutatiõe ut ille seruet ordo: q de argumẽtatiõis ptibus li. ii. traditus ẽ: ut primo loco sit propõ: & eã deinceps cæteræ sequant ptes. Hæc igit &c. ex his q dixit conclusionẽ elicit dicẽs dispõnem hanc q ab arte pficiscitur eiusmodi eẽ: ut in orõnibus: & singulis argumẽtationibus eaq ptes suo ordine digerant & tractent. Est ãt &c. Accidit tps: ut ordo naturalis mutandus necessario sit: sicuti ex quintiliani ẽt auctoritate ostensum est: qui ait certa uia tradi in oẽs materias dispõnem nõ posse: cũ infinite sint litiũ formæ fuerint: futuræq sint: & tot seculis nulla reperta sit cã: quæ esset tota alteri similis: quare idẽ ait sapiat oportet orator: & uigilet: & inueniat: & iudicet: & cõsilium a seipso petat: Cic. p Milone dicens: & Ilioneus apud Vir. lib. I. æneidos confutatione ut ante docuimus prius utitur q narratione: quod nisi uterq secutus esset: iratos & aduersos auditores hñissent egit idem Orpheus apud Ouidiũ: cũ ad inferos descendisset: dixit. n. q obiici poterant: priusq narraret: ueni sibi ut cerbaq abduceres: quod hercules fecit nõ ueni: ut hoc cõmitterem: sed uxor euridice nup fato sũcta ueniendi cã sui: sic autẽ exordit. Oppositi sub terra numina mũdi in quẽ decidimus qcqd mortale creamur

sępe tractetur: at in cãis iudicialibus: & i deliberatiuis sæpe magnæ ptes uersant laudis aut uitupationis quare i hoc quoq genere cãæ nõ nihil idustriæ cõferendũ putam9: nũc absoluta nobis difficillima pte rhetoricæ: hoc ẽ inuẽtione ppolita: atq ad oẽ causę genus accõmodata tempus est ad cæteras partes orõnis proficisci: deinceps igitur de dispõne dicemus.

De dispositione.

Voniã dispõ ẽ: p quã illa: q inuenimus in ordinẽ redigimus: ut certo qdq loco pnũciem9: uidẽdũ ẽ cuiusmõi rõnẽ i disponẽdo haberẽ cõueniat: genera dispõnũ sunt duo: unum ab institutione artis pfectũ: alterũ ad cãm tpis accõmodatũ: Ex institutiõe artis disponẽus cũ sequemur eã pręceptionẽ quã in prio libro exposuim9 hoc ẽ: ut utamur principio narratiõe: diuisione: & confirmatiõe: cõfutatione: cõclusiõe: & hunc ordinẽ quẽadmodũ pceptũ est añ: in dicẽdo sequamur. Itẽ ex institutione artis nõ mõ totas cãs p orationẽ: sed per singulas quoq argumẽtationes disponemus: quẽadmodũ in secundo libro docuimus: id ẽ expositionẽ: rationẽ: cõfirmationẽ rationis: exornationẽ: cõplexionem. Hæc igitur duplex dispõ est: una p orationes: altera per argumentationes ab institutiõe artis profecta. Est ãt alia dispõ: quę cũ ab ordiẽ artificioso recedendum est oratoris iudicio ad

exordium statim confutatio sequtur:non huc ut opaca uiderem tartara descēdi:nec uti uillosa collubris torua medusci uincirem guttura monstri diffiniuit igitur quid dispositio sit:q̄ licet ab arte nō pficiscatur artificiose tñ tractāda est;ideoq3 artificialis appellatur. Vt si a narratione:omisso principio. Aut ab aliqua firmissima argumentatione:ut a firma aliqua argumentatione initium faciamus;orationis nostræ:quæ auditoribus ostē dat nos habere aliquid quo causam nostram corroboremus: hoc quando accidat quid fieri necesse sit paulo post dicet. Aut a litterarum:si forte litteræ extent:quæ causam nostram iuuare possint:ut si quis Lentulum accuset:q3 allobrogū legatos ad cōiurationē inuita/uerit:& litteras ab eo legatis missas habeat:cum litteris.n.capti fuerunt:ab earum recitatiōe incipere po/terit. Secundū post. Cōfirmatione utamur: quod cicero facit in oratione pro planco:ambitus a laterē/si accusato:nam quia causa nota erat iudicibus: qm̄ ante exposita:statim post exordium confirmatio se/cuta est;non semper autem utendum narratione est ut ait Cicero:libro de oratore: & qñ utendum sit idē consilii esse ait. Nisi causa posita;quādo uel accidat: ipse declarat. Nam si uehementer: docet qbus tpi/bus naturalis ordo mutādus sit. Obtusæ:uelut hebetate nimio audiendi fastidio obtundere est sæpius repetēdo:eadem dicere translatiōe a fabris sumpta: qui sæpe repetunt tūdendo aliquid malleo:& idē obtundunt ac hebetant:terentius obtundis:tam & si ītelligo. Animi defatigati:longa oratione: & accla-matione eius q prior dixit:quid autem agendū sit:cū fessi audiēdo:iudices sunt lib.i.docuit. Aut a narratiōe.prohœmium apud iudicem priusq̄ cām cogno/uerit prodest:ut ait quintilianus; q secundo loco di-cunt:abstinere ab eo possunt:& statim a narratiōe incipere. Aut ab aliqua firmissima argumentatione: hoc ē firmissimo causæ nr̄æ adiumento:qđ in oratione pro Qu.ligario a Cice.est factum:nam cū difficilis apud cæsarem qui ligario uehemēter iratus erat: defensio esset:a duobus causæ adiumētis tanq̄ a fir-missima incipit argumētatiōe.Obiectū prius crimen per ironiā:quam merito quītilianus diuinā appellat: confitet:deinde relatiōe utitur criminis :nec abfuis/se a ligarii peccato accusatorē tuberonem ostēdit:ut pscribere clam cæsari uideatur ;ueniā ligario suppli/canti danda esse cū eius accusatori in simili crie data sit. Deinde si cōmodum &c.quoniam si apparatum ad audiendū uideremus auditorem:siue a narratione inciperemus; siue a firmissima argumentatione redire ad exordium necesse non esset:sed si minus adhuc dispositus uideretur:sensim ad exordii proprietates rede-undum esset:hac enim causa exordimur:ut ad audiendum disponamus. Si causa nostra:tunc cū difficultatem habet & displicet auditoribus: qm̄ per eum qui ante dixit:persuasi sunt. Si narratio :cum narratio probabilis non est:nec principio pp causæ difficultatē uti licet:ab aliqua argumentatione incipiendum pcipit:quod ipse fecit in oratione pro Qu.ligario:ut dictum est. His translationibus. Concludit :translationes autē dicit ut a suo loco ad alium partes orationis transferantur & ubi exordium esse debet:illic narratio fit:aut cōfutatio uel confirmatio. In confirmatione:docet nūc quo ordine argumentationes collocandæ sint:in cōfirmatione & confutatione:argumentorum;ut supra dictū est:alia uerisimilia:alia probabilia:alia necessaria .Quæ firmissi/ma sunt;& uix refelli uidentur posse:ea in principio & in fine collocari pcipit :infirma uero in medio poni uult qui ordo ex homerica aciei dispositione sumptus est:quam nestor his uersibus sic instruxisse uisus est: ιππηασ μὲν πρωτα σὺν ἵπποισιν και ὀχεσφιν πεζοὺσ δ᾽ ἐξόπιθεν στῆσεν πολεασ τε καὶ ἐσθλοὺσ ερκοσ ἔμεν πολεμοιο:κακοὺσ δ᾽ ἐσ μέσσον ἔλασσεν ὄφρα καὶ οὐκ ἐθελωντυσ ἀναγκαίη πολεμιζοι.Celsus ita sensit:ut ī principio quidem firma ponerentur argumenta:sed in fine firmissima in medio imbecilliora. Nā initio monēdus ē iudex:summo ipellendus ut ait Quinti. Firmissimas argu.quod apud ouidiū aiax fecit cū ulysse.n.de achillis armis contendens:quæ tali dari debere oraculum responderat:qualis fuerat qui gessit.Firmissima in prin/cipio collocauit argumenta dicens & nobilitate & sanguine præferendum Vlyxi esse ; quoniam frater esset: in fine uero arma uiri fortis medios mittantur in agros:inde iubere peti referentem ornate relatis: in medio multa posuit minus ualida argumenta ; idem & Vlysses respondens egit. Nam firmissima illa aiacis argu-menta firmissimis; tum in principio ; tum in fine dissoluit argumentis cum ait : sed enim quia rettulit aiax

tempus accommodatur: ut si a narratione dicere incipiēus: aut ab aliq̄ firmissima argumētatione: aut aliquarum rerū recitatione: aut si secuudum principium confirmatione utamur: deinde narratione: aut si quam huiusmodi p/mutationem ordinis faciamus: Quorum nihil nisi causa postulet fieri oportebit: Nam si uehementer aures auditorum obtusæ uidebū/tur: atq3 animi defatigati ab aduersariis multitudine uerborum. Commode poterimus prīcipio supersedere: & exordiri causam aut a narratione aut aliqua firmissima argumentatiōe. Deinde si commodum erit: quia non semper necesse est principii sententiam reuerti licebit: si causa nostra magnam difficultatem uidebi/tur habere: ut nemo æquo animo possit audi/re principium: a narratione incœperimus ad principii sententiam reuertemur. Si narratio parum probabilis ē: exordiemur ab aliqua firma argumentatione: his commutationibus: & translationibus sępe uti necesse est. Quū ipsa res artificiosā dispositioné artificiose cōmu/tare cogit. In confirmatione & confutatiōe argumentationū dispositiones huiusmōi haberi conuenit firmissimas argumētatiōes ī primis

obtūdo

esse iouis pronepos nostri quoq; sanguinis auctor iuppiter est: totidemq; gradus discamus ab illo ostendit ãt nobiliorem se esse ꝙ mater a Mercurio sit. In fine sic inquit: tibi dextra bello utilis: ingenium est qđ eget moderamine nostro: tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum. Eligit Atrides: tu tantum corpore prodes. Nos animo quantoq; ratem qui temperat ante it. Remigis officium quanto dux milite maior tantum ego te supero: nec non ĩ corpore nostro pectora sunt potiora manu: uigor omnis in illis. Mediocres: uidelicet quæ uerisimiles sint uel probabiles. Neq; inutiles ad dicẽdum: quia quæ singula aliquid per se efficere non possũt: cõgregata possunt. Nam statim renarrata &c. Ratio est cur in principio firmissime argumentationes ponendæ sint. Causa confirmari &c. quæ aut difficilis per se uidebatur esse: uel quam eius qui ante dixit difficilem accusatio reddidit: & si pro reo dicius grauissimum quidq; primo monendum est: ne illud spectans iudex: reliquorum defensioni sit auersior. Et quoniam nuperrime &c. Nunc quare in fine firmissima argumenta collocari debeant ostendit: quia quod recenter dictum est auditor tenacius meminit quã quod in principio uel in medio dictum fuerit.

Hæc dispositio &c. non aliter inquit oratio sic istructa argumentationibus uictoriam oratori in foro cõparat: q̄ imperatori bene ordinatus exercitus.

PRonunciatiõem &c. Duas absoluit integrales rhetoricæ partes: inuẽtionem: & dispositiõem tertiam aggreditur: quæ pronunciatio ẽ: de qua prius q̄ præcepta det præfatur: plurimum ex toto artificio ualere ostẽdẽs.

Nam sicut inquit: quod unum de quinque partibus rhetoricæ integralibus plus cæteris partibus ualeat dicere: non ausim: ita nec in sola pronunciatiõe maximam utilitatem esse affirmauerim: sed sicut sola prõnciatio sine cæteris partibus nihil prodest: ita sine pronunciatione cæteræ partes minus ualẽt. Attentum facit lectorem: cum sine pronunciatione artem esse non posse ostendit: quæ miram quandã uim ac potestatem in orationibus habet: ut ait Quintilianus: Nec.n. tam refert qualia sint: quæ intra nosmet ipsos composuimus: quam quomodo efferantur. Nã ita quisq;: ut audit mouetur asseueratione dicentis: & affectus omnes languescunt: nisi uoce uultu: & totius prope corporis habitu inardescunt: & uel mediocris oratio uiribus actiõis cõmendata: plus habet momenti: q̄ optima quæ eadem illa destituta sit demosthenes quid esset in toto opere dicendi primum interrogatus: pronunciationi palmam dedit: eidemq; secundum ac tertium locum: donec ab eo quæri desitum est: ut eam uideri possit non præcipuam: sed solam iudicasse: ipse dilignetissime pronunciationis apđ Andronicum hyppocritam studuit. Et admirãtibus eius orationem rhodis: exul Aeschines qui recitabat: q̄uis hostis merito dixisse fertur: quid si ipsam bestiã audiuissetis? Valerius Maximus capite de prõnciatione in demosthene inquit magna pars demosthenis abest: ꝙ legitur: adolescẽs hæc præcepta scripsit. M. Cicero: idem.n. postea unam in dicendo actionem dominari putauit: quantum autem ualeat etiam hortensii argumento colligit Quintilianus: nam ille quoad uixit. Secundus habitus est: scripta eius ad posteros ñ peruenerunt: ut appareat: tantum cũ diceret: placuisse. Multi maxime utilẽ &c. ut demosthenes. Quod unũ quoniam omnes partes prosunt: & si una abest: orator esse non potest. Nec egregiæ: precipue excellenter.

Sola: sine reliquis partibus: ut ea sola plus q̄ cæteræ ualeat. Multum tamen pronunciationi tribuit Cicero: cum solam reliquis quattuor conferat partibus: & si dicit maximam utilitatem in pronunciatione sola esse se non confirmaturum: concinnæ cõgruæ, consonantes. Quare cum pronunciatio nihil sine cæteris partibus ualeat; nec ille prodesse sine pronunciatione quicq̄ possint: tota inquit res diligentius considerãda est: de qua nullus accurate

& in posteris causæ partibus collocare: mediocres & neq; inutiles ad dicendum neq; necessarias ad probãdum: quæ si separatim ac singulæ dicantur infirmæ sint: cum cæteris coniunctæ fiunt firmæ & probabiles interponi & in medio collocari oportet: nam re narrata stati expectat animus auditoris ex qua re causa cõfirmari possit: qua propter continuo firmam aliquam oportet inferre argumentatiõem: & quoniam nuperrime dictum facile memoriæ mandatur utile est cum dicere desinamus recẽtem aliquam relinquere in animis auditorum bene firmã argumẽtationẽ. Hæc dispositio locorũ tanq̄ istructio militũ facillime ĩ dicẽdo: sicut illa ĩ pugnãdo parere poterit uictoriã.

De pronunciatione.

PRonunciationem multi maxime utilem oratori dixerunt esse & ad persuadendum plurimũ ualere: nos quidem unam de quinq; rebus plurimum posse nõ facile dixerimus: nec egregie magnam esse utilitatem in pronunciatione sola audacter confirmauerimus: nam cõmodæ inuentiones & cõcinnæ uerborum elocutiones: & partium artificiosæ dispositiones: & horum omnium diligens memoria: sine pronunciatione: non plus q̄ sine his rebus pronunciatio sola ualere potuit. Quare: quia nemo de ea re diligenter scripsit: namq; omnes uix putarunt posse de uoce: gestu: dilucide scribi: cum hæres ad sensus nostros pertinerẽt: & quia magnopore nobis

lus accurate scripsit:qm̄ multi non posse a pte scribi de uoce:uultu & gestu existimauerunt: ratio autem est: qm̄ rerum oium q̄dam ad intelligētiam:q̄dam ad sensum referuntur:ille ad intelligentiam spectant: q̄ doceri uerbis possunt:ut grāmatica:rhetorica:illæ uero ad sensū:quas uerbis docere satis nō est:nisi alicui ex qnque sensibus subiiciantur:ut citharizare:canere:quarū rerum disciplina sensu certe:& actu continetur:hmōi est pronūciatio:quæ tū ad iustū respicit:ut uarius corporis motus:tū ad auditum:ut uox remissa mediocris:intensa:cū igitur magis sensu q̄ intelligentia pcipiatur pronūciatio nō ab re uix posse de ea dilucide scribi arbitrati sūt.

Ad dicendum pars ipsa comparanda est: nō negligenter uidetur tota res cconsideranda. Diuiditur igitur pronunciatio in uocis figurā & corporis motū figura uocis est quæ suum quē dam possidet hītum ratione: & industria comparatum: ea diuiditur in tres partes: magnitudinem: fortitudinem: mollitudinem: magnitudinem uocis maxime natura cōparat: nō nihil auget: sed maxime conseruat accuratio: firmitudinē uocis maxime natura cōparat non nihil adauget: & maxīe cōseruat exercitatio declamatiōis mollitudinem uocis: hoc est ut eā torquere ꝓ nostro cōmodo possimus maxīe faciet exercitatio declamationis: Quapropter de magnitudine uocis & firmitudinis parte: quoniā altera cura: altera natura comparatur nihil ad nos attinet commonere nisi ut ab his qui non inscii sunt eius artificii ratio curandæ uocis petatur: de ea parte firmitudinis quę conseruatur ratione declamationis: & de mollitudine uocis: quę maxime necessaria est oratori: quomodo ea quoq; moderatione declamationis comparetur dicendum uidetur: firmā igitur quāmaxime poterimus in dicēdo uocē conser

Diuiditur &c. Quītilianus pronunciationē a plerisq; actionē uocari dicit: sed prius nomēa uoce: sequens a gestu accipe: Cicero actionē alias quasi sermonem alias eloquentiam quandā corporis uocat: utrumq; tū appellatione indifferenter uti licet. In uocis figuram: & pronunciatio appellatur. Corporis motu: & actio nominatur: pnunciationis āt repetit diffinitionē quæ primo li. est & uox quædā ad auditū: motus corporis ad uisum refert. Figura uocis &c. omnis huius artificii uis ī duabus rebus posita ē uoce & gestu quorū altera aures mouet alter oculos p quos duos sensus omnis ad animum affectus penetrat. de uocis figura prius loquitur quam in tres diuidit partes nihil aūt aliud est: q̄ uocis q̄litas & triplex est remissa mediocris ītensa: quæ qualitates uocis rei de qua loquimur accōmodantur: Alia. n. materia remissā: alia mediocrem: alia intensam uocem postulat: ut infra docebitur. Habitum qualitatē: q̄ ab eo remoueri facile nō pōt. Comparatum: acquisitū. Ratione & industria ratio ad p̄cepta refert: industria ad exercitationē oia p̄cepta in ratione posita sunt: industria diligentia hominis: ac exercitatōe comphendit: & tñ q̄dem p̄ceptorū sine exercitatiōe parū ualet: illud ante oia intelligi debet ei hæc p̄cepta tradi: cui non frustra p̄cipit: sunt. n. quidam ita inepti natura & tantis p̄muntur oris atq; corporis incōmodis: ut nihil omnino hæc p̄cepta pfutura illis sint. demosthenes tñ q primam rhetoricæ litteram pronunciare non poterat id exercitatione cōsecutus est ut ēt optime pnunciauerit: lōq; de eo ingt Valerius max. Aliū natura fecit: aliū exercitatio reddidit: naturalis igit uos instrui & pfici hac arte poterit: nihil. n. pfectum esse ingt Quītilianus: nisi ubi natura cura iuuat. Magnitudinē uocis &c. natura uocis: ut Quītilianus ait: quātitate & q̄litate spectat: quātitas simplicior est: aut. n. grandis ē: aut exigua: aut mediocris q̄litas magis uaria est: candida: fusca: plena: exilis: leuis: aspera: cōtracta: fusa: dura: flexibilis: clara: obtusa. Cōparat natura. Siqs. n. exilē nimiū natura uocē habuerit n̄ facile uirilē: & plenā cōparare poterit. Non nihil &c. uocis magnitudinē dicit nō nihil augeri cura: sed eadē cōseruari: curā āt eā intelligit: q̄ a medico adhibetur: ut ambulatio: unctio ueneris abstinentia facilis ciborum digestio quā frugalitas præstat: p̄terea fauces ītegræ: id est molles: ac lenes quarum uitio & frangitur: & obscuratur: & exasperatur: & scinditur uox. Firmitudinē uocis &c. Vt magnitudo sic & firmitudo uocis a natura est: quā ad auget exercitatio: & eadē cōseruat silentio. n. subsidit uox: cōsuetudie firmatur: q̄ difficultas ois leuatur: q; nisi in assidua fuerit exercitatiōe quādo aliqn̄ dicēdū erit: insolitū laborē recusabit. Genus āt exercitatiōis optimū dicit Quītilianus: qđ operi simillimū sit & dicendū quottidie sicut agimus. Ci. declamare p̄cipit qđ ē exerceri in fictis thematibus q̄ proposita idē appellat. Mollitudinē &c. Et hanc maxīe ait declamatiōis haberi exercitatiōe. Torquere flectere ab intensa ad remissum: & retro a graui ad acutā ab inflata: ad lenem. Quapropter: quādoqdē ingt magnitudo uocis materia cōparatur & medicorū cura cōseruatur. Firmitudo tū natura: tū cura ēt ipsa cōparatur de ipsa magnitudine: & ea pte firmitudinis: q̄ natura cōparatur: qm̄ natura in nr̄a ptāte nō est: nihil attinet dicere: de parte firmitudinis quæ exercitatiōe declamatiōis seruatur: & de mollitudine: q̄ necessaria est oratori dicendum uidetur. Cura medicorum: qui præcipiūt qbus uti rebus: & a quibus abstinere debeamus. Nihil ad nos attinet: sed ad medicos tm̄. Res. n. cōis ē. in prōptu: & ueluti ī cōi posita: & tā tibi: q̄ mihi nota potes. n. medicos adire: q tibi qua rōne conseruare magnitudinē & firmitudinē uocis possis: ostendent. Quæ maxie est necessaria: qm̄ pro q̄litate materiæ uarianda pronunciatio est: ut modo leui: mō irata: modo acuta: modo graui utamur. Moderatione declamatiōis. Efficit. n. declamatio: ut modum adhibeamus uoci: ut eam p qualitate ut dictum est: materiæ molliamus ac flectamus. Firmam uocē &c. a pte īcipit firmitudinis quæ cura cō

Ratio Industria

uare: si quã maxĩe sedata: dep̃ssa uoce principia dicem9: nã lædunt arteriç: si antequã uox bene p̃mulsa est acri clamore cõpleant: & interuallis longioribus uti cõueniet: recreat. n. spiritu uox & arteriç cõticendo requiescũt: & continuũ clamorẽ omittere & ad sermonẽ redire oportet p̃iter. cõmutatiões. n. faciunt: ut nullo genere uocis effuso in oĩ uoce integri simus: & acutas uocis exclamationes uitare debemus: Ictus enim fit: & uulnerantur arteriç acuta: atq; extenuata nimis acclamatione: & siquis splendor est uocis consumitur uno clamore uniuersus & uno spiritu cõtinet mul ta dicere cõuenit in extrema orõne: fauces. n.

paraf: & quõ in oratore cõseruari possit: ostẽdit: si. s. nõ a cõtentiõe: sed maxĩe remissa uoce icipiamus. Nam si a principio sedata fuerit p̃nunciatio: ad finẽ usq; cõseruabit: si a cõtentiõe incipiet: ut auditoribus grata minie erit sic p̃nunciãri oberit plurimũ: rõnemq; subiungit. Firmã ne deficiãus: & in media orõne debilitamus. Si q̃ maxime sedata &c. Docet quo pacto in pricipio: in medio & fine orõnis p̃nunciare debeamus: ut firmã uocem p oĩa cõseruemus q̃ ultra uires: qđ qntilianus inqt: urgẽda nõ est: nã & suffocata sæpe: & maiore nixu minus clara est: & interi elisa in illũ sonũ erumpit: cui græci nomẽ a gallorũ imaturo cantu dederũt. Principia dicẽus &c. hoc est exordiemur: principio beniuolus auditor reddif. Vox aũt leuis: mollis: & submissa ad cõparandã ualet beniuolẽtiã: auctore qntiliano: idẽ ait clamose dicere insanũ eẽ. Aiaxq magis dicere nõ uetat: q̃ facere apud Oui. a cõtentiõe icœpit: ut ipsa flati indicat orõ: agimus p Iuppiter añ rates cãm: & mecũ cõfertur ulysses i cõtra q̃ leni & submissa uoce ulysses usus sit facile q dẽ cognoscit. si mea cũ uestris ualuisset uota pelasgi. nõ foret ãbiguus tãti certamis hæres. Sedata: nõ celeri: ut utamur interuallis. Depræssa: remissa: & humili: nõ autẽ intensa. Nã lædũtur &c. physicã tangit rõnẽ: qui a contentiõe: & clamore incipit: fieri raucus solet: arteriæ. n. subito incalescũt: & exasperant: nec uox: sed mẽbrũ qua sp̃us transmeat corrũpit: ut in q̃stionibus inqt Aristoteles: & rauci sunt uoce corrupta: nõ q sp̃us uitiatus ẽ: qui uocẽ afformat: sed q exasperata arteria est q̃ uehementi concalefactione exaspetari solita est. Quãobrẽ nec q febriunt: neq; qui uehementer febrierũt: stati cũ febris cessauit cantare q̃unt: sũt. n. asperis nimio calore faucibus: q̃ si sedata utimur orõne: paulati incalescũt: & insuescũt p̃nunciatiõi: ut tollere uocẽ: &

Vena Arteria

clamore ẽt in media dictiõe: atq; in fine uocis uti liceat: arteria ãt & uena qd sint: & quõ differant: docet a Gellius li. xviii. capite. x. dicẽs uenã esse cõceptaculũ sanguis mixti cõfusiq; cũ spiritu naturali in quo plus ẽ sanguinis: minus sp̃us: arteriã uero esse cõceptaculũ sp̃us naturalis mixti confusiq; cũ sanguine in quo plus sp̃us est minus sanguis dr̃ ãt arteria ab eo q ταρατὸν ἄερα hic p fistula illa accipit p quã a pulmone plenus & integer spiritus egredif. ex quo cũ aerẽ tãgit: uox formaf: has arterias de qbus loqtur ci. Vir. descripsit: cũ ait: udæ uocis iter: nã uda arteria ẽ q̃ sp̃ũm hẽt mixtũ cõfusumq; cũ sanguine: ut est dictũ. Permulsa: lenita: mitigata: paulati: calefacta. Acri magno & uehemẽti. Et interuallis: scđm est p̃ceptũ: ut nõ uno tenore p̃nũciemus: sed interuallis utamur: hoc est mora & spatio ẽt longiore: ut sp̃us & arterie recreent: & ut p̃nunciatiõi sufficere possimus. accidit. n. iis q sub uno spiritu mĩta p̃nũciare uolũt: ut eorũ uox suffocef & suprimaf: sunt igif distinctiones faciendæ: & incipiendũ ac desinendũ: Vt quanq̃ mihi frequẽs cõspectus uf multo iocũdissimus: hic paululũ subsistendũ est: deĩde p̃sequẽdũ: hic ãt locus ad agendũ ãplissimus: ad dicendũ ornatissimus uisus est qrites & hic suspendẽda uox est: idq; deinceps faciendũ ut mẽbra poscũt: & p̃iodi orõnis. Meminerimus tñ: non tanta mora utendũ eẽ ut nr̃æ uideamr orõnis obliti & dũ eã ad memoriã reuocẽus diu cõsistamus solẽtes: quo nihil est deformius. Recreaf. n. sp̃us: q nunq̃ uitiaf: nisi uitiata arteria fuerit p quã emittif. Reticẽdo eo ipa

Contentio quid Sermo

tio quo reticeemus. Et cõtinuũ clamorẽ &c. aliud p̃ceptũ qđ magis ad cõfirmationẽ: & cõfutatiõnẽ quã ad cæteras orõnis p̃tes pertinet. Nã cõtentiõe cõfirmãtes & cõfutantes utimur ea sic a cice. paulo post diffinit. Cõtentio est orõ acris ad cõfirmandũ & cõfutandũ accõmodata: sermo uero est orõ remissa quotidianæ finitia locutioni ad cõtentionẽ: itaq; quæ p exclamatiõnẽ fit: ad sermonẽ transeundũ p̃cipit: q per remissionem fit. sed illud obseruandum est: ut quotiens contentione uteris: uehementia utaris: & sic captum teneas auditoris aium: ut respirare non sinas: hæc autem argumentandi ui & ut sic loquar impẽssura usus cũ fueris ad sermonẽ transeas oportebit: ars autem uariandi gratiam p̃bet: renouat autes: & dicentem ipsa laboris mutatiõe reficit: ut standi: ambulandi: sedendi: iacendi: uices sunt: nihilq; eorum pati diu possumus. Auctor quintiliãus. Cicero in diuina pro Milone oratione: cum contentione usus esset: ad sermonem uenit: cum ad iudices conuersus inquit. P. Clodii p̃turam non sine maximo rerum nouarum metu p̃poni solitam esse uidebatis &c. Ilioneus quoq; apud Vir. a cõtentiõe ad sermonem descendit: nam cum dixisset: quod genus hoc hominũ &c. statim subdidit si genus humanũ & mortalia temnitis arma &c. Commutatiões: ratio est qm̃ commutatio uocem conseruat stabilem. Omni uoce: modo intensa: modo remissa: modo medioeri. Effuso emisso. Integri firmi nõ debilitari. Et acutus aliud p̃ceptum ne acuta nimis utamur exclamatione quoniã soni ictu arteriæ uerberantur: & splendorem uoci auferunt. Atq; ut ait Quint. neq; grauissimus in musica sonus: neq; acutissimus orationibus conuenit. Splendor. Conuenit. n. splendidam & claram uocem esse non ãt raucam. Vno clamore: nimium acutæ uocis. Et uno spiritu: aliud p̃ceptum ne multa simul dicamus: anteq̃ respiremus: nisi in ultima orationis parte: ubi cum per enumerationem concludimus uno spiritu multa pronuncianda sũt: quando nota iam sunt auditori & fieri facile potest: paulatim iam calefactis in reliqua oratione faucibus.

Calefiunt

Calefiunt longa pronũciatione. Cõplentur spiritu. Varie modo intense:mõ mediocriter: mõ remisse. Constanté:ut deficere nõ possit:ex eo.n.ꝙ uaria in reliq̃ ōone uoce usi sumus:stabilem & æquabilẽ in fine retinemus. Quæ ãt in fine uelut uno spiritu ab oratore dicũtur uehementius auditorem mouent. Sæpe ostendit ꝑcepta quæ superius dedit: non ad cõseruandam tñ uocis firmitudinem sed ad delectationẽ etiam ptinere: & hoc ut ita esse ostẽdat oĩa reperit q̃ superius ꝑcepit: ex quo nos plurimũ dicit debere naturæ q̃ effecit: ut q̃ utilia sunt: delectent ẽt qđ uerũ fiet naturæ opa intuenti. Gratia debeẽ ut ei grati simus:& debeamus.

calefiũt:& arterię cõplentur: & uox quę uarie tractata ẽ: reducit in quẽdã sonũ æquabilẽ: atq; cõstãtem. Quia uero sępe rerũ naturę gratia quędam iure debeẽ: uelut accidit in hac re: nã hoc diximus ad uocẽ seruãdã ꝓdesse. Idem attinet ad suauitatẽ ꝓnuntiatiõis: ut qđ natura uoci ꝓsit. Idẽ uolũtate auditoris probetur: utile ẽ ad firmitudinẽ uocis sedata uox in principio: qd.n. in suauius q̃ clamor ĩ exordio cãę: interualla uocẽ cõfirmãt eadẽ sentẽtias cõcinniores diuisione reddũt & auditori spatiũ cogitãdi relinquũt: cõseruat uocẽ cotinui clamoris remissio: & auditorẽ qdẽ maxime delectat uarietas & sermõe animũ eius retinet & exsuscitat clamore acuta exclamatio uocem & fauces uulnerat: eadẽ lędit auditorẽ habet.n. qdã illiberale: & ad muliebrẽ potius uociferationẽ: q̃ ad uirilẽ dignitatẽ in dicẽdo accõmodatũ ĩ extrema oratione cõtinẽs uox remedio est: uoci. Quid hęc eadem nõne animũ uehemẽtissime calefacit auditoris in totius cõclusione causæ. Quoniã igiẽ res eędẽ uocis firmitudini: & ꝓnũciatiõis suauitati ꝓsunt: de utraq; re simul erit in pręsentia dcm̃ est de firmitudine quę uisa sunt: & de suauitate quę coniuncta fuerunt cętera suo loco post dicemus.

❡ De uocis mollitudine.

MOllitudo igiẽ uocis: qm̃ oĩs ad rhetoris pręceptionẽ ptinet diligẽtius nobis cõsiderãda ẽ eam diuidim⁹ in sermonẽ: cõtentionẽ & amplificationẽ: sermo est oratio remissa & finita quotidianę locutioni:

mus. Voluntate auditoris. Quoniã auditor optĩa delectaẽ pronũciatiõe: & illã ꝓbat. Vtile est primũ reperit ꝑceptũ: & hoc.s. delectat auditorẽ ut clamor inutilis ẽ oratoris & auditori plurimũ displicet. Interualla s̃m ꝑceptũ. Cõcinniores, aptiores: cõsonãtiores: & magis congruas. Conseruat tertium præceptum de uariatione. Retinet docentur.n. sermone & mouenẽ: clamore incitanẽ ad indignationem. Acuta: quartũ præceptum. Ad muliebrẽ uoci: leui .n. ex causa uociferari femina consueuit: unde illud est: & femineo ululatu tecta replent. In extrema: quintum præceptum. Continẽs: equalis te uno spiritu ꝓlata. Remedio ẽ uoci: uocis firmitudinẽ cõseruat. Quoniam res: concludit & transitione utitur.

MOllitudo uocis &c. De uocis firmitudine quæ & si rõne declamationis adaugetur: & conseruatur: maxie tñ natura cõparaẽ breuiter ꝑcepta dedit. Mollitudinẽ nũc aggrediẽ quã sola facit disciplia: & exercitatio. Cũ ꝙ tota ut inquit ad præceptionem rhetoris ptineat: & prolixe: & diligenter de ea loquitur: in tres ãt diuidit partes: singulas diffinit: & rursus in partes alias diuidit: quarum omnium quod officium debeat esse ostendit. Apta ãt pronunciatio est quæ his de quibus dicimus accommodaẽ: qđ maxima ex parte præstẽt ipsi motus animorum quorum alii ueri sunt: alii ficti & imitati: ueri naturaliter erumpunt: ut dolentium: irascentium: indignantiũ: sed carent arte: & ii disciplina sunt ac ratione formãdi. Qui effinguntẽ in imitatione artem habent sed carent natura: iõq; in his primum est bene affici: & concipere imagines rerum: & tãq̃ ueris moueri: sic uelut media uox quem habitũ a nobis acceperit hũc iudicum animis dabit: est enim mentis index & uelut exemplar: ac totidẽ quot illa mutationes habet. Auctor Quintilianus. In hoc ergo maxima difficultas uersatur: ut uocem pro materiæ qualitate uariemus. Non enim una atq; eadem oĩbus congruit materiis. Et alibi læta: alibi mesta hic erecta: atq; aspera: illic leui: & remissa utendum est: ut idoneis patebit exemplis. Ad rhetoris præceptionem. Nam uocẽ pro materia uariare rhetor docet: rationibus ostendens: aliter læta: aliter tristia pronuntiari oportere. Alia in laudatiõibus: gratiarum actione: exhortatione: alia in funebribus orationibus: consolationibus uoce utendum esse: & oratius ait in arte poetica Telephus & peleus cum pauper & exul uterque proiicit ãpullas: & sex quipedalia uerba. Si curat cor spectantis tetigisse querela. Sermo: quid sit sermo diffinit; & ueluti quotidianam dicit esse locutionem: Cum & oratio quottidianis atque usitatis uerbis constat: uoce q̃ maxime moderata effertur: unde æditi ab oratio flacco satyrarum libri sermones inscribuntur: ꝙ uerbis pene uulgaribus illic poeta utitur: & serpere humi: quod ipsa exigit materia uidetur. Quid enim illa oratione in ipso statim principio remissius! Quid apertius! quid sit Mœcenas: ut nemo quam sibi sortem: seu ratio dederit: seu sors obiecerit: illa contentus uiuat. Laudant diuersa sequentes &c. Conuenit sermo exordio præcipue: narrationi: & diuisioni: ubi remissa uoce utẽdum est. Quod fecisse ciceronẽ in pulcherrima pro. A. Licinio archia oratiõe

certum est: cũ tam timido & submisso principio formata sit. Si quid est in me igenii iudices quod sentio q̃ sit exiguum: aut si qua exercitatio dicendi in qua me non inficior mediocriter esse uersatũ &c̃. Contẽtio: hac argumenta nostra confirmamus: & aduersariorum refellimus: cum acri: intensa ac uehementi uoce utimur: Contendere. n. uocem intendere est. Quod in iudicialibus causis Ci. facit ilioneus acri & erecta uoce uersus illos apud Virg. pronunciasse uisus est: Quod genus hoc hominum? Quæue hunc tam barbara morem per/mittit patria? hospitio prohibemur harenæ bella cient: primaq; uetant consistere terra. Amplificatio: hac in conclusionibus præcipue utimur. Cum aut ad iram auditorem aduersarii crimen amplificantes impellimus aut ad misericordiam cõmouemus. quarum rerum posita superius exempla sunt cum de conclusionibus ageretur. contentio & amplificatio in eo cõueniunt quod utraq; erectam: & intensam uocem po=stulant: effectibus differunt. per quos describuntur.

Contendere

contentio est oratio acris ad cõfirmandum & confutandũ accõmodata: amplificatio est oratio que aut in iracundiã inducit: aut ad misericordiam trahit auditoris animũ: sermo diuiditur in partes: quatuor dignitatem: demonstrationem: narrationẽ: iocationem: dignitas est oratio cum aliqua grauitate & uocis remissione: demonstratio est: quæ docet remissa uoce quõo quid fieri potuerit: aut nõ potuerit. Narratio est rerum gestarum expositio: iocatio est oratio: quę ex aliqua re uerisimili risum prudẽtem: & liberalem mouere possit: contentio di/uiditur in cõtinuationem: & in distributionẽ: continuatio est orationis enunciandę acceleratio clamosa: distributio est in cõtentiõe oratio

Sermo &c. A sermone incipit: & in quattuor partis diuidit. Dignitas: hæc exordiis præcipue conuenit: & adhortationibus: admonitionibusq;: ac persua//sionibs: in quibus grauitas requiritur dicentis & uo=cis remissio: ac lenitas. Omnes prætererea pollicitationes: nisi amantium fuerint. idem postulare uidentur dignitas uero propterea appellatur: qm̃ sic pronun/ciata oratio suam obtinet dignitatẽ pœni ita ab illioneo admonent timendos deos esse: ut quicunq; le/git: non possit non sedata: & remissa uoce uti. Si ge=nus humanum & mortalia temnitis arma. At sperate deos memores fandi: atq; nefandi. Quanta dido uocis lenitate troianos hortata ne timerent uidet? cum ait. ponite corde metũ teucri secludite curas: Quãta itẽ grauitate missurã q̃ æneam quærãt pollicetur? eqdem per littora certos dimittam: & lybiæ lustrate extrema iubebo. Si quibus eiectus terris aut urbi=bus errat quid in orationum suarũ exordiis quid in earũ singulis ptibus ci. egerit: nihil attinet dicere nemo. n. est tã rudis? q̃ mirã legens illius agentis modestiam: & grauitatẽ sibi ante oculos nõ pponat. Demonstratio &c. q̃ narrationi conuenit: a qua differt: qm̃ oĩs demonstratio narratio est: sed nõ contra. Narratio. n. non ita sigillatim rem exponit: ut demõstratio q̃ ante oculos collocat auditorum uel quõ gestũ aliqd sit uel quõ ge=ri debuerit: hac demonstratione uerrem accusans frequenter uisus est Ci. partis uero ipsius familiaris pcipue est. Narratio. Hæc grauitatẽ postulat: & uocis uarietatẽ pro rerũ: quæ exponunt diuersitate uenus apud Virgilium graui oratione: & remissa usa est uoce: cum ait. Huic coniunx sicheus erat ditissimus agri phœnicum: & magno miseræ dilectus amore cui pater intactam dederat primisque iugerat omnibus. hic uocem substu/lit dicens. Sed regna tyri Germanus habebat pygmalion: Scelere ante alios immanior omnes. Quos in/ter medius uenit furor. Hic in remissam ac flebilem uocem cecidit: ille Sicheum: impius ante aras atq; auri cæcus amore clam ferro incautum superat. Iocatio: cum defessus fuerit audiendo auditoris animus uel iudicis iocosa aliqua & delectabili oratione recreandus est: ut libro primo præcipit Cicero. Sed risus prudens: ac liberalis debet esse: non solutus. Quoniam ut catullus ait: risu soluto nihil ineptius: stultorum est effuso risu concuti in quorum ore: ut in prouerbio est: abundat risus. Verisimili re. si uera uti narratione non poteri=mus: utemur uerisimilis: cicero in uerrem: tum uera: tũ uerisimilia multa narrat iocosa: q̃ risu prudenti & libe/rali pnũciata ab eo certo scimus. Prudentem: qui prudentes decet. Liberalem: Libero homine dignũ non histrionicum ac seruile. Contentio: sermonis partes diffinitæ sunt: nunc contentionis diffiniuntur. Conti/nuatio: per hanc multa sub uno quasi spũ efferuntur: quod in confutatione orator facit cũ argumẽta argumẽtis ingerit: qualis illa uirgilii est: At non ille satum quo te mentiris achilles: talis in hoste fuit priamo: sed iura: fidemq; supplicis erubuit meq; in mea regna remansit. Ci. in oratione pro. L. sylla in torquatum aduersarium a quo rex contumeliose appellabatur conuersus: hac continuatione uerborum celeri: & clamosa sic usus uidetur: quid si hoc non postulo? si ille labor meus pristinus: si sollicitudo: si officia: si operæ: si uigiliæ deseruiunt amicis præsto sunt omnibus: si neq; amici in foro requirunt studium meum neq; reipu. in curia: si me non modo non rerum gestarum uacatio sed neq; honorum neq; ætatis excusatio uindicat a labore: si uoluntas mea: si industria: si domus: si animus: si aures patent omnibus: si mihi ne ad ea quidem quæ pro salute omnium gessi recordanda & cogitanda quicq̃ relinquitur temporis: tandem hoc regium appellabitur? Item in oratione pro Qu. ligario: quid enim tubero tuus ille districtus: in acie pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat: qui sensus erat armorum tuorum: quæ tua mens: oculi: manus ardor animi: quid cupiebas: quid optabas: non ne eiusmodi hæ orationes sunt? ut uel inuitis nobis celerrime pronuntiari oporteat? Distribu//tio: hæc a continuatione in hoc differt q; nullis in illa utimur interuallis: cum in hac raris utamur: & breuibus. Voce uti acuta: & intensa tum in hac: tum in illa solemus: hac distributione. Lacohon apud Virgiliũ usus co//gnoscitur

gnoscit̄: cum ait. Creditis auectos hostes! aut ulla putatis. Dōa carere dolis danaū! Sic notus Vlysses! Cohor tatio &c. hac in confirmatione & confutatione pcipue utimur: cum aduersarii crimen amplificantes: ad iram indignationemq; auditorem concitamus. Quod facere apud Virg. uenus uidetur dicens. Sed regna tyri ger-manus habebat pygmalion. Scelere ante alios immanior omnis. Quos inter medius uenit furor. Ille sicheum impius ante aras atq; auri cæcus amore clam ferro incautum supat. Conqstio. Hac in cōclusione utimur: cū rei incōmoda amplificamus: & ad misericordiā auditores cōmouemus: hoc. Si non apud Virgiliū utitur: cum

freq̄ns cū raris & breuib9 interuallis acri uoci-feratione. Amplificatio diuidit̄ in cohortationem: & cōquestionem: cohortatio est orō: quę aliqd' peccatū amplificās auditorē ad iracūdiam adducit: cōquestio est oratio q̄ incōmodorū amplificatiōe animū ad misericordiā pducit. Quoniā ad igit̄ mollitudo uocis ī tres partes diuisa est: & hæ ipsę ptes in octo alias ptes distributę sunt: q̄ cuiusq; idonea pnūciatio sit demōstrādum uidet̄. Sermo tū est in dignitate plenis faucib9 q̄ sedatissima: & depssissima uoce uti cōueniet: & ita tñ ne ab oratoria cōsuetudine ad tragicā trāseam9: cū autē in demōstratiōe uoce paululū attenuata crebris interuallis: & diuisionib9 oportet uti: ut ipsa pnūciatiōe eas res: quas demōstrabim9 inserere: atq; intersecare uideamur in animis auditoꝝ: cū autem sermo in narratione est: uocū uarietate opus est: ut quo qcq; pacto gestū sit: ita narrari uideat̄: strenue qd' uolumus oñdere factū: celeriuscule dicem9. Ad illud ociose retardabimus: deide mō acriter: tū clemēter: mœste: hilariter in oēs partes cōmutabim9: ut uerba ita pronunciationē: si qua inciderint in narratiōe

ait. Heu quæ me tellus: quæ me æquora possunt accipete: aut qd nam misero mihi deniq; restat: cui neq; apud danaos usq̄ locus: īsup ipi. Dardāidæ īsensi pœnas cū sanguine poscūt. Quoniā igit̄ quæ dicta sūt colligit & dicēda pponit. Tres ptes: sermonē: contentionē: amplificationē. Hæ in octo partes: sermo in tres: dignitatē: demonstrationē: narrationē. Contentio in cōtinuationē: & distributionē. Amplificatio in cohortationē: & conquestionē. Sermo cū &c. a ptibus īcipit sermōis: & a dignitate prius: in qua cū sermo est: graui uoce utendū esse dicit: quæ fauces quidem impleat: se datissima tamē: & depræssissima sit. Seruari hoc pcipue in exordiis cōuenit: quæ nihil minus decet q̄ clamor: ut supra quoq; ostensum est. Sermonis partes tres

Plenis faucibus: per quas a pulmone spiritus egreditur: quo aere feriente uox fit: quis dubitet summū dicendi magrm huiusmodi uoce graui. s. & depressa in illa insigni p sex. roscio ametino orone usum fuisse. Cum sic exorsus est. Credo ego uos iudices mirari quid sit qd cum tot summi oratores hoīesq; nobilissimi: sedeant ergo potissimū surrexerim q neq; ætate neq; ingenio: neq; auctoritate sum cum iis: qui sedeant comparandus. Sedatissima: ut sua sponte egredi uideat̄. Depssissima: ut ītonet qdem sed minime insurgat. Ab oratoria cōsuetudine: nā grauitas oratorē decet: qua & si tragœdus utit̄ modum tñ excedit: plerunq;. n. psonas agit: q̄ ab inferis excitatæ loquunt̄: ut adsum ab acherontis īfimo specu: & qs me nunc furor sede ab infausta abstrahit! Quæ uerba non plenis tantū faucibus: sed horrēda quoq; uoce: & aspectu acri pnuncianda sunt. Cū autē est in demonstratiōe: hæc qd a narratōe differat dictū est. sic. n. oīa sigillatim narrat: ut ponere ante oculos uideatur: ideoq; utendū ait uoce attenuata & crebris interuallis: ut membrum a membro per uocis interualla diuidatur quod illa uirgilii postulate uidetur demonstratio hæc dicens: altaria ad ipsa tlmentem traxit: & in multo lapsantē sanguine nati. Implicuitq; manu crines: dextraq; coruscum. Extulit: & lateri capulo tenus abdidit ensē. Et diuisiōibus expositio est eius quod ait crebris interuallis. Inserere & ītersecare. i. ut nō tantum narremus sed in animisq; quoq; auditorum collocemus. Nō idem sunt inserere atq; intersecare. Nā coniungere illud & infigere significat: ut unius plantæ ramusculus plantæ alterius inseritur stipiti: hoc uero implicare est: & ita rem rei connectere: ut non minus contineat: q̄ contineatur. Astronomi circulos quosdam intersecare dicunt æquinoctialem: & ab eo intersecari. Cum autem erit &c. ostendit quid agendum sit cum in narratione sermo fuerit. Vocum uarietate: ut uaria est narratio: ita uocum uarietate opus est: & modo remissa: modo intensa: modo mediocri uoce utendum est. Si strenuæ &c. Si prompte factum aliquid dicimus: adiuuare pronunciando debemus: & celerius q̄ cætera efferre. sunt illud uirgilii naues: quæ forte paratæ corripiunt onerantq; auro portātur auari pygmalionis opes pelago: dux femina facti. At illud quod nō ita strenuæ factum sit. Retardant &c. pronunciando: ut membra leuat uili sensim demissa grabato: sollicitaque manu tenebras explorat inertes: quos uersus cum recitamus non possumus non retardare uocem. Modo acriter: uehementer: irate: cum quadam indignatione: ut ille sicheum impius ante aras &c. Tum clemēter: leni & sedata uoce qualem clementer aliquid factum postulat: ut o sola infandos troiæ miserata labores. quæ nos reliquias danaum. terræque marisque. Omnibus exaustos iam casibus: omnium egenos urbe domo socias. Inserere Intersecare

Mœste si materia mœsta fuerit ut ipsa: sed in somnis in humati uenit imago cōiugis ora modis atollens pallida miris &c. Hilariter: ut attulit: & nobis aliquando optantibus cetum auxilium aduentumque dei: Nam maximis armis tergemini nec gerionis spolIisque superbus alcides aderat. Vt uerba. Aliis enim uer-

bis strenue aliis tarde:aliis clemēter:aliis moeste:aliis hilariter facta narrant. Dicta:uel facetias accipe:uel q̄cū q̄ dicta fuerint simpliciter. In narrationibus āt quid dixerit aliquis q̄d interrogatus fuerit: quid respōderit re/citatur:in quibus oibus uoce ipsa persona exprimēda est:ut nō is:qui narrat:sed is de quo narrat loq uideatur: Si de eo sermo est qui timide respōderit :timiditas uoci inesse debet: & cōtra audacia: si audacter locutus est: ut o miseri q̄ tanta insania cives creditis auectos hostes &c. Admirantes:ut ecce āt gemini a tenedo tranq̄lla per alta horresco referens:imensis horbibus angues &c. Sin erit sermo in iocatione:docet q̄ pronunciatione utendum sit: cū iocosum aliquid recitat. Leniter tremebunda: ut uelle risum continere: sed oino nō posse uideamur: q̄d fecisse credimus. M. Crassum illum oratorē:qui cum serio aduersus. C. Memmiū

Heredipete quem heredipetam appellabat:auaritiam obiiciens: multa dixisset:ueluti fabellam narrare occepit:cum largio quodam pp anum quandam diuitem contendisse & eousq̄ contentionē progressam esse:ut alter alterius brachiū morderet. Item cum terracinā uenisset:& per oppidū deambularet: oibus parietibus uidisse inscriptum. M. M. L. L. L. & cum q̄sisset ex sene quodam quid illæ significarent litterę: respōsum ab eo fuisse. Mordax mēmius largii lacertū lacerat.

Nimiæ cachinatiōis:effusi & imoderati risus:iō io/cosa narrantes leuiter tremula uoce utimur:ne pe//tulātes:procacesq̄ nimiū uideamur: & stulti:q & uoce admodū tremula ridētes sunt:& toto corpore cō cutiuntur. Cum aūt docet quid in cōtentione agēdum sit;siue ea in cōtinuatione;siue in distributione fuerit. In cōtinuatione:mediocriter ad augēdū uocis sonum dicit in continuatione:ut paulatim uox insurgat. Verbis cōtinuat &c. ut quemadmodū:uer/ba uerbis connectunt & cōfirmant: sic & uociferatio uociferationē celerrime consectet. Cōfingere uer ba cū clamore: hoc est uerba excogitare in q̄bus clamor inesse uideat. Vt uolubilē &c. ut uerbis pnunciatio accōmodet: & ipsorū uim ac celeritatē uox ipsa imitari uideat: ut uirgilii exēplo supra est oñsum.

In distributiōe:docet q̄d in distributione seruandū sit:& ab imis faucibus emittendā uocē dicit: sic āt exclamandū:ut exaudiri: & pcipi clarissime uerba pos/sint:tm̄ autē spatii in tacendo per singula interualla cōsumēdū q̄tū in singulis exclamatiōibus,cōsumptū fuerit. Q̄d certe Ci.fecit. Cū ait:itenq̄ me petit.itenq̄ me aggredit. Maior mihi moles. Mihi malus moliēdū est facinus. Qui suspitionē illam:ciuiū cōprimā.

dicta rogata: responsa: siquæ admirationes de q̄bus nos narrabimus diligēter animaduertemus: ut oium psonarū sensus:animiq̄ aios uoce exprimamus. Sin erit sermo in iocatione: leuiter tremebunda uoce cū parua significatione risus: sine ulla suspitione nimiæ cachinationis: leuiter oportebit a sermone serio torquere ad liberalem iocū uocem cum autē contendere oportebit: quoniā id: aut per cōtinuationē: aut per distributionē faciendum est. In continuatiōe adaucto mediocriter sono uocis uerbis cōtinuandis uocem quoq̄ iungere oportebit: & torquere sonum: & celeriter clamore uerba conficere: ut uim uolubilē oratiōis uociferatio consequi possit. In distributione uocē ab imis faucibus exclamatione q̄ clarissima adhibere oportet: & quantū spatii p singulas exclamationes: si sum p serimus: tm̄ iter singula interualla spatii cōsumere iubemur. In amplificationibus cū cohortatione utemur uoce attenuatissima: clamore leui: sono æq̄bili: cōmutationibus crebris maxima celeritate. In conquestione utemur uoce depressa: inclinato sono: crebris: longis spatiis magnis cōmutationibus. De figura uocis satis dictum est: nunc de corporis motu dicendum uidetur.

In āplificatiōibus q̄d agendū sit in āplificatiōibus nūc admonet:& a cohortatiōe icipit:in q̄ q̄d seruari opor/teat oñdit. Voce attenuatissima:nō humili:sed acuta:q̄ auditorū aios penetret:q̄li usus Cic. nō dubitat:cū ait. Dura mihi medius fidius & crudelis iā fortuna ppli romani uidebat:q̄ tot annos illū in hac rep. isultare uideret:& pateret. polluerat stupro sanctissimas religiōes senatus grauissima decreta pfregerat:pecūia se palā iudicibus redemerat uexarat i tribunatu senatū oium ordinū cōsensu p salute reip. gesta resciderat. Me pria expulerat:bona diripuerat. domū icēderat liberos cōiugē meā uexauerat. Cn. pōpeio nefariū bellū indixerat magi̅ratuū priuatorūq̄ cædes effecerat domū mei fr̄is incēderat. Vastarat hetruriā:multos sedibꝰ ac fortūis eiecerat. Instabat urgebat cape eius amētiā ciuitas:italia regna nō poterāt. Clamore leui: moderato:nimia .n. uociferatio insanorum oino uidet esse. Sono æquabili cōtinuatio i eadē uoce ut una atq̄ eadē uox:sicut inceperit: desinat:& q̄ acuto sono cœperit:nō termine in grauem. Cōmutationibus: ut p q̄litate uerborū & mēbrorū oroīs uox cōmutet:nō q̄ eadē attenuatissima sp esse nō debeat:sed ut nunc altius:nunc depssius efferatur. Maxima celeritate:ut inter membra:& clausulas oronis fiant q̄dē interualla:sed breuissima:& sin/gula membra:ac clausulæ q̄ celerrime pferant. In conq̄stione. Quid agendum in conq̄stione sit ostēdit. Voce depssa humili:& minime erecta:ut prædolore uix loqui posse uideamur. Inclinato. Sono: non acuto & sublimi:sed ueluti in unum descendente. Crebris interuallis:ut sæpe residat uox:& sileat:sed longis spatiis.

Magnis cōmutationibus:ut mō plus: modo minus uox insurgat:depssa tm̄:& inclinato sono semp sit. Quæ omnia seruasse ciceronē in diuina illa pro milone peroratione quis non sibi persuadeat? Quid iam restat? q̄d habeo? quid faciam pro tuis in me meritis nisi ut eam fortunam: q̄cunq̄ erit tua ducam meam non recuso:

uon abnuo

non abnuo:uosq; obsecro iudices ut uestra beneficia quæ in me contulistis: aut in huius salute augeatis: aut in eiusdem exitio occasura esse uideatis.

ℭ De motu corporis.

Motus corporis ẽ gestus:& uul/tus moderatio quædam: q̃ pronuncianti conuenit:& probabiliora reddit ea quæ pronunciantur:cõuenit igitur in uultu pudore & acrimoniã esse: in gestu uetustate conspicuã nec turpitudinẽ eẽ:ne aut histriões:aut oparii uideamur esse:ad easdem igiẽ partes:in quas uox est distributa motus quoq; corporis rõ uideẽ esse accommodanda. Nam si erit sermo in dignitate stantes i uestigio leui dexterę motu loq oportebit hilaritate: tristitia: mediocritate uultus ad sermonis sententias accommodata. Sin erit in demõstratiõe sermo: paululũ corpus a ceruicibus dimittemus: nã hoc est a natura datũ:ut q̃ proxime tũ uultũ:

Motus corporis. Omnis actio ut dictũ est:in duas diuidiẽ ptes:uocem & gestum:de uaria uocis figura iã pcepit:nũc gestũ aggrediẽ:motũq; totius corporis:quẽ rebus:& uoci accõmodemus necesse est:si auditores mouere:& in uarios affectus agere uolumus quantũ ãt hẽat gestus in orõne momẽti uel ex eo satis patere dicit.Qu.quod plerãq; esse citra uerba significat:cũ nõ manus solũ sed nutus ẽt nostrã declaret uoluntatẽ:& in mutis p sermone sit:& salutatio frequẽter sine uoce intelligaẽ. De gestu igiẽ qui fm octo ante dictas mollitudinis ptes uariãdus est:iã pcipit prius ãt qd sit corporis motus Facie diffinit. Gestus q ex motu corporis cõstat:facie ex Vultus cepta. Et uultus facies i hoie eadẽ semp est:uultus mutaẽ:q a uolẽdo dẽ q̃litatẽ ãt faciei significat: quã pro aĩ sumit affectu. Cic.lib. de legibus:rũ is qui dẽ uultus:qui in nullo esse aiali pter hoiem põt indicat mores aĩ. Cuius uim græci norũt:nomẽ oĩno nõ habẽt. Probabiliora: dominaẽ.n. maxime uultus:ut Quintilianus ait. Hoc supplices:hoc minaces:hoc blãdi:hoc tristes:hoc hilares:hoc recti:hoc submissi sumus:hoc pendẽt hoies:hunc intuenẽ:hunc spectant & anteq̃ dicãus:hoc quosdã amamus:hoc odimus: hoc plurima intelligimus:hic est sp pro oĩbus uerbis qd si uultus a dicẽte dissentiat:& tristia dicãus hilares:affirmemus aliq̃ renuentes: nõ auctoritas mõ uerbis:sed ẽt fides desit. Et oratius ait:tristia mœstũ uultũ uerba decẽt:iratũ plena minarũ ludentẽ lasciua:seuerũ seria dictu:idẽ si uis me flere: dolendũ est primũ ipsi tibi &c. Iure optio igiẽ uultus moderatio pcipue hic a cice.cõmendaẽ. Conuenit.n. &c. Generale pceptum prius tradit ad spãlia deinde cõuer- Duo in titur:duo igiẽ seruãda in uultu dicit pudorẽ & acti- uultu moniã:ut neq; in uerecũdiæ nimis dicamus sed uehe- seruãda mentia:q̃ modum tũ nõ excedat:utamur:cum res postulat:duo item in gestu uitanda admonet uenustatem ac turpitudinem:ut neq; modestus nimium: ac speciosus sit gestus: qualis histrionum: qui matronas agunt: consueuit esse:neq; nimium ineptus:ac rusticus:qualis mechanicorum:& operariorum est: qui manũ labore uictum q̃ritant. Mediocritas igitur in utroq; uultu.s. & gestu seruanda est. Quintiliano quoq; auctore caput artis est dicere quod facias:idem ait:Norit se quisq; nec tantum ex cõibus pceptis:sed etiam ex natura sua capiat consiliũ formandæ actionis:& regnare maxime modum:& ita temperandam actionem: ne dum actoris captamus elegantiã:perdamus uiri boni:& grauis auctoritatem. Pudorem uerecundiam. Acrimoniam Acrimo uehementiã:ac seueritatẽ quandã cũ pudore cõmixtã. Ambo.n.hæc simul cõuenit in uultu esse. Nec uenu- nia stitatem &c.ne sponsitas q̃dam nimia ad fastidiũ usq; spectantiũ accedat:si omnes psequmur argutias:& gesticulationes. Turpitudinem ineptias: & rusticitatẽ:ut illis utamur uiris q̃ libro nono institutionũ oratoriarũ Fabius notat. Histriones q nimia & odiosa utuntur uenustrate dum affectibus singulis plurimum inseruiũt. Aliud ãt comedia sapit:aliud oratio:q̃ nimiũ condita esse non debet cũ actione constet: non imitatione:ut Quintilianus ait. Ad easdẽ igiẽ. Partes &c. Quãdoqdẽ uultus & corporis motus pbabiliora reddũt quæ dicunẽ:mediocritate seruata:spãlia de illis pcepta subiungit:& quo pacto ptibus i q̃s distributa uox fuit accõmodenẽ:oñdit. Motus corporis:q gestũ & uultũ cõplectiẽ. Nã si erit sermo:si inquit in dignitate sermo erit i uestigio stare oratorẽ oportebit:& leui ac moderato dextræ motu loq:stare ãt i uestigio ẽ nõ adequatis utriq; pedibus promoto:ac porrecto paulũ pede altero:ita ut impares sint pedes: & passus fieri uideaẽ:in eodem loco consistere:minimeq; corpore cõmoueri. Quintilianus dextrũ pedem proferendũ esse ingt a leua iudicis sedentis:quia ex altera parte multi gestus necesse ẽ in finistrũ eant ut ad iudicẽ spectent. Leui dextræ motu: ne operarii uideamur esse. Manuum gestus necessarius est: sine quo inanem ac truncam actionem Quintilianus dicit esse. Nã cæteræ partes loquentẽ adiuuant Manus uero ipsæ pene loquunẽ:idem auctor gestũ illum uerecundæ orationi dicit esse aptissimũ:quo quatuor primis leuiter in summũ coeuntibus digitis nõ pcul ab ore:aut pectore referẽ ad os manus. Et deĩde prona:ac paulũ prolata laxatur. Et hoc mõ cœpisse demosthenẽ credit in pricipio pro cresiphonte timido submissoq;: sic item formatã ciceronis manũ dum pro archia diceret:si quid est in me ingenii iudices &c. Hilaritate:ut si hilaris res sit hilari uultu pferaẽ:si tristis tristi. Mediocritate:ut modus assit:& nihil fiat nimis. Sin erit in demonstratione. Cum res demonstratur:& auditoꝝ oculis subiiciẽ. Paululũ corpus a ceruicibus dimittemus: hoc est quasi corpus a ceruicibus seiungemus:cũ ipm retrahemus:caput in auditorem immittentes atq; inclinantes. Nã hoc est a natura datũ. Rationem reddit:

quare caput a ceruicibus dimittendū sit. qm̄ natura hoc oībus datū est: ut q docere uolunt caput: & manus in auditores dirigant: & hoc mō proxie ad eos accedant: Modeste tñ hoc quoq; faciendū est: ne inuadere nō docere qui audiūt uideamur: qđ uitiū in primis deforme est: & a quītiliano reprꝫhendit. Instigare ad irā & indignationē concitare: qđ nūc pcipue fit cū scelus aduersariorū p demonstrationē ante oculos ponit auditoꝝ. Sin erit in narratiōe: in narratione standū dicit eē in uestigio: & leui dextrꝫ motu sicut in dignitate loqndū: quo gestu usum credimus ciceronē ipm̄ cū ita narrat. P. Clodius cū statuisset oi scelere in ꝑtura uexaret tēp. &c.

tum manū admoueāus ad auditores si quā rē docere eos: & uehemēter īstigare uelimus. sin erit i narratiōe sermo idē mot9 poterit idone9 esse q paulo añ demonstrabaē i dignitate. sin in iocatiōe uultu quandā debemus hilaritatē significare: sine cōmutatiōe gestus. sin contendemus p cōtinuationē: brachio celeri: mobili uultu acri aspectu utemur. sin contētio fiet p distributionē celeri porrectiōe brachii: ābulatione pedis dextri rara supplosione: acri & defixo aspectu uti oportet. sin utemur āplificatiōe p cohortationē paulo tardiore: & cōsideratione gestu cōueniet uti similibus cęteris rebus atq; in cōtentione p cōtinuationē. sin utemur āplificatiōe p cōqstionē fœmineo plāgore & capitis ictu nonnūq sedato: & cōstāti gestu mœsto & cōturbato uultu uti oportebit nō sum nescius quantū susceperi negocii: qui motus corpis exprimere uerbis & imitari scriptura conatus sum uoces ueꝝ nec hoc cōsisus sum posse fieri: ut de his reb9 satis cōmode scribi posset: nec si id fieri nō pōt: hoc qđ feci fore inutile putabā: ppea quod hic admonere uoluimus quod oporteret: reliq tredemus exercitatiōi: hoc scire tñ oportet ꝓnunciationem bonā eo proficere: ut res ex animo agi uideatur. nunc ad thesaurū inuentorū: atq; oium ptiū rhetoricę custodem memoriam transeamus.

Si in iocatione cū iocosum aliquid a nobis dr: illud custodiamus oportet ut toto corpore immoti ꝑmaneamus: & tm̄ hilari ac ridibundo uultu simus: turpe. n. est: risu toto corpe agitari: hoc seruasse crassum non ambigimus: cū fictam in memmiū fabellam recitauit. Sin contendemus qđ in cōtentione agendum sit: monet: & celeri brachii ac faciei motu seueroq; aspectu utendū ait. Nec ab re. Hoc. n. uerborū certamē tātā habere solet uim atq; acrimoniā ut parū a uera pugna abesse uideat: qs nō uel secū illos uirgilii uersus legens hæc efficit! At nō ille satū quo te mentiris achilles talis in hoste fuit priamo &c. Si cōtentio fiet &c. In contentiōe p distributionē iteruallis utimur uocis: īdq; per singula mēbra porrigēdum brachiū dicit & dextro pede in ambulandū supplodendūq;: qđ fecisse ciceronē arbitramur: cū ait: iterū me petit &c. In ābulatione pedis quod modeste tñ: & raro faciendū est: ne si crebro discursauerimus tale aliquid in nos dicat: qle a flauio uirgineo rhetore in quendā eius tpis antisophistā manasse dr de quo: qa crebro excurrisset: & in ambulasset interrogauit: quot milia passuū declamasset. Pedis dextri q semper porrigit ut in sinistro latere gestus fiat: in dextro qđ fieri uix unq̄ solet: nec quenq̄ aliū ueteꝝ: q̄ demetriū decuit: ait qntilianus. Supplosione: moderata pedis pulsatione quæ auctore qntiliāo ut loco opportuna est in contentionibus: aut incipiendis: aut finiendis ita crebra īepta ē: & desinit iudicem in se conuertere. Defixo: ut imotis oculis aduersariū ītueamur: qđ irati facere solēt. Si utemur: āplificatiōe. Eadē inqt oia āplificatiōi cōuenire q̄ p cohortationem sit q̄ cōtentiōi conueniūt p continuatiōe factæ: nisi qđ cohortatiōe gestus tardior paulo: & cōsideratior debet esse. Paulo tardior. quod Cice. seruauit: cū ait polluerat stupro &c. Sin utemur amplificatione p cōqstionē: qđ agendū sit in cōqstione admonet. Femieo plāctu: ut nūc pectus: nūc caput pulsemus: qđ seruasse ciceronē qs nō uidet! cū ait: quid iam restat &c. Femineum aūt plangorē dicit: qm̄ earū est pectus plangere: & ora in dolore nō uirorū. Vnde lydii cū defunctos lugebant: uestē induebant muliebrem. Sedato ut dolentis non furiosi uideat esse. Constanti: ut uerus: non fictus dolor esse credatur. Non sum nescius &c. quadā utitur excusatione non ignorare se dicens quantā: & q̄ arduam rem agressus sit: qui de motu corporis & figura uocis scribere ausus sit: qđ difficillimum iudicatur: & non propterea egisse hoc: quod fieri cōmode posse arbitraretur: sed hoc quod facit: non īutile futurum existimasse: ut multi qui tres tantū partes rhetorices esse uoluerūt inuentionē: dispositionem: elocutionem: qm̄ memoria: & ꝓnunciatio a natura sint: & tradi a rhetore non possint. Satis cōmode: qm̄ & si artificio iuuat: in natura tñ posita ē actio. Admonere: ueluti quandā degustationē facere: ut cætera q̄ nō pcipiuntur exercitatione lector comparet. Hoc tamen &c. pronunciationē maxime laudat: Quæ si bona fuerit: fidē actioni cōparabit: efficiet. n. ut uera esse credant: q̄ dicentur: idem & Quinti. ait. Nunc ad thesauꝝ &c. postq̄ de ꝓnunciatiōe satis dixisse uisus est: ad memoriā transit: quā inuentoꝝ thesaurū atq; oīum partiū rhetorices custodē iure optimo appellat: cæteræ. n. ptes hoc ueluti spiritu cōtinent: ut Quinti. ait: & omnis disciplina memoria constat: frustraq; docemur: si quicqđ audimus ꝑterfluat: unū & sic diffiniuit ci. memoria ē firma aīrerū uerborū & dispōnis perceptio ab alio sic describit memoria est uelox animi & firma perceptio: cuius facultatem fouet exercitatio lectionis narrationisq; intentio stili cura: redditio sollicita & diligēs & iteratio atq; repetitio frequens: Cicero lib. ii. de oratore: quantus eius fructus sit quanta utilitas aptissime declamat.

lydii moris luctus

Omnis doctrina constare memoria

Memoria quid

Memoria

Emoria utrū habeat &c. quæstionē proponit anteq̄ ad memoriæ pcepta descendat: utrū aliquid artificii habeat an omnis a natura proficiscatur: quod in discussum relinqt: & cur relinquat rōnem subiciat: magis idoneo tpe dicturum pollicēs. Vtrum habeat aliquid artificii: Quidā.n. ut Quinti. ait: naturæ mō munus eā esse existimarunt: est aūt in ea non dubie plurimum: sed ipsa excolendo: si cut alia plura augetur. Aliud dicendi &c. cum de oratore scribemus. In quo libro. Quare confiteor equidē inquid: huius boni naturā esse principē: sicut earum reg: de qbus ante locutus sum oium: Sed hæc ars tota dicendi: siue artis imago quædam: & similitudo est habet hanc uim: non ut totum aliquid cuius in ingeniis nostris pars nulla sit pariat: & procreet: uerum ut ea quæ sunt orta iam in nobis: & procreata educet: atq; confirmet & certe initia artificiolum a natura proficiscuntur: cætera exercitatio cōparat: artē āt memoriæ primū ostendisse simonidem chium ferunt uulgata illa fabula quā cic. lib. de oratore secūdo. Quinti. lib. xi. institutionum oratoriaꝝ scribit: cognitum āt est: & apte comphensum ex illo simonidis facto: cum quo q̄sq; loco obtritorꝝ cubuisset: ostēdit: ordinē eē q pcipue memoriæ lumē afferat: q̄tum āt natura: studioq; memoria ualeat: pmulti ex ueteribus testes sūt ut themistocles quē unū intra annū optime locutū persiæ constat: & aliquando dixisse obliuionis artem q̄ memoriæ malle. Itē mithridates cui duas & uiginti līguas quot natiōibus imparet: traditur notas fuisse cyrum qdē persaꝝ regem oium militum suorū traditum est tenuisse noīa fuere āt supra cētūmilia cineas pyrrhi epirotaꝝ regis legatus: ad senatum cum ille pro tarentinis bellum gereret: missus: oium senatorum: atq; eqtum uno die noīa perdidicit: & obulum quenq; suo nomīe salutauit. L. scipio asiaticus scipionis maioris frater: uniuersi populi romani noīa tenebat: carneades & sceptius Metrodorus tanquā litteris in cera sic se alebāt imaginibus in his locis quos haberent: quæ meminisse uellent: perscribere: multos ptereo: ut crassum illum diuitem & lucullum: quos admirabili & ppe diuina memoria fuisse cōstat. Ipse testis sum: quoniā sæpe dū fieret interfui: nōnullos ætate nra auditos quālibet multos uersus prius reddidisse: qd ueteres græci in theodecte admirari sūt.

Simonides

De memoria.

Emoria utrum habeat quiddā artificii: an omnis a natura proficiscatur aliud dicendi tempus idoneum dabitur. Nunc perinde atq; constet. In hac re multū ualere artem & præceptionem. Ita de ea re loquemur: placet enim nobis esse artificium memoriæ: quare placeat alias ostendemus: in præsentia cuiusmodi sit: ea aperiemus: sunt igitur duæ memoriæ: una naturalis: altera artificiosa: naturalis est ea quæ nostris animis insita ē: & sine multa cogitatione nata: artificiosa ē ea: quā cōfirmat inductio qdā: & ratio præceptionis: sed qa rebus in cæteris ingenii bonitas imitatur sæpe doctrinā: ars porro naturæ cōmoda confirmat: & auget: ita fit in hac re: ut nonnunquā naturalis memoria: si cui data ē egregia similis sit huic artificiosæ porro hæc artificiosa naturę cōmoda retinet: & amplificat rōe doctrinę. Quapropter naturalis memoria pceptione confirmāda ē: ut sit egregia: & hęc q̄ doctrina dat̄ idiget igenii: nec hoc magis aut minus in hac re quam in cęteris artibus fit: ut

Artē: q̄ in regulis posita ē & libris digesta. Præceptionē: q̄ est dū a pceptore ars tradit̄: pōt igitur ars esse sine præceptione dum non traditur: sed non in diuersum. Placet nobis esse artificium hoc est: arte & præceptione consumari memoriam. Cuiusmodi sit &c. hoc est quæ de artificiosa memoria præcepta tradātur. Sunt igitur duæ. Quandoquidem placet nobis plurimum in memoria artem ualeꝛ duas dicimus memorias esse naturalem & artificiosam. Naturalis est ea q̄ nostris aīs insita &c. Natura ut philosophi diffiniunt: est principium motus & quietis eius in quo per se est: duplex aūt eē dicitur: uniuersalis & particularis: uniuersalis uirtus est: in scientia rerum diffusa: particularis uero uirtus est: quæ in particulari aliquo diffusa est: ut uis reminiscendi in homine: quæ simul cum homine nata est: ut cum cogitet aliquid eius reminiscatur quod cogitat: cogitatio.n. natura homini tributa est: sine qua ne ipsa quidē memoria est: quid.n. meminisse possumus: nisi cogitemus? Quod in teneris animis manifestum est: qui q̄m non cogitant nec meminisse quidem solēt. Inductio: persuasio cum psuademus hoc uel illud fieri optimum esse. Ratio: pceptionis: qua plurimū memoria excitat̄ & confirmatur: ut infra patebit. Sed qa in cæteris rebus. In omnibus inquit rebus sæpe cōtingit tantā ingenii bonitatē esse: ut q ea pditus est suapte natura doctrinam uideatur consecutus eius rei cuius nullā artē nouit: sed is si artē discit naturalia commoda cōfirmat: & auget: idem & in memoria accidit. ut si cui egregia data sit: & artificiosæ similis: & retineatur ratione doctrinæ: & amplificētur. In cæteris rebus: ut in eloq̄ntia. Quidam.n. adeo a natura eloquētes producuntur: ut summi esse oratores uideanꝛ: cum rō nullā eloquētiæ artē pceperint. Egregiæ: ut illis: quos supra memorauimus. Quapropter &c. Quoniā ars naturā cōfirmat: & auget. Et naturalis inqt memoria artificiosa ut sit excellēs: & artificiosa naturali idiget: ex quo oñdit alterā sine altera eē nō posse. Nec hoc magis aut &c. Oībus inqt in rebus idē contingit: ut natura artis egeat auxilio & contra. Quinti. nihil dicit esse perfectū: nisi ubi natura cura iuuatur. Ingenio: ui naturaliter animis insita.

Ars perficit ingeniū quid

Natura pceptioẽ:ergo alterũ alterius auxilio idiget. Quare &c.q̃do q dẽ ars naturã & artẽ natura adiuuat: utrisq̧ utilis futura ẽ pceptio nr̃a:ait Ci.& iis q mẽoria pstant:& illis q ea minus ualẽt:q̃sigs ẽ:inq̃t:q bonitate fretus ingenii nr̃a pceptione magnope nõ indiget iusta tñ causa est:ut de memoria pcipiamus: quo illos iuue mus:qui minus memoriæ habent. Suo ingenio:qm̃ naturali præstant memoria:cuius in cerebro sedẽ physi ci locãt:quorum ãt cerebrũ calidæ & siccæ complexionis fuerit:illi magno sunt ingenio cito oĩa intelligũt:& apphendunt:contrarium i iis apparet:quoꝝ cerebri complexio frigidæ est:& humidæ complexionis:cui siccæ

Sedes mẽoriæ tm̃ ẽ:is male apphendit & duro ẽ ingenio. Constat igit:iustã esse cãm:cur de memoria pcepta traderet oñdit. Nũc eã duabus rebus locis.s.& imaginibus cõstare dicit:loci tanq̃ charta sũt:imagĩes tanq̃ litteræ locis p cera:uel charta: imaginibus p litteris utiur: quẽadmodũ uero in modica charta multas scribere lr̃as.Ita in angustis locis multas imagines cõstituere nõ possumus:opus ẽ ergo locos iueĩamus amplos:ut magnũ cõplecti imaginũ numerũ possint. Locos appellamus:Quinti.quoq̧ loca concipienda esse ait:q̃ maxime spaciosa:multa uarietate signata : ut domũ magnã:& i multos deductã recessus:in eo qcqd nobile est aĩo diligẽter affigit ut sine cunctatiõe :ac mora ptes eius oẽs cogitatio possit pcurrere. Idẽ ait:i operibus publicis:& urbiũ ambitu:ac picturis q̃ĩ domo fieri posse:Cice.li.ii. de oratore locis utendũ pcipit: multis:illustribus : explicatis immodicis interuallis.
Breuiter:ut nihil supsit:& lõga nimis ac spatiosa interualla nõ sint:quo illic collocatæ imagines stati q̃ant inueĩri. Perfecte:ut nihil desit: ne si arcta nimiũ loca fuerint:imaginũ collocatiõi nõ sufficiãt. Insigniter:ut ñ sint nimiũ obscuri:aut nimiũ plucidi:aut q̧ magis placet:illustres sint:& clari:q cito animis nostris pulchritudine suo occurrant:qcqd.n.isigne ẽ & egregium:id cogitationi q̃ primum offertur:ut magis eclypsis solis & lunæ q̃ ortus'q̧ occasus eorum recordamur:citius item colũna sublimis & marmorea q̃ quæuis officĩa nobis occurrit. Aut natura. Sicut mõs:antrum :scopulus:cõuallis. Aut manu .Sicut ædes theatrũ:templũ. Naturali memoria:quã artificialis adiuuat. Aedes:cũ duxerit:aut natura:aut manu absoluti:deinde locoꝝ tm̃ qui manu absoluti sunt exẽpla subiecerit:quod locoꝝ genus magis ipe pbauerit cognoscitur. Aedes:uel templũ uel priuata domus. Intercolumnium:quod est inter duas

Inter co lumnũ columnas spatiũ. Angulus q est ubi ex diuerso coacti parietes angustum locum efficiunt. Fornices arcus:uel testudines. Imagines.Idem & Qu.ait imagines notæ sunt:quibus ea:quæ discenda sunt notamus:his ut libro secundo de oratore præcipitur utendum ẽ ingentibus:acribus:insignitis:quæ ocurrere celeriter:quæq̧ percurrere animum possint:ut si de nauigatione dicendũ sit eius loco signũ Anchoram:si de bello spiculũ cõstituamus. Equi illud scire nos cõuenit congruentes ei rei quam reminisci uolumus:ponendas esse in locis imagĩes exempli gratia:si de equitibus aut equestri certamine dicendum erit:equum in loco collocamus:si de rapto per aquilam Ganymede: aquilam :si de cy

Forma belle:cuius a Leõibus currus trahebatur leonem loco affligemus.De quibus rebus:locis.s.& imaginibus præcepta mox tradunt. Formæ spẽs.Notæ signa. Simulacra:similitudines. Forma est hominis uel alterius aĩalis aut rei qualitas per quã homo uel quod uis animal cuius est:aut res nobis ostẽditur:ut per formã hominis omnis homo:per formam bouis omnis bos.Nota est non forma rei:aut qualitas sed signum quo apphenso in rei alicuius notitiam descenditur:ut per fumum quando ex infumubulo egreditur notitia hẽtur ignis simulachrũ est ad similitudinẽ alicuius personæ expssum:& formatum:per quod non genus:ut per formã:sed spẽs repræsentatur:ut per simulachrum cæsaris:cæsar:q̃uis hæc usus confundere plerunq̧ solet. Incertis locis:sunt enim ut dixit imagines tanq̃ litteræ quas discere uolumus:quæ in locis tanq̃ in chartis collocantur. Quem

dictatũ admodum &c. Locos & imagines carthæ & litteris comparat:& quemadmodum inquit qui litteras sciũt:scribere audita possũt:eodẽ mõ q locos sibi cõparant:& in his imagĩes collocãt possũt q̃ mẽinisse uolũt i his cõstituere:ex q̃ similitudĩe magna artificiosæ mẽoriæ uis & utilitas eẽ innuit. Dictatũ:ab alio traditũ q a pceptoribus pueris discẽtibus tradunt:& prælegunt:dictata pprie appellant. Immodica,multa ut longã oronem.

ingenio doctria preceptione';natura'nitescat. Qua re & illis qui natura memores sunt utilis hæc erit institutio quod tute paulopost'poteris 'intelligere: & si illi fræti suo ingenio nostro non indigerent:tamen iusta causa daret: quare his qui minus ingenii habent adiumento uelimus esse: nũc de artificiosa memoria'loquemur : Constat igitur artificiosa memoria ex locis & imaginibus.Iocos appellamus eos qui breuiter: perfecte: isignite:aut natura :aut manu sunt absoluti:ut eos facile naturali memoria comprahendere: & amplecti quæam9 ut ædes inter columnium:angulum:fornicẽ: & alia quæ his similia sunt.Imagines sunt formæ:quædam :& notæ & simulachra eius rei: quam meminisse uolumus:quod genus:equile õi s:aquilę :memoriam si uolemus haberẽ. imagines eorum in certis locis collocare nos oportebit' nunc cuiusmodi locos inuenire: & quo pacto reperire : & in locis imagines continere oporteat ostendemus. Quemadmodum igitur : qui litteras sciunt possunt. id quod dictum est scribere & recitare quod scripserunt : ita qui in modica didicerunt possunt quod audierũt in locis colocare: & ex his

Memoriter: ꝓpⁱpte suggerẽte memoria. Ceræ malo res nostri in ceratis tabulis añ usũ chartæ scribere solebant chartã Alexandri magni uictoria repertã: auctor est Marcus Varro cõdita in ægypto Alexãdria: idem membranas pgami tradit reptas. Oportet igit. de locis pcipere incipit: & qñ qdem inquit loci chartæ: imagines litteris similes sunt: & collocatio imaginum scripturæ: pronunciatio lectioni cõparatur: multos locos inueiamus necesse ẽ: si reminisci multa uolumus: quẽadmodũ multa charta opus est: multa scribere uolẽtibus: ẽ igitur primũ pceptum de multitudine locorũ: secũdum erit de ordine: & de dispõne: terriũ de freqnti eorum

Intentio chartæ

memoriter pronunciare: loci.n. ceræ aut chartæ simillimi fiunt: imagines litteris dispositõ: & collocatio imaginũ scripturæ ꝓnunciatio: lectiõis oportet igitur: si uolumus multa meminisse: multos nobis locos cõpare: ut i multis locis multas imagines collocare possimus. Itẽ putamus oportere ex ordine hos locos habere: nequando perturbatione ordinis impediamur: quo secius quoto loco libebit: uel a superiore uel ab inferiore parte imagines sequi: ut ea: que mandata locis erunt edere: & ꝓferre possimus: nam ut si in ordine stantes notos q̃plures uidemus nihil nostra intersit utrũ a summo an ab imo nomina eorum dicere incipiamus. Itẽ in locis ex ordine collocatis eueniet: ut in quamlibet partem quoto quoquo loco libebit imaginibus commoniti dicere possumus id: quod locis mandauerimus. Quare placet ex ordine locos comparare: & locos: quos assumpserimus: egregie commoditerq; notare oportebit: ut perpetuo nobis hærere possint: nam imagines: sicut litteræ delentur. ubi nihil utimur loci tamquam ceræ remanere debent: & ne forte in numero locorum falli possimus. quintum quemque locum placet notari: quod genus si in quinto loco manum auream collocemus. in decimo aliquem notum: cui p̃nomẽ sit: decimo deinde facile erit: quinto quoquo loco similes notas collocare.

meditatiõe ac notatiõe: quartũ de diuisiõe: qntũ de dissimilitudine: sextũ de mediocritate: septimũ de q̃titate lucis: octauũ de q̃titate interualli. Ex ordine: qntilianus in his inqt q̃ cogitamus cõtinẽdis ꝓpe sola excepta: q̃ potẽtissima ẽ: exercitatiõe sunt diuisio: & cõpositio: nã q recte diuiserit nunq̃ poterit i reꝝ ordine errare: certa sunt.n. non solũ in digerẽdis q̃stiõibus: sed ẽt in exequẽdis: si mõ recte dicimus prima ac secũda & deinceps. Coheretq; ois reꝝ copulatio: ut nihil neq; subtrahi sine mãifesto intellectu: neq; subripi possit. Cur ãt ex ordĩe haberi loci debeãt tõem Ci. subiũgit: qm̃ ubi ordo nõ est: cõfundi illic mẽoria solet: prĩo ergo loco prima rei uel uerbi qđ meminisse uolumus imago ponẽda est: secũda secũdo: & deinceps: ut nihil impedimento sit: quo minus uel ab imagine: q̃ ẽ i primo loco incipiãus: uel ab ea q̃ in ultimo ẽ: & retro ꝓnunciẽus: quoꝝ utrũq; seruato ordine asseq facile poterimus. Quo secius: quo minus. Vt aio & cogitatiõe. Et ꝓferre: sine aliq̃ hæsitatione. Primus.n. hic labor est auctore Quinti. nõ hærere in occursu: plus.n. q̃ firma debet eẽ memoria: q̃ aliã memoriã adiuuet. Nã si &c. quãta in cõparãdis locis uis ordinis sit: per similitudinẽ ostẽdit: & quem admodũ inqt: si multi nobis noti quorũ noĩa ꝓbe teneamus: ordine collocati stent: nihil itererit an a primo noĩate eos: an ab ultĩo: an a medio incohẽus: ita nihil intererit illius q locos optime digesserit & ordine disposuerit: utrũ a sũmo: an ab inferiore: uel medio ĩcipiat. Statim.n. ei succurret qs locus primo proximus sit: qs medio: qs inferiori: qs sit a primo quintus uel decimus: optimũ aũt est quintum quemq; locũ notari. A summo: ac primo. Imaginibus cõmoniti: q̃ res ipsas nobis repsentant. Quare placet. Concludit placere sibi dicẽs locos ex ordine cõparari: ne ꝑturbari coꝝ confusione memoria possit. Et locos &c. secundũ pceptũ de freq̃nti locoꝝ meditatiõe & notatiõe: locos inqt quos cõparauerimus frequẽter repetas: & cogitatione uoluas opus est: ut pstõ semꝑ sint: quotiẽs locare illic imaginẽ aliquã uolueris. Nã imagines &c. rõ est: cur egregie cõmeditari locos: & notari oporteat: qa nihil refert imagines excidant: q̃do usi illis sumus: Cũ hærere nobis locoꝝ notitiã semper necesse sit: ut quotiens opus fuerit: nouæ in illis imagines collocent: utitur ãt pulchra similitudine: & accidit inqt i locis & imaginibus: quod in ceris & litteris. Nã litteræ delent ex ceratis tabellis; cũ eo quod scriptũ fuerit: iã nõ utimur. Tabellæ ipsæ integræ remanẽt: ut scribere in illis possimus: si qd ẽ quo uti uelimus. Exempli gratia dicturus de nauigatiõe anchoram in loco collocauerat: postq̃ dixit delet imaginẽ & si de bello dicturus est aliam collocat: uidelicet hastam uel thoracem. Et ne forte &c. ordo inqt statui fidelis in locis poterit: si quenq; quintum locum notauerimus. Nam cum multos habere locos necesse sit: nõ mediocre periculũ est: ne confusio suboriat. Quod si in uno quoq; quinto loco insigne aliqd notauerimus: teneri locorũ memoria facile poterit. Nam quinto quoq; loco cogitationi nostræ se offerente: qui proximi sunt: & ipsi cito sese offerẽt. In numero per quem diuidi eos commodum est. Quod genus: suo ipsius cicero declarat exẽplo. Recte autem manum auream in quinto loco poni uult: quæ & insignis res est: quoniam aurea: & admõere quinti loci facile nos potest. Quoniam quinque digitos habet. In decimo &c. ut memoriæ teneatur decimus locus nomen alicuius noti in eo ponendum præcipit. Cui prænomen sit decimo. In tertio uero quinto uidelicet in decimoqnto plena luna poni recte poterit quæ. xv. die cohit: ut sic deinceps torũ ãt: hoc præceptum ad diuisionẽ spectat.

Vni requirunt ad mẽoriã artificialem cõparandã

Quo secius

Item cōmodius est &c. Hoc ad locoꝝ qualitatē ptinet ut magis in regiōe inhabitata & deserta cōparemus q̃ frequentata & culta: & rationē subiungit. Propterea ꝙ &c. ut si locū nobis in foro: tēplo: theatro elegerimus: dum collocataꝝ imaginū meminisse uolemus: turbæ recordabimur: & eorū qui ob ambulare: aceruersari illic cōsueuerūt: & hoc pacto nostra cōfundet memoria: & imaginū obliuiscemur. Prætereaad dissimilitudinē locoꝝ hoc pceptum pertinet: ut dissimiles sint: & cur eē debeant ostendit. Quoniam memoria similitudine perturbatur. Forma: ut unius formæ nō sint. Natura ut alia huius: alia illius loci natura sit. Nam siquis &c. Exemplū est: siquis inquit multa intercolūnia p locis acceperit: quoniā ea similia inter se sunt: non reminisceretur quid in quoq; intercolūnio collocauerit.

Et magnitudinis. Mediocres locos pcipit esse debere: & rationē subiungit: quoniam si ampli nimis fuerint: collocatæ in illis imagies errare uidebunt. Si cōtra nimis augusti capere imagines: & explicare nō poterunt. Quod si mediocres erunt: nihil nos offēdet: tum in collocandis: tum in mentē reuocandis imaginibus. Tum nec &c. ad lucis mediocritatem ptinet hoc pceptum: ut neq; lucidi nimis: neq; obscuri loci sint: quoniā si alterutrum fuerit offerri nobis collocatæ imagines nō poterunt: & tā obscuritate nimia res obumbrabitur: q̃ nimia luce: nam & Ouidius ait. Sūt ꝙ oculis tenebræ p tantum lumen obortæ: tam aūt aius ipse nimio splendore loci: quem cogitatione apprahendit: hebetari sentitur: q̃ oculi ipsi: cū solis radiis sunt obuersi: nec mirum: non enim oculi sunt qui uident: sed animus: q his utitur fenestris: ut ait Cice. ī quæstionibus tusculāis. Splendore. quo: si nimius fuerit mentis acies obtenebraē. Interualla: de mediocritate pcipit interualli: quod esse inter locū ac locum conuenit: & mediocre dicit eē debere. rationē ꝙ subiungit: q a siue nimis ad moueas siue remoueas cogitatio hebetatur. Accidit. n. ei quod & aspectui: nimis. n. ad motum sibi oculus non uidet: & nimis remotum: cōuenitq; mediocre interuallum inter oculum & obiectū esse: uisus autem auctore Aristotele imitatiuum coloris est: & cōtra secundū actū lucidi eius uirtus in cerebro ē: cuius radius obliquatus a cerebro pcedit in pupillā: in qua humor est cristalinus qua uisus colorem per medium: hoc est per paruum spatiū recipit: & primo uisus est: deide mediū postea obiectum. Quod si nimium uisui aliquid admoueri medium interponitur: si uero nimiū remoueris tollitur medium: & uideri obiectum: non potest: est aūt obiectū uisus color ratione lucis. Trigenū: trigita.

Sed quanq̃ &c. facile esse iis dicit qui multa uiderunt: & multis in locis uersati fuerūt: quot uoluerit: locos: & eosdem idoneos sibi comparare: sed si qs inquit est: qui manu aut natura factis locis contētus nō sit: quotquot uolet sibi fingat licebit. Cogitatio enim eiusmodi est: ut regionem aliquam & sitū in ea p suo arbitrio fingere possit. Quintilianus quoq; ait loci: aut finguntē: aut sumunē. Architectari fabricare architectus is est: q ædificationi pest: αρχοσ princeps ē τεκτένω uel ædifico. Hac copia locorū q manu: aut natura sci sunt. Qm̄ igiē &c. de locis pceptra dedit: & cuiusmōi eē deberēt oñdit: nūc de imaginibus pcipere incipit quas duplices eē dicit: rerum: & uerboꝝ aut. n. totā rē summatim: aut singula uerba meminisse uolumus sed in eo præcipue elaborandum monet: ut similes rebus imagines comparemus. Rerum similes &c. nam si rei quam meminisse uolumus: similis imago nō fuerit eius recordari minime poterimus dicturi: itaq; de nauigatione anchoram de bello hastā in loco statuemus. Lucretiæ historiam recitaturi: fæminam se confodientē cui nomen sit lucretia collocabimus. Quod si uerborum reminisci uoluerimus: ut eorū: arma uirumq; cano armatum hominem figere in loco poterimus: cui ad pedes canis sit. Exempla ab ipso proponuntur Cicerone sed nemo tam hebetis ingenii est: qui idoneas: & congruentes negocio suo imagines effingere non possit.

Architectus

Item commodius ēst: in derelicta quam in celebri regione locos comparare; ppea quod frequentia: & deābulatio hoīum conturbat: & infirmat imaginum notas. Solitudo conseruat integras simulachrorum figuras: prætera dissimiles forma atq; natura loci comparandi sunt ut distincte interlucere possint: nā si quis multa inter colūnia sumpserit conturbabitur similitudine: & ignorabit qd in quoquo loco collocarit: & magnitudine modica: & mediocres locos habere oportet: nā & præter modum āpli uagas imagines redunt: & nimis angusti sæpe nō uidentur posse capere imaginū collocationem: tunc nec nimis illustres: nec uehemēter obscuros locos haberi oportet: ne aut obcæcētur tenebris imagines aut splendore pfulgēāt: interualla locorum mediocria eē oportet fere paulo plus: aut minus pedū tricenū: nam ut aspectus: ita cogitatio minus ualet: siue nimis pcul remoueris: siue uehementer ppe admoueris id: qd oportet uideri: sed quāquā facile ē ei: q paulo plura explorauit: q̃uis multos: & idoneos locos cōpararet: tñ siquis ad ista idoneos inuenite se non putauit: ipse sibi constituat: quod uolet multos licebit: cogitatio. n. q̃uis regionē pōt amplecti: & in ea sitū loci cuiusdā ad suū arbitriū fabricari & architectari. Quare licebit: si hac pmpta copia cōtenti nō erim9: nosmetipsos cogitatiōe nr̄a regionē cōstituere: & idoneoꝝ locoꝝ cōmodissimā distinctionem comparare: de locis satis dictum ēst; nunc ad imaginum rationē transeamus. Quoniā ergo rerum similes imagines eē oportet.

Ex omnibus uerbis:ideſt ex omnibus dictionibus:quæ aliquid ſignificant:uel ex omnibus quæ aliquo nomi/ne uocantur:ut haſtam:aut thoracē:quæ notæ nobis dictiones ſunt:ad bellum ſignificādum:oliuam ad pacē pro imaginibus eligamus. Quidā ſic diſtinguūt:ut illud:quoniam rerum ſimiles imagines eſſe oportet:ad reꝝ tantum memoriam referatur hoc eſt ſententiarum:illud uero. Ex omnibus uerbis &c. ad memoriam uerbo rū pertineat. Cum ſinguloꝝ uerboꝝ imagines comparamus:ꝗ diſtinctionē uerā eſſe declarat quod ſequitur: duplices igitur &c. Notas:cognitas nobiſue ut memoriæ facilius occurrant:uel notas inſignes accipiamus. Quæ.n. inſignia ſunt melius:ut infra dicet: mēiniſſe conſueuimus.

Ex oibus uerbis noſmet notas nobis ſimilitu/dines eligere debēus:duplices igiť ſimilitudi/nes eē debēt:unæ reꝝ:altera uerboꝝ:reꝝ ſimi litudines exprimunť:cū ſūmatim ipſoꝝ nego cioꝝ imagines cōparamus:uerborū ſimilitudi nes ōſtituunť:cū uniuſcuiuſq; nominis & uo/cabuli memoria imagine notať: rei totius me moriā ſæpe una nota:& imagine ſimplici cōp hēdimus hoc mō ut ſi accuſator dixerit ab reo hoiem ueneno necatū & hæreditatis cā factū arguerit: & eiꝰ rei multos dixerit teſtes:& con ſcios eē. ſi hoc primū:ut ad defēdēdū nobis ex peditū ſit mēiniſſe uolēus. In prio loco rei to/tiꝰ imaginē cōfirmabimꝰ: ægrotū in lecto cu bantē faciemꝰ ipſū illū de quo ageť. Si formā eius detinebius. ſi reū nō agnouerimꝰ:aliquē ægrotū nō de mimo loco ſumemꝰ ut cito i mē tē uenire poſſit: & reū ad lectū eiꝰ ſtatuemus dextra poculū ſiniſtra tabulas medico teſti/culos arietinos tenētē hoc mō & teſtiū & hꝍre ditatis & ueneno necar i memoriā habere po/terimꝰ. Itē deinceps cꝍtera oia ex ordie i locis pōemus. Et quotienſcūq; rem meminiſſe uole mꝰ:ſi formaꝝ diſpſitiōe: & imaginū diligenti notatiōe utemur:facile ea ꝗ uolemꝰ memoria conſequemur. Cū uerborū ſimilitudines ima/ginibus exprimere uolemꝰ plus negocii ſume mus ex magis ingenium noſtrū exercebimꝰ:id uos hoc modo facere oportebit. Iam domi ul/tionem reges atridæ parant:in loco conſtitue

Reꝝ ſimilitudines:haꝝ memoria oratoris ꝓpria eſt:ut ait Cice. de oratore libro ſecū/do:quam ſingulis perſonis benepoſitis notare poſſu/mus:ut ſententias imaginibus ordinē locis cōphē/damus:uerboꝝ ut idem ait memoria minus nobis ne/ceſſaria: maiore imaginum uarietate diſtinguitur. Multa.n. ſunt uerba:quæ quaſi articuli connectunt uerba orationis:quæ formari nulla ſimilitudine pñt: ex quo difficile uidetur Quint. omnium uerborum poſſe imagines excogitari:& collocari: in longa præ/ſertim oratione:idq; rationibus probat: ab eodē nō negatur nomina rerum multa per ordinem audita reddi ſolere:& id pſtitiſſe hortenſium. Conſulit tñ ſi longior complectenda oratio memoria fuerit:ut per partes ediſcatur: & quouſq; ꝓgredi partes debeant: præſcribit: non inutile dicens eſſe quo facilius hære/ant:aliquas apponere notas: quaꝝ recordatio cōmo/ueat & excitet memoriam:cum nemo tam infelix ſit qui quod cuiq; loco ſignum diſtinauerit:neſciat:ut ſi de naue dicendū ſit anchora:ſi de ꝑlio ſpiculum po/natur. Hominis:quantum ad propria nomina:ut ſi Fabius forte ſit tenendus:animum ad illum cuncta/torē referamus:ſi iulius ad iuliū cæſarem: ſi camillus ad furium camillum. Vocabuli quantum ad appel/latiua nomina. Nā uocabulo ſignificať omnis dictio.

Rei totius memoriam &c. exemplo oſtendit:quo/mō totius alicuius rei mēoria nota una teneri poſſit.

Vt ſi accuſator. Quidam accuſare hominem uult: quod alium hæreditatis cā ueneno necauerit teſti/buſq; uſurus eſt:& imaginē quæ hic a Cice. poniť ſibi aſſumit. Et hæreditatis cā &c. duæ ſunt cauſæ ꝗ ad maleficiū īpellūt:rōcinatiua & īpulſiua; ſed cū aliqd utilitatis ſpe factū dř:rōcinatiua cā eſt. Arguerit: cōiecturis ꝓbauerit. Teſtes ꝗ uiderint. Cōſcios:ꝗ interfuerit:uel ab eo audiuerit:ꝗ fecit:aut ab alio. In prio loco:ut multos locos cōpararemus:& oprie te/neremus ſupius ꝓcepit. Cōformabimus ꝗſi depin/gemus. Mimo loco ſūmo. Eius ægroti. Dextra poculū:qͦ ī mēoriā dari ueneni redeāus. Siniſtra ta bulas:ꝗ memoriā faciāt falſi teſtamēti: qđ reus ipſe dictauerit. Teſticulos arietinos:ut teſtium reminiſcamur:& hæreditatis. Hæres.n.& aries ſimilitudinem quā dam habent inter ſe teſtium:ꝑ teſticulos. Hæreditatis per arietinos. Veneno necari:per poculum. Item deinceps. Idem inquit fieri a uobis in cauſis aliorum criminum poterit:quotiens meminiſſe aliquid uolemus.

Cāæ impellentes ad maleficium

Formarum:ut rei formam notemus & diſponamus. Cum uerborum:duplices dixit eſſe imagines:has reꝝ: illas uerborum. Et quibus rationibus etiam ſubiecto exemplo rei alicuius ſummam complecti poſſemus oſtē dit:Nunc quibus imaginibus ſingula uerba in memoria teneri:ꝗ aut præcepta dat:& exemplū ſubiicit: ſed in longiore oratione uix fieri poſſe uidetur quemadmodum:auctore Quintiliano dictū eſt:ut ſinguloꝝ uerboꝝ imagines inueniānť. Ideoq; tutius eſt:& facilius reꝝ ꝗ uerborū imagines excogitare:& collocare. Verba alia uel mediocriter doctis ſeſe in ipſo curſu offerrent oratiōis; ſi meditata prius exciderint. Reꝝ ordo ſi forte ex ciderint: Turpe ſilentiū afferet dicēti. Ex quo excitari plerūq; auditoꝝ riſus cōſueuit. Plus nego. plus labo/ris. Et magis īgēiū &c. ꝗto labor maior ē: tāto maiorī īgēii exercitatiōe opus ē. Iā dōi &c. exēplo oñdit:quō ꝗ buſdā notis:& imaginibꝰ ſingula uerba i mēoriā reuocari poſſint unicuiq; āt pſimiles uerbis:ꝗ uolet mēiniſſe excogitaŕ licebit;uerſus uero ē ab aliquo ueteri poeta ſūptus. Vltionē ꝑꝑ raptā a paride helenā. Atridæ:aga

mēnon & Menelaus. Domitius: Hic domitius ciceroni & ipsi herennio notus erat A regibus ait Martiis lo ris illo tempore cæsus fuerat. Regū uero Martiorū familia romæ fuit non ignobilis ex hac cognatione reges Martii omnes dicebantur. De quibus apud Liuium & ualerium maximū mentio est per domitiū domi me/ moriæ tenetur. Inter domum.n.& domitium maxima cognatio est: per manus ad cælum tollentē. Vltionē reminiscimur. Nam qui loris ceditur: Si manus ad cælum tollit: petere ultionem uidet. In altero loco in se/ cundo inquit loco Aesopum aut Cimbrū collocabimus: p quos in memoriā reuocabimus reges atridæ pa- rant. Aesopus.n.& Cimber mimi fuere illo tempo/ re nobilissimi: quorū alter ornatu regio agamēnonē alter menelaū agere solebat. Vagantē iphigeniam Vel iphigeniā inqt secundo loco constituemus: p q̄ item in memoriā eius Reges atridæ: parant redibi/ mus. Vagantē uero dicit: qm̄ in aulidē e græcia ac- cersita sub matrimonii spē cum achille cōtrahēdi ut dianæ imolaretur: q̄ irata ob cernā sibi dicatā: ab aga mēnone occisam: ipetrata a neptuno tēpestate: egre di portū græcos non pmittebat: Sic.n. calchas uates responderat iratū numen regio sanguine placandū esse: erepta imolationi subposita cerua: & a dea ī tau ricā regionē translata est: atq illic templi custos effe/ cta: Vn̄ postea rapto dianæ simulachro cū fratre ore- ste aufugit: illuc.n.ut a furore purgaret post matrici dium accesserat: in italiam uenit: & relicto ī nemore aricino simulacro argos deinde reuersa est. Hoc mō sicut expositū est. Sed hæc imaginū: hæc inqt imagi nū accōmodatio tū ualet pcipue. Cum uerba prius quæ meminisse uolumus iterū atq iterū legimus dei de cū imaginibus exprimimus: & ī locis cōstituimus Idem Quinti. quoq faciendū præcipit. Confirma/ tio accōmodatio cum imagines uerbis accōmodan/ tur. Tum ualet tū uim habet. Si naturalem: ut bis terq prius legamus: qd meminisse uolumus. Versu posito cuius recordari uelimus. Non sine rōne uersū dicit: & non solutam orationē: iis enim qui memoriā exercent pauca a principio: & quæ odiū non afferāt discenda sunt: sed poetica primū post modum ora- torum. Nouissime ēt solutiora numeris: & magis: ab

Suppedi-tare

usu dicendi remota. Qualia sunt iurisconsultorū au- ctore Quinti. Suppeditat suffragat & auxiliat. Nā utraq altera alterius poscit opē: & cōiurat amicæ: ut ait oratius proposita quæstione ingenio fieret lauda bile carmen: an arte. Quod docere &c. Artem: in quid natura plus ualere ostendere non grauaret: nisi alienum a pposito esse arbitraretur: cum præsertim di lucidæ breuitatis rō habenda sit. Quintilianus libro secundo institionū oratoriarū illam tangit quæstio/- nem plus ne natura ad eloquentiam conferat: an do ctrina. Neq cōsumatū oratorē nisi ex utroq fieri pos se dicit: Et naturám quidem sine doctrina multum ualere: doctrinam uero sine natura nihil: In mediocribus utrique malus naturæ q̄ doctrinæ momentum esse: sed consumatos oratores plus doctrinæ: q̄ naturæ debe/ re existimat. Nunc quoniam &c. De imaginibus rerum: & uerborum præcepta dedit: nunc quæ imagines in firmæ: & quæ firmæ sint: ac memoriam excitare possint: nos admonet: & res quidem usitatas facile elabi: con- tra insignes: & nouas inherere animis dicit. Firmæ stabiles: & quæ excidere non possint. Infirmæ: ne faci- le elabantur has autem cognoscere nos oportet ut effugiamus: & stabiles teneamus. Nam iniquorum ra// tio ideo noscenda est: ut equam tueamur. Quod ait Quintilianus. Quā de causa & cætera cur accidat.

Cognita causa cur imaginum aliæ firmæ: aliæ infirmæ sunt. Docet igitur & cætera cur id accidat ut ima/ ginum aliæ firmæ: aliæ infirmæ sint: ab ipsa dicit nos natura edoceri: quæ rebus paruis usitatis: & quottidia// nis commoueri: nos non sinit: & earum obliuionem faciæ afferre consueuit: rebus tantum insignibus & inusi/ tatis animos nostros commouens. Egregiæ: excellenter ualde: ut supra modum turpe sit. Medium uoca- bulum egregius est: & tam egregium scelus: quam egregia uirtus dicitur: Cædis alicuius nefariæ; aut raptus ingenuæ uirginis. Item coniurationis: & patriæ proditionis: ac cæterorum huiusmodi facile recordamur.

re oportet manus ad cælum tollentem domi tium: cum a regibus marius loris cædatur: hoc erit iam domi ultionem reges. In altero loco æsopum & cimbrum subornari. & iphigēiam uagantem hoc erit atridæ: parant hoc modo omnia uerba erunt expressa: Sæd hæc imagi/ num confirmatio tum ualet: si naturalem me moriam exuscitauerimus hac notatiōe: ut uer su posito ipsi nobiscum primum transeamus bis: aut ter: eum uersum. Deinde cum imagi/ nibus uerba exprimamus hoc modo naturæ suppeditabitur doctrina. Nam utraque alte/ ra seperata minus erit firma. Ita tamen: ut mul to plus in doctrina: atque arte præsidi si quod docere non grauaremur ni metuerimus ne cū ab instituto nostro recessissemus minus com mode reseruaretur hæc dilucida breuitas præ ceptionis. Nunc quoniam solet accidere: ut imagines partim firmæ: & ad mouendum ido neæ sint: partim imbecilles: & īfirmę. que uix memoriam possunt excitare. Qua de causa utrunque fiat considerandum est: ut cognita causa. quas uitemus: & quas sequamur ima/ gines scire possimus. Docet igitur nos ipsa na tura quid oporteat fieri: Nam si quas res in ui ta uidemus paruas: usitatas: quottidianas me minisse non solemus propterea quod nulla nisi noua: aut admirabili re cōmouet᷑ aius: at si qd uidem9: aut audim9 egregie: turpe: aut

Honestum:contra turpe:ut si quis patriam in libertatem uendicet:necato:tyranno. Item si quis in bello pro patria moriatur. Inusitatum:ut si quis humana carne uescatur:quod idem erit incredibile. Periculosum: quod cum periculo accidit:ut nauigatio:militia. Itaque & cætera:quæ ante oculos nostros semper sunt:que ue semper audimus:quia usitata sunt in horas obliuiscimur. Quæ die hesterno comedimus facile dedisci- mus. Et tamē quæ in pueritia fecimus:si egregia fuerunt meminisse solemus. Vnde & Quintilianus ait:Quæ in pueritia uidimus recordamur:hesternorum immemores. Et ortus & cætera. Exemplum e∫t imaginū quæ

honestū:icredibile magnū ridiculū id diu me meminisse consueuimus. Itaq; q̄s res ante ora uidemus:obliuiscimur plerunq;: quæ acciderunt in pueritia meminim9 optime & sæpe: nec hoc alia de cā pōt accidere:nisi qd̄ usitate res facile e mēoria labunt̄:isignes: & nouę diutius in aīo manēt. Solis exortus:cursus:occasus nemo admirat̄: ppea qa quottidiæ fiūt at eclypsim solis mirant̄:qa raro accidit: & solis eclypsim magis mirāt̄:q̄ lunę:qm̄ hę crebriores sunt. Docet ergo natura uulgari & usitata re nō exuscitari:nouitate uero & insigni quodā negocio cōmoueri. Imitat̄ ars igit̄ naturā: & qd ea desiderat inueniet:si qd̄ oñdit sequat̄. Nihil ē.n.qd̄ aut natura extremū iuenerit:aut doctrina primū: qa reꝝ principia ab ingēio ꝑfecta sunt: & ex ei9 disciplina cōpant̄. Imagines igit̄ nos in eo genere cōstituere oportebit: qd̄ gen9 in memoria diutissime possit remanere: id accidet:si q̄ maxime notas similitudines cōstituemus:si nō multas:nec uagas: sed aliqd agētes:imagines pōemus:si egregiā pulchritudinē: aut unicā turpitudinē eis attribuimus:si aliquas exornabimus:ut si corona:aut ueste purpurea:q° nobis notatior sit similitudo:aut si aliquā rē deformabiūs: ut si cruentā aut cœno oblitā:aut rubrica d̄libutā iudicāus q°magis isignitā sit forma:aut ridiculas res aliq̄s imaginib9 attribuam9. Nā ea res quoq; faciet:ut facili9mēinisse possim9nā q̄s res ueras facile mēinerim9. easdē fictas: & diligēter notatas meminisse non ē difficile. sed illud facere oportebit: ut identidē prios quosq; locos imaginū renouandaꝝ cā celeriter aīo puagemus. Scio plerosq; græcos q de memoria scripserūt fecisse ut multoꝝ uerboꝝ imagines cū scriberent; uti q eas discere uellēt paratas haberent. ne quid inquirendo consumerent operis quorum rationem aliquot de causis improbam9. primum quod in uerborum innumerabilium multitudine mille uerborum imagines ridicu

insi∫rme sunt solis inquit ortum & occasum quoniam accidunt quottidie:nemo admiratur. Contra solis eclipsim multi. Cum rarius accidat lunæ ueto sō minus admirari solemus quia frequenter esse solet solis eclipsis interuentu lunæ fit:quæ illius radios se interponens aufert terræ hāc minorem luna esse: ex eo facile patet:ꝙ sol totus adimi terris non posset:intercedente luna si terra maior esset q̄ luna. Quam & ipsam terræ obiectu occultari manifestum est. Imitemur:& cætera: ideo inquit ars imitari naturam debet:quoniam initia eius a natura proficiscuntur: cætera perficit exercitatio & disciplina. Maxime notas insignes. Non multas cum memoria multitudine perturbetur. Nec uagas:sed stabiles:& quæ elabi non possint. Vaga autem imago erit:ut umbræ: aquæ ignis. Aliquid agentes: ut sua ipsarum actione notabiles sint. Egregiam & cætera si nimiam pulchritudinem aut contra nimiam turpitudinem imaginibus attribuemus: quoniam admirabile utrunꝙ est:facile meminisse poterimus. Aliquam rem turpem &c. Vt eunuchum:hanum:scurram:uel locum ut lupanar. Deformabimus:deturpabimus: ut templum forum regiam. Aut cruentam &c. ut si personam nobilem cruore asperserimus oblitam cœno:inuolutam: ut marium cum in maturnensium palude usꝙ ad guttur in ceno latuit:unde ait Ouidius:ille iugurthino clarus cambroque triumpho:quo uitrix toties consule roma fuit in ceno marium iacuit cannaque palustri Pertulit & tanto multa pudenda uiro. Delibutam rubrica unctum:qualem syllenum Virg. describit sanguineis ebuli bacis nimioque rubētem terræ autem species rubrica est:minio proxima: ab antiquis multum celebrata cum insula in qua nascitur in ferrariis etiam metallis inuenitur:ægyptia & africana fabris utilissimæ sunt: ex ea fit ochra exusta rubrica in ollis nouis luto circum litis auctor plinius μιλτος græce dicitur: pro filo accipitur quo ea illico ligna ac parietes fabri & pictores mensurāt: persius atꝙ oculo rubricam dirigi. Vno ridiculas ut mimum:scurram:simiam: fidibus canētem. Sed illud &c. Illud inquit seruādum ē:ut primos quosque locos singulos. s. qntos qui principales sunt aīo & cogitatione crebri reperamus. Scio plerosꝙ &c. Iam de artificiali mēoria pcepta dedit :sed qm̄ ante ciceronē græcis litteris:& a græcis pceptoribus rhetorica tradebat̄:obiectionē purgat q̄ fieri potuit:qd̄ græcos in pcipiendo de memoria imitatus nō sit: q multoꝝ uerboꝝ imagines elegerūt quo pararas haberēt qui illis uti uellent:quattuor autē subiicit cās:cur illoꝝ nō ꝓbauerūt rōnem. Multoꝝ uerboꝝ ut multis uerbis imagines accōmodarēt. Ne qd in quærendo &c. græcorum confirmat ratiōem:ut postea tefellat opere laboris. Primum;argumento utitur ab impossibili:stultum esse dicens: certo imaginum nume

rubrica
Ochra

ro infinitam uerborum multitudinem uelle comprehendere: & certe finiti ad infinitum nulla est proportio. Quantulum,n.ualde parum deinde alia ratio:esto infinita uerborum copia certo imaginum numero comprehendi possit non ne si eas nos excogitabimus:& præcipientes trademus segnē reddemus discipulum?si nihil ei excogitandum relinquemus utilius itaq inquit illi est:qui instituitur:ne regulas tantum accipiat: cætera sua sibi comparet industria. Prætereа tertia ratio cur omnes a præceptore imagines inueniri non debeāt: quoniam quæ imago uni placet:aliis displicet. Quod exemplo probat:accidit ut figuram aliquam:ut imaginem pictam:aut statuam similem alicui esse nos dicimus;& alius similem neget esse:hoc item pene quotidiæ solet contingere iut quem nos hominem dicimus culpiam esse persimilem:eūdem alius dissimilē esse contendat. Notara:insignia forma fabilia. Postremo iultima ratio quæ ex modo ac utilitate præcipiendi sumpta est:omnia.n.præcepta breuitatē postulant:non tamen obscuram. Satis esse inquit præceptori quod præcipit uno alteroue subiecto exemplo aperire hoc & grammaticus præstat:qui cum aliquam regulam recte loquendi tradit uno aut duobus exemplis contentus est: quod si omnibus uteretur:quæ afferri possent: & minus placeret & teneris animis magis obesset: q̄ prodesset. Quemadmodū &c.exemplo cōfirmat:quod dixit cum de prohœmiis inquit faciendis præcipimus illa excogitandi summatim &in uniuersum rationes tradimus non quod ad quamq causam quoniam infinite sunt scribimus id enim fieri nō posset. Cicero ipse in rhetoricis suis & Quintilianus exordiorum dicsit duo esse genere principium:& insinuationem iidem quando principio & quando insinuatione utendum sit :breuiter præscribunt. Et quid in turpi:quid in honesta;quid in dubia; quid in humili causa faciendnm sit nos admonēt. Singularim enim præcipi uix posset. Cum noui quottidiæ exoriantur casus:& pene nouo opus sit artificio. Hermogenes in eo apud græcos occupatur multum ut uaria prohœmiorum genera subiectis describat exemplis. Nunc ne forte &c.non rerum tantum sed etiam uerborum imaginibus exerceri conuenire dicit :ne aut deterritus difficultatæ herēnius aut non ualde utilē existimans uerborū memoriā:sola rerū memoria contentus eēt: & ideo exercendam admonet uerborū quoq memoriam :q̄ difficilior ē res faciliores sine labore & molestia meminisse possimus:qui.n.difficilia pdidicit:is paruo labore facilia comprehendet. Aut nimis difficilē quod multi:ut Quintilianus senserunt cū uerba quædam sint:quæ nullis simulacris significari possunt. Parum utilem qd' idem multi existimarunt. Nec nos hanc uerborū &c.nō ea inquit adducti ratiōe uerborum memoriam exercendam suademus :ut auditos uersus statī meminisse possimus.Quod fieri uix posset:sed ut cū hoc facere diu tētauerimus: & nos in eo exercuerimus:ad illā facilē cōsuetudinem rerū imaginibus applicandarū:& subito in memoriā reuocandarū trāseamus. Difficili consue.imaginū quibus singula uerba applicemus. Sed cū in omni &c. quod in oibus artibus accidit:id in hac etiam usu uenit : ut doctria sine exercitatione parum ualeat. Quinti.si quis inqt unā maximāq a me artē mēoriæ q̄rat exercitatio ē: & labor multa discere:multa cogitare : & si fieri pōt quottidiæ potissimum est:nihil æque nobis augetur cura uel negligentia intercidit. Memoriis:natura

lum sit comparare. Quantulum.n. poterint hæc ualere: cū ex infinita uerborum copia mō unum mō aliud nos uerbum meminisse oportebit. Deinde cur uolumus ab industria quenquam remouere:ne quid ipse quærat : cū nos illi omnia parata quæsitaq tradamus. Prętereа similitudine alia alius magis cōmouetur: Nam ut sępe formam siquam similem cuipiā dixerimus esse non omnes habemus assensores:quod alii uidetur aliud. Item fit in imaginibus:ut quę nobis diligenter notata sit ea parum uideatur insignis aliis. Quare ibi quęq commodo suo cōuenit imagines comparare. Postremo præceptoris est docere quemadmodum quæri quicq conueniat: & unum aliquid ut alterum non omnia quæ eius generis erunt exempli causa subiicere: quo res dilucidior eē possit: ut cum de pręmiis quęrendis disputamus rationem damus quęrendi: non mille p̄miorum genera describim9:ita arbitramur de imaginibus fieri cōuenire. Nunc ne forte uerborum memoriam aut nimis difficilē:aut parum utilem arbitreris:& ipsarum memoria rerum contentus sis:qd & utiliores sint:& plus habeant facultatis. Ammonendus:quare uerborum memoriam non improbemus:nā aliorum putamus oportere eos qui uelint res faciliores sine labore:& molestia facile meminisse in rebus difficilioribus ante esse exercitatos. Nec nos hanc uerbotum memoriam reducimus:ut uersus meminisse possum9:sed ut hac exercitatione illam rerum memoriā q̄ ptinet ad utilitatem confirmetur : ut ab hac difficili consuetudine sine labore ad illam facilitatem transire possimus:sed cum in omni disciplina infirma est artis pręceptio sine summa assiduitate exercitationis:tū uero in memoriis minimum ualet doctrina nisi industria studio labore diligentia comprobetur quamplurimos locos ut habeat & quam maxime ad pręcepta accommodatos curare poteris. In imaginib9

li & artificiali. Quamplurimos: docet quomodo exercitatione ars cõfirmari possit. Nõ.n. ideo magis in memoriæ artificio exerceri nos conuenit: quod nulla ab eo occupatione deduci possumus: nam uel Sola cogitatio in inueniendis locis & collocandis imaginibus tenere nos potest: quod in aliarum artium studio fere non contingit: ut philosophiæ geometriæ astronomiæ quare &c. cum noris inquit quanta in memoriæ promptitudie utilitas sit: cõprehendere ẽt potes quãta sit diligentia adhibenda. Quintilianus. Memoria inquit facit prompti ingenii famam: ut illa quæ dicimus nõ domo attulisse, sed ibi ꝓtinus sũ psisse uideamur. Pluribus. cõcludit & cur pluribus uerbis hortari nolit herẽnium dicit: & transitione utitur.

collocandis exerceri quottidie conuenit: non .n. sicut a cæteris studiis adducimur nonnũq̃ occupatione: ita ab hac re nos potest causa deducere aliqua nunq̃ est .n. q̃n aliq̃d memoriæ tradere uelimus: & tũ maxĩe cum aliquo maiore officio detinemur. Quare cum sit utile facile meminisse non te fallit: q̃d tãtopere utile sit quãto labore sit appetendũ q̃d poteris existimare utilitate cognita: pluribus uerbis adesse adhortari nõ est s̃nia ne: aut studio difficili: aut nimis q̃ res postulat dixisse uideamur. De quarta parte rhetoricæ deinceps dicemus: tu primas quasq; partes frequenta: & quod maxime necesse est exercitatione confirma.

¶ Incipit Liber Quartus.

QVoniam in hoc libro herẽni de elocutione cõscripsimus: & quibus in rebus opus fuit exẽplis uti: nostris exemplis usi sumus & id fecimus præter consuetudinem grecorum: qui de hac re scripserũt: Necessario faciendum est: ut paucis rationem nostri consilii demus. Atq; hoc nos necessitudine facere: non studio satis erit signi quod in superioribus libris nihil neque ante rem neq; preter rem locuti sumus: nunc si pauca quę postulat dixerimus tibi id quod reliquum est artis: ita uti instituimus persoluemus: sed facilius nostram rationemem intelliges: si prius quid illi dicant cognoueris: compluribus de causis putant oporterere: cum ipsi prǽceperint: quo pacto oporteat ornare elocutionem uniuscuiusq; generis ab oratore: aut a poeta ꝓbato sumptum ponere exemplum. Et primũ se id modestia commotos facere dicunt ꝓpterea quod uideatur esse ostentatio quędam: non satis apte re præcipere de artificio: sed ipsos etiã uideri uelle artificiose gignere exẽpla

QVoniam in hoc libro herẽni &c̃. Omnis Rhætorices ars & præceptio quinq; cõtinetur: partibus: inuentione: dispositione: elocutione memoria: & pronũciatione. Quatuor partes tribus superioribus libris absolute sunt: quinta superest elocutio: cui hic quartus dicatur liber: sed antequam ad tradenda præcepta accedat Cicero. eorũ recitat rationes a quibus reprehendi solebat: ꝙ græcorum more contempto: propriis non a ueteribus scriptoribus sumptis uterur exemplis: quicquid obiiciebatur acute: ac diligẽter cõfutat: & quædam obiicit aduersariis. Ante omnia autem se excusat: necessitate compulsum dicens: ut hac uteretur digressione: quæ ab eius proposito uideatur esse aliena. De elocutione &c̃. Hæc pars rhetorices: ut inter omnes oratores conuenit: difficillima est: & Marcus Antonius orator disertos esse uisos multos dicebat: eloquentem neminem: disertos satis putans dicere quæ oporteret: ornate autẽ dicere propriũ esse eloquẽtissimi. Putat item Cicero libro de oratore inuentionẽ ac dispositionem prudẽtis hominis esse: eloquẽtiam oratoris. Eloqui uero est omnia quæ mente cõceperis: promere atq; ad audiẽtes proferre: sine quo semper uacua sunt priora: & similia gladio cõdito atq; intra uaginam suam hærenti: ut ait Quintilianus: elocutionẽ græci φρᾶσιν uocãt. Græcorum: ut hermagoræ & hermogenis: qui demosthenis: Homeri & aliorum auctorũ exemplis utitur: non suis. De hac re. de elocutione. Necessario: qui enim maledictis aduersariorum non respõdet: seipsum condemnare uidetur. Nam tacens ait: ut iure consulti dicunt consentit: ut taciturnitas pro confessione habetur. Non studio: non sponte: & proprio motui. Ante rem: ut in prohemiis in quibus excusare nos solemus. Et maledictis aduersariorum respõdere. Post rem: post absoluta præcepta: in librorum exitu. Res: quoniam urgẽt aduersarii. Quod reliquum est. s. de elocutione. Sed facilius docilem ac beniuolum reddit herennium. Cõpluribus de causis &c̃. Causa aperit aggreditur quibus adducti nonnulli: alienis exemplis more græcorum: nõ propriis ei qui de elocutione scribit utendũ censeat: tota autẽ hæc disputatio ĩ deliberatiuo genere posita esse uideri potest: consultatur enim alienis ne an propriis quæ dicitur comprobari exemplis debeãt. Constitutio coniecturalis esse dicetur argumenta a partibus honesti sumuntur ut a prudentia. Item a cõsuetudine & decoro. Cum ipsi præceperint: præcepta de elocutiõe tradiderint. Vniuscuiusq; generis: exornationis tum uerborum: tum sentẽtiarum. Ab oratore: ut demosthene: & Cicerone. Poeta: ut Homero & Virgilio. Primũ: prima aduersariorũ

Disertus Eloquẽs

argumentatio quadripartita est cuius propositio est:Hoc est ostentare se non satis habere præcipere de artificio:sed etiam ex se uelle artificiose gignere exempla:a modestia autem arguitur:quod aliẽa exẽpla assumere: modestius sit q̃ propria:Quoniã qui propriis utitur:ostentare uidetur uelle se non tantum de arte: sed etiam ex arte loqui. Quia si artem:ratio est. Quare pudor:rationis confirmatio. Ne nos solos amari: hoc uiti

Ipsius amor

um cum alios spernimus nos solos amamus: φιλαύτια a græcis uocatur: & enim exornatio est conclusio: ut nimis nota relinquitur Ennius rhodius poeta fuit:rhodos autem calabriæ oppidum est tarento proximum poetam hunc:ut Quintilianus ait sicut sacros uetustate lucos adoramus: in quibus grandia & antiqua robora iam non tantam habuit speciem: quantam religionem prior africanus tãti ennium fecit:ut eius statuam in sepulchro suo posuerit. Præterea locus est ab auctoritate: cum enim testimoniorum locum exẽpla teneant:plus habent auctoritatis:& ponderis:si a poeta uel oratore: quam si a nobis ipsis sumuntur:secunda autem argumẽtatio est:& ipsa quadripartita:cuius propositio hæc est: præterea exempla testimoniorum locum obtinent. Illa uero ratio id enim quod admonuerit rationis confirmatio non igitur &c. Siquis in lite &c. ridiculum esset qui in foro litigans domesticis testibus uti uellet:eodemq̃ mõ irridendus uidetur qui in explanandis exornationibus propriis utitur exemplis. Ne quod aliud:ne si exemplum:ut ipso sumpseris:ipsum postea egeat cõfirmatione. Etenim &c. Confirmationi ualidior adiungitur ratio: & diadema est. Nam necesse est inquit: aut se omnibus anteponant: qui suis ipsorum utuntur exemplis: aut exempla ab aliis sumpta optima negent esse. Quorum utrum fecerint: in grauе incidũt uitium. Si se omnibus anteponunt:complexio est superioris argumentationis. Non possunt dicere uel q̃a artem ignorant:uel quia eos ipsos pudet dicere:cum hoc faciunt:cur faciant:non enim nisi arrogantia ductos facere hoc se dicere possunt.

Ennius rhodius

Quid igitur &c.exornatio est:& locus ab utili:ostẽdit enim quantam ueterum exempla afferant utilitatem. Quæ & rem probabiliorem reddunt:& excitant:atq̃ erigunt animos ad imitandum. Gracchi: Cai gracchi:ex tyberia sempronio graccho:& cornelia. Pu. Scipionis africani sorore nati sunt tyberius: & caius gracchi: sed caius longe eloquentior fratre extitit:quem contionatoria fistula ex Ciceronis auctoritate usum Gelius refert. Horum eloquentiæ multum cornelia mater contulit: ut ait Quintilianus. Ambo ob perniciosas leges:quas ferre uolebãt perierunt alter auctore pu. cornelio nasica a primatibus occisus: subselliorum primum fragmẽtis ictus: & in flumẽ abiectus. Alter seditioso tribunatu acto cum auentinum armata multitudine occupasset: a L. opimio consule ex senatusconsulto interemptus. Fuere quidem gracchi homines disertissimi: non tamen eloquentes:cum sit eloquentia bene dicẽdi scientia:dicere autem nemo bene potest: nisi q ea suadere ciuibus suis conatur:quæ ad communem omnium dignitatem:atq̃ utilitatem pertinere uideantur: honestate semper seruata. Crassi hic ante Ciceronis tẽpora orator clarus fuit:qui in dialogo inducitur de oratore. Postremo:locus est a doctrina:& peritia artis: quoniam magnæ ascribitur doctrinæ cum quis ex uariis poematibus:& orationibus:ad ea comprobanda quæ scribit:eligit exẽpla:& quæ dispersa prius erant:in unũ redigit corpus. Varias diuersas. Dispares.dissimiles. Tot poematibus &c.in tanta poetarum:& orationum multitudine. Sub singulos artis locos. Quicunque fuerit color siue uerborum:siue sententiarum.

De morte gracchorum

Hoc & si &c.si inquit ex tanta scriptorum multitudine sola industria & pertinaci studio tam uarie dispersas res eligeremus:laudandi quidem essemus q̃ tantum laborem nõ subterfugissemus:sed cum sine artificio fieri

hoc est inquiũt ostentare: se nõ ostẽdere artẽ: quare pudor in primis ẽ ad eã rem impedimẽto:ne nos solos ꝓbare: nos amare: uideamur: alios uero cõtemnerẽ:& deridere: &.n.cũ possimus ab ennio sumere aut a graccho ponere exemplũ:uideẽ arrogãtia eẽ illa relinquerẽ: & ad sua deuenire: ꝑterea exẽpla testimoniorũ locũ obtinẽt. Id.n.qd' ammouerit:& leuiter fecerit ꝓceptio exẽplo sicut testimonio cõprobatur. Nõ igiẽ ridiculus fit:si qs in lite: aut ĩ iudicio domesticis testimoniis pugnet: ut.n.testimoniũ:sic exemplũ rei cõfirmãdæ cã sumiẽ: non ergo oportet hoc nisi a probatissimo summi: ne q̃ aliud cõfirmare debeat:egeat idipsum cõfirmatione:& enim necesse est: aut se omnib9 anteponant:& sua maxime probent:aut non negant optima esse exempla:quę a probatissimis oratorib9:aut a poetis sũpta sint. Si se oĩbus anteponant intolerabili arrogantia sunt: si quos sibi præponãt:& eorum exempla suis exemplis non putent pręstare:' nõ possunt dicere quare sibi illos anteponant. Quid igitur ipsa auctoritas antiquorum: nam cum res ꝓbabilior est:tum hominum studia ad imitandum alacriora reddit. Imo erigit omnium cupiditates:& acuit industriam: cũ spes iniecta est posse imitando gracchi:aut crassi consequi facultatẽ. Postremo hoc ipm̃ est summũ artificiũ:res uarias:& dispares in tot poematib9: & orationibus sparsas ac uage disiectas ita diligenter eligere: ut unum quodq; genus exemploꝝ sub singulos artis locos subiicere possis: hoc si industria solum fieri posset: tamẽ essemus laudandi:cum talem laborem nõ fugisse

fieri non possit: certe magnopere laudandi uidentur: qui faciunt: & est locus a comparatione. Cæteri. Locus est a contrario. Nm ex imperitia aliorum: quanta sit artis peritorum laus ostēditur. Nec intelligunt &c. Quoniam artem non norunt: & tantum legentes afficiunt. Aris &c. ex quo intelligitur magna laude dignū esse qui huiusmodi sit. Hoc ipsum igitur. Veluti generalis conclusio est superioris argumentationis. Hoc illi &c. exorditur Cicero: antequam aduersariorum refellat rationes: & insinuatione utitur: Nam quam eorū laudat auctoritatem: eandem certe impugnat: cum dicit auctoritate aduersariorum non disputationis ueritate: se cōmoueri. Illud. n. ueremur: a firmissima incipit aduersariorū argumentatione: quæ est ueteꝶ auctoritas: quā extenuat. Contrariā nřæ. Quod ab ea stererūt: ꝙ ꝑ ea pugnauerit: ut Iuppiter in troiā ꝑ troia stabat apollo. Inuentores huius artis græci quos iuētores rhætoricæ artis fuisse satis cōstat. Res oēs q̄ ab aduersariis dictæ sunt. Cū re: cū his q̄ a nobis dicent. Nō oia cōcedēda: ꝙ nōnulla sīt q̄ iuniores sapiētius q̄ ueteres excogitarōt: uel ab illis accepta fecere meliora. Primū igit postq̄ græcorū extenuata fuit auctoritatē: ad cōfutationem accedit: & ordine singulis rn̄det obiectiōibus prio argumētū ipugnat: qd a modestia illi sūpserūt. Nā si tacere Modestia cómoros nullū ex se gignere artis exēplū dicebāt aduersarii sed si hoc facere modestia est: inquit Ci. quic q̄ scribere: aut loq aduersarii nō debēt: ne cōtra modestiā facere credantur: ad quam seruādam me hortantur. Est autem argumentum per disiunctiuam. Hoc mō: aut modestia est nihil scribere aut quo minus aliquid scribamus nihil hæc nos impedit: si nihil scribere modestia est cur scribunt? si modestia quo minus aliquid nostrum scribamus non impedit cur ea a nobis inuenta scribere impediat. Quasi siquis &c. Similitudine suam exornat rationem: ut qui ad olympiacum studium cursurus accessit: & non cucurrit quidem sed quomodo alii cursitauerint narrat: sic qui ad scribendum de artificio se conferunt: facere uidentur: cum alienis utuntur exemplis: nam quo modo usi sunt artificio alii ostendunt ipsi de artificio nihil dicūt. Ad olympiacum cursum: pisis fuit studium apud iouem olympicum: quod herculem pedibus suis metarum ferunt idque longum fecisse pedes ducentos. Agon illic quinto quoqꝫ anno celebrabatur. Vt emittatur: cum cæteris in cursum. Intra carcerem: a coercendo carcer uocatur: & tam locum significat ubi noxii coercentur: q̄ unde equi & cursores homines emittuntur: sed pro hac re frequentius carceres dicimus. Quomodo laudas: & bois uelocissimi ambo & præstantissimi fuere cursores: de lœda sic ait Solinus: in collectaneis primam palmam uelocitatis lœdas quidam adeptus est quia ita super canum puluerem cursitauit ut in harenis prudentibus nulla indicia relinqueret uestigiorum: & Martialis. Quid si per graciles uias petauri inuitū iubeas subire ladam. Cum sycioniis. Et sycione optimi ueniebant cursores: ea peloponnensi urbis fuit: corintho proxima: sycioniæ autem & corinthiæ terræ nemea fluuius terminus fuit: Auctor strabo. In artis curriculum. Vocabula seruat similitudinis & curriculum artis ipsam dicit præceptionem est autem curriculum quod studium græci uocant: significat & currum. In eo quod est artificii: ut exēpla ipsa excogitent. Nō ausim dicere: quoniam de modestia disputat: non audere se dicit in ea re impudentes esse aduersarios dicere: in qua Modestiæ laudem

Et nobis uis censendi

Olympicus ludus

Carcer

Lœdas

Nemea.

Curriculum

mus nunc sine sūmo artificio fieri non potest. Quis enim est qui cum non summe teneat artem possit ea quæ iubeat ars: de tanta: & tam diffusā scriptura notare: & seperare. cæteri cū legunt orationes bonas: aut poemata probāt oratores: & poetas: neqꝫ intelligunt quare cōmoti probent: quod scire non possunt ubi sit: nec qd sit: nec quomodo factum sit: in quod eos maxime delectet: ait is qui & hæc omnia intelligit: & idonea maxime elegit: & omnia in arte maxime scribenda redigit in singulas rationes præceptionis: necesse est eius rei summus artifex sit. hoc igit̄ ip̄m maximū artificiū est in arte sua posse & alienis exēplis uti. hęc illi cum dicūt: magis nos auctoritate sua commonent: quam ueritate disputationis. Illud enim ueremur: ne cui satis ad contrariam rationēm probandam: quod ab ea steterint hi: qui inuentores huius artificii fuerunt: & uetustate iam satis omnibus probati sint: quod si illorum auctoritate remota res omnes uolent cum re comparareqꝫ intelligent: non omnia cōcedenda esse antiquitati. primum igitur quod ab eis de modestia dicitur: uideamus ne nimium utiliter: & pueriliter proferatur. Nam si tacere & nihil scribere modestia est: cur quicquam scribunt: aut loquuntur. Sin aliquid suum scribunt: cur quo secius omnia scribant: impediuntur modestia. Quasi siquis ad olimpiacum uenerit cursū: & steterit ut mittatur: impudentesqꝫ illos dicat esse: qui currere cœperunt: ipse intra carcerem stet: & narret aliis. quomodo ledas aut bous: cum sicyoniis cursitarunt sic isti cum in artis periculum descenderint illos: qui in eo quod est artificii elaborēt. Dicunt facere immodeste ipsi aliquē oratorē antiquū: aut poetā laudāt: aut scripturā sic: ut in studium rhetoricæ artis ꝑdire nō audeant: non ausim dicere: sed tamen uereor nequam

Occupatio affectent est autem occupatio:dicit.n.nõ audere se dicere:& tñ dicit. Venentur:q̄rant. Quid.n.tibi uis:locus est ab inconuenienti:& quid tibi uis o aduersariæ. Dicet quispiã insanis:qui nouas excogitas p̄ceptiones:& eas aliorum exemplis cõfirmas. Nam si q̄ sua sunt repetere ex tuo libro singuli oratores:& poetæ uoluerint:nihil in eo relinquet tuum. Quicquid.n.dicis:ab aliis accepisti. Inde ne facias ĩpudenter:q ex alioꝝ scriptis laudem queras. **Libare** Libare:degustare:accipere. At exempla. Aliam nũc refellit aduersarioꝝ argumentationẽ:q non a se sed aliunde iõ sumenda exẽpla esse asseuerabant:qm̃ testimoniorũ locũ obtineat:quæ non ab illis ipsis quorum de re agit̃ sed ab aliis perhibentur:& tanto maiorem merentur fidem:quanto maioris auctoritatis testes sunt:stati ãt ꝑpositioni occurrit:qua probata:facile & conclusio probaretur. Interesse autem multũ inter testimoniũ:& exemplũ ostẽdit. Ex quo falsũ manifeste apparet eẽ qđ dixerãt aduersarii exẽpla testimõiis similia uideri. At exẽpla:nec argumẽtationis aduersariorũ ꝑpositio fuit primũ oĩum &c. Hic rñdet Ci. & negat exẽpla testimonioꝝ locũ tenere:qm̃ non ut confirmẽt afferuntur:sed ut demõstrent:cũ testes non nisi rei cõfirmandæ cã pduci soleant. Non enim cum &c. Demonstrandi causa exempla afferri probat:ut rem declarent:non probẽt:ut si de colore præcipiamus qui ex similiter desinentibus uerbis fit:cum in eis similes exitus sunt:& exemplo utamur Crassi:qui in quadam oratione sua ait:possumus & debemus:non testimonii locum tenet hoc exemplum:ut ita esse:sicuti dicimus:confirmet **Testimonium exempli** sed tantum declarat:& qualis sit aperit exornatio.

Confirmatur:cum scilicet aliquis ita esse:ut nos dicimus negat. Præterea alia ratio:qua probat nõ idem testimonium:& exemplum ualere quoniam cũ re conuenire testimonium debet. ut is a quo perhibetur cõscius eius rei sit:qua de queritur:at uero inquit qui de arte scribunt:& non propriis utuntur exemplis sæpe ab illis sumũt:quos ignorasse artem cõstat. ridiculum autem est:eorum exemplis uelle artem comprobare:qui artis ignari fuerunt. Ab iis:ut ennio:& antimacho quos ignorasse artem constat. Nam de altero Ouidius ait:ennius arte carens. De altero Quintilianus. Contra in antimacho uis & grauitas:& minime uulgare eloquendi genus habet laudem:sed quamuis ei secundas fere partes grãmaticorum consensus deferat:& effectibus:& iocunditate & dispositione:& omnino arte deficitur.

Tum &c. alia ratio non potest inquit aliquis de arte recte præcipere:nisi etiam ex arte scribat:quod difficilius:pulchrius atque admirabilius est:Utrunque præstitit Cicero:non enim minus docendo ualuit:q̄ dicendo:ex arte scribere est secundum artis præcepta:aut orationem:aut poemata ædere. Contra rursus quæ ridiculi aduersarii sint:ostendit:qui cum in librorum suorum principiis de arte scripturos se polliceantur:id significare uidentur:excogitasse aliquid se:quod doceant:deinde cum alienis utũtur exemplis:non quid ipsi:sed quid alii excogitarint:ostendunt. At hoc ipsum:ultimæ aduersariorum respondet obiectioni:qui difficile esse dicebant res uarias & dispersas colligere:& neq̄ laboriosum neque artificiosum esse ostendit. Nisi etiam &c. exẽplo ostẽdit multa laboriosa esse qbus minime gloriamur:ut si fabulas totas alicuius:aut orationes scribamus:laboriosum quidem erit:sed laudem nõ meretur. Ne iſueti:qui.n.magna iudicant quæ par

in re laudem modestiæ uenentur in ea ipsa te sint impudentes. Quid.n.tibi uis aliquis inquiet artem tuam scribis:gignis nobis nouas præceptiones:eas ipse confirmare non potes:ab aliis exempla sumis:uide ne facias impudenter:qui tuo nomini uelis ex aliorum laborib9 libare laudem. nam si eorum uolumina prætenderint:aut qui oratores:& poetæ:& suum quisq̄ de libris tuis tulerit:nihil istis:quod suum relinquitur. At exempla quoniam testimoniorum similia sunt. item conuenitur testimonia ab hominibus probatissimis sumi primum omnium exempla ponentur hic nõ cõfirmandi:neq̄ testificand causa:sed demõstrãdi. Non.n.cum dicimus esse exornationẽ:quę uerbi causa cõstet ex similiter desinentibus uerbis:& ponim9 hoc exẽplũ a Crasso:qđ possumus:& debemus:testimoniũ collocamus sed exẽplum. Hoc igitur interest inter exẽplum:& testimonium. Exemplo demonstratur cuiusmodi sit id quod dicimus, testimonio esse illud:ita in nos dicimus confirmatur:præterea testimonium oportet cum re conuenire:aliter enim rem non potest confirmare ad id quod illi faciunt cum re non conuenit. Qui ita:qa pollicentur se artem scribere exempla proferet ab his plerũq̄ uel qui artem nescierunt:tũ quis est qui possit id qđ de arte scripserit comprobare:nisi aliqd scribat ex arte:cõtraq̄ faciunt q polliceri uident̃:nã cum scribere artẽ instituunt uident̃ dicere se excogitasse qđ alios doceant:cũ uero scribunt:ostẽdunt nobis qđ alii excogitauerint. Hoc ipsum est difficile:inquiunt eligere de multis:quid dicitis difficile:utrum laboriosum:an artificiosum. Si laboriosum:non statim præclarum. sunt.n.multa laboriosa q̄ si faciatis nõ cõtinuo gloriemini:nisi forte ẽt si uestra manu fabulas:aut orationes totas transcripsetis gloriosum putaretis. sin autẽ istud artificiosum egregiũ dicitis uidete:ne insueti rerum maiorum uideamini:si uos

ea sunt:

ua sunt magnarum rerum nullam experientiam habere uidentur. Nam isto modo eligere de aliorum scriptis rudis inquit exempla nō potest: sed mediocriter doctus potest. In elocutione præsertim de qua omnia quæ traduntur: eiusmodi sunt ut compræhendi facile possint. Ita ut &c. ex scriptis inquit aliorum exempla sumere tam facile est: q̄ si quis sententias de tragœdiis ennii & periodos de pacuuianis eligere tentaret. Sententias aut periodos. Differt inter sententias & periodos: sententiæ enim orationes breues sunt de uita quæ aut quid sit: aut quid esse oporteat in uita: breuiter ostendunt. Qualis illa senecæ est sequitur superbos uictor a tergo deus: at uero periodus quam nostri comprænhensionem: & item clausulam a breui uocant conclusione in lectione plena sententia est cuius ptes sunt comata & cola: nec longior debet esse q̄ ut uno spiritu proferatur. Modum periodi Cicero quatuor senariis terminauit. Nonnulli duo eius genera esse dixerunt: unum simplex cum sensus longiore ambitu circunducitur: ut apud Senecam cum ait. Dum fata sinit uiuitæ læti: properat cursu uita citato: uolucriq; die rota præcipitis uoluitur anni: duræ peragunt pensa sorores: nec sua retro fila reuoluunt: alterum quod cōstat ex membris & īcisis: & plures sensus habet: ut aderat ianitor carceris: carnifex prætoris. Non quia plane quasi dicat ineptus: sis si hoc facias. Item similiter eodē modo. Certis signis: hoc est in quibus aperte cognoscitur artificium esse. Erras propterea: si credis inquit artificose facere te: q; ex aliis exempla sumas: falleris: nam sic aliquid te de artificio nosse comphendimus: sed si tuis utaris exemplis multa de artificio scire putamus. Quod si: si concedis inquit artificiosum esse quæ artificiose scripta ab aliis sunt cognoscere multo esse artificiosius confitearis oportet: ex arte scribere. Qui enim ipse &c. ratio est: qui iquit artificiose scribere potest: idem artificiose scripta intelligere facile potest: sed non contra. Postremo: qd ualidius est argumentū in fine posuit: id nos conari debere: ne potius eligendi ab aliis uideamur: q̄ aliorum bene eligere exempla laudemur. Cōtra transitio est. Dicimus ergo eos. Non satis esse Ciceroni uisum est: aduersariorum respondere obiectionibus nisi suis eos obiectionibus impugnaret: quod facit. Et primo si sumenda aliunde exempla sunt non a multis sed ab uno sumēda esse dicit: deinde nullo modo sumenda esse demonstrat. De eo quod postea diximus: peccare aduersarios q; a multis exempla sumant. Peccare & delinquere: differunt: nam peccat qui facit: quod facere non debet: delinquit qui non facit: quod facere debet. Si concederē: esto inquit concederē alienis exēplis utendū esse quod tn̄ non facio: in eo ego aduersarios superarē ab uno nō a multis sumi exempla oportere est āt argumētationis propositio. Primum &c. ratio ē: & sēsus cum liceat aduersariis unū aliquem eligere & probare quemcunq; uoluerint: a quo in oēs elocutionis partes sumāt exempla nihil ab illis dici in cōtrarium pōt. Deīde īterest magni differentia inquit est: putet ne dissiturus ab uno: an a nemine: omnia: an aliquid ab uno: aliquid ab alio consequi posse: Nam si ab uno oīa cōsequi posse sperabit ipse quoq; spem concipiet: ut omniū assequaꝛ cognitionem: cōtra accidet: si multorū afferri exempla uiderit: non potuisse. enim unum omnia cōsequi arbitrabitur: & cum omnia se disciturum non considet: pauca discet: & paucis contentus erit: est autē

Sententia periodos.

Peccare Delinquere

parua res sicuti magna delectat: nam isto modo eligere rudis qdem nemo pōt: sed sine summo artificio multi. Quis enim audiuit de arte paulo plus in elocutione pręsertim: omnia uidere poterit ex arte quę dicenꝛ facere nemo poterit nisi erudit9. Ita ut si de tragœdiis ennii uelis sententias eligere: aut de pacuuianis periodos q plane rudis id facere nemo poterit: cum feceris te litteratissimū: putes inept9 sis: ppea quod id facile faciat: q̄uis mediocriter litteratus. Itē si cū ex orationib9: aut ex poematibus elegeris exēpla: quę certis signis artificii notata sūt: qa rudis id nemo facere possit: artificiosissime te fecisse putas: erras ppea qd ipso signo uidemus te non nihil eius rei scire: aliis signis te scire multa intelligemus: qd si artificiosum est: intelligere: q̄ sunt ex arte scripta: multo est artificiosius ipsum scribere ex arte: q.n. scribit ipse artificiose ab illis cōmode scripta facile intelligere poterit: q eliget facile nō continuo ipse cōmode scribit: & si est maxime artificiosum alio tempore utanꝛ ea facultate: nondum cōparare ipsi: & gignere: & pferre debēt: postremo in eo uim artificii cōsumant ipsi ab aliis potius eligendi quā aliorū boni electores æstimentur. Contra ea quæ ab his dicuntur: qui dicunt alienis se exemplis uti oportere satis est dictum. Nunc quæ separatim dici possint: consideremus dicimus igitur eos. Tum ideo qd alienis utantur: peccare tū etiā magis delinquere quod a multis exempla sumant: sed & de eo quod postea diximus ante uideamus. Si concederem aliena oportere sumere exempla uincerem unius oportere primum quod contra nulla staret eorum ratio: liceret enim eligere: & probare quælibet qui sibi in omnes res suppeditaret exempla uel poetam uel oratorem: cuius auctoritatem niterentur: deinde interest magni eius qui discere uult: utrum omnia ab uno: an omnia neminem: sed aliud aliū putet consequi posse: si.n.puta

clanda oratio est. Si quis: alia similitudo. Isti.n. similitudinis adaptatio. Rigare: in uocabulis: præstat simi litudinis. Siccitate: exemplorũ inopia quæ excogitare nesciunt. Cares a lysippo: alia utitur similitudie. Cares optius fuit statuarius oppido lindius: isula rhodius. Lysippi discipulus: solis hic colossũ fecit rhodi q in maxima fuit admiratione. Lysippus temporibus fuit alexãdri: a quo solo fingi alexander uoluit: ut ab appelle pingi. Mille quinquenta opera fecisse traditur: Myro ageladæ discipulus lenchris natus ẽ: & Bucula maxime nobilitatus: celebratis uersibus quos in latinum ausonius gallus poeta transtulit praxiteles circa magni põpei æratem fuit. polycletus sycionius & ipse Ageladæ discipulus fuit diadumenum fecit molliter iuuenem: centum talentis nobilitatum.

Non isto modo: ut a diuersis exempla acciperet. Et quod uos pictores facitis ab uno statuario caput: ab alio pectus: manus ab alio disceret facere sed ab uno omnia didicit lisippo. Caput ostenderet: quomodo formaret caput doceret. Coram: in cõspectu suo oia enim unus faciebat lysippus: nec huius aut illius partis statuæ ab alio sumi exempla iubebat. Ceterorum &c. Cum a lysippo omnia facere didicisset: non ne inquit aliorum opera qualia essent considerare poterat? Isti credunt: aduersarii inquit discere statuariam uolentes: alia ratione doceri posse credunt commodius q̃ lysippus docere consueuerit. Qui non aliunde exempla sumebat: sed unus oia discipulus per se trahebat: sed fallitur. Quoniam ratio illius potior iudicanda est. Præterea &c. alia ratio sed omnium uehementissima: qua meliora eẽ propria exempla: q̃ quæ ab aliis sumuntur: ostenditur: propria.n. apertiora sunt: aliena obscuriora: cum soleat in dicendo ars plerunq̧ acculrari. Ne ars appareat: qua depræhensa dicentis auctoritati non nihil detrahitur: creditur enim artis uiribus non causæ ueritate fretus ad dicẽdum uenisse. Itaq̧ cicero & Quintilianus occultare artificium maximũ dicunt esse artificiũ. In p̄cipiendo cum præcepta traduntur. Expressa: aperte. In dicendo: cum habẽt orationes. Ergo ẽt concludit. Postremo &c. alia inq̃t ratio p̄priis me exemplis uti compulit: q̧ ea ornationum nomina a me in latinũ cõuersa græca prius fuerant. Et q̃a inusitata sunt uideri possunt asperiora: nolui igitur q̄ placitura nõ essent mea esse q̃ uero gratiæ aliq̃d habitura uiderẽtur aliena. Quod cõmodius: aliena exẽpla. Quod asperius noia reꝝ. Bipartita. Docilẽ: facit Herenniũ breuiter ostẽdens quibus de rebus dicturus sit. In quibus generibus: In qubus figuris quas græci χαρακτῆρας uocant: ex nostris: alii stilos: alii figuras: alii genera elocutionis appellant.

Sunt igitur grauis ἀγρὸσ a græcis: ἰσχνὸσ, mediocris μέσοσ nominatur. Hos modos elocutionis de Quibus. A. Gelius libro vii. disserit capite. xiiii. omnes in Virgilio depræhendimus. Qui sublimi in æneide: mediocri in georgicis: humili i bucolicis utitur. Sic enim fieri negociorum: & personarũ qualitas postulauit. Variantur ẽt in uno eodem

omnium dicẽdi præceptores non uidentur sibi ridiculum facere: cum id quod aliis pollicentur ab aliis quærunt si quam se fontes maximos penitus absconditos aperuisse dicat: & hæc sitiens q̃ maxime loquatur: neque habeat qui sitim sedat: non rideatur. Isti cum non modo dominos se fontium: sed sese ipsos fontes esse dicant: & omnium rigare debeant igenia non putant fore ridiculum si cum id pollicentur are scant ipsi siccitate: cares a lisippo statuas facere non isto modo dicit: ut lisippus caput ostenderet milonis: brachia praxiteles: pectus policletus sed omnia coram faciẽtem magistrum uidebat cæterorum opera uel sua sponte considerare poterat. Isti credũt eos qui hoc habent uelint discere alia ratione doceri posse commodius: preterea non possunt ea quidem quę sumuntur ab aliis exempla tam esse accommodata ad artem: propterea quod in dicendo leuiter unusq̧sq̧ locutus plerunq̧ tangitur ne ars appareat in præcipiendo expræsse conscripta ponere oportet exempla ut in artis formam conuenire possint: & post in dicẽdo ne possit ars eminere: & ab oibus uideri facultate oratoris occultaẽ: Ergo etiã ut magis ars cognoscatur suis exemplis melius est uti: postremo hæc quoque res non ducit ad hanc rationem: quod nomina rerum: græcaque conuertimus: ea remota sunt a consuetudine. Quæ enim res apud nostros non erant earum nomina non poterant esse usitata. Ergo hæc asperiora primo uideantur necesse est idque fiet rei non nostra difficultate reliquum scripturæ consumetur in exemplis: hęc aliena si posuissemus factum esset: ut q̃d cõmodi esset in hoc libro nostrũ non esset. Quod asperius & usitatum id propriæ nobis attribueretur. Ergo hanc quoq̧ incommoditatem fugimus his de causis: cum artis inuentionem græcorum probassemus exemplorum rationem secuti nõ sumus. Nunc tempus postulat: ut ad elocutionis pręcepta transeamus. Bipartita igitur erit nobis elocutionis præceptio: primum dicemus de quibus in generibus semper omnis oratoria elocutio debeat esse. Deinde ostendemus quas res semper habere

debeat. Sunt igitur tria genera: quæ genera nos figuras appellamus: in quibus omnis oratio non uitiosa consumitur: unam grauem: alteram mediocrem: tertiam extenuatam uocamus: grauis est quę constat ex uerborum grauium magna & ornata cōstructione. Mediocris est: quæ constat ex humiliore. Neque tamen ex infima: & peruulgarissima uerborum dignitate. Attenuata est quę demissa est usque ad usitatissimam pueri consuetudinem sermonis. In graui consumetur oratio: figura: sicq; cuiusque rei poterunt ornatissima uerba reperiri siue propria siue extranea unamquamque in rem accommodabuntur: & si graues sententię quę in amplificatione & commiseratione tractentur: eligentur: & si exornationes sententiarum: aut uerborum quę grauitatē habebunt: de quibus post dicemus: adhibebuntur. In hoc genere figura erit hoc exemplum. Nam quis est uestrum iudices qui satis idoneam possit in eum pœnam excogitare qui prodere hostibus patriam cogitauit: quod maleficium cum hoc scelere comparari: quod huic maleficio dignum supplicium potest inueniri. In his qui uiolassent ingenuam: matrē familias constuprassent: pulsassent aliquem: aut postremo necassent: maxima supplicia maiores consumpserunt: huic uero truculentissimo: ac nefario facinori singularem pœnam non reliquerunt: at que in aliis maleficiis ad singulos: aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruēit huius sceleris qui sunt affines omni consilio uniuersis ciuibus atrocissimas calamitates machinantur: O feroces animos: O crudeles cogitationes: O derelictos homines ab huma

ꝙ operæ sæpissime & a graui ad mediocrem a mediocri ad humilem & contra: ut res exigit conuertitur oratio. Quales singulæ sint hæ figuræ subiectis primum declarat exemplis uitia deinde his proxima: nequis decipiatur: ostendit. Postremo quas res elocutio debeat habere nos docet. Nos: latini nam χαρακτῆρας græci uocant. Non uitiosa. Quæ enim uitiosa est. Nulli subest generi. Grauis singulas diffinit figuras. Verborum grauium ut sententiæ requirunt: quæ & ipsæ graues sunt. Magna & ornata constructione duas tangit ornatus species compositionem: quæ συνθέσιν a græcis uocatur: & propriam cultamque orationem quā iidem κυριολογίαν nominant in qua tropi sunt. Ex humili: ex humiliore oratione ꝙ̄ graui conueniat figuræ: Media denique est inter grauem & attenuatam. Puri: latini quidem sed usitatissimi. In graui. Qualis in graui figura oratio debeat esse ostendit: & in ueniri præcipit uerba siue propria: siue translata quæ rei aptissima uideantur esse: ut scilicet sublimis materia sublimibus describatur uerbis. Propria sua cuiusque rei. Translata: cū rerum: uerborumque a propria significatione translatio fit ad non propriam per similitudinem: ut cum florere ciuitates: pubescere herbas dicitur. Siue extranea: cum pro uerbo proprio subiicitur: aliud per abusionem: quam κατάχρησιν græci uocant: ut cum minutum animum dicimus pro paruo. Abusionem Aristotiles translationi supposuit.

Si graues: sententiæ. In conclusione: ut supra ostensum est aduersarii crimen amplificamus uel mouere ad misericordiam auditorum animos studemus: his autem locis nō nisi graues conueniunt sententiæ in fine enī ut in principio confirmationis: & confutationis argumenta quæ ualidissima sunt poni debent. Et si exornationes &c. colores σχήματα λέξεως καὶ διανοίας græci dicunt.

Quæ grauitatem habebunt: ut repetitio: continuatio: contentio: conlutatio. Qui colores omnes graui figuræ in confirmatione: repræhensione: & conclusione conueniunt: sunt nōnulli colores qui graui figuræ: & prædictis partibus sic apte non congruunt.

Nam quis &c. exemplum est in genere deliberatiuo positum deliberatur enim eiiciendus ne sit ex urbe: is qui prodere hostibus patriam tentauit: si quis igitur in eum diceret: is crimen exaggerare per amplificationem cōcludens sic posset. Tota autem hæc oratio ex uerborum grauiū magna: & ornata constructione constat. Quod maleficium. Decem sunt amplificationis loci: ut libro secundo dictum est. Hic nonus est qui ex peccatorum comparatione constat. Dicit enim maius esse maleficiū hostibus patriam ꝓdere: ꝙ̄ genuam uiolare: aut matrem familias constuprare: aut quenꝙ̄ pulsare. Id āt ex eo facile intelligi: ꝙ maiores nostri cæteris criminibus digna supplicia inuenerunt: patriæ uero proditori nullam pœnam statuerunt: quasi nulla satis digna excogitari posset: sunt hic colores repetitio: & interrogatio qui graui figuræ conueniunt. Ingenuam: liberam uirginem: & nobilem. Atque in aliis &c. secundus locus est amplificationis: ostenditur enim res de qua agitur: non ad paucos sed ad omness pertinere: quod est atrocissimum. Ad singulos: ut cum furtū sit: iniuria ad unū: uel duos ꝑuenit. Qui sunt affines. huic sceleri proximi. O feroces animos: color est exclamatio: qua in amplificatiōe criminū uti solemus. Cōuenit.n. graui figuræ plurimū dicimus autē amplificationis locus est: per quē oīa quæ in gerendo negocio acta sunt: quæque cōseq solēt exponimus acriter: criminose: & diligenter ut agi res & geri negociū uideat̄ reꝫ con

Exclamatio

sequentium

sequentium enumeratione: quod hic cicero facit: est autem hic repetitio color. Qui se non putant: qui satiari patriæ miseriis nõ possunt: nisi illam in cinerem conuersam uiderint. Nequeo: concludit hanc amplificationem ut finem imponat orationi. Vos mei non egetis: quoniam uos met quo digni sint supplicio patriæ proditores intelligitis. Videtur enim animus: locus est beniuolẽtiæ: & simul iudicibus præscribitur quid statuere in reum debeant. Spurcissimorum: incontinentissimorum. Dominatu: tyrannide. In mediocri figura: exẽplũ ẽ mediocris figuræ i iudiciali genere politũ.

nitate. Quid agere ausi sunt: aut cogitare possunt: quo pacto hostes reuulsis maiorum sepulchris deiectis mœnibus ouantes irruerent in ciuitatem quomodo deum spoliatis tẽplis optimatibus trucidatis: aliis arreptis in seruitutem matribusfamilias: & ingenuis sub hostilem libidinem subiectis urbis acerbissimo concidat incendio conflagrata qui se non putant id quod uoluerint ad exitum perduxisse: nisi sanctissime patriæ miserãdum sceleritati uiderint cinere. Nequeo uerbis consequi iudices in dignitatem rei: sed negligentius id fero: quia uos mei non egetis. Vester enim nos animus amantissimus reipub. facile edocet ut eum qui fortunas omnium uoluerit prodere: præcipitem perturbetis: ex ipsa ciuitate: quam iste hostium spurcissimorum dominatu nefario uoluit obruere. In mediocri figura uersabitur oratio: si hæc ut ante dixi aliquantulum demiserimus: neque tamen ad infimum descenderimus sic. Quibus cum bellum gerimus iudices uidetis cum sociis qui pro nobis pugnare & imperium nostrum nobiscum simul uirtute & industria sollicitati sunt seruare. Hi cum se & opes suas & copiam necessariorum norint: tum uero nihilominus propter propinquitatem: & omnium rerum societatem: quid i omnibus rebus popu. ro. posset: estimare poterant. Hi cum nobiscum deliberarent bellum gerere: quæso quæ res erat: qua freti bellum suscipere conarentur: scire & cum maximã multo sociorum partẽ in officio manere intelligerent cũ sibi non multitudinẽ militum: nõ idoneos imperatores: non pecuniã publicã præsto eẽ uiderentur: nõ denique ullã rẽ: q̃ res pertinet ad bellum administrandũ. Si cum finitimis de finibus bellum gererent: si totum certamen in uno prœlio positum: tutarent tamẽ oibus rebus instructiores & apparitiores. ue-

Constitutio coniecturalis potest uideri quæritur. n. spõte. ne sua sotiæ ciuitates populo romano bellum intulerint: an a Liuio druso & nonnullis romanis principibus concitatæ historia autem hoc habet. M. Liuius drusus tr. pl. ut maioribus uiribus susceptam senatus causam tueretur: cum equestris ordinis in potentiam in iudiciis exercendis ferre nollet: & ne ad se transferentur omni conatu uti cœpisset: perniciosa spe largitionis plebem concitauit: sociosque & italicos populos spe ciuitatis romanæ sollicitauit: iisque adiuuantibus per uim legibus agrariis frumentariisque latis legem quoque iudiciariam tulit: ut æqua parte iudicia penes senatum & equestrem ordinem ẽẽnt: Cũ deinde promissa ciuitas non præstaretur irati itali. ci defectionem agitauere. Liuius ipse senatui inuisus factus est: & uelut socialis belli auctor incertũ a quo domi occisus: qui igitur in drusum & quosdam alios ciuitatis principes: ut Mar. um Aemylium scaurũ: Nam & ipse a Qu. Vario hispano accusatus fuit: qd socios ad arma concitasset: dicere uoluisset hac uti potuisset oratione: qua non sponte sua: ut dicebatur sed aliis instigantibus sumpsisse in romanum populum socios arma ostenderet. Si hæc: uerba sublimia & graues sententias quales in graui figura esse debere: ostensum est. Aliquantulum: ut ad infima uerba non descendamus: sed mediocritatem seruemus. Quibus: cum arguit a consuetudine a qua temere discedere non solemus. Virtute: ad uires spectat. Industria: ad consilia refertur. Si cum se &c. Arguit a spe perficiendi: quam ostendit sociis esse non potuisse. Propinquitatem: uicinitatem.

Cum non &c. Si omnes socii defecissent: audere hoc fortasse potuissent: sed maxima pars adhuc in fide manet: quo fit: ut non sua sponte: sed hos quos accuso freti auxilio cœpisse arma uideantur. Manere in officio est in fide perseuerare. Cum non multitudinem & facultatibus arguit: quas non affuisse ostendit: facultatum autem nomine pecuniæ: classis: commeatus: milites: duces arma: & cætera eiusmodi continẽtur. Si cum finitimis. Exornatio est per comparationem a minori ad maius: & si inquit: cum finitimis: & non cum Romano populo: cui uniuersus orbis paruit: de finibus bellum gereretur: ad rem gerendam apparatius descenderent: quanto igitur magis instructos cum romanis manum conserere illos conueniebat. Cumque modicis freti uiribus: ac pene inconsulte: & tumultuarie id fecerint: non sua sponte commotos esse apparet: sed ciuium aliquorum suggestionibus: concitatos: a quibus uictoriæ spes non dubia iniecta est. De finibus: non de imperio: semper in comparatione singula singulis conferuntur: & alterum minuitur: alterum augetur. Vno prælio. Nam si uno prælio uictores socii fuissent: non tamen romanorum uires oino debilitassent.

Manere i officio

Ne dũ:mi'to mius. Armis:ad ui respicit. Liberalitate:ad uolũtatẽ. Mi'ti.n.sua spõte ro.eoꝝ uirtute & bñ
ficiis moti:se subiecerunt:ut parere illis q̃ impare aliis maluerint:ut falisci auctor Liuius. Tãtulis:admodũ p
uis. Quæret aliqs:q̃ obiici possent:cõfutat:& q̃ret inquit ex me aliqs:sua spõte latios nõ defecisse dicis.Nec
uerisimile uideri:sed nõ ne illud idẽ fregellani fecere.Si illi sua spõte fecere & ii sua spõte facere ausi sũt:respõ
det:si;hoc cogitassent:multo minus ausi essent quoniã fregellanis male successit.Sed impiti ante gestarũ reꝝ
exempla non petiernnt.Imprudentes aũt in errores
facile cadunt. Rhetoricum uero est:aduersariorum
argumenta ac rationes in causæ ꝓpriæ argumentũ
conuertere:quod hic facit Cicero fregellæ ciuitas fu
it campaniæ:defecit autem a romanis:quo tempoꝛ
latini cũ campanis desecerũt:& missis ad senatum le
fregellæ gatis condirionem detulerunt:ut si pacẽ habere uel
lent:alterum ex latinis consulẽ facerent.Non multo
post in deditionem latini uenerunt:& fregellas colo-
nia deducta est:auctor Liuius libro octauo ab ur.cõ.
Desciissent. Nam rerum:qui rerum imperiti sunt:
nec exempla sibi proponunt:quibus futura cogno-
scant:ii facile cadunt in p̃icula:contra q exemplorũ
usum habent:cautiores solent esse. Fraudẽ pericu-
lum. Ex aliorum euentu:ex eo quod aliis euenit:qd
sibi quoq̃ euenire possit:intelligunt. Quis credide-
rit:nemo adeo stultus esset:qui crederet:nec crede-
re uos par est. Quod dico a romanis principibus fu
isse concitatos iniecta ab illis auxilii uel uictoriæ spe.
In attenuato figuræ genere &c. Attenuatũ genus
cuiusmodi esse debeat:exemplo demonstratur.Scur
ra introducitur q adolescẽtem increpat:a cuius ser-
uis pulsatũ se dicit. Adolescens primo nihil respon-
det. Res ipsa qua de agit̃ ĩfima est:p̃sonæ uero igno
biles.Genus causæ demonstratiuũ uidetur. Nam a
scurra adolescens incessitur. Cõstitutio nulla elici-
tur:quoniã nihil ab adolescente responderur:Noui-
mus ãt ex intentione & depulsione nasci constitutio
nẽ solere. Infimum:ut humiliora uerba eẽ nõ pos-
sint.Quotidianũ:quo inter nos quotidie colloq̃ntes
utimur. Hinc cognoscere licet sic latinam linguam
apud ueteres in usu fuisse:ut eadẽ pene uernacula es
set:quod & alibi apđ Ciceronẽ etiam apertius ita fu
isse compræhenditur. Nam ut forte:aliquid cogno
scitur præcessisse sermonis:forte.n. interrogatus de
hac re quispiã:increpitum fuisse adolescẽtem a scur
ra:& adolescentem nihil respõdisse iam dixerat:qđ
ut melius aperiret:subiunxit.Nam ut forte & cætera.Hæc autem uerba balneæ uenire:fricari:in alueum de-
scendere & quæ secuntur:sic humilia sunt:& demissa ut nullus nõ ea etiam rudis & imperitus intelligat. Post
q̃ perfusus est. Maiores nostri post exercitationem & defatigationem:anteq̃ cibum sumerent in sole:uel ad
ignem:si balneum non erat ungebantur oleo.cui uinum nonnunq̃:& paulum contriti salis adiiciebant:si erat
balneum prius in tepido residebant:fricabanturque:deinde ubi paulum conquieuerant:in solium descende-
bant & rursus multo oleo uncti leuiter perfricabantur:hoc & Cornelius celsus fieri ab omnibus utiliter dicit.
Balneas:quæ quoniam uncti oleo stringebantur hoc est radebantur & fricabantur:strictoria appellabant lin
tea item quibus ad hoc opus utebantur strigiles nominabant.Tranquillus Augustum nimio usu strigilis cu-
Strictoria tem lesisse refert:& Persius ait.I puer:& strigiles crispini ad balnea perfer. Perfusis oleo. Fricari:ut suade-
ret. Vt in alueum descenderet. Vas est aquarium alueus uel cauatus lapis in quo pleno ad umbilicum us-
que se lauantes stabant Cornelius celsus solium uocat:dicens.Ante omnia in tepido residere.Deinde ubi pau
lum cõquieuerint descẽdere in soliũ.Martialis itẽ hoc ꝓ alueo usurpauit cũ ait:Nõ uis in solio prius lauari quẽ
q̃ cattile.cã q̃ nisi hæc ẽ. Vndis ne fouearis irrumatis:prius te licet abluas:necesse ẽ. Ante hic mẽtula q̃ caput
lauet. Iste:scurra quẽ añ noĩauerat. De trãsuerso:ex trãsuerso ueniẽs:hoc ãt uerbũ magis accedere ad quoti
dianũ sermonẽ uix posset. Pueri serui.Satisfacias oportet:Tu igt pœnas ꝓ tuis seruis des oportet q̃a me pul
Satisffacere sarunt.Satisfacere ut Pædianus ait ẽ tantum facere quantum satis sit irato ad pœnam. Hic quia.Adole-
scẽs:& quia scurram nõ nouerat:& quia rerum imperitus propter ætatem adhuc erat:sic appellatus erubuit

nirent nedum illud orbis terræ imperium cui
imperio omnes gentes:reges:nationes:par-
tim ui:partim uoluntate consenserunt.cũ aut
armis:aut liberalitate a popu.ro.superati es-
sent ad se transferre tantulis uiribus conaren-
tur. Quæret aliquis quid fregellani non sua
sponte conati sunt. Eo quidem isti minus fa-
cile conarentur:quod illi quemadmodum de
scissent:uidebant. Nã rerum imperiti qui uni
uscuiusque rei de rebus ante gestis exempla
petere:non possent hi per imprudentiam fa-
cillime deducerentur in fraudem. At hi qui sci
unt quid aliis acciderit facile ex aliorum euen-
tis suis ratiõibus possint prouidere. Nulla igi
tur re inducti:nulla spe freti arma sustulerũt.
Quis hoc crederet tantam amentiam quemq̃
tenuisse:ut imperium po.ro.tentare auderet
nullis copiis fretus. Ergo aliquid fuisse neces-
se est:quid aliud nisi quod dico potest esse. In
attenuato figuræ genere id quod ad infimum
& quottidianum sermonem demissum ẽ hoc
erit exemplum. Nam ut forte hic in balneas
uenit cœpit postquam perfusus confricari. Deĩ-
de ubi uisum ẽst:ut in alueũ descẽderet ecce
ibi iste de trãsuerso:heus inq̃t adolescẽs pueri

& nihil respōdit. Id ætatis:eius ætatis;& quasi aduerbialiter ponitur. Iste.Scurra. Clarius:altius; ut illud dic clara ut audiat hospes. Hic adolescens post multa scurræ conuitia tandem sine me considerare respōdit quasi diceret:an te pulsauerint nescio.Considerare uolo potuerint ne & uoluerint re pulsare. Tū uero scurra auditis adolescētis uerbis clamare & incessere multo magis cœpit.Falsa autem ad terrorem cōuitia in adolescentem iaciebat.Nam cum timidus esset & minime loquax:petulantem:& acrem appellauit. Petulans pro libidinoso:lasciuo:& licenter nimium dicaci accipi solet:Acer ferox est:fortis & uehemens. Vt ne ad solariū qdem &c.sic petulās inquit es:& acer:ut in scena mihi & similibus scenæ locis īter mimos & uiles psonas nō in foro & celebri ac honesto ciuitatis loco uersatus semper uidearis :& est locus ab attributo psonæ qđ conuictus dicitur.Solarium aūt instrumentum ē quo diei ac noctis horæ cognoscūtur. Idem & horologium uocatur:qđ apud romanos ante.xii.annos q̄ cum pyrrho bellatum est:ad ædem quirini statuisse. L.papyrius cursor tradit. M. Varro primum statutū in publico secūdum rostra primo bello punico a.M. Valerio Messala catina in sicilia:capta pdidit :& inde deportatū.Id ergo obiicitur adolescenti: quod ī foro romano & rostris ubi horologium fuit uersatus nunq̄ sit. Nec mirū ratio cur cōturbatus sit:qa adhuc sub pedagogo erat a quo instruebat :& illius lites:ac iurgia adhuc insonare auribus uidebant. Pedagogi uero ii sunt q pueris adhibent custodes & pceptores quos eiusmodi uult esse Quinti.ne aut eruditi sint:aut se nō eē eruditos sciant. Scurra: is scurra est:q ab audientibus risum captat:non salua dignitate personæ:q in dictis & factis utitur licentia:qđ uitium scurrulitas consueuit appellari. Exausto rubore.Consumpto ut sic dicā & abiecto pudore cuius signum rubor ē. Iuuenalis de eo q pudoris fines transgressus erubescere desiit:sic ait:q̄do recepit electum semel attrita de fronte pudorē. Nihil &c.quoniam nihil habet existimationis nihil ēt perdere pōt. Detrimento:diminutione:non enim potest bona fama minui in quo nulla est. Igitur concludit. Cauendū: Non satis fuerat ciceroni quod & in aliis seruauit pceptis genera ostendere elocutionis in qbus oratio ois non uitiosa cōsumitur nisi etiā quæ uitāda eēnt ostenderet. Finitima:ppinqua.quæ fallunt spē uirtutis:cum in medio cōsistat uirtus & undiq uitium habeat.Vnde & sic diffinitur ab oratio. Virtus ē medium uitiorū utrinq redactū: exempli causa liberalitas hinc auaritiam:hic pdigalitatem habet & quoniā liberalis largiri est :pdigus qui largitur ab iis qui minus diligenter rē considerant:liberalis iudicatur:sed multum inter pdigum ac liberalem interest.Ille.n. sine rōne effundit:hic nō nisi qñ oportet cui oportet & quantū oportet erogat cōsueuit. Diligēter igitur tū uirtutes tū uitia elocutionis aīaduertēda sunt:ne uti nos uirtute credētes ī uitiū illi pximū īcidamus. In sublimi qdem elocutiōis genere p excessum peccare possumus·si nimis inflata oratiōe:si nouis aut exoletis uerbis:si nimium duris utamur trāslationibus:qđ uitiū quale sit;Cice.exēplo satis manifeste apparet. — Solariū

tui non me pulsarunt satisfacias oportet hic q id ætatis ab ignoto præter consuetudinem appellatus eēt erubuit.Iste clarius eadem :& alia dicere cœpit:hic uix tandem inquit:sine me cōsiderare. Tum uero iste cœpit clamare uoce iste :quæ per facile quiuis rubores iniicere posset:ita petulans es:atq acer:ut ne ad solarium quidem(ut mihi uidetur)sed penes scœnam: & in eiusmodi locis exercitatus sis :conturbatus est adolescens :nec mirum cui etiam nunc pedagogi lites ad auriculas uersarentur imperio eiusmodi cōuitiorum. Vbi enim iste uidisset scurram exhausto rubore qui se putaret nihil habere quod de existimatione perderet :ut omnia sine famæ detrimento facere posset. igitur genera figurarum ex ipsis exemplis intelligi poterunt.Erat enim attenuata uerborum constructio quædam & alia in grauitate : alia posita in mediocritate. Est autem cauendum nedum hæc genera consectemur in finitima: & propinqua uitia ueniamus.

ℭ Vitium ad grauem figuram.

NAm graui figuræ quæ laudanda est:propinqua est ea:quæ fugienda est:quæ recte uidebatur appellari:si suffulta nominabitur:nam ut corporis bōam habitudiem tumor imitatur: sæpe ita grauis oratio sæpe imperitis uidetur ea:quæ urget & inflata est:cum aut nouis:aut priscis uerbis:aut duriter alium de translatis : aut grauioribus: quam res postulat aliquid dicitur hoc modo.

Vffulta turgida & inflata:quasi nimium fulta & non per seipsam tumens sumpta ab homine similitudine cuius corpus cum forte uitio tumeat.bonæ habitudinis ab imperitis dicitur esse :sed aliter medicus q̄ imperiti iudicabit.Habitudo uero habitus est & qualitas corporis ponit & pro pinguedine;& habitior nonnunq̄ pinguior accipitur. Terētius.Si qua est habitior paulo;idē accidit in graui figura.Illa enim oratio carere uitio imperitis uidebitur: quæ ab oratore bono uitiosissima iudicabitur. — habitudo

Tumor:corporis inflatio. Nouis:fugiendū est ut aiebat cæsar nouū & insolens uerbum:ut scopuli nautis.

Priscis exoletis:iam ex consuetudine sublatis. Duriter.Si ab aliqua re nō simili trāslatio fiat:dura dicitur. — exoletus

Perduelliones

Nã qui &c. quõ in graui figura uitiũ cõmittatur: ostẽdit. Nec ab exempli qđ supius pposuit materia discedit de eo qui pdere hostibus patriam tentasset cumq̃ hostibus dici debeat: uitiose perduelliõibus: dicitur: quod uerbum priscum est. Perduellionem uetustissimi romani pro eo quẽ nunc hostem uocamus. Hostẽ uero pro peregrino accipiebant postea ut rei asperitas uerbi lenitate mitigaretur: pro perduellione hostẽ dixerũt. Auctor Cicero libro de officiis. In neptunnias lacunas aliena translatio: hoc ẽ in mare. Depultus: hoc priscum est uerbũ: antiqui depultum: p depulsum dicebant: & pultare ppulsare loco. t. S. Ponẽtes. Peniter igitur &c. Dura nimis translatio: cũ montes belli p asperitate ponuntur. Nam difficilis ĩ mõtes est ascensus Campi uero pacis pro ipsa pacis lenitate: quoniã plani sunt campi: in hoc genere docet cur multi in hoc incidant uitium. Spe grauitatis. Grauem. n. orationem credunt esse: cum turgida sit & inflata.

Qui in mediocre &c. uitiũ ostẽdit mediocri figuræ pximum: qđ dissolutum appellatur: & fluctuans: qm̃ perfectæ orationis nullam rõnem in se continet: dumq̃ humilẽ fugit: nimiũ ascendit: dum tumidã & inflatã: nimium descendit. Dissolutũ: cur dissolutum appelletur statim subiungit: quando sine numeris: & articulis est: quemadmodum autem corpus si neruis careat: dissoluatur necesse est: imo esse non potest: ita oratio q̃ numeris: articulisq̃ caret dissoluta ẽ: & oratio dici non põt. Cum oratio sic diffiniatur. Oratio est: compositio dictionũ consumans sententiam: rẽque perfectam significans. Sine numeris: hoc ẽ sine rhythmis: est autem Rhythmus pedum temporum q̃ iunctura: cum lenitate: sine mõ: uel est uersus imago modulata seruans numerum syllabarum positionem sæpe sublationemq̃ continens. Certum finem ut dicit Quintilianus non habet. Differt a metro q̃ hoc certa qualitate ac numero syllabarum temporũ q̃ finitur: certisq̃ pedibus consistit: ac clauditur: Cũ rhythmus temporum ac syllabarum pedumque cõgruentia in infinitum multiplicetur ac profluat. Scimus autẽ numeris: & pedibus constare orationẽ de q̃ re Ci. li. de oratore ad quintũ fratrẽ: & in oratore ad brutũ: & itẽ Quinti. aliiq̃ nõ pauci multa disserunt.

Rhythmus

Articulis oratio: ut ait Quin. alia iuncta est & cõnexa: alia soluta: qualis in sermone & epistolis: nisi cũ aliquid supra naturã suam tractant: connexa tres hẽt formas quas Ci. nunc articulos appellat: incisum qđ græci κομμα dicunt: Membrum quod illi κωλον appellant: & periodum quæ ex incisis & membris cõstat. Confirmare: quia numeris & neruis caret: qui intendere: & cõcitare sententias uidentur: & nõ modo efficiũt: ut audita delectet oratio: sed ut animos quoq̃ moueat qđ multis rationibus pbat quintilianus. Viriliter se expedire. Cum enim fluctuet: & numeris atq̃ articulis destituta sit: effeminata pfecto est: & uiribus caret: nec uidetur cũ auditur: aut legit: posse ad exitum puenire. Socii nostri: exemplum est: quo uitiũ mediocri figuræ finitimum quale sit cognoscitur: neq̃ numeros autem neq̃ articulos habet hæc oratio quare dissoluta ẽ: & fluctuans: sic aũt habere debet: ut uitio careat. Cũ socii nostri bellũ nobiscũ gerere statuerẽt: diu atq̃ multũ qd efficere possent antea cogitassent nec tantam rẽ aggredi sua sponte ausi essent. Solent. n. magna acturi negocia diu ante incipiant cõsulere. Perfectis uerbis. Nullum. n. neq̃ in clausulæ partibus: neq̃ in exitu perfectum uerbum est. Cũ uerba ordine & sensu principalia in fine incisorum membrorum & periodi collocari soleant.

Q Vi uero: de uitio nũc loqt̃ qđ est attenuatæ figuræ pximum in qđ illi incidũt: q dũ timẽt ne sublimi nimium utantur oratione: humi serpunt: ut ait Oratius. Et ea utuntur quæ arida est: & propterea hoc uitium exile uocat Cicero. Facetissima: urbanissima. Cõuenit. n. sermonẽ attenuatæ figuræ

Nam qui perduellionibus uendidit patriam nõ satis supplicii dederit: si præceps in neptũnias depultus erit lacunas. Pœnitet igitur istũ qui montes belli fabricatus cum campos sustulit pacis. In hoc genus pleriq̃ cum declinauissent: ut ab eo quo profecti sunt oberrauerunt: & spẽ grauitatis falluntur: nec prospicere possunt orationis rumorem.

Vitium mediocris.

Qui in mediocre genus orationis profecti sunt si peruẽire eo non potuerunt: errantes perueniunt ad confinium eius generis quod appellamus dissolutũ quod est sine neruis & articulis: ut hoc modo appellem fluctuans eo quod fluctuat huc & illuc: nec potest cõfirmare: nec uiriliter sese expedire idem huiusmodi: Socii nostri cum belligerare nobiscum uellent profecto ratiocinati essent etiam atq̃ etiam: quid possent facere siquidem sua sponte facerent: & non haberẽt: hinc multos malos homines: & audaces. Solent enim diu cogitare omnes: qui magna negocia uolunt agere non potest huiusmodi sermo tenerem attentum auditorem diffluit. n. totus neq̃ quicq̃ comprehendemus perfectis uerbis amplectetur.

Vitium attenuatæ.

Qui nõ põt in illa facetissima uerbo℞ attenuatiõe cõmodo uersari: ueniunt ad

lenem eẽ & urbanum qui auditores: delectet & eo comici utitur. Aridum: ueluti succo carens: hoc est orna/tu: & tum uerbo℞: tum sententia℞ copia ad uerba aridum: exangue ad sententias refertur. Nã istic: nõ discedit a materia quã supra posuit: de scurra & adolescente. In balneas accessit: nihil depssius & aridius. Friuolis: nullius precii: ac uanis: friuolis diciturq̃ fere obolus sit: ut qbusdam placet: obolus uero minisma fuit minutissimum. Illiberalis: qui minime libero homine conueniat: quem elegantius loq decet q̃ seruũ. Puris lati/nis & sine uitio. Electis elegantibus; sed humilibus: & humili materiæ aptissimis. Omne genus: omnis inquit oratio in quocunque trium generum fuerit colori/bus efficitur uerbo℞ & sententiarum.

aridum: & exangue genus orationis quod nõ alienum est exile noiari cuiusmodi ẽ hoc. Nã ille illic in balneis accessit: ad hunc postea dixit: hic tu9 seru9 me pulsauit: postea dicit hic illi: cõsiderabo post ille conuitiũ fecit: & magis magisq̃ p̃sentibus multis clamauit. Friuolus hic quidẽ iã: & illiberalis est sermo: nõ. n. adeptus est id: qd' habet attenuata figura puris uerbis: & electis cõpositam orationẽ: omne genus orõnis & mediocre: & graue: & attenuatũ dignitate afficiũt exornatiões: de qbus post loquemur: q̃ si rare disponentur distinctã: sicuti coloribus: si crebro collocabunt obliq̃ reddunt orationẽ. Sed figurã in dicẽdo cõmutare oportet: ut grauẽ mediocris mediocrem excipiat attenuata. Deinde identidem cõmutẽtur ut facile sacietas uarietatẽ uitetur.

Quæ si &c. docet quatenus exornatiõibus utendum sit: quoniã ut rare ornant maxime orationem: ita frequentes nimium deformem reddunt: raras in exordio & narratione conuenit esse: Nã exordium nimium apparatis uerbis cõpositum uitiosum ẽ: & narratio simplex debet esse in cæteris quoq̃ p̃tibus: freq̃ntes esse exornationes maxĩe decet. Nã dicẽtis minuit æstimatio qui eloq̃ntiæ uiribus fretus uenisse ad dicendũ credit: & nimiũ ingenio suo ĩdulgere cognoscit. Et Quinti. sic ait. Siquis exornationibus cũ res posset utet: uelut aspso quodã cõdimento iocundior erit. Atq̃ nimiũ affectauerit: ipsã illã gratiã uarietatis amittet. Distinctã: qbusdam quasi coloribus depictam. Obliquam deformẽ: & ueluti flexuosam: qd tunc accidit: cũ uariant colores & alius aliũ statim cõseqt. Sed figuram. Cõmutandam in dicendo figurã dicit; nec semper in eadem p̃manendum: id aũt pro persona/rum & negociorum qualitate fieri conuenit. Nã & in graui materia dicendum aliquid accidit submisse: & in humili sæpe cõtendimus: quare Oratius quoq̃ ait interdum tñ & uocem comœdia tollit. Iratusq̃ cremes tumido de litigatore. Et tragicus plerũq̃ dolet sermone pedestri. Telephus & peleus: cum pauper & exul uterq̃. Proicit ampullas: & sexquipedalia uerba si curat cor spectantis tetigisse quærela. Cum narramus incolumi utimur figura: cũ iocamur humili: cũ reptræhendimus graui. Vt facile: ratio cur uariãdæ figuræ sint: Ne si eadem fuerit fastidio auditor afficiatur. Varietas autem ut in cibis fastidium pellit.

De ornamentis.

QVoniã qbus in generibus elocutio uersari debeat dictũ est: uideamus nunc: quas res debeat habere elocutio cõmoda: & perfecta: q̃ maxime admodũ oratoris accõmodata est: tres res in se debet habere: elegantiam: compositionem: dignitatem.

De elegantia.

ELegantia est: quæ facit ut unum qd q̃ uerbum pure & aperte dici uideatur: hæc diuiditur in latinitatem & explanationem. Latinitas est quæ sermonem cõseruat purum ab omni uitio remotũ. Vitia in sermõe quo minus is latinus sit: duo possũt

QVoniam quibus transitiõe utit: & tria elocutionẽ hẽ debere: oñdit: ac singula diffinit. Elegãtia: quotiẽs aptis utimur uocabulis: & latinis ut & culta sit p materiæ qualitate oratio & p̃spicua elegans eẽ dicit. Quinti. li. viii. de elocutione p̃cepta dat: cui p̃spicuitatem subiicit: quam præcipuam in uerbis habere proprietatem dicit & eam proprietatem non ad nomẽ sed ad uim significandi referri uult: nec auditu: sed intellectu perpendi. Latinitas: alius sic diffiniuit. Latinitas est in corrupta loquendi obseruatio secundũ romanam linguam. Constat autem ut Varro ait natura analogia: cõsuetudine: auctoritate. Natura uerborum omnium ẽ q̃ n equaq̃: plus aut minus tribuit nobis q̃ qd accepit. Analogia est ordinatio sermõis a natura p̃diti ẽm artis scriptores. Cõsuetudo nõ ratiõe: sed uiribus analogiæ par est. Hæc multorum consensione coaluit. Cui artis ratio nõ accedit: sed indulget. Auctoritas est ad quã: cum oĩa defecerint: ueluti ad anchorã decurrit: tñ opinione siue lectione ueterũ recepta. Quo minus latinus sit purus & apertus. Solæcismus: quid sit solæcismus diffinit. diomedes sic diffiniuit. Solæcismus est contra rõnem romani sermonis disturbãs orationem. Donatus uero sic. Solæcismus est uitium in contextu partium orationis contra regulam artis grammatices positum. i. non conueniens latino sermoni iunctura uerborum. Latine captio uel imparilitas appellatus est: & a uetustioribus latinis stribiligo aliquã dictus fuit: a uersuria uidelicet & prauitate tortuosæ orationis tanq̃ sterobiligo. Asinius capito sic diffiniuit. Solæcismus ẽ ĩpar: & ĩcõueniẽs positura p̃tiũ orõis græce dr̃ σολοικισμος. i. ĩtegri sermõis corruptio: ul

a ciuitate ciliciæ q̃ ſolæ prius dicebatur:inde pompeio polis noiata eſt: cuius incolæ quia ſermõe corrupto loq̃bant̃:ſimiliter uitioſæ loq̃ntes apud athenienſes ſolæciſmi dicebãtur:uel a ſolone legũ auctore: qui indifferenter locutus eſt. Quot modis fiãt ſolæciſmus & barbariſmus diomedes & Donatus docẽt & ſolæciſmus q̃dem differt a barbariſmo q̄m hic diſcrepantes aut inconſequẽtes ĩter ſe dictiões habet:ille aũt in ſingulis uerbis ſic uel ſcriptis uel pronunciatis & a barbaris dicitur:quos ideo:ut ſtrabo ait ſic appellatos conſtat : ꝙ difficulter: aſpere ac duriter loquerent̃:ut bleſos balboſq; dicimus. Sumus.n.ad cõſingenda cognata rebus noia igenioſi q̃lia ꝑmulta ſunt:ut murmur:clangor:ſtrepitus:Oẽs igit̃ craſſe loq̃ntes barbari a græcis dicti ſunt :ut cares:& i lis q male græciſſãt barbariſmus ẽ:quẽ i illis latini norãt:q male latia ꝓnũciãt. In arte grãmatica:ĩ grammaticorum libris.

e Xplanatio . Latinitas purã reddit orõnẽ explanatio uero aptã ut ĩtelligi facile poſſit.ĩoꝗ ſic appellat̃. Vſitatis uerbis : nõ exoletis:aut nouis nimiũ. Vitiũ uel maximũ eẽ dicit Ci. a uulgari genere orõnis atꝗ a cõſuetudine cõis ſenſus abhorrere. Propriis:q̄bus ſingulæ res ſeꝑatim ſignificãt̃. Aut eẽ pñt. Licet eius rei ꝓpria nõ ſint:de q̃ loquimur:ꝑ illa tñ ponunt̃: ſiue ꝑ tranſlationem quæ uerba non ſuis rebus accommodat:ſiue per abuſionem.

c Ompoſitio:de hac li.ix.Quinti. ꝑcepit:ĩ q̃ tria dicit neceſſaria eẽ ordinẽ:iuncturã: numeꝝ. Perpolita: q̄m uerba iã ꝓbata: & electa collocat & æq̃liter diſpõit. Crebras &c.uocaliũ cõcurſus cũ accidit hiat:& ĩterſiſtit: & q̃ſi laborat orõ:iõ uaſtã & hiantẽ orõnẽ fieri dicit Ci.hoc eſt incompoſitã. Et ſi uitabimus:erit itẽ cõpoſita orõ:ſi uitabimus eiuſdem litteræ in dictionum Principiis aſſiduitatem. Quod uitium ennii oſtẽdit exemplo:q de Tito Tatio ſic ait. In uitiis alienis &c.occurrit obiectioni:quia dicere quiſpiam poſſet :quid alieno uteris exemplo:cũ ſupius propriis utendũ eẽ ꝓbaueris reſpõdet licere in uitiis oſtẽdẽdis. Et ſi eiuſdem uerbi:aliud uitiũ:cui color. Traductio ſimilis ẽ. Q̄d ſi hæc uerbi aſſiduitas cũ rõe ornamẽti fiat hoc mõ: Qui nihil hẽt in uita iocundius uita: is cũ uirtute uitã nõ poteſt colere:auditoris aium nõ offẽdit: & concinniorẽ orationẽ reddit:cõtra accidit ſi nulla dictio inter idẽ uerbũ ponatur:q̄d in ꝑſenti apparet exẽplo eſt.& tropo paronomaſiæ ſimile hoc uitiũ. Et ſi nõ utimur. Aliud uitiũ cũ multa ponũt̃ uerba:quoꝝ idẽ ẽ exitus:ſed dicet q̄ſpiã ſimiliter cadens:& ſimiliter deſinẽs nõ ne exornatiões ſunt : q̃ cõcinnã efficiunt orationẽ:ſũt inq̃ ſed cũ ĩteruallis:ut ĩfra apꝑebit:ſed quando ſimili exitu multa uerba ſine interuallis iunguntur: tũc uitiũ eſt. Et ſi uerboꝝ. Aliud uitiũ nõ tranſitio:q̃ & ipſa exornatio eſt: ſed dilucidirati contraria:ut primo lib. dictũ eſt. Si igit̃ rara & cõcinna.

Verborũ:eadẽ.n.ferme uerba repetunt̃ in trãſitione:ut audiuiſtis aduerſarioꝝ rõnes nũc meas audite:

Cæcilius:poeta comicus:uel cælius ſcriptor hiſtoriæ. Itẽ fugere &c. Vitandum ꝑcipit hyperbatum. quod eſt in eodẽ ſenſu per longa dictionis dilatio:& tranſcenſio q̃dam uerboꝝ ordinẽ diſturbans uel eſt mutatio ordinis. Auditoris aures . Quæ dũ ꝑfectã expectãt ſniam lædi uident̃. Oratoris ſpũm. Qui longa uerborum ſerie deficit ĩterdũ. Quod ẽ maximũ in ꝓnunciatiõe uitiũ: Plura q̃ ad cõpoſitionẽ ꝑtinent eius ſtudioſus apud Quinti.comperiet.

eſſe: ſolæciſmus: & barbariſmus . Solæciſmus eſt cum uerbis pluribus conſequens uerbum ſuperiori non accõmodatur. Barbariſmus eſt: cum uerbum aliquod uitioſe profertur . Hæc qua ratione uitare poſſimus in arte grammatica dilucide dicemus.

EXplanatio eſt: que reddit apertam & dilucidam orationem: ea comparatur duabus rebus uſitatis uerbis & ꝓpriis: uſitata ſũt ea quæ uerſantur in ſermone: & conſuetudine quotidiana propria: quæ ei9 rei uerba ſunt: aut eſſe poſſunt de qua loquimur.

De compoſitione.

COmpoſitio ẽ uerborum conſtructio ęquabiliter perpolita: ea conſeruabitur: ſi fugiamus ꝗebras uocabulorum conuerſiones: q̃ uaſtã atque hyantem reddunt orationem : ut hęc ẽ: Vaccę æneæ amœniſſime impendebant : & ſi uitabimus eiuſdem litteræ nimiam aſſiduitatem: cui uitio hic uerſus erit exemplo : nã hic nihil prohibet in uitiis alienis uti exemplo. O tite tute tati tibi tanta tirãne tuliſti :& hic eiuſdem poetæ. Quicq̃ quiſq̃ quenq; quiſq; cõueniat neget & ſi eiuſdem uerbi aſſiduitatem nimiam fugiemus ea eſt huiuſmodi : nam cuius rationis ratio non extet : ei rationi ratio nõ eſt fidem habere: & ſi non utemur continenter ſimiliter cadẽtibus uerbis hoc mõ: flentes: plorantes: lachrymãtes: obteſtãtes: & ſi uerborũ tractationem uitabimus: niſi quæ erit concia qua de re poſterius loquemur: quo in uicino ẽ cælius aſſiduus: ut in priore libro has res ad te ſcriptas luci miſimus eli. Item fugere oportet longam uerborum cõtinuationem : quæ & auditoris aures: & oratoris ſpiritum lædit: his uitiis in compoſitione uitatis reliquum operis conſumandum eſt in dignitatę.

Ignitas. Tertia elocutionis pars est: q in uerborũ ac sniarum figuras diuiditur quas græci σχηματα λαλεέως appellãt: καὶ Διανοίας. Sunt aũt figuræ: sicut noĩe ipso paret: conformationes: q̃dam
d remoræ a cõmuni: adeo Tropis ipsa rei natura cõiunctæ: ut discernere imprompru nõ sit. Quidã etiam tropos eas nominauerunt: qui siue ex hoc duxerunt nomen: ꝙ sint formati quodam modo: siue ex eo ꝙ uertant orationem: unde & motus dicunt fatendum est esse: in figuris etiam usus quoq3 est idem. Nã & uim rebus adiiciunt: & gratiam pstant: Auctor Quinti. ex ipsa prærerea tropi & figuræ diffinitione: idẽ pene esse cognoscitur. Nam tropus sic diffinitur. Sermo a principali significatione translatus ad aliam ornandæ orõnis gratia. Figura uero: sic aliqua arte mutata dicẽdi ratio: exornatiõibus deniq3 uerborum de quibus loquit Cicero: Tum tropis: tũ figuris a scriptoribus artis subiicitur. Schema lextos sic diffinitur: ordo uerborum aliter q̃ debet figuratus: aut metri: aut decoris: aut emphasis gratia. Duorum est generum: alterum loquendi rationẽ uocant: & grammaticum est: alterum maxime collocationi exquisitum est: & rhetoricum magis dicitur. Propterea autem præcipue utiles exornationes sunt: ꝙ sermonis quotidiani & semper eodem modo formati fastidium leuant: & a uulgari dicẽdi genere nos defẽdũt.

¶De dignitate.

Dignitas é: q reddit ornatã orõné uarietate distingués hęc i uerbo℞: & sniarum exornationé diuidit. Verborum exornatio é: quæ ipsius sermonis insignita cõtinetur per pollitione: sententiarum exornatio est: quæ non in uerbis: sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem.

¶De repetitione.

Repetitio est cũ continẽtur ab uno: atq3 eodem uerbo in rebus similibus: & diuersis principia sumuntur hoc modo. Vobis istud attribuẽdũ est: nobis gratia hẽnda uobis res ista erit honori. Itẽ scipio numantiã sustulit: scipio carthaginẽ deleuit: scipio pacẽ peperit: scipio ciuitatẽ seruauit: itẽ tu in forũ prodire: tu lucẽ cõspicere: tu in ho℞ cõspectũ conaris uenire: audes uerbũ facere: audes quicquã ab istis petere: audes supplicium deprecari: quid est: quod possis defendere: qd est quod tibi putes concedi oportere: nõ iusiurãdũ relinquisti? non amicos ꝑdidisti? nõ parenti man9 intulisti? nõ deniq3 in oĩ decore uolutat9 es: hęc exornatio tumultũ uenustatis habet: tum grauitatis: & acrimonię plurimum. Quare uidetur esse adhibendã: & ad ornandã: & exaugendã orationem.

¶De conuersione.

c Conuersio est per quam non: ut ante: primũ repetimus uerbum: sed ad postremũ

Repetitio. De figuris uerborum prius loquitur: quibus absolutis de sen
e tentiarum figuris loquetur. Lõge plures tum a græcis: tum a latinis traduntur auctoribus: Cicero maxime necessarias collegit: & quibus intellectis cæteræ facile cognoscuntur. Quæ eiusdem ferme sunt naturæ: Stertinius rhetor optius & pueruslus uolumen unum coloribus dicauit. Illud in singulis seruat Cicero: ut primo diffiniat: deinde exempla subiiciat: ultimo quã uim habeat oñdat: ex quo facile cognosci põt quis color cui generi causæ cui figuræ dicendi: cui parti orationis conueniat. A repetitiõe ãt incipit quæ ἀναφορὰ a græcis uocatur: & sic ab aliis diffinitur. Anaphora est relatio eiusdem uerbi: aut similis per principia uersuum plurimorum: ut Nate meæ uires: mea magna potentia solus. Hac in tribus utimur generibus: præcipue tamen iudiciali: in omnibus item orationis partibus: sed pcipue confirmatione: confutatiõe: & conclusione. Continentur: sine aliquo interuallo. Similibus: eiusdem sententiæ. Vt uobis illud attribuẽdum est iudices &c. Diuersis: ut Scipio Numãtiam sustulit. Scipio carthaginem deleuit. Nam enim idem est Numantiam sustulisse: & carthaginem delesse. Vobis illud &c. in demonstratiuo genere est hoc exemplũ. Laudantur. n. iudices ꝙ nefariũ quempiã sentẽtiis suis dãnauerint: ut catilinã & alios cõiuratos. Itẽ scipio: & hoc in demõstratiuo genere exẽplũ ẽ. Itẽ tu &c. Hoc exẽplũ: in iudiciali genere uĩ eẽ pñt ãt in catilinã: uel aliũ coniuratorem hæc dicta uideri. Horum patrum conscriptorum: quos trucidare uoluisti. Petere: ut ueniã tibi dent. Deprecari depellere: & a te remouere. Reliqui quoniam non seruasti: quod iuraueras. Hæc exornatio: hinc demonstratiuo generi & mediocri figuræ conuenire cognoscitur. Tum grauitatis & acrimoniæ: hinc iudiciali etiã generi ac graui figuræ cõgruere ostẽdit. Venustatis: si laudamus: acrimoniæ; aspiratis & uehementiæ: si accusamus: & uituperamus. Ad cõmendandam: ornandam in demonstratiuo genere. Ex augendam in iudiciali: & in confirmatione & confutatione: ubi per amplificationes argumentationes nostras adaugemus est & alia anaphora: per quam elocutio non conuenienter respondens aliud refert occulte: hac Salustius utitur cum ait: sed ante item coniurauere pauci: in quibus Catilina: de qua q̃ breuissime potero dicam: hic de qua intelligendum est coniuratione.

Conuersio: hunc colorẽ quidam ἐπαναλήψεως speciem uolunt esse: quidam ἀντιστροφὴν magis
e græce uocari: differt a repetitione: qm̃ ea hisdem utitur principiis: hæc uero eodem exitu terminat tribus admiscet generib9: pcipue tñ iudiciali graui figuræ: cõfirmatiõi: cõfutatiõi & cõclusiõi.

Continenter: sine interuallo: ut inter membrum ac mēbrum nihil ponatur. Pœnos &c. Exemplum est in demonstratiuo genere: populus.n.romanus laudatur. Item ex quo tempore & hoc in demonstratiuo genere positum uideri exemplum potest. Si illi accusantur: q populi romani libertatem substulerunt: pōt & in deliberatiuo genere esse: si ad tuendā libertatem hortatur. Itē &c. in demonstratiuo genere est. Nauus: strenuus: industrius. Item nam cum istos: in iudiciali genere est. Vt delerent: iurati erant iudices: & absoluere qui peccasse conuictus erat: non poterant. Aestimatione. Nam si te absoluerint: tui similes uidebūtur. Leges quæ uolunt malos & nocentes puniri.

Omplexio hic color συμπλοκή a græcis uocat: & ἐπαναλῆψισ: cū uerbi in principio positi: in fine uersus uel mēbri sit repetitio ut multa super priamo rogitans super hectore multa ambos superius dictos colores complectit: conuenit tribus generibus: sed iudiciali præcipue ac graui figuræ. Qui sunt in deliberatiuo genere est hoc exemplum: suadetur enim carthaginensibus qui uicti ueniam petebant: non esse ignoscendum. Item quem senatus in iudiciali genere est hoc exemplum: & in uerem potest dictum uideri.

Raductio. Color hic a græcis dicitur ἐπάνοδοσ: uel Metaloge. πλοκήν. Quintillianus uocat. Implicat enim uerba: ut est nihil dictū quod non sit prius dictum. Differt a superioribus: nam neq primum uerbum: neq medium: neq postremum repetitur: sed ubicūque positum fuerit. Conuenit graui figuræ: iudiciali generi: narrationi: confirmationi: & confutationi. Qui nihil habet &c. Accusatur aliquis q nimia uitæ cupiditate signa deseruerit est igitur exemplum in iudiciali gener̄ positū. Item cum hominem appellas. Et hoc exemplum in iudiciali genere est: Accusatur enim aliquis q hominem occidere uoluerit. Ipse sibi inimicus reperiretur: quoniam ea ausus est: quæ hominis non sunt. Item diuitias: in deliberatiuo genere est: hoc exemplum. Suadetur enim cuipiam ut uirtutem præferat diuitiis: & ab ea propter diuitias discedere nolit. Ex eodem genere. Duas traductionis species esse dicit: unam cum idem uerbum sæpius in eadem significatione repetitur: alteram cum idem uerbum repetitur quidem: sed ī diuersa significatione: ut exemplis patet. In his quattuor: quam uirtutem habeant supradictæ quattuor exornationes: nos admonet: & non inopia redire nos ad idem uerbum dicit: sed ut festiua hoc est dulcis & suauis sit oratio ac melius insonet auribus.

Ontentio ἀντίθετον a græcis dicitur. Graui figuræ: & iudiciali generi conuenit præcipue: adhibetur aliis quoq generibus: ac mediocri figuræ. Confirmationi & reprehensioni. Est autem tam uerborum quam sententiarum: uerborum ut cum dicitur nocte uigilas die uero dormis: sententiarum: ut cum dicit: in iudiciis regnas: in cōtionibus iaces: nō uno fit modo: ut ait quintillianus: nam aut singula

continenter: reuertimur hoc mō pœnos po.ro.iusticia uicit: armis uicit: libertate uicit: itē ex quo tpe cōcordia de ciuitate sublata ē: resp. sublata est: itē. C. lelius hō nouus erat ingeniosus: erat doctus bonis uiris: & studiosis amicus erat: ergo in ciuitate primus erat. Itē istos ut absoluant tē rogas: ut peiorē rogas ut existimationē negligāt rogas: ut leges po.ro. tuæ libidini largiat rogas.

De complexione.

Complexio est: quæ utranq; complectitur exornationē: & hāc: & quā ante exposuimus: & ut repetatur idem primū uerbum sępius: & crebro ad idem postremum reuertatur hoc modo. Qui sunt qui fœdera sæpe ruperunt carthaginēses: q sunt qui in italia crudele bellū gesserunt carthaginenses qui sunt: qui in italiam deformauerūt: carthagiēnses sunt: q sibi postulant ignosci: carthaginenses: uidete ergo quid conueniat eos impetrare. Item quē senatus dānauerit: quem po.ro.damnarit: quem omnium existimatio damnarit eum uos sententiis nostris absoluitis.

De traductione.

Traductio est: quæ facit ut cū idē uerbum crebrius ponatur: non modo nō offendat amicū: sed ēt orationē conciniorem reddat hoc mō: q nihil habēt in uita iucūdius uita: is cū uirtute uitæ nō pōt colere. Itē hunc tu hoīem appellas q si fuisset hō nūquā tā crudeliter hoīs uitā petisset: at erat inimicus: ergo si inimicū ulcisci: ut ipse repiretur inimicus: item diuitias sine ditum ēē: tu uero uirtutē pfer ditiis: nā si uelles diuitias cū uirtute cōparar: uix satis idōeæ tibi uidebūt ditię q uirtutis pedisseq sint ex eodē genere est exornatiōis: cū idē uerbū mō pōitur ī hac re: mō in altera re pōitur: hoc mō cur ēt rē tā studiose curas: q multas tibi dabit curas: itē nā amari iucundū ē: si curet neqd insit amari: itē ueniā ad nos si mihi senatus dat ueniā: in his qtuor generibus exornationū q adhuc ppositę sūt nō iopia uerbo₊ sit: ut ad idē uerbū redeat sepi9. sed iest festitas: q facili9 auribus diiudicari: q uerbis demōstrari pōt.

De contentione.

Contentio est cū ex contrariis uerbis ora-

singulis

singulis apponuntur:ut uicit pudorem libido:timorem audaciam aut bina binis:ut nō nostri ingenii est: nostri auxilii est:aut sententia sententiæ ut dominetur in cōtionibus:iaceat in iudiciis. Assentatio:exemplum est: & sententia color sensus est quispiam laudari se uideri& q̄uis falso laudetur credit tamē primo uere se laudari & gaudet:cum uero derideri se intelligit:dolet:assentari est omnia ad alterius sensum: uoluntatemq; loqui. Item inimicis: In demonstratiuo genere sunt hæc exempla:uituperationem enim continent. Tubæ sonitum:accidit enim timidis:quod Iuuenalis ait. Soluunt tibi cornua uentrem. Et graues & ornati: duplicem ostendit effectum contentionis grauitatem & ornatum. Si distinguemus:ut non tantum in figura graui utamur:sed etiam mediocri.

tio cōficit̄ hoc mō. Habet assētatio iucūda principia ea q̄ exitus amarissimos affert: itē inimicis te placabilem: amicis inexorabilē præbes. Itē in ocio tumultuarii: tumultu solus es ociosus: in re frigidissima cales in re feruētissima friges tacere cū opus ē clamas: cū loq̄ cōueīt obmutescis: ades: abesse uis: abes reuerti cupis: In pace bellum q̄ritas: i bello pacē desideras: In cōcione de uirtute loq̄ris i prælio p ignauiā tubę sonitū pferre nō potes: hoc genere si distīguēus orōnē: & ornati: & graues poterius eē.

¶De exclamatione.

EXclamatio ē: q̄ cōficit significationē doloris: aut idignatōis alicuius p hois: aut urbis: aut loci: aut rei cuiuspiā compellatiōem hoc mō: te nūc alloquor africāe: cuius mortui quoq; nomē splēdori: aut decori ē ciuitati: tui clarissimi nepotes suo sanguie abluerūt inimicoꝝ crudelitatē. Itē o pfidiosę fregellę: q̄ facile scelere uestro contabuistis: ut cuius uitio urbis italiā nup illustrauit: eius nunc uix fundamētorum reliquiæ maneāt. Item bonorum īsidiatores latrocinio uitā cuiusq; īnocentissimi petistis: ne tanta ex iniquitate iudiciorū uestris calūniis assumitis facultatē: hac exclamatione si loco utemur: & rara & cū rei magnitudo postulare uidebitur ad quā nolemus indignationē aīum auditoris adduceus.

¶De interrogatione.

INterrogatio nō oīs grauis ē: neq; cōcīna sed hæc q̄ cū enumerata sūt ea: q̄ obessent cāæ aduersariorum: cōfirmat supiorē orationē hoc pacto. Cū igit̄ hæc omnia faceres: diceres: administrares: utrum animos sociorum ab repu. remouebas: & alienabas an non: & utrum aliquem exorari oportuit: q ista phiberet ac fieri nō sineret an non.

RAtiocinatio est p quā ipsi a nobis rōnē poscimus quare qcq; dicamus: & crebro nosmet a nobis petimus uni

e Xclamatio. Hæc exornatō græci ἀτοςφ ὀφη appellat̄: graui figuræ pcipue cōuenit: & cōclusioni ad indignationē & commiserationē cōmouēdā: ualet & in aliis figuris: & in oibus ea utimur generibus: mouet āt: ut ait Quinti. siue aduersarios inuadimus ut qd. n. tuus tubero i acie pharsalica gladius agebat: siue ad iuocationē aliquā cōuertimur: ut uos ego iā albāi tumuli: atq; luci appello: siue ad inuidiosam explorationē: ut o lex portia legesq; sempronia. Illa exclamatio quæ ἐκφώνησις græce uocat̄: ut o tpa: o mores: a qbusdā iter figuras orōnis ponit̄: sed Quintilianus sententiæ potius putat. Doloris: per conquestionē. Indignationis: per amplificationē. Te nunc alloquor: exclamatio est a personæ appellatione: & ad miserationem pertinet. contra eos pōt dictū uideri: qui Gracchos occiderunt corneliæ sororis prioris africani filios. Nepotes: ex sorore: hic cognoscis nepotes nō solū ex filiis natos: sed ex fr̄ibus & sororibus dici. Itē p̄fidiose fregellæ: q̄m defecerūt: uñ solo æq̄te fuerūt. Nup: cū in fide pseuerarent. Bonorū: pr cōtra cōsulatores dici q bonos uiros p insidias trucidare uoluerunt. Hac exclamatione: ostendit q̄uis huius exornationis sit: & cui potissimum parti conueniat: nā reprahensioni & conclusioni conuenit.

i Nterrogatio. Hic color uocᾳ a græcis dicitur: Graui præcipue cōuenit figuræ & iudiciali generi: Quantū ad ptes attinet orōnis pbationis peculiaris est. Nō omnis: grauis est. Nā simplex interrogatio est: ut illa sed uos q rādē: qbus aut uenistis aboris: & Hæc p figura nō accipit̄ sed illa q̄ nō sciscitandi gratia assumit̄ sed instādi: ut Quid. n. ille tuus districtus i acie pharsalica gladius agebat & quousq; tandē abutere catilina patientia nr̄a patere tua cōsilia nō sentis: & sic hoc loco ci. itellexit: Multæ sunt itē iterrogatōis spēs q̄s enumerat. Quinti. Cōcina: ornata decora. Sed hæc est q̄ instādi gratia fit: & graui cōuenit figuræ. Cū igit̄: pōit hæc cōtra. M. Liuiū drusum: aut quēpiā aliū dicta uideri a quo socii ad defectionē fuerit sollicitati. Multa āt irelligius argumēta pcessisset.

RAtiocinatio. Non frustra hæc exornatio sic appellatur: q̄m uis syllogismi sub ea ē & factū aliqd positis qbusdā & concessis colligit̄ ἐρώτημα a græcis uocat̄: Utimur hoc colore quotiēs aliqd dicimus: & cur dicāus ipsi nobis ipsis rōnē subiicimus: sub iterrogatiōe collocat Quītilianus: cū ait cæteꝝ & iterrogādi seipm & respondēdi sibi: solent esse non ingratæ uices. Ut Ci. p ligario. Apud quē igit̄ hæc dico. Nempe: apd eū q cū hæc sciret anteq̄ me uidit reipu. reddidit: cō

uenit tribus generibus: sed præcipuæ iudiciali omnibus figuris: sed præcipue humili: nam sicut infra dicit: ad sermonem uehementer accommodata est.

Maiores nostri: exemplum est in coniecturali causa positum: mulier ueneficii accusatur: & quoniã impudicam fuisse constat: ueneficam quoq₃ fuisse colligitur: est autem a primo ad ultimum: & ueluti per inductionem argumentatio maiores nostri. Veteres feminam quam unius criminis accusatam damnabant: multorum criminum damnatam intelligi uolebant: nam facile sibi persuadebant eam omne commissuram scelus: quæ aliquid unum graue commisisset peccatum simplici iudicio: nõ coniũcto ac multiplici: hoc est uariorum criminum. Quo pacto se ipsum interrogat: sæpe & rationem subiicit. Quid in uiris quærit rursus nunquid idem in uiris existiment ueteres: & minime inquit: rationemq₃ subiungit. Singulæ: una enim cupiditas uiros ad maleficium compellit: ut cupiditas uindictæ ad homicidiũ. Mulierem uero ad multa: ut Solus amor ad adulterium: & cædem: uel ueneficium. Item bene: aliud exemplum in deliberatiuo genere: cõsultatur enim parcendum ne sit regis in bello capti uitæ: sicut Iugurthæ. Hæc exornatio: uis & utilitas exprimitur exornationis.

Ententia. Quid sentẽtia sit: & quot eius species: diligenter Quintilianus ostendit γνώμη a græcis uocatur: alii παραίνεσιν: alii παραβολην malunt: sententiarum autem aliæ simplices: aliæ duplices: & simplices quidẽ: aut sine ratione: aut cum ratione subiecta sunt: eodẽ modo: & duplices sententia simplex sine rõne & duplex sine rõe humili & mediocri figuræ cõueniunt exordio præterea & confirmationi: nõ nunq̃ & confutationi: ac conclusioni: sententia simplex & item duplex cum ratione graui adhibetur figuræ. Amplificationi: & perorationi. De uita de bene & honeste uiuendi ratione. Difficile &c. simplicis sniæ exemplum est. Hæc sententia ratione qua comprobetur non indiget: cum nota satis per se sit similis est illa platonis: difficile est in magna peccandi licẽtia iuste uixisse. Item: & hæc sententia simplex est sine ratione loquitur autem secũdum phylosophos qui eos tantum liberos existimauit qui nulli turpitudini seruiunt: qua de re unum Cicero scripsit paradoxum: cuius summa est: omnes sapientes esse liberos: & omnes stultos seruos: Item egens est æque is: & hæc sententia simplex est sine ratione. Ille dicitur egere: qui habet quidem quantum satis est: sed cupit plus habere. Nam ut claudiãus ait: Semper inops quicunque cupit: Qui uero pauper est: sed cum paupertate bene conuenit diues est: ut seneca ait: ex epicuri auctoritate: Et hoc etiam disputat Cicero in eo paradoxo: cuius summa est: q₉ solus sapiẽs diues est. Huiusmodi sententiæ: effectum & uim harum sententiarum ostendit auditorem namque in humili figura si breues fuerint: & nulla egeant ratione: qua corroborentur: uehementer oblectant. Sed illud: de simplici loquitur figura: quæ est cum ratione & hanc quoq₃ non improbanda dicit. Omnes &c. pul

Simplex sentẽtia
Duplex sentẽtia

uscuiusq₃ ꝓpositiõis explanationẽ: ea est hmõi maiores nrĩ: si quã unius peccati mulierẽ damnabãt simplici i iudicio multoꝝ maleficioꝝ cõiũctã putabãt. Quo pacto qm̃ quã ĩpudicã iudicarãt: eã ueneficii quoq₃ dãnatã existiabant. qd ita: qa necesse ẽ eã: q̃ suũ corpus addixerit turpissime cupiditati: timerẽ ꝑ multos: uiꝝ parẽtes cæterosq₃ ad quos uidet sui dedecoris ĩfamiã ꝑtinere: qd postea? quos tãtopere timeat eos necesse ẽ ut quoquomõ possit ueneficio petat qua re necesse ẽ: qa nulla pt̃ hõesta rõ eã retinere: quã magnitudo peccati facit timidã: intẽperãtia audacẽ: natura mulieris ĩcõsideratã. Quid quã ueneficii dãnatã putabãt: ĩpudicã quoq₃ necessario: qa nulla facilius ad id maleficiũ cã: quã turpis amor: & intẽperãs libido cõmouere potuit: cũ cui⁹ aĩus mulieris esset corruptus: eius corpus castũ eẽt non putauerũt: qd in uiris: idẽ ne hoc obseruabãt minime: qd ita? qa uiros ad unũ quoq₃ maleficiũ singulæ cupiditates ĩpellũt. Mulieres ad oĩa maleficia cupiditas una ducit. Itẽ bñ maiores nrĩ hoc cõparauerunt: ut neminẽ regẽ quẽ armis cœpissent: uita priuarẽt. qd ita? qa quã nobis facultatẽ fortuna dedisset: Iniquũ erat in eoꝝ supplicio cõsumere quos eadẽ fortuna paulo ante amplissimo statu collocarat: qdq₃ exercitũ cõtraduxit? dñno meminisse qd ita qa uiri fortis est: q de uictoria cõtendãt: eos hostes putare. Qui uicti sũt eos hoĩes iudicare: ut possit bellũ fortitudo minuere: pacẽ humanitas augere: & ille si uicisset: nũ idẽ fuisset: nũ ꝓfecto tã sapiens fuisset cur. igiẽ ei pcis? qa talẽ stulticiã ꝯtẽnere nõ imitari cõsueui: hæc exornatio ad sermonem uehemẽter accõmodata est: & aĩum auditoris retiet attentũ: tũ uenustate sermonis: tum rationum expectatione.

De sententia.

Sententia est orõ sũpta de uita: q̃ aut qd sit: aut qd esse oporteat ĩ uita breuiter oñdit: hoc mõ. Difficile est primũ uirtutes reuereri q sp̃ scd̃a fortũa sit usus. Itẽ liber is ẽ existiand⁹: q nulli turpitudini seruit. Itẽ egẽs æq₃ est is q nõ satis hẽt: & is cui nihil satis põt esse: itẽ optia uiuendi rõ ẽ eligẽda cã iucũdam cõsuetudo reddet. Hmõi sniæ nõ

chta sententia

sunt improbandæ: propterea qđ habet breuis expositio: si rõis nullius idiget magnam delectationẽ: Sed illud quoq; probãdum ẽ genus sniæ: quod cõfirmatur subiectione rationis hoc mõ. oẽs bene uiuendi rationes in uirtute sunt collocandæ: propterea qđ sola uirtus in sua ptãte est: Oĩa pręter eã subiecta sũt sub fortunæ dominatiõe. Itẽ qui fortunis alicuius iducti amicitiã eius secuti sũt: hi simul hac fortũa dilapsa est deuolant omnes: cum.n. recessit ea res: q̃ fuit consuetudinis cã nihil supest: qua re in amicitia teneri possint. Sunt item sniæ: quę dupliciter efferunt: hoc mõ sine rõne errant: qui prosperis rebus oẽs ipetus fortunæ se putant fugisse. Sapiẽter cogitant: q tpibus secũdis casus aduersos reformidant cũ rõne: hoc pacto: Qui adolescentium peccatis ignosci putãt oportere falluntur? propterea quod ætas illa nõ est ipedimento bonis studiis. At hi sapienter faciũt q adolescẽtes maxime castigant: ut quibus uirtutibus oẽm uitam tueri possint: eas in ætate maturissima uelint cõparare. Snias itẽ poni raro cõuenit: ut rei actores nõ uiuẽdi præceptores uideãtur esse. Quũ ita interponentur multũ afferrẽt ornamẽti. Necesse est.n. eã cõprobet tacitus auditor: tũ ad causam uideat accommodari rem certam ex uita: & moribus sumptam.

De contrario.

Contrariũ est idẽ fere quod contentio. cõtrariũ est quod ex rebus diuersis duabus alterã breuiter & facile cõfirmat hoc pacto: nam qui suis ratiõibus inimicus fuerit semper: eum quo mõ alienis rebus amicũ fore speres? & itẽ nã quem in amicitia pfidiosum cognoueris eũ q̃re putes inimicitias cũ fide habere posse? aut q priuatus intolerabili superbia fuerit: eũ cõmodũ: & sui cognoscẽtẽ uidere i ptãte qs speret. Et q in sermonibus: & conuentu amicorũ uerũ nõ dixerit: nũq̃d eũ in cõcionib9 credis a mẽdatio tẽperaturũ. Item quos ex collibus deiecimus: cũ his in cãpo metuimus dimicare? qui cum plures erant paucis nobis exequari nõ poterãt. hi postq̃ pauciores sunt: metuimus ne sint superiores. Hoc orationis genus breuib9 & cõtinuatis uerbis perfectum esse debet: & cõmodum est auditu propter breuem: & absolutam conclusionem: tum uero uehementer id quod opus est oratori: cõprobat contraria re: & ex eo quod dubium non est: expedit illud quod dubium est: aut dilui non possit: aut multo difficillime possit.

chra snia: & stoica. Itẽ: alia snia. Cũ.n. rõ ẽ q̃ pcedentẽ cõfirmat sniam. Ea: secũda fortuna. Sũt itẽ sniæ: ad snias trãsit q̃ duplices sunt sine rõne: & cũ rõe primo ãt sniæ duplicis sine rõe exẽplũ ponit: stulti sunt inqt q stantũ suũ: cũ in rebus secũdis sũt mutari nõ posse existimãt uident.n. fortunæ cõsiderare: q̃ nihil mutabilius ẽ cõtra illi sapiũt. Qui in pspera cõstitui fortuna aduersos metuũt casus: pulchra iprimis utraq; snia est. Nõ est ipedimẽto: imo si in illa ætate lris operã nõ damus nũq̃ daturi sumus. Sentẽtias iterponit: si nimis crebræ ponunt: frangũt rei ŭ pondera. Quod i seneca rephẽdit. Quint. Vt rei actores: ut oratores eẽ uideant nõ ethici phi: q bene uiuẽdi pcepta tradũt: cũ oratores clientis sui cãm agant & pbabilia plerũq; dicant: phs uero nũq̃ a ueritate discedat: ex q° recte: ait Lactãtius melius de hũano gñe eos mereri: q bñ uiuere docẽt: quã qui bñ dicere: qa bñ dicere ad paucos ptinet: bñ ãt uiuere ad oẽs: & ppea apud græcos maiore in honore hiti sue te phi: q̃ oratores. Interponent: raræ.s. Necesse &c. rõ ẽ pcedens dictũ cõfirmas ad cãm afferre sniam q̃ ad cãm ñ faceret stultũ esset. Attẽde sententiam.

Contrariũ græce ενάντιωσις dicitur: est ãt ut Quintili. ait: sũpra ex aduerso probatio: Cõuenit graui figuræ pcipue: & iudiciali generi pbatiõi itẽ: ac rephensioni. Idẽ fere: i eo differtq; cõtentio uerba hẽt uerbis cõtraria: & utrãq; ptẽ cõfirmat: ut nocte uigilas die dormis. Cõtrariũ uero duobus ppositis: alter; alterius ifirmatiõe cõfirmat. Ex rebus diuersis: cũ cõtẽtio ut dictũ est utrũq; cõfirmet: ut in pace bellũ q̃ritas: In bello pacẽ. Nã q suis &c. cõtrariũ est inimicũ eẽ suis reb9 & amicũ alienis: sed ex alterius ifirmatione alterũ cõfirmat: qđ ẽ. Nunq̃ amicũ alienis reb9 illũ fore: q suis inimicis sit. Itẽ quẽ. Amicitia inimicitia: pfidũ eẽ & fidẽ hẽe cõtraria sũt: Sed ex alterius infirmatiõe alterũ confirmat. s. q; is nunq̃ fidẽ inimico seruabit: q amico nõ seruauit. Qui priuatus: supbũ esse: & seipm nõ cognoscere cõtraria sunt: Itẽ magistratũ gerere: & priuatũ eẽ cõtraria alterũ tollit: & alter; cõfirmat. Cognoscẽtẽ: sui hoc ẽ hũanũ & mitẽ: Qui.n. seipsos cognoscũt: hmõi solẽt eẽ. Nã soli q se cognoscũt: prudẽtes sunt: & a peccato abstinẽt. Qui se hoĩes eẽ obliuiscũtur: si priuati supbi sunt, mlto magis i magratu futuri sũt. Qui i sermonibus: sermo & cõtio diuersa sũt: sermo.n. ofo ẽ quæ ad amicos: & paucos habet: Cõtio ad pplm. Rursus uer; & falsũ cõtraria sũt. Ergo q mẽtit iter amicos: mẽdax erit: & cũ loquet ad pplm. Quos ex collibus &c. mõtes & cãpos uicere & metuere cõtraria sũt. Qui cũ uicere: uici: pauci & plures apponunt. Hoc ofõis genus. Ex his uerbis: iudiciali pcipue generi haud exorna

Contentio Cõtrarium differunt

nosce te ipsum cecidit e coelo

Sermo a contione differt

t ionem conuenire intelligimus& confirmationi:ac cõfutationi. Cõtinuatis fine aliquo interuallo. Opus est oratori:ad confirmandam propria argumenta. Expedit:explicat exprimit.

m Embrum κῶλον græce uocaf hæc exonatrio:ex incisis cõficif est autem incisum sensus nõ exple to nfiero cõclusus:& κομμα a græcis df. Membrum autem sensus ẽ a toto corpore abruptus: sed per se nihil efficiens ut o callidos hoies perfectum est. Sed remotum a cæteris uim non habet:ut p se. manus:pes:& caput:ideoq membrũ:appellatur. Constat hic color duobus membris nõ dissimi libus: & similiter cadẽtibus: & παρισον a græcis nominatur:constat & tribus: non tamen

Tricolō ut ultimis semper consonent: & τρικῶλον uocatur:ut uincit pudorem libido timorem audacia rationem amentia:In quaternas itẽ ac plures snias ire potest. Fit singulis uerbis ut hoc:dolet:pudet:piget. Itẽ. Abiit:excessit:erupit:euasit. In oi genere:in oi utimur figura:In oibus partibus oronis: sed cõfirmatiõe & cõfutatõe pcipue. Et amicũ lædebas: mẽbrũ ẽ absoluto sensu: Sed nihil efficeret: nisi aliud stari sequeref in quo oratio pfecta est. Cõuenit hoc exemplũ demõstratiuo generi: Accusaf .n.q & inimco pfuit: & amico obfuit. Item:& hoc exemplum in demõstratiuo genere positũ uideri potest.

a Rticulus ἀσύνδετον græci uocãt uel διαλυτον. Dissolutionẽ.qn tilianus appellat. Quoniã cõiunctionibus:caret. Aptam autẽ hãc exornationẽ idẽ ait:cũ qd instãtius dicimus. Nam & singula inculcanf: & quasi plura fiũt: ut ueni: uidi: uicturi mur hac figura non singulis modo uerbis:sed sententiis etiã ut Cicero cũ dicit cõtra cõtionẽ Metelli. Qui iudicabãt eos uocari:custodiri ad senatũ adduci iussi: in senatu sunt positi: Huic contrariũ schema est quod uel cõiunctionibus hisdem sæpius repetitis abundat:ut Armaq; amycleumq; canem cressamq; pharetram:uel diuersis ut Arma uirũq; Multũ ille & terris sit itẽ cum aduerbia uel pronomina uariantur: ut hic illum uidi iuuenem:bis senos cui nostra dies:Hic mihi responsum primus dedit ille petenti. Conuenit graui figuræ tantum iudiciali generi potissimum: confirmationi & confutationi. Articulus nominatur: Quoniã dissoluta & in articulos scissa fit oratio: sunt.n.articuli mẽbra qui neruis coniunguntur. Acri

Articuli monia &c. exemplum est in iudiciali genere & in eum dicitur:a quo uicti probãtur aduersarii. Acrimonia:uehementia. Voce:ingẽti. Vultu:horribili. Inter huius &c. pulchra ostendit similitudine qd inter hunc & superiorem colorẽ intersit:& sic differre ait. Quẽadmodũ ictus q fit ex remotione brachii & contortione dextræ ab ictu distat: q sine abductione brachii fieri solet:cum paulũ manũ ab illius corpe abducimus:quẽ uulneribus:cõficimus. Nã prior ictus maior est: sed tardior: posterior minor sed crebrior. Ictui ergo q ex remotõe fit brachii mẽbrũ alteri articulũ cõpaf

Tardius. Nã tardius pnũciaf:ut & inimico proderas: & amicũ lædebas:& tibi nõ cõsulebas.

De membro:

Membrum oratiõis appellaf res breuiter absoluta sine totius oronis demõstratione:quę denuo:alio mẽbro orationis excipitur: hoc mõ & inimico proderas.i.unũ qđ appellaf mẽbrũ. Deinde hoc excipiaf oportet ab altero:& amicũ lædebas. ex duobus membris suis hęc exornatio potęst constare. Sed cõmodissima: & absolutissima est hoc pacto:& inimico proderas:& amicũ lædebas:& tibi ipsi non consulebas. Itẽ nec reip. consuluisti:nec amicis profuisti:nec inimicis restitisti.

Articulus grauis.

Articulus df:cũ singula uerba itervallis distiguẽf cęsa oratiõe hoc mõ. Acrimõia:uoce:uľtu aduarsarios perterruisti. Itẽ inimicos inuidia: iniuriis: potẽtia: pfidia sustulisti: iter huius generis & illi9 supioris uehemẽtiã hoc iterest: qđ illud tardius & rarius uenit hoc crebrius:& celerius peruenit. Itaq; in illo genere:ex remotione brachii & cõtortione dextræ gladius ad corpus afferri: in huc autẽ crebro & celeri corpus uulnere insatiari uidetur.

Continuatio mediocris.

Continuatio est dẽsa:& cõtinẽs freqntatio uerboꝝ cũ absolutiõe sententiaꝝ. Ea utemur cõmodissime triptito, In snia: In cõtrario: in cõclusiõe. In snia hoc pacto. Ei nõ multum potest obesse fortuna: qui sibi in uirtute firmius:q̃ in casu præsidiũ collocauit: In contrario hoc modo. Nam si quis spei nõ multum collocarit in casu:quid est? quod ei magnopere casus obesse possit. In cõclusione hoc pacto:quod si in eos plurimum fortuna potest: qui suas rationes oẽs in casum intulerunt. Nõ sunt omnia cõmittenda fortunæ: ne magnam nimis in nos habeat potestatem in his tribus generibus ad continuationis uim: adeo frequentatio est necessaria: ut infirma facultas oratoris uideatur: nisi sniam:& cõtrarium: & conclusionẽ frequentibus offerat uerbis: sed pro aliis quoq; nõ nũq̃ non alienum est: tametsi necesse nõ eloq res aliquas per huiuscemodi continuationes.

Ontinuatio. Colorem hunc quidam a græcis uocari uolunt σιυεχῆκ. Quidam σιυάλροίσυ. nonnulli πρίολον malunnt. Admiſcetur autem tribus coloribus commodiſſima: aut ait Cicero. Sententiæ & contrario de quibus iam eſt dictum. Item concluſioni de qua poſt dicetur. Figuris & orationis partibus adhibetur: quibus prædictæ tres exornationes adhiberi solent. a quibus in eo tantum differt q̄ ille ſentētiam quidem abſoluit ſed & minus habent aſſentationis: & uerba uſq̄ adeo non frequentant: hoc eſt non tot utuntur uerbis: & tam plena oratione. Cum hæc crebra uerboꝝ frequentatione ſine aliquo interuallo ſententiam abſoluat. Dēſa: plena. Cōtinens: ſine interuallis. Quoniam ſub uno ſpiritu pronunciat. Abſolutione ſententiarū. Quoniam ſi ſententia nō abſolueret: cōtinuatio nō eſſet. Et nō multū &c. exemplum eſt continuationis in ſentētia. Nā ſi qs: exēplū in cōtrario. Quod ſi i eos. exēplū in cōcluſiōe. Illud ſciēdū eſt ꝓnūciatiōe præcipue hūc colorē fieri: cū ſub uno ſpiritu oro ipſa effert. Nā ſi cū interuallis ꝓnūciaret: defineret cōtinuatio eſſe. In his tribus generibus. Maxime neceſſariā uerborū: frequētationē oſtēdit eē in prædictis tribus exornationibus: cum ifirmam ſine ea orationis facultatē dicat futuram. Et alias quoq̄. Ne quis exiſtimet tantū in ſententia & cōcluſione & cōtrario hac cōtinuatiōe utendū eſſe: aliis quoq̄ in locis idē fieri poſſe Cicero. dicit: cū aliquid eloqui neceſſe eſt: quod continuationē & frequentationē poſtulat uerborum. Hoc i oratione ꝓ Milone ipſe fecit. Cū clodii exprimit crudelitatē: dicens me patria expulerat: bona diripuerat. Domū incenderat: liberos cōiugem meam uexauerat & reliqua. Hic neq̄ ſententia eſt: neq̄ cōtrariū: neq̄ concluſio & tamen ex denſa & cōtinenti uerboꝝ frequentatione continuatio eſt.

ℭ Compar graue.

Ompar appellaẗ: qđ habet in ſe mēbra orōnis de q̄bus ante dixim9: quæ cōſtāt ex pari fere numero ſyllabarū: hoc nō de enumeratiōe noſtra fiet: nā id q̄dem puerile eſt: ſed tm̄ affert uſus exercitatio facultatis ut animi quodā ſenſu par membrū ſupiori referri poſſim9 hoc modo: ĩ prœlio mortē pater appetebat: domi filius nuptias cōparabat: hæc oīa graues caſus adminiſtrabāt. Itē illi fortūa dedit fœlicitatē huic induſtria uirtutē cōparauit. In hoc genere ſæpe fieri ꝑt ut nō plane par ſit: numerus ſyllabarū & tm̄ eſſe uideaẗ: ſi una aut altera etiā ſyllaba eſt alterū altero breuius: aut ſi cū in altero plures ſūt in altero lōgior: aut lōgiores ſyllabæ erunt: ut longitudo: aut plenitudo harum multitudinem alterius: aſſequatur: & exequetur.

ℭ Similiter cadens.

Imiliter cadēs exornatio diciẗ: cū ĩ eadē cōſtructiōe uerboꝝ duo aut plura ſunt uerba: q̄ ſimiliter iiſdē caſib9 efferunẗ hoc modo. Hominem laudas egentē uirtutis: abundātē fœlicitatis. Itē huius in pecunia ſpes eſt: a ſapiētia: eſt anim9 remotus: diligentia comparat diuitias: negligentia corrumpit animum: & tamen cum ita uidit neminem præſe ducit hominem.

Ompar. Hæc exornatio membri ſpes eſt: græce ισόκωλον appellatur duas ſequentes cōprehendit exornatiōes: nō tm̄ idem cum illis eſt. Nam impari numero ſyllabarum ſimiliter cadens & ſimiliter definens. Vbi uero pari ſyllabarum numero: aut fere pari mēbra ſunt: compar uocatur. Quidam πάρισον nominarunt de quo ante dictum eſt. In omni utimur figuræ genere: ſed in mediocri & attenuato præcipue. ex partibus orationis potiſſimū cōuenit narrationi. De q̄bus ante diximus: cū de mēbro loq̄remur: ut & inimico proderas &c. Fere: dicturus. n. eſt fieri poſſe: ut non ſp par ſit numerus ſyllabarum: Dinumeratione noſtra: ut ſyllabas: quando utimur dinumeremus. Quoniam uſus efficiet ne ſua ſponte paria membra nobis dicentibus ſeſe offerāt. Quo ſenſu animi: quia ipſe animi ſenſus ſubito paria excogitat membra: & nobis ſuggerit. In prælio: exemplum eſt in demonſtratiuo genere. Continet enim uituperationem & tribus conſtat membris: quorum duo priora. xii. ultimum terdecim ſyllabas habet. Et tamen eſſe &c̄. non enim ab auditoribus depræhenditur quoniā in quo membro pauciores ſyllabæ ſunt: illic longiores aut pleniores ſunt: in quo plures illic breuiores & tenuiores.

S Imiliter cadens ὁμοιόπτωτον græce dicitur: quoniā in eoſdem caſus exit: ēt ſi diſſimilia ſint q̄ declinenẗ: nec tm̄ in fine dep̄hendiẗ: ſed reſpōdet uel in primis inter ſe uel mediis: uel externis: uel ēt ꝑmutatis his ut media primis: & ſumma mediis cōmodenẗ. Quandoq̄ modo accōmodari poteriẗ. Nec. n. ſp ꝑibus ſyllabis cōſtant: auctor Quintl. ſimul aūt poſſunt eē ſimiliter cadēs: & cōpar ut ſi quantū in agris locisq̄ deſertis audacia ꝑ:tm̄ i foro atq̄ idiciis audacia ualeret. In oī cāæ genere: ĩ omni figura: atq̄ in oī fere orōnis ꝑte hæc exornatio uerſaẗ. Verba dictiōes caſuales qđ frequētia iudicāt. Hominē exēplum eſt.

Imiliter definēs ὁμοιοτέλευτον græci uocāt: cum similibus uerbis terminaт oŏo: siue aduerbiis: conuenit tribus figuris præcipuæ tñ mediocri: itē oībus generibus: sed pcipue Demonstratiuo: ex ptibus orationis: Narrationi potiſſimū cōfirmatiōi & cōfutationi. Turpiter. Hæc exēpla in demōſtratiuo ſūt genere. Hæc duo admonet hos duos colores ſimul ponēdos eſſe. Perditiſſima rō eſt: in hoc exemplo uſq; color ē: ſimiliter deſinens: petere fugere ſimiliter cadens: amorem pudorem.

Nnomatio. παρονομασία græce uocatur: Humili & mediocri figuræ cōuenit: Demōſtratiuo generi cōfirmatiōi & confutationi. Graui minus cohæret: cū eius ſignificatio iocūda ſit. Hac dictio iteraт mutata lr̄a: aut ſyllaba: quotiēs noīe ſimili utimur i ſignificatione diuerſa. Multis fit modis quod Ci. docet. Litteræ: ut īceptio ē amētiū haud amantiū. Lr̄aꝝ: ut q fuit locus religioſiſſimꝰ: is erit locus deſertiſſimus. Ad res diſſimiles: ut non ꝑtorē te: ſed pdonē dicimus: & cuſtodia caſtroꝝ nō honoris ſed oneris exiſtimaт. Attenuatiōe. Diminutiōe qđ exēplo oñdit: uenit & uenit: puenit dempta .i. & eſt ſenſus: q gloriaт tantope anteq̄ romā ueniret uēditus fuit. Et ex cōtrario: hoc ē cōplexiōe cū eadē lr̄a augeт: ut uicit & uincit: pligat. Ferro catēa. Productiōe: cū pduciт: ut auiū qđ genitiui caſus numeri pluralis primā correptā hēt: & auiū caſus noīatiui numeri ſingularis qđ primā hēt pductā. Breuitate ut curia & curia. Nā curia ſenatū ſignificās primā pducit ſyllabā: Curia uero p meretrice corripit. Fuit āt curia ſcortum nobile. Addēdis litteris: ut tēperare: & obtēperare. Demēdis: ut lenones: & leones. Demiт. n. littera. n. & ē ſenſus: ſua bōa hic ſeruaſſet: Si nō aliter lenones q̄ leones fugiſſet. Significat āt oīa in lupanaribus cōſumpſiſſe. Tráſſerēdis: ut q̄ ſūt in principio unius dictiōis lr̄æ in fine ponantur alterius: ut gnauo: & uano. Cōmutandis: ne alia p alia ponaт ut deligeт & diligere. Hæc ſūt: q̄ dicta ſūt colligit. Traiectiōe: Tráſlatione. Sūt aliæ. Alias dicit eē agnominatiōis ſpēs ꝑter ſupra dictas: nō admodū illis diſſimiles. Quid ueniā exēplū ē. Nā Quid. Qui. Quare cui. Quoniā ab eadē lr̄a incipiūt ſimilitudinē hñt nō tñ ita magnā: q̄ illæ ſupiores agnominatiōes. Demus operā: hoc genus agnominatiōis maiorē illo qđ pceſſit ſimilitudinē hēt: minus tñ & ipm q̄ ſupiores ualet. Nec oīo patres cōſcripti: hoc ē ne circōueniāт: & illis fiat iniuria: Circūſcribere. n. circūuenire ē. Additæ. Nā ad hoc uerbū cōſcripti additū eſt circum. Sed etiam demptæ quia condemptum eſt: cum circumſcripti dicitur: nō circūconſcripti. Tertium genus: Caſus

Aulum ſine uia

Curia

addēdis

Circum ſcribere

ℂSimiliter deſinens.

Imiliter deſinens eſt: cū tāctū caſu non inſunt i uerbis: tamē ſimiles exitus ſunt hoc pacto. turpiter audes facere: nequiter ſtudes dicere: uiuis iuidioſe: deliquis ſtudioſe: loqris odioſe. Itē audacter territas: hūiliter placas. Hæc duo genera quorum alterum i exitu: alterū i cauſis ſimilitudine uerſatur: inter ſe uehementer cōueniunt: et ea re qui his utuntur: plerunq; ſimul collocant ea i iiſdem ptibus oratiōis id hoc pacto facere oportet Perditiſſima ratio ēſt amorem petere: pudorē ſugere: diligere formam: negligere famam. Hic & ea uerba quę caſus habēt ad caſus ſimiles: & ea quæ nō hēnt ad ſimiles exitus ueniunt.

ℂAnnominatio humilis.

Nnominatio eſt: cum ad idē uerbū & nomē accediт commutatione uel additione uniꝰ littere: aut litteraꝝ aut ad res diſſimiles ſimilia uerba accommodanт ea multis & uariis rationibus conficiт: attenuatione aut complexione eiuſdem littere ſic: hic q ſe magnifice iactat: uenit a te anteq̄ romam uenit. Ex contrario hic quos homines alea uicit eos ferro ſtatim uicit: productione eiuſdem litteт hoc modo hunc auiū dulcedo ducit ad auium: breuitate eiuſdem littere hoc modo: hic tametſi uidetur eſſe honoris cupidus: tamē non tantum curiam diligit: q̄tum curiam addendis litteris hoc pacto hic ſibi poſſet temperare: niſi amori mallet obtēperare: Demēdis litteris ſic: ſi lenones quēadmodū lenones uitaſſet uitæ tradidiſſet ſe. Tráſſerēdis lr̄is hoc pacto hic iudices uidete utrum hōi gnauo an uano credere malitis. Cōmutādis hoc modo deligere oportet quē uelis deligeт: hæ ſūt ānominatōes quę i litterarū breui cōmutatōe: aut productione: aut tranſlatione: aut aliquo huiuſmōi genere uerſanт: Sunt āt alię quæ nō hēnt tam propinq̄ uerbi ſimilitudinem & tamē diſſimiles non ſunt qbꝰ de generibus unū eſt huiuſmōi: Quid ueniam: q ſim quare ueniam: quem iſimilem cui proſim quem poſtulē breui cognoſcetis: Nā hic eſt in qbuſdā uerbis q̄dam ſimilitudo nō tā affectanda q̄ illæ ſuperiores: ſed tamen adhibēda nōnūq̄. Alterū genus huiuſmōi. Demus operā qrites: nec oio. P.C. circūſcripti putentur. Hæc ānominatio magis accedit ad ſimilitudiem q̄ illa ſupior: ſed mīus q̄ illæ ſupiores: ppea quod ſolū additę: ſed uno tpe demptę quoq; litterę ſūt. Tertiū genus eſt qđ ueriaт in caluū

Inhoc genere mutantur tū eiusdē nois: tum diuersi. Vnius nois. Variat idē nomē: In hoc exēplo Alexāder: Alexādri: Alexandro: Alexandrū: est aūt in Demōstratiuo genere. Plurima noia exēplum est cū in diuersis nominibus fit uariatio. Indigna nec: qm̄ dignus ea nō erat. Quod & Appianus Alexandrinus scribit: & uarii senserunt. Gracchos Cl. ipse accusare solet: Nūc q̄ defendere uidet mirū nō est. Nā de artis pceptis uti rē patefaciat loquit nō suā sniam apit. Saturninū. Apuleius saturnius. Tr. pl. post gracchos cæsos creatus legem agrariā ferre uoluit: Senatus. C. Mariū armauit Qui Saturninū Tr. & Glauciā prorē in capitoliū psecutus obsedit & in deditionē accepit seruata deditis fides nō ē. Nā Glauciæ fracta ceruix ē. Apuleius i curia lapidibꝰ & tegulis obrutus ē. Druse: de Druso & Sulpicio supra dcm̄ ē. Paulo ante: cū rēpu. teneret Marius. Hæc tria: nūc qm̄ his exornatiōibus quæ quādam hn̄t inter se cognationē uti debeamus oñdit. In ueritate: uidelicet cū serio agit res: nō loco: cū locis eiusmōi exornationes accomodatæ sint.

Proptereatrō cur utendū p raro in ueritate sit. Quare fides & grauitas, si frequēter quit his utet orator: in suspitionē ueniet artificii: qd̄ maxie eius oberit causæ. Nā minorē illi fidē adhibere solemus quē nimio usum artificio & apparatu cognoscius. Fides: qm̄ nō credit uera esse q̄ dicit. Grauitas: qm̄ nō cōmouet. Seueritas: qm̄ miius bonus eē colligit. Freqnter: recte sic ait. Quoniā nimius usus. Nocere: nō moderatus. Lepos: in singulis. Festiuitas: i ofonis contextu. Dignitas ad leporē respicit. Pulchritudo ad festiuitatē. Quō igit: nimius hag triū exornatio nū usus puerilis ingt ē: pueri. n. iocis nimiū delectāt. Si cōtra rarus fuerit ū mediocriter ofonē illustrat. Lumibꝰ distictis. Exornationes ut añ dictū ē sūt q̄si q̄dā lumia orationis. Lumina oratiōis

Vbiectio. Hæc exornatio προσαπόδοσις græce uocatur: differt ab iterrogatiōe: q̄ cū oia enumerauerit q̄ obsunt cāæ aduersario᷑: su plorē rōnē cōfirmat distat itē a rōcinatōe: p quā nos ipi a nobis rōnē poscimus q̄re qquā dicamus: & crebro nosmet a nobis petimus unius cuiusq̄ ppositionis explanationem. Hic enim iterrogatō ad nos ipos fit uel ēt ad aduersarios: p quam qd a nobis ipis cōtra nos: aut ab aduersariis dici possit i q̄rimus. Cōuēit. grauii figuræ: deliberatiuo generi pcipue in iudiciali ñ nūq̄ utimur uix unq̄ i demōstratio. Itē cōfirmatōi & cōfutatiōi potissimū adhibet: ut i ipsis patebit exēplis. ipi a nobis q̄rimus: nos ipsos interrogātes. Qd̄ oportet dici: qd̄ fateat aduersariū necesse ē. uel nos ipsi: qm̄ nos ipos iterrogamus sp eiusmodi dēt eē subiectio: ut qd̄ rñderi necesse ē: cōtra aduersarios fit aut p nobis: si nos ipsos percōtamur multa āt iterrogamus: deide rñdemus. Quarto igit: Exēplū ē in iudiciali gñe: Accusat. n. aliquis: furti q accusat ad iudices cōuersus: oia enumerat qbus diues fieri reus potuerit: deide his q̄ enumerauit: sublatis illd unū isert qd̄ necessario quodā modo seqtur. Amplū pfimoniū: Interrogatio: Fortasse inquit relicto patrimonio pecu-

cōmutatõe: aut uni9: aut pluriū noium: unius nois hoc modo. Alexander macędo sūmo labore animū ad uirtutes a pueritia cōfirmauit. Alexādri uirtutes p orbē terrę cum laudæ & gloria uulgatæ sūt. Alexandrū oēs maxie metuerāt. Itē pulrimū dilexerūt Alexādro si uita data longior eēt oceanū macedonū nomē trāsuolasset. uarie hoc unū nomē i cōmutatõe casuū uolutatum ē. Plura noia casibus cōmutatis hoc modo faciēt ānoiatione. tyberiū gracchū rēp. administrātē prohibuit idigne: nec diutius i ea cōmorari C. graccho occisio est oblata: q̄ reip. uię amātissimū subito d̄ sinu ciuitatis eripuit. Saturninum fide captū maiorū natu psidię p scelus uita priuauit: tuus o druse sāguis dōesticos pietes: & uultū pentis aspsit. Sulpitio cui pauloāte oia cōcedebat eū breui spacio nō modo uiuer sed ēt sepelliri prohibuerūt. Hęc tria gña proxia exornationū: quo᷑ unūi similiter cadētibus: alterū i similiter desinētib9 uerbis. tertiū i ānoiatiōibus positū ē praro sumēda sunt: cū in ueritate dicius: & ppea qd non hæc uidētur repiri posse sine elaboratōe cōsuptōe opæ: huiusmōi āt studia ad delectatōem q̄ ad ueritatē uidētur accōmodatiora: quare fides & grauitas & seueritas oratoria miuitur: his exornatiōibus frequenter collocatis: & non modo tollit auctoritas dicendi: sed offenditur quoq̄ i eiusmōi oratione auditor ppterea quod est i his lepos & festiuitas: nō dignitas: neq̄ pulchritudo: quare quę sūt ampla & pulchra diu placer possunt: quę lepida & cōcinna cito facietate afficiunt aurium sensum fastidiosissimū. Quo modo igit: si crebro his generib9 uremur pueril uidibimur elocutione delectari. Ita si raro iter seremus has exornatões: & i cā tota uarie dispgerēus cōmode luminibus distictis illustrabimus orationē.

¶De subiectione.

Vbiectio ē: cū iterrogam9 aduersarios aut qrim9 qd ipsi ab illis: aut qd cōtra nos dici possit. Deide subiicimus id qd oportet dici aut qd nō pōt aut nobis adiumēto futurū sit: aut ofuturū ex cōtrario hoc mō: q̄ro igit num iste tā peculiosus: sit factus amplū patrioniū relictū ē. At patris bonā uenierūt. Hæreditas aliq̄ obuenit: non pōt

nioſum hūc factum dicis. At patris bōa &c. p̄cedentē tollit reſpōſionē. Venierūt: uēdita ſunt. Hæreditas: aliq̄ rurſus ītertogat & rn̄det. Ex iudicio: aut ex lite: nō qđ actor fuerit cāꝝ: & iudicia exercuerit: ſed qđ litigator ſupior in cā extiterit. Tollit ēt hoc: & nō mō nō fuiſſe: ſed ingēri eū ſponſione uictum dicit. Hoc eſt pro alio ſpopōdiſſe: & ſponſionē ſoluiſſe ſpōdere fideiubere eſt. i. p̄ alio obligari: ut iurecōſulti dicūt. Inde ſpōſor: & ſpōſio: ductū aūt uerbū a ſpōte. Nā tunc ualet ſponſio cū ſpōte fit: auctor uarro. Ergo his rōnibus infert qđ neceſſario ſeqtur. Vn̄ non ē licitū. Hoc eſt furatus eſt. Itē ſæpe iudices. Aliud exemplū & ipm enumeratiōe

ſpōdere

cōſtans: ſenſus aūt ē ſolere: q defendūt ſi ſua uirtute & meritis impetrare ueniā nō pn̄t. ex aliq̄ honeſta re īpetrare ut parētū cognatoꝝ: uel affinium bn̄factis q̄ cōmemorant qđ fieri ab aduerſario non poſſe oñdiſ. At eū patrē. nō pōt ingt ptis merita cōmemorare q̄ nulla ſunt qppe q capitis damnatus fuerit. Iurati. apđ romāos in rebus capitalibus nō niſi iura/ti prius iudicabāt ut legimus apud pedianū.

An ad ſuā: tollit & hoc & nunq̄ antea iuſte dicit uixiſſe. Itē credo. Aliud exēplū & hic ironia ē: q̄ p̄nūciatiōe exprimēda ē. At inſeri ptis qdē hoc ē ne ſcripras qdē leges diiudi/caſti. Cū ipſe te ueteris amicitiæ. Totus lo-cus q ſeqt̄ exaggeratiōis ē. Sic āt res añ oculos poniſ. ut nunc demū geri uideaſ. Mul/tū ineſt: oſtēdit quantā uim hæc habeat exor/natio. Acrimōiæ. uehemētiæ: uñ & graui ſicut dictū eſt: cōuenit figuræ. Subiiciſ id nō eſſe factū hoc ī ſupioribus exēplis cognoſciſ.

Ex eodē genere ē. Subiectio ingt ſimiliter ē: cū nos ipſos īterrogamus: & ſubiectionē facimus. Nā qd me facere: exēplū ē & uerba. C. Pōpilii uideri pn̄t de quo lib. I. dcm̄ eſt. Nā accuſatus maieſtatis p ſtatū uenialē ſe excuſat: ex cōparatiōe. Identidē frequēter. Quod factum: ut nos dicimus.

g

Radatio: κλιμαξ græce diciſ: Eſt aūt adiectio reperēs q̄ dicta ſunt: priuſq̄. n. ad aliud deſcēdat ī prioribus reſiſtit. Quotiens ab eo quo ſenſus ſupior terminaſ: iferior incipit: ac deinceps: & q̄ſi p gradus idem dicēdi ordo ſeruaſ: eius eſt exēplū ex græco notiſſimo tranſlatū. Nō. n. dixi: ſed ne ſcripſi qdē legationē ſed ne pſuaſi thebas. Itē calui nō ergo magis pecūia/rū repetundaꝝ q̄ maieſtatis: neq maieſtatis magis q̄ plautiæ legis: neq plautiæ legis ma/gis q̄ ābitus: neq ābitꝰ magis q̄ oīum legū iudicia pierūt. Inueīſ quoq apđ poetas, ut apđ Home. ī ſceptro: qđ ab ioue agamēnō dedu/cit. & apđ Tragicū. Ioue p̄gnatus ē: ut phibēt Tātalus: ex tātalo ortus pelops: ex pelope āt ſatus: Atreus: qui nr̄m porro p̄pagat genus. Rarus coloris huiꝰ ī graui figura: in iudiciali & deliberatiuo gn̄e uſus dēt eē p̄pea: q aptā artē: atq affectatā hēt. Qđ ſi utimur: in cōfirmatiōe cōfutatiōe: & cōcluſiōe utiur. Demōſtratiuo gn̄i magis cōuēit: & mediocri atq attēuatæ figuræ: q̄s lepor & urbāitas decet: p/hœmio adhiberi nō nūq̄ pōt: Narratōi ñ pōt: cū breuitate cōtrarius ſit. Quæ ſiliq̄ &c. exēplū h ī deliberatiuo gn̄e poſitū uideri pt: Cōſultaſ. n. eiiciēdi ne ſint e ciuitate factioſi ho-

dici: ſed & neceſſariis oībꝰ exhęredatus ē. Pręmiū aliquod ex lite: aut iudicio cæpit: nō mō id nō fecit: ſed ēt īſup ipē grādi ſpōſiōe uīctus ē. Ergo ſi is rōibꝰ locupletatus nō eſt: cur oēs uideris: aut iſte domiaſ aurū aut ūde nō eſt licitū capit. Itē ſæpe iudices aīaduerti multos aliq̄ ex hōeſtare: quā ne inimici qdem crimiari poſſint ſibi pręſidiū peteſ quorū nihil pōt aduerſarius faceſ. Nā utrū ad patris eius uirtutē confugiet: at eū uos iurati capite dānaſtiſ: an ad ſuā antiq̄ reuerteſ uitā alicubi honeſte tractatā. Nā hic quidē ante oculos ueſtros qūo uixerit ſcitis oēs. An cognatos ſuos enumerabit: q̄bus uos cōueniat commoueri: at hi qdē nulli ſūt: amicos proferret. At nemo eſt qui ſibi nō putat turpe iuſtius amicū nomiari. Itē credo amicū quē īnocētē putabas ī iudiciū adduxiſti: non nā idemnatū necaſti. leges q̄ id facere prohibent ueritus es: ad ne ſcriptas qdē iudicaſti cū ipē te ueteris amicitiæ cōmoueret commotus es. At nihilominus ſed ēt ſtudioſus occidiſti. Quid cū tibi pueri ad pedē uolutarenſ: miſericordia cōmotus es: at eorū patrē crudeliſſime ſepultura quoq; p̄hibuiſti. Multū ieſt acrimōiæ & grauitatis ī hac exornatiōe: p̄pterea qđ cū q̄ſitū ē quid oportat: ſubiiciſ id nō eſſe factū quaſ facillime fit: ut exaugeaſ īdignitas negocii ex eodem geneſ: ut ad noſtrā quoq; pſonā referamꝰ ſubiectionē ſic facimus. Nā quid me faceſ cōuenit: cū a tāta gallorū multitudine circūſederet: an dimicarē: at cū pua manu tū p̄diremus: locū quoq; inimiciſſimum habebamus neq; erat quo uitā p̄ducerē caſtra relinquerē: at obſidebamur: uitā militū negligerē: at eos uidebar eā accepiſſe cōditionē: ut eos quoad poſſem īcolumes pr̄iæ & parētibus cōſeruarē: hoſtiū cōditionē repudiarē: at ſalus antiqor ē militū quā īpedimētoꝝ. Eiuſmodi cōſecunſ idētidē ſubiectiones: ut ex oibus oſtēdi uideaſ nihil potius q̄ qđ factū ſit faciūdum fuiſſe.

¶Gradatio.

g

Radatio eſt: in q̄ nō ante ad cōſequēs uerbū deſcendiſ: quā ad ſupius cōſenſū ē hoc mō. Nā q̄ reliqua ſpes libertatis māct: ſi illis & qdlibet licet: & qđ licet pn̄t: & qđ pn̄t audēt: & qđ audent faciūt: qđ faciunt uobis moleſtū nō eſt.

mines ut

mies ut Catilina & cæteri cõiurati. Itẽ nõ sensi: hoc quoq; exẽplũ in gñe deliberatiuo positũ credi põt uel magis in iudiciali hẽt.n.recusationẽ. Itẽ Africão. Hoc exẽplũ in Demõstratiuo gñe est. Itẽ iperiũ: & hoc in Demõstratiuo gñe ẽ. Spartiatæ. Lacedemõii duce lysãdro: atheniẽsibus uictis iperiũ ademere: & triginta illis ptores ipõsuere: q insolentes & crudelissimi tyrãni facti sũt: sed tã fœda seruitute oppssã patriã Traiybulus i libertatẽ uendicauit: uictis ad philen castellũ in attica munitissimũ tyrãnis quos dixi. Spartitæ supauere thebãos quãdo uicti paulo ante lacædemonii inuadẽtibus urbẽ suã noctis principio thebanis fortiter resistei sũt: & epaminonda thebanoꝝ duce letaliter uulnerato uictores fuerũt. Thebanos macedões uicerũt. Ab alexãdro Thebani uicti sunt: & grauissima q̃q; supplicia misserrimæ seruitutis expti: Thebis ipsis dirutis: agris iter uictores diuisis: captiuis sub corona uẽditis. Asiam bello subactã. Duce Alexãdro q asiã uniuersã macedonũ subiecit imperio. Habet in se: hic oñdit Ci. cui figuræ hæc cõueniat exornatio: nã cũ quẽdã in se leporẽ habeat: attẽuatæ & mediocri cõuenit figuræ.

Ita nõ sensi hoc & nõ suasi: neq; suasi: neq; ipse facere cœpi: & non pfeci: & nõ pbaui. Item africano uirtutẽ industria uirtus gloriã: gloria æmulos cõparauit. Item imperiũ græciæ fuit penes atheniẽses: atheniensiũ potiti sunt sparciatæ: sparciatas superauere thebãi: thebanos macedones uicerunt: q ad iperiũ greciæ breui tpe adiunxerũt Asiã bello subactã. Hẽt in sequendũ leporẽ superioris cuiusq; crebro repetitio uerbi: quæ propria est huius exornatiõis.

Diffinitio.

Diffinitio est: quę rei alicuius ppriꝯ as amplectiẽ potestates breuiter & absolute hoc mõ. Maiestas reipu. est in qua continetur dignitas & amplitudo ciuitatis: Itẽ iniuriæ sunt quę aut pulsatiõe corpus: aut conuitio aures: aut aliq̃ turpitudine uitã cuiuspiam uiolant. Itẽ nõ ẽ ista diligentia: sed auaritia: eo q̃d diligẽtia ẽ ac curata conseruatio suoꝝ. Auaritia: iniuria: appetitio alioꝝ. Itẽ nõ est ista fortitudo: sed temeritas: ppea quod fortitudo est contẽptio laboris & periculi cum ratione utilitatis & cõpẽsatione cõmodorum temeritas est considerata dolorum ppessione gladiatoria periculorum susceptio. Hęc igitur cõmoda putatur exornatio: quod oẽm rei cuiuspiã uim & potestatem ita dilucide pponit: & breuiter explicat ut neq; pluribus uerbis oportuisse dici uideatur: neq; lucidius potuisse dici uideatur.

Transitio.

Transitio uocatur: quę cũ ostẽdit breuiter quod dictum sit pponi. Item breuiter quod consequatur hoc modo. In patriã cuiusmodi fuerit habetis: nunc in parentes qualis extiterit considerate. Item mea in istũ beneficia cognoscitis: nũc quõ iste mihi gratia retulerit accipite. Proficit hęc aliq̃tulum exornatio ad duas res: nã & q̃d dixerit cõmonet: & ad reliquũ comparat auditorem.

Diffinitio. Hæc exornatio opoσ a græcis uocatẽ qeauis & pprietas rei alicuius oñditur. Dialectici breuem & circũscriptã explicationem rei uolunt esse quæ diffinitur. Ex qua ostenditur nihil superfluere: nihil deesse illi debere. Philosophi uero diffinitio inquiunt est per quam aperitur: quid sit res: per genus scilicet & differentiã. Qualis sit ex causa scilicet efficiente formali & finali. Quemadmodum partibus suis constet: p diuisionem scilicet secundum quam officium a cicerone diffinitur in principio de officiis. Graui congruit figuræ: iudiciali generi semper confirmatiõi & cõfutationi. Maiestas: hæc diffinitio suas partes habet: Maiestas enim ex dignitate & amplitudine ciuitatis constat. Dignitas ad magistratus: ãplitudo ad imperium refertur: si contra magistratum fit aliquid dignitas impugnatur: si quis deficit a popu. ro. aut pdit rẽpubli. amplitudinem uiolat ciuitatis. Iniuriæ sunt: ex causa efficiente constat hæc diffinitio ostenditur enim quid iniuria faciat. Item non est ista diligentia. Hæc diffinitio ex eodem: & alio constat: qua utimur quotienscunq; ex diffinitiõe alterius eius rei de qua loquimur: proprietatem patefacimus: ut si oñdere uelimus: quid diligentia sit: ex auaritiæ diffinitione. Ideo q; diligentia: ex causa finali sumitur hæc diffinitio: finis enim auaritiæ & diligentiæ ostendiẽ. Item non est ista fortitudo. Hæc diffinitio & ipsa ex eodem atq; alio constat: sed a forma sumitur: Nam cum fortiter quispiam facit: sed sine ratione: formã suam habere definit fortitudo: & temeritas uocaẽ. Hæc ideo commoda putatur exornatio: effectum nunc more suo exornationis ostendit.

Maiestas dignitas ãplitudo

Transitio: μετάβασις a græcis appellatur: Recte autem Transitio a latinis dicitur: quoniam præteritorum admonens: etiam ad futura nos præparat. Hac in oĩ utimur causarũ genere: in qualibet figura. Post exordium narrationẽ alibi nunq̃ in his ptibus. In confirmatione & cõfutatione frequẽter. In cõclusione nunq̃.

Mõ in patriam: exemplum est q̃d in demõstratiuo genere positum uideri potest: laudatur.n.aliquis: uel uituperatur & qualis in patriam fuerit oñsum cũsit: Qualem se in parentes gesserit: ostẽditur. Itẽ mea &c. Aliud exemplum in eodem genere. Proficit. more suo effectum & utilitatẽ exprimit exornatiõis.

Orrectio. Hæc exornatio uł τἄνιά græce ἡ ἐπάνορθωσις appellatur cum uerbum quod præces/sit alio adiecto corrigimus. In omni utimur figura: sed præcipue in graui. In omni genere sed iudiciali maxime. In oibus orationis partibus: sed in primis confirmatiōe & rephensione. Qđ si iste &c. in deliberatiuo genere positū uideri exemplū potest. Immo: innuisset simul atq; dixit rogasset innuisset subiūxit: quasi pœniteret eo uerbo usum eē. Quod maiorē q̄ necesse fuerat hre uehemētiā uideret: plus enim rogare est q̄ innuere: nā uerbis rogamus. Innuimus oculo aut solo faciei motu. Nam postq̄ isti uicerūt. Corrigit qđ pcessit. statim. n. subiūgit: imo uicti sūt in sulpiciū dici hoc potuisset: Qui cū sānitibus dimicans uicit qdem. Sed tāta exercitus sui clade: ut non minus uictus q̄ uictor uisus sit: & nisi Tēpanius fuis/set: actū penitus de ro. exercitu fuisset. Immo uicti: qm̄ uictores maiora pene clade q̄ uicti effecti sūt. Eā qōo: rō est cur uictos potius quam uictores dixerit. O uirtutis comes &c. Aliud exēplū. cū insequēs dixisset statim subdidit insectaris. Cōmouetur: Quā uim habeat exornatio nūc ośdit. Dicit. n. auditoris aīum ea cōmoueri: ex quo graui figuræ cōuenire cognoscit. Pronunciatiōe qua adiuuāda est. Nō igit: obiectioni respondet q̄ fieri posset. Diceret. n. qspiā. Si uerbū illud qđ subiicit uim maiorē hēt: cur nō statim priore loco ponit? qd hac opus correctiōe ē? Nō inquit Ci. hoc facere utilius eēt: qm̄ nō eā uim hret q̄ in alterius uerbi compatione habere uf. Præsertim cū scribas. Qui ex tpe diceret: excusari fortasse pos/set: si uerbū aliquod uehementius subiiceret: qđ repēte occurreret: & correctiōe uteret: Scriptor uero nō posset: is. n. cogitādi spatiū cū habeat: relicto uo/cabulo deteriori: uti eo pōt qđ aptius ē. Qđ si cōtinuo. Si statim inqt aptissimū uerbū posuisses: eius uł rei gfa aīaduersa nō eēt: q̄ ex cōpatiōe cognoscitur.

Ccupatio. Hæc exornatio παράλειψις a græcis df. Cōgruit graui figuræ: tribus causaꝝ generibus: oibus partibus orationis excepta diuisione. Eius diffinitio a cā sumitur efficiēte: nā ea qd efficiat demōstratur. Nā. De pueritia: posset in clodiū hoc dcm̄ uideri: Quod dicit se nolle dicere: illud tamē dicit. Addixisti astri

Addico Freq̄ns

xisti: obligasti. Infrequentem: frequens dicitur mi/les q a signis non discedit. Cōtra qui signa relinqt infrequēs uocaf. Graui pœna affici solebat: & notæ subiacebat censoriæ: qui infrequens erat. satisfecisti iniuriarum pœnas dedisti: q Labeoni iniuriā feceras. Nō dico: pōt hoc in uerrem dictum uideri. Pecunias accepisti a sociis. Quibus a tuas crudelitate illi redimebant. Depeculatus es: uno uerbo multa cōplexus est: qđ tamen tantum regnis & ciuitatibus conuenit: Nam depeculari est rempublicā subtrahere. Fur/ta: quæ clam fiūt. Rapinas: quæ apte adhibita ui cōmittūtur. Hæc igitur utilis ē exornatio: oñdit qua in re hæc exornatio utilis sit. Si aut rē. Quando aliquid in aduersarium dicere uolumus: qđ obfuturū ei sit: & tamen ad nostrum non spectet officium: hac inquit occupatione uti possumus. Aut longū ē: aut id de quo loq uolumus lōgū est. Ignobile cognitu minime dignum. Planum fieri non pōt: hoc est facile probari nō pōt. Repræhēdi: si in eo imoratus: diutius fueris ut confutari ab aduersario facile possit. Intendisse: auxisse. Redarguatur refellatur: quod non accidet si occupatione utemur: & Suspitionem dumtaxat fecisse contenti erimus.

Depeculor Furtum Rapina differūt

Correctio.

Orrectio est: quæ tollit id qđ di/ctum est: & p eo id qđ magis idoneum uidef rem pōit hoc pacto: qđ si iste suos hospites rogasset: immo uenisset: mō hoc facile pfecti posset: itē namq; postq̄ isti uicerunt: atq; adeo uicti sunt eam quō uictoriā appellem q̄ uictoribus plus calamitatis: q̄ boni dederit: O uirtutis cōis in/uidia q̄ bonos insequeris plerunq;: atq; adeo insectaris. Cōmouetur hoc genere animus auditoris: res. n. cōmuni uerbo elata tantūmodo dicta uidetur: ea post ipsius oratoris correctio/nē magis idōea fit pnunciatiōe: nō igitur satis esset: dicet aliquis ab initio: psertim cū scribas ad optimū: & electissimū uerbū deuenire est: cū non ē satius: si cōmutatio uerbi id erit de/monstratura huiusmodi rē eē: ut cū eā cōi uerbo appellaris: leuius dixisse uidearis: cū ad electius uerbū accedas isigniorē rem facias: qđ si continuo uenisses ad id uerbū: nec rei: nec uerbi gratia animaduersa esset.

Occupatio.

Ccupatio est: cū dicimus nos pterire: aut nō scire: aut nolle dicere id quod tūc maxime dicim9: hoc modo. Nā de pueritia qd tua: quā tu oium intēperātię addixisti diceremus: si hoc tēpus idoneū putarē. nunc cōsulto relinquo: & illud prætereo quod rei militaris te ifrequētē tradidisti. Deide qđ fecisti iniuriarū satis labeōi: nihil ad hāc rē ptinef puto: hoꝝ nihil dico: reuertor ad illđ de q° iudicatū ē. Itē ñ dico te ab sociis pecūias accepisse: ñ sū i eo occupat9: qđ ciuitates: regna: domos oium đpeculat9es: furta: rapias oēs tuas omitto. Hęc utilis ē exornatio: si aut rē ñ ptieat ali/is oñdere: Occulte amōuisse pdest: aut lōgū ē: aut ignobile: aut planū nō pōt fieri: aut facile pōt rephēdi: aut utili9 sit occulte fecisse suspitōnē: q̄ hmōi intēdisse orōnē: q̄ redarguatur.

Disiunctio. Hæc tres exornationes quæ secūtur sub uno continentur gñe.i.sub Zeugma:q̄ figura ē unius uerbi couclusio diuersis clausulis cōiuncta:cum duo:aut plura ad unā partē orationis iungēda referuntur. Tribus fit modis aut cū ꝑponitur uerbū ad quod sequētes sensus referuntur:ut uicit pudorē libido:timorē audacia:rōnē amētia:& hæc a græcis πρῶτοζεῦγμα appellaē: Aut cū in medio sensuum loco positum reperitur:ut troiugena interpres diuum:qui numina phœbi: qui tripodas clarii laurus:qui numina sentis:& uolucrū linguas:& prepetis omnia pennæ: sentis tam primis q̄ ultimis iungiē & ob id μεσοζεῦγμα nominatur:aut cū uno uerbo sensus claudunē &c.ut nihil ne te nocturnum præsidium palatii:nihil urbis uigiliæ nihil timor populi:nihil concursus bonorum omnium:nihil hic minutissimus senatus habēdi locus nihil horum ora uultusq; mouerunt:Vno uerbo cōclusit mouerūt. indeq; ὑποζευγμα̃ dicitur:sed disiunctio de qua agitur & a græcis Διαζευγμα̃ uocaē:aut utrūq; aut unū quod q eorū q̄ dicimus certo concludit uerbo humili:hæ tres exornationes conueniunt figuræ ꝑcipuæ exordio:& narrationi:sed imprimis cōiunctio:q̄ breuitati aptissima est. Certo mēbro:quia unū quodq; membrū suū habet uerbū:ut in sequenti exemplo cognosciē: qd̄ in demonstratiuo genere est. Nihil numantinis. Ciuitas est hispaniæ numantia: in celtiberia ut Strabo ait hæc floro actore q̄tum carthaginis opibus inferior:tm̄ uirtute honore par fuit summūq;:si uires existimes hispaniæ decus qppe sine muro:sine turribus: modice in ædito tumulo apud flumē sita: quattuor millibus celtiberorū quadraginta millium exercitum per ānos.xiiii.sola substinuit nec substiuit mō:sed sæuius aliquando perculit pudendisq; romanos fœderibus affecit:præssi deinde longa obsidione: & fame saguntini:cū nec erumpere:nec manū conserere liceret:se ipsos peremerūt:& nullū de se hosti gaudium reliquerunt. De solo igiē nomine quarto decimo anno post carthaginē delectum scipio Aemilianus triūphauit. Nihil corporis uires numantinis profuisse ait qm̄ q̄uis fortissimi:uicti tn̄ sunt. Nihil carthaginensibus sciētia rei militaris maxime ꝓstiterunt carthaginēses duces Annibal ut Mago: Anno. Nihil corinthiis. C.munius qui a deuicta Achaia Achaicus cognominatus est:corinthium pelopōnessi metropolim ex .S.C.diruit qa romanoꝝ legati illic uiolati fuerant; cū aūt signis tabulisq; corinthio spoliasset totāq; repleset italiā domū suā nihil cōtulit. Tradita calliditas:callidos legimus fuisse corinthios: quales oēs ferme sunt græci: sed corinthiis nihil cōtra romanos innata calliditas ꝓfuit. Moꝝ & sermonis societas:quarū reꝝ rō hñ solet: nouimus itē facilius reconciliari qui hisdē sunt moribus & sermone:sed nihil fregellanos iuuerūt. Itē formæ:non tm̄ disiūctio fit:cū plura membra suis uerbis cōcluduntur:sicut in supioribus apparet exēplis: sed ēt cū una sola res p disiunctiuā pticulā duobꝫ uerbis exprimiē .Hic:in hoc exemplo. In supiori:ut popu.ro.numantiam deleuit &c.

Oniunctio:μεσοζεῦγμα̃ cū uerbū in medio priū orōnis ponitur ut exēplo patet:
c
a
Disiūctio ὑποζευγμα uel προτοζευγμα qm̄ aut in principio aut ī fine mēbri uerbū ponitē ad festiuitatem:nunc cui figuræ cōueniāt & cui orationis parti superiores exornationes innuitur ad festiuitatem ex quo apparet mediocri figuræ conuenire. Ne facietatem pariat: quod in cibis quoq; accidit: q̄uis suauibus si crebrius utamur:& in uoluptatibus:q̄s ut ait Iuuenalis cōmendat rarior usus ad breuitatē:ex quo innuitur narrationi congruere:cuius est præcipua uirtus breuitas. De simplici genere:eiusdē sunt gñis.

Numantia

Celtiberia

Disiunctio.

Disiunctio est:cum eorum de quibus dicimus: aut utrunq;: aut unum quodq; certo concludiē uerbo:sic popu.roma. Numantiam deleuit:Carthaginem sustulit:Corithum disiecit:Fregellas euertit: nihil numantinis uires corporis auxiliatæ sūt: nihil carthaginensibus scientia rei militaris adiumēto fuit nihil corinthiis erudita calliditas præsidii tulit:nihil fregellanis morum & sermonis societas opitulata est: Item formæ dignitas:aut morbo deflorescit:aut uetustate extinguitur hic utrunq; & in superiore exemplo unamq̄q; rem certo uerbo cōcludi uidemus.

Coniunctio.

Coniunctio est:cum interpositione uerbi: & superiores partes orationis comprehenduntur:& inferiores res hoc modo formę dignitas: aut morbo deflorescit:aut uetustate.

Adiunctio.

Adiunctio est:cum uerbum quo res comprehenditur non interponimus.sed aut primum:aut postremum collocamus.Primum hoc pacto deflorescit formę dignitas aut morbo:aut uetustate.Postremo sic aut morbo:aut uetustate:formæ dignitas deflorescit ad uetustatem disiunctio ē apposita.Quare rarius utemur ea ne facietatem pariat breuitatem parit coniunctio. Quare sępius adhibenda est: hęq; tres exornationes de simplici genere manant.

Orrectio. Hæc exornatio uł τἀνιᾶ græce ἠἐ πἀνορθωσισ appellatur cum uerbum quod præcessit alio adiecto corrigimus. In omni utimur figura: sed præcipue in graui. In omni genere sed iudiciali maxime. In oĩbus orationis partibus: sed in primis confirmatiõe & rephensione. Q̃d si iste &c. in deliberatiuo genere positũ uideri exemplũ potest. Immo: innuisset simul atq; dixit rogasset inuisset subiũxit: quasi pœniteret eo uerbo usum eẽ. Quod maiorẽ q̃ necesse fuerat hre uehemẽtiã uideret: plus enim rogare est q̃ innuere: nã uerbis rogamus. Innuimus oculo aut solo faciei motu. Nam postq̃ isti uicerũt. Corrigit qđ pcessit. statim. n. subiũgit: imo uicti sũt in sulpiciũ dici hoc potuisset: Qui cũ sãnitibus dimicans uicit qdem. Sed tãta exercitus sui clade: ut non minus uictus q̃ uictor uisus sit: & nisi Tẽpanius fuisset: actũ penitus de ro. exercitu fuisset. Immo uicti: qm̃ uictores maiora pene clade q̃ uicti effecti sũt. Eã qõ: rõ est cur uictos potius quam uictores dixerit.

O uirtutis comes &c. Aliud exẽplũ. cũ in sequẽs dixisset statim subdidit in sectaris. Cõmouetur: Quã uim habeat exornatio nũc oñdit. Dicit. n. auditoris aĩum ea cõmoueri: ex quo graui figuræ cõuenire cognoscit. Pronunciatiõe qua adiuuãda est. Nõ igit: obiectioni respondet q̃ fieri posset. Diceret. n. qspiã. Si uerbũ illud qđ subiicit uim maiorẽ hẽt: cur nõ statim priore loco ponit: qd hac opus correctiõe ẽ? Nõ inquit Ci. hoc facere utilius eẽt: qm̃ nõ eã uim hẽt q̃ in alterius uerbi cõparatione habere uf. Præsertim cũ scribas. Qui ex tpe diceret: excusari fortasse posset: si uerbũ aliquod uehementius subiiceret: qđ repẽte occurreret: & correctiõe uteret: Scriptor uero nõ posset: is. n. cogitãdi spatiũ cũ habeat: relicto uocabulo deteriori: uti eo põt qđ aptius ẽ. Qđ si cõtinuo. Si statim inqt aptissimũ uerbũ posuisses: eius uł rei gĩa aĩaduersa nõ eẽt: q̃ ex cõpatiõe cognoscitur.

Occupatio. Hæc exornatio πἀρἀλήψις a græcis dr. Cõgruit graui figuræ: tribus causarũ generibus: oĩbus partibus orationis excepta diuisione. Eius diffinitio a cã sumitur efficiẽte: nã ea qd efficiat demõstratur. Nã. De pueritia: posset in clodiũ hoc dcm̃ uideri: Quod dicit se nolle dicere: illud tamẽ dicit. Addixisti astrixisti: obligasti.

Addico
Freq̃ns

Infrequentem: frequens dicitur miles q a signis non discedit. Cõtra qui signa relinqt infrequẽs uocat. Graui pœna affici solebat: & notæ subiacebat censoriæ: qui infrequens erat. satisfecisti iniuriarum pœnas dedisti: q Labeoni iniuriã feceras. Nõ dico: põt hoc in uerrem dictum uideri. Pecunias ac cepisti a sociis. Quibus a tuas crudelitate illi redimebant. Depeculatus es: uno uerbo multa cõplexus est: qđ tamen tantum regnis & ciuitatibus conuenit: Nam depeculari est rempublicã subtrahere. Furta: quæ clam fiũt. Rapinas: quæ apte adhibita ui cõmittũtur.

Depeculor
Furtum
Rapina
differũt

Hæc igitur utilis ẽ exornatio: oñdit qua in re hæc exornatio utilis sit. Si aut rẽ. Quando aliquid in aduersarium dicere uolumus: qđ obfuturũ ei fit: & tamen ad nostrum non spectet officium: hac inquit occupatione uti possumus. Aut longũ ẽ: aut id de quo loq uolumus lõgũ est. Ignobile cognitu minime dignum. Planum fieri non põt: hoc est facile probari nõ põt. Repræhẽdi: si in eo ĩmoratus: diutius fueris ut confutari ab aduersario facile possit. Intendisse: auxisse. Redarguatur refellatur: quod non accidet si occupatione utemur: & Suspitionem dumtaxat fecisse contenti erimus.

Correctio.

Orrectio est: quæ tollit id qđ dictum est: & p eo id qđ magis idoneum uideẽ rem põit hoc pacto: qđ si iste suos hospites rogasset: immo uenisset: mõ hoc facile pfecti posset: itẽ namq; postq̃ isti uicerunt: atq; adeo uicti sunt eam quõ uictoriã appellem q̃ uictoribus plus calamitatis: q̃ boni dederit: O uirtutis cõis inuidia q̃ bonos insequeris plerunq;: atq; adeo ĩ sectaris. Cõmouetur hoc genere animus auditoris: res. n. cõmuni uerbo elata tantũmodo dicta uidetur: ẽa post ipsius oratoris correctionẽ magis idõea fit pnunciatiõe: nõ igitur satis esset: dicet aliquis ab initio: pſertim cũ scribas ad optimũ: & electissimũ uerbũ deuenire est: cũ non ẽ satius: si cõmutatio uerbi id erit demonstratura huiusmodi rẽ eẽ: ut cũ eã cõi uerbo appellaris: leuius dixisse uidearis: cũ ad electius uerbũ accedas ĩsigniorẽ rem facias: qđ si continuo uenisses ad id uerbũ: nec rei: nec uerbi gratia animaduersa esset.

Occupatio.

Occupatio est: cũ dicimus nos pterire: aut nõ scire: aut nollẽ dicere id quod tũc maxime dicim9: hoc modo. Nã de pueritia qd tua: quã tu oĩum intẽperãtię addixisti diceremus: si hoc tẽpus idoneũ putarẽ. nunc cõsulto relinquo: & illud prætereo quod rei militaris te ĩfrequẽtẽ tradidisti. Deĩde qđ fecisti iniuriarũ satis labeõi: nihil ad hãc rẽ ptinẽ puto: hoꝝ nihil dico: reuertor ad illđ de q° iudicatũ ẽ. Itẽ ñ dico te ab sociis pecũias accepisse: ñ sũ ĩ eo occupat9: qđ ciuitates: regna: domos oĩum dpeculat9es: furta: rapĩas oẽs tuas omitto. Hęc utilis ẽ exornatio: si aut rẽ ñ ptieat aliis oñdere: Occulte amõuisse pdest: aut lõgũ ẽ: aut ignobile: aut planũ nõ põt fieri: aut facile põt rephẽdi: aut utili9 sit occulte fecisse suspitõnẽ: q̃ hmõi intẽdisse orõnẽ: q̃ redarguatur.

DIſiunctio. Hæc tres exornationes quæ ſecũtur ſub uno continentur gñe.i.ſub Zeugma:q̃ figura ẽ unius uerbi conclusio diuerſis clauſulis cõiuncta:cum duo:aut plura ad unã partẽ orationis iungẽda referuntur. Tribus fit modis aut cũ ꝑponitur uerbũ ad quod ſequẽtes ſenſus referuntur:ut uicit pudorẽ libido:timorẽ audacia:rõnẽ amẽtia:& hæc a græcis πρῶτοζεῦγμα appellaṫ: Aut cũ in medio ſenſuum loco poſitum reperitur:ut troiugena interpres diuum:qui numina phœbi: qui tripodas clarii laurus:qui numina ſentis:& uolucrũ linguas:& prepetis omnia pennæ: ſentis tam primis q̃ ultimis iungiṫ

ℭDiſiunctio.

DIſiunctio eſt:cum eorum de quibus dicimus: aut utrunq;: aut unum quodq; certo concludiṫ uerbo:ſic popu.roma. Numantiam deleuit:Carthaginem ſuſtulit:Corithum diſiecit:Fregellas euertit: nihil numantinis uires corporis auxiliatæ ſũt: nihil carthaginenſibus ſcientia rei militaris adiumẽto fuit nihil corinthiis erudita calliditas præſidii tulit:nihil fregellanis morum & ſermonis ſocietas opitulata eſt: Item formæ dignitas:aut morbo defloreſcit:aut uetuſtate extinguitur hic utrunq; & in ſuperiore exemplo unamq̃q; rem certo uerbo cõcludi uidemus.

ℭConiunctio.

COniunctio eſt:cum interpoſitione uerbi: & ſuperiores partes orationis comprꝺhendũtur:& inferiores res hoc modo formę dignitas: aut morbo defloreſcit:aut uetuſtate.

ℭAdiunctio.

ADiunctio eſt:cum uerbum quo res comprꝺhenditur non interponimus.ſed aut primum:aut poſtremum collocamus. Primum hoc pacto defloreſcit formę dignitas aut morbo:aut uetuſtate. Poſtremo ſic aut morbo:aut uetuſtate:formæ dignitas defloreſcit ad uetuſtatem diſiuuctio ẽ appoſita. Quare rarius utemur ea ne ſacietatem pariat breuitatem parit coniunctio. Quare ſępius adhibenda eſt: hęq; tres exornationes de ſimplici genere manant.

& ob id μέσοζευγμα nominatur:aut cũ uno uerbo ſenſus clauduntur &c.ut nihil ne te nocturnum præſidium palatii:nihil urbis uigiliæ nihil timor populi:nihil concurſus bonorum omnium:nihil hic minutiſſimus ſenatus habẽdi locus nihil hoꝝ ora uultuſq; mouerunt:Vno uerbo cõcluſit mouerũt. indeq; ὑπόζευγμα dicitur:ſed diſiunctio de qua agitur & a græcis Διαζεύγμα uocaṫ:aut utrũq; aut unũ quod q eorũ q̃ dicimus certo concludit uerbo humili:hæ tres exornationes conueniunt figuræ ꝓcipuæ exordio:& narrationi:ſed imprimis cõiunctio:q̃ breuitati aptiſſima eſt. Certo mẽbro:quia unũ quodq; membrũ ſuũ habet uerbũ:ut in ſequenti exemplo cognoſciṫ: qđ in demonſtratiuo genere eſt. Nihil numantinis. Ciuitas eſt hiſpaniæ numantia: in celtiberia ut Strabo ait hæc floro actore q̃tum carthaginis opibus inferior:tm̃ uirtute honore par fuit ſummũq;:ſi uires extimes hiſpaniæ decus qppe ſine muro:ſine turribus: modice in ædito tumulo apud flumẽ ſita: quattuor milibus celtiberorũ quadraginta milium exercitum per ãnos.xiiii.ſola ſubſtinuit nec ſubſtiuit mõ:ſed ſæuius aliquando perculit pudendiſq; romanos fœderibus affecit:præſſi deinde longa obſidione: & fame ſaguntini:cũ nec erumpere:nec manũ conſerere liceret:ſe ipſos peremerũt:& nullũ de ſe hoſti gaudium reliquerunt. De ſolo igiṫ nomine quarto decimo anno poſt carthaginẽ delectum ſcipio Aemilianus triũphauit. Nihil corporis uires numantinis profuiſſe ait qm̃ q̃uis fortiſſimi:uicti tñ ſunt. Nihil carthaginenſibus ſciẽtia rei militaris maxime ꝓſtiterunt carthaginẽſes duces Annibal ut Mago: Anno. Nihil corinthiis. C.munius qui a deuicta Achaia Achaicus cognominatus eſt:corinthium peloponeſſi metropolim ex .S.C.diruit qa romanoꝝ legati illic uiolati fuerant; cũ aũt ſignis tabuliſq; corinthio ſpoliaſſet totãq; repleſſet italiã domũ ſuã nihil cõtulit. Tradita calliditas:callidos legimus fuiſſe corinthios: quales oẽs ferme ſunt græci: ſed corinthiis nihil cõtra romanos innata calliditas ꝓfuit. Moꝝ & ſermonis ſocietas:quarũ reꝝ rõ hñ ſolet: nouimus itẽ facilius reconciliari qui hiſdẽ ſunt moribus & ſermone:ſed nihil fregellanos iuuerũt. Itẽ formæ:non tm̃ diſiũctio fit:cũ plura membra ſuis uerbis cõcluduntur:ſicut in ſuperioribus apparet exẽplis: ſed ẽt cũ una ſola res ꝑ diſiunctiuã ꝑticulã duobꝰ uerbis exprimiṫ. Hic:in hoc exẽmplo. In ſupiori:ut popu.ro.numantiam deleuit &c.

Numantia Celtiberia

COniunctio:μεσοζεῦγμα cũ uerbũ in medio priũ orõnis ponitur ut exẽplo patet.
c
a
Diſiũctio ὑποζευγμα uel πρωτόζευγμα qm̃ aut in principio aut i fine mẽbri uerbũ poniṫ ad feſtiuitatem:nunc cui figuræ cõueniãt & cui orationis parti ſuperiores exornationes innuitur ad feſtiuitatem ex quo apparet mediocri figuræ conuenire. Ne ſacietatem pariat: quod in cibis quoq; accidit: q̃uis ſuauibus ſi crebrius utamur;& in uoluptatibus:q̃s ut ait Iuuenalis cõmendat rarior uſus ad breuitatẽ:ex quo innuitur narrationi congruere:cuius eſt præcipua uirtus breuitas. De ſimplici genere:eiuſdẽ ſunt gñis.

Onduplicatio ἀραΔιπλωσις uel ἐπα/
c καλημψις græce dicit. Quæ cũ rõne am
plificationis & cõmiserationis idẽ uerbũ
repetat: graui figuræ iudiciali generi: cõ/
firmationi cõfutationi & cõclusioni: in qbus loci cõ
munes tractari solent cõuenire ostẽditur. Amplifi
cationis: cum aduersarii crimen amplificamus: per
locos cões: quibus qualitas facti augeri solet. Com
miserationis: cũ auditoris animum traducere ad cõ/
miserationẽ tẽtamus. Tumultus. In aliquẽ hoc dr̃
q eas ferre uellet q̃s. C. Gracchus ferre tẽtauit: unus
aũt uerbum: in hoc exemplo iteratur ad maiorẽ ue/
hementiam: & ad amplificationem ptinet. Item cõ
motus. Hoc exemplum ad cõmiserationem spectat:
põt ãt in Catilinam dictũ uideri. Vehementer: uis
ostenditur exornationis. Et uulnus &c. Sic uerbum
sæpius repetitum magis cõmouet: sicuti telũ maius
efficit uulnus: sæpius in eandẽ corporis ptẽ cõlectũ.

Nterpretatio ἑρμηνεία uel ἐξέφρασις
i uocatur a græcis. Differt a superiorẽ qm̃
illic idẽ uerbum iteratur: hic pro eo quod
positũ est: aliud ponitur qd̃ idẽ ualet & q̃
si illius ẽ expositio: Graui admiscet figuræ & medio/
cri: iudiciali generi hisdem ptibus orationis quibus
conduplicatio. Rempu. exemplum ẽ in iudiciali ge
nere: Accusatur quispiã q rempu. funditus euerte/
rit: bis idẽ in eũ dr̃ diuersis uerbis. Idem est rẽp. euer
tere & ciuitatem funditus deiecere. Item patrem.
Aliud exemplũ in eodem genere. Necesse est: uis
innuitur exornationis quæ priorum uerborum inter
prætatione animum commouet auditorum.

Ommutatio. A græcis ἀντακλασις uo
c catur. Quoniã cõtraria uerba contrariis
refringunt. κλάω autem frãgo est: uel ἀν
τιμεταβολη uocatur. Est ãt huiusmodi
una multorũ snia plus ualet: q̃ multe unius: Quia si
multi sunt: q idẽ sentiãt plus ualere debet: q̃ si unus
multa sentiat. Cũ nõ nihil habeat festiuitatis hæc ex
ornatio: Mediocri & humili figuræ conuenit: Demõ
stratiuo generi pcipue rarissime narrationi inseritur.
Cõfirmationi & cõfutationi sæpissime. Esse opor/
tet: exemplũ est in quo priori sententiæ posterior cõ
traria est. Itẽ ea re: aliud exemplum. Plato in prima
ætate studiosus admodũ poeticæ fuit. Statuit autẽ
nihil uersibus scribere nisi aut equaret: aut anteiret
homerũ. Sed neutrũ potuit. Verba mutãtur in hoc
exẽplo: nõ solum sententia; nolo: uolo: non possum:
possum. Item poema: hoc differt inter poema & pi/
cturam: q poema loqtur ut ouidii: & aliorũ poetaꝝ
pictura muta ẽ in utroq fictio est: & horatius ait in ar
te poetica: q̃q̃ in re diuersæ sunt pictura poesis erit. Si
stultus es. Qui stultus ẽ tacere solet: q a loq nescit: ñ
tñ oĩs q tacet stultus est. Nõ põt &c. fatendũ est in/
quit cõmode fieri: cũ & snia: & uerba cõmutantur.
Plura subiecimus: docet cur multis exẽplis usus sit.

Ermissio: ἐπιτροπη græce uocatur. Gra
p ui figuræ hæc exornatio conuenit & iudi
ciali generi pcipue. Conclusionis ãt pene
ppria ẽ in qua commouere cõmiseratio
nem studemus: adhibetur & confirmatiõi nõnunq̃.

Conduplicatio.

Onduplicatio est: cũ rõne ampli ficatiõis: aut cõmiserationis eiusdẽ unius: aut pluriũ uerborum itera tio hoc mõ: tumult9. C. Gracchi: tumultus domesticos & intestios cõparat: itẽ cõmotus non es: cum tibi pedes mater ample xaretur: non es cõmotus. Item nunc ẽt audes in horum conspectũ uenire pditor patriæ: p ditor inq̃ patriæ uenire audes in hoꝝ conspe ctum. Vehementer auditorẽ cõmouet eiusdẽ reintegratio uerbi: & uulnus mai9 efficit in cõ trario causæ: qua si aliquod telum sæpius per/ ueniat in eandem partem corporis.

Interpretatio

Nterpraetatio est: quæ nõ iterãs idem reintegrat uerbũ: sed id cõ mutat quod positũ est alio uer bo quod idem ualeat hoc mõ. Rẽp. radicitus euertisti ciuitatẽ fũdit9 deiecisti: patrẽ nefarie uerberasti parẽt manus scelerate intulisti: necesse ẽ eius qui au dit animum cõmoueri: cũ grauitas prioris di cti renouatur interpraetatione uerborum.

Commutatio.

Ommutatio est: cum duæ senten tiæ inter se discrepantes ex transi tione ita efferuntur ut a priore po sterior contraria priori proficisca tur: hoc modo esse oportẽt ut uiuas: non uiue re ut edas: item ea re poemata non facio: quia cuiusmodi uolo non possum: cuiusmodi pos sum nolo: item quæ de illo dicuntur dici non possunt: quæ dici possunt non dicuntur: item poema loquẽs pictura est tacitum poema de bet esse: item si stultus es ea re taces: non tñ si taces ea re stultus es: nõ põt dici q cõmode fi at cum contrariæ sentẽtiæ translatione quoq uerba conuertantur plura subiecimus exẽplar ut quoniam difficile est hoc genus exornatio nis inuentu dilucidum esse ut cum bene esset intellectum facilius in dicendo inueniretur

Permissio.

Ermissio est: cum ostendemus in di cendo nos aliq̃ rem totam tradere & concederem alicuius uoluntati sic

Quoniam omnibus reb9 surreptis solum mi hi supest animus & corpus: hæc ipsa de mul tis q̃ mihi sola relicta sunt uobis & uestre con dono ptãti. Vos me quo pacto uobis uide tur:utamini atq; abutamini:licebit impune in me quidlibet statuite:dicite atq; obtẽperabo: hoc genus tametsi alias quoq; nunquã tractã dum est tamen ad misericordiam commouen dam uehementissime est accommodatum.

¶Dubitatio.

DVbitatio est:cum q̃rere uideat̃ ora tor utrũ de duob9 potius: aut qd de plurib9 potissimũ dicat hoc mõ. Obfuit eo tẽpore plurimum reip. consultum: siue stultitiam: siue malitiam dicere oportet: siue utrũq;. Itẽ tu istud ausus es dicerẽ: homo omnium mortalium: quæro quo nã te digno moribus tuis appellem nomine.

¶Expeditio.

EXpeditio est:cum rõnibus cõplurib9 enumeratis quibus aliqua res:aut fie ri:aut nõ fieri potuerit: certe tollunt una reliqtur:quã nos intendimus hoc modo. Necesse est cũ constet istũ nostrũ fundũ fuis se ostendas te:aut uacuũ possedisse:aut usu tu um fecisse:aut emisse: aut hereditate tibi uenis se. Vacuũ cũ ego adessem possidere nõ potui sti:tũ & iã nũc usu fecisse n̄ potes. Emptio nul la pfertur:hereditate tibi me :uiuo mea pecu nia uẽire nõ potuit. Relinqtur ergo:ut me ui de meo fundo deieceris: hęc exornatio pluri mũ iuuabit cõiectuales argumẽtationes: sed non erit tanquã i plærisq; ut cũ uelim9 ea pos simus uti: nam facere id nõ poterimus: nisi no bis ipsa negocii natura dabit facultatem.

¶Dissolutio.

DIssoluto est:quæ coniunctioni bus uerborum e medio sublatis partibus separatis effertur hoc modo gere morem parenti: pa re cognatis obsequere amicis: obtempera legibus: item descende in integrã defensionem noli quicq; recusare: da seruos in quæstiones: stude uerum inuenire hoc genus & acrimoniam habet: & uehementissimum ẽ: & ad breuitatem accommodatum.

Quoniam omnibus &c. uerba sunt alicuius rei qui in causæ suæ peroratione se iudicum pmittit potesta ti:potuit his uerbis cicero uti cũ in exiliũ mitteret. Vtamini:recte. Abutamini: male. Hoc genus: p̃ cipue conclusioni hãc exornationem cõuenire dicit: q̃uis aliis quoq; ptibus ofonis nõnunq̃ adiungatur.

d Vbitatio ἀπορία græce dr̃. Fit duobus modis:aut cũ q̃rit orator utrũ potius de duobus dicat:aut qd potissimũ de pluri bus: iudiciali & deliberatiuo genere graui figuræ cõfirmationi:& cõfutatiõi cõuenit. Obfuit: exemplum ẽ in deliberatiuo genere:& ẽ de duobus dubitatio. Item:hic quærit quid potissimum dicat. Nam quo te:adeo scelestus es:ut quo nomie debe as appellari non satis sciam.

e Xpeditio ἀποφάσις græce noĩatur. Suf ficiẽs priũ enumeratio a dialecticis uoca tur. Differt a subiectiõe: q̃ illic multis p positis oĩa tollunt̃: hic multis cõnumera tis cætera tollunt̃:unũ pbabile dumtaxat relinqt̃ iu diciali generi: graui figuræ cõfirmatiõi & cõfutatiõi adhibet̃. Necesse est:exemplũ ẽ in cõiecturali causa in quo multis enumeratis cætera tollunt̃: & unũ tan tũ probabile relinquitur. Vacuum:a nemine posses sum. Aut usu. usucapione & præscriptione: quibus res a nobis uendicãtur. Tuum ẽt &c. Nã si ego pos sedi:tuũ usu facere nõ potuisti. Mea pecunia: fun dũ dixit:nũc pecuniã uocat:cuius noĩe nõ signati tm̃ numi sed oĩs sb̃a apud maiores nostros cõtinebatur. Usuca plo Pecunia

Vt ergo dãnãdus es:q̃m ui me de meo fundo eiecis ti. Dici hæc a Lutio cecinna in eburtiũ potuissent:a quo fundo electus fuit. Hæc exornatio:docet exor nationis pprietatem. Non erit tanq̃ in plerisq;:q̃a refelli plerunq; argumentatio facile põt: cuius in ex positione cũ res oẽs collegisse nos oñderimus aliq̃ rẽ idoneã præterimus sicut li. ii. ostensum est.

d Issolutio: Διαλῦτον græci uocãt: differt ab articulo:illic. n. singula uerba intterual lis distingunt̃ cæsa oratione:hic uero non uerba sed ptes:& membra: separatim & sine cõiunctionibus efferuntur. In omni utimur figura: i omni genere sed iudiciali p̃cipue: oĩbus conuenit p tibus orationis sed in primis narrationi. Gere mo rẽ: exemplũ est i genere deliberatiuo. Suadet̃. n. cui piã ut hæc omnia faciat. Descẽde: aliud exemplũ & ipsum in deliberatiuo genere: suadetur. n. ei q crimi nis alicuius isimulat̃:ut nihil uereat̃:sed det ultro ope rã ut res quo mõ gesta sit pateat:ut innocens eẽ ipsa cognoscat̃. Quãuis aduersariorũ etiã uerba possint eẽ qui dicant si innocẽs es:ut dicis descẽde &c. In in tegrã: quæstionem; quæ libera tibi est ante q̃ damne ris: qd erit: si te non defenderis. Integrum nobis di cit eẽ aliquid: quod liberũ est: ut facere possimus: uel contra. Da seruos in q̃stionem: liberi hoĩes apud ue teres romanos ex lege torqueri nõ poterant: serui p illis torquebãtur: multi auctores: p̃cipue Val. Maxi mus. Quæstionem: tormenta: quod sequitur pro eo ponitur: quod præcedit: quæstio enim præcedit tormenta: hoc est iterrogatio diligẽs. Hoc genus: hinc apparet præcipue iudiciali generi conuenire. quæstio

Continenter:ſine interuallo:ut inter membrum ac mẽbrum nihil ponatur. Pœnos &c. Exemplum eſt in demonſtratiuo genere:populus.n.romanus laudatur. Item ex quo tempore & hoc in demonſtratiuo genere poſitum uideri exemplum poteſt. Si illi accuſantur:q populi romani libertatem ſubſtulerunt: pōt & in deliberatiuo genere eſſe:ſi ad tuendā libertatem hortatur. Itē &c. in demonſtratiuo genere eſt. Nauus: ſtrenuus:induſtrius. Item nam cum iſtos:in iudiciali genere eſt. Vt delerent:iurati erant iudices:& abſoluere qui peccaſſe conuictus erat:non poterant. Aeſtimatione. Nam ſi te abſoluerint:tui ſimiles uidebūtur. Leges quæ uolunt malos & nocentes puniri.

Omplexio hic color συμπλοκή a græcis uocat̄:& ἐπαναληψις: cū uerbi in principio poſiti:in fine uerſus uel mẽbri ſit repetitio ut multa ſuper priamo rogitans ſuper hectore multa ambos ſuperius dictos colores complectit̄: conuenit tribus generibus:ſed iudiciali præcipue ac graui figuræ. Qui ſunt in deliberatiuo genere eſt hoc exemplum: ſuadetur enim carthaginenſibus qui uicti ueniam petebant: non eſſe ignoſcendum. Item quem ſenatus in iudiciali genere eſt hoc exemplum:& in uerem poteſt dictum uideri.

Raductio. Color hic a græcis dicitur ἐπανοδος: uel Metaloge. t πλοκήν. Quintilianus uocat. Implicat enim uerba:ut eſt nihil dictū quod non ſit prius dictum. Differt a ſuperioribus:nam neq primum uerbum: neq medium:neq poſtremum repetitur:ſed ubicūque poſitum fuerit. Conuenit graui figuræ:iudiciali generi:narrationi:confirmationi:& confutationi. Qui nihil habet &c. Accuſatur aliquis q nimia uitæ cupiditate ſigna deſeruerit eſt igitur exemplum in iudiciali gener̄ poſitū. Item cum hominem appellas. Et hoc exemplum in iudiciali genere eſt: Accuſatur enim aliquis q hominem occidere uoluerit. Ipſe ſibi inimicus reperiretur:quoniam ea auſus eſt:quæ hominis non ſunt. Item diuitias: in deliberatiuo genere eſt:hoc exemplum. Suadetur enim cuipiam ut uirtutem præferat diuitiis:& ab ea propter diuitias diſcedere nolit. Ex eodem genere. Duas traductionis ſpecies eſſe dicit:unam cum idem uerbum ſæpius in eadem ſignificatione repetitur:alteram cum idem uerbum repetitur quidem: ſed ī diuerſa ſignificatione:ut exemplis patet. In his quattuor:quam uirtutem habeant ſupradictæ quattuor exornationes:nos admonet: & non inopia redire nos ad idem uerbum dicit: ſed ut feſtiua hoc eſt dulcis & ſuauis ſit oratio ac melius inſonet auribus.

c Ontentio ἀντίθετον a græcis dicitur. Graui figuræ:& iudiciali generi conuenit præcipue:adhibetur aliis quoq generibus: ac mediocri figuræ. Confirmationi & reprehenſioni. Eſt autem tam uerborum quam ſententiarum:uerborum ut cum dicitur nocte uigilas die uero dormis:ſententiarum:ut cum dicit̄: in iudiciis regnas:in cōtionibus iaces:nō uno ſit modo:ut ait quintilianus: nam aut ſingula

continenter:reuertimur hoc mō pœnos po.ro.iuſtitia uicit:armis uicit:libertate uicit: itē ex quo tpe cōcordia de ciuitate ſublata ē:reſp. ſublata eſt itē. C. lelius hō nouus erat ingenioſus:erat doctus bonis uiris:& ſtudioſis amicus erat: ergo in ciuitate primus erat. Itē iſtos ut abſoluant te rogas: ut peiorē rogas ut exiſtimationē negligāt rogas:ut leges po.ro. tuæ libidini largit̄ rogas.

De complexione.

Complexio eſt:quæ utranq; complectitur exornationē:& hāc: & quā ante expoſuimus: & ut repetatur idem primū uerbum ſępius: & crebro ad idem poſtremum reuertatur hoc modo. Qui ſunt qui fœdera ſæpe ruperunt? carthaginēſes: q ſunt qui in italia crudele bellū geſſerunt carthaginenſes qui ſunt:qui in italiam deformauerūt:carthagienſes ſunt: q ſibi poſtulant ignoſci:carthaginenſes: uidete ergo quid conueniat eos impetrare. Item quē ſenatus dānauerit:quem po.ro. damnarit:quem omnium exiſtimatio damnarit eum uos ſententiis noſtris abſoluitis.

De traductione.

Traductio eſt: quæ facit ut cū idē uerbum crebrius ponatur: non modo nō offendat amicū:ſed ēt orationē conciniorem reddat hoc mō:q nihil habēt in uita iucūdius uita:is cū uirtute uitæ nō pōt colere. Itē hunc tu hoīem appellas q ſi fuiſſet hō nūquā tā crudeliter hois uitā petiſſet: at erat inimicus:ergo ſi inimicū ulciſci:ut ipſe repiretur inimicus:item diuitias ſine ditum ēē:tu uero uirtutē pfer ditiis:nā ſi uelles diuitias cū uirtute cōpar̄: uix ſatis idōeæ tibi uidebūt̄ ditię q̄ uirtutis pediſſe q̄ ſint ex eodē genere eſt exornatiōis: cū idē uerbū mō pōitur ī hac re:mō in altera re pōitur:hoc mō cur ēt rē tā ſtudioſe curas:q̄ multas tibi dabit curas:itē nā amari iucundū ē: ſi curet̄ neqd inſit amari:itē ueniā ad nos ſi mihi ſenatus dat ueniā:in his q̄tuor generibus exornationū q̄ adhuc ꝓpoſitę ſūt nō iopia uerboꝝ ſit:ut ad idē uerbū redeat̄ ſepi9. ſed ieſt feſtitas: q̄ facili9 auribus diiudicari:q̄ uerbis demōſtrari pōt.

De contentione.

c Ontentio eſt cū ex contrariis uerbis ora-

ſingulis

ſingulis apponuntur:ut uicit pudorem libido:timorem audaciam aut bina binis:ut nõ noſtri ingenii eſt: noſtri auxilii eſt;aut ſententia ſententiæ ut dominetur in cõtionibus:iaceat in iudiciis. Aſſentatio:exemplum eſt: & ſententia color ſenſus eſt quiſpiam laudari ſe uidet:& q̃uis falſo laudetur credit tamẽ primo uere ſe laudari & gaudet:cum uero derideri ſe intelligit:dolet:aſſentari eſt omnia ad alterius ſenſum: uoſũtatemq; loqui. Item inimicis; In demonſtratiuo genere ſunt hæc exempla:uituperationem enim continent. Tubæ ſonitum:accidit enim timidis:quod Iuuenalis ait. Soluunt tibi cornua uentrem. Et graues & ornati: duplicem

tio cõficiẽ hoc mõ, Habet aſſẽtatio iucũda principia ea q̃ exitus amariſſimos affert: itẽ inimicis te placabilem: amicis in exorabilẽ præbes. Itẽ in ocio tumultuarii: tumultu ſolus es ocioſus: in re frigidiſſima cales in re feruẽtiſſima friges tacere cũ opus ẽ clamas: cũ loq̃ cõueit obmuteſcis: ades: abeſſe uis: abes reuerti cupis: In pace bellum q̃ritas: ĩ bello pacẽ deſideras: In cõcione de uirtute loq̃ris ĩ prẽlio ꝑ ignauiã tubę ſonitũ ꝑferre nõ potes: hoc genere ſi diſtiguẽus orõne: & ornati: & graues poterius eẽ.

¶De exclamatione.

EXclamatio ẽ: q̃ cõficit ſignificationẽ doloris: aut ĩdignatõis alicuius ꝑ hoĩs: aut urbis: aut loci: aut rei cuiuſpiã compellatiõem hoc mõ: te nũc alloquor africãe: cuius mortui quoq; nomẽ ſplẽdori: aut decori ẽ ciuitati: tui clariſſimi nepotes ſuo ſanguĩe ab luerũt inimicoꝝ crudelitatẽ. Itẽ o pſidioſę fregellẽ: q̃ facile ſcelere ueſtro contabuiſtis: ut cuius uitio urbis italiã nuꝑ illuſtrauit: eius nunc uix fundamẽtorum reliquiæ maneãt. Item bonorum iſidiatores latrocinio uitã cuiuſq; ĩnocentiſſimi petiſtis: ne tanta ex iniquitate iudiciorũ ueſtris calũniis aſſumitis facultatẽ: hac exclamatione ſi loco utemur: & rara & cũ rei magnitudo poſtulare uidebitur ad quã nolemus indignationẽ aĩum auditoris adduceẽus.

¶De interrogatione.

INterrogatio nõ oĩs grauis ẽ: neq; cõcĩna ſed hæc q̃ cũ enumerata ſũt ea: q̃ obeſſent cãæ aduerſariorum: cõfirmat ſupiorẽ orationẽ hoc pacto. Cũ igiẽ hæc omnia faceres: diceres: adminiſtrares: utrum animos ſociorum ab repu. remouebas: & alienabas an non: & utrum aliquem exorari oportuit: q iſta ꝓhiberet ac fieri nõ ſineret an non.

RAtiocinatio eſt ꝑ quã ipſi a nobis rõnẽ poſcimus quare q̃q; dicamus: & crebro noſmet a nobis petimus uni

oſtendit effectum contentionis grauitatem & ornatum. Si diſtinguemus:ut non tantum in figura graui utamur:ſed etiam mediocri.

EXclamatio. Hæc exornatõ græci ἀτοςφοφн appellaẽ: graui figuræ ꝑcipue cõuenit:& cõcluſioni ad indignationẽ & commiſerationẽ cõmouẽdã:ualet & in aliis figuris:& in oĩbus ea utimur generibus:mouet ãt: ut ait Quinti. ſiue aduerſarios inuadimus ut qd.n. tuus tubero ĩ acie pharſalica gladius agebat: ſiue ad inuocationẽ aliquã cõuertimur:ut uos ego iã albãi tumuli:atq; luci appello:ſiue ad inuidioſam explorationẽ: ut o lex portia legeſq; ſẽproniæ. Illa exclamatio quæ ἐκφώνησις græce uocaẽ:ut o tpa:o mores:a q̃buſdã ĩter figuras orõnis poniẽ: ſed Quintilianus ſententiæ potius putat. Doloris:per conqueſtionẽ. Indignationis:per amplificationẽ; Te nunc alloquor:exclamatio eſt a perſone appellatione: & ad miſerationem pertinet. contra eos põt dictũ uideri: qui Gracchos occiderunt corneliæ ſororis prioris africani filios. Nepotes:ex ſorore:hic cognoſcis nepotes nõ ſolũ ex filiis natos: ſed ex fr̃ibus & ſororibus dici. Itẽ ꝑfidioſe fregellæ:qm̃ defecerũt:uñ ſolo æq̃te fuerũt. Nuꝑ:cũ in fide ꝑſeuerareris. Bonorũ:põt cõtra cõiuratores dici q bonos uiros ꝑ inſidias trucidare uoluerunt. Hac exclamatione:oſtendit q̃uis huius exornationis ſit: & cui potiſſimum parti conueniat:nã repræhenſioni & concluſioni conuenit.

INterrogatio. Hic color ...ã a græcis dicitur: Graui præcipue cõuenit figuræ & iudiciali generi: Quantũ ad ꝑtes attinet orõnis ꝓbationis peculiaris eſt. Nõ omnis:grauis eſt. Nã ſimplex interrogatio eſt: ut illa ſed uos q tãdẽ:q̃bus aut ueniſtis aboris: & Hæc ꝓ figura nõ accipiẽ ſed illa q̃ nõ ſciſcitandi gratia aſſumiẽ ſed inſtãdi:ut Quid. n. ille tuus diſtrictus ĩ acie pharſalica gladius agebat & quouſq; tandẽ abutere catilina patientia nr̃a patere tua cõſilia nõ ſentis: & ſic hoc loco ci. itellexit: Multæ ſunt itẽ iterrogatõis ſpẽs q̃s enumerat. Quinti. Cõcina: ornata decora. Sed hæc eſt q̃ inſtãdi gratia fit:& graui cõuenit figuræ. Cũ igiẽ: pñt hæc cõtra. M. Liuiũ druſum: aut quẽpiã aliũ dicta uideri a quo ſocii ad defectionẽ fuerit ſollicitati. Multa ãt itelligius argumẽta ꝑceſſiſſe.

RAtiocinatio. Non fruſtra hæc exornatio ſic appellatur: qm̃ uis ſyllogiſmi ſub ea ẽ & factũ aliq̃d poſitis q̃buſdã & conceſſis colligiẽ ἐρωτηματισμὸς a græcis uocaẽ: Vtimur hoc colore quotiẽs aliq̃d dicimus:& cur dicãus ipſi nobis ipſis rõnẽ ſubiicimus:ſub iterrogatiõe collocat Quitilianus:cũ ait cæteꝝ & iterrogãdi ſeipm & reſpondẽdi ſibi:ſolent eſſe non ingratæ uices. Vt Ci. ꝓ ligario. Apud quẽ igiẽ hæc dico. Nempe:apd eũ q cũ hæc ſciret anteq̃ me uidit reipu. reddidit cõ

uenit tribus generibus: sed præcipuæ iudiciali omni bus figuris: sed præcipue humili: nam sicut infra di‑ citur ad sermonem uehementer accommodata est.

Maiores nostri: exemplum est in coniecturali cau/ sa positum: mulier ueneficii accusatur: & quoniã im/ pudicam fuisse constat: ueneficam quoq; fuisse colli gitur: est autem a primo ad ultimum: & ueluti per in ductionem argumentatio maiores nostri. Veteres feminam quam unius criminis accusatam damna/ bant: multorum criminum damnatam intelligi uo/ lebant: nam facile sibi persuadebant eam omne com missuram scelus: quæ aliquid unum graue commi/ sisset peccatum simplici iudicio: nõ conficto ac mul/ tiplici: hoc est uariorum criminum. Quo pacto se/ ipsum interrogat: sæpe & rationem subiicit. Quid in uiris quærit rursus nunquid idem in uiris existi/ ment ueteres: & minimæ inquit: rationemq; subiun git. Singulæ: una enim cupiditas uiros ad malefici um compellit: ut cupiditas uindictæ ad homicidiũ. Mulierem uero ad multa: ut Solus amor ad adulte/ rium: & cædem: uel ueneficium. Item bene: aliud exemplum in deliberatiuo genere: cõsultatur enim parcendum ne sit regis in bello capti uitæ: sicut Iu/ gurthæ. Hæc exornatio: uis & utilitas exprimitur exornationis.

Sententia. Quid sentẽtia sit: & quot eius species: diligenter Quintilianus ostendit γνῶμη a græcis uocatur: alii παραίνεσιν: alii παραβολὴν malunt: senten/ tiarum autem aliæ simplices: aliæ duplices: & simpli/ ces quidẽ: aut sine ratione: aut cum ratione subiecta sunt: eodẽ modo: & duplices sententia simplex sine rõne & duplex sine rõe humili & mediocri figuræ cõ ueniunt exordio præterea & confirmationi: nõ nun/ q̃ & confutationi: ac conclusioni: sententia simplex & item duplex cum ratione graui adhibetur figuræ. Amplificationi: & peroratiõi. De uita de bene & ho neste uiuendi ratione. Difficile &c. simplicis sñiæ exemplum est. Hæc sententia ratione qua compro/ betur non indiget: cum nota satis per se sit simi‑ lis est illa platonis; difficile est in magna peccandi licẽ tia iuste uixisse. Item: & hæc sententia simplex est sine ratione loquitur autem secũdum phylosophos qui eos tantum liberos existimauit qui nulli turpitu dini seruiunt: qua de re unum Cicero scripsit para‑ doxum: cuius summa est: omnes sapientes esse libe‑ ros: & omnes stultos seruos: Item egens est æque is: & hæc sententia simplex est sine ratione. Ille dici‑ tur egere: qui habet quidem quantum satis est: sed cupit plus habere. Nam ut claudiãus ait: Semper ino ps quicunque cupit: Qui uero pauper est: sed cum paupertate bene conuenit diues est: ut seneca ait: ex epicuri auctoritate: Et hoc etiam disputat Cicero in eo paradoxo: cuius summa est: q̃ solus sapiẽs diues est. Huiusmodi sententiæ: effectum & uim harum sententiarum ostendit auditorem namque in humi li figura si breues fuerint: & nulla egeant ratione: qua corroborentur: uehementer oblectant. Sed illud: de simplici loquitur figura: quæ est cum ratione & hanc quoq; non improbanda dicit. Omnes &c. pul

Simplex sentẽtia

Duplex sentẽtia

uscuiusq; p positiõis explanationẽ: ea est hmõi maiores nr̃i: si quã unius peccati mulierẽ dam nabãt simplici i iudicio multo℞ maleficio℞ cõ iũctã putabãt. Quo pacto qm̃ quã ĩpudicã iu dicarãt: eã uenefecii quoq; dãnatã existiabant. qd ita: qa necesse ẽ eã: q̃ suũ corpus addixerit turpissime cupiditati: timer̃ p multos: ui℞ pa rẽtes cæterosq; ad quos uidet sui dedecoris ĩfa miã ptinere: qd postea? quos tãtopere timeat eos necesse ẽ ut quoquomõ possit ueneficio pe tat qua re necesse ẽ: qa nulla p̃t hõesta rõ eã re tinere: quã magnitudo peccati facit timidã: in tẽperãtia audacẽ: natura mulieris icõsideratã. Quid quã ueneficii dãnatã putabãt: ĩpudicã quoq; necessario: qa nulla facilius ad id malefi ciũ cã: quã turpis amor: & intẽperãs libido cõ mouere potuit: cũ cui9 aĩus mulieris esset cor ruptus: eius corpus castũ eẽt non putauerũt: qd in uiris: idẽ ne hoc obseruabãt minime: qd ita? qa uiros ad unũ quoq; maleficiũ singulæ cupiditates ĩpellũt. Mulieres ad oĩa maleficia cupiditas una ducit. Itẽ bñ maiores nr̃i hoc cõ parauerunt: ut neminẽ regẽ quẽ armis cœpis sent: uita priuarẽt. qd ita? qa quã nobis facul/ tatẽ fortuna dedisset: Iniquũ erat in eo℞ sup/ plicio cõsumere quos eadẽ fortuna paulo an/ te amplissimo statu collocarat: qdq; exercitũ cõtraduxit? dñno meminisse qd ita qa uiri for tis est: q de uictoria cõtendãt: eos hostes puta re. Qui uicti sũt eos hoies iudicare: ut possit bellũ fortitudo minuere: pacẽ humanitas au/ gere: & ille si uicisset: nũ idẽ fuisset: nũ pfecto tã sapiens fuisset cur. igit̃ ei pcis? qa talẽ stul titiã cõtẽnere nõ imitari cõsueui: hæc exorna‑ tio ad sermonem uehemẽter accõmodata est: & aĩum auditoris retiet attentũ: tũ uenustate sermonis: tum rationum expectatione.

¶ De sententia.

Sententia est oro sũpta de uita: q̃ aut qd sit: aut qd esse oporteat i uita bre uiter oñdit: hoc mõ. Difficile est pri mũ uirtutes reuereri q sp scda fortũa sit usus. Itẽ liber is ẽ existiand9: q nulli turpitudini ser uit. Itẽ egẽs æq; est is q nõ satis hẽt: & is cui ni hil satis põt esse: itẽ optia uiuendi rõ ẽ eligẽda cã iucũdam cõsuetudo reddet. Hmõi sñiæ nõ

chra sententia

ſunt improbandæ: propterea qđ habet breuis expoſitio: ſi rõis nullius ídiget magnam delectationẽ: Sed illud quoq; probãdum ẽ genus ſniæ: quod cõfirmatur ſubiectione rationis hoc mõ. oẽs bene uiuendi rationes in uirtute ſunt collocandæ: propterea qđ ſola uirtus in ſua ptãte eſt: Oia pręter eã ſubiecta ſũt ſub fortunæ dominatiõe. Itẽ qui fortunis alicuius íducti amicitiã eius ſecuti ſũt: hi ſimulhac fortũa dilapſa eſt deuolant omnes: cum.n.receſſit ea res: q̃ fuit conſuetudinis cã nihil ſupeſt: qua re in amicitia teneri poſſint. Sunt item ſniæ: quę dupliciter efferunť: hoc mõ ſine rõne errant: qui proſperis rebus oẽs ípetus fortunæ ſe putant fugiſſe. Sapiẽter cogitant: q tpibus ſecũdis caſus aduerſos reformidant cũ rõne: hoc pacto: Qui adoleſcentium peccatis ignoſci putãt oportere fallunť: propterea quod ætas illa nõ eſt ípedimento bonis ſtudiis. At hi ſapienter faciũt q adoleſcẽtes maxime caſtigant: ut quibus uirtutibus oẽm uitam tueri poſſint: eas in ætate maturiſſima uelint cõparare. Snías iterponi raro cõuenit: ut rei actores nõ uiuẽdi præceptores uideãtur eſſe. Quũ ita interponenť multũ afferrẽt ornamẽti. Neceſſe eſt.n.eã cõprobet tacitus auditor: tũ ad cauſam uideat accommodari rem certam ex uita: & moribus ſumptam.

¶De contrario.

Contrariũ eſt idẽ fere quod contentio. cõtrariũ eſt quod ex rebus diuerſis duabus alterã breuiter & facile cõfirmat hoc pacto: nam qui ſuis ratiõibus inimicus fuerit ſemper: eum quo mõ alienis rebus amicũ fore ſperes? & itẽ nã quem in amicitia pfidioſum cognoueris eũ q̃re putes inimicitias cũ fide habere poſſe? aut q priuatus intolerabili ſuperbia fuerit: cũ cõmodũ: & ſui cognoſcẽtẽ uidere í ptãte qs ſperet. Et q in ſermonibus: & conuentu amicorũ ueꝝ nõ dixerit: nũqd eũ in cõcionib9 credis a mẽdatio tẽperaturũ. Item quos ex collibus deiecius: cũ his in cãpo metuimus dimicare? qui cum plures erant paucis nobis exequari nõ poterãt. hi poſtq̃ pauciores ſunt: metuimus ne ſint ſuperiores. Hoc orationis genus breuib9 & cõtinuatis uerbis perfectum eſſe debet: & cõmodum eſt auditu propter breuem: & abſolutam concluſionem: tum uero uehementer id quod opus eſt oratori: cõprobat contraria re: & ex eo quod dubium non eſt: expedit illud quod dubium eſt: aut dilui non poſſit: aut multo difficillime poſſit.

chra ſnia: & ſtoica. Itẽ: alia ſnia. Cũ.n.rõ ẽ q̃ p̃cedentẽ cõfirmat ſniam. Ea: ſecũda fortuna. Sũt itẽ ſniæ: ad ſnias trãſit q̃ duplices ſunt ſine rõne: & cũ rõe primo ãt ſniæ duplicis ſine rõe exẽplũ ponit: ſtulti ſunt ingr q ſtatũ ſuũ: cũ in rebus ſecũdis ſũt mutari nõ poſſe exiſtimãt uidenť.n.fortunæ cõſidere: q̄ nihil mutabilius ẽ cõtra illi ſapiũt. Qui in p̃ſpera cõſtitutí fortuna aduerſos metuũt caſus: pulchra íprimis utraq; ſnia eſt. Nõ eſt ípedimẽto: imo ſi in illa ætate lřis operã nõ damus nũq̃ daturi ſumus. Sentẽtias iterponi: ſi nimis crebræ ponunť: frangũt rei ũ pondera. Quod í ſeneca rep̃hẽdit. Quitl. Vt rei actores: ut oratores eẽ uideanť nõ ethici p̄hi: q bene uiuẽdi p̃cepta tradũt: cũ oratores clientis ſui cãm agant & p̱babilia plerũq; dicant: p̄hs uero nũq̃ a ueritate diſcedat: ex q° recte: ait Lactãtius melius de hũano gñe eos mereri: q bñ uiuere docẽt: quã qui bñ dicere: q a bñ dicere ad paucos ptinet: bñ ãt uiuere ad oẽs: & p̱pea apud græcos maiore in honore hiti ſue re p̄hi: q̃ oratores. Interponenť: raræ.ſ. Neceſſe &c. rõ ẽ p̃cedens dictũ cõfirmas ad cãm afferre ſniam q̃ ad cãm ñ faceret ſtultũ eſſet.

Attẽde ſententiam.

Contrariũ græce ENÂNTIΏΣΙΣ dicitur: eſt ãt ut Quintili. ait: ſũpta ex aduerſo probatio: Cõuenit graui figuræ p̃cipue: & iudiciali generi p̱batiõi itẽ: ac rep̃henſioni. Idẽ fere: í eo differt: q; cõtentio uerba hẽt uerbis cõtraria: & utrãq; ptẽ cõfirmat: ut nocte uigilas die dormis. Cõtrariũ uero duobus p̱poſitis: alteꝝ alterius íſirmatiõe cõfirmat. Ex rebus diuerſis: cũ cõtẽtio ut dictũ eſt utrũq; cõfirmet: ut in pace bellũ q̃ritas: In bello pacẽ. Nã q ſuis &c. cõtrariũ eſt inimicũ eẽ ſuis rebꝫ & amicũ alienis: ſed ex alterius íſirmatione alterũ cõfirmať: qđ ẽ. Nunq̃ amicũ alienis rebꝫ illũ fore: q ſuis inimicis ſit. Itẽ quẽ. Amicitia inimicitia: pfidũ eẽ & ſidẽ hře cõtraria ſũt: Sed ex alterius infirmatiõe alterũ confirmať.ſ. q; is nunq̃ fidẽ inimico ſeruabit: q amico nõ ſeruauit. Qui priuatus: ſup̱bũ eſſe: & ſeip̃m nõ cognoſcere cõtraria ſunt: Itẽ magſtratũ gerere: & priuatũ eẽ cõtraria alterũ tolliť: & alteꝝ cõfirmať. Cognoſcẽtẽ: ſui hoc ẽ hũanũ & mitẽ: Qui.n. ſeipſos cognoſcũt: hmõi ſolẽt eẽ. Nã ſoli q ſe cognoſcũt: prudẽtes ſunt: & a peccato abſtinẽt. Qui ſe hoĩes eẽ obliuiſcũtur: ſi priuati ſup̱bi ſunt, mľto magis í magſtratu futuri ſũt. Qui í ſermonibus: ſermo & cõtio diuerſa ſũt: ſermo.n. oṙo ẽ quæ ad amicos: & paucos habeť: Cõtio ad ppłm. Rurſus ueꝝ & falſũ cõtraria ſũt. Ergo q mẽtiť iter amicos: mẽdax erit: & cũ loqueť ad ppłm. Quos ex collibus &c. mõtes & cãpus uicere & metuere cõtraria ſũt. Qui cũ uicere: uici: pauci & plures apponunť. Hoc oṙois genus. Ex his uerbis: iudiciali p̃cipue generi haud exorna

Contentio Cõtrarium differunt

noſce te ipſum cecidit e cœlo

Sermo a contione differt.

t ionem conuenire intelligimus & confirmationi: ac cõfutationi. Cõtinuatis sine aliquo internallo. Opus est oratori: ad confirmandam propria argumenta. Expedit: explicat exprimit.

m Embrum κῶλον græce uocat̃ hæc exornatio: ex incisis cõficit̃ est autem incisum sensus nõ explero nũero cõclusus: & κομμὰ a græcis dr̃. Membrum autem sensus ẽ a toto corpore abruptus: sed per se nihil efficiens ut o callidos hoïes perfectum est. Sed remotum a cæteris uim non habet: ut p̃ sr. manus: pes: & caput: ideoq; membrũ: appellatur. Constat hic color duobus membris nõ dissimilibꝰ: & similiter cadẽtibus: & πάρισον a græcis nominatur: constat & tribus: non tamen

Tricolõ ut ultimis semper consonent: & τρίκῶλον uocatur: ut uincit pudorem libido timorem audacia rationem amentia: In quaternas itẽ ac plures snĩas ire potest. Fit singulis uerbis ut hoc: dolet: pudet: piget. Itẽ. Abiit: excessit: erupit: euasit. In oĩ genere: in oĩ utimur figura: In oĩbus partibus orõnis: sed cõfirmatiõe & cõfutatõe p̃cipue. Et amicũ lædebas: mẽbrũ ẽ absoluto sensu: Sed nihil efficeret: nisi aliud stati sequeret̃ in quo oratio p̃fecta est. Cõuenit hoc exemplũ demõstratiuo generi: Accusat̃ .n. q & inimco p̃fuit: & amico obfuit. Item: & hoc exemplum in demõstratiuo genere positũ uideri potest.

a Rticulus ἀρθρον græci uocãt uel διάλυτον. Dissolutionẽ. qntilianus appellat. Quoniã cõiunctionibus: caret. Aptam autẽ hãc exornationẽ idẽ ait: cũ qd instãtius dicimus. Nam & singula inculcant̃: & quasi plura fiũt: ut ueni: uidi: uici: utimur hac figura non singulis modo uerbis: sed sententiis etiã ut Cicero cũ dicit cõtra cõtionẽ Metelli. Qui iudicabãt eos uocari: custodiri ad senatũ adduci iussi: in senatu sunt positi: Huic contrariũ schema est quod uel cõiunctionibus hisdem sæpius repetitis abundat: ut Armaq; amycleumq; canem cressamq; pharetram: uel diuersis ut Arma uirũq; Multũ ille & terris sit itẽ cum aduerbia uel pronomina uariantur: ut hic illum uidi iuuenem: bis senos cui nostra dies: Hic mihi responsum primus dedit ille petenti. Conuenit graui figuræ tantum iudiciali generi potissimum: confirmationi & confutationi. Articulus nominatur: Quoniã dissoluta & in articulos scissa sit oratio: sunt. n. articuli mẽbra qui neruis coniunguntur. Acri

Articuli monia &c. exemplum est in iudiciali genere & in eum dicitur: a quo uicti probãtur aduersarii. Acrimonia: uehementia. Voce: ingẽti. Vultu: horribili. Inter huius &c. pulchra ostendit similitudine qd inter hunc & superiorem colorẽ intersit: & sic differre ait. Queãdmodũ ictus q fit ex remotione brachii & contortione dextræ ab ictu distat: q sine abductione brachii fieri solet: cum paulũ manũ ab illius corpe abduci mus: quẽ uulneribus: cõsicimus. Nã prior ictus maior est: sed tardior: posterior mior sed crebrior. Ictui ergo q ex remotõe fit brachii mẽbꝝ alteri articulꝰ cõpat̃ Tardius. Nã tardius p̃nũciat̃: ut & inimico p̃deras: & amicũ lædebas: & tibi nõ cõsulebas.

¶De membro.

Membrum oratiõis appellat̃ res breuiter absoluta sine totius orõnis demõstratione: quę denuo: alio mẽbro orationis excipitur: hoc mõ & inimico p̃deras. i. unũ qd appellat̃ mẽbrũ. Deinde hoc excipiat̃ oportet ab altero: & amicũ lædebas. ex duobus membris suis hęc exornatio potest constare. Sed cõmodissima: & absolutissima est hoc pacto: & inimico proderas: & amicũ lædebas: & tibi ipsi non consulebas. Itẽ nec reip. consuluisti: nec amicis profuisti: nec inimicis restitisti.

¶Articulus grauis.

Articulus dr̃: cũ singula uerba interuallis distiguẽt̃ cęsa oratiõe hoc mõ. Acrimõia: uoce: uultu aduarsarios pterruisti. Itẽ inimicos iuidia: iniuriis: potẽtia: p̃fidia sustulisti: inter huius generis & illiꝰ supioris uehemẽtiã hoc itereſt: qd illud tardius & rarius uenit hoc crebrius: & celerius peruenit. Itaq; in illo genere: ex remotione brachii & cõtortione dextræ gladius ad corpus afferri: in huc autẽ crebro & celeri corpus uulnere insatiari uidetur.

¶Continuatio mediocris.

Continuatio est dẽsa: & cõtinẽs freq̃ntatio uerboꝝ cũ absolutiõe sententiaꝝ. Ea utemur cõmodissime tripćito: In snĩa: In cõtrario: in cõclusiõe. In snĩa hoc pacto. Ei nõ multum potest obesse fortuna: qui sibi in uirtute firmius: q̃ in casu præsidiũ collocauit: In contrario hoc modo. Nam siquis spei nõ multum collocarit in casu: quid est? quod ei magnopere casus obesse possit. In cõclusione hoc pacto: quod si in eos plurimum fortuna potest: qui suas rationes oẽs in casum intulerunt. Nõ sunt omnia cõmittenda fortunæ: ne magnam nimis in nos habeat potestatem in his tribus generibus ad continuationis uim: adeo frequentatio est necessaria: ut infirma facultas oratoris uideatur: nisi snĩam: & cõtrarium: & conclusionẽ frequentibus offerat uerbis: sed pro aliis quoq; nõ nũq̃ non alienum est: tametsi necesse nõ eloq res aliquas per huiuscemodi continuationes.

COntinuatio. Colorem hunc quidam a græcis uocari uolunt σίμεχῆν. Quidam σιμάλροίσυ. nonnulli πριολον malunnt. Admiscetur autem tribus coloribus commodissima: aut ait Cicero. Sententiæ & contrario de quibus iam est dictum. Item concl. sioni de qua post dicetur. Figuris & orationis partibus adhibetur: quibus prædictæ tres exornationes adhiberi solent. a quibus in eo tantum differt ꝙ ille sentētiam quidem absoluūt sed & minus habent assentationis: & uerba usq; adeo non frequentant: hoc est non tot utuntur uerbis: & tam plena oratione. Cum hæc crebra uerborum frequentatione sine aliquo interuallo sententiam absoluat. Dēsa: plena. Cōtinens: sine interuallis. Quoniam sub uno spiritu pronunciat. Absolutione sententiarū. Quoniam si sententia nō absolueret: cōtinuatio nō esset. Ei nō multū &c. exemplum est continuationis in sentētia. Nā si qs: exēplū in cōtrario. Quod si i eos. exēplū in cōclusiōe. Illud sciēdū est pnūciatiōe præcipue hūc colorē fieri: cū sub uno spiritu orō ipsa effert. Nā si cū iteruallis pnūciaret: desineret cōtinuatio esse. In his tribus generibus. Maxime necessariā uerborū: frequētationē ostēdit eē in prædictis tribus exornationibus: cum ifirmam sine ea orationis facultatē dicat futuram. Et alias quoq;. Ne quis existimet tantū in sententia & cōclusione & cōtrario hac cōtinuatiōe utendū esse: aliis quoq; in locis idē fieri posse Cicero. dicit: cū aliquid eloqui necesse est: quod continuationē & frequentationē postulat uerborum. Hoc i oratione p Milone ipse fecit. Cū clodii exprimit crudelitatē: dicens me patria expulerat: bona diripuerat. Domū incenderat: liberos cōiugem meam uexauerat & reliqua. Hic neq; sententia est: neq; cōtrariū: neq; conclusio & tamen ex densa & cōtinenti uerborum frequentatione continuatio est.

COmpar. Hæc exornatio membri spes est: græce ισόκωλον appellatur duas sequentes cōprehendit exornatiōes: nō tñ idem cum illis est. Nam impari numero syllabarum similiter cadens & similiter definens. Vbi uero pari syllabarum numero: aut fere pari mēbra sunt: compar uocatur. Quidam πάρισον nominarunt de quo ante dictum est. In omni utimur figuræ genere: sed in mediocri & attenuato præcipue. ex partibus orationis potissimū cōuenit narrationi. De qbus ante dixius: cū de mēbro loqremur: ut & inimico proderas &c. Fere: dicturus. n. est fieri posse: ut non sp par sit numerus syllabarum. Dinumeratione nostra: ut syllabas: quando utimur dinumeremus. Quoniam usus efficiet ne sua sponte paria membra nobis dicentibus sese offerāt. Quo sensu animi: quia ipse animi sensus subito paria excogitat membra: & nobis suggerit. In prælio: exemplum est in demonstratiuo genere. Continet enim uituperationem & tribus constat membris: quorum duo priora. xii. ultimum terdecim syllabas habet. Et tamen esse &c̄. non enim ab auditoribus deprehenditur quoniā in quo membro pauciores syllabæ sunt: illic longiores aut pleniores sunt: in quo plures illic breuiores & tenuiores.

S Imiliter cadens ομοιόπτωτον græce dicitur: quoniā in eosdem casus exit: ēt si dissimilia sint q̄ declinent: nec tñ in fine dephendit: sed respōdet uel in primis inter se uel mediis: uel externis: uel ēt pmutatis his ut media primis: & summa mediis cōmodent. Quandoq; modo accōmodari poterit. Nec. n. sp pibus syllabis cōstant: auctor Quint. simul aūt possunt eē similiter cadēs: & cōpar ut si quantū in agris locisq; desertis audacia p̄t: tm̄ i foro atq; idiciis audacia ualeret. In oī cāæ genere: i omni figura: atq; in oī fere orōnis pte hæc exornatio uersat. Verba dictiōes casuales qd frequētia iudicāt. Hominē exēplum est.

Compar graue.

COmpar appellat: qd habet in se mēbra orōnis de qbus ante dixim9: quæ cōstāt ex pari fere numero syllabarū: hoc nō de enumeratiōe nostra fiet: nā id qdem puerile est: sed tñ affert usus exercitatio facultatis ut animi quodā sensu par membrū supiori referri possim9 hoc modo: i prœlio mortē pater appetebat: domi filius nuptias cōparabat: hæc oīa graues casus administrabāt. Itē illi fortūa dedit fœlicitatē huic industria uirtutē cōparauit. In hoc genere sæpe fieri pt ut nō plane par sit: numerus syllabarū & tñ esse uideat: si una aut altera etiā syllaba est alterū altero breuius: aut si cū in altero plures sūt in altero lōgior: aut lōgiores syllabæ erunt: ut longitudo: aut plenitudo harum multitudinem alterius: assequatur: & exequetur.

Similiter cadens.

SImiliter cadēs exornatio dicit: cū i eadē cōstructione uerborum duo aut plura sunt uerba: q̄ similiter iisdē casib9 efferunt hoc modo. Hominem laudas egentē uirtutis: abundātē fœlicitatis. Itē huius in pecunia spes est: a sapiētia: est anim9 remotus: diligentia comparat diuitias: negligentia corrumpit animum: & tamen cum ita uidit neminem præse ducit hominem.

s imiliter definẽs ομοιοτέλευτον græci uocãt:cum similibus uerbis terminaẽ oĩo: siue aduerbiis:con uenit tribus figuris præcipuæ tñ mediocri:itẽ oĩbus generibus:sed pcipue Demonstratiuo:ex ptibus orationis:Narrationi potissimũ cõfirmatiõi & cõfutationi. Turpiter. Hæc exẽpla in demõstratiuo sũt genere.
Hæc duo admonet hos duos colores simul ponẽdos esse. Perditissima rõ est:in hoc exemplo usq; color ẽ:similiter definens:petere fugere similiter cadens : amorem pudorem.

a Nnomatio. παρωνομασία græce uocatur:Humili & mediocri figuræ cõuenit:Demõstratiuo generi cõfirmatiõi & confutationi.
Graui minus cohæret:cũ eius significatio iocũda sit. Hac dictio iteraẽ mutata lr̃a:aut syllaba:quotiẽs noie simili utimur ĩ significatione diuersa. Multis fit modis quod Ci. docet.
Litteræ:ut iceptioẽ amẽtiũ haud amantiũ.
Lr̃aæ:ut q fuit locus religiosissim9:is erit locus desertissimus. Ad res dissimiles:ut non ptorẽ te:sed pdonẽ dicimus: & custodia ca//
Aulum strorũ nõ honoris sed oneris existimaẽ. At/
sine uia tenuatiõe. Diminutiõe qd exẽplo oñdit: ue/ nit & uenit:puenit dempta .i. & est sensus: q gloriaẽ tantope anteq̃ romã ueniret uẽditus fuit. Et ex cõtrario:hoc ẽ cõplexiõe cũ eadẽ lr̃a augeẽ:ut uicit & uincit:pligat. Ferro catẽa. Productiõe:cũ pducit:ut auiũ qd genitiui casus numeri pluralis primã correptã
Curia hẽt : & auiũ casus noĩatiui numeri singularis qd primã hẽt pductã. Breuitate ut curia & curia. Nã curia senatũ significãs primã pducit syllabã: Curia uero p meretrice corripit.
addẽdis Fuit ãt curia scortum nobile. Addẽdis litteris:ut tẽperare:& obtẽperare. Demẽdis:ut lenones:& leones. Demiẽ.n. littera.n.& ẽ sensus:sua bõa hic seruasset Si nõ aliter lenones q̃ leones fugisset. Significat ãt oĩa in lupanaribus cõsumpsisse. Trãsferẽdis:ut q̃ sũt in pricipio unius dictiõis lr̃æ in fine ponantur alterius:ut gnauo:& uano. Cõmutandis:ne alia p alia ponaẽ ut deligeẽ & diligere. Hæc sũt: q̃ dicta sũt collige. Traiectiõe: Trãslatione:
Sũt aliæ. Alias dicit eẽ agnominatiõis spẽs pret supra dictas:nõ admodũ illis dissimiles.
Quid ueniã exẽpliũ ẽ. Nã Quid. Qui. Quare cui. Quoniã ab eadẽ lr̃a incipiũt similitudinẽ hñt nõ tñ ita magnã:q̃ illæ supiores agnominatiões. Demus operã:hoc genus agnominatiõis maiorẽ illo qd pcessit similitudinẽ hẽt:minus tñ & ipm q̃ supiores ualet. Nec oĩo patres cõscripti:hoc ẽ ne circũueniãẽ:& illis fiat iniuria:Circũscribere.n. circũuenire ẽ.
Circum scribere Additæ. Nã ad hoc uerbũ cõscripti additũ est circum. Sed etiam demptæ quia condemptum est:cum circumscripti dicitur: nõ circũconscripti. Tertium genus : Casus

¶Similiter definens.

s Imiliter definens est: cũ tãetsi casu non insunt ĩ uerbis: tamẽ similes exitus sunt hoc pacto. turpiter audes facere: nequter studes dicere:uiuis inuidiose: deliquis studiose : loq̃ris odiose. Itẽ audacter territas: hũiliter placas. Hæc duo genera quorum alterum ĩ exitu:alterũ ĩ causis similitudine uersatur:inter se uehementer cõueniunt:et ea re qui his utuntur: plerunq; simul collocant ea ĩ iisdem ptibus oratiõis id hoc pacto facere oportet Perditissima ratio ẽst amorem petere: pudorẽ fugere: diligere formam: negligere famam. Hic & ea uerba quę casus habẽt ad casus similes: & ea quæ nõ hẽnt ad similes exitus ueniunt.

¶Annominatio humilis.

Annominatio est : cum ad idẽ uerbũ & nomẽ acceditẽ commutatione uel additione uni9 littere:aut litteraȝ aut ad res dissimiles similia uerba accommodanẽ ea multis & uariis rationibus conficiẽ: attenuatione aut complexione eiusdem littere sic:hic q se magnifice iactat:uenit a te anteq̃ romam uenit. Ex contrario hic quos homines alea uicit eos ferro statim uicit: productione eiusdem litterẽ hoc modo hunc auiũ dulcedo ducit ad auium: breuitate eiusdem littere hoc modo: hic tametsi uidetur esse honoris cupidus : tamẽ non tantum curiam diligit: q̃tum curiam addendis litteris hoc pacto hic sibi posset temperare : nisi amori mallet obtẽperare: Demẽdis litteris sic: si lenones queadmodũ lenones uitasset uitæ tradidisset se. Trãsferẽdis lr̃is hoc pacto hic iudices uidete utrum hõi gnauo an uano credere malitis. Cõmutãdis hoc modo deligere oportet quẽ uelis diligerẽ: hæ sũt ãnominatiões quę ĩ litteratũ breui cõmutatõe:aut productione:aut translatione:aut aliquo huiusmõi genere uersanẽ: Sunt ãt alię quæ nõ hẽnt tam propinq̃ uerbi similitudinem & tamẽ dissimiles non sunt qb9 de generibus unũ est huiusmõi: Quid ueniam: q sim quare ueniam : quem ĩsimulem cui prosim quem postulẽ breui cognoscetis: Nã hic est in q̃busdã uerbis q̃dam similitudo nõ tã affectanda q̃ illæ superiores: sed tamen adhibẽda nõnũq̃. Alterũ genus huiusmõi. Demus operã q̃rites: ne oĩo. P.C. circũscripti putentur. Hæc ãnominatio magis accedit ad similitudiẽm q̃ illa supior: sed mĩus q̃ illæ supiores: ppea quod solũ additæ: sed uno tpe demptę quoq; litterę sũt. Tertiũ genus est qd uerũaẽ in casuũ

in hoc

inhoc genere mutantur tū eiusdē nois: tum diuersi. Vnius nois. Variat idē nomē: in hoc exēplo Alexādert Alexādri: Alexandro: Alexandrū: est aūt in Demōstratiuo genere. Plurima noia exēplum est cū in diuersis nomibus fit uariatio. Indigna nec: qm̄ dignus ea nō erat. Quod & Appianus Alexandrinus scribit: & uarii senserunt. Gracchos Ci. ipse accusare solet: Nūc q̄ defendere uidet mirū nō est. Nā de artis p̄ceptis uti tē pa tefaciat loquit nō suā sniam apit. Saturninū. Apuleius saturnius. Tr. pl. post gracchos cæsos creatus legem agrariā ferre uoluit: Senatus. C. Mariū armauit Qui Saturninū Tr. & Glauciā ptorē in capitoliū p̄secutus ob sedit & in deditionē accepit seruara deditis fi des nōē. Nā Glauciæ fracta ceruix ē. Apuleius i curia lapidibꝫ & tegulis obrutus ē. Druse: de Druso & Sulpicio supra dcm̄ ē. Paulo ante: cū rēpu. teneret Marius. Hæc tria: nūc qm̄ his exornatiōibus quæ quādam hn̄t inter se cognationē uti debeamus ondit. In ueritate: uidelicet cū serio agit res: nō ioco: cū io cis eiusmōi exornationes accomodatæ sint.

cōmutatōe: aut uni9: aut pluriū noium: unius nois hoc modo. Alexander macędo sūmo labore animū ad uirtutes a pueritia cōfirmauit. Alexādri uirtutes p orbē terrę cum laudæ & gloria uulgatæ sūt. Alexandrū oēs maxie metuerāt. Itē pulrimū dilexerūt Alexādro si uita data longior eēt oceanū macedonū nomē trāsuolasset. uarie hoc unū nomē i cōmutatōe ca suū uolutatum ē. Plura noia casibus cōmutatis hoc modo faciēt ānoiatiōnē. tyberiū gracchū rēp. administrātē prohibuit īdigne: nec diutius i ea cōmorari C. graccho occisio est oblata: q̄ reip. uiꝝ amātissimū subito d̄ sinu ciuitatis eripuit. Saturninum fide captū maiorū natu psidiē p scelus uita priuauit: tuus o druse sāguis dōesticos pietes: & uultū pentis aspsit. Sulpitio cui pauloāte oia cōcedebat eū breui spacio nō modo uiuer sed ēt sepelliri prohibuerūt. Hęc tria gn̄a proxīa exornationū: quoꝝ unū i similiter cadētibus: alterū i similiter desinētib9 uerbis. tertiū i ānoiatiōibus positū ē praro sumēda sunt: cū in ueritate dicius: & ppea qd̄ non hæc uidētur repiri posse sine elaboratōe cōsūptōe opæ: huiusmōi āt studia ad delectatōem q̄ ad ueritatē uidētur accōmodatiora: quare fides & grauitas & seueritas oratoria miuitur: his exornatiōibus frequenter collocatis: & non modo tollit auctoritas dicendi: sed offenditur quoq̄ i eiusmōi oratione auditor ꝑpterea quod est i his lepos & festiuitas: nō dignitas: neq̄ pulchritudo: quare quę sūt ampla & pulchra diu placet possunt: quę lepida & cōcinna cito facietate afficiunt aurium sensum fastidiosissimū. Quo modo igit: si crebro his generib9 utemur puerili uidibimur elocutione delectari. Ita si raro iter seremus has exornatōes: & i cā tota uarie dispgerēus cōmode luminibus distictis illustrabimus orationē.

Propterea: rō cur utendū p raro in ueritate sit. Quare fides & grauitas, si frequēter I quit his utet orator: in suspitionē ueniet arti ficii: qd̄ maxie eius oberit causæ: Nā minorē ii li fidē adhibere solemus quē nimio usum ar tificio & apparatu cognoscius. Fides: qm̄ nō credit uera esse q̄ dicit. Grauitas: qm̄ nō cōmouet. Seueritas: qm̄ minus bonus eē col ligit. Freq̄nter: recte sic ait. Quoniā nimius usus. Nocere: nō moderatus. Lepos: in sin gulis. Festiuitas i ofonis contextu. Dignitas ad leporē respicit. Pulchritudo ad festi uitatē. Quō igit: nimius hāꝝ triū exornatio nū usus puerilis ingt ē: pueri. n. iocis nimiū delectāt. Si cōtra ratus fuerit n̄ mediocriter ofonē illustrat. Lumibꝫ distictis. Exornatio nes ut añ dictū ē sūt q̄si q̄dā lumia orationis. Lumina oratiōis

De subiectione.

Vbiectio ē: cū iterrogam9 aduersarios aut q̄rim9 qd ipsi ab illis: aut qd cōtra nos dici possit. Deide subiicimus id qd̄ oportet dici aut qd̄ nō pōt aut nobis adiumēto futurū sit: aut of futurū ex cōtrario hoc mō: q̄ro igit num iste tā pecuniosus: sit factus amplū patrioniū relictū ē. At patris bonā uenierūt. Hæreditas aliq̄ obuenit: non pōt

Vbiectio. Hæc exornatio προςαποδοσις græce uocatur: differt ab iterrogatiōe: q̄ cū oia enumerauerit q̄ obsunt cāæ aduersarioꝝ: supiorē rōnē cōfirmat distat itē a rōcinatōe: p quā nos ipi a nobis rōnē poscimus q̄re q̄quā dicamus: & crebro nosmet a nobis petimus unius cuiusq̄ ꝓpositionis explanationem. Hic enim iterrogatō ad nos ipos fit uel ēt ad aduersarios: p quam qd a nobis ipis cōtra nos: aut ab aduersariis dici possit: q̄rimus. Cōueit. grauii figuræ: deliberatiuo generi pcipue in iudiciali n̄ nūq̄ utimur uix unq̄ i demōstratiuo. Irē cōfirmatōi & cōfutatiōi potissimū adhibet: ut i ipsis patebit exēplis. Ipi a nobis q̄rimus: nos ipsos interrogāres. Qd̄ oportet dici: qd̄ fateat aduersariū necesse ē. uel nos ipsi: qm̄ nos ipos iterrogamus sp eiusmodi dēt eē subiectio: ut qd̄ r̄nderi necesse ē: cōtra aduersarios fit aut ꝑ nobis: si nos ipsos percōtamur multa āt iterrogamus: deide r̄ndemus. Quæro igit: Exēplū ē in iudiciali gn̄e: Accusat. n. aliquis: furti q accusat ad iudices cōuersus; oia enumerat qbus diues fieri reus potuerit: deide his q̄ enumera uit: sublatis illd unū isert qd̄ necessario quodā modo seq̄tur. Amplū pfimoniū: Interrogatio: Fortasse inquit relicto patrimonio pecu

nlosum hūc factum dicis. At patris bōa &c. pcedentē tollit respōsionē. Venierūt: uēdita sunt. Hæreditas: aliq̄ rursus iterrogat & rñdet. Ex iudicio: aut ex lite: nō qđ actor fuerit cāꝝ: & iudicia exercuerit: sed qđ liti gator supior in cā extiterit. Tollit ēt hoc: & nō mō nō fuisse: sed ingēti eū sponsione uictum dicit. Hoc est pro alio spopōdisse: & sponsionē soluisse spōdere fideiubere est. i. p alio obligari: ut iurecōsulti dicūt. inde spōsor: & spōsio: ductū aūt uerbū a spōte. Nā tunc ualet sponsio cū spōte fit: auctor uarro. Ergo his rōnibus infert qđ necessario seqtur. Vn̄ non ē licitū. Hoc est furatus est. Itē sæpe iudices. Aliud exemplū & ipm enumeratiōe

Spōdere

cōstans: sensus aūt ē solere: q defendūt si sua uirtute & meritis impetrare ueniā nō pñt. ex aliq̄ honesta re iperrare ut parētū cognatoꝝ: uel affinium bñfactis q̄ cōmemorant qđ fieri ab aduersario non posse oñdit. At eū patrē. nō pōt inqt pris merita cōmemorare q̄ nulla sunt qppe q capitis damnatus fuerit. Iurati. apđ romāos in rebus capitalibus nō nisi iura ti prius iudicabāt ut legimus apud pedianū. An ad suā: tollit & hoc & nunq̄ antea iuste dicit uixisse. Itē credo. Aliud exēplū & hic ironia ē: q̄ pnūciatiōe exprimēda ē. At insceri ptis qdē hoc ē ne scripras qdē leges illudi casti. Cū ipse te ueteris amicitiæ. Totus lo cus q seqt exagggeratiōis ē. Sic āt res añ ocu los ponit. ut nunc demū geri uideat. Mul tū inest: ostēdit quantā uim hæc habeat exor natio. Acrimōiæ. uehemētiæ: uñ & graui sicut dictū est: cōuenit figuræ. Subiicit id nō esse factū hoc i supioribus exēplis cognoscit.

Ex eodē genere ē. Subiectio inqt similitet ē: cū nos ipsos itertogamus: & subiectionē faci mus. Nā qd me facere: exēplū ē & uerba. C. Pōpilii uideri pñt de quo lib. i. dcm̄ est. Nā ac cusatus maiestatis p statū uenialē se excusat: ex cōparatiōe. Identidē frequēter. Quod fa ctum; ut nos dicimus.

g Radatio: κλιμαξ græce dicit: Est aūt adiectio reperēs q̄ dicta sunt: priusq̄. n. ad aliud descēdat i prio ribus resistit. Quotiens ab eo quo sensus supior terminat: iferior incipit: ac dei ceps: & q̄si p gradus idem dicēdi ordo seruat: eius est exēplū ex græco notissimo translatū. Nō. n. dixi: sed ne scripsi qdē legationē sed ne psuasi thebas. Itē calui nō ergo magis pecūla tū repetundaꝝ q̄ maiestatis: neq maiestatis magis q̄ plautiæ legis: neq plautiæ legis ma gis q̄ ābitus: neq ābitꝰ magis q̄ oium legū iu dicia pierit. Inuēit quoq apđ poetas, ut apđ Home. i sceptro: qđ ab ioue agamēnō dedu cit. & apđ Tragicū. Ioue pgnatus ē; ut phibēt Tātalus: ex tātalo ortus pelops: ex pelope āt satus: Atreus: qui nřm porro ppagat genus Rarus coloris huiꝰ i graui figura: in iudiciali & delibetatiuo gñe usus dēt eē ppea: q aptā artē: atq affectatā hēt. Qđ si utimur: in cōfir matiōe cōfutatiōe: & cōclusiōe utiur. Demō stratiuo gñi magis cōuēit: & mediocri atq at tēuatæ figuræ: qs lepor & urbāitas decet: p hœmio adhiberi nō nūq̄ pōt: Narratōi ñ pōt: cū breuitate cōtrarius sit. Quæ sliq̄ &c. exē plū h̄ i deliberatiuo gñe positū uideri pt: Cō sultaf. n. eiiciēdi ne sint e ciuitate factiosi ho mines ut

dici: sed & necessariis oibꝰ exheredatus ē. Premiū ali quod ex lite: aut iudicio cæpit: nō mō id nō fecit: sed ēt isup ipe grādi spōsiōe uīctus ē. Ergo si is rōibꝰ locu pletatus nō est: cur oēs uideris: aut iste domiat aurū aut ūde nō est licitū capit. Itē sæpe iudices aīaduerti multos aliq̄ ex hōestare: quā ne inimici qdem crimia ri possint sibi præsidiū peteř quorū nihil pōt aduersa rius faceř. Nā utrū ad patris eius uirtutē confugiet: at eū uos iurati capite dānastis: an ad suā antiq̄ reuer tet uitā alicubi honeste tractatā. Nā hic quidē ante oculos uestros qūo uixerit scitis oēs. An cognatos suos enumerabit: qbus uos cōueniat commoueri: at hi qdē nulli sūt: amicos proferret. At nemo est qui sibi nō putat turpe iustius amicū nomiari. Itē credo amicū quē inocētē putabas i iudiciū adduxisti: non nā idemnatū necasti. leges q̄ id facere prohibent ue ritus es: ad ne scriptas qdē iudicasti cū ipe te ueteris amicitiæ cōmoueret commotus es. At nihilominus sed ēt studiosus occidisti. Quid cū tibi pueri ad pedē uolutarent: misericordia cōmotus es: at eorū patrē crudelissime sepultura quoq phibuisti. Multū iest acrimōiæ & grauitatis i hac exornatiōe: ppterea qđ cū q̄situ ē quid oportat: subiicit id nō esse factū quar facillime fit; ut exaugeat idignitas negocii ex eodem geneř: ut ad nostrā quoq psonā referamꝰ subiectio nē sic facimus. Nā quid me faceř cōuenit: cū a tāta gallorū multitudine circūsederet: an dimicarē: at cū pua manu tū pdiremus: locū quoq inimicissimum habebamus neq erat quo uitā pducerē castra relin querē: at obsidebamur: uitā militū negligerē: at eos uidebar eā accepisse cōditionē: ut eos quoad possem icolumes priæ & parētibus cōseruarē: hostiū cōditio nē repudiarē: at salus antiqor ē militū quā ipedimē toꝝ. Eiusmodi cōsecunt idētidē subiectiones: ut ex oibus ostēdi uideat nihil potius q̄ qđ factū sit faciū dum fuisse.

¶ Gradatio.

g Radatio est: in q̄ nō ante ad cōsequēs uer bū descendit: quā ad supius cōsensū ē hoc mō. Nā q̄ reliqua spes libertatis māet: si il lis & qdlibet licet: & qđ licet pñt: & qđ pñt audēt: & qđ audent faciūt: qđ faciunt uobis molestū nō est.

miesut Catilina & cæteri cõiurati. Itẽ nõ sensi: hoc quoq exẽplũ in gñe deliberatiuo positũ credi põt uel magis in iudiciali hẽt.n.recusationẽ. Itẽ Africão. Hoc exẽplũ in Demõstratiuo gñe est. Itẽ ĩperiũ: & hoc in Demõstratiuo gñe ẽ. Spartiatæ. Lacedemõii duce lysãdro: atheniẽsibus uictis ĩperiũ ademere: & triginta illis ptores ĩposuere: q insolentes & crudelissimi tyrãni facti sũt: sed tã fœda seruitute oppsũ patriã Traiybulus ĩ libertatẽ uendicauit: uictis ad philen castellũ in attica munitissimũ tyrãnis quos dixi. Spartitæ supauere thebãos quãdo uicti paulo ante lacædemonii inuadẽtibus urbẽ suã noctis principio thebanis fortiter resistẽtibus sũt: & epaminonda thebanoꝝ duce letaliter uulnerato uictores fuerũt. Thebanos macedões uicerũt. Ab alexãdro Thebani uicti sunt: & grauissima q̃q supplicia mi serrimæ seruitutis expti: Thebis ipsis dirutis: agris inter uictores diuisis: captiuis sub corona uẽditis. Asiam bello subactã. Duce Alexãdro q asiã uniuersã macedonũ subiecit imperio. Habet in se: hic oñdit Ci. cui figuræ hæc cõueniat exornatio: nã cũ quẽdã in se leporẽ habeat: attẽuatæ & mediocri cõuenit figuræ.

Ita nõ sensi hoc & nõ suasi: neq; suasi: neq; ipse facere cœpi: & non pfeci: & nõ pbaui. Item africano uirtutẽ industria uirtus gloriã: gloria æmulos cõparauit. Item imperiũ græciæ fuit penes atheniẽses: atheniensiũ potiti sunt sparciatæ: sparciatas superauere thebãi: thebanos macedones uicerunt: q ad ĩperiũ greciæ breui tpe adiunxerũt Asiã bello subactã. Hẽt in sequendũ leporẽ superioris cuiusq crebro repetitio uerbi: quæ propria est huius exornatiõis.

¶Diffinitio.

Diffinitio est: quę rei alicuius pprias amplectit potestates breuiter & absolute hoc mõ. Maiestas reipu. est in qua continetur dignitas & amplitudo ciuitatis: Itẽ iniuriæ sunt quę aut pulsatiõe corpus: aut conuitio aures: aut aliq̃ turpitudine uitã cuiuspiam uiolant. Itẽ nõ ẽ istã diligentia: sed auaritia: eo qd diligẽtia ẽ accurata conseruatio suoꝝ. Auaritia: iniuria: appetitio alioꝝ. Itẽ nõ est ista fortitudo: sed temeritas: ppea quod fortitudo est contẽptio laboris & periculi cum ratione utilitatis & cõpẽsatione cõmodorum temeritas est considerata dolorum ppessione gladiatoria periculorum susceptio. Hęc igitur cõmoda putatur exornatio: quod oẽm rei cuiuspiã uim & potestatem ita dilucide pponit: & breuiter explica ut neq; pluribus uerbis oportuisse dici uideatur: neq; lucidius potuisse dici uideatur.

Diffinitio. Hæc exornatio ὅρος a græcis uocat̃ qua uis & pprietas rei alicuius oñditur. Dialectici breuem & circũscriptã explicationem rei uolunt esse quæ diffinitur. Ex qua ostenditur nihil superfluere: nihil deesse illi debere. Philosophi uero diffinitio ingunt est per quam aperitur: quid sit res: per genus scilicet & differentiã. Qualis sit ex causa scilicet efficiente formali & finali. Quemadmodum patribus suis constet: p diuisionem scilicet secundum quam officium a cicerone diffinitur in principio de officiis. Graui congruit figuræ: iudiciali generi semper confirmatiõi & cõfutationi. Maiestas: hæc diffinitio suas partes habet: Maiestas enim ex dignitate & amplitudine ciuitatis constat. Dignitas ad magistratus: ãplitudo ad imperium refertur: si contra magistratum fit aliquid dignitas impugnatur: si quis deficit a popu. ro. aut p dit rẽpubli. amplitudinem uiolat ciuitatis. Iniuriæ sunt: ex causa efficiente constat hæc diffinitio ostenditur enim quid iniuria faciat. Item non est ista diligentia. Hæc diffinitio ex eodem: & alio constat: qua utimur quotienscunq ex diffinitiõe alterius eius rei de qua loquimur: proprietatem patefacimus: ut si ostendere uelimus: quid diligentia sit: ex auaritiæ diffinitione. Ideo q diligentia: ex causa finali sumitur hæc diffinitio: finis enim auaritiæ & diligentiæ ostendit. Item non est ista fortitudo. Hæc diffinitio & ipsa ex eodem atq alio constat: sed a forma sumitur: Nam cum fortiter quispiam facit: sed sine ratione: formã suam habere definit fortitudo: & temeritas uocat̃. Hæc ideo commoda putatur exornatio: effectum nunc more suo exornationis ostendit.

Maiestas dignitas ãplitudo

¶Transitio.

Transitio uocatur: quę cũ ostẽdit breuiter quod dictum sit pponi. Item breuiter quod consequatur hoc modo. In patriã cuiusmodi fuerit habetis: nunc imparentes qualis extiterit considerate. Item mea in istũ beneficia cognoscitis: nũc q̃o iste mihi gratia retulerit accipite. Proficit hęc aliq̃tulum exornatio ad duas res: nã & qd dixerit cõmonet: & ad reliquũ comparat auditorem.

Transitio: μετάβασις a græcis appellatur: Recte autem Transitio a latinis dicitur: quoniam præteritorum admonens: etiam ad futura nos præparat. Hac in oĩ uti mur causarũ genere: in qualibet figura. Post exordium narrationẽ alibi nunq̃ in his ptibus. In confirmatione & cõfutatione frequẽter. In cõclusione nunq̃.

Mõ in patriam: exemplum est qd in demõstratiuo genere positum uideri potest: laudatur. n. aliquis: uel uituperatur & qualis in patriam fuerit oñsum cũ sit: Qualem se in parentes gesserit: ostẽditur. Itẽ mea &c. Aliud exemplum in eodem genere. Proficit. more suo effectum & utilitatẽ exprimit exornatiõis.

Orrectio. Hæc exornatio μετάνοια græce ἐπανόρθωσις appellatur cum uerbum quod præcessit alio adiecto corrigimus. In omni utimur figura: sed præcipue in graui. In omni genere sed iudiciali maxime. In oĩbus orationis partibus: sed in primis confirmatiõe & rephensione. Qd̓ si iste &c. in deliberatiuo genere positũ uideri exemplũ potest. Immo: innuisset simul atq; dixit rogasset innuisset subiũxit: quasi pœniteret eo uerbo usum eẽ. Quod maiorẽ q̃ necesse fuerat hře uehemẽtiã uideret: plus enim rogare est q̃ innuere: nã uerbis rogamus. Innuimus oculo aut solo faciei motu. Nam postq̃ isti uicerũt. Corrigit qd̓ pcessit. statim. n. subiũgit: imo uicti sũt in sulpiciũ dici hoc potuisset: Qui cũ sãnitibus dimicans uicit qdem. Sed tãta exercitus sui clade: ut non minus uictus q̃ uictor uisus sit: & nisi Tẽpanius fuisset: actũ penitus de ro. exercitu fuisset. Immo uicti: qm̃ uictores maiora pene clade q̃ uicti effecti sũt. Eã qũo: rõ est cur uictos potius quam uictores dixerit.

O uirtutis comes &c. Aliud exẽplũ. cũ in seques dixisset statim subdidit in sectaris. Cõmouetur: Quã uim habeat exornatio nũc oñdit. Dicit. n. auditoris aĩum ea cõmoueri: ex quo graui figuræ cõuenire cognoscit. Pronunciatiõe qua adiuuãda est. Nõ igit: obiectioni respondet q̃ fieri posset. Diceret. n. qspiã. Si uerbũ illud qd̓ subiicit uim maiorẽ hẽt: cur nõ statim priore loco ponit? qd hac opus correctiõe ẽ? Nõ inquit Ci. hoc facere utilius eẽt: qm̃ nõ eã uim hret q̃ in alterius uerbi cõpatione habere uf. Præserti cũ scribas. Qui ex tpe diceret: excusari fortasse posset: si uerbũ aliquod uehementius subiiceret: qd̓ repẽte occurreret: & correctiõe uteref: Scriptor uero nõ posset: is. n. cogitãdi spatiũ cũ habeat: relicto uocabulo deteriori: uti eo põt qd̓ aptius ẽ. Qd̓ si cõtinuo. Si statim inqt aptissimũ uerbũ posuisses: eius ui rei gra aĩaduersa nõ eẽt: q̃ ex cõpatiõe cognoscitur.

Ccupatio. Hæc exornatio παράληψις a græcis df. Cõgruit graui figuræ: tribus causaꝝ generibus: oĩbus partibus orationis excepta diuisione. Eius diffinitio a cã sumitur efficiẽte: nã ea qd efficiat demõstratur. Nã. De pueritia: posset in clodiũ hoc dcm̃ uideri: Quod dicit se nolle dicere: illud tamẽ dicit. Addixisti astrixisti: obligasti. Infrequentem: frequens dicitur miles q a signis non discedit. Cõtra qui signa relinqt infreques uocaf. Graui pœna affici solebat: & notæ subiacebat censoriæ: qui infrequens erat. satisfecisti iniuriarum pœnas dedisti: q Labeoni iniuriã feceras. Nõ dico: põt hoc in uerrem dictum uideri. Pecunias accepisti a sociis. Quibus a tuas crudelitate illi redimebant. Depeculatus es: uno uerbo multa cõplexius est: qd̓ tamen tantum regnis & ciuitatibus conuenit: Nam depeculari est rempublicã subtrahere. Furta: quæ clam fiũt. Rapinas: quæ apte adhibita ui cõmittũtur. Hæc igitur utilis ẽ exornatio: oñdit qua in re hæc exornatio utilis sit. Si aut rẽ. Quando aliquid in aduersarium dicere uolumus: qd̓ obfuturũ ei sit: & tamen ad nostrum non spectet officium: hac inquit occupatione uti possumus. Aut longũ ẽ: aut id de quo loq uolumus lõgũ est. Ignobile cognitu minime dignum. Planum fieri non põt: hoc est facile probari nõ põt. Reprahẽdi: si in eo ĩmoratus: diutius fueris ut confutari ab aduersario facile possit. Intendisse: auxisse. Redarguatur refellatur: quod non accidet si occupatione utemur: & Suspitionem dumtaxat fecisse contenti erimus.

Addico
Freq̃ns

Depeculor
Furtum
Rapina
differũt

Correctio.

Orrectio est: quæ tollit id qd̓ dictum est: & p eo id qd magis idoneum uidet rem põit hoc pacto: qd si iste suos hospites rogasset: immo uenisset: mõ hoc facile pfecti posset: itẽ namq; postq̃ isti uicerunt: atq; adeo uicti sunt eam quõ uictoriã appellem q̃ uictoribus plus calamitatis: q̃ boni dederit: O uirtutis cõis inuidia q̃ bonos insequeris plerunq;: atq; adeo i sectaris. Cõmouetur hoc genere animus auditoris: res. n. cõmuni uerbo elata tantũmodo dicta uidetur: ea post ipsius oratoris correctionẽ magis idõea fit pnunciatiõe: nõ igitur satis esset: dicet aliquis ab initio: pſertim cũ scribas ad optimũ: & electissimũ uerbũ deuenire est: cũ non ẽ satius: si cõmutatio uerbi id erit demonstratura huiusmodi rẽ eẽ: ut cũ eã cõi uerbo appellaris: leuius dixisse uidearis: cũ ad electius uerbũ accedas isigniorẽ rem facias: qd̓ si continuo uenisses ad id uerbũ: nec rei: nec uerbi gratia animaduersa esset.

Occupatio.

Ccupatio est: cũ dicimus nos pterire: aut nõ scire: aut nollẽ dicere id quod tũc maxime dicim9: hoc modo. Nã de pueritia qd tua: quã tu oium intẽperãtię addixisti diceremus: si hoc tẽpus idoneũ putarẽ. nunc cõsulto relinquo: & illud prætereo quod rei militaris te ifrequẽtẽ tradidisti. Deide qd̓ fecisti iniuriarũ satis labeõi: nihil ad hãc rẽ ptinere puto: hoꝝ nihil dico: reuertor ad illd de q° iudicatũ ẽ. Itẽ ñ dico te ab sociis pecũias accepisse: ñ sũ i eo occupat9: qd ciuitates: regna: domos oium dpeculat9es: furta: rapias oẽs tuas omitto. Hęc utilis ẽ exornatio: si aut rẽ ñ ptineat aliis oñdere: Occulte amõuisse pdest: aut lõgũ ẽ: aut ignobile: aut planũ nõ põt fieri: aut facile põt rephẽdi: aut utili9 sit occulte fecisse suspitõnẽ: q̃ hmõi intẽdisse orõnẽ: q̃ redarguatur.

Disiunctio. Hæc tres exornationes quæ secutur sub uno continentur gñe.i.sub Zeugma:q̃ figura ẽ unius uerbi conclusio diuersis clausulis cõiuncta:cum duo:aut plura ad unã partẽ orationis iungẽda referuntur. Tribus fit modis aut cũ pponitur uerbũ ad quod sequẽtes sensus referuntur:ut uicit pudorẽ libido:timorẽ audacia:rõnẽ amẽtia:& hæc a græcis προτοζευγμα appellaſ: Aut cũ in medio sensuum loco positum reperitur:ut troiugena interpres diuum:qui numina phœbi:qui tripodas clarii laurus:qui numina sentis:& uolucrũ linguas:& prepetis omnia pennæ: sentis tam primis q̃ ultimis iungiſ & ob id μεσοζευγμα nominatur:aut cũ uno uerbo sensus clauduſ &c.ut nihil ne te nocturnum præsidium palacii:nihil urbis uigiliæ nihil timor populi:nihil concursus bonorum omnium:nihil hic munitissimus senatus habẽdi locus nihil horũ ora uultusq; mouerunt:Vno uerbo cõclusit mouerũt. Indeq; ὑποζευγμα dicitur:sed disiunctio de qua agitur & a græcis Διαζευγμα uocaſ:aut utrũq; aut unũ quodq; eorũ q̃ dicimus certo concludit uerbo humili:hæ tres exornationes conueniunt figuræ pcipuæ exordio:& narrationi:sed imprimis cõiunctio:q̃ breuitati aptissima est. Certo mẽbro:quia unũ quodq; membrũ suũ habet uerbũ:ut in sequenti exemplo cognosciſ:qd in demonstratiuo genere est. Nihil numantinis. Ciuitas est hispaniæ numantia:in celtiberia ut Strabo ait hæc floro actore q̃tum carthaginis opibus inferior:tm̃ uirtute honore par fuit summũq;:si uires extimes hispaniæ decus qppe sine muro:sine turribus: modice in ædito tumulo apud flumẽ sira:quattuor milibus celtiberorũ quadraginta milium exercitum per ãnos.xiiii.sola substinuit nec substiuit mõ:sed sæuius aliquando perculit pudendisq; romanos fœderibus affecit:præssi deinde longa obsidione:& fame saguntini:cũ nec erumpere:nec manũ conserere liceret:se ipsos peremerũt:& nullũ de se hosti gaudium reliquerunt. De solo igiſ nomine quarto decimo anno post carthaginẽ delectum scipio Aemilianus triũphauit. Nihil corporis uires numantinis profuisse ait qm̃ q̃uis fortissimi:uicti tñ sunt. Nihil carthaginensibus sciẽtia rei militaris maxime pstiterunt carthaginẽses duces Annibal ut Mago:Anno. Nihil corinthiis. C. munius qui a deuicta Achaia Achaicus cognominatus est:corinthium pelopõnesi metropolim ex .S.C. diruit qa romanoꝝ legati illic uiolati fuerant:cũ aũt signis tabulisq; corinthio spoliasset totãq; repleſſet italiã domũ suã nihil cõtulit. Tradita calliditas:callidos legimus fuisse corinthios:quales oẽs ferme sunt græci:sed corinthiis nihil cõtra romanos innata calliditas psuit. Moꝝ & sermonis societas:quarũ reꝝ rõ hñi solet:nouimus itẽ facilius reconciliari qui hisdẽ sunt moribus & sermone:sed nihil fregellanos iuuerũt. Itẽ formæ:non tñ disiũctio fit:cũ plura membra suis uerbis cõcluduntur:sicut in supioribus apparet exẽplis:sed ẽt cũ una sola res p disiunctiuã pticulã duobꝰ uerbis exprimiſ. Hic:in hoc exemplo. In supiori:ut popu.ro.numantiam deleuit &c.

Numantia Celtiberia

❡Disiunctio.

Disiunctio est:cum eorum de quibus dicimus:aut utrunq;:aut unum quodq; certo concludiẽ uerbo:sic popu.roma. Numantiam deleuit:Carthaginem sustulit:Corinthum disiecit:Fregellas euertit:nihil numantinis uires corporis auxiliatæ sũt: nihil carthaginensibus scientia rei militaris adiumẽto fuit nihil corinthiis erudita calliditas præsidii tulit:nihil fregellanis morum & sermonis societas opitulata est:Item formæ dignitas:aut morbo deflorescit:aut uetustate extinguitur hic utrunq; & in superiore exemplo unam q̃q; rem certo uerbo cõcludi uidemus.

❡Coniunctio.

Coniunctio est:cum interpositione uerbi:& superiores partes orationis comprehenduntur:& inferiores res hoc modo formę dignitas:aut morbo deflorescit:aut uetustate.

❡Adiunctio.

Adiunctio est:cum uerbum quo res comprehenditur non interponimus.sed aut primum:aut postremum collocamus. Primum hoc pacto deflorescit formę dignitas aut morbo:aut uetustate. Postremo sic aut morbo:aut uetustate:formæ dignitas deflorescit ad uetustatem disiunctio ẽ apposita. Quare rarius utemur ea ne sacietatem pariat breuitatem parit coniunctio. Quare sępius adhibenda est:hęq; tres exornationes de simplici genere manant.

Coniunctio:μεσοζευγμα cũ uerbũ in me-
c dio priũ orõnis ponitur ut exẽplo patet.
a Disiũctio ὑποζευγμα uel προτοζευγμα
qm̃ aut in principio aut ĩ fine mẽbri uerbũ poniſ ad festiuitatem:nunc cui figuræ cõueniãt & cui orationis parti superiores exornationes innuitur ad festiuitatem ex quo apparet mediocri figuræ conuenire. Ne sacietatem pariat:quod in cibis quoq; acciditq̃uis suauibus si crebrius utamur:& in uoluptatibus:q̃s ut ait Iuuenalis cõmendat rarior usus ad breuitatẽ:ex quo innuitur narrationi congruere:cuius est præcipua uirtus breuitas. De simplici genere:eiusdẽ sunt gñis.

c Onduplicatio ἀναδίπλωσις uel ἐπαναλῆψις græce dicit. Quæ cũ rõne amplificationis & cõmiserationis idẽ uerbũ repetat: graui figuræ iudiciali generi: cõfirmationi cõfutationi & cõclusioni: in qbus loci cõmunes tractari solent cõuenire ostẽditur. Amplificationis: cum aduersarii crimen amplificamus: per locos cões: quibus qualitas facti augeri solet. Commiserationis: cũ auditoris animum traducere ad cõmiserationẽ tẽtamus. Tumultus. In aliquẽ hoc dr̃ q eas ferre uelit q̃s. C. Gracchus ferre tẽtauit: unus aũt uerbum in hoc exemplo iteratur ad maiorẽ uehementiam: & ad amplificationem ptinet. Item cõmotus. Hoc exemplum ad cõmiserationem spectat: põt ãt in Catilinam dictũ uideri. Vehementer: uis ostenditur exornationis. Et uulnus &c. Sic uerbum sæpius repetitum magis cõmouet: sicuti telũ maius efficit uulnus: sæpius in eandẽ corporis ptẽ cõlectũ.

I Nterpretatio ἑρμηνεία uel ἐξέφρασις uocatur a græcis. Differt a superiorẽ qm̃ illic idẽ uerbum iteratur: hic pro eo quod positũ est: aliud ponitur qd̃ idẽ ualet & q̃si illius ẽ expositio: Graui admiscet figuræ & mediocri: iudiciali generi hisdem ptibus orationis quibus conduplicatio. Rempu. exemplum ẽ in iudiciali genere: Accusatur quispiã q̃ rempu. funditus euerterit: bis idẽ in eo dr̃ diuersis uerbis. Idem est rẽp. euertere & ciuitatem funditus delecere. Item patrem. Aliud exemplũ in eodem genere. Necesse est: uis innuitur exornationis quæ priorum uerborum interpratatione animum commouet auditorum.

c Ommutatio. A græcis ἀντακλάσις uocatur. Quoniã cõtraria uerba contrariis refringunt. κλάω autem frãgo est: uel ἀντιμετάβολη noiatur. Est ãt huiusmodi una multorũ snĩa plus ualet: q̃ multe unius: Quia si multi sunt: q idẽ sentiãt plus ualere debet: q̃ si unus multa sentiat. Cũ nõ nihil habeat festiuitatis hæc exornatio: Mediocri & humili figuræ conuenit: Demõstratiuo generi pcipue rarissime narratiõi inseritur. Cõfirmationi & cõfutationi sæpissime. Esse oportet: exemplũ est in quo priori sententiæ posterior cõtraria est. Itẽ ea re: aliud exemplum. Plato in prima ætate studiosus admodũ poetice fuit. Statuit autẽ nihil uersibus scribere nisi aut equaret: aut anteiret homerũ. Sed neutrũ potuit. Verba mutãtur in hoc exẽplo: nõ solum sententia: nolo: uolo: non possum: possum. Item poema: hoc differt inter poema & picturam: q̃ poema loqtur ut ouidii: & aliorũ poetarũ pictura muta ẽ in utroq̃ fictio est: & horatius ait in arte poetica: q̃ q̃ in re diuersatur pictura poesis erit. Si stultus es. Qui stultus ẽ tacere solet: q a loq nescit: ñ tñ ois q tacet stultus est. Nõ põt &c. fatendũ est inquit cõmode fieri: cũ & snĩæ: & uerba cõmutantur. Plura subiecimus: docet cur multis exẽplis usus sit.

p Ermissio: ἐπιτροπή græce uocatur. Graui figuræ hæc exornatio conuenit & iudiciali generi pcipue. Conclusionis ãt pene ppria ẽ in qua commouere cõmiseratio nem studemus: adhibetur & confirmatiõi nõnunq̃.

❡Conduplicatio.

COnduplicatio est: cũ rõne amplificatiõis: aut cõmiserationis eiusdẽ unius: aut pluriũ uerborum iteratio hoc mõ: tumult9. C. Gracchi: tumultus domesticos & intestios cõparat: itẽ cõmotus non es: cum tibi pedes mater amplexaretur: non es cõmotus. Item nunc ẽt audes in horum conspectũ uenire pditor patriæ: pditor inq̃ patriæ uenire audes in hoꝝ conspectum. Vehementer auditorẽ cõmouet eiusdẽ reintegratio uerbi: & uulnus mai9 efficit in cõtrario causæ: qua si aliquod telum sæpius perueniat in eandem partem corporis.

❡Interpretatio

INterprætatio est: quæ nõ iterãs idem reintegrat uerbũ: sed id cõmutat quod positũ est alio uerbo quod idem ualeat hoc mõ. Rẽp. radicitus euertisti ciuitatẽ fũdit9 deiecisti: patrẽ nefarie uerberasti parẽti manus scelerate intulisti: necesse ẽ eius qui audit animum cõmoueri: cũ grauitas prioris dicti renouatur interprætatione uerborum.

❡Commutatio.

COmmutatio est: cum duæ sententiæ inter se discrepantes ex transitione ita efferuntur ut a priore posterior contraria priori proficiscatur: hoc modo esse oportet ut uiuas: non uiuere ut edas: item ea re poemata non facio: quia cuiusmodi uolo non possum: cuiusmodi possum nolo: item quæ de illo dicuntur dici non possunt: quæ dici possunt non dicuntur: item poema loquẽs pictura est tacitum poema debet esse: item si stultus es ea re taces: non tñ si taces ea re stultus es: nõ põt dici q̃ cõmode fiat cum contrariæ sentẽtiæ translatione quoq̃ uerba conuertantur plura subiecimus exẽpla: ut quoniam difficile est hoc genus exornationis inuentu dilucidum esse ut cum bene esset intellectum facilius in dicendo inueniretur

❡Permissio.

PErmissio est: cum ostendemus in dicendo nos aliq̃ rem totam tradere & concederem alicuius uoluntati sic

Quoniam omnibus reb9 ſurreptis ſolum mi hi ſupeſt animus & corpus: hæc ipſa de multis q̄ mihi ſola relicta ſunt uobis & ueſtre con dono ptāti. Vos me quo pacto uobis uidetur: utamini atq; abutamini: licebit impune in me quidlibet ſtatuite: dicite atq; obtēperabo: hoc genus tametſi alias quoq; nunquā tractādum eſt tamen ad miſericordiam commouendam uehementiſſime eſt accommodatum.

¶Dubitatio.

DVbitatio eſt: cum q̄rere uideaẗ orator utrū de duob9 potius: aut qd de pluribus potiſſimū dicat hoc mō. Obſuit eo tēpore plurimum reip. conſultum: ſiue ſtultitiam: ſiue malitiam dicere oportet: ſiue utrūq;. Itē tu iſtud auſus es dicer̄: homo omnium mortalium: quæro quo nā te digno moribus tuis appellem nomine.

¶Expeditio.

EXpeditio eſt: cum rōnibus cōpluribus enumeratis quibus aliqua res: aut fieri: aut nō fieri potuerit: certe tolluntur una reliq̄tur: quā nos intendimus hoc modo. Neceſſe eſt cū conſtet iſtū noſtrū fundū fuiſſe oſtendas te: aut uacuū poſſediſſe: aut uſu tuum feciſſe: aut emiſſe: aut hereditate tibi ueniſſe. Vacuū cū ego adeſſem poſſidere nō potuiſti: tū & iā nūc uſu feciſſe ñ potes. Emptio nulla pfertur: hereditate tibi me: uiuo mea pecunia uēire nō potuit. Relinq̄tur ergo: ut me ui de meo fundo deieceris: hęc exornatio plurimū iuuabit cōiecturales argumētationes: ſed non erit tanquā i plæriſq; ut cū uelim9 ea poſſimus uti: nam facere id nō poterimus: niſi nobis ipſa negocii natura dabit facultatem.

¶Diſſolutio.

DIſſolutio eſt: quæ coniunctionibus uerborum e medio ſublatis partibus ſeparatis effertur hoc modo gere morem parenti: pare cognatis obſequere amicis: obtempera legibus: item deſcende in integrā defenſionem noli quicq̄ recuſare: da ſeruos in quæſtiones: ſtude uerum inuenire hoc genus & acrimoniam habet: & uehementiſſimum ē: & ad breuitatem accommodatum.

Quoniam omnibus &c. uerba ſunt alicuius rei qui in cauſæ ſuæ potatione ſe iudicum pmittit poteſtati: potuit his uerbis cicero uti cū in exiliū mitteretur. Vtamini: recte. Abutamini: male. Hoc genus: p̄cipue concluſioni hāc exornationem cōuenire dicit: q̄uis aliis quoq; ptibus orōnis nōnunq̄ adiungatur.

Vbitatio ἀπορία græce dr̄. Fit duobus
d modis: aut cū q̄rit orator utrū potius de
duobus dicat: aut qd potiſſimū de pluribus: iudiciali & deliberatiuo gener̄ graui figuræ cōfirmationi: & cōfutatiōi cōuenit. Obſuit: exemplum ē in deliberatiuo genere: & ē de duobus dubitatio. Item: hic quærit quid potiſſimum dicat. Nam quo te: adeo ſceleſtus es; ut quo nomie debeas appellari non ſatis ſciam.

Xpeditio ἀποφάσις græce noiatur. Suf
e ficiēs priū enumeratio a dialecticis uoca
tur. Differt a ſubiectiōe: q illic multis ppoſitis oīa tolluntur: hic multis cōnumeratis cætera tolluntur: unū pbabile dumtaxat relinq̄t iudiciali generi: graui figuræ cōfirmatiōi & cōfutatiōi adhibetur. Neceſſe eſt: exemplū ē in cōiecturali cauſa in quo multis enumeratis cætera tolluntur: & unū tantū probabile relinquitur. Vacuum: a nemine poſſeſſum. Aut uſu. uſucapione & præſcriptione: quibus res a nobis uendicātur. Tuum ēt &c. Nā ſi ego poſſedi: tuū uſu facere nō potuiſti. Mea pecunia: fundū dixit; nūc pecuniā uocat: cuius noie nō ſignati tm̄ numi ſed oīs ſba apud maiores noſtros cōtinebatur. Vſucapio
Vt ergo dānādus es: qm̄ ui me de meo fundo eiecisti. Dici hæc a Lutio cecinna in ebutiū potuiſſent: a quo fundo eiectus fuit. Hæc exornatio: docet exornationis pprietatem. Non erit tanq̄ in pleriſq;: qa refelli plerunq; argumentatio facile pōt: cuius in expoſitione cū tes oēs collegiſſe nos oñderimus aliq̄ rē idoneā prætetimus ſicut li. ii. oſtenſum eſt. Pecunia

Iſſolutio: Διαλῦτον græci uocāt: differt
d ab articulo: illic. n. ſingula uerba interuallis diſtinguntur cæſa oratione: hic uero non uerba ſed ptes: & membra: ſeparim & ſine cōiunctionibus efferuntur. In omni utimur figura: i omni genere ſed iudiciali p̄cipue: oibus conuenit ptibus orationis ſed in primis narrationi. Gere morē: exemplū eſt i genere deliberatiuo. Suadetur. n. cuipiā ut hæc omnia faciat. Deſcēde: aliud exemplū & ipſum in deliberatiuo genere: ſuadetur. n. ei q crimīnis alicuius iſimulatur: ut nihil uereatur: ſed det ultro operā ut res quo mō geſta ſit pateant ut innocens eē ipſa cognoſcatur. Quāuis aduerſariorū etiā uerba poſſint eē qui dicant ſi innocēs es: ut dicis deſcēde &c. In integrā: quæſtionem; quæ libera tibi eſt anteq̄ damneris: qd erit; ſi te non defenderis. Integrum nobis dicit eē aliquid: quod liberū eſt: ut facere poſſimus: uel contra. Da ſeruos in q̄ſtionem: liberi hoies apud ueteres romanos ex lege torqueri nō poterant: ſerui p illis torquebātur: multi auctores: p̄cipue Val. Maximus. Quæſtionem: tormenta; quod ſequitur pro eo ponitur; quod præcedit: quæſtio enim præcedit tormenta: hoc eſt iterrogatio diligēs. Hoc genus: hinc apparet præcipue iudiciali generi conuenire. quæſtio

p Ræcisio. Alibi reticentiam hanc exornationem appellauit cicero. Celsus obticentiam: nōnulli interruptionē ἀποσιώπησις græce dr. Aliqd ostēdit affectus uel iræ: ut ait Quint. Sicut apud Vir. Quos ego: sed motos pstat cōponere fluctus uel solitudinis: & quasi religionis: ut An huius ille legis quā clodius a se inuētam gloriatur mentionem facere ausus eēt uiuo milone: non dicam consule: non audeo totum dicere. Vbi uerba decenter pudoris gratia subtrahuntur: ut nouimus & qui te trāsuersa tuentibus hirquis ἀποσιώπησιν non putat esse Quinti. cū illa quid taceat incertum sit: aut certe longiore sermōe explicari oporteat: in huiusmodi uero orationibus uerbum ēt manifestū desidere. Conuenit graui figuræ: iudiciali generi: rephensioni & cōfutatiōi pcipue pciditur. n. illic oratio ut maior in aduersarios inuidia excitetur. Reliquū: qd dicendū supest. Mihi &c. exemplū ē: & sensus: nolo tecū certare nā mihi ad dedecus accederet: me. n. populus ro. honore te dedecore affecit. Quod populus ro. me uoluit dicere sæpe ornauit: sed reticuit. Itē aliud exemplū in quo p iterruptionē crimina: aduersarii cogitāda aduersariis relinquū. Nō ausim dice: adeo turpe facinus est. Alienæ domui: insidiatus es: stuprū cōmisisti. Hic: uis exprimi coloris diserta expressa.

c Onclusio: ἐπίλογος græce uoca: in oī figura: in omni genere utimur ex ptibus orōnis: in cōfirmatiōe: & cōfutatiōe tm. Quod si danais: ē qui pbare niti mortē paridis cām extitisse: ut troia capere: & sic intendit: datū erat oraculū græcis sine philoctetæ sagittis capi troiā nō posse: sed sagittis illis paris occisus ē: actū aliud nihil ē: deinde cōcludit: si oraculū nō posse capi troiā sine philoctetæ sagittis respōderat: & sagittæ illæ: nihil aliud egerūt: q̄ φ paridē occiderūt: seqtur paridis morte captā esse troiā & eo uiuo capi nō potuisse: philoctetes aūt peantis filius fuit herculis comes: & sagittādi peritus ut Hōe. ait: hūc in oeta moriens hercules sagittaꝝ suaꝝ hæredē reliqt: q̄ hydræ lerneæ ueneno tinctæ erāt. iurare uero prius cōpulit ne cui corpis sui reliqas indicaret: cū āt respōsum esset græcis herculis sagittis ad troiæ expugnationē opus eē: & ubi nā hercules esset a philoctetæ q̄rere & mortuū esse confessus est: & pede locū sepulturæ percussit uerbis indicare uolens: pficiscendi deinde ad troianū bellū in pedē quo tumultū tetigerat: casu sagitta cecidit: & uulnus fecit: q°usq adeo putre factus pes est: ut ferre putorē græci nō possent: diu q dem p oraculi necessitate tolerarunt: in lemnū tandem insulā pductū reliqrunt sublatis herculis sagittis sanatū postea ferunt a machone: & podalyrio. Aesculapii filiis: in patriā redire cōtempsisse: in calabryā uenisse: atq illic petilliam paruā urbem ædificasse.

philoctetes

Petilla

❡Præcisio.

RÆcisio ē: cū dictis qbusdā reliquū qd cœptū ē dici relinqͣ ichoatū sic. Mihi tecū pcertatio nō ē. iō qd popul9 roman9: me nolo dicere: ne cui forte arrogās uideat. te āt sępe ignominia dignū putauit: item tu istud nūc audes dicere: q nup alienæ domui n̄ ausim dicere: ne cū te digna dixero me idignū qppiā dixisse uidear: hic atrocior tacita suspitio q̄ diserta explanatio facta ē.

❡Cōclusio.

c Onclusio ē: q̄ breui argumētatiōe ex his: q̄ ante dcā sūt: aut fcā cōficit: qd necessario cōseqtur hoc mō: qd si danais datū erat oraculū nō posse capi troiā sine philoctetę sagittis: hę āt nihil aliud fecerūt: nisi Alexādrū pcuteret: hūc extinguere id nimium fuit capi troiam ab paridem.

REstāt ēt decē exornatiōes uerborū: q̄s icirco nō uage dispsim9: sed a supiorib9 sepauim9: qd oēs i uno genere positæ sunt: nā eorū oium hoc proprium est: ut abusitata uerboꝝ ptāte recedat: atq; in aliā rōnem cū quadā uenustate oratio cōferatur.

❡Nominatio grauis.

DE qbus exornatiōibus noiatio ē pria q̄ nos admonet: ut cui rei nomē: aut non sit: aut satis idoneum non sit: eā noimet idoneo uerbo nominemus: aut imitationis: aut significatiōis causa. Imitationis hoc mō & maiores rudere uagire & murmura &

REstant: decem secuntur uerbi exornatiōes: quas ideo seorsum ab aliis collegisse: & uno in loco posuisse dicit cicero: quoniam sub uno sunt genere: translatione scilicet uel abusione: nam a proprio uocabulo in omnibus discedimus: & aliud non proprium pro eo ponimus: hoc autem tunc potissimum facimus; cum aut non placet: aut non inuenitur proprium. Vno genere translatione uel abusione. Potante: quæ est propria eius rei de qua loquimur. Cum quadam uenustate; ut congrua sit abusio & rei conueniens translatio: non dura omnino: aut aliena ut supra dictum est.

n Ominatio: ὀνοματοποιία græce uocatur: ea utimur: quando res incidit: quæ nomen proprium non habet: uel si hēt: nō satis idoneum uidetur esse cicero hanc exornationem bifariam diuidit: in imitationem: & significationem; Quintilianus ὀνοματοποιίαν fictionem dicit esse nominis: & a græcis inter maximas habitam uirtutis: nobis uero uix permitti. Aut imitatiōis cum illis utimur uerbis: q̄ πεποιημένα uocāt: q̄ ex uocib9 i usum receptis quocūq mō declinan: cū. s. de soni imitatiōe uoces fiunt: ut uagire: strabo ad cōfingēda cognata rebus noia græcos dicit ingeniosos esse. ubi docet qd barbarus sit: & unde dica. Rudere exēpla sunt imitationis: ē āt asinorū rudere; uagire ifantiū: mugire bouū: murmu/

rate fluuiorum:sibilare serpentum. Aut significandæ rei gratia cum uocabulo utimur translato:quo melius rem aliquam exprimemus:ut exemplo patet:fragor a fractarum rerum sonitu dicitur:hic pro strepitu:& tumultu accipitur:eo igitur cum utimur:significandæ rei causa utimur:ut nimirum exprimamus strepitum & tumultum. Hoc genere:raro utendum dicit hoc genus & ronem subiicit:quoniam fastidium affert auditoribus:si hoc colore orator crebro utatur. Commode suo loco.

p Ronominatio αντονομασίαν græci uocant:hæc epitheton quod nostri appositum nominant:pro noie proprio ponit:& poetis frequentissima est:oratoribus rarus eius est usus:nonnullis tamen. Nam ut Tididen & pelidem non dixerunt:ita impium & parricidam:euersorem quoque carthaginis & Numantiæ pro Scipione:& romanæ eloquentiæ principem pro Cice. posuerunt. Conuenit hæc exornatio tribus figuris:sed precipue grauitribus generibus:sed precipue iudiciali:ex partibus orationis confirmationi & confutationi. Cognomine:ut si Africanum dicas pro scipione. Id quod suo &c. pot quidem suo noie appellari sed tantam uehementiam non habet. Vt siquis exemplum est: Pronominatio inquit erit: siquis gracchos significare uolens Africani nepotes dicat:filii. n. fuerunt Corneliæ Scipionis Africani prioris filiæ. In tri. quem piam plebis dicta uidentur hæc uerba:is arguitur: quod plebem sicut gracchi fecerunt non defenderet. Videte nunc in qt. Aliud exemplum in quo pro noie proprio quod non placet illud ponitur quod placet:ut si quis de aduersario cum quo litigat:uidete dicat iudices quemadmodum iste plagiosippus me tractauit. Notum significare uolens & quasi beluam. Nam plagiosippus equus est nothus materno uel paterno genere ignobilis:obliquus natus: Nam πλάγιος obliquum ἵππος equum significat:& Virg. de equis ait regis latini supposita de matre nothos. Dicitur autem nothus non legitimus latini rei nomen non habent:auctor Quinti. Hoc pacto:uim ostendit exornationis per quam dicit laudari uel uituperari quempiam posse:a rebus animi:corporis & externis ut de plagiosippo:nam ad extraneam rem pertinet: uidelicet ad genus. Sicuti cognomen:etiam si cognomen non sit:ut plagiosippus:impius parricida:sacrilegus: hæc. n. oia antonomasiam faciunt. Si a proprio nomine diuisa fuerint.

sibilare appellauerunt significandæ rei causa: sic postquam iste in rem p. fecit impetum: fragor ciuitatis in primis est auditus:hoc genere raro est utendum: ne noui uerbi assiduitas odium pariat: sed si commode quis ea utatur:& raro non modo non offendet nouitate etiam exornabit orationem.

¶Pronominatio.

PRonominatio:quæ est sicuti cognomine quodam extraneo demonstrat id: quod suo noie non possunt appellari. Vt siquis dum loquitur de gracchis:at non aphricani nepotes inquit:istiusmodi fuerunt. Item si quid de aduersario dicat. Videte nunc inquit iudices: quemadmodum Plagiosippus iste tractarit:hoc pacto non inornate poterimus: & in laudando:& in lædendo in corpore:aut animo:aut extraneis rebus dicere:sicuti cognomen quod pro certo nomine colocemus.

¶Denominatio.

DEnoiatio est:quæ a propinquis & finitimis rebus trahit orationem:qua possit itelligi res: quæ non suo uocabulo sit appellata. Ista aut ab inuentore conficitur:ut de tarpeio loquens eum capitolium noiet. Aut ab inuento ut si quis pro libero uinum pro cerere frugem appellet. Aut ab instrumento dnm: ut siquis macedonas appellarit hoc modo non tamen cito sarissæ græcia potitæ sunt: aut idem gallos significans dicat: nec tamen facile ex italia armatura transalpinam depulsa est. Aut id quod fit ab eo: quod facit ut siquis cum bello

d Enominatio μετωνυμίαν græci uocant: Translationi subiicere uidetur Quinti. denominatio appellatur:quæ de propinquo noie sumitur: sicuti foderet calcaribus armos. i. ilia. Item & nunc ille paris:hoc est æneas. Magis poetis quam oratoribus concessa est. Qua in oi utimur figura: in oi genere:in oi parte orationis. Multis fit modis:quos Ci. exequitur. Propinquis. etiam si eædem non sint:ut paris pro ænea. Finitimis:coniunctis & quæ eædem sunt:ut siquis puppim pro naui. Mucronem pro gladio:tectum pro domo ponat. Non suo:non proprio & quo naturaliter significatur. Ab inuentore:cum inuentor ponitur pro re inuenta: aut contra. Vt si quis &c. exemplum est. Tarpeius mons a uirgine uestali tarpeia dictus est:quæ ibi a sabinis necata fuit antea Saturnius est uocatus:sed cum fundamenta ædis iouis illic effoderentur:humanum caput inuentum est:quod inuenit nomen monti dedit:& capitolium appellauit. Siquis ergo Tarpeius significare uolens capitolium dicat:ab inuentore denominationem faciet. Pro baccho uinum. fabulæ dicunt. Bacchum uini usum prebuisse mortalibus:& uites plantare docuisse. Vbi autem cæli qualitas & natura uites ferre non concedebat. Zythum potionis genus:quæ ex ordeo fit: sicuti ægyptiis ostendisse. Vnde ait columella:ut pelusiaci proritet pocula Zythi poetæ Bacchum pro uino ponunt frequentissime:uinum pro Baccho positum. ego non comperi. Pro cerere frugem. Ceres frumenta inuenit:cum antea glandibus uescerentur:eadem molere:& conficere in attica:italia:& Sicilia docuit: prima etiam leges dedit:ob id dea iudicata. Plinius. Ceres pro frugibus:& contra a poetis ponitur. Ab instrumento. Cum instrumentum pro persona ponitur:ut siquis Sarissam quæ hasta est macedonica:ut ait Marcellus:pro ipsis ponat macedonibus. Græcia:quam Philippo & Alexandro ducibus domuerunt. Armatura transalpina. i. galli qui transalpes incolunt:sunt. n. & eis alpes:propria habebant arma galli:quibus ipsi itali non utebantur. Aut id:quod fit: cum res effecta pro efficiente ponitur:& dicitur mars istud te facere coegit. i. bellum. Nam Mars auctor est belli.

Plagiosippus

tarpeius

Zythum

Sarissa

Aut si qui &c. aut cum contra is: qui facit: per id significatur: quod fit: efficiens per effectum: ut si quis artem desidiosam dicat quod desidios facit. Ab eo quod continet: ut si Italiam pro italis: græciam pro græcis ponas: ut exemplo patet. Ab eo quod continetur: ut si quis per aurum diuitias intelligat. Horum omnium. difficilius inquit esse præcipere de his denominationibus: quoniam eas inuenire: quoniam tum apud oratores: tum apud poetas in frequenti usu sunt.

Ircuitio. περίφρασις græce dicitur: qua utimur: cum id quod uno aut paucioribus certe uerbis dici potest: pluribus dicimus. Alii circuitū uocant loquendi: alii circumlocutionem. Necessitatem nonnunq̄ habet: quotiens dictu desormia operit: ut Salustius. At reliqua sunt intima naturæ. Sed ornatus causa frequentissime fieri solet a poetis ut a Virgilio. Tēpus erat quo prima quies mortalibus ægris incipit: & dono diuum gratissima serpit. Apud oratores semper est astrictior. Cum in uitium cadit perissologia appellatur. Conuenit graui & mediocri figuræ: generi demonstratiuo præcipue. In quo maior ornandæ orationis cura simul & licentia est: q̄ fere tantum delectare orator q̄rit. Scipionis prudētia. Dici simpliciter poterat: Scipio carthaginem cæpit: sed circumlocutus est ut ornatior esset oratio: & sonantior ad auditorum aures perueniret.

T Ransgressio: ὑπέρβατον græci uocant. Non immerito: ut ait Quintilianus hæc exornatio inter uirtutes habetur: quoniam frequentissime aspera & dura & dissoluta oratio fit: si ad necessitatem ordinis sui uerba redigantur: & ut quodq̄ oritur ita proximis etiā si uinciri non potest alligetur: adhibetur omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis excepta narratione: cum sit dilucidati cōtraria. Pietate pro uestra: anastrophe est: præpositio enim post ponitur quæ præponi debet: & pro uestra pietate dici. Peruersione. Cum oratio peruertitur: & quæ p̄cedere debent postponuntur: ut pietate pro uestra. Traiectione: cum quod poni in medio debet: ī fine collocatur: ut instabilis in istum plurimū fortuna ualuit. Nam dici debuit instabilis fortūa. Omnes &c. & hic Traiectio est. Nam omnes facultates. Huiusmodi &c. prodesse continuationibus hanc dicit digressionem: si tamen obscuritatem non pariat: Continuatio autem qua utimur in tribus coloribus densam & continentem uerborum exigit frequentationem: & pari fere quæ in ea sunt membra numero: syllabarum constant. In quēdam numerum: in pedibus structā & clausā orationē qualis poetarū ē. Perfecte. Si nihil desit. Perpolitissime: ornatissime.

Vperlatio. Quam alii superiectiōem uocant: ὑπερβολή a græcis dicit: augēdo aut minuēdo fit. Quintiliāus hyperbolē inq̄t: q̄uis oīs ultra fidē sit nō tñ ultra modum eē debere: nec alia uia magis in cacozeliam iri quæ est per affectationem decoris corrupta sentētia cum in eo ipso dedecoretur oratio: quo eam uoluit auctor ornare. Graui figuræ præcipue & iudiciali generi conuenit superlatio: nonnunq̄ & demōstratiuo & deliberatiuo adhibet. Cū alicuius turpitudo p similitudinē uel translationē maxime auget: ex ptibus orationis cōfirmationi & confutationi in primis cōgruit. Superans ueritatem: ut Geminiq̄ minātur.

uelit ońdere aliqd quēpiam facile dicat: mars istud necessario te facere coegit: aut si qd facit. Ab eo quod fit: ut cum desidiosam artem dicemus: quia desidiosos facit: & frigus pigrum quia pigros facit: ab eo quod continet id quod cōtinetur: hoc modo denominabitur. Armis Italia non potest uinci: nec Græcia disciplinis nam hic pro grecis: & italis: quę continent notata sunt. Ab eo quod contineatur id quod cōtinet: ut si quis aurum: uel argētum: aut ebur nominet: cum diuitias uelit nominare: harum omnium denominationum magis in pręcipiēdo diuisio: q̄ inquirendo difficilis inuentio est: ideo quod plena consuetudo est: non modo poetarum: & oratorum: sed etiam quotidiani sermonis huiusmodi denominationum.

¶Circuitio.

C Ircuitio est: oratio rem simplicē assumptam circumscribens elocutione hoc pacto: Scipionis p̄uidentia Carthaginis opes fregit: nam hic nisi ornandi ratio q̄dam eēt habita. Scipio potuit & carthago simpliciter appellari.

¶Transgressio.

T Ransgressio ęst: q̄ uerborū perturbat ordinē traiectione: aut peruersiōe: peruersiōe si hoc uobis arbitror: deos īmortales dedisse pietate pro uestra. Traiectione hoc modo: instabilis in istū plurimū fortuna ualuit oēs inuidiosæ eripuit tibi bene uiuendi casus facultates huiusmōi traiectio q̄ rem non reddit obscurā multum p̄derit ad cōtinuationes de q̄bus ante dictū ē in q̄bus oportet uerba sint ad poeticū quendā extructa numerū: aut p̄fecte & p̄politissime possint eē absolute.

¶Superlatio.

S Vperlatio ē orō supans ueritatem

In cœlum

alicuius augendi minuendiue cauſa: hæc ſumitur ſeparatum aut cum comparatione. Separatim ſic: quod ſi concordiam retinebitis in ciuitate imperii magnitudinem ſolis ortu atq; occaſu metiemur: cũ comparatione aut a ſimilitudine: aut a pręſentia ſuperlatio ſumit̃. A ſimilitudine ſic corpore niueũ candorem aſpectu igneũ ardorem aſſequebatur. A pręſtãtia hoc modo: cuius ore melle dulcior ſermo profluebat: ex eodẽ genere hęc eſt: tãt9 erat in armis ſplẽdor: ut ſolis fulgor obſcurior uideret̃.

Intellectus.

INtellectus ẽ: cum res tota parua de parte cognoſcitur: aut de toto pars: de parte totum ſic intelligitur: non ille te nuptiales tibiæ eius matrimonii commouebant: nam hic omnis ſanctimonia nuptiarum uno ſigno tibiarum intelligitur: de toto pars: ut ſi quis ei ueſtitum: aut ornatum ſumptuoſum oſtẽdet: dicat: oſtẽtas mihi diuitias: & locupleteſ copiaſ iactas. Ab uno plura: hoc mõ. Pœno fuit hiſpanus: auxilio fuit imanis ille trãſalpinus: in Italia queq; ſenſit non nemo togatus. Idẽ unũ a pluribus ſic itelligit̃: atrox calamitas pectora mœrore pulſabat: Itaq; anhelãs eximis pulmõib9 ꝓ cura ſpũs ducebat̃:

In cœlum ſcopuli. Hæc ſumitur &c. Multis modis ſuperlatio fit. Cum res augetur: ut ait Quintilianus: cum plus facto dicitur: ut uomens fruſtis eſculentis gremium ſuum: & omne tribunal impleuit: aut cum res per ſimilitudinem attollitur: ut credas in mare reuulſas cycladas: aut per comparatiõem: ut fulminis ocior alis: aut quaſi per ſigna quædam: ut illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas. Creſcit aliquando ſuperlatio: & aliam addit: ut illa Ciceronis in Antonium: quæ charybdis tam uorax: charybdim dico: quæ ſi fuit animal unum fuit: oceanus medius fidius uix uideret tot res: tam diſſiparas diſtantibus in locis poſitas: tam cito abſorbere potuiſſe. Totidem minuendi genera ſunt. Cicero tribus fieri modis hyperbolem dicit: ſeparatim hoc eſt ſine cõparatione: cum comparatione per ſimilitudinem & cum eadem per præſentiam. Quod ſi &c. exemplũ eſt hyperboles quæ ſeparatim fit. In deliberatiuo genere eſt: quia ſuadetur cõcordiam retinendam in ciuitate quod ſi fiat: ab ortu ſolis ad occaſum populus romanus imperium prolaturus ſit. Corpore &c. exẽplum eſt comparationis per ſimilitudinẽ. In helenam dici hæc uerba potuiſſent: & in quãuis pulcherrimam: quæ corpore nimium candorẽ: aſpectu oculorum ignis ſpendorem præ ſe ferre uideretur: talis fuit illa uirgilii de Rheſi equis hyperbole: qui candore niues anteirent: curſibus auras. Cuius ore. hyperbole eſt per comparationem a præſtantia nihil enim eſt melle dulcius: & dicitur hominis oratiõem melle eſſe dulciorem: de neſtore hoc ait Homerus. του καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Tantus erat: & hoc exemplum ex eodem genere eſt: aliquis de inſtructo exercitu & ad pugnã parato loquens: tantum inquit eſſe armorum ſplendorem: ut ſolis fulgor obſcurior uideretur: ſolet autem ſplendor alio ſplendore obiecto non nihil hebetari. — Hypbole tribus fit mõis

INtellectio. συνεκδοχὴν græci nominãt: & eſt dictio plus minuſue pronuntians: magiſq̃ ſignificans: hac enim in contextu ſermonis quod tacetur accipimus: & uerbum ex uerbo ĩtelligimus. Inter uitia eclipſis uocatur. Quintilianus ſynecdochen magis ſiguram q̃ tropum ſibi uideri ait: & neſcire ſe an oratori conueniat niſi in argumentando: cum rei ſignum eſt: ut aſpice aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci: ex quo apparet noctem appropinquare: cum pars pro toto: aut contra totum pro parte ponit̃: conuenit tribus figuris: tribus generibus: ſed præcipue demonſtratiuo: omnibus partibus orationis excepta diuiſione. Non ille te &c. hic de parua parte totum cognoſcitur: nam tibiæ quæ ſunt pars minima apparatus nuptiarum: pro omni ponuntur apparatu: & in nuptiis & in funeribus tibiis maiores noſtri utebantur: ad quas etiam ſaltabant. Horatius in arte poetica. Tibia non ut nunc aurichalco iũcta: tubæq; æmula: ſed tenuis ſimplexq; foramine paruo aſpirare & adeſſe choris erat utilis. Dicunt̃ in adulterũ hæc uerba a quo uiolatus alicuius ſit lectus: & eſt in genere iudiciali exemplum & in repræhenſione. Hic: in hoc exemplo. Omnis ſanctimonia: ſanctum eſt matrimonium: quod etiam maiores noſtri inuiolatum eſſe uoluerunt. Quippe qui alienorum lectorum ſubſeſſoribus grauiſſimas ſtatuerunt pœnas. Oſtendis mihi &c. In genere demõſtratiuo eſt hoc exẽplum: in eum enim dicit̃: qui haberi diues uolebat: & id ſumptuoſo cultu & precioſis ueſtibus intelligi: ſiqs iuirdioſe dicat: diuitias mihi oſtendis: hoc eſt ueſtem: a toto pars intelligit̃. Ab uno plura: eſt item ſynecdoche ſi numerus ponat̃ ſingularis: & multitudo intelligat̃: ut pœno hiſpanus fuit auxilio: hoc eſt hiſpani auxilio pœnis fuerũt. Quod frequentiſſime Liuius facit. Ille tranſalpinus: ideſt galli trãſalpini crudeles in romanos fuerũt: quos multis & magnis cladibus affecerunt: ne ad Alliam fluuium: & qñ urbem inuaſerunt: & oĩa præter capitolium incẽderunt. Togatus: pro togati. Togam romanis oĩbus cõis ueſtis fuit Vir. Romanos dominos rerũ gentẽq; togatam. A pluribus unum exẽplum ẽ: cum ꝑ plura unum ſignificat̃: ut ſi de hoĩe uno ſermo ſit: qui magno dolore crucietur: & pectora ac pulmones dicamus: quod ſæpiſſime faciunt poetæ: oratores rariſſime.

Nam in superioribus, ideo inquit numerum singularem pro plurali poni: ut festiuus sermo fit: & contra pluralem pro singulari: ut grauitas insit orationi: ex quo manifeste apparet tribus figuris cōuenire: quarum humilem & mediocrem festiuitas: sublimem grauitas decet.

Abusio καταχρισισ graece dicitur. Differt a translatione. Quoniam abusio est ubi nomen non defuit. Translatio: ubi aliud fuit. Differt item a pronominatione: & denominatiōe parum illa extraneo nomine id demonstrat quod suo nomine appellari non potest. Hæc a rebus finitimis: & propinquis trahit orationem: qua possit intelligi res: quæ non suo uocabulo sit appellata, cum hæc: ut ait Quintilianus: habentibus nomen suum accōmodet: qa in pximo ē: hac utimur in omni genere: in omni figura: in omni parte oratiōis. Vires hois breues sūt: breues abusiue dictū ē: paruæ. n. dici debuit.

Paruus
Breuis

Parua statua, cum breuis dici debeat est contrariū superiori. Longum consilium. Cum magnum dicendum sit. Magna. cū longam uocare conueniat.

Pauco, cum breui dicendum fuerit. Nam hic. in his omnibus exēplis. Finitima. Vicina significatione. lōgus magnus, breuis paucus, similia qdem sunt significatione dissimilia tamen re.

Translatio. Hæc exornatio μεταφορα græce uocatur. Quæ ut ait Quintilianus: cum ita est nobis ab ipsa concessa natura ut indocti quoq ac nō sententes ea frequenter utantur: Tum ita iocunda: atq nitida ut in oratione q̄libet clara proprio tamen lumine eluceat. Neq enim uulgaris esse: neq humilis: neq insuauis modo recte ascita: poterit. Copiam quoq auget sermonis permittendo mutuari quod non habet: qd q est difficillimum præstat: ut nulli rei nomen deesse uideat. Necessitatis, emphaseos: decoris, & obscœnitatis uitandæ gratia fieri dicit Quintilianus. cicero uero etiam aliis causis: est autem Metaphora similitudo breuior: a qua eo differt q illa cōparatur rei: quam uolumus exprimere: Hæc pro ipsa re dicitur: comparatio est cum dico fecisse quid hoiem ut Leonem Translatio cum dico de homine leonem. Distat item ab abusione quoniam illa uocabulum qd̄ habet largitur: hæc quia non habet proprium: alieno utitur. Vt patricida dicitur: qui fratrem aut sororem occidit: cum ille proprie patricida sit: qui patrē occidit. Vis præterea translationis omnis maxime quadruplex uidetur: aut. n. ab aiali ad aiale fit. Vt Tiphin aurigam celleres fecere cariæ: ab agitatore ad gubernatorem trāstulit. Item tondētes cāpum iate candore niuali: & magna cōtorsit equum ui. Ab animali ad animale sic. Ad pcul excelso miratus uertice montis, pro cacumine nunc uerticem dixit qui aialium est tm̄. Item fertur in abruptum magno mōs improbus actu. Ab aiali ad inanimaie: ut si tm̄ pectore robur cōcipis: a ligno ad hominem transtulit. Ab inanimali ad inanimale: ut pelagus tenuere rates. Nam rates aiam non habent: neq pelages. Item sequitur cumulo præruptus aquæ mons. Metaphoræ item quædam sunt cōes: ut Tiphin aurigam celeres fecere carinæ: qa quemadmodum in naui auriga dici potest: ita in cursu gubernator: ut cumq gubernator contorsit equos: hic gubernatorem pro auriga posuit. Quædam non cōmunes: quæ a græcis ανακολουθα nominantur: ut cum uertice montis non enim potest inuicem dici cacumen hominis: sicut dixit uerticem montis. Donatus dicit esse metaphoras alias reciprocas ut altum mare: & profundū cœlum: possumus enim conuertere altum cœlum: profundum mare. Herbæ florent: iuuenes pubent: possumus & hic conuertere: herbæ pubent. iuuenes florent: alias partis unius: ut segetes fluctuant: uites germinant. Adhibetur translatio omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis excepta diuisione. Quod propter similitudinem &c. uerbum transferendum est: ut ait Quintilianus: ex eo loco in quo primum erat: in eum locum cui aut proprium deest: aut translatum proprio melius est: quod si ualde simile non fuerit: transferri non debent: ne sit dura & aliena translatio quod uitium fugiendum esse superius admonuit. Rei ante oculos ponendæ. Significationis & emphaseos. Hic Italiam. exemplum est in quo a re animata translatio fit: a dormiēte scilicet ad regionem: expergisci enim proprie est dormientis: expergefecit ergo quasi dormientem a somno excitauit: est hic & denominatio. Nam per Italiam itali accipiuntur. Recens aduentus. translatio est hic a re inanimi ad inanimam: ab aqua ad ciuitatem. Nam ut aqua ignem extinguit: sic exercitus delet ciuitatem.

Metaphora

Patricida

Obscœnitatis.

nam in superioribus plures hispāi: & galli: & togati: & hic unum pectus: & unus: pulmo i telligitur: & erit ille diminutus numerus festiuitatis adiunctus grauitatis gratia.

Abusio.

Abusio est: quæ uerbo simili: & propinquo pro certo: & proprio abutitur hoc modo: uires hominis breues sunt: aut parua statura: aut longum in homine consilium: aut oratio magna: aut uti pauco sermone: nam hic facile est intellectu finitima uerba rerum dissimilium ratione abusionis ē traducta.

Translatio.

Translatio est: cum uerbum in quādā rem transfert ex alia re: qd̄ pp similitudinē recte uī posse trāsferri. ea igit sumit rei añ oculos ponēdę cā sic. Hic Italiā tumult9 expgefecit terror subito. Breuitatis cā sic recēs aduētus exercit9 subito ciuitatē extinxit

Obſcœnitatis.cum aliqd dicēdum accidit:qđ per ſe minus honeſtum ſit:ut hoc faciunt nimio ne luxu obtuſior riſus ſit genitali aruo & ſulcos oblimet inertes.qdam matrem alicuius adulteram eſſe oſtēdere uult:& nuptias pro adulterio ponit dicens.Non miꝶ ſi tam improbus hic ē:nam mater eius quotidianis nuptiis delectatur.i.quotidiano adulterio & eſt a re inanimi ad inanimam tranſlatio. Nullus meror a re animata ad animatam facta eſt hæc tranſlatio:a famelico ad crudelem. Magno &c.a re inanimi ad aiatam tranſlatio eſt,uidelicet a uento cuius eſt ſpirare ad hoiem. Aſpirauit.fauit.Vir.primo aſpirat fortuna labori. Aliqñ &c.a re inanimi ad inanimam ſit hæc trāſlatio.ab herbis uel arboribus ad ciuitatem.Nam herbaꝝ & arboꝝ eſt arere & uireſcere. Tranſlationem.admonet cuiuſmodi debeat eſſe tranſlatio:& uerecunde eā utēdum dicit.Cauendum aīt ne aut humilis nimium ſit:aut deformis.ut illa caſtratā morte africāi rēpublicam aut nimium maior aut minor aut diſſimilis. qbus de uitiis cicero alibi & quintilianus multa ſcripſerūt. Delectu.electiōe. Temere.ſtulte. Cupide affectate.

obſcœnitatis uitādæ cauſa ſic cuius mater quotidianis nuptiis delectatur. Augendi cauſa:ſic nullius urbis calamitas iſtius explere inimicitias & nefariam crudelitatem ſaturare potuit: Minuendi cauſa:ſic magno ſe prædicat auxilio fuiſſe:quia paululū in rebus facillimis aſpirauit. Ornandi cauſa:ſic aliquando populi romani uires quæ militia nocentem exaruerant uirtute optimatum reuireſcent. Tranſlationē dicūt pudentem eſſe oportere. At cum ratio ne in conſimilem rem tranſeat ne ſine delectu temerē & cupide uideatē i diſſimilē trāſcurriſſe.

¶Permutatio.

PErmutatio eſt oratio aliud uerbis:aliud ſnīa demonſtrans: ea diuiditur i tres partes:ſimilitudinem:argumentum & contrarium. Per ſimilitudinem ſumitē cum tranſlationes una: aut plures frequenter ponuntur a ſimili oratione ductæ ſic:nam cū canes funguntur officiis luporum:cuinam p̄ſidio pecuaria credemus? Per argumentum tractatur: cum a perſona : aut a loco:aut a re aliqua ſimilitudo augendi:aut minuendi cauſa ducitur:ut ſi quis druſum gracchum numitorem obſoletum dicat. Ex contrario ducitur ſic:ut ſi quis hominem prodigum: & luxurioſum illudens parcum : & diligentem appellet. Et in hoc poſtremo:quod ex contrario ſumitē: & illo primo:quod a ſimilitudine ducitē per tranſlationem:argumēto poterimus uti p

P Ermutatio αλλιγοριά græce dicitur:inuerſionem interpretatus eſt quītilianus: idem ait orationem uſum huius exornationis frequēter habere: ſed raro totius. plerūq; a poetis pmiſceri totā. cicero ī tres diuidit partes.permutatio uocatur:qm̄ aliud uerbis: aliud ſenſu oſtendit. Vſus eius eſt in omni figura:ſed præcipue in graui:in omni genere:ſed præcipue iudiciali.ex partibus orationis in confirmatione & confutatione potiſſimum. Omnis autem allegoria tranſlatio eſt,ſed non conuertitur.cum in tranſlatione raro contingat:aliud uerbis dicere:aliud re ſignificare pmiſcetur tamen allegoriæ ſimilitudo & tranſlatio & eſt ſpecioſiſſimum orationis genus auctor quītilianus. A ſimile ratione.hoc eſt a ſimilitudine. Nam cum canes.exemplum eſt in deliberatiuo genere poſitum.conſultatur enim cui reſpu.cōmittenda ſit:p canes cuſtodes:& gubernatores ciuitatis intelligit q abutunē officio: & lupi hoc eſt prædatores & hoſtes fiunt.hoc.n.ītelligimus per lupos p ipſa pecuaria ciues accipimus:& eſt ſenſus ſi ipſi nocent cuſtodes & ſpoliant:atq; hoſtes fiunt:cui ciuitatem præſidio cōmittemus. Pecuaria loca ſunt in qbus pecora concludunē uel ēt paſcunē. Plynius de aſinis loquēs:nec niſi aſſuetos potant fontes q ſunt in pecuariis:p ipſis ponunē pecoribus: Vir. Mitte in uenerē pecuaria primus. Idē ſunt & pecua. Per argumentum. ideo fieri p argumentum allegoria dicit quoniā alicuius perſonæ loci:aut rei arguitur & pbatur qualitas ſimilitudine ab alia perſona:loco:re ducta:augēdi uel minuendi qualitatem perſonæ loci rei cā. Vt ſi qs Druſum &c.exemplū eſt allegoriæ quæ ſit per argumentum:augendi cā.Si quis in. L. Druſum dicēs qui Tr. pl.cū iudicia ad equeſtrem ordinem tranſlata eſſent cām ſenatus ſuſcepit & ut maioribus uiribus ſuſceptam tuereē:ſpe ciuitatis romāæ ſocios & italicos populos ſollicitauit iiſq; adiuuantibus per uim legibus agrariis frumētariiſq; latis legē quoq; iudicialem tulit:ut æqua parte iudicia penes ſenatū & equeſtrē ordinem eēnt:ſiquis ergo in Liuiū dicens:eum gracchum appellaret:& en gracchū diceret:qui uexare rēpub. ſtudet:augendi cā faceret:& oſtendendi peiorem graccho eſſe:qui ante rempub.labefactare eadem uia ſtuduerat. Numitorem obſoletis:exemplum eſt allegoriæ:quæ ſit p argumētum minuendi cā:ut ſi quis in uilem ſordidum:& ignobilem hoiem dicēs:numitorem appellaret:quē nobiliſſimū:& ex æneæ genere conſtat fuiſſe. Vtiē hmōi allegoria Saluſtius in ciceronem dicens iſte romulus arpinas: hoc eſt iſte cicero uilis nouus:& ignobilis. Vt ſi qs hoiem pdigum:exemplum eſt allegoriæ quæ ſit p contrariū:ut ſi quis hominem prodigum parcum appellet:qđ cicero in Antonium facit: quem ſæpe frugi nominat: cum luxurioſum:& incontinentem conſtet fuiſſe. In hoc poſtremo:dicit argumentum inſeri poſſe duobus allegoriæ generibus: & illi quod per contrarium ſit: & illi quod a ſimilitudine per tranſlationem ducitur.

Allegoria

Pecuaria

Quid agit. In hoc exemplo argumentum est: quoniam a persona similitudo ducitur. dici possunt hæc uerba in aliquem superbum: insolentem: iracundum: qualem agamemnonem constat fuisse. Qui apud Homerum ab Achille sic incessitur. οἰνοβαρὲς κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο. Si uero crudelis est potius atreus. Si inquit in quem dicimus crudelis fuerit: atreum dicemus: quem fuisse crudelissimum legimus. Nam Thyesti fratri filium epulandum apposuit: quod scelus refugisse sol dicitur. Ex contrario. per argumentum. s. Aeneam. quem pientissimum fuisse omnes poetæ scribunt: sed Virgi. in primis. Hippolytum. cuius castitas & continentia celebratur. Hæc sunt fere.

Transitione utitur.

d Istributio. Hactenus de uerborum præcepit exornationibus: nunc ad eas accedit quæ a græcis τῆς διανοίας dicuntur: id est mentis uel sensus uel sententiarum: quarum: ut ait Quintilianus: utilitas cum magna: tum multiplex in nullo nō orationis opere uel clarissime lucet: sed idem auctor nequaquam dicit eas esse tam multo quam sunt a multis cōstitutæ. Distributio διαίρεσις græce uocatur: per hanc quæ cuique congrua sunt negocia: illi tribuuntur: ita tamen ut plures res: aut personæ cum certis: & propriis negociis in una eademque sint particula orationis: sicut exemplis patet. Conuenit graui figuræ. iudiciali generi potissimum narratiōi: & cōfurationi. Qui uestrum. exemplum est iudiciali genere: & in conclusione: quæ auditores instigandi causa per amplificationem fit: ex locis cōmunibus. ostenditur autem: res de quibus reus criminatur ad omnes pertinere: quod est atrocissimum. Qui uestrum. Hic patet quomodo suum cuique tribuitur negocium. Nam qui diligit senatum: oppugnatorem senatus oderint necesse est. Potuissent hæc contra Catilinam: aut Antonium dici. Petulantissime insolentissime. Petulantia lasciuiam quādam libidinem atque iniuriam tum in dictis: tum in factis significat. Cicero in Salustium. Desine bonos petulantissima insectari lingua. Idem Bibulam petulantissimis uerbis lædis. Qui equæstrem &c. Aliis personis suum attribuit negocium. equitibus. s. ex quo ordine is erat in quem dicitur. Qui parentes. reliquis urbis partibus suum nunc assignatur officium. Istius: qui impius in parentes fuit. Item. aliud exemplum: & ipsum in iudiciali genere: hoc quæstori iudicii quid agere debeat præscribitur per inductionem quandam: nā multi enumerantur prius: & quod eorum sit officiū ostenditur. quæstorum alii fuerunt ærarii qui urbanæ pecuniæ curam agebant: alii exigendis uectigalibus prouincias sortiebantur: nonnulli epistolis in senatu legendis occupabantur. Quidam maleficia perquirebant: ab exercendis quæstionibus quæstores dicti ut Varroni placet. is ad quem sermo est quæstor erat iudicii. Cumque testes in causa auditurus esset: eius qui defendi uidetur: sic admonetur. Senatus est officium. Romulus in duas partes ciuitatem diuisit: seniores & iuniores: ut illi consilio: hi uiribus rempub. iuuarent: Unde Ouidius in fastis ait. Hæc dare consilium: pugnare parator illa est: Hæc aetas bellum suadeat: illa gerat. Magistratus &c. ad magistratum spectat senatus exequi uoluntatem. Populi est &c. & quia dixerat magistratus senatui parere debere populi officium dicit esse res optimas & idoneos eligere: qui magistratus gerant. Accusatoris. hoc ideo ad quæstorem dicitur ut diligentia utatur: & neque ab accusatore: neque a defensore circumueniri se permittat. In ferre. congerere. Diluere. refellere. Testis est dicere. officium describitur testis. Audierit. ab aliis. Quare. Sermonem ad. L. cassium conuertit. Is summæ uir Seueritatis quotiens quæstor iudicii alicuius erat: in quo de cæde hominis quæreretur: sua

Petulantia

Quæstores

similitudinē sic: quid ait hic rex. Atque agamēnō noster siue ut crudelitas est atreus potius: Ex contrario: si quempiam: qui patrem uerberauerit: æneam uocemus: intemperantem & adulterum. Hyppolitum nominemus. Hæc sunt quæ dicenda uidebātur: & uerborum exornationibus nunc res ipsa monet: ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus.

Distributio.

Distributio est: cum in plures res: aut personas negocia certa quædam dispartiuntur: hoc mō: Qui uestrum iudices nomē senatus diligit: hunc oderit necesse est. petulātissime. n. semper iste oppugnauit senatum: qui equæstrem locum splendidissimum cupit esse in ciuitate. is oportet istum maximas pœnas dedisse uelit: ne iste sua turpitudine ordini honestissimo maculę: atque dedecori sit: qui parentes habetis ostēdite istius supplicio nobis homines impios non placere: quibus liberi sunt statuite exemplum: quāta pœnæ in ciuitate sint hominibus huiusmodi comparatę. Item senatus officium est consilio ciuitatem iuuare: Magistratus officium est: opere: & diligentia consequi uoluntatem senatus: populi officium est: res optimas: & homines idoneos maxime suis sententiis diligere: & probare. Accusatoris officium est: inferre crimina. Defensoris: diluere & propulsare: Testis est: dicere quæ sciat: aut audierit. Quæstoris est: unumquemque horum in officio suo continere: quare. L. Crassi

debat iudicibus:ut quæreret:cui bono fuiſſe perire hoiem. Auctor Aſconius pædianus. cicero in orone pro Milone. Itaq͡ illud caſſianum iudicium in his perſonis ualeat:cui fuerit bono. Argumentari. Simpliciter de poni. ut Quintilianus ait teſtimonia debent:ne is qui argumentatur accuſator eſſe:non teſtis uideaf. Hæc eſt. Vim oſtendit exornationis.

l Icentia. hanc exornationem græci παρρησίαν uocát:quæ & ſi nihil minus figuratum eſt q̄ uera liber/tas:qm̄ tñ frequenter ſub hac facie latet adulatio:ut Quītilianus ait: p figura habef. Cicero cum p Ligario dicit. ſuſcepto bello Cæſar geſto iam ēt ex parte magna: nulla ui coactus conſilio: ac uoluntate mea ad ea arma profectus ſum quæ erant contra te ſumpta: nō ſolū ad uti/litaté ligarii reſpicit:ſed magis laudare uicto ris clementiam non pōt. graui congruit figu/ræ. Iudiciali generi:cōfirmationi: & confuta/tioni præcipue: & qm̄ libere loqmur ad eos: quos uereri debemus. Licentia nominaf:ſub qua niſi aliqua latuerit adulatio. oīno figura nō erit. Vereri. in honore habere ut ſiquis in ſenatu loquaf. Metuere ut parentem re/gem. Pro iure noſtro. ut nobis placet quaſi id facere ius nobis ſit. Ii diligunt apud quos loqmur:ut ſi de filio apud parētem:uel apud ſeruum de domino. Miramini. Hoc exem/plum in demonſtratiuo genere eſſe uidetur: populus. n. romanus repræhēditur:& iure ab omnibus deſeri dicitur:quoniam ſuos ipe de ſenſores ſemper deſeruerit. Iſtam rem. uos defendere. Quos habueritis defenſores. ut ſp. melium: Tiberium &. C. gracchos: Liuiū Druſum: Apuleium ſaturninū. Qui omnes φ plebem defendere:& eius augere commo/da ſtuduerunt:a ſenatoribus occiſi ſunt. Ini micos eorum. Ser. Halam. Scipionem naſicā. opimium. Item nam quid &c. aliud exem/plum in iudiciali genere poſitum:iudices eni ut forti animo reum condēnent:& nihil om/nino uereantur:hortari uidetur qui dicit. ar/guit autem φ primis ſuffragiis damnare mi/nime auſi ſunt. Hac uti oratione. T. Manlii capitolini accuſator potuiſſet:qui defenſo & ſeruato capitolio cum in ſuſpitionem ueniſ/ſet affectati regni:accuſatus ē:ſed lachrymás & ſeruatum a ſe capitolium populo oſtendēs reſq͡ a ſe geſtat pro ſalute omnium comme morans: ita populum commouit: ut ferre in eius damnationem ſuffragia primo non po/tuerit:Ductus deīde iterum in iudicium: ſed in eum locum unde aſpici capitolium nō po/terat:dānatus eſt. Ampliaueritis. In diminu tione & in aliis maioribus iudiciis non ſingu li iudices ſententiam dicebant: ſed uniuerſi conſtituebāt nam in ciſtam tabulas conicie bant:inſulas litteris aut abſolutionis: aut dā nationis:cum de alicuius capite agebatur:cū uero res ambigua erat ſcribebant. N. &. L. q bus litteris ſignicabant non liq̄re: & hæ litte ræ ampliationis appellabanf & ampliare eſt differre iudicium. Liuius libro quarto de po ſthumia ampliatā deinde abſolutā ampliaue ritis ergo diſtuleritis:nūq̄ nō liq̄ret res. Aptiſſime. cū ea q̄ priuati hois nō ſunt:efficeret. Cōtra. rōnes & te ſtes. Prīo cætu. qm̄ ī unū prius cōueniſtis. Dū eā uitaſtis uituperationem ne capitolii defenſorem pderetis.

Amplia/re

ſi in cauſis teſtem: præterq̄ qđ ſciat: aut audierit ar/gumentari:& coniectura proſequi patiaris eius accu ſatoris cum iure teſtimonii commiſcebis: teſtis ípro bi cupiditatem confirmabis: reo duplicem defenſio nem parabis. Eſt hæc exornatio copioſa: comprehē/dit. n. breui multa: ſuum cuiq͡ tribuēs officium & ſe parat & res diuidit plures.

¶ Licentia.

LIcētia eſt: cum apud eos: quos aut ue reri: aut metuere debemus: tamen ali quid pro iure noſtro dicimus: qđ eos minime offendat: aut quos hi diligūt cum in aliquo errato uere reprehendi poſſe uideantur: hoc modo Miramini quirites: qđ ab omnibus ueſtræ ratiōes deſerātur: quod cauſam ueſtram nemo ſuſcipiat: quod ſe nemo ueſtri defen/ſorem profiteatur: Id tribuite ueſtræ culpæ: deſinite iſtud mirari. quid. n. ē? quare non omnis iſtam rem fugere: ac uitare debeat. Recordamini quos habue/ritis defenſores: ſtudia eorum uobis ante oculos pro ponite: Deinde omnium exitus cōſiderate: Tum uo bis ueniat in mentem: ut uere dicam: negligentia ue ſtra: ſiue ignauia potius: illos omnes ante oculos ue ſtros trucidatos eſſe: inimicos eorum ueſtris ſuffra/giis in ampliſſimum locum perueniſſe. Item nam quid fuit iudices? quare in ſententiis ferendis dubi/taueritis: aut iſtum hominem nefarium ampliaue/ritis: non apertiſſime res erant criminí datæ? non omnes hæ teſtibus comprobatæ? non contra tenui ter & nugatoriæ reſponſum? Hic uos ueriti eſtis: ſi primo eū cœtu condēnaſſeris: ne crudeles exiſtima remini: dū eam uitaſtis uituparationē: q̄ longe a uobis aberat: Eā inueniſtis: ut timidi: atq͡ ignaui putaremi ni: maxias: & priuatas: & publicas calamitates acce piſtis. Quū ēt minores īpēdere uideantur: ſedetis: &

Oscitatio

Obscitamini. sine cura estis. & nihil puidetis. Oscitatio ut Donatus ait. est al ociū & securitas ab ore ducēdo qd freqnter sōnulēti facere solēt. Terētius spetantes iā amoto metu i tēr oscitātes opprimi. eiusmodi licētia nunc quo pacto leniri hæc licētia possit: nos docet: si nimiū hre aspitatis uidebit: & ne auditores offendat: forte uerebimur. nā multas subiungēdas eē dicit mitigatiōes & exēplo ostendit.
Hic uirtutē &c. dixerat supius hoc uos ueri ti estis: &c. q uerba aspetitatē non modicā in se hēbant. Nūc uirtutē nostram q̄ro inqt &c. gbus uerbis magis laudari iudices non pñt. ex quo sigd indignati erāt: mitigant & ab errore in quē inciderāt: cōdēnare ueriti: remouentur. Altera mitigatio. Altera. licētia.
Hæc res. ondit q̄tum utilitatis hæc hēat exornatio: si modeste ea utamur. efficit. n. ut q audiūt: a culpa absint: si moniti id agāt: qd nō egerūt: & nos bōi uiri: & iustitiæ amatores uideamur. In loco. Si sit oportūe. Amici ipsoꝝ: cū eoꝝ errores libere: ut amicos facere decet: reprehendamus. Assertores. uēdicatores: & amatores nā asserere uendicare ē: ut asserere i libertatē uel seruitutē. Est aūt qdā. Aliud dicit eē licentiæ genus callidissimū in quo mitigatiōe opus non est: cū ita rephendimus quēadmodum itelligimus eos: qui audiunt: uelle rephendi. Videmur. n. reprahendere: & maxie laudamus. Hac licentia uti assentatores solēt. Asturiore. qm̄ rephēdere nos fingētes: nō mediocriter laudamus. Nimiū quirites. exēpliū ē eius licētiæ: qua ita obiurgamus eos: q audiūt: quēadmodum se cupiunt obiurgari: populus romanus alicui regi: aut populo facile crediderat: a quo deceptus ē. Sicuti a Iugurtha: qd scribit Salustius & ppea nunc repræhēdit: ꝙ nimium simplex aīo sit: & mansuetus: sed esse simplici animo: & mansueto uirtus est: non uitium: & laus nō uituperatio. Mihi cū isto. exēplum est licentiæ: cum dicimus nos timere in quā partem accepturi auditores sint: qd tamen oēs facile audituros scimus. excusat se aliqs iudicibus ꝙ cum eo habuerit amicitiam: qui ipsos iudices oppugnabat: & p eas factum dicit: ut illi postea inimicus fieret hoc est quod facile scit oēs audituros: & tamen timere simulat se in quā partem accepturi sint. Ergo hæc exornatio: concludit & ambas licētiæ spēs de quibus dixit: breuissime repetit.

d Iminutio λιτοτης græce uocat: qua utimur cum arrogantiæ uitādæ causa plus dicimus & minus significamus. Adhibetur omnibus generibus: Mediocri duntaxat figuræ narrationi: confirmationi: repræhensioni. Natura. ut robur: ingenium. Fortuna. ut diuitias dignitates. Industria. ut sciētia alicuius rei. Nam pro meo &c. exemplum est quod sci.

oscitamini. Nocte lucem luce noctē expectatis. Aliquid quottidie acerbi: atqꝫ incōmodi nunciat: Et cū: cuius opa hæc uobis accidunt. Vos remoramini diutius: & alitis: atqꝫ reipublicæ perniciē retinetis: quo ad potestis: in ciuitate. Eiusmodi licentia si nimium uidebit acrimoniæ habere: multis mitigationibus lenient: nam continuo aliquid huiusmodi licebit iferre. Hic ego uirtutē uestrā quæro: sapientiā desidero: Veterē cōsuetudinem equiro: ut qd erit cōmotum licentia: mitiget id laude: ut Altera res ab iracūdia: & molestia remoueat: Altera res ab errato deterreat. Hæc res: sicut in amicitia: ita i dicendo si loco fit maxime facit: ut & illi: q audient a culpa absint: & nos q dicius aici eoꝝ: & ueritatis eē uideāur: Est āt quodā genus licentiæ dicēdo: qd astuta cōparatione cōparat: cū aut ita obiurgamus eos: qui audiunt: quō ipsi se cupiunt obiurgari: aut id qd facimus facile oēs auditores: dicimus nos timere quō accipiant: sed tū ueritate cōmoueri: ut nihil secius dicamus. Hoꝝ amboꝝ generū exēpla dicem9. Prioris hmōi: Nimium Quirites aīs estis simplicibus: & māsuetis: nimium creditis unicuiqꝫ: existimatis unūquēqꝫ eniti: ut perficiat: q̄ uobis pollicitus sit: Erratis: & frustra falsa sæpe iādiu detinemini stultitia ura: qa qd erat in ura ptāte ab aliis petere: q̄ ipsi sumere maluistis. Posterioris licētiæ hoc erit exēplū: Mihi iudices fuit amicitia cū isto: sed ista amicitia: tametsi uereor quō accepturi sitis: tū dicam. uos me priuastis: qd ita: ut qa ut uobis cēm pbatus eū: q uos oppugnabat: inimicū q̄ amicū hre malui. Ergo hæc exornatio cui licentiæ nomē est: sicuti demōstrabimus duplici rōne tractabit: Acrimonia: quæ si nimium fuerit aspera: mitigabit laude: Et a similitune: de qua supius diximus: q̄ nō indiget mitigatiōis: ppea quod imitat licentiam: & sua sponte ad aīum auditoris se accōmodat.

Diminutio.

Diminutio ē: cum aliqd esse in nobis: aut i his: quos defendimus: aut natura: aut fortuna: aut idustria dicemus egregium qd ne qua significet arrogans ostētatio: diminuit: & attenuat oratione: hoc mō nam hoc p meo iure iudices dico: me labore: & industria curasse: ut disciplinā militarem nō in postremis tenerem. Hic si qs dixisset: ut optime tenerē: tametsi uere dixisset: tamen arrogāt uisus esset: nūc & ad inuidiam uitandam: & ad laudem cōparādam satis dictū est.

Item

Item igitur utrum auaritiæ causa: aut egestatis acces
sit ad maleficium. Auaritię at largissim9 fuit in ami
cos: quod signum liberalitatis est: qua cõtraria aua-
ritię est. Egestatis: at huic qdẽ pater: nolo nimiũ dice
re: nõ tenuissimũ patrimoniũ reliqt. Hic quoq; uita
tũ est: ne magnum: aut maximum diceretur: hoc igi
tur in nostris: aut eorũ quos defendemus egregiis cõ
modis ꝓferundis obseruabim9: nam & eiusmodi res
& inuidiam contrahunt in uita: & odium in orõne si
cõsiderate tractes. Quare quemadmodum rõne in
uiuẽdo fugitur iuidia sic in dicẽdo cõsilio uitat̃ odiũ.

¶Descriptio.

d Escriptio noiatur: q̃ reꝝ cõseq̃ntiũ cõtiet p-
spicuã: & dilucidã cũ grauitate expositõnẽ
hoc mõ: q̃ si istũ iudices urĩs snĩis liberaueritis: stati
sicut e cauea leo missus: aut aliq̃ teterria belua soluta
ex catẽis uolutabit: & uagabit̃ i foro acuẽs mltos dẽ
tes: i cuiusq; fortũas: i oẽs aĩcos: atq; inimicos notos:
atq; ignotos icursãs: alioꝝ famã depeculãs: alioꝝ ca
put oppugnãs: alioꝝ domũ ac oẽm familiã pfrigẽs
rẽp. fundit9 labefactãs. Quare iudices eiicere eũ de ci
uitate liberate oẽs formidie. Vobis dẽiq; ipis cõsuli-
te. Nã si istũ ĩpunitũ dimiseritis: i uosmetipos (mi-
hi credite) ferã & truculẽtã bestiã iudices ĩmiseritis.
Itẽ si de h iudices grauẽ snĩam tuleritis. Vno iudicio
simul multos uigilaueritis. Grãdis natu parẽs: cui9
spes senectutis oĩs i hui9 adolescẽtia posita ẽ: q̃re ue
lit i uita mãcre ñ hẽbit: filii pui priuati prĩs auxilio lu
dibrio & dspectui pr̃nis inimicis erũt oppositi. To-
ta dom9 hui9 idigna cõcidet calãitate: Inimici stati
sãguiolẽta palma crudelissima uictoria potiti isulta-
bũt: i hoꝝ miserias & supbir̃ simul & uerbis iuehũt̃:
Itẽ nã nẽinẽ urm̃ fugit q̃rites capta urbe q̃ miserię cõ
seq soleãt: arma q cõtra tulerũt: stati crudelissime tru
cidãt̃: cęteri q pñt p ętatẽ & uires laborẽ ferr̃: rapiũt̃
i seruitutẽ: q ñ pñt uita priuãt̃: uno dẽiq; atq; eodem
tpe dom9 hostili flagrabit ĩcẽdio, & quos natura: aut
uolũtas necessitudie. bñiuolẽtia cõiũxit distrahẽt̃: p
ti liberi e grẽiis pentũ diripiũt̃: pti i sinu iugulãt̃: p
ti añ ędes cõstuprãt̃. Nẽo iudices est: q possit satis rẽ
cõseq uerbis. Nec referre orõne magnitudinẽ calãita
tis. Hoc gñe exornatiõis uel ĩdignatio uel misericor
dia põt cõmoueri: cũ res cõseq̃ntes cõphẽsæ uniuersæ
pspicua breuiter exprimunt̃ orõne. ¶Diuisio.

d Iuisio est. quę rem se mouens a re utran-
q; absoluit ratione subiecta: hoc modo.

pioni conuenisset: cum consultabatur quis in
africam mittendus esset: modeste enim sic lo
cutus esset: si mitti ipse optasset. Item utrũ.
aliud exemplum in iudiciali genere: is defen-
ditur: qui auaritiæ causa furtum fecisse accu-
sabatur: & neq; auaritiæ: neq; egestatis causa
fecisse ostenditur. Nam huiusmodi res: egre
gia commoda. Quare quemadmodum in-
quit in uiuendo uitatur inuidia: sic & in dicẽ
do. Vitatur autem in uiuendo inuidia: si mo-
derate diues suis utatur diuitiis. Consilio:
cõsulte. Nam si immodeste loquamur: de no
stris bonis tam & si uera dicamus: inuidiam cõ
trahimus. Turpe enim est aliquid de se ip-
so prædicare.

d Escriptio. Hæc exornatio ὑποτύ-
πωσισ a græcis uocatur: per quã
non solũ quæ futura imaginamur
ut ait Cicero: sed etiam quæ facta
sunt: aut fiunt: ut Quintiliano placet. Habet
aliquid manifestum non enim narrari res: sed
argui uidetur! Descriptio uocatur: quoniam
indignitas rei futura describitur: & aut miseri
cordia per commemorationem calamitatis
rei: aut indignatio per exaggerationem crimi
nis mouetur. Conuenit iudiciali generi præ-
cipue: graui figuræ confutationi repræhen-
sioni: & conclusioni. Consequentium: quas
consecuturas dicimus. Quod si istum: exem
plum est per exaggerationẽ: quo iudices mo
uentur ne reum absoluant: quoniam in om-
nes ueluti leo emissus e cauea impetum factu
rus sit: qui enim uincti in carcere detinentur:
soluti multo fieri sæuiores soleat in. T. Man
lium capitolinum dici hæc potuissent: cauea
locus est ubi aues: uel feræ cõcluduntur. De
peculatus, dilacerans. Nam si istum. Aliud
exemplum per metum iniectiõem. Sæpe au
tem iudicibus ut quintilianus ait: metus inici
endum est. Item nam si de hoc &c. exemplũ
est per commiserationem. Sæpe huiusmodi
exornatione utitur cic. ut in oratione pro. L
flacco: pro Milone: pro fonteio ubi quæ futu
ra multorum sint incõmoda si damnatus re-
us fuerit sic describitur: ut quasi depicta ocu
lis subiiciantur. Item nam neminem: aliud
exemplum est quo res depingitur: quemad-
modum fieri consueuit. Est autem per exag-
gerationem criminis: hæc in catilinam: & reli
quos dici coniuratos potuissent: qui si nefaria
implessent consilia: hæc secuta esset urbis ca
lamitas. Syllanus apud Salustium hac utitur
exornatione. Hoc genere: uis exprimitur ex-
ornationis

D Iuisio. Διαλύσις a græcis nomina
tur: cõstat duabus pribus: ab utra-
q; concludit complexionem alibi
uocat Cicero: alibi duplicem con-
clusionem conuenit tribus figuris tribus ge-
neribus: confirmationi & confutationi.

Cur ego:exemplũ est quo ostenditur nihil amico admonitionem profuturã esse:& ab ea abstinere satius esse: Hoc mõ:aut amicus tuus quẽ mouere ols ꝓbus est aut improbus:si improbus nõ est:cur qcq̃ abiicias:parui.n. faciet:si uero probus est:nõ meretur rephensionẽ in argumentationibus hac utimur exornatione:ut li.ii. dictũ est. Quid ego nunc aliud exemplũ:quo quispiã merita sua nõ esse cõmemoranda ostendit:aut.n. ingt merita mea meminiſtis:aut non si meminiſtis cõmemorans uos obtundam:si non meminiſtis:nihil eorũ proficiam cõ memoratione. Quãdo re nihil ꝓfeci. Itẽ duæ res &c.exemplũ ẽ in iudiciali genere positũ oñdit aũt eũ q acca satur inopia & auaritia ad maleficiũ esse com pulsum. Inter hãc &c.qm̃ hæc exornatio & tertia orõnis ps eiusdẽ sũt nominis:ne ea res cuiq̃ dubitationem faciat quid inter se diffe rant ostendit

FRequentatio. Hæc exornatio συναθροισμός græce dicitur:frequẽtatio a nostris uocat̃: qm̃ multa ꝑ eam q̃ ꝑ totam orationẽ sparsa fuerant:colligius:& breuiter coaceruata in uno loco dicimus. Cõuenit omnibus figuris:sed præcipue graui:conuenit omnibus generib9: sed in primis iudiciali:& cõiecturali materiæ: In confirmatione & repræhensione nonnunq̃ & in conclusione tractatur:sed dispari ratione:nam illic augendi criminis causa:hic uero admonendi in confirmatione prætera & repræhensione omnia argumenta quæ in tota fuerant oratione: breuiter in uno loco colliguntur:in conclusione ea tantum: quæ ualidissima sunt. A quo tandem. Post confirmationem & confutationem hæc dicta intelligimus:nam per epilogum omnia diffuse prius tractata in unum locum coguntur. Quod criminis augendi cã sit:clodius sic inuadi potuisset. Suæ pudicitiæ:qm̃ seipsum prostrauit corruptoribus:aut filias uel sorores uiolauit:sicut clodius qui nõ pluris fecit tris sorores:q̃ bonã deã. Insidiator alienæ. Sicuti rũc cũ domũ cæsaris pontificis maximi: ubi bõæ deæ sacra celebrabant̃ sub mulieris habitu ingressus est: ut pompeiã cæsaris uxorem uiolaret. Cupid9:auarus. Hæc oĩa q̃ breuiter obiiciunt̃ lõnga orõne in aduersariũ dicta prius ĩtelligimus q̃ nunc repetunt̃. Eiusdẽ generis. Dicit oratorẽ sæpe in cõiecturalibus causis ea uti freq̃ntationes: ut eas res q̃ separatim infirmæ erãt:colligat in unũ locũ:qđ cum fit non dubia res q̃ de agitur: sed certa & manifesta uĩ. Nolite igitur iudices:exemplũ est quo rationes ille colliguntur:quæ separatim erãnt: infirmæ cõiunctæ uero cãm nostrã nõ mediocriter adiuuant:in eũ hæc dicunt̃ a quo hominẽ occisum cõiecturis ꝓbamus. Si modũ:cã duplex est:impulsiua & rõcinatiua. Hæc tõnẽ habet consequẽdi commodi uel euitandi incommodi. Vita turpissima:coniectura ex attributo personæ quod est uita omnia scelera commisisse creditur qui male uiuere consueuit. Animus auarus:causa impulsiua & coniectura ab affectu:nã auaritia est affectus animi hominem ad maleficium impellens. Fortunæ familia res argumentũ a fortuna: fecit quoniam pauper ditari autem inde sperabat.

Cur ego nunc tibi obiiciã quicq̃: si probus es: nõ meruisti: si improbus non cõmoueris. Item quid nunc ego de meis propriis meritis prædicẽ: si meminiſtis obtundã si obliti estis cum rem nihil egerim: quid ẽ ꝙ uerbis proficer̃ possim: Item duę res sunt quę possunt hoies ad turpe compendium cõmouere: inopia atq3 auaritiam. Te auarum in fraterna diuisione cognouimus ino pem: atq3 gentem nunc uidem9: qui potest igitur ostẽdere maleficii non fuisse inter hãc diuisionem: & illam: q̃ de partibus orationis: tertia est de qua i lib.i. diximus secundum narrationem hoc interest: illa diuidit per enumerationem: quibus de rebus totam oratiõem disputatio futura fcit: hęc se statim explicat: & breui duabus: aut pluribus partibus subiiciens rationes: exornat orationem.

❡Frequentatio.

FReq̃ntatio est: cũ res in tota cã dispersę coguntur unũ in locũ quo grauior: aut actior: aut criminosior oratio sit: hoc pacto. A quo tãdem abest iste uitio: qd est: cur iudicio cum uelitis liberare. Suę pudicitiæ proditor est: insidiator alienæ: cupidus: intemperans: petulans: superbus: impius: in parẽtes: ingratus: in amicos: infest9: in cognatos: in superiores contumax: in ęquos & pares fastidiosus: in inferiores crudelis: deniq3 in omnes intolerabilis. Eiusdem generis illa frequẽtatio: quę plurimum coniecturalibus causis opitulatur: cum suspitiones: quæ separatim: distinctęq3 minutæ: & infirmæ erant: unũ in locũ coactę: rem uidentur ꝑspicuã facere non suspitiosam hoc pacto. Nolite igitur: nolite iudices ea: q̃ dixi sepatim spectare: sed oĩa colligitę: & cõferte i unũ. Si & cõmodũ ad istũ ex morte illi9 uẽiebat: & uita ẽ turpissima: hois aius auarissim9: fortunę familiares attẽuatissimæ: & res ista nemini bono ꝑter istũ fuit. Neq3 aliis iste cõmodioribus rõnib9 facere potuit. Neq3 ꝑteritum est ab isto quicq̃ quod op9 fuerat. Neq3 factũ quod opus non fuit ad maleficium: & tũ locus idoneus maxime tũ occasio aggrediẽdi cõmoda tẽpus adeũdi oportunissimũ: spaciũ conficiendi lõgissimũ sumptũ est. Nõ sine occultãdi & ꝑficiẽdi

ſpe maleficii maxima eſt. Et prærerea anteq̃ occiſus hominis eſt iſte uiſus eſt in eo loco: in quo eſt occiſio facta ſol9: Pauloпoſt ĩ ipo maleficio uox illius: q oc cidebatur audita eſt. Deinde poſt occiſionem iſtum multa nocte domum rediiſſe conſtat: poſtera die ti tubanter: & inconſtanter de occiſione illi9 loquutũ. Hæc partim teſtimoniis: partim quęſtionibus: & ar gumentis omnia comprobantur: & rumore populi quem ex argumentis natũ neceſſe eſt eẽ uerũ. Veſtꝝ iudices eſt: his locũ in unũ collocatis certã ſumere ſẽ tentiã: nõ ſuſpitionem maleficii. Nam unũ aliq̇d aut alterũ põt in iſtũ cecidiſſe ſuperficioſe: ut omnia ĩter ſe a primo ad poſtremũ conueniãt maleficia: neceſſe eſt caſu non poſſe fieri. Vehemẽs eſt hæc exornatio: & in cõiecturali cõſtitutione cauſæ ferme ſemper ne ceſſaria: & in cęteris generibus cauſarum: & in omni oratione adhibenda nonnunq̃.

❡Expolitio.

EXpolitio eſt: cum in eodẽ loco manemus: & aliđ atq; aliud dicer̃ uidemur. Dupliciter autẽ fit: ſi aut eandem plane dicemus rem: aut ſi eandẽ rem dicemus nõ eodem mõ: nã id obtũdere auditorem eſt: nõ rem expolire: ſed commutare debemus: commutabimus tripliciter uerbis: pronunciãdo: tractando. uerbis commutabimus cum res ſemel dicta: iterum aut ſępi9 aliis uerbis quę idem ualeant eadem res profitetur hoc modo. Nullum tãtum eſt periculum quod ſapiẽs pro ſalute patrię uitandũ arbitretur. Cũ augetur incolumitas perpetua ciuitatis qui bonis erit rationib9 prẹditus profecto nullũ diſcrimen uitæ ſibi pro fortunis reip. fugiendũ putabit: & erit in ea ſentẽtia ſemper ut pro patria ſtudioſe q̃uis in magnam deſcendat uitę dimicationem. Pronunciando cõmutabimus: ſi tum in ſermone: tum ĩ acrimonia: tum in alio atq; alio genere uocis. atq; geſt9 eadem uerbis commutando pronũciatione uehementi9quoq; commutauerimus. hoc neq; cõmodiſſime ſcribi poteſt. neq; parum eſt apertum quare non eget exemplo. tertiũ genus eſt commutationis quod tractando conficitur. ſi ſententiam traiciam9: aut ad ſermocinationem: aut excuſationem. Sermocinatio eſt de qua plenius paulo poſt ſuo loco dicemus. nũc breuiter quod ad hanc rem ſatis ſit attingemus ĩ qua conſtituetur alicuius perſonæ oratio accommodata ad dignitatem hoc modo: ut quo facilius res cognoſci poſſit: ne ab eadem ſententia diſcedamus.

Et res iſta. Hæc omnia lib. II. tractata ſunt: nã tp̃s locus in cõiecturis q̃runtur: ſunt ãt cõiecturæ quis q dubi qbus auxiliis: cur quõ q̃do. Hæc prim &c. de argumentis nũc agiẽ in artificialibus q̃ ἀτεχνα uocanẽ: hæc ſunt a teſtibus cõtra teſtes: a q̃õnibus cõtra q̃ſtiones: a r̃ũoribus cõtra rumores. Vehemens &c. uim exprimit exornationis: ſimul & qbus generibus adhibeatur non obſcure oſtẽdit.

c Xpolitio. Hæc exornatio τοαὐτο καὶ τοῦ τολογῶ græce uocatur: nam aut idẽ dicimus: aut de eodem: idem dicimus: cum nõ diuerſa dicimus: de eodem dicimus: cum idem per diuerſa exprimimus: idem dicit Virgili. Quem ſi fata uirum ſeruant: ſi ueſcitur aura Aethera: nec adhuc crudelibus occubat umbris: de eodem uero: ſed diuerſe idem poeta ait. Rex erat æneas nobis quo iuſtior alter. Nec pietate fuit: nec bello maior & armis: ideſt qui iuſtitia: qui pietate: qui bello pollebant. In omni utimur figura: ſed præcipue in graui. In omni genere. In confirmatione: & repræhenſione. In eodem loco. Quantum ad ipſas ſententias attinet: quæ non mutantur. Aliud quãtum ad uerba pertinet quæ uariantur. Nam res eadem diuerſo modo: & diuerſis exprimitur uerbis. Eãdem rem &c. ſimpliciter eandem rem pluribus uerbis tractamus: ut quem ſi fata uirum ſeruant &c.

De eadem re. Complures in una re fiunt cõmutationes: ut Rex erat æneas nobis &c.

Non eodem modo: ut quem ſi fata uirum ſeruant &c. diuerſa ſunt omnia unum tamẽ ſignificat: hoc eſt ſi uiuit. Nullum tantum &c. Exemplum eſt: cum eadem res uerbis cõmutatur: Eſt autem in genere deliberatiuo: ſuadetur uiro ſapienti ut nullum pro ſalute patriæ effugiat periculum. Cum augetur: idem eſt cum ſuperiore: ſi rem attendas. Bonis rationibus: ſapiens. Et erit: idem & hoc erit inquit. Pronunciando commutabimus. Quomodo pronunciando commutatio fiat: exemplo dicit oſtendi nõ poſſe. Quoniam pronunciatio ipſa non in ſcriptura: ſed in uoce conſiſtit. Cum modo humili: modo ſublimi: modo remiſſa uoce utimur. In ſermone. Qui humili & mediocri conuenit figuræ: & remiſſam uocem poſtulat. Acrimonia: qua in graui figura utimur uocem autem exigit intenſam. Tertium: poſſumus eandẽ rem inquit dicere etiam per ſermocinationem: cum aliquem ſecundum dignitatem loquentem facimus: aut per exuſcitatiõem: cũ & commoti nos dicimus: & auditorem commouemus. Traiiciemus: traducemus. Ad ſermocinationem: ut aliquod tractantes negocium: perſonam ad quam pertinet: pro dignitate loquentem inducamus. Ab eadem ſententia &c. quæ eſt nullum tantum &c.

Sapiens oīa reipu. cā suscipiendi pericula putabit: sę pe ipse secū loqtur nō mihi soli: sed ēt atq; adeo multo poti9 nat9 sum pa triæ: uita q̄ fato debet saluti patriæ potissimū soluat. Aliud hęc me tute atq; hōeste pduxit usq; ad hanc ætatem: minuit meas rationes bonis legib9: optimis morib9: honestissimis disciplinis: quid est: qd a me satis ei persolui possit: uū hæc accepta sunt: hęc loqtur secum sapiens: sæpe ego in periculis reip. nullū ipe periculum fugi. Item mutatur res tractando si traducit ad exuscitationem: cū & nos cōmoti dicere uideamur & auditoris animum cōmouemus sic. Quid est tam tenui cogitatione prędit9 cuius animus tātis angustiis inuidiæ continetur qui non hunc hoiem studiosissime laudet: & sapientissimum iudicet: q pro salute patrię pro incolumitate ciuitatis p reipu. fortunis: quamuis magnum atq; atrox periculum studiose suscipiat: & libenter subeat eqdem hunc hominē magis cupio satis laudare quā possum. Idēq; hoc certo scio uobis omnibus usu uenire. Eadem res igitur his tribus in dicendo cōmutabitur rebus uerbis pnunciando: tractando: sed tractando dupliciter: sermocinatiōe: & exuscitatiōe: sed de eadē re cum dicemus pluribus utemur commutationibus: nā cum rē simpliciter pronunciauerimus: ratione poterimus subiicere. Deinde duplicē: uel sine rōnibus pnunciare sententiā. Deinde afferre contrariū: de qbus oibus diximus in uerborꝝ exornationibus. Deinde sīle: & exēplū de quo suo loco plura dicecem9 deinde cōclusionē de qua in secundo libro quę opes fuerunt dixim9 demōstrātes argumentationē quēadmodū cōcludere oporteat in hoc lib. docuim9 cuiusmōi eēt exornatio uerbi: cui cōclusioni nomen ē. Ergo hmōi uehementer ornata poterit esse expolitio: q̄ constabit ex frequentibus exornationibus uerborū & sniarū: hoc modo. Igitur septem partib9 tractabitur: sed ab eiusdē sententiæ: nō recedam9 exemplo: ut scire possis q̄ facile pceptione rhetoricę res simplex multiplici rōne tractet. Sapiēs nullū p rep. piculū uitabit iō qd sæpe fit: ut cū rep. pire uoluerit necessario cū rep. peat: & qm̄ sunt oīa cōmoda a patria accepta nullū incōmodū p patria graue putādū: ergo q fugiūt id piculū qd pro rep. subeundū est stulte faciūt: nā neq; effugere id pñt: & ingrati in ciuitatē repiūtur. Atq patriæ pericula suo piculo expetūt: hi sapiētes putādi sūt: cū & eū quē d ñt honorē rep. reddūt: & p multis perire malunt: quam cum multis.

Nō. ml. so. platonis snia est. Vita q̄ fato: debetur. Triplex mors ē ut ueterib9 placuit: fatalis naturalis: fortuita: fatalis statuta cuiq; ē: & pterlri a quo q̄ ñ pōt: de qua Virg. Stat sua cuiq; dies. Hæc trib9 saturni cursibus cōficit hoc est nonagita āois. Naturalis accidit senectute cōsectis paulatī deficiētib9 humorib9. Hæc ad cētesimū & uigesimū porrigi āñū potest fortuita eorꝝ ē q occidunt uel seipsos pimunt de hoc Virg. sed misera ante diē. Cic. contra Antoniū Philippica prima: si qd mihi humanitus acciderit: uidet. n. multa impēdere pter naturā & fatū. Nā humanus est casus .i. inhumanis uersat. Hoc multo ante Demosthenes dixerat in oratiōe περὶ στεφάνου: οὐ τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι τούτης ἀναμείνας καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον εἱμαρμένης. Itē mutat: nunc ostēdit Quō fieri tractando expolitio possit per excusationē hoc est cōmotionem: & auditorum: & nostri. Cū ita pronūciamus ut nos cōmoti uideamur: & auditorum animi cōmoueantur. Quis est &c. exemplū est expolitionis per excusationem: q̄ maxime pronunciando fit: est autem idem cum supiore materia.

Quis est: interrogatiōi quædā inest acrimonia quæ excusatiōi cōuenit. Tam tenui cogitatione: tam pa[r]ꝝ cogitās & existimas hominū merita. Eadem res: repetit quæ dixit.

Sed de eadem re: hactenus dixit quo pacto eandem rē expolire possimus: nunc ostendit quō non eādem rem: sed de eadē re dicimus & pluribus utimur cōmutatiōibus. Admōet aūt recte nos de eadē re dicētes uti posse qn qpartita argumentatiōne de qua libro secūdo dictū est: contrario item: Simili: & exemplo: ac conclusione: & sic uarie tractatā expolitionē uehemēter ornatam fore. Simplici semper propositionē q̄ rem simpliciter pponit & pnūciat. Poterimus: oñdit posse nos rōnē relinqre si uoluerimus & necessaria nō fuerit. Deīde duplicē. Hoc est ipsam rōnem simplici uel duplici rōne confirmare poterimus: significat aūt rationis confirmationē q̄ pars ppositiōis tertia ē. Deinde afferre contrariū: quartā partē argumentatiōis q̄ cōstat ex cōtrariis: similibus: exēplis: cōtrariū exornatio uerbi ē: cū uerba uerbis cōtraria ponūtur ut ī bello pacē: in pace bellū q̄ rītas: simile & exēplū exornatiōes sniæ sunt. Libro quo opus fuit hoc ē secūdo: ubi oñsū ē quot modis fiat cōclusio ultima orōnis pars septē partibus: ut prio loco fit ppositio: secūdo rō: tertio snia simplex aut duplex: qrto cōtrariū: qnto simile: sexto exemplū: septimo conclusio.

Ideoq; rō & eaqdē satis efficax. Accidit. n. sæpe ut q nō uult p repu. mori: cū repu. pereat. Et qm̄ snia duplex. s. cum rōnibus: & sine rōnibus prior snia sine rōne est. Ergo qui fugiūt snia ē cū rōne. At qui alia snia duplex.

Etenim uehementer est iniquum uitam a natura acceptam pp patriã cõseruaueris naturæ: cũ cogat reddere patriæ: cũ roget nõ dare. Et cũ possis cum summa uirtute: & honore pro patria interire malle p̃ decus & ignauiã uiuere: pro amicis & parentibus: & cęteris necessariis adirę piculũ uelis pro rep. in q̃ & illud sanctissimũ nomẽ patriæ cõtinetur nolle i discrimine uenire. Itaq; uti cõtemnẽdus est q in nauigãdo nauim quã se mauult incolumẽ ita uitupãd9 q ĩ rẽp. discrimini suo plusq̃ saluti cõi consulit. Naue fracta multi incolumes fuerũt: ex naufragio p̃riæ salu9 nẽo põt enatare. Quod mihi bene uidetur. Decius intellexisse q se deuouisse dicitur: & pro legionibus se ĩ hostes ĩmisisse medios: uñ amisit uitã: & nõ p̃didit. Re .n. uilissima & p̃ua maximam redemit: uitam dedit: accepit patriam: amisit aĩam: potius est gloriæ quæ cum summa laude prodita uetustate quottidie magis enitescit q̃d si pro rep. debere accedere ad piculũ & rõne demõstratũ ẽ: & exẽplo cõprobatũ: hi sapientes sunt existimãdi q nullũ pro salute patriæ piculũ uitãt. In his igr̃ generib9 expolitio uersat̃: de q̃ p̃ducti sumus ut plura diceremus quod non mõ cũ cãm dicimus: adiuuat & exornat orõnem: sed multo maxime p̃ eã exercemur ad elocutionis facultatẽ. Quar̃ cõueniant extra cãm in exercendo rõnes adhibere expolitionis in dicendo uti cum exornabimus argumẽtationem: de qua re diximus in libro secundo.

¶Commoratio.

COmmoratio ẽ: cũ ĩ loco firmissimo: quo tota cã cõtinet̃ manet̃ diuti9: & eodẽ sæpi9 r. ddit̃: hæc uti maxĩe conuenerit: & id oratoris bõi maxĩe p̃priũ: nõ .n. dat̃ auditori p̃tãs aĩum de re firmissima dimouẽdi: huic extremũ satis idõeũ subiici ñ potuit: p̃pea q̃d h̃ loc9 nõ ẽ a tota cã separat9: sic ut mẽbrũ aliquod: sed tanq̃ sanguis profusus est p̃ totũ corpus orationis.

¶Contentio.

COntẽtio ẽ: p̃ q̃ cõtraria referũt̃: ea est in uerborum exornatiõib9: ut ante docui m9 eiusmõi. Inimicis te placabilẽ: amicis iexorabilẽ p̃bes. In sñiaꝝ hmõi uos hui9 icõmodis lugetis iste reip. calamitate lętatur: uos uestris fortunis diffiditis. Iste solus suis eo magis confidit. Inter hęc duo contentionum genera hoc itereſt. Illud ex uerbis celeriter relatis constat: hic sñiæ cõtrarię ex comparatione referantur oportet.

Et .n. exornatio ẽ per cõtrariũ: cogit & rogat reddere & nõ reddere: iterire uiuere cõtraria sũt: itẽ adire & nolle uenire. Itaq; ut &c. a sĩl'i ẽ exornatio. Q̃d mihi uĩ Decius. Ab exẽplo exornat. Tres fuerunt decii q uariis tp̃ibus p̃ reip. salute se deuouerunt: p̃r filius nepos: p̃r bello latino: filiũ bello gallico nepos bello cõtra pyrrhũ epirotaꝝ regẽ se deuouit. Pro legiõibus p̃ salute legionũ iuuena. Plebeiæ decioꝝ aĩæ plebeia fuerũt pectora: p̃ totis legionibus: ii tñ re p̃ oĩbus auxiliis atq; oi pube latina sufficiũt diis iferniis terræq; patrĩ. Amisit differt iter amittere & p̃dere: Nã amittius q̃ recupãt̃: p̃dimus cũ ita amittius ut recupare nõ possimus: similis dr̃ia ẽ iter p̃ire & iterire. Nã perit q̃ locus nõ delet̃ & plautus ait ĩ ca priuis duobus nõ iterit q̃ p̃ uirtutẽ p̃ir. Pro re uilissima: p̃ hac fragili uita & caduca. Rẽ maximã: nõis æternitatẽ. Quod p̃ repu. Cõclusio ẽ superioris argumentationis breuiter oĩa q̃ dicta sunt colligit. In his igit̃ generib9: Cur multa de hac exornatiõe dixerit: nũc declarat: simul & q̃d utilitatis afferat: oñdit. Cũ ñ solũ cãs exornari p̃ eã dicit: sed ad elocutionis facultatẽ cõferre in exercẽdo: in declamationibus. In dicendo: in ueris causis.

c Ommoratio. Hæc exornatio ẽ ἐπιμονὴ græce uocat̃. Cõmoratio a nobis dicit̃: qm̃ in eadẽ re & sñia ĩ morãur: eã sæpius eã repetimus. In graui p̃cipue figura utimur. In cõfirmatione & cõfutatione: exemplum Cicero ipse nõ subiicit: & cur non subiiciat ostendit Virgili. georgicorum libro primo hac utitur exornatiõe: cum unum quod utilissimum ad agricultura iudicauit: sæpius repetit: ut scilicet agri fieret intermissio & alterius coleretur: ait enim alterius idem constas cessare nouales: & signem patiet̃ situ durescere campum. & paulopost idem repetit: sed tñ alterius facilis labor. Ci. ĩ Catilinã: ĩ uerrẽ & ĩ Antoniũ dicẽs hoc cõmoratiõe sæpe usus cognoscit̃.

c Ontentio ἀντίθετον græce dicit̃: cum contrariis partibus oratio cõficitur uerbi: tum uero sententiæ sententiis ex comparatione contrariæ sunt: sententiæ exornatio est in graui utimur figura. In omni genere: in confirmatione & repræhensione. Vos huiusmod &c. exemplum est in genere iudiciali: accusatur enim quispiam: q; reipu. calamitate lætus sit: & per comparationem quãtum sit scelus ostẽditur: & uos inquit talibus incõmodis lugetis: hic gaudet. Eo magis: q; uos diffidere uidet. Inter hæc duo ostendit quid intersit inter contentionem uerbi & sententiæ exornationem. Celeriter modico interuallo. Vt inimicis te placabilem amicis inexorabilem te præbes. Ex cõparatiõe: cum hic cum illo comparatur: ut uos huiusmodi &c.

s
Imilitudo. Hæc exornatio ομοιω̃ςισ græce uocat̃ & ab aliis sic diffinit̃. Similitudo ē mīus notæ rei p similitudinē eius q̄ magis nota ē demōstratio. Vel ignotæ rei p similitudinē eius q̄ magis nota est descriptio: Huius spēs sūt tres: Parabole: Icon: Paradigma. De duobus postrēis mox separtim a Ci. dicet̃. Parabole similitudini inserta ē cōuenit similitudo tribus ex gn̄ibus cāru̅ pcipue Demōstrati uo: qm̄ ad laudandū uel uitupandū maxie sumit̃. Adhibent̃ cōfirmatiōi & rephēsioni: exordio nōnunq̄ & narratiōi. Ad rē: illa pprie similitudo ē: q̄ rē cū re cōparat: Nā cū psōa psonæ cōficit̃: imago: cū scm̄ aut dictū ppo nit̃: addito certi auctoris noie exēplū. Dispari: magis nota: & n̄ oio simili. Ea sumit̃: Quattuor causis sumi similitudinē dicit & modis q̄ttuor tractari. Singulos modos pnunciandi &c. Nā singuli mōi tractādæ sil̃itudinis suā exigūt pnūciationē. Nō.n. queadmodū. Exemplū ē similitudinis q̄ p cōtrariū sumit̃ ornandi dūtaxat cā: ē aliqs q pbare uult nouū imparorē ueteri meliorē nō eē: & hac utit̃ similitudie sicut nō ē celerior i cursu q facē ardētē accipit: illo q tradit: ita nouus imparor q accipit exercitū: nō melior ē illo q tradit. Propterea: rō est cur ita sit: quēadmodū dixit. In palestra: i currēdi certamie: q̄uis pprie palestra ipsa sit luctatio. Thedas ardētes. Mos fuit ueteribus ut currētes facē manu ferrent: quā cū fatigati erāt: alii succedētes ex eo℞ māibus ita apte raperēt: ut neq̧ fax extigueret̃: neq̧ cursus itermitteret̃. Hoc sine simili: ōndit tm̄ ornādi cā hmōi similitudinē p cōtrarium fieri potuisse. Dictū ē p cōtrariū: iō inqt hæc similitudo fieri p cōtrariū dr̃: qm̄ ei rei quā nos pbamus aliquā rē negamus similē eē. Sicut i supiore exēplo: n̄ eē simile ostēsum ē dare facē & dare exercitū: Nā facē dat fessus integro: exercitū dat imparor uetus nouo & ē pitus ipito. Neq̧ equus: exēplū ē similitudis p negatiōnē factæ probandi cā: est aliqs q pbare uult hominē q sine doctrina ē: cōseq uirtutē non posse: licet ingeniosus sit & sicut inqt equus indomitus licet robustissimus sit: ad usus q ab equo desiderantur utilis eē non pōt: ita neq̧ hō idoctus q̄uis sit ingeniosus ad uirtutē pōt uenire. De prio uerba qm̄ utraq̧ pars similitudis a ptícula icipit negatiua nō. In amicitia gerēda: exēplū ē similitudis q̄ aptius dicēdi cā p breuitatē sumit̃: est q rephendit eū a quo post amici mortē liberi eius defendant̃: & sic intēdit: cōuenit amicos sicut cursores qbus satis est in currēdi certamine ad metā puenire: i eius q amat̃ beniuolētia cōsistere: nec in ipsos amici filios amorē ppagare: sed refellit̃ hæc similitudo: qm̄ tm̄ tā in cursore uelocitas eē debet ut ad metā peruenia: in amico uero tm̄ amoris: ut ipsā eius q amatur uincat opiniōem: & satiari nunquā possit. Isocrates quoq̧ sic ait Δεῖ λάρτουσ παῖλασ ὥσπερ τῆς οὐσίας οὕτο καὶ τῆς φιλίας τῆς πατρικῆσ κλειρονομεῖν. Procurras: & modum amandi nullum facias. Nā ut ait Propertius. Verus amor nullum nouit habere modum. Coniunctæ & cōfusæ. Nā & uno diuersæ res connectuntur uerbo: sicut conuenit exerceri: & esse oportet & sub uno q̄si spiritu clausulæ conuenienter pronunciant̃.

ℭSimilitudo.

s
Imilitudo ē orō traducēs ad rē quēpiā aliqd ex re dispari simile. Ea sumit̃ aut ornādi cā: aut probādi apti⁹ dicēdi: aut āte oculos ponēdi: quō q̄ttuor de cāis sumit̃ ita q̄ttuor mōis dr̄ p cōtrariū: p negatiōnē: p collatiōnē: p breuitatē. Ad unāq̄q; sumēdæ cām silitudinis accōmodabim⁹ singulos modos pnūciādi: ornādi cā sumit̃ p cōtrariū sic: n̄.n. queadmodū i palestra: q thedas ardētes accipit celerior ē i cursu cōtinuo q̄ ille q tradit: ita melior impator nou⁹ q accipit exercitū q̄ ille q decedit: propterea qd' defatigatus cursu integro facere hic peritu⁹ impator iperito exercitū tradit. Hoc sine simili satis plane ē pspicue & pbabiliter dici potuit hoc mō dicit̃ minus bonos impatores a meliorib⁹ exercitū accipere solere: sed ornādi cā simile sumptū ē: ut orōni dignitas q̄dā cōpararet̃: dictū ē āt p cōtrariū: cū ei rei quā nos probamus aliquā rem negamus esse similē: ut pauloāte cū decursoribus asserebāus. Per negatiōnē dicet̃ pbandi cā hoc mō: neq; equ⁹ idōitus: quāuis natura bene cōposit⁹ sit idone⁹ pōt eē ad eas utilitates: & aptus quæ desiderantur ab equo: neque homo indoctus q̄uis sit ingeniosus ad uirtutem potest peruenire: hoc probabili⁹ factum est: quod magis est uerisimile nō posse uirtutem sine doctrina cōparari: quoniam nec equus quidem indomit⁹ idoneus possit esse: ergo sumptū est pbandi cā. Dictū aūt per negatiōnē: id.n. pspicuū ē de primo similitūdis uerbo sumet̃: & aptius dicēdi cā simile. Dicit̃ aūt p breuitatē hoc mō: in amicitia gerēda: sicut in certamine currēdi nō ita cōuenit exerceri ut quoad necesse sit uenire possis: sed ut pduct⁹ studio & uirib⁹ ultro facile pcurras: nā hoc simile est: ut apti⁹ intelligat̃ mala rōne facere: q rephēdāt eos q uerbi cā post mortē amici liberos ei⁹ custodiā ppea qd' in cursore tm̄ uelocitatis eē oporteat: ut efferatur usq; ad finē: In amico tm̄ beniuolētię studiū ut ultra q̄ qd amic⁹ sentire possit: pcurrat amicitię studio. Dictū aūt est simile p breuitatē: nō.n. ita ē: ut in cęteris rebus res ab re separata est: sed utraq; res cōiunctę & cōfusę cōparata.

Ante oculos ponēdi negocii cā. ut geri res nō narrari uideaẜ cū oīa q̄ i cōparatiōe posita sīt: paria eē uideanẜ & singula referāẜ. ē. n. collatio p quā añ oculos res pōiẜ: rex aut admīstrationū gn̄e siliū cōparatio παραβολὴ a græcis dẜ & fit mōis octo: p hītus ut q̄lis ī europe ripis: aut p iuga cynthi exercet diana coros: p magnitudinē ut Ceu duo nubigenæ cū uertice mōtis ab alto descēdūt cētauri: p colorē. ut Indus sāguineo ueluti uiolaue rit ostro siqs ebur. p uocē clamores simul horrēdos ad sydera tollit q̄lis mugitus &c. p laborē: ut q̄lis apes æsta te noua p florea rura exercet sub sole labor. p energiā ut ī segetē ueluti cū flāma furētibus austris īcidit p alti/ tudinē ut q̄lis atriæ liquētia flumia circū siue padi ripis &c. p affectū. ut sic funere prio At/ tonitæ patuere domus cū corpa nō dū cōcla mata iacēt.

Ante oculos ponēdi negocii cā sumetẜ similitudo: cū dicetẜ p collationē sicuti cytharædus: cum pdierit op time uestitus palla in aurata indutus cum clamyde purpurea coloribus uariis ītexta & cū corona aurea magnis fulgētibus gēmis illuminata: cytherā tenēs exornatissimā auro & ebore disticta. Ipse p̄terea for ma: & specie sit: & statua apposita ad dignitatē: si cū magna populo conuenerit his rebus expectationē repente silentio facto uocē mittat acerbissimam cū turpissimo corporis motu quo melius ornat⁹ sit: & magis fuerit expectatus: eo magis derisus & cōtem/ ptus eiicietẜ. Ita si quis in excelso loco & ī magnis ac locupletibus copiis collocatus fortunæ muneribus: & naturæ cōmodis oībus abūdabit: si uirtutis & ar/ tium: quæ uirtutis magistræ sunt ægebit: quo magis cæteris: reb⁹ erit copiosus & illustris expectatus: eo uehementius derisus & contēptus ex omni cōuentu bonorū eiicietẜ. Hoc simile exornatione utriusq̄ rei: & alterius inertię artificiis alterius stultitiæ simili ra tione collata sub aspectu oīum rem subiecit. Dictū autē est per collationem p̄pterea quod proposita si militudine paria sunt relata omnia. In similibus ob/ seruare oportet diligenter ut cum rem afferamus si/ milem: cuius rei causa similitudinē attulerimus uer/ ba ad similitudinem habeamus accōmodata. i. huius modi. Ita ut hyrundines æstiuo tempore p̄sto sunt: frigore pulsæ recedunt: ex eadē similitudine. nunc p translationē uerba suamus: ita falsi amici sereno uitę in tempore p̄sto sunt simul atq̄ hyemē fortūę uide/ rint deuolāt oēs. Sed inuētio similiū facilis erit: si qs sibi oēs res aīatas: & in aīatas: mutas: & loquentes: feras: & māsuetas: terrestres: & cœlestes: maritīas: ar tificio: casu natura cōparatas: usitatas atq; īuisitatas: frequenter ante oculos poterit ponere: & ex his aliq̄ uenari similitudinē quæ aut ornare: aut docere: aut apertiorem rem facere: aut p̄ōere rē ante oculos pos sit. nō. n. res tota toti rei necesse est similis sit: sed ip/ sum qđ cōferetẜ similitudinem habeat oportet.

¶Exemplum.

e Xemplū est alicuius facti: aut dicti p̄teriti cū certi auctoris noīe p̄positio: id sumitur

Ut citharædus. exēplū ē silitudi nis q̄ p collationē fit: & nobilis ac diues cū ci/ tharædo cōparaẜ: Huius cū illo par hītus & or natus describiẜ uterq̄ pari pene tōne & cōuē tu bonoꝝ eiiciẜ. citharædus: qm̄ uoce & ge/ stu displicuit. Diues: qm̄ sine uirtute. Palla: q̄ est Tunicæ palliū ad terrā fluēs. ea tā mulie res utebanẜ q̄ uiri: Citharædi p̄ferti & mimi. Papinius de Appolline si decet aurata bacchū uestigia palla Verreẜ. Vir. pallā signis auroq̄ rigētē. Chlamyde purpurea. sup quā pallā in duebāt citharædi: eā pigi & uariari coloribus cōsueuit. Vir. sidoniā picto chlamydē circūda ta libo. Idē uictori chlamydē auratā: q̄ pluria circū Purpura mæādro duplici meliboea cu. currit. Itē. siliter eodē mō. Simili tōne col lata: ad utrāq̄ psonā. utraq̄. n. habitu & orna tu expectationē facit: utraq̄ postea decepta hoīum opōne cōtēniẜ: & eiiciẜ. In siliitudini/ bus. uerba ī siliitudine accōmodata rei afferē da eē p̄cipit & seruāda. Ita ut hirūdines. Est q̄ pbare uult falsos amicos ī necessitate cogno sci qm̄ simul atq̄ fauere fortūa desiit. fugiūt oēs sicut irūdines q̄ cū primū hyēs īcohat oēs deuolāt. qđ ueꝝ ē & ouidius hac de re. sic ait: dū fueris fœlix mltos numerabis aīcos Tpa si fuerit nubila: solus eris. Idē igr. s. ut fuluis spe ctatiẜ ignib⁹ aurꝝ: tpe sic duro ē īspicīēda fides. Irūdīes hybernis mēsib⁹ abeūt ī uicia africæ. securæ mōtiū recessus īuētæq̄ ibi nudæ ac de plumes. plynius. Deuolāt oēs. nō uolāt falsi aīci. sed fugiūt: qm̄ uero aulb⁹ eos cōpauerat uocabulū suauit siliitudis. Sed īuētio. uñ siliia īuēiri possint admōet. Artificio. īgēio. Cāu: ut ī nauigatiōe & pegrinatiōe ubi mlta nobis p̄ter nr̄am opōnē offerri solent: nō prius uisa aut audita. Natura: q̄ oīa pcreat: sed nō oī/ bus ī locis. Venari: īgrere. Exornaẜ. repetit q̄ttuor mōs siliitudis de qb⁹ añ dixit. Nō. n. qa dixerat & ex his aliq̄ uēari: iō hæc subiūgit dicens nō necesse eē ut res tota totæ rei siliis sit: sed oportere ut q̄ īter se cōferanẜ aliq̄ siliia tudinē hēant sicut ī supiore appuit exēplo de citharædo & diuite ac nobili: Nō enim idem sunt sed multa habēt similia quæ conferunẜ.

e Xemplum. παράδειγμα græce uocaẜ: est aūt rei p̄teritæ narratio iūgāns adhortationē uel dehorta tionē. Adhortationē ut Antenor potuit mediis elapsus achiuis Illyricos pene. trare sinus &c. Itē pallas ne exurere classem

Nam in superioribus. Ideo inquit numerum singularem pro plurali poni: ut festiuus sermo fit: & contra plu/ralem pro singulari: ut grauitas insit orationi: ex quo manifeste apparet tribus figuris cōuenire: quarum humi/lem & mediocrem festiuitas: sublimem grauitas decet.

ABusio κατaχρισισ græce dicitur. Differt a translatione. Quoniam abusio est ubi nomen non de fuit. Translatio: ubi aliud fuit. Differt item a pronominatione: & denominatiōe parum illa extra/neo nomine id demonstrat quod suo nomine appellari non potest. Hæc a rebus finitimis: & propi/quis trahit orationem: qua possit intelli/gi res: quæ non suo uocabulo sit appellata, cum hæc: ut ait Quintilianus: habentibus nomen suum accō/modet: qa in primo ē: hac utimur in omni genere: in omni figura: in omni parte oratiōis. Vires hois bre/ues sūt: breues abusiue dictū ē: paruæ. n. dici debuit.

Paruus Breuis

Parua statua. cum breuis dici debeat est contrariū superiori. Longum consilium. Cum magnum di/cendum sit. Magna. cū longam uocare conueniat. Pauco. cum breui dicendum fuerit. Nam hic. in his omnibus exēplis. Finitima. Vicina significatio/ne. lōgus magnus, breuis paucus. similia qdem sunt significatione dissimilia tamen re.

TRanslatio. Hæc exornatio μετάφορα græce uocatur. Quæ ut ait Quitilianus: cum ita est nobis ab ipsa concessa natura ut in docti quoq; ac nō sentientes ea fre quenter utantur: Tum ita iocunda: atq; nitida ut in oratione q̄libet clara proprio tamen lumine eluce/at. Neq; enim uulgaris esse: neq; humilis: neq; insua/uis modo recte ascita: poterit. Copiam quoq; auget sermonis permittendo mutuari quod non habet: qd q; est difficillimum præstat: ut nulli rei nomen deesse uideat. Necessitatis. emphaseos: decoris. & obscœ/nitatis uitandæ gratia fieri dicit Quintilianus. cice/ro uero etiam aliis causis: est autem Metaphora simi/litudo breuior: a qua eo differt q; illa cōparatur rei: quam uolumus exprimere: Hæc pro ipsa re dicitur: comparatio est cum dico fecisse quid hoiem ut Leo/nem Translatio cum dico de homine leonem. Di/stat item ab abusione quoniam illa uocabulum qd̄ habet largitur: hæc quia non habet proprium: alie/no utitur. Vt patricida dicitur: qui fratrem aut soro/rem occidit: cum ille proprie patricida sit: qui patrē occidit. Vis præterea translationis omnis maxime qua/druplex uidetur: aut. n. ab aiali ad aiale fit. Vt Tiphin aurigam celleres fecere cariæ: ab agitatore ad guberna/torem trāstulit. Item tondētes cāpum late candore niuali: & magna cōtorsit equum ui. Ab animali ad anima/le sic. Ad pcul excelso miratus uertice montis. pro cacumine nunc uerticem dixit qui aialium est tm̄. Item fer/tur in abruptum magno mōs improbus actu. Ab aiali ad inanimale: ut si tm̄ pectore robur cōcipis: a ligno ad hominem transtulit. Ab inanimali ad inanimale: ut pelagus tenuere rates. Nam rates aiam non habent: neq; pelages. Item sequitur cumulo præruptus aquæ mons. Metaphoræ item quædam sunt cōes: ut Tiphin auri/gam celeres fecere carinæ: qa quemadmodum in naui auriga dici potest: ita in cursu gubernator ut cunq; gu/bernator contorsit equos: hic gubernatorem pro auriga posuit. Quædam non cōmunes: quæ a græcis ανακο λουθα nominantur: ut cum uertice montis non enim potest inuicem dici cacumen hominis: sicut dixit uer/ticem montis. Donatus dicit esse metaphoras alias reciprocas ut altum mare: & profundū coelum: possumus enim conuertere altum coelum: profundum mare. Herbæ florent: iuuenes pubent: possumus & hic conuerte/re: herbæ pubent. iuuenes florent: alias partis unius: ut segetes fluctuant: uites germinant. Adhibetur transla/tio omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis excepta diuisione. Quod propter simi/litudinem &c. uerbum transferendum est: ut ait Quintilianus: ex eo loco in quo primum erat: in eum locum cui aut proprium deest: aut translatum proprio melius est: quod si ualde simile non fuerit: transferri non de/bent: ne sit dura & aliena translatio quod uitium fugiendum esse superius admonuit. Rei ante oculos po/nendæ. Significationis & emphaseos. Hic italiam. exemplum est in quo a re animata translatio fit: a dormiē/te scilicet ad regionem: expergisci enim proprie est dormientis: expergefecit ergo quasi dormientem a som/no excitauit: est hic & denominatio. Nam per italiam itali accipiuntur. Recens aduentus. translatio est hic a re inanimi ad inanimam: ab aqua ad ciuitatem. Nam ut aqua ignem extinguit: sic exercitus delet ciuitatem.

Metaphora

Patricida

nam in superioribus plures hispāi: & galli: & togati: & hic unum pectus: & unus: pulmo i telligitur: & erit ille diminutus numerus festi uitatis adiunctus grauitatis gratia.

Abusio.

ABusio est: quæ uerbo simili: & propinquo pro certo: & pro/prio abutitur hoc modo: uires hominis breues sunt: aut parua statura: aut longum in homine consilium: aut oratio magna: aut uti pauco sermone: nam hic facile est intellectu finitima uerba rerum dissimilium ratione abusionis ēē traducta.

Translatio.

TRanslatio est: cum uerbum in quādā rem transferť ex alia re: qđ pp similitudinē recte uť pos se trāsferri. ea igiť sumiť rei añ oculos ponēdę cā sic. Hic Italiā tumult⁹ expgefecit terroř subito. Breuitatis cā sic recēs aduētus exercit⁹ subito ciuitatē extīxit

Obscœnitatis.

Obscœnitatis. cum aliqd dicēdum accidit: qd per se minus honestum sit: ut hoc faciunt nimio ne luxu obtusior risus sit genitali aruo & sulcos oblimet inertes. qdam matrem alicuius adulteram esse ostēdere uult: & nuptias pro adulterio ponit dicens. Non mirū si tam improbus hic ē: nam mater eius quotidianis nuptiis delectatur. i. quotidiano adulterio & est a re inanimi ad inanimam translatio. Nullus meror a re animata ad animatam facta est hæc translatio: a famelico ad crudelem. Magno &c. a re inanimi ad aiatam translatio est. uidelicet a uento cuius est spirare ad hoiem. Aspirauit. fauit. Vir. primo aspirat fortuna labori. Aliqñ &c. a re inanimi ad inanimam fit hæc trāslatio. ab herbis uel arboribus ad ciuitatem. Nam herbarū & arborū est arere & uirescere. Translationem. admonet cuiusmodi debeat esse translatio: & uerecunde cautēdum dicit. Cauendum a sit ne aut humilis nimium sit: aut deformis. ut illa castratā morte africāi rēpublicam aut nimium maior aut minor aut dissimilis. qbus de uitiis cicero alibi & quintilianus multa scripserit. Delectu. electiōe. Temere. stulte. Cupide affectate.

obscœnitatis uitādæ causa sic cuius mater quotidianis nuptiis delectatur. Augendi causa: sic nullius urbis calamitas istius explere inimicitias & nefariam crudelitatem saturare potuit: Minuendi causa: sic magno se prædicat auxilio fuisse: quia paululū in rebus facillimis aspirauit. Ornandi causa: sic aliquando populi romani uires quæ militia nocentem exaruerant uirtute optimatum reuirescent. Translationē dicūt pudentem esse oportere. At cum ratio ne in consimilem rem transeat ne sine delectu temerē & cupide uideat̄ i dissimilē trāscurrisse.

¶ Permutatio.

Permutatio est oratio aliud uerbis: aliud sñia demonstrans: ea diuiditur i tres partes: similitudinem: argumentum & contrarium. Per similitudinem sumit̄ cum translationes una: aut plures frequenter ponuntur a simili oratione ductæ sic: nam cū canes funguntur officiis luporum: cuinam p̄sidio pecuaria credemus? Per argumentum tractatur: cum a persona: aut a loco: aut a re aliqua similitudo augendi: aut minuendi causa ducitur: ut si quis drusum gracchum numitorem obsoletum dicat. Ex contrario ducitur sic: ut si quis hominem prodigum: & luxuriosum illudens parcum: & diligentem appellet. Et in hoc postremo: quod ex contrario sumit̄: & illo primo: quod a similitudine ducit̄ per translationem: arguméto poterimus uti p

Permutatio αλληγορία græce dicitur: in uersionem interpretatus est quintilianus: idem ait orationem usum huius exornationis frequētet habere: sed raro totius. plerūq a poetis pmisceri totā. cicero i tres diuidit partes. permutatio uocatur: qm̄ aliud uerbis: aliud sensu ostendit. Vsus eius est in omni figura: sed præcipue in graui: in omni genere: sed præcipue iudiciali. ex partibus orationis in confirmatione & confutatione potissimum. Omnis autem allegoria translatio est. sed non conuertitur. cum in translatione raro contingat: aliud uerbis dicere: aliud re significare p̄miscetur tamen allegoriæ similitudo & translatio & est speciosissimum orationis genus auctor quintilianus. A simile ratione. hoc est a similitudine. Nam cum canes. exemplum est in deliberatiuo genere positum. consultatur enim cui respu. cōmittenda sit. p canes custodes: & gubernatores ciuitatis intelligit q abutunt̄ officio: & lupi hoc est prædatores & hostes fiunt. hoc. n. itelligimus per lupos p ipsa pecuaria ciues accipimus: & est sensus si ipsi nocent custodes & spoliant: atq hostes fiunt: cui ciuitatem præsidio cōmittemus. Pecuaria loca sunt in qbus pecora concludunt̄ uel ēt pascunt̄. Plynius de asinis loquēs: nec nisi assuetos potant fontes q sunt in pecuariis: p ipsis ponunt̄ pecoribus: Vir. Mitte in uenerē pecuaria primus. Idē sunt & pecua. Per argumentum. ideo fieri p argumentum allegoria dicit̄ quoniā alicuius personæ loci: aut rei arguitur & pbatur qualitas similitudine ab alia persona: loco: re ducta: augēdi uel minuendi qualitatem personæ loci rei cā. Vt si qs Drusum &c. exemplū est allegoriæ quæ fit per argumentum: augendi cā. Si quis in. L. Drusum dicēs qui Tr. pl. cū iudicia ad equestrem ordinem translata essent cām senatus suscepit & ut maioribus uiribus susceptam tueret̄: spe ciuitatis romānæ socios & italicos populos sollicitauit iisq adiuuantibus per uim legibus agrariis frumētariisq latis legē quoq iudicialem tulit: ut æqua parte iudicia penes senatū & equestrē ordinem eēnt: si quis ergo in Liuiū dicens: cum gracchum appellaret: & en gracchū diceret: qui uexate rēpub. studet: augendi cā faceret: & ostendendi peiorem graecho esse: qui ante rempub. labefactare eadem uia studuerat. Numitorem obsoletis: exemplum est allegoriæ: quæ fit p argumētum minuendi cā: ut si quis in uilem sordidum: & ignobilem hoiem dicēs: numitorem appellaret: quē nobilissimū: & ex aeneæ genere constat fuisse. Vtit̄ hmōi allegoria Salustius in ciceronem dicens iste romulus arpinas: hoc est iste cicero uilis nouus: & ignobilis. Vt si qs hoiem pdigum: exemplum est allegoriæ quæ fit p contrariū: ut si quis hominem prodigum parcum appellet: qd cicero in Antonium facit: quem sæpe frugi nominat: cum luxuriosum: & incontinentem constet fuisse. In hoc postremo: dicit argumentum inseri posse duobus allegoriæ generibus: & illi quod per contrarium fit: & illi quod a similitudine per translationem ducitur.

Allegoria

Pecuaria

Quid agit. In hoc exemplo argumentum est: quoniam a persona similitudo ducitur. dici possunt hæc uerba in aliquem superbum: insolentem: iracundum: qualem agamemnonem constat fuisse. Qui apud Homerum ab Achille sic incessitur. βινοβαρσακημοσ ομματεχων: κραδιεν δελαφοιο. Si uero crudelis est potius atreus. Si inquit in quem dicimus crudelis fuerit: atreum dicemus: quem fuisse crudelissimum legimus. Nam Thyesti fratri filium epulandum apposuit: quod scelus refugisse sol dicitur. Ex contrario. per argumētum. s. Aeneam. quem pientissimum fuisse omnes poetæ scribunt: sed Virgi. in primis. Hippolytum. cuius castitas & continentia celebratur. Hæc sunt fere.

similitudinē sic: quid ait hic rex. Atq; agamēnō noster siue ut crudelitas est atreus potius: Ex contrario: si quempiam: qui patrem uerberauerit: æneam uocemus: intemperantem & adulterum. Hyppolitum nominemus. Hæc sunt quæ dicenda uidebātur: & uerborum exornationibus nunc res ipsa monet: ut deīceps ad sententiarum exornationes transeamus.

Distributio.

DIstributio est: cum in plures res: aut personas negocia certa quædam dispartiuntur: hoc mō: Qui uestrum iudices nomē senatus diligit: hunc oderit necesse est. petulātissime. n. semper iste oppugnauit senatum: qui equæstrem locum splendidissimum cupit esse in ciuitate. is oportet istum maximas pœnas dedisse uelit: ne iste sua turpitudine ordini honestissimo maculę: atq; dedecori sit: qui parentes habetis ostēdite istius supplicio nobis homines impios non placere: quibus liberi sunt statuite exemplum: quātæ pœnæ in ciuitate sint hominibus huiusmodi comparatę. Item senatus officium est consilio ciuitatem iuuare: Magistratus officium est: opere: & diligentia consequi uoluntatem senatus: populi officium est: res optimas: & homines idoneos maxime suis sententiis diligere: & probare. Accusatoris officium est: inferre crimina. Defensoris: diluere & propulsare: Testis est: dicere quæ sciat: aut audierit. Quæstoris est: unumquēq; horum in officio suo continere: quare. L. Crassi

Transitione utitur.

d Istributio. Hactēus de uerbo℞ præcepit exornationibus: nūc ad eas accedit quæ a græcis τησ διανοιασ dicūtur: idest mētis uel sensus uel sententiarum: quarum: ut ait Quintilianus: utilitas cum magna: tum multiplex in nullo nō orationis opere uel clarissime lucet: sed idem auctor nequaq̄ dicit eas esse tam multo q̄ sunt a multis cōstitutæ. Distributio διανομη græce uocatur: per hanc quæ cuiq; congrua sunt negocia: illi tribuuntur: ita tamen ut plures res: aut personæ cum certis: & propriis negociis in una eademq; sint particula orationis: sicut exemplis patet. Conuenit graui figuræ. iudiciali generi potissimum narratiōi: & cōfurationi. Qui uestrum. exemplum est iudiciali genere: & in conclusione: quæ auditores instigandi causa per amplificationem fit: ex locis cōmunibus. ostenditur autem: res de quibus reus criminatur ad omnes pertinere: quod est atrocissimum. Qui uestrum. Hic patet quomodo suum cuiq; tribuitur negocium. Nam qui diligūt senatum: oppugnatorem senatus oderint necesse est. Potuissent hæc contra Catilinam: aut Antonium dici. Petulantissime insolentissime.

Petulantia

Petulantia lasciuiam quādam libidinem atq; iniuriam tum i dictis: tum in factis significat. Cicero in Salustium. Desine bonos petulantissima insectari lingua. Idem Bibulum petulantissimis uerbis lædis. Qui equæstrem &c. Aliis personis suum attribuit negocium. equitibus. s. ex quo ordine is erat in quem dicitur. Qui parentes. reliquis urbis partibus suum nunc assignatur officium. Istius: qui impius in parentes fuit. Item. aliud exemplum: & ipsum in iudiciali genere: hoc quæstori iudicii quid agere debeat præscribitur per inductionem quandam: nā multi enumerantur prius: & quod eorum sit officiū ostenditur.

Quæstores

quæstorum alii fuerunt ærarii qui urbanæ pecuniæ curam agebant: alii exigendis uectigalibus prouincias sortiebantur: nonnulli epistolis in senatu legendis occupabantur. Quidam maleficia pquirebant: ab exercendis quæstionibus quæstores dicti ut Varroni placet. is ad quem sermo est quæstor erat iudicii. Cumque testes in causa auditurus esset: eius qui defendi uidetur: sic admonetur. Senatus est officium. Romulus in duas partes ciuitatem diuisit: seniores & iuniores: ut illi consilio: hi uiribus rempub. iuuarent: Unde Ouidius in fastis ait. Hæc dare consilium: pugnare paratior illa est: Hæc æras bellum suadeat: illa gerat. Magistratus &c. ad magistratum spectat senatus exequi uoluntatem. Populi est &c. & quia dixerat magistratus senatui parere debere populi officium dicit esse res optimas & idoneos eligere: qui magistratus gerant. Accusatoris. hoc ideo ad quæstorem dicitur ut diligentia utatur: & neque ab accusatore: neq; a defensore circumueniri se permittat. In ferre. congerere. Diluere. refellere. Testis est dicere. officium describitur testis. Audierit. ab aliis. Quare. Sermonem ad. L. cassium conuertit. Is summæ uir Seueritatis quotiens quæstor iudicii alicuius erat: in quo de cæde hominis quæreretur: sua

debat

debat iudicibus:ut quæreref:cui bono fuisse perire hoiem. Auctor Asconius pædianus. cicero in ofone pro Milone. Itaq illud cassianum iudicium in his personis ualeat:cui fuerit bono. Argumentari. Simpliciter de poni.ut Quintilianus ait testimonia debent:ne is qui argumentatur accusator esse:non testis uideaf. Hæc est. Vim ostendit exornationis.

Licentia. hanc exornationem græci παρρησίαν uocát:quæ & si nihil minus figuratum est q̄ uera libertas:qm̄ tñ frequenter sub hac facie latet adulatio:ut Quitilianus ait: p figura habef. Cicero cum p

si in causis testem: præterq̄ qđ sciat: aut audierit argumentari: & coniectura prosequi patiaris eius accusatoris cum iure testimonii commiscebis: testis ipro bi cupiditatem confirmabis: reo duplicem defensionem parabis. Est hæc exornatio copiosa: comprehē dit.n. breui multa: suum cuiq; tribuēs officium & separat & res diuidit plures.

Licentia.

Licētia est: cum apud eos: quos aut uereri: aut metuere debemus: tamen aliquid pro iure nostro dicimus: qđ eos minime offendat: aut quos hi diligūt cum in aliquo errato uere reprehendi posse uid antur: hoc modo Miramini quirites: qđ ab omnibus uestræ ratiōes deserātur: quod causam uestram nemo suscipiat: quod se nemo uestri defensorem profiteatur: Id tribuite uestræ culpæ: desinite istud mirari. quid.n. ē? quare non omnis istam rem fugere: ac uitare debeat. Recordamini quos habueritis defensores: studia eorum uobis ante oculos proponite: Deinde omnium exitus cōsiderate: Tum uobis ueniat in mentem: ut uere dicam: negligentia uestra: siue ignauia potius: illos omnes ante oculos uestros trucidatos esse: inimicos eorum uestris suffragiis in amplissimum locum peruenisse. Item nam quid fuit iudices? quare in sententiis ferendis dubitaueritis: aut istum hominem nefarium ampliaueritis: non apertissime res erant criminí datæ? non omnes hæ testibus comprobatæ? non contra tenuiter & nugatoriæ responsum? Hic uos ueriti estis: si primo cū cœtu condēnasseris: ne crudeles existimaremini: dū eam uitastis uituperationē: q̄ longe a uobis aberat: Eā inuenistis: ut timidi: atq; ignaui putaremini: maxias: & priuatas: & publicas calamitates accepistis. Quū ēt minores ipēdere uideantur: sedetis: & ritis ergo distuleritis: nūq̄ nō liq̄ret res.

Ligario dicit. suscepro bello Cæsar gesto iam ēt ex parte magna: nulla ui coactus consilio: ac uoluntate mea ad ea arma profectus sum quæ erant contra te sumpta: nō solū ad utilitatē ligarii respicit: sed magis laudare uictoris clementiam non pōt. graui congruit figuræ. iudiciali generi: cōfirmationi: & confutationi præcipue: & qm̄ libere loquimur ad eos: quos uereri debemus. Licentia nominaf: sub qua nisi aliqua latuerit adulatio. oino figura nō erit. Vereri. in honore habere ut siquis in senatu loquaf. Metuere ut parentem regem. Pro iure nostro. ut nobis placet quasi id facere ius nobis sit. Ii diligunt apud quos loquimur: ut si de filio apud parēte m: uel apud seruum de domino. Miramini. Hoc exemplum in demonstratiuo genere esse uidetur: populus.n. romanus reprahēditur: & iure ab omnibus deseri dicitur: quoniam suos ipe defensores semper deseruerit. Istam rem. uos defendere. Quos habueritis defensores. ut sp. melium: Tiberium &. C. gracchos: Liuiū Drusum: Apuleium saturninū. Qui omnes q plebem defendere: & eius augere commoda studuerunt: a senatoribus occisi sunt. Inimicos eorum. Ser. Halam. Scipionem nasicā. opimium. Item nam quid &c. aliud exemplum in iudiciali genere positum: iudices enī ut forti animo reum condēnent: & nihil omnino uereantur: hortari uidetur qui dicit. arguit autem q primis suffragiis damnare minime ausi sunt. Hac uti oratione. T. Manlii capitolini accusator potuisset: qui defenso & seruato capitolio cum in suspitionem uenisset affectari regni: accusatus ē: sed lachrymās & seruatum a se capitolium populo ostendēs resq; a se gestas pro salute omnium commemorans: ita populum commouit: ut ferre in eius damnationem suffragia primo non potuerit: Ductus deide iterum in iudicium: sed in eum locum unde aspici capitolium nō poterat: dānatus est. Ampliaueritis. In diminutione & in aliis maioribus iudiciis non singuli iudices sententiam dicebant: sed uniuersi constituebāt nam in cistam tabulas coniiciebant: insulas litteris aut absolutionis: aut dānationis: cum de alicuius capite agebatur: cū uero res ambigua erat scribebant. N. & L. q bus litteris significabant non liq̄re: & hæ litteræ ampliationis appellabanf & ampliare est differre iudicium. Liuius libro quarto de postumia ampliatā deinde absolutā. Ampliaueritis ergo distuleritis. Apertissime. cū ea q̄ priuati hois nō sunt: efficeret. Cōtra. rōnes & testes. Prio cœtu. qñ i unū prius cōuenistis. Dū eā uitastis uituperationem ne capitolii defensorem pderetis.

Ampliare

Oscitatio

Obscitamini. sine cura estis. & nihil puidetis. Oscitatio ut Donatus ait. est ai ociū & securitas ab ore ciēdo qđ freqnter sōnulēti facere solēt. Terērius spetantes iā amoto metu i tēr oscitātes opprimi. eiusmodi licētia nunc quo pacto leniri hæc licētia possit: nos docet: si nimiū hūc aspiratis uidebit: & ne auditores offendat: forte uerebimur. nā multas subiungēdas eē dicit mitigatiōes & exēplo ostendit.

Hic uirtutē &c. dixerat supius hoc uos uerti estis: &c. q̄ uerba asperitatē non modicā in se hēbant. Nūc uirtutē nostram q̄ro inqt &c. qbus uerbis magis laudari iudices non pñt. ex quo sigd indignati erāt: mitigant & ab errore in quē inciderāt: cōdēnare uerit: remouentur. Altera mitigatio. Altera. licētia.

Hæc res. ōndit q̄tum utilitatis hæc hēat exornatio: si modeste ea utamur. efficit. n. ut q audiūt: a culpa absint: si moniti id agāt: qđ nō egerūt: & nos bōi uiri: & iustitiæ amatores uideamur. In loco. Si sit oportūe. Amici ipsoꝝ: cū eoꝝ errores libere: ut amicos facere decet: reprehendamus. Assertores. uēdicatores: & amatores nā asserere uendicare ē: ue asserere i libertatē uel seruitutē. Est aūt qđdā. Aliud dicit eē licentiæ genus callidissimū in quo mitigatiōe opus non est: cū ita reꝑhendimus queādmodum itelligimus eos: qui audiunt: uelle reꝑhendi. Videmur. n. repræhendere: & maxie laudamus. Hac licentia uti assentatores solēt. Astutiore. qm̄ reꝑhēdere nos singētes: nō mediocriter laudamus. Nimiū quirites. exēplū ē eius licētiæ: qua ita obiurgamus eos: q audiūt: queādmodum se cupiunt obiurgari: populus romanus alicui regi: aut populo facile crediderat: a quo deceptus ē. Sicuti a Iugurtha: qđ scribit Salustius & ꝑpea nunc repræhēdit: ꝙ nimium simplex aīo sit: & mansuetus: sed esse simplici animo: & mansueto uirtus est: non uitium: & laus nō uituperatio. Mihi cū isto. exēplum est licentiæ: cum dicimus nos timere in quā partem accepturi auditores sint: qđ tamen oēs facile audituros scimus. excusat se aliqs iudicibus ꝙ cum eo habuerit amicitiam: qui ipsos iudices oppugnabat: & ꝑ eas factum dicit: ut illi postea inimicus fieret hoc est quod facile scit oēs audituros: & tamen timere simulat se in quā partem accepturi sint. Ergo hæc exornatio: concludit & ambas licētiæ spēs de quibus dixit: breuissime repetit.

D

Iminutio λιτοτησ græce uocat: qua utimur cum arrogantiæ uitādæ causa plus dicimus & minus significamus. Adhibetur omnibus generibus: Mediocri duntaxat figuræ narrationi: confirmationi: repræhensioni. Natura, ut robur: ingenium. Fortuna. ut diuitias dignitates. Industria. ut sciētia alicuius rei. Nam pro meo &c. exemplum est quod sci.

oscitamini. Nocte lucem luce noctē expectatis. Aliquid quottidie acerbi: atq; incōmodi nunciat: Et cū: cuius opa hæc nobis accidunt. Vos remoramini diutius: & alitis: atq; reipublicæ perniciē retinetis: quo ad potestis: in ciuitate. Eiusmodi licentia si nimium uidebit acrimoniæ habere: multis mitigationibus leniet: nam continuo aliquid huiusmodi licebit iferre. Hic ego uirtutē uestrā quæro: sapientiā desidero: Veterē cōsuetudinem equiro: ut qđ erit cōmotum licentia: mitiget id laude: ut Altera res ab iracūdia: & molestia remoueat: Altera res ab errato deterreat. Hæc res: sicut in amicitia: ita i dicendo si loco fit maxime facit: ut & illi: q audient a culpa absint: & nos q dicius aici eoꝝ: & ueritatis eē uideāur: Est āt quod dā genus licentiæ dicēdo: qđ astuta cōparatione cōparat: cū aut ita obiurgamus eos: qui audiunt: quō ipsi se cupiunt obiurgari: aut id qđ facimus facile oēs auditores: dicimus nos timere quō accipiant: sed tñ ueritate cōmoueri: ut nihil secius dicamus. Hoꝝ am boꝝ generū exēpla dicem9. Prioris hmōi: Nimium Quirites aīs estis simplicibus: & māsuetis: nimium creditis unicuiq;: existimatis unūquēq; eniti: ut perficiat: q̄ uobis pollicitus sit: Erratis: & frustra falsa sæpe iādiu detinemini stultitia uīa: qa qđ erat in uīa ptāte ab aliis petere: q̄ ipsi sumere maluistis. Posterioris licētiæ hoc erit exēplū: Mihi iudices fuit amicitia cū isto: sed ista amicitia: tametsi uereor quō accepturi sitis: tñ dicam. uos me priuastis: qđ ita: ut qa ut uobis eēm ꝑbatus eū: q uos oppugnabat: inimicū q̄ amicū hēre malui. Ergo hæc exornatio cui licentiæ nomē est: sicuti demōstrabimus duplici rōne tractabit: Acrimonia: quæ si nimium fuerit aspera: mitigabit laude: Et a similitune: de qua supius diximus: q̄ nō indiget mitigatiōis: ꝑpea quod imitat licentiam: & sua sponte ad aīum auditoris se accōmodat.

¶Diminutio.

DIminutio ē: cum aliqd esse in nobis: aut i his: quos defendimus: aut natura: aut fortuna: aut idustria dicemus egregium qđ ne qua significet arrogans ostētatio: diminuit: & attenuat oratione: hoc mō nam hoc ꝑ meo iure iudices dico: me labore: & industria curasse: ut disciplinā militarem nō in postremis tenerem. Hic si qs dixisset: ut optime tenerē: tametsi uere dixisset: tamen arrogāt uisus esset: nūc & ad inuidiam uitandam: & ad laudem cōparādam satis dictū est.

Item igitur utrum auaritiæ causa: aut egestatis accessit ad maleficium. Auaritię at largissim⁹ fuit in amicos: quod signum liberalitatis est: qua cõtraria auaritię est. Egestatis: at huic q̄dẽ pater: nolo nimiũ dicere: nõ tenuissimũ patrimoniũ reliq̄t. Hic quoq; uitatũ est: ne magnum: aut maximum diceretur: hoc igitur in nostris: aut eorũ quos defendemus egregiis cõmodis ꝓferundis obseruabim⁹: nam & eiusmodi res & inuidiam contrahunt in uita: & odium in oṙone si cõsiderate tractes. Quare quemadmodum rõne in uiuẽdo fugitur iuidia sic in dicẽdo cõsilio uitat̃ odiũ.

¶ Descriptio.

d Escriptio noiatur: q̄ rer̃ cõseq̄ntiũ cõtiet ꝑspicuã: & dilucidã cũ grauitate expositõnẽ hoc mõ: q̄ si istũ iudices ur̃is s̃niis liberaueritis: stati sicut e cauea leo missus: aut aliq̄ teterria belua soluta ex catẽis uolutabit: & uagabit̃ i foro acuẽs mltos dẽtes: i cuiusq; fortũas: i oẽs aicos: atq; inimicos notos: atq; ignotos icursãs: alior̃ famã depeculãs: alior̃ caput oppugnãs: alior̃ domũ ac oẽm familiã ꝑfrigẽs rẽp. fundit⁹ labefactãs. Quare iudices eiicere eũ de ciuitate liberate oẽs formidie. Vobis dẽiq; ipis cõsulite. Nã si istũ ipunitũ dimiseritis: i uosmetipos (mihi credite) ferã & truculẽtã bestiã iudices imiseritis. Itẽ si de h iudices grauẽ s̃niam tuleritis. Vno iudicio simul multos uigilaueritis. Grãdis natu parẽs: cui⁹ spes senectutis ois i hui⁹ adolescẽtia posita ẽ: q̄re uelit i uita mãere ñ hẽbit: filii pui priuati p̃ris auxilio ludibrio & d̃spectui p̃nis inimicis erũt oppositi. Tota dom⁹ hui⁹ idigna cõcidet calãitate: Inimici stati sãguiolẽta palma crudelissima uictoria potiti isultabũt: i hor̃ miserias & sup̃bir̃ simul & uerbis iuehũt̃: Itẽ nã nẽinẽ ur̃m fugit q̄rites capta urbe q̄ miserię cõseq̄ soleãt: arma q cõtra tulerũt: stati crudelissime trucidãt̃: cęteri q pñt p ętatẽ & uires laborẽ ferr̃: rapiũt̃ i seruitutẽ: q ñ pñt uita priuãt̃ iuno dẽiq; atq; eodem tp̄e dom⁹ hostili flagrabit icẽdio, & quos natura: aut uolũtas necessitudie. bñuolẽtia cõiũxit distrahẽt̃: p̄ti liberi e grẽiis pentũ diripiũt̃: p̄ti i sinu iugulãt̃: p̄ti añ ędes cõstuprãt̃. Nẽo iudices est: q possit satis rẽ cõseq̄ uerbis. Nec referre oṙone magnitudinẽ calãitatis. Hoc gñe exornatiõis uel idignatio uel misericordia põt cõmoueri: cũ res cõseq̄ntes cõp̄hẽsæ uniuersæ ꝑspicua breuiter exprimunt̃ oṙone. ¶ Diuisio.

d Iuisio est. quę rem se mouens a re utranq; absoluit ratione subiecta: hoc modo.

pioni conuenisset: cum consulta batur quis in africam mittendus esset: mode ste enim sic locutus esset: si mitti ipse optasset. Item utrũ. aliud exemplum in iudiciali genere: is defenditur: qui auaritiæ causa furtum fecisse accusabatur: & neq; auaritiæ: neq; egestatis causa fecisse ostenditur. Nam huiusmodi res: egregia commoda. Quare quemadmodum inquit in uiuendo uitatur inuidia: sic & in dicẽdo. Vitatur autem in uiuendo inuidia: si moderate diues suis utatur diuitiis. Consilio: cõsulte. Nam si immodeste loquamur: de nostris bonis tam & si uera dicamus: inuidiam cõtrahimus. Turpe enim est aliquid de se ipso prædicare.

d Escriptio. Hæc exornatio ὑποτύ[illegible] a græcis uocatur: per quã non solũ quæ futura imaginamur ut ait Cicero: sed etiam quæ facta sunt: aut fiunt: ut Quintiliano placet. Habet aliquid manifestum non enim narrari res: sed argui uidetur! Descriptio uocatur: quoniam indignitas rei futura describitur: & aut misericordia per commemorationem calamitatis rei: aut indignatio per exaggerationem criminis mouetur. Conuenit iudiciali generi præcipue: graui figuræ confutationi repræhensioni: & conclusioni. Consequentium: quas consecuturas dicimus. Quod si istum: exemplum est per exaggerationẽ: quo iudices mouentur ne reum absoluant: quoniam in omnes ueluti leo emissus e cauea impetum facturus sit: qui enim uincti in carcere detinentur: soluti multo fieri sæuiores soleat in. T. Manlium capitolinum dici hæc potuissent: cauea locus est ubi aues: uel feræ cõcluduntur. De peculatus, dilacerans. Nam si istum. Aliud exemplum per metum iniectiõem. Sæpe autem iudicibus ut quintilianus ait: metus iniiciendum est. Item nam si de hoc &c. exemplũ est per commiserationem. Sæpe huiusmodi exornatione utitur cic. ut in oratione pro. L flacco: pro Milone: pro fonteio ubi quæ futura multorum sint incõmoda si damnatus reus fuerit sic describuntur: ut quasi depicta oculis subiiciantur. Item nam neminem: aliud exemplum est quo res depingitur: quemadmodum fieri consueuit. Est autem per exaggerationem criminis: hæc in catilinam: & reliquos dici coniuratos potuissent: qui si nefaria implessent consilia: hæc secura esset urbis calamitas. Syllanus apud Salustium hac utitur exornatione. Hoc genere: uis exprimitur exornationis

Diuisio. Διαλύσις a græcis nominatur: cõstat duabus ptibus: ab utraq; concludit complexionem alibi uocat Cicero: alibi duplicem conclusionem conuenit tribus figuris tribus generibus: confirmationi & confutationi.

Cur ego: exemplũ est quo ostenditur nihil amico admonitionem profuturã esse: & ab ea abstinere satius esse. Hoc mõ: aut amicus tuus quẽ mouere uis pbus est aut improbus: si improbus nõ est: cur qcq̃ abiicias: parui. n. faciet: si uero probus est: nõ meretur rephensionẽ in argumentationibus hac utimur exornatione: ut li. ii. dictũ est. Quid ego nunc aliud exemplũ: quo quispiã merita sua nõ esse cõmemoranda ostendit: aut. n. ingr merita mea meministis: aut non si meministis cõmemorans uos obrundam: si non meministis: nihil corũ proficiam cõ memoratione. Quãdo te nihil pfeci. Itẽ duæ res &c. exemplũ ẽ in iudiciali genere. positũ oñdit aũt eũ q accusatur inopia & auaritia ad maleficiũ esse com pulsum. Inter hãc &c. qm̃ hæc exornatio & tertia orõnis ps eiusdẽ sũt nominis: ne ea res cuiq̃ dubitationem faciat quid inter se differant ostendit

Frequentatio. Hæc exornatio σύναθροισμοσ græce dicitur: frequẽtatio a nostris uocat: qm̃ multa p cam q̃ p totam orationẽ sparsa fuerant: colligius: & breuiter coaceruata in uno loco dicimus. Cõuenit omnibus figuris: sed præcipue graui: conuenit omnibus generibꝫ: sed in primis iudiciali: & cõiecturali materiæ: In confirmatione & reprahensione nonnunq̃ & in conclusione tractatur: sed dispari ratione: nam illic augendi criminis causa: hic uero admonendi in confirmatione præterea & reprahensione omnia argumenta quæ in tota fuerant oratione: breuiter in uno loco colliguntur: in conclusione ea tantum: quæ ualidissima sunt. A quo tandem. Post confirmationem & confutationem hæc dicta intelligimus: nam per epilogum omnia diffuse prius tractata in unum locum coguntur. Quod criminis augendi cã fit: clodius sic inuadi potuisset. Suæ pudicitiæ: qm̃ seipsum prostrauit corruptoribus: aut filias uel sorores uiolauit: sicut clodius: qui nõ pluris fecit tris sorores: q̃ bonã deã. Insidiator alienæ. Sicuti tũc cũ domũ cæsaris pontificis maximi: ubi bõæ deæ sacra celebrabant sub mulieris habitu ingressus est: ut pompeiã cæsaris uxorem uiolaret. Cupidꝰ: auarus. Hæc oia q̃ breuiter obiiciunt longa orõne in aduersariũ dicta prius itelligimus q̃ nunc repetunt. Eiusdẽ generis. Dicit oratorẽ sæpe in cõiecturalibus causis ea uti freq̃ntationes: ut eas res q̃ separatim infirmæ erãt: colligat in unũ locũ: qđ cum fit non dubia res q̃ de agitur: sed certa & manifesta ut. Nolite igitur iudices: exemplũ est quo rationes ille colliguntur: quæ separatim erant: infirmæ cõiunctæ uero cãm nostrã nõ mediocriter adiuuant: in eũ hæc dicunt a quo hominẽ occisum cõiecturis pbamus. Si modũ: cã duplex est: impulsiua & rõcinatiua. Hæc rõnẽ habet consequẽdi commodi uel euitandi incommodi. Vita turpissima: coniectura ex attributo personæ quod est uita omnia scelera commisisse creditur qui male uiuere consueuit. Animus auarus: causa impulsiua & coniectura ab affectu: nã auaritia est affectus animi hominem ad maleficium impellens. Fortunæ familiares argumentũ a fortuna: fecit quoniam pauper ditari autem inde sperabat.

Cur ego nunc tibi obiiciã quicq̃: si probus es: nõ meruisti: si improbus non cõmoueris. Item quid nunc ego de meis propriis meritis prædicẽ: si meministis obtundã si obliti estis cum rem nihil egerim: quid ẽ q̃ uerbis proficer possim: Item duę res sunt quę possunt hoies ad turpe compendium cõmouere: inopia atq; auaritiam. Te auarum in fraterna diuisione cognouimus ino pem: atq; gentem nunc uidemꝰ: qui potest igitur ostẽdere maleficii non fuisse inter hãc diuisionem: & illam: q̃ de partibus orationis: tertia est de qua i lib. i. diximus secundum narrationem hoc interest: illa diuidit per enumerationem: quibus de rebus totam oratiõem disputatio futura scit: hęc se statim explicat: & breui duabus: aut pluribus partibus subiiciens rationes: exornat orationem.

Frequentatio.

Freq̃ntatio est: cũ res in tota cã dispersę coguntur unũ in locũ quo grauior: aut acrior: aut criminosior oratio sit: hoc pacto. A quo tãdem abest iste uitio: qd est cur iudicio cum uelitis liberare. Suę pudicitiæ proditor est: insidiator alienæ: cupidus: intemperans: petulans: superbus: impius: in parẽtes: ingratus: in amicos: infestꝰ: in cognatos: in superiores contumax: in ęquos & pares fastidiosus: in inferiores crudelis: deniq; in omnes intolerabilis. Eiusdem generis illa frequẽtatio: quę plurimum coniecturalibus causis opitulatur: cum suspitiones: quæ separatim: distinctęiminutæ: & infirmæ erant: unũ in locũ coactę: rem uidentur pspicuã facere non suspitiosam hoc pacto. Nolite igitur: nolite iudices ea: q̃ dixi sepatim spectare: sed oia colligitę: & cõferte i unũ. Si & cõmodũ ad istũ ex morte illiꝰ uẽiebat: & uita ẽ turpissima: hois aius auarissimꝰ: fortunę familiares attẽuatissimæ: & res ista nemini bono pter istũ fuit. Neq; aliis iste cõmodioribus rõnibꝰ facere potuit. Neq; pteritum est ab isto quicq̃ quod opꝰ fuerat. Neq; factũ quod opus non fuit ad maleficium: & tũ locus idoneus maxime tũ occasio aggrediẽdi cõmoda tẽpus adeũdi oportunissimũ: spaciũ conficiendi lõgissimũ sumptũ est. Nõ sine occultãdi & pficiẽdi

spe maleficii maxima est. Et præterea anteq̃ occisus hominis est iste uisus est in eo loco: in quo est occisio facta sol9: Paulo post i ipo maleficio uox illius: q occidebatur audita est. Deinde post occisionem istum multa nocte domum rediisse constat: postera die titubanter: & inconstanter de occisione illi9 loquutũ. Hæc partim testimoniis: partim quęstionibus: & argumentis omnia comprobantur: & rumore populi quem ex argumentis natũ necesse est eẽ uerũ. Vestrũ iudices est: his locũ in unũ collocatis certã sumere sẽtentiã: nõ suspitionem maleficii. Nam unũ aliq̃d aut alterũ põt in istũ cecidisse superficiose: ut omnia iter se a primo ad postremũ conueniãt maleficia: necesse est casu non posse fieri. Vehemẽs est hæc exornatio: & in cõiecturali cõstitutione causæ ferme semper necessaria: & in cęteris generibus causarum: & in omni oratione adhibenda nonnunq̃.

¶Expolitio.

Expolitio est: cum in eodẽ loco manemus: & aliđ atq; aliud diceř uidemur. Dupliciter autẽ fit: si aut eandem plane dicemus rem: aut si eandẽ rem dicemus nõ eodem mõ: nã id obtũdere auditorem est: nõ rem expolire: sed commutare debemus: commutabimus tripliciter uerbis: pronunciãdo: tractando. uerbis commutabimus cum res semel dicta: iterum aut sępi9 aliis uerbis quę idem ualeant eadem res profitetur hoc modo. Nullum tãtum est periculum quod sapiẽs pro salute patrię uitandũ arbitretur. Cũ augetur incolumitas perpetua ciuitatis qui bonis erit rationib9 prędítus profecto nullũ discrimen uitæ sibi pro fortunis reip. fugiendũ putabit: & erit in ea sentẽtia semper ut pro patria studiose q̃uis in magnam descendat uitę dimicationem. Pronunciando cõmutabimus: si tum in sermone: tum i acrimonia: tum in alio atq; alio genere uocis. atq; gest9 eadem uerbis commutando pronũciatione uehementi9 quoq; commutauerimus. hoc neq; cõmodissime scribi potest. neq; parum est apertum quare non eget exemplo. tertiũ genus est commutationis quod tractando conficitur. si sententiam traiciam9: aut ad sermocinationem: aut excusationem. Sermocinatio est de qua plenius paulo post suo loco dicemus. nũc breuiter quod ad hanc rem satis sit attingemus i qua constituetur alicuius personæ oratio accommodata ad dignitatem hoc modo: ut quo facilius res cognosci possit: ne ab eadem sententia discedamus.

Et res ista. Hæc omnia lib. II. tractata sunt: nã tp̃s locus in cõiecturis q̃runtur: sunt ãt cõiecturæ quis q dubi q bus auxiliis: cur quõ q̃do. Hæc prim &c. de argumentis nũc agit in artificialibus q̃ ατεκνα uocant: hæc sunt a testibus cõtra testes: a q̃onibus cõtra q̃stiones: a r̃oribus cõtra rumores. Vehemens &c. uim exprimit exornationis: simul & q bus generibus adhibeatur non obscure ostẽdit.

Expolitio. Hæc exornatio τοἀύ το καὶτού το λογιῷ græce uocatur: nam aut idẽ dicimus: aut de eodem: idem dicimus: cum nõ diuersa dicimus: de eodem dicimus: cum idem per diuersa exprimimus: idem dicit Virgili. Quem si fata uirum seruant: si uescitur aura Aethera: nec adhuc crudelibus occubat umbris: de eodem uero: sed diuerse idem poeta ait. Rex erat æneas nobis quo iustior alter.

Nec pietate fuit: nec bello maior & armis: idest qui iustitia: qui pietate: qui bello pollebant. In omni utimur figura: sed præcipue in graui. In omni genere. In confirmatione: & repræhensione. In eodem loco. Quantum ad ipsas sententias attinet: quæ non mutantur. Aliud quãtum ad uerba pertinet quæ uariantur. Nam res eadem diuerso modo: & diuersis exprimitur uerbis. Eãdem rem &c. simpliciter eandem rem pluribus uerbis tractamus: ut quem si fata uirum seruant &c.

De eadem re. Complures in una re fiunt cõmutationes: ut Rex erat æneas nobis &c.

Non eodem modo: ut quem si fata uirum seruant &c. diuersa sunt omnia unum tamẽ significat: hoc est si uiuit. Nullum tantum &c. Exemplum est: cum eadem res uerbis cõmutatur: Est autem in genere deliberatiuo: suadetur uiro sapienti ut nullum pro salute patriæ effugiat periculum. Cum augetur: idem est cum superiore: si rem attendas. Bonis rationibus: sapiens. Et erit: idem & hoc erit inquit. Pronunciando commutabimus. Quomodo pronunciando commutatio fiat: exemplo dicit ostendi nõ posse. Quoniam pronunciatio ipsa non in scriptura: sed in uoce consistit. Cum modo humili: modo sublimi: modo remissa uoce utimur. In sermone. Qui humili & medjocri conuenit figuræ: & remissam uocem postulat. Acrimonia: qua in graui figura utimur uocem autem exigit intensam. Tertium: possumus candẽ rem inquit dicere etiam per sermocinationem: cum aliquem secundum dignitatem loquentem facimus: aut per exuscitatiõem: cũ & commoti nos dicimus: & auditorem commouemus. Traiciemus: traducemus. Ad sermocinationem: ut aliquod tractantes negocium: personam ad quam pertinet: pro dignitate loquentem inducamus. Ab eadem sententia &c. quæ est nullum tantum &c.

Nō. mi. fo. platonis fnia est. Vita q̄ fato: debetur. Triplex mors ē ut ueteribꝰ placuit: fatalis naturalis: fortuita: fatalis statuta cuiq̄ ē: & præteriri a quo q̄ n pōt: de qua Virg. Stat sua cuiq; dies. Hæc tribꝰ saturni cursibus cōficit hoc est nonagita ānis. Naturalis accidit sene ctute cōfectis paulari deficiētibꝰ humoribꝰ. Hæc ad cētesimū & ulgesimū porrigi ānū po test fortuita eo⁊ ē q̄ occiduntˀ uel seipsos pi munt de hoc Virg. sed misera ante diē. Cic. contra Antoniū Philippica prima: si qd mihi humanitus acciderit: uidēt. n. multa impēde re pter naturā & farū. Nā humanus est casus .i. inhumanis uersat. Hoc multo ante Demosthenes dixerat in oratiōe περὶ στεφάνου: οὐ τοῖς γονεῦσιν μόνον γεγεννῆσθαι ... αὐτόματον θάνατον ... Itē mutat: nunc ostē dit Quō fieri tractando expolitio possit per excusationē hoc est cōmotionem: & auditorum: & nostri. Cū ita pronūciamus ut nos cō moti uideamur: & auditorum animi cōmoueantur. Quis est &c. exemplū est expolitionis per excusationem: q̄ maxime pronunciandosit: est autem idem cum supiore materia.

Quis est: interrogatiōi quædā inest acrimonia quæ excusatiōi cōuenit. Tam tenui cogitatione: tam pa⁊ cogitās & existimas hominū merita. Eadem res: repetit quæ dixit.

Sed de eadem re: hactenus dixit quo pacto eandem rē expolire possimus: nunc ostendit quō non eādem rem: sed de eadē re dicimus & pluribus utimur cōmutatiōibus. Admōet aūt recte nos de eadē re dicētes uti posse qn quepartita argumentatiōne de qua libro secū do dictū est: contrario item: Simili: & exemplo: ac conclusione: & sic uarie tractatā expositionē uehemēter ornatam fore. Simplici tenper propositionē q̄ rem simpliciter ppo nit & pnūciat. Poterimus: ondit posse nos rōnē relinqre si uoluerimus & necessaria nō fuerit. Deīde duplicē. Hoc est ipsam rōnem simplici uel duplici rōne confirmare poterimus: significat aūt rationis confirmationē q̄ pars ppositiōis tertia ē. Deinde afferre con trariū: quartā partē argumentatiōis q̄ cōstat ex cōtrariis: similibus: exēplis: cōtrariū exornatio uerbi ē cū uerba uerbis cōtraria ponū tur ut i bello pacē: in pace bellū q̄ritas: simile & exēplū exornatiōes sniæ sunt. Libro quo opus fuit hoc ē secūdo: ubi osnū ē quot modis fiat cōclusio ultima ofonis pars septē partibus: ut prio loco sit ppositio: secūdo rō: ter tio snia simplex aut duplex: q̄rto cōtrariū: qn to simile: sexto exemplū: septimo conclusio.

Ideo q; rō & eadē satis efficax. Accidit. n. sæpe ut q nō uult p repu. mori: cū repu. pere at. Et qm̄ snia duplex. s. cum rōnibus: & sine rōnibus prior snia sine rōne est. Ergo qui fugiūt snia ē cū rōne. At qui alia snia duplex.

Sapiens oīa reipu. cā suscipiendi pericula putabit: sæpe ipse secū loqtur nō mihi soli: sed ēt atq; adeo multo potiꝰ natꝰ sum pa triæ: uita q̄ fato debet saluti patriæ potissimū soluat. Aliud hęc me tute atq; hōeste pduxit usq; ad hanc ætatem: minuit meas rationes bonis legibꝰ: optimis moribꝰ: honestissimis disciplinis: quid est: qd a me satis ei persolui possit: uñ hæc accepta sunt: hęc loqtur secum sapiens: sæpe ego in periculis reip. nullū ipe periculum fugi. Item mutatur res tractando si traducit ad exuscitationem: cū & nos cōmoti dicere uideamur & auditoris animum cōmouemus sic. Quid est tam tenui cogitatione prę ditꝰ cuius animus tātis angustiis inuidiæ continetur qui non hunc hoīem studiosissime laudet: & sapientissimum iudicet: q pro salute patrię pro incolumitate ciuitatis p reipu. fortunis: quamuis magnum atq; atrox periculum studiose suscipiat: & libenter subeat eqdem hunc hominē magis cupio satis laudare quā possum. Ideq; hoc certo scio uobis omnibus usu uenire. Eadem res igitur his tribus in dicendo cōmutabitur rebus uerbis pnunciando: tractando: sed tractando dupliciter: sermocinatiōe: & exuscitatiōe: sed de eadē re cum dicemus pluribus utemur commutationibus: nā cum rē simpliciter pronunciauerimus: ratione poterimus subiicere. Deinde duplicē: uel sine rōnibus pnunciare sententiā. Deinde afferre contrariū: de qbus oibus diximus in uerbo⁊ exornationibus. Deinde sile: & exēplū de quo suo loco plura dicemꝰ deinde cōclusionē de qua in secundo libro quę opes fuerunt diximꝰ demōstrātes argumentationē quēadmodū cōcludere oporteat in hoc lib. docuimꝰ cuiusmōi eēt exornatio uerbi: cui cōclusioni nomen ē. Ergo hmōi uehementer ornata poterit esse expolitio: q̄ constabit ex frequentibus exornationibus uerborū & sniarū: hoc modo. Igitur septem partibꝰ tractabitur: sed ab eiusdē sententiæ: nō recedamꝰ exemplo: ut scire possis q̄ facile pceptione rhetoricę res simplex multiplici rōne tractet. Sapiēs nullū p rep. piculū uitabit iō qd sæpe fit: ut cū rep. pire uoluerit necessario cū rep. peat: & qm̄ sunt oia cōmoda a patria accepta nullū incōmodū p patria graue putādū: ergo q fugiūt id piculū qd pro rep. subeundū est stulte faciūt: nā neq; effugere id pōt: & ingrati in ciuitatē repiūtur. Atq patriæ pericula suo piculo expetūt: hi sapiētes putādi sūt: cū & eū quē dēt honorē rep. reddūt: & p multis perire malunt: quam cum multis.

Etenim uehementer est iniquum uitam a natura acceptam pp patriã cõseruaueris naturæ: cũ cogat reddere patriæ: cũ roget nõ dare. Et cũ possis cum sum ma uirtute: & honore pro patria interire malle p dedecus & ignauiã uiuere: pro amicis & parentibus: & cęteris necessariis adire piculũ uelis pro rep. in q̃ & illud sanctissimũ nomẽ patriæ cõtinetur nolle i discrimine uenire. Itaq; uti cõtemnẽdus est q in nauigãdo nauim quã se mauult incolumẽ ita uitupãd9 q i rep. discrimini suo plusq̃ saluti cõi consulit. Naue fracta multi incolumes fuerũt: ex naufragio p̃riæ salu9 nẽo põt enatare. Quod mihi bene uidetur. Decius intellexisse q se deuouisse dicitur: & pro legionibus se i hostes imisisse medios: nõ amisit uitã: & nõ pdidit. Re .n. uilissima & pua maximam redemit: uitam dedit: accepit patriam: amisit aiam: potius est gloriæ quæ cum summa laude prodita uetustate quottidie magis enitescit qd si pro rep. debere accedere ad piculũ & rõne demõstratũ ẽ: & exẽplo cõprobatũ: hi sapientes sunt existimãdi q nullũ pro salute patriæ piculũ uitãt. In his igr̃ generib9 expolitio uersat: de q̃ pdu cti sumus ut plura diceremus quod non mõ cũ cãm dicimus: adiuuat & exornat orõnem: sed multo maxime p eã exercemur ad elocutionis facultatẽ. Quæ cõueniant extra cãm in exercendo rõnes adhibere ex politonis in dicendo uti cum exornabimus argumẽtationem: de qua re diximus in libro secundo.

¶Commoratio.

Commoratio ẽ: cũ i loco firmissimo: quo tota cã cõtinẽt manẽt diuti9: & eodẽ sæpi9 r. ddit: hæc uti maxie conuenerit: & id oratoris bõi maxie ppriũ: nõ. n. dat auditori ptãs aium de re firmissima dimouẽdi: huic extremũ satis idõeũ subiici ñ potuit: ppea qd ĥ loc9 nõ ẽ a tota cã separat9: sic ut mẽbrũ aliquod: sed tanq̃ sanguis profusus est p totũ corpus orationis.

¶Contentio.

Contẽtio ẽ: p q̃ cõtratia referunt: ea est in uerbotum exornatiõib9: ut ante docui m9 eiusmõi. Inimicis te placabilẽ: amicis iexorabilẽ pbes. In sniaȝ hmõi uos hui9 icõmodis lugetis iste reip. calamitate lętatur: uos uestris fortunis diffiditis. Iste solus suis eo magis confidit. Inter hęc duo contentionum genera hoc itereſt. Illud ex uerbis celeriter telatis constat: hic sniæ cõtrariȝ ex comparatione referantur oportet.

Et. n. exornatio ẽ per cõtrariũ: cogit & rogat reddere & nõ reddere: iterire uiuere cõtraria sũt: itẽ adire & nolle uenire. Itaq; ut &c. a siñl ẽ exornatio. Qd̃ mihi uŕ Decius. Ab exẽplo exornat. Tres fuerunt decii q uariis tpibus p reip. salute se deuouerunt: pŕ filius nepos: pŕ bello latino: filiũ bello gallico nepos bello cõtra pyrrhũ epirotaȝ regẽ se deuouit. Pro legiõibus p salute legionũ iuuena. Plebeiæ deciorȝ aiæ plebeia fuerũt pectora: p totis legionibus: ii tñ re p oibus auxiliis atq; oi pube latina sufficiũt diis ifernis terræq; parẽti. Amisit differt iter amittere & pdere: Nã amittius q̃ recupãŕ: pdimus cũ ita amittius ut recupare nõ possimus: similis dr̃ia ẽ iter pire & iterire. Nã perit q̃ locus nõ delet & plautus ait i captiuis duobus nõ iterit q p uirturẽ pit. Pro re uilissima: p hac fragili uita & caduca. Rẽ maximã: nois æternitatẽ. Quod p repu. Cõclusio ẽ superioris argumentationis breuiter oĩa q̃ dicta sunt colligit. In his igiŕ generibo: Cur multa de hac exornatiõe dixerit: nũc declarat: simul & qd utilitatis afferat: ostdit. Cũ ñ solũ cãs exornari p eã dicit: sed ad elocutionis facultatẽ cõferre in exercẽdo: in declamationibus. In dicendo: in ueris causis.

C Ommoratio. Hæc exornatio ẽ ἐπιμονὴ græce uocaŕ. Cõmoratio a nobis dicit: qm̃ in eadẽ re & snia i morãur: eã sæpius eã repetimus. In graui pcipue figura utimur. In cõfirmatione & cõfutatione: exemplum Cicero ipse nõ subiicit: & cur non subiiciat ostendit Virgili. georgicorum libro primo hac utitur exornatiõe: cum unum quod utilissimum ad agri culturam iudicauit: sæpius repetit: ut scilicet agri fieret intermissio & alterius coleretur: ait enim alterius idem constas cessare nouales: & signem patieŕ situ durescere campum. & paulopost idem repetit: sed tñ alterius facilis labor. Ci. i Catilinã: i uerrẽ & i Antoniũ dicẽs hoc cõmoratiõe sæpe usus cognoscit.

C Ontentio ἀντίθετον græce dicit: cum contrariis partibus oratio cõficitur uerbi: cum uero sententiæ sententiis ex comparatione contrariæ sunt: sententiæ exornatio est in graui utimur figura. In omni genere: in confirmatione & repræhensione. Vos huiusmod &c. exemplum est in genere iudiciali: accusatur enim quispiamq; reipu. calamitate lætus sit: & per comparationem quãtum sit scelus ostẽditur: & uos inquit talibus incõmodis lugetis: hic gaudet. Eo magis: q uos diffidere uidet. Inter hæc duo ostendit quid intersit inter contentionem uerbi & sententiæ exornationem. Celeriter modico interuallo. Vt inimicis te placabilem amicis inexorabilem te præbes. Ex cõparatiõe: cum hic cum illo comparatur: ut uos huiusmodi &c.

Ante oculos ponēdi negocii cā. ut geri res nō narrari uideatur cū oīa q̄ i cōparatiōe posita sūt: paria eē uideant & singula referātur. ē.n. collatio p quā añ oculos res pōitur: reꝗ aut admistrationū gñe siliū cōparatio παραβολὴ a græcis dr & fit mōis octo: p hitus ut q̄lis i europe ripis; aut p iuga cynthi exercet diana coros: p magnitudinē ut Ceu duo nubigenæ cū uertice mōtis ab alto descēdūt cētauri: p colorē. ut Indus sāguineo ueluti uiolauerit ostro siqs ebur. p uocē clamores simul horrēdos ad sydera tollit q̄lis mugitus &c. p laborē: ut q̄lis apes æstate noua p florea rura exercet sub sole labor. p energiā ut ī segetē ueluti cū flāma furētibus austris īcidit p altitudinē ut q̄lis atriæ liquētia flumia circū siue padi ripis &c. p affectū. ut sic funere prio Attonitæ patuere domus cū corpa nō dū cōclamata iacēt. Vt citharædus. exēplū ē siliitudinis q̄ p collationē fit: & nobilis ac diues cū citharædo cōparat: Huius cū illo par hitus & ornatus describit uterq pari pene rōne & cōuētu bonoꝝ eiicit. citharædus: q̄m uoce & gestu displicuit. Diues: q̄m sine uirtute. Pallaꝫ q̄ est Tunicæ palliū ad terrā fluēs. ea tā mulieres utebant q̄ uiri: Citharædi pferti & mimi. Papinius de Appolline si decet aurata bacchū uestigia palla Verret. Vir. pallā signis auroq rigētē. Chlamyde purpurea. sup quā pallā induebāt citharædi: eā pigi & uariari coloribus cōsueuit. Vir. sidoniā picto chlamydē circūdata libo. Idē uictori chlamydē auratā: q̄ plurima circū Purpura mæādro duplici meliboea cucurrit. Itē. siliter eodē mō. Simili rōne collata: ad utrāq psonā. utraq.n. habitu & ornatu expectationē facit: utraq postea decepta hoīum opōne cōtēnit: & eiicit. In siliitudinibus. uerba ī siliitudine accōmodata rei afferēda eē pcipit & seruāda. Ita ut hirūdies. Est q pbare uult falsos amicos ī necessitate cognosci q̄m simul atq fauere fortūa desiit. fugiūt oēs sicut irūdines q̄ cū primū hyēs icohat oēs deuolāt. qd ueꝝ ē & ouidius hac de re sic ait: dū fueris fœlix mltos numerabis aīcos Tpa si fuerit nubila: solus eris. Idē igr. s. ut fuluis spectat ignib9 auꝝ: tpe sic duro ē ispiciēda fides. Irūdies hybernis mēsib9 abeūt ī uicia africæ. securæ mōtiū recesus iuētæq ibi nudæ ac deplumes. plynius. Deuolāt oēs. nō uolāt falsi aīci. sed fugiūt: q̄m uero auib9 eos cōpauerat uocabulū suauit siliitudis. Sed iuētio. uñ silia iuēiri possīnt admōet. Artificio. igēio. Cāu: ut i nauigatiōe & pegrinatiōe ubi mlta nobis pter nfam opōnē offerri solent: nō prius uisa aut audita. Natura: q̄ oīa pcreat: sed nō oībus i locis. Venari: igrere. Exornat. repetit q̄ttuor mōs siliitudis de qb9 añ dixit. Nō.n. qa dixerat & ex his aliq̄ uenari: lōo hæc subiūgit dicens nō necesse eē ut res tota totæ rei siliis sit: sed oportere ut q̄ iter se cōferant aliq̄ siliitudinē hēant sicut i supiore appuit exēplo de citharædo & diuite ac nobili: Nō enim idem sunt sed multa habēt similia quæ conferunt.

Ante oculos ponēdi negocii cā sumetur similitudo: cū dicetur p collationē sicuti cytharædus: cum pdierit optime uestitus palla in aurata indutus cum clamyde purpurea coloribus uariis itexta & cū corona aurea magnis fulgētibus gēmis illuminata: cytherā tenēs exornatissimā auro & ebore distīcta. Ipse pterea forma: & specie sit: & statua apposita ad dignitatē: si cū magna populo conuenerit his rebus expectationē repente silentio facto uocē mittat acerbissimam cū turpissimo corporis motu quo melius ornat9 sit: & magis fuerit expectatus: eo magis derisus & cōtemptus eiicietur. Ita si quis in excelso loco & i magnis ac locupletibus copiis collocatus fortunæ muneribus: & naturæ cōmodis oībus abūdabit: si uirtutis & artium: quæ uirtutis magistræ sunt ægebit: quo magis cæteris: reb9 erit copiosus & illustris expectatus: eo uehementius derisus & contēptus ex omni cōuentu bonorū eiicietur. Hoc simile exornatione utriusq rei: & alterius inertię artificiis alterius stultitiæ simili ratione collata sub aspectu oīum rem subiecit. Dictū autē est per collationem pterea quod proposita similitudine paria sunt relata omnia. In similibus obseruare oportet diligenter ut cum rem afferamus similem: cuius rei causa similitudinē attulerimus uerba ad similitudinem habeamus accōmodata. i. huiusmodi. Ita ut hyrundines æstiuo tempore p̄sto sunt: frigore pulsæ recedunt: ex eadē similitudine. nunc p translationē uerba suamus: ita falsi amici sereno uitę in tempore p̄sto sunt simul atq hyemē fortūę uiderint deuolāt oēs. Sed inuētio similiū facilis erit: si qs sibi oēs res aīatas: & in aīatas: mutas: & loquentes: feras: & māsuetas: terrestres: & cœlestes: maritīas: artificio: casu natura cōparatas: usitatas atq; iuisitatas: frequenter ante oculos poterit ponere: & ex his aliq̄ uenari similitudinē quæ aut ornare: aut docere: aut apertiorem rem facere: aut pōere rē ante oculos possit. nō.n. res tota toti rei necesse est similis sit: sed ipsum qd cōferetur similitudinem habeat oportet.

¶Exemplum.

e Xemplū est alicuius facti: aut dicti pteriti cū certi auctoris noīe ppositio: id sumitur

e Xemplum. παράδειγμα græce uocat: est aūt rei pteritæ narratio ligāns adhortationē uel dehortationē. Adhortationē ut Antenor potuit mediis elapsus achiuis Illyricos penetrare sinus &c. Itē pallas ne exurere classem

Argluũ atq ipos potuit submergere pōto. Dehortationē ut. At nō sic phrygius penetrat lacedæmōa pastor. cōuenit tribus figuris: tribus gn̄ibus: cōfirmatiōi & rephēsiōi p̄cipue. Hisdē de cāis. q̄ q̄ttuor sūt q̄s cōmēorat & qd i his exēplū efficiat: patefecit. Vniusculusq gn̄is: cām affere cur exēpla nō subiecerit iōq se fecisse ait qm̄ exēplū q̄le eēt i expolitōe oñdit: cū dixit. qd mihi uī decius itellexisse: & cās cur sūeret: de silitudie tractās disse (ruit.

I Mago: εἰκων. græce uocaṫ siue ικᾶσιμοσ & sic ab aliis diffiniṫ. Imago ē figuræ alicuius expssa uel psonaꝝ, itet se eoꝝ q̄ psonis accidūt cōparatio: ut hos hūerosq deos siliis: & oia Mercurio siliis. Irē talis amyclei domitus pollucis habēis cillarus hic. n. equus equo cōparaṫ. utimur hac exornatiōe in oī figura: in demōstratiuo gn̄e p̄cipue: i cōfirmatiōe & rephensiōe. Hæc sumiṫ. hic oñdiṫ cui gn̄i po tissimū cōueniat. Inibat p̄liū de hectoræ uel achille hoc dici potuisset. Iste quotidie. exēplū est imaginis q̄ sumiṫ ut in odiū adducat. hoc de clodio dici potuisset: aut catilia. Iste q diuitias. exēplū ē imaginis q̄ in iuidiā adducit. Gallus e phrygia. Matris deum ministri galli sunt a gallo phrygiæ flumie uocati q iter cybelē mōtē & celenas labiṫ: cuius aq̄s q forte bibissent: i saniebāt. auctor ouidius in fastis sic de illo scribēs. Inter ait uiridē cybelē altas q celēas: Amnis it i sana noie gallus aq̄: Qui bibit in defurit pcul hic discedite qs est cura bonæ mētis q bibit ide furit. Ariolus ē ut donato placet q diuina mēte uaticinaṫ. dictus q̄ si fariolus: aut ab alando nā alitu solet exaludere ueluti mortalē aīam: ut diuinā recipiat. ego magis ab Hara ariolū dici existimo sicut Aruspicē. Vri contēptationē. i odiū. Iste. accusaṫ aliqs & i odiū rapiṫ q hoiem itra domū ppriā se se tanq̄ cochleā abscōdentē in pniciem rapiat cū tota domo deuoraturus.

e Ffectio græce diciṫ χαρακτηρισμοσ. adhibeṫ tribus figuris: tribꝰ gn̄ibus: oībus oro is ptibus. Crebro hac exornatiōe plautus & Terent. utunṫ. Nūc iudices. Quidā uel accusat quēpiā uel testē adducit noians & cū in eius memoriā redire iudices nō possint. sic depingit. Canū. capillis canis. Subcrispū. aliquantulū crispū. Cæsiū. is sic dṫ q oculis ē cerule is uel cianeis q̄si cælus: ut Nigidio placet: uñ cælia dcā ē a ueteribus pallas q̄ a græcis γλαυκωπισ uocaṫ. Habet exornatio. uim exprimit exornatiōis quæ utilis est ad demonstrādum aliquem breuem aūt esse oportet.

n Otatio: Hæc exornatio a Quint. imitatio moꝝ alioꝝ dicitur: a græcis ηθοποιια uṫ μιμησις. Et iter, leuiores affectus nūerari pōt. Est. n. posita in ludēdo. uersaṫ i factis: & in dictis. Differt a supiore: qm̄ illa corpus effingit: hæc naturā: mores: & cōsuetudinē exprimit. Conuenit mediocri figuræ: & demōstratiuo gn̄i p̄cipue. Cōfirmatiōi & rephēsiōi: sic ab aliis diffiniṫ. Notatio ē uera alicuius psōæ p uitii aut uirtutis signa oñsio. Iste inges &c. hois oñtatoris natura certis describiṫ signis oñtare aūt est ad inanē gloriā oñdere. Putat esse p̄claꝝ & ppea supbire solet. Quo uultu. supbo. s. Daretis &c. Verba sunt oñtatoris p aduersariū pnūciata. Cederetis ingt mihi: si me odio nō haberetis: si mihi molesti non essetis.

iisdē de cāis: q̄bus similitudo res ornatiores facit: cū nullius rei nisi dignitatis cā sumiṫ: Aptiorē cū id qd sit obscurius magis dilucidū reddit. Probabiliorē cū magis uerisimilē facit añ oculos ponit cū exprimit oia pspicue: ut res dcā ppe māu tētari possit. uniuscuiusq gn̄is singula subiecissemꝰ exēpla: nisi exēplū: qd genus eēt i expositiōe demōstrassemus: & cās sumēdi in similitudine apuissemus. Quare uoluimus neq; pauca quominꝰ itelligereṫ: neq; re itellecta plura cōscribere. ¶ Imago similis.

Mago ē formæ: cū forma cū q̄dā similitudine collatio. Hæc sumiṫ aut laudis: aut uitupatiōis cā: laudis cā sic. Ibat in p̄liū corpe tauri ualidissimi ipetu leōis acerrimi similis uitupatiōis: ut i odiū adducat hoc mō. Iste quottidie p foꝝ mediū tāq̄ iubatus draco scribit dētibus aduēis aspectu uenēato: spū rapido circūspectās huc & illuc: si quē reperiat: cui aliqd mali faucibꝰ efflare: ore attingere: dētibꝰ isecare: lingua aspgere possit: ut inuidiā adducat hoc mō. Iste q diuitias suas iactat: sicut gallus e phrygia: aut ariolus q̄spiā depressus: & oneratus auro clamat & delirat. In cōtētionē sic. Iste q tā q̄ coclea abscōdēs retētat sesē tacitus cū domo totꝰ: ut comedaṫ auferṫ. ¶ Effectio.

Ffectio est: cū exprimiṫ: & effingiṫ uerbis corpis cuiuspiā forma: qd satis sit ad itelligēdū hoc mō. hūc dico iudices rubrū: breuem icurrū: canum subcrispum Cæsium: cui sane magna ē in mēto cicatrix: si quō pōt i memoriā uobis redire hēt hæc exornatio cū utilitate: si quē uelis ostēdere tū uenustatē: si breuiter & dilucide facta ē.

¶ Notatio.

N Otatio ē: cū alicuiꝰ natura certis describiṫ signis q̄ sicuti notę q̄dā naturę sūt attributa ut si uelis nō diuitē: sed oñtatorē pecuniosum describere. Iste iqes iudices q se dici diuitē putat eē p̄clarū. Primū nūc uidete quo uultu uos itueaṫ. Nō ne uobis uṫ diceṫ: darē uobis: si mihi molesti nō essetis.

Cum uero sinistra mētū sublevat: existimat se gēmę nitore: & auri splēdore aspectus oium pstrīgere: cū puerꝝ respicit hūc unū: quē ego noui. uos ñ arbitror nouisse alionoī: appellat. deide alio atqꝫ alio he9 tu iqt uidi Sāio ne qd isti barbari turbēt ut ignoti: q au diūt unū putēt se legi: de multis ei dicit: i aurem aut dōi lectuli sternāť: aut ab auūculo rogeť æthyops: q ad balneas uēiat: aut Sturcōi loc9 añ ostiū suū deť aut aliqd fragile falsę corragiū gloriæ cōpeť. deiñ ex clamat: ut oēs audiāt uideto ut diligēter nūeret si pt añ noctē puer q iā bñ hois naturā nouit. tu illo plu res mittas oportet iqt si hodie uis trāsnūerari: age i qt: duc tecū libanū & Sosiā. Sane deide cāu ueniūt hospites hoi: quos dū iste splēdide pegriať: iuitauit ex ea re hō hercle sane cōturbať: sed tñ a uitio naturę nō recedit bñ iqt facitis cū uēitis: sed recti9 fecissetis: si ad meā domū recte aduissetis. Id fecissem9 iqūt illi si domū nō uissem9 ad istud qdē facile fuit uñ libet i uēire: ueꝝ eū eūtē sequūť illi: sermo iterea hui9 cōsu miť ois i oñtatōe. Quæriť i agris cuiusmōi frumēta sint negat se qa uillæ icēsæ siut: accedeř posse nec ędi ficař ēt nūc audeř: te āt si i tusculāo qdē i cœpi isani re: & hisdē fūdamētis ædificař. Dū hæc loqť uēit in ædes q̄sdā: i qbus sodalitiū erat eodē die futuꝝ quo iste p notitia dñi ædiū igrediť cū hospitib9. Hic iqt hito: psͥpiciť argētū qd erat ex positū: uisit triclinū: stratū pbat: accedit seruul9 dicit hoi clā dñm iā uētu rū si uelit exire. Ita ne iqt Eam9 hospites fř me9 uēit ex salerno ego illi obuiā pgā. uos huc decia uēitote: hospites discedūt iste se rapti domū suā cōucit. Illi de ci i q̄ iusserat uēiūt q̄rūt hūc repiūt domū cuia sit. idi uersoriū dñi cōserūt sese: uiderūt hoiem. postera die narrāt: expostulāt: accusāt. Ait iste eos silitudie loci deceptos. Angiporto toto: deerrasse se cōtra ualitu dinē suā ad noctē multā expectasse. Samiōi puero negociū dederat: ut uasa uestimēta: pueros erogaret. Seruulos nō i urbāos satis strēue & cōcine cōparat. iste hospites domū deducit. Ait se domos maximas cuidā aico ad nuptias accōmodasse. Nūciat puer ar gētū repeti. ptimuerat. n. q cōmodarat apagete iqt. ædes cōmodaui: familiā dedi: argentū quoqꝫ uult tā etsi hospites habeo: tñ utať licet nos samiis delectabi mur. Quid ergo q̄ deiñ efficiat: narrē eiusmōi ē hois natura ut q̄ singuľ dieb9 efficiat gloria: atqꝫ oñtatōe: ea uix āuo sermōe enarrare possim. Hmōi notatio nes q̄ describūt qd cōsētaneū sit uniuscuiusqꝫ naturę

Subleuat: qd ostentatores facere solent: ut annulos oñdant. Perstringere. offuscare & quasi occecare. Pueꝝ. seruum. Alio noie. multis appellat noibus ut multos habere ui deať. cum tñ unum tñ habeat. Isti barbari. reliq serui. Se legi ex multis eligi. Aethiops: ex æthiopia seruus unde nigerrimi ueniebāt. qbus præcipue ueteres delectabanť. Locus Asturconi. hispaniæ pars Asturia est: in qua Asturcones gignunť: qbus nō uulgaris in cur su gradus: & mollis alterno crurum explica tu glomeratio. Auctores Plynius & strabo.

Falsæ choragium. Gloriæ. hoc est: ut aliqd suppeditetur quod ad inanem ptineat glo riam. choragium oēm significat apparatum scenæ uel mensæ: uel cuius uis huiusmodi rei plautus comicō choragium dicit in Amphi trione apud suetonium uersus ii sunt: cū pri mum istorum conduxit mensa choragū: Sex qꝫ deos uidit Mālia sexqꝫ deas χορηγεω præ beo ē & suppedito unde choragium. Vide to. sic ait tanq̄ ingentem pecuniam numera turus eēt seruus. Illo. ad illum locum ut pe cuniæ numerenť: quæ ab uno numerari non poterunt. Ex ea re. ex hospitum aduētu. A uitio naturæ. ab ostentatione. Insanire hoc est nimis magna extruere ædificia. Cice. in Miloniana insanas clodii extructiones dicit.

Sodalitium. & ipsam significat beniuolētiā quæ est inter sodales: & multitudinē conuen tumqꝫ sodalium: qui ad celebranda conuiuia conueniebant: siue qꝫ una sederent: & essent: siue qꝫ ex suo datis uesci solerent: uel qꝫ inter se suaderent quod utile esset inter se auctor pompeius cato legem tulit qua sodalitia co hercerentur. Triclinium locus discumben di in quo tres apparabantur mensæ stratis le ctulis in quibus epulantes sederent. Ad de cimam. qua hora cibum sumebant. Mart. Hora libellorum decima est eupheme meo rum. Temperat ambrosias cum tua cura da pes. Diuersoriū. locus in quem se recipiunt aduenæ. Apagete inquit. Tacere uel aufer te. Samio. Samiis uasis ex terra samia fictis q̄ species est tenacis terræ: a samo insula ubi abundat: sic dicta. Ausonius fictilibus fama est cænasse agathoclea regem: Et mensam sa mio sæpe onerasse luto. Huiusmodi. colo ris ostendit effectum. Mediocri autem figu re conuenire innuit quam urbanitas in pri mis decet. Quadruplatoris illi sic dicebau tur ne ut pompeius qui eo quæstu utebanť. Et eas res psequebatur: quarum ex legibus quadrupli erat actio. Asconius quadruplato res inquit delatores erant criminum publi corum in qua re quartam partem de proscri ptorum bonis quos detulerant consequebā tur. Alii dicunt quadruplatores esse earum rerum accusatores quarum conuicti quadru pli damnari solebant:

S Ermocinatio. Διάλογος græce dr: & e sermo hoium assimulatus. Differt a notatõe: q̃ alicuius natura certis signis describit. Ité a confirmatiõe q̃ psona q̃ nõ ẽ cõfingit. In hac exornatiõe fingi fmo nõ põt nisi & psona cuius ẽ itroducat. cõuenit oĩbus figuris: oĩbus gñibus: ex ptibus orõnis narratiõi pcipue. Vis psonæ. Cũ rõne dignitatis. Nã cõueniẽs psonæ fmo attribuit. Cũ militibus. exẽplũ ẽ in gñe iudiciali. defendit. n. is a quo hõ fit occisus q ui iferebat & occidet uolebat ẽ āt ĩ narratiõe ipsis psonis q̃ i traducũt suus attribuit fmo. Redũdaret: q̃si pléa eẽt. Iste. q iuf dr occisus qm̃ ipe ui iferebat. Cũ sago. uestim tũ militare ẽ sagũ: cuius diminutiuũ sagulũ. Vir. uirgatis lucẽt sagul. a sago sagatus dscẽdit sicuti a toga togatus. Mart. uis te purpurẽũ galla sagatus amẽ! Sił oma. cũ sago: gladio: iaculo. Btũs diues. Qui mihi pſto fit. Qui lẽctũ uerbo indicatiuo pñtis tpis uĩ hẽt ipatiui. Illius diuitis. Istius. In uasoris: dulcissima. p filios uxorẽ pñam. fortũas. Extictis pene. n. textictl sumus oẽs. Mãsuete: nolito isolẽs fieri fortũa nimiũ sc̃da. Fuimus. añ q̃ urbs ab hostibꝰ capet nr̃a. Te hoiem eẽ & cõditiõe humãitatis posse hæc pati q̃ nos patimur. At ille q iuadit. Illi diuiti q forte delitierat. Heus iqt filios pedisse q̃ cõmedat: ipe ueluti moriturus ad iuasorẽ accedit. Non mea uox uiso diuite ñ mea iqt uox tibi uitam eripuit: hoc ẽ ñ sola uoce ita territus es ut defeceris. Ille: q latebat cũ magno spũ cũ magna uoce audacter: nihil deteritus. Metuebã iqt. Iõ latebam: qa metuebã ne oĩo uictus essem. In iudicio mecũ: iõ mecũ i iudicio cõtẽdere ñ uis: qa times ne uĩcaris. Victus nõ pibo. qm̃ fama exflabit & mei & tui facti. Ad i extrẽo uerba sunt iuasoris. Mulier diuitis uxor. Et tu p deos: ad maritum hæc ait. Tu cessas uerba sũt diuitis q cũ i cædẽ suã exortari i uasorẽ uideat: maxĩe tñ deterret: cũ illũ oẽm bñ uiuẽdi spẽ sibi ipi morte suã ereptur dicit. Illi iuasori. Sũt itẽ fmocinatões eẽ dicit supiori d q̃ dictũ ẽ subiectas: q̃ ñ psonã iducũt loquẽtẽ sed eã recitãt fmonẽ q ab aliquo [...] hri possit.

C Onfirmatio προσωποποιΐα græce dr: ñ ẽ psone fictio q̃ tũ nutriat orationẽ: tũ excitat ut ait Qui. graui pcipue figuræ accõmodata ẽ: iudiciali gñi cõclusiõi q̃ p conqõnẽ fit aut idiguatiõnẽ. Aliq̃ psona. ut aduersarii: uel alterius: q cũq̃ sit: mõ eius credibiliter sermo fingat. Quæ nõ ẽ. ut uerbis ppĩ. Res muta. ut mons silua arbor. Informis. ut chimera. hydra. lernea. sphinx. Ad dignitatẽ accõmodata. ut dignitas psone postulat. Actio ẽt si nõ loquat. Qd ñ nũc exẽplũ ẽ psonæ q̃ ñ ẽ. Roma loquẽs iducit q̃ hoium iproboꝝ seditionibus uexari se cõquerit; & in ruinã trahi. fieri

uehemẽter hẽnt magnã delectatõem: totã. n. naturã cuiuspiã ponũt añ oculos aut gloriosi: ut nos exẽplicã cœpamus: aut iuid: aut timidi: aut auari: ãbitiosi: amatoris luxuriosi: furis q̃druplatoris deniq; cuiuſuis studiũ ꝑtrahi põt in mediũ tali notatione.

Sermocinatio.

S Ermociatio ẽ: cũ alicui pſõꝩ sermo attribuitur & is expõit cũ rõne dignitatis ĩi pacto: cũ militibꝰ urbs redũdaret: & oẽs ciues timore oppſsi domi tenerẽt: uenit iste cũ sago gladio succinctus tenẽs iaculũ: qnq; adolescẽtes hoiem ſiĩ ornatu subsecunt irripuit i ꝫdes subito: deidẽ magna uoce: ubi ẽ iste btũs diues inqt: ꝫdiũ dñs q nõ mihi pſto fuit qd tacetis: hic alii oẽs stupidi tiore obmutuert: uxor illius ifelicissimi cũ maxiõ fletu ad istiꝰ pedes obiecit se se: p te iqt & p ea q̃ tibi dulcissima sũt i uita miseret nr̃i: noli extiguer extictos. Fer mãsuete fortunã: nos quoq; fuimꝰ btĩ nosce te eẽ hoiem. At ille qn illũ mihi datis: ac uos auribꝰ meis opplorar dsinitis nõ abibit illi nũciat iterea uenisse istũ & clãore maxio mortẽ miari qd simulac audiuit heꝰ iqt: gorgias pedisse q̃ pueroꝝ abscõde pueros: defẽde: fac ut incolũis sit adolescẽtia: uix ñ dixerat cũ ecce iste pſto scd̃s iqt audax ñ uox mea tibi uitã ademit: exple meas inimicitias: & iracũdiã satura tuo sãguie. Ille cũ magno spũ uerba metuebã iqt: ne plãe uictꝰ essẽ: nũc uideo i iudicio mecũ cõtẽder ñ uis: ubi suppeditari turpissimũ supar pulcherrimũ ẽ iterficer uis occides eqdẽ sed uictꝰ ñ pibo. At i extrẽo tpe uitæ ẽt sniosæ eloq̃ris neq; ei quẽ uides dñari uis supplicare: tũ mulier: imo qdẽ iste rogat & supplicat sed tu q̃so cõmouere & tu p deos iqt hũc exẽplar dñis ẽ: uicit ñ: te uice tu nũc aium cur non desinis iqt uxor loq q̃ me digna ñ sũt tace & q̃ curãda sũt cura: tu cessas mihi uitã tibi oẽm bñ uiuẽdi spẽ mea morte eripe. Iste mulierẽ repulit ab se lamẽtãtẽ illi nescio qd icipiẽti dicer qd dignũ uidelicet illiꝰ uirtute eẽt gladiũ i later dsixit. Pugno i ñ exẽplo datos eẽ unicuiq; sermões ad dignitatẽ accõmodatos .i. qd oportet i hoc gñe obseruare. Sũt sermociatões cõseq̃ntes ñ gẽus: nã qd putãus illos dicturos: si ñ iudicaueritis nõne hac oẽs urẽtur rõne deide subiicer sermonem.

Confirmatio.

C Onfirmatio ẽ: cũ aliq̃ q̃ nõ adest pſõa cõfingit q̃si adsit: aut cũ res muta: aut informis sit eloq̃ns & formata: & ei orõ attribuit ad dignitatẽ accõmodata ut actio q̃dã hoc pacto: qd ſi

nunc

nũc hęc urbs ĩuictiſſima uocẽ mittat nõ ſi pacto loqͣ̃.Ergo illa plurimis tropheis ornata: triũphis ditata certiſſimis: clariſſimis locupletata uictoriis nũc ur̃is clariſſimis ſeditõib9 uexór o ciues:q̃ dolis malitioſã carthago uiribus ꝓbata numãtia: diſciplĩs erudita corith9 labefactare ñ potuit:eã patimini nũc ab homũculis teterris ꝓteri atq; cõculcari.Itẽ qđ ſi nũc ille luci9 brut9 reuiuiſcat & hic añ pedes ur̃os adſit ñ hac uteͣ̃ orõne:ego reges eieci:uos tyrannos itroducitis:ego libertatẽ q̃ ñ erat pepi uoſ ptã ſeruaͣ̃ ñ uultis:ego capitis mei piculo pr̃iã liberaui:uos liberi ſine piculo eẽ ñ curatis:hęc firmatio licet in plures res mutas atq; ĩaĩatas trãſferaͣ̃ ꝑficit multũ in ãplificatõis ptib9 & cõmiſeratione. ❡Significatio.

s Ignificatio ẽ res q̃ plus ĩ ſuſpitõe relinqt:q̃ poſitũ ẽ in orõne:ea fit p exupatõem : ãbiguũ cõſeq̃ntiã abciſſione ſil'itudinẽ.Per exupatõem cũ plus dictũ ẽ q̃ patiͣ̃ ueritas augẽdę ſuſpitionis cã ſic. Hic de tãto pr̃imõio tã cito teſtã q̃ ſibi petat ignẽ ñ relĩqt p ãbiguũ cũ uerbũ põt ĩ duas pluresue ſnĩas accipi:ſed accipiͣ̃ in eã ptẽ q̃ uultis q dixit: ut ſi de eo dicas q m'tas hęreditates adierit ꝓſpice tu q plurimũ cernis ãbigua queãdmodũ uitãda ſũt q̃ obſcurã reddũt orõnẽ:ita hęc cõſeq̃nda q̃ cõficiũt hmõi ſignificationẽ.Ea repiẽtur facile:ſi nouerius & aĩaduertimus uerboꝶ ãcipites aut m'tiplices ptãteſ:p cõſeq̃ntiã ſignificatõ fit cũ res q̃ ſequũͣ̃ aliq̃ rẽ debẽͣ̃ ex qb9 tota res relinqͣ̃ ĩ ſuſpitõe ut ſi ſalſamẽtarii filio dicaͣ̃ qeſce tu cui9 pr̃ cubito ſe emũgere ſolebat:p abſciſſionẽ ſi cũ ĩcipius aliqd diceͣ̃.deinde p̃cedius &ex eo qđ iã dixius ſatis relinqͣ̃ ſuſpitõis ſic:q iſta forma & ętate nup alieę doũi nolo plura diceͣ̃.Per ſil'itudinem cũ aliq̃ re ſil'i ãblata nihil ãpli9 dicim9 ſed ex ea ſignificãus qd ſẽtiãus ſi mõ.Noli ſaturnie nimiũ ppl'i freq̃ntia fret9 eẽ:ſtultitiã noſce gracchi . Hæc exornatio plurimũ feſtiuitatis hẽt : & iterdũ dignitatis:Sinit.n.qdã tacito oratoͣ̃ ipm auditorẽ ſuſpicari. ❡De breuitate.

b Reuitas ẽ res tm̃mõ ipſis uerbis neceſſariis expedita ſi mõ:lemnõ præteriens cœpit:inde tharſi præſidium reliquit poſt

hæc cõformatio potuiſſet ab iis qui ĩ gracchos dicebãt:qñ pniſioſas leges ferre uolebãt. Dolis.fraude punica:q̃ maxia fuiſſe tradiͣ̃. Quare Iiulus ait pſidia plus q̃ pũica:& Vir.Tyrios biligues appellauit. Numãtia.de q̃ ſupra dictũ. Diſciplinis. ſtudiis artiũ liberaliũ. Quod ſi nũc.aliud exẽplũ:qđ ĩ eos dr̃ Qui tollere libertatẽ ſtudebũt:& illis fauebãt q tyrãnidẽ affectabãt.ut.T.Mãlius capitolinus.& Sp. Melius. L.Brutus auctor fuit romãæ libertatis pulſis regib9.

Plures.ut arbores mõtes: fora:tẽpla theatra. Tñ pficit.hĩc cognoſciͣ̃ cõcluſiõi maxie conuenire quæ p amplificationem & cõmiſerationem ſit.

f Ignificatio.ἐμφασισ græce dr̃,a nobis ſignificatõ dr̃:qm̃ ex aliquo dcõ latẽs aliqd eruiͣ̃ qđ tm̃ ſignificaͣ̃ ñ ẽt dr̃ ut apđ Vir. ñ licuit thalami exprẽ ſine crimĩe uitã degere moræ feræ.De mſimõio loqͣ̃ & tñ illuc erũpit affectus:ut ſine thalamis uitã ñ hoium putet: ſed feraꝶ.licet aliter hũc locũ: quidã exponãt. qnq; ut ait Ci.ſit modis:ea ĩ oĩ utimur figura:ĩ oĩ gñe:ĩ cõfirmatiõe & rephẽſiõe p̃cipue. In ſuſpitõe.qm̃ ñ apte loqtur. Exupatõe.qñ res ſupat ueritatẽ:& aut plus:aut minus dicit:q̃ credi poſſit. Hic de tãto pr̃imõio &c. exẽplũ ẽ exupatiõis:q̃ augẽdæ ſuſpitiõis cã ſit: Aliqs negligẽtiæ accuſaͣ̃:& ut pẽitus igẽs pr̃imoniũ cõſũpſiſſe ſignificeͣ̃:ne teſtã qdẽ q̃ ignẽ a uicinis corrogeͣ̃ ſibi dr̃ reliqſſe. Per ambiguũ.Cerno exẽplũ ẽ ambigui:ſignãt.n. uideo:& attẽtus diligẽſq; ſũ. & ſic pñti loco accipiͣ̃:ĩ cũ.n.hæc dñr q cõtẽdẽs ĩ iudicio ꝑſpice igͣ tu:cui aduerſarius tu ſubiecit ꝓſpice q multũ cernis:hoc ẽ q ĩ cõparãdis hæreditatibus diligẽs eſ.qđ ille faciebat orbos & pupillos forte decipiẽs. Ambigua.uitãda igͣ ambigua hmõi ſunt:qm̃ obſcurã faciũt orõnẽ:ita & cõſequẽtia fugiẽda ẽ p quã quõ fiat ſignãtio ſubiecto declarat exẽplo: qdã ſalſamentarii filio petulanͣ̃ loquẽti:tace inqͣ tu cuius pr̃ ſe cubito emũgeͣ̃ ſolebat:ſignificauit uilẽ eẽ: & ſalſamẽtarii filiũ:cũ ſe ille nobilẽ credi uellet ſalſam̃tarii ãt:qm̃ ſũt cõram iatis mãib9 narres cubito emũgũt : idẽ & lãii & piſcatores faciũt.ſalſam̃tarii ſũt q ſalita uẽdũt obſonia. Per abſ. p diminutionẽ cũ mĩus dr̃:& plus ſignificaͣ̃. Qui.f.ĩ adoleſcẽtẽ hæc dñr. Qui a.do. hoc ẽ ĩ aliẽa domo ſtupꝶ uirgini ĩtulerat uł adulteriũ cõmiſerat. Noli ſat.admõeͣ̃ ſaturnius:ne eadẽ uia craſſari uelit q̃ gracchi.qm̃ ut illi pitur9 ſit:hoc ñ dr̃: ſed ſignãͣ̃. Frequẽtia p.multitudĩe ppl'i a q° deſereris. Multi gracchi.m'ti ſil'es gracchis q occiſi ſũt:dũ eaſq̃s ſaturnius poſtea ferͣ̃ uoluit:leges ferͣ̃ tẽtarẽt.

Feſtiuitas.ex q° mediocri figuræ p̃cipue cõuẽire cognoſciͣ̃. Dignitatis.ex q° graui adhiberi poſſe itelli

b Reuitas.βραχύτης græce dr̃ ἢ βρα- χυλογία.breuitas a nr̃is uocaͣ̃ qm̃ neceſſariis dũtaxat uerbis rẽ ipſã abſoluit. Hac utiͣ̃ Vir.cũ ait. Sed uos q tãdẽ qb9 aut uẽniſtis ab oris:Quo ue teneris iter? Cõuenit oĩb9 figuris oĩbus gñib9 ex ptib9 orõnis narratõi p̃cipue. Neceſſariis ut nec plus nec mĩus dicaͣ̃:q̃ neceſſe ẽ. Lẽnus iſula ẽ ægei maris Lẽnus: una ex ſporadibus ĩ q̃ atos mõs ſolſtitio iaculaͣ̃ umbras. ab hac Taſos abeſt.xx. m.p. æraria prius dcã:cuius oppidũ pii ædificauerũt,

Vrbem bythiniã.principalẽ bythiniæ regionis ciuitatẽ. Quæ ponti oræ. & Thracio boſphoro ab occaſu ter minatã meridie regione quæ ꝓprie aſia dicit. In helleſpontũ Anguſtũ mare.vii. ſtadioꝝ aſiã ab europa dirimens.a xerxe ponte iunctim. qui abydo ob iacebat ꝙ eſt in littore europæ ciuitas a feſto quæ eſt in aſie littore cheroneſſiaꝝ ciuitatũ optima circiter.xxx.ſtadiis diſtans:de xerxe hæc dici potuiſſent. Item mõ. Aliud exemplum. Mario hæc ofo conueniſſet. Habet paucis uim oſtendit exornationis:& quando ea utendum ſit dicit.

Emõſtratio: ἐπὶλεῖξις græce dicit hæc exornatio oĩa complectitur attributa negocio:quæ ante:ꝙ poſt:quæ in ipſa negocii geſtione contigerint:& Demõſtratio uocat:qm̃ ſic uerbis ſigillatim res exprimit:ut põl ãte oculos uideat. In omni figura:in oĩ genere demõſtratiõe utimur:ex ptibus ofonis in narratione & cõcluſione pcipue. Id fieri poterit oĩa:ut dictũ ẽ attributa negocio hæc cõplectit exornatio:ſunt aũt attributa negociis ptim continẽtia cũ ipſo negocio:ptim in geſtiõe negocii cõſiderant:ptim adiuncta negocio:ptim geſtum negociũ conſequunt: de quibus lib.i.de inuentione & li.ii. huius operis Ci. diſſerit. Quæ ante:ꝙ ante rem geſtã facta ſunt. Quæ poſt:ꝙ poſt geſtũ negociũ is fecerit de quo ſermo eſt. In ipſa re in geſtione negocii:in qua quærit locus:tẽpus:modus:occaſio:facultates. A rebus cõſequẽtibus cũ dr ꝙ ſigna nocẽtis uel innocentis conſecuta ſint:ut ſi expalluit: erubuit uel incõſtãter locutus eſt:aut contra. A circũſtantibus:continentia intelligit cũ ipſo negocio ꝙ ſemper affixa uidentur ad rẽ:neqꝫ ab ea poſſunt ſeparari:ex his prima ẽ breuis complexio totius negocii: quæ ſummã cõtinet facti hoc mõ:pentis occiſio patriæ proditio: Deinde cauſa eius ſumme: p quẽ & ꝙ obrem:& cuius rei cauſa & quõ factum ſit:quæritur.

Quod ſimul atqꝫ Gracchus: exemplũ eſt de Graccho:quõ a ſcipione Naſica fuerit occiſus:in quo quæ ante:ꝙ poſt :quæ in ipſius negocii geſtione contigerũt:tractãtur.. Quæ cõſecuta ſũt: quõ geſtũ ſit qua cauſa :qbus auxiliis cõpræhẽditur. Hiſtoria uero hoc habet. Tiberius gracchus Africani ex filia nepos. tr. pl. legẽ tulit ne quis plus mille agri iugera poſſideret octauio collegæ intercedẽti nouo exẽplo magĩatũ abrogauit. Tulit deĩde ut ea pecunia quæ fuerat ex hæreditate Attali populo diuideret. Cum ꝑ progare ſibi mgĩatum uellet: aduerſis auſpiciis in publicũ proceſſit:ſtatimqꝫ capitoliũ petiit:manũ ad caput referens: quo facto ſalutem ſuã populo cõmendabat. Hoc nobilitas ita accepit quaſi diadẽa ille poſceret: Scipio Naſica ceſſante Mutio cõſule ſequi ſe iuſſit q rẽpu. Saluã uellent:gracchũ in capitoliũ ſecutus oppreſſit:Cuius corpus. Lucretii ædilis manu in Tyberim miſſum fuit: Vnde ille uiſpillo dictus eſt. Naſica uero ut uindictæ ſubtraheret:per ſpẽm legationis in aſiam ablegatus eſt. Fluctuare:commoueri:agitari: Virgili. Magno muꝝ fluctuat æſtu. Cic. pro Milone fluctus dixit contionum. Ipſe interea ſcipio:Naſica hæc autem geſtũ præcedũt negocium. A tẽplo Iouis. Capitolio. Oculis ardẽtibus:quales iratoꝝ ſunt Homerus de Agamẽnone irato ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι εἴκτην. Erecto capillo:qđ tã timore ꝙ ira cõtingit. Cõtorta toga:reiecta in humeꝝ toga ut expeditior eẽt. Illi graccho aderat præco: cui uerba legis ſubiicere uolebat. Hic naſica. Subſelliũ.primo pedibus ſubſelliorum ictus eſt gracchus. Vaga multitudo inſtabilis multitudo populi. At iſte ſpumam: hæc ſunt quæ in geſtione negocii contigerunt.

Vrbem bithyniam ſuſtulit:inde pulſus in helleſpontum ſtatim ponitur abido. Item modo conſul:quondam tribunus:is deinde primus erat ciuitatis:tunc proficiſcitur in aſiam:deinde exul & hoſtis ẽ dictus imperator & po.ro. factus eſt conſul. Habet paucis comprçhenſa breuitas multarum rerum expeditiõem. Quare adhibenda ſæpe eſt cum aut res non egebit longe orationis:aut tempus non ſinet commorari.

De demonſtratione.

Demonſtratio ẽ: cum ita res uerbis exprimitur ut geri negociũ & res ante oculos eſſe uideatur. Id fieri poterit ſi quç ãte & poſt in ipſa re facta erunt compræhendemus:aut a rebus conſequentibus aut a circunſtantibus non recedemus hoc modo. Quod ſimul atqꝫ gracchus proſpexit fluctuare populum uerentem: ne ipſe auctoritate ſenatus commotus ſententia deſiſteret:iubet aduocari contionem. Iſte interea ſcelere & malis cogitationibus redundãs uolat ex templo Iouis ſudãs:oculis ardentibus erecto capillo cõtorta toga cum pluribus aliis ire ſcelerius cœpit. Illi præco faciebat audientiam hic ſubſellium quodam calce premens dextro pede defringit:& hoc alios iubet idem facere:cũ gracchus deos inciperet prçcari:cur ſim iſti impetum faciunt ex aliis aliiſqꝫ partibus conuolãt: atque e populo unus:fuge fuge inquit tiberi. Num uides:reſpice inq̃. Deinde uaga multitudo ſubito timore perterrita fugere cœpit. Iſte ſpumam ex ore reiiciens anhelans ex infimo pectore crudelitatem contorquet gracchum: & dubitanti graccho quid eſſet :neque tamen locum:in quo conſtiterat relinquenti percutit

tempus. Ille nullam uocem edens insita uirtute concidit tacitus iste uiri fortissimi miserando sanguine aspersus quasi facinus præclarissimum fecisset circũ spectans & hilare sceleratam gratulantibus manum porrigens in templum Io. contulit sese: hæc exornatio in amplificanda & commiseranda re plurimum prodest: & in huiusmodi narrationibus statuit. n. totam rem & prope ponit ante oculos.

OMnes rõnes honestandæ elocutionis studio se collegimus: in quibus herennii si te diligentius exercueris: & grauitatem: & dignitatem: & suauitatem habere in dicendo poteris: ut oratorię plane loqueris ne nuda atq; inornata inuentio uulgari sermone efferatur. Nunc identidem nosmetipsi nobis instemus: res. n. cõis agitur ut frequenter & assidue consequamur artis orationem studio & exercitatione: quod alii cum molestia trib9 de causis maxime faciunt: aut si cũ quibus libenter exerceantur non habent: aut sibi si diffidunt: aut si nesciunt quã uiam sequi debeant quæ a nobis absunt oẽs difficultates. Nam & simul libentes exercemur propter amicitiam: cuius initium cognatio facit: cætera philosophiæ ratio confirmabit. Et nobis non diffidimus propterea quod aliquantulum processimus: & alia meliora sunt: quę multo intentius petimus in uita: ut etiam si non peruenerimus in dicendo quo uolumus parua pars uitæ perfectissime desideretur & uiam quam sequamur habemus propterea: quod in his libris nihil prętéritum est rhetoricę præceptionis. Demonstratum est. n. quomodo res in omnib9 generibus causarum inueniri oporteat. Dictum est quo pacto eas disponere conueniat: traditum ẽ qua ratione esset pronunciandum. Præceptum est qua uia meminisse possemus. Demõstratum est quibus modis perfecta elocutio compararetur. Quę si sequẽtur acute & cito reperiemus: distinctę & ordinate exponemus: grauiter & uenuste pronunciabimus firme & perpetuo meminerimus: ornate & suauiter loquemur. Ergo in arte rhetorica nihil est amplius. Hæc omnia adipiscemur: si rationes pręceptionis diligentia consequemur exercitationis.

¶ M. T. C. Rhetorices nouæ Finis.

Tempus: partem capitis. Iste uiri fortissimi. hæc gestum negocium consecuta sunt.

Hæc exornatio uis exprimitur exornatiõis: simul & conclusioni præcipue conuenire ostẽditur quæ per amplificationem: uel cõmiserationem fit. Omnes rationes &c. Conclusio est operis: qua fructum quem consecuturus sit ostendens ad exercitationem præceptorum rhetorices Herennium hortat. Omnia ad eam rem perficiendam adesse cõmemoda quæ postulari a studiosis artis solent: & obesse incommoda dicẽs: breuissime præterea quæcunq; de arte superius præcepta sunt repetit. Honestandæ: ornandæ. Grauitatem ad figuram sublimem respicit: cum ait dignitatem: id mediocrem cum suauitatem ingt ad humilem. Nuda nullo artificio adiuta. Identidem assidue. Vel similiter. Sibi diffidunt: q; paruo præditos ingenio se uident.

Philosophiæ ratio. Cuius studiosi sumus: quæ bonos efficit: & conciliat amicitias stabilesq; reddit. Ea. n. ut ait Cicero firma & stabilis futura est amicitia quam similitudo morũ & studiorum copulauerit. Et de nobis: ideo inquit de nobis non diffidimus: quoniam aliquid iam profecimus: & iã facto periculo posse iam magis magisq; proficere non desperamus. Et alia sunt: loco præterea non diffidimus inquit: quoniam alia sunt meliora ad q̃ aspiramus: quicunq; autem spem cõcipit aliquam magnam rem percipiẽdi: is non potest non maxime in ea re proficere. Parua pars: sensus est si non poterimus in dicendo peruenire quo uolumus: bene uiuendo tales eẽ studebimus: ut uitę perfectissime parua pars defutura sit. Et uiam. Non deest inquit uia quã sequamur & quicquid præcepit iam breuissime repetit. Quando res: quæ inueniẽda sint in singulis generibus causarum: hoc libro secundo & tertio demonstratum est. Partes: hoc ad dispositionem pertinet. Quæ si sequemur: quæ præcepta si seruabimus. Hæc omnia. Quod optimum in arte est: id repetit ut. s. exercitatione utatur Herennius. Nam & in principio operis rationem præceptionis ad exercitationẽ dixit accommodari oportere.

¶ Interpretationis Frãcisci Maturantii: in libro Rhetoricorum. M. T. Ciceronis Finis.

Marii Fabii Victorini Rhetoris in rhetoricis Ciceronis Liber primus incipit.

OMnis quicunq; incipit cuiusq; generis orationem hæc tria in principiis adhibere debet: ut auditores faciat attentos: beniuolos: dociles. Ergo hic Cicero facit dociles auditores: cum quid sit eloquentia ostendit. Attentos: cum dicit se de eloquentia dicturum: re scilicet magna. Beniuolos si quidem quia ostendit futurum ei commodum: qui his artibus fuerit edoctus. Eloquentia igitur qualis sit per se ipsam nõ ostendit: sed ē capax qualitatis: quam nõ in se habet: sed incipit ab agente. Nam ut cuiusq; ingenium fuerit eius: qui ea uti turpe inde qualis sit: & quid faciat demõstrat. Ergo quoniam quis mediocriter sapiens potest uidere eloquētiam: si in homine stulto sit malam esse: si sapiente bonam esse: Propterea Cicero non utrum bonum an malum sit eloquentia quærit: sed utrum plus boni an mali habeat ostendit. Tractat autem in principiis quattuor thesis. Vnam talem ostendendum esse sapientiæ cum eloquentia. Aliam parum prodesse solam sapientiā: tamen prodesse. Tertiam multum nocere eloquentiam: si sine sapientia ea sit & quia potest dici. Ergo eloquētiæ studendum non esse: nam obiq; sapientiam laudas. Respondetur studēdum esse eloquentiæ: quia per eloquentiam uim suam sapientia exercet necessario. Quarta thesis: studendum esse eloquentiæ: sed tamen quæ sit mixta sapientiæ. Animaduertere tamen debemus in principiis deliberationis propositionum partes propositionis. Executionem partium. Postremo uero sententiam: quod diligenter attendenti: facile cognitu ē.

Sed antequam ad id unde cœpit Cicero ueniamus: dicendum primum uidetur quid si ars: deinde quid inter sit inter artem & uirtutem. Ars est quæ significantiam sui plenam non habet sed intelligitur ad aliquid pertinere: non. n. uelut Codice nominato scimus statim quid sit Codex: ita mox scire possumus quid sit ars nisi additum fuerit cuius artis: ut ars poeticæ: grammaticæ: eloquentiæ. Virtus est animi habitus in naturæ modo rationi consentaneus: Et ideo in naturæ modum duobus enim constamus: anima & corpore. Anima immortalis est. Si immortalis est a diuinis descendit: Si a diuinis descendit perfecta est: sed acies quamuis perfectæ animæ quodam corporis crasso tegmine irretitur & circumfunditur: & ita fit ut quandam obliuionem sui capiat. Cum uero studio ac disciplina ueluti detegi cœperit atq; nudari: sic in naturæ suæ modum animi habitus reuertitur: atq; reuocatur. Hanc uirtutem Pla. dicit nunc arte fieri: nunc cum hominibus nasci: nunc in exercitatione confici: nunc adeo dari. Hæc uirtus in rhetoricis a Cicerone eadem ponitur: quæ sapientia. Alibi uero idest in libris de republica ab eodem Cicerone illa uirtus dicitur: quæ prudentia. Virtus igitur habet partes quattuor: prudentiam: iusticiam: fortitudinem: temperantiam. Prudentia est rerum bonarum & malarum per omne tempus scientia. Iusticia est animi habitus ita in formatus: ut omnibus meritis tribuat dignitatem. Fortitudo est considerata periculorum susceptio: & laborum perpessio. Temperantia est animi circa res inutiles atq; in honestas uictris ac pudica dominatio. Harum partium partes in consequētibus cognoscemus. Nunc ad id quod ostendere proposuimus reuertamur: scilicet ut quid inter artem & uirtutem intersit uideamus. Harum quattuor partium: quas diximus inesse uirtuti: nulla omnino in artem cadit. Ars enim tantum p̄cepta tradit: non aliquid secundum ipsa præcepta faciendum. Ideo ars sapientiæ tradi non potest. Per se añr tota constat ac permanet quæ perfecta est: si hæc quattuor teneat. Prudentiam: Iusticiam: Fortitudinē: Temperantiam. Datur autem ars eloquentiæ & recte datur. Etenim si constat quattuor rebus natura: usu: exercitatione: arte necessario & artis præcepta in eloquentiam dantur: Quæ si deest profecto tria illa multum interdum nocere: nunquam prodesse possunt. Dicendum etiam uidetur quæ distantia sit inter rhetorem: sophitam & oratorem. Rhetor est qui docet litteras atq; artes traditor eloquentiæ. Sophita est apud quem dicendi exercitum discitur. Orator est qui in causis priuatis ac publicis plena & perfecta utitur eloquentia: & ut sciamus: alium eē rhetorē: alium oratorem. Hos ubi illa quæ habere debeat orator ostendit: Nunc ergo considerans: quid & quantum sit illud de quo dicturus est: idest eloquentia recte se dicit diu cogitasse non utrum bona an mala sit eloquentia: sed utrum plus boni an plus mali habeat.

SAepe & multum hoc mecũ cogitaui: hoc ſi unum ſit non oſtendit ſatis diutinam cogitationẽ. Poſſumus enim frequenter aliquid cogitare: ſed ſtatim a cogitatione deſiſtere. Poſſumus itidem diu aliquid cogitare: ſed in uno tñ die facere. Recte ergo utrunq̃ cõiunxit. Saepe & multum hoc mecũ cogitaui: & quia in publicũ res proferri nõ debuit niſi certa & deliberata: recte ait: hoc mecũ cogitaui. Boni ne an mali plus: cauſa deliberationis nõ utrum bona an mala ſit eloq̃ntia: ſed utrũ plus bõi an plus mali hẽat eloq̃ntia: nõ tñ uacat rõ ordinis. potuit aũt Cicero mali ne an boni plus. Sed Cice. naturam tenuit eloquentiae. Quae cũ primũ agere coepit profuit hominibus. Nã compulit eos: & cõgregauit.

M. T. CICE. ORATO. CLARISSImi Rhetoricae ueteris Liber primus incipit.

SAepe etiam multũ hoc mecũ cogitaui: bõi ne an mali pl9 attulerit hominib9 & ciuitatibus copia dicendi: ac ſumũ eloquentię ſtudium: Nã cum & noſtrę reipu. detrimenta cõſidero: & maximarum ciuitatũ ueteres animo calamitates colligo. non minimã uideo p diſertiſſimos hoies inuectam eſſe partem incommodoꝝ. Cum aũt res a nr̃a memoria propter uetuſtatem remotas ex litterarum monumentis repetere inſtituo: multas urbes conſtitutas: plurima bella reſtrincta: firmiſſimas ſocietates: ſanctiſſima ; amicitias itelligo:

Poſt aũt deprauata ĩgẽio maloꝝ multũ oocuit reipu. Bñ ergo ordinẽ tenuit ut diceret boni ne an mali plus hõibus attulerit & ciuitatibus tei duobus cõſtat publico: & priuato. Iõ hoibus & ciuitatibus hoc & in uerrinis aiaduertere debemus qualiter ubique Cice. aut hoies defendat aut ciuitates. Copia dicẽdi: qm̃ nomen eloquentiae id ſibi optinet ac uẽdicat ut cũ ad aures uenerit nõ niſi optima accipiat. Iõ maluit definire eloquẽtiã. Ne quis ergo audita eloquẽtia. que quaſi ſono ipſo id optinuit ut mixta uideat eſſe ſapientiae, Ne quis inquã deliberandũ nõ crederet: utrum plus boni an plus mali habeat eloquentia ſed ipam per ſe ſatis exiſtimaret bonã: ppea definire eloquentiã inducendo copiã dicendi. Quae quia poteſt ad utrũq̃ flecti cãm deliberatiõis induxit. Ac ſummũ eloquentiae ſtudiũ poſtq̃ docuit qd eſſet eloquentia p diffinitionẽ ſecutus poſtea occupatis iam auditorũ ſenſibus eloquẽtiam noĩauit. Sed recte ait. Ac ſummũ eloquentiae ſtudiũ: Non. n. poteſt declarari qd poſſit eloquẽtia niſi in aliquo fuerit ac plena fuerit. Nã cũ & noſtrae reip. detrimenta conſidero. Oſtenſurus q̃tum boni aut mali poſſit eloquẽtia de repu. loqtur. Et recte non. n. in priuatis rebus eloquẽtia periclitãda eſt ſed in publicis. Ita ipe in uerinis cũ de ſe uel de eloquentia ſua optimã probationẽ afferret publicas cauſas cõmemorat: tacet priuatas. Meq̃ tot annis in cauſis iudiciiſq̃ publicis ita ſim uerſatus. Nunc deniq̃ ut bonũ mõſtret eloq̃ntiae de reip. incõmodis uel cõmodis loquit. Aiaduertẽdũ tñ q̃ ptes nõ eodẽ ordine exeqtur quo ppoſuit. Ait. n. ſupra bõi ne an mali plus Nũc a malis loq̃ntiae incipit. Sed ſupra naturã ut diximus ſecutus ẽ. Nũc cogitatõis rõnẽ ſeruat illa. n. prima cogitatiõi occurrũt q̃ uicina ſunt a nr̃a memoria. Iõ & de recẽtibus: & quod eſſet magis propinquũ elegit. Cũ ait. Noſtrae reip. detrimenta cõſidero. Cõſideratio. n. reip. pſentis eſt. Ergo qm̃ huicuiq̃ incõmoda per ſolam eloquentiã reip. contigerunt recte a malis eloquẽtiae coepit poſt dicturus de antiquoribus bonis & malis. Et maximaꝝ ciuitatũ ueteres animo colligo calamitates recedit paulatim a repu. noſtra ad extraneas ciuitates: & recte poſt Romã maximas ciuitates noĩat ergo qm̃ uetuſtiora ſunt haꝝ exempla ciuitatũ: animo ſe ait colligere. In rep. aũt nr̃a q̃ ſint geſta cõſiderat. Recte itaq̃ maximaꝝ ciuitatũ colegit calamitates. Illic. n. aliqd operat eloquẽtia ubi populus maior eſt. Non minimã ui. de mõ hic agit. i. utrũ plus boni an plus mali afflarat eloquẽtia. iõ ait non minimã uideo inuectã partẽ incõmodoꝝ per diſertiſſimos homines: quod ſupra diſputauimus. Noluit p eloquentiã dicere: ſed p diſertiſſimos hoies. i. q habeant copiã dicẽdi ſolam inuectã uero per metaphorã nauis reſpu. dr̃ gubernari. Cũ aũt res a nr̃a memoria pp uetuſtatẽ remotas. expoſitis malis incipit dicere qd boni habeat eloquẽtia a nr̃a memoria inqt remotas: ut excuſet memoriã qua ſi negligentẽ: addit pp uetuſtatẽ: ergo illa q̃ nimis a memoria nr̃a remota ſunt q ſcire poſſumus, Et litterarum monumẽtis: inqt repetere iſtituo haec monumẽta dupliciter accipimus aut annales aut hiſtorias. primo. n. annales fuerũt poſt hiſtoriae factae ſunt. Multas urbes cõſtitutas plurima bella reſtrincta firmiſſimas ſocietates ſanctiſſimas amicitias. Deinde dicẽdũ eſt hoc loco qd ſit ciuitas. Eſt aũt ciuitas collecta hoium multitudo ad iure uiuendũ. Cũ ergo fuerit ciuitas cõſtituta neceſſe eſt ut primo bello pariat Poſtea pacẽ agat. Pax. n. a pacto dr̃. pactũ uero eſſe nõ poſt niſi cauſa pcedat. i. bellũ. Hoc & Saluſtius tenuit cũ de rebus Romanis loqueretur. Dixit prius bella geſta poſt pacẽ eſſe ſundatã. res ĩquit romana plurimũ imperio ualuit. Seruio ſulpitio & .M. Marcello cõſulibus oi galliacis rhenũ atq̃ inter mare nr̃um & oceanum niſi q̃ a paludibus in uia fuit p domita. Hic bellũ gerit: deinde pacẽ memorat cõſecutã optimis aũt moribus & maxima cõcordia egit rempu. inter ſecũdũ ac poſtremũ bellũ carthaginẽſe, Quaerit aũt utꝝ in bellis aliqd poſſit eloq̃ntia põt. n. ſine dubio.

& tñ quantũ uirtus põt. Nã si uirtute bella finiunť & eloq̃ntia bella finiunť. Iõ ergo ait plurima bella restricta
bella ar/dere di cuntur iam illud notã est qđ bella ardere dicunť: ut ait ardebat oĩs hispania citerior. Itẽ: qs tãti incẽdia belli. Firmis
simas societates: sanctissimas amicitias: inter sociũ & amicũ hoc ĩterest. Socius est q nobis aliquo pacto ad ali-
qd gerendũ coniungiť Amicus est q nihil usu uitæ similis pio ac fideli amore coniungiť. Et qa socius aliqd no/
Socius biscũ gerit iõ ait firmissimas societates: qa amicus ꝑ nobis amore cõiũgiť: iõ ait sanctissimas amicitias ergo in/
Amicus terdũ amicus ẽ: & socius nõ est si mecũ nihil gerat: & rursus cũ sit socius: amicus nõ ẽ: si aliq d mecũ iniustus gerat

tum animi rõne: tum ẽt facilius eloq̃ntia com paratas: ac me qdem diu cogitãrem ratio ipsa in hanc potissimũ sñiam ducit: ut existimẽ sa/pientiam sine eloquẽtia parũ prodesse ciuitatibus: eloquentia uero sine sapientia nimiũ ob/esse plerũq; prodesse nunq̃. Quare si qs omis/sis rectissimis atq; honestissimis studiis ratio/nis & officii cõsumit oẽm operã in exercitatio/ne dicendi: is inutilis sibi ꝑniriosus ciuis patrię alitur. Qui uero ita se armat eloquentia: ut nõ oppugnare cõmoda patriæ: uer℞ propugnare possit. Is mihi uir & suis & publicis ratiõibus utilissimus atq; amicissimus ciuis fore uĩ. Ac si uolumus huius rei quę uocať eloq̃ntia siue artis siue studii siue exercitationis cuiusdã siue facultatis a natura profectæ cõsiderare principium: repiemus id ex honestissimis causis na/tum atq; optimis ratiõibus profectum. Nam fuit quoddam tempus cum in agris homines

Propterea Cice. ubiq; duo hæc iungit: socios popu
lo romão atq; amicos itaq; & hic firmissimas societa
tes sanctissimas amicitias. Intelligo: recte. ĩtelligo
ait. n. supra: Ex litterar℞ mõumẽtis repetere istitno:
Ergo id qđ legiť ĩtellegẽdũ ẽ. Tũ animi ratione tũ
facili eloquẽtia cõparatas. ubiq; hĩ duo cõiungit. Sed
quãdo aliqd due res agũt. triplici mõ agunt. aut æq̃
les sunt aut nũc ista plus ꝓstat nunc illa. Hic sapien
tiæ dat ꝓprias agendi rões. Sed qa uirtus oĩs magni
tudine sui tarda ẽ: idcirco subiunxit & tps: ut illud qđ
sapiẽtia iuenerit: facilius eloquẽtia cõpleať. Ergo
ad aliqd cito faciendũ. Alter℞ alterius auxilio eget.
Recte igiť reip. cõmodũ ex cõfectiõe utriusq; coniũ
git. Ac me qdẽ: supra oñdit quantũ obesset eloquẽ/
tia quantũq; ꝓdesset: sed mixta sapiẽtiæ. Nunc uero
uult oñdere singulatim quãtũ sapia sola ꝓsit: quãtũ
eloq̃ntia sola obsit. Qđ cũ oñderit: qm̃ sapiẽtia so
la par℞ ꝓdest & eloquẽtia sola multũ obest. rursus di
cturus ẽ eloquẽtiã sapiẽtiæ eẽ iũgendã. Oĩs res aut
nimiũ ꝓdest: aut par℞ prodest: aut nimiũ obest: aut pa
rũ obest. Sapientiæ unũ dat ut sola par℞ prosit reip.
nihil tñ obsit. eloquẽtiam uero solam sæpe ait nimi/
um obesse. Qua in re obesse sp oñdit: sed & interdũ
satis obesse. Illã uero. alia parte tollit soli eloquẽtiæ:
ut uel parũ prosit reip. multũ tñ obsit. Ver℞ qđ ait:
Ac me qdẽ diu cogitantẽ rõ ipsa. Ipsa inqt rõ sapien
tiæ. s. quã eloquẽtiæ dicimus esse iungendã. Quare
siquis: ostẽdit qd sit plena sapia. sapiens. n. q diuina atq; humana optime nouit. ergo studiũ recte rõnis ad diui
na studium honesti officii ad humana referamus. quod ãt ait studium rectius dixit quã si dixisset. Quare si qs
omissa rõne atq; officio. in his. n. noibus ꝑfecta phia est: quã qa nullus orator plane põt asseq. ideo nobis horũ
uel studium habendum esse demõstrat. Cõsumit oẽm opam in exercitatiõe dicẽdi Cõsumit inqt: iã in isto uer
bo est inutilis labor. Quod ãt ait in exercitatione dicendi: timet eloquẽtiã noiare. ut supra diximus ne sensum
audiẽtis offendat. Itaq; hæc diffinitio est eloq̃ntiæ. Eloq̃ntia est exercitatio dicendi. Is iutilis sibi ꝑniriosus pa/
Eloquentia triæ ciuis alitur. Oĩs hõ aut sibi aut pr̃iæ consulit: aut plus sibi q̃ pr̃iæ. Rectæ ergo hoies ad hæc duo miscenda:
sapientiã & eloq̃ntiã: Primo ab utilitatibus sui: deinde ẽt publicis inuitanť. Qui inqt fuerit in sola dicendi ex-
ercitatiõe uersatus: omissis studiis rõnis & officii & sibi inutilis & ꝑniriosus pr̃iæ ciuis aliť. Qui uero ita sese: &
cætera: bene armat: quasi sapiẽtia ꝓ robore sit: ꝓ armis eloq̃ntia. Attendamus tñ ut cum supra pro eloquen/
tia: aut copiã dicẽdi: aut exercitatiõem: aut disertitudinẽ noiauerit. Nũc ubi & de sapientia loqtur: ut securus
eloquentiã nominet. hic quoq; duo illa seruat q̃ supra diximus. Qui inquit sapientiæ miscuerit eloquentiã: is
& suis: & publicis rõnibus utilissimis atq; amicissimis ciuis fore uidetur: utilẽ circa priuata: amicũ circa publica
accipiamus. Ac si uolumus: & c̃. Primo rem quãdã constituit: cui eloq̃ntiæ nomen iposuit. & oñdit unde nasca
tur eloq̃ntia: siue ex arte inquit: siue ex studio: siue exercitatione: siue a natura. Huius inqt eloquentiæ ciuis icer
ta est origo. si uolumus considerare principium: inuenimus inqt id ex honestissimis causis natũ: atq; optimis rõ
Causa nibus profectũ. Cã est aĩ impulsus ad aliqd agendum Rõ est gerendor℞ ordo ex cã uenientium: ut qd quo lo
Ratio co facias: ac dicas intelligas. Ergo inqt si eloquentiæ principium cõsiderate uolumus. Primum cã attendenda
Studiũ est hæc cã honesta est. Deĩde rõnes & easdẽ optimas inueniemus. Inter studium ãt & exercitationẽ hoc ĩterest
Exerci/tatio studium est animi ad aliqd agendum ꝓnatia. Exercitatio ẽ suscepti actus cõtinuatio. ex his quoq; supra dixi/
mus nasci eloq̃ntiã posse. Nã fuit quoddã tps: & c̃. Incipit cõmemorare cãs fuisse honestas: qbus eloquẽtia nõ
ad ipsum q; nata sit: sed circa agẽdum pricipium sumpserit: ut supra diximus. Aiunt phi e duobus hoiem con
stare aĩa & corpore: Aĩam uero esse ꝑfectã sed ĩpediri crassitudine corpis quo minus se talem exerceat qualis ẽ
ꝑ naturã. ergo mundo cõstituto erãt hoies minus impediti corpore: & ĩ qbus uis aĩæ obtrita atq; oppressa eẽt.
Tũc necessario rapto uiuebãt & malis moribus oppsso aĩæ bono: circa res oẽs uiribus corporis abutebanť. Sed
qa natura nõ æqualiter se ꝑ oẽs fundit: aliqñ unus extitit q se bene ĩtelligeret: & q uideret esse hoibus aĩam il
lã diuinã: q̃ haberet in se multas utilitates: si tñ posset ab aliquo e latebris qbusdam eliciatq; ꝑferri. Ergo his
causis

causis eloq̃ntia initiũ nõ nascẽdi sed agẽdi sũpsit. nã fuit quoddã tps cũ i agris hoies passim bestiaꝝ more uagabant: sicut Vir. Hæc nemora idignæ fauni nymphæq; tenebãt. Gẽsq; uirũ trũcis & duro robore nata. Quis neq; mos neq; cultus erat: nec iungere tauros. aut cõponer opes norãt: aut parcer parto. Et sibi uictu ferino uitã ppagabant Sapiens ois memoriæ studet. Illi i qbus uis animi mole corporis oppressa delitescit: non memoriæ student: sed ferino ritu subsidia solis prospiciũt diebus. Sic Salu. et qm uita ipsa q̃ fruimur breuis est memoriã nri q̃ maxime longam efficere cõuenit nõ pecorũ more uiuere: q̃ natura pna atq; uẽtri obediẽtia finxit: ut isti hoies fuerũt: q sibi i uictu ferino uitã ppagabãt.

passim bestiarum more uagabantur & sibi uictu ferino uitam propagabant: nec ratiõe animi quicquã sed pleraq; uiribus corporis administrabant: nondum diuinę religionis: nõ humani officii ratio colebatur: nemo nuptias uiderat legitimas: nõ certos quisquam aspexerat liberos nõ ius ęquabile quid utilitatis haberet acceperat. Ita propter errorem atq; inscitiã cæca ac temeraria domiatrix animi cupiditas ad se explendam uiribus corporis abutebatur pniciosissimis satellitibus. Quo tẽpore quidem magnus uidelicet uir & sapiens cognouit: quę materia esset & quanta ad maximas res oportunitas animis inesset hominum: si quis eam posset elicere: & pręcipiẽdo meliores reddere: Qui dispersos homines in agris: & in tectis siluestribus abditos ratiõe quadam compulit in unũ locum & cõgregauit: & eos in unamquãq; rem inducẽs utilem atq; honestam: primo propter insolentiam reclamantes: deinde propter rationem atq; oratione studiosius audiẽtes ex feris: & imanibus mites reddidit & mã-

Nõ dũ diuine religiõis &c. Plena phia ẽ: q̃ cõstat ex duobus: ex phisica & æthica. phisica est q̃ de diuinis agit. æthica q̃ de humanis disserit. Sed qa Ci. illud docet q; oratori ẽ necessariũ ethicã psequit. Quæ si tũc ab hoibus ignorata ẽ: multo magis phisica: ergo indicat ut illi uixerũt q aiæ cõmodis ignoratis corporis uiribus pleraq; gesserũt. Nemo nuptias uiderat legitimas atq; incertos qsq; ispexerat liberos. Vtrunq;. n. uaga atq; icerta uenere cõficiebat. neq; erant iura q̃ id fieri phiberẽt. Non ius æquabile: qd utilitatis hẽret accepant. Illic. n. nullius iniuria uiuit ubi est iuris æqualitas: æqua libertas: ubi aliquid aut omnibus licet facere: aut omnibus nõ licet. Perniciosissimis satellitibus uires corporis esse ait cupiditatis ministras: quæ i animis hominum quandã obtinet tyrannidẽ. Quo tpe qdẽ magnus &c. ut facilius intelligentiã cõsequamur reꝝ similitudo pferenda ẽ. Aia: ita ẽ ut uinũ. Nã queadmodũ uinũ p uase in quo ẽ habitũ aut retinet: aut amittit uiolentiã. Proinde aia si optimũ & castũ corpus offenderit: seruat naturã: sin alias uelut amittit. Ita igit cũ mortale genus brutũ atq; iscitũ reꝝ oium uagaret. extitit qdã uir magnus i quo aia suã retineret naturã & q itelligeret oẽs hoies habere i se quiddã diuinum: sed id uitio corporis opprimi atq; deperire qd si fuisset elicitũ maxias ide commoditates hoium posse cõrigere. Cognouit: q̃ materies, & quãta ad maxias res oportunitas i ais iesset hoium. Materia: nõ ad hoc ipm materia est: qd materia uocat: sed ad id quod inde fieri hẽt materia est.

Oportunitas nõ accidit: neq; in altero ẽ sed i eadẽ materia est. Potest ãt i ligno eẽ materies ad aliqd faciendũ: sed si putrescit oportunitas: in materia nõ est. Similia & de reliqs materiis possumus dicere: ergo non suffecerat inuẽta materia in hoibus nisi in eadẽ materia ẽt oportunitas fuisset ad maximas res. Si quis eã posset elicere. est ergo q pot elicere & q; potest elici hoc deinde attẽdamus. Vnus põt uidere aliquid effici posse nõ tamẽ ẽt efficere. Deinde ẽt iustũ. sapiẽtem: & magnũ uiꝝ. Cice. ait uidisse in hoibus materiẽ: sed dubitasse de effectu. ait. n. Si quis eam posset elicere. Vtrũq; tñ dat huic uiro & itelligere & efficere. est. n. & sapiẽs & eloquens. Et pcipiẽdo meliores reddere. erat ergo in hoibus aius: sed iõ reddere quia uedebat amissus. Erat bonus aius & iõ ait præcipiẽdo meliorẽ reddere. His causis igit honestissimis: ut uidemus: iste quidã compulsus est ad eloquẽtiã. hoc ẽ ad id unde nasci ad actus primum cœpit eloquentia q̃. n. cã honestior: quã homines bestiaꝝ mõ uiuẽtes pceptis utilibus atq; hõestis ad humanã atq; diuinã cognitionẽ traducere. ergo iustũ uirũ magnũ atq; sapiẽtẽ quẽcũq; accipiamus. Multi enĩ saturnũ. Platonẽ. Aristotelẽ. atq; alios uolũt intelligi: sed errãt. Qui dispsos hoies i agris & tectis siluestribus abditos rõe quadã cõpulit unũ i locũ & cõgregauit. Duas res supra posuit honestissimas fuisse cãs: optimasq; rõnes ut ad actus eloquẽtia nasceret: explicitis ergo honestissimis causis icipit oñdere eloquẽtiæ ad actus fuisse rõnes. & ut intelligas iã de causis eẽ dcm̃ rõne: quadã inquit: cõpulit unũ in locũ & cõgregauit. Diximus rõnẽ eẽ rei gerendæ ordinẽ necessariũ: utpura hoc primũ debet fieri: hoc deĩde a tertio. Vt nũc primo cõpellunt hoies: post congregant. Deinde i unãquãq; rẽ inducunt: utilẽ atq; honestã Cõpulit unũ in locũ & cõgregauit: cõpulit quasi inuitoꝝ ẽ. Iam nolentium congregauit. Ciuitas
Sed debemus scire quid si compulit & cõgregauit quasi ciuitatẽ fecit. Nã ut supra diximus: ciuitas est collecta hoium multitudo ad iure uiuendũ. Ergo eloquentia plurimũ pdest. Nã facit ciuitatẽ: & quicqd utile atq; honestũ ẽ insinuat. Et eos in unãquãq; rẽ inducẽs: utilẽ atq; honestã. Ci. duplex eẽ honestũ docet. Vnũ illud solũ atq; puꝝ. Aliud qd cũ utili iunctũ fit. Sed solũ illũ apud paucos est eos. s. qui soli gloriæ student: nihilq; ad sui utilitatẽ gerũt. Quicquid sanciũt cõsideratiõe boni maliq; generatim: sanciunt non gratia in eodem uersantium psonaꝝ. Honestũ uero illud cũ utili ideo honestũ uocat qa id qd iunctũ ac duplex est ab eo qd maius est nomen accipit. ueꝝ illud honestũ phorum est hoc illoꝝ sapientiũ q. r. p. student qui i ciuitate uersant. Quod

quidé honestū utilitati sp adiūctū ē:& utilitas honestati. hoc ēt Socrates ait nihil eē utile qd nō honestum sit. nihil honestū qd nō utile sit. Sed ut ipm itelligamus: reg exépla pferéda sunt. Esse iudicē honestū ē. Iuncta est tñ utilitas honestati. Ná nemo ei iniuriá facit nemo seruis eius pdest: posteris liberis eius pdest. Amicus ergo si qd pstat ēt utile est. Sed q̄q̄ hæc duo iuncta sunt nō tñ ita mixta sunt ut uino aqua miscet .s. ut secerni nullo mō possint: sed ita mixta sūt ut secerni posse uideant quēadmodū si fiat aceruus ex tritico & ordeo. Quāquā ergo hæc duo mixta sūt tñ aliquo mō: & secerni possint. Et .n. si aliqd alicui psto nec gratiá reposco hōestū ē.

suetos. Ac mihi quidam uidetur hoc non tacita neq; inops dicendi sapientia perficere potuisse: ut homines a consuetudine subito conuerteret & ad diuersas rationes uitæ traduceret. Age uero urbibus constitutis: ut fidem colere & iustitiam retinere discerēt: & aliis parere sua uoluntate consuescerent: ac non modo labores excipiendos communis commodi causa: sed etiam uitam amittendam existimarēt: qui tandem fieri potuit nisi homines ea quæ ratione uenissent eloquentia persuadere potuissent profecto nemo: nisi graui: ac suaui commotus ratione cum uiribus plurimum posset

At id ipsū qd psto si gratiá re posco sit utile ergo primū sit illud solū honestū qd p se placet nulla adiuncta graria. Hoc mediū honestū utile quod cū utilitate ē. Tertia sit cōmoditas q̄ solis lucris itēta est abiecta oi honestare: honestū uero pbicū soli gloriæ studer abiecta ēt utilitate. nūc ergo qm̄ collectis hominibus & cōgregatis ciuitas facta ē qd debet psuaderi qd hoībus īsinuari: nō honestū illud solū quod pbiorū ē nō cōmoditas q̄ hoium pditorū est sed illud mediū honestum atq; utile quod in omni .r.p. quod in omni ciuitate uersatur. Primo propter isolentiam reclamantes. Nihil egerat eloquentia: si statim insinuare cœpit quid esset honestū atq; utile psuasisse. sed oñdit magnas inesse uires eloqntiæ si ad id quod erat optimū traduxit iuitos. & ne uideant ideirco acclamasse qd res optima nō eēt iō ait pp isolentiá primo reclamātes. Deinde ne eloqntiæ qbusdā uenenis ēt ad malá rē traducti udeant pp rōnē iquit atq; orōnem studiosius audiēres. Ergo ubi rō ē: & sapia maliciæ inesse nō pōt rōnē ad sniarg grauitatē referēdam sciamus. Orōnē ad ornamēta uerborg. Ex feris & imanibus mites reddidit & māsuetos. Difficile est rē aliq̄ cui cūq; tollere difficilius aliá dare. Hic utrūq; fcm̄ ē. sublata ē hoībus feritas atq; imanitas & data ē humanitas & māsuetudo. Ac mihi qdē &c̄. sunt multa q̄ solo habitu sui pfecta sunt: sunt multa q̄ & habitu & usu ut athleta si hēat corporis magnitudinē nō cōtinuo pfectus ē nisi ei & usus accedat. Vt orator cōcepto totius sniæ habitu nō cōtinuo pfectus ē nisi & ei usus accedat. sapia uero habitu sui pfecta ē nec idiget uocis .i. usus sufficit ei āt intra aīos cōtineri. Vsu ergo nihil cōseqtur. Et si qñ cōcepta uerbis uoluerit indicare: nō iō sapiēs sapiētior fit qa idicat se sapientē: sed pfecta ac salua sapia qdā ei ad actus alios accedit. Ergo hoīes ex imanibus ac feris mites redditi ac māsueti paulatī quoq; hōnestū atq; utile didicerūt sed qa de exordio eloqntiæ loqtur uideamur utrū hæc sola sapia fecerit an sapia: sed cū eloquentia. Primo itaq; cognoscere debemus quot modis qd psuadeat sapientia & possumus itelligere multū hic eloqntiá ualuisse. sapia igit sola duobus modis aliqd psuadet. Aut cū tacet & aliqd facit: & id q facit qa bonū ē aliter imittat idē ut qcqd tacitus fecerit sapiēs id alter te: nō uerbis doctus imitet. Aut cū aliqd faciēdū uel nō faciendū uerbis psuadet & hoc duplici modo. Nūc naturalibus uerbis nūc p eloqntiá hoc loco negat tacitá sapiam hoc pficere potuisse. negat inopē dicēdi idē quæ uerbis naturalibus uteret. sed illá sapiam q̄ iūcta esset eloqntiæ. Ac mihi qdē uf: hoc nec tacita nec iops dicēdi sapiam pficere potuisse. Perficere ingr. Alioqn plenæ sapiæ officiū ē iuenire ut supra. Quo tpe ingt qdam magnus uidelicet uir & sapiēs cognouit q̄ materies & q̄ta ad maximas res oportunitas aīs iesset hoium si quis eá posset elicere & pcipiēdo meliorē reddere. Ergo aium in hoībus esse sapiētia cognouit ut congregarent: & i unāquāq; rē utilē: atq; honestá inducerent sapientia quid ē: sed eloqntia opitulantē pfecit. A consuetudine subito cōuerteret: & ad diuersas uitæ rōnes traduceret. Magna uis eloquētiæ si subito conuertit: hoc ē quod pōt sapientia. Alioqn & sapiētia pficit: sed non subito: & qd ait & ad diuersas uitæ rōes traduceret: ut supra diximus difficile ē cuiuslibet rei cōsuetudinē tollere. hoc difficilius alias ēt uiuēdi psuadere rōes. Age uero urbibus constitutis: ut supra cū de cōmodis eloqntiæ loqret hūc ordinē fecit. Multas urbes constitutas: plurima bella restricta firmissimas societates: sanctissimas amicitias: & q̄q̄ hic hoīes ex imanibus primo equales facti: post ēt obseq ultro cœperint supta dictū tñ sermonē seruatū possumus inuenire. primo itaq; bñficiis eloqntiæ ciuitates factæ sunt ut ait supra: multas urbes constitutas. Ciuitas āt fieri dr̄ cū hoīes unū in locum congregāt ad iure uiuēdū ut fidē colere hinc bella restringunt. Si .n. cupiditas ad se explendá uiribus corpis abutebat quasi q̄dá bella gerebant. Cum ergo fides colit: aut id agit no sint bella: aut restringunt illa q̄ fuerūt. Et iusticiam retinere discerent. Iusticia omnis a nobis circa alios est ut unicuiq; meritum pprium tribuamus. Potest tñ hic q̄si societas custodiri. Iustis &. n. cōditionibus societas facienda: uel conseruanda ē. Et aliis parere sua uoluntate consuescerent. Iusticia æquales hoīes esse fecit. hic iam & minores esse patiunt: sua etiá uoluntate: pñt tñ hic amicitiæ copulari. Nra. n. uoluntate nulli obseqmur nisi amici fuerimus. Antea āt si uiribus corporis cūcta agebant non sua uolūtate q̄q̄ alteri paruit nec potuit amicus esse q cogebat. Ac non modo labores excipiendo cōis cōmodi cā pfectū ē ingt eloqntia ut libēter ioēs nō modo laborem p publica salute suscipent sed etiá uitá amitterent. Multum ergo egit eloqntia: ut illi uitá paruipenderent q iamdudū sibi uictu fero uitá propagabant. Qui tandem fieri potuit quærit utrū ad has rationes uiuendi p naturá deducti sint: an pce-

pria

pris uideant adducti. Erat qdem in hoibus natura melior:sed oppressa corporis uitio ad malum declinauerat. Ve℞ qa nihil uniformiter funditus existit:qn sp aliqd sit quo intelligamus quid in cæteris desit. Iste quidē ma gnus uir ac sapiens cognouit bonā in hoibus naturā multūq̧ esse pfuturā si pceptis melior fuisset effecta. ergo oē qđ pfectū ē natura & disciplina pfectū ē. Sed iste primus:ut disciplinā accipere nō potuit pectus fuit natura & usu. Cū.n. cognouit habitū suū & diu secū ptractādo cognouit eē in hoibus bonā naturā:q̄ ut pfecta esse po tuisset pceptoꝝ adhibuit disciplinā. ergo i hoibus fuit materies.i. pfecta natura quā pfectā pcepta fuerūt inuē

ad iu ; uoluisset sine ui descendere: ut iter quos posset excellere cum uis se'pateretur æquari & sua uoluntate a iucundissima consuetudine re cederet quæ præsertim iam naturę uim obti neret propter uetustatem. Ac primo quidem sic & nata & progressa longius eloquentia ui detur & item postea maximis i rebus pacis & belli cum summis hominum utilitatibus esse uersata. Postquam uero cōmoditas quędā par ua uirtus imitatrix sine rōne officii dicendi co piam secuta est tum ingenio freta militia per uertere urbes & uitas hoīum labefactare assue uit: atq̧ huius quoq̧ exordium mali quoniam principium boni diximus explicemus. uerisi millimum mihi uidetur quodam tempore: ne q̧ in publicis rebus infantes & insipientes ho mines solitos esse uersari: nec uero ad priuatas causas magnos ac disertos homines accidere: sed cum a summis uiris: maxime res admini strarentur: arbitror alios fuisse non incallidos

ta p sapiam isinuata p eloquētiā. Profecto nemo nisi graui &c. Quāquā natura fuit apta ad pfectā uitam: tñ ipsam naturā pceptis ait ad has uiuēdi rōnes eē p ductā. Graui inqt ac suaui cōmotus ofone. Grauita tē ad sapiam: suauitatē ad eloqntiā referamus. Iure grauitatē ad suias: suauitatē ad uerboꝝ ornamenta referamus. Cū uiribus plurimū posset. ad ius uoluis set sine ui discendere. Oīs res a se uincit:ut puta elo quēs uincit ab eo q eloquentior fuerit. Fortis nō ui cit nisi ab eo q fortior fuerit. Astutus non uincit nisi ab eo q astutior fuerit. Animaduertēdū ergo acumē Ciceronis. Hoīes inqt fortissimi ad æqualitatē uiuē di nō fortitudine q̄ solet uinci inferior fortitudo: sed eloqntia deducti sunt. ergo supra oēs uires eloqntia est sed q̄ sit mixta sapiæ ut inter quos posset excelle re cum his se pateretur. æquari excellere uiribus. s. cum his se pateretur æquari: ita supra non ius æqua bile quid utilitatis haberet acceperat. & sua uolūta te: non coacti uiribus corporis: sed in his iam fecerat eloqntiæ psuasio uolūtatē. Ab iucūdissima cōsue tudine recederet & nō dixit a consuetudine recede ret: sed a iucūdissima inqt. Oīum.n. reꝝ ēt malarum apud gerentes iucūdissima cōsuetudo est. Quæ præ sertim iā naturæ uim obtinet pp uetustatē. ergo ho minū natura bona est: sed malitia p cōsuetudinē na turæ uicē cœpat obtinere. Ac primo qdē sic: & na ta &c. satisfecit ppositiōi sue. Supra.n. dixit: ac si uo lumus eius rei q̄ uocat eloqntia considerare principi um repiemus id ex honestissimis cāis natū: atq̧ opti mis rōnibus pfectū. Ita & hic. Ac primo qdem sic & nata & oppressa longius eloquētia uidet. Et itē postea ma ximis in rebus pacis & belli. Ostēdit diu eloquētiā pfuisse. ue℞ qđ ait maximis in rebus: ut supra. Cognouit q̄ materies: & quāta ad maxias res opertūitas in aīs iesset hoīum siqs eā posset elicere ergo maxime rex pax atq̧ belli: Cū sūmis hominū utilitatibus cū illa. s. utilitate: q̄ cū honesto est. Postq̄ uero &c. Oē pfectū bonum.i. quo natura humanas res nullo adiūcto incōmodo munerata ē duobus ad plenū constat. Re ipsa: & specie atq̧ imagine sui: ut puta mel hēt rē dulcedinē hēt spēm.i. colorem atq̧ aspectū quo quasi facile ita ut est dulce cre dat. Ita uir fortis hēt rem. Virtutē. s. hēt speciē.i. pulchritudinē corporis. Indistorta.n. mēbra nec q̄ iuxta natu rā sui appetūt apposita sunt uirtus non pōt cadere: ut Virg. Et cæteri quoscūq̧ fortes & pulchros fuisse dixe runt. Sic uestis etiā habet rē utilitatē texturæ habet speciē gratiā. s. circa aspectū faciei. Ergo ille nescio qs ma gnus uir ac sapiēs: & hi q postea cōsecuti. Accepta uitæ pcepta tenuerūt: aut pfecti essent habuerunt rem.i. sa pientiam: habuerūt speciē.i. eloqntiā. Qui hoies: qm ex merito uirtutis dignissima pmia cōsecuti sunt.i. ma gistratus: aut alias utilitates. Multi dū pm'a sibi paria exoptāt re ignorata speciem solā seq cœpunt.i. pterita sapia solam dicendi copiā consecuti sunt. Præmiis itaq̧ solis inducta cōmoditas re ignorata speciē cœpit uir tutis imitari: atq̧ iō contingit ut mali mores adepti copiā dicendi circa cōmoda reip. sola eloqntia omissa sa pientia sint abusi. Cōmoditas āt.i. parua uirtutis imitatrix. Tertia illa est honesto illi soli contraria. Peruerte re urbes: ac uitas hoīum labefactare assueuit: sit supra boni: ne an mali attulerit hoibus & ciuitatibus. his duo bus.n. respu. conflata est. Verisimiliū mihi uidereť: nunc de incōmodis eloqntiæ locus incipit. Quærit aūt qd fieri potuerit: ut eloqntia mixta sapientiæ. Quæ congregauit hoies. Quæ psuasit utile: atq̧ honestū: q̄ urbes constituit: iura docuit: q̄ multū hoibus pfuit. ut eloqntia i q̄ mixta sapientiæ cœperit obesse hoibus & ciuita tibus. hoc. s. fuit exordiū maloꝝ primū urbibus constitutis necesse est creuisse easdem ciuitates ppria doctri na siue uicina multitudine. in his deīde non oēs sapientes atq̧ eloqntes fuisse sed paucos. Quanq̄ oēs hāc ha bendi materiē continerent. Necesse ergo erat ut actis cumularisq̧ ciuitatibus sapientes hoies: atq̧ eloqntes .r.p. gubernarent ipsiusq̧ tm̄ curam gererent. Occupatis itaq̧ circa .r.p. sapientibus priuatoꝝ negocia callidi hoies & dicaces agere: ac tractare cœperūt. Et primū priuataꝝ controuersiaꝝ postremū fortunaꝝ patroni fie ri cœperunt. Qui cū interdū contra iustitiā malas cās defenderēt sæpe etiā uicerent: Coacti sunt sapientes il li .r.p. itenti ciuibus ac necessariis suis resistere cōtra illos callidos ac disertos qui assiduitate dicendi notissimi

populo:atq̧ amicissimi eē cœperāt. Itaq̧ illi callidi cū cōtra illos sapiētes uiros dicerēt sæpe pares, iterdū su piores fuisse a pp̄lo iudicari sunt & digni haberi cepunt q. r. p. gubernarēt. Quibusq̧ postq̄ cōmissa. r. p. & multa incōmoda. multa naufragia cōtigerūt. Ita ergo fcm̄ ē ut eloq̄ntia q̄ primū fuerat: sed mixta sapiæ. Post sola multū offecerit utilitatibus reip. at cū p hos male eloq̄ntes cūcta tegerent sapiētes illi deturbari ea q̄ gerere cōsueuerāt scribere cœperūt: Hiq̧ habiti sunt p̄hi & p hos factū est usq̧ ad nostrā memoriā reꝝ honestaꝝ memoria: atq̧ imitatio puenirēt. Verisimillimū mihi uf quodā tpe: qm̄ aio ī p̄teritis uersaẽ multasq̧ ī mērē. reuocat facies reip. confirmat opinionē suā fuisse sine dubio tp̄s quo. r. p. a sapiētibus gubernata sit priuatoꝝ negocia a callidissimis hoībus. q postea ps sapiētibus interdūq̧ meliores a multitudine iudicari. Cōmissā sibi. r. p. pessunde dederunt. Nec nō ad priuatas cās magnos ac disertos hoīes accedere: iō q̄a publica sunt ere anteponēda priuatis. Magnos ad sapiam Disertos ad eloq̄ntiā referamus. Arbitror alios fuisse nō icallidos hoīes. Callidi sunt q dolo ac fraude exitū uirtutis imitanẽ. Cū sæpe a mēdatio cōtra ueꝝ stare hoīes cōsuescerēt. Multo melius res ipsas noīauit q̄ si has in negociis positas noīasset. utputa quū sæpe mēdatii rōne cōtra uerā cām stare cōsuescerēt. Itaq̧ quū ī dicēdo: ī dicēdo inq̄t. ergo iā omissa ē sapia si de sola dicēdi copia iudiciū ē. Nonnūq̄ ēt supior uisus eēt. Oñdit ueꝝ iudiciū nō fuisset ubi uincere aliq̄s uẽ potius q̄ pbaẽ: fiebat: ut & multitudinis suo iudicio dignus q. r. p. gerere uidereẽ. Multitudinis inq̄t iudicio iā ī multitudine uarietas ipsa utilis est. Q̄d aūt ait suo iudicio hoc quoq̧ irrisū ē. Qui. suā āt de se pōt aut debet habere iudiciū: Ad postremum dignus uidereẽ: ut supra. Itaq̧ cū ī dicēdo sæpe par nōnūq̄ ēt supior uisus esset. Hic nimirum non iniuria: in metaphora pmāsit gubernaculū naufragia utrūq̧ nauis: negat. n. cuidā debere miꝝ uideri rēp. pessundarā: cū ad eius regimē uenerint hoīes temerarii: atq̧ audaces. Hoc āt interest inter audacē & temerarium.

Audax Temerarius

Audax pōt iterdū & p bono accipi. Temerarius nō nisi malus. Audacia ergo ē duplex. nā & ille q in psperis rebus temere aliq̄d aggrediẽ audax ē: ille q pauisis rōnibus fortiter aliq̄d incipit audax est. Q̄m ergo audacia duplicē fontē hēt. Hic p̄misit temerariū ut itelligeremus audacem. Temeritas. n. & incōsiderātia cāæ sunt haꝝ euentus audacia. Quibus rebus tm̄ odii: atq̧ inuidiæ suscepit eloq̄ntia Oīs cā habet euentū suū. Oīsq̧ euentus cām. utputa ignis cum ī lignū imissus fuerit. i. lignū incēdaẽ necesse ē. hic ignis ī lignum missus cā. Cāæ uero euentus icēdium: ita ergo eloq̄ntia primo odium cōtraxit. Iā ex odio idest ex cā necesse ē aliquis cōsequatur euentus. Ergo iuidia cōsecuta est. Plerunq̧. n. ex odio inuidia nasciẽ. Plerūq̧ inquā. Nā & aliū pōt hēre euentum: si. n. hostē oderis nō inuides: sed inimicus est. Si seruū oderis nō inuides: sed irasceris. Nō ergo sp odii ē euētus iuīdia: Sunt. n. cāæ q̄ interdū nō necessarios euentus hn̄t: ut si pugno pcutias & occidas. Sunt itē cāæ q̄ necessarios hn̄t euētus ut ignis missus in stipulā facit icēdiū necesse ē. Quibus ī rebus tm̄ odii: atq̧ inuidiæ: suscepit eloq̄ntia: postq̄ inq̄t respu. ab insipiētibus: & dicacibus cœpit administrari. Sapiētes illi eloq̄ntiā odisse cœpūt: & omisso studio. r. p. priuatim. atq̧ ociose ea q̄ gerere i. r. p. nō licebat ī sis scriptisq̧ exercere cœperunt. Atq̧ iō fcm̄ ē: ut usq̧ ad nfam memoriā recti: atq̧ hōesti memoria puenirel: ut hoīes ingeniosissimi. Ingeniū ē uis q̄dā naturaliter aīs insita suis uiribus p̄ualēs. Ingenio itaq̧ & sapiētia ē & eloq̄ntia: ut in his est quos igeniosissimos uocauit. Et igenio ī sola eloq̄ntia ut supra tum ingenio freta malitia. Quare mihi uẽ. Absolute hoc uerbo. i. status ille quo in rep. sapiētes atq̧ eloq̄ntes hoīes uersabanẽ omissus ē: atq̧ obliuionē redactus illo ī p̄ferti tpe quo. r. p. piculis maxīe fuerat succurrēdū: & hoc q̄ si p ipugnationē pnūciādū. Q̄d uero ait a plerisq̧ recte dicit. Nō. n. oēs sapiētes a rep. recesserūt. Nā athenīēsibꝰ Solō leges scripsit: & q̄a nota multos ī rep. corruptissimos ī exiliū ultro pfectus ē: hisdē athenīēsibus leges dracō duorūq̧ hoīum legibꝰ utūẽ. Ligurgus lacædemōiis ēt leges scripsit. ñ ergo oēs sapiētes a rep. recesserūt sed q̄a plerīq̧ recesserāt. pauci reliq̄ facile: aut cesserūt: aut oppssi sūt. nā quo idignius rē hōestissimā. Q̄n aliq̄d faciēdū psuadēus ab honesto ab utili a possibili psuademus. Interdū & necessariū ponimus. Hisdē p̄ceptis ēt illā rē q̄ nō sit fcā rep̄hēdimus: ut hic Ci. cū q̄rit sapiētes a rep. necesse fiq̄ dē ut id nō facerēt suberat hōestas. nā quo idignius rē hōestissimā: & rectissimā molabat suberat utilitas sūmo cū rep. detrimēto: utiq̧ reip. piculū submouere utili ē. Suberat possibilitas stultoꝝ inq̄t & iproboꝝ temeritas & audacia. Facile. n. stulti ac temerarii supanẽ. Eo studi. & il. hic quoq̧ hōestū atq̧ utile seruauit hōestū ē. n. iprobis resistere. Vtile reip. in cāis hēre defēsā. Q̄d nfum il. nostrū. i. Romanū: nam reprehēsio

homines: qui ad paruas controuersias priuatorum accederunt: Quibus in controuersiis cum sępe mendatio contra uerum stare hoīes consuescerent dicendi assiduitas aluit audaciam: ut necessario superiores illi propter iniurias ciuium resistere audacibus & opitulari suis quisq̧ necessariis cogerentur. Itaq̧ cum in dicēdo sæpe: nōnunq̄ uero superior uisus esset is q omisso studio sapiētiæ nihil sibi pręter eloquētiam comparasset: fiebat ut & multitudinis: & suo iudicio dignus q. r. p. gerere uidereẽ. hinc nimiꝝ non iniuria: cū ad gubernacula reip. temerarii: atq̧ audaces hoīes accesserant maxima ac miserrima naufragia fiebāt. Quibus rebus tantū odii: atq̧ inuidię suscepit eloquētia: ut homines ingeniosi quasi ex aliqua turbida tēpestate in portum: sic ex seditiosa & tumultuosa uita se in studiū aliquod traderēt quietū. Quare mihi uideẽ postea cætera studia recta: atq̧ honesta per ocium concelebrata ab optimis enituisse. Hoc uero a plerisq̧ eorum desertum absoluisse eo tpe quo multo uehemētius

erat retinēdū: & ſtudioſi9 ad augēdū. Nā quo indignius rē honeſtiſſimā & rectiſſimā uiolauit ſtultoꝝ & īproboꝝ temeritas & audatia ſūmo cū reip. detrimēto eo ſtudioſi9 & illis reſiſtēdū fuit & reip. cōſulēdū. Quod nr̄um illū nō fugit Catonē: neq; læliū: neq; hoꝝ: ut uere dicā diſcipulū aphricanū: neq; graccos aphricani nepotes qbus ī hoib9 erat ſūma uirt9: & ſūma uirtute amplificata auctoritas: & q̄ his rebus ornamēto: & reipu. p̄ſidio eēt eloq̄ntia. Quare meo qdē aio nihilominus ſtudēdū eſt eloq̄ntię & ſi ea qdā & priuati & publice puerſe abutunť ſed eo qdē uehemētius ne mali magno cū detrimento bonoꝝ: & cōi oium pnitie plurimū poſſint cū p̄ſertim hoc unū ſit quod ad oēs res & priuatas & publicas maxime ptineat: hoc tuta: hoc hōeſta: hoc illuſtris: hoc eodē uita iucūda fiat. Nā hinc plurima cōmoda ueniūt ad rēp. ſi moderatrix oium p̄ſto ē ſapia reꝝ. Hic ad ipſos q adepti ſūt eā: laus: honor: dignitas cōfluit. Hic amicis quoq; eoꝝ certiſſimū ac tutiſſimū p̄ſidiū cōparať. Ac mihi qdē uidenť hoies cū multis reb9 humiliores & īfirmiores ſint: hac re maxīe beſtiis p̄ſtare qď eloq̄ pñt. Quare p̄claꝝ mihi qddā uř adept9 is q quare hoies beſtiis p̄ſtēt: ea ī re hoib9 ipſis antecellat: hoc ſi forte nō natura mō: neq; exercitatiōe cōficiť: ueꝝ ēt artificio quodā cōparať: nō alienū ē uidere qd dicāt hi: q q̄dā eius artis p̄cepta nobis reliq̄rūt. Sed anq̄ de p̄ceptis oratoriis dicam9, uř dicēdū de gn̄e ipſius artis: de officio: de fine: de materia: de ptib9. Nā his reb9 cognitis facili9 & expedit9 uniuſcuiuſq; animus ipſam rōnē ac uiā artis cōſiderare poterit.

rep̄hēſio illa ſuplot ſapiētū: atq; eloq̄ntiū de græcoꝝ principibus fcā eſt. Quod hi deſertis: ac dicacibus hoibus facile reip. ceſſerint. nūc uero ueniat ad Romanos quos oñdit ita ſapiētes: atq; eloq̄tes fuiſſe: ut nūq̄ rēp. deſeruerint. neq; qcq̄ illis tm̄ deſertis cōceſſiſſe. Quod quū facit: p̄ponit græcis romanos ſeq; p romāos ueꝝ exēpla quū pferimus nō unū aliquod ſed quā multa poſſumus. Cū decore tñ pferre debemus: ut nūc Cic. cōmemorat Cato: ſtati alios ſubiicit ſimul qď ī Romanoꝝ laude unius hois: q̄uis egregiū non ſufficit exēplū. Quibus in hoibus erat ſūma uirtus: & ſūma uirtute amplificata auctoritas & quā his rebus ornamēto: & reip. p̄ſidio eēt eloq̄ntia. Virtute ī artibus ſp ſapia accipiamus. Veꝝ ſapiens: & eloq̄ns hře debet illā: q̄ totam efficit auctoritatē. Itaq; ſi accedat ſapia amplificať auctoritas: ſi his duobus acceſſerit eloq̄ntia: erit q hæc potu erit hře pfectus: ut hic maioribus nr̄is Catoni: lælio: atq; aliis tradidit ſapiam: auctoritatē eloq̄ntiā. Quam e. q. a. meminimus ī hac p̄factiōe q̄tuor theſis eſſe: pricipalē illā ſūgēdā eē eloq̄ntiæ ſapiam. Secūdā illā nō multū pdeſſe reip. ſolā ſapiam tñ pdeſſe. Tertiā illā nūq̄ oino eloq̄ntiā ſolā pdeſſe reip. nimiū obeſſe plerūq;. Poſtea de origine eloq̄ntiæ diſſeruit: & quæ eius circa actus natura fuerit diſputauit. Oſtenditq; primo eloq̄ntiā pfuiſſe: ſed q̄ diu fuerit mixta ſapiæ. Poſt eādem loq̄ntiā repudiata ſapia maxīa naufragia intuliſſe reip. Magnūq; exinde odiū: atq; inuidiā cōtraxiſſe. Neqs ergo exiſtimet eloq̄ntiā ſp eē fugiēdā: qppe multa īcōmoda p hāc cōtigiſſe monſtrauit. Neceſſario hæc q̄rta theſis ē ſtudēdū eloq̄ntiæ: ſed q̄ mixta ſit ſapiæ: & ē hic q̄ſi exortatio. In exortatiōe uero deliberatiōis p̄cepta ſeruanť. Tractať utilitas. Tractať. hōeſtas. Tractatur poſſibile. Vtilitas porro duobus generibus cōp̄hēdiť: ſi mala repellamus: ſi p ſpera cōſequamur: ergo hic tractat utilitatē ab utroq; & prio ut mala repellanť: ſed eo uehemētius inqt ſtudēdum ē eloq̄ntiæ: ne mali magno cū detrimēto bonoꝝ: & cōi oium pnitie plurimū pſint. Deīde quo bōa cōſequanť. Cū p̄ſertim inqt hoc ſit unum qđ ad oēs res: & publicas & priuatas: maxīæ ptineat. Poſtremo ēt ad ſolā priuatā utilitatē deſcēdit & ibi utile: atq; hōeſtū ipſis noibus ſignat. Hoc tuta inqt: qđ utile ē hæc hōeſta hæc illuſtris: qđ ex utili atq; hōeſto ē hæc eadē inqt uita iucūda fiet. Magna exortatio: ſi qdē inter ſtudia utilitatis atq; honeſtatis circa eloq̄ntiā cōparādā: q̄ qdē ſtudia multū hn̄t laboris. Et iā uitam una futurā dicit eē iucundā. Supeſt ergo poſſibile ut oñdat eloq̄ntiā poſſe cōſeq ſi iquit nō eloq̄ntiā ſolū natura: neq; exercitatiōe: ſed ēt arte cōſtat: qm̄ arte diſcere ī nr̄a ptāte ē. poſſumus inqt: eloq̄ntiā cōſeq. In hac exercitatiōe eſt ēt auxeſis: auget. n. laudes eloquētiæ. Auxeſis porro duobus modis fit: rōe: & cōparatiōe. auxit eloq̄ntiā rōe: ubi ait p hāc & publicas: & priuatas res admiſtrari poſſe: p hāc uitā: tutā: hōeſtā: illuſtrē: mundā: futurā. p hāc unāquēq; reip. ſibi: atq; amicis pdeſſe poſſe. Auget uero eloq̄ntiam cōparatione: cū ait elocutione ſola fieri ut beluis oībus antecellamus: cū ſint alia inferiores beluis: ſcimus præclarūq; eē ſi pp q̄ beluis p̄ſtas: hoc ēt ipſis hoibus antecelles. Quod poterit fieri ſi eloquens fueris. Nūc qm̄ exhortatiōis: atq; auxeſis p̄cepta mōſtramus ad interp̄tatiōnē in his poſitæ orōnis redeamus: quare meo qdem aio. nihilominus eloq̄ntiæ ſtudendū eſt. Quarta illa theſis ſtudendū ē eloquentiæ: ſed q̄ ſit mixta ſapiæ. Et iucūde meo inqt aio ne qd ſibi uſurpaſſe uideať: nō dixit eloquentiæ ſtudēdū cēſeo: ſed qđ ait nihilominus. i. q̄q̄ multa icōmoda attulerit reip. tñ eloquentiæ ſtudēdū ē ſed ut ei ſapiam coniungamus. Et ſi ea qdē priuatim & publice puerſe abutunť magna exhortatio: cū ait qdā: ut ſi pauci ſunt: facile opprimi poſſe uideanť. Priuati & pu. reſpu. n. his duobus conſtat hoibus: ciuitatibus. puerſe abutunť. obeſt. n. reip. qđ pdeſſe debeat magno cū detrimēto & cōi oium pnitie: & hic optime exhortať. Neqs. n. diceret quid mea ſi boni piclitanť: recte addidit: & cōi oium pnitie ergo ſtudēdū eſt eloquentiæ opprimanť. nā hinc ad rēpu. maxīa cōmoda ueniūt. Si mo

deratrix oīum ꝑsto ē sapiētia. Bene ꝑsuadet sapientiam iūgēdā eē eloq̄ntiæ siquidem reꝝ oīum moderatrix ē. Ergo multa inq̄t ad rēp. cōmoda ueniūt ex eloquētia uel sapia. Sed q̄a multi ꝓprius magis utilitatibus uolūt eē cōsultū. recte subdidit. Hīc ad ipsos q eā adepti sunt facilius: honor: dignitas cōfluit. Quæ oīa & utilia sunt: & honesta. Hīc amicis quoq; eoꝝ certissimū & tutissimū ꝑsidiū cōparaṫ. Oñdit hæc quæ agat orator. Sapiēs .n. cū eloq̄ntia negocia suscepta nō deserit: & inde fit ut cōmodis amicoꝝ deesse nō possit ut ipse Cice. I uerrinis. & q oē reliquū tp̄s q̄d mihi ab amicoꝝ negociis daṫ in his studiis laboribusq; cōsumā. Ac mihi quidē uidenṫ: diximus supra Auxesin in rōne: & cōparatiōe fieri. Hic comparatio ē hoīum & beluaꝝ & inter se hoīum.

De iure ciuili & partibus eius.

Ciuilis quædā rō est: q̄ multis & magnis ex rebus constat eius q̄dam magna & ampla ps est artificiosa eloquentia: quam rhetoricam uocāt Nam neq; cum his sentimus qui ciuilem scientiam eloquentia non putant indigere & ab his qui eam putāt omne rhetoris ui & artificio contineri magnopere dissentimus Quare hāc oratoriam facultatem in eo genere ponemus ut eam ciuilis scientię partem esse dicamus.

Officium autem eius facultatis esse uidetur dicere apposite ad persuasionem finis persuadere dictionem Inter officium & finē hoc interest: q̄d in officio quid fieri: in finē quod officio cōueniat considerant

Hoc si forte nō natura mō: neq; exercitatiōe cōficiṫ ueꝝ ēt artificio cōparaṫ: ut supra diximus. Possibile hic tractaṫ. i. posse ab hoībus ꝑ artē eloq̄ntiā cōphendi. Necessario ergo priusq̄ eloq̄ntiæ ꝑcepta traderet exhortatus ē ab honesto: ab utili: a possibili & debere ab hoībus: & posse eloq̄ntiā cōprehēdi. Sed anteq̄ de ꝑceptis oratoriis dicamus: uideṫ dicendū de genere ipsius artis. Oīs ars duplex ē. i. duplicē faciē habet secundū ꝑceptū sniam Varronis: q ait esse artē extrinsecus unā: aliā intrinsecus. Ars extrinsecus talis ē: q̄ nobis scientiā solā tradit. Intrinsecus: q̄ ita scientiā dat: ut illud ipsū: q; sciētiam: q̄bus rōnibus faciamus oñdat. Ita illa ad sciētiā solā ꝑficit: hæc ad sciētiam: q̄ in hac actu sit. utpura si dicā. Grāmatica ars ē gnara partiū orōnis: gnara syllabaꝝ: gnara litteraꝝ. Per hāc discimus oia uitia uitare: hæc cū dico. Cūq; per hāc uitari uitia dico: nō tñ cū uitētur ostēdo. Artē illā extrīsecus doceo: ꝑ quā sola sciētia discit. Si aūt dicā q̄ sunt ꝑtes orōnis: q̄ syllabæ: q̄ lræ: q̄busq; modis oia illa cōstēt quo pacto uitia uitenṫ: tūc erit illa ars cui ē nomē itrīsecus: nō q̄ ad sciētiā nr̄am tm̄ ꝑficit: sed q̄ i actu sit. ergo & ars rhetorica duplex ē. nā ē extrīsecus & itrinsecus. Intrīsecus āt illa ē q̄ nobis ad actus ꝑcepta artis isinuat. Extrīsecus porro q̄ nobis q̄d sit rhetorica demōstrat: q̄ cū demōstrauerit scimus tm̄: sed exercere ñ possumus. Hāc itaq; artē extrīsecus q̄ solā sciam parit q̄nq; reb⁹ Tul. oñdit. Genere artis: officio fine materia ꝑtibus. Ipse aūt oñdit se de ea arte quæ est extrinsecus eē dicturum. Intrinsecus uero artem quæ nobis ad actus præcepta dat. Interim differre ait. n. Sed antequam de præceptis oratoris dicamus dicendum uidetur de genere ipsius artis, quoniam primo artis genere satisfaciendū est quale genus rhetoricæ artis sit explicemus.

Ciuilis quædam rō ut supra ꝓmisimus de genere artis rhetoricæ nobis dicēdū est. Genus hoc ipsum q̄d sonat genus uox est hæc uox generis triplicem significantiam habet. est genus. i. patria parentes origo sanguis. Quō est illud unde genus ducis. est item gēus sub quo multa similia ex eodem descendentia continent ut animal genus. etiā hoc mō piscis equus aīalia sed hoꝝ oīum genus animal. Est tertium illud genus: quo cuiuslibet rei qualitas īdicaṫ: si dicas cuius generis uestis: cuius generis factura. In hoc genere artem rhetoricam ponit. i. qualis: uel quāta sit demonstrat: & recte si quidem ars genus est: illud sub quo genere artis ars grāmatica: ars dyalectica: ars rhetorica. Sed omnes istæ artes in genere qualitatis sunt ponende: quo quales: uel quante sunt demonstrentur: ergo & rhetoricā in genere qualitatis ponit: quo qualis: uel quanta sint demonstretur. Deinde debet attendere ubi sit ars rhetorica an sola sit si pars: si æqualis: maior: minor ne sit. Atq; ideo: q̄a hæc diligenter inspexit rhetoricam ciuilis cuiusdam rationis partem dicit esse maiorem. & quia ad genus artis rhetoricæ descendimus: quæ sit uel ubi sit attendamus. Omnis patria quicquid agit ciuilis ratio dicitur. hæc ciuilis ratio duplex ē. una quæ res certas solēni cursu: & sine ullo tumultu agit: & altera quæ in lite ac disceptiōe uersatur: ut hoc modo quicquid agit duobus modis agit factis & dictis: ita ciuilis est ratio; una in factis & dictis sed quæ facta & dicta in actu atque opere constitutæ sunt. Alia in factis & dictis: sed quæ facta & dicta in iudicio: uel quæstione uersantur: ita una illa ratio in actu est: atq; opere hanc uero alteram ciuilē rationem: que in quæstione uersatur: scientiam nominauit. hic. n. docetur quid iustum: quid utile: quid honestum: hæc rursus ciuilis ratio. i. scientia in duobus est in rhetorica idest artificiosa eloquentia & in sapientia idest rerum cōceptione ex natura ueniente. Sed quia orator plus per eloquentiam gerit: iccirco rhetoricam ciuilis rationis partem esse diximus. Sed quia duplex ē cuiusdam rationis pars nam & sibi & sapientiæ. ut genus exprimat rhetoricam partem magnā: amplamq; esse cōfirmat. Ciuilis quædā ratio: quæ multis & magnis & rebus cōstat. eius quædam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia: cū dicit Quædam ratio est; ostendit duplicē esse; unam q̄ in opere constituta est: altera quæ

In quæstionibus. Quã rõnem ciuilem: in qua rhetoricã ponit ut supra diximus scientiã debemus intelligere: & quod ait multis & magnis ex rebus constant Notũ est. n. q̃ crebris. & de q̃ magnis rebus iudicia: uel quæstiones habeant. Parũ erga ergo fuerat dixisse multis ex rebus: nisi addidisset & magnis. eius q̃dam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia cum ait. Quædam pars: ostendit eloquentiam & scientiam ex duplici constare. i. ex sapia & artificiosa eloq̃ntia sed eloquentiã partẽ esse maiorẽ: & magna inqt & ampla pars. Magnũ ẽ q̧ in cumulũ sui: & magnitudine crescit. Amplũ q̧ late patet & p multa diffundit: ita ut supra q̃ multis & magnis. Magnũ ita ubi: ut hic posuit: multũ uero ad amplitudinẽ referamus. Magna & ampla ps inquit artificiosa eloquẽtia: non eloquẽtia solũ: sed artificiosa eloq̃ntia: quæ rhetorica uocat. Nã neq̧ cũ his sentimus: q ciuilẽ scientiam eloquẽtia nõ putant indigere. Diximus supra partẽ illã ciuilis q̃ in iudiciis uersat̃ sciam uocari. hãcq̧ ex duplici cõstare sapia. s. & artificiosa eloq̃ntia: quare nũc se ab illis dissentire dicit q horũ altero ciuilẽ sciẽtiã

ut medici officiũ dicimus esse curare ad sanandum apposite finem curatiõe sanare. Item oratoris quid officium: & quid finẽ esse intelligimus: cum id quid facere debet officium esse dicimus illud: cuius causa facere debet finem appellamus.

MAteriam artis eã dicimus: i qua omnis ars: & ea facultas: quę cõficitur ex arte uersatur: ut si medicinę materiã dicimus morbos ac uulnera: qđ in his omnis medicina uersetur. Item qbus in rebus uersat̃ ars & facultas oratoria: eas res materiam artis rhetoricæ nominamus. Has autem res alii plures alii pauciores existimauerunt. Nã gorgias leõtinus antiq̃ssimus fere rhetor: oĩbus de rebus oratorẽ optime posse dicere existimauit. Hic infinitam: & imensam huic artificio materiam subiicere uĩ. Aristoteles aũt qui huic arti plurima adiumenta atq; ornamẽta subministrauit: trib9 in gñibus rerũ uersari rhetoris offm̃ putauit: demõstratiuo: deliberatiuo: & iudiciali. de

cõstare dicũt. nã neq̧ inqt cũ his sentimus: q ciuilem sciam eloq̃ntia nõ putant idigere. Multi inqt dicũt ciuilẽ sciam sine eloq̃ntia stare nõ posse. Cuncta. n. p naturã. i. per sapiam facile posse cognosci. Multi aũt dicũt ciuilẽ sciam sola eloq̃ntia cõstare posse: illud q̧ esse iustũ: uel iniustũ: q̧ eloq̃ntia potuerit psuadere. Sed ego inqt ab utrisq̧ dissencio. nã ciuilis scia & ex sapia cõstat: qua cuncta sentimus: & ex eloq̃ntia: qua id quod sentire possumus explicamus. Sed qa eloq̃ntia posita in repu. facilius qđ fuerit aggressa. Persuadet iccirco eã in ciuili scia partẽ dixit esse maiorẽ. & ab his qui eã putant oẽm rhetoris ui & artificio cõtineri. Si ergo omnis ciuilis sciẽtia sola rhetorica non potest cõtineri. Rhetorica ciuilis scientia est. Quod aũt ait rhetoris ui & artificio tale est. ac si dicat. Grãmatica est gnara lraꝝ. Per hanc. n. discimus oĩa uitia uitare: nõ dico tñ quomodo uitẽtur. Artem illã extrinsecus doceo: per quã solum uitent: sed nõ quomodo. Si aũt dicam: quæ sint partes orationis: q̃ syllabæ: quæ littera: quibus caracteribus constent: quo pacto uitia uitent. tunc erit illa ars: cui est nomen intrinsecus. nõ quæ ad scientiã nostram tantũ proficit sed quæ ad actus sit: ergo & ars rhetorica duplex est. Nã est extrinsecus & intrinsecus. Intrinsecus aũt illa est quæ nobis ad actus præcepta artis isinuat: extrinsecus porro. quæ nobis quid sit rhetorica demõstrat quam cũ demonstrauerit scimus tantũ: sed exercere non possumus: hæc itaq̧ res q̃ solam scientiam parit ui & artificio cõtinetur. Artificium est quo ad aliqđ citius faciẽdum per præcepta formamur. Nam id ex quod artificio cõficitur uis est. Ergo hic rhetoris. m. inquit oñditq̧ ubi uix illa descẽdit & artificio cõtineri. quare hanc oratoriã facultatem in eo genere ponimus: ut eã ciuilis sciæ partẽ esse dicamus officiũ. Artificiosam eloquẽtiã facultatẽ oratoriã uocauit. Artẽ enim uniuscuiusq̧ rei facultatẽ consequimur. Et hæc eadem uis est: quæ ut supra diximus ex arte colligitur.

OFficium eius facultatis uidetur esse apposite dicere ad persuasionem: finis persuadere dictione: officium est uniuscuiusq̧ personæ actus congruens secundum mores ciuitatis. Ergo officia pro personis diuersa sunt: Aliud enim est officium patris: aliud amici: aliud ut ad rem redeamus artis oratoris. Officia uero omnia ad finem spectant: finis quoq̧ ad officia refertur. Nam neq̧ officium recte definiri potest sine admixtione finis neq̧ finis sine officii coniunctione: & hoc in omnibus personis ac rebus: ut hic Cice. in definiendo oratoris officio finem nectit officio. Ait. n. Officium aũt eius facultatis uidetur eẽ apposite dicere. At persuasionẽ ergo officium oratoris ẽ dicere sed apposite ad persuasionẽ: ubi iam finis admixtio est idest persuasionis. Nam solum dicere non bene officium definiunt oratoris. Potest enim esse multorũ nam & poetæ & philosophi dicunt. Itaq̧ oratoris officium plenissime finis admixtione declarauit. Deinde finem oratoris officii ait esse persuadere. Sed non satis plene finem oratoris ostenderat: si solum psuadere posuisset. Nam persuadetur tabulis: tormentis: testibus: multisque aliis rebus. ergo ut finem proprium declararet fini adiunxit officium. Ait enim finis est oratoris officii persuadere dictione. Dictione inquit quod est oratoris officium ita inquit. & medici officium est curare: sed quia multi: & incantatione & ligaturis curãt. Curare inquit: sed apposite ad sanandum: ergo ut euidentius officium medici demonstraret: finem quoq̧ iunxit officio idest curationi: sanitatem. Deinde finis est medicinalis officii inquit sanare: sed quia multi item sanant addidit sanare curatione: ita ergo semper officium & finis sine altero exprimi non possunt. Hanc tamen distantiam dicit esse inter officium & finem: ut in officio quid agendum sit in fine: quid cõplendum sit considera

re debeamus: hic Marcomānus errauit q dixit finē oratoris officii nō esse psuadere nec finē medicinalis officii sanare: &.n. sæpe nō psuadere oratorē & medicū nō sanare contigit: iō addit. Quatenus rerū conditio personarumq; patiatur: sed non intellexit Ciceronē qui finem in rebus ipsis posuit. Nam in euentu .i. q finem in officio constituit & in his ipsis rebus: quæ dum in officio sunt: ad finem tendunt. Quare & oratoris officii finem esse completū: si appositæ ad persuasionem dicat & medicinalis officii finem esse cōpletum: quicqd ad sanitatem spectare uidetur adhibuerit. : Marcomānus: itaq; finem non io rebus sed in euentu collocauit.

Materiā artis eā dicius. Res interdū spāliter definimus quū qd fit ab eisdē ipsis icipiamus demōstrare ut pauloante definiuit gēus offm̄ finē i arte. s. rhetorica iterdū quo clarius definiamus a gñe incipimus eius rei: quā definimus sed a gñe qd sibi uicinū sit nō ualde remotum: ut nūc Cice. Cū materiā artis rhetoricæ demōstraturus sit nō a materiæ definitiōe, cœpit sed a materia artis primū āt genus ē materia. Materia porro i duas spēs diuidit ē aūt materia artis: & nō artis: rursus materia artis diuidit i artes pl'imas: grāmaticā: dialecticā: rhetoricā: al's mltas. ergo materia artis q̄ medio. supra. icipit ut definiat materiā artis rhetoricæ: Materiā igt artis: ut gēus eē nō addidit rhetoricæ. Verū quod ait .n. dicius. Oñdit artis oēm materiā in duobus eē .i. in eo ubi facit aliqd & in eo uñ facit utputa fabri materia ē i eo obi facit .i. ferrū qd tūdit. ē itē fabri materia i eo uñ facit .i. malleus de quo tūdit. Ita & medici materia est ubi facit morbus ac uulnera. Itē uñ facit instfa qbus curat. Sic & materia rhetoricæ artis pōt i eo eē ubi facit .i. i deliberatiōe demōstratiōe iudiciali. Pōt & i eo eē uñ facit .i. i argumētis qōnibus & i reliqs materiæ necessariis. Verū Ci. gñaliter materiā artis illā dicit in q̄ ois ars & facultas ueniēs ex arte uersat .i. ubi fit nō uñ fit ut medici materia sit morbus ac uulnera. Fabri ferrū qd tundit. Rursus rhetoricæ artis materia sit deliberatio demonstratio iudiciale: non argumenta & illa oia qbus materia rhetoricæ artis iplet. Verū qd ait i q̄ ois ars & ea facultas q̄ cōficit ex arte uersat. Cū accipimus alicuius rei artē necesse ē nos aliqd ex ea cōseq. Quare id qd ex arte cōficit ut supra docuimus facultas dr. Cūcta .n. p artē facilius trāsigunt. Has āt res alii plures alii pauciores: eas res. s. i qbus materia artis rhetoricæ cōsistit sūt aūt ut Aristo. & Ci. placet tres .i. triplex materia demōstratiua deliberatiua iudicialis. Itaq; quātū ad materiā rhetoricæ artis expectat hoc plenū ē. Iāqcqd plus est a pleno plus itelligere. Quicqd minus a plēo minus itelligit. Verū quod plus est dupliciter plus ē aut i eo ubi modus ē aut i infinito & iō addidit pter illud qd dixit alii plures existimauerūt. Nā gorgias inqt leōtinus antiqssimus fere rhetor: oibus de rebus oratorē optie posse dicere existimauit. Hic infinitā: & imēsam huic artificio materiā subiicere uf. Ergo illi q i pluribus rhetoricā materiā cōstituunt: exortationē & cōsolationem in rerū generibus ponūt .i. in materia rhetorica. Sed qa orator i ciuili rōe uersat cōsolatio porro priuatorū ē: cōsolari amici ē potiusq̄ oratoris. Deinde qa offm̄ oratoris ē psuadere dictiōe exortatio siue dehortatio ad materiā nō ptinēt oratoris. Cū .n. exhortor nihil psuadeo: sed uolētē aliqd ut magis uelit istigo & cū dehortor nolentem aliqd nō tūc primū psuadeo ut nolit: sed ut magis nolit istigo. Ergo necessario exhortationē & consolationē Tullius a materia rhetoricæ artis sepauit. Itē illi q res pauciores rhetoricæ materiæ tribuunt demōstrationē tollūt. Dñt .n. i demōstratiōe nihil psuadere oratorē cū reuera psuadeat: sed falso. Nā cū aliquē uitupamus siue laudāus: ut apud oēs talis hēbat q̄lē demonstramus sine dubio psuadēus. Ergo Cice. Aristo. secutus triplicē materiā eē dicit oratoris officii demōstratiuā deliberatiuā iudicialē. Sed has materias i publicis cāis cōstituit: hisq; psonas certas tribuit. Quare has tres res diffiniuit i ciuili negocio positas cū certæ significatione psonæ. Demōstratio ē inqt certæ psonæ: aut laus: aut uituperatio. Deliberatio ē inqt: q̄ posita in publicis cāis assertionis suæ sntiam dicit. Iudicialis ē inqt q̄ in iudicio ciuili posita dūo agitaut accusat aut petit cōtra: aut defendit: aut negat. Nā gorgias leontinus antiqssimus fere rhetor hic oratorē dixit oibus de rebus optie posse dicere: q ut uideāus a plēo excedit & excessit nō ad id qd hēt modū sed infinitū denicq; hoc ipse Cice. oñdit hic infinitū inqt: & imēsam huic artificio materiā subiecere uf. Aristoteles aūt q huic arti duo q̄ oratori maxime sunt necessaria Arist. circa scribēdā artē dedit. Inuētionē: & elocutionē. adiumētū .n. de iuētiōe uenit ornamentū de elocutiōe. hic ergo Aristotelis sntiam seqtur. Nā rhetoricā materiā triplicē cōstituit demōstratiuā deliberatiuā: iudicialē. Nā hermagoras scimus Ci. materiā rhethoricæ artis triplicē cōstituere: iudicialē deliberatiuā: demōstratiuā hocq; ēt Ari. placuisse. Quaē supius rephēdit eos q oratori ifinitā materiā cōstituerāt: rephēdit & eos q addiderāt exhortationē & cōsolationē rephēdit & eos q subtraxerāt demonstrationē. hunc ēt herma

mōstratiuū ē: qd tribuit i alicuius certe psonæ laudē: uel uituperationē. Deliberatiuū qd positum i disceptatiōe alicuius. & cōsultatiōe ciuili hēt i se sniæ dictionē. Iudiciale qd positū in iudicio hēt i se accusationē & defensionē aut petionē & recusationem: & queādmodū nīa qdē fert opinio. Oratoris ars & facultas i hac materia tripartita uersari existimāda ē. Nā Hermagoras qdē nec qd dicat attendere nec quid polliceat itelligere uī q oratoris materiā i causam & qōnem diuidit. Cām eē dicit rē q̄ hēt in se cōtrouersiā idicēdo positā cū certaꝝ psonarū iterpositiōe quā nos quoq; oratori dicimus esse attributā: nā ei tres ptes quas añ diximus. iudicialē: deliberatā: & demonstratā: Qōnem aūt eā appellat q̄ hēt in se cōtrouersiā idicēdo positā sine certaꝝ psonarū interpositione ad hūc modū qd sit bonū in uita pter honestatē. ueri ne sint sensus hois: q̄ sit forma mūdi quæ sit solis magnitudo: quas qōnes pcul ab oratoris offō remotas facile oēs itelliger existimāus.

gorã q̃ neq̃ arte scripsit cõsutat ac lacerat dicitq̃ hũc uehemẽter errasse qd̃ materiã oratoris in duas ptes diuidat: in cãm:& in qõnem. Quoꝝ unũ dicit esse oratoris officii:cãm.s.aliud lõge ab oratore remotissimum & nec ab ipsis phis diligẽter cõprehensum.i.qõnem.nã hermagoras q̃dem nec q̃d dicat attendere:nec q̃d polliceatur intelligere uẽ Duobus modis reprehendit hermagorã:qd̃ non perspexerit rei illius uim:q̃ oio remota ẽ ab oratoris officio.i.qõnem.ẽt q̃ uideaẽ de se polliceri ea q̃ oratori attribuit ad dicẽdũ.hoc quoq̃ duobus modis reprehendit.nã errauit inq̃t sine qd̃ oĩs orator:sed qd̃ ipse possit ad materiã rhetoricæ artis applicuit. Deinde inq̃t nec ipse potuit. Nã nunq̃ illũ ex arte dixisse oẽs uidemus. ergo qm̃ duo diximus i hermagora reprehendisse Cice.qd̃ rem non attenderit: quod multũ de se uidaẽ eẽ pollicitus: primo eum demonstrat rem q̃ oratori attribuerit non uidisse. Sed añq̃ id oñdamus:q̃d sit cã:q̃d qõ uideamus. Cãm esse dicat q̃ habeat in se cõtrouersiã in dicẽdo positã cũ psonarum certaꝝ interpositione. Cãm inq̃t hãc esse dicit controuersiã in dicẽdi cõtentione positã cũ certis psonis. Quã inq̃t cãm uos. quoq̃ oratori dicimus attributam. Nã huic inq̃t cãæ tria genera sopponimus iudiciale deliberatiuũ demonstratiuũ. Questionem porro hãc esse dicit Controsiã quidẽ in dicendo positam sed sine certis psonis: Quæ.s.rhetorica dictio uocaẽ. Thesis porro duplex ẽ:theoricæ & practicæ. Theoricæ est q̃ diuina cognoscit practicæ est q̃ in hominum negociis & ciuili disceptiõe uersaẽ ergo prio asserit hermagorã ui rei quã oratori attribuat non uidisse. Nã thesin oratori materiã nõ eẽ psuadet. Quæ cũ duplex sit theoricẽ magis exaggerat. Nec prauis aut leuibus q̃stionibus:sed infinitis. Veri ne sint sensus q̃ sit solis magnitudo. Sed quare & practicẽ thesin posuit:idest & q̃d sit bonũ pter honestatem. Thesim q̃dem Ci. materiã oratoris esse nõ dicit. Illamq̃ theoricem oĩno remouet. Practicẽ aũt thesin dicit ab oratore tractari. sed ut argumẽti locũ teneat nõ materiæ. Ergo ita tollit oratori practicẽ thesin ut materia eius nõ sit: liceat autem ei pro argumento pferre & q̃d sit bonũ pter honestatẽ: stoici n dicũt hõestatem solã bonã esse. Iã multi disputãt utrũ & utilitas bonũ sit: utrum & dignitas bonũ sit: Veri ne sint sensus: ut lucretius negat eẽ ueros: sensus: odoris: uisus: tactus: saporis: auditus. Quæ sit solis magnitudo. Vtrũ tantus sit q̃tus uẽ: an maior: uel multo minor. Quæ sit mundi facies. Multi.n. dicũt mundũ i modũ speræ esse collectũ multi oblõga rotũditate esse formatũ: multi plana facie: multi quadrata: multi in cameræ modũ.i.ut subter nõ sit similis: ac supra caput est mũdi facies Quas qõnes pcul ab oratoris officio remotas facile omnes intelligere existimamus bene ait ab oratoris officio remotas. Oratoris officiũ.n. est negociũ ciuile tractare. Nõ tñ dixit ab oratore remotas. Põt.n. orator postq̃ pprio officio satisfecerit ẽt philæ operã dare. Nam q̃bus in rebus sũma ingenia phorum plurimo cũ labore cõsumpta intelligimus. qm̃ aliq̃d negamus aut tollimus quare id facinus demõstrare debemus: ut nũc Cice. ab oratoris materia tollit thesin:& probat se recte tollere nã inq̃t res illas in q̃bus phi ingeniosi magno cũ labore uersati sunt has oratori q̃si puas ptes applicare demẽtiæ ẽ. Oratori.s.q̃ ægre suũ quoq̃ iplet offm̃. Quod si magnã in his hermagoras & cætera. Oñdit iã hermagorã.qd̃ primũ fuit uim rei illius nõ uidisse quã ad oratoris materiã.q̃si parũ aliq̃d applicauerat. Nũc illud aliud tractat ne q̃d polliceaẽ intelligere uẽ. Et oñdit prio nõ recte eũ fecisse: si ex eo qd̃ ipse posset in cæteros pcepta constituerit. Quod si inq̃t magnã in his hermagoras habuisse facultatẽ uideretẽ fretus sua scia falsum statuisse de oratoris officio deĩde illũ nihil potuisse cõfirmat. Simulq̃ illi & rhetoricã & phiam tollit. Practicæ.n. rhetoricæ ẽ theoricæ philæ. Nũc uero inq̃t ea uis ẽ in hoĩe: ut ei multo rhetoricã citius q̃ ademerit: q̃ phiam cõcesserit. Qd̃ si magnã in his rebus hermagoras hũisset facultatẽ studio:& disciplina cõpertã. Oñdit q̃bus rebus facultatẽ totius sciẽ cõseq̃mur: studio inq̃t:& disciplia. Studium est aĩ cõsensus ad aliquid. Disciplina est pceptum quibus acceptis id q̃ desideramus implemus itaq̃ studium in nobis est præceptũ extra nos sed ad nos neq̃ eo qd̃ ars eius q̃ edidit mihi mendosissime scripta uideaẽ ea uis est inq̃t in hermagora ut ei citius q̃s adimat rhetoricã phiam cõcedat. Sed nõ inq̃t ideo hoc dixi quo mihi ars eius q̃ edidit men

Nam quibus in rebus summa phorum plurimo cum labore cõsumpta intelligimus eas sicut aliquas paruas res oratori attribuere magna amentia uẽ Quod si magnã in his Hermagoras habuisse facultatẽ studio & disciplina cõparatam uideẽ fretus sua scientia: falsum quiddã constituisse de oratoris officio: & non q̃d ars posset: sed quid ipse posset exposuisse. Nũc ego ea uis est in homine: ut ei multo rhetoricam citius q̃s ademerit: quam ei phiam cõcesserit: neq̃ eo quo eius ars quam edidit mihi mendosissime scripta uideaẽ. Nam satis in ea uẽex antiq̃s artibus ingeniose: & diligẽter electas res collegisse: & collocasse: & nõ nihil ipse noui pertulisse ueꝝ oratori minimũ est de arte loq̃ quod hoc fecit: sed multo maximum ex arte dicere q̃d eũ minime potuisse oẽs uideũs. Quare materia q̃dem nobis rhetoricæ artis uideatur: quam Aristoteli uisam esse diximus.

De partitione

PArtes autem hæ sunt quas pleriq̃ dixerunt. Inuentio. Dispositio. Elocutio. Memoria. Pronunciatio. Inuentio est excogitatio rerum uerarum: aut ueri similiũ quę causam probabilem reddant. Dispositio est reꝝ inuentarum per ordinem distributio.

dosissime scripta uideatᷣ. Iá eũ ait nõ mendosissime nõ negat mẽdose: Et qm̃ dixit esse aliqd in eius artibus qđ sit pbandũ qope q̃ nõ mendosissime scripta sunt ait eũ multa ex antiqs artibus collegisse ut si qđ forte pbabile alienũ sit. Deinde q̃ austæ ibi hermagoræ dat & diligẽtiá: ubi sibi alienis multa congrit. Alioqn ubi ppria eius inuẽta pscribit nihil illi hoꝝ dat qnimo multa tollit cũ ait. Et nõ nihil ipse quoq̃ noui potuisse ueꝝ oratori mi nimum est de arte loq: qđ hic fecit multo maxime ex arte dicere: qđ eũ minime potuisse facere oẽs uidemus. orator duo hẽ debet: ut artẽ tradat dicẽdi: ut ipse ex arte dicat: sed offm̃ eius ex hoc ueꝝ ẽ: ut ex arte dicat. Il lud aũt accidẽs ut artẽ dicẽdi tradat: qđ rhetoris offi cium solũ ẽ. Ergo nõ qdẽ mihi hermagoras uiᷣ men dosissime artes scripsisse: sed oratori maximũ illud ẽ: nõ ut matrẽ tradat: qđ rhetoris pprliũ ẽ: sed ut ex ar te dicat qđ oratori maxime necessarium tollit: ergo hermagoræ exercitatione ex arte dicẽdi: qđ eũ ingt minime potuisse oẽs uidemus. Minime ingt potuis se nec hoc illi dat ut quo modocũq̃ potuerit Ergo si nec sapiẽs fuit: nec dicendi pitus recte: nec quo dicat

Orator attẽdere: nec quid polliceatᷣ itelligere uiᷣ. Orator. n. uir eẽ debet bõus: & dicendi pitus. Deinde cõclusio. Quare cõuicta hermagore & refutata snĩa supest: ut materiá rhetoricæ illá q̃ & aristoteli placuit cõstitua mus triplicẽ. i. iudicialẽ deliberatiuá demõstratiuá.

Artes át hæ q̃s dixerit: Meminimus pre extrinsecus qnq̃ res Cice. se spopondisse dicturũ. De gñe artis rhetoricæ: de offõ de fine de materia: de ptibus. Itaq̃ qm̃ q̃ tuor res explicare Cice. ab aliis recte i artibus posita secutus ẽ: ut pauloante Aristo. snĩam secutus tripli cem materiá rhetoricæ artis esse dixit iudicialẽ: deli beratiuá: demõstratiuá: Ita & nũc ptes ingt quas ple riq̃ dixerũt. Alii. n. ptes. uii. multi. iiii. sed plerq̃. u. esse dixerũt. Eoꝝ & snĩam Cice. secutus. u. partes eẽ cõfirmat. Inuentionẽ: dispositionẽ: elocutionem: me moriá: pnũciationẽ. Inuentionẽ esse dicit ad nego cii fidẽ: aut ueraꝝ reꝝ: aut uerisimiliũ excogitationẽ.

Inuẽtio Sed orator uerisimilibus maxie uersatᷣ. Duo. n. sunt genera argumentoꝝ necessariũ: & pbabile: necessa

Duo argumentorum rium in ueris rebus ẽ: pbabile i uerisimilibus. Dispo sitionẽ dicit eẽ ut iuenta locis necessariis p ordinẽ di sponamus. Elocutionẽ porro i duobus põit idoneis

Dispositio uerbis: & i snĩis. s. ne i uerbis singulis barbarismus: ne in pluribus solœcismus. Deinde siue uerba siue snĩas ut cõpetenter inuẽtiõibus dispositus applicemus. Memoriá uero illá eẽ dr circa iuẽtiones retinẽdas argumen

Memoriam ta uel uerba firmiter & cõcepta teneamus: ergo dicẽtis hæc memoria ẽ: nõ legẽtis. Deinde pnũciatio est ingt

Pronunciatio ex reꝝ & uerborũ dignitate uocis & corpis moderatio. i. ut rẽ magná dicturus põpá corpis uocisq̃ ppẽdas ut rẽ humilẽ dicturus hæc eadẽ moderaras oñres: pnũciatio ergo i duobus ẽ i uoce & i corpe. Corpus uero duo habet: motũ sui & uultũ quo. s. ad negociũ cõposito sæpe rebus addimus: aut detrahimus dignitatem. Nunc his rebus breuiter cõstitutis. Iá qnq̃ res q̃s se de arte extrinsecus dictuꝝ esse pmiserat executus est. Oñdit. n. qđ esset genus artis rhetoricæ q offm̃ q finis: q̃ materia: q̃ ptes. Quibus oĩbus cognitis scimus tm̃ qd sint nihil tñ nobis ad actus prosunt. Haꝝ tres res semp i sola scia sunt. i. genus offm̃ finis & ideo se alio tpe de his dictu rũ esse promittit. Ad pcepta. n. artis rhetoricæ minime ptinent ut ipse ait. Ná & uerboꝝ multoꝝ indigent. Quippe de his est lõga disputatio: & nõ tátope ad artis descriptionem & pcepta ptinent. Verũ de duabus re bus dicturus est De materia ac ptibus q̃ iamdudũ tm̃ ut sciremus qd essent edocuit. Nũc i his pcepta dat. s. ut haꝝ reꝝ non solũ sciam: sed ẽt actus hẽamus. Ergo oñdit eũ qui artẽ rhetoricá scribat de duabus reliqs rebus: de materia artis ac ptibus satis esse dicere. Eũ aũt ingt q artẽ rhetoricá scribat de duabus reliqs rebus: de ma teria artis ac ptibus scribere oportere existimamus. Ac mihi qdẽ uiᷣ cõiuncte agendũ de materia ac ptibus recte ait coniuncte agendum. ptes. n. sine materia rem nõ possunt. Nisi. n. controuersiam: aut deliberatiuá aut demonstratiuam dicamus quæ materiæ sunt: inuentione: dispositione: elocutione: memoria: pronuncia tione: quæ ptes sunt ut nõ possumus. Coniuncte ergo agendum est de materia ac partibus. Itaq̃ ostendit pri mo: quod esset genus artis rhetoricæ: q officium: q̃l finis: quæ materia: quæ partes. Ex his tria i aliud tempus distulit. i. genus officium: finẽ. Atq̃ ideo de duobus reliquis: q̃ ad pcepta ptinent se ait esse dicturũ: de mate ria. s. ac partibus. Partes porro qnq̃ sunt inuentio: dispositio: locutio: memoria pronũciatio. Haꝝ solam inuẽ tionem duobus libris tractat & in hæc pcepta tradit. Pauca ẽt de elocutione cõmemorat. Reliqua uero nec

Elocutio est idoneoꝝ uerboꝝ & snĩarũ ad inuentiones accõmodatio. Memoria est firma ai reꝝ ac uerboꝝ ad inuentionẽ pceptio. Pronũciatio est ex reꝝ & uerborũ dignitate uocis & corporis moderatio. Nunc his rebus breuiter cõstitutis eas rõnes quibus oñdere possimus genus & finẽ & officiũ huius artis aliud in tps differemus. Ná & multorũ uerborũ indigent & non tantopere ad artis discretiones & pręcepta tradẽda ptinent. Eũ aũt qui artẽ rhetoricá scribit de duabus reliquis rebus materia artis ac ptibus scribere oportere existimamus. Ac mihi quidem uidetur coniunctim agẽdum de materia: ac partibus. Quare inuentio quę pri ceps est omnium partium potissimum in omni genere causaꝝ qualis debeat esse cõsideretᷣ.

ℂ De inuentione.

Omnis res quæ habet in se positá indictione: aut disceptione aliq controuersiam: aut facti: aut nominis: aut generis: aut actionis continet qõnẽ. Eam igitᷣ qõnem ex qua cá nascitᷣ constõnem ap

contingit quidem.i.dispositionē:memoriā pronunciationē. Ergo qm̄ de sola inuentione dicturus est:& quoniam in omni causaꝝ genere inuentio plurimū ualet incipit de inuentione tractare.

OMnis res quæ habet:ut diximus tractatus icipit inuētiōis:& primū hoc debemus scire cōpendiū:qd ōis inuētio qnq̄ locis cōstat. Debemus.n.primo cōsiderare:q̄ sit cōstitutio. Deinde simplex ne sit cā an duplex. Tertio scribit an rōnis. Quarto q̄ cāæ qō q̄ rō q̄ iudicatio:ꝗ firmamentū. Quinto ut ōis cāæ ptes nobiscū ptractemus. Deinde ptes orōnis principiū:narratio diuisio:cōfirmatio:rephensio cōclusio. Ergo ut se ordo hēt:primū de cōstitutione dicēus. Hoc tn̄ aiaduertamus: qd̄ Cithos q̄tuor sta/tus rōales cōstōnes uocet atq̄ hoc semp in oibus negociis dicat eē principale.i.coniecturā finē:qualitatē trāslatiōnē hos ergo cōstitutiones appellauit illos āt alios legales nō cōstōnes sed status uocat. Nec unq̄ hoꝝ aliquē principalē dicit eē posse. sed ut originem statuū melius nosse possumus formā similitudinis attēdāus. Oīs cōstitutio sic ē ut aspectus. Aut.n. aliqd uidere uolumus:nec uidemus & ē coniectura aut cū uidemus aliqd & q̄rimus qd sit. & ē finis:aut cū uide/mus qd sit & q̄rimus q̄le sit & ē q̄litas trāslatio porro ab hac similitudie uſ esse remota. Igiſ constitutionē esse dicit qōnem ex qua cā nascit. Questio ē uox intētionis & negatōis.i.fecisti nō feci. Aut iuſ feci:i hac ergo qōne īp̄ sit necesse ē cōstitutio:Cā est uero q̄ nascit ex qōne.i.an fecerit. Hoc tn̄ tenere debēus qd̄ a Cice.& cā & qō ad eandē significātiā pferaſ:ut nunc cām p qōne nūc qōnem p cā ponat. Itaq̄ cōstitutio facile inueniri pōt si extremā ptem thematis attēdamus. In qua cū intētionē ex nr̄a psona pposuerimus Debemus attēdere qd ad intentionē cōpetenter rñderi possit tūc in trāsione cōstitutionē necesse ē inue/niri. Oīs res q̄ hēt in se positā dictione:ac disceptatio quæstio causa

pellamus. Constitutio est prima cōflictio causarum ex depulsione intentionis profect̄ ı hoc mō. Fecisti nō feci aut iure feci. Cū facti cōtro/uersia est quoniā coniecturis cā firmantur: cōstitutio coniecturalis appellatur: cū aūt nōis quia uis uocabuli diffinienda uerbis est:constitutio diffinitiua nominatur:cū uero qualis sit res quęritur:quia & de ui & de genere negocii cōtrouersia est constitutio generalis uocatur. Ac cum causa ex eo pendens quod non aut is agere uſ quem oportet:aut non eo cum qui cū oportet:aut nō apud quos:quo tempore:qua lege:quo crimine:qua pœna oportet:translatiua dr̄ cōstitutio:quia actio trāslationis & cōmutationis indigere uideſ:atq̄ haꝝ aliquā in oē genus cāæ īcidere necesse est. Nā in q̄ re nō inciderit.in ea nihil esse poterit controuersie.

ne aliq̄ controuersiā. Recte in dictiōe ac disceptatiōe:sunt.n.multæ cōtrouersiæ nō dictione:ut opificū. Veꝝ quod ait:q̄ hēt in se positā nō in dictiōe:ac disceptatiōe aliq̄ cōtrouersiā. dictio pōt esse demōstratiua materia disceptatio uero deliberatiua:& iudicialis. Deinde dictio pōt esse narratiōis:ut ipe ait. dicēdo explanāda sunt oīa Disceptatio uero qōnis. Ibi.n.totius controuersiæ pugna uersaſ. Ergo q̄cunq̄ res posita in dictione ac disceptatiōe facit aliq̄ cōtrouersiā necesse ē hēat qōnem.i.cōstitutionē:aut facti:aut nōis:aut generis:aut actio/nis:& primū rebus indicat qōnes siue cōstitutiones. Post his dabit noīa ptim ex rebus sumpta:partim ex com/modo actiōis. Itaq̄ nūc mō rebus iudicat cōstitutiones cū ait:In oī cōtrouersia aut facti aut nōis:aut generis:aut actionis qōnem esse oportere. De his.n.rebus fit q̄cūq̄ cōtrouersia necesse est. Sed anq̄ noīa det constitutionibus definit qd sit cōstitutio uel unū nascaſ. Quæstionē inq̄t ex qua nascif cā:hāc cōstitutionem uocare debemus. Quæstionē porro eē diximus uocē utriusq̄ partis.i.fecisti.nō feci:aut recte feci. Cām uero illā an iuste fecerit hoc ēt diximus qd̄ Cice.idē uelit qōnem esse ꝙ cām & ꝙ is circa eandē significantiā cōiter utaſ. Deniq̄ statim demōstrauit se his ut cōiter. Eā igiſ qōnem ex qua cā nascif hic primā fecit qōnem deide ubi oñdit qd sit constō ait. Cōstitutio ē prima cōflictio cāꝝ. Incipit constōnibus noīa dare. Cū facti inq̄t cōtrouersia ē id debemus facta intelligere qd̄ dicta. Vt.n.utrū aliqd factū sit q̄riſ. Ita & utrū aliqd dictū sit pōt q̄ri. Quare huic cōstitutioni qm̄ incerta & nō appatētia cōiecturis uel suspitiōibus idaganſ recte coniecturæ ñ imposuit. alii hāc constitutionē realē uocauerūt ꝙ ī ea q̄raſ utrū res de q̄ agiſ facta eē uideaſ. Alii stadiagon greco uocabulo qdē qd̄ ī ea de incerto īuestigādo maximū certamē hēaſ. Vñ & stadiū dr̄:qd̄ ibi exerceantur certamina. stadiagō
Sed Ci.constitutioni huic ex modo actionis nomen īposuit. In hac aūt constitutione modus actionis est ñ qd̄ stadiū
res coniecturis q̄riſ. Ideo ergo coniecturā uocauit. Cū āt nōis q̄a uis uocabuli definienda uerbis est: constitutio definitiua noīaſ: Nōis inq̄t est controuersia cū de facto constat sed queriſ quo id factū nōīe aupelleſ atq̄ ideo qm̄ facti uocabulū p necessitate suscepti negocii nobis apposita definitione nudādū est constitutio defi/nitiua noīaſ. Huic quoq̄ constitutioni ñ ex re sed ex modo actionis nomen īposuit. Res est.n. huius constitu/tionis nōis ābiguitas. Modus actiōis ē nōis definitio recte ergo huic cōstitutioni ñ ex re sed ex mō actiōis nom̄ īposuit. Cū uero res q̄lis sit &c̄. Et supra oñdimus cū de rhetoricæ disputaremus genus in triplici significatione cōsistere. Esse gēus sanguie. Esse gēus sub quo similia multa teneanſ. Esse gēus qualitatis.i.quo uniuscuiusq̄ rei q̄litatis indiceſ. Ergo inq̄t cū & de fcō & de nōie cōuēit. Sed q̄riſ. q̄le sit id qd̄ in iudicio uersaſ:qm̄ de ge/nere negocii cōtrouersia ē cōstitutio gñalis uocaſ:q̄litas.i. Veꝝ huic cōstitutioni ñ ex modo actionis ut supioribus duabus & post q̄rtæ sed ex re.i.negocio nom̄ īposuit. Hic.n.res illa ē qd̄ negocii genere uel q̄litate q̄riſ. Itaq̄ ex re huic cōstitutiōi nomē īposuit ut generalis uoceſ.i.q̄litas: At inq̄t cā eo pēdet & reliq̄. Cū inq̄t talis fuerit cōtrouersia ut ī hoc sit tota cōtētio. Cū apud alios nos accusari debere dicimus:aut nō nos:sed alios ac

cusari: aut nō apd hos: sed illos nō hac lege: sed illa: nō hoc crimie sed illo: nō hac pœna: sed illa: qm̄ in his oībus de trāslatiōe actionis cōtrouersia ē. Agit̄.n. ut actio trāslatiua noiet̄: Cōstitutio trāslatiua noiat̄. Huic quoque cōstitutōi ex mōactōis nomē īposuit. Agit̄.n. ut actio trāsferat̄. Vex̄ qd ait. nō hoc crie sed illo nō ne: & ī fine cū q̄rit̄ ut utrū fur an sacrilegus sit. id q̄rit̄ qm̄ magis crie accusandus sit. Sed hoc īterest φ ī fine cria utra/φ īsigunt̄. Nō.n. cū sacrilegū dico furē nego in trāsla tiōe uero uno accusandus erit siue illo: φ īrēdimus siue illo ad quod reus trāsferri postulat actionē. Atq̄ hax̄ aliq̄ in oē cāx genus. Siue inqt ī iudiciali siue in deliberatiua: siue ī demōstratione necesse ē: aut cōie cturalem aut finitiuā: aut generalē: aut trāslatiuā in cēdere constitutionē: Vbi inqt hax̄ nulla fuerit inuē ta ibi nulla est cōtrouersia. Quare nec cā esse iudicā/da ē: Si.n. cōstitutio nulla ē: unū latus recedat opor/tet. id.n. cōstat φ utrinq̄ latere cōcurrēt fulcit̄. igit̄ si cōstitutio nō erit nec cā eē iudicāda est.n. assistata cōtrouersia. Ac facti qdē cōtrouersia in oia tpa pōt distribui. Nūc postq̄ cōstōnes & rebus & noibus iu dicauit ut has māifestius cognoscere possimus hisdē statibus exēpla suppōit. Ac facti qdē controuersia in qt in oīa tpa diuidit̄. Et supra diximus cū de facto sit qō cōiecturā uocari ergo hic coniecturæ tria tpa assi gnat p̄teritū: pn̄s & futux̄ qd̄ qdē exēplis docet. Sed hoc scire debemus nullā rē in iudiciū.i. ī iudiciale ge nus cadere posse nisi de p̄terito. Oīa.n. argumēta nō de futuris q̄ īcerta sunt: sed de p̄teritis colligunt̄. Ita φ cōiectura q̄q̄ habeat tria tpa tn̄ principalis esse nō pōt: nisi de p̄terito sit. De pn̄ti uero uel de futuro in cidere pn̄t post statū aliū principalē. Ergo nec hāc cō iecturā principalē eē credamus. bono ne aīo sint erga ppl'm romanū fregelliani: i hoc themate demonstra tio continet̄. Nā describēdi nobis sunt fragelliani: q̄ sp uidebant̄ aduersi. ita & φ ait si carthaginē reliq̄ri. mus icolumē nūqd sit icōmodi ad. r.p. puētux̄ & hi deliberatiua pōt eē. Deliberat senatus an cur fagini pareat. Ergo nihil ī iudiciū nisi de p̄terito cadit nois cōtrouersia ē quū de facto cōuenit. Nūc de fine tra ctat cū nois inqt est cōtrouersia.i. cū q̄rit̄ quo id qd̄ factū est noie appellet̄. Vex̄ cum de noie ambigit̄ & de re necesse est ambigat̄. Nomē.n. rei est. Res uero nunq̄ sine noie est quare cū de noie dubitatio ē de re quoq̄ dubitet̄ necesse est. ergo diffinitiuus status hu iusmodi. est cū de facto cōstat & de re uel noie cōtrouersia ē. Inter factū.n. & rē hoc īterest. Res est certā sui for

Res mā & speciē circa cognitionē retinēs ergo si spēs rei nota ē nomen quoq̄ notū sit necesse est. Factū ē cōfusum

Factum q̄dā & īcertū. hoc solo certū: φ scit̄ qd scm̄ ē. In fine itaq̄ scm̄ cōstat: sed res nō cōstat. & qa rei nomē sp adiū ctū ē: iō de noie cōtrouersia ē. Q̄ð inqt nomē breuiter nobis definiēdū ē & cōtra atq̄ aduersarius dicat descri bendū: & dat exēpliū. Vt si q̄s sacrū ex priuato surripuerit: fur an sacrilegus sit iudicandus. Factū constat. Nā scaux̄ ex priuato, cōstat esse sublatū. De noie icertū ē utrū ille fur an sacrilegus iudicet̄. Quare diffinitionibus nr̄is nomē illi aliud q̄ aduersarii uolūt īponere debēus. Definiēda res erit uerbis & breuiter describēda ad unū

Diffinitio qdē utrūq̄ tendit. sed qa multimodæ sūt definitiones. iudicāus īteri qd sit iter definitionē & descriptionem. Definitio talis ē animal rōnale bipes risus capax. Descriptio uero talis. Homo est q rectum uerticem rotūdo

Descriptio capitis attollit: cuius sunt sub collo humeri brachiaq̄ dimissa & cetera in hunc modum. sed ut ipse ait: breui describenda. Ergo qm̄ de fine tractauimus nunc quoq̄ quid tractetur de qualitate uideamus.

Quare eā nec cām quidē conuenit putari. At facti quidem controuersia in oia tpa potest di stribui: Nā quid factum sit pōt q̄ri hoc mō: occiderit ne Aiacē ulyxes & quid fiat hoc mo/do bono ne aio sint erga rem pu. fragelliani: & qd futux̄ sit hoc mō. Si carthaginē reliqueri/mus incolumē nunqd sit incōmodi ad remp. puentux̄. Nominis cōtrouersia est cū de facto conuenit. & quærit̄ id quod factū est quo no/mine appellatur. Quo in genere: ideo necesse est nominis esse cōtrouersiam quod & de re ip sa nō conueniat: nō quod de facto nō constet sed quod id quod factū sit aliud alii uideatur esse iccirco alius alio noiare id appellet. Qua/re in hmōi generibus definiēda res erit uerbis: & breuiter describēda: ut si quis sacrū surripue rit ex priuato utrū fur an sacrilegus sit iudicā/dus. Nam id cum quæritur necesse erit utrūq̄ diffinire: qd sit fur. qd sacrilegus de sua descrip tione ostendere alio nomine illam rem de qua agit̄ appellari oportere: atq̄ aduersarii dicūt.

GEneris est controuersia cū & qd factum sit conuenit: & quo id fa ctum nomine appellari oporte re cōstat & tn̄ q̄tum: cuiusmodi & oīno quale sit q̄rit̄ hoc mō. Iustū an in iustū: utile an inutile & oīa ī qbus quale sit qd̄ factū est quærit̄ sine ulla nois cō/

Generis est cōtrouersia: Cū & quid factū conuenit tulit cōiecturā: Deinde cū ait & quo id factum no

g mine appellari oporteat constat tulit finem. Ergo superest ut quale uel quātū sit id φ scm̄ est uidea mus. Et dat exēpliū. Verū iustū an iniustū sit utrū ut ile an inutile sit. Quod cū q̄rit̄ nō nomē rei sed rei qualitas q̄rit̄. & iō qualitas apposita est. īcipit hermagoram rep̄hendere; q demonstrationem & deliberationem sub qualitate cōstituerit. Huic generi hermagoras partes quatuor supposuit. Reprehendit ut diximus hermagoram φ demonstrationē & deliberationē sub qualitate posuerit cū ipsa qualitas.i. cōstitu tio sub deliberatiua & demōstratiua sit de q̄ re in cōseq̄ntibus latius disputabit̄; φ eius: ut nos putamus non

mediocre pcm̄ rep̄hēdēdū uť. Ait graue hermagoræ pcm̄ se debere rep̄hēdere & id breuiter. Ne si inqt. Taceamus q̄ primū ē hermagore artes approbare uide aut. & q̄re eiusdē artes ñ sumus secuti cās dare neqamus. deinde inqt ne si latissime hermagoræ pcm̄ p̄seq uoluerimus qd̄ qdē ē. Tertiū inqt nr̄is p̄ceptis moram uideamur afferre. Sed quod mediū est de peccato hermagoræ breuiter disputabimus.

I deliberatio & demōstratio. Quæstio hæc est qd̄ nō recte hermagoras deliberationē: & demonstra
s tionē sub q̄litate posuerit. Ci. ergo ait ñ recte deliberationē & demōstrationē sub q̄litate positas. qa gña cāꝝ sūt. Qd̄ si gña esse hermegoras fuerit icōfessus sine dubio ñ hæc debuit sub q̄litate pōere. Sin negauerit docebit. Cice. genera esse cāꝝ igiť male hermagoras demōstrationē & deliberatio

trouersia. Huic hermagoras generi ptes quattuor supposuit: deliberatiuā demōstratiuā: iuridicialem: negocialem. Quod eius ut nos putamus non mediocre peccatum reprehendendum uidetur: ueꝝ breui: & ne si aut taciti prę terimus: sine causa non secuti eum putemur: aut si diutius in hoc constiterimus moram atque impedimentū reliquis pręceptis intulisse uideamur.

I deliberatio & demonstratio gene
s ra sunt causatum nō possunt recte partes alicuius causæ putari. Eadē enim res alii genus eē alii pars pōt. Eidem genus & pars esse nō potest. Deliberatio autē & demonstratio genera sunt causaꝝ. Nā aut nullū cāę genus est: aut iudiciale solū aut & iudiciale: & d̄mōstratiuū & d̄liberatiuū

nē sub q̄litate collocauit. Ac primo p̄ cōditionalē qōnem. i. hypotethicā igrediť p̄positionē. Vbicūq̄. n. si est sub q̄dā cōditiōe p̄positio ē si inqt hoc ē: illud nō ē hoc aūt ē igiť. illud nō ē: ita & hic si deliberatio inqt & demōstratio genera sunt cāꝝ nō p̄ñt recte ptes alicuius generis cāæ putari. Genera aūt cāꝝ sunt. igiť generis cāæ ptes eē nō p̄ñt & docet genera esse cāꝝ primū igiť ponamus gēus cāæ secūdum ptes generis cāæ. i. cōiecturā finē qualitatē trāslationē. Tertiū fit illud qcqd qualitati subiiciť ubi hermagoras deliberatione: & demōstrationē constituit ergo Ci. primū dicit deliberationē & demonstrationē: qa p̄ria sunt: secūda esse nō p̄ñt. Quod si secūda nō sūt multo minus tertia eē posse: qd̄ hermagoras constituisse cōspiciť. itaq̄ meminisse debēus Cic. de duobus tractare. i. de p̄io & secūdo. s. de genere cāæ & p̄tibus generis. si inqt deliberatio & demōstratio genera sunt cāꝝ nō recte ptes generis cāæ p̄ñt putari. i. cōstitutiones. Quod cū docet cōstitutiōes eē nō posse: multo magis uidenť ptes cōstitutiōis eē non posse. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōt eidē genus eē. & ps non pōt Aristotiles ait res oēs quæ in dictis & factis. & in oī mūdo agunť: decē eē quaꝝ reꝝ noīa ponēus. P̄ria substātia ē deinde quātitas: qualitas ad aliqd: ubi q̄ñ situs hr̄ facere pati. Græco aūt uocabulo sic uocanť.

Hæc prima ut diximus substantia uocať. reliq̄ nomē i substātia sunt q̄ accidētes uocanť. utputa mēbrana substātiā ē accidūt aūt ei crocū scriptura &c̄. Cū icerta & substātia res sit & ea q̄ accidūt res sint: nūc ad id quo de unō agiť reuertamur. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōe. hic rē substātiā illas pōamus q̄ dū sola ē pateť oībus accidētibus. Sed cū ab uno accidēti fuerit occupata. iā in se accidēs aliud nō admittit. Vt puta lana alba res ē: sed substātia. Hæc res patet multis accidētibꝫ pōe. n. lana illa: aut rosea fieri: aut ueneta: aut nigra. Sed si colorē unū i se susceplt iā in se colorē aliū nō admittit. Similiter & hō substātia est pōt aūt id q̄ hō est nūc seruus eē: nunc dn̄s. Sed postq̄ dixerit dn̄m in eo q̄ dn̄s est: eē & seruus nō potest. Aut cū dixero seruū in eo q̄ seruus ē: & dn̄s eē nō potest. Ita ergo & hic deliberatio & demōstratio res ē. sed illa substātia q̄ quādiu sola est patet accidētibus. i. generi cāæ: & cāæ p̄tibus. Ita q̄diu in icerto sunt genus aliis alii ptes esse nō p̄ñt. Cū uero generis nomē acceperint: i eo q̄ genus sunt & ptes esse nō p̄ñt: hoc est q̄ ait. Eidē genus: idest simile ac iudiciale eē & ps nō p̄t: ergo si genus generis ps eē non p̄t multo minus ptis generis ptes putabanť. Deliberatio āt & demōstratio genera sunt cāꝝ: id qd̄ primo dubie p̄posuit assumpsit sine dubitatione. neq̄. n. dicit si deliberatio: sed deliberatio aūt & demonstratio genera sunt cāꝝ & id triplicia argumētatione conuicit. s. demonstrationē & deliberationē gña eē cāꝝ. Nā aut nullū & cætera genus cāæ ē. Nā aut nullū inqt cāæ genus est. aut iudicialæ solū aut & iudiciale & demōstratiuū & deliberatiuū. i. aut nullū cāæ genus: aut unū: aut tria. Duo. n. p̄pea non dixit. qm̄ deliberatio & demōstratio: q̄q̄ iter se diuersa sunt: simul tn̄ aut i generibus cāæ ponunť: & fiūt tria gña cāæ aut simul tolluntť & remanet unū. i. iudiciale solū ergo tollit duo. i. nec unū esse nec nullū ut id reliquū ē approbeť. Nullū inqt cāæ genus eē nō pōt dicere. nāq̄ artes scribit multasq̄ dicit cās nullā non p̄t dicere. Tulit rē unā: deinde unū iudiciale solū esse nō p̄t dicere. p̄pea qd̄ & deliberatio & demōstratio genera sunt causaꝝ. Nā & iter se diuersa sunt: & ab iudiciali multū separata. Id porro qd̄ diuersum ē tūc oīno diuersum ē si iter se & rebus: & exitu distet. Atq̄ ut rōes ex similibus colligamus: res ē lectio exitus intellectus. ergo hæc tria gña cāꝝ re iter se distāt. Aliud. n. agiť i demōstratione: aliud i deliberatione: aliud in iudiciali. Reꝝ quoq̄ exitus dispar ē. Nā demōstrationis finis & honestas: Deliberatiōis utilitas iudicialis: eqtas qd̄ si hæc tria iter se & re & exitu distāt p̄fecto gña causaꝝ cōstitui debebūt. Nō ergo recte deliberationē & demonstrationē qualitatis partes esse dixit. In his aūt quæ hucusq̄ disputauimus: uideamus quinq̄ partiū syllogismum: ac primū quæstionem de qua agitur constituamus: Hæc autem ē questio: quod non recte hermagoras deliberationem & demonstrationē sub qualitate posuerit. Sed delibera

tio & demõstratio genera sunt causaꝝ:nõ possunt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Hoc primũ est. Eadẽ .n.res alii genus esse:alii ps põt eidẽ genus esse:& ps nõ põt. Hoc secũdũ est. Deliberatio aũt & demõstratio genera sunt causaꝝ. Hoc tertiũ ẽ. Nã ut nullũ cãæ genus est:aut iudiciale solũ:aut & iudiciale & deliberatiuũ:& demõstratiuũ. hoc quartũ ẽ:relinqtur ergo ut oĩa tria genera sint causaꝝ. Hæc cõclusio est. Videamus ergo illũ quem pmisimus syllogismũ quinqꝫ ptiũ. Si deliberatio & demõstratio genera sũt cãrum non pñt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Hæc ppositio ẽ & qa necesse est exprimi cõfessione:secũdũ quoqꝫ in cõfessionẽ uenire. Propositio nobis approbãda:atqꝫ iungẽda ẽ:atqꝫ iõ Cicero approbat ppositionẽ. Eadẽ.n. res iqt: alii genus eẽ:alii ps põt eadẽ genus eẽ:& pars nõ põt. Approbauit ergo ppositionẽ. Rursus post approbatã ppositionẽ illud ꝙ quasi in ppositione dubie pposuerat:assumit hoc mõ. Deliberatio aũt & demõstratio genera sunt causaꝝ. Deide approbat assumptionẽ ut supra diximus triplici argumẽtatione. Nã aut nullũ cãæ genus est aut iudiciale solũ:aut & iudiciale & deliberatiuũ & demõstratiuum. Postremo tres adhibet cõclusiões. Vbicũqꝫ.n. ergo uel igiꝛ ẽ cõclusio fit necesse ẽ. Prima igiꝛ cõclusio approbatiõis. de assumptiõe est. Quid.n. erit in assumptiõis approbatiõe. Nã aut nullũ cãæ genus ẽ:aut iudiciale solũ:aut & iudiciale:& deliberatiuũ:& demõstratiuum. Concludit ergo hæc tria genera esse cãrum. Relinqꝛ ergo inqt ut oĩa tria genera sint causaꝝ. Secũda cõclusio ppositiõis est siue argumẽtationis eius. Quid enĩ argumẽtatur i ppositiõe. Si deliberatio: & demõstratio genera sunt causaꝝ:nõ pñt recte partes alicuius generis cãæ putari. Cõcludit hoc ipm. Deliberatio igiꝛ:& demõstratio nõ pñt recte ptes alicuius generis cãæ putari. Tertia aũt conclusio q̃stionis ẽ. Quæ .n. q̃stio est q̃ hermagoras delibarationẽ & demonstrationẽ nõ recte sub qualitate cõstituit. Concludit itaqꝫ q̃stionẽ. Male igiꝛ eas generalis constitutionis partes esse dixit. Verũ cũ i primo syllogismo de duabus rebus tractauerit:de primo:& secundo:id est de genere & partibus generis. Cur hic in tertia cõclusione partis partiũ mẽtionẽ fecit: Quod scilicet tertium ẽ. Hoc primũ sic excusatur ꝙ hæc conclusio p̃ter syllogismũ fit. Est.n. q̃stionis q̃ extra syllogismũ est:sed ex ea syllogismus. Deide quod p hãc extremam cõclusionẽ sensim descẽdit ad aliũ syllogismũ:ubi hæc tractat:deliberatonẽ & demonstrationẽ. Cũ partes generis esse non pñt:multo magis partiũ partes eẽ nõ possunt. Sed primũ q̃ de eodẽ syllogismo tractemus ea quæ in eo obscura sunt explicemus. Quod si generis causæ partes nõ possunt recte putari. Disputasti qdem supra o Cicero:deliberationem & demonstrationem:qa genera sint. ptes generis eẽ nõ posse: nõ tñ ostendisti utrum constitutio pars generis sit:an ipsũ genus. Incertũ ẽ enĩ utrũ deliberatio sub qualitate sit:an q̃litas sub deliberatione. Doceas itaqꝫ oportet utrũ pars an genus sit cõstitutio. Hæc ergo incidẽs q̃stio est: utrũ constitutio pars:an genus sit. Iam supra ostẽdit deliberationẽ & demõstrationẽ genera eẽ causarum:qd & inter se distẽt:& ab iudiciali plurimũ dissideant:& suum quæqꝫ finẽ habẽt quo referri debeãt. Nũc ei docẽdũ ẽ:utrũ constitutiones causaꝝ partes sint:& sic argumẽtaꝛ pposito themate qd primum inuenias genus: ac constitutionẽ. Vtiqꝫ primũ necesse ẽ agnoscas:utrũ deliberatiua an demonstratiua controuersia sit. Tũc deide q̃ sit constitutio. Ergo pars causæ ẽ constitutio oĩs. Nõ.n. cã ad cõstitutionẽ:sed constitutio ad cãm accomodaꝛ. Prius.n. cã cognoscaꝛ necesse ẽ:deinde cõstitutio. Plus aũt cãm eẽ q̃ constitutionẽ. sic ẽt possumus cognoscere ꝙ i singulis cãæ generibus cõstitutionis uariãꝛ. Cã aũt oĩum constitutionũ capax ẽ. Veꝝ cũ cã:& constitutio iuncta sibi eẽ uideanꝛ:cã tñ unũ alteri prius sit. Omne.n. q̃d loqmur:siue q̃d mẽte concipiamus: aut simplex ẽ:aut coniunctũ. Simplex ẽ q̃d ad aliud nõ attẽdit:ut tabula:saxũ & reliqua huiusmodi. Coniũctum uero:ut de duobus unũ prius habeat quattuor modis fit:aut tpe aut loco:aut ordine:aut cã. Aetas cũ in hoĩe sit tpe l ordinem secerniꝛ:si dicas iuuentas utiqꝫ cõsideratione tpis iuuẽtas ante senectutẽ ẽ. Deinde loco iuncta domus secernuntur. Cũ.n. dicis attritũ:iõ primũ itelligis:qa consideras interiorẽ locũ eẽ: ubi tricliniũ. Ordie uero sic quũ i eodẽ loco multi sedeamus p ordine sedentiũ nobis anteferamus. Cã aũt sic de his q̃ iũcta sunt unũ prius efficiꝛ:ut puta pꝛ & filius iũcta sibi sũt. Neqꝫ.n. ante pꝛ:q̃ filius nascaꝛ:aut añ filius q̃ illi sit pater. Sed qa filio ad nascendũ pꝛ cã ẽ:iccirco ex cã pꝛ filio p̃ferꝛ. Ita hic in themate cã & constitutio coniũcta sunt: sed ut prior cã sit causa efficitur.

Nullum dicere causę esse genus cum causas esse multas dicat: & in eis præcepta det: amentia est. unum iudiciale autẽ solum esse qui potest. cum deliberatio & demonstratio neqꝫ ipse inter se similes sint: & a iudiciali quoqꝫ genere plurimũ dissideãt: & suum quæqꝫ finem habeat quo referri debeant: relinquiꝛ ergo ut omnia tria genera causarum sint. Deliberatio igitur demõstratio nõ possunt recte partes alicuius generis causę putari. Male igiꝛ eas generalis constitutionis partis esse dixit. Quod si generis causæ partes non possunt recte putari: multo minus recte ptis causę partis putabuntur. Pars aũt causæ constitutio ẽ omnis. Non enim causa ad cõstitutionẽ: sed constitutio ad causam accõmodatur: sed demonstratio & deliberatio generis causæ non possunt recte putari quod ipsa sunt genera. Multo igiꝛ minus recte ptis eius quã hic dicit ptes putabunꝛ.

DEinde si cõstitutio & ipsa & ps cõstitutiõis ei9 q̃ libet itẽtiõis depulsio ẽ: q̃ intẽtiõis depulsio constitutio: nec ps cõstitutionis ẽ. At si q̃ i tẽtiõis depulsio nõ ẽ: ea nec cõstitutio nec pars

efficif. Vt constitutio.n.nascatur cā pcedit: Quod ipse ait nō.n.cā ad constitutionem: sed constitutio ad cām accōmodaf. Hic quoq aduersarius syllogismū quadripartitū. Prima ē.n. ppositio cū adiūcto. Quod si generis causæ partes nō pñt recte putari: multominus recte partis cāæ partes putabunf. Huic ppositioni approbatio non fuit subiicienda. Manifestū est.n. si partes cāæ non sint multominus partis causæ partes putari. Ergo incidit qstio: utrū constitutio pars sit: & ut supra docuimus pbat partes. Sed hæc incidens qōnon pertinet ad syllogismū. Veq qa necessaria fuit iteriecta est. Deinde assumit illud qd ppposuerat. Sed deliberatio & demōstratio generis cāæ partes nō pñt recte putari. Et approbat assumptionē qd ipsa sunt genera ingt Postremo concludit ppositiōis secūdā partē. Quid ē.n. in secūda parte ppositionis. Multo minus recte ptis cāæ partes putabunf. Concludit hoc ipsum. Multo igif minus recte ptis eius qd hic dicit ptes putabunf. Priæ .n. parti ppositionis per incidentē qōnem satisfecit. Quod est.n. in prima parte ppositionis. Quod si generis cāæ partes nō pñt recte putari. Itaq ostēdit generis cāæ ptē cōstitutionē. Quadripartitus ergo est syllogismus. Est.n. propositio: assumptio: approbatio assumptionis conclusio. Quæstio uero incidens ad syllogismum minime pertinet.

cōstitutiōis est. Demonstratio: & deliberatio: neq; constitutio: nec pars constitutionis ē. Si igitur constitutio & ipsa & pars eius qlibet intentionis depulsio est: deliberatio & demōstratio: neq; constitutio neq; pars cōstitutionis ē. Placet autem ipsi intentionis esse depulsionē Placeat igitur oportet non esse constitutionē nec partem cōstitutionis. Atq hoc eodem urgebitur siue constitutionem primam causæ accusatoris confirmationem dixerit: siue defensionis primam deprecationem. Nam cum eadem omnia incōmoda sequentur: deinde cōiecturalis cā non pōt simul ex eadem pte eodē i

Deinde si cōstitutio & ipsa & pars cōstitutionis eius qlibet intētionis depulsio ē q intentionis depulsio nō ē ea: nec cōstitutio nec ps cōstitutiōis ē. Oīs pars tūc plene ps ē si generis & nomē & definitionē recipiat: ut puta aīal genus ē. iā ex aīali hō: equus: auis. Deīde ex aui coruus cornix aqla. Itaq hæc oīa generis sui & nomē: & definitionē recipere debebūt: generis uero nomen quod ē aīal. Ergo & hō: & equus: & auis: & coruus: & cornix: & aqla aīalia dicunf. Deinde generis definitio quæ est. i. aīalis. Aīal est corpus aīatū: itaq & hō & equus & auis & coruus & cornix & aqla corpus aīatū ē. Veq definitio a genere trāsit ī spēs. Speciei uero definitio ī genus transire non pōt. Nō.n. cū hoiem definio hō est corpus aīatū bipes. Iā cū dico bipes ad generis definitionem nō ptinet. Est.n. aīal & quadrupes. Itaq nūc accepta similitudine ad argumentationē Ci. redeamus. & primo quæstionem quæ in contentione uersaf attēdamus. Illa aūt ut supra diximus qō a qd deliberatio & demonstratio non: recte sub qualitate sint positæ. Supra id iam duabus argumentationibus uicit. Quarū prima illa fuit deliberationē. & demonstrationem si genera sint causæ ptes generis eē nō posse. Ea pbauit genera esse cārū. secunda uero argumētatio talis fuit qdē si generis ptes eē non possunt multo magis ptes ptiū eē nō posse. Nunc tertiam affert argumentationem. Si ingt constitutio & ipsa eius quelibet intentionis depulsio ē q ītētiōis depulsio non est ea nec constitutio nec ps constitutionis est ut supra diximus. Oīs pars generis sui & nomen & definitionem debet recipere genus. Hic aūt cōstitutio est. Sub constitutione: quatuor cōstitutiones. Sub qualitate demonstratio: deliberatio iuridicialis: negocialis. Itaq uideamus in deliberatio: & demōstratio generis nomē & definitionē recipiāt. Generis nomē ē cōstitutio qd nomen tollit Ci. demonstrationi & deliberationi: sed ne dicat hermagoras constitutiones dici posse oñdit definitionē generis cadere nō posse ī deliberationem & demonstrationē. Quod si definitio nō cadit nomen quoq cadere nō debebit. Constitutionem autem sic definimus. Constitutio ē intentionis depulsio. Constitutio Quam. s. definitionē in deliberatione: uel demonstratione uidemus eē nō posse: quod si deliberatio & demōstratio neq nomē constitutionis: neq definitionē recipiunt: nec constitutiones sunt: nec ptes constitutionis. Ipsi aūt placet constitutionē intentionis depulsionē esse & concedit ei alias definitiones. Rursus ingt si finē p seipsum cōsideremus nihil aliud q finem inspiciemus: nec ī eo qd finis ē possumus trāslationē itelligere: ita ergo cōstitutiones singulæ hñt propriū suū ī quo positæ genere cōmixtionem cōstitutionis alterius non admittūt. Si ergo cōstitutiones singulæ p semetipsos consideratæ habēt pprīū suū: cōmixtionē alterius nō admittunt. Siue ingt constitutionē primā causæ accusatoris cōfirmationē dicat. siue defensoris primā deprecationē necesse e deliberationē & demonstrationē neq cōstitutionē esse: nec partem constitutionis. Hoc loco animaduertere debemus genus syllogismi: quod obscuritate sui & artificio colligatum syllogismis fere oībus antecellit. Sic itaq colligif syllogismus a primo a secūdum a secundo ad tertium a primo ad tertium. Primū.n. & tertiū simile eē mediū facit quod utrinq coniūgif. Sed ut melius possit artificiū Cicerōis itelligi prius qlibet similitudo facienda ē ponamus itaq hæc tria Victorinus docet unū sic itelligis. aliud sic spem habes: tertium sic: atq faciamus syllogismum a primo ad secūdū. Si Victorinus docet itelligis. Nūc a secūdo ad tertiū si itelligis spē habes. Deīde a primo ad tertiū. ergo si uictorinus docet spē habes. Primum.n. & tertium qd pōt uerisimile nō uideri medio illo quadā approbatione coniūgif. Hoc ergo & in Cicerone uideamus. Primū hoc est si cōstitutio: & ipsa & pars & eius qlibet intētionis depulsio est. Secundum illud est. Quæ intentionis depulsio nō est ea nec constitutio nec pars constitutionis est. Tertiū hoc sit deliberatio & demonstratio neq constitutio nec pars constitutionis ē. Nūc uideamus syllogismū a primo ad secundum. Si constitutio ingt & ipsa &

pars eius ꝗlibet intentionis depulsio:ꝗ intentionis depulsio non ē:ea nec cōstitutio nec ars cōstitutionis ē. De inde a secūdo ad tertiū. Ar si qua itentionis depulsio non ē ea:nec constitutio nec pars constitutiōis ē Delibe/ ratio & demonstratio:neq constitutio.nec pars constitutionis est. Nunc a primo ad tertiū. Si igit constitutio. & ipsa & pars eius quælibet intētionis depulsio ē:deliberatio & demōstratio:neq cōstitutio neq ps cōstitutio nis ē. Ergo a primo ad tertiū conclusio ē syllogismi. Deniq Cice. Si igit inqt cōstitutio. Vbicunq.n.ergo:uel igit ponit cōclusio ē argumenti. Deīde coniecturalis cā:nō pōt simul. Aliud incipit argumētū.i. quartū syllo gismū quo ondit nō recte sub qualitate deliberatio/ nē & demōstrationē positas. Quē syllogismū prius quā ondamus ea ꝗ in re sunt ante uideamus. Dein de inqt coniecturalis cā si inqt cōiecturā p id qđ ē at tēdamus:nihil aliud iueniemus quā coniecturā solā: nec in eo qđ coniectura ē possumus itelligere. Rur sus inqt si finē p seipm consideremus. Nihil aliud ꝗ finē inspiciemus nec i eo quod finis ē possumus tran slationē intelligere. Si ergo cōstitutiones singulæ p semetipsas cōsideratæ habent ꝓprium suū:i quo po sitæ genere cōmixtionē cōstitutiones alterius nō ad mittūt:Male igit hermagora deliberationē & demō strationē ptes cōstitutiōis.i. qualitatis esse uoluisti: cū deliberatio.siue demōstratio p se cōsideratæ nō solæ intelligi sed oēs in se constitutiones continere possint. Simul ex eadē parte eodē in genere: & supra legimus. Pars aūt cāæ ē cōstitutio ois. Genus autē est constitutionis id qđ ualet:qđ se explet. id deniq quo una quæq constitutio ab aliis cōstitutiōibus se/ gregat. Pars āt cōis potest eē cū multis. Et oino nul la cōstitutio. Nec ps constitutionis &c. Qm delibe/ ratione & demonstratione ꝗstio est:ꝗ deliberatio & demonstratio pte cōstitutionis ab hermagora ponū tur recte cū de solis constitutionibus loquerẽ: ptes ēt tetigit & oīno inqt:nulla constitutio: nec ps con/ stitutionis pōt simul & suā habere & alterius i se uim continere. Altera assumpta numerus constitutiōis duplicat. nō uis cōstitutionis augeẽ. Sapiēter dixit. Multe.n.cōstitutiōes in cā eē pñt. Sed si plures sint ad numerū cōstitutionū non ad augēdā uim alterius cōstitutionis accedunt. At deliberatiua cā simul ex eadē pte eodē i genere & cōiecturalē & generalem: & definitiuā & trāslatiuā solet hre cōstitutionem: & unā aliquā & plures nōnūꝗ: Cū inqt cōster unāquāq cōstitutionē alterā i se nō admittere deliberatiua

genere & coniecturalis esse & definitiua. rur/ sus nec difinitiua causa potest simul ex eadem parte eodem in genere diffinitiua esse & trāsla tiua. Et omnino nulla cōstitutio: nec pars cō/ stitutionis potest simul & suam habere: & al/ terius in se uim continere. Ideoq; una quęq; ex se & ex sua natura simpliciter consideratur. Al tera assumpta numerus cōstitutionum dupli catur non ius constitutionis augetur. At deli/ liberatiua causa simul ex eadem parte eodē in genere & coniecturalem: & generalem: diffini tiuam & translatiuam solet habere cōstitutio/ nem: esse unam aliquādo & plures nōnunquā ergo ipsa nec cōstitutio est: nec ps constitutio nis. Idē in demostratione solet usu euenire. ge nera ergo ut ante diximus hæc causaꝝ putan/ da sunt: neq; partes alicuius cōstitutiōis. Hæc igitur cōstitutio quā generalē nominamus p/ tes nobis uideẽ duas habere iuridicialē: & ne/ gocialem. iuridicialis est: i qua æqui & recti na tura aut pmii: aut ratio pœnæ ꝗritur. Nego/ cialis est in qua qđ iuris ex ciuili more & æqta/ te sit consideratur: cui diligētię pesse apud nos iurisconsulti existimanẽ. Ac iuridicialis qdē ip sa i duas distribuiẽ ptes: absolutā: & assumpti

ex eadē pte eodē i genere oēs solet recipere cōstitutiōes. Ergo ipsa nec cōstitutio:nec ps cōstōnis ē simul ex ea dē pte. Deliberatio.n.ps cāæ ē. Videamus nūc quadripartitū syllogismū ꝓponit sic. Primo spāliter: deinde generaliter. Spāliter sic deinde cōiecturalis cā nō pōt simul ex eadē pte eodē i genere & cōiecturalis eē & defi nitiua. Spāliter.n.& cōiecturā ꝓposuit:rursus nec definitiua cā pōt simul ex eadē pte eodē i genere & definiti ua esse:& trāslatiua:& hic spāliter de fine ꝓposuit: nūc proponit generaliter de oibus cōstitutōibus: & eaꝝ p/ tibus:& oino inqt nulla cōstitutio nec ps cōstitutionis pōt & suā habere:& alterius i se uim cōtinere. Hucusq ꝓposuit Deinde approbat propositiōem.iō iquit qđ unaquæq ex se & ex sua natura simpliciter cōsideraẽ altera assumpta numerus cōstitutionū duplicaẽ nō uis cōstitutiōis augeẽ. Post approbationem propositiōis assu/ mit qđ sibi necessariū ē. At deliberatiua iquit cā simul ex eadā pte eodē i genere & cōiecturalē & generalem & definitiuā trāslatiuam cōtinet cōstitutionē. & unā aliquā & plures nōnūquā. Quod qm manifestū ē & aptū oibus nō fuit necesse approbare assūptionē seqẽ ergo cōclusio ꝗ duplex a. Pria ad id qđ adsūptū ē. At deli beratiua cā simul ex eadē pte eodē i genere ē. Ergo ipsa nec constitutio nec ps cōstitutionis ē. Secūda ad ųtrū q quo de agiẽ. Pariter.n. de deliberatiōe & demōstratiōe tractẽ. genera iquit igiẽ ut ante diximus hæc cārū putāda sunt: nō ptes alicuius cōstitutionis. Hæc ergo cōstitutio quā generalē uocamus ptes uẽ nobis duas ha/ bere. Ergo ipsa neq cōstitutio ē neq pars cōstitutiōis. Idem demonstratione solet usu uenire. Postꝗ docu/ it deliberatiorē & demōstrationem nō partes qualitatis: sed genera eē cārū ad ipsius qualitatis descēdit dispu tationem. Ac primo hāc in duas diuidit partes: in iuridicialem & negocialē. Quaꝝ partium cōpendiū tene re debemus. Quod iuridicialis semp de pterito est & negocialis sp de futuro. Quæ tpa i ipsaꝝ partiū defini tione uẽ Cic. nō declarasse: ait enim iuridicialis ē: in qua æqui & recti natura aut præmii: aut pœnæ rō ꝗritur.

Negocialis

Negocialis in qua q̃d iuris ex ciuili more & æq̃tate sit cõsideratˀ. Cui diligentiæ præesse apud nos iuriscõsulti existimantˀ. Hic oĩo tẽpus quasi p̃teritũ nõ demõstrat nisi ꝙ magis futurũ tp̃s uˀ includere. cũ aut p̃mii: aut pœnæ rõ q̃ritˀ. Quo loco p̃rĩo ostẽdendũ ẽ & pœnã: & præmiũ de præterito esse posse. Nã & post supplicium de aliquo iniuste sumptũ p̃õt nulli in iudiciũ uocari: & q̃d nõ recte præmio aliquẽ donauerit p̃õt in iudiciũ uocari Vt uerres q̃ suppliciũ sũpsit de ciuibus romanis & ãnulo aurio scribã ĩ contione dõauit. Ergo præmii & pœ/ næ rõ p̃õt de p̃terito eẽ. Sed occurrit illud p̃õt tñ præmii & pœnæ rõ & de futuro eẽ: ideoq̃ ĩ iuridiciali q̃litate

uam. Absoluta est q̃ ipsa in se continet iuris & iniuriæ q̃stionẽ. Assumptiua ẽ q̃ ipsa ex se nihil firmi dat ad recusationẽ: foris aũt aliquid defensionis assumi. Eius p̃tes sunt. iiii. concessio: remotio: relatio criminis cõparatio. Cõcessio est cũ reus nõ id q̃d factũ ẽ defendit: sed ut ignoscatur sibi postulat. Hæc in duas p̃tes diuiditˀ purgationẽ & dep̃cationem Purgatio est cum factũ cõceditur: culpa remouetˀ: Hæc p̃tes h̃ẽt tres: Imprudẽtiã: casum: necessitatẽ. Dep̃catio est: cũ & peccasse reus cõsulto peccasse cõfitetur & tñ ut ignoscatur postulat: q̃d genus p̃ raro p̃õt accidere. remotio criminis est cũ id crimẽ quod ĩfertur ab se & a sua culpa ui & potestate in aliũ reus remouere conatˀ. Id dupliciter fieri poterit: si aũt cã: aut factũ ĩ aliũ trãsfertur. Causa trãsfertˀ: cũ aliena dicitˀ ui & potestate factũ. Factum aũt cum alius aut debuisse aut potuisse facere dicitur. relicto criminis est quod ideo iure factum dicitur quod aliqs ante iniuria lacesserit. Cõparatio ẽ cũ aliud aliquod factũ alicuius rectũ aut utile cõtẽditˀ q̃d ut fieret illud q̃d arguitur dr̃ eẽ cõmissum. In q̃rta cõstitutiõe: quã trãslatiuã noĩamus eius

tp̃s p̃teritũ nõ recte definiuit. Cũ iã huic loco sic r̃ñ detˀ ꝙ dixerit rõ. Rõ. n. sp̃ de p̃terito est facto. definitio autẽ cũ q̃ritˀ rõcinatio dr̃. & est ibi tm̃ meriti iõ q̃d meritũ p̃teritũ est. Atq̃ ita ratio nũq̃ nisi de p̃terito ẽ. Cũ. n. dicis petit p̃miũ: necesse ẽ afferat meritũ: ita ĩ eo ꝙ petit p̃miũ nulla rõ est. Sed cũ ais eũ mereri tũ rõ ẽ ex p̃terito ueniẽs: ergo ait Ci. Iuridicialis est in q̃ æq̃ & rectũ natura aut p̃mii: aut pœnæ rõ q̃ritur. In eo ꝙ ait: rõ p̃teritũ tp̃s ĩcludit. iuridicialis a iure æq̃. n. & recti rõ nõ nisi iure cõstat: deide negocialis est igr̃ in q̃ q̃d iuris ex ciuili more & æq̃tate sit cõsideratˀ. negocialis q̃litas talis ẽ: cũ aliq̃d generati iure cautũ ad sp̃ẽm deuocãus: ut puta uiro forti p̃miũ detur: uir fortis petit inimici mortẽ in eo quod dicit uiro forti p̃miũ dat q̃dẽ uiro forti p̃miũ sed nõ ẽt designat illud forte q̃d petit. ergo in negociali q̃litate ex æq̃tate p̃cedẽtis iuris noua iura firmãtˀ. i. ut liceat id q̃d in cõtẽtione uersatˀ: & iõ de futuro ẽ. Quod ẽt iurisperiti faciũt q̃ se forte id de quo agitˀ iure nõ cautũ ẽ p̃ ĩterp̃ratione statuti iuris: id ẽt q̃d in eodẽ iure noĩari nõ continetˀ affirmat hoc ẽ q̃d ait. Cui diligẽtiæ p̃esse apud nos iuriscõsulti existimãtˀ. Hoc quoq̃ tp̃s futurũ demõstrat cũ ait q̃d iuris sit cõsideretˀ: Cõsideratio. n. de ĩcerto ẽ: & q̃a iuris consideratio ẽt de futuro ẽ. Ac iuridicialis q̃dã ip̃a & in duas distribuitˀ p̃tes: absolutã & assũptiuã. Negocialis q̃litas cõstat nec aliq̃s ex se p̃tes fundit. Iuridicialis uero ĩ duas partes funditˀ: ĩ absolutã q̃litate & assumptiuã: deide hic quoq̃ rerũ cõpendiũ tenere debemus: q̃d in absoluta q̃litate factũ ip̃m iustũ asserimus. In assũptiua uero q̃litate nõ factũ iustũ: sed cãm facti iustã fuisse cõtẽdimus. Itaq̃ ĩ absoluta q̃litate æqui & recti natura q̃ritˀ. In assũptiua uero p̃mii & pœnæ rõ q̃ritˀ. Quæ assũptiua q̃tuor locis diuiditˀ: cõcessiõe remotiõe: criminis relatiõe criminis cõparatiõe. Verũ hic quatuor horũ locorũ Cice. ordinẽ cõuertit. Nã a postremo quod hic posuit retrorsum uersus ordo est: &. n. uim singulaꝝ defensionũ considerare debemus. Primo hæc est innocẽtis hoĩs: ut dicat nõ feci. Deide feci: sed nõ sic uocatˀ. Tertio feci: & sic uocatˀ: sed iure feci: deinde hoc ip̃e iure feci. Aut licuisse sibi debebit oñdere quæ est qualitas absoluta aut si nõ licuit dẽt sibi extrinsecus assumere aliq̃d quo hic liber q̃d iniuste factũ uˀ: Videamus nũc q̃ sit de his q̃tuor assũptiõibus fortior assumptio. Primo debet dicere feci sed p̃fui & p̃bare plus se profuisse quam obfuisse quæ est q̃litas cõpensatiua quã ideo Cice. cõparationẽ uocat q̃d cõparetˀ id q̃d in crimẽ uocatˀ ad id quo se reus p̃fuisse dicit q̃ comparatio semp̃ in eodẽ facto est ut puta q̃dã muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerũt reus fit læsæ reipu. in eodẽ est comparatio. Nã q̃d muros deiecit uˀ læsisse rẽp. & q̃a muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerũt uˀ p̃fuisse reip. ego hoc primũ dẽt assumere. Feci sed p̃fui. deide dẽt dicere feci q̃dẽ sed ut hoc facerẽ añ p̃uocatus sum. i. feci sed me. ruit q̃ est relatio crimis. Tertio dẽt dicere feci sed alter me ĩpulit ut facerẽ q̃ est remotio crimis. Postremo si hæc cũcta deerint. i. si ut hæc faceret nec p̃fuit nec iniuriam reddidit neq̃ ab alio cõpulsus est q̃m nihil est quo se defendat debebit factum fateri sed ueniam postulare quæ est qualitas uenialis: q̃ cõcessionem Cice. uocauit. Hunc ergo ordinem Cice. hoc loco conuertit quem in posterioribus seruat. Itaq̃ concessio duas partes habet purgationem & deprecationem: in purgatione: tria sunt. Imprudentia: casus necessitas si hæc non fuerint deprecatio est. Sed hæc aut apud imperatorem aut populũ itaq̃ in purgatione factũ cõceditur: sed facientis animus excusatˀ. Hoc est q̃d ait cũ factũ conceditˀ culpa remouetur. In deprecatione uero & factũ & culpa cõceditˀ sed tñ uenia dep̃catˀ. Hoc est quod ait. Deprecatio ẽ cũ & peccasse & consulto peccasse reus se confitetur & tñ ut ignoscatˀ postulat. Hæc ergo deprecatio non nisi aut apud imperatorẽ aut apud populum ualeat apud iudices uacat. Remotio criminis est cum id crimen quod infertur ab se & ab sua culpa ui & potestate

Confessio

In aliū reus remouere conaſ. Remotionē criminis hāc eſſe dicit cum reus id quod ei intendiſ ab ſe remouet & in aliū transfert. At qꝫ id duobus modis facit ſi in aliū ut cām: aut factū transferat ſeu ut id faceret dicat aliū coegiſſe. Verū qd ait factū pōt hic qſtio moueri. Nā cū oīs q̄litas facti cōfeſſionē teneat: cur hic ſcm̄ nō confiteſ: ſed in aliū transferre conaſ. Deniqꝫ nullus artiū ſcriptor in hac q̄litate facti trāſlationem noīauit: ſed ideo qa nullus intellexit. Nā factū ſic a ſe remouet: ſalua tñ cōfeſſione facti: ut in hoc themate quod Cice. in. ii. lib. poſuit. Mancinus cū numantinis fœdus fecit in iuſſu populi ac ſenatus pulſo eodē in exiliū atqꝫ hoſtibus deditoperitur ad pœnā: ēt ille q porcā tenuit cōtradicit.
Nā hic & cām & factū in aliū remouet. Cauſam ſic ut porcā tenerē mancinus ui ac ptāte coegit. Deide factum ſic. Fœdus nō ergo feci ſed mancinus q aut debuit. aut potuit. Manet tñ facti illa prima cōfeſſio. ꝙ porcam tenuit. nō. n. pōt negare a ſe porcā fuiſſe tentā. Ergo remotio criminis duobus modis cōſtat. Si ut cām in aliū transferamus: aut factū. Relatio criminis eſt cum iō iure factū. dicaſ ꝙ alius ante iniuria laceſſerit. Relatio crimis talis eſt: ſi in eo ꝙ facimus uicē nō reddidiſſe dicamus ut puta occidit i qa ille me uolebat occidere. Hoc ergo feci: ſed meruit: Cōparatio eſt cū aliud aliqd alicuius factū rectū aut utile cōtendiſ qd & fieret illud qd arguiſ diciſ eē cōmiſſum inter cōparationem & cōceſſionē hoc intereſt: ꝙ i cōparatione de eadē re cōparatio eſt ut ſupra diximus diſſipaſti muros. læſiſti rempu. Contra ille diſſipaui quidē muros: ſed hoſtes fugerūt. In eodē cōparatio eſt: ut ſupra diximus diſſipaſti muros. i. ꝙ muri diſſipati eſſe dicunſ: ideo ait qd ut fieret illud qd arguiſ diciſ eſſe cōmiſſum. Alioquin uerres qui multa ligna & uaſa ex ſicilia ſuſtulit utiſ hac defenſione. ꝙ a bellis tutā ſiciliā reddiderit. Non potuit dicere iō ligna ſuſtulit ut defenderē puīciāmeq. n. propterea tulit ſigna: ut puīncia eēt defenſa. Itaqꝫ utiſ ueniali ſtatu . i. cōceſſione per deprecatiōem. Ergo in cōparatiōe id quod intenditur ideo a nobis factum dicere debemus: ut ex eo ipſo bonū illud quod contingit fluxiſſe dicamus. In quarta conſtitutione quam tranſlationem nominamus. Et ſupra docuimus quin in ſe trāſlatio contineret. ſ. ut aut omnem actionem commutet: aut aliqua ex parte debilitet. Hoc eſt ꝙ hic ait: aut oīno aliquid de cōmutatione: aut infirmatione actionis. Igitur huius conſtitutionis hermagoras inuentor eſſe exiſtimaſ. Inueniēdi duo genera ſunt.

Inuenien di duo genera

Vnum tale. cū in medium proferimus id quod erat: ſed latebat. Aliud quod quaſi non erat: ſed a nobis

cōſtitutionis ē cōtrouerſia: cū aut quē: aut quā tum quomodo: aut apud quos: aut quo iure: aut quo tpe agere oporteat q̄riſ: aut oio de cōmutatiōe aliqd: aut informatione actionis agitur. Huius cōſtitutiōis Hermagoras inuētor eſſe exiſtimaſ: nō quo non uſi ſint ea oratores ueteres ſępe multi: ſed qa nō aīaduerterunt artis ſcriptores eā ſupiores: nec retulerit i numerū cōſtitutionū. Poſt āt ab hoc inuentā multi rephenderūt quos nō tā imprudētia falli putamus: res. n. pſpicua eſt: quā iuidia: atqꝫ obtrectatione quadā impediri. Et cōſtitutiōes qdē & earꝫ ptes expoſuimus exempla autē cuiuſqꝫ generis: tunc commodius expoſituri uidemur cū in unūquoqꝫ eorum argumentorum copiā dabimus Nā argumentandi ratio dilucidior erit: cum & ad genus & ad exemplum cauſæ ſtatim poterit accōmodari. Conſtitutione cauſę repta ſtati placet cōſiderare utrū cā ſit ſimplex: an cōiuncta: & ſi coniuncta erit: utrū ſit ex pluribus q̄ſtiōibus iūcta: an ex aliq̄ cōparatione Simplex eſt quę abſolutā in ſe continet quęſtionē unam hoc mō: Corinthis bellū indicamus an non. Coniūcta ex pluribus quęſtionibus: in qua plurb9 quærūtur hoc mō utrū Carthago diruaſ: an carthaginēſibus reddatur: an eo colonia deducatur. Et ex compara-

primus uidetur inuentum. Itaqꝫ de his Cicero leuiorem inuentiōem dedit Hermagoræ ſcilicet ut idqꝫ latuerat in medium protuliſſe uideaſ. Hoc eſt ꝙ ait Non quo non uſi ſint ea ueteres oratores ſæpe multi: ſed quia animaduerterint artis ſcriptores eam ſuperiores & nō retulerint in numerū conſtitutionū. Ideo autē tranſlationem multi ſcriptores inter conſtitutiones referre noluerunt: ꝙ omnis conſtitutio auctoritatē conſtituat. Tranſlatio āt id uideaſ agere. ne actio ſit. Sed hermagoras recte hanc inter conſtitutiones poſuit: nā hoc ipſum quod actionem cōmutat actio eſt. Itaqꝫ multi inquit Hermagoram rephenderūt: ꝙ tranſlationē iter conſtitutiones retulerit: ſed inuidia magis quam ex uero. Et conſtitutiones qdē & earū partes expoſuimus. Poſtq̄ quid eſſent ſingulæ conſtitutiones. uel quid poſſent docuit: & earum partes: ideſt qualitates expoſuit promittit ſe his conſtitutionibus exempla ſubditurum. Sed tū cū cœperint argumenta tractari q̄ argumenta dulcidiora futura eſſe promittit: ſi hiſdem argumentis in tempore exempla ſupponat. Hoc eſt quod ait: nā argumentandi rō dilucidior erit cū & ad genus & ad exemplum cauſæ ſtatim poterit accōmodari. Genera cauſarū ſcimus tria eſſe demonſtratiuum delibera tiuū iudiciale: exempla uero cauſarum ſunt themata. ſ.
Conſtitutione cauſæ reperta ſtatim placet cōſiderare utrū cā ſit ſimplex an coniuncta. Quoniā in his duobus libris Cic. nihil niſi de inuentione tractat: iccirco per ordinē quæ ſint inueniēda demonſtrat. poſtquā inge conſtitutionē iueneris cōſiderare debebis cauſam utrū ſimplex ſit an iuncta ideſt utrum de re agaſ an de pluribus conſtitutio ſic inueniſ. Occidiſti nō occidi aut iure occidi. Cā uero hæc eſt: nā occiderit: an iuſte occiderit. Ergo hæc cauſa ſimplex iuncta ſit conſiderare debemus. Deinde iuncta utrū ex pluribus q̄ſtionibus eſt an ex aliqua cōparatione ex pluribus q̄ſtionibus cauſa iuncta eſt: ut in uerrinis accuſatur. Verres quod multa fu

ratus ſit

ratus sit quod ciues Romanos necarit quod peculatum cõmiserit. Itaq; qñ ex pluribus q̃stionibus cã iuncta ẽ: ipsæ q̃stiões inter se diuersæ sunt ex cõparatione ãt cã iũcta est: cũ qd potissimũ faciẽdũ sit cõsideraẽ ut in diui sione agitur utrum Cicero accuset: an Cecilius. Sed quia comparandi duo modi sunt: comparatiuus & super latiuus iccirco ait ex comparatione in qua per cõtẽtionem utrum potius: an quid potissimum sit queritur. Verum hic locis quæ tractabamus ipse etiam Cic. perspicua exẽpla supponit.

tione in qua p contentionẽ utrum potius:aut
qd potissimũ sit q̃ritur ad hũc modũ. utrũ ex
ercitus in macedoniã cõtra Philippum mitta
tur qui sociis sit auxilio an teneatur in Italia:
ut quam maxime sint contra Hannibalem co
piæ controuersia scripti.

Deinde cõsiderandũ est narratiõe:
an scripto sit cõtrouersia. Nã scri-
pti controuersia est ea quæ ex scri
ptionis genere nascitur. Eius aũt
genera quæ sunt sepata a cõstitutiõibus qnq;
sunt. Nã cum uerba ipsa uident' cũ snia scri-
ptoris dissidere: tum inter se duę leges ac plu-
res discrepare: tũ id qd scriptũ est duas aut plu
res res significare uidet' tum ex eo quod scri-
ptũ est. Aliud quoq; qd' nõ scriptum est inue
niri tũ uis uerbi quasi in diffinitiua constitu-
tione in quo posita sit quęre. Quare primum
genus de scripto & snia: secundũ ex contrariis
legibus. tertiũ ambiguũ quartum ratiocinati-
uum. quintũ diffinitiuum noiamus: ratio est
autẽ cum omnis quęstio nõ in scriptione: sed
in aliqua argumẽtatione cõsistit: ac tũ cõside-
rato genere causę: & cognita cõstitutione: cũ
simplex ne an cõiuncta sit intellexeris: & scri-
pti: an rationis habeat controuersiam uideris.
Deinceps erit uidendũ quę q̃stio: quæ rõ: quę
iudicatio: qd firmamentũ causę sit: quæ oia a
cõstitutione pficiscant' oportet. Quæstio est
ea quæ cõflictione cõstitutione causaꝝ gigniẽ
cõtrouersia hoc mõ nõ iur' fecisti iure feci. Cau
saꝝ ãt hęc est cõflictio: in qua cõstitutio cõstat
Ex ea igitur nascit' cõtrouersia quã q̃stionẽ di
cimus hoc mõ iure ne fecerit. ratio ẽ quę cõtiet
cãm: quę si sublata sit: nihil in cã controuer-
siæ relinquit' hoc mõ: ut dicendi causa in facili
& prouulgato exẽplo cõsistamus. Orestes si
mr̃icidi accusat': ipe hoc dicat: iure feci. Illa. n.
occidit patrẽ meũ nõ hẽt defensionẽ. Quare
sublata omnis controuersia quoq; sublata sit.
Ergo eius causæ ratio est quod illa Agamẽno-

Deinde cõsiderãdum ẽ in ratione an in
scripto sit cõtrouersia. Primo iquit cõ
stitutio inueniẽda est. Secũdo utrum
causa sit simplex an iuncta. Tertio in
ratiõe: an i scripto sit cõtrouersia. Scri
ptũ nõ tñ leges accipiamus: sed & senatus consultũ
& testamentũ & uerba sola & multa huiusmodi. Hu-
ius scriptionis genera sunt quinq;: ut ipse primũ re-
bus: deide noibus idicauit. i. primũ scriptũ & uolun-
tas. Secundũ leges cõtrariæ. Tertium ambiguitas.
Quartũ collectio: siue ratiocinatio. Quintum defini
tio legalis: ut est in cecinlana. Ratio est autẽ: cum ois
oratio nõ inscriptione sed in aliqua argumentatiõe
consistit ideo ait cum omnis oratio nõ in scriptione:
sed in aliqua argumentatione cõsistit. Quoniam &
orationem scriptio: & opposit io orationẽ habet sed
cũ auctoritate: quippe ex scripto. i. ex testamẽto uel
lege uenientẽ. ergo inqt ratio est cũ res quæ in con
tentiõe uersatur nõ in auctoritate legis sed in argu
mentatione uersaẽ. Actum cõsideratio genere cau-
sæ. Reperto inquit genere materiæ & constitutio-
ne: & causa utrũ simplex an iuncta sit: & ipsa cã scri-
pti an rationis habet controuersiam. Deinde uidẽ
dum est quæ sit questio: quæ ratio: quæ iudicatioq;
firmamentũ. Verum de his tria præcipue sunt i om-
ni causæ genere perquirenda. Firmamentum ue-
ro per raro adhibetur: & si quando adhibetur neces
se est: aut in themate sit aut in historia: alias lema di- Lema
citur. i. falsum argumentum: ergo tria illa sine inter
missione ubiq; aspicienda sunt: idest questio: ratio iu
dicatio. Quæstio est quæ nascitur ex constitutione
ut est illud iure ne occiderit. Ratio est quæ facit con
trouersiam: utputa occidi clodiũ: propterea: qa ille
me uoluit occidere. Infirmatio ratiõis est ẽt si te clo
dius uoluit occidere. tu tñ nõ iure occidisti. Iudica-
tio est utrum cum clodius uoluerit occidere iuste tñ
a milone occisus esse uideatur: ut Cice. de oreste ex-
emplum dedit Firmamentũ ẽ firmissima argumen-
tatio defensoris & aptissima ad iudicationem. Fir- Firma-
mamentum si uerũ sit ualde prodest: sed soli defen- mẽtum
sori. Accusator. n. pro firmamento assertionem ha-
bet sed hoc ut diximus raro in causam cadit. Cuius-
modi autem sit firmamentum: ipsum Cicero docet
ut si uelit dicere Orestes eiusmodi animum matris
suæ fuisse in parentem suum in seipsum ac sorores in
regnũ & reliqua: & cæteris quidem in constitutioni
bus ad hunc modũ iudicationes reperiẽtur. Quo-
niam omnis de facto iam confessio est: iccirco in om
nibus constitutionibus dicit iudicationem de infir-
matione rationis fieri præter in coniectura. In con
iectura enim facti nulla confessio est. Quare in con
iectura eadem erit iudicatio quæ quæstio. Factum
est: non est factum. Factum ne sit? Quod autem
in causa constitutiones: aut earum partes erunt qua
litatis scilicet partes. reliquæ enim cõstitutiões par-

in hoc genere cāæ beniuolētiā cōpare debemus: Obscurū ī quo aut tardi auditores sūt aut difficilioribus ad cognoscēdū cā iplicata ē. Quod obscurū est tribus modis sp obscurū ē. Si aut is q enerrat nō itelligit: aut is cui narrat tardior ē: aut si res ipa pplexa est. Verū hic duo posuit, Supfluū.n.fuerat cū de oratore hic pfecto loquat: nisi aliqd de eius iprudētia diceret: hic itaq iudices dociles facere debemus ergo oñdit primū qd eēt exordiū aiog igt cōmotio: deide oñdit qd inde fiat: aut attentus aut docilis aut beniuolus: deide ubi fiat.i.in generibus quinq causaꝶ & oñdit q eēnt genera. Nūc p qd faciendū.i.p pricipiū & isinuationē. Itaq breuiter qd

Exordiū in hac lectione cōtineat explicabimus. Exordiū ingt in duo diuidit: i principiū: & insinuationē: Hoꝶ duoꝶ hāc differentiā teneamus in pricipio apte: & ut ipse ait: ptinus iudices nobis: aut attētos: aut dociles: aut beniuolos cōparamus. In isinuatiōe uero occulte & qbusdā circuitiōibus hoc quoq cōpēdiū tenere debemus: qd in oībus causæ generibus principio nobis utendū ē. In admirabili uero nūc pricipio. Principio tūc si auditores nō oīno erūt alienati. isinuatiōe: tūc si uehemēter erunt alienati. Beniuolētia.iiii.ex locis cōparat ab nra ab aduersarioꝶ: ab iudicū psona ab ipsa cā: Beniuolos ingt iudices a q̄tuor locis facere debemus: uel possimus. a nra psona ab aduersariorū a iudicū ab ipa cā. Rursus a nra psona quatuor ex locis bēiuolentiam iudicis possumus cōparare. Si de nris ingt factis: & officiis sine arrogātia dicemus. plena.n. gloria ī his duobus ē in factis & officiis. Officiū ē qd ex legibus uel ex natura necesse ē nos implere.

Officiū

Factum

Factū uero est qd supra quā debemus pstamus. Ergo si de nostris factis & officiis: sed sine arrogantia dicemus. Deide si crimina ingt illata & aliquas minus honestas suspitiōes iniectas diluemus.i. si ea q̄ ad deformationē psonæ nræ pter iudicialē qōnem fuerit obiecta diluemus. Deide si aliqd futurū mali pdicemus quō ipse Cicero Moneo: pdico: an denūciatio. Postremo a nostra psona beniuolētiā cōparamus: si ingt p nobis supplici utamur oratione: Deide ab aduersarioꝶ psona tribus ex locis beniuolentiā iudicis cōparamus si eos aut ī odiū: aut in contēptionē: aut ī uidiā deduxerimus. In odiū sic si eoꝶ turpia uel crudelia facta pferamus: i iuidiā sic si eoꝶ potētiā gratiā pecuniā pferamus. Et qm hæc interdū nō mō: nō crimini: sed ēt decori sunt. recte addidit. Horum oīum usum arrogātē. Multæ.n. res p se malæ sunt. Multæ cū mediæ ex euentu bonæ uel malæ fiunt: Deide in cōtēptionē sic aduersarios adducimus: si eos cōtemnendos eē dicamus: qd aut negligētes sint: aut ignaui. Ab iudicū psona uero duobus ex locis beniuolētiā cōparamus: si eoꝶ bene gesta sine adulatione pferamus. Et si dicamus psentis iudicii magnam eē expectationē Postremo ab ipso negocio duobus ex locis beniuolētiā cōparamus. Si nostrā cām laudando extollamus aduersarioꝶ uituperādo deprimamus.

est: ut ostendat qbus quoq rōnibus quæq res cōfici possint. beniuolētia.iiii.ex locis cōparat. Ab nostra ab aduersariorū: ab iudicū psonæ ab ipa cā: Ab nra: si de nostris factis & officiis sine arrogātia dixerimus: si crimina illita & aliquas minus honestas suspitiōes iniectas diluemus: si q̄ icōmoda acciderit: aut q̄ istēt difficultates pferemus: si pce & obsecratiōe humili ac supplici utemur. Ab aduersarioꝶ āt si eos: aut in odiū aut i iuidiā aut i cōtēptionē adducemus. In odiū aducent si qd eoꝶ spurce: supbe crudeliter: malitiose: pferet. In iuidiā si uis eorū potētia diuitię gratia: cognatio: pecunię pferent. atq eoꝶ usus arrogās: & intolerabilis: ut iis rebus magis uideātur q̄ cāæ suę cōfidere. In cōtēptionē adducet: si eoꝶ inertia: negligētia: ignauia: desidiosum studiū & luxuriosum ociū pferet. Ab auditoꝶ psona beniuolētia captabit: si res ab his fortiter sapienter māsuete geste pfererent: ut neq assentatio nimia significet: & si de his q̄ hōesta existimatio: quātaq eoꝶ iudici & auctoritatis expectatio sit oñdetur. A reb9 ipsis si nostrā cām laudādo extollemus aduersarioꝶ p cōtēptionē deprimem9. Attentos aūt faciemus: si demōstrabimus ea: q̄ dicturi erimus magna noua incredibilia eē: aut ad oēs: aut ad eos q audiēt: aut ad aliquos illustres hoīes: aut ad deos imortales: aut ad sūmā reip. ptinere: & si nos pollicebimur breui nostrā cām demōstraturos: atq expōemus iudicationē aut iudicatiōes si plures erūt. Do

Attētos āt faciemus si demōstrabimus ea q̄ dicturi erimus magna noua. Nunc docet queadmodū attētos iudices facere debeamus: Attētos ingt iudices faciemus: si nos magna pmittāus dicturos esse ut ait Vir. Maius opus moueo. Deide si noua nos dicturos eē dicamus. Interdū ēt si magna igt nō sit res tñ noua aīos auditorū facit attētos. Postremo si icredibilia. Necessario eteni attēte audiēdū ē q̄ uix credi posse pmitto. Deinde si hæc ingt magna noua icredibilia dicāus nō ad ois ptinere: ut sæpe Ci. ait de quo agat non solū ad reū: sed oīum fortunas dicit ptinere. Nūc ad eos q audiūt: ut Ci. sæpe ait hoc lō agi ut a iudicibus iudicia trāsferāt. nūc ad aliquos illustres si dicāus rē istā ad sacerdotes: ad senatores: uel alios hmōi ptinere. Nūc a deos imortales: ut Ci. de domo sua dicit. Rē ad eos ptinere ne ipsi Ciceronē domo expulisse uideāt. Nūc ad sūmā reip. ptinere. Ergo his oībus attētos iudices facimus. Nec nō ingt ēt tūc attētos iudices facimus cū nos breuiter dicturos esse promitimus. Et ne mentiri nos iudices putent quam breuiter nos dicturos esse promitimus. Exponere inquit debemus iudicationem: aut iudicationes si plures erunt Deinde ostendit quo pacto dociles auditores facere debeāus. Si iquit in principiis ea q̄ sunt nobis dicēda ponamus ut nobis iudices ad cognoscēdū

negocium

negociũ cõpemus ꝓterea inqt cũ dociles iudices faciemus simul attẽtos iudices facere debemus. Ita ipse Ci. in cluentiana facit dociles iudices cum ait animaduerti iudices oẽm accusatoris ofnem ĩ duas diuisam esse ꝑtes Deide facit attẽtos cũ ait. Quaꝝ alterã initi & magnope cõsidere uidebaᷣ iuidia inueterata iudicii iuniani & reliq̃. Tũc &.n. inqt iudex melius docilis fiet: si & attẽtus fuerit effectus. hæc de pricipiis: nũc nobis de isinuatione dicẽdũ ẽ: Insinuatiõe igiᷣ utẽdũ ẽ cũ admirabile genus cãæ ẽ. Diximus pricipioꝝ triplicẽ esse finẽ. s. aut beniuolos iudices aut attẽtos: aut dociles faciamus, idẽ nobis & in isinuatiõe faciẽdũ ẽ sed hoc interest q̇ ĩ pricipiis hoc aꝫte facimus. Insinuatione occulte & quibusdam circuitionibus nec in alio causæ genere nisi in admirabili: tunc cum animi iudicum erunt uehementer offensi.

ciles auditores faciẽus: si apte & breuiter sũmã cãæ expõem⁹: hoc ẽ ĩ q° cõsistat cõtrouersia nã & cũ docilẽ uelis facere simul & attentũ facias oportet: Nã is maxĩe docilis ẽ q attẽtissime est pat⁹ audire. Nũc isinuatiões queadmodũ tractari cõueniat: deinceps dicẽdũ uiᷣ. Insinuatõe igitur utẽdũ ẽ: cũ admirabile genus cãæ ẽ: h ẽ ut añ dixius: cũ aius auditoris ifect⁹ ẽ. Id ãt trib⁹ ex cãis maxĩe fit: si aut iest ĩ ipsa cã q̃dã turpitudo. aut si ab his q añ dixerĩt: iã qddã auditori ꝑsuasũ uiᷣ. Aut si eo tpe loc⁹ dicendi datᷣ: cũ iã illi quos audire oportet defessi sũt audiẽdo. Nã ex hac quoq; re nõ min⁹ q̃ ex primis duab⁹ ĩ oratore nõnũq̃ aius offẽditᷣ auditoris. Si cãæ turpitudo cõtrahet offẽsionẽ aut ꝓ eo hominẽ ĩ quo oñditᷣ: aliũ hoiem q diligiᷣ iterpõi oportet: aut ꝓ re ĩ q̃ offẽditᷣ aliã rẽ ꝓbeᷣ. aut ꝓ re hoiem aut ꝓ hoie rẽ aut ab eo quod oderit ad id q̇ aius auditoris diligit traducaᷣ: & dissimulare id te defensurũ: q̇ existimeris defẽsurus. Deide cũ iam mitior factus erit auditor ingredi pedetenti defensionẽ. & dicere ea: q̃ indignentᷣ aduersarii: tibi quoq; indigna uideri. Deinde cũ lenieris eũ: q audiet demõstrare nihil eorum ad te ptinere: & negare te q̃cq̃ de aduersariis cẽ dictuꝝ: neq; hoc: neq; illud: ut neq; aperte lędas eos: qui diliguntur: & tñ id obscure faciẽs: quoad possis alienes ab eis auditorum uolũtatẽ. & aliquoꝝ iudiciũ simili de re. aut auctoritatẽ ꝓferte imitatiõe dignã. Deide eãdẽ aut cõsimilẽ aut maiorẽ aut minorẽ agi rẽ pñtia demõstraᷣ. Sin orõ aduersarioꝝ fidẽ uidebiᷣ auditorib⁹ fecisse: idq; ei q intelligit: q b⁹ reb⁹ fides fiat. facile erit cognitu oportet aut de eo q̇ aduersarii sibi firmissimũ putarũt: & maxĩe hi. q audierit ꝓbarint primũ te dictuꝝ polliceri: aut ab aduersarii dicto exordiri: & ab eo potissimũ: q̇ ille nupriẽ dixerit. aut dubitatiõe uti qd primũ dicas: aut cui potissimũ loco respõdeas cũ admiratiõe. Nã auditor cũ

Ergo inquit insinuatiõe tũc erit nobis utendũ cum ai iudicũ fuerint offensi. Et ostẽdit q̇bus offensos iudicũ aios possumus agnoscere. Prius .n. uulnus ispiciẽdũ ẽ sic apponẽda medicia. Tribus inqt uel maxime causis animi iudicũ offendũtur. Verũ cũ ait maxime oñdit & aliis causis offendi iudices sed his plerũq; si aut in negocio ipso iest aliq̃ turpitudo: ut res ipa ꝓter ꝑsonas aut iudicis: aut gẽris pariat offẽsionẽ: aut si iã aliqd iudicibus ab his q primũ dixerũt ꝑsuasũ uideᷣ. Et tũ is q post dicturus ẽ nõ libẽter auditur. Aut si illi q auditurᷣ sunt: alios audiẽdo cõplurẽ cẽ offẽsi. Quare cũ hæc aĩaduertẽs singula hac dicẽdi arte sanabis. si causæ turpitudo cõtrahet offẽsionẽ: Duobus modis cã cõtrahit turpitudinẽ: aut .n. res turpis est: aut persona si inqt ꝑsona turpis fuerit: aut aliũ hoiem subiicies: q amaᷣ: aut rem pro persona. Deide si res turpis fuerit: aut aliã rẽ: quæ honesta ẽ: subiicies: aut rẽ ꝓ hoie: si utrunq; turpe fuerit & res & ꝑsona cõmodũ erit cã suscipere. Tamẽ siquid leuiter turpe fuerit põt suscipi. deinde inqt debebis dissimulare defẽsiõem. Postq̃ mitiores reddideris auditores paulatim ingredi ĩ eãdẽ defensionẽ & dicere ea quæ aduersariis displiceãt tibi ẽt displicere. sed nihil horũ ad tuum negociũ pertinere. Deinde inquit occulte & de aduersariis detrahere debebis. Postremo inquit de simili negocio aliquoꝝ iudicum afferri oportebit exẽplum. Aĩaduertere tñ debemus ut & ĩ sinuatione quatuor locis ꝓcepit beniuolentiã comparandã. s. ab ipsa causa: a nostra ꝑsona: ab aduersariorum: a iudicum: a causa dixit posse beniuolẽtiam cõparari: ubi ait pro eo homine. in quo offenditur aliũ hominẽ: qui diligitur interponi oportet: & reliqua. Deide ostendit quẽadmodũ a nostra ꝑsona beniuolẽtiam cõparamus cũ ait: & dissimulare te id defensuꝝ q̇ existimaris defensurus. Deinde ubi iam mitior factus erit auditor ingredi pedetentim in defensionẽ & dicere ea qua indignentᷣ aduersarii: tibi queq; indigna uideri ab aduersarioꝝ uero ꝑsona docet queadmodum beniuolentiã cõparamus. cũ dicit: Et negare te quicq̃ de aduersariis esse dictuꝝ: neq; hoc: neq; illud neque ut neq; aperte lædas eos q diliguntur & tñ id obscure faciẽs: quoad possis abalienes ab his auditoꝝ uolũtatẽ. Postrẽo docet: ut a iudicũ ꝑsõa bẽniuolẽtiã cõpareẽus: cũ ait: Et aliquoꝝ iudiciũ siñi de re aut auc̃rem ꝓferre imitatiõe dignã. Veꝝ qd ait. Deide eãdẽ: aut similẽ: aut maiorẽ: aut minorẽ agi rẽ ĩ pñtia demõstrare. Etenĩ sꝑ post exẽplũ faciẽda est cõparatio. Cõparatio porro: nũc a pari nũc a maiori: nũc a minori sꝑ fiat necesse ẽ. Oñdit qd̃ primũ fuit: Si ꝑ cãæ turpitudinẽ auditores offensi extitissent: quibus modis ab his posset beniuolentia cõparari. Nunc inqt si oratio aduersariorum dictis finem fecerit. Et ideo iudices uidẽtur abalienari tribus modis beniuolentiã cõpa

cusari:aut nõ apd hos:sed illos nõ hac lege:sed illa:nõ hoc crimie sed illo:nõ hac pœna:sed illa:qm̃ in his oĩbus de trãslatiõe actionis cõtrouersia ẽ. Agit.n.ut actio trãslatiua noiet:Cõstitutio trãslatiua noiat. Huic quoque cõstitutõi ex mõ actõis nomẽ iposuit. Agit.n.ut actio trãsferat. Ve℞ qd ait.nõ hoc crie sed illo nõ ne:& i fine cũ q̃rit ut utrũ fur an sacrilegus sit. id q̃rit qm̃ magis crie accusandus sit. Sed hoc iterest ꝙ i fine cria utraꝗ iũgunt. Nõ.n.cũ sacrilegũ dico furẽ nego in trãslatiõe uero uno accusandus crie siue illo: ꝙ irẽdimus siue illo ad quod reus trãsferri postulat actionẽ. Atqȝ ha℞ aliq̃ in oẽ cãæ genus. Siue ingt i iudiciali siue in deliberatiua:siue i demõstratione necesse ẽ:aut cõiecturalem aut finitiuã:aut generalẽ:aut trãslatiuã incẽdere constitutionẽ: Vbi ingt ha℞ nulla fuerit inuẽta ibi nulla est cõtrouersia. Quare nec cã esse iudicãda ẽ:Si.n.cõstitutio nulla ẽ:unũ latus recedat oporter.id.n.cõstat ꝙ utrinqȝ latere cõcurrẽt fulcit. igit si cõstitutio nõ erit nec cã eẽ iudicãda est.n. assistata cõtrouersia. Ac facti qdẽ cõtrouersia in oĩa tpa põt distribui. Nũc postq̃ constõnes & rebus & noibus iudicauit ut has mãifestius cognoscere possimus hisdẽ statibus exẽpla suppõit. Ac facti qdẽ controuersia in qt in oĩa tpa diuidit. Et supra diximus cũ de facto sit qõ cõiecturã uocari ergo hic coniecturæ tria tpa assignat p̃teritũ:pñs & futu℞ qđ qdẽ exẽplis docet. Sed hoc scire debemus nullã rẽ in iudiciũ.i.i iudiciale genus cadere posse nisi de p̃terito. Oĩa.n.argumẽta nõ de futuris q̃ icerta sunt:sed de p̃teritis colligunt.ita ꝙ cõiectura q̃q̃ habeat tria tpa tñ principalis esse nõ põt:nisi de p̃terito sit. De pñti uero uel de futuro incidere põt post statũ aliũ principalẽ. Ergo nec hãc cõiecturã principalẽ eẽ credamus. bono ne aĩo sint erga ppl'm romanũ fregelliani:i hoc themate demonstratio continet. Nã describẽdi nobis sunt fragelliani: q sp uidebant aduersi.ita & ꝙ ait si carthaginẽ reliq̃rimus icolumẽ nũqd sit icõmodi ad. r.p. puẽru℞ & hi deliberatiua põt eẽ. Deliberat senatus an carthagini pareat. Ergo nihil i iudiciũ nisi de p̃terito cadit nois cõtrouersia ẽ quũ de facto cõuenit. Nũc de fine tractat cũ nois ingt est cõtrouersia.i. cũ q̃rit quo id qđ factũ est noie appellet. Ve℞ cum de noie ambigit & de re necesse est ambigat. Nomẽ.n.rei est. Res uero nunq̃ sine noie est quare cũ de noie dubitatio ẽ de re quoqȝ dubitet necesse est.ergo diffinitiuus status huiusmodi.est cũ de facto cõstat & de re uel noie cõtrouersia ẽ. Inter factũ.n.& rẽ hoc iterest,

Res Res est certã sui formã & speciẽ circa cognitionẽ retinẽs ergo si spẽs rei nota ẽ nomen quoqȝ notũ sit necesse est.

Factum Factũ ẽ cõfusum qddã & icertũ.hoc solo certũ:ꝙ scit qd fcm̃ ẽ. In fine itaqȝ fcm̃ cõstat:sed res nõ cõstat. & qa rei nomẽ sp adiũctũ ẽ:iõ de noie cõtrouersia ẽ. Qđ ingt nomẽ breuiter nobis definiẽdũ ẽ & cõtra atqȝ aduersarius dicat describendũ:& dat exẽplũ. Vt si qs sacrũ ex priuato surripuerit:fur an sacrilegus sit iudicandus. Factũ constat. Nã scau℞ ex priuato cõstat esse sublatũ. De noie icertũ ẽ utrũ ille fur an sacrilegus iudicet. Quare diffinitionibus nr̃is nomẽ illi aliud q̃ aduersarii uolũt iponere debẽus. Definiẽda res erit uerbis & breuiter describẽda ad unũ

Diffinitio qdẽ utrũqȝ tendit.sed qa multimodæ sũt definitiones,iudicãus iterĩ qd sit iter definitionẽ & descriptionem. Definitio talis ẽ animal rõnale bipes risus capax.

Descriptio Descriptio uero talis. Homo est q rectum uerticem rorsido capitis attollit:cuius sunt sub collo humeri brachiaqȝ dimissa & cetera in hunc modum.sed ut ipse ait: breui describenda. Ergo qm̃ de fine tractauimus nunc quoqȝ qui d tractetur de qualitate uideamus.

Quare eã nec cãm quidẽ conuenit putari. At facti quidem controuersia in oĩa tpa potest distribui: Nã quid factum sit põt quęri hoc mõ: occiderit ne Aiacẽ ulyxes & quid fiat hoc modo bono ne aĩo sint erga rem pu. fragelliani: & qd futu℞ sit hoc mõ. Si carthaginẽ reliquerimus incolumẽ nunqd sit incõmodi ad rem p. puentu℞. Nominis cõtrouersia est cũ de facto conuenit. & quærit id quod factũ est quo nomine appellatur. Quo in genere: ideo necesse est nominis esse cõtrouersiam quod & de re ipsa nõ conueniat: nõ quod de facto nõ constet sed quod id quod factũ sit aliud alii uideatur esse iccirco alius alio noiare id appellet. Quare in hmõi generibus definiẽda res erit uerbis: & breuiter describẽda: ut si quis sacrũ surripuerit ex priuato utrũ fur an sacrilegus sit iudicãdus. Nam id cum quæritur necesse erit utrũqȝ diffinire: qd sit fur. qd sacrilegus de sua descriptione ostendere alio nomine illam rem de qua agit appellari oportere: atqȝ aduersarii dicũt.

GEneris est controuersia cũ & qd factum sit conuenit: & quo id factum nomine appellari oportere cõstat & tñ q̃tum: cuiusmodi & oĩno quale sit quęrit hoc mõ. Iustũ an iniustũ: utile an inutile & oĩa i qbus quale sit qđ factũ est quærit sine ulla nois cõ-

g Eeneris est cõtrouersia:Cũ & quid factũ conuenit tulit cõiecturã:Deinde cũ ait & quo id factum nomine appellari oporteat constat tulit finem. Ergo superest ut quale uel quãtũ sit id ꝙ fcm̃ est uideamus. Et dat exẽplũ. Vtrũ iustũ an iniustũ sit utrũ utile an inutile sit. Quod cũ q̃rit nõ nomẽ rei sed rei qualitas q̃rit.& iõ qualitas apposita est. icipit hermagoram rep̃hendere: q demonstrationem & deliberationem sub qualitate cõstituerit. Huic generi hermagoras partes quatuor supposuit. Reprehendit ut diximus hermagoram ꝙ demonstrationẽ & deliberationẽ sub qualitate posuerit cũ ipsa qualitas.i. cõstitutio sub deliberatiua & demõstratiua sit de q̃ re in cõseq̃ntibus latius disputabit; ꝙ eius:ut nos putamus non

mediocre pcm̄ repħēdēdū uf. Ait graue hermagoræ pcm̄ se debere repħēdere & id breuiter. Ne si ingt. Taceamus ꝙ primū ē hermagore artes approbare uideāur. & q̄re eiusdē artes ñ sumus secuti cās dare negamus deinde ingt ne si latissime hermagoræ pcm̄ pseq uoluerimus qd̄ q̄dē ē. Tertiū ingt nřis p̄ceptis moram uideamur afferre. Sed quod mediū est de peccato hermagoræ breuiter disputabimus.

s I deliberatio & demōstratio. Quæstio hæc est qd̄ nō recte hermagoras deliberationē: & demonstrationē sub q̄litate posuerit. Ci. ergo ait ñ recte deliberationē & demōstrationē sub q̄litate positas q̄ gña cāꝝ sūt. Qd̄ si gña esse hermegoras fuerit icōfessus sine dubio ñ hæc debuit sub q̄litate pōere. Sin negauerit docebit. Cice. genera esse cāꝝ igit̄ male hermagoras demōstrationē & deliberationē sub q̄litate collocauit.

trouersia. Huic hermagoras generi ptes quattuor supposuit: deliberatiuā demōstratiuā: iuridicialem: negocialem. Quod eius ut nos putamus non mediocre peccatum reprehendendum uidetur: ueꝝ breui: & ne si aut taciti prçterimus: sine causa non secuti eum putemur: aut si diutius in hoc constiterimus moram atque impedimentū reliquis prçceptis intulisse uideamur.

s I deliberatio & demonstratio genera sunt causarum nō possunt recte partes alicuius causæ putari. Eadē enim res alii genus eē alii pars pōt. Eidem genus & pars esse nō potest. Deliberatio autē & demonstratio genera sunt causaꝝ. Nā aut nullū cāç genus est: aut iudiciale solū aut & iudiciale: & d̄mōstratiuū & d̄liberatiuū

Ac primo p cōditionalē qōnem. i. hypotethicā igredit̄ ppositionē. Vbicūq. n. si est sub q̄dā cōditiōe ppositio ē: si ingt hoc ē: illud nō ē hoc aūt ē igit̄. illud nō ē: ita & hic si deliberatio ingt & demōstratio genera sunt cāꝝ nō pñt recte ptes alicuius generis cāæ putari. Genera aūt cāꝝ sunt. igit̄ generis cāæ ptes eē nō pñt & docet genera esse cāꝝ primū igit̄ ponamus gēus cāæ secūdum ptes generis cāæ. i. cōiecturā finē qualitatē trāslationē. Tertiū sit illud qcqd qualitati subiicit̄ ubi hermagoras deliberationē: & demōstrationē constituit ergo Ci. primū dicit deliberationē & demonstrationē: q̄ pria sunt: secūda esse nō pñt. Quod si secūda nō sūt multo minus tertia eē posse: qd̄ hermagoras constituisse cōspicit̄. itaq meminisse debēus Cic. de duobus tractare. i. de prio & secūdo. s. de genere cāæ & ptibus generis. si ingt deliberatio & demōstratio genera sunt cārū nō recte ptes generis cāæ pñt putari. i. cōstitutiones. Quod cū docet cōstitutiōes eē nō posse: multo magis uident̄ ptes cōstitutiōis eē non posse. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōt eidē genus eē. & ps non pōt Aristotiles ait res oēs quæ in dictis & factis. & in oi mūdo agunt̄: decē eē quaꝝ reꝝ noīa ponēus. Pria substātia ē deinde quātitas: qualitas ad aliqd: ubi qñ situs hře facere pati. Græco aūt uocabulo sic uocant̄.

Hæc prima ut diximus substantia uocat̄. reliq̄ nomē i substātia sunt q̄ accidētes uocant̄. utputa mēbrana substātiā ē accidūt aūt ei croceū scriptura &c̄. Cū icerta & substātia res sit & ea q̄ accidūt res sint: nūc ad id quo de unū agit̄ reuertamur. Eadē. n. res alii genus esse: alii ps pōt. hic tē substātiā illas pōamus q̄ dū sola ē patet oībus accidētibus. Sed cū ab uno accidēti fuerit occupata. iā in se accidēs aliud nō admittit. Vt puta lana alba res ē: sed substātia. Hæc res patet multis accidētibꝫ pōe. n. lana illa: aut rosea fieri: aut uenera: aut nigra. Sed si colorē unū i se susceperit iā in se colorē aliū nō admittit. Similiter & hō substātia est pōt aūt id ꝙ hō est nūc seruus eē: nunc dn̄s. Sed postq̄ dixerit dn̄m in eo ꝙ dn̄s est: eē & seruus nō potest. Aut cū dixero seruū in eo ꝙ seruus ē: & dn̄s eē nō potest. Ita ergo & hic deliberatio & demōstratio res ē. sed illa substātia q̄ quādiu sola est patet accidētibus. i. generi cāæ: & cāæ ptibus. Ita q̄diu in icerto sunt genus aliis alii ptes esse nō pñt. Cū uero generis nomē acceperint: i eo ꝙ genus sunt & ptes esse nō pñt: hoc est ꝙ ait. Eidē genus: idest simile ac iudiciale eē & ps nō p̄t: ergo si genus generis ps eē non p̄t multo minus ptis generis ptes putabant̄. Deliberatio āt & demōstratio genera sunt cārū: id qd̄ primo dubie ppofuit assumpsit sine dubitatione. neq. n. dicit si deliberatio: sed deliberatio aūt & demonstratio genera sunt cārū & id triplicia argumētatione conuicit. s. demonstrationē & deliberationē gña eē cārū. Nā aut nullū & cætera genus cāæ ē. Nā aut nullū ingt cāæ genus est. aut iudicialæ solū aut & iudiciale & demōstratiuū & deliberatiuū. i. aut nullū cāæ genus: aut unū: aut tria. Duo. n. ppea non dixit. qm̄ deliberatio & demōstratio: q̄q̄ iter se diuersa sunt: simul tñ aut i generibus cāæ ponunt̄: & fiūt tria gña cāæ aut simul tollunt̄ & remanet unū. i. iudiciale solū ergo tollit duo. i. nec unū esse nec nullū ut id reliquū ē approbet̄. Nullū ingt cāæ genus eē nō pōt dicere. nāq q̄ artes scribit multasq dicit cās nullā non p̄t dicere. Tulit tē unā: deinde unū iudiciale solū esse nō p̄t dicere. ppea qd̄ & deliberatio & demōstratio genera sunt causaꝝ. Nā & iter se diuersa sunt: & ab iudiciali multū separata. Id porro qd̄ diuersum ē sic oīno diuersum ē si iter se & rebus: & exitu dister. Atq ut rōes ex similibus colligamus: res ē lectio exitus itellectus. ergo hæc tua gña cārū re iter se distāt. Aliud. n. agit̄ i demōstratione: aliud i deliberatione: aliud in iudiciali. Reꝝ quoq exitus dispar ē. Nā demōstrationis finis & honestas: Deliberatiōis utilitas iudicialis: eqtas qd̄ si hæc tria iter se & re & exitu distāt pfecto gña causaꝝ cōstitui debebūt. Nō ergo recte deliberationē & demonstrationē qualitatis partes esse dixit. In his aūt quæ hucusq disputauimus: uideamus quinq partiū syllogismum: ac primū quæstionem de qua agitur constituamus: Hæc autem ē questio: quod non recte hermagoras deliberationem & demonstrationē sub qualitate posuerit. Sed delibera

tio & demōstratio genera sunt causaꝝ:nō possunt recte ptes alicuius generis cāæ putari. Hoc primū est. Eadē .n. res alii genus esse:alii ps pōt eidē genus esse:& ps nō pōt. Hoc secūdū est. Deliberatio aūt & demōstratio genera sunt causaꝝ. Hoc tertiū ē. Nā ut nullū cāæ genus est:aut iudiciale solū:aut & iudiciale & deliberatiuū:& demōstratiuū. hoc quartū ē:relinqtur ergo ut oīa tria genera sint causaꝝ. Hæc cōclusio est. Videamus ergo illū quem ꝑmisimus syllogismū quinq; ptiū. Si deliberatio & demōstratio genera sūt cārum non pñt recte ptes alicuius generis cāæ putari. Hæc ꝓpositio ē & qa necesse est exprimi cōfessione:secūdū quoq; in cōfessione uenire. Propositio nobis approbāda:atq; iungēda ē:atq; iō Cicero approbat ꝓpositionē. Eadē.n. res iquit: alii genus eē:alii ps pōt eadē genus eē:& pars nō pōt. Approbauit ergo ꝓpositionē. Rursus post approbatā ꝓpositionē illud ꝙ quasi in ꝓpositione dubie ꝓposuerat:assumit hoc mō. Deliberatio aūt & demōstratio genera sunt causaꝝ. Deīde approbat assumptionē ut supra diximus triplici argumētatione. Nā aut nullū cāæ genus est aut iudiciale solū:aut & iudiciale & deliberatiuū & demōstratiuum. Postremo tres adhibet cōclusiōes. Vbicūq;.n. ergo uel igit̄ ē cōclusio sit necesse ē. Prima igit̄ cōclusio approbatiōis. de assumptiōe est. Quid.n. erit in assumptiōis approbatiōe. Nā aut nullū cāæ genus ē:aut iudiciale solū:aut & iudiciale:& deliberatiuū:& demōstratiuum. Concludit ergo hæc tria genera esse cārum. Relinqt̄ ergo inqt ut oīa tria genera sint causaꝝ. Secūda cōclusio ꝓpositiōis est siue argumētationis eius. Quid enī argumētatur i ꝓpositiōe. Si deliberatio:& demōstratio genera sunt causaꝝ:nō pñt recte partes alicuius generis cāæ putari Cōcludit hoc ipm. Deliberatio igit̄:& demōstratio nō pñt recte ptes alicuius generis cāæ putari. Tertia aūt conclusio q̄stionis ē. Quæ .n. q̄stio est qđ hermagoras delibarationē & demonstrationē nō recte sub qualitate cōstituit. Concludit itaq; q̄stionē. Male igit̄ eas generalis constitutionis partes esse dixit. Verū cū i primo syllogismo de duabus rebus tractauerit:de primo:& secundo:id est de genere & partibus generis. Cur hic in tertia cōclusione partis partiū mētionē fecit:Quod scilicet tertium ē Hoc primū sic excusatur ꝙ hæc conclusio ꝑter syllogismū fit. Est.n. q̄stionis q̄ extra syllogismū est:sed ex ea syllogismus. Deīde quod ꝑ hāc extremam cōclusionē sensim descēdit ad aliū syllogismū:ubi hæc tractat:deliberatonē & demonstrationē. Cū partes generis esse non pñt:multo magis partiū partes eē nō possunt. Sed primū q̄ de eodē syllogismo tractemus ea quæ in eo obscura sunt explicemus. Quod si generis causæ partes nō possunt recte putari. Disputasti qdem supra o Cicero:deliberationem & demonstrationem:qa genera sint. ptes generis eē nō posse: nō tñ ostendisti utrum constitutio pars generis sit:an ipsū genus. Incertū ē enī utrū deliberatio sub qualitate sit:an q̄litas sub deliberatione. Doceas itaq; oportet utrū pars an genus sit cōstitutio. Hæc ergo incidēs q̄stio est: utrū constitutio pars:an genus sit. Iam supra ostēdit deliberationē & demōstrationē genera eē causarum:qđ & inter se differēt:& ab iudiciali plurimū dissideant:& suum quæq; finē habēt quo referri debeāt. Nūc ei docēdū ē:utrū constitutiones causaꝝ partes sint:& sic argumētat̄ ꝓposito themate qđ primum iuenias genus: ac constitutionē. Vtiq; primū necesse ē agnoscas:utrū deliberatiua an demonstratiua controuersia sit. Tūc deīde q̄ sit constitutio. Ergo pars causæ ē constitutio oīs. Nō.n. cā ad cōstitutionē:sed constitutio ad cām accomodat̄. Prius.n. cā cognoscat̄ necesse ē:deinde cōstitutio. Plus aūt cām eē q̄ constitutionē. sic ēt possumus cognoscere ꝙ i singulis cāæ generibus cōstitutionis uariant̄. Cā aūt oīum constitutionū capax ē. Veꝝ cū cā:& constitutio iuncta sibi eē uideant̄:cā tñ unū alteri prius sit. Omne.n. qđ loqmur:siue qđ mēte concipiamus: aut simplex ē:aut coniunctū. Simplex ē qđ ad aliud nō attēdit:ut tabula:saxū & reliqua huiusmodi. Coniūctum uero:ut de duobus unū prius habeat quattuor modis fit:aut tpe aut loco:aut ordine:aut cā. Aetas cū in hoīe sit tpe i ordinem secernit̄:si dicas iuuentas utiq; cōsideratione tpis iuuētas ante senectutē ē. Deinde loco iuncta domus secernuntur. Cū.n. dicis atriū:iō primū itelligis:qa consideras interiorē locū eē: ubi tricliniū. Ordīe uero sic quū i eodē loco multi sedeamus ꝑ ordine sedentiū nobis anteferamus. Cā aūt sic de his q̄ iūcta sunt unū prius efficit̄: ut puta pr̄ & filius iūcta sibi sūt. Neq;.n. ante pr̄:q̄ filius nascat̄:aut añ filius q̄ illi sit pater. Sed qa filio ad nascendū pr̄ cā ē:iccirco ex cā pr̄ filio ꝓfert̄. Ita hic in themate cā & constitutio coniūcta sunt: sed ut prior cā sit causa efficitur.

Nullum dicere causę esse genus cum causas esse multas dicat:& in eis præcepta det: amentia est. unum iudiciale autē solum esse qui potest. cum deliberatio & demonstratio neq; ipse inter se similes sint:& a iudiciali quoq; genere plurimū dissidcāt:& suum quæq; finem habeat quo referri debeant:relinquit̄ ergo ut omnia tria genera causarum sint. Deliberatio igitur demōstratio nō possunt recte partes alicuius generis causę putari. Male igit̄ eas generalis constitutionis partis esse dixit. Quod si generis causæ partes non possunt recte putari: multo minus recte ptis causę partis putabuntur. Pars aūt causæ constitutio ē omnis. Non enim causa ad cōstitutionē: sed constitutio ad causam accōmodatur: sed demonstratio & deliberatio generis causæ non possunt recte putari quod ipsa sunt genera. Multo igit̄ minus recte ptis eius quā hic dicit ptes putabunt̄.

Deinde si cōstitutio & ipsa & ps cōstitutiōis ei9 q̄ libet itētiōis depulsio ē:q̄ intētiōis depulsio constitutio:nec ps cōstitutionis ē. At si q̄ intētiōis depulsio nō ē:ea nec cōstitutio nec pars

efficiẽ. Vt constitutio.n.nascatur cã pcedit: Quod ipse ait nõ.n.cã ad constitutionem: sed constitutio ad cãm accõmodaẽ. Hic quoq aduersarius syllogismũ quadripartitũ. Prima ẽ.n. ppositio cũ adiũcto. Quod si generis causæ partes nõ pñt recte putari: multominus recte partis cãæ partes putabunẽ. Huic ppositioni approbatio non fuit subiicienda. Manifestũ est.n. si partes cãæ non sint multominus partis causæ partes putari. Ergo incidit qstio: utrũ constitutio pars sit: & ut supra docuimus pbat partes. Sed hæc incidens qõ non pertinet ad syllogismũ. Veq ga necessaria fuit iteriecta est. Deinde assumit illud qd ppõsuerat. Sed deliberatio & demõstra

cõstitutiõis est. Demonstratio: & deliberatio: neq; constitutio: nec pars constitutionis ẽ. Si igitur constitutio & ipsa & pars eius qlibet intentionis depulsio est: deliberatio & demõstratio: neq; constitutio neq; pars cõstitutionis ẽ. Placet autem ipsi intentionis esse depulsionẽ Placeat igitur oportet non esse constitutionẽ nec partem cõstitutionis. Atq; hoc eodem urgebitur siue constitutionem primam causę accusatoris confirmationem dixerit: siue defensionis primam deprecationem. Nam cum eadem omnia incõmoda sequentur: deinde cõiecturalis cã non põt simul ex eadem pte eodẽ i

tio generis cãæ partes nõ pñt recte putari. Et approbat assumptionẽ qd ipsa sunt genera inqt Postremo concludit ppositiõis secũdã partẽ. Quid ẽ.n. in secũda parte ppositionis. Multo minus recte ptis cãæ partes putabunẽ. Concludit hoc ipsum. Multo igiẽ minus recte ptis eius qd hic dicit ptes putabunẽ. Priæ.n. parti ppositionis per incidentẽ qõnem satisfecit. Quod eit.n. in prima parte ppositionis. Quod si generis cãæ partes nõ pñt recte putari. Itaq ostẽdit generis cãæ ptẽ cõstitutionẽ. Quadripartitus ergo est syllogismus. Est.n. propositio: assumptio: approbatio assumptionis conclusio. Quæstio uero incidens ad syllogismum minime pertinet.

DEinde si cõstitutio & ipsa & pars cõstitutionis eius qlibet intẽtionis depulsio ẽ q intentionis depulsio nõ ẽ ea: nec cõstitutio nec ps cõstitutiõis ẽ. Oĩs pars tũc plene ps ẽ si generis & nomẽ & definitionẽ recipiat: ut puta aĩal genus ẽ. iã ex aĩali hõ: equus: auis. Deĩde ex aui coruus cornix agla. Itaq hæc oĩa generis sui & nomẽ: & definitionẽ recipere debebũt: generis uero nomen quod ẽ aĩal. Ergo & hõ: & equus: & auis: & coruus: & cornix: & agla aĩalia dicunẽ. Deinde generis definitio quæ est. i. aĩalis. Aĩal est coruus aĩatũ: Itaq & hõ & equus & auis & coruus & cornix & agla corpus aĩatũ ẽ. Veq definitio a genere trãsit ĩ spẽs. Specieq uero definitio ĩ genus transire non põt. Nõ.n. cũ hoĩem definio hõ est corpus aĩatũ bipes. Iã cũ dico bipes ad generis definitionem nõ ptinet. Est.n. aĩal & quadrupes. Itaq nũc accepta similitudine ad argumentationẽ Ci. redeamus. & primo quæstionem quæ in contentione uersaẽ attẽdamus. Illa aũt ut supra diximus qõ a qd deliberatio & demonstratio non: recte sub qualitate sint positæ. Supra id iam duabus argumentationibus uicit. Quarũ prima illa fuit deliberationẽ. & demonstrationem si genera sint causæ ptes generis eẽ nõ posse. Ea pbauit genera esse cãrũ. secunda uero argumẽtatio talis fuit qdẽ si generis partes eẽ non possunt multo magis ptes ptiũ eẽ nõ posse. Nunc tertiam affert argumentationem. Si inqt constitutio & ipsa eius quelibet intentionis depulsio ẽ q itẽtiõis depulsio non est ea nec constitutio nec ps constitutionis est ut supra diximus. Oĩs pars generis sui & nomen & definitionem debet recipere genus. Hic aũt cõstitutio est. Sub constitutione: quatuor cõstitutiones. Sub qualitate demonstratio: deliberatio iuridicialis: negocialis. Itaq uideamus in deliberatio: & demõstratio generis nomẽ & definitionẽ recipiãt. Generis nomẽ ẽ cõstitutio qd nomen tollit Ci. demonstrationi & deliberationi: sed ne dicat hermagoras constitutiones dici posse oñdit definitionẽ generis cadere nõ posse ĩ deliberationem & demonstrationẽ. Quod si definitio nõ cadit nomen quoq cadere nõ debebit. Constitutionem autem sic definimus. Constitutio ẽ intentionis depulsio. Constitutio
Quam. s. definitionẽ in deliberatione: uel demonstratione uidemus eẽ nõ posse: quod si deliberatio & demõstratio neq nomẽ constitutionis: neq definitionẽ recipiunt: nec constitutiones sunt: nec ptes constitutionis. Ipsi aũt placet constitutionẽ intentionis depulsionẽ esse & concedit ei alias definitiones. Rursus inqt si finẽ p seipsum cõsideremus nihil aliud q finem inspiciemus: nec ĩ eo qd finis ẽ possumus trãslationẽ ĩtelligere: ita ergo cõstitutiones singulæ hñt propriũ suũ ĩ quo positæ genere cõmixtionem cõstitutionis alterius non admittũt. Si ergo cõstitutiones singulæ p semetipsos consideratæ habẽt ppriũ suũ: cõmixtionẽ alterius nõ admittunt. Siue inqt constitutionẽ primã causæ accusatoris cõfirmationẽ dicat. siue defensoris primã deprecationẽ necesse e deliberationẽ & demonstrationẽ neq cõstitutionẽ esse: nec partem constitutionis. Hoc loco animaduertere debemus genus syllogismi: quod obscuritate sui & artificio colligatum syllogismis fere oĩbus antecellit. Sic itaq colligiẽ syllogismus a primo a secũdum a secundo ad tertium a primo ad tertium. Primũ.n. & tertiũ simile eẽ mediũ facit quod utrinq coniũgiẽ. Sed ut melius possit artificiũ Cicerõis ĩtelligi prius qlibet similitudo facienda ẽ ponamus itaq hæc tria Victorinus docet unũ sic ĩtelligis. aliud sic spem habes: tertium sic: atq faciamus syllogismum a primo ad secũdũ. Si Victorinus docet ĩtelligis. Nũc a secũdo ad tertiũ si ĩtelligis spẽ habes. Deĩde a primo ad tertiũ. ergo si uictorinus docet spẽ habes. Primum.n. & tertium qd põt uerisimile nõ uideri medio illo quadã approbatione coniũgiẽ. Hoc ergo & in Cicerone uideamus. Primũ hoc est si cõstitutio: & ipsa & pars & eius qlibet intẽtionis depulsio est. Secundum illud est. Quæ intentionis depulsio nõ est ea nec constitutio nec pars constitutionis est. Tertiũ hoc sit deliberatio & demonstratio neq constitutio nec pars constitutionis ẽ. Nũc uideamus syllogismũ a primo ad secundum. Si constitutio inqt & ipsa &

pars eius q̄libet intentionis depulsio:q̄ intentionis depulsio non ē:ea nec cōstitutio nec ars cōstitutionis ē. Deinde a secūdo ad tertiū. At si qua itentionis depulsio non ē ea:nec constitutio nec pars constitutiōis ē Deliberatio & demonstratio:neq constitutio.nec pars constitutionis est.Nunc a primo ad tertiū.Si igit̄ constitutio. & ipsa & pars eius quælibet intētionis depulsio ē:deliberatio & demōstratio:neq cōstitutio neq ps cōstitutionis ē. Ergo a primo ad tertiū conclusio ē syllogismi.Deniq Cice.Si igit̄ inqt cōstitutio. Vbicunq.n.ergo:uel igit̄ ponit̄ cōclusio ē argumenti. Deīde coniecturalis cā:nō pōt simul. Aliud incipit argumētū.i. quartū syllogismū quo oñdit nō recte sub qualitate deliberationē & demōstrationē positas. Quē syllogismū prius quā oñdamus ea q̄ in re sunt ante uideamus. Deinde inqt coniecturalis cā si inqt cōiecturā p id qd ē attēdamus:nihil aliud iueniemus quā coniecturā solā: nec in eo qd coniectura ē possumus itelligere. Rursus inqt si finē p seipm consideremus. Nihil aliud q̄ finē inspiciemus nec ī eo quod finis ē possumus translationē intelligere. Si ergo cōstitutiones singulæ p semetipsas cōsideratæ habent ꝓprium suū:ī quo positæ genere cōmixtionē cōstitutiones alterius nō admittūt:Male igit̄ hermagora deliberationē & demōstrationē ptes cōstitutiōis .i. qualitatis esse uoluisti: cū deliberatio.siue demōstratio p se cōsideratæ nō solæ intelligi sed oēs in se constitutiones continere possint.Simul ex eadē parte eodē in genere: & supra legimus. Pars aūt cāæ ē cōstitutio ois.Genus autē est constitutionis id qd ualet:qd se explet. id deniq quo una quæq constitutio ab aliis cōstitutiōibus segregat̄. Pars āt cōis potest eē cū multis. Et oino nulla cōstitutio.Nec ps constitutionis &c. Qm̄ deliberatione & demonstratione q̄stio est:q̄ deliberatio & demonstratio pte cōstitutionis ab hermagora ponūtur recte cū de solis constitutionibus loquerēt: ptes ēt tetigit & oino inqt:nulla constitutio: nec ps constitutionis pōt simul & suā habere & alterius ī se uim continere. Altera assumpta numerus constitutiōis duplicat̄.nō uis cōstitutionis auget̄. Sapiēter dixit. Multe.n.cōstitutiōes in cā eē pñt. Sed si plures sint ad numeꝝ cōstitutionū non ad augēdā uim alterius cōstitutionis accedunt. At deliberatiua cā simul ex eadē pte eodē i genere & cōiecturalē & generalem: & definitiuā & trāslatiuā solet hr̄e cōstitutionem: & unā aliquā & plures nōnūq̄:Cū inqt cōster unāquāq cōstitutionē alterā i se nō admittere deliberatiua ex eadē pte eodē i genere oēs solet recipere cōstitutiōes.Ergo ipsa nec cōstitutio:nec ps cōstōnis ē simul ex eadē pte.Deliberatio.n.ps cāæ ē. Videamus nūc quadripartitū syllogismū ꝓponit sic. Primo spāliter; deinde generaliter.Spāliter sic deinde cōiecturalis cā nō pōt simul ex eadē pte eodē i genere & cōiecturalis eē & definitiua.Spāliter.n.& cōiecturā ꝓposuit:rursus nec definitiua cā pōt simul ex eadē pte eodē i genere & definitiua esse:& trāslatiua:& hic spāliter de fine ꝓposuit: nūc proponit generaliter de oibus cōstitutōibus: & eaꝝ ptibus:& oino inqt nulla cōstitutio nec ps cōstitutionis pōt & suā habere:& alterius ī se uim cōtinere. Hucusq ꝓposuit Deinde approbat propositiōem.iō iquit qd unaquæq ex se & ex sua natura simpliciter cōsiderat̄ altera assumpta numerus cōstitutionū duplicat̄ nō uis cōstitutiōis auget̄. Post approbationem propositiōis assumit qd sibi necessariū ē. At deliberatiua iquit cā simul ex eadā pte eodē i genere & cōiecturalē & generalem & definitiuā trāslatiuam cōtinet cōstitutionē.& unā aliquā & plures nōnūquā. Quod qm̄ manifestū ē & aptū oībus nō fuit necesse approbare assūptionē seqt̄ ergo cōclusio q̄ duplex a. Pria ad id qd adsūptū ē. At deliberatiua cā simul ex eadē pte eodē i genere ē.Ergo ipsa nec constitutio nec ps cōstitutionis ē.Secūda ad utrūq quo de agit̄. Pariter.n.de deliberatiōe &,demōstratiōe tractet̄. genera iquit igit̄ ut ante diximus hæc cāꝝ putāda sunt:nō ptes alicuius cōstitutionis.Hæc ergo cōstitutio quā generalē uocamus ptes uī nobis duas habere.Ergo ipsa neq cōstitutio ē neq pars cōstitutiōis. Idem demonstratione solet usu uenire. Postq̄ docuit deliberatioē & demōstrationem nō partes qualitatis:sed genera eē cāꝝ ad ipsius qualitatis descēdit disputationem. Ac primo hāc in duas diuidit partes:in iuridicialem & negocialē. Quaꝝ partium cōpendiū tenere debemus.Quod iuridicialis semp de pterito est & negocialis sp de futuro. Quæ tpa ī ipsaꝝ partiū definitione uī Cic.nō declarasse:ait enim iuridicialis ē:in qua æqui & recti natura aut præmii:aut pœnæ rō q̄ritur.

genere & coniecturalis esse & definitiua. rursus nec difinitiua causa potest simul ex eadem parte eodem in genere diffinitiua esse & trāslatiua. Et omnino nulla cōstitutio:nec pars cōstitutionis potest simul & suam habere:& alterius in se uim continere. Ideoq; una queq; ex se & ex sua natura simpliciter consideratur. Altera assumpta numerus cōstitutionum duplicatur non ius constitutionis augetur. At deliberatiua causa simul ex eadem parte eodē in genere & coniecturalem: & generalem: diffinitiuam & translatiuam solet habere cōstitutionem: esse unam aliquādo & plures nōnunquā ergo ipsa nec cōstitutio est: nec ps constitutionis. Idē in demonstratione solet usu euenire. genera ergo ut ante diximus hæc causaꝝ putanda sunt: neq; partes alicuius cōstitutiōis. Hæc igitur cōstitutio quā generalē nominamus ptes nobis uidet̄ duas habere iuridicialē: & negocialem. iuridicialis est: ī qua æqui & recti natura aut pmii: aut ratio pœnæ q̄ritur. Negocialis est in qua qd iuris ex ciuili more & æqtate sit consideratur: cui diligētię ēsse apud nos iurisconsulti existimant̄. Ac iuridicialis qdē ipsa i duas distribuit̄ ptes: absolutā: & assumpti

Negocialis

Negocialis in qua qd iuris ex ciuili more & æqtate sit cōsiderat. Cui diligentiæ præesse apud nos iuriscōsulti existimant. Hic oio tēpus quasi pteritū nō demōstrat nisi ꝙ magis futurū tps uf includere. cū aut pmii: aut pœnæ rō q̄rit. Quo loco prio ostēdendū ē & pœnā: & præmiū de præterito esse posse. Nā & post supplicium de aliquo iniuste sumptū pōt nulli in iudiciū uocari: & qd nō recte præmio aliquē donauerit pōt in iudiciū uocari Vt uerres q supplicium sūpsit de ciuibus romanis & ānulo aurio scribā i contione dōauit. Ergo præmii & pœnæ rō pōt de pterito eē. Sed occurrit illud pōt tñ præmii & pœnæ rō & de futuro eē: ideoq; i iuridiciali q̄litate

uam. Absoluta est q̄ ipsa in se continet iuris & iniuriȩ q̄stionē. Assumptiua ē q̄ ipsa ex se nihil frimi dat ad recusationē: foris āt aliquid defensionis assumi. Eius ptes sunt. iiii. concessio: remotio: relatio criminis cōparatio. Cōcessio est cū reus nō id qd factū ē defendit: sed ut ignoscatur sibi postulat. Hæc in duas ptes diuidit purgationē & depcationem Purgatio est cum factū cōceditur: culpa remouet: Hȩc ptes hēt tres: Imprudētiā: casum: necessitatē. Depcatio est: cū & peccasse reus cōsulto peccasse cōfitetur & tñ ut ignoscatur postulat: qd genus p raro pōt accidere. remotio criminis est cū id crimē quod ifertur ab se & a sua culpa ui & potestate in aliū reus remouere conat. Id dupliciter fieri poterit: si aut cā: aut factū i aliū trāsfertur. Causa trāsfert: cū aliena dicit ui & potestate factū. Factum āt cum alius aut debuisse aut potuisse facere dicitur. relicto criminis est quod ideo iure factum dicitur quod aliqs ante iniuria lacesserit. Cōparatio ē cū aliud aliquod factū alicuius rectū aut utile cōtēdit qd ut fieret illud qd arguitur dr eē cōmissum. In q̄rta cōstitutiōe: quā trāslatiuā noiamus eius

tps pteritū nō recte definiuit. Cū iā huic loco sic rñdet ꝙ dixerit rō. Rō. n. sp de pterito est facto. definitio autē cū q̄rit rōcinatio dr. & est ibi tm meriti rō qd meritū pteritū est. Atq; ita ratio nūq̄ nisi de pterito ē. Cū. n. dicis petit pmiū: necesse ē asserat meritū: ita i eo ꝙ petit pmiū nulla rō est. Sed cū ais eū mereri tū rō ē ex pterito ueniēs: ergo ait Ci. iuridicialis est in q̄ æq & rectū natura aut pmii: aut pœnæ rō q̄ritur. In eo ꝙ ait: rō pteritū tps icludit. iuridicialis a iure æq. n. & recti rō nō nisi iure cōstat: deide negocialis est igt in q̄ qd iuris ex ciuili more & æqtate sit cōsiderat. negocialis q̄litas talis ē: cū aliqd generati iure cautū ad spem deuocāus: ut puta uiro forti pmiū detur: uir fortis petit inimici mortē in eo quod dicit uiro forti pmiū dat qdē uiro forti pmiū sed nō ēt designat illud forte qd petit. ergo in negociali q̄litate ex æqtate pcedētis iuris noua iura firmāt. i. ut liceat id qd in cōtētione uersat: & iō de futuro ē. Quod ēt iurisperiti faciūt q se forte id de quo agit iure nō cautū ē p iterptationē statuti iuris: id ēt qd in eodē iure noiari nō continet affirmat hoc ē qd ait. Cui diligētiæ pesse apud nos iuriscōsulti existimāt. Hoc quoq; tps futurū demōstrat cū ait qd iuris sit cōsideret: Cōsideratio. n. de icerto ē: & qa iuris consideratio ēt de futuro ē. Ac iuridicialis q̄dā ipa & in duas distribuit ptes: absolutā & assūptiuā. Negocialis q̄litas cōstat nec aliqs ex se ptes fundit. iuridicialis uero in duas ptes fundit: i absolutā q̄litate & assumptiuā: deide hic quoq; rer̄ cōpendiū tenere debemus: qd in absoluta q̄litate factū ipm iustū asserimus. In assūptiua uero q̄litate nō factū iustū: sed cām facti iustā fuisse cōtēdimus. Itaq; i absoluta q̄litate æqui & recti natura q̄rit. In assūptiua uero pmii & pœnæ rō q̄rit. Quæ assūptiua q̄tuor locis diuidit: cōcessiōe remotiōe: criminis relatiōe criminis cōparatiōe. Ver̄ hic quatuor hor̄ locor̄ Cice. ordinē cōuertit. Nā a postremo quod hic posuit retrorsum uersus ordo est: & n. uim singular̄ defensionū considerare debemus. Primo hæc est innocētis hois: ut dicat nō feci. Deide feci: sed nō sic uocat. Tertio feci: & sic uocat: sed iure feci: deinde hoc ipē iure feci. Aut licuisse sibi debebit oñdere quæ est qualitas absoluta aut si nō licuit dēt sibi extrinsecus assumere aliqd quo hic pbet qd iniuste factū uf: Videamus nūc q̄ sit de his q̄tuor assūptiōibus fortior assumptio. Primo debet dicere feci sed psui & pbare plus se profuisse quam obfuisse quæ est q̄litas cōpensatiua quā ideo: Cice. cōparationē uocat qd cōparet id qd in crimē uocat ad id quo se reus psuisse dicit q̄ comparatio semp in eodē facto est ut puta qdā muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerūt reus fit læsæ reipu. in eodē est comparatio. Nā qd muros deiecit uf læsisse rēp. & qa muros ciuitatis dissipauit. hostes fugerūt uf psuisse reip. ergo hoc primū dēt assumere. Feci sed psui. deide dēt dicere feci qdē sed ut hoc facerē an puocatus sum. i. feci sed meruit q̄ est relatio crimis. Tertio dēt dicere feci sed alter me ipulit ut facerē q̄ est remotio crimis. Postremo si hæc cūcta deerint. i. si ut hæc faceret nec psuit nec iniuriam reddidit neq; ab alio cōpulsus est qm nihil est quo se defendat debebit factum fateri sed ueniam postulare quæ est qualitas uenialis: q̄ cōcessionem Cice. uocauit. Hunc ergo ordinem Cice. hoc loco conuertit quem in posterioribus seruat. Itaq; concessio duas partes habet purgationem & deprecationem: in purgatione: tria sunt. Imprudentia: casus necessitas si hæc non fuerint deprecatio est. Sed hæc aut apud imperatorrem aut populū itaq; in purgatione factū cōceditur: sed facientis animus excusat. Hoc est qd ait cū factū concedit culpa remouetur. In deprecatione uero & factū & colpa cōcedit sed tñ uenia deprecat. Hoc est quod ait. Deprecatio ē cū & peccasse & consulto peccasse reus se confitetur & tñ ut ignoscat postulat. Hæc ergo deprecatio non nisi aut apud imperatorē aut apud populum ualeat apud iudices uacat. Remotio criminis est cum id crimen quod infertur ab se & ab sua culpa ui & potestate

Confessio

In aliū reus remouere conat. Remotionē criminis hāc esse dicit cum reus id quod ei intendit ab se remouet & in aliū transfert. Atq id duobus modis facit si in aliū ut cām: aut factū transferat seu ut id faceret dicat aliū coegisse. Veȝ qđ ait factū pōt hic qstio moueri. Nā cū ois qlitas facti cōfessionē teneat: cur hic fcm nō confitet: sed in aliū transferre conat. Deniq nullus artiū scriptor in hac qlitate facti trāslationem noiauit: sed ideo qa nullus intellexit. Nā factū sic a se remouet: salua tñ cōfessione facti: ut in hoc themate quod Cice. In. ii. lib. posuit. Mancinus cū numantinis fœdus fecit in iussu populi ac senatus pulso eodē in exiliū atq hostibus deditoperitur ad pœnā: ēt ille q porcā tenuit cōtradicit.

cōstitutionis ē cōtrouersia: cū aut quę: aut quā tum quomodo: aut apud quos: aut quo iure: aut quo tpe agere oporteat qrit: aut oio de cō mutatiōe aliqd: aut informatione actionis agi tur. Huius cōstitutiōis Hermagoras inuētor esse existimat: nō quo non usi sint ea oratores ueteres sępe multi: sed qa nō aiaduerterunt ar tis scriptores eā supiores: nec retulerit i nume rū cōstitutionū. Post āt ab hoc inuentā multi rephenderūt quos nō tā imprudētia falli puta mus: res. n. pspicua est: quā iuidia: atq; obtre ctatione quadā impediri. Et cōstitutiōes qdē & eaȝ ptes exposuimus exempla autē cuiusq generis: tunc commodius expositurí uidemur cū in unūquoq; eorum argumentorum copiā dabimus Nā argumentandi ratio dilucidior erit: cum & ad genus & ad exemplum causæ statim poterit accōmodari. Constitutione cau sę repta stati placet cōsiderare utrū cā sit sim plex: an cōiuncta: & si coniuncta erit: utrū sit ex pluribus qstiōibus iūcta: an ex aliq cōpara tione Simplex est quę absolutā in se continet quęstionē unam hoc mō: Corinthis bellū indi camus an non. Coniūcta ex pluribus quęstio nibus: in qua plurb9 quæruntur hoc mō utrū Carthago diruat: an carthaginēsibus redda tur: an eo colonia deducatur. Et ex compara

Nā hic & cām & factū in aliū remouet. Causam sic ut porcā teneret mancinus ui ac ptāte coegit. Deide factum sic Fœdus nō ergo feci sed mancinus q aut debuit. aut potuit. Manet tñ facti illa prima cōfessio. q porcam tenuit. nō. n. pōt negare a se porcā fuisse tentā. Ergo remotio criminis duobus modis cōstat. Si āt cām in aliū transferamus: aut factū. Relatio criminis est cum iō iure factū. dicat q alius ante iniuria lacesserit. Relatio crimis talis est: si in eo q facimus ui cē nō reddidisse dicamus ut puta occidit: qa ille me uolebat occidere. Hoc ergo feci: sed meruit: Cōparatio est cū aliud aliqd alicuius factū rectū aut utile cōtendit qđ & fieret illud qđ arguit dicit eē cōmissum Inter cōparationem & cōcessionē hoc interest: q i cōparatione de eadē re cōparatio est ut supra diximus dissipasti muros. læsisti rempu. Contra ille dissipaui quidē muros: sed hostes fugerūt. In eodē cōparatio est: ut supra diximus dissipasti muros. i. q muri dissipari esse dicunt: ideo ait qđ ut fieret illud qđ arguit dicit esse cōmissum. Alioquin uerres qui multa ligna & uasa ex sicilia sustulit utit hac defensione. q a bellis tutā siciliā reddiderit. Non potuit dicere iō ligna sustulit ut defenderē puiciā: neq. n. propterea tulit signa: ut puincia eēt defensa. Itaq utit ueniali statu .i. cōcessione per deprecatiōem. Ergo in cōparatiōe id quod intenditur ideo a nobis factum dicere debemus: ut ex eo ipso bonū illud quod contingit fluxisse dicamus. In quarta constitutione quam translationem nominamus. Et supra docuimus quin in se trāslatio contineret. s. ut aut omnem actionem commutet: aut aliqua ex parte debiliter. Hoc est q hic ait: aut oino aliquid de cōmutatione: aut infirmatione actionis. Igitur huius constitutionis hermagoras inuentor esse existimat. Inueniēdi duo genera sunt. Vnum tale. cū in medium proferimus id quod erat: sed latebat. Aliud quod quasi non erat: sed a nobis primus uidetur inuentum. Itaq de his Cicero leuiorem inuentiōem dedit Hermagoræ scilicet ut idq latuerat in medium protulisse uideat. Hoc est q ait Non quo non usi sint ea ueteres oratores sæpe multi: sed quia animaduerterint artis scriptores eam superiores & nō retulerint in numerū constitutionū. Ideo autē translationem multi scriptores inter constitutiones referre noluerunt: q omnis constitutio auctoritatē constituat. Translatio āt id uideat agere. ne actio fit. Sed hermagoras recte hanc inter constitutiones posuit: nā hoc ipsum quod actionem cōmutat actio est. Itaq multi inquit Hermagoram rephenderūt: q translationē inter constitutiones retulerit: sed inuidia magis quam ex uero. Et constitutiones qdē & earū partes exposuimus. Postq quid essent singulæ constitutiones. uel quid possent docuit: & earum partes: idest qualitates exposuit promittit se his constitutionibus exempla subditurum. Sed tū cū cœperint argumenta tractari q argumenta dulcidiora futura esse promittit: si hisdem argumentis in tempore exempla supponat. Hoc est quod ait: nā argumentandi rō dilucidior erit cū & ad genus & ad exemplum causæ statim poterit accōmodari. Genera causarū scimus tria esse demonstratiuum deliberatiuū iudiciale: Eempla uero causarum sunt themata. s.

Inuenienди duo genera

Constitutione causæ reperta statim placet cōsiderare utrū cā sit simplex an coniuncta. Quoniā in his duobus libris Cic. nihil nisi de inuentione tractat: iccirco per ordinē quæ sint inueniēda demonstrat. postquā inqt constitutionē iueneris cōsiderare debebis causam utrū simplex sit an iuncta idest utrum de re agat an de pluribus constitutio sic inuenit. Occidisti nō occidi aut iure occidi. Cā uero hæc est: nā occiderit: an iuste occiderit. Ergo hæc causa simplex iuncta sit considerare debemus. Deinde iuncta utrū ex pluribus qstionibus est an ex aliqua cōparatione ex pluribus qstionibus causa iuncta est: ut in uerrinis accusatur. Verres quod multa fu

ratus sit

ratus sit quod ciues Romanos necarit quod peculatum cōmiserit. Itaq̧ qñ ex pluribus q̄stionibus cā iuncta ē: ipsæ q̄stiões inter se diuersæ sunt ex cōparatione āt cā iūcta est: cū qd potissimū faciēdū sit cōsiderat ut in diuisione agitur utrum Cicero accuset: an Cecilius. Sed quia comparandi duo modi sunt: comparatiuus & superlatiuus iccirco ait ex comparatione in qua per contētionem utrum potius: an quid potissimum sit queritur. Verum hic locis quæ tractabamus ipse etiam Cic. perspicua exēpla supponit.

tione in qua p contentionē utrum potius: aut qd potissimū sit q̄ritur ad hūc modū. utrū exercitus in macedoniā cōtra Philippum mittatur qui sociis sit auxilio an teneatur in Italia: ut quam maxime sint contra Hannibalem copiæ controuersia scripti.

DEinde cōsiderandū est narratiōe: an scripto sit cōtrouersia. Nā scripti controuersia est ea quæ ex scriptionis genere nascitur. Eius aūt genera quæ sunt sepata a cōstitutiōibus qnq̧ sunt. Nā cum uerba ipsa uidentˀ cū snia scriptoris dissidere: tum inter se duę leges ac plures discrepare: tū id qd scriptū est duas aut plures res significare uidetˀ tum ex eo quod scriptū est. Aliud quoq̧ qd' nō scriptum est inueniri tū uis uerbi quasi in diffinitiua constitutione in quo posita sit quęre. Quare primum genus de scripto & snia: secundū ex contrariis legibus. tertiū ambiguū quartum ratiocinatiuum. quintū diffinitiuum noīamus. ratio est autē cum omnis quęstio nō in scriptione: sed in aliqua argumētatione cōsistit: ac tū cōsiderato genere causę: & cognita cōstitutione: cū simplex ne an cōiuncta sit intellexeris: & scripti: an rationis habeat controuersiam uideris. Deinceps erit uidendū quę q̄stio: quæ rō: quę iudicatio: qd firmamentū causę sit: quæ oia a cōstitutione pficiscantˀ oportet. Quæstio est ea quæ cōflictione cōstitutione causaꝝ gignitˀ cōtrouersia hoc mō nō iurˀ fecisti iure feci. Causaꝝ āt hęc est cōflictio: in qua cōstitutio cōstat Ex ea igitur nascitˀ cōtrouersia quā q̄stionē dicimus hoc mō iure ne fecerit. ratio ē quę cōtiñet cām: quę si sublata sit: nihil in cā controuersiæ relinquitˀ hoc mō: ut dicendi causa in facili & prouulgato exēplo cōsistamus. Orestes si mr̄icidi accusatˀ: ipē hoc dicat: iure feci. Illa. n. occidit patrē meū nō hēt defensionē. Quare sublata omnis controuersia quoq̧ sublata sit. Ergo eius causæ ratio est quod illa Agamēno-

DEinde cōsiderādum ē in ratione an in scripto sit cōtrouersia. Primo iquit cōstitutio inueniēda est. Secūdo utrum causa sit simplex an iuncta. Tertio in ratiōe: an i scripto sit cōtrouersia. Scriptū nō tm̄ leges accipiamus: sed & senatus consultū & testamentū & uerba sola & multa huiusmodi. Huius scriptionis genera sunt quinq̧: ut ipse primū rebus: deīde noibus idicauit. i. primū scriptū & uoluntas. Secundū leges cōtrariæ. Tertium ambiguitas. Quartū collectio: siue ratiocinatio. Quintum definitio legalis: ut est in cecinīana. Ratio est autē: cum ois oratio nō inscriptione sed in aliqua argumentatiōe consistit ideo ait cum omnis oratio nō in scriptione: sed in aliqua argumentatione cōsistit. Quoniam & orationem scriptio: & oppositio orationē habet sed cū auctoritate: quippe ex scripto. i. ex testamēto uel lege uenientē. ergo inqt ratio est cū res quæ in contentiōe uersatur nō in auctoritate legis sed in argumentatione uersatˀ. Actum cōsideratio genere causæ. Reperto inquit genere materiæ & constitutione: & causa utrū simplex an iuncta sit: & ipsa cā scripti an rationis habet controuersiam. Deinde uidēdum est quæ sit questio: quæ ratio: quæ iudicatio q̧ firmamentū. Verum de his tria præcipue sunt i omni causæ genere perquirenda. Firmamentum uero per rato adhibetur: & si quando adhibetur necesse est: aut in themate sit aut in historia: alias lema dicitur. i. falsum argumentum: ergo tria illa sine intermissione ubiq̧ aspicienda sunt: idest questio: ratio iudicatio. Quæstio est quæ nascitur ex constitutione ut est illud iure ne occiderit. Ratio est quæ facit controuersiam: utpura occidi clodiū: propterea: qa ille me uoluit occidere. Infirmatio ratiōis est ēt si te clodius uoluit occidere. tu tñ nō iure occidisti. Iudicatio est utrum cum clodius uoluerit occidere iuste tñ a milone occisus esse uideatur: ut Cice. de oreste exemplum dedit Firmamentū ē firmissima argumentatio defensoris & aptissima ad iudicationem. Firmamentum si fierū sit ualde prodest: sed soli defensori. Accusator. n. pro firmamento assertionem habet sed hoc ut diximus raro in causam cadit. Cuiusmodi autem sit firmamentum: ipsum Cicero docet ut si uelit dicere Orestes eiusmodi animum matris suæ fuisse in parentem suum in seipsum ac sorores in regnū & reliqua: & cæteris quidem in constitutionibus ad hunc modū iudicationes reperiētur. Quoniam omnis de facto iam confessio est: iccirco in omnibus constitutionibus dicit iudicationem de infirmatione rationis fieri præter in coniectura. In coniectura enim facti nulla confessio est. Quare in coniectura eadem erit iudicatio quæ quæstio. Factum est: non est factum. Factum ne sit? Quod autem in causa constitutiones: aut earum partes erunt qualitatis scilicet partes. reliquæ enim cōstitutiōes par-

Lema

Firmamētum

tes non habent. Ergo quot in causa constitutiones uel partes erunt: tot necesse erit inueniri questiones rõnes iudicationes: firmamenta. His omnibus in cã repertis: tum deniq; singulæ partes totius cãæ consi derãdæ sunt sub diuersa significãtia. Ci. partes posu it. Aliæ sũt.n. partes oratoris officii: aliæ partes qua stiatis: aliæ partes causæ. aliæ ptes orationis. Itaq; p tes causæ sunt ut suscepto negocio per rerum ordi nem ea quæ dicẽda sunt diligenter inspicias. Quod cum pertractaueris.i. cũ causæ partes inspexeris: tũ de mõ tibi ordinande sunt partes orationis. Non.n. inquit: quia primũ exordium est: sola tibi primo erũt consideranda principia & scribenda. Sed conside rato oĩ negocio: tũc appositæ sumere exordiũ debe mus. Hæ ptes esse sex oĩno nobis uident. Multi.n. q̃tuor eẽ dixerũt.i. exordiũ: narrationẽ q̃stiones: epi logũ Cice. autẽ sex eẽ dicit.i. exordiũ narrationẽ: p titionẽ: cõfirmationẽ: rephensionẽ: cõclusionẽ: epilo gum.s. & recte cõfirmationẽ & rephensionẽ. Hoc.n. maximũ ẽ oratoris officium: ut argumẽta sua primũ afferat: deinde aduersariorũ dissoluat. Quare inqt: qm̃ primũ exordiũ est principio exordii p̃cepta tra demus. Exordiũ est oratio animũ auditoris idoneæ cõparans ad reliquã dictionẽ. Optima diffinitio est quæ a genere incipit. deinde descẽdit ad speciẽ Po streo ita ppria cõplectit: ut excludat oĩa id qd̃ cũ aliis põt eẽ cõe: ut hic sex ptes orõnis Cic. ponit. Orator porro deo agit: aut fidẽ facit: aut aĩos cõmouit. Qua re in quatuor illis mediis ptibus fides fit in narratio ne in partitione: in confirmatione: in reprehensione. In exordio uero uel epilogis animi cõmouentur. Ita

Exordiũ q̃ ut definiat exordiũ a genere icipit: Exordiũ ẽ ora tio oĩs.n. pars oratio est: deide sic descẽdit ad spẽm. ita ut excludat quatuor illas ptes medias qbus fides fit animũ inqt auditoris idoneæ cõparãs. sed qa & i epilogis aĩ cõparant: ita pprii cõplectit: ut excludat ẽt epilogos. Ad reliquã inqt dictionẽ. Itaq; ergo ex ordii plena diffinitio ẽ: Exordũ est oĩo animũ audito ris idoneæ cõparãs ad reliquã dictionẽ. Verũ cũ ali quid fieri uolumus primũ definire debemus quid sit illud quod fieri uolumus ut hic de exordio definiuit quid esset exordium est inquit oratio animum audi toris idoneæ comparans ad reliquam dictionem: de inde debemus definire quid ide fiat: ut hic fecit: qd̃ eueniet inquit: si eum beniuolum attentum. doci lem fecerit: sed quia nõ bene aliquid facimus nisi pri us sciamus ubi faciendum sit: prius ostendit ubi faciẽ dũ sit. Postremo quemadmodũ faciẽdum sit. ait er go tũc nos optime exordiri: si causarum genera co gnoscamus: hoc est ubi faciendum sit. Genera cau sa℞ quinq; sunt: honestũ: admirabile: humile: anceps: obscurum. Hic quæstio nascitur cũ supra dixerit ge nera causa℞ tria esse: demõstratiuũ deliberatiuũ: iu diciale: cur hic rursus genera causa℞ quinq; eẽ dixit. Verum hæc fictio occulta nimis ratione ac diffici li disputatiõe dissoluit. Animaduertere.n. debe mus qd Cice. secutus sit. Res multæ sunt quarũ una substantia reliquæ accidunt. Itaq; cum substantiæ acciderit una qualitas potest & alia accidere. Sed quæ non sit in eodem genere in quo prima qualitas fuit: utputa si dicas foliorum genera duo sunt de mẽbra na & de

nem occiderit iudicatio est quæ ex infirmatio ne & cõfirmatione rationis nascitur controuer sia. Nã sit ea nobis exposita ratio quã paulo ante apposuimus. Illa.n. inqt meũ occiderat patrẽ. At nõ inqt aduersarius abs te filio matrẽ necari oportuit. Potuit.n. sine tuo scelere illi us factum puniri. Ex hac deductione rõnis il la sũma nascit controuersia: quã iudicationẽ appellamus: Ea est huiusmodi. rectum ne fue rit ab oreste matrẽ occidi: cũ illa Orestis patrẽ occidisset. Firmamentũ & firmissima argumẽ tatio defensoris: & aptissima ad iudicationẽ. ut si uelit Orestes dicer eiusmodi aĩum matri suę in parentẽ suũ in seipm ac sorores in regnũ & in famã generis & familiæ: ut ab ea pœnã libe ri sui potissimũ petere debuerint: & in cęteris qdẽ cõstitutionibus ad hũc modũ iudicatiões reperiunt. In coniecturali ãt cõstitutiõe. qa rõ nõ est factũ.n. non concedit: nõ põt ex dedu ctione rõnis nasci iudicatio. Quare necesse est eandẽ q̃stionẽ esse & iudicationẽ ut factũ ẽ: fa ctum non est factum ne sit. Quot autem in cã cõstitutiones aut earũ ptes erunt: totidẽ ne cesse erit q̃stiones: rõnes: iudicationes: firma menta reperiri. His oĩbus in cã repertis: tum deniq; singulę partes totius cãę considerandæ sunt. Nã non ut quodq; dicendũ primũ est: ita primũ aĩaduertendũ uidet, ideo quod illa q̃ prima dicunt; si uehemẽter uelis congruere & cohęrere cũ cã ex eis dicas oportet: q̃ post di cenda sunt. Quare cũ iudicatio & ea quę ad iu dicationẽ oportet inueniri argumẽta diligendi erunt artificio repta cura & cogitatione pertra ctata. tũc deniq; ordinãdę sũt cæterę ptes ora tionis. Hæ ptes sex esse oĩo nobis uident: exor dium: narratio: partitio: cõfirmatio: rep̃hẽsio: cõclusio. Nunc qm̃ exordiũ priceps oĩum esse debet: nos quoq; primũ in rõne exordiẽdi prę cepta dabimus. Exordiũ ẽ oratio aĩum audito ris idoneę cõparans ad reliquã dictionem: qd̃ eueniet si eũ beniuolũ & attentũ & docilẽ con fecerit. Quare q bene exordiri cãm uolet: cum necesse est genus suę causę diligenter ante co gnoscere. genera causarum sunt quinq; hone

na. & de charta. hic folium ſubſtantia eſt. acceſſit ei una qualitas membrana:& charta. Poteſt tamen eidem ſubſtantiæ. i. folio alia qualitas accedere: quæ non ſit in eodem genere in quo prima qualitas. ſi dicas foliorũ genera ſunt tria. Eſt oblongum eſt latum:eſt quadratum. Quare ſi circa primam qualitatem numerus deſinitionis uarietur uitium eſt. Sinautem in eadem ſubſtantia circa alias qualitates numerus definitionis uarietur:non eſt uitium:ut hic ait:primum cauſarum genera tria ſunt cauſa hic ſubſtantia eſt. Accidit ei una qualitas ut ſit demonſtratiuum genus:deliberatiuum:iudiciale Deinde ait cauſarum genera quinq; ſunt licet eadem ſit ſubſtãtia, alia tamẽ ei qualitas accidit. In iudiciali. n. ſiue alio genere cauſæ inueniẽ & honeſtũ cauſe genus & admirabile & humile & anceps:& obſcurum. Ergo duplici hoc modo poſſumus intelligere Aut ꝙ ſubſtantiæ accidunt: qualitates aut ꝙ multæ qualitates ſubſtãtiales ſunt. i. ꝙ eis qualitatibus poſſunt aliæ accidere qualitates : ut hic ſubſtantia ẽ cauſa : accidit cauſæ ut ſit iudicialis. Itaq; iudicialis qualitas eſt. rurſus hæc ipſa qualitas ſubſtantialis eſt. Nam accidit ei ut habeat in ſe: aut honeſtum cauſæ genus aut admirabile aut humile aut anceps:aut obſcurum item ĩ deliberatiuo genere cauſæ:uel demõſtratiuo põt hoc ipſum euenire. Quare nullus hic error eſt generis cauſarum circa definitionem numeri. Siquidem ſubſtantiæ nunc plures accidant qualitates ut ſupra docuimus : nũc multæ ſunt q̃litates ſubſtãtiales. i. qbus põt aliæ ĩcidere q̃litates qđ ſimiliter ſupra docuimus. Ergo qnq; gñа dixit eſſe cãrũ honeſtũ:admirabile: humile: anceps: obſcuꝝ:& definit gñа ipſa. Honeſtũ inqt cauſæ genus ẽ cui ſtatĩ ſine oratione noſtra fauet auditoris animus. Definitio nunc ex rebus ipſis:nunc ex euentu rerum colligitur. has itaq; definitiões. Cice. non ex rebus ipſis:ſed ex euẽtu reꝝ colligit. Sæpe. n. honeſtis:uel nõ hõeſtis rumoꝝ opiniõibus abutimur. Et qa rumori facile crediẽ: Peruenit aũt rumor uſq; ad iudicem. Orator porro apud iudicẽ agit neceſſario nõ rei hõeſtũ ſequi debet:ſed opinionem q̃ ẽt iudici nota eſt. Ergo. Cice. honeſtũ cauſæ genus nõ ex rebus deſiniuit ſed ex euentu reꝝ qui notus eſt iudici. Honeſtũ inqt cãæ genus eſt cui ſtatim ſine oratiõe noſtra fauet auditoris animus. ergo ſi & ſtatim & ſine orõne noſtra fauet iudex opiniõem ſeqẽ. i. euẽtũ reꝝ. Admirabile a quo ẽ alienus aĩus. eoꝝ q audituri ſũt. & hæc definitio de aĩs iudicũ ẽ. Admirabile ẽ inqt cãæ genus cũ is defendiẽ quẽ ob magnitudinẽ criminis defendi nullus poſſe credebat. Itaque hic iudices beniuoli faciendi ſunt. Humile eſt quod negligiẽ ab auditore & nõ magnope attendẽdũ uẽ. Humile cãæ genus eſt ſi de re abiecta ſit cõtrouerſia. In hoc genere attenti auditores faciẽdi ſunt hæc quoq; definitio de aĩs iudicũ ſumpta ẽ. Anceps ĩ quo aut iudicatio dubia ẽ aut cã & hõeſtatis & turpitudinis particeps. Hæc definitio & ab ipſis rebus ſumpta ẽ: Veꝝ anceps inqt cã duobus modis eſt. Si aut iudicatio dubia ſit:aut ĩ honeſtiſſima materia;ut in Oreſtis themate: qa nõ una rõe ẽ. Iudicatio duoq; ſit dubia. Occidiſti: iure occidi. nã illa patrẽ meũ occidit ẽt ſi patrẽ occidit : nã iure a filio:mater occiſa ẽ. Iudicatio an cũ illa patrẽ occiderit iuſte a filio occiſa uideaẽ. Deide põt & hæc eẽrõ iure occidi:nã ut id facerẽ Apollo rñdit. Infirmatio rõnis ẽt ſi Apollo id rñdit nõ iuſte a filio mẽ occiſa ẽ. Iudicatio an cũ Apollo rñderit iuſte mater a filio uideaẽ occiſa. Ergo in hoc themate iudicatio dubia ẽ. Deinde ſi anceps cãæ genus: ſi habeat ĩ ſe cãm & hõeſtatis & turpitudinis. Si lenonis filius fortiter faciat:& pmiũ petat honeſtũ ẽ ꝙ fortiter fecit turpe: ꝙ filius lenonis.

ſtũ:admirabile:humile anceps:obſcurũ. Honeſtũ cauſę genus ẽ cui ſtatim ſine orõne noſtra auditoris fauet animus. Admirabile quoq; ẽ a quo alienatus ẽ animus eorũ q audituri ſunt. Humile qđ negligẽter ab auditore:& nõ magnope attẽdendũ uidetur. Anceps in quo aut iudicatio dubia eſt aut cã: & honeſtatis & turpitudinis pticeps ut & beniuolẽtiã pariat: & offenſionẽ. Obſcurũ in quo aut tardi auditores ſũt aut difficilioribus ad cognoſcẽdũ: negociis cã implicita ẽ. Quare quoniã tã diuerſa ſũt genera cauſaꝝ: exordiri quoq; diſpari rõne in uno quoq; genere neceſſe ẽ: Igiẽ exordiũ in duas ptes diuidiẽ in principiũ:& iſinuationẽ. Principiũ eſt orõ pſpicue & ptinus pficiẽs auditorẽ beiuolũ:aut docilẽ:aut attẽtũ. Inſinuatio eſt oratio quadam diſſimulatiõe & circuitiõe obſcure ſubiens auditoris animũ. In admirabili genere cãæ: ſi nõ oĩno infenſi erũt auditores: principio beniuolentiã cõparare licebit. Sin erũt uehemẽter abalienati:cõfugere neceſſe erit ad inſinuatinnẽ. Nã abalienatis ſi pſpicue pax & beniuolẽtia appetiẽ : non modo ea nõ inueniẽ:ſed augetur atq; inflãmaẽ odiũ potius. In humile aũt genere cãæ conteptiõis tollendę:neceſſe erit attẽtũ efficere auditorẽ. Anceps genus cãæ:ſi dubiã iudicationẽ habebit: ab ipſa iudicatiõe exordiendũ eſt: Sinautẽ partem turpitudinis & ptem hõeſtatis habebit beniuolentiã captare oportebit:ut in genus honeſtũ cã trãſlata uideatur. Cum aũt erit honeſtum cãæ genus uel pteriti principiũ poterit: & ſi cõmodũ fuerit aut a narratiõe icipiemus: aut a lege:aut ab aliqua firmiſſima rõe noſtræ dictiõis. Sin uti principio placebit: beniuolentiæ ptibus utẽdũ eſt:ut id qđ eſt augeatur. In obſcuro aũt genere cauſæ p principiũ dociles auditores efficere oportebit. nũc quoniã quas res exordio cõficere oporteat dictũ eſt, reliquũ

In hoc genere cāæ beniuolētiā cōpare debemus: Obscurū ī quo aut tardi auditores sūt aut difficilioribus ad
cognoscēdū cā īplicata ē. Quod obscurū est tribus modis s̄p obscurū ē. Si aut is q enerrat nō ītelligit: aut is cui
narrat̄ tardior ē: aut si res ip̄a pplexa est. Verū hic duo posuit. Supfluū.n. fuerat cū de oratore hic pfecto lo/
quat̄: nisi aliqd de eius īprudētia diceret: hic itaq̄ iudices dociles facere debemus ergo oñdit primū qd eēt ex/
ordiū aīoꝝ īgt cōmotio: deīde oñdit qd inde fiat: aut attentus aut docilis aut beniuolus: deīde ubi fiat. i. in ge
neribus quinq̄ causaꝝ & oñdit q̄ eēnt genera. Nūc p qd faciendū. i. p pricipiū & īsinuationē. Itaq̄ breuiter qd

Exordiū in hac lectione cōtineat̄ explicabimus. Exordiū inqt
in duo diuidit̄: ī principiū: & insinuationē: Hoꝝ duoꝝ
hāc differentiā teneamus in pricipio apte: & ut ipse
ait: ptinus iudices nobis: aut attētos: aut dociles: aut
beniuolos cōparamus. In īsinuatiōe uero occulte &
qbusdā circuitiōibus hoc quoq̄ cōpēdiū tenere de/
bemus: qd in oībus causæ generibus principio nobis
utendū ē. In admirabili uero nūc pricipio. Principio
tūc si auditores nō oīno erūt alienati. īsinuatiōe: tūc
si uehemēter erunt alienati. Beniuolētia. iiii. ex lo/
cis cōparat̄ ab nr̄a ab aduersarioꝝ: ab iudicū psona
ab ipsa cā: Beniuolos inqt iudices a q̄tuor locis face
re debemus: uel possimus. a nr̄a psona ab aduersario
rū a iudicū ab ip̄a cā. Rursus a nr̄a psona quatuor ex
locis bēiuolentiam iudicis possumus cōparare. Si de
nr̄is inqt factis: & officiis sine arrogātia dicemus. ple
Officiū na.n. gloria ī his duobus ē in factis & officiis. Officiū
Factum ē qd ex legibus uel ex natura necesse ē nos implere.
Factū uero est qd supra quā debemus p̄stamus. Er/
go si de nostris factis & officiis: sed sine arrogantia di
cemus. Deīde si crimina inqt illata & aliquas minus
honestas suspitiōes iniectas diluemus. i. si ea q̄ ad de
formationē psonæ nr̄æ p̄ter iudicialē q̄ōnem fuerit
obiecta diluemus. Deīde si aliqd futurū mali p̄dice/
mus quō ipse Cicero Moneo: p̄dico: an denūciatio.
Postremo a nostra psona beniuolētiā cōparamus: si
inqt p nobis supplici utamur oratione: Deīde ab ad
uersarioꝝ psona tribus ex locis beniuolentiā iudicis
cōparamus si eos aut ī odiū: aut in contēptionē: aut ī
uidiā deduxerimus. In odiū sic: si eoꝝ turpia uel cru
delia facta pferamus: ī iuidiā sic si eoꝝ potētiā gratiā
pecuniā pferamus. Et q̄m hæc interdū nō mō: nō cri
mini: sed ēt decori sunt. recte addidit. Horum oīum
usum arrogātē. Multæ.n. res p se malæ sunt. Multæ
cū mediæ ex euentu bonæ uel malæ fiunt: Deīde in
cōtēptionē sic aduersarios adducimus: si eos cōtem
nendos eē dicamus: qd aut negligētes sint: aut igna/
ui. Ab iudicū psona uero duobus ex locis beniuolē
tiā cōparamus: si eoꝝ bene gesta sine adulatione p/
feramus. Et si dicamus p̄sentis iudicii magnam eē ex
pectationē Postremo ab ipso negocio duobus ex lo/
cis beniuolētiā cōparamus. Si nostrā cām laudando
extollamus aduersarioꝝ uituperādo deprimamus.

est: ut ostendat̄ qbus quoq̄ rōnibus quæq̄ res
cōfici possint. beniuolētia. iiii. ex locis cōparat̄.
Ab nostra ab aduersariorū: ab iudicū psona:
ab ip̄a cā: Ab nr̄a: si de nostris factis & officiis
sine arrogātia dixerimus: si crimina illita & ali
quas minus honestas suspitiōes iniectas diluē
mus: si q̄ īcōmoda acciderit: aut q̄ īstēt difficul
tates pferemus: si p̄ce & obsecratiōe humili ac
supplici utemur. Ab aduersarioꝝ āt si eos: aut
in odiū aut ī inuidiā aut ī cōtēptionē adduce/
mus. In odiū aducent̄ si qd eoꝝ spurce: supbe:
crudeliter: malitiose: pferet̄. In iuidiā si uis eo
rū potētia diuitiç gratia: cognatio: pecuniç p
ferent̄. atq̄ eoꝝ usus arrogās: & intolerabilis:
ut iis rebus magis uideātur q̄ cāæ suç cōfidere.
In cōtēptionē adducet̄: si eoꝝ inertia: negligē
tia: ignauia: desidiosum studiū & luxuriosum
ociū pferet̄. Ab auditoꝝ psona beniuolētia ca
ptabit̄: si res ab his fortiter sapienter māsuetē
geste pfererent̄: ut neq̄ assentatio nimia signi
ficet̄: & si de his q̄ hōesta existimatio: quātaq̄
eoꝝ iudici & auctoritatis expectatio sit oñde/
tur. A reb9 ipsis si nostrā cām laudādo extol/
lemus aduersarioꝝ p cōtēptionē deprimem9.
Attentos āūt faciemus: si demōstrabimus ea:
q̄ dicturi erimus magna noua incredibilia eē:
aut ad oēs: aut ad eos q audiēt: aut ad aliquos
illustres hoīes: aut ad deos imortales: aut ad
sūmā reip. ptinere: & si nos pollicebimur bre/
ui nostrā cām demōstraturos: atq̄ expōemus
iudicationē aut iudicatiōes si plures erūt. Do

Attētos āt faciemus si demōstrabimus ea q̄ dicturi erimus magna noua. Nunc docet queādmodū attētos iu
dices facere debeamus: Attētos inqt iudices faciemus: si nos magna pmittāus dicturos esse ut ait Vir. Maius
opus moueo. Deīde si noua nos dicturos eē dicamus. Interdū ēt si magna iqt nō sit res tñ noua aīos auditorū
facit attētos. Postremo si īcredibilia. Necessario eteni attēte audiēdū ē q̄ uix credi posse pmitto. Deinde si
hæc inqt magna noua īcredibilia dicāus nūc ad oīs ptinere: ut sæpe Ci. ait de quo agat̄ non solū ad reū: sed oī
um fortunas dicit ptinere. Nūc ad eos q audiūt: ut Ci. sæpe ait hoc iō agi ut a iudicibus iudicia trāsferāt̄. nūc
ad aliquos illustres si dicāus rē iustā ad sacerdotes: ad senatores: uel alios hmōi ptinere. Nūc a deos immortales:
ut Ci. de domo sua dicit. Rē ad eos ptinere ne ipsi Ciceronē domo expulisse uideāt̄. Nūc ad sūmā reip. ptine
re. Ergo his oībus attētos iudices facimus. Nec nō inqt ēt tūc attētos iudices facimus cū nos breuiter dictu
ros esse promittimus. Et ne mentiri nos iudices putent quam breuiter nos dicturos esse promittimus. Expo
nere inquit debemus iudicationem: aut iudicationes si plures erunt Deinde ostendit quo pacto dociles audi/
tores facere debeāus. Si iquit in principiis ea q̄ sunt nobis dicēda ponamus ut nobis iudices ad cognoscēdū
negocium

negociū cōpemus preterea inqt cū dociles iudices faciemus simul attētos iudices facere debemus. Ita ipse Ci. in cluenciana facit dociles iudices cum ait animaduerti iudices oēm accusatoris ōnem ī duas diuisam esse ptes Deinde facit attētos cū ait. Quaꝝ alterā initi & magnope cōsidere uidebat inuidia ineterata iudicii iuniani & reliq̄. Tūc &.n.inqt iudex melius docilis fiet: si & attētus fuerit effectus. haec de pricipiis: nūc nobis de īsinuatione dicēdū ē: Insinuatiōe igit utēdū ē cū admirabile genus cāe ē. Diximus pricipioꝝ triplicē esse finē. s. aut beniuolos iudices aut attētos: aut dociles faciamus. idē nobis & in īsinuatiōe faciēdū ē sed hoc iterest ꝙ ī principiis hoc apte facimus. Insinuatione occulte & quibusdam circuitionibus nec in alio causae genere nisi in admirabili: tunc cum animi iudicum erunt uehementer offensi. Ergo inquit insinuatiōe tūc erit nobis utendū cum ai iudicū fuerint offensi. Et ostēdit q̄bus offensos iudicū aios possumus agnoscere. Prius .n. uulnus īspiciēdū ē sic apponēda medicia. Tribus inqt uel maxime causis animi iudicū offendūtur. Verū cū ait maxime ōndit & aliis causis offendi iudices sed his plerūq: si aut in negocio ipso iest aliq̄ turpitudo: ut res ipa pter psonas aut iudicis: aut gētis pariat offēsionē: aut si iā aliqd iudicibus ab his q primū dixerūt psuasū uidet. Et tō is q post dicturus ē nō libēter auditur. Aut si illi q audituri sunt: alios audiēdo cōcepint eē offēsi. Quare cū haec aiaduertēs singula hac dicēdi arte sanabis. si causae turpitudo cōtrahet offēsionē. Duobus modis cā cōtrahit turpitudinē: aut .n. res turpis est: aut persona si inqt psona turpis fuerit: aut aliū hoiem subiicies q amat: aut rem pro persona. Deide si res turpis fuerit: aut aliā rē: quae honesta ē subiicies: aut rē p hoie: si utrunq turpe fuerit & res & psona cōmodū erit cā suscipere. Tamē siquid leuiter turpe fuerit pōt suscipi. deinde inqt debebis dissimulare defēsiōem. Postq̄ mitiores reddideris auditores paulatim ingredi i eādē defensionē & dicere ea quae aduersariis displiceāt tibi ēt displicere. sed nihil horū ad tuum negociū pertinere. Deinde inquit occulte & de aduersariis detrahere debebis. Postremo inquit desimili negocio aliquoꝝ iudicum afferri oportebit exēplum. Aiaduertere tā debemus ut & ī sinuatione quatuor locis pcepit beniuolentiā comparandā. s. ab ipsa causa: a nostra psona: ab aduersariorum: a iudicum: a causa dixit posse beniuolētiam cōparari: ubi ait pro eo homine. in quo offenditur aliū hominē: qui diligitur interponi oportet: & reliqua. Deide ostendit quēadmodū a nostra psona beniuolētiam cōparamus cū ait: & dissimulare te id defensurū ꝙ existimaris defensurus. Deinde ubi iam mitior factus erit auditor ingredi pedetentim in defensionē & dicere ea qua indignent aduersarii: tibi queq indigna uideri ab aduersarioꝝ uero psona docet quēadmodum beniuolentiā cōparamus. cū dicit: Et negare te quicq̄ de aduersariis esse dictuꝝ: neq hoc: neq illud neque ut neq aperte laedas eos q diliguntur & tā id obscure faciēs: quoad possis abalienes ab his auditoꝝ uolūtatē. Postrēo docet: ut a iudicū psōa bēniuolētiā cōpatēus: cū ait: Et aliquoꝝ iudicū sīl de re: aut auctēm pferte imitatiōe dignā. Veꝝ qd ait. Deide eādē: aut similē: aut maiorē: aut minorē agi rē ī pñtia demōstrare. Etenī sp post exēplū faciēda est cōparatio. Cōparatio porro: nūc a pari nūc a maiori: nūc a minori sp fiat necesse ē. Ondit qd primū fuit: Si p cāe turpitudinē auditores offensi extitissent: quibus modis ab his posset beniuolentia cōparari. Nunc inqt si oratio aduersariorum dictis finem fecerit. Et ideo iudices uidētur abalienari tribus modis beniuolentiā cōpa

ciles auditores faciēus: si apte & breuiter summā cāe expōem9: hoc ē i q° cōsistat cōtrouersia nā & cū docilē uelis facere simul & attentū facias oportet: Nā is maxie docilis ē q attētissime est pat9 audire. Nūc īsinuatiōes quēadmodū tractari cōueniat: deiceps dicēdū ur. Insinuatōe igitur utēdū ē: cū admirabile genus cāe ē: si ē ut añ diximus: cū aius auditoris ifect9 ē. Id āt trib9 ex cāis maxie fit: si aut iest i ipsa cā q̄dā turpitudo. aut si ab his q añ dixerūt: iā qddā auditori psuasū ur. Aut si eo tpe loc9 dicendi dat: cū iā illi quos audire oportet defessi sūt audiēdo. Nā ex hac quoq; re nō min9 q̄ ex primis duab9 ī oratore nōnūq̄ aius offēdit auditoris. Si cāe turpitudo cōtrahet offēsionē aut p eo hominē i quo oñdit: aliū hoiem q diligit iterpōi oportet: aut p re i q̄ offēdit aliā rē pbet. aut p re hoiem aut p hoie rē aut ab eo quod oderit ad id ꝙ aius auditoris diligit traducat: & dissimulare id te defensurū: ꝙ existimeris defēsurus. Deide cū iam mitior factus erit auditor ingredi pedetentī defensionē. & dicere ea: q̄ indignent aduersarii: tibi quoq indigna uideri. Deinde cū lenieris eū q audiet demōstrare nihil eorum ad te ptinere: & negare te q̄cq̄ de aduersariis eē dictuꝝ: neq hoc: neq illud: ut neq aperte lędas eos: qui diliguntur: & tā id obscure faciēs: quoad possis alienes ab eis auditorum uolūtatē. & aliquoꝝ iudiciū simili de re. aut auctoritatē pferte imitatiōe dignā. Deide eādē aut cōsimilē aut maiorē aut minorē agi rē pñtia demōstrat. Sin ōro aduersarioꝝ fidē uidebit auditorib9 fecisse: idq ei q intelligit: q b9 reb9 fides fiat. facile erit cognitu oportet aut de eo ꝙ aduersarii sibi firmissimū putarūt: & maxie hi. q audierit pbarint primū te dictuꝝ polliceri: aut ab aduersarii dicto exordiri: & ab eo potissimū: ꝙ ille nuprie dixerit. aut dubitatiōe uti qd primū dicas: aut cui potissimū loco respōdeas cū admiratiōe. Nā auditor cū

ramus:si aut ab eo argumento:quod sibi firmissimũ crediderãt aduersarii te dicturã eẽ ꝑmiettas:aut si ab eo di
cto inspicias quod aduersarius nuper dixerit:aut si inquit cum admiratione dubites:cui potissimum respõde/
as quæstioni:cum enim inquit te iudices uiderint paratum ad respondendum existimabunt sibi non recte ab
his:qui ante dixerunt:id quod crediderant fuisse ꝑsuasum. Postremo docet quo pacto beniuolentiam nobis
a iudicibus comparemus si forte ipsi iudices defarigati fuerint multos audiendo. Primo inquit oportebit
polliceri breuius te ꝗ fueris dicturum. Deinde si ita hẽbit negocium utile erit rebus nouis: uel ridiculis risum
iudicibus aut iocum moueri. Atq; id duplici modo aut ex tempore:si forte clamor :aut strepitus fuerit exor
tus:aut cogitatis paratisq; : ut uel a fabula incipias:
uel apologo ad præsens negocium pertinentibus.

Fabulæ, Fabulæ sũt quas fere uidemus extitisse ex phedris
Medeis clitemnestoris:aliisq; similibus. Apologi sũt
Apool/gi ex rebus humilibus compositæ:quædã forme ac spe
cies ad uiuẽdũ:ut extat illa de mure & leone ergo si i
quit negocii dignitas patietur risum uel iocum mo/
uere oportebit. Sin autem tale negocium fuerit aut
iocandum non sit a re aliqua tristi & seuera commo/
dum erit incipere. Nã ut inquit cibi fastidium nunc
sub dulci re:nunc sub amara releuatur. Ita iquit stu
dium audiendi : apud iudices rebus ridiculis nunc a
superioribus redĩtegratur. Ac separatim quidem
quæ de principio & insinuatione dicenda uidebntur
hæc fere sunt. Supra inquit quid in principiis facien/
dum esset:quid in insinuatione separatim disputa/
mus. Nunc inquit breuiter:in utrunq; præcepta da/
bimus. Exordium sententiarũ & grauitatis pluri/
mum debet habere .& omnino omnia:quæ pertinẽt
ad dignitatem in se continere. Sententiarum inquit
non illarum:quæ generaliter dicũtur ut est illud:Ob
sequium amicos ueritas odium parit. Præceptum ẽ
autem:nequid in principiis generaliter dicatur: sed
hic sententias accipiamus. Sensus atq; inuentiones
plurimas atq; easdem graues. Præterea inquit: ut
commendati simus auditoribus:in exordio omnia il
la habere debemus quæ nobis:uel oratiõi nostræ pa/
riant dignitatem. Splendoris & festiuitatis & cõcin/
nitudinis minimum. In exordio inquit:nihil splendi-
dum:nihil diligenter accuratum habere debemus:
ne ipsa dicendi diligentia diffidentiam negocii de/
monstremus. Docuit quid in principiis : quid in insi/
nuatione:quid generaliter in utroq; seruare debẽus:
Quare postꝗ ostendit quid faciendum esset, præci-
pit rursus quid non faciendum fit. Vitia uero hæc
sunt certissima exordiorum: quæ summopere uitari
oportebit Vitia uero inquit hæc sunt certissima:ex/
diorum. Cũ ait certissima:ostẽdit & supra se non ni-
hil de uitiis exordii dixisse .ait.n.splẽdoris & festiui-
tatis & concinnitudinis minimũ in exordiũ eẽ debe/
bit. Verum hæc maxima uitia exordiorũ esse dicit:
atq; hæc omnino uitanda eẽ præcipit. Vulgare : cõe
cõmutabile:longũ separatũ:trãslatum cõtra ꝓcepta.
Vulgare ẽ:qđ ĩ plures cãs põt accõmodari:ut cõueni
re uideat. Vulgare ẽ:qđ,i plures cãs põt accõmodari
.i.ꝙ dicit generale principiũ :& ꝙ nõ unius : sed oi/
um põt eẽ causarũ:ũ sic ĩcipias. Ioue ego optimũ aut
maximũ uellẽ si fieri posset iudices:Cõmune:ꝙ nihi-
lominus in hanc quã in contrariam partem cãæ põt
cõuenire. Cõmune ẽ quod nihilominus in aliquã cõ
trariã partẽ causæ põt cõuenire. Inter uulgare & cõe
hoc itetest. Vulgare omnium controuersiarũ est cõ/
mune in eandẽ cõtrouersia utriusq; partis itaq; com
mũe specie icludit. Vulgare uero gñale ẽ. Quare cõ

eum quem aduersarii parãt ꝑturbatũ oratiõe
uideat animo firmissimo cõtradicere paratũ:
plerunq; se potius temere assensisse : quã illũ
si ne causa cõfidere arbitrat. Si auditoris stu/
diũ defatigatio ab alienabit a causa te breuius
quã paratus fueris esse dicturũ : cõmodũ est
polliceri:nõ imitaturũ aduersariũ. Sin ãt res
dabit non inutile est:aut ab aliqua re noua:&
ridicula incipere:aut ex tẽpore : ꝗ nata sit:qđ
genus strepitũ ac clamationẽ dicimus: aut iã
parata: ꝗ uel apologũ:uel fabulã. uel aliquam
cõtineat irrisionẽ:aut si rei dignitas adimet io
candi facultatẽ aliqđ triste nouũ horribile:nõ
incõmodũ ẽ stati iniicere. nã ut sacietas cibi &
fastidiũ:aut sub amara aliꝗ re releuat:aut dul
ci mitigat:sic aius defessus audiẽdo:aut admi
ratiõe integrat : aut risu nouat Ac separatĩ ꝗ
dẽ:ꝗ de pricipio :& insinuatiõe dicẽda uidebã
tur: hęc fere sunt. Nunc quiddã breuiter cõi/
terq; de utroq; ꝓcipiendũ uidetur. Exordiũ se
tentiaꝝ & grauitatis plurimũ debet hrẽ & oia
oio ea ꝗ ꝑtinẽt ad dignitatẽ in se cõtinere ꝓpea
qđ id optiç faciẽdũ ẽ: qđ oratorẽ auditori ma
xime cõmendat. Splẽdoris & festiuitatis & cõ
cinitudinis minimũ:ꝓpea:qđ ex his suspitio ꝗ
dã apparitiõis atq; artificiosæ diligẽtiæ nascit:
ꝗ maxie orationi fidẽ oratori adimit dignitatẽ
uel auctoritatẽ uitia uero hęc sũt certissima ex
ordioꝝ ꝗ sũmopere uitare oportebit : uulgare
cõe cõmutabile. sepatũ. lõgũ. trãslatũ. cõtra ꝓ
cepta. uulgare ẽ qđ in plures cãs põt accõmo
dari: ut cõuenire uideat. Cõe ẽ qđ nihilomin9
in hac ꝗ in cõtrariã ptẽ cãæ põt cõuenire. Cõ/
mutabile est qđ ab aduersario põt leuiter mu/
tatũ ex cõtraria pte dici. lõgũ ẽ qđ pluri b9uer
bis aut sñiis ultra ꝗ satis ẽ ꝑducit. Sepatũ est
qđ non ex ipsa cã ductũ est : nec sicut aliquod
mẽbrũ annexũ orõni. trãslatũ ẽ. quod aliud ef
ficit quã genus suç cãæ postulat. ut si qs doci
lẽ faciat auditorẽ: cũ beniuolẽtiã causa deside
rat aut si pricipio utat cũ insinuationẽ res po

mune erit quod tam a nobis quam ab aduersariis dici potest. Commutabile est quod ab aduersario potest le uiter commutatum ex contraria parte dici. Commutabile est inquit quod non quidem ab aduersariis dici possit: ita ut a te probatum est. Sed commutato uerbo uel addito possit in parte contraria commutari. Lōgum ē: quod pluribus uerbis aut sentētiis ultra quam satis producitur. Meminimus in duobus esse orationem nostram: nunc in uerbis singulis: nunc in cōiūctis: quæ sententiæ dicuntur. Itaq; inquit longum est: qđ nimis aut in uerbis: aut in sententiis inuolutum est. Separatum: quod non ex ipsa causa ductum est: Nec sicut aliquod membrū annexū orationi. Separatum ē quod non est proprii negocii: neq; eius causæ q̄ deagitur: ut si homicida tibi accusandus sit: & tu adulterii facinoribus exordium sumas. Translatum ē qđ aliud conficit: quam causæ genus postulat: ut si quis docilē faciat auditorem: cum beniuolētiam causa desideret. Translatum est inquit cum ignorato genere causæ dociles paretēis aut attentos pro beniuolis faciendos nobis iudices putamus. Contra pceptum est quod nihil eorū efficit quorū causa de exordiis præcepta tradunt. Contra præceptum est inquit q nō iudicum animos non comparat sibi interdum etiam infestos facit. Quare finitis exordii præceptis nunc nobis de narratione dicēdū est. Narratio est rerum gestarum aut ut gestarum expositio: definit quid sit narratio. in definitione uero: ut sæpe iā diximus omnia quæ ad rē aperiendam pertinēt: colligi: atq; includi debent. Quare quoniā non tantū illa narrant quæ uere gesta sunt: sed etiam illa quæ non gesta sunt: sed geri poterunt. ideo ait: narratio est rerū gestarū: aut ut gestarū expositio. Gestarum rerū expositio est negociorū ciuiliū & historiarū: ut gestarū rerum expositio est comœdiarum fabularum & thematū quæ in auditorio dicunt. Ergo tria genera narrationis eē dicit. Verū q sit in causæ expositione: ut ē illud. C. quintus frater huius te. P. quinti fuit & hunc similia. Verum quoniā narratio causæ non id solum agit ut res gestas explicet. Verum etiā multa futuris præstruit quæstionibus. Animaduertamus ut Cicero utrūq; cōplexus sit: in quo ipsa causa inquit: hoc ad rerum expositionē Et omnis ratio controuersiæ continetur: hoc ad quæstiones ptinet: ergo unū narrationis genus ē: in quo ipsa causa & omnis ratio controuersiæ continetur. Aliud genus. narrationis est quod extra causam est: sed ad causam facit: ut ē illud Agonis. est quædam lilibitana liberta Veneris erycinæ. Hæc narratio extra causam est. Agitur enim qui magis debeat accusare: sed tamen ad causam facit. Locus enim introducitur: in quo se Cecilii iniuriam a Verre passum eē cōmemorat: qua se læsum accusare debere cōredit. Verum hæc narratio extra causam quattuor modis fit: aut criminationis causa: aut similitudinis: aut declinationis: aut amplificationis Criminationis causa fit ut dio quidam fuit halesinus patellus mortuus est. C. sacerdote prætore: Similitudinis causa fit: ut ē illud. Sic iste multo sceleratior & nequior: quam ille adrianus aliquando etiam fœlicior fuit. Digressio & hæc uideri potest sed non interponit narratio quæ causa ē deliberationis. Delectatiōis cā fuit non aliene ab eo negocio quo de agit ut si prata si nemora si fontes riuosq; describas & hāc ipsam descriptionē ad cām applices. Amplificatiōis cā fit ut ē illđ de Eriphila quæ uisum ornamentū adamauit Amplificat crimen Verris quod cū illa rē uisam adamauerit. Verres multa etiam non uisa concupierit: Ergo secundum genus narratiōis hoc ē q̄ digressio dicit quæ fit aut criminationis aut similitudinis aut delectationis aut amplificatiōis cā. Tertium genus narrandi est quod extra oratorem est hoc est quod ait Remotum a ciuilibus causis. Est autem poetarum uel historiographorum dat

stulat. Contra pręcepta est. quod nihil eorum efficit quorum causa de exordiis pręcepta traduntur: hoc est quod eum: qui audit: neq; beniuolum: neq; attentum: neq; docilem reddit: aut quod quo nihil profecto peius est ut contra sit faciet. Ac de exordio quidem satis dictū est. Narratio est rerum gestarum: aut ut gestatum expositio. Narrationum tria sunt genera unum genus est in quo ipsa causa: & omnis ratio controuersię continetur. Aliud in quo digressio aliqua extra causam aut criminatiōis: aut similitudinis aut delectationis: non alienę ab eo negocio: de quo agitur: aut amplificationis causa interponitur. tertium genus est remotum a ciuilibus causis: quod delectationis causa non inutili cum exercitatione dicit & scribitur. Eius partes sunt duę: quarum altera in negociis altera uero in personis maxime uersatur. Ea quę in negociorum expositione posita est tres habet partes fabulam: historiam: argumentum. Fabula est: in qua nec uerę nec uerisimiles res continentur: cuiusmodi est angues ingentes: alites iugo iuncti. Historia est res gesta ab nostra ætatis memoria remota: quod genus est: Appius indixit Carthaginensibus bellum argumentum est ficta res quæ tamen fieri potuit: huiusmod apđ terentium est. Nā si postq̄ excessit ex ephebis Sosia. Illa aūt narratio est: quę i personis uersatur: eiusmodi est: ut ea simul cū rebus ipsis psonarum sermões: & animi possit pspici hoc mō uenit ad me sępe clamans quid agis mitio cur perdas adolescentē nobis cur amat cur potat: cur his rebus sumptū suggeris: uestitui ni

tamen curſum etiam in hãc narrationem præcepta. Hæc inquit narratio remota a ciuilibus cauſis duo mem-
bra habet. Nã aut propter negocia exponenda ſumitur quod ẽ comœdiographorũ uel tragœdiographorũ
uel ꝓpter pſonas, Verſidici uero in utroq; uerſant. Nam Virgilius Aeneæ & mores & facta deſcibit. ergo
hæc narratio extra oratorẽ in duo diuidit in negocia & in pſonas. Veꝶ illa narratio quæ in negociis eſt treſ
habet partes fabulam hiſtoriã argumentũ Fabulã dicit eẽ quæ nihil ueri nec uériſimile continet & dat exem-
Fabula plũ cuiuſmodi eſt Angues ingẽtes alites iunctis iugo. Verũ hic qſtio eſt cum in definitiõe generali narratiõis
Hiſtoria dixerit Narratio eſt rerũ geſtarũ aut ut geſtarũ expoſitio cur in fabulæ definitione quæ utiq; qm̃ & ipſa narra
tio ẽ generi ſimilis eẽ debuit. Ait fabula ẽ in qua nec
ueræ nec ueriſimiles res continentur. Deinde hiſto-
ria eſt inquit quæ res ueras continet ſed a noſtra me
moria rẽotas:& dat exẽplũ; qd genus Appius indi-
Argu xit Carthaginenſibus bellum. Argumentũ eſt ficta
mẽtum res quæ tamen fieri potuit. Argumentũ eſt; quod q-
dem nõ eſt factũ; ſed fieri potuiſſe creditur ut in Te-
rentio adoleſcentis uita narrãtur. Nã his poſtquam
exceſſit ex ephebis Soſia. A negociis ergo narratio
tres ptes habet fabulã: hiſtoriã argumentũ. Fabula
nihil ueri nec ueriſimile continet hiſtoria geſta ꝓteri
torum argumentũ non ueꝶ ſed ueriſimile. Illa autẽ
narratio quæ uerſatur in perſonis exprimendis talis
eſſe inquit debet ut in narratione rerum uim pſonæ
agẽtis & aĩos oſtẽdat & dat exemplum de Terẽ. ubi
Demeæ & mitionis ſenũ perſona morũ contrario ſe
cernitur. Venit ad me ſæpe clamitans Quid agis mi
tio cur perdis adoleſcentem nobis & reliqua in his
omnibus & rigor & auſteritas pſonæ obiurgãtis oſtẽ
ditur. Verũ ne nos perturbet ꝙ in illa narratione q̃
in negociis ẽ ſæpe etiam perſona deſcribitur nã de-
ſcribitur Catelina deſcribitur Sertorius & reliqui:&
illa rurſus narratione quæ de perſonis ẽ geſta ẽt nar-
rant. Non inq̃ nos perturbẽt qa mixta ſunt ſed aĩad
uertere debemus quid propter quid dicatur. Sæpe
.n. perſona deſcribitur ut negociũ pateſcat. ſæpe ge
ſta narrãtur ut apertius qualis ſit perſona uideatur.
ſed ad præceptum narrationis illius reuertitur quæ
ipſam cauſam continet & totus cõtrouerſiæ narra-
tionem. Oportet igitur eam tres habere res ut bre
uis ut aperta: ut ꝓbabilis ſit. Oportet igitur eã tres
hr̃e uirtutes: ut breuis: ut apta ut probabilis ſit. tres
uirtutes ſunt narrationis: ut breuis ſit narratio. ut ap
ta ut ꝓbabilis. Veꝶ ut hæc tria ſemp omnia ſint: nõ unũ aliqd ex tribus. Itaq; iſtæ uirtutes narratiõis: licet &
aliis ptibus oratiõis conueniãt: narrationis tamẽ ſunt ꝓpriæ. Aliarũ ãt partiũ oratiõis uirtutes narrationi cõ-
uenire poſſunt: q̃libet rephẽſio: q̃libet cõfirmatio: q̃libet criminatio ṗt hẽre hæc tria: ſed q̃ſi aliena. Ipſa aũt q̃
habẽt narratiõi nõ cõueniũt. ut inductiões. ut rõcinatiões:& reliqua huiuſmodi q̃ fidei ſunt: non affectus. Igit
tres iſtæ uirtutes narrationi oratoriæ conuenire poſſunt:& illi narrationi: quæ extra ciuiles cauſas eſt. Nam-
q; hiſtoria & breuis eſſe debet in expoſitione & aperta & probabilis: ut Sal. ſibi oĩa in Catelina tribuit: quã bre
uiſſime potero paucis abſoluam. Cum alii hyſtoriographis ſingula tradidiſſet in libro primo hiſtoriarum dat
Catoni breuitatem: romani generis diſertiſſimus paucis abſoluit. Fãnio uero ueritatem. ſed anteq̃ dicamus
ut breuis narratio fiat: ut aperta: ut probabilis principio dicẽdum uidetur quid ſit narratio oratoria, quid agat
uel quo diſtet a reliquis partibus orationis: Oratio q̃ negocium explicat: atq; inſinuat audienti narratio dici-
tur: explicans quid geſtum ſit: aut puerum aut per ueriſimile. i. aut id quod geſtum eſt: aut per id quod geri po
tuit: quæ oratio tametſi partibus narratione plenis inclinetur in actoris cõmodum: non tamen ad pugnam
continuo eaſdem partes ducit. Negocium. n. induci inſinuatur; non pars negocii. Agitur. n. ut cauſam iudex
norit. Cauſa uero duarum partium eſt. ſed ſubtilitas exponentis aliquid ꝙ ſuæ parti proſit inſinuat. nam iu-
dex ſic ab uno audit quaſi extra partem: ſed uere is optimus patronus eſt in narrando: qui ita narrat ut & ad-
uerſarius ita narrare potuiſſe credatur. Verum talis oratio eſſe non poteſt cum crimina proponunt: qbus in
ꝓpoſitiõibus & ſi dicat illud fuit: illud cõſecutũ eſt:& cætera ſimilia; tamen narratio non eſt: quoniã hæc oĩa
ad criminationem cõtinuo ducunt. Et non id agitur in hac oratione. ut iudex ſciat cauſam. ſed ut audiat cri-
men admiſſũ. At in narratiõe: cũ cã omnis fuerit explicata: tunc crimẽ aut ab accuſatore ꝓponitur poſt nar-
rationem. quaſi intentio aut ad defenſore quaſi quæſtio ut purgetur. Sextus Roſcius occiſus eſt. Accuſator

mio indulges: nimiũ ineptus eſt: durus ẽ pręter æquũ & bonũ. Hoc in genere narrationis multa debet ineſſe feſtiuitas cõfecta ex rerũ uarietate animoꝶ diſſimilitudine grauitate: leuitate: ſpe: metu: ſuſpitiõe: deſiderio: diſſimulatione: errore: miſericordia: fortunæ: cõmutatione: inſperato icõmodo: ſubita lętitia: iucundo exitu reꝶ ueꝶ: ex his quę poſtea de elocutione ꝑcipientur: ornamenta ſumuntur. Nunc de enarratione ea quæ cauſę continent expoſitionẽ dicẽdum uidetur oportet igitur eã tres habere partes: ut breuis: ut aperta ut probabilis ſit breuis erit. ſi unde neceſſe ẽ: inde ſumatur initiũ. & ñ ab ultio repetatur. etſi cuius rei ſatis erit ſũmã dixiſſe eius ptis nõ dicentur. Nã ſępe ſatis eſt. quid factum ſit dicere. non ut enarras quemadmodum factum ſit. etſi non longius q̃ ſitu opus eſt in enarrando procedetur: & ſi nullam in rẽ aliã trãſcribitur. etſi ita dicetur. ut nõnunq̃ ex eo. quod dictũ ſit id qd dictum ñ ẽ intelligatur. & ſi nõ mõ id qd obeſt. ueꝶ etiam id quod nec obeſt. nec iuuat præteribitur. Et ſi ſemel unumquodq; dicetur: & ſi non ab eo in quo proximę deſitum erit icipietur deinceps

cit a filio. Tullius negat hinc esse criminatio potest & defensio: insinuatur iudici p narratione totum negociū ubi q̄do quomodo sextus Roscius sit occisus Hoc dicat utraq; pars necesse est huic singuli subtiliter interia/ciunt id quod patri suæ pdesse possit non pugnæ modo sed adiuncta uerisimilitudine ut ita narret quasi & ad uersarius: eodē modo narrare possit. Explicito negocio causaq; cognita incipit aduersarius dicere: q; sextum Roscium filius interemit & hæc criminatio. Si autem defensor est pponi crimen: quasi quæstionem Occidisse patrē sextus Roscius arguitur & affert argumēta q̄bus hoc possit dissoluere. Ita in dictionibus aliis cri minationes intelligunt: uel ppositiones criminū: cū oratio exponendi quodāmodo implicatā secū habet intentionē: ut occidisti aut tulisti. At ubi narratio ē post narrationem dicuntur: sed tamen in narratione significantur iudici nō aperte ab oratore dicunt. Breuis erit: si unde necesse est: inde initium sumet: & non ab ultimo repetet. Breuis erit: si unde necesse ē inde initiū sumet: nō ab ultimo repetet. Dixit supra narrationē oratoriā tres uirtutes habere debere: ut breuis sit ut apta ut pbabilis: nūc docet breuis narratio quē admodū esse possit: & breuis pro qualitate negocii.

Ac multos imitatio breuitatis decipit: ut cum se breues putāt esse longissimi sint cū dēt operā: ut res multas breuiter dicāt: non ut omnino paucas res dicāt: & nō plures q̄ necesse sit. nāplerisq; breuiter dicere uidetur: q ita dicunt Accessi ad ædes puer; uocaui: Respōdit quęsiui dominū: domi negauit esse: hęc tametsi tot res breuius non potuit dicere: tū quia satis fuerat dixisse dominū negauit eē domi: Fit rerum multitudine longus. Quare hoc quoq; in genere uitanda est breuitatis imitatio: & non minus re; nō necessariū: q̄ uerbo; multitudine si psedendū est. Aperta aūt narratio poterit esse: si ut quodq; primū gestū erit: ita primū exponetur: & rerū ac tempo; ordo seruabitur: ut ita narretur: ut gestæ res erūt: aut ut potuisse geri uidebunt. Hic erit cōsiderandū ne qd p turbate: neq; cōtorte dicat: nequā in aliā rem transeat: ne ab ultimo repetatur: ne ad extremū pcedat: ne qd qd ad rē ptineat prętereatur: & oio quę pcepta de breuitate sūt hoc quoq; in genere sunt cōseruandā. Nam sępe res parum est intellecta longitudine magis q̄ obscuritate narratiōis. Ac uerbis quoq; dilucidis utēdū ē: quo de genere dicendū ē in pceptis elocutionis. Probabilis erit narratio: si i ea uidebūt inesse ea: q̄ solēt apparere in ueritate psonarū dignitates seruabunt: si causæ facto; extabūt si fuisse facultates faciūdi uidebunt. Si temp9 idoneum: si spacii satis: si locus oportunus ad eandem rem: qua de re narrabit fuisse osten-

Breuis inquit erit si initiū sumas a rebus necessariis nō ab ultimo: ut puta: Si nobis bellū Troianum narrandū sit: debemus a raptu Helenæ incipere: nō a læda: quæ Helenam genuit: ergo pcepta dat in breuem narrationē: quæ in initio narratiōis. quæ in fine: quæ in medio seruare debeamus: atq; hoc pceptum de initio narrationis est quod ait: Breuis erit: si unde necesse inde initiū sumetur: non ab ultimo repetet. Et si cuius rei satis erit sumā dixisse, cuius partes nō dicētur: ut puta cū sufficiat dicere occidit: & non dicāus & uoluit: & potuit: & occidit. Cum harum partium summa: si occidit: & hoc dixisse sufficiat. Verū hoc pceptum de medio narrationis esse potest. Et si nō longius quā qd situ opus est in narrando pcedet: & si non longius q̄ quod situ opus ē in narratione pcedi t. i. si narres quousq; narrādū ē: nō ēt illa narrent: q̄ iā in tractatus cadūt ut puta qdā fortiter fecit: perit pmi noie ætatii dimidiū cōtradicit narrādū ē quēadmodū fortiter fecerit nō ēt quēadmodū ad ciuitatē regressus sit & quēadmodū pmiū perierit & quēadmodū ei cōtradictū sit ue; hoc pceptū de fine narationis ē: Etsi nullā i rē aliā trāsibitur. s. ut illa tm̄ narres: q̄ ad cām ptinēt: nō ēt aliqua quæ extra sunt: & q̄ ad negociū minime ptinēt etsi ita dicet: ut nōnunq̄ ex eo qd dictū sit: id qd nō sit dictū itelligat. Vt posita secū da: quæ sūt sua prima declararēt. Si dicas idē cū reuersus essem utiq; cū dicis reuersus ostēdisti: & pfectū nescio quo & puenisse postremū reuersū: & si nō modo id qd obest: ue; ē t id qd neq; obest: nec ad iuuat pteribit. Eteni q breuitati studet nō modo illa i narratiōe pterire debet: q̄ obfutura sunt: ue; ēt illa: q̄ nihil pfutura: & si semel unū qdq; dicet. i. ut nō mō illa ptereant q̄ aut obfutura sūt aut nihil pfutura: ue; ēt illa q̄ psūt: ut semel dicāt nō bis: his aut āplius. Etsi nō ab eo quo i pxio desitū erit deinceps incipiet. Præceptū oē duplex ē. nūc. n. oñdit qd faciēdū sit nūc qd nō faciendū. Ita hic Ci. i supioribus oñdit qd eēt i narratiōe faciēdū: nūc oñdit qd sit nō faciēdū etsi nō ab eo inquit: quo i pxio desitū erit: deinceps incipiet. i. ne a re illa: quā nup diximus ad aliā rē sūamus exordiū: si dicas pfectus urbe sum: & cū essem pfectus ad uillā ueni: & cū uenissem. Quare his q breuiter narraturus ē iterare nihil debet. Ac multos imitatio breuitatis decipit: ut cū se breues putēt eē lōgissimi sint. Sæpe igr: & si dictio i uerbis breuis ē: tn̄ lōga efficit: cū n̄ necessariæ res i narratiōe ponūt. Qd ut nos n̄ ptereat prio nobis dicēdū ē: quēadmodū possumus itelligere q; ubicūq; dicta sint singula uerba significāt res suas singulas: ut sedet: currit: eo uenio. Itē copulatio rōnalis uerbo; pluriorū unā rē cōtinet. Maxie āt si i narratiōe sit cū pmissa uerba tertia psona cōcludit: ut. M. Lepido cū oib9 copiis Italia pulso segnior: neq; mius grauis & multiplex cura ptes exercebat hæc tertia psona unā rē fecit oium supio;. Itaq; i orone tot res erūt: quot erūt tertiæ psoæ. ergo in hac orne; Accessi ad ædes: puerū euocaui. Rn̄dit q̄siui dn̄m dōi negauit eē. Quas cū sufficet dōi negauit eē abū

dabit rebus supfluis: qa dixit ante respōdit. Ita ergo multos imitatio breuitatis decipit. Qui cū res breuissime dicāt: tñ qa plures quā oportet dicūt: incipiūt breues non esse. Quāobrem inquit si breues eē uolumus nō solū uerba non necessaria præterire debemus: sed ēt res: Aperta aūt narratio poterit eē. Dixit quēadmodum breuis narratio esse possit. Nunc quēadmodū aperta esse possit: expōit. Illud aūt perspicere debemus: & in apertā narrationē illa dat præcepta: quæ & in breuē. Hic ēt qd in principio apertæ narrationis: qd in fine: quid in medio facere debeamus ostendit: Nunc itaq̧ totam cōplectitur narrationem cum ait apta autem narratio poterit esse: si ut quicq̧ primum gestæ erit: ita primū exponetur: scilicet ut nō peruerso narrandi ordine fiat iudicibus i cognitiōe cōfusio: & rerū ac tempoꝝ ordo seruabit᷑. s. ne id primū narres: qd᷑ postea factū ē. Quod si feceris: & in reꝝ & in tēporū ordine deliquisti. Vt ita narrent᷑: ut gestæ res erūt aut ut potuisse geri uidebūtur: hoc ē qd᷑ ait supra in definitiōe narrationis. Narratio ē rerū gestarū: aut ut gestarū expositio. i. uera & uerisimilis. Hic erit considerandum neqd pturbare: ut i pceptis breuis narratiōis primū ońdit qd faciendū esset: deinde qd nō faciēdū. ita & hic ostēdit primo qd faciēdū eēt: tū qd nō faciēdum. Cōsiderādū inqt erit ne qd pturbare dicat᷑. i. si rerū ac tēporū i narratiōe ordo i mutet᷑ deinde inquit: Ne qd cōtorte. i. cū interdū non facilis transitus ac directus ē sed obscurus. Nequā i aliā rē transeatur: ne omissis rebus ad præsens negociū ptinētibus non narrāda atq̧ aliena narremus: hoc pceptū ēt de breui narratiōe dedit: & si in nullā rē trāsibit᷑ ne ab ultio repetat᷑: ita ut supra de breui narratiōe: si unde necesse ē. inde initiū sumet᷑. nec ab ultimo repetetur. Verum hōc pceptū ēt hic de initio narratiōis ē: ne ad extremū pdeat᷑. ita ut supra de breui narratiōe: & si nō longus q̄ quod situ opus ē narrando pcedetur. Verū hoc pceptum ēt hic de fine narratiōis est ne ad extremū pdeat᷑. ne qd qd᷑ ad rem ptineat ptereat᷑. hoc uitiū mediæ narrationis ē. ita ut princip. i uitium est: si ab ultimo repetat᷑: finis autē si ad extremū pdeat᷑. Deinde cōcludit: illa inqt oīa de breui nrarratiōe pcepta ēt i aperta nobis seruāda sunt. Nā ut apta nō possit eē narratio nō itelligit᷑. i. apta nō ē lōgitudine magis q̄ obscuritate. Ergo aut apta sit narratio: & ut intelligit᷑ minime lōga. i. breuis eē debebit: Præterea inqt. ut apta hēamus narrationē: uti iqt dilucido ac de primo perito sermōe debemus. Probabilis erit narratio: si in ea uidebūtur inesse ea q̄ solēt apparere i ueritate. Secūdū ordinē diuisiōis suæ: postq̄ de breui & apta narratiōe tractauit. Nūc icipit de narratiōe pbabili disputare. Probabilis inqt erit narratio si in ea fuerint illa oīa qbus solet ueritas inueniri: nā i his septē oīs ad fidem argumētatio cōtinet᷑. Septē illa supiora: qs: qd: cui: ubi: qñ: quēadmodū: quibus adminiculis oēs artium scriptores tractauerūt & in pceptis suaꝝ artiū reliquerūt. Veꝝ Ci. reꝝ ac tēporū psonarūq̧ cōsiderās naturā: addidit illis oibus octauā opinionē: & recte. Res. n. oēs nō p se sunt: nec ex natura ualēt sed opnione. Neq̧. n. cū dicimus tunicā: p se ipsam intelligimus tunicā eē qua uestimur: sed qa nostra nobis opinione psuasum ē cū audierimus tunicā intelligimus rē eē qua uestimur. Et reliqua similiter colligere possumus. Ergo Ci. oīa dicit. Hāc uero opinionē in tribus plenā eē dicit: si id qd᷑ dicimus a nostra natura ñ abhorreat. i. ab eoꝝ natura: p qbus agimus. s. ne de pudicitia agat leno: de castitate meretrix: q̧ si fiat pbabilis narratio nō erit: deide ut id qd᷑ agimus a populi rumore non abhorreat. s. ne cōtra cōsuetudinē audientiū loquaris. Si apd᷑ romāos narres cōtra iustitiā & si apd᷑ sithas mores barbaros rephēdas. Postrēo si id qd᷑ agimus cū eorū gestisq̧ audiūt iudicaturi opiniōe cōsētiat. Itaq̧ narrationē pbabilē eē dicit: si i ea sint septē illa qs: qd: cur ubi: qñ: quemadmodum: qbus adminiculis: sed cum omnia hic posuerit. unum non posuit. i. modum quodē quēadmodū. Et recte modū inter precepta pbabilis narrationis non posuit. Non. n. in modo fides fit: sed magis auxesis criminis: & qm̄ pcepta hæc & ad coniecturam accommodanda erant. ubi factū negatur merito modus esse nō debuit: quia modus non exquiritur nisi cum factum conceditur. Cum autē in coniectura: ubi factū nega t᷑: oino esse non poterit: multo magis alibi modus non erit. Si autem in reliquis statibus fuerit auxesis facti erit non probabilis narrationis expositio. Ergo hic uideamus septem illa absque solo modo Persona: si personarum dignitates seruabuntur. Causa: si causæ factorum extabunt. Facultas: si fuisse facultates uidebuntur.

detur: si res & ad eoꝝ qui agēt naturam: & ad uulgi rumorē. & ad eorum qui audiēt opinionē accōmodabitur. Acueti quidē similis ex his rōnibus eē poterit. Illud aūt præterea cōsiderare oportebit: ne aut cū obsit narratio: aut cū nihil psit interponatur: tunc aut nō loco: aut non quēadmodum causa postulat narretur. Obest tum cum ipsius rei gestæ expositio magnam excipit offensionē: quam argumentando & causam agēdo leniter oportebit. Quod cū acciderit, membratim oportebit partes rei gestę dispargere in cām: & ad unāquāq̧ rē cōfestim rōnem accōmodare: ut uulneri præsto sit medicamentum: & odium statim defensio mitiget. Nihil pdest narratio: tunc cum aut ab aduersariis re exposita nostra nihil interest, iterū aut alio modo narrare aut ab his qui audiunt ita tenetur negocium: ut nostra nihil intersit eos alio pacto docere. Quod cum acciderit omnino narratione supersedendum ē. Nō loco dicitur cum non in ea parte orationis collocatur in qua res postulet: quo de genere agemus cum de dispositione dicemus. nam hoc ad dispositionē pertinet: non quemadmodū causa postulat narratur: cum aut id quod aduersario pdest dilucide & ornate exponit᷑: aut

Tp̃s si tp̃s idoneũ. Locus: si locus oportunus. Videamus & opinionẽ: q̃ his oĩbus quoq; a Ci. addita est. Si res & ad eoꝝ q agent naturã. & ad uulgi morẽ: & ad eoꝝ q audiũt opinionẽ accõmodabit. Si personaꝝ dignitates seruabunt: non honores: sed put q̃q; digna sit. Si tp̃s idoneũ: si spacii satis. Duo sunt tp̃a. unũ p spaciũ, i. p interuallũ. Aliud p oportunitatẽ. Spaciũ est ut unus alter: multi dies: mensis. mẽses anni. Oportunitas ẽ occasio ex hominũ actibus facta. ut bellũ. pax. ludi. seditio. hoc est ergo qd̃ ait. Si tp̃s idoneũ si spacii satis. Iã cũ ait. Si tp̃s idoneũ oñdit tp̃s esse p oportunitatẽ. Illud aũt p̃terea cõsiderare oportebit. supra docuit q̃ in narratione seruanda sint. & quẽadmodum faciẽda. nũc in ipsam narrationẽ quatuor p̃cepta dat.

quod ip̃m adiuuat obscure dr̃ & negligenter. Quare ut hoc uitium uitet̃ omnia torquenda sunt ad cõmodum suę causę cõtraria quę prę-teriri poterunt p̃tereundo: quę illius erunt leuiter attingendo sua diligẽter: & enodate narrando. Ac de narratione quidẽ satis dictũ uidetur: deinceps ad partionem transeamus. recte habita in causa partitio illustrẽ & perspicuam totã efficit orationẽ. Eius partes duę sunt quaꝝ utraq; magno pere ad aperiendam cãm & ad constituendã pertinet cõtrouersiam una pars est quę quid cum aduersariis cõueniat: & quid in controuersia relinquatur ostendit. ex qua certũ quoddã destinatur: auditori: in quo animum debeat habere occupatũ. Altera ẽ in qua rerum eaꝝ de q̃bus erimus dicturi breuiter expositio ponitur distributa ex qua confici tur: ut certas animo res teneat auditor: q̃bus dictis peroratũ fore intelligat. Nunc utroq; genere partitiõis: quẽadmodum cõueniat uti breuiter dicendũ uidetur. Quæ ptitio qd con uenit: aut quid nõ conueniat ostẽdit. Sed debet illud quod cõuenit inclinare ad suæ causæ cõmodum hoc modo. Interfectã esse matrem a filio conuenit mihi cũ aduersariis. Item a Clitemnestra interfectũ Agamẽnonem cõuenit: nã hic uterq; & id posuit: quod cõueniebat: & tamen suæ causę cõsuluit commodo. Deinde quid cõtrouersię sit ponendũ est in iudicationis expositione quę quẽadmodum inueniret̃ antedictum est: quę autem partitio reꝝ indistributarum cõtinet expositionem hæc habere debet breuitatem absolutionẽ: paucitatem.

Quæstio ẽ.n. an ubiq; narrandũ sit deinde si narrandũ. quo loco narrandũ. Postremo si ita narret̃: quẽadmodũ cã postulet: Non ubiq; narrandũ est inq̃t. Etenim cum obest narratio p̃tereunda est. & cũ nihil p̃dest p̃tereunda ẽ deinde inq̃t uidendũ est. quo loco narrandũ sit. Sæpe.n. post argumẽta narrandũ est. ut Ci. in miloniana fecit. Postremo scd̃m cãæ genus narrandũ est. ut qd̃ nõ est p̃tereundũ nõ p̃tereas qd̃ p̃tereundũ prætereas. Obest. tũc cum ipsius rei gestæ expositio magnam excipit offensionẽ. Obest inq̃t narratio. si cum apis: atq; insinuas rei gestæ qualitatẽ necesse hẽs: ibi auditorẽ reddere infessum. Quod cũ contingit nõ contexte inq̃t narrare debebis nec cãm oẽm iudicare sed singulas cãæ p̃tes p̃ponere. & his statim argumẽta supponere ut res dubia fidẽ p agentis accipiat uoluntate. Præterea inq̃t cũ nihil prodest narratio præteriri debet. Nihil autẽ prodest narratio. tum cũ ita ab aduersariis cã iudicibus exposita est ut a nobis aliter narrandũ nõ sit. deniq; iã supra diximus nõ in certũ oportuno loco poni narrationẽ. Veꝝ hoc genus p̃cepti differt in id tp̃s quo de dispositione dicturus est. non quẽadmodũ cã postulat narrat̃. Præuaricatio duobus modis fit si utilia nr̃æ cãæ cum obscuritate dicamus aut utilia aduersarioꝝ manifeste. atq; aperte p̃feramus. Veꝝ hæc tunc uitia sunt si cũ id facimus nihil nobis prodest. Sæpe.n. prodest: ut tali p̃uaricatiõe aliud qd̃ uolumus obtinere possumus. Nã ut obtineat Dauus ne chremes det filiã Panphilio apte narrat id qd̃ cõtra Pãphilũ poterat uideri illum p̃egrinam amare: & filiũ ex ea suscepisse. Nũc secundũ ordinẽ positæ narrationis ad partitiõis præcepta ueniamus. Recte habita in cã ptitio illustrẽ: & perspicuã totã efficit orõnem. Anteq̃ de p̃ceptis partitionis dicamus prius dicẽdũ uĩ qd interfit iter partitionem & diuisionẽ. Partio est totius cãæ p partes cõstitutio: diuisio ẽ reꝝ sub partitione iacentiũ. Verum hic hoc aĩaduertendũ ẽ: ut definitionẽ partitionis: nõ ab eo qd faciat collegerit. Recte igĩ habita. in cã partitio illustrẽ & p̃spicuã totã efficit orõnem. Narrationis porro definitionẽ ab eo qd sit scimus eẽ collectã. Narratio ẽ reꝝ gestaꝝ aut ut gestaꝝ expositio. Dicit itaq; ptitiõẽ duas hr̃e p̃tes: distributionẽ: & aliã q̃ oñdit qd aduersarii cõfiteant̃ & qd icõtẽtione uersẽt. Veꝝ utrunq; haꝝ partiũ duplex effectus est. Aperit cãm & cõtrouersiã cõstituit. Aliud ẽ.n. qd̃ aperit cãm: aliud qd̃ constituit controuersiam: Namq; aperitur causa in narratione: in qua etiam si intelligit̃: q̃ sit cõtrouersia: non tñ ab oratore constituir. Constituere ẽ.n. p̃ponere & dicere quid ĩ cõtrouersia sit. Ergo ĩ narratione aperit̃ cã non constituit̃ controuersia. At ĩ ptitione tãẽ aperit̃ cã: tñ sed utrũq; fiat. Nã apit utiq; cãm q aptit̃: quã q̃ alio constituit̃ controuersia: ut non modo apit q̃ i narratione. Cũ.n. dicit dicturus sum de illo apta ẽ cã partitione. hoc ẽ distributione. Itẽ in alia ptitione cũ dr̃ illud manifestũ ẽ non negat̃. Illud negat̃ utiq; aperit̃ cã: sed partione ut diximus in eo tñ & constituit̃ controuersia cũ quid in confessione si docet̃ quid in negatione. Alia aũt partitio: q̃ distributio nũcupat̃: potest aperire tñ cãm res enumerãdo: At cũ uel uerba sigunt̃: uel orõ q̃ dicat de his eẽ dicẽdũ: tũc constituit̃ controuersia. Quæstor uerres fuit legatus p̃tor urbãus

prætor sicilliensis. Hoc solū dicere aperite cām est sed partitione p distributionē. At uero illud adiungere quare hæc erit quadripartita distributio totius accusationis meæ hoc est cōstituere cōtrouersiam. Ita ut diximus ptitio species habet duas: unā quæ quid cū aduersarius cōueniat docet & qd in cōtrouersia sit. Alterā quæ distributionem habet membroꝝ in reliquā orationē. Illa supior species cum pposuerit qd conueniat ad ipsam ad se inclinat: ut pro se faciat id quod aduersarius cōfiretur. Postea uero subiungit id qd sit in cōtrouersia.

Facit hoc Cicero pro Tullio. Dicā inqt uim factā. A. P. Fabii familia. A duersarii nō negant. hic pposuit: qd aduersarii fateanē. deinde ipm pro se fecit dicēdo dā nū datū esse. M. Tullio. Cōcedis uici unā rem. item adiunxit alterā partē in qua confessionē docet. cū dicitur. Ni hominibus armatis nō negas. Vici alteram post qd in controuersia sit pponit cū dicit. dolo malo factū negas: de hoc iudiciū: est sed quoniā nō i omni negocio aduersas ius fateē illa altera adhibendi ptitio est. q̄ destributio nuncupaē: ubi totius cāæ mēbra ponunē. Veꝝ hæc mēbra aut ea sunt q̄ uere ī eodem negocio cōtinentur ut in uertinis de q̄stura: de legatione: de p̄tura urbana de prætura siciliēsi. Quā quadripartitā distributionē totius accusationis suā Tul. esse dixit. Item illa distributio de frumento quā fecit dicēdo emptū decumanū æstimatū. Aut si partitio de ipsa cā nō sumitur: ea mēbra ponit orator q̄ ipsæ ingenio inuenit & sibi ipsa dicenda cōstituit: nō ex ne pecuniis repetūdis qō sit si nomen cuiuspia deferatur. hæc duo in primis expectari oportere q̄ maxime auctorē uelint hi: q eas iniurias passi sint. & quē minime uelint hi: q eas iniurias fecisse arguanē. item pro sexto Roscio cū unum crimē sit parricidii. Ac p pterea unū negociū partitur tū Tullius nō cām: sed ōsonem dicendo in crimē audaciā & in potentiam. Criminis cōfectionē. Accusator erutius suscepit. Audaciæ partes Roscii sibi depoposcerūt Crisogonus aūt potentia pugnat. Altera est: in qua reꝝ eaꝝ: de quibus erimus dicturi breuiter expositio ponitur.

breuitas est cū nihil necessariū nullū assumiē uerbū: hęc in hoc genere: iccirco utilis est: qđ ipsis rebus & partibus causę non uerbis: neqꝫ extrancis ornamentis animus auditoris tenendus est. Absolutio est: per quā omnia: quæ incidunt in causam genere: de qbus dicendū est amplectimur. In qua partione uidēdum est: ne aut aliquod genus utile relinquatur: aut sero extra partionem id quod uitiosissimum ac turpissimum est inferatur. Paucitas in partione seruatur: si genera ipsaꝝ rerū ponunē: neque pmixte cū partibus implicanē. Nam genus est quod plures partes amplectiē ut animal pars est q̄ subest generi: ut equus sed eadem res sæpe alii genus: alii pars esse potest. Nam homo pars animalis est thebāi aut troiani genus: Hęc igitur diligentius inducitur descriptio ut a parte intellecta generali partitiōe paucitas geneꝝ in partitiōe seruari possit

Partitionis due partes sunt: una quæ quid cū aduersariis cōueniat indicat: & qd in cōtrouersia sit demōstrat Altera quæ diciē distributio: hæc eadē duplex. nā aut ea mēbra cōtinet: q̄ in causa sunt aut ea quæ ingenio fingit orator. Quibus dictis intelligat fore peroratū præcipit in ptitione cōpleta nihil amplius dicamus p̄ter cōclusionem. Quæ partitio qd conueniat: aut qd non cōueniat ōndiē. In hac partitione id quod aduersarius confiteē ad causæ nr̄æ cōmodum nos docet inclinare debere. Et dat exemplū. Si dicat accusator mrem occisam ab Oreste filio cōstat. Iam cū ait matrē a filio constat occisam. id quod aduersarius cōfiteē ad se inclinat: Consideratione. n. sanguinis nō uideē debuisse a filio matrē occidi. Deinde si dicat Orestes uel eius defensor constat a Clytemnestra Agamēnonem maritū occisum confessionē aduersarii sine dubio ad se inclinat. Cōsideratione. n. iuris occidi maritus ab uxore nō debuit. Iam qd in controuersia sit ex iudicatione colligiē. i. an recte Orestes matrē occiderit. cū illa partē occiderit Orestis: Quare accusatoris talis erit partitio. Interfectā matrem filio: cū aduersarius mihi cōuenit: cū illa occiderit Agamēnonem cōuenit: an a filio occidi debuerit: Questio est rei uero talis erit partitio. Interfectū a Clytēnestra Agamēnonem cōuenit: an a filio Clytēnestra debuerit occidi. Quæstio est q̄ aūt partio reꝝ distributaꝝ continet expositionē: hæc habere debet breuitatem absolutionē paucitatē. In oī distributione. siue quā habet orator in mēbris negocii: siue q̄ in mēbris: q ipse format & fingit dicenda seruare debet hæc tria breuitatē: absolutionē: paucitatē. Breuitas in uerbis ē absolutio in toto: paucitas in generibus. Breuitas est cū necessariū nullū assumitur uerbū: ut si sic partiamur. Dicemus de decumano frumento: deinde de empto: postremo de estimato: nūc dicemus de decumano frumēto deinde ubi maius est crimē de eo: quod solet publicis p̄ctis cōparari. Postremo ubi nihil auaritia uerris intactū reliquit: dicemus ēt de æstimato frumento Hæc itaqꝫ supflua uerborū in breuitate partitionis uitare dēmus ut animus auditoris nō uerbis: sed rebus potius occupeē. Hæc in hoc genere icciteo ē utilis: in hoc genere. i. in distributione breuitas utilis est ad aīos auditoꝝ nō uerbis: sed rebus potius occupandos. Absolutio est. per quā oīa quæ incidunt in cām genera: de quibus dicendū est amplectimur. Absolutionē tūc facimus si oīa quæ incidunt in cām partientes ponamus. Hæc q̄ incidunt oīa nunc speciebus confici possunt nūc generibus: quoniam aūt specieꝝ maior est multitudo: angustior geneꝝ uis & natura quippe cū genus multas in se species cōtineat: q facit partionē de speciebus oībus cāæ incidentibus absolutionē qdem seruat quod oīs species in partitione pponit: sed peccat: quod specieꝝ latior distributio est & in partione amplius quā quatuor ptes oīno esse nō debent. Ergo ut absolutio melius in distributiōe serueē: species illæ ad genera reseruādæ sunt: ut paucis generibus

eis generibus cum species ois complexi fuerimus absolutionem cóficiamus: quod omnia & paucitatem quod genera: quæ incidunt in causam in distributione collocamus: ne aut utile aliquod genus prætereamus: ut postea causæ quod est uitiosius inferamus. Paucitas in partitione seruatur si genera ipsa reꝝ ponuntur. Tũc inquit pauca in partitione collocamus cum quid sit genus q̃d sit species iam scimus: nec cum generibus spẽs inuplicemus. Itaq; si studere uolumus paucitati etiam genera pauca in partitione collocare debemus. Nam genus est quod plures partes amplectitur ut animal. Pars est quæ subest generi ut equus ON græci substãtiæ & accidenti genus ponunt, sed non bene: pars.n. ois generi suo similis esse debet. Substantia porro res est: quæ aliis rebus subest capax accidentiũ qualitatum. Deinde accidens est id quod in substãtia cadit. Quare q̃m illud superius ON utrũq; esse non põt: non recte substantiæ & accidẽti genus factum est. Ergo q̃m præcipimus ut spẽs generi semper similis eẽ debeat uideamus ut hic Cice. quasi uideat errasse. Non posuit hoiem respectu duplici ut ad inferiora genus sit ad superiora species huic aial præposuit ut speciem faceret id quod hõ cum id ipsum genus uellet ostendere quod homo est subiicit huic speciem romanũ thebanum. Nõne uidet esse uitiosum quod cum homo substantia sit romanus autem aut thebanus accidens. Etenim parum recta subiectio est sub eo quod substantia sit id quod est accidens collocari: nam rectum illud præceptum est in faciendis generibus & speciebus & indiuiduis rem aut substantialem in oibus esse seruandam: aut accidentalem: ut cum in genere sit: substantia & in genere: & in specie & in indiuiduo sit. Animal namq; substantia est huic cum suppono speciem substantia esse debet: suppono autem hoiem. Item cum suppono hoi Cic. substantiam pono. Sic factum est: ut in oibus substãtia seruaret pari

Nam qui ita partitur ostendam propter cupiditatem: & audaciam & auariciam aduersariorum omnia incómoda ad remp. peruenisse is non intellexit: In partitione exposito genere partem se generis admiscuisse. Nam genus est omnium nimirum libidinum cupiditas: Eius autẽ generis sine dubio pars est auaritia: hoc igitur uitandum est: ne cũ genus posueris eius secum sicuti aliquã diuisam partem: ac dissimilem ponas in eadem partitione. Quod siquidem in genus plures incident partes: id cum in prima causæ partitione erit simpliciter expositum: distribuetur eo tempore cómodissime: cũ ad ipsum uentũ erit explicãdũ in cãç dedictióe post ptitionẽ: atq; illud quoq; ptinet ad paucitatem: ne aut plura: q̃ satis ẽ demõstraturos nos eẽ dicamus. hoc mõ.

rõne: si id quod est accidens fuerit etiam species accidẽs debeo collocare. Pariter & indiuiduum ut genus ponam colorem. Accidit.n. color corpori huic cum suppono speciem: album: uel nigrum intelligo: & hoc quoq; accidens esse. Eritq; etiam similis ratio: cum sub albo pono hoc album quod est indiuiduum. Indiuiduum est quod oculis: digitoq; monstrat: ergo & album & color accidentia cuncta sunt corporis.s. Quãobrem romãus & thebanus accidentia sunt. Accidũt.n. substãtiæ cuilibet: aut hoi aut æquo Cic. uero hominem ponit.i. substanciam: & recte facit huic genus dando animal: namq; animal substantia est. Non recte aũt cum hominis speciem supponeret thebanum: & troianum supponit: quoniam hæc ut diximus accidentia sunt: sed hoc frustra in quæstionem uenit: licet.n. id quod accidens est poni in substantiam cum eo ipso sibi copulato: cui supponit: utputa homo ut diximus animalis species est hoís: uero spẽs est thebanus q̃d est accidẽs hic non thebanum solum audire debeo: sed hominem thebanum: ut simul cum thebano: & hominem audiendo faciam id quod est accidens substantiale. Quare Cice. recte hominem animalis speciem posuit: & genus thebanum aut Troiani hominis.s. Itaq; inquit: ideo diligentius genera & species generum definire uolumus ut intellectis aperte generibus quo breuior sit partio etiam genera pauca in partitione eadem collocemus. Nam qui ita parit ostendam propter cupiditatem & audaciam & auaritiam aduersariorum omnia incómoda ad remp. peruenisse. In partitione quæ dicitur distributio tria semper dicit esse seruanda: breuitatem: absolutionem paucitatem. Breuitas in uerbis est. Absolutio ut omnia genera quæ in causam incidunt in partitione ponamus. Paucias: ut sola rerum genera quæ partium genera sunt absq; partibus suis in partitióe ponamus: & quæ genera partes aliorum generum esse non possunt. Nunc itaq; de paucitate tractatus est: & dat exemplum uitiosæ distributionis .i. in qua genus & pars eius simul posita sunt. Nam qui ita inquit patitur. Ostendam propter cupiditatem & audaciam aduersariorum is inquit errauit. Etenim paucitatem seruare nesciuit siquidem non sola rerum genera posuit: sed genus & partem generis. Cupiditas enim genus est: pars cupiditatis auaritia: ergo in superioribus quod faciendum esset ostendit nunc quid non faciendum: & hæc fere bipartita præceptorum omnium disciplina est. Hoc igitur uitandum est ne cum genus posueris eius speciem sicuti aliquam diuersam ac dissimilem partem ponas in eadem partitione. Hoc igitur uitandum est: ut sciamus nunc illud præcipi: quod faciendum non sit: quod si in genus plures incident partes: id quod cum in prima partitione causæ erit simpliciter expositum. Genera inquit ipsa rerum in partitione ponenda sunt sed si cui generi partes suas fuerit necesse supponi. Postquã inquit partitionem cœpimus exequi: & ad id genus uenerimus: tunc nos partes eius cõuenit explicare. In partitione tñ partes in genere iungere nõ debemus. In tractatibus. Quæstionum debemus de gñis partibus disputare: Atq; illud quoq; ptinet ad paucitatem: q̃m de paucitate tractatus est: atq; illud quoq; ptinet ad paucitatẽ inq̃t: ne plura q̃ satis non demõstraturos eẽ dicamus hoc mõ inq̃t.

Ostendam aduersarios qđ arguimus: & uoluisse & potuisse & fecisse cũ in tertio cũcta sint. Deinde inqt cum simplex qddam in cõtrouersia sit: nos tñ distributõe utamur. Ac sunt alia quoq̃ p̃cepta partitionum q̃ ad hũc usum oratorium tantope ptineant. Ostendit partitionũ multa eẽ alia p̃cepta: sed tñ quæ ad phiam: non q̃ ad rhetoricam ptineant. Ad phiam inqt de q̃ hæc ipsa p̃cepta trãstulimus: idẽ inqt qa nihil horum in reliquis artibus iuenimus: Ostẽdit hæc de ptitione p̃cepta latinos nunq̃ habuisse i artibus suis se primũ trãstulisse de græcis atq̃ his de ptitione p̃ceptis in oĩ dictiõe me opor. Ad extremũ hoc dat in ptitione p̃ceptum: ut qđ primũ in ptitione ponimus ad primũ aggrediamur & explicemus qđ scđm põimus ut scđo aggrediamur loco ꝙ tertiũ. tertio postremo finitis p ordinem suum ptibus dictionẽ oẽm extremis epilogis cõcludamus.

C Onfirmatio est p quã argumentando nostræ cãæ fidẽ & auctoritatẽ & firmamẽtũ adiũgit oro: definitio cõfirmationis nõ p id qđ ẽ: sed p id qđ facit. Et ꝙ ait nr̃æ cãæ cõe p̃ceptum est tã defensoris q̃ accusatoris. Vterq̃ .n. utroq̃ sp utit. i. & confirmatione & rephensione. scire aũt debemus exordiũ: narrationẽ: ptitionem & cõclusionem: in oibus cãæ gñibus: uel cõstitutiõibus gñali disciplina eadẽ p̃cepta retinere. Confirmationem uero & rephẽsionẽ p singula causaꝝ gña uel singulas constitutiones diuersa & ppria sp hr̃e p̃cepta. Nũc itaq̃ iuxta ordinẽ ptiũ post ptitionẽ tractat de cõfirmatiõe. Et qm̃ ut supra diximus in singulis cãrũ gñibus: uel cõstitutionibus diuersa & ppria hẽt p̃cepta: qa mora est ut p singulas cõfirmationis spẽs p̃cepta dicãtur gñaliter & cõfuse præcipit qbus de locis argumẽtandi rõnibus tractatis in oĩ cãrum genere: uel in oibus simul cõstitutiõibus cõfirmatio effici possit. Et hoc in prio libro agit. i. ut oẽ genus: formamq̃ cãrũ: q̃dam cõitas argumẽtationũ uel ut silua ponat. Secũdus aũt liber hoc cõtinet: ut in singulis cãrum gñibus ac formis ppria & certa diuersa: & p̃cepta separent de prio libro cũctis argumẽtandi rõnibus tractis p quã argumentãdo. Hoc .n. pprium est cõfirmationis. Aliogn & narratio fidẽ facit: sed nõ argumẽtando fidẽ & auctoritatẽ & firmamentũ. Fides ẽ argumẽtũ: quo crimẽ pbamus. i. fidẽ crimini faciamus auctoritas est argumẽtũ uerius: atq̃ honestius & cui q̃si necesse hẽat credi. Firmamẽtũ est crebettima argumẽtatio. Oẽs res argumẽtando cõfirmant: aut ex eo ꝙ psonis: aut ex eo ꝙ negociis est attributũ. Oĩs res argumẽtando cõfirmat: sed q̃ in est: q̃ cã dicit: cuius cãæ ista definitio est. Iis cum certa psona. Hæc qdem ois res ex illis septẽ locis argumẽta cõtrahit qs: qd: cur: ubi: qñ: quẽadmodum qbus adminiculis. Verũ ex his duo pria oẽm uim argumẽtatiõis cõtinent quiq̃ reliq̃ scđo subiacẽt: itaq̃ duo hæc pria qs & qd aptioribus noĩbus Ci. & ad opus uiciniorib9 nũcupat. i. psonam & dictũ factũ ne qđ negociũ est. Itaq̃ oĩs res cõfirmat: aut ex attributis psonæ argumentis sumptis: aut ex attributis negocio. Personis aũt attributa sunt undecim nomẽ natura uictus forma hitus affectio: studiũ consilia: facta: casus: orones. Itaq̃ si hæc oĩa attributa psonæ sunt: q̃ sit ipsa psona uideamus. Nomẽ esse nõ põt: qa primũ attributum psonæ est. Hõ esse nõ põt: qa naturæ psonæ attributũ est: & natura mortaliũ in duo diuidit: in hoĩes & in feras. Quæ est ergo psona. Illa. f. q̃ in pnoĩbus finitis est: ut ego: tu: ille: hic: hæc: hoc. Itaq̃ & psona nulla argumẽtatio põt sumi: cũ .n. dixero: hic ꝙ argumẽtũ feci: Ex attributis aũt psonæ sumit ois argumẽtatio breuiter uel

Ostẽdam aduersarios id qđ arguimus & potuisse facere: & uoluisse & fecisse: nam fecisse satis est ostendere aut cum in cã partitio nulla sit: & cum quiddam simplex agatur tñ utant distributiõe: idq; perrato poterit accidere. Ac sunt alia quoq; præcepta partitionum quę ad hunc usum oratorium non tantopere pertineant quę uersant in philosophia ex quibus hęc ipsa transtulimus: quæ conuenire uidebãtur: quorum nihil in cęteris artibus inueniebam9 atq; his de partitiõe pręceptis in omni dictione meminisse oportebit ut & prima quæq; ps ut exposita est in partitione sic ordine transigatur: & omnibus explicatis peroratũ sit hoc modo: ut ne quid posterius pręter conclusionem inferatur. Partitur aũt apud Terẽ. breuiter & cõmode senex in andria: quę cognoscere libertum uęlit eo pacto uitam nati & consiliũ meum cognosces & qd facere in hac re: te uelim. Itaq; quẽadmodum in partitiõe exposuit ita narrat primum nati uitam hoc modo: nã is postquã excessit ex ephebis sosia liberius uiuendi fuit ptãs: deinde suum consiliũ & nunc id opando: deinde quid sosiã uelit facere id qđ extremũ posuit in partitione postremum dicit nunc tuum est officium quẽadmodum igitur hic & ad primã partem q̃ accessit & oibus absolutis finẽ dicendi fecit sic nobis placet & ad singulas partes accedere: & oibus absolutis perorare: nunc de confirmatione deinceps ita ut ordo ipse postulat præcipiẽdum uidetur.

De Confirmatione.

C Onfirmatio est: p quã argumentando nr̃æ causę fidẽ & auctoritatẽ & firmamẽtũ adiũgit oro. Huius ptis certa sunt præcepta q̃ in singula cãꝝ genera diuident: uerũtamen nõ incõmodũ uĩ quãdã siluã atq; materiã uniuersã añ pmixtã: & cõfusam expõere oĩum argumẽ

ter uel sub distributa:p q̄ se apit:& qbus implet ipsa psona attributis suis. Igit psonarum oium uis pbat. Nomen est qd unicuiq psonae tribuit quo suo quaeq pprio & certo uocabulo appellat: anteq̄ ad hoc nomen: qd definiēdū ē ueniamus prius de significātia nois dicamus. Nomē hoc: qd sonat nomē q̄ttuor significātias hēt: Vna talis ē q̄ inest appellatōi rerum oium. Verba aūt nfa oia rerum noia sunt: ut sallo: curro. Vtiq: his oibus noibus res significant. Vñ multi illū sapientissimū: ac beatissimū esse dixerūt q rebus noia iposuit. Certe ut sciamus oēs ptes orōnis. i. oē qd loqmur noia esse rerum: cū de Sybillae rītis ageret. In rītis aūt oio octo ptes orōnis fuerit necesse esse: qd ait Vir. Foliisq noras & noia mādat. Ergo haec una significātia nois est: q̄ in oium uerborum appellatiōe est. Alia nois significātia talis est: q̄ unā ptē orōnis ex octo ptibus orōnis uidemus esse signatam ut nomē: pnomē: uerbū. Tertia nois pprii: ut hoīs ut deorum. Quarta aūt haec q̄dripartita est: q̄ una quaeq psona sine alterius cōione signatur. Et ut sciamus unā de q̄ttuor hāc eē significationē nois: sic pposuit ut ondēderet qd nomē esset definiturus. Nomē ē inqt: qd unicuiq psonae: quo quaeq suo pprio & certo uocabulo appellat. Ergo ut pprium psonae hoc nomē & certū sit: p q̄ttuor tēdit: pnomē: nomē: cognomen: agnomē: pnomē porro iterdū una: iterdū duabus: interdū tribus lrīs: cōtinet ut. C. Gaius. GN. genus ut sextus fuit q. nonnulla apud maiores nfos pnoīs rōnā & gnrū iō dixerūt q gnto fortassis loco natus eēt & Luciū iō: q fortasse esse initio lucis exortus Verum qm̄ haec apd nos rō nihil ualet. Argumētū de pnoīe nō q̄rimus. Cognomē porro maiorum ē tractū ex familia uel sanguine: ut Tullius Cornelius ex cornelius: nomē aūt pprium psonae est: ut Cice. ut Scipio. Iā agnomē extrīsecus uenit. euenit tribus mōis: aut ex aīo: aut ex corpe: aut ex forma. Ex aīo sicut supbus & pius ex corpe sicut Crassus & pulcher. Ex fortūa sicut aphricāus & creticus. Quattuor his itaq ptibus psonae pprium: & certū nomē includit. Praenoīe: noīe: cognoīe: agnomie: ut publius pnomē: nomē: Scipio. Cornelius cognomē: aphricāus agnomē. Argumētū āt si necesse fuerit i tribus q̄remus: in noīe: cognoīe: agnomie.

tatio nū. Post aūt tradere queādmodū unūqd q; cāae genus hinc oībus argumētandi rōnib9 tractatis cōfirmari oporteat oēs res: argumentando cōfirmātur: aut ex eo qd psonis: aut ex eo qd negociis attributū est: ac psonis has tres attributas putamus nomē: naturā: uictū: formā: habitum: affectionē: studia: consilia: fcā: casus: orationes. Nomē est qd unicuiq psonę attribuit: quo suo quoq proprio & certo uocabulo appellat ipsam naturam diffiniri difficile est. Partes aūt eius enumerare eas quarum indigemus: ad hanc pceptionē facilius ē: hę aūt diuino partiū: partim mortali in genere uersant: Mortaliū aūt pars in hoium: ps i bestiarū gñe numerat: atq hoium genus in sexu cōsiderat: uirile an muliebre sit: & in natiōe: patria: cognatiōe: aetate: Natiōe graecus: an barbarus. Pria athēiēsis: an lacedaemōius. Cognatiōe: qbus maioribus: qb9 cōsanguineis. Aetate puer: an adolescēs. Natu grādior: an senex

Praenomen qd

Iraq definitiōis istius haec ē ppositio. Nomē est cuiq psonae: deide hinc incipit definitio: quo quaeq suo. i. uocabulo sed q suū est pōt eē cōe cū fratribus: cū ppinqs: ut Tul. Multi. n. itaq Tulli: qa nomen ex sanguine est: deinde addit pprio. Rursus & uocabulū pprium pōt esse cōe: ut Cice. pprium uocabulū: sed tñ multi possunt eē Cicerones. Itaq addidit certū. s. qd ex oibus quattuor cōstat: quo unius cuiusq psonae uerum & nō nisi eius possit nomē intelligi: & recte certū nomē: interdū enim ex libidine & quadā obtrectatione nomē imponit ut illud in Salu. Tyrānūq & Cynnā appellātes. Itaq hmōi nomen certū esse nō pōt. Quotienscūq aūt specialiter aliqd uolumus includere his tribus includimus suo pprio certo: ut Tullius. Suis cū certis ppriisq criminibus accusabo. Naturam ipsam definire difficile est. Partes aūt eius enumerare eas quarum indigemus ad hanc pceptionē facilius est: haec est rō ut difficilis sit naturae diffinitio: Etenim apud sapiētes cōtentio ē: qd prius deus: an natura. Si natura prior est: ergo deus natus est: atq deus nasci nō potuit. Rursus si deus prior ē: nata est natura: qd si nasci potuit natura icipit nō eē natura. Itaq naturae difficilis definitio est. Difficilis definitio naturae scd̄m Platonē: uel alios sapiētes inqt. Aliogn oñdit posse definiri: deniq sapiētes qdam sic definire naturā. Natura est ignis artifex quadā uia uadēs in res sensibiles pcreādas: etenim manifestū est oia pricipe igne generari Plato aūt sic definiuit. Natura est dei uolūtas: & inter caeteras: haec magis pbanda definitio. Nam si deus & natura ita sunt: ut ex his alterum prius nō sit necesse est aūt ex primo nasci: qd secundū est deide si qd nascit: nec deus est nec natura. Recte naturam dei dixit esse uoluntatē. Deus enim semp uoluerit & uelit necesse est. Itaq qm̄ nasci natura nō potuit: sed dei uolūtas est ut deus nasci nō potuit nec natura. Illud aūt scire debemus naturā illud esse quod mundū ultra mundū naturā nō esse sed deū. Voluntatem aūt dei qua mundus est eandē esse naturam. Itaq hic Cice. naturae principalē definitionem dimisit duxit aūt esse difficilē. Partes āt eius enumerat sed quarum inqt indigemus. Natura animalis in aialis. diuina mortalis hominū bestiarū animi corporis. Extrinsecus itaq partē illam naturae relinqt quae aialia generat neq. n. eius indiget q theoricam scribit illius aūt naturae partes exequit quae motu suo in rebus agit aliqd. i. quae uiuit. Per enim ille qui theoricam scribit pceptis suis psonam debet includere. Personā aūt homo. Huius itaq naturae indigemus in qua homo. Haec igit natura quae motu suo in rebus aliqd agit principaliter in duo scindit in diuinā naturam & imortalē. Ac diuina quidem natura ad rhetoricam non ptinet & ideo hanc omisit: sciri tñ debet qa loco argumenti sae

Natura Quid

pe rerū diuinaꝶ inducit disputatio:ut illud est q̄ res faciat ut uigeamus q̄ ut occidamus sed hoc ad rhetoricā
nō tñ ex rhetorica descēdit. Itaq̧ cōferret se ad mortalē naturā. Rursusq̧ hāc i duo diuidit i hoies & i bestias.
Oē qđ extra hoiem uiuit cū aīa & corpe bestias noīauit. Remoueamus itaq̧ & naturā illā mortalē q̄ bestiaꝶ
ē hācq̧ solū īspiciamus i q̄ hoies sūt & de eadē natura certa circā psonā iuēta dupliciter argumēta capiamus.
Etenī ea q̄ i hois sūt natura:nūc tm̄ naturæ sūt:nūc ita naturæ:ut & idustriæ uel artis eē credāt. Tripliciter āt
debemus i hoie īspicere:atq̧ explorare naturā:q̄ sit natura aī:q̄ corpis:q̄ extrisecus. Veꝶ q̄ in hoie extrinsecus
sūt ea tm̄ naturæ sūt:q̄ aūt in hoie aī uel corpis sunt:
ea & naturæ pñt eē & disciplinæ. Itaq̧ primū uidea/
mus q̄ natura i hoie sit. Extrisecus.ut sexus: Sexus.n.
tm̄ naturæ ē:nec ex disciplina pōt aliqñ cōrigere:ita
& natio & pria & cognatio:& ætas tm̄ naturæ sunt.
Natio ē inqt ut cōsideres utrū græcus sit: an barba/
rus:hoc secundū ipoꝶ græcoꝶ sniam: q absq̧ se ceteros
quos barbaros appellabāt. Pria ē inqt ut cōsideres
atheniēsis an lacedæmōius:aglēsis an mediolanensis
sit. Cognatio ē igt ut cōsideres qbus maioribus oriū
dus sit:uñ sanguinē ducat:sitq̧ hic optimū:ut illud ē
in Vir. Bellū ne iferre paratis laomedōtiadæ:sed &
hoc argumētū q̄si ex noie fieri uī:q̧ ait laomedōtia
dæ:cū hic ex natura colligēda nobis isinuat argumē
ta. Hoc itaq̧ iterest:q̧ i noie ex sono ipo nois colliga
mus argumētū:ut ex uerre q̧ euertat puinciā. In na
tura āt:nō ex nois sono:sed ex eius actu:uel moribus
cuius nomē est colligimus argumētū. etenī cū dici/
mus lamedōtiadæ i sono nois nihil ē:in actu aūt lao/
medōtis pfide positū ē argumētū. Aetatē āt inqt īspi
cere dēmus utrū puer sit an grādior:an senex ut cui.
cū q̧ ærari crimē:q̧ agit aut cōuenire:aut nō cōueni
re doceamus. Hæc de is q̄ extrisecus sūt:q̄ tm̄ natu
ræ sūt. Nūc uenit ad ea q̄ corpis & aī sūt:& q̄ tā na/
turæ q̄ disciplinæ eē possint. Etenī iterdū p se multū ualet natura. Interdū tenuis:& ifirma ē: disciplina.u. uel
usu sæpe mutat. Enūerat itaq̧:q̄ ista sint ueluti cōia ut cōsideremus:utrū alicuius ualēs:an ibecillis sit:lōgus:an
breuis:formosus:an deformis:uelox:an tardus. Hæc oīa corpis sūt q̄ facile uidemus sæpe hoibus:ex natura sæ
pe ex arte cōtingere:deiñ igt dēmus īspicere mēor:an obliuiosus sit. Comis. Officiosus. Prudēs. Patiēs:an cō/
tra. Hæc rursus oīa aī sūt:q̄ siliter uidemus tā ex natura nobis q̄ ex arte puenit. Veꝶ cūcta ista igt q̄ aiæ & cor
poris sūt q̄q̄ sæpe ex disciplina:uel arte cōrigāt:tñ q̄lia:uel q̄ta sit nōnisi i sola natura cōsiderare dēmus. ea āt
q̄ idustria cōparāt i hitu rectius cōsiderabimus. In uictu cōsiderare oportet apud quos:& quo moꝛ:& cuius arbi
tratu sit educatus:uictus hois ē oē illud tps a pueritia usq̧ ad id qđ agit:uel quo de agit. Itaq̧ cōsideraꝛ dēmus
nō apud quos natus sit q̧ naturæ ē:sed apud quos educatus sit:uñ icipit uictus apđ quos igt. Interest.n.īspiceꝛ
illoꝶ uitā apđ quos educatus sit. ex his.n. uiuēdi potuit cape disciplinā:sed qa hoies iterdū nō ut uolūt educāt
aliq̄ necessitate cōpulsi qppe & seueriores sæpe dissolutius & dissolutiores sæpe seuerius educāt. recte q̄rendū
dicit ñ solū apđ quos educatus sit:sed ēt quo more educatus sit. Deiñ igt īspicere dēmus ad cuius arbitriū sit
educatus. i. pris:patrui:cognati:an alienioris. Aīaduertāus itaq̧ ut uictus a primis āis usq̧ ad ætates alias pēdat:
ut dixit prio q̄rēdū queadmodū sit educatus:hoc queadmodū i tria diuisit. Apud quos:quo more:cuius
arbitratu. Deiñ educatus puer solet ad discēdas lrās sortiri:easdēq̧ liberales. Itaq̧ q liberales lrās discit dupli/
ces hēe dēt magrōs:q faciūt uiꝶ bonū:& q faciāt ediscēdi pitū:& his duobꝫ plenū oratorē. Recte ergo ēt hoc
q̄rēdū quos hūit artiū liberaliū magrōs:quos uiuēdi pceptores. Itaq̧ ñ utrū hūerit magrōs utrū uiuēdi pcepto
res:sed quos hūit q̄rēdū. Deīde ēt hic aīaduertēdus ordo ē postq̄ lrās qs didicerit:& certā uiuendi accepit di/
sciplinā:tūc necesse ē ut hēe icipiat aicos:sed q̄rēdū est q̄libus aicis utat. Amicus.n. mihi esse nō pōt nisi filius
mei. Deiñ quo negocio: q̄stu:& artificio sit occupatus q̄rēdū. Necesse ē.n. ut i uita nr̄a aliqd agamus:quo nos
occupemur & hic actus i uita aliqd agentiū triplex ē. Nā aut negociū ē:ut mercatura:aut militia ; aut agricul
tura & cætera:aut q̄stus ē ut pco:ut parasitus:ut sēicus:aut silia:aut artificiū ut arrē. s. aliq̄ plene cognitā. Aut
exerceas:aut tradas:ut orator:ut rhetor & alia hmōi. Aliqn scire aliqd pfecte & exercere nolle:hitus ē. Dei
de aliqd ñ plene scit:neq̧ id qđcūq̧ exerceꝛ affectio ē. Veꝶ uniuscuiusq̧ rei & hitus & affectus si exerceat & in
actu sit uictus est. Aīaduertēdū igr ēt quō rē familiarē admistret:q̄ cōsuetudie dōestica sit. Ex rebus.n. priua
tis & dōesticis queadmodū qs reip. uiuat facile possumus agnoscere. In fortūa q̄rit seruus sit:an liber. Hoc q̄si
naturæ magis esse uī:ut seruus qs an liber sit. Serui.n. sæpe nascūt. Sed ut taceāus ut mīti sæpe ex fortūa ſui
sint ēt illos q nascūt ex fortūa ſuos eē māifestū ē. Etenī ex captiuis primū ſui sci sūt. Captiuitas bello:i bello ñ
nisi icerta fortūa. Itaq̧ ſuū eē fortūa. Hoc ēt i fortūa cōsiderādū pecūiosus sit:an tenuis:priuatus:an cū prā
te. Sed qa ñ uno mō capimus prātē recte addidit si cū prāte iure an iniuria. Hoc ēt fortūæ ē:ut uideamus ut sit
fœlix

Præterea cōmoda: & icōmoda considerant a
natura data aīo aut corpori hoc mō:ualēs:an
ibecillis:lōgus: an breuis:formosus : an defor
mis:uelox:an tardus sit:acutus: an hebetior:
memor:an obliuiosus:cōis:officiosꝰ: prudēs:
patiēs:an cōtra: & oīa q̄ a natura dant aīo &
corpi i natura cōsiderāda sunt. Nā q̄ idustriæ
cōparant ad hitū ptinēt: de quo posterius di
cēdū ē. In uictu:cōsideraꝛ oportet:apđ quos:
& quo more & cuius arbitratu sit educatus:
quos habuerit artiū liberalium magrōs:quos
uiuēdi pceptores:qbus amicis utat :quo i ne/
gocio:q̄stu:artificio sit occupatꝰ:quō rē fami
liarē admistrat:q̄ cōsuetudie domestica sit. In
fortūa:q̄rit seruus:an liber:pecuniosus:an te
nuis:priuatꝰ:an cū prāte:si cū prāte iure: an
iniuria: fœlix an clarus:an cōtra : q̄les liberos

fœlix clarus tan cōtra sit. Cōsiderare ēt debemus nō utrū liberos hēat: q̄ naturæ ē: sed q̄les liberos hēat: ut est illud i Vir. uade ait o fœlix nati pietate nō nato fœlix sed nati pietate: itaq̄ i eo fortunā ispexit. Quippe uade ait o fœlix ingt: facit. n. fortūa fœlicē: q̄d si igt cuius uictus q̄rit mortuus erit nō de morte: sed de mortis eius genere q̄rit. Aliogn mors naturæ ē. Habitū āt hūc appellāus aī. Habitus ingt iste ē alicuius rei siue i aīo: siue in corpore a natura cœpta: sed usu corroborata & plena pfectio. Scire. n. plene aliq̄d hitus est: iā si id uolueris exercere uictus est. Videāus itaq̄ hitu q̄lē esse dicat. Aut uirtutis ingt hic habitus aī. Virtus aūt q̄druplex Habitus

habeat. At si de non uiuo q̄ritur: ēt quali morte sit affectus erit cōsiderandū. Hitū āt appellamus aī: aut corpis cōstātē & absolutā aliq̄ in re pfectionē: aut uirtutis: aut artis alicuius pceptionē: aut q̄uis sciētiā. Et item corpis aliquā cōmoditatē nō natura datā sed studio & idustria partā. Affectio ē aī: aut corpis ex tpe aliq̄ de cā commutatio: ut lætitia: cupiditas: metus: molestia: modus: debilitas: & alia q̄ in eodē genere rpiunt. Studiū ē āt aī assidua & uehemēs ad reliq̄ rē applicatā magna cū uolūtate occupatio: ut philosophiæ: poetriæ: geometriæ: lrarū. Cōsiliū est aliq̄d faciēdi: aut nō faciendi uera ratio excogitata. Facta autē casus & orationes tribus ex tēporibus cōsiderabūt q̄d fecerit: aut q̄d sibi acciderit: aut q̄d dixerit: aut quid faciat: q̄d ipi accidat: q̄d dicat: aut q̄d facturus sit: q̄d ipsi causa sit: quia sit

iusticia: tēperātia: fortitudo: prudētia: Sed tūc hitus si uirtutē ita teneamus acceptā ut nūq̄ a semel cōparata recedāus. Nā si freq̄nter sua cuiq̄ reddamus & aliq̄n rapiamus iā iusticiæ habitū p intēperātiā nō tenemus similiter & circa aliq̄s uirtutes. Ita. n. est habitus definitus. Habitū appellamus aī aut corporis cōstantē & absolutā aliq̄ i re pfectionē. Absoluta est ut plena sit cōstās ut sp eadē sit: neq̄ aliq̄n a se recedat & tūc ē uere hitus. Deide aut artis ingt alicuius pceptionē: utputa ergo rhetoricā plene q̄dē noui: sed exercere nolo. Itaq̄ licet nō exerceā i eo tn̄ q̄d rhetoricā plene noui: hēo oratoris hitū ita & i cæteris artibꝰ plēa pceptio hitus ē: aut q̄uis sciētiā. Ars. Scientia. Actus. Artis. Nō artis iter scientiā & artem hoc iterest. Ars q̄dē duplex ē: una i sciētia: alia i actu: Veꝝ sciētia rursus duplex ē. Est sciētia artis. Est non artis. Neq̄. n. aurū gemmas pbare artis est aut scire quot milia hominū i illo sint populo: q̄to spacio hæc urbs ab illa distet: Hæc itaq̄ sciētia ē: sed n̄ artis. Sed qm̄ & artis ē q̄libet ingt sciētia si plena i nobis fuerit hitus nūcupat. Sed hucusq̄ de habitu aī. Deinde ingt & corporis aliq̄ cōmoditas studio & idustria cōparata habitus dr: ut si corpus palestra roboremus siue locitatē nobis exercēdi studio cōparemus. Verū & animi & corporis hitū Ci. in bonis collocauit. Quippe hitū dixit eē uirtutē aut artis pceptionē deide aliq̄ corporis cōmoditatē. Ita & Aristotiles habitū oēm i bonis posuit cū scd̄m definitionē possit: & in malis habitus eē. Nā si demus sp operā ut nihil itelligamus studio stulti sumus erit hic hitus idustria cōparatus. Et rursus si exercitiū corpis deuitēus studio imbecilli sumus: erit æq̄ hic hitus corpis idustria cōparatus. Sed nescio q̄uo recte hitus maloꝝ nō ē positus neq̄ a Ci. neq̄ ab Aristotele. Nā si hoc ipm nomē aspiciamus & eius sonū uideamus hitū dictū eē ab eo q̄d hre uoluerimus. Natura āt nrā talis est: ut nūq̄ mala uelimus: malorū ergo esse hitus nō ur: est tn̄. Nā & catelina hitus malus fuit. i. malitiā idustria sibi cōparauit. Affectio est aī: aut corporis ex tpe aliq̄ de cā cōmutatio: ut lætitia: cupiditas: metus: molestia: morbus: debilitas: & talia: q̄ genere in eodē tepiunt. Habitū eē diximus: siue i aīo: siue in corpe alicuius rei pfectionē. At cōtra: siue aīo: siue in corpe alicuius rei: ichoatio affectio est: q̄ subito aliq̄ rōe nascit: mox recessura: ut si q̄d nobis boni nūcie: & læti eē incipiamus: si q̄d uideāus & id ipm cōcupiscamus: uel aliq̄d timere icipiamus: si moleste fecit. Istæ oēs aī sūt affectiones deide corpis si subito in morbū icidamus: si aliq̄d i nobis debilitet: sed ad tps post āt sanet. Hæc itaq̄ erūt affectiōes corpis & reliq̄ ei similes. Studiū āt est aī assidua & uehemēs. Studiū ē ingt ad aliquā rē assidua & uehemēs aī cū magna uolūtate occupatio. Aliogn assidua & uehemēs eē nō pt si i ipo ope habuerit uoluntatē. Et dat res nō q̄ studiū sint: sed quaꝝ studiū sit: ut philæ ingt nō phia: aut poeticæ: aut geometricæ lrarū nō poetica & geometrica lræ. Itaq̄ si liq̄d uehemēter: & cū magna uolūtate uolumus studiū est. Deide si id q̄ uolumus aliq̄ ex pte cōsequimur: affectio est. Sin āt q̄d plenū & pfectū est tenemus hitus ē. Quod si hoc ipm plenū uel semiplenū agēdo exercere uoluerimus erit uictus. Ita unū q̄litate diuersa i multa attributa cōuertitur.

Quadruplex uirtus

Quid inter scientiā & artem

Vnde habitus

Affectio

Studiū

Cōsiliū est aliq̄d faciēdi: aut nō faciendi uere cogitata rō. Quo sp sūt uū dubitamus: & uū cōsiliū est. Aut. n. ut faciamus aliq̄d q̄rimus. Aut ut nō faciāus. Ita & leges q̄ cōsilio scribunt duo sp hæc cōtinēt. Aut fieri iubēt: aut fieri phibēt. Sed q̄a cū de re aliq̄ dubitāus incerta: q̄dā rō i ancipiti cognatione uersat. Postq̄ idipm statueris erit cogitata rō: & iō excogitata: q̄a fuerat iam ante cogitata rō. Quid cōsiliū est. Facta aūt: & casus & orōnes tribus ex tpibus cōsiderabunt: ex his quoq̄ nō minima colligimus argumēta: ut de factis psonæ argumēta capiamus: de dictis de his q̄ ei acciderūt: ut dānū: ut morbus: ut orbitas: & reliq̄ similia. Verū hæc p tria ingt tpa debemus ispicere. Tūc. n. de futuro argumentū possumus facere si ita & añ fuisse doceamus: utputa q̄a hoc fecit: hoc facit ēt: & hoc facturus est. Quia hoc passus ē: hoc patit ēt passurus est. Quia hoc dixit: hoc dicit: hoc ēt dicturus ē: hucusq̄ autē attributa psonæ. Ac psonis q̄dē hæc uidēt attributa eē. Septē sunt q̄dē ut diximus elemēta uū oīs argumentatio capit ad quācunq̄ est. Quis: q̄d cur: q̄ñ: ubi: quēadmodū: q̄bus adminiculis. Horum duo prima oīa cōtinent. Nihil āt aliud q̄rit nisi q̄s fecerit: & q̄d factum sit: atq̄ hæc ipsa Consiliū

Cl. pprlis & aptloribus:& ad rē uicinioribus nominibus appellauit: Quis.n.psonā dixit:qd negociū uocauit.
Ac psonæ qdē quā in pnomie posuimus q̄ eēnt attributā iā dictū est. Nūc anteq̄ dicāus q̄ negocio attributa
Negociū quid — sint:qd sit ipm negociū uideamus. Negociū est factū de quo q̄stio est. Verū hoc factū nūc in facto est:nūc in di
cto:nūc in cogitatu. Omne hoc itaq̄ factū de quo q̄stio est negociū appellat̄. Ac factoꝝ qdē genera tria sunt.
Est factū illud de quo q̄stio. Est factū qd in negocio:est quo illud factū de quo q̄stio est pbat̄. Atq̄ hoc factū tri
bus tpibus cōsiderat̄ Ante:In. Post. Est.& tertiū genus facti qd extra negociū ex quo ac id factū de quo q̄stio ē
trahit argumentū:ut eluerii factū est iudiciale de ue
neno q̄ occiderit opplanicū. Deide extra hoc nego
ciū facta eius alia ad argumentū qd pponit̄ trahunt̄:
q̄ multos ante ueneno necarit. Hoc tertiū factū in
attributis personæ accepimus facta casus & orones.
Tria itaq̄ genera factoꝝ sūt factum de quo q̄stio est
factū quo id factū uñ q̄stio est pbat̄ factū extra nego
ciū:sed ad negociū: Itaq̄ factū illud de quo q̄stio est
negociū appellat̄. Huic negocio q̄tuor pricipaliter
attributa subiecit:unū:qd i ipso negocio ē q̄ cōtinē
tia cū ipso negocio appellauit.i. qbus illd factum de
quo q̄stio est pbat̄ & q̄ ab ipso negocio uident̄ nullo
mō posse separari scdm attributū ē in quo illa q̄ i ge
stiōe negocii sint necesse ē uidere. Aliud ē.n. ipsum
negociū. Aliud illa q̄ in gestiōe negocii cōtinent̄:ut
puta occidit:negociū ē. In ipsis āt negocii gestione il
la sūt illo tpe occidit:i illo loco occidit. Fuit occasio:
ut occideret:& reliq̄ q̄ in gestione negocii cōtinen
tur. Tertiū attributū ē qd adiunctū negocio noiat̄.
Hoc quoq̄ neq̄ negociū neq̄ in gestiōe negocii: sed
extra negociū ē. Hoc ab oratore sumit̄:cuius assum
ptiōe res illa de q̄ quæstio ē:aut similis:aut dissimilis
demōstrabit̄. Itaq̄ oia exēpla tributa negocio sunt.
Sed qm̄ extrinsecus ueniūt adiuncta negociū nomi
nant̄. Quartū attributa est negocio qd gestū negociū
cōsequit̄. Hoc quoq̄ extrisecus ē nō.n.i negocio nec
in gestiōe negocii cōtinet̄:sed an post negociū cōti
gerit cōsiderat̄ utputa factū milōis hæ res cōsecutæ
sūt ut de eodē facto legē nouā senatus tulit cædē q̄
in appia uia facta esset cōtra.r.p.factā esse iudicauit.
Hæc oia nō in negocio neq̄:i gestione negocii sunt
sed gestū negociū consequunt̄. Et qm̄ scimus quot

usurus orone:ac psonis qdē hęc uidēt̄ attribu
ta. Negociis āt q̄ sūt attributa:pti sūt cōtinen
tia cū ipo negocio:pti in gestiōe negocii cōside
rāt̄:pti adiūcta negocio: ptim gestū negociū
sequunt̄. Cōtinētia.n.cū ipo negocio: sūt ea q̄
sp affixa eē uident̄ ad rē neq̄ ab ea pñt separi.
Ex his pria ē breuis cōplexio totius negocii: q̄
sūmā cōtinet facti hoc mō:pentis occisio:pa
triæ pditio. Deide cā eius sūmæ p quā & quā
obrē & cuius rei cā factū sit q̄rit̄. Deide ante
rē gestā q̄ facta sunt cōtinent̄:usq̄ ad ipm ne
gociū. Deide in ipso gerēdo qd actū sit. Dein
de qd postea factū sit. In gestiōe āt negocii q
locus secūdus erat: De is:q̄ negociis attributa
sūt q̄rit̄:locus:tps:mod9:occasio: facultates:
locus cōsiderat̄ i quo res gesta sit ex oportuni
tate quā uideat̄ habuisse ad negociū admīstrā
dū. Ea āt oportunitas q̄rit̄ ex magnitudie:in
teruallo:lōginqtate: ppinqtate: solitudie:ce
lebritate:natura:ipsius loci ex uicinitate toti
us regionis. Ex his etiā attributionibus sacer
an pfanus: publicus an priuatus:aliēus an ip
sius de quo agit̄ locus sit: an fuerit:tps aūt id

attributa negocio sunt nūc in singulis q̄ nobis sint ad argumentū ducēda uideāus. Ac prio illa cōsideremus
q cōtinētia cū ipso negocio appellant̄:siue qbus negociū:& q̄ sine negocio eē nō pñt. Hæc itaq̄ gnq̄ sunt:sum
ma ipsius negocii. Sūme cā & facti tria tpa:ante:In post:qd fcm̄ i tria genera factoꝝ scdm eē memorauius. Sū
ma negocii talis ē:ut parētis occiso. Patrē.n.occidit negociū ē. Negocii sūma ē ut parētis occisio. In hoc de ip
sis noibus de pnunciatiōe fiet argumentū si cū quadā admiratiōe dicāus occidisse patrē:sextus roscius df. De
inde cā illa ē:utputa occidi:qa inimicus fuit. Aut cōtra:qa inimicus nō fuit:nō occidit. Iā post cā facta cōsidera
re dēmus:qbus illod factū de quo q̄stio ē asseramus. Hæc facta p tria tpa:ut sæpe iā dictū ē diuidunt̄:ut cōside
remus qd añ factū sit:qd i re ipsa factū sit:qd postea factum sit. Vt milo qd añ fecit. In senatu fuit: domū uēit.
Calceos & uestimēta mutauit: pfectus est. Deide qd fecit i re ipsa: Ad albanū puenit si ipetus i illū factus est.
Tū ille reiecit penulā de reda desiluit:se defendit. Clodius occisus ē. Postea qd fecit pfectus ē lauiniū Fla
mines creauit pp iudiciā romā esto noluit reuerti:Ergo his factis factū pbat̄: aut defendit̄ illud qd in q̄stione.
est.i. milo clodiū occidit. Necesse ē itaq̄ hæc gnq̄ i eodē negocio de quo q̄stio ē cōtineri. Frustra.n. aliqd fa
ctū obiicimus uno nec factū ē nisi eius summā dicāus:nisi cām eiusdē facti doceāus:nisi qd ante:qd i re:qd po
stea factū sit demōstremus. Recte ergo cōtinētia cū ipo negocio noiata sunt. Deide cā eius sūme p quā & quā
obrē & cuius rei cā factū sit q̄rit̄. Multæ quidē cāæ sunt. Nā ut oia ista nascant̄ q̄ in mūdo sunt necesse ē cā pce
dat. Et hoc ipm negociū:de quo q̄stio est cā df. Veꝝ hæc cā hoīs circa factū duplex ē: aut.n. pp rē aliq̄ iā an
te alo pulsam quodcūq̄ faciāus:& erit cā q̄ rōcinatio dicit̄: aut subito necessitate aliq̄ pñtis tpis in factū aliqd
pcipitamur:& erit cā q̄ ipulsio df. Et q̄cūq̄ cā ex cōfessiōe ueniā meret̄:ipulsio ē. Harꝫ nūc utrāq̄ cām ci. hic te
tigit p quā quāobrē inqt & cuius cā factū sit q̄rit̄. Quāobrē rōcinatio ē cuius cā ipulsio est. In gestione negocii
hæc gnq̄ tegrenda sūt. In gestiōe negocii. Locus. Tempus. Occasio. Modus. Facultas:in gestione autem
negocii:q locus secūdus erat. De septē elemētis psona iā dicta est. Remāserūt sex q̄ negocio attributa sunt.
Quid:cur:qñ:ubi:quēadmodū:qbus adminiculis. Ex his rursus duo qd & cur.i. factū illud triplex & facti cām

contiuentia

contiēntia cū ipo negocio eē mōſtrauimus. Reliqua q̄tuor ī geſtiōe negocii ſunt. Vbi qn̄ queādmodū qbus
adminiculis. Addidit Ci. gnt ā occaſionē de q̄ poſt dicemus. Quiq̧ itaq̧ res ſecūdo attributo ſubdidit locū:
tp̄s occaſionē modū facultatē: Et recte hæc i geſtiōe negocii eē dixit. Illa. n. ſupiora qnq̧ ſūma negocii ſum/
mæ cāq gd ante factū ſit: qd in re factū ſit: qd poſtea factū ſit negociū. i. factū illud de quo q̄ſtio ē pbāt: qd ſi ne
gociū pbāt i geſtiōe negocii nō ſunt. Vez̄ i geſtiōe negocii neceſſe eſt: ut hoc rurſus qnq̧ ſint locus: tempus:
occaſio: modus: facultas: &. n. cū dicimus. Milo in ſenatu fuit domū uenit: poſtea pfectus eſt geſtiōe negocii ē

quo nūc utimur ē. Nā ipm̄ qdē diffinire diffi-
cile ē: ps q̄dā eternitatis cū alicuius ai mēſura
diurna ueſptina nocturna: uc ſpacii ex certa ſi
gnificatiōe. In hoc & q̄ ptererūt cōſiderant̄ &
eoz̄ ipſorū q̄ pp uetuſtatē abſoluerūt: ut icre/
dibilia uideant̄: & iā in fabulaz̄ numerū repo
nant̄: & q̄ iā diu geſta & a memoria nr̄a remo
ta: tn̄ faciāt fidē uere tradita eē qd eorū monu
mēta certa in lr̄is exiſtāt: & q̄ nup geſta ſint q̄
ſcire pleriq̧ poſſint: & itē q̄ inſtēt in p̄ntia: & q̄
maxie ſiāt: & q̄ cōſequant̄. In qbus pōt cōſide
rari qd ocius & qd ſerius futurū ſit: & itē i tpe
cōiter pſpiciēdo lōginqtas eius eſt cōſiderāda.
Nā ſæpe oportet cōmetiri cū tpe negociū: &
uidere poterit ne aut magnitudo negocii: aut
multitudo rerū in eo trāſigi tpe. Cōſiderat̄ āt
tp̄s: & anni: & menſis: & diei: & noctis: & ui-
giliæ: & horæ: & aliqua pte alicuius horū. Oc
caſio autē eſt pars tēporis habens in ſe alicu-
ius rei idoneā faciēdi: aut nō faciēdi oportuni
tatem. Quare cū tēpore homini differt. Nā
genere qdem utrūq̧ idē eſſe intelligit̄: uerū in

qdē: ſed i ipſa negocii geſtiōe tp̄s oſtendimus. i. milo
nē hora. ix. pfectū: deide cū dicimus uenit ad alba-
nū: iperus i illū factus ē geſtio qdē negociū eſt: ſed in
ipſa negocii geſtiōe & occaſiōe oñdius q̧ neceſſe ha
buit illac iter facer̄: & locū oñdimus q̧ de loco ſupio
re iperus in illū factus ſit: & facultates: q̧ clodius ha
buit armatos. Ergo geſtio negocii ſine his qnq̧ eſſe
nō pōt: loco: tpe: occaſiōe: mō: facultatibus. Quod ſi
ſine his qnq̧ negocii geſtio eē non pōt recte hoc in
geſtiōe negocii cōſiderare debemus. Locus cōſide
rat̄ in quo res geſta ſit ex oportunitate quā uideat̄
habuiſſe ad negociū adminiſtrandū. ut ſciamus quē
locū cōſiderādū pcipiat q ſint alii loci uideāus. Ac
prio ſecūdū lucretii cæterorūq̧ ſn̄iam. Inane totū
locus ē qd inane patet rebus occupaturq̧ ab elemē
tis. Igni: aere: aqua: terra. Ergo hæc elemēta in loco
ſūt. i. in inani. Sed rurſus: ipſa elemenra loci ſunt: ut
ignis ſyderibus locus eſt aer auibus: aq̄ natantibus:
terra gradiētibus: uel his hoibus q in eadē naſcūtur.
Itaq̧ & terra ois locus ē: & rurſus i terra locus eſt q
locus nobis nō ex eo qd locus eſt cōſiderandus eſt:
ſed ex eo qd q̄lis ſit: aut ex oportunitate eius. Aliqd
in eo aut fieri potuiſſe: aut fieri non potuiſſe docea/
mus. Hoc itaq̧ ſi pceptū i loco q̄litatē eius atq̧ opor
tunitatē nos inſpicere atq̧ æſtimare debere. Neceſ
ſe eſt. n. nobis ubicūq̧ eſſe. Sed illud ubi ſumus q̄le
ſit cōſiderādū ē. Atq̧ hæc oportūitas loci p mlt̄a cō
ſiderāda ē: Nā & magnitudo loci iſpiciēda ē: utrū ibi
tot milia hoium cœperit. Deide iteruallū inſpicien
dū eſt: ut i gnatiana ſeptigēta milia biduo eē decurſa Interualli duo genera ſūt
& qm̄ interualli duo genera ſunt: longinquitate in/
qt & ppinqtate: deide cōſiderādū ſi motus locus an celebris ſit. Deide natura ipſius loci uidēda tumultuo/
ſus: decliuis: planus: ſaxoſus: paluſtris ſiluestris q̄ ſit ptetea uicinitas eius loci i q̄ natura ſit: ut iō ibi aliqd fieri po
tuerit uel nō potuerit q̧ uicinia talis ſit: uel ois regio. Etiā hoc inqt in loco cōſiderare debemus ſacer: an pro
phanus ſit: publicus: an priuatus: alienus: an ipſius de quo agit̄. Quod ſi ipſius nō erit: ēt hoc uidēdū: an aliqn̄
ipſius fuerit. Ex his igit̄ tot oportunitatibus loci multa ad negociū colligere poſſumus argumēta. Tēpus aūt
eſt id quo nūc utimur. Quod tp̄s ſp fuerit neceſſe ē: ſiue an̄ mūdū: ſiue cū mundo. Multi. n. natū mundum: Tēpus
multi natū nō eē cōtēdunt. Ergo hoc tp̄s gn̄ale: qa nec initiū nec finē hēt æternitas eſt: quā græci
appellār. Verū qm̄ hoc: tēpus definiri difficile eſt: illud definit: quo nūc utimur. Tēpus eſt igr pars q̄dā æterni
tatis: aut ānuū: aut diurnū: aut nocturnū ſpaciū ſignificās. Ex curſu. n. ſiderz̄ certis tpibus certū nomē ipoſitū
ē. Septē ſtellæ: ſeptē circulis cōtra cœlū uoluunt̄ q̄ cum ſingulæ ad id ſignū un̄ pfectæ ſunt fuerit reuerſæ cer
tū tp̄s icludūt. Quod ſi ois ſeptē ſimul ad ea ſigna un̄ pfectæ ſunt reuertant̄: nūc fit illd tp̄s; qd ānus magnus
dr̄: & neceſſe ē oīa rurſus p ordinē ſuū q̄ an̄ nata ſunt renaſci. Ergo ſi ad exordiū ſuū ſimul oēs ſtelle reuertāt̄
annus magnus dr̄. Singulaz̄ āt curſus hēt tp̄s ſuū: ſed oē tp̄s certis uocabulis nō tenet̄. Nā ſaturni curſus hēt
tp̄s ſed tp̄s ipm̄ nō hēt nomē. Itē Iouis: Martis: Veneris: atq̧ Mercurii: Solis uero curſus cū ſe expleuerit an
nus eſt. lunæ cū te expleuerit mēſis ēiā uero & Sole ſupra terras poſito: diē uocabius: & ſole ſub terris poſito
noctē. Horarū āt. xii. hæc eē origo memorat. Quodā tpe trimegiſtus cū eēt i egypto ſacrū quoddā aial ſera/
pidi dicatū cū i toto die duodecies urinā feciſſe pari ſp. iterpoſitio tpe p duodeci horas diē dimēſum eſſe cō
fecit: & exide hic horaz̄ numerus cuſtodit̄. Deinde alii dicūt ex q̄dratura cœli q̄ ſecūdū muſicā rationem in
duodecim ptes dicit̄ eſſe diuiſa: horas duodecim eſſe nominatas. A quā eni p totū diē exceperūt tenuiſſima
cauerna defluentē & hāc maiores noſtri in duodecim ptes diuiſerūt. Ex his ptibus horis numerū ipoſuerunt.
Sed iā tp̄s ē ut ad rōnē temporis reuertamur. Quod: tēpus. i. quo nūc utimur: ſpaciū accipiamus qd aut i mul
tis ānis ſit: aut in anno: aut in mēſibus: aut in mēſe: aut in diebus: uel die: aut in noctibus: uel nocte: aut in horis:
uel hora: uel momento: Verū hoc tp̄s noſtrū philoſophi in duo tpa diuiſerunt in preritū: futurū; pſens autē

eſſe negauerunt:qđ in eo ꝙ ꝓſens dicimus ſiqđ iã aliq̃ ex ꝑte cõſectũ eſt ꝓteritũ ſit ſiquid mox ꝑfici habeat:ſu
turũ ſit.Ita Virgil. Tot iã uoluẽtibus annis:qđ.n.uoluit̃ nõ ſtat qđ non ſtat ꝓſens nõ habet̃:Oratores ãt tẽpus
noſtrũ in tria tẽpora diuidũt in illud tẽpus uetus atq̃ abſoletũ & ꝑ antiquũ:Deide in illud qđ licet uetus ſit a
noſtra memoria remotũ tñ in litteris cõtinet̃. Poſtremo in illud ꝙ nuꝑ geſtũ eſt:& cuius de his q uiuũt ple/
Præſens riq̃ meminerũt. Præſens uero tꝑs in duo diuidũt i ꝓſens & magis ꝓſens. Magis ꝓſẽs tẽpus ẽ ut Nũc nũc inſur
tempus gite remis.Hoc ẽ qđ ait & itẽ q̃ inſtent in ꝓſentia & cũ maxime fiant:iſtãs.n.tẽpus ꝓſens eſt ut ait iuno adiu/
In duo turnã. Cũ iã facta turnũ teneret atq̃ iſtãribus eripe
Inſtans ſatis. Deniq̃ ſciamus illa ꝑñtia facta dixiſſe addidit
tempus poſtea tꝑs qđ magis ꝓſens eẽt ſiqđ ꝓſentius audes: ꝓ
Futurũ ſens ergo tꝑs duo tꝑa hſe dixerũt:præſens: & magis
tempus ꝓſens:futurũ ãt tẽpus i duo diuiſerũt: i ocius: & ſeri
In duo us.i.i id ꝙ mox futurũ eſt:& in id qđ tardius futurũ
ẽ. Atq̃ hæc tria tꝑa cũ ꝑtibus ſuis:hic i hoc attribu
to cũ ꝑtibus ſuis.hic i hoc attributo:ꝙ de tꝑe eſt cõ
tinent̃.Et itẽ cõiter in tẽpore ꝓſpiciẽdo longingtas
eius ẽ cõſideranda. Tẽpus eſſe diximus ſpaciũ:qđ in
annis:mẽſibus:diebus:noctibꝰ:horiſq̃ uerſet̃.In hoc
ingt cõiter tẽpore longingtatẽ eius debemus inſpi/
cere.In q̃ longingtate duo oportet attẽdere:utrũ i
illo ſpacio huius negocii magnitudo potuerit ĩpleri
& utrũ tot ſimul potuerint effici. Quod.n. in rebus
difficile eſt: aut numero: aut magnitudine ſit neceſ
Occaſio ſe eſt. Occaſio ãt eſt pars tꝑis habẽs i ſe alicuius rei
idoneã faciẽdi:aut nõ faciendi oportunitatẽ. In illa
menſura tꝑis ex motu cœli facta ex actibus nřis uel
ipſius mũdi q̃litas ꝓueniẽs occaſionẽ parit faciẽdi ali
qđ:uel nõ faciẽdi:In tꝑe.n.mẽſura ac ſpaciũ cõſidera
tur.In occaſiõe q̃litas tꝑis ex qua oportũitas naſcit̃
faciẽdi aliqđ uel nõ faciẽdi.Hoc itaq̃ iter ſe diſtãt tẽ
pus & occaſio genere ãt ſimilia ſunt. Verũ hæc occa
ſio:ut diximus ex actibus noſtris uel ipſius mũdi parit
nobis ad aliqđ oportunitatẽ. Verũ hæc occaſio:uel
oportunitas i tria genera diſtribuit̃. Publicum: cõe
Publicũ ſingulare. Occaſio. Publica. Cõmunis. Priuata.
Publicũ ẽ ingt qđ ad totã ꝑtinet ciuitatẽ:ſi aut bel
lũ ſit:aut ludi:aut aliqs dies feſtus. In hac utiq̃ publi
ca occaſione eſt oportunitas aliqđ faciendi: uel non
Cõmu faciendi. Cõe eſt ingt qđ ex actibus mũdi ꝓuenerit:
ne ut ſi meſſia:ſit calor:ſi uidemia:frigus. Singulare ãt
Sigulare eſt ingt ꝙ unicuiq̃ ꝑt ꝓuenire priuatĩ. Si nuptiæ ſint:ſacrificiũ:funus:cõuiuiũ:ſomnus:& recte i priuata occa/
ſione ſomnũ ẽt poſuit. Nõ.n.ex neceſſitate tꝑis:ſed ex corporis:atq̃ aĩ rõe dormit̃. Interdũ.n.laſſi aut mœ
ſti ꝑ diẽ dormimus. Interdũ ſoliciti:atq̃ occupati nocte uigilamꝰ. Triplex itaq̃ occaſio: publica :cõis:priuata.
Modus Ex his occaſiõibus multa poſſumus argumẽta colligere. Modus ãt eſt i quo quẽadmodũ & quo aĩo factũ ſit
q̃rit̃. Modũ Ci. diligẽter iſpexit atq̃ ita definiuit ut nemo unq̃. Nãq̃ modũ in duobus iſpiciendũ docet: in
mõ facti & i aĩo facientis:ut ſi dicas clã eſt qđẽ modus facti ꝙ q̃li res facti occulte gerat̃. Verũ in eo eſt & aĩus
facientis iſidioſus:latẽs:atq̃ iſtructus dolis:Ita i eo qđ clã dicimus:& modus:& aĩus inenit̃: Similiter oẽs modi
ex mõ facti:& ex aĩo inſpiciẽd ſunt. Verũ in ipſo aĩo duo rurſus debemus iſpicere:prudẽtiã:& iprudẽtiã.i.utrũ
aliqđ conſilio an aĩ ipulſu fecerit. In his.n.cã facti querit̃: quam duplicem eſſe ſupra diximus circa facientis
uolũtatẽ:rõcinationẽ.ſ.& ipulſionẽ:Ita ratiocinatio erit prudẽtia animi impulſio uero imprudentia Verum
hi erunt ex prudentia modi:clam:palam ul:perſuaſione. Hæc omnia prudenter admiſſa ſunt.i.ut res fieret
conſilium ante præceſſit. Imprudentia porro ad purgationem iungitur: quæ pars ueniæ eſt. Cuius purgatio/
nis partes tres ſunt inſpiciendæ:in ſcientia:caſus:neceſſitas: In his quoq̃ modis factum quidẽ manifeſtũ eſt:
ſed animus inuenitur inuitus. Adiungitur ad imprudentiæ modos etiam affectio q̃ paulo ante perſone di/
Affectõ ximus attributam. Quam affectionem eſſe diximus animi:aut corporis repentina de cauſa permutationem.
Verum hic quoniam in modo animus attendendus eſt animi ſolas circa affectionem poſuit commutatio/
nes:ideſt moleſtiam: iracundiam:amorem. Itaque his affectionibus animi imprudẽs in factum pelluntur &
recte imprudens quippe affectio ẽ repentina animi cõmutatio. Ergo quod repentinum eſt proſpici non po/
teſt ſi ꝓſpici non poteſt imprudentia eſt. Facultates ſunt aut quibus facilius ſit aut ſine quibus aliquid con
fici non poteſt. Facultates Cicero duplici qualitate definiuit duaſq̃ illis potentias dedit: ut ſit primũ genus
facultatum illud ſine quo aliquid fieri nõ poteſt. Aliud quo aliquid facilius compleatur:&.n. hæc duo prima
proponamus

tẽpore ſpaciũ quodãmõ declarat̃ qđ in annis: aut i anno: aut in aliq̃ anni ꝑte ſpectat̃. In occaſiõe ad ſpaciũ tꝑis faciẽdi q̃dã oportunitas itelligit̃ adiũcta. Quare cum gener̃ idẽ ſit: ſit aliud qđ ꝑte q̃dã & ſpecie ut dixius differat. Hæc diſtribuit̃ i tria tẽpora uel genera: i publicũ: cõe: ſingulare. Publicũ ẽ qđ ciuitas uniuerſa aliq̃ de cã frequẽtat: ut ludi. dies feſti bellũ. Cõe qđ accidit oibꝰ eodẽ fer̃ tꝑe ut meſſis: uindemia: calor: frigus: Sigular̃ ãt ẽ qđ aliqua de cã priuatim ſolet alicui accidere: ut nuptiæ ſacrificium: funus: cõuiuiũ: ſõnus Modus aũt ẽ i quo quẽadmodũ: & aĩo quo factũ ſit q̃rit̃. Eius ꝑtes ſũt prudẽtia & iprudẽtia. Prudẽtiæ ãt rõ q̃rit̃ ex his q̃ clam: palã: ui: ꝑſuaſiõe fecerit. Imprudẽtia ãt i purgationẽ cõfert̃. Eius ꝑte ſũt inſcitia: caſus: neceſſitas: & i affectionẽ aĩ: hoc eſt moleſtiã iracũdiã amorẽ: & cætera q̃ in ſimili genere uerſant̃. Facultates ãt ſunt: aut qbus facilius ſit: aut ſine qbus aliquid cõfici nõ põt. Adiunctũ ãt negocio id intelligitur: qđ maius: & qđ minus & qđ ſimile erit ei negocio de quo agit̃: & qđ æque magnũ: & qđ cõtrariũ: & qđ diſparatũ: & genus: & pars

proponamus fit:nō fit:Iā ex eo ꝙ fit rurſus duo deſcendūt. Facile fit:difficile fit.Iam in duobus ponitꝰ facul/
tas:in genere.i.in eo ꝙ fit:& in ſpecie.i.in qđ facile fit:illud autem qđ difficile fit:ita pōt argumentis torqueri
ut illud uideatꝰ eſſe ꝙ nō fit:& iccirco in hoc nō ſunt poſitæ facultates:dupliciter igitꝰ facultates eſt teneamus.
Primo illas ſine qbus aliquid fieri nō pōt.Deinde illas qbus aliqd cōpletꝰ:ut ſi qs uelit rhetoricā diſcere prima
erat ei ad diſcēdum facultas ſine q̄ effici nō pōt.i.animus:īgenium:inſtrumēta artis ipſius:& magiſter. Deīde
erūt ille facultates qbus facilius fit ſi ſit doctus & beniuolus magiſter.Ita & ad mortē facultas ſine qua fieri nō

& euēt9: mai9:& min9:& æq̄ magnum ex ui:
& nūero : & ex figura negocii: ſicut ex ſtatura
corpis: cōſideratꝰ. Simile āt ex ſpecie cōpara-
bili: aut ex conferenda atq; aſſimilanda natu-
ra iudicatur. Contrarium eſt: quod poſitū in
genere diuerſo ab eodē: cui cōtrariū eſſe dicitꝰ
plurimum diſtat: ut frigus calori: uitę mors.
Diſpatū aūt eſt id qđ ab aliqua re p oppoſitio
nē negationis ſeparatꝰ hoc mō: ſape & nō ſape

pōt uenenū q̄ facilius fit uenenū cum populo. Si āt
in pane detꝰ uenenū pars illa eſt q̄ difficile fit:q̄ ita pt
argumentis torqri: ut pars illa uideatꝰ eſſe q̄ nō fit ꝙ
qdem Cic. pcluētio diſputauit:cū negauit ī pane da
ri uenena potuiſſe.Hoc aūt ſcire & tenere debemus:
etiā tpus: & locū: & cætera pter modū facultates eē
poſſe ſi generalr cōſiderntꝰ nō ex ſpecie uel ex oppor-
tunitatibus ſuis:Neceſſe ē.n. & quodcūq tps & quē
cūq locū fuiſſe cum aliqd factū eſt. Alioqn facultas
pria nō erit faciēdi niſi iſta ſint. Ita Cice. in roſciana.
Nō potuit inqt occidere pſem roſcius cū abſens fu/
it.Hic argumtū a loco fecit.Deīde ait. Age nunc ui
deamus reliquas facultates.Ergo iā & locus facultas
eſt.Sed facultas ſi generalr cōſideretꝰ. At ſi opportuni
tas eius fuerit inſpecta tunc ex loco argumēta ſumentꝰ. Adiunctum negocio āt id itelligitꝰ qđ maius:& qđ mi/
nus:& qđ ſimile erit. Attributa negocio duo iā trāſacta ſunt. Cōtinētia cū ipſo negocio:& illa q̄ ī geſtione ne
gocii cōtinentꝰ. Ac pria qdem cum attributis ſuis pſona trāſacta eſt .i. qs. Deinde qd & cur continentia cum
negocio demōſtrauimus. Deīde:qn̄:ubi:quēadmodū:qbus adminiculis ī geſtiōe negocii poſita docuimus.Ita
ſeptem pria illa elemēta ī duobus negocio attributis uidemus īcluſa. Nec iā amplius dr relictū qđ ī aliis duo
bus negocio attributis ad argumētū cōſidarare debeamus.i.ī his q̄ adiuncta negocio noīantꝰ:& ī his q̄ geſtū ne
gociū cōſequuntꝰ. Ver ī his eadem ſeptem q̄ & ī ſuperioribus cōſiderare debemus; nec aliqđ negociū ſine his
ſeptē elemētis unq̄ poterit īueniri: ut quis hō ſine liniamētis ſuis. Itaq cū in nr̄o negocio ex omni circunſtātia
argumēta cœpimus & fides ī ali quo claudicarit ex alienis argumēta ſumēda ſunt:q̄ cū aſſumuntꝰ: aut fidē faci
unt: aut augēt. Ver hæc cū aliena ſint.i.extra noſtrā cām uidendū eſt qua nr̄o negocio pte copulentꝰ.q̄ copu-
latio reſpectus dr:quē reſpectū græci dicūt:&.n.cum ēt iſta aliena a negocio ſe
ptē illa elemēta cōtineāt:q̄ in nr̄o negocio cōtinentꝰ nō poſſunt ſibi oīa cōuenire.Sed q̄dā in hoc cōſiderare de/
bemus ī alieno negocio:q̄ p noſtri negociū reſpiciāt:ut pulſo.& pcognito copulatiōis gene
re ad argumētum noſtri negocii facta collatiōe copulentꝰ. Ver huius reſpectus nouē modi ſunt. Scilicet ut ſit
adiūctū negocio nr̄o:& ꝙ maius ē:& qđ minus:qđ ſimile:qđ æque magnū:qđ diſpatū:qđ cōtrariū:& genus:
& pars & euētus. Hæc itaq nouē oīa toni & puncti ſunt.i.ad aliqd:itaq q̄ſi ſemp in binis ſunt & recte: niſi.n.
ad aliqd nullus pt eē reſpectus. Itaq cū dicimus maius:tunc ītelligimus maius:ſi minus cōſideremus. Rurſus
tunc ītelligimus minus ſi maius cōſideremus. Ita & reliq̄ ex alior collatiōe cognoſcimus. Ver nūc uideamus
quēadmodū hos reſpectus negocior cōſiderare debemus. Maius:& minus æq̄ magnū ex ui & ex nūero: & ex
figura negocii:ſicut ex ſtatura corpis cōſideratꝰ. Hæc tria.i.maius & minus:& æq̄ magnū tribus modis cōſidera
re debemus.ui.numero:figura:uis quæ ſingulis nominibus uerbiſq cōſtat:& pſona. Oīs.n.res:& omne dcm:
factumue hēt uim ſuā:etenim ſi dicas parricidiū ſtatim quātū hoc ſit:& ī qua ui ſit aīo exiſtimamus. Ita homi/
cidiū:adulteriū:& reliqua facile qd ſint:cū fuerint audita cognoſcimus. Similr & pſonæ habēt uim ſuā. Eteni
cū dixeris Ciceronē ſtatim ex boni uiri cōſideratione q̄ in illo uis ſit agnoſcimus. Deīde cū dixeris Catelinā ex
cōſideratione peſſimi hoīs ſtatim quæ ī illo uis ſit agnoſcimus. Numerus ē cū minus: ac maius: nō ex ui: ſed ex Nume-
rer: uel ex pſonar numero demōſtramus. Figura eſt quæ ī toto negocio: conſideratꝰ.i.p oīa illa ſeptē elemē/ rus
ta: ut conſideres qd factum ſit: quis fecerit: ubi fecerit quando fecerit quēadmodū fecerit & reliqua quæ inqt Figura
figura totius negocii: ita eſt ut corporis ſtatura: in qua ſtatura omnia liniamenta corporis cōtinentur. Itaq ut
melius intelligamus notum pponamus exemplum illud.ſ.ꝙ Cice. negocio ſuo adiūxit. Nā cū Catilinā dice
ret occidēdum ex adiuncto qd maius: uel minus eſſet argumta collegit: ꝙ utiq maius:& minus:& æque ma/
gnum ex ui: numero: figura: iam dudū diximus approbādū. Ita & Cic. an uero. P. Scipio pōtifex maxius Tybe
rium gracchum mediocriter labefactantē ſtatū reipu. priuatus interfecit Catelinā urbē terræ cæde atq īcen
diis uaſtare cupientem nos conſules pferemus? Hic ex ui rerum intelligimus minus eſſe ſtatum reipu. q̄ orbē
terrarum; deinde ſimiliter ex ui intelligimus minus eſſe labefactare q̄ uaſtare. Ita ex ui perſonarum cum grac
chus & Catelina nominatur Catelina magis timendus agnoſcitur: prætetea ex numero intelligimus ma-
ius eſſe duos conſules q̄ ſcipionem. Hic figuram non poſuit totius negocii.i. quemadmodum occiderit grac
chum. Scipio: ubi occiderit: quando occiderit: uñ occiderit. Ver hæc quia nihil pderant pretermiſit: atq uno
uerbo concluſit. ꝙ ait interfecit; cuius uerbi conſiderata ui maius eſſe intelligimus interficere: q̄ ex urbe eii
cere. Verum in aliis exemplis & ex figura debet comparatio fieri: ut maius aliquid minuſue demonſtres. Si di
cas illud tūc factum eſt: ubi factum eſt: ita factum eſt: ppea factum eſt & reliqua quæ in elemētis pricipalibus

cõtinent. Simile autẽ ex spẽ cõparabili: cũ facimus argumẽtũ ex adiuncto negocio p similitudinẽ: in ea similitudine q̃litas cõsiderãda est. Supiora.n. maius: & minus: & æque magnũ ex quãtitate cognoscimus: nec putemus: hoc eẽ par: q̃ simile: &.n. par ex mẽsura definita: & ex cõparata utriusq; quãtitate cognoscimus. Simile ẽ nõ ĩ eo q̃

Icon tũ sit: sed ĩ eo q̃le sit attẽdimus. Ita nõ ex mẽsura fit simile: sed ex uultu: & supna quadã facie declarat. Icon. Si

Parabolem mile. Parabole. Paradigma. Simile itaq; duobus modis cõsiderare debemus: in spẽ formaq; : & natura rerũ: &

Paradigma scriptores qdẽ attici simile genus ponũt sub similia tria. Icon. i. imaginẽ. parabolẽ. i. collationẽ. Paradigma. i.

exẽplũ: p imaginẽ simile fit: cũ ex simili spẽ uultus uultibus cõparamus: ut os humerosq; deo similis p collationẽ simile facimus: cũ res diuersasq; cõferimus: & copulamus: nõ speciẽ: sed naturã: ut q̃lis mugitus fugit cũ saucius arã. Taurus: Aut pœnorũ q̃lis ĩ aruis. Saucius ille graui uenãtũ uulnere pectus: tum demũ mouet arma leo: hic.n. Virg. ut pbaret turnũ rebus oibus fractis: nõ defectũ: sed ira tũ magis: q; uix credit negocio suo: fidẽ fecit ex adiũcto negocio p similitudinẽ: q̃ fit in pte naturæ. Sic inqt & leo magis irascit: postq̃ fuerit uulneratus: p exẽplũ autẽ tũc simile facimus: si in exẽplo ipso q̃litas oñdat. Sæpe.n. exẽplũ in quãtitate uersa. i. ĩ ui: uel numero: uel figura. Inuenitur tñ & q̃litas sine exẽplo: ut Cic. cũ circa bellũ cãq; similiũ cõparat naturas ait: ut Helena inqt Troiãus: sic tu Antoni huius belli semẽ fuisti. Cõtrariũ est qd positũ in genere diuerso ab eodẽ: cui cõtrariũ eẽ dr: plurimũ distat: ut frigus: calori: uitæ: mors: Aristo. opposita genus posuit contrariũ: disperatũ: ad aliqd

Contrarium sub oppositis. Cõtrariũ porro Aristo. sic definiuit: sub eodẽ genere spẽs multũ iter se diuersæ hac rõe: ut oia ad unum illud genus referant: q; supra oẽs res

Ens pricipales græci ponũt. i. q; latini ens uocãt. i. q; esse

genus ẽ qd ptes aliq̃s amplectit ut cupiditas. Pars est quæ subest generi: ut amor: auaritia. Euẽtus exitus est alicuius negocii: ĩ quo quæri solet qd ex quaq; re euenerit: eueniat: euẽturũ sit. Quar hoc ĩ gener: ut cõmodius qd euẽturũ sit ante aĩo colligi possit: qd ex quaq; re soleat euenire cõsiderãdũ ẽ hoc mõ: ex arrogãtia odiũ ex insolẽtia arrogãtia. Quarta ãt pars ex his q̃ negociis dicebamus eẽ attributa cõsecutio. In hac hæ res quærunt q̃ gestũ negociũ cõsequũtur. Primũ qd factũ est: quo id noie appellari cõueniat. Deĩde huius facti q sũt principes & inuentores q deniq; auctoritatis eius & inuentionis comprobatores atq; æmuli. Deinde & quæ ea de re: & aut eius rei sit lex consuetudo actio iudiciũ: scientia artificium. Deinde natu

possit. Verũ cõtraria tribus modis ĩueniri possũt: cũ aut sub eodẽ genere spẽs multũ iter se distãt: aut cũ sub singulis generibus diuersis: spẽs ẽt diuersæ sũt: aut cũ duo genera iter se diuersa sũt. Itaq; hic Cic. ĩ diuersis generibus posita cõtraria demõstrauit frigus: & calorẽ. His ãt genus q̃litas: sed diuersa. Deĩde simil'r sub diuersis generibus spẽs lõge ĩter se diuersas ponit. i. uitã: & mortẽ. Vitæ ãt genus bonũ: mortis malũ. Itaq; cõtraria sũt q̃ se ẽ regiõe spectãt & q̃ ex diuerso posita plẽa sũt sub desparato ãt Aristo. duas spẽs posuit priuãtia & negãtia. Priuãtia sũt ut cæcitas ĩfœlicitas uiso & fœlicitas hi rus sũt: cæcitas & ĩfœlicitas id agũt ut pria id q; habuerũt nõ habeãt. Nunq̃.n. cæcitas fiat necesse ẽ nisi uiso añ tollat nec est ĩfœlicitas nisi prius fœlicitas excludat.

Iccirco ergo hæc priuãtia noiata sũt q; primorũ priuationẽ secũdã demõstrẽt. Negãtia porro sũt q̃ negatione separãt: ut sapit nõ sapit sedet nõ sedet. Negatio hic illud agit ut primũ neget nõ tñ cõstituat scdm: nã cũ ait ñ sedet solũ sedet negat ñ tñ cõstituit utrũ stet an ãbulet: sed sufficit ei gener q; sedeat. Hic ãt Ci. ĩ desparato

Genus sola negãtia posuit. i. sape nõ sape eẽ tñ ĩter dispantia priuãtia nosse debemus. Genus ẽ qd ptes aliq̃s ãplectit

Partes ut cupiditas. Notũ est qd sit genus. i. sub quo multæ sũt ptes: pres ãt sũt ea q̃ sub genere sũt. Verũ cũ de his faciamus argumẽtũ ex adiũctis negocio facimus argumẽtũ. Quotiẽs ãt de genere qõ est ex spẽ faciẽdũ est argumẽtũ. Quotiẽs de spẽ qõ est ex genere faciẽdũ ẽ argumẽtũ Cice. cũ p Roscio ageret idẽ spẽm suscepisset Roscius.n. ad filiũ spẽs est. Argumẽtũ fecit ex genere cũ dixit tã feros mores in filiũ cadere nõ potuisse. Filius.n. genus. Roscius spẽs ẽ ita & cũ de genere qõ ẽ ex spẽ colligendũ ẽ argumẽtũ: ut si q̃rat an oẽs matres amẽt filios suos: & tu ex spẽ facias argumẽtũ. A deo oẽs matres nõ amẽt filios suos: ut Medea filios suos ẽt occiderit.

Euentus Ita & ĩ reliq̃s. Euẽtus est exitus alicuius negocii: ĩ quo q̃ri solet qd ex quaq; re euenerit: eueniet: euẽturũq; sit.

Euẽtũ illũ accipiamus q unicuiq; rei natural'r: ut uf adiũctus q rẽ suã postq̃ res ipsa cõtingerit: necesse ẽ cõsequat: & tũc uere de euẽtu facere possumus argumẽtũ si ipse euẽtus certus sit alioqn si euẽtũ illũ accipiamus q ex casu uenit fieri ide nõ põt argumẽtũ qd adiũctũ negocio eẽ possit. Facit itaq; de euẽtu argumẽtũ: si eũ quẽ pbaueris ĩsolẽtẽ futurũ spõdeas arrogãtẽ. Ita ĩsolẽtiæ euẽtũ arrogãtiã doces q̃ rursus arrogãtiã ad odiũ cãm eẽ demõstras. Quare hoc ĩ genere ut cõmode qd euẽturũ sit añ aĩo cõcipi possit qd quaq; ex re soleat euenire cõsiderandũ est. Vt inqt ex euẽtu facile possumus argumẽta colligere prio ipso nobiscũ ptractare & cõsiderare debemus qs uniuscuiusq; rei eẽ soleat euẽtus: & ut sciamus naturalẽ euentũ nõ fortuitũ nobis cõsiderãdũ deniq; soleat inquit euenire. Consuetudo ppetua est qd ppetuum est: fortuitum esse non põt. Ergo cõsiderãdus nobis erit ĩ rebus singulis certus: & naturalis euentus. Quarta autem pars est ex his quas negociis dicebamus esse attributas. Negocio quatuor esse diximus attributa dictum iam de tribus est: ostendimus quæ eẽnt cõtinẽtia cũ ipso negocio in gestione negocii adiuncta negocio. Nunc de his docendum est quæ gestum negocium consequuntur; quod quidem quartum attributum uidetur cum ea parte pugnare quæ in primo attributo est post negocium. Scimus.n. quinq; esse in primo attributo. Summam negocii: cãm ipsius summæ:

& factũ triplex:ante negociũ in negocio:post nogocium. Hoc extremum factum quod est post negociũ uide/
tur simile eẽ huic attributo:de quo nunc agimus: qđ dicit cõsecutio:nã utrũq post negociũ est: sed hoc distat
ꝙ supra post negocium facta illius cõsiderãda sunt de quo agitur:& qd aliqd fecisse memorat:hic autem facta
cõsiderãda sunt:sed extranea.Itaq cõsiderãda sunt quæ gestum negocium cõsequãtur. Hæc in duobus semp
debemus attendere in psonis & in natura gesti negocii:in psonis sic. Si animaduertamus qd de gesto negocio
homines fecerint : aut senserint :aut iudicauerint: ut de facto Milonis : ut de lege Clodii natura ipsius nego/

ra eius uenire uulgo soleat:an isoléter et raro. Postea hoies id sua auctoritate cóprobarẽ : an offẽdi ĩ his cõsueuerit: & cætera q̃ factũ aliqđ simile cõfestim: aut iteruallo solẽt cõseq. Deinde postremo attẽdẽdũ ẽ:nũ q̃ res ex his reb9 q̃ sũt positæ ĩ ptib9 honestatis : aut utilitatis: cõsequãẽ : de qbus & deliberatiuo cãæ genere distinctius erit dicẽdũ. Ac negociis qdem fere res hæ:quas cómemorauimus sunt attributæ. Omnis aũt argumẽtatio q̃ ex his locis quos cõmemorauimus sumet:aut pbabilis: aut necessaria debebit eẽ. Et enim ut breuiter describamus : argumẽtatio uidet eẽ inuẽtũ ex aliq° genere:rẽ aliquã:aut pbabiliter ostẽdẽs:aut necessarie demonstrans. Necessarie demõstrant ea quæ aliter: ac dicũt : ac fieri:nec pbari possunt : hoc mõ. Si pepit cum uiro concubuit. Hoc genus argumẽtandi quod in necessaria

cii sit: si res illa facta sit : cui necesse sit euentũ aliquẽ
esse cõiunctũ ut parricidiũ furor:necesse ẽ cõsequat:
& rursus parricidã uerisimile nõ sit dormisse.Hæc.n.
gestum negocium cõsequunt quæ nõ in psonis aiad/
uersa sunt.sed ĩ natura gesti negocii. In his itaq duo
bus & Ci. aiaduertẽda dixit ea q̃ gestũ negociũ cõse
quũt. Ac primo de psonis : primo ĩquit ꝙ factũ est:
quo id appellari cõueniat. Vtiq hoc cõseqt ĩ res.n.
prima est rei nomẽ. Nõ autẽ necesse est rei nomẽ po
nat. Ita Cice.de noie cõstituẽdo disputat. in diuina/
tione. Non tam inquit hæc accusatio:q̃ defensio est
extimanda. Deinde inqt eius facti q sint principes &
inuẽtores:q deniq auctoritatis eius & inuẽtionis cõ/
probatores:atq æmuli. Hæc quoq post rem sint ne
cesse est:neq.n.põt inueniri nisi qđ latet. Est porro
qđ latet:aiaduertẽdũ. Itaq q fuerint illi q primi illud
fecerint:uñ nũc agit q deinde factum pbauerit:ac se
cuti sint:si optimi sunt laudas factum: si pessimi rep
hendis ut Cice. in diuinatiõe dicit sẽp hoies nobiles
accusasse : & eos cũ magno cõmodo reip. magnã sẽ/
per gloriã cõsecutos. Deide inqt : & q̃ de ea re : aut
eius rei sit lex:lex ẽt cõseqtur:lex.n.semp in re:qa res
talis uisa est cõstituit. Verum ꝙ ait de ea re totũ est.
Quod ait eius rei ps ẽ. interdũ.n. totũ factũ aliq̃ le
ge:a ut dãnat;aut absoluit iterdũ ps facti. Deide ꝙ
cõsuetudo:actio:iudiciũ:sciẽtia:artificiũ:& hæc oĩa gestũ negociũ cõsequet. Nam & cõsuetudo rei: iã ante ge
stæ ẽ:& rursus rẽ gestã solet aliq̃ actio cõseq:uel iudicium:ut piudiciũ natum eẽ uideat: deide necesse ẽ ãte ali
qd fieri:ut ex eo sciẽtia cõsequat:uel artificiũ. Vep hæc oĩa & ĩ psonaꝝ actibus puidẽda sunt & ĩ negocii ipsius
natura idcirco ait. Deide qd ex natura eius cõuenire uulgo soleat aut isolẽter. Ait negocii ipsius aiaduerten
dã eẽ naturã idest q soleãt euẽtus factum istud cõseq:sed hic euẽtus ab illo euẽtu: quẽ in adiunctis negocio de
mõstramus:hoc distat:qđ ille euẽtus naturalr certis rebus affixus ẽ:& rẽ suã quadã ut ac necessitate cõseqtur.
Dic ãt euẽtus iterdum necessarius & naturalis ẽ:ut parricidiũ furor necesse ẽ cõsequat. Interdũ uarius:ut cõ
mutabilis:ut amor noceat necesse ẽ:& ut nõ noceat necesse est. Sæpe.n.malum euẽtum amor hẽt: sæpe bonũ.
Deniq ut oñderet Cice. euẽtum istũ ex natura negocii:ita eẽ cõsiderãdũ: ut scias & ĩ cõtrariũ posse cõuenire.
Deide inqt:qd ex natura eius euẽire uulgo soleat:an isolẽter & raro:uulgo.i. passim freqnter. Ergo firmius ar
gumẽtũ ẽ si de quo agimus euẽtus freqntius cõsequat:si dicas amor magis nocet. Præterea hoc sciamus iter
esse iter istũ euẽtum & illũ supiorẽ:ꝙ hic totius negocii euẽtus ẽ:ille uero uniuscuiusq rei. Aut.n. supra q̃ re
hoc ĩ genere:ut cõmodius qd uẽtuꝝ sit ante aio cõcipi possit:qd quaq ex re soleat euẽire cõsiderãdum est. Po
stea hoies id sua auctoritate cõprobare:an offendi ĩ his cõsueuerint. Et hic euẽtus q naturã negocii conseqt :q̃
lis apud hoies habeat.i. bonus:an malus attẽdẽdum ẽ. Ita & supra dixit attẽdẽdum q hoies primum fecerint:q
deide cõprobauerint:nõ.n.ex eo qa aliqd cõseqt argumẽtum ẽ:sed qa aut bonũ:aut malũ est:ꝙ cõseqt.i. non
qa ẽ ꝙ cõseqt:sed qa tale ẽ.ita semp nõ ex re:sed ex q̃litate sit argumẽtum:& cætera q̃ factum aliqđ siñter cõ
festim;aut ex iteruallo solẽt cõseq iterdum.n. uicinior:iterdum tardior ẽ euẽtus:ut puta si quẽ uoluero occi/
dere uicinus ẽ euẽtus:ut mox me oderit. Deide si trado alicui disciplinã tardior hic euẽtus. Primo.n. fortassis
offendit:deide amat:ac diligit:deide postremo attendẽdum est. Dat postremũ breue & cõe præceptum: utrũ
aliqd honestũ sit:an utile:ĩ his ẽ cõsiderãdũ q̃ gestũ negociũ cõsequunt. Vep quæ sint ptes honestatis:atq uti
litatis ĩ deliberatiue pceptis se demõstratuꝝ eẽ pponit. Oĩs ãt argumẽtatio q̃ ex his locis : quos cõmemora
uimus sumet:aut pbabilis:aut necessaria eẽ debit. Ait supra cũ de cõfirmatiõe loqueret. Huius inqt ptis cer/
ta sũt pcepta:ĩ singula causaꝝ genera diuident. Verũtamẽ nõ in cõmodũ uidet quãdã siluã:atq materiã uni/
uersam ante pmixtã: & cõfusam exponere oĩum argumẽtationũ. Tria nobis in cõfirmatione tradunt. materia
argumentum:argumẽtatio. Materiã nobis iam tradidit.i. locos de quibus;argumẽta caperemus:quos locos
diuisit in attributa psonæ:& in attributa negocio. Attributa psonæ.xi.esse dicit negocio q̃ tuor. Atq horum
omniũ partes enumerauit:ac tradidit:nũc itaq dicturus est de argumẽto:nec nos cõfundat ꝙ p argumẽto:ar/
gumẽtationẽ ponit. Antiq genus ponebãt argumẽtationẽ:sub argumẽtatiõe uero argumentũ & argumẽta/

tionẽ. Itaq̧ hoc uerbo cõiter utebanẽ: ut ꝑ argumẽto recta argumẽtatio diceref. Veꝝ anteq̃ dicamus: q̃ gene
Argumẽtatio
ra sint argumẽtoꝝ: dicamus prius qd cõsiderare & cõferre debeamus: ut argumẽta faciamus. Secũdũ Aristot.
decẽ cathegoriæ sũt. i. decẽ res ĩ qbus oĩa q̃ ĩ mũdo sũt cõtinẽt. Haꝝ rerũ una substãtia est: reliq̃ nouẽ q̃litates
Argumẽtum
. i. q̃ substãtiæ accidãt. Itaq̧ cũ res nuda ẽ nihil aliud q̃ res ẽ. Tũc ãt ex ea possumus facere argumẽtũ si eius q̃lita
tes ĩspiciamus. Itaq̧ oĩa uerba: & nomina habẽt res suas: habẽt & q̃litates: q̃ q̃litates cũ sibi cõueniũt faciunt
argumentũ. Cũ nõ cõueniũt nõ faciũt argumẽtũ. Vtputa ponamus occidit. Occidit: res est huius rei q̃ sit qua
litas attẽdamus. i. q̃dã asperitas: quedam imanitas.
Deinde ponamus inimicũ. Rursus inimicus res est.
Eius rei porro qualitas simpliciter aspsa: atq̧ crude/
lis. Itaq̧ quoniam utraq̧ sibi hæc qualitas cõuenit fa
ctum est argumentũ. Ita duæ similes qualitates: cum
fuerint copulatæ faciunt: aliam qualitatem. i. occi/
dit: qa inimicus fuit. quæ qualitas est: ut argumẽtum
ꝓbabile esse uideaẽ. Ita si dicas occidit quia gladio ꝑ
cussit: argumẽtũ est qa utriusq̧ rei qualitas ẽ similes.
Aliogn cũ ĩ eo ꝙ occidit: iã hora sit & res & qualitas
rei. Deinde ponas uirgã: cuius res & q̃litas nota ẽ: q̃m
similes sibi non sunt iste q̃litates cõiũcte in unũ non
faciunt argumẽtum si dicas: ꝑcussit uirga & occidit:
Semp itaq̧ nõ res sed q̃litates reꝝ debemus atten/
deẽ. atq̧ cõferẽ ut argumẽta faciamus: Argmẽtoꝝ
Argumẽtorũ genera duo
porro genera duo sũt ꝓbabile & necessariũ: ꝓbabile
est ꝙ uerisimilitudine fidẽ facit. Vtputa qa inimicus
fuit occidit: Verum de ꝓbabili post dicemus. Nunc
autẽ de argumẽto necessario disputabimus. Necessa
rie demõstranẽ ea q̃ aliter ac dicunẽ: nec fieri nec ꝓba
ri possunt hoc modo. Si peperit cũ uiro concubuit.
Necessarium est inquit quo aliter ac dictum est: nec
fieri: nec probari potest necessarium argumẽtum ad
fidem cogit: ac trahit. Probabile autem irrepit: atq̧
persuadet. Necessarium porto tale est argumẽtum: si
ea proferas: quorũ talis sit natura: ut sic fieri necesse
sit: si dicas si natus ẽ morieẽ: si peperit cũ uiro concu/
buit. Hæc necesse. ut se cõsequãẽ: ꝙ si necesse habes
credere: necessarium factũ est argumẽtũ. Illud tamẽ
scire debemus argumẽtum necessarium pœnæ non
esse solumq̧ esse inter homines ꝓbabile. Nẽpe nobis
necessarium uidetur: ex uero constare: nam si probabile ex uerisimili: ex uero necesse est necessarium. Inter
hoĩes autẽ uerũ latet: totũq̧ suspitionibus geriẽ: ergo necessarium non potest esse argumẽtum: sed quãtum in
ter homines põt necessariũ quãtũ secũdum opinionẽ humanã ualet: aliogn secundũ Cristophori opinionem
nõ est necessariũ argumẽtũ: si pepit: cũ uiro cõcubuit. Neq̧ hoc rursus si natus ẽ morietur: nã apud eos manife
stũ est sine uiro natũ: & nõ mortuũ. Ergo necessariũ illud argumentũ est qḋ iã opinione ꝑsuasum est. Atq̧ ut
scias hoc necessariũ non eẽ oĩno necessariũ oñdit Cice. etiã hoc hominibus ꝑsuadet: cũ ait necessarie demon/
stranẽ ea q̃ aliter ac dicunẽ: nec fieri: nec ꝓbari possunt. Ergo si ꝓbanẽ iã nõ erũt necessaria. Quicq̃d. n. ꝓbari
potuit: & nõ credi. Itaq̧ necessariũ argumentũ teneamus illud ꝙ facile populo ꝑsuadet orator. Hoc necessa/
riũ tribus modis fieri docet: quos modos ĩ genere dictiõis ponit hic. n. iã dictũ est supius ĩ materia locos posu
it: de qbus cõducta ad argumẽtationẽ dictio nasceref. Fieri itaq̧ necessariũ argumẽtũ docet: ut ꝑ cõplexionẽ:
aut ꝑ enumerationẽ: aut ꝑ simplicẽ cõclusionẽ. Cõplexio ẽ in q̃ utrũ cõcesseris repheditẽ: cõplexio forma di/
Complexio
ctiõĩ ẽ posita ĩ rõnibus necessariis. Veꝝ cõplexio duplici latere cõstat. Vñ q̃cq̃d fuerit electũ: necesse est ut cõ
trariũ sit. In cõplexionẽ itaq̧ duo genera sũt ꝓponẽda: nũc ꝑ simplex: nũc ꝑ necessariũ. Simplex hoc modo. Si
hoc ẽ cur illud facis. Si illud ẽ: cur hoc facis. Deinde ꝑ necessariũ sic. Aut hoc cõcedas: necesse ẽ: aut illud. Ita
hic exemplũ cõplexionis cõsiderare debemus: factũ ꝑ simplex. Si ĩprobus ẽ inqt cur uteris? Si ꝓbus cur accu
sas: ita & in Verrinis Cice. aut amicos inquit confiteri siculos: necesse est: aut inimicos. Si amici sunt creda
mus testibus: si inimici sunt inuiti pecunias contulerunt. Enumeratio est in qua pluribus expositis & cæteris
infirmatis: una uel reliqua necessario confirmatur. Enumeratio quoq̧ forma dictionis est posita ĩ rationibus
necessariis. Verum in enumeratione multa ponunẽ: & exclusis multis unum ꝙ reliquum est confirmatur: ut
puta si hoc non est: si illud: & illud non est: restat igitur ut istud sit. Ita in Verrinis, Si neq̧ carbo attigit: neque
Sylla uidit: neq̧ in ærarium relatũ est: restat igitur ut tu Verres pecuniã sustuleris. Veꝝ enumeratio duobus
Enumeratio
modis fit: cum aut multis rei rebus excludit: unã q̃ reliqua est cõfirmãs: aut cum rei rebus exclusis cõtrariã cõ
firmas. Multis rei rebus exclusis una q̃ reliq̃ est cõfirmaẽ: ut supra ipse Cice. cõtra Hermagorã. Nã aut nullũ:

demõstratione uersaẽ maxime tractaẽ ĩ dicen-
do: aut ꝑ cõplexionẽ: aut ꝑ enumerationem:
aut ꝑ simplicẽ cõclusionẽ: Cõplexio ẽ in qua
utrũ cõcesseris reprehẽditẽ in hũc modũ si ĩpro
bus ẽ: cur uteris si ꝓbus: cur accusas. Enume-
ratio ẽ in q̃ pulrib9 reb9 expositis: & cęteris in
firmatis una reliqua necessario cõfirmaẽ hoc
pacto. Necesse est aut inimicitiarũ cã ab hoc
esse occisũ: aut metus: aut spe: aut alicuius cã
amici: aut si horũ nihil ẽ ab hoc nõ esse occisũ.
Nã sine cã maleficiũ susceptũ non põt esse sed
neq̧ inimicitiæ fuerũt: nec metus ullus: nec
spes alicuius commodi: neq̧ ad amicum eius
aliquem mors eius pertinebat: Relinquitur
igiẽ ut ab hoc nõ sit occisus. Simplex ãt cõ-
clusio ex necessaria cõsecutiõe cõficiẽ hoc mõ.
Si uos me istud eo tpe fecisse dicitis: ego ãt eo
ĩpo tpe trãs mare fui: relinqẽ ut id qḋ dicitis
nõ mõ nõ feceri: sed ne potueri qdẽ facere: atq̧
hoc oportebit diligẽter uideẽ: ne q° pacto ge-
n9 hoc refelli possit: ut ne cõfirmatio modũ in
se argumentandi solũ habeat: aut quandam

similitudinem necessarię conclusionis: uerum ipsa argumentatio ex necessaria ratione consistat. Probabile aūt est: id quod fere solet fieri: aut quod in opinione est: aut qđ hēt si ad si quādā similitudinē siue id falsum ē: siue uerū: uerū in eo gñe qđ fere solet fieri ꝓbabile huiusmodi ē: Si mater ē diligit filiū: Si auarus ē negligit iusiurādū in eo āt quod in opinione positū ē huiusmodi sunt ꝓbabilia. Impiis apđ inferos pœnas esse præparatas. Eos qui philosophiæ dent operam non arbitrari deos esse. Similitudo autem in contrariis: & in partibus: & in his rebus quę sub eandem cadunt rationē maxime spectatur in cōtrariis hoc mō. Nam si his q imprudenter leserunt ignosci cōuenit: his q necessario ꝓfuerunt haberi gratia nō oportet ex pari sic. Nā ut loc9 in mari sine

cāæ gēus ē: aut iudiciale solū aut & iudiciale: & demōstratiuū: & deliberatiuū. Hic multa enūerauit: sed exclusis duabus rebus: reliquā tertiā cōfirmauit. Nullū inqt cāæ genus eē nō pt dicere q artis pcepta dat: unū eē nō pt dicere qa hoc: & hoc. Relinqt: ergo inqt ut oīa tria genera cāꝝ sint. Ergo hic multis rei rebus sublatis postrema ē: cōfirmata. Deīde oībus rei rebus exclusis cōtrariū sic cōcludit: ut hic ipm exēplum positū ē: Necesse ē inqt: aut inimicitiarū cā ab hoc eē occisū: aut metus: aut spe: aut alicuius amici gfa. At si horū nihil ē ab hoc nō eē occisum. Itaq hic res ē occisio. Huius rei oēs res sustulit. i. causas occidēdi. Postrēo cōtrariaꝝ cōcludit. sic igit horꝝ nihil ē nō occidit. Simplex āt cōclusio ex necessaria cōsecutiōe cōficit: & in hoc necessariū ē argumētū sed i una re positū: & iō simplex cōclusio nominat ut puta si illo tpe: quos me istud fecisse dicitis: ego trāsmare fui relinqt: ut id ego ñ fecerim: sed nec potuerim facere. Hic itaq simplex res ē i supioribus uero duplex: in cōplexione. s. & enumeratiōe: & cōplexiōe qdem apte duas res continet: aut hoc est in gt: aut illud si illud ē: cur facis: si illud est cur nō facis. Enumeratio est: cum multas in se res habeat collocatas: duplex tñ est: ea. n. oīa quæ tollis qūis multa sint una tñ pre ponuntur: in altera id qđ cōcludis siue aliqd de rebus fit: siue cōtrariū rei: ut supra docuimus. Atq hoc diligēter uidere oportebit. Præcepta dat: ut necessaria argumēta nō sola dicendi specie faciamus. i. ne cōplexio uel enumeratio in solo gñe dicēdi posita eē uideatur: sed ut rōne ipsæ & res necessariæ sint: & hoc genere dicendi ꝓferant: triplici. s. aut per cōplexionē: aut p enumerationē: aut p simplicē conclusionē. Dictū itaq de necessario argumēto: & quale sit: & quot modis dictiōis ꝓferat: nūc de ꝓbabile incipit disputatio: qđ ut melius intelligamus pp uim expositiōis hæc prius nobis ēt pictura cernat. Argumentū: Necessariū: Probabile: Cōplexio: Enumeratio: simplex cōclusio: p id qđ fere solet fieri: p id qđ ē in opiniōe: per ea q hēnt ad hæc quādā similitudinē: per cōtrariū: per paria: per eas res q sub eadem rōne cadunt: per uera: per falsa: uel puerisimilia. Probabile āt ē id qđ fere solet fieri: aut qđ in opiniōe positū ē: aut qđ hēt in se: ad hæc qdā similitudinē: siue id falsū est siue ueꝝ. Dictū est de necessario argumēto & de eius modis tribus. s. nūc de ꝓbabili argumēto dicāus: in solo uirtus oīs fidei cōtinet. Vt supra. n. dixius necessariū inter hoīes nō ē ꝓsertim: cū ēt ipm ꝓbet: ꝓbabili itaq solo oīs fides nitit: adeo ut græci officiū: & finē oratoris sic definierint .i. ꝓbabiliter ad fidē dicere. Probabile āt p seipsum nō pōt definiri: neq in pceptū quoddā exprimi. Sed ꝓbabile erit argumētū p moribus patriæ populi tpis. Neq. n. oībus unū atq idē ꝓbabile est. Aliud. n. iustū romanis: aliud barbaris uī. Itaq ut ꝓbabilia argumēta faciamus primū nobis patria inspiciēda est in sua sumus: & eius patriæ inspiciendi mores: deinde inspicienda est ciuitas: q ps patriæ est. Oīs. n. ciuitas habet ꝓprios mores. Deinde īspiciendū est tempus. tpa. n. sæpe mutātur. Postremo etiā eius apđ quem dicimus cognoscenda natura est: ut secūdū mores eius ꝓbabilia argumenta faciamus: itaq hæc pcedunt anteq ꝓbabilia argumenta ꝓferamus. Verū ipsum ꝓbabile argumētum: primo in tria diuidit. i. i id qđ facile fere solet fieri: & in id qđ in opinione positū est: & i id qđ habet ad hoc quādā similitudinē. Deinde in. iiii. signū credibile iudicatū cōparabile. Verū illa tria res sunt quibus probabile cōficitur argumentū: illa aūt. iiii. quæ sequūtur: reꝝ harū triū effectus sunt. Primo itaq illa tria uideamus in quæ probabile diuiditur argumentū per id qđ solet fieri ꝓbabile argumentū sic fit: si ea ad fidē colligas quæ in actus cōsuetudine uersant: ut puta si mater ē diligit filium. Si auarus est negligit iusiurādū. Ita & Terentius meretrices malas: auaros: lenones: tristes: senes: edaces: parasitos esse cōmemorauit. Hæc itaq ad fidē dicta sunt p id qđ fere solet fieri. Deinde p id quod in opinione positū est ꝓbabile argumentū sic fit: si ad fidem non ea quæ in usu sunt agendi: sed ea quæ in opinione sunt posita colligamus. Si dicas inferos esse & impiis apud inferos pœna. Si dicas omnes qui philosophantur cōtra deos facere. Multi. n. credent q phi i cōtra deos faciant. Etenim si deos asserunt: & me forte stultum esse dicunt: qm me talem deus esse uoluit: contra deos faciunt cum me reprehendūt. Deinde in. r. p. cū bella aut pax ex dei uoluntate contingant ipsi aūt multa cupiūt psuadere cōtra deos faciūt: si id nō asserūt agēdū q deoꝝ uolūtate cōtingit. Ergo ut diximus ex his quæ in opiniōe sunt posita: ꝓbabile colligit argumētū: si dicas inferos eē uel nō eē deos eē: uel nō esse mūdū nō eē natū. Iste opiniōes dicūr .n. græce opinio: & opiniōes nūcupant. Addo manifestū oīa q in mūdo agunt argumētis probabilibus psuaderi qn ēt philosophoꝝ ꝓfessionibus ex opiniōe nomē impositū est dogmata dicant. Tertiū illud est ut doceamus quemadmodū ꝓbabile fiat argumentū ex eo qđ habet ad hæc quādā similitudinem. i. p similitudinem: ut puta si is q patriā ꝓdit pœnā meret ille qui patriā defendit pmiū meretur. Verū hic ex altero alteri fides fit: & sic qua si fuerat nominādū. Sed Ci. non queād

modū fieret argumētū: sed uū fieret iudicauit: cū ait. Aut qđ hēt ad hæc quādā similitudinē ad hæc. i. ad supi ora ad id qđ fere solet fieri: & ad id qđ fere in opiniōe positū ē. Et. n. hoc argumētū tertiū ubi: ex altero alterꝫ p bamus nūc tale pōt eē ut soleat fieri nūc tale ut in opiniōe positū eē uideat. ut soleat fieri: si is q patriā ꝓdit pœ nā meret; ille q patriā defēdit pmiū meret ut ī opiniōe. Si ipsis ap īferos tormēta ꝑparata sunt inocētibus q/ es parata ē. Itaqꝫ hoc qđ hēt ad hæc quādā similitudinē. i. similitudo tribꝰ modis ꝓbabile efficit argumētū: aut ꝑ cōtraria: aut ꝑ paria: aut ꝑ eas res: q̄ sub eandē rōnem cadūt. Per cōtraria sic. Nā si his q imprudētes leserunt ignosci cōuenitis q necessario ꝓfuerūt haberi gřa ñ oportet. Hic cōtraria sunt ꝓdesse & nocere: sed ipsa cōtraria nō faciūt argumētū: nisi hēant īter aliquā si/ militudinē. Hic itaqꝫ alioꝝ similitudo ē: nam si ille im prudēter obfuit: hic necessitate ꝓfuit: neqꝫ ille uoluit obesse: neqꝫ hic uoluit ꝓdesse: ergo si ignoscit ei q nō uolūtate: sed imprudētia læsit: & illi gřa nō habenda est q nō uolūtate ꝓfuit: sed necessitate. Per paria sic: cū nō ex cōtrariis rebus: sed ex simillimis ꝑ naturā ꝓ babile colligimus argumentū: ut puta: nā ut locus in mari sine portu nauibus intutus ē sic aius q sine fide: est amicus nō pōt esse portuosus. Ex his aūt quæ sub eādē rōnem cadunt: ꝓbabile facimus argumentū cū ea sibi cōferimus q̄ ad aliqđ sunt: utputa locare: cōdu cere: emere: uēdere. Hæc uerba ad se inuicē spectāt: itaqꝫ ex unius rei rōne alterius rei rōnē ꝓbare debēus ut puta nescio: q pře uendēte emit filiū iniquā rē dř fecisse. Hic facis argumētū ꝓbabile. Nā si is q uēdidit rē iniquā fecit & hic q emit rē iniquā fecit. Deinde qꝫ Ci. posuit exēplū apđ rhodios portoriū res uilis uti/ lis erat: Et Hermocreō uir āplissimus id cōduxit por toriū. Defendit qđ rē turpē nō fecerit. Facis itaqꝫ ar/ gumētū ꝑ eas res q̄ sub eādē rōnem cadūt. Nā si rho dis turpe nō fuit locare: ne Hermocreōti qdē turpe ē cōducere. Siue āt inqt uera sint: siue falsa ea uū feci/ mus argumētū: nihil ad nos: dummō ad fidē faciēdā ꝓ

portu nauib9 nō pt eē tut9 sic aius amici sine fide stabilis eē ñ pt. In his reb9 q̄ sub eādē rōnē cadūt: hoc mō ꝓbabile ē. Nā si rhodiis turpe nō ē portoriū locare: nec Hermocreōti quidē turpe ē cōducere. Hæc tū uera sūt hoc pacto. Qm̄ cicatrix ē: uuln9 fuit: tum uerisimilia hoc mō. Si mult9 erat in calceis puluis ex itinere eū uenire oportebat. Oē āt: ut certas quasdā in ptes distribuam9: ꝓbabile qđ sumit ad ar gumentationem: aut signum est: aut credibi- le: aut iudicatum: aut comparabile. Signum ē quod sub sensum aliquem cadit: & quiddam si gnificat quod ex ipso profectum uidetur: qđ aut ante fuerit: aut in ipso negocio: aut post sit secutum: & tamen indiget testimonii: & grauioris cōfirmatiōis: ut cruor: fuga: palor: puluis: & q̄ his sūt similia. Credibile ē qđ sine ullo teste auditoris opione ɔfirmat: hoc mō.

babilia esse uideant; Falsum est siue uerisimile: si dicas nō occidit Medea filios! Quippe mater filios nunq̄ potu isset occidere. Hic falsum ē: qđ asseris; tū fecisti argumētū ꝓbabile: ꝑ id qđ fere solet fieri: ut Medea filios nō oc cidisse credat. Aut si dicas qa multus calceis puluis fuit ex itinere regressus ē. Verū ē āt argumētū ꝓbabile si dicas. Quoniā cicatrix ē: uulnus fuerit necesse est. Nūc āt ut ꝓbabilis argumēti oēs ptes scire possumus. Hæc quoqꝫ nobis aiaduertēda ē pictura. Per id qđ fere solet fieri. Signū. Credibile iudicatū Religiosum ꝓbabile ar gumentū ꝑ id qđ in opinione positū ē: Cōe: Approbatū: Cōparabile. Per ea q̄ habent ad hæc quādā similitu dinē. Imago: Collatio: Exēplū. Oē āt: ut certas quasdā in ptes tribuimus: ꝓbabile qđ sumit ad argumētationē aut signū est: aut credibile: aut iudicatum: aut cōparabile: supra diximus ꝓbabile argumentum in tres partes di uidi: in id quod fere solet fieri: in id quod in opinione positum est: & in id quod habet ad hæc quandam similitu dinē. Sed has tres ptes ipsas res eē diximus: de qbus ꝓbabile fit argumentū. Verū in his tribus rebus hæc ru sus quattuor collata sunt. i. qđ ex illis rebus cōficitur: aut signū dř: aut credibile: aut iudicatū: aut cōparabile.

Atqꝫ ut sciamus hæc quattuor illis tribus eē cōnexa: id quod fere solet fieri: nihil aliud hēt in se nisi: aut signū: aut credibile. Deinde id quod in opinione positum est: nihil in se hēt iudicatū. Postremo id qđ hēt ad hæc quā dā similitudinē nihil aliud hēt nisi cōparabile. Videamus itaqꝫ hæc quattuor in illis tribus esse. Nec hæc tm̄ si bi copulata sunt: sed omnia q̄ in argumento sunt ꝓbabili: ēt argumentis attributis ꝑsonæ: & attributis nego cio constat esse cōnexa. Nā quattuor negocio esse dicimus attributa continentia cū ipso negocio: & in gestiōe negocii adiuncta negocio quæ gestum negocium consequuntur. Itaqꝫ in continentibus cum ipso negocio: & in gestione negocii signum est. In his quæ gestum negociū consequuntur iudicatum est. In his aūt quæ adiun cta sunt negocio comparabile est. In attributis uero personæ credibile est. Ita uidemus: & locus argumento rum: & res: & exitus certis rationibus sibi esse copulata. Nulla itaqꝫ uideatur esse confusio quod probabile argu mentum iamdudum ī tria diuisimus: nunc in quattuor: quia id quod fere solet fieri duo in se continet: signum & credibile. Quod in opinione positū est: unū habet in se: idest iudicatū quod habet ad hæc quandā similitudi

Signum nem: similiter in se unū continet. i. comparabile. Itaqꝫ probabile argumentū in quattuor partes nunc diuidit. nam aut signum ē: aut credibile: aut iudicatum: aut cōparabile. Signum est quod sub sensum aliquē cadit. Qui qꝫ sensus sunt in homine: uisus: auditus: odoratio: sapor: & tactus. Itaqꝫ quicqd sub hos sensus cadit: cum argu mentum fuerit attractum: signum ē. Quod signum per se non ad se ualet: sed ex eo aliud proficiscitur. i. aliud asseritur ut puta si agatur: an nescio quis ex itinere uenerit: & asseras eum uenisse: nam in calceis eius multus puluis est. Puluis hic signum ē: & signum qđ sub sēsum oculoꝝ cadit. Aut si dicas qa cruētus ē hoiem occidit.

Deinde si dicas: Seditio facta est: nam tumultus auditus. Hic tumultus signum est: sed signũ quod sub aurium sensum cadit: ita & reliqua similia. Verum hoc argumẽti genus idest signum non satis ad fidem ualet: sed alterius sit: & timoris argumẽti indiget approbatione: ita ꝓbabile quidẽ est argumẽtum: sed non ualidum sꝑ quæ hoc argumẽto coniectura tractaꝛ: & iõ aut aliud firmius argumentũ: aut testimoniũ requirit. Sed qđ pauloañ dixi signũ eẽ in eo qđ ferre solet fieri. Vtiq; cum dico ex itinere uenit: nã multus in calceis puluis est: & hoiem occidit: nã cruentus est: argumentum facio ex his quæ fere solet fieri: nam qui ex itinere uenit solet fieri: ut pul

Nemo est qui non liberos suos incolumes & beatos esse cupiat. Iudicatum est: res assensione: aut auctoritate: aut iudicio alicui9: aut aliquorum comprobata. Id tribus in generibus spectatur: religioso: communi: & approbato: religiosum est quod iurati legibus iudicauerunt: commune est quod omnes communiter probarunt & secuti sunt: huiusmodi ẽ: ut maioribus natu assurgatur: ut supplicantium misereatur. Approbatum est quod homines cum dubium esset: quale haberi oporteret sua cõstituerint auctoritate: ueluti gracchi patris factum quem po. ro. ob id factum: quod insciente collega in censura nihil gessit: post censuram fecit consulem: comparabile aũt est: qđ in diuersis rebus similem aliquã rõnem continet. Eius sunt ptes tres: imago: collatio: exemplum. Imago est oratio demõstrans corpoꝝ: aut naturarum similitudinem. Collatio ẽ oratio rem cum re similitudine conferens. Exemplum est quod rem auctoritate: aut casu alicuius hois aut cognosci cõfirmat aut infirmat. Horũ exempla & descriptiones in præceptis elocutiõis cognoscent. Ac fons qdẽ confirma

uerulẽtus sit: & qui hoiem occidit solet fieri: ut cruẽtus sit: & ex signo uero in oĩa tpa circa factum facere possumus argumentũ: utputa occidisti hoiem quia cruẽtus es & hic cruor signũ est. Occidisti aũt hoiem tp̃s p̃teritum. Deinde occidis hoiem: nã uulnus infligis signũ est. Occidis hoiem tp̃s pñs: Deinde occidere uis hoiem: nã armatus ĩcedis: hic armatus ĩcedis signum ẽ. Occidere uis hoiem tp̃s futurũ: ita signũ ad omne tp̃s argumentum est. Credibile est qđ sine ullo teste auditoris opiniõe firmatur hoc mõ. Credibile est: inqt argumentũ: qđ p seipsum fidem facit. Neq; ad ꝓbandum desiderat testẽ: Sed facile cũ ꝓlatum fuerit apđ opinionẽ & sñiam iudicis ꝑsuadetur. Hoc credibile in eo eẽ diximus qđ fere solet fieri: & rursus in attributis ꝑsonæ: ita ĩ exẽplo qđ subdidit Ci. utrũ q; & uideamus. Nemo est inqt q nõ liberos suos incolumes & beatos eẽ cupiat: utiq; & solet fieri ut nẽo sit q nõ amet liberos suos: & attributũ ꝑsonæ ẽ. i. fortune: q; liberi noiant: & q; ait nemo est. Iudicatũ ẽ res assensiõe: aut auctoritate: aut iudicio alicuius: aut aliquoꝝ cõprobata. Iam & hinc in tria diuisit iudicatũ. Nã assẽsiõe ĩ r̃ligiõe ẽ auctoritas ĩ cõi: iudiciũ ĩ approbato: ĩ tria. n. iudicatũ diuisit: ĩ religiosũ: ĩ cõe: ĩ approbatũ. Religiosũ ẽ igr: siqd de re aliq̃ iurati iudices iudicarũt: & iõ religiosũ: qa iurati iudicarũt: qđ assẽtiri nos necesse ẽ. Aĩaduertamus tñ ut iudiciũ gestũ sꝑ negociũ cõsequaꝛ. Cõe ẽ qđ oẽs uulgo ꝓbarũt. Cõe est inqt qđ ex more uulgi iusti auctoritatẽ tenet: ut necesse sit maioribus natu assurgi: ut suppliciũ misereri. Hæc ut seq̃mur habẽus uulgi auctoritatẽ. Deinde hoc ẽ aĩaduertamus q; cõsuetudo q̃cunq; rẽ sꝑ aliquã cõsequaꝛ. Inter id qđ fere solet fieri: & cõe hoc ĩ teresst: id qđ fere solet fieri ex quadã natura ẽ. Cõe iudicato stringiꝛ. Approbatũ ẽ qđ hoĩes cũ dubiũ eẽt: quale hñi oportet. Approbatũ ẽ inqt qđ cũ dubiũ eẽt: circa qualitatẽ bonã maláue ad unã ptẽ hoĩes inclinauerũt: ut inqt cũ sororẽ Hor. occidisset & de facto eius pplus eẽt incertus tñ absolutus ẽ. Deinde ut tyberius Gracchus cesor ĩsciẽte collega quosdã in senatu nouisset & de eius facto dubitareꝛ: postea tñ eius factũ pplus approbauit nã eũ cõsulẽ fecit: ita religiosũ: & cõe & approbatũ: qa in iudicato sunt gestũ sꝑ negociũ cõsequũtur. Compabile aũt est: qđ in rebus diuersis similẽ aliquã ofonem cõtinet. Dictũ ẽ iã de signo: de credibili: de iudicato: restat extremũ ut de cõparabili dicat. Comparabile est qđ res inter se diuersas aliqua rõne cõiũgit. Hæc compario. i. similitudo ptes hẽt tres imaginẽ quã græci appellãt. Collationẽ quã græci appellãt. Exẽplũ qđ græci appellãt: imago est ofo circa res diuersas aut corpoꝝ aut naturarũ cõparãs similitudinẽ: ut os humerosq; deo similis: ut qualis mugitus fuit cũ Saucius aram Taurus. Collatio ẽ ofo. quæ res in se diuersas ex simili cõparatiõe cõiũgit: ut ẽ istud: Ac ueluti magno ĩ pplo cũ sæpe cohorta ẽ seditio: exẽplũ est quo rẽ aliq̃ alicuius hois aut negocii auctoritate: uel casu aut dehortamur. Hortamur sic: ut Antẽor potuit mediis elapsus achiuis: Illyricos penetraꝛ sinus dehortãut sic: at nõ uiderũt mœnia. Troiæ neptũni fabricata mãu cõsidere ĩ ignes. Hæc qdẽ nos exẽpla grãmaticalibus supposuimus Ci. ãt ĩe exẽpla his: q̃ sunt incõparabili suppositũq; eẽ ꝑmittit: cũ cœpit de elocutiõe tractare. Nũc ãt de inuẽtiõe tractatus ẽ. Ac fons qdẽ cõfirmatiõis: ut facultas tulit aptus ẽ: nec minus dilucide q̃ rei natura ferebat demõstratus ẽ. Ea oĩa q̃ ad cõfirmationẽ ptinebãt demõstrata sunt: ita inqt: ut rei ipsius natura flagitabat: sed hic cõfuse oĩa ꝓlata singulari se ãt circa singulas cãs traditũq; eẽ p̃cepta in. ii. li. ꝑmittit. In p̃sentia tantũmõ numerũ: & modos: & ptes. Numeꝝ accipimus attributa ꝑsonæ undeci negocio quattuor. deinde gña argumẽtoꝝ duo necessariũ ꝓbabile. Modos ãt accipiãus. i. ĩ necessario argumẽto. Cõplexionẽ. enũeratiõnẽ simplicẽ cõclusionẽ. Deide in ꝓbabili argumẽto id qđ fere solet fieri qđ in opione positũ ẽ: qđ habet ad hæc quandã similitudinẽ ptes ãt accipiãus: signũ cre//

dibile:iudicatum:comparabile:& ea quæ sub his sunt. Atq inueniri quidem omnis ex his locis argumen-
tatio poterit:possunt quidem omnia iam argumenta ex his locis quos præcipimus inueniri: sed hæc ipsa ar-
gumenta debemus inquit artificiosa dictione distinguere:quia & suaue & necessarium est. Itaq nunc pauca
de dialectica ad rhetoricam translaturus. Habebitq locum de syllogismis ad quos capiendos:& tenendos le
ctorem uehementer hortatur ut ipse ait. Quod non rei solum magna est utilitas:sed præcipiendi quoq sū
ma difficultas:diximus itaq argumentum probabile in quattuor diuidi:signum:credibile:iudicatum:compa-
rabile credibile esse diximus in duobus negocio at-
argumē tributis personæ. Signum esse diximus in duobus ne
tum pro gocio attributis in continentibus cum ipso negocio:&
babile in in gestione negocii. Comparabile esse diximus in ad
quatuor iunctis negocio. Iudicatum uero in his quæ gestū ne
diuidi gocium consequuntur. Itaq omne argumentum fa
ctum ex attributis personæ credibile dicetur. Dein
de omnem argumentum factum ex cōtinētibus cū
ipso negocio:& ex his quæ in gestione negocii sunt si
gnum dicetur. Deinde omne argumentum factum
ex his quæ negocio adiuncta sunt: comparabile di-
cetur. Postremo omne argumentum factum ex his
Signum quæ negocio & negocium consequuntur: iudicatū
Probabi dicetur: Sed cum probabile fuerit alioquin in omni
le bus attributis tam personæ: q̄ negocio & necessariū
esse poterit argumentum:cuius tres partes esse dixi
mus:complexionem:enumeratiōem:simplicem: cō
clusionem. Omnis igitur argumentatio per indu-
ctionem tractanda est:aut per ratiocinationem. De
materia & argumento iam dictum est. Nunc tertiū
illud est:ut de argumentatione dicamus:quæ perti-
net ad elocutionem:& quam Cic. ex dialectica sum
ptum in rhetoricam posuit laxiorem argumentatio
est:itaq artificium:nō inueniendi:sed dicendi. Hæc
duobus modis fit:aut per inductionem: aut per rōci
nationem:ita & Aristo. in argumentatione duo esse
dixit. Atq Arist. breuiter ac strictæ omne exemplū
inductiōem esse dixit:quod animus auditoris ab eo
quod non dubium est ad credendum id quod dubiū
argumē- est inducatur: duo itaq sunt genera argumentandi
tādi duo inductio & ratiocinatio. Verum inductione philoso
genere phi utuntur:& hic nunc ad exemplum inductio phi-
losophica inducitur ad hoc ut intelligamus quid sit
inductio:uel quemadmodum fiat: post aut præcipi-
īductio et qualis inductio possit esse oratoris. Inductio est
oratio q̄ rebus non dubiis captat assensionem eius:q
cum instituta est. Generaliter hic inductionem defi
niuit:qua definitione ostendit ubiq nos inductio-
ne uti posse:& in philosophica:& in oratoria:& in q̄-
cunq contentione uerborum etiā ī fabulis. Nā ubi
q necesse est persuadere:& ideo personam certā hic
non posuit:sed hoc ait:inductio est oratio quæ rebus
non dubiis captat assensiones eius! qui cum institu-
ta est. Eius ī quid. i. siue ille philosophus sit:siue iudex:
siue orator:siue amicus:siue inimicus. Inductio itaq
sic facienda est:ut primo proponamus illa quæ extra
negocium sunt:sed tamen quæ ad negocium per si-
militudinem spectant:& talia inquit esse debent:illa
quæ proponimus:ut necessario his cum quo agis ita
esse fateatur:atq consentiat. Quod cum consense
rit:tunc paulatim ad id unde dubitabat descendis:
& his quæ supra concessa sunt:simile esse confirmās:
dat ergo nunc exemplum philosophicum. Aschines
socraticus fuit. i. discipulus socratis. Is mīta scripsit.

tionis ut facultas tulit apertus est: nec minus
dilucidæ q̄ rei natura ferebat: demonstratus ē.
Quemadmodum autem omnis constitutio:
& pars constitutionis:& omnis controuersia
siue in ratione:siue in scripto uersetur tracta-
ri debeat: & quæ in quamq; argumentationē
conueniat:sigillatim in secundo libro de uno-
quoq; genere dicemus. In præsentia tantum-
modo numeros:& modos: & partes argumē
tandi cōfusæ & permixte disparsimus:& post
discrete:& electe in genus quodq; causæ: quid
cuiq; conueniat ex hac copia digerem9: atque
iueniri qdem ois ex his locis argumētatio po
terit. Inuentam exornari:& certas in partes di
stingui:& suauissimum:& summe necessariū:
& ab artis scriptoribus maixe neglectū. Qua
re & de ea re pręceptione nobis & in hoc loco
dicendum uisum est: ut ad inuentionem argu
mentandi quoq; absolutio adiūgeretur: & ma
gna cum cura & diligentia locus hic omnis cō
siderandus est: q non solum rei magna utili-
tas est: sed præcipiendi quoq; summa difficul-
tas. Omnis igitur argumentatio aut per indu
ctionem tractāda est: aut per ratiocinationē.
Inductio est oratio quæ rebus non dubiis ca-
ptat assensionem eius qui cum instituta est: q
bus assensionibus facit ut illi dubia: quædam
res propter similitudinem earum rerum: qui-
bus assēsit probet: uelut apd̄ socraticū Aeschi
nem demonstrat. Socrates cum xenophontis
uxore:& cum ipso xenophonte Aspasiam lo-
cutam: Dic mihi inquit quæso xenophontis
uxor: si uicina tua melius habeat aurum: quā
tu habes: illius ne an tuum malis. Illi9 inquit
quod si uestem & cæterum ornamentum mu
liebre precii maioris habeat quam tu habes: tu
um ne an illius malis: Illius uero: Age si: in-
quit: illa uirum meliorem habeat: quam tu ha
bes: uirū ne tuū: an illi9 malis. Hic mulier eru
buit. Aspasia cum ipso xenophonte sermonē
instituit. Quęso inquit xenophon: si uicinus

Quodam etiā loco inducit socratē referentē. Nā his erat mos discipulis: ut ingenio pprio reperta ad magistros referrēt: & quasi ab eis inuēta ponerēt induxit inquā Aeschines socratē referentē qd esset: uel quemadmodum esset locuta aspasia cum uxore Xenophōtis: uel cū ipo Xenophōte: nam Xenophon & eius uxor frequenter discordabant psuadet ergo Aspasia ut in gratiā reuertanī. Aspasia āt peritissima fuit philæ Hac itaq inductione usā induxit aspasiam apud Aeschinem socrates. Interrogauit inqt aspasia xenophontis uxorē: si inquit uicina tua aurum melius hēat q̄ tu habes. tum inquit Xenophontis uxor inducta similitudine superiorum qm̄ sniam mutare nō poterat tacita erubuit

Aspasia peritissima philosophiæ

tu9 equum meliorem habeat quam tu habeas: tuumne equum malis an illius: Illius inquit qd' si fundum meliorem habeat quā tu habes utrū talem fundum habere malis. illum iquit meliorem scilicet q̄ si uxorē meliorem habeat: quam tu habes: utrum illius malis: atq hic xenophō quoq tacuit post Aspasia. Quoniam uterq. n. uestrū inquit id mihi solū non respōdit qd' ego solū audire malueram egomet dicā q̄d uterq cogitet. Nā & mulier optimū uirū mauis habere: & tu xenophō uxorē habere lætissimā maxime uis. Quarē nisi hęc pfeceritis ut neq melior uir: neq fœmina lætior in terris sit pfecto sp id qd' optimū putabitis esse multo maxime requiretis tu ut maritus sis q̄ optimę mulieris: hęc q̄ optimo uiro nupta sit. Hoc cū i reb9 nō dubiis esset assensū factū ē pp similitudinem: ut ēt illud qd' dubium uidebaē: siqs separatim q̄rere id pfecto pp rōnē rogādi cōcederent hoc modo sermonis plurimū usus ē Socrates: ppterea qd' nihil ipse afferrē ad psuadēdū uolebat: sed ex eo qd' ille sibi dederat ille q cū disputabat: aliqd cōficere malebat: qd' ille ex eo qd iā cōcessisset necessario approbarē deberet. Hoc i gñe pręcipiēdū nobis uideē primū ut illud qd iducimus p similitudinē eiusmōi sit: ut sit necesse cōcedi: nā quā postulabius illud qd dubiū sit cōcedi dubiū esse idipsū qd iducimus si oportebit. Deide illud cuiuscausa cōfirmādi fiet iductio: uidēdū ē ut simule his reb9 sit: q̄s res q̄si nō dubias ante diximus. Nā aliqd ante cōcessū nobis nihil pderit: si ei dissimile erit id causa cuius illud primū cōcidi uoluerimus. Deide nō itelligant q° spectant ille primæ iductōes & ad q̄ sint exitū puēturæ. Nā qui uidet si ei rei: quæ primo rogeē recte assēserit: illā quoq rem quę sibi displiceat esse necessarie concedendam: plærunq: aut non respondendo: aut male respondendo: longius procedere rogationem non sinit. Quare ratione rogatōis imprudens ab eo qd concessit ad id qd nō uult cōcedere deducend9 est: Extremū āt aut taceaē

postea inquit Aspasia conuertit se ad Xenophontem ipsum & similiter: cū illo instituit inductionē. Dic mihi inquit Xenophon si uicinus tuus equū: aut fūdum meliorem hēat: qua tu habes: tuum ne mauis: an illius. i. illius Nisi in gratiā regressi fueritis sp & tibi uxor lætissima & tibi uir optius deerit hic itaq inducti hoc egit: ut Xenophō & uxor eius ab his q̄ uelle se negare nō poterāt: ad id etiā qd' dubium hēbant p similitudinem deducerētur: Hoc mō sermonis plurimū socrates usus est. Socrates inqt in disputationibus inductione frequenter utebaē ppea iquit quod optimū ducebat: ut nō a se rebus prolatis sed cōfessionibus suis aduersarius uinceretur. Hoc in genere pcipiendum nobis uidetur primū: ut illud quod inducēus p similitudinē eiusmōi sit: ut sit necesse concedi: In inductiōe inquit. Tria semper spectare debemus: primo ut similitudies tales pponamus: ut eas sit necesse concedi: nam illud dubium eē non debet: unde alteri fidem uolumus facere. deinde inquit illud quod confirmamus. rei quā proponimus simile esse debet: ne nihil egerit propositio: si illud dissimile est: cuius causa proposuimus. tertio iquit id agere debemus ut nemo intelligat quo spectet similitudinis ppositio. Nec cū quispiam intellexerit se ex cōfessione propōnis: ēt illi rei fidem facere quam negauit: aut nō respondeat aut male prauec respondeat: si āt nesciat quo tendat similitudinis propositio securus cōfitetur. Qua confessione ēt illud: quod negabat ante: ita ut tu uis concedit esse. Cum autē inquit hoc diligenter in facienda inductione seruaueris: ut & propositio similitudinis concedatur: & illud propositioni simile sit cuius causā similitudo proposita est & nemo uideat quo propositio illa cōtendat officio tuo per ista diligenter impleto. Rursus debebis responsionem contēdentis attendere. Vnum autem de tribus faciat necesse est: Nam aut tacebit: aut confitebitur: aut negabit. Ad hæc singula dat præcepta: quid in his singulis tu facere debeas: & primo a difficiliori parte incipit. si inquit negabit ita esse illud: unde contentio est: atq illud quod in propositis concessisq similitudinibus cōtinetur: duo iquit facere debemus. Aut illas res quas ante concessit similes docere huic rei eē: de qua cōtentio est: aut si pnegabit alias inducere similitudines: si autem inquit confitebitur: habita argumentatio concludenda est. deinde iquit si tacebit duo facies: aut responsionem de eo elicies: aut si respondere noluerit quia genus confessiones est taciturnitas concludenda est argumentatio. Ita inquit hoc genus argumentandi tripartitum semp est. Prima inquit pars constat ex una similitudine pluribusue: ut in hoc ipso exemplo confessionem tacentiū confirmat aspa

firmet: Hoc de genere qui diligentius considerãdum putauerunt: cum idem in usu dicendi sequerentur: paululũ in pręcipiendi ratione dissenserunt. Nam partim quinqꝫ eius partes esse dixerunt: partim non plus quam in tres partes posse distribui putauerũt. Eorum controuersiam non in commodum uidetur cum utrorumque ratiõe exponere. Nam & breuis est: & nõ eiusmodi: ut alteri prorsus nihil dicere putentur. Et locus hic nobis in dicẽdo minime negligendus uidetur. Qui putant quinque distribui partes oportere: aiunt primum cõuenire exponere summam argumentationis hoc modo. Melius accurãtur quę sine consilio administrantur. Hanc primam partem numerant eam: deinceps rationibus uariis: & quam copiosissimis uerbis approbari putant oportere hoc modo. Domus ea: quę ratione: regitur omnibus est constructior rebus: & apparatior: quam ea quę temere: & nullo consilio administratur. Exercitus is: cui prępositus est sapiens: & calidus imperator: omnibus partibus commodius regitur: quam is qui stulticia & temeritate alicuius regitur. Eadem nauigii ratio est. Nam nauis optime cursum conficit quę scientissimo gubernatore utitur: Cum propositio sit hoc pacto approbata: & duę partes transierint ratiocinationis: tertia in parte aiunt: quod ostendere uelis: id ex ui propositionis oportere assumere: hoc pacto. Nihil autem omnium rerum consilio melius: quam omnis mundus administraꝉ. Huius assumptionis quarto in loco aliam porro inducũt approbationem hoc modo. Nam & signorum ortus: & obitus definitum quendam ordinem seruant: & annuę commutationes nõ modo quadam necessitate semper eodem modo fiunt: uerũ ad utilitates rerum quoque omnium sunt accommodatę: & diurnę: nocturnęqꝫ uicissitudi̅es nulla i re unq̃ mutatę nocuerũt quicquã. Quę signo sũt omnia nõ mediocri quodã cõsilio naturã mundi administrari. Quinto loco idducunt cõplexionem eamque: aut id infert solũ qꝺ ex omnibus partibus cogitur hoc modo. Consilio igitur mundus administratur: aut in unum locum conduxerit breuiter propositionem: & assumptionem adiungit: qꝺ ex his conficiatur ad hunc modum. Quod si melius geruntur ea quę consilio quam quę sine cõsilio administrãtur. Nihil autem rerum omnium melius administratur quam mundus. Consilio igitur mundus administratur. Quinquepartitam igitur hoc pacto putant argumentationem. Qui autem tripartitam esse dicunt hi non aliter putant oportere tractari argumentationem: sed partitionem horum reprehendunt. Negant enim neqꝫ a propo

expositũ & p̃ se cognitũ sua se ui: & rõe cõfirmet: & in hac diffinitiõe multa cõmunia eẽ possunt cũ inductiõe: nã qꝫ alt oro ex ipsa re p̃babile aliqd eliciẽs: tã ratiocinatiõis est q̃ inductiõis: hoc ãt pprium ratiocinatiõis: qꝺ ait: qꝺ expositũ: & p̃ se cognitũ sua se ui: & rõne cõfirmet. Inductio.n. nõ p̃ se cognoscit: neqꝫ sua se ui: & rõne cõfirmat: sed ut fidẽ faciẽ p̃bãdæ rei: silitudines ante p̃cedũt. Recte itaqꝫ ratiocinatio definita est.i.oro quæ ex cõfesso argumẽtũ cõtinẽs nõ similitudine: sed p̃ se cognoscit & sua se ui rõne cõfirmat. Verũ qꝺ diximus ex cõfesso argumẽtũ cõtinẽs. Nisi.n.qs cõfiteaꝉ q̃ inimicus fuit nõ erit argumentũ. Si inimicus fuit occidit. Sed si cõfiteaꝉ inimicũ: argumẽtũ p̃babile fiet: si igiꝉ inimicus fuit: occidit. Hoc de genere q̃ diligẽtius cõsiderãdũ putauerunt. Ratiocinatio est igitur oro p̃ se cognita ac sua ui & rõne cõfirmata ex re cõfessa sũptũ ad fidẽ p̃ferens argumẽtum. Verũ ut diximus hæc oro est ptinẽs ad syllogismos. Syllogismorũ aũt multi quinqꝫ multi plurimas ptes: multi inqꝫ tres eẽ dixerũt. Sed utrorũqꝫ inqꝫ rõnes debemus ĩspicere: q̃ & breuis ĩfectiõe & oratori res necessaria. Opus qdẽ inqꝫ utrorumqꝫ cõsimile est: nã alteruter & p̃positionẽ habet & approbationẽ p̃positionis: & rursus assũptionẽ & approbationẽ assumptionis & cõclusionẽ. Verũ in quit q̃ syllogismũ in qnqꝫ ptes diuidũt: has singulas ptes numerãt: ut p̃positio una pars sit approbatio p̃positionis: altera ita & in assumptione.i. approbatio assumptionis: ut qnta pars sit cõclusio. Illa autem qui tres partes ĩ syllogismis esse cõtendũt p̃positionem & approbationẽ p̃positionis unã partẽ enumerãt. Rursus assũptionẽ & approbationẽ assumptionis alterã partẽ numerãt: tertiam uero cõclusionẽ. Ita ut totũqꝫ opus simile sed ĩ mẽbris opis numerus diuersus iã uero qnqꝫptiti syllogismi siue tripartiti ĩ ipsis libris exempla poterimus agnoscere. Verũ quædam p̃cepta in his ptibus posita ĩtelligamus. Propositio: ĩ quit: generalis ĩ suo eẽ debet: & id qꝺ assumẽdũ est in se necessario cõtinens. Approbatio.n. multis uerbis & diuersis rõnibus faciẽda est. Assumptio uero ex ui p̃positiõis capiẽda est ut hic assumptio ẽ. Nihil ãt melius cõsilio quam oĩs mũdus administraꝉ. Hæc assumptio ex ui p̃positiõis assumpta ẽ. Quæ est.n. p̃positio: melius accuranꝉ q̃ cõsilio regũtur: q̃ quæ sine cõsilio administranꝉ. Deinde inqꝫ ẽt assumptionis approbatio

Quot syllogismi partes

multis rõnibus facięda est. Extrema cõclusio est q̃ q̃tuor modis fit: quos modos alio in loco oñdemus cũ de bipartito syllogismo cœperimus hęc tractarẽ. Quinquepartitã igit hoc pacto putant eẽ argumẽtationẽ: q ingt quinquepartitã esse argumẽtationẽ dicũt: hoc asserũt qđ supra oñdimus. i. seperari ꝓpositionẽ ab approbatiõe sua: & rursus assumptionẽ ab approbatiõe sua. Qui aũt tripartitã esse dicũt: illi ingt qui tripartitã argumẽtationẽ esse cõtendũt: eodẽ modo qdem tractãt argumẽtationem. Nã & ꝓpositiones habẽt & approbationes & rursus assumptionẽ cũ approbationibus suis. Sed hæc bina connectũt & reddunt singula: ut ꝓpositionem cũ approbatiõe sua simul iungãt: & rursum assumptionẽ & approbationẽ eius unũ efficiant. Negant ãt recte neq; ꝓpositionẽ neq; assũptionẽ dici: nisi fuerit approbata tuncq; eẽ aiunt ꝓpositionẽ argumẽtationis: si approbata sit. Si nãq; nõ approbata nõ sit esse q̃dẽ ꝓpositionẽ: sed argumenti nõ argumẽtationis: in qua argumẽtationem latior: & expolitior elocutio est. Itaq; qui hoc cõtendũt negant esse amplius quã tripartitã argumẽtationẽ. Ab his Cic. dissentit & cõtra disputat ꝓbat illorũ sñiam q dicũt q̃nquepartitã argumẽtationẽ. Itaq; hoc Cice. sc̃dm artẽ testibus & argumẽtis ꝓbat. Testibus sic. Quam oẽs ingt ab Aristotele & theophrasto ꝓfecti maxime secuti sũt. Nã queadmodũ inuit: supius argumẽtationis genus. i. iductõis socrates maxime: & oẽs socratici tractauerũt: ita hoc genus argumẽtationis: idest ratiocinatio q̃nquepartita ab Aristotele: & Theophrasto: uel peripatheticis frequẽtatũ: atq; tractatũ ẽ; sed q̃a orator rhetoricã scribẽs ĩportune pene p̃hos ad testimoniũ uocat: q̃a de dialectica iste: tractatus ẽ: recte p̃hos sibi adhibet: q̃a rhetoricã scribit. Adiũgit & multos oratores elegantissimos: atq; artificiosissimos iudicatos: q usi sũt hac argumẽtatiõe q̃nquepartita. Deinde inquit a rhetoribus his q elegãtissimi: atq; artificiosissimi putati sũt. Itaq; testibus ꝓbauit: nõ errare illos: q asserãt q̃nquepartitã argumentationẽ. Sed q̃a poterat dici Cic. ẽt illi quos cõmemoras errauerũt oñdit se exẽplũ nõ temere illorũ secutũ ꝓbatq; argumẽtis suis non errare: eos: q quinquepartitã argumẽtationẽ errare ãt os: q tripartitã eẽ cõtendũt. Itaq; hæc est q̃stio utrum tripartita: an quadripartita: an q̃nquepartita sit

sitione: neq; assumptione: approbatiões earum separari oportere neq; propositionem absolutam neq; assumptionem sibi perfectam uideri: quæ a probatiõe confirmata non sit. Quare quas illi duas partes numerãt propositionem & approbationẽ sibi unam partem uideri ꝓpositionem: quæ si approbata non sit propositio non sit argumentationis. Itẽ quę ab illis assumptio & assumptõis probatio dicitur: eandem sibi assumptionem solam uideri. ita fit ut eadem rationem argumẽtatio tractata aliis tripartita: aliis quinquepartita uideatur. Quarẽ euenitur res nõ tam ad usum dicendi pertineat q̃ ad rationem præceptõis. Nobis aũt comodior illa ptitio uidetur esse quæ in quinq; partes distributa est: quam omnes ab Aristotele & theophrasto profecti maxime secuti sunt. Nam quẽadmodum illud superius genus argumentandi per inductionem sumitur maxime. Socrates & socratici pertractauerunt: si quod hoc quod per ratiocinationem expolitur sũme ab Aristotele atq; pipatheticis: & theophrasto frequentatum. Deinde a rhetoribus his: qui elegantissimi: atq; artificiosissimi probati sunt. Quare dum nobis illa magis partitio probatur dicendum uidetur: ne temere secuti putemur: & breuiter dicendum: ne in huiusmodi rebus diutius: quam ratio pręcipiendi postulat cõmoremur si quadã in argumentatiõe latis uti propositione & non oportet adiungere approbationem propositiõe: Quedam autem in argumentatione infirma est propositio: nisi adiuncta sit approbatio: sepata est quadam a propositione approbatio. Quo enim adiungi: & separi ab aliquo potest: id non potest idem esse quod est id ad quod adiungitur: & a quo separatur: est autem quædam argumentatio: in qua propositio non indiget approbatione: & quędam: in qua nihil ualet sine approbatione: ut ostendemus. Separata est igitur a proprositione approbatio. Ostendetur autẽ id quod polliciti sumus hoc modo. Quę propositio in se quiddam cõtinet perspicuum: & quod stare inter omnes necesse est hanc uelle & approbare & affirmare nihil attinet. Ea est huiusmodi. Si quo die romę ista cædes facta ẽ ego Athenis eo die fui interesse in cędem non potui: hoc quia pſpicue uerum est: nihil attinet approbari. Quare: assumi statim oportet hoc modo: fui autem Athenis eodem die: hoc si non constat: indiget approbationis: qua inducta complexio consequitur: est igitur quædam propositio: quæ non indiget approbatione: nam esse quidem quandam quæ indiget quid attinet dicere: quod cuius facile perspicuũ est. Quod si ita est: ex hoc: & ex eo quod propolueramus: hoc conficitur

hoc conficitur: separatam esse quandam approbationē a propositiōe. Si autem ita est: falsum est: non esse plus q̄ tripartitam argumentationem. Simili modo licet alteram quoq; approbationem: si quadam in argumentatione satis est uti assumptione: & nō oportet adiungere approbationem assumptioni. Quadā autē in argumentatiōe infirma ē assumptio: nisi adiuncta sit approbatio. Separatum qddam ē extra assumptiōem approbatio. Est autem argumentatio quædam: in qua assumptio nō indiget approbationis: quędam aūt: i qua nihil ualet sine approbatione: ut ostendemus. Separata est igitur ab assumptione approbatio: ostendemus autem quod pollicití sumus hoc modo. Quæ perspicuam in omnib9 ueritatem cōtinet assumptio nihil indiget approbationis: ea ē eiusmōi: Si oportet uelle sapere dare operam philosophię: conuenit. hęc propositio indiget approbationis: non. n. perspicua ē neq; constat inter omnes: propterea quod multi nihil prodesse philosophiam: plęriq; etiam obesse arbitrantur assumptio perspicua est. Etenim hoc oportet ante sapere. hoc autem quia ipsum ex re perspicitur: & uerū esse intelligit̄ nihil attinet apprabari. Quare statim concludenda est argumentatio: Est ergo assumptio quędam quæ nō indiget approbationis. Nam quādam idigere perspicuum est. Separata ē igitur ab assumptione approbatio. Falsum est igitur non esse plusquā tripartitam argumentationem: itaq; ex his illud iam perspicuum est esse quandam argumentationem: in qua neq; propositio: neq; assumptio idiget approbationis: huiusmodi est ut certum quiddam ut breue exempli causa ponamus. Si summopere sapientia est petenda: summopere stulticia uitāda est: summopere aūt sapientia petenda est: summope igit̄ stultitia uitāda ē: hęc & assumptio: & ꝓpositio pspicua est. Quare neutra quoq; indiget approbatione. Ex hisce omnib9 illud pspicuū est: tū adiungi approbationē: tū nō adiūgi: ex quo cognoscit̄ neq; in ꝓpositiōe: neq; i assūptiōe cōtieri approbationē: sed utrā suo loco positā ui suam tāq; certā: & ꝓpriā obtinet̄. Q d̄ si ita ē cōmode partiti sūt illi: q in quinq; partes distribuerunt argumētationē. Quinq; sunt igit̄ partes eius argumētationis: quę p ratiocinationē tractat̄. Propositio per quā breuiter loc9 hic exponit̄: ex quo omnis uis oportet emanet ratiocinationis. Approbatio p quā id qd' breuiter expositū est: rōnibus approbatū ꝓbabilius: & apertius fit. Assumptio p quā id qd' ex ꝓpositione ad ondendum ptinet assumit̄. Assumptiōis approbatio: p quā id quod assumptū est rōnibus firmat̄. Cōplexio p quam id

argumentatio. Cic. multis syllogismis suis nunc quinquepartitis: nunc tripartitis probat quinquepartitam esse argumentationem: & primo asserit propositionem & approbationem inter se esse diuersa in qua assertiōe primo argumēti. Deide exēpli est syllogismus de hinc sīl̄ rōe asserit assūptionē & approbationē eius iter se eē diuersas: in q̄ rursus assertione prio argumēti: deide exēpli ē syllogismus. Itaq; postquā ꝓbauit propositionem: & assumptionem ab approbationibus suis longe esse separatas cōcludit cōmode partitos esse eos qui quinquepartitam dixerunt: argumentationem. Quinq; igitur partes sunt eius argumentationis quæ per ratiocinationē tractatur. Illius autem argumentationis quæ per inductionem tractatur tripartita est argumentatio. Verum hoc inprimis tenere debemus. Argumentum nunc uicinum esse quæstioni: nūc a quæstione longinquum: argumentū enim prolatum; nunc ipsi quæstioni prodest: nunc ei rei quæ uicina ē quæstioni. Itaq; argumentum: nunc uicinum est quæstioni; nunc loco tertio; nunc quarto: nunc quinto nascitur. Aristoteles āt dicit etiam loco decimo posse fieri argumentum. Sed cum sæpe argumentū tam longe a quæstiōe: sit hoc tantū syllogismi est: aut id quod lōge a quæstione est: eidem quæstioni dicendi ratiocinationem coniungat. Ac uicinum argumentum tale est. Quoniā hic inimicus fuit occidit: longe a quæstione argumētum tale est. Inimicus occidit. Hoc qa generale est primo differendum est uerū inimicus semp occidat. Quod postquam asserueris: non statim probas hūc occidisse. Sed ad hoc proficit: ut rursus doceas hunc inimicū fuisse. Quod postquam asserueris hunc inimicum fuisse: tunc demum redis ad quæstionem. Ergo hic: quia inimicus fuit: occidit: deide longe petitum argumētum etiam illic licet animaduertere: ubi Cicero. redarguit hermagoram non recte sub qualitate posuisse deliberationem: & demōstrationem; ubi primum docet genera esse causarum. Quod genera sūt causarum: partes generis causæ esse non posse: ut si partes generis causæ esse nō possunt multo magis partes partium esse non posse. Postremo reddit ad quæstionem: male igitur deliberatio: & demonstratio sub qualitate ponuntur. Itaq; argumentum nūc longe a quæstione est: nunc uicinum est questioni. Deinde debemus hoc animaduertere argumentū

Argumētationis partes

Argumētum duplex

Vicinū argumētum

Demonstratio

quocunq; sumimus: utrum in genere sit an in specie. Si in genere; sine deliberatione proponere debemus. Deinde approbare eãdem ꝓpositionē. tertio loco speciem assumere. Quarto loco assumptionem speciei multis rationibus approbare: postremo cõcludere. Huius syllogismi subiiciamus exemplū illud ipsū epaminūdæ. Omnes leges iudices ad commodum reip. referre oportet: & cętera. hæc propositio est generalis sine ulla dubitatione. Deinde approbat eandem propositionem. Ea. n. uirtute: & sapientia maiores nostri fuerūt & cætera. Tertio loco species assumit. Ergo ĩ hoc quoque iudicio definite litteras: legem quoq; iterpretari & cætera. Quarto loco approbat assūptionem. Considerate quid magis utile fuit thebanis q̃ lacedæmõios opprimi & cætera. Postremo cõcludit. Quod si leges omnes & cætera. Hoc autem argumentum lõge a quæstione petitum cognoscimus facile. Argumentum uero quod in specie est semper cum dubitatione proponit. Si hoc ē illud igitur non est. Aut hoc faciamus: aut illud faciamus. Verum cum in propositione si est: dicitur cum in propositione autem est: dicitur argumentum igitur quod in specie est debet semper cum dubitatione proponi: huius propositionis facienda est approbatio. Deide assumptio eiusdem speciei faciēda est: per eandem speciem. Sed per confirmationem. Cuius assumptionis facienda ē approbatio. Tunc erit postrema cõclusio. Talis in miloniana ratione syllogismus est. Si iquit doceo causas fuisse clodio: ut occideret milonem probo isidiatorem. Hãc ꝓpositionē approbauit: & si boni ne magno quidem emolumēto impelluntur ad fraudem: improbi sæpe paruo. Deinde ipsam speciem assumit per confirmationem. Habuit autē causas clodius: Hanc, rursus assumptionem multis rationibus approbat. Postremo concludit. Quare si habuit causas clodius ut occideret milonem constat insidiatorem fuisse. Ergo quotiens argumētum in genere fuerit: species assumēda est. Quotiens argumentum in specie fuerit: ipsa species assumenda est: sed ꝑ cõfirmationem. Hoc autem tenere debemus in propositione uim totius argumentationis consistere. Siue autem in genere; siue in specie sit ꝓpositio; ex ipsa tamen semper generaẽ assumptio. Docuit itaq; quinquepartitam argumētationem per exemplum epaminundæ. Deinde docuit quadripartitã argumē

quod cõficitur ex omni argumētatiõe breuiter exponiẽ. Quę plurimas hēt argumētatio ꝑtes ea cõstat ex his quinq; partib9: secūda ē quadriparita: tertia ē tripartita. Deinde bipartita: qđ in cõtrouersia ē: De una quaq; ꝑte põt alicui uideri posse cõsistere. Eoꝝ generꝝ quū dubię sūt rõnes afferem9. Hoꝝ quę cõsistūt exēpla ponem9. Quinquepartita argumētatiõe huiusmodi: Oēs leges iudices ad cõmodū reip. referri oportet: & eas ex utilitate cõi non ex scriptiõe q̃ in lrīs ē iterꝑtari: Ea. n. uirtute & sapiētia maiores nrī fuerūt ut ĩ legib9 scribēdis nihil sibi aliđ: nisi salutē & reipu. utilitatē ꝓponerēt. Neq;. n. ipi qđ obesset scribere uolebãt: & si scripsissēt: cū eēt i itellectū: repudiatū iri legē itelligebãt. Nemo. n. leges legū cã saluas eē uult: sed reipu. ex legibus oēm remp. optime putant administrari: Quãobrem igiẽ leges seruari oportet ad eam cãm scripta omnia iterpretari cõuenit: hoc ē quoniam reip. seruimus: ex reip. cõmodo atq; utilitate iterpretemur. Nam ut ex medicina nihil oportet putari proficisci: nisi quoad corporis utilitatē spectet: quoniã eius cã est instituta: sic a legibus nihil cõuenit arbitrari: nisi qđ reipu. conducat: proficisci: quoniã eius cã sunt cõparatę. Ergo in hoc quoq; iudicio definite litteras legis scrutari: & legē: ut æquū est: ex utilitate reipu. cõsiderate. Quid. n. magis utile fuit thebanis quã lacedęmonios opprimi. Quid magis epaminundã thebanoꝝ iperatorē q̃tam uictorię thebanoꝝ cõsulere decuit: qd hūc tanta thebanoꝝ gloria tam claro quã exornato tropheo carius: atq; antiqs haberẽ cõuenit. Scripto uidelicet legis omisso scriptoris sniam cõsiderare debeat. Atq; hoc idē consideratū satis est: nullã eē legē nisi reipu. cã scriptã. Sūmam igiẽ amentiã putabãt esse qđ scriptū erat reipu. cã salutis id nõ ex reipu. salute interpreteri, Quod si leges oēs ad utilitatē reipu. referre cõuenit: hoc ãt reipu. ꝓfuit: ꝓfecto eodē non põr facto & cõibus fortunis cõsuluisse & legibus non obtemperasse. Quatuor aūt partibus cõstat argumētatio cū aūt ꝓponimus: aut assumimus sine approbatione, Id facere oportet: cū aut ꝓpositio ex se intelligaẽ: aut assumptio perspicua est: & nullius approbatiõis indiget: ꝓpositionis approbatione pręterita: quatuor ex partibus argumētatio tractaẽ ad hūc modū. Iudices q ex lege iurati iudicatis: legibus optemperare debetis. Obtemperare ãt legibus nõ potestis nisi qđ scriptū est in lege sequamini. Quod. n. certius legis scriptor testimoniū uolūtatis suę relinquere potuit: quod ipse magna cū cura: atq; diligentia scripsit. Quod si litterę non extarēt: magnopere eas requiremus; ut ex his scriptoris uoluntas cognosceretẽ. Hæc tamen

epaminundæ

epaminundæ pmitteremus: nisi extraiudicium quid eet ut is nō is sniam legis interpretaret: ne dum nunc istud partiamur: cum presto lex sit: non ex eo quod apertissime scriptum est sed cū eo quod suę causæ conuenit scriptoris uoluntatem interpretari. Quod si nos legibus obtemperare debetis: & id facere non potestis: nisi quod scriptum est in lege sequamini: quid dubitatis. quin istū contra legem fecisse iudicetis. Assumptionis aūt approbatione prętерita: sic fiat argumentatio. Qui sæpenumero nos perfidiæ fefellerunt: eorum orationi fidem habere non debemus. Si quid. n. perfidia illorum detrimēti acceperimus nemo erit præter nosmetipsos quem iure accusare possumus. ac primo quidem decipi incōmodū est: cerum stultum tertio turpe: Carthaginenses uero p sæpe iam nos fefellerunt. Sūma igit amētia est in eorum fidem spem habere: quorum perfidia totiēs deceptus sis. utraq approbatōe prętерita tripartita fit hoc pacto: aut metuāus carthaginēses oportet: si incolumes eos relinquerim9: aut eorum urbem diruamus: at metuere qdem non oportet: restat igitur: ut urbem diruamus: sunt aūt qui putant nō nunq posse complexione oportere superſederi: cum id perspicuum sit: quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat bipartitam quoq fieri argumentationem hoc modo. Si peperit: uirgo non est: peperit āt hoc satis esse dicūt pponere & assumere: quoniā pspicuū sit quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat complexionis rem non indigere. Nobis āt uidetur: & omnis ratiociuatio conducenda esse & illud uitiū quod illis displicet: magnopere uitandum: ne quod perspicuum sit: id in complexionem inferamus. Hoc autem fieri poterit si complexionum genera intelligent: Nam aut ita complectimur: ut in unū cōducamus ppositionē: & assumptionē hoc modo. Quod si leges oēs ad utilitatē reipu. referri cōuenit. Hoc aūt reipu. profuit: profecto nō pōt eodem pacto & saluti cōi cōsuluisse: legib9 nō obtēperasse: aut ita: ut ex cōtrario snia conficiatur: hoc modo. Summa igitur amētia ē in eoꝝ fidē spem habere: quoꝝ perfidia totiēs decept9 sis: aut ita: ut id solū qd' cōficit iferat ad hūc modū: urbe igit diruamus: aut id: qd' eā rem: q cōficit: sequat necesse est: idest huiusmodi. Si peperit: cū uiro cōcubuit: peperit aūt: conficit hoc modo: cōcubuit igitur cū uiro: hoc si nolis inferre: & inferas qd' inde sequtur: fecit igit. Incestū: & concluseris argumētatione & pspicuam feceris cōplexionē. Quare in longis argumentationibus ex cōductionib9 aut ex cōtrario cōplecti oportet. In breuibus id solū quod conficitur ex ponere: in his

tationem duobus modis: nunc propositionis approbatione: nūc assumptiōis approbatiōe sublata. Deide docuit tripartitā argumētatione utraq approbatione sublata. Nunc quæstio ē an sit bipartita argumētatio. Si pepit: uirgo ñ ē: peperit āt. Multi dicūt eē bipartitā argumētationē hac rōne. Si ingūt approbationes sæpæ qa manifestæ sūt subtrahunt cur nō & cōclusio cū manifesta est subtrahat ut si bipartita argumētatio p ppositionē: & assūptionē: si peperit: uirgo nō est. Peperit aūt Cice. hanc illoꝝ sniam reprehendit. Dicit q semp argumentationē concludendā esse: nec unq tamē utendū esse manifesta cōclusiōe. Tunc aūt hoc fieri posse si conclusionū genera cognoscamus sunt autem quatuor. Quaꝝ conclusionū una talis: cum breuiter facimus: ppositionis & assumptionis: & post adiungimus id: quod ex omni argumētatione cōficit. Dat aurē ipse exemplū. Quod si leges oēs ad utilitatē reipu. referri cōuenit hic aūt salutí reipu. profuit: pfecto non pōt eodem pacto & saluti cōi cōsuluisse: & legibus non obtemperasse: secunda aūt cōclusio talis est: ut argumētatio ex cōtrario cōcludatur: & dat exemplū: summa igitur amentia est in eoꝝ fide spem habere quorū per fidia totiens deceptus sis. Propositio. n. huius syllogismi talis est: Qui sæpenumero nos per fidem fefellerūt: eoꝝ orationi fidē habere nō debemus. Hoc postq probatū est: ita concludi oportuit. Igit carthaginensibus fidē non habere debemus: sed contrariū potius in cōclusione cōstituit: summa igitur amentia est in eoꝝ fide spem habere: quoꝝ perfidia totiens deceptus sis. Tertia conclusio talis est: ut id solū qd' ex omni argumētatione conficitur inferamus & dat exemplū: urbem igitur diruamus. Quarta conclusio talis ē: cum nō id qd' cōficit i cōclusiōe pōimus: sed id qd' eā rem quæ conficitur consequatur & dat exemplū: si peperit cū uiro cōcubuit. Peperit aūt. Hic conficitur. Cū uiro igitur cōcubuit: sed hoc in conclusione quia manifestum est nō ponit: sed illud ponit quod manifestū illā conclusionem cōsequitur. Igitur fecit incestū: &. n. si cū uiro coucubuit id consequit: ut fecerit incestum. Antiq autem quēcunq hominum coitū incestum appellabantur. Quare i longis argumētationibus. Dat præceptum: ut sciamus qua conclusione unaquæq argumētatio cōcludenda sit. Quotiens ingt longa fuerit argumētatio: aut propter memoriā:

Conclusionum genera

Incestus

satisfacere in conclusione debemus: aut si erunt in memoria quæ supradicta sunt. Argumentatio nobis ex contrario concludenda est. Verum longa argumentatio non partibus: sed mensura partium constat. i. nō quinquepartita aut quadripartita argumentatio longa est. Sed in quacunque argumentatione quotiens latiores fuerint approbationes: tunc longe erunt argumentationes. Ita & quinquepartita argumentatio ex modo approbationum breuis poterit inueniri. Quare inquit quæcunque longa argumentatio fuerit duobus modis concludenda est. Aut per conductionem. i. Aut per contrarium. Quotiens āt breuis fuerit argumētatio hoc solo quod cōllicitur cōcludenda est: in illis uero argumentationibus quæ exitum manifestum habent consecutionem ponere in conclusione debemus: sinaūt ex unaquaq; parte putabunt cōstare argumentationē reprehendit ēt illos qui ex una parte dicunt fieri posse argumētationem. Hi inqt errant de nominis ambiguitate. Nam argumētatio duas significationes habet & argumenti: & argumētationes. Quare cum dicunt si peperit cum uiro concubuit: inuentum proferunt: non ex politionem. i. argumentum proferunt nō argumentationē: sed talis argumētatio esse nō potest: nisi cum expolita proferē oratio. Eodem modo inquit: & illi errāt qui dicūt aliquādo subtrahi posse nunc ppositionem: nunc assumptionem. Nā qm̄ utraq; harum monet auditorē neutra necesse ē subtrahaē expolitiōi. Itaq; magnopere studendū est: qa inuētio cū ctis oratoribus cōis est sed ipi oratores dicēdi modo: aut optimi sunt: aut mediocres: aut sunt infimi. Variare āt ofonē magnopere oportebit pp fastidia uaria inqt: uti ofone debemus: ut nūc p inductionē argumētationē argumētemur: nūc p ratiocinationē. Deinde ratiocinationibus: nūc qnquepartitā: nūc quadripartitam: nunc tripertitam faciamus argumentationem. Deinde ut non semper prima sit ppositio sed aliqñ assumptio prima sit. Hæc inqt ut melius inspiciamus: aut inscribamus ipsi & nos exerceamus: aut si id piget facere ea: quæ supra posita sunt exempla uideamus: & in ipsis hāc exerceamur uarietatē: illud āt præcepit syllogismos oēs i dialectica cōtineri hos paucos inde deriuato q oratori conuenire uidebantur. Deniq; isti nō syllogismi sed epicheremata dicūē. Reprehēsio est per quā argumētādo aduersarioꝝ cōfirmatio deluiē aut ifirmatur: aut alleuiatur. Iam de quatuor partibus orationis dictū est: de exordio: de narratione: de comparatione: de partitione: de comparatione: de cōfirmatione. Nunc secundum ordinem de reprehensione tractandum est. Reprehensio est oratio quæ post nostram confirmationē aduersariorū cōfirmationē rephēdit: hæc duo agit: aut oīo tollit: q aduersarius dixit: aut ifirmat: ac leuiꝫ reddit.

Argumētatio duo significat

Epicheremata

Reprehensio

in quibus exitus pspicuus est: consecutione uti. Si q aūt ex una pte putabūt cōstare argumentationē: poterūt dicere sæpe satis hoc modo argumentationē facere. Quoniam peperit: cum uiro concubuit: nam hoc nullius neq; approbationis: neq; complexionis indigere sed nobis ab ambiguitate noīs uidentur errare. nam & argumentatio: nomine uno res duas significat: Ideo quod & inuentum aliq̄ in rem probabile: aut necessarium argumentatio uocatur. & eius inuenta artificiosa expolitio. Quando igiē perferunt aliquid huiusmodi. Quoniam peperit: cū uiro concubuit: inuentum proferunt nō expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertinebit: atque hac dictione alia quoque quæ uidebuntur officere huic partitioni propulsabimus. Si qui aūt assumptionem aliq̄do tolli posse putent aut propositionem. Quæ si quid habet probabile: aut necessarium quoquo modo commoueat audire necesse est: quod si solum spectaretur id: quod inuentum est: ac nihil hoc pacto tractaretur id: quod esset excogitatum refert nequaq̄ inter summos oratores & mediocres interesse existimaretur: uariare autem orationē magnopere oportebit. nam omnibus i rebus similitudo est societatis mater: id fieri poterit: si non similiter semper ingrediamur in argumentationem. nam primum omnium generibus ipsis distinguere conuenit: hoc est tum inductione uti: tum ratiociatione. Deinde in ipsa argumentatione non semper a propositione incipere: nec semper quinque partibus uti nec eadem ratione expolire partitiones: sed tum ab assumptione incipere licet tum ab approbatione alterutra: tum utraque: tum hoc: tum illo genere complexionis uti id ut perspiciamus: aut scribamus: aut in quolibet exemplo de his: quę proposita sunt: hoc idē exerceamus: facile sit factu. Ac de partibus quidem argumentationis satis nobis dictum uidetur. Illud autem uolumus probe intelligi nos tenere. Aliisque rationibus tractari argumentationes in philosophia multis: et obscuris. de quibus certum: et artificium constitutum. uerum illa nobis ab usu oratoris uisa sunt aliena. Quæ pertinere autem ad dicendum putamus: ea nos commodius quā cæteros attēdisse nō affirmamus: sed perquisitius & diligētius perscripsisse polliceamur: Nūc ut statuim9 proficisci

proficisci

proficiſci ordine ad reliqua pergemus. reprehenſio eſt per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur: aut infirmatur: aut alleuiatur. Hęc fonte inuentionis eodem utetur: quo utitur confirmatio: propterea qđ quibus ex locis aliqua res confirmari poteſt iiſdem poteſt ex locis infirmari: nihil enim conſiderandum eum in his omnibus inuentionibus: niſi id quod perſonæ aut negociis attributum eſt. Quare inuentionem: & argumentationum expolitionem ex illis quæ ante præcepta ſunt: hanc quoque in partē orationis trāſferri oportebit: uerum tamen ut quadam pręceptio detur: huius quoque partim exponemus modos reprehenſionis: quos qui obſeruabunt: facilius ea quæ contradicuntur diluere: aut infirmari poterunt. Omnis argumentatio reprehēditur: ſi aut ex his: quæ ſumpta ſunt: non conceditur aliquod unum pluraue: aut ex his conceſſit complexio confici, ex his negatur: aut ſi genus ipſum argumentationis uitioſum oſtenditur: aut ſi contra firmam argumentationem alia æque firma: aut firmior ponitur ex his quę ſumuntur aliquid nō conceditur: cum aut id qđ credibile dicunt negaŕ eſſe huiuſmodi: aut quod comparabile putāt: diſſimile oſtenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur: aut omnino iudicium improbatur: aut quod ſignum eē aduerſarii dixerunt: id eiuſmodi negatur eſſe: aut ſi complexio: aut una: aut ex utraq; parte reprehenditur: aut ſi enumeratio falſa oſtenditur: aut ſi ſimplex concluſio mali aliquid continere demonſtratur. Nā omne qđ ſumiŕ ad argumētādum ſiue ꝓbabili: ſiue ꝓ neceſſario: neceſſe eſt ſumaŕ ex his locis: ut ante oſtēdimus. Qđ ꝓ credibili ſumptū erit: id infirmabiŕ: ſi aut ꝑſpicue falſū erit ho: mō: nemo eſt q nō pecuniam q̄ ſapiētiam malit: q ex cōtrario quoq; credibile aliquid habebit hoc modo. Quis eſt qui non officii cupidior ſit: quam pecunię aut erit omnino incredibile ut ſi aliquem conſtet eſſe auarum & dicat alicuius mediocris officii cauſa ſe maximam pecuniam neglexiſſe: aut ſi quod in quibuſdā rebus: aut hominib9 accidit: id hoibus dicaŕ uſū euēire hoc pacto.

Vero ipſa rephenſio ex illis locis argumētoꝝ capiŕ: ex qbus cōfirmatio.i.ex attributis pſonæ: & attributis negocio. Materia.n.argumētoꝝ cōis ē tā cōfirmāti q̄ rephendēti: & cū tria ſint data cōfirmatiōi. Materia argumētum argumētatio. Materia nō rephendimus: q̄ nuda atq; cōis ē. Sed argumētū: aut argumēti rōnē rephēdimus: & qm̄ cōfirmarionē uel rephēſionē cōiter hactēus ꝑcepta tradidimus: debemus ſcire certos modos rephēſionis. Sūt aūt quattuor principales modi: ſi aut ſumpta rephēdamus: aut cōcluſionē: aut gēus argumētatiōis. At ſi hæc tria nullo mō rephēdi potuerūt qđ extremū eſt facere debēus: ut aliud cōtra argumētū firmū aut firmius ꝓferamus ſūpta ſunt q̄cunq; nobis ad fidē ſumimus. Ad fidē aūt ſumimus argumentū. Ergo argumēta ſumpta ſūt: & qm̄ argumentū nō niſi ex cōceſſo ſit recte ea q̄ ex cōceſſis argumēta ſumimus ſūpta dnr: ſunt aūt ſumpta ſp quattuor ꝓbabilia tria neceſſaria. Probabile &.n. argumētū in quattuor diuidiŕ. Credibile: ſignū: Cōparabile: iudicatū. Neceſſaria in tria diuidiŕ: Cōplexionē: Enumerationē: ſimplicē cōcluſionē. Itaque qa ſeptem argumenta ſeptē ſumpta ſunt: de qbus argumentis cū aduerſarius: qđcūq; ſibi ad fidē ſumpſerit tu cōtinuo certis modis poteris rephēdere: quos modos a Ci. traditos ī ſingula ſūpta rephēdēda diligēter debeamus attēdere: Quod ꝑ itinere ꝑ credibili ſumptū erit id infirmabiŕ ſi aut ꝑſpicue falſū erit hoc mō. Nūc etauit ſeptē eē ſumpta. Nūc docet unū qđq; ſumptū quot modis rephendi poſſit: & a ꝓbabili argumento incipit: in quo quattuor cōtinētur credibile: ſignum: cōparabile: iudicatū. Itaq; inqt ſi aliud ab aduerſario ꝑ credibili argumēto fuerit platū qnq; id modis poſſumus rephendere: ſi aut inqt qđ ſolidum: aut primū eſt argumētum ipſum falſum eē doceamus: aut ſi ex contraria quoq; parte credibile eſſe monſtremus: aut ſi omnino erit incredibile: aut ſi id qđ paucorū eſt omnium eē dicatur: aut ſi id qđ raro contingit fieri omnino denegetur. Falſum eſt & quod omnino aliter eſſe contendimus: ſicut ipſe ait. Nemo eſt q non pecuniā q̄ ſapiam malit: Hoc ita q; falſum eſt: ut ēt ſi unus fuerit inuentus: q ſapiam malit. Argumentū aduerſarii falſum eſſe dicaŕ: Ex cōtrario quoq; credibile erit ſi qd ab aduerſariis ꝑ credibili platū nihilominus credibile ſit ſi cōuertaŕ. Vtputa qs ē q nō officii cupidior: quā pecūiæ ſit: hoc utiq; aduerſario ꝑ credibili platū eſt. Qđ cōuerſū. nihilominus incredibile ē ſi dicas. Quis ē q nō pecuniæ cupidior quam officii ſit. Ergo credibile reprehēditur quod ex contraria parte conuerſum: nihilominus credibile poteſt uideri: incredibile autem diceŕ: quod ab hoīum opinione diſſentit & hoc intererit ī ter falſum & incredibile: quod falſum in ipſa re eſt incredibile uero in opinione. Itaq; inquit incredibile eſt: utputa ſi auarus dicatur mediocris officii cū maximam pecuniam contempſiſſe. Hoc itaq; apud opinionē hominū credi non poteſt: quoniam enim auarus maximam pecuniam contēneret: mediocris officii cauſa: qui ob paruā pecuniā ſæpe officia magna contēnit. Inter falſum & incredibile hoc intereſt qđ falſū eſt: credibile eē pōt: & ī credibile: deinde quod

Falſum

Inter falſum & incredibile

illud iudicatum:quod affertur huic negocio nihil p/
ſit:& ne illud pferatur iudicium in quo iudices cōtra
xiſſe conſtet offenſam. Tertio illud cōſiderandū:ne
p nobis ſimilia ſint multa iudicia ab aduerſario unū
aliquo diſſimile proferetur. Statimq̧ frāget:quod
quaſi probabile pro pbabili profertur. Nam id qđ
uere probabile eſt nullo modo id difficillime poterit
infirmari:hoc eſt quod ait. Cōtrariis locis ſi res na
tura: aut uerisimilis peramitti iſirmari oportebit: q̄
uero ſicuti neceſſaria ducentur. Tranſita probabili
ad neceſſarium argumentum: q̄ neceſſariū argumē/
tum:ſi neceſſarium rebus ipſis fuerit nulla rōne pore
rit repræhendi:ſin autem nō rē:ſed modū ac formā
neceſſariæ argumentationis habuerit repħendetur:
nouimus itaq̧ tribus modis fieri neceſſariā argumē-
tationem:per complexionē: per enumerationē:per
ſimplicē cōcluſionem. Complexio eſt:in qua utrum
cōceſſeris id cōtra te futura eſt. Hæc ita ut diximus:
ſi oīo neceſſaria eſt nō poterit repħendi. Sin autē ſo/
lam formā neceſſariæ argumentationis tenebit duo
bus modis repħendetur: aut per conuerſionē:aut p
alterius partis infirmationē quos modos facile poſ/
ſumus agnoſcere:ſi ipſa neceſſariæ argumētatiōis for
ma pōat. Si uerer qd accuſes:qui probus eſt:Si nō ue
rer qd accuſes parui auditum æſtimatur:hoc p con-
uerſionē ſic reprehēdimus:ut cancellato ueluti re/
ſpectu primā ppoſitionē ad ſecundæ ppoſitiōis dimi
tamus euentū:deinde ſcđam ppoſitionē ad priæ p
poſitiōis ſubrigamus euentū. Ita tñ ut euētibus ne
gatio adiuncta copulet: hoc mō:ſi ueret accuſes:qa
id nō parui auditu æſtimat. Deinde ſi nō uerer accu-
ſes:qa non probus eſt. Ita cōuerſionū euentum accu
ſandū eē aſſeruit:quē aduerſarius dixerat: non accu/
ſandum. Accuſatio autem hic non publica ē:ſed pri/
uata obiurgatio unius uero partis huiuſmodi repræ
henſio eſt. Cum ex propoſitis duobus unum quodq̧
frangitur. Altero.n.infirmato uacilla alterum. Si ue
retur:accuſa:facile.n.uerecundus ab errore flectet.
Enumeratio uitioſa intelligitur:ſi aut prætēritū qd
dam dicemus qđ melius concedere: aut infirmare
aliquid annumeratum. Enumeratio pars neceſſariæ
argumentationis eſt. Hæc cuiuſmodi ſit ſupradixi/
mus. Verum cum ab aduerſario propōetur:duobus
modis poterit repræhendi. Si aut aliquid præter//
miſſū eſſe in enumeratione doceamus quod pro no/
bis ſit:aut ſi omnia quidem enumerata ſit: ſed ī his
aut contrariū ponimus & falſū eē monſtremus:aut
confitemur aliquid ita eſſe & oſtendemus eſſe pro
nobis. Primus itaq̧ modus ubi aliquid præteritum
demereamus: q̄ prolatum noſtræ cauſæ proficiſci.
Vt eſt illud de equo:quem poſt aduerſarii enumera
tiōem ex hoſtibus captum eſſe memorauit.i.ex præ
da:quæ propria cuiq̧:non quæ confuſis omnibus fu/
erit communiter diſtributa. Alter eſt modus repræ
henſionis in enumeratione:in quo duo reſpicimus.
Vtrū aliqd cōtrariū poni poſſit:an aliqd confiteāur
ex his:q̄ aduerſarius enumerauit:ppterea q̧ honeſtū
eſt. Cōtrariū ponimus:ſi cū aduerſarius equū neget
hæreditate ueniſſe nos hæreditate uēiſſe doceāus.
Cōfitemur autem aliqd qđ honeſtum ſit:ut ſi aduer-

approbatū: & demōſtrādo: difficiliter: & ma
ius fuiſſe adiudicatū qđ afferat: q̄ id qđ in-
ſtet contrariis locis: ſi res: aut uera: aut ueriſi
milis pmittat infirmari oportebit atq; erit ob
ſeruandū diligenter ne nihil ad id quod perti
neat id quod iudicatū eſt & uidendum eſt nū
ea res pferatur. in qua ſit oſtenſum ut de ipſo
q iudicauerit iudicium fieri uideat. Oportet
aūt aiaduertere: ne cum aliter ſint multa iudi
cata ſolitariū aliqđ: aut rarum iudicatū affe-
ratur. Nā is rebus auctoritas maxīe pōt infir
mari: atq; ea argumēta qdem q̄ quaſi pbabilia
ſumetur ad hunc modū tentari oportebit: q̄
uero ſicuti neceſſaria dicent. ea ſi forte imita-
bunt mō neceſſariā argumētationē: neq; erūt
eiuſmodi ſic reprehendēt. Primū cōplexio q̄
utrū conceſſeris tolli debet. Si uera eſt nunq̄
reprehendent ſi in falſa duob9 modis: aut cō
uerſione: aut alteri9 ptis infirmatione. Cōuer
ſione hoc mō. Nā ſi ueret qd eum accuſas q ē
probus: ſi in uerecūdū animi poſſidet īgeniū
qd cū accuſes: qui id pui auditu exiſtimet hic
ſiue ueteri dixeris: ſiue nō cōcedendū hoc pu
tat: ut neges eē accuſandū qđ cōuerſiōe ſic re-
præhendet. imo uero accuſandus eſt: nā ſi ue
ret accuſes: nō.n. pui auditi exiſtimabit ſi ue-
recundū aī ingeniū poſſidet: tñ accuſes: nō.n.
pbus eſt. Alterius āt ptis infirmatiōe hoc mō
repħendit uel ſi ueret accuſatione tua corre-
ptus ab errato recedet. Enumeratio uitioſa in
telligit: ſi aut p̄teritū qddā dicemus qđ uelī-
m9 cōcedere aut infirmū aliqd enumeratū qđ
aut cōtradici poſſit: aut cā nō ſit q̄re nō hōeſtū
poſſum9 cōcedere p̄terit qddā in eiuſmōi enu
meratiōibus: qm̄ habes iſtū equū aut emeris:
oportet aut hęreditate poſſideas: aut munere
accepis: aut domi tibi natus ſit: aut ſi horū ni-
hil eſt ſurripueris neceſſe eſt. Sed non emiſti:
neq; hæreditate uenit: neq; domi tibi natus ē:
neq; dono accepiſti: neceſſe ē ergo ſurripueris
hoc cōmode repħendit: ſi dici poſſit ex hoſti-
bus equ9 eſt capt9. cuius p̄dę ſectio nō uene-
rit. Quo illato infirmat enumeratio: qm̄ id ſit
inductū qđ p̄teritū eſt in enumeratiōe. Altero
aūt modo repræhendit: ſi aut cōtra aliqd dice
tur: ſi ē exēpli cā: ut in codē uerſemur poteric

sarius dicat;aut insidias facere uoluisti;aut amico morē gessisti:aut cupiditate elatus es:nos dicāus amico morem gessisse:quod utiq; in confessione turpe non est;maxime si ea qbus cũ hoc positũ est cōsideremus:ita i reprehensione enumerationis:aut pretermissũ aliqd ostēdemus. Quod tamen illatũ pro nobis sit: aut ex omnibus quæ posita sunt:nũc aliquid per contrariũ refutamus:nunc quia pro nobis est cōfitemur. Simplex aũt cōclusio reprehēdit:si id quod sequitur:nō uideat necessario:cũ eo qđ ãtecessit. Hæc quoq; si ex utroq; quo constat .i. si ex proposito & adiũcto erit necessaria reprehendi oĩo nō poterit. Est autē huiusmodi:si dies ē lucet:si

ostendi hęreditate uenisse:aut si extremum illud nō erit:turpe concedere:ut si qui cum dixerint aduersarii:aut insidias facere uoluisti: aut amico morem gessisti ut cupiditate elatus ex amico morem gessisse fateatur. Simplex autem conclusio reprahenditur:si id quod sequitur non uideatur: necessario cũ eo quod ante sit cohęrere:nam hoc quidem si spiritum ducit uiuit. Si dies est luce:eiusmodi est ut cũ priore necessario: posterius cohęrere uideatur:hoc autem si mater est:diligit filium:si aliquando peccauit:nunq̃ corrigetur: sic conueniet reprẹhendi ut demonstretur non necessario.cum priore posterius cohærere hoc gen9:& cætera necessaria:& omnis argumentatio:& eius reprehensio maiorē quidem uim continet:& latius patet: q̃ hic expōitur: sed eius artifici cognitio huiusmodi est ut non ad alicuius artis partem aliq̃ adiungi possit sed ipsa separatim longi temporis:& magnæ atq; arduæ cognitionis indigeat: qua re illa nobis alio tempore: atq; ad aliud institutum si facultas erit explicabũt nunc his præceptionibus rhetorum ad usum oratoriũ nos contentos esse oportebit:cum igitur ex his quæ sumuntur aliquis non concedit sic infirmabit cum autem his concessis complexio ex his non conficitur. Hæc erunt consideranda:unum aliud conficiatur:aliud dicatur hoc modo. Si cũ aliquis dicat se profectum esse ad exercitum contra eum.quis uelit hac argumentatione uti. Si uenisses ad exercitũ a tribunis militaribus uisus esses:non es autem uisus ab his nō es igitur profectus ad exercitum: Hic cũ concesseris propositionē:& assumptionē:cōplexio infirmanda est. Aliud.n.quã colligitur illatũ est ac nunc quidem quo facilius res cognosceret perspicuo & grãdi uitio præditum posuimus exēplũ: sed sæpe positum obscurius uitium pro uero ꝓbatur cũ ãt parum memineris quod concesseris:aut ambiguum aliquod pro certo concesseris ambiguum si concesseris ex ea pte:quã ipse itellexeris eam partē:si aduersarius ad aliã partem per complexionē uelit accōpositam conclusionem alterius rei interpratatione poteris

natus ē morietur. Utiq; hoc ita necessariũ ē: ut frangi tũc aũt simplex cōclusio poterit reprehendi:si ostenderis adiunctũ nō cohærere ꝓpositio:ut puta si mater est diligit. Si semel peccauit nunq̃ corrigetur utiq; hoc cum adiunctum cōsideras:necessario cohærere non posse necessarium esse non poterit. Eritq; potius probabile:ita necessariũ p se constat probabile multis asserit argumentis. Hoc autē similem peccauit nunq̃ corrigetur:multis asserendũ est argumentis:qđ uero multis asserit argumentis necessariũ nō est recte igitur huiusmodi repħensa cōclusio est si formã necessariã: rē uero ꝓbabilē continere mōstret: uerum hæc cuncta p̃cepta de dialectica traxit quæ magna & difficilis est:de qua si facultas fuerit postea tractaturum se esse promittit. Cum igit:ex his quæ sumunt aliquid cōceditur sic infirmabitur. Oēm argumentationem quattuor modis dixit posse reprehendi si aut sumpta reprehēdamus:aut cōclusionem:aut si genus ipm argumentatiōis uitiosum eē mōstremus:aut si cōtra firmũ argumẽtũ aliud nostrũ æque firmũ atq; firmus opponamus. Itaq; iam sumptorũ dicta repħēsio ē. Sin ãt inqt repħēdi sumpta nō poterũt tunc erit repħendenda cōclusio conclusione. Itaq; hoc aĩaduertendũ est principaliter ne cũ propositione sit aliud:aut esse:possit aliud cōcludatur. Hoc itaq; uitiũ erit dicentis. Vitiũ porro:aut aptũ:aut obscurũ:atq; aptũ i cōclusiōe uitium erit:si res cum alia in ꝓpositione teneatur alia oĩo res in conclusione ponatur ut puta si agatur:an nescio qui ad exercitũ sit profectus & cōtra eũ qs sic uelit argumētari.

Si uenisses ad exercitum a tribunis militaribus uisus esses: non es ãt uisus ab his non es igitur ad exercitum profectus hic utiq; apertum uitium est. Nam propositio tenet:si uenisses ad exercitum. Cōclusio nō es igitur ad exercitum profectus cum iusta propositionē debuit concludi non igitur ad exercitum uenisti. Hoc ita quæ apertum uitium in obscuro autem duo nobis attendenda sunt:ne aut ambiguitate propositionis:aut obliuione fallamur. Ambiguitas in ꝓpositione talis est:Si indiget is pecuniæ: pecuniam non habetis. Nã omnino q pecuniam non habet indiget pecuniæ:& ille qui habet:sed maiorem habere desiderat:indiget pecuniæ:indigere.n.uoluntatis est: hæc itaq; propositio ambigua ē. Si indigetis pecuniæ:pecuniam non habetis: huius propositionis quamcunq; aduersario repħendere;ut si cōclusione mendicos posue

rit. Tu dicas eos qui pecuniæ indigeant: non te mendicos intellexisse: sed eos q cum haberent maiorem tamen pecuniã uellent: deinde si ille huiusmodi homines in conclusione posuerit. Tu contra in ꝑpositione dicas te intellexisse mendicos: ita aduersarii conclusionem ꝑpositionis uisa ambiguitate subuertes deinde aliud obscurum uitium ē: cum obliuiscimur quid in propositione sit positum: & aliud in conclusione conficitur: utputa si ad illũ hæreditas ueniebat: uerisimile est ad illũ necatum: hic uerisimilitudo posita est. Deinde hanc propositionem pluribus uerbis approbant. s. ut memoria propositionis ex animis auferatur: post assumunt ad illum ãt hæreditas ueniebat: postremo inferunt conclusionem. Ille igitur occidit. Vtique hac cõclusione obliuio nostra tentatur. supra. n. positum est: uerisimile est ab illo necatum. Hic post approbationẽ longissimã propositionis non concluditur. Verisimili est igitur ab illo necatum: ꝙ probabile est. Sed ille igitur occidit: ꝙ necessarium est: quodꝙ a probabili ꝑpositione dissentit. Itaque diligenter debemus attendere: ut cõclusionẽ aduersarii: aut ambiguitate propositionis cõuertamus: aut quia meminimus quid in propositione sit positum eandem conclusionem falsam esse doceamus. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: tertius repræhensionis modus est: cum ipsum genus argumentationis uitiosum esse monstratur. Verum hoc tenere debemus: quod sumpta sola nuda & generaliter patientia modis suis repræhenduntur: genus autem argumentationis in causa & in specie positum considerare debemus quöd quidẽ sumptis suis & forma dictionis quantum in se est integrum est. Sed cum in causa positum quid operetur attendimus tunc in eo uitia possumus inuenire. Itaqꝫ ipsum genus argumentationis duobus modis uitiosum est: cũ aut in ipso uitium erit: aut cum id quod instituit non accomodabitur. In ipso uitium esse quattuordecim modis possumus inuenire: deinde non accõmodari ad id quod instituit duodecim modis possumus deprehendere: quæ omnia cice. partim quia aperta sunt solis propositionibus partim quia obscuriora sunt etiam exẽplis proposuit: & explicauit: nos eadem persequi: imo repetere lõgum ac superfluum ẽ. quartus modus erat reprehensionis ꝑ quẽ contra firmam aduersarii argumentationẽ æque firmæ aut firmior ponitur: quare reprehensio pertenuis est: & defectis omnibus extrema necessitate ponenda nam & sumpta uera esse concedimus & conclusionem recte habitam fatemur & ipsum genus argumentationis uitiosum non esse concedimus: sed cõtra firmam aduersarii argumẽtationem nos modare demonstrare oportebit: non ex eo quod tu concesseris: sed ex eo quod ille sumpserit confici complexionem ad hunc modum. *Si indigetis pecuniæ:* pecuniam non habetis: & si pecuniam non habetis: pauperes estis. Indigetis autem pecunia: mercaturæ enim nisi ita esset operam non daretis: pauperes igitur estis hoc si reprȩhenditur cum dicebas: si indigetis pecuniȩ pecuniam non habetis: hoc intelligebam: si propter inopiam in egestate estis: pecuniam non habetis: & iccirco concedebam: cum autem hoc sumebas: indigetis autem pecuniȩ illud accipiebam. Multis autem pecuniæ plus habere ex quibus concessionibus non conficitur hoc. Pauperes igiẽ estis: conficeretur autem si tibi primo quoque hoc concessissem: pecuniam maiorem uellet habere cum pecuniam non habere: sepe autem oblitum putant quod concesseris: & iccirco id quod non conficitur q si conficiatur in conclusiõe: infertur hoc modo si ad illum hereditas ueniebat: uerisimile est ab illo hæreditate eẽ necatum: deinde hoc approbant plurimis uerbis post assumunt: ad illum hæreditas ueniebat: deinde infertur. Ille igitur occidit. Idque ex his quæ sumpserant non conficitur. Quare obseruare diligẽter oportet: & qd summatur. & qd ex his conficiaẽ. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: si aut in ipso uitiũ erit: aut si nõ ad id quod instituetur: accõmodabitur: atqꝫ in ipso uitiũ erit: si oio totũ falsum erit: si cõe: si uulgate: si leue: si remotũ: si mala definitio: si controuersum: si ꝑspicuũ: si nõ cõcessum: si turpe: si offensum: si cõtrariũ: si cõstãs: si aduersum. Falsum est: in quo ꝑspicue mẽdaciũ ẽ hoc modo. Nõ põt esse sapiens: qui pecuniã negligit: Socrates ãt pecuniã neglexit: nõ igitur sapiens fuit. Cõmune est qđ nihilo magis ab aduersatiis: quã a nobis facit: hoc mõ. Iccirco iudices quia uerã causam habebã breui peroraui: uulgare ẽ: quod in aliam quoqꝫ rem nõ probabilẽ: si ñ cõcessũ sit trãsferri possit: ut hoc mõ si ueram causam nõ haberet: si uobis iudices nõ cõmisisset: leue est: quod aut post tẽpus dicitur hoc modo: si in mentem uȩnisset nõ cõmisisset. Aut perspicue rem turpẽ leui tegere uult defensione. Cum te spectabant oẽs florentissimo regno reliq nunc desertũ ab omnibus summo periculo solus: ut testituam paro. Remotum est: qđ ultra quã satis est: petitur hmõi. Quod si non. P. Scipio Cornelia filiã tyberio graccho collocasset: atqꝫ ex ea

duos filios gracchos procreasset. Tantę seditiones natę nõ essent. Quare hoc incõmodum. Scipioni ascribendum uidetur. Huiusmodi est illa quoq; cõquęstio: utinã ne in nemore pelio securibus cęsę: accidissent ad terrã trabes: longius.n. rępetita ẽ: quã res postulabat. Mala diffinitio est: cũ aut cõmunia describit hoc mõ. Seditiosus ẽ is: q malus ẽ: aut inutilis ciuis ẽ. Nã hoc nõ magis seditiosi quã calumniatoris quã ambitiosi: quã alicuius improbi hominis uim describit: aut falsum quiddam dicit hoc pacto. Sapientia est pecunię quęrendę intelligentia: aut aliquid non graue: nec magnum continens. Sic stultitia est immensę gloriç cupiditas. Est hęc quidem stultitia: sed ex parte quadam non ex omni genere diffinita. Controuersum est: in quo ad dubium demonstrandum dubia causa affertur: hoc modo. Eho tu dii: quibus ẽ potestas motus superum: atque inferum pacem inter se conciliãt: conferũt concordiam. Perspicuũ est: de quo non est controuersia: ut si quis cum Orestẽ accuset planum faciat ab eo matrem esse occisam. Non concessum est: cum id quod agitur in controuersia: est ut si quis cum ulyxem accuses in hoc maxime cõmoretur: indignum esse ab homine ignauissimo uirum fortissimum. Aiacem esse necatum: turpe est quod aut eo loco in q° dicẽt: aut hoĩe q dicat: aut eo tpe q° dr: aut his q audiũt: aut ea re: de q̃ agiẽ indignũpp in honestũ uideẽ. Offensum est: qđ eoꝶ q audiũt uoluntatem lędit: ut si quis apud equites romanos cupidius iudicandi. Scipionis legem agrariam laudet. Contrarium est: quod contra ea dicitur: quę hi qui audiunt fecerunt: ut si quis apud Alexandrum macedonem dicens contra aliquem urbis expugnatorem diceret: nihil esse crudelius quam urbes diruere: cum ipse Alexander thebas diruisset. Inconstans est: quod ab eodem de eadem re diuerse dicitur: ut si qui cũ dixerit qui uirtutem habeat eum nullus rei ad bene uiuendum indigere: neget autem postea sine bona ualitudine posse uiuere: aut se amico adesse propter beniuolentiam sperare tamen aliquid commodi ad se ꝑuenturum. Aduersum est: quod ipsi causę aliqua ex parte officit: ut si quis hostium uim: & copias & fœlicitatem augeat: cum ad pugnandũ milites adhortetur. Si non ad id quod instituitur ac commodabitur aliqua pars argumentationis horum aliquo in uitio reperietur. Si plura: pollicitus: pauciora demonstrabit. Aut si cum totum debebit ostẽdere de parte aliqua loquatur hoc modo. Mulierum genus auarum ẽ: Nam eriphile auro uiri uitam uendidit. Aut si non id quod accusabiẽ defendet. Vt si quis: cum ambitus accusabitur: manu se fortem esse defendet: ut Amphiõ apud euripidem. Item apud pacuuium qui uituperata musica sapientiam laudat. Aut si res ex uitio hominis uituperabitur: ut si quis doctrinam ex alicuius docti uitiis reprehendat. Aut si q: cum aliquem uolet laudare de fœlicitate eius: nõ de uirtute dicat. Aut si rem cum re ita comparabit: ut alteram se non putet laudare nisi alteram uituperarit. Aut si alteram ita laudet ut alterius non faciat mentionem: ut si quis cum aliq deliberent bellum geratur an non: pacem laudẽt oĩno: ñ illud bellũ inutile eẽ demõstret. Aut si cũ de certare quęretur de cõi instituetur oratio. Aut si ratio alicuius rei reddeẽ falsa hoc

quoniam nihil possumus reprehendere aliam argumentationem. æque firmã: aut firmiorem proponimus. Verum hoc i deliberatiuo genere causæ usu prouenit: cũ aut utile aliqd aduersario concedius sed nos: aut utilius: aut honestius aliquid demonstramus: aut honestum aliquid aduersario cõcedimus nos honestius aliquid aut necessarium esse mõstramus. Verum nunc trãsit ad conclusionẽ idest sextam eãdemq; extręmam partẽ totius orationis. Quo loco Hermagoras digressionem supponit: idest orationem in qua præter controuersiam causæ: aut laus nostra: aut aduersarii uituperatio cõtineatur: aut quæ ad aliam rem trãsitum faciat: nõ p argumentationẽ: sed per amplificationem. Hanc Tullius non partem orationis: uult eẽ sed in omnibus orationis partibus seruari ac stbiici posse declarat ut certis locis post rem aliquam probatã: aut amplificationem aliquam subiicias: aut laudem: aut uituperationẽ. Itaq; nõ digressionem sexto loco: sed conclusionem Tullius ponit. Cõclusio est exitus & determinatio totius orationis. Conclusio est in quit finis ac terminus orationis: sed totius orationis nos epilogos accipiamus. Huius cõclusionis partes sunt tres: enumeratio: indignatio: conquæstio. Verũ hoc distant quod indignatio & cõquæstio tãtũ aĩos mouẽt diuerso tñ exitu nũc uero iracũdia contra aduersarios cõmouenẽ nunc mise-

ricordia circa nos: Enumeratio uero; & aīos mouet & fidē facit: nā cū repetit q̄ dicta sūt fi dē cū uero oia coacer-uat & colligit aīos mo-uet. Hæc enumeratio si sp uniformiter ea q̄ dicta sunt. colligere debebit. Ne cū odiosum: tū ēt qd maxīe contrariū est fieri uideaē ex arte. Itaq3 supra dictorū repetitio uitāda ē. Variaē āt modis q̄tuor si aut eas res q̄s añ dixisti breuiter pstrigas & colligas qd qdē fcm̄ facile ē aut si i mēoriā audiētiū reuoces q̄s ptes in ptitione pposueris & q bus rōnibus unāquāq3 ptē cōfirmaris; aut si interroges iudices quid amplius uelint cognoscere: cū hoc & hoc docuerius cū hoc; & hoc planum fecerius: atq3 hæc nūc p nfarū argumētationē repetitionē uel cōfirmationē nunc ēt aduersariorū argumētationū rephēsionē. Dei de hæc ipa enumerationū genera nō semper a nfa psona faciēda sūt: sed nūc a nostra suppofita; nunc a re. A nfa psona quemadmodū accipiat orationē i pmptu est. Suppositæ aūt psone accōmodaē ofo si dicas nā si legis scriptor assistat: & quærat a nobis qd dubitetis qd posseris diceē cū uobis hoc & hoc sit demōstratū. Rei ēt sic accōmodaē oratio si aut lex: aut locus: aut urbs aut monumentū aliqd accipiat orōnē p enumeratiōnē sic. Quod si leges loq possent: nōne hæc apd nos q̄rerētur. Quidā amplius desideratis iudices cū uobis hoc & hoc planū factū sit. Verū ēt in his enumeratiōibus: q̄aut

modo: pecuniā habere bonū esse: ppea qd' ea maxime uitā beatā efficiat. Aut infirma ut Plau. Amicū castigare ob meritā noxā īmane est facinus uez; i ætate utile: & cōducibile. Nā ego amicū hodie meū ñ castigabo p cōmertia noxa. Aut eadē hoc mō. Maximū malum ē auaritia. Multos. n. magnis incōmodis affecit pecuniæ cupiditas: aut par; idonea hoc mō. Maximū bonū ē amicitia: plime. n. delectiōes sūt aicitia. Quart9 mod9 erat rephensioni sp quē cōtra firmā argumētationē æq̄ firma: aut firmior ponit. Hoc gen9 in deliberationib9 maxime uersabitur: cum aliqd qd' contradicaē æquū esse cōcedim9. Sed id qd' nos defendim9 necessarium esse demonstram9. Aut cum id q illi defendāt utile esse fateamur. Quod nos dicam9 honestum esse demonstremus: ac de rephensione qdem hęc existimauim9 esse dicēda. Deinceps nunc de conclusione dicem9 hermagoras āt digressionem: deinde postremam conclusionem ponit. In hac āt digressiōe ille putat oportere q̄dam inferri orōnem a causa atq3 a iudicatiōe ipsa remotam: quæ aut sui laudē: aut aduersarii uituperationem contineat: aut in aliam cām deducat: ex qua conficiat aliqd confirmationis: aut rephensionis nō argumētādo: sed augendo p q̄dam amplificationē. Hāc si qs ptem putāt esse orōnis seq̄tur licebit. Nā & augendi: & laudandi: & uitupandi: & pcepta a nobis pti data sunt: pti suo loco dabunē. Nobis aūt hoc placuit hāc ptē in numero repōi: q de causa digredi nisi p locum cōem displicet. Quo de genere posterius est dicendum: laudes aūt & uituperationes non se parati placet tractari: sed in ipsis argumentationibus esse implicatas. Nunc de conclusione dicemus. Cōclusio est exitus & determinatio totius orationis: hęc habet partes tres: enumerationem: indignationē: conq̄stionem. Enumeratio est per q̄ res dispsę & diffusę dictę unum in locum coguntur: & reminiscendi causa unum sub aspectum subiiciuntur: hoc si semper eodem hoc modo tractabitur perspicue ab omnibus artificio quodam tractari intelligitur. Sin uarie & societatem: & hanc suspitionem uitare poterunt. Quare tum oportebit ita facere ut plerią3 faciūt propter facilitatem singulatī unamquāq3 rem attingere: & ita omnes trāsire breuiter argumentationes: tum autem id quod difficilius est dicere: quas partes exposueris in ptitione de quibus te pollicitus sis dicturum & reducere in memoriam quibus rationibus unamquāq3 partem confirmatis tum ab his: qui audiunt quærere quid sit: quod sibi uelle debeant demonstrari hoc modo. Illud docuimus. Hoc planū fecimus ita simul & in memoriam redibit auditori & putabit nihil esse pręterea quod debeat desiderare: atq3 in his generibus: aut ante dictū est: tum tuas argumentationes transire separatim tū id qd artificiosius est: cum tuis argumentationes contrariaq3 coniungere: & cum tuas dixeris argumentationes: tum contra eas quod afferetur quemadmodū dilueris ostendere. Ita per breuem comparationem auditoris memoria & de confirmatione: & de rephensione reintegrabitur. Atq3 hoc alis actionis quoque modis uariare oportebit. Nam ex tua persona tum enumerare possis: ut quid: & quo quicq3 loco dixeris admoneas: tum uero personam: aut rem aliq̄ inducere: & enumerationem rei totam attribuere

tribuere

tribuere. Personã hoc modo. Nã si legis scriptor existat: & quærat sic id a uobis: quid dubitetis: quid poscatis dicẽdũ uobis: cũ hoc: & hoc sit uobis demõstratũ. Atq; hoc item ut in nostra persona licebit alias sigillatim transire omnes argumẽtatiões: alias ad partitiões singula genera referre: alias ab auditore quid desideret quærere: alias hæc facere per cõparationẽ suarum & cõtrariarũ argumẽtationũ. res autem inducet̃: si alicui rei huiusmodi legi: loco: ut urbi: munimẽto attribuet̃ oratio p enumerationẽ hoc pacto. Quod si leges loqui possent: nõne apud uos quærerent̃. Quid amplius iudices desideratis: cum uobis hoc: & hoc planũ factum sit. In hoc quoq; genere omnibus eisdem nobis uti licebit. Cõc aũt præceptũ hoc datur ad enumerationẽ: ut ex unaquaq; argumẽtatione: quoniã tota iterum dici nõ põt: id eligatur: quod erit grauissimũ: & unũ quodq; q̃ breuissime trãseat̃: ut memoria nõ oratio renouata uideat̃ indignatio est oratio: per q̃ cõficitur: ut in aliquẽ hominẽ magnũ odiũ: aut in rem grauis offẽsio cõcitet̃: In hoc genere illud primũ intelligi uolumus posse omnibus ex locis: his quos in confirmanter præceptione possumus tractare indignationẽ. Nã ex his rebus quæ personis: aut negociis attributæ sunt: quæuis amplificationes nasci possunt: sed tñ ea: quæ seperatim de indignatione præcepti possunt cõsideremus. Primus locus sumit̃ ab auctoritate: cũ memoramus q̃tæ curæ res ea fuerit diis imortalib9 aut eis quorũ auctoritas grauissima debeat eẽ: q locus sumit̃ ex sortib9: oraculis: uatibus: ostentis: pdigis: responsis: similibus rebus. Item ex maioribus nostris: regibus: ciuitatib9: gentibus: hominibus: sapientissimis: senatu: populo: legũ: scriptorib9. Secũd9 locus est per quẽ illa res ad quos pertineat cũ amplificationibus per indignationẽ ostẽdit̃: aut ad oẽs: aut ad maiorem partem: quod atrocissimum est: aut ad superiores: quales sũt hi: quorũ ex auctoritate indignatio sumit̃: qđ indignissimũ est: aut ad partes animo fortuna: corpore qđ iniquissimũ est: aut ad iferiores: qđ superbissimum est. Tertius locus ẽ: per quẽ quærim9 qdnã sit euenturũ. si idem cæteri faciant: & simul ostendimus: si cõcessũ sit multos æmulos eiusdẽ audaciæ futuros ex quo qd mali sit euentuꝶ demõstrabimus. Quartus locus est per quẽ demonstramus multos alacres expectare quid statuãt ut ex eo quod uni concessũ sit sibi quoq; tali de re quid liceat intelligere possint. Quintus locus est per quẽ ostẽdim9 cæteras perperam cõstitutas itellecta ueritate cõmutatas corrigi posse. Hanc esse rem que si semel sit iudicata neq; alio iudicio cõmutari: neq; ulla põt ante corrigi posse. Sex

suppositæ personæ aut rei dãtur. Ita ut in nostra persona illa omnia enumerationum genera uarianda sunt ut nunc singulatim singula nostra argumenta pcurrantur: nunc partitionis pmisso suis rationibus exequenda sit: nunc interrogatio an iudices: facienda nunc & nostrarum & aduersariorũ argumentationum colãda collatio. Commune aũt hoc erit in enumeratione præceptũ ut ex unaquaq; argumẽtatione quoniã tota nõ põt: recenseri unum quodq; quod ualidũ est deligatur ut memoria renouetur: nõ omnis repetatur oratio. Indignatio est oratio p quã conficitur: ut aliquẽ hominem magnum odium aut in rem grauis offensio cõcitetur. Indignatio & cõquæstio tantũmodo motus excitant ad iracundiã uel odium: indignatio ad iram ad misericordiam conquæstio. Quæ utraq; hisdẽ locis sumi poterit qbus argumentatio cuncta consistit: idest ex attributis personæ: & attributis negocio: ex his enim & fides comparatur & cumulus. Verum indignatio propria ueluti accusatoris est ut iram in reum suscitet. Cõquæstio autem uelut propria defensoris est: ut in reum suscitet miserationem. Sed cum indignatio uel conquæstio apud personas agentiũ proprietate præualeant. Vtrũq; tamẽ ab utroq; faciẽdum. Nam & accusator irã in reum miserationem uero per se suscitare debet: & rursus defensor miserationem pro se: iram uero in accusatorẽ suscitare debebit. Hoc ita faciendũ quẽadmodum etiã ab utroq; & propriæ argumentationes cõfirmantur: & aduersariorum reprehenduntur. Verum cũ indignationi: & cõquæstioni iam dederit generale atq; commune præceptũ: quod ex attributis personæ uel negocio sumi possunt. Dat tamen singulis pprios locos: indignationi quindecim. Conquæstioni sexdecim: nec nos locorum ipsoꝶ ordo moueat: quod in quosdam numeros ordinãtur: nulla etenim etiam ipso ordine rerum auxesis est: nullus gradus: ad maius: aut ad minus. Sed idcirco locis ipsis numerus datus est: qa melius & tenetur sæpe præcepta: nullã que recipiunt cõfusionem si ad memoriam numerus collocetur: quãquam indignationis primum locum recte sumpserit: q ex rebus oĩbus a numinibus traxit exordium: Sed ut diximus in hoc locorum numero rerum ordinem nullo quæramus; sed ex more manifestioris præcepti factum esse meminerimus: iam ipsi loci diligenter inspiciẽtibus ma

tus locus est per quem consulto : & de industria. factũ ostenditur & illlud adiungitur uoluntario maleficio ueniam dari : non oportere : imprudẽtiæ concedi non nunq̃ conuenire. Septimus locus est: per quem indicimur qd' tetrum: crudele; nefarium: tyrannicum: factum esse dicemus: per uim: manum opulentã: quæ res ab legibus: ab ęquali iure remotissima sit. Octauus locus est: per quem demonstramus non uulgare: neq; factitatum esse: neq; ab audacissimis quidem hominibus id malefactum de quo agitur: atq; id a feris hominibus: & a barbaris gẽtibus: & immanibus bestiis esse remotum. Hæc erunt: quę in parentes : liberos: coniuges : consanguineos: supplices: crudeliter facta dicuntur: & deinceps si qua proferantur : in maiores natu: in hospites : in uicinos: in amicos : in eos quibus cum uitam egeris : in eos apud quos educatus sis : in eos a quibus eruditus: in miseros mortuos: in misericodia dignos: in homines claros nobiles: & honore usos: in eos qui neque lædere alium: uel defendere se potuerũt: in pueros: senes: mulieres: quibus ex omnibus acriter excitata indignatio : summum in eum qui uiolarit honorę aliquid odiũ cõmouere poterit. Nonus locus ẽ: per quẽ cũ aliis quę cõstãt esse peccata: hoc de quo quæstio est cõparat: & ita per contentionẽ q̃to atrocius: & idignius sit id de quo agitur ostẽdit. Decimus locus est: per quẽ omnia q̃ in negocio gerendo acta sũt quæq; post negociũ cõsecuta sunt cũ uniuscuiusq; idignatione: & criminatõe colligimus: & res uerbis quã maxime ante oculos eius: apud quẽ dicitur ponimus : ut id qd' idignũ est per inde illi uideat indignũ: ac si ipse inter fuerit ac presens uiderit. Vndecim9 locus est: per quẽ ondimus ab eo factũ i quo minime oportuerit: & a quo si alius faceret prohiberi cõueniret. Duodecimus locus est: per quẽ idignamur qd' nobis hoc primũ acciderit: nec alicui unq̃ usu euenerit. Tertiusdecim9 locus est: si cũ iniuria cõtumelia iuncta demõstrat per quẽ locũ in superbiã & arrogãtiam odium incitat. Quartusdecimus locus est: per quẽ petimus ab his qui audiunt ut ad suas res nostras iniurias referãt: si ad pueros ptinebit. de liberis suis cogitent si ad mulieres de uxorib9: si ad senes de parẽtib9 aut patrib9. Quintusdecimus ẽ locus: p quẽ dicimus inimicis quoq;: & hostibus ea quæ nobis acciderint: indigna uideri solere : & indignatio quę his fere de locis grauissime sumet. Cõquæstiõis autẽ huiusmodi de reb9 partes petere oportebit. Cõquæstio est oratio auditorũ misericordiã captãs. In hac primũ animũ auditoris mitẽ & misericordẽ cõficere oportet : quo facili9 cõquęstione cõmoueri possit. Id ex his locis cõmunib9 efficere oportebit. per quos uis fortunę in omnes & hominũ infirmitates ostendit qua ratione habita grauiter & sẽtẽntiose maxie demittit aius hoium: et ad misericordiã cõpat: cũ in alieno malo suã ifirmitatẽ cõsiderabit. Deide primus locus est misericordiæ p quẽ pri9 qb9 i bõis fuerit: & nũc p quẽ qb9 i malis sint ondit. Secund9 : q i tpa distribuit p quẽ qb9 i malis fuerit: & sint: & futuri sint: demõstrat. Tertius: p quẽ unũqd'q; deplorat icõmodũ: ut i morte filii pueritię: delectatio: amor: spes solatiũ: educatio: & si q̃ simili i gñe quolibet de icõmõ p cõquęstionẽ dici potuerũt. Quartus ẽ: p quẽ res turpes: & humiles: & illiberales pferunt & idignę ætate genere: fortũa pristino honore bñficiis q̃s passi ppessurive sint. Quintus ẽ : p quẽ oia ante oculos singulatim incõmoda ponẽt : ut uideat his q audiet uidere; & re quoq; ipsa q̃si adsit ñ uerbi

solum ad

nifesti sunt: id est res quæ præcipiuntur facile ppiei possũt. Illud tamen preceptũ tenere debemus: siue: in indignatione: siue in cõquæstiõe nos locis oĩbus uti non oportere: sed his quos causa : suggerat: neque his omnibus: sed quo ad iudicantium: animi moueat quod si etiam uno aliquo loco factum uidetimus oronẽ continuo finire debemus. Ita enim uel lachrymæ dum incipiunt ac recentes sunt plurimũ ualent. Conquæstio est oratio auditorum misericordiam captãs. Diximus cõquæstionis opus hoc esse ut animos iudicantium ad misericordiã moueat. Huic aut dat pprios locos sexdecim in quibus ut diximus ñ erit nobis rerum ordo quærendus. Sed quicũque locus ad misericordiam efficiẽdam pro negocii qualitate sumendus. Hoc scire debemus esse multos cõmunes locos & indignatiõi & cõquæstiõi & recte. Neq; enim iudex potest nobis præbere misericordiam : nisi iram aduersariorum consequantur aut nasci poterit aduersario nisi i hoc ipso nobis animum præbeat misericordem.

ſolum ad miſericordiã ducat. Sextus: p quem ꝑter ſpẽ in miſeriis de mõſtrat̃ eẽ ut cũ aliqd expectaret: nõ mõ id nõ adeptũ eſſe ſed ĩ miſe rias ſũmas icidiſſe. Septim9: p quem ad ipſos q audiũt ſimilẽ caſum cõuertimus: & perimus: ut de ſuis liberis: aut parentib9: aut aliquo: q illis carus dẽat eẽ nos cũ uideãt recordent̃. Octauus: p quem ali qd dicitur eſſe factum quod non oportuerit: aut non factum quod oportuerit: hoc modo. nõ affui: non uidi: nõ poſtremam eius uocẽ audiui: nõ extremũ: ei9 ſpiritũ excepi. Itẽ ĩ manib9 inimicoꝝ mortu us ẽ: hoſtili ĩ terra turpiter iacuit: ĩ ſepult9 a feris diu uexat9: cõi quo ꝗ honore ĩ morte caruit. Nonus: p quẽ oratio ad mutas: et expertes res aĩ refert̃ ut ſi equũ: domũ: ueſte: ſermonẽ: alicuius accõmodes: q bus anim9 eoꝝ: q audiũt: & aliquẽ dixerũt ueheměter cõmouet̃. De cim9: p quẽ inopia ĩfirmitas: ſolitudo demõſtrat̃. Vndecim9: p quẽ liberoꝝ aut parẽtũ: aut ſui corpis ſepeliẽdi: aut alicui9 rei eiuſmõi cõ mẽdatio fit. Duodecim9: p quẽ diſiũctio deplorat̃ ab aliquo: cũ de ducaris ab eo q cũ libẽtiſſime uixeris: ut a parẽte: ut a filio: ut a fra tre: ut a familiari. Tertiuſdecim9: p quẽ cũ indignatiõe cõqueri̱mur: qď ab his a qb9 nõ cõueniãt male tractẽur: ꝓpinqs amicis qb9 bñfe cerim9: quos auditores fore putarem9: at a qb9 indignũ ẽ: ut ſeruis libertis: clietib9: ſupplicib9. Quartuſdecim9: q p obſecrationẽ ſumi tur ĩ quo ornat̃ mõ illi q audiũt humili ſupplici orõne: ut misereãt̃. Quintuſdecim9: p quẽ nõ nr̃as: ſed eoꝝ q nobis cari debẽt eẽ fortu nas cõqueri nos demõſtram9. Sextuſdecim9 ẽ: p quẽ animũ nr̃m in alios miſericordẽ eẽ oñdim9: & tñ amplũ & excelſum & ĩcõmodorũ patiẽtẽ eẽ & futuꝝ ſi qd acciderit demõſtram9: nã ſępe uirt9 & ma gnificẽtia in q̃ grauitas & auctoritas ẽ plus ꝓficit ad miſericordiã cõ mouẽdã q̃ huilitas: & obſecratio. Cõmotis ãt aĩs diuti9 ĩ cõqueſtiõe morari nõ oportebit. Quẽadmodũ .n. dixit rhetor appollonius la chryma nihil citius areſcit. Sed qm̃ ſatis uidemur de omnib9 ptibus orõnis dixiſſe: & hui9 uoluminis magnitudo longius proceſſit: qui ſequuntur deinceps in ſecundo libro dicemus.

¶ Explicit Liber Primus.

¶ Incipit Liber Secũdus.

Crotoniatę quondã cũ florerent omnibus copiis & in Italia cum in primis beati numerarent̃: templũ Iunonis qď religioſiſſime colebãt egregiis picturis locupletare uoluerũt. Itaq; Eracleotẽ zeuſim q tũ lõge ceteris excellere pictorib9 exiſtimabat̃ magno precio adhibuerũt cõductũ. Is & cęteras q̃ plures tabulas pinxit: quarũ nõnulla pars uſq; noſtrã ad memoriã pp fani religionẽ remãſit: & excellẽtem muliebris formę pulchritudinẽ muta in ſeſe imago contineret. Helenę ſe pingere uelle ſimulachrũ dixit. Quod Crotoniatę q eum in corpe muliebri pingẽdo plurimũ aliis pſtare ſępe accepiſſent libẽter audiuerũt putauerũt .n. ſi quo ĩ genere plurimũ poſſet in eo magnopere elaboraſſet egregiũ ſibi opus fano illo relictũ: neq; tñ eos

Crotoniatæ quõdam cũ florerẽt oĩbus copiis: & ĩ Italia cũ in primis beati numerarẽtur templũ Iunonis: qď religioſiſſime colebãt egregiis picturis locupletare uoluerunt: omnis præfatio quaſi ſimilitudo eſt ante id quod dicturi ſumus. Ita in ea ſemper ſimilitudo captanda eſt qanquam ſæpe ad hoc deducitur ut ſimilitudo tollatur: unde ſiue futura ſimilitudo eſt: ſiue nõ in eo ad quod præfatio præparatur animaduertẽdum ſemper eſt utrũ etiam tota ſimilitudo præfationis paretur an in partibus an in parte: frequenter enim cuncta conueniunt: frequẽter diuerſis in præfatione poſitis cum ea re ad quam præfatio ducitur quedam in præfatione ſimilitudo confert̃ hic ad ꝙ ducitur præfatio: illud eſt ex multis artiũ ſcriptoribus electa mlta & ad unã quam ſcripſit artem quo pulchrior redderetur præcepta ex multis multa collecta: huic igitur rei præfatio ſilla eſt zeuſin pictorẽ nobilem Helenæ ſimulacrum pinxiſſe: ſed cum cõductis & in unum uocatis quinque uirginibus quicquid eẽt pulcherrimũ delegiſſet: hoc ut perſpici licet in ſumma cõuenit qa hic & ille multa ď multis.

Verum præfert Tullius opus ſuum qď magis multa ipſe ſi quidem præteriti tẽporis ſcriptores & præſentis in iudicio habuit: & nõ unius ciuitatis nec unius linguæ. Quippe cum & græcos: & latinos. At uero Zeuſis ex una ciuitate: & ipſius temporis eligendi habuit facultatem. Crotoniatæ quondã cum florerent: ſi partibus conductis tota conueniunt pulchra ſemper & præcipua

fia. Et tu inquit mulier uirũ optimũ uis habere. Et tu Xenophon uxorẽ hr̃e lætissimã maxime cupis. Deinde ex hac confessione quid conficiatur osten/dit. Quare ĩquit nisi hoc perfeceritis neq͂ uir melior: neque fœmina lætior in terris sit dedit supra philicæ inductionis exemplum: dat nunc in rhetorica: non quo ĩquit diuersa præcepta sint sed ne q̃s forte præceptũ in p̃hiam dat in rehetorica uideri nõ posit. Exemplũ autem nunc põit apud græcos peruagatum cuius exempli huiusmodi rhema est. Epaminũdas imperator cum ei successum fuisse re/tinuit apud se exercitum aliquod amplius diebus q̃ ex lege oportebat, illis ipsis diebus Lacedæmõios funditus euertit ac uicit. Accusat̃ q̃ contra legem exercitum retinuerit. Proponit̃ ãt hic tacita exce/ptiõe lex illa: qui successori ex lege exercitũ statim non tradiderit pœnas soluat: In hoc themate põt quidem eẽ compensatiuus status pricipalis sed: sed profi. Verum secunda cõflictio in scripto & uolũ/tate consistit: scripto utitur accusator q dicit a uer/bi legis recedi non oportere uoluntate utit̃ epami/nundas qui dicit legem iubere quidem exercitum tradi sed si nihil urgeat. Alioqn si reip. cã paucis die bus retineatur nullã pœnã subesse retinenti: Itaq͂ hic inductionem potest facere accusator ille qui cõ tra sniam legis scripta defendit: & similitudinẽ nõ extra causam sed ex eadẽ causa facit. Si inquit Epaminũdas id quod ait legis scriptorẽ sensisse ad le/gem suis uerbis addat idem dãnandum eẽ qui exer citũ non tradat præter cũ q reip. cã retinuerit hoc si addat nunquid pati potestis non opinor. Deinde si hoc. i. legi additum uos uestra auctoritate ad populum feratis nunqd id populus patietur nõ patietur. Ergo inquit quod addi ad legem per uer/ba non põt id tanq̃ additũ sit: sequi nõ debetis: q̃ si inquit sententiam scriptoris: neq͂ Epaminun/dæ: neq͂ nostris litteris uidemus corrigi posse mul/to magis illud re ipsa & iudicio uestro mutari non põt: quod ne uerbo quidem mutari potest. Verũ hoc scire debemus in dyalogis sermonẽ esse non di ctionem. Dictionem aũt esse oratoris in ciuilibus causis iccirco ait. Aut aliter hoc in sermone atq͂ in dicendo sit utẽdum Sermo philosophi. Dictio oratoris. Oratio autem pot est: & ad dyalogũ conueni re: si sit paulo splẽdidior elocutio: proprium tñ oratoris est. Deinde notare debemus omnes magistratus prætores appellatos: ut hic cum Epaminũdas thebanorũ ĩperator q̃ ei q sibi ex rege prætor suc cesserat cum ĩperatori succedere dẽat ĩperator.

Raciocinatio est oratio ex ipsa re pro/babile aliqd eliciens quod expositũ & p se cognitũ sua se ui & ratiõe cõfirmet. Argumentationũ duæ ptes sunt: inductio: & ratiocinatio: de inductione iam dictum est nũc de ratiocinatione tractatus est. i. de syllogis/mis. Verũ ut ad gẽus spẽm referãus syllogismus ñ argumẽtatiõis. Ita ĩductio nõ inuẽiẽdi modus ẽ sed forma dicendi. Quamobrem sic diffiniuit ra/tiocinationem. i. syllogismum. Ratiocinatio est in quit oratio ex re ipsa probabile aliquid eliciens q̃

oportet: aut concedat̃: aut neget̃. Si negabit̃: aut ostendẽda ẽ similitudo harũ rerũ quæ ante cõcessæ sunt: aut alia utendũ inductione. Si cõcedetur concludenda est argumentatio: si ta cebitur: aut eliciẽda est responsio: aut quoniã taciturnitas imitatur confessionẽ: pro eo: ac si cõcessum sit concludere oportebit argumẽta tionẽ. Ita sit genus argumẽtãdi tripartitũ. Prima pars ex similitudine constat: una pluribus ue: Altera ex eo: qđ cõcedi uolumus: cuius cã similitudies adhibitę sunt. Tertia ex cõclusiõe: quæ aut cõfirmat cõcessionẽ: aut qđ ex ea con/ficiat̃ ostendit: Sed qa nõ satis uidebitur alicui dilucide demõstratũ nisi qđ ex causarũ genere exemplũ subiecerimus: uidet̃ hmõi quoq͂ utendũ exẽplo: nõ quo p̃ceptio differat aut aliter ñ in sermone: atq͂ in dicẽdo sit utendũ: sed ut ho rũ uoluntati satisfaciat: q qđ in loco uiderint: alio in loco nisi mõstrat̃: neq̃unt cognoscere. Ergo in hac cã q̃ apud græcos est p̃uagata: cũ Epaminundas thebanorũ ĩperator qđ ei q sibi ex lege successerat: p̃tor exercitũ nõ tradidit: & cũ paucos ipse dies contra legẽ exercitũ tenuis/set lacedæmõis penitus deuicit. poterit accusa/tor argumẽtatione uti p ĩductionẽ cũ scriptũ le gis cõtra sniam defẽdat ad hũc modũ. Si iudi ces id qđ Epaminũdas ait: legis scriptorẽ sensis se: ascribat ad legẽ: & addat exceptionẽ hãc: ex tra quã rep. cã exercitũ ñ tradiderit patiemini ñ opinor. Quod si uosmet ipsi qđ a ur̃a religiõe: & sapientia remotissimũ est istius honoris cã hanc eandẽ exceptionẽ in iussu populi ad legẽ ascribi iubeatis: pp̃ls thebãus id patiet̃ ne fieri p̃fecto nõ patiet̃. Quod ergo ascribi ad legem nefas ẽ: id asseq̃ q̃si ascriptũ sit rectũ uobis ui/deat̃: Noui uestrã ĩtelligẽtiã ñ põt ita uideri iu dices. Quod si neq͂ litteris corrigi: neq͂ ab alio: neq; a uoibs scriptoris uoluntas põt uidere: ne multo ĩdignius sit: id re: & iudicio ur̃o mutari: qđ nec uerbo qdẽ cõmutari põt. Ac de ĩductio ne qdẽ satis dictũ est in p̃sentia. Nunc deinceps ratiocinationis uim: ac naturam cõsideremus.

¶ De ratiocinatione.

Ratiocinatio est oratio ex ipsa re pro/babile aliquod eliciens: quod expositũ & per se cogitũ sua se ui: & ratione cõ firmet

firmet: Hoc de genere qui diligentius considerãdum pu
tauerunt: cum idem in usu dicendi sequerentur: paululũ
in precipiendi ratione dissenserunt. Nam partim quinq;
eius partes esse dixerunt: partim non plus quam in tres
partes posse distribui putauerũt. Eorum controuersiam
non in commodum uidetur cum utrorumque ratiõe ex
ponere. Nam & breuis est: & nõ eiusmodi: ut alteri pror
sus nihil dicere putentur. Et locus hic nobis in dicẽdo mi
nime negligendus uidetur. Qui putant quinque distri-
bui partes oportere: aiunt primum cõuenire exponere
summam argumentationis hoc modo. Melius accurã-
tur quę sine consilio administrantur. Hanc primam par
tem numerant eam: deinceps rationibus uariis: & quam
copiosissimis uerbis approbari putant oportere hoc mo
do. Domus ea: quę ratione: regitur omnibus est instru
ctior rebus: & apparatior: quam ea quę temere: & nullo
consilio adminstratur. Exercitus is: cui prępositus est sa-
piens: & calidus imperator: omnibus partibus commo-
dius regitur: quam is qui stulticia & temeritate alicuius
regitur. Eadem nauigii ratio est. Nam nauis optime cur
sum conficit quę scientissimo gubernatore utitur: Cum
propositio sit hoc pacto approbata: & duę partes tran-
sierint ratiocinationis: tertia in parte aiunt: quod ostende
re uelis: id ex ui propositionis oportere assumere: hoc pa
cto. Nihil autem omnium rerum consilio melius: quam
omnis mundus administratᷣ. Huius assumptionis quar
to in loco aliam porro inducũt approbationem hoc mo
do. Nam & signorum ortus: & obitus definitum quen-
dam ordinem seruant: & annuę commutationes nõ mo-
do quadam necessitate semper eodem modo fiunt: uerũ
ad utilitates rerum quoque omnium sunt accommoda-
tę: & diurnę: nocturnęq; uicissitudies nulla i re unq̃ mu
tatę nocuerũt quicquã. Quę signo sũt omnia nõ medio-
cri quodã cõsilio naturã mundi administrari. Quinto lo
co iducunt cõplexionem eamque: aut id infert solũ qđ
ex omnibus partibus cogitur hoc modo. Consilio igitur
mundus administratur: aut in unum locum conduxerit
breuiter propositionem: & assumptionem adiungit: qđ
ex his conficiatur adhunc modum. Quod si melius ge-
runtur ea quę consilio quam quę sine cõsilio administrã-
tur. Nihil autem rerum omnium melius administratur
quam mundus. Consilio igitur mundus administratur.
Quinquepartitam igitur hoc pacto putant argumenta
tionem. Qui autem tripartitam esse dicunt hi non aliter
putant oportere tractari argumentationem: sed partitio
nem horum reprehendunt. Negant enim neq; a propo

expositũ & p se cognitũ sua se ui: & rõe
cõfirmet: & in hac diffinitiõe multa cõ-
munia eẽ possunt cũ inductiõe: nã q; ait
ofo ex ipsa re pbabile aliqd eliciẽs: tã ra
tiocinatiõis est q̃ inductiõis: hoc ãt ppri
um ratiocinatiõis: qđ ait: qđ expositu: &
p se cognitũ sua se ui: & rõne cõfirmet.
Inductio.n. nõ p se cognoscitᷣ: neq; sua
se ui: & rõne cõfirmat: sed ut fidẽ facit
pbãdæ rei: siĺitudines ante pcedũt. Re
cte itaq; ratiocinatio definita est. i. ofo
quæ ex cõfesso argumẽtũ cõtinẽs nõ si
militudine: sed p se cognoscitᷣ & sua se
ui rõne cõfirmat. Verũ qđ diximus ex
cõfesso argumẽtũ cõtinẽs. Nisi.n. qs cõ
fiteatᷣ q a inimicus fuit nõ erit argumen
tũ. Si inimicus fuit occidit. Sed si confi-
teatᷣ inimicũ: argumẽtũ pbabile fit: si igitᷣ
inimicus fuit: occidit. Hoc de genere q
diligẽtius cõsiderãdũ putauerunt. Ra-
tiocinatio est igitur ofo p se cognita ac
sua ui & rõne cõfirmata ex re cõfessa sũ-
ptũ ad fidẽ pferens argumẽtum. Verũ
ut diximus hæc ofo est ptinẽs ad syllo
gismos. Syllogismorũ aũt multi quinq;
multi plurimas ptes: multi inqt tres eẽ
dixerũt. Sed utrorũq; inqt rõnes debe
mus ĩspicere: q a & breuis ĩfectio ẽ & ora
tori res necessaria. Opus qdẽ inqt utro
rumq; cõsimile est: nã alteruter & ppo-
sitionẽ habet & approbationẽ ppositio
nis: & rursus assũptionẽ & approbatio-
nẽ assumptionis & cõclusionẽ. Verũ in
quit q syllogismũ in qnq; ptes diuidũt: Quot syllogismi ptes
has singulas ptes numerãt: ut ppositio
una pars sit approbatio ppositionis: al
tera ita & in assumpione. i. approbatio
assumptionis: ut qnta pars sit cõclusio.
Illa autem qui tres partes ĩ syllogismis
esse cõtendũt ppositionem & approba-
tionẽ ppositionis unã partẽ enumerãt.
Rursus assũptionẽ & approbationẽ as-
sumptionis alterã partẽ numerãt: terti
am uero cõclusionẽ. Ita ut totũq; opus
simile sed ĩ mẽbris opis numerus diuer
sus iã uero qnq;ptiti syllogismi siue tri-
partiti ĩ ipsis libris exempla poterimus
agnoscere. Verũ quædam pcepta in his
ptibus posita ĩtelligamus. Propositio: ĩ
quit: generalis ĩ suo eẽ debet: & id qđ
assumẽdũ est in se necessario cõtinens.
Approbatio.n. multis uerbis & diuer-
sis rõnibus faciẽda est. Assumptio uero
ex ui ppositiõis capiẽda est ut hic assum
ptio ẽ. Nihil ãt melius cõsilio quam oĩs
mũdus administratᷣ. Hæc assumptio ex
ui ppositiõis assumpta ẽ. Quæ est.n. p
positio: melius accurantᷣ q̃ cõsilio regũ-
tur: q̃ quæ sine cõsilio administrantᷣ. De
inde inqt ẽt assumptionis approbatio

multis rōnibus faciēda est. Extrema cō
clusio est q̄ q̄tuor modis fit: quos mo-
dos alio in loco oñdemus cū de bipar-
tito syllogismo cœperimus hr̄e tracta
tū. Quinquepartitā igit̄ hoc pacto pu-
tant eē argumētationē: q ingt quinque
partitā esse argumētationē dicūt: hoc
asserūt qđ supra oñdimus. i. seperari p
positionē ab approbatiōe sua: & rursus
assumptionē ab approbatiōe sua. Qui
aūt tripartitā esse dicūt: illi ingt qui tri
partitā argumētationē esse cōtendūt:
eodē modo qdem tractāt argumētatio
nem. Nā & ppositiones habēt & appro
bationes & rursus assumptionē cū ap-
probationibus suis. Sed hæc bina con-
nectūt & reddunt singula: ut ppositio-
nem cū approbatiōe sua simul iungāt:
& rursum assumptionē & approbatio-
nē eius unū efficiant. Negant āt recte
neq; ppositionē neq; assumptionē dici:
nisi fuerit approbata tuncq; eē aiunt p
positionē argumētationis: si approba-
ta fit. Si natūrē approbata nō sit esse q
dē ppositionē: sed argumenti nō argu-
mētationis: in qua argumētationem la
tior: & expolitior elocutio est. Itaq; qui
hoc cōtendūt negant esse amplius quā
tripartitā argumētationē. Ab his Cic.
dissentit & cōtra disputat pbat illorū
sniam q dicūt qnquepartitā argumē-
tationē. Itaq; hoc Cice. scđm artē te-
stibus & argumētis pbat. Testibus sic.
Quam oēs ingt ab Aristotele & theo
phrasto pfecti maxime secuti sūt. Nā
quēadmodū inuit: supius argmētatio
nis genus. i. iductiōis socrates maxime:
& oēs socratici tractauerūt: ita hoc ge
nus argumētationis: idest ratiocinatio
qnquepartita ab Aristotele: & Theo-
phrasto: uel periparheticis frequētatū:
atq; tractatū ē; sed qa orator rhetori-
cā scribēs īportune pene phos ad testi-
moniū uocat: qa de dialectica iste: tra-
ctatus ē: recte phos sibi adhibet: qa rhe
toricā scribit. Adiūgit & multos ora
tores elegantissimos: atq; artificiosissi-
mos iudicatos: q usi sūt hac argumēta
tiōe qnquepartita. Deīde inquit a rhe-
toribus his q elegātissimi: atq; artificio
sissimi putati sūt. Itaq; testibus pbauit:
nō errare illos: q asserāt qnquepartitā
argumentationē. Sed qa poterat dici
Cic. ēt illi quos cōmemoras errauerūt
oñdit se exēplū nō temere illorū secu-
tū pbatq; argumētis suis non errare:
eos: q quinquepartitā argumētationē
errare āt os: q tripartitā eē cōtendūt.
Itaq; hæc est q̄stio utrum tripartita:
an quadripartita: an qnquepartita sit

sitione: neq; assumptione: approbatiōes earum separari
oportere neq; propositionem absolutam neq; assumptio
nem sibi perfectam uideri: quæ a probatiōe confirmata
non sit. Quare quas illi duas partes numerāt proposi-
tionem & approbationē sibi unam partem uideri ppo-
sitionem: quæ si approbata non sit propositio non sit ar
gumentationis. Itē quę ab illis assumptio & assumptōis
probatio dicitur: eandem sibi assumptionem solam ui-
deri. ita fit ut eadem rationem argumētatio tractata aliis
tripartita: aliis quinquepartita uideatur. Quar̄ euenitur
res nō tam ad usum dicendi pertineat q̄ ad rationem præ
ceptōis. Nobis aūt comodior illa ptitio uidetur esse quæ
in quinq; partes distributa est: quam omnes ab Aristote
le & theophrasto profecti maxime secuti sunt. Nam quē
admodum illud superius genus argumentandi per indu
ctionem sumitur maxime. Socrates & socratici per tra-
ctauerunt: si quod hoc quod per ratiocinationem expoli
tur sūme ab Aristotele atq; pipatheticis: & theophrasto
frequentatum. Deinde a rhetoribus his: qui elegantissi-
mi: atq; artificiosissimi probati sunt. Quare dum nobis il
la magis partitio probatur dicendum uidetur: ne teme-
re secuti putemur: & breuiter dicendum: ne in huiusmo
di rebus diutius: quam ratio pręcipiendi postulat cōmo
remur si quadā in argumentatiōe satis uti propositione
& non oportet adiungere approbationem propositiōe:
Quedam autem in argumentatione infirma est propo-
sitio: nisi adiuncta sit approbatio: sepata est quadam a
propositione approbatio. Quo enim adiungi: & separi
ab aliquo potest: id non potest idem esse quod est id ad
quod adiungitur: & a quo separatur: est autem quædam
argumentatio: in qua propositio non indiget approba-
tione: & quędam: in qua nihil ualet sine approbatione:
ut ostendemus. Separata est igitur a proprositione ap-
probatio. Ostendetur autē id quod polliciti sumus hoc
modo. Quę propositio in se quiddam cōtinet perspicu
um: & quod stare inter omnes necesse est hanc uelle &
approbare & affirmare nihil attinet. Ea est huiusmodi.
Si quo die romę ista cædes facta ē ego Athenis eo die fui
interesse in cędem non potui: hoc quia pspicue uerum
est: nihil attinet approbari. Quare: assumi statim opor-
tet hoc modo: fui autem Athenis eodem die: hoc si non
constat: indiget approbationis: qua inducta complexio
consequitur: est igitur quædam propositio: quæ non in-
diget approbatione: nam esse quidem quandam quæ in
diget quid attinet dicere: quod cuius facile perspicuū est.
Quod si ita est: ex hoc: & ex eo quod proposueramus:
hoc conficitur

hoc conficitur: separatam esse quandam approbationē a propositiōe. Si autem ita est: falsum est: non esse plus q̄ tripartitam argumentationem. Simili modo licet alteram quoq; approbationem: si quadam in argumentatione satis est uti assumptione: & nō oportet adiungere approbationem assumptioni. Quadā autē in argumentatiōe infirma ē assumptio: nisi adiuncta sit approbatio. Separatum qddam ē extra assumptiōem approbatio. Est autem argumentatio quædam: in qua assumptio nō indiget approbationis: quędam aūt: i qua nihil ualet sine approbatione: ut ostendemus. Separata est igitur ab assumptione approbatio: ostendemus autem quod polliciti sumus hoc modo. Quæ perspicuam in omnib9 ueritatem cōtinet assumptio nihil indiget approbationis: ea ē einsmōi: Si oportet uelle sapere dare operam philosophię: conuenit. hęc propositio indiget approbationis: non. n. perspicua ē neq; constat inter omnes: propterea quod multi nihil prodesse philosophiam: plęriq; etiam obesse arbitrantur assumptio perspicua est. Etenim hoc oportet ante sapere. hoc autem quia ipsum ex re perspicitur: & uerū esse intelligiť nihil attinet apprabari. Quare statim concludenda est argumentatio: Est ergo assumptio quędam quæ nō indiget approbationis. Nam quādam idigere perspicuum est. Separata ē igitur ab assumptione approbatio. Falsum est igitur non esse plusquā tripartitam argumentationem: itaq; ex his illud iam perspicuum est esse quandam argumentationem: in qua neq; propositio: neq; assumptio idiget approbationis: huiusmodi est ut certum quiddam ut breue exempli causa ponamus. Si summopere sapientia est petenda: summopere stulticia uitāda est: summopere aūt sapientia petenda est: summope igiť stulticia uitāda ē: hęc & assumptio: & ꝓpositio pspicua est. Quare neutra quoq; indiget approbatione. Ex hisce omnib9 illud pspicuū est: tū adiungi approbationē: tū nō adiūgi: ex quo cognosciť neq; in ꝓpositiōe: neq; i assūptiōe cōtieri approbationē: sed utrā suo loco positā ui suam tāq; certā: & ꝓpriā obtineť. Q̄d si ita ē cōmode partiti sūt illi: q in quinq; partes distribuerunt argumētationē. Quinq; sunt igiť partes eius argumētationis: quę p ratiocinationē tractať. Propositio per quā breuiter loc9 hic exponiť: ex quo omnis uis oportet emanet ratiocinationis. Approbatio p quā id qd' breuiter expositū est: rōnibus approbatū ꝓbabilius: & apertius fit. Assumptio p quā id qd' ex ꝓpositione ad oňdendum ptinet assumiť. Assumptiōis approbatio: p quā id quod assumptū est rōnibus firmať. Cōplexio p quam id

argumentatio. Cic. multis syllogismis suis nunc quinquepartitis: nunc tripartitis probat quinquepartitam esse argumentationem: & primo asserit propositionem & approbationem inter se esse diuersa in qua assertiōe primo argumēti. Deide exēpli est syllogismus de hinc sili rōe asserit assūptionē & approbationē eius iter se eē diuersas: in q̄ rursus assertione prio argumēti: deide exēpli ē syllogismus. Itaq; postquā ꝓbauit propositionem: & assumptionem ab approbationibus suis longe esse separatas cōcludit cōmode partitos esse eos qui quinquepartitam dixerunt: argumentationem. Quinq; igitur partes sunt eius argumentationis quæ per ratiocinationē tractatur. Illius autem argumentationis quæ per inductionem tractatur tripartita est argumentatio. Verum hoc inprimis tenere debemus.

Argumentationis partes

Argumentum nunc uicinum esse quæstioni: nūc a quæstione longinquum: argumentū enim prolatum: nunc ipsi quæstioni prodest: nunc ei rei quæ uicina ē quæstioni. Itaq; argumentum: nunc uicinum est quæstioni: nunc loco tertio: nunc quarto: nunc quinto nascitur. Aristoteles āt dicit etiam loco decimo posse fieri argumentum. Sed cum sæpe argumentū tam longe a quæstiōe: fit hoc tantū syllogismi estaur id quod lōge a quæstione est: eidem quæstioni dicendi ratiocinationem coniungat.

Argumētum duplex

Vicinū argumētum

Ac uicinum argumentum tale est. Quoniā hic inimicus fuit occidit: longe a quæstione argumētum tale est. Inimicus occidit. Hoc qa generale est primo differendum est uerū inimicus semp occidat. Quod postquam asserueris: non statim probas hūc occidisse. Sed ad hoc proficit: ut rursus doceas hunc inimicū fuisse. Quod postquam asserueris hunc inimicum fuisse: tunc demum redis ad quæstionem. Ergo hic: quia inimicus fuit: occidit: deide longe petitum argumētum etiam illic licet animaduertere: ubi Cicero. redarguit hermagoram non recte sub qualitate posuisse deliberationem: & demōstrationem: ubi primum docet genera esse causarum. Quod genera sūt causarum: partes generis causæ esse non posse: ut si partes generis causæ esse nō possunt multo magis partes partium esse non posse. Postremo reddit ad quæstionem: male igitur deliberatio: & demonstratio sub qualitate ponuntur. Itaq; argumentum nūc longe a quæstione est: nunc uicinum est questioni. Deinde debemus hoc animaduertere argumentū

Demonstratio

quocunq; summimus:utrum in genere sit an in specie. Si in genere:sine deliberatione proponere debemus. Deinde approbare eãdem ꝓpositionẽ. tertio loco speciem assumere. Quarto loco assumptionem speciei multis rationibus approbare: postremo cõcludere. Huius syllogismi subiiciamus exemplũ illud ipsũ epaminũdæ. Omnes leges iudices ad commodum reip. referre oporter:& cetera. hæc propositio est generalis sine ulla dubitatione. Deinde approbat eandem propositionem. Ea.n. uirtute:& sapientia maiores nostri fuerũt & cætera. Tertio loco species assumit. Ergo ĩ hoc quoque iudicio definire litteras: legem quoq; iterpretari & cætera. Quarto loco approbat assũptionem. Considerate quid magis utile fuit thebanis q̃ lacedæmõios opprimi & cætera. Postremo cõcludit. Quod si leges omnes & cætera. Hoc autem argumentum lõge a quæstione petitum cognoscimus facile. Argumentum uero quod in specie est semper cum dubitatione proponit. Si hoc ẽ illud igitur non est. Aut hoc faciamus: aut illud faciamus. Verum cum in propositione si est: dicitur cum in propositione autem est: dicitur argumentum igitur quod in specie est debet semper cum dubitatione proponi:huius propositionis facienda est approbatio. Deĩde assumptio eiusdem speciei faciẽda est: per eandem speciem. Sed per confirmationem. Cuius assumptionis facienda ẽ approbatio. Tunc erit postrema cõclusio. Talis in miloniana ratione syllogismus est. Si quit doceo causas fuisse clodio:ut occideret milonem probo ĩsidiatorem. Hãc ꝓpositionẽ approbauit: & si boni ne magno quidem emolumẽto impelluntur ad fraudem:improbi sæpe paruo. Deinde ipsam speciem assumit per confirmationem. Habuit autẽ causas clodius:Hanc,rursus assumptionem multis rationibus approbat. Postremo concludit. Quare si habuit causas clodius ut occideret milonem constat insidiatorem fuisse. Ergo quotiens argumẽtum in genere fuerit: species assumẽda est. Quotiens argumentum in specie fuerit:ipsa species assumenda est: sed ꝑ cõfirmationem. Hoc autem tenere debemus in propositione uim totius argumentationis consistere. Siue autem in genere:siue in specie sit ꝓpositio:ex ipsa tamen semper generatᷣ assumptio. Docuit itaq; quinquepartitam argumẽtationem per exemplum epaminundæ. Deinde docuit quadripartitã argumẽ-

quod cõficitur ex omni argumẽtatiõe breuiter exponitᷣ. Quę plurimas hẽt argumẽtatio ptes ea cõstat ex his quinq; partib9:secũda ẽ quadripartita: tertia ẽ tripartita. Deinde bipartita:qd' in cõtrouersia ẽ: De una quaq; pte põt alicui uideri posse cõsistere. Eoꝝ generꝝ quũ dubię sũt rõnes afferem9. Hoꝝ quę cõsistũt exẽpla ponem9. Quinqueparrita argumẽtatiõe huiusmodi:Oẽs leges iudices ad cõmodũ reip. referri oportet:& eas ex utilitate cõi non ex scriptiõe q̃ in lr̃is ẽ iterpꝛtari: Ea.n.uirtute & sapiẽtia maiores nr̃i fuerũt ut ĩ legib9scribẽdis nihil sibi alid:nisi salutẽ & reipu. utilitatẽ ꝓponerẽt. Neq;.n.ipi qd' obesset scribere uolebãt:& si scripsissẽt:cũ eẽt ĩtellectũ: repudiatũ iri legẽ ĩtelligebãt. Nemo.n. leges legũ cã saluas eẽ uult: sed reipu. ex legibus oẽm remp. optime putant administrari: Quãobrem igitᷣ leges seruari oportet ad eam cãm scripta omnia iterpretari cõuenit:hoc ẽ quoniam reip. seruimus:ex reip. cõmodo atq; utilitate iterpretemur. Nam ut ex medicina nihil oportet putari proficisci:nisi quoad corporis utilitatẽ spectet:quoniã eius cã est instituta: sic a legibus nihil cõuenit arbitrati:nisi qd' reipu. conducat: proficisci:quoniã eius cã sunt cõparatę. Ergo in hoc quoq; iudicio definite litteras legis scrutari: & legẽ: ut æquũ est:ex utilitate reipu. cõsiderate. Quid.n. magis utile fuit thebanis quã lacedęmonios opprimi. Quid magis epaminundã thebanoꝝ ĩperatorẽ q̃tam uictorię thebanoꝝ cõsulere decuit:qd hũc tanta thebanoꝝ gloria tam claro quã exornato tropheo carius: atq; antiqs haberᷣ cõuenit. Scripto uidelicet legis omisso scriptoris sñiam cõsiderare debeat. Atq; hoc idẽ consideratũ satis est: nullã eẽ legẽ nisi reipu. cã scriptã. Sũmam igitᷣ amentiã putabãt esse qd' scriptũ erat reipu. cã salutis id nõ ex reipu. salute interpreteri, Quod si leges oẽs ad utilitatẽ reipu. referre cõuenit: hoc ãt reipu. ꝓfuit: ꝑfecto eodẽ non põt facto & cõibus fortunis cõsuluisse & legibus non obtemperasse. Quatuor aũt partibus cõstat argumẽtatio cũ aũt ꝓponimus: aut assumimus sine approbatione. Id facere oportet:cũ aut ꝓpositio ex se intelligatᷣ: aut assumptio perspicua est:& nullius approbatiõis indiget: ꝓpositionis approbatione pręterita: quatuor ex partibus argumẽtatio tractatᷣ ad hũc modũ. Iudices q ex lege iurati iudicatis: legibus optemperare debetis. Obtemperare ãt legibus nõ potestis nisi qd' scriptũ est in lege sequamini. Quod.n. certius legis scriptor testimoniũ uolũtatis suę relinquere potuit:quod ipse magna cũ cura: atq; diligentia scripsit. Quod si litterę non extarẽt:magnopere eas requiremus; ut ex his scriptoris uoluntas cognosceretᷣ. Hæc tamen

epaminundæ pmitteremus: nisi extraiudicium quid eẽt ut is nõ is sniam legis interpretaret: ne dum nunc istud partiamur: cum pręsto lex sit: non ex eo quod apertissime scriptum est sed cũ eo quod suę causæ conuenit scriptoris uoluntatem interpretari. Quod si nos legibus obtemperare debetis: & id facere non potestis: nisi quod scriptum est in lege sequamini: quid dubitatis. quin istũ contra legem fecisse iudicetis. Assumptionis aũt approbatione pręterita: sic fiat argumentatio. Qui sæpenumero nos perfidiæ fefellerunt: eorum orationi fidem habere non debemus. Si quid. n. perfidia illorum detrimẽti acceperimus nemo erit præter nosmetipsos quem iure accusare possumus. ac primo quidem decipi incõmodũ est: iterum stultum tertio turpe: Carthaginenses uero p sæpe iam nos fefellerunt. Sũma igit amẽtia est in eorum fidem spem habere: quorũm perfidia totiẽs deceptus sis. utraq; approbatõe pręterita tripartita fit hoc pacto: aut metuãus carthaginẽses oportet: si incolumes eos relinquerim9: aut eorum urbem diruamus: at metuere qdem non oportet: restat igitur: ut urbem diruamus: sunt aũt qui putant nõ nunq̃ posse complexione oportere supersederi: cum id perspicuum sit: quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat bipartitam quoq; fieri argumentationem hoc modo. Si peperit: uirgo non est: peperit ãt. hoc satis esse dicũt pponere & assumere: quoniã pspicuũ sit quod conficiatur ex ratiocinatione. Quod si fiat complexionis rem non indigere. Nobis ãt uidetur: & omnis ratiocinatio conducenda esse & illud uitiũ quod illis displicet: magnopere uitandum: ne quod perspicuum sit: id in complexionem inferamus. Hoc autem fieri poterit si complexionum genera intelligent: Nam aut ita complectimur: ut in unũ cõducamus ppositionẽ: & assumptionẽ hoc modo. Quod si leges oẽs ad utilitatẽ reipu. referri cõuenit. Hoc aũt reipu. profuit: profecto nõ põt eodem pacto & saluti cõi cõsuluisse: legib9 nõ obtẽperasse: aut ita: ut ex cõtrario snia conficiatur: hoc modo. Summa igitur amẽtia ẽ in eo; fidẽ spem habere: quo; perfidia totiẽs decept9 sis: aut ita: ut id solũ qđ cõficit iferat ad hũc modũ: urbe igit diruamus: aut id: qđ eã rem: q̃ cõficit: sequat necesse est: idest huiusmodi. Si peperit: cũ uiro cõcubuit: peperit aũt: conficit hoc modo: cõcubuit igitur cũ uiro: hoc si nolis inferre: & inferas qđ inde sequtur: fecit igit. Incestũ: & concluseris argumẽtatione & pspicuam feceris cõplexionẽ. Quare in longis argumentationibus ex cõductionib9 aut ex cõtrario cõplecti oportet. In breuibus id solũ quod conficitur ex ponere: in his

tationem duobus modis; nunc propositionis approbatione; nũc assumptiõis approbatiõe sublata. Deide docuit tripartitã argumẽtationẽ utraq; approbatione sublata. Nunc quæstio ẽ an sit bipartita argumẽtatio. Si pepit: uirgo nõ ẽ: peperit ãt. Multi dicũt eẽ bipartitã argumẽtationẽ hac rõne. Si inqũt approbationes sæpe qa manifestæ sũt subtrahunt cur nõ & cõclusio cũ manifesta est subtrahat ut si bipartita argumẽtatio p ppositionẽ: & assũptionẽ: si peperit: uirgo nõ est. Peperit aũt Cice. hanc illorũ sniam reprehendit. Dicit q; semp argumentationẽ concludendã esse: nec unq̃ tamẽ utendũ esse manifesta cõclusiõe. Tunc aũt hoc fieri posse si conclusionũ genera cognoscamus sunt autem quatuor. Quaꝝ conclusionũ una talis: cum breuiter facimus; ppositionis & assumptionis: & post adiungimus id: quod ex omni argumẽtatione cõficit. Dat autẽ ipse exemplũ. Quod si leges oẽs ad utilitatẽ reipu. referri cõuenit hic aũt saluti reipu. profuit: pfecto non põt eodem pacto & saluti cõi cõsuluisse: & legibus non obtemperasse: secunda aũt cõclusio talis est: ut argumẽtatio ex cõtrario cõcludatur: & dat exemplũ: summa igitur amentia est in eoꝝ fide spem habere quorũ perfidia totiens deceptus sis. Propositio. n. huius syllogismi talis est: Qui sæpenumero nos per fidem fefellerũt: eoꝝ orationi fidẽ habere nõ debemus. Hoc postq̃ probatũ est: ita concludi oportuit. Igit carthaginensibus fidẽ non habere debemus: sed contrariũ potius in cõclusione cõstituit: summa igitur amentia est in eoꝝ fide spem habere: quoꝝ perfidia totiens deceptus sis. Tertia conclusio talis est: ut id solũ qđ ex omni argumẽtatione conficitur inferamus & dat exemplũ: urbem igitur diruamus. Quarta conclusio talis ẽ: cum nõ id qđ cõficit i cõclusiõe põimus: sed id qđ eã rem quæ conficitur consequatur & dat exemplũ: si peperit cũ uiro cõcubuit. Peperit aũt. Hic conficitur. Cũ uiro igitur cõcubuit: sed hoc in conclusione quia manifestum est nõ ponit: sed illud ponit quod manifestũ illã conclusionem cõsequitur. Igitur fecit incestũ: &. n. si cũ uiro concubuit id consequit: ut fecerit incestum. Antiq autem quẽcunq; hominum coitũ incestum appellabantur. Quare i longis argumẽtationibus. Dat præceptum: ut sciamus qua conclusione unaquæq; argumẽtatio cõcludenda sit. Quotiens inqt longa fuerit argumẽtatio: aut propter memoriã

Conclusionum genera

Incestum

satisfacere in conclusione debemus: aut si erunt in memoria quæ supradicta sunt. Argumentatio nobis ex contrario concludenda est. Verum longa argumentatio non partibus: sed mensura partium constat. i. nō qn, quepartita aut quadripartita argumentatio longa est. Sed in quacunque argumentatione quotiens latiores fuerint approbationes: tunc longe erunt argumentationes. Ita & quinquepartita argumentatio ex modo approbationum breuis poterit inueniri. Quare inquit quæcunque longa argumentatio fuerit duobus modis concludenda est. Aut per conductionem. i. Aut per contrarium. Quotiens ãt breuis fuerit argumētatio hoc solo quod cōlicitur cōcludenda est: in illis uero argumentationibus quæ exitum manifestum habent consecutionem ponere in conclusione debemus: finaūt ex unaquaq; parte putabunt cōstare argumentationē reprehendit ēt illos qui ex una parte dicunt fieri posse argumētationem. Hi ingt errant de nominis ambiguitate. Nam argumētatio duas significationes haber & argumenti: & argumētationes. Quare cum dicunt si peperit cum uiro concubuit: inuentum proferunt: non expolitionem. i. argumentum proferunt nō argumentationē: sed talis argumētatio esse nō potest: nisi cum expolita proferē oratio. Eodem modo inquit: & illi errāt qui dicūt aliquādo subtrahi posse nunc ꝓpositionem: nunc assumptionem. Nā qm̄ utraq; harum monet auditorē neutra necesse ē subtrahaē expolitiōi. Itaq; magnopere studendū est: qa inuētio cūctis oratoribus cōis est sed ipi oratores dicēdi modo: aut optimi sunt: aut mediocres: aut sunt infimi. Variate ãt orōnē magnopere oportebit ꝑp fastidia uaria ingt: uti orōne debemus: ut nūc p inductionē argumētationē argumētemur: nūc p ratiocinationē. Deinde ratiocinationibus: nūc qnquepartitā: nūc quadripartitam nunc tripartitam faciamus argumentationem. Deinde ut non semper prima sit ꝓpositio sed aliqñ assumptio prima sit. Hæc ingt ut melius inspiciamus: aut inscribamus ipsi & nos exerceamus: aut si id piget facere ea: quæ supra posita sunt exempla uideamus: & in ipsis hāc exerceamur uarietatē: illud ãt præcepit syllogismos oēs i dialectica cōtineri hos paucos inde deriuato q oratori conuenire uidebantur. Deniq; isti nō syllogismi sed epicheremata dicūē. Reprehēsio est per quā argumētādo aduersariorū cōfirmatio deluiē aut ifirmatur: aut alleuiatur. Iam de quatuor partibus orationis dictū est: de exordio: de narratione: de comparatione: de partitione: de comparatione: de cōfirmatione. Nunc secundum ordinem de reprehensione tractandum est. Reprehensio est oratio quæ post nostram confirmationē aduersariorū cōfirmationē rephēdit: hæc duo agit: aut orōo tollit: qd aduersarius dixit: aut ifirmat: ac leuiꝰ reddit.

Argumētatio duo significar

Epicheremata

Reprehensio

in quibus exitus ꝑspicuus est: consecutione uti. Si q aūt ex una pte putabūt cōstare argumentationē: poterūt dicere sæpe satis hoc modo argumentationē facere. Quoniam peperit: cum uiro concubuit: nam hoc nullius neq; approbationis: neq; complexionis indigere sed nobis ab ambiguitate nōis uidentur errare. nam & argumentatio: nomine uno res duas significat: Ideo quod & inuentum aliq̄ in rem probabile: aut necessarium argumentatio uocatur. & eius inuenta artificiosa expolitio. Quando igiē perferunt aliquid huiusmodi. Quoniam peperit: cū uiro concubuit: inuentum proferunt nō expolitionem. Nos autem de expolitionis partibus loquimur. Nihil igitur ad hanc rem ratio illa pertinebit: atque hac dictione alia quoque quæ uidebuntur officere huic partitioni propulsabimus. Si qui aūt assumptionem aliq̄do tolli posse putent aut propositionem. Quæ si quid habet probabile: aut necessarium quoquo modo commoueat audire necesse est: quod si solum spectaretur id: quod inuentum est: ac nihil hoc pacto tractaretur id: quod esset excogitatum refert nequaq̄ inter summos oratores & mediocres interesse existimaretur: uariate autem orationē magnopere oportebit. nam omnibus i rebus similitudo est societatis mater: id fieri poterit: si non similiter semper ingrediamur in argumentationem. nam primum omnium generibus ipsis distinguere conuenit: hoc est tum in ductione uti: tum ratiociatione. Deinde in ipsa argumentatione non semper a propositione incipere: nec semper quinque partibus uti nec eadem ratione expolite partitiones: sed tum ab assumptione incipere licet tum ab approbatione alterutra: tum utraque: tum hoc: tum illo genere complexionis uti id ur perspiciamus: aut scribamus: aut in quolibet exemplo de his: quę proposita sunt: hoc idē exerceamus: facile fit factu. Ac de partibus quidem argumentationis satis nobis dictum uidetur. Illud autem uolumus probe intelligi nos tenere. Aliisque rationibus tractari argumentationes in philosophia multis: et obscuris. de quibus certum: et artificium constitutum. uerum illa nobis ab usu oratoris uisa sunt aliena. Quæ pertinere autem ad dicendum putamus: ea nos commodius quā cæteros attēdisse nō affirmamus: sed perquisitius & diligētius perscripsisse polliceamur: Nūc ut statimꝰ

professi

proficisci ordine ad reliqua pergemus. Reprehensio est per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur: aut infirmatur: aut alleuiatur. Hęc fonte inuentionis eodem utetur: quo utitur confirmatio: propterea qđ quibus ex locis aliqua res confirmari potest iisdem potest ex locis infirmari: nihil enim considerandum eum in his omnibus inuentionibus: nisi id quod personæ aut negociis attributum est. Quare inuentionem: & argumentationum expolitionem ex illis quæ ante præcepta sunt: hanc quoque in partē orationis trāsferri oportebit: uerum tamen ut quadam pręceptio detur: huius quoque partim exponemus modos reprehensionis: quos qui obseruabunt: facilius ea quæ contradicuntur diluere: aut infirmari poterunt. Omnis argumentatio repræhēditur: si aut ex his: quæ sumpta sunt: non conceditur aliquod unum pluraue: aut ex his concessis complexio confici ex his negatur: aut si genus ipsum argumentationis uitiosum ostenditur: aut si contra firmam argumentationem alia æque firma: aut firmior ponitur ex his quę sumuntur aliquid nō conceditur: cum aut id qđ credibile dicunt negat̄ esse huiusmodi: aut quod comparabile putār: dissimile ostenditur: aut iudicatum aliam in partem traducitur: aut omnino iudicium improbatur: aut quod signum eē aduersarii dixerunt: id eiusmodi negatur esse: aut si complexio: aut una: aut ex utraq; parte reprehenditur: aut si enumeratio falsa ostenditur: aut si simplex conclusio mali aliquid continere demonstratur. Nā omne qđ sumit̄ ad argumētādum siue pbabili: siue p necessario: necesse est sumat̄ ex his locis: ut ante ostēdimus. Qđ p credibili sumptū erit: id infirmabit̄: si aut p spicue falsū erit ho: mō: nemo est q nō pecuniam q̄ sapiētiam malit: q ex cōtrario quoq; credibile aliquid habebit hoc modo. Quis est qui non officii cupidior sit: quam pecunię aut erit omnino incredibile ut si aliquem constet esse auarum & dicat alicuius mediocris officii causa se maximam pecuniam neglexisse: aut si quod in quibusdā rebus: aut hominib9 accidit: id hoibus dicat̄ usu euēire hoc pacto.

Vero ipsa rephensio ex illis locis argumētorum capit̄: ex quibus cōfirmatio. i. ex attributis psonæ: & attributis negocio. Materia. n. argumētorum cōis ē tā cōfirmāti q̄ rephendēti: & cū tria sint data cōfirmatiōi. Materia argumētum argumētatio. Materia nō rephendimus: q̄ nuda atq; cōis ē. Sed argumētū: aut argumētirōnē rephēdimus: & qm̄ cōfirmatiōē uel rephēsionē cōiter hactēus pcepta tradidimus: debemus scire certos modos rephēsionis. Sūt aūt quattuor principales modi: si aut sumpta rephēdamus: aut cōclusionē: aut gēus argumētatiōis. At si hæc tria nullo mō rephēdi potuerūt qđ extremū est facere debēus: ut aliud cōtra argumētū firmū aut firmius pferamus ista pta sunt q̄cunq; nobis ad fidē sumimus. Ad fidē aūt sumimus argumentū. Ergo argumēta sumpta sūt: & qm̄ argumentū nō nisi ex cōcesso fit recte ea q̄ ex cōcessis argumēta sumimus sūpta dnr̄: sunt aūt sumpta sp quattuor pbabilia tria necessaria. Probabile &. n. argumētū in quattuor diuidit̄. Credibile: signū: Cōparabile: iudicatū. Necessaria in tria diuidit̄: Cōplexionē: Enumeratiōnē: simplicē cōclusionē. Itaque q̄a septem argumenta septē sumpta sunt: de quibus argumentis cū aduersarius: qđcūq; sibi ad fidē sumpserit tu cōtinuo certis modis poteris rephēdere: quos modos a Ci. traditos i singula sūpra rephēdēda diligēter debeamus attēdere: Quod ptinere p credibili sumptū erit id infirmabit̄ si aut pspicue falsū erit hoc mō. Nūc docet uult septē eē sumpta. Nūc docet unūqđq; sumptū quot modis rephendi possit: & a pbabili argumento incipit: in quo quattuor cōtinērut credibile: signum: cōparabile: iudicatū. Itaq; ingt si aliud ab aduersario p credibili argumēto fuerit platū quinq; id modis possumus rephendere: si aut ingt qđ solidum: aut primū est argumētum ipsum falsum eē doceamus: aut si ex contraria quoq; parte credibile esse monstremus: aut si omnino erit incredibile: aut si id qđ paucorū est omnium eē dicatur: aut si id qđ raro contingit fieri omnino denegetur. Falsum est & quod omnino aliter esse contendimus: sicut ipse ait. Nemo est q non pecuniā q̄ sapiam malit: Hoc ita q falsum est: ut ēt si unus fuerit inuentus: q sapiam malit. Argumentū aduersarii falsum esse dicat̄: Ex cōtrario quoq; credibile erit si qd ab aduersariis p credibili platū nihilomius credibile fit si cōuertat̄. Vtputa qs ē q nō officii cupidior: quā pecūiæ sit: hoc utiq; aduersario p credibili platū est. Qđ cōuersū. nihilomius incredibile ē si dicas. Quis ē q nō pecuniæ cupidior quam officii sit. Ergo credibile reprehēditur quod ex contraria parte conuersum: nihilominus credibile potest uideri: incredibile autem dicet̄: quod ab hoīum opinione dissentit & hoc interest inter falsum & incredibile: quod falsum in ipsa re est incredibile uero in opinione. Itaq; inquit incredibile est utputa si auarus dicatur mediocris officii cū maximam pecuniam contempsisse. Hoc itaq; apud opinionē hominū credi non potest: quoniam enim auarus maximam pecuniam contēneret: mediocris officii causa: qui ob paruā pecuniā sæpe officia magna contēnit. Inter falsum & incredibile hoc interest qđ falsū est: credibile eē pōt: & icredibile: deinde quod

Falsum

Inter falsum & incredibile

Incredibile est: uer; esse pōt & falsum. Sed uer; duplex est: nūc id quod uere gestū est: nūc id qđ uere gestū eē qbusdā rōnibus approbatur. Itaq; sæpe quod uer; est: & quia falsum eē non pōt: incredibile est. Ver;.n.qđ Simon uolauit: sed tñ incredibile ē. Deinde si dicas uno die duas cōtrouersias pscripsi cū non perscripseris i re qdē falsum: sed tñ quia fieri potuit credibile ē. Rursus credibile argumentū rep̄hendi pōt: si qđ paucor; est omniū eē dicat̃: utputa qui paupes sunt his nō officiū magis: q̄ pecunia cordi ē. Hoc qa generaliter dictū est rep̄hēdi pōt. Nā pñt aliqpaupes inueniri: qbus officiū magis cordi sit: q̄ pecunia. Nec nos moueat q in argumento credibili qđ quidē ex psonis fieri diximus exemplum de loco posuerit. Credibile.n. argumētū .i. pbabile maxime qdē personarū ē. Sed fit est: ex attributis negocio .i. ex loco tpe: uel reliqs. Itaq; sub hoc mō rep̄hēsionis duo exēpla posuit: unū a psona: aliud a loco. Illud aūt qđ tertiū uidet̃ exēplo illi qđ sub extremo mō positū ē cōgruū: nō tertiū est exemplū: sed secundi cōclusio: ut primū exēplū a psonis sit. Qui paupes sunt his antiqor officio pecunia ē. Secundū exēplū a loco sit. Qui locus desertus ē: in eo cedē factā esse oportet. In loco celebri hō occidi q potuit: Itaq; hoc p̄ceptū tenere debemus qđ ex attributis psonæ maxime credibile argumētū cōficit̃. Est tñ & in factis credibile. Signū aūt nō nisi ex factis cōfici. Scire tñ debēus ex attributis psonæ fieri: & necessariū argumētū: si dicas pedibus æger qnquaginta millia q̄ potuit ambulare. Postrēo credibile argumentū pōt rep̄hendi: si id qđ raro fit nunq̄ fieri posse dicat̃. Vt puta nemo ē q puellā p̄teriens adamet. Hoc & rursus generaliter qa dictū est pōt rep̄hēdi. Nā frequēter & semel uisa puella pōt adamari: ut i eunucho adamat cherea ut in Vir. ut uidi: ut perii: ut me malus abstulit error.

Qui pauperes sunt his antiquior officio pecunia est. Qui locus desertus est: in eo cędem factam esse oportet: in loco celebri hō occidi q potuit: aut si id quod raro sit: fieri omnino negatur: ut Curius pro fuluio: neq; nemo potest uno aspectu neq; prętereiens in amorem incidere: quod autem pro signo sumetur id ex iisdē locis qbus cōfirmatur infirmabitur. Nā in signo prio uerum esse ostendi oportet: deinde eius esse rei signū proprium qua deagitur: ut cruorē cædis. Deinde factū esse qđ nō oportuerit: aut non factū quod oportuerit. Postremo scisse eū de quo quęritur ei9 rei legē & con

His itaq; qnq; modis credibile poterit rep̄hēdi si aut psp̄icue falsū eē oñdatur: aut cōuersū ex cōtraria pte nihilominus credibile sit: aut si incredibile demonstret̃: aut si qđ paucor; est oium eē dicat̃: aut si qđ raro fit: id nūq̄ fieri posse dicat̃. Qđ āt p signo sumet̃ id ex hisdē locis qbus cōfirmat̃ infirmabit̃. Dixit quot modis credbile possit rep̄hēdi. Nunc trāsit ad signū: si inqt ab aduersario aliqd p signo feret̃ id hisdē locis rep̄hēdi pōt qbus cōfirmat̃. Ver; qm̄ definitiōe signū eē dixit qcqd in sensus cadit maxia signa sunt: & q̄ in cōtrouersiis frequētiba necesse ē inueniri. Oculor; & auriū. Oculorū pallet puluerulētus est: cruētus est. Auriū uero hoc dixit: hoc locutus est. Itaq; p̄ter hæc signa q̄ oculis digitoq; mōstrātur. Omne factū: ac dictū signū est. Quæ facta & dicta negocio attributa sunt .i. continentia cū ipso negocio. Quæ facta & dicta tripliciter cōsiderant̃: ante negociū i negocio: post negociū. Itaq; cū ex his quæ negocio: attributa sūt argumenta sumpserimus signū est .i. ex his q̄ continentia cū ipso negocio sunt: & q̄ in gestiōe negocii continētur: deide si ex his fecerimus argumētū quæ psonis attributa sūt credibile erit: & hoc ideo argumētū dicet̃: ut quasi argumētū a personis fiat signū a negociis: & iō Ci. in cecilianа argumentis agemus signis luce oi clarioribꝫ crimina refellemus. Igitur si aduersarius inquit aliqd p siguo ptulerit hisdē ex locis reprehēdere debemus: qbus cōfirmat̃: & qm̄ ignoratur qbus ex locis signū cōfirmari debeat idipsū docet. Cōfirmat̃ āt quattuor modis: Primo inqt signū manifestū ipm̄ eē debet .i. ut cū dixeris pallet uere palleat. Deinde postq̄ cōstiterit eē signū cōstet rursus eius rei eē signū de q̄ agit̃: ut dicas occidit nam cruētus est. Et quoniā diximus factū oē signū eē: in facto aūt & facta & dicta sūt cōfirmamus inqt signū si aut id factū dicamus qđ nō oportuerit: aut id factū qđ oportuerit. Sed quia interdū p ignorantiā pueniet: ut aut id nō faciamus: qđ oportet: aut id faciamus qđ nō oportet. Tūc autē grauius delictū ē q̄ faciamus q̄ nō faciēda sunt. Quia in eo qđ faciamus faciendū: uel si nō faciendū inest scientia delinquētis. Si.n. qa aut faciendū est: aut nō faciendū iccirco postremū illud addit ad cōfirmationē signi: ut nō mō aliqd fecerit. sed qđ scierit faciendū esse aut nō esse faciendū. Postremo inquit scisse eū de quo quærit̃ eius rei legē & cōsuetudinē. Itaq; quattuor modis signū confirmamus. Primū ut uerū sit. Deinde ut eius rei de qua agimus signum sit. Deinde ut doceamus aut id factum esse quod nō oportuerit: aut id non factum quod oportuerit.

Signum cōfirmatur mōis quatuor

Postremo etiam scisse eum utrum fuerit faciendum: uel non faciendum. Hæc quattuor confirmando signo attributa sunt: quorum si aduersarius quodlibet ad confirmandum protulerit tu id quinq; modis repræhendis. Dicere enim debebis inquit aut non esse signum idest si dicatur homicidium fecit: nam puluerulentus esse utiq; ad homicidium puluis signum eē: non potest: aut parum magno esse signo: & enim non modo signum proferendum est: sed & plenū signum. Vnde illud in Teren. Iam scio magnum signū: aut a se potius q̄ ab aduersariis stare: si dicatur scelus fecit: nam erubuit: cum tu contra possis dicere immo scelus nō potuit facere: quia erubuit aut omnino falso dici. si dicatur. Nescio quis pallere cū nō palleat. Aut in aliā quoq; suspitionem duci posse demonstrabitur si dicat̃ quia pallet occidit hoiem cum sit pallor & egritudinis. Itaq; si quid ad confirmandū signū fuerit prolatū his quinq; modis rep̄hēdi oportebit: qđ qdem se in scđo libro de cōiectu rali cā signā: ius tractatur; eē pmittent. Cōparabile argumētū ex similitudie cōsistit qđ ut reprehēdas: id qđ

aduersarius simile esse uult tu cōtra dissimile debebis asserere: Dissimile aūt aliqd aut simile fit: octo rebus ostē ditur: genere: natura: ui: magnitudine: tpe: loco: persona: opiniōe. Veꝝ in his aiaduertere debemus qd aduersarius cōparet: ac simile esse ꝑsuadeat. Quod postq̄ perspexerimus illud ipm nos dissimile debemus ostēdere qđ aduersarius simile esse contēdit. Alioqn stultū est: ut cū aduersarius res inter se esse dicat similes per naturam nos eas: aut magnitudine eē dicamus dissimiles: aut genere: aut loco uel cæteris. Sed id quod simile eē dicit in natura nos contra in eadē natura dissimile debemus ondere. Quod rursus dicit simile eē in ꝑsona: nos in eadē persona dissimile esse doceamus. Octo itaq; modis dissimile aliquid necesse ē cōprobari genere: natura: ui: magnitudine: loco: ꝑsona: opinione. Generis triplicē significationem scimus eē. Est aūt genus sub quo plures partes cōtinent. Est genus reꝝ q̄litas. hic itaq; genus duo illa significat sub quo sunt species: & illđ quod q̄litatē designat. Gēus illud sub: quo spēs sunt: ita ad similitudinē duc: t: ut in hoc exēplo. Si iis q iprudētes læsere ignosci oportet: his q necessario ꝑfuere gratiam haberi nō oportet. In his. n. ambobus unū genus: uolūtas absens: cuius spēs sūt. Imprudentia: & necessitas: itaq; hæc specie diuersa genere ad similitudinē referunt: idest quia in utroq; absens uolūtas. Illud aūt genus quod qualitatē significat cōfertur cum utile: utili: honestū: honesto: cōferimus. Vtputa tā hoc utile q̄ illud tā honestū q̄ illđ. Tertiū illud genus qđ aut sanguinē ostendit: aut patriā ad locū referri oportebit: natura autē confert: ita ut in hoc exēplo in quo populi natura cum maris cōpatur: ut mare inquit quod sua natura trāquillum sit uentorum ui agitari atq; turbari sic. r. p. sua spōte placatā hoīum seditiosoꝝ uocibus: & uiolētissimis tēpestatibus cōcitari. Vim sæpe eē diximus singulorū uerboꝝ simplicem significationē. Hoc est illđ nescio qd: qđ intelligimus cū dictū fuerit sacrilegiū: iā magnitudo erit ipius uis exaggeratio: utputa sacrilegiū atrox. In loco illā q̄ iā abūdæ tractata est qualitatē loci inspiciamus. Tēpus itidē suis ispectu sp ptibꝫ cōferamus. ut si oportunitas est oportunitatē: si spacium: spaciū cōferamus. Persona āt oio manifesta est. Opinio uero est iudiciū populi. Hæc ita cōferetur si dicamus sic de illa re iudicatū est: sic de hac iudicatū: aut iudicatū ē: aut aliter de illa re iudicatū: aliter de hac iudicatū: aut iudicatū ē: si ꝓ nobis cōfirmet: si cōtra mutet opinio ac si quo i nūero: illđ qđ per silitudinē affertur: hoc nō q̄si alius aliqs modus cōferēdi est: ne forte qs credat: sed opiniōis expositio. Quæ qdē unā ptē tenet solā. i. illā cū aduersariis cōiuncta dissoluimus. In iudicatū aliqd infert: qm̄ id ex his locis maxime firmat: & ad hoc nihillominus cōfirmādū ipse nobis indicat cōfirmationē. Nā quatuor modis dicit cōfirmandū nobis eē iudicatū: qbus utiq; sublatis infirmari posse declarat: hoc ē laude eorū: q iudicare similitudine eius rei: qua de agitur ad eā rē qua deiudicatum est: & nō mō nō eē rephensum iudiciū: sed ab oibus cōprobatū & si difficilius & maius eē doceamus: illud iudicatū qđ afferatur q̄ id qđ inest: cū. n. afferimus iudicatū ut id nostre causæ prosit necesse est primo a laude eorum qui iudicare id qđ iudicatū ꝓferimus ordiamur. Per iudicātiū. n. auctoritatē iudicati auctoritas cōfirmat: deīde ut id qđ iudicatū ꝓferimus simile est ei quo de agatur eē monstremus: tum. n. uos iudicatum adiuuabit: si huic simile demonstretur. Verū hæc similitudo octo illis similiter ptibus facienda est: hæc genere: natura: ui: magnitudine: loco: ꝑsona: tēpore: opiniōe: & omnino hoc iam tenere debemus quācunq; similitudinē his nobis ptibus eē faciendā. Deinde tertio mō iudicatū cōfirmamus si ostēdamus ipsum iudicatū non esse rephensum: & nō mō nō rephensum: sed ēt ab oibus approbatū ut hi iudices de hoc negocio similia ꝑare cogant. Extremū illud si difficilius: & maius iudicatū q̄ id quo de agit eē doceamus. Nunq̄. n. iudex in miore negocio facere dubitabit id qđ iam iudicatū i maiore ꝑspexerit. His itaq; locis iudicatū cōfirmatur hisdē cōuersis infirmatur. i. ut iudices uituperes ut negociorū dissimilitudinē doceas ut rephensum iudicium illud demonstres: & ut illud iudicium minus ac facile hoc uero difficile ac maius ostendas; deinde doceas q̄ uitia in aduersario perscrutari: atq; inuenire debeāus. i. ne forte

Genus

suetudinem. Nam hæ res sunt signo attributæ quas diligentius aperiemus cum separatim de ipsa cōiecturali cōstitutiōe dicemus. Ergo unum quodq; horum repræhensione: aut nō signo esse: aut parum magno esse: aut ab se potius quam ab aduersariis stare: aut omnino falsum dici: aut in aliam quoq; suspitionem duci posse demonstrabitur. Cum autem pro comparabili aliquid inducetur: quoniam id per similitudinem maxime tractatur in repræhendendo conueniet simile id negare esse quod confertur ei qui cum confertur. Id fieri poterit: si demonstrabitur diuersum esse genere: natura: ui: magnitudine: tempore: loco: persona: opinione: ac si quo in numero illud quod per similitudinem afferetur: quo in loco hoc genus eius cuius causa afferetur haberi conuenit: ostendetur: deinde quid res cum re differat demonstrabimus ex quo docebimꝰ aliud de eo quod comparabitur: & de eo qui cum comparabimur existimari oportere. Huius facultatis maxime indigemus: cum ea ipsa argumētatio quæ per inductionem tractatur erit rephendenda. Si iudicatū aliqd iferet: quoniā id ex his locis maxime firmat laude eorum: q iudicare similitudine eius rei: qua de agit ad eā rē: q̄ deiudicatum est: & cōmeorādo nō mō nō esse rephensum iudiciū: sed ab oibꝰ

illud iudicatum: quod affertur huic negocio nihil ꝑ/
fit: & ne illud ꝑferatur iudicium in quo iudices cõtra
xisse constet offensam. Tertio illud cõsiderandũ: ne
ꝑ nobis similia sint multa iudicia ab aduersario unũ
aliquo dissimile proferetur. Statimq́ frãgetur: quod
quasi probabile pro ꝓbabili profertur. Nam id qđ
uere probabile est nullo modo id difficillime poterit
infirmari: hoc est quod ait. Cõtrariis locis si res na
turæ aut uerisimilis peramitti ĩfirmari oportebit: q̃
uero sicuti necessaria ducentur. Transita probabili
ad necessarium argumentum: q̃ necessariũ argumẽ/
tum: si necessarium rebus ipsis fuerit nulla rõne pote
rit repræhendi: sin autem nõ rẽ: sed modũ ac formã
necessariæ argumentationis habuerit reꝑhendetur:
nouimus itaq́ tribus modis fieri necessariã argumẽ-
tationem: per complexionẽ: per enumerationẽ: per
simplicẽ cõclusionem. Complexio est: in qua utrum
cõcesseris id cõtra te futura est. Hæc ita ut diximus:
si oĩo necessaria est nõ poterit reꝑhendi. Sin autẽ so/
lam formã necessariæ argumentationis tenebit duo
bus modis reꝑhenderetur: aut per conuersionẽ: aut ꝑ
alterius partis infirmationẽ quos modos facile pos/
sumus agnoscet: si ipsa necessariæ argumẽtatiõis for
ma ꝑõat. Si ueret qd accuses: qui probus est: Si nõ ue
ret qd accuses parui auditum æstimatur: hoc ꝑ con-
uersionẽ sic repræhẽdimus: ut cancellato ueluti re/
spectu primã ꝑpositionẽ ad secundæ ꝑpositiõis dimi
camus euentũ: deinde sc̃dam ꝑpositionẽ ad priæ ꝑ
positiõis subrigamus euentũ. Ita tñ ut euẽtibus ne
gatio adiuncta copulet: hoc mõ: si ueret accuses: qa
id nõ parui auditu æstimar. Deinde si nõ ueret accu-
ses: qa non probus est. Ita cõuersionũ euentum accu
sandũ eẽ asseruit: quẽ aduersarius dixerat: non accu/
sandum. Accusatio autem hic non publica ẽ: sed pri/
uata obiurgatio unius uero partis huiusmodi repræ
hensio est. Cum ex propositis duobus unum quodq́
frangitur. Altero.n. infirmato uacilla alterum. Si ue
retur: accusa: facile.n. uerecundus ab errore flectet.
Enumeratio uitiosa intelligitur: si aut præteritũ qd
dam dicemus qđ melius concedere: aut infirmare
aliquid annumeratum. Enumeratio pars necessariæ
argumentationis est. Hæc cuiusmodi sit supradixi/
mus. Verum cum ab aduersario propõetur: duobus
modis poterit repræhendi. Si aut aliquid præter/
missũ esse in enumeratione doceamus quod pro no/
bis sit: aut si omnia quidem enumerata sũt: sed ĩ his
aut contrariũ ponimus & falsũ eẽ monstremus: aut
confitemur aliquid ita esse & ostendemus esse pro
nobis. Primus itaq́ modus ubi aliquid præteritum
demereamus: q̃ prolatum nostræ causæ proficiscit.
Vt est illud de equo: quem post aduersarii enumera
tiõem ex hostibus captum esse memorauit. i. ex ptæ
da: quæ propria cuiq́: non quæ confusis omnibus fu/
erit communiter distributa. Alter est modus reptæ
hensionis in enumeratione: in quo duo respicimus.
Vtrũ aliqd cõtrariũ poni possit: an aliqd confiteãur
ex his: q̃ aduersarius enumerauit: ꝑptereaq́ honestũ
est. Cõtrariũ ponimus: si cũ aduersarius equũ neget
hæreditate uenisse nos hæreditate uẽisse doceãus.
Cõfitemur autem aliqd qđ honestum sit: ut si aduer-

approbatũ: & demõstrãdo: difficiliter: & ma
ius fuisse adiudicatũ qđ afferat: q̃ id qđ in/
stet contrariis locis: si res: aut uera: aut uerisi
milis ꝑmittat infirmari oportebit atq; erit ob
seruandũ diligenter ne nihil ad id quod perti
neat id quod iudicatũ est & uidendum est nũ
ea res ꝑferatur. in qua sit ostensum ut de ipso
q̃ iudicauerit iudicium fieri uideat. Oportet
aũt aĩaduertere: ne cum aliter sint multa iudi
cata solitariũ aliqđ: aut rarum iudicatũ affe/
ratur. Nã is rebus auctoritas maxĩe põt infir
mari: atq́ ea argumẽta qdem q̃ quasi ꝓbabilia
sumetur ad hunc modũ tentari oportebit: q̃
uero sicuti necessaria dicent. ea si forte imita/
bunt mõ necessariã argumẽtationẽ: neq́ erũt
eiusmodi sic reprehendẽt. Primũ cõplexio q̃
utrũ concesseris tolli debet. Si uera est nunq̃
reprehendent si in falsa duob9 modis: aut cõ
uersione: aut alteri9 ꝑtis infirmatione. Cõuer
sione hoc mõ. Nã si ueret qd eum accusas q ẽ
probus: si in uerecũdũ animi possidet igeniũ
qd cũ accuses: qui id ꝑui auditu existimet hic
siue ueteri dixeris: siue nõ cõcedendũ hoc pu
tat: ut neges eẽ accusandũ qđ cõuersiõe sic re/
prahendet. imo uero accusandus est: nã si ue
ret accuses: nõ.n. ꝑui auditi existimabit si ue/
recundũ aĩ ingeniũ possidet: tñ accuses: nõ.n.
ꝓbus est. Alterius ãt ꝑtis infirmatiõe hoc mõ
reꝑhendit uer: si ueret accusatione tua corre/
ptus ab errato recedet. Enumeratio uitiosa in
telligit: si aut p̃teritũ qddã dicemus qđ uel/
m9 cõcedere aut infirmũ aliqd enumeratũ qđ
aut cõtradici possit: aut cã nõ sit q̃re nõ hõestũ
possum9 cõcedere p̃terit qddã in eiusmõi enu
meratiõibus: qm̃ habes istũ equũ aut emeris:
oportet aut hęreditate possideas: aut munere
accepis: aut domi tibi natus sit: aut si horũ ni/
hil est surripueris necesse est. Sed non emisti:
neq́ hæreditate uenit: neq́ domi tibi natus ẽ:
neq́ dono accepisti: necesse ẽ ergo surripueris
hoc cõmode reꝑhendit: si dici possit ex hosti/
bus equ9 est capt9. cuius p̃dę lectio nõ uene/
rit. Quo illato infirmat enumeratio: qm̃ id sit
inductũ qđ p̃teritũ est in enumeratiõe. Altero
aũt modo repræhendit: si aut cõtra aliqd dice
tur: h ẽ exẽpli cã: ut in codẽ uersemur poteris

sarius dicat;aut insidias facere uoluisti;aut amico morē gessisti:aut cupiditate elatus es:nos dicāus amico morem gessisse:quod utiq; in confessione turpe non est;maxime si ea qbus cū hoc positū est cōsideremus:ita i reprehensione enumerationis:aut pretermissū aliqd ostēdemus.Quod tamen illatū pro nobis sit:aut ex omnibus quæ posita sunt:nūc aliquid per contrariū refutamus:nunc quia pro nobis est cōsitemur. Simplex aūt cōclusio reprehēdit:si id quod sequitur:nō uideat necessario:cū eo qđ ātecessit.Hæc quoq; si ex utroq; quo constat.i.si ex proposito & adiūcto erit necessaria reprehendi oīo nō poterit. Est autē huiusmodi:si dies ē lucet:si natus ē morietur. Vtriq; hoc ita necessariū ē:ut frangi nō possit:nūc aūt simplex cōclusio poterit reprehendi:si ostenderis adiunctū nō cohærere ꝓpositio:ut puta si mater est diligit.Si semel peccauit nunq̄ corrigetur utiq; hoc cum adiunctum cōsideras necessario cohærere non posse necessarium esse non poterit. Erit q; potius probabile:ita necessariū p se constat probabile multis affertur argumentis. Hoc autē similem peccauit nunq̄ corrigetur:multis asserendū est argumentis;qđ uero multis asserit argumentis necessariū nō est recte igitur huiusmodi rephensa cōclusio est si formā necessariā:rē uero ꝓbabilē continere mōstretur uerum hæc cuncta ꝓcepta de dialectica tractat quæ magna & difficilis est:de qua si facultas fuerit postea tractaturum se esse promittit.Cum igit:ex his quæ sumunt aliquid cōceditur sic infirmabitur.Oēm argumentationem quattuor modis dixit posse reprehendi si aut sumpta reprehēdamus:aut cōclusionem:aut si genus ipm argumentatiōis uitiosum eē mōstremus:aut si cōtra firmū argumētū aliud nostrū æque firmū atq; sitmus opponamus.Itaq; iam sumptorū dicta rephēsio ē. Si nāt inqt rephēdi sumpta nō poterūt tunc erit rephendenda cōclusio conclusione.Ita q; hoc aīaduertendū est principaliter ne cū propositione sit aliud:aut esse:possit aliud cōcludatur.Hoc itaq; uitiū erit dicentis. Vitiū porro:aut apertū:aut obscurū:atq; apertū i cōclusiōe uitium erit:si res cum alia in ꝓpositione teneatur alia oīo res in conclusione ponatur:ut puta si agatur:an nescio quis ad exercitū sit profectus & cōtra eū qs sic uelit argumētari. Si uenisses ad exercitum a tribunis militaribus uisus esses: non es āt uisus ab his non es igitur ad exercitum profectus hic utiq; apertum uitium est.Nam propositio tenet:si uenisses ad exercitum . Cōclusio nō es igitur ad exercitum profectus cum iusta propositionē debuit concludi non igitur ad exercitum uenisti. Hoc ita quæ apertum uitium in obscuro autem duo nobis attendenda sunt:ne aut ambiguitate propositionis:aut obliuione fallamur. Ambiguitas in ꝓpositione talis est:Si indiget is pecuniæ:pecuniam non haberis. Nā omnino q pecuniam non habet indiget pecuniæ:& ille qui habet:sed maiorem habere desiderat:indiget pecuniæ:indigere.n.uoluntatis est: hæc itaq; propositio ambigua ē. Si indigetis pecuniæ:pecuniam non haberis: huius propositionis quamcunq; aduersario propositam conclusionem alterius rei interpretatione poteris rephendere;ut si cōclusione mendicos posue-

ostendi hęreditate uenisse:aut si extremum illud nō erit:turpe concedere:ut si qui cum dixerint aduersarii:aut insidias facere uoluisti : aut amico morem gessisti ut cupiditate elatus ex amico morem gessisse fateatur.Simplex autem conclusio reprahenditur:si id quod sequitur non uideatur : necessario cū eo quod ante sit cohęrere :nam hoc quidem si spiritum ducit uiuit. Si dies est luce:eiusmodi est ut cū priore necessario:posterius cohęrere uideatur:hoc autem si mater est:diligit filium:si aliquando peccauit:nunq̄ corrigetur : sic conueniet repręhendi ut demonstretur non necessario.cum priore posterius cohærere hoc gen9:& cætera necessaria:& omnis argumentatio:& eius reprehensio maiorē quidem nim continet:& latius patet: q̄ hic expōitur: sed eius artifici cognitio huiusmodi est ut non ad alicuius artis partem aliq̄ adiungi possit sed ipsa se paratim longi temporis:& magnæ atq; arduæ cognitionis indigeat : qua re illa nobis alio tempore: atq; ad aliud institutum si facultas erit explicabūt nunc his præceptionibus rhetorum ad usum oratoriū nos contentos esse oportebit:cum igitur ex his quæ sumuntur aliquis non concedit sic infirmabit cum autem his concessis complexio ex his non conficitur.Hæc erunt consideranda:unum aliud conficiatur:aliud dicatur hoc modo. Si cū aliquis dicat se profectum esse ad exercitum contra eum.quis uelit hac argumentatione uti . Si uenisses ad exercitū a tribunis militaribus uisus esses :non es autem uisus ab his nō es igitur profectus ad exercitum : Hic cū concesseris propositionē:& assumptionē:cōplexio infirmanda est.Aliud.n.quā colligitur illatū est ac nunc quidem quo facilius res cognosceret perspicuo & grādi uitio præditum posuimus exēplū : sed sæpe positum obscurius uitium pro uero ꝓbatur cū āt parum memineris quod concesseris:aut ambiguum aliquod pro certo concesseris ambiguum si concesseris ex ea pte:quā ipse itellexeris eam partē:si aduersarius ad aliā partem per complexionē uelit accō

rit. Tu dicas eos qui pecuniæ indigeant: non te mendicos intellexisse: sed eos q cum haberent maiorem tamen pecuniã uellent: deinde si ille huiusmodi homines in conclusione posuerit. Tu contra in ppositione dicas te intellexisse mendicos: ita aduersarii conclusionem ppositionis uisa ambiguitate subuertes deinde aliud obscurum uitium ē: cum obliuiscimur quid in propositione sit positum: & aliud in conclusione conficitur: utputa si ad illũ hæreditas ueniebat: uerisimile est ad illũ necatum: hic uerisimilitudo posita est. Deinde hanc propositionem pluribus uerbis approbant. s. ut memoria propositionis ex animis auferatur: post assumunt ad illum āt hæreditas ueniebat: postremo inferunt conclusionem. Ille igitur occidit. Vtique hac cõclusione obliuio nostra tentatur. supra. n. positum est: uerisimile est ab illo necatum. Hic post approbationẽ longissimã propositionis non concluditur. Verisimili est igitur ab illo necatum: q probabile est. Sed ille igitur occidit: q necessarium est: quodq; a probabili ppositione dissentit. Itaque diligenter debemus attendere: ut cõclusionẽ aduersarii: aut ambiguitate propositionis cõuertamus: aut quia meminimus quid in propositione sit positum eandem conclusionem falsam esse doceamus. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: tertius reprehensionis modus est: cum ipsum genus argumentationis uitiosum esse monstratur. Verum hoc tenere debemus: quod sumpta sola nuda & generaliter patientia modis suis reprehenduntur: genus autem argumentationis in causa & in specie positum considerare debemus quod quidẽ sumptis suis & forma dictionis quantum in se est integrum est. Sed cum in causa positum quid operetur attendimus tunc in eo uitia possumus inuenire. Itaq; ipsum genus argumentationis duobus modis uitiosum est: cũ aut in ipso uitium erit: aut cum id quod instituit non accomodabitur. In ipso uitium esse quattuordecim modis possumus inuenire: deinde non accõmodari ad id quod instituit duodecim modis possumus deprehendere: quæ omnia cice. partim quia aperta sunt solis propositionibus partim quia obscuriora sunt etiam exẽplis proposuit: & explicauit: nos eadem persequi: imo repetere lõgum ac superfluum ẽ. quartus modus erat reprehensionis p quẽ contra firmam aduersarii argumentationẽ æque firmæ aut firmior ponitur: quare reprehensio pertenuis est: & defectis omnibus extrema necessitate ponenda nam & sumpta uera esse concedimus & conclusionem recte habitam fatemur & ipsum genus argumentationis uitiosum non esse concedimus: sed cõtra firmam aduersarii argumẽtationem nos

modare demonstrare oportebit: non ex eo quod tu concesseris: sed ex eo quod ille sumpserit confici complexionem ad hunc modum. Si indigetis pecuniæ: pecuniam non habetis: & si pecuniam non habetis: pauperes estis. Indigetis autem pecunia: mercaturæ enim nisi ita esset operam non daretis: pauperes igitur estis hoc si reprehenditur cum dicebas: si indigetis pecunię pecuniam non habetis: hoc intelligebam: si propter inopiam in egestate estis: pecuniam non habetis: & iccirco concedebam: cum autem hoc sumebas: indigetis autem pecunię illud accipiebam. Multis autem pecuniæ plus habere ex quibus concessionibus non conficitur hoc. Pauperes igit̃ estis: conficeretur autem si tibi primo quoque hoc concessissem: pecuniam maiorem uellet habere cum pecuniam non habere: sepe autem oblitum putant quod concesseris: & iccirco id quod non conficitur q si conficiatur in conclusiõe: infertur hoc modo si ad illum hereditas ueniebat: uerisimile est ab illo hæreditate eẽ necatum: deinde hoc approbant plurimis uerbis post assumunt: ad illum hæreditas ueniebat: deinde infertur. Ille igitur occidit. Idque ex his quæ sumpserant non conficitur. Quare obseruare diligẽter oportet: & qd summatur. & qd ex his conficiat̃. Ipsum autem genus argumentationis uitiosum his de causis ostendetur: si aut in ipso uitiũ erit: aut si nõ ad id quod instituetur: accõmodabitur: atq; in ipso uitiũ erit: si oĩo totũ falsum erit: si cõe: si uulgare: si leue: si remotũ: si mala definitio: si controuersum: si pspicuũ: si nõ cõcessum: si turpe: si offensum: si cõtrariũ: si cõstãs: si aduersum. Falsum est: in quo pspicue mẽdaciũ ẽ hoc modo. Nõ põt esse sapiens: qui pecuniã negligit: Socrates āt pecuniã neglexit: nõ igitur sapiens fuit. Cõmune est qd nihilo magis ab aduersariis: quã a nobis facit: hoc mõ. Iccirco iudices quia uerã causam habebã breui perorauiː uulgare ẽ: quod in aliam quoq; rem nõ probabilẽ: si ñ cõcessũ sit trãsferri possit: ut hoc mõ si ueram causam nõ haberet: si uobis iudices nõ cõmisisset: leue est: quod aut post tẽpus dicitur hoc modo: si in mentem uenisset nõ cõmisisset. Aut perspicue rem turpẽ leui tegere uult defensione. Cum te spectabant oẽs florentissimo regno reliq nunc desertũ ab omnibus summo periculo solus: ut restituam paro. Remotum est: qd ultra quã satis est: petitur hmõi. Quod si non. P. Scipio Corneliã filiã tyberio graccho collocasset: atq; ex ea

duos filios gracchos procreasset. Tantę seditiones natę nõ essent. Quare hoc incõmodum. Scipioni ascribendum uidetur. Huiusmodi est illa quoq; cõquęstio: utinã ne in nemore pelio securibus cęsę: accidissent ad terrã trabes: longius.n. repetita ẽ: quã res postulabat. Mala diffinitio est: cũ aut cõmunia describit hoc mõ. Seditiosus ẽ is: q malus ẽ: aut inutilis ciuis ẽ. Nã hoc nõ magis seditiosi quã calumniatoris quã ambitiosi: quã alicuius improbi hominis uim describit: aut falsum quiddam dicit hoc pacto. Sapientia est pecunię quęrendę intelligentia: aut aliquid non graue: nec magnum continens. Sic stultitia est immensę glorię cupiditas. Est hęc quidem stultitia: sed ex parte quadam non ex omni genere diffinita. Controuersum est: in quo ad dubium demonstrandum dubia causa affertur: hoc modo. Eho tu dii: quibus ẽ potestas motus superum: atque inferum pacem inter se conciliãt: conferũt concordiam. Perspicuũ est: de quo non est controuersia: ut si quis cum Orestẽ accuset planum faciat ab eo matrem esse occisam. Non concessum est: cum id quod agitur in controuersia: est ut si quis cum ulyxem accuses in hoc maxime cõmoretur: indignum esse ab homine ignauissimo uirum fortissimum. Aiacem esse necatum: turpe est quod aut eo loco in q° dicet: aut hoĩe q dicat: aut eo tpe q° dr: aut his q audiũt: aut ea re: de q̃ agit indignũ p p in honestũ uidet. Offensum est: qd' eoꝝ q audiũt uoluntatem lędit: ut si quis apud equites romanos cupidius iudicandi. Scipionis legem agrariam laudet. Contrarium est: quod contra ea dicitur: quę hi qui audiunt fecerunt: ut si quis apud Alexandrum macedonem dicens contra aliquem urbis expugnatorem diceret: nihil esse crudelius quam urbes diruere: cum ipse Alexander thebas diruisset. Inconstans est: quod ab eodem de eadem re diuerse dicitur: ut si qui cũ dixerit qui uirtutem habeat cum nullus rei ad bene uiuendum indigere: neget autem postea sine bona ualitudine posse uiuere: aut se amico adesse propter beniuolentiam sperare tamen aliquid commodi ad se p uenturum. Aduersum est: quod ipsi causę aliqua ex parte officit: ut si quis hostium uim: & copias & fœlicitatem augeat: cum ad pugnandũ milites adhortetur. Si non ad id quod instituitur ac commodabitur aliqua pars argumentationis horum aliquo in uitio reperietur. Si plura: pollicitus: pauciora demonstrabit. Aut si cum totum debebit ostẽdere de parte aliqua loquatur hoc modo. Mulierum genus auarum ẽ: Nam eriphile auro uiri uitam uendidit. Aut si non id quod accusabit defendet. Vt si quis: cum ambitus accusabitur: manu se fortem esse defendet: ut Amphiõ apud euripidem. Item apud pacuuium qui uituperata musica sapientiam laudat. Aut si res ex uitio hominis uituperabitur: ut si quis doctrinam ex alicuius docti uitiis reprehendat. Aut si q: cum aliquem uolet laudare de fœlicitate eius: nõ de uirtute dicat. Aut si rem cum re ita comparabit: ut alteram se non putet laudare nisi alteram uituperarit. Aut si alteram ita laudet ut alterius non faciat mentionem: ut si quis cum aliq deliberent bellum geratur an non: pacem laudet oĩno: ñ illud bellũ inutile eẽ demõstret. Aut si cũ de certare quęretur de cõi instituetur oratio. Aut si ratio alicuius rei reddet falsa hoc

quoniam nihil possumus reprehendere aliam argumentationem æque firmã: aut firmiorem proponimus. Verum hoc ĩ deliberatiuo genere causæ usu prouenit: cũ aut utile aliqd aduersario concedius sed nos: aut utilius: aut honestius aliquid demonstramus: aut honestum aliquid aduersario cõcedimus nos honestius aliquid aut necessarium esse mõstramus. Verum nunc trãsit ad conclusionẽ idest sextam eãdemq; extręmam partẽ totius orationis. Quo loco Hermagoras digressionem supponit: idest orationem in qua præter controuersiam causæ: aut laus nostra: aut aduersarii uituperatio cõtineatur: aut quæ ad aliam rem trãsitum faciat: nõ p argumentationẽ: sed per amplificationem. Hanc Tullius non partem orationis: uult eẽ sed in omnibus orationis partibus seruari ac subiici posse declarat ut certis locis post rem aliquam probatã: aut amplificationem aliquam subiicias: aut laudem: aut uituperationẽ. Itaq; nõ digressionem sexto loco: sed conclusionem Tullius ponit. Cõclusio est exitus & determinatio totius orationis. Conclusio est inquit finis ac terminus oratiõis: sed totius orationis nos epilogos accipiamus. Huius cõclusionis partes sunt tres: enumeratio: indignatio: conquæstio. Verũ hoc distant quod indignatio & cõquæstio tãtũ aĩos mouẽt diuerso tñ exitu nũc uero iracũdia contra aduersarios cõmouent nunc mise-

modo: pecuniā habere bonū eē: ppea qd' ea maxime uitā beatā efficiat. Aut infirma ut Plau. Amicū castigare ob meritā noxā imane est facinus uerꝫ i ætate utile: & cōducibile. Nā ego amicū hodie meū ñ castigabo ꝓ cōmertia noxa. Aut eadē hoc mō. Maximū malum ē auaritia. Multos. n. magnis incōmodis affecit pecuniæ cupiditas: aut parꝫ idonea hoc mō. Maximū bonū ē amicitia: plīme. n. delectiōes sūt aīcitia. Quart9 mod9 erat rephensioni sp quē cōtra firmā argumētationē æq̄ firma: aut firmior ponit. Hoc gen9 in deliberationib9 maxime uersabitur: cum aliqd qd' contradicat æquū esse cōcedim9. Sed id qd' nos defendim9 necessarium esse demonstram9. Aut cum id qḋ illi defendāt utile esse fateamur. Quod nos dicam9 honestum esse demonstremus: ac de rephensione qdem hæc existimauim9 esse dicēda. Deinceps nunc de conclusione dicem9 hermagoras āt digressionem: deinde postremam conclusionem ponit. In hac āt digressiōe ille putat oportere q̄dam inferri orōnem a causa atq; a iudicatiōe ipsa remotam: quæ aut sui laudē: aut aduersarii uitu perationem contineat: aut in aliam cām deducat: ex qua conficiat aliqd confirmationis: aut rephensionis nō argumētādo: sed augendo p q̄dam amplificationē. Hāc si qs ptem putāt esse orōnis sequtur licebit. Nā & augendi: & laudandi: & uitupandi: & pcepta a nobis pti data sunt: pti suo loco dabunt. Nobis aūt hoc placuit hāc ptē in numero repōi: q de causa digredi nisi p locum cōem displicet. Quo de genere posterius est dicendum: laudes aūt & uituperationes non se parati placet tractari: sed in ipsis argumentationibus esse implicatas. Nunc de conclusione dicemus. Cōclusio est exitus & determinatio totius orationis: hæc habet partes tres: enumerationem: indignationē: conq̄stionem. Enumeratio est per q̄ res dispsę & diffusę dictę unum in locum coguntur: & reminiscendi causa unum sub aspectum subiiciuntur: hoc si semper eodem hoc modo tractabitur perspicue ab omnibus artificio quodam tractari intelligitur. Sin uarie & societatem: & hanc suspitionem uitare poterunt. Quare tum o portebit ita facere ut plerięq; faciūt propter facilitatem singulati unamquaq; rem attingere: & ita omnes trāsire breuiter argumentationes: tum autem id quod difficilius est dicere: quas partes exposueris in ptitione de quibus te pollicitus sis dicturum & reducere in memoriam quibus rationibus unamquaq; partem confirmaris tum ab his: qui audiunt quærere quid sit: quod sibi uelle debeant demonstrari hoc modo. Illud docuimus. Hoc planū fecimus ita simul & in memoriam redibit auditori & putabit nihil eē: preterea quod debeat desiderare: atq; in his generibus: aut ante dictū est: tum tuas argumentationes transire separatim tū id qd' artificiosius est: cum tuis argumentationes contrarias coniungere: & cum tuas dixeris argumentationes: tum contra eas quod afferetur quemadmodū dilueris ostendere. Ita per breuem comparationem auditoris memoria & de confirmatione: & de rephensione reintegrabitur. Atq; hoc aliis actionis quoque modis uariare oportebit. Nam ex tua persona tum enumerare possis: ut quid: & quo quicq; loco dixeris admoneas: tum uerop ersonam: aut rem aliq̄ indu cere: & enumerationem tei totam attribuere

ricordia circa nos: Enumeratio uero: & anios mouet & fidē facit: nā cū repetit q̄ dicta sūt fidē cū uero oia coaceruat & colligit aīos mouet. Hæc enumeratio ñ sp uniformiter ea q̄ dicta sunt. colligere debebit. Ne cū odiosum: tū ēt qd maxie contrariū est fieri uideat ex arte. Itaq; supra dictorū repetitio uitāda ē. Variat āt modis q̄tuor si aut eas res q̄s añ dixisti breuiter pstrigas & colligas qd qdē fcm̄ facile ē aut si i mēoriā audiētiū reuoces q̄s ptes in ptitione pposueris & q bus rōnibus unāquāq; ptē cōfirmaris; aut si interroges iudices quid amplius uelint cognoscere: cū hoc & hoc docuerius cū hoc: & hoc planum feceriius: atq; hæc nūc p nfarū argumētationē repetitionē uel cōfirmationē nunc ēt aduersariorū argumētationū rephēsionē. Dei de hæc ipa enumerationū genera nō semper a nfa psona facienda sūt: sed nūc a nostra supposita: nunc a re. A nfa psona quemadmodū accipiat orationē i prōptu est. Supposita aūt psone accōmodat ofo si dicas nā si legis scriptor assistat & quærat a nobis qd dubitetis qd posseris dicet cū uobis hoc & hoc sit demōstratū. Rei ēt sic accōmodat oratio si aut lex: aut locus: aut urbs aut monumentū aliqd accipiat ofonē p enumerationē sic. Quod si leges loq possent: nōne hæc apd nos q̄rerētur. Quidā amplius desideratis iudices cū uobis hoc & hoc planū factū sit. Verū ēt in his enumeratiōibus: q̄ aut

tribuere.Perſonā hoc modo. Nā ſi legis ſcriptor exiſtat:
& quærat ſic id a uobis:quid dubitetis : quid poſcatis di/
cēdū uobis:cū hoc:& hoc ſit uobis demōſtratū.A tq; hoc
item ut in noſtra perſona licebit alias ſigillatim tranſire
omnes argumētatiōes : alias ad partitiōes ſingula gene/
ra referre: alias ab auditore quid deſideret quærere : alias
hæc facere per cōparationē ſuarum & cōtrariarū argumē
tationū. res autem inducet̃: ſi alicui rei huiuſmodi legi:
loco:ut urbi:munimēto attribuet̃ oratio p̃ enumeratio/
nē hoc pacto. Quod ſi leges loqui poſſent : nōne apud
uos quererent̃. Quid amplius iudices deſideratis : cum
uobis hoc:& hoc planū factum ſit. In hoc quoq; genere
omnibus eiſdem nobis uti licebit. Cōe aūt præceptū hoc
datur ad enumerationē:ut ex unaquaq; argumētatione:
quoniā tota iterum dici nō pōt:id eligatur:quod erit gra
uiſſimū:& unū quodq; q̃ breuiſſime trāſeat̃:ut memoria
nō oratio renouata uideat̃ indignatio eſt oratio: per q̃ cō
ficitur:ut in aliquē hominē magnū odiū :aut in rem gra/
uis offēſio cōcitet̃: In hoc genere illud primū intelligi uo
lumus poſſe omnibus ex locis:his quos in confirmanter
præceptione poſſumus tractare indignationē.Nā ex his
rebus quæ perſonis:aut negociis attributæ ſunt: quæuis
amplificationes naſci poſſunt: ſed tñ ea : quæ ſeperatim
de indignatione præcepti poſſunt cōſideremus.¶Primus
locus ſumit̃ ab auctoritate:cū memoramus q̃tæ curæ res
ea fuerit diis īmortalib9 aut eis quorū auctoritas grauiſſi
ma debeat eē:q locus ſumit̃ ex ſortib9:oraculis: uatibus:
oſtentis:p̄digiis:reſponſis:ſimilibus rebus. Item ex ma/
ioribus noſtris:regibus:ciuitatib9:gentibus:hominibus:
ſapientiſſimis:ſenatu:populo:legū:ſcriptorib9.¶Secūd9
locus eſt per quē illa res ad quos pertineat cū amplifica
tionibus per indignationē oſtēdit̃: aut ad oēs:aut ad ma
iorem partem:quod atrociſſimum eſt:aut ad ſuperiores:
quales ſūt hi:quorū ex auctoritate indignatio ſumit̃:qđ
indigniſſimū eſt: aut ad partes animo fortuna : corpore
qđ iniquiſſimū eſt: aut ad iferiores : qđ ſuperbiſſimum
eſt.¶Tertius locus ē : per quē quærim9 qdnā ſit euenturū.
ſi idem cæteri faciant: & ſimul oſtendimus : ſi cōceſſū ſit
multos æmulos eiuſdē audaciæ futuros ex quo qd mali
ſit euentuꝝ demōſtrabimus.¶Quartus locus eſt per quē
demonſtramus multos alacres expectare quid ſtatuāt ut
ex eo quod uni conceſſū ſit ſibi quoq; tali de re quid liceat
intelligere poſſint.¶Quintus locus eſt per quē oſtēdim9
cæteras perperam cōſtitutas itellecta ueritate cōmutatas
corrigi poſſe. Hanc eſſe rem que ſi ſemel ſit iudicata neq;
alio iudicio cōmutari:neq; ulla pōt ante corrigi poſſe.Sex

ſuppoſite perſonæ aut rei dāt̃ur. Ita ut
in noſtra perſona iſta omnia enumera/
tionum genera uarianda ſunt ut nunc
ſingulatim ſingula noſtra argumenta p̃
currantur:nunc partitionis p̄miſſo ſu/
is rationibus exequenda ſit:nunc inter/
rogatio an iudices:facienda nunc & no/
ſtrarum & aduerſariorū argumentatio
num colāda collatio. Commune aūt
hoc erit in enumeratione præceptū ut
ex unaquaq; argumētatione quoniā to
ta nō pōt:recenſeri unum quodq; quod
ualidū eſt deligatur ut memoria reno/
uetur:nō omnis repetatur oratio.Indi/
gnatio eſt oratio p̃ quā conficitur:ut ali
quē hominem magnum odium aut in
rem grauis offenſio cōcitetur.Indigna
tio & cōquæſtio tantūmodo motus ex/
citant ad iracundiā uel odium:indigna
tio ad iram ad miſericordiam conquæ/
ſtio. Quæ utraq; hiſdē locis ſumi pote/
rit q̃bus argumentatio cuncta conſiſtit:
ideſt ex attributis perſonæ:& attributis
negocio: ex his enim & fides compara/
tur & cumulus. Verum indignatio pro
pria ueluti accuſatoris eſt ut iram in re/
um ſuſcitet. Cōquæſtio autem uelut
propria defenſoris eſt: ut in reum ſuſci/
tet miſerationem. Sed cum indignatio
uel conquæſtio apud perſonas agentiū
proprietate præualeant. Vtrūq; tamē
ab utroq; faciēdum. Nam & accuſator
irā in reum miſerationem uero per ſe ſu
ſcitare debet: & rurſus defenſor miſera
tionem pro ſe:iram uero in accuſatorē
ſuſcitare debebit.Hoc ita faciendū quē
admodum etiā ab utroq; & propriæ ar/
gumentationes cōfirmantur: & aduer/
ſariorum reprehenduntur. Verum cū
indignationi: & cōquæſtioni iam dede/
rit generale atq; commune præceptū:
quod ex attributis perſonæ uel nego/
cio ſumi poſſunt.Dat tamen ſingulis p̄
prios locos : indignationi quindecim.
Conquæſtioni ſexdecim:nec nos loco/
rum ipſoꝝ ordo moueat:quod in quoſ
dam numeros ordināt̃ur: nulla etenim
etiam ipſo ordine rerum auxeſis eſt:nul
lus gradus:ad maius:aut ad minus.Sed
iccirco locis ipſis numerus datus eſt:q̃a
melius & tenetur ſæpe præcepta:nullā
que recipiunt cōfuſionem ſi ad memo/
riam numerus collocetur:quāquam in/
dignationis primum locum recte ſum/
pſerit : q̃ ex rebus oībus a numinibus
traxit exordium:Sed ut diximus in hoc
locorum numero rerum ordinem nul/
lo quæramus: ſed ex more manifeſtio/
ris præcepti factum eſſe meminerimus:
iam ipſi loci diligenter inſpicientibus ma

tus locus est per quem consulto: & de industria. factũ ostenditur & illud adiungitur uoluntario maleficio ueniam dari: non oportere: imprudẽtiæ concedi non nunq̃ conuenire. Septimus locus est: per quem indicimur qđ tetrum: crudele: nefarium: tyrannicum: factum esse dicemus: per uim: ma num opulentã: quæ res ab legibus: ab ęquali iure remotissima sit. Octauus locus est: per quem demonstramus non uulgare: neq; factitatum esse: neq; ab audacissimis quidem hominibus id malefactum de quo agitur: atq; id a feris hominibus: & a barbaris gẽtibus: & immanibus bestiis esse remotum. Hæc erunt: quę in parentes: liberos: coniuges: consanguineos: supplices: crudeliter facta dicuntur: & deinceps si qua proferantur: in maiores natu: in hospites: in uicinos: in amicos: in eos quibus cum uitam egeris: in eos apud quos educatus sis: in eos a quibus eruditus: in miseros mortuos: in misericodia dignos: in homines claros nobiles: & honore usos: in eos qui ne que lædere alium: uel defendere se potuerũt: in pueros: senes: mulieres: qui bus ex omnibus acriter excitata indignatio: summum in eum qui uiolarit honorẽ aliquid odiũ cõmouere poterit. Nonus locus ẽ: per quẽ cũ aliis quę cõstãt esse peccata: hoc de quo quæstio est cõparat: & ita per contentionẽ q̃ to atrocius: & ĩdignius sit id de quo agitur ostẽdit. Decimus locus est: per quẽ omnia q̃ in negocio gerendo acta sũt quæq; post negociũ cõsecuta sunt cũ uniuscuiusq; ĩdignatione: & criminatõe colligimus: & res uerbis quã ma xime ante oculos eius: apud quẽ dicitur ponimus: ut id qđ ĩdignũ est per inde illi uideat̃ indignũ: ac si ipse inter fuerit: ac presens uiderit. Vndecim9 locus est: per quẽ ostẽdimus ab eo factũ ĩ quo minime oportuerit: & a quo si alius faceret prohiberi cõueniret. Duodecimus locus est: per quẽ ĩdignamur qđ nobis hoc primũ acciderit: nec alicui unq̃ usu euenerit. Tertiusdecim9 locus est: si cũ iniuria cõtumelia iuncta demõstrat̃ per quẽ locũ in superbiã & arrogãtiam odium incitat̃. Quartusdecimus locus est: per quẽ petimus ab his qui audiunt ut ad suas res nostras iniurias referãt: si ad pueros ptine bit. de liberis suis cogitent si ad mulieres de uxorib9: si ad senes de parẽtib9 aut patrib9. Quintusdecimus ẽ locus: p quẽ dicimus inimicis quoq;: & ho stibus ea quæ nobis acciderint: indigna uideri solere: & indignatio quę his fere de locis grauissime sumet̃. Cõquæstiõis autẽ huiusmodi de reb9 partes petere oportebit. Cõquæstio est oratio auditorũ misericordiã captãs. In hac primũ animũ auditoris mitẽ & misericordẽ cõficere oportet: quo facili9 cõ quęstione cõmoueri possit. Id ex his locis cõmunib9 efficere oportebit. per quos uis fortunę in omnes & hominũ infirmitates ostendit̃ qua ratione habita grauiter & sẽtẽtiose maxĩe demittit̃ aĩus hoĩum: et ad misericordiã cõpat̃: cũ in alieno malo suã ĩfirmitatẽ cõsiderabit. Deĩde primus locus est misericordiæ p quẽ pri9 qb9 ĩ bõis fuerit: & nũc p quẽ qb9 ĩ malis sint ostẽdit̃. Secund9: q ĩ tpa distribuit̃ p quẽ qb9 ĩ malis fuerit: & sint: & futuri sint: de mõstrat̃. Tertius: p quẽ unũqđq; deplorat̃ ĩcõmodũ: ut ĩ morte filii pueri tię: delectatio: amor: spes solatiũ: educatio: & si q̃ simili ĩ gñe quolibet de ĩcõ mõ p cõquęstionẽ dici potuerũt. Quartus ẽ: p quẽ res turpes: & humiles: & illiberales pferunt̃ & ĩdignę ętate genere: fortũa pristino honore bñficiis q̃s passi p pessuri ue sint. Quintus ẽ: p quẽ oĩa ante oculos singulatim ĩcõ moda ponẽt̃: ut uideat̃ his q audiet uidere: & re quoq; ipsa q̃si adsit ñ uerbi

solum ad

nisesti sunt: idest res quæ præcipi untur facile pspici possũt. Illud ta men preceptũ te nere debemus: si ue: in indignatio ne: siue in cõquæ stiõe nos locis o bus uti non opor tere: sed his quos causa: suggerat: neque his omni bus: sed quo ad iu dicantium: animi moueant̃ quod si etiam uno aliquo loco factum uide timus orõnẽ con tinuo finire debe mus. Ita enim uel lachrymæ dum ĩ cipiunt ac recen tes sunt plurimũ ualent. Conquæ stio est oratio au ditorum miseri cordiam captãs. Diximus cõquæ stionis opus hoc esse ut animos iu dicantium ad mi sericordiã moue at. Huic aut dat pprios locos sex decim in quibus ut diximus ñ erit nobis rerum or do quærendus. Sed quicũque lo cus ad misericor diam efficiẽdam pro negocii qua litate sumendus. Hoc scire debe mus esse multos cõmunes locos & indignatiõi & cõ quæstiõi & recte. Neq enim iudex potest nobis præ bere misericordi am: nisi iram ad uersariorum con sequantur aut na sci poterit aduẽr sario nisi ĩ hoc ip so nobis animum præbeat miseri cordem.

ſolum ad miſericordiã ducat. Sextus: p quem pter ſpẽ in miſeriis de mõſtrat̃ eẽ ut cũ aliqd expectaret: nõ mõ id nõ adeptũ eſſe ſed i miſerias ſũmas icidiſſe. Septim9: p quem ad ipſos q audiũt ſimilẽ caſum cõuertimus: & petimus: ut de ſuis liberis: aut parentib9: aut aliquo: q illis carus dẽat eẽ nos cũ uideãt recordent̃. Octauus: p quem ali qd dicitur eſſe factum quod non oportuerit: aut non factum quod oportuerit: hoc modo. nõ affui: non uidi: nõ poſtremam eius uocẽ audiui: nõ extremũ: ei9 ſpiritũ excepi. Itẽ i manib9 inimicoꝝ mortu us ẽ: hoſtili i terra turpiter iacuit: i ſepult9 a feris diu uexat9: cõi quo q; honore i morte caruit. Nonus: p quẽ oratio ad mutas: et expertes res ai refert̃ ut ſi equũ: domũ: ueſte: ſermonẽ: alicuius accõmodes: q bus anim9 eoꝝ: q audiũt: & aliquẽ dixerũt uehemẽter cõmouet. Decim9: p quẽ inopia iſirmitas: ſolitudo demõſtrat̃. Vndecim9: p quẽ liberoꝝ aut parẽtũ: aut ſui corpis ſepeliẽdi: aut alicui9 rei eiuſmõi cõ mẽdatio fit. Duodecim9: p quẽ diſiũctio deplorat̃ ab aliquo: cũ deducaris ab eo q cũ libẽtiſſime uixeris: ut a parẽte: ut a filio: ut a fratre: ut a familiari. Tertiuſdecim9: p quẽ cũ indignatiõe cõquęrimur: qđ ab his a qb9 nõ cõueniãt male tractẽur: ppinqs amicis qb9 bñfecerim9: quos auditores fore putarem9: at a qb9 indignũ ẽ: ut ſeruis libertis: clietib9: ſupplicib9. Quartuſdecim9: q p obſecrationẽ ſumitur i quo ornat̃ mõ illi q audiũt humili ſupplici orõne: ut miſereãt̃. Quintuſdecim9: p quẽ nõ nr̃as: ſed eoꝝ q nobis cari debẽt eẽ fortunas cõquęri nos demõſtram9. Sextuſdecim9 ẽ: p quẽ animũ nr̃m in alios miſericordẽ eẽ oñdim9: & tñ amplũ & excelſum & icõmodorũ patiẽtẽ eẽ & futuꝝ ſi qd acciderit demõſtram9: nã ſępe uirt9 & magnificẽtia in q̃ grauitas & auctoritas ẽ plus pficit ad miſericordiã cõ mouẽdã q̃ huilitas: & obſecratio. Cõmotis ãt aĩs diuti9 i cõquęſtiõe morari nõ oportebit. Queãdmodũ. n. dixit rhetor appollonius lachryma nihil citius areſcit. Sed qm̃ ſatis uidemur de omnib9 ptibus orõnis dixiſſe: & hui9 uoluminis magnitudo longius proceſſit: qui ſequuntur deinceps in ſecundo libro dicemus.

¶ Explicit Liber Primus.

¶ Incipit Liber Secũdus.

Crotoniatę quondã cũ florerent omnibus copiis & in Italia cum in primis beati numerarent̃: templũ Iunonis qđ religioſiſſime colebãt egregiis picturis locupletare uoluerũt. Itaq; Eracleotẽ zeuſim q tũ lõge ceteris excellere pictorib9 exiſtimabat̃ magno precio adhibuerũt cõductũ. Is & cęteras q̃ plures tabulas pinxit: quarũ nõnulla pars uſq; noſtrã ad memoriã pp ſani religionẽ remãſit: & excellẽtem muliebris formę pulchritudinẽ muta in ſeſe imago contineret. Helenę ſe pingere uelle ſimulachrũ dixit. Quod Crotoniatę q eum in corpe muliebri pingẽdo plurimũ aliis pſtare ſępe accepiſſent libẽter audiuerũt putauerũt. n. ſi quo i genere plurimũ poſſet in eo magnopere elaboraſſet egregiũ ſibi opus ſano illo relictũ: neq; tñ eos

Crotoniatæ quõdam cũ florerẽt oĩbus copiis: & i Italia cũ in primis beati numerarẽtur templũ Iunonis: qđ religioſiſſime colebãt egregiis picturis locupletare uoluerunt: omnis præfatio quaſi ſimilitudo eſt ante id quod dicturi ſumus. Ita in ea ſemper ſimilitudo captanda eſt qanquam ſæpe ad hoc deducitur ut ſimilitudo tollatur: unde ſiue futura ſimilitudo eſt: ſiue nõ in eo ad quod præfatio præparatur animaduertẽdum ſemper eſt utꝝ etiam tota ſimilitudo præfationis paretur an in partibus an in parte: frequenter enim cuncta conueniunt: frequẽter diuerſis in præfatione poſitis cum ea re ad quam præfatio ducitur quedam in præfatione ſimilitudo confert̃ hic ad q ducitur præfatio: illud eſt ex multis artiũ ſcriptoribus electa mlta & ad unã quam ſcripſit artem quo pulchrior redderetur præcepta ex multis multa collecta: huic igitur rei præfatio ſilla eſt zeuſin pictorẽ nobilem Helenæ ſimulacrum pinxiſſe: ſed cum cõductis & in unum uocatis quinque uirginibus quicquid eẽt pulcherrimũ delegiſſet: hoc ut perſpici licet in ſumma cõuenit qa hic & ille multa đ multis.

Verum præfert Tullius opus ſuum qđ magis multa ipſe ſi quidem præterit tẽporis ſcriptores & præſentis in iudicio habuit: & nõ unius ciuitatis nec unius linguæ. Quippe cum & græcos: & latinos. At uero Zeuſis ex una ciuitate: & ipſius temporis eligendi habuit facultatem. Crotoniatæ quondã cum florerent: ſi partibus conducis tota conueniunt pulchra ſemper & præcipua

illa opinio fefellit. Nã zeusis ilico quęsiuit an his quasnam uirgines formosas haberẽt: illi ãt statim hoiem deduxerũt in palęstrã: atq; ei pueros oñderunt multos magna pręditos dignitate: etenim quodã tpe crotoniatæ multũ omnib9 corpis uirib9 & dignitatib9 ante steterũt: atq; hõestissimas: egymnico certamine uictorias domũ cum laude maxima rettulerũt: cu pueroꝝ igitur formas & corpa magno hic ope mireret̃: hoꝝ inqũt illi sorores sũt apud nos uirgines. Quare q̃ sint illæ dignitate potes ex his suspicari: præbere igit̃ mihi inqt quæso ex istis uirginibus: formosissimas: dũ pingo id qd᷑ pollicitus sum uobis ut mutũ in simulacꝝ ex animali exẽplo ueritas trãsferat̃. tũc crotoniatæ publico de cõsilio uirgines locũ in unũ cõduxerũt & pictori q̃s uellet eligẽdi ptãtẽ dederũt. Ille ãt qnq; uirgines delegit q̃rũ noia multi poetæ memoriæ tradiderũt qd᷑ eius eẽnt iudicio ꝓbatæ q pulchritudinis hr̃e uerissimũ iudiciũ debuisset. Neq;. n. putauit oia q̃ q̃reret ad uenustatẽ uno i corpe se repire posse: lõ qd᷑ nihil simplici in gñe ex pte pfectũ naturã expoliuit. Itaq; tanq̃ ceteris non sit habitura qd᷑ largiat̃: si uni cũcta cõcesserit: aliud alii cõmodi aliquo adiũcto incõmodo numerat̃. Quod qm̃ nobis uolũtatis accidit ut artẽ dicendi pscriberem9 nõ unũ aliqd᷑ ꝓposuim9 exẽplũ cuius oẽs ptes quocũq; eẽnt in gñe: siue in iudiciali: siue in demõstratiuo deliberatiuo exprimẽdę nobis necessarie uiderent̃. Si oibus unũ in locũ coactis scriptorib9 qd᷑ q̃q; cõmodissime precipe uidebat̃ excerpsimus: & uariis igeniis excellẽtissimã q̃q; libauim9: ex his noie & memoria digni sunt nec nihil optime nec oia p̃clarissime qbusdã nobis dicere uidebat̃. Quapp stultitia uisa ẽ: aut ab inuẽtis alicui9 recedere: si quo in uitio eius offenderemur: aut ad uitia quoq; eius accedere cuius aliquoꝝ p̃cepto duceret̃: qd᷑ si i ceteris quoq; studiis a multis eligere hoies cõmodissimũ qd᷑q; quã sese uni alicui certo mallẽt adiscere min9 in arrogãtiã offenderẽt nõ tãtope in uitiis pseuerarẽt: aliquãto leui9 ex inscitia laborarent. Ac si par in nobis huius artis: atq; in illo picturę sciẽtia fuisset fortasse: hoc magis in suo gñe opus nr̃m quã ille in sua pictura nobilis eniteret. Ex maiore. n. copia nobis quã illi fuit exẽploꝝ eligendi potestas. Ille una ex urbe & ex eo numero uirginũ quę tũ erãt eligere potuit. Nobis omniũ quęcũq; fuerũt ab ultimo principio huius pręceptiõis usq; ad hoc tp̃us expositis copiis quodcũq; placeret eligendi potestas fuit: ac ueteres qdẽ scriptores huius artis usq; ab principe illo: atq; inuentore tisia repetitos unũ in locũ cõduxit Aristoteles & noiatim cuiusq; pręcepta magna conq̃sita cura pspicue: cõscripsit: atq; enodate & diligenter exposuit: ac tm̃ inuẽtorib9 ipsi suauitate & breuitate dicẽdi p̃stitit ut nemo illoꝝ pręcepta ex ipsoꝝ libris cognoscat: sed oẽs q qd᷑ illi p̃cipiãt uelint intelligere ad hũc quasi ad quendã multo cõmodiorẽ explicatorẽ reuertatur: atq; hic qdẽ & ipse sese ipsum nobis & eos q ante se fuerãt in medio posuit: ut & cæteros & seipsum p se cognosceremus. Ab hoc aũt qui ꝑfecti sũt quanq̃ in maximis philosophiæ ptibus ope primũ cõsumpserũt: sicut & ipsæ: cuius instituta sequebant̃ fecerat tñ p mul-

Crotoniatæ

præfatio esse dicetur. Crotoniatæ romani sũt cum florerent omnibus copiis romanis cõuenit. Item cõuenit & in Italia cum i primis beati numerarent̃. Iunonis uero templum q lo cuplerate egregiis picturis uoluerũt sic & eloquẽtie uel facundie templum Zeusis & Tullius cũ multam dicẽdi genera sinti ut inter picturas multas helena ita inter cæteras dictiones eminet: semper oratoria: & ut Zeusis in pingendis fœmineis uultibus sũmus: ita i orationibus Tullius: pinxit Zeusis muta q̃ usq; ad nostram memoriã manent secula: posteriora tenẽt quicquid pinxit oratio tulliana Zeusis Helenæ se simulachrũ pingere uelle dixit: non enim in helenam: sed simulacrũ fuerat traditurus: ita Tullius scribendo artes: non orationes: non ipsam eloquẽtiam: sed simulacrum eloquẽtiæ fuerat traditurus. Hoc conuenit: & illa sentẽtia: quod ex animali exemplo mutum in simulacrũ ueritas trãsferebatur: Mutum enim simulacrũ eloquentiæ ars eius ipsa autẽ eloquentia quasi animal: ita per partes poterit rei ad quam confertur præfatio cõuenire: relicto eo qd̃ postea præponitur: quod cum Tullius ex omnibus multa q̃sierit & omni tempore Zeusis ex una ciuitate & uno tempore comparauit. Ac si par in nobis similiro præfatiõis uno genere: similitudinis. s. nunc ꝓlationem: quæ etiam ipsa in præfatione faciẽda est: incipit dicere exemploꝝ eligẽdi potestas: ideo hoc opus eẽ posse melius principe illo: atq; inuentore tisia corax: & tisia artes primi oratorias apud græcos scripsisse dicuntur sicut & ipse cuius instituta sequebantur: fecerat gloria Xe

ta nobis præcepta dicendi reliquerunt: atq; alii quoq; alio ex fonte præceptores dicendi emanauerunt: q item p multū ad dicendum si qd ars ꝓficit opitulati sunt: nā fuit tempore eodem quo Aristoteles magnus & nobilis rhetor Isocrates cuius ipsius quā constat esse artem nō inuenimus. Discipuloꝝ aūt atq; eorū qui ꝓtinus ab hac sunt disciplina ꝓfecti: multa de arte pcepta reperimus: ex his duab9 diuersis sicuti familiis quaꝝ altera cum uersaret in philosophia nōnullam rhetoricæ quoq; artis sibi curā assumebat. Altera uero omni in dicendi erat studio & pceptione occupata unum quoddā est conflatum genus a posteriorib9 q ab utrisq; ea quæ cōmode dici uidebant in suas artes cōtulerunt quos ipsos simul: atq; superiores nos nobis omnes qd' facultas tulit ꝓposuimus. Et ex nostro quoq; nō nihil i cōmune cōtulim9. Quod si ea: quę in his libris ex ponunt tātopere eligenda fuerunt quāto studio electa sunt ꝓfecto neq; nos: neq; alios industriæ nostrę pœnitebit. Sinaūt temere aliquid alicuius pręterisse aut nō satis elegāter secuti uidebimur: docti ab aliquo facile & libenter sententiā cōmutabimus. Non enim paꝝ cognoscere: sed in parū cognito stulte & diu pseuerasse turpe est ꝓpterea qd' alterū cōmuni hominū infirmati: alterū singulari uniuscuiusq; uitio attributū est. Quare nos qdem sine affirmatione simul quęrentes quę dubitant: unūquodq; dicemus. Ne dū hoc paruulū sequimur: ut satis hoc cōmodo perscripsisse uideamur: illud amittamus: quod maximū est: ut ne cui rei temere: atq; roganter assenserimus. Veꝝ hoc quidē nos: & in hoc tempore: & in omni uita studiose: quo ad facultas feret: cōsequemur. Nūc āt: ne lōgius oratio ꝓgressa uideat: de reliqs: quæ pcipienda uident esse: dicemus. Igit primus liber ex posito genere huius artis: & officio: & fine: & materia: & ptibus genera cōtrouersiarū & inuentiōes & iudicatiōes cōtinebat. Deide ptes orōnis & in eas oēs omnia pcepta. Quare cū in eo cæteris reb9 distinctius dictū sit: dispersē āt de cōfirmatione: & reprehensione: nūc certos cōfirmādi: & reprehēdendi in singula causarū genera locos tradendos arbitramur. Et qa quo pacto tractari cōueniret: argumētatiōis in libro primo nō indiligenter expositū est: his tm̄ ipsa inuenta unāquāq; rem exponet simpliciter sine: ulla exornatione: ut ex hoc inuenta ipsa ex superiore āt expolitio inuentoꝝ petat. Quare hæc quę nūc pręcipientur ad confirmationē omnis reprehensionis ptes referre oportebit. Omnis demonstratiua: & deliberatiua & iudicialis causa: necesse est in aliquo eorū quę ante exposita sunt cōstitutionis genere uno pluribusq; uersetur: hoc quamquā ita est tamen cum cōmuniter quædam de omnibus præcipi possint: separatim quoq; alię sunt cuiusq; generis diuersę pręceptiōes. Aliud enim laus aut uitupatio.

nocrates philosophi motus Arist. philosophiam exercuit. ❡ Gloria Isocratis motus rhetoricæ præcepta conscripsit. Artis sibi curam assumebat: Voluit enim Aristote. propter Isocratem: cum philosophus esset: etiam præcepta dicendi tradere: Alterum communi hominū infirmitati: alterum singulari non intelligere omnium potest esse: & est uitium commune. Singulare uitium est: ut cum non intelligat i eo quasi intelligat pseueraret: nūc ad species applicata argumētatione dicturum se pollicetur: ita tñ ut nō de expolitione argumentationis quæ in primo plenissime tractata est sed de argumentis loquatur in uno quoq; genere causarum. i. in coniectura fine qualitate trāslatione: & cæteris hic incidētibus: & ponit quidem hoc esse contentus ut specialiter de constitutionibus diceret in quocunq; genere causarum quæ essent confirmandi præcepta: quæ reprehendendi. Verū quoniam ipsa quoq; genera causarum propter suos fines diuersos diuersa præcepta desiderant cum iudicialis habeat æquitatem demonstratio honestatem: deliberatio honestatem: & utilitatem confirmandi: & reprehendēdi præcepta quæ sunt in constitutiones singulos diuisit i iudiciali genere causarum in postrema libri pte de deliberatione & demōstratione propter fines proprios aliquot tractaturus exposito genere. Quod eloquentia magna & ampla pars est ciuilis cuiusdam quæstionis. Officium eius artis est dicere apposite ad persuadendum. Finis persuadere dictione. Materia q. Non autem omnia ut uoluit Gorgias Leontinus aut etiam ut uoluit Hermagoras partibus inuētio dispositio: elocutio: memoria: pronunciatio. Genera controuersiarum. i. genera causarum iudiciale deliberatiuum demōstratiuum: inuentiones. nam de quinq; partibus orationis solam inuentionem tractat: deinde partes orationis ex ordine narrationem reprehensionem: conclusionem quo pacto tractari cōuenirēt argumentationes syllogismum: & inductionem hic tantum ipsa inuēta: idest argumēta ipsa non expolitionem aut sen-

tentiæ dictionem. Constitutiones omnes in iudiciali genere causarum tractabūtur. Nunc ab coniecturali constitutione proficiscamur cuius exēplum sit hoc expositū. Secundus liber confirmationē & reprehensionē ipsis constitutionibus applicauit cū primus liber generaliter omnē materiā oībus dederit: Ac primo de coniectura proponit exemplū nō ipm exēplum tractaturus: qm̄ in exēplo nō oīa inesse possunt q̄ cadunt in coniecturā. Omnia.n.exēpla q̄ in cōiectura ueniūt uel uenire possunt p̄cipienda fuerant: In argumētis ergo de cōiectura erit p̄ceptio: q̄ exinde in thema quodlibet cōiecturale qđ necessarium fuerit facile poterit deuocari: hoc aūt fieri a Tullio intelligamus ēt in oībus constitutionibus ut exēplū cuiuslibet cōstitutionis det nō tñ ipm tractat exēplum proposito: itaq; exēplo cōiecturali secūdū præcepta primi libri docet quæ sit intētio: quæ depulsio ex qbus duobus q̄ sit cōstitutio: deīde admonet q̄ in cōiectura nō conceditᷓ eadēq; quæ quæstio est ipsa indicatio. Occiderit: ne in coniectura.n.factū nō conceditᷓ: unde nō pōt ex deductiōe rōnis & refutatione nasci post quæstionem primā: alia quæstio quæ dicitᷓ indicatio. Subiungit post admonitionē dare se præcepta huic cōstitutioni & argumentoꝝ locos oēs cōiecturæ cōuenientes ex qbus in quamlibet coniecturā q necessarii fuerūt deuocabuntur. Sūt igitᷓ coniecturæ loci hi principales. A cā: a psona: a facto. A cā est quāobrē fiat aliqd: & quæ parit uoluntatē de cā.n. loqᷓ hominis nō rei qua cā uolumus probare q̄ uoluit facere is cui intenditᷓ factū psona aūt omnis ille est q fecisse dicitᷓ: hoc est illa ex oī ulta p attributa psonis sumpta approbatio ad id qđ intenditᷓ factū. At uero a facto probationes habebūt facta illa oīa quæ pbant factū illud unde iudiciū est: nā factum tria significat est factū & illud qđ intenditᷓ ipsum illud qđ dicitᷓ occidisti. Est factū tertiū hoc q̄ tribuit argumētū ad factū illud: unde iudiciū est: ut trāsisti clamasti qbus pbatᷓ occidisti: hoc ergo ultimū est qđ dixit a facto qđ ipsum pspicietᷓ in tribus illis ante negociū: in negocio: post negociū simul cū sentētiis p quæ se explicāt facta loco: tpe: modo: occasione: facultate. Ergo hæc tria q̄ cōiecturæ suggerūt argumēta: cā in psona: factū. Causa ipsa diuiditᷓ in duo inpulsionē & ratiocinationē: impulsio motū habet repentinū nō uoluntarium: ut amor: uinolētia & omnino omnia huiusmodi: quæ ueniā merentur: si confiteatᷓ ad ipsum qđ fecisse arguitᷓ: nā si negat argumēta sunt a cā ut sic. Feci q̄a uiolētus fuisti: fecisti q̄a amore fecisti: fecisti q̄a iracūdus es qbus causis pbantᷓ facere potuisse qđ negat. Ratiocinatio āt

Aliud sentētiæ dictio: aliud accusatio aut recusatio cōficere debet. In iudiciis quid æquum sit quæritur: In demonstrationibus quid honestū: In deliberationibus. Aut nos arbitramur: quid honestum sit: & quid utile. Nam cæteri utilitatis modo finem in suadendo: & in dissuadendo exponi oportere arbitrati sunt: quoꝝ igitur generum fines: & exitus diuersi sūt: eorum præcepta eadem esse nō possunt. Neq; nunc hæc dicim9 non easdem incidere constitutiones uerum tamē oratio quædam ex ipso fine & genere causæ nascitur quæ ptineat ad alicuius uitæ demonstrationem: aut ad sententiæ dictionem. Quare nunc in exponendis cōtrouersiis in iudiciali genere causarum & præceptorū uersabimur. Ex quo pleraq; in cætera quoq; causarum genera simili implicata controuersia nulla cum difficultate transferentur: post autem separatim de reliquis dicemus. Nunc ad coniecturalem constitutionem pficiscemur: cuius exemplum sit hoc expositum. In itinere quidam proficiscentem ad certum quēdam: & secum aliquātum nūmorum ferrentem est comitatus: cum hoc ut fere fit in uia sermonem contulit: ex quo factum est ut illud iter familiarius facere uellēt. Quare cum in quandam tabernam diuertissent: simul cœnare & in eodem loco somnum capere uoluerūt. Cœnati discubuerunt ibidem: caupo autem nam ita dicitur post inuentum: cum in alio maleficio deprehensus esset: cum illud alterum uidelicet q̄ nummos haberet animaduertisset noctu postquam illos artius iā (ut fit) ex lassitudine dormire sensit: accessit & alterius eorum qui sine nummis erat gladium prope appositum e uagina eduxit: & illum alterū occidit: nummos abstulit gladium cruentum in uaginam recondidit: ipse sese in lectum suum recepit. Ille autem cuius gladio occiso erat facta multo ante lucem surrexit: comitem suum inclamauit semel & sæpius. Illum somno impeditum non respondere existimauit: ipse gladium & cætera quæ secum attulerat sustulit solus profectus est. Caupo non multo post clamat hominem esse occisum: & cum quibusdam diuersoribus illum q ante exierat consequitur in itinere hominem comprehēdit: gladium eius e uagina educit reperit cruentū: homo in urbem ab ille deducitur ac reus fit. In hac intentio est criminis occidisti: depulsio non occidi. Ex qbus constitutio est: idem quæstio est eadem in coniecturali quæ indicatio: occiderit ne: nunc exponemus locos quorum pars aliqua in omnem coniecturalem

incidit

causa est etiam ipsa uoluntatis: hæc ratione faciendi fuisse ostendit uoluntatem: aut non faciendi quæ sumit ex ratiocinatione uel boni uel mali: siue iam pteriti boni: siue futuri piter mali uel pteriti uel futuri quod nos diximus malum uel bonum.i.ut gloriæ causa: ut amiciriarum ut inimiciriarū ulciscendarum: & metus & pecuniæ: his igitur cōmodis uel incōmodis hos gradus dat primos cōmodi retinendi utiq; q̄ habet & augendi deinde adipiscendi id utiq; est qd̄ habebat: contra incōmodi reiiciendi piter deuitandi utiq; q̄ futurum erat ita tria hæc tribus superioribus respondent cōmodis: incōmoda illic retinendi: hic reiiciēdi: illic augendi: hic minuendi: illic adipiscendi: hic deuitādi: qbus etiam illa accidēt: ut aliqd cōmodi sumamus uel ut malus cōmodum consequamur: uel ut malus cōmodum uitemus aut rursum ut incōmodum aliqd̄ prætereamus: uel ut malus incōmodū adipiscamur: uel ut malus incōmodum deuitemus: nam & suscipi cōmodū parum potest: ut malus aliqd̄ cōmodum consequamur: uel incōmodo malus utetur: & rursum cōmodum contemni post: ut Leno contentus fuit sine lucro meretricē dare: ne ab æschino uerberaretur & uel ut in uerrinis accipi potest malo nō habere q̄ rogare. Rursus contempto cōmodo suscipi malus cōmodū potest: ut terentianum illud i suasione: pecuniam in loco negligere maximum interdum est lucrum: quæstio uero eadem coniecturalis est quæ: & iudicatio ga ratio deest: non enim factum in confessione est: ideo eadem erit iudicatio quæ quæstio & in horum locorum quæ coniecturalia sunt & in cæterorum.i. cæterarum constitutionum cōuenire.i.locos. Omnis igit ex causa: ex persona: ex facto ipsa coniectura capienda est. Omnis hic locus a causa siue impulsionis: siue ratiocinationis coniecturæ maximum est fundamentum: non q̄ cum causa sit continuo: & facinus comprobetur: sed qm̄ facinus nullum est q̄ non ante cā præcesserit: Supponit deinde locos quibus accusator utitur cum asserit impulsiōe aliquid eē factum. Ex quibus primus amplificatio eius rei quæ impulsionē pariat: deinde approbatio: quod ex ea fiat per exēpla ut amore se interfecit. Tertio loco comparationē facinus: & declarata impulsione: euētum eius causæ fuisse concludimus. His tribus locis accusator utitur in impulsione. In ratiocinatiōe uero hi sunt quos nunc dicam demonstratione: quid petierit quid fugerit. Argumēti quanta res sit: q̄ appetierit: aut fuerit. Præter hæc duo: unum etiam illud accusator cōsiderare debebit ne forte ista: quæ secutus sit: aut fugerit in opinione tantum habuerit reus neq; consecutus sit commoditatem neq; illum malum fugerit. Sed dicendum est ei ita fuisse uisum: quia arguitur: & sit sua opinione deceptus. Opinio autem dupliciter decipit modo dum rem aliter: puta quæ est eadē res: modo dum aliter euenit q̄ putauit. Res fallit si mala credit cū bōa sit: ul' cōtra: ul' neutrū: uel utrūq;. Ergo cū hoc itelligi possit q̄ opio fallit hoies: tū i rerū in euentu cū in re reus uti acceperit forte defensione nō sibi antiquiorem fuisse pecuniam uita: aut fratris: aut amici. Accusator debet uerum argumētum cōcedere: est enim credibile sed confirmare debebit: hoc ei qui arguitur nō ita uisum fuisse. Et hoc approbare ex attributis personæ non illum habuisse opinionem sed illam potius habuisse: quod talis est .i. personæ est. Sic argumentabitur accusator de eo cuius opinio falsa est in re. Cum autem euentus fallit quod accidit exempli modo: cum aliquis misso te

incidit controuersiam. Hęc autem & in horū locorum expositionem: & i cæterorum oportebit attendere nos omnes in omnem causam conuenire. Nam ut omne nomen: ex aliquib9 non ex omnibus litteris scribitur: sic omnem in causam non omnis argumentorum copia: sed eorū necessario pars aliqua conuenit. Ois igitur ex causa: ex persona: ex facto ipso coniectura capienda ē. Cā distribuitur in impulsiōem & in rōcinationem. Impulsio est quæ sine cogitatione per quandam affectionem animi facere aliquid hortatur ut amor iracundia ægritudo: uiolentia: & omnino omnia in quibus animus ita uidetur affectus fuisse ut perspicere cum consilio & cura nō potuerit: & id quod fecit impetu quodam animi potius q̄ cogitatiōe fecerit. ratiocinatio est autem diligens & considerata faciendi aliquid: aut non faciēdi excogitatio. Ea dicitur inter fuisse: tū cum aliquid faciendi certa dę causa uitasse: aut secutus esse animus uidetur: ut si amicitiæ causa quid factum dicitur si inimici ulciscendi: si metus: si glorię: si pecuniæ: si deniq; ut omnia generatī ā̄plectamur alicui9 retinendi: augēdi: adipiscēdiue: cōmodi: aut cōtra reiiciendi: diminuēdi: deuitandiue: incōmodi causa. Nā i horum genus alterutrum: illa quoque incidenti in quibus aut incōmodum aliquod maioris uitādi incommodi causa suscipitur: aut cōmodū aliquod maioris adipiscendi cōmodi præteritur. Hic locus sicut aliquod fundamentum est huius constitutionis. Nam nihil factum esse cuiquam probatur: nisi aliquid quare factum sit ostenditur. Ergo accusator cum aliquid i pulsione factum esse dicit illum impetum & quādam commotionem animi affectionēq; uerbis: & sententiis amplificare debebit: & ostendere quanta uis amoris sit: quāta animi perturbatio ex iracundia fiat: aut ex aliqua causa quarum impulsū aliquē id fecisse dicet. Hoc & exemplorum commemoratione qui simili im

io alterum iniecerit:ut in scholæ controuersiis. Vt uero in causis forensibus cum quis eum dicatur necasse cuius hæres non fit:sed tamen sperarit hæredem: accusatoris est:locus est: cogitationem spectari debere non euentum. Et hæc de ratiocinatione. In causa autem omni: siue impulsione: siue in ratiocinatione laborãdum
potestas est fuisse illis potestatem:aut facultatem:aut uoluntatem. Potestas est qua posse ostẽditur facultas est qua ad
facultas iutores & cætera demonstrantur. Voluntas est qua uelle uel uoluisse aliquid declaratur. Ita aliud erit uolun-
Volun-tas tas:aliud causa siue impulsio sit siue ratiocinatio:illa enim efficiunt uoluntatem. Non autem quod efficitur hoc esse debet quod est illud quod efficit. Nam sæpe & causæ sunt: & deest uoluntas quæ probari potest: uel fuisse uel nõ fuisse, tametsi causa præcessit. Hoc ex personæ potius attributis confirmabitur quibus: talis doceatur:ut potuerit causis commoueri. Hæc igitur accusator dicet:& cum uolet alios defendere: quibus fuisse causa faciendi declarabitur. Deinde ad iunget etiam alios locos:quos defensori. Tullius dabit ad se purgãdum. Quibus locis utetur sicuti diximus accusator cum defendet alios:sed hoc breui faciet. Illorum enim defensionem alterũ alius uolt accusare non ipsos ostendere innocentes:ita in maiore esse actu non potest quod alteri proficit. Omnis igit̃ ex causa:ex persona: ex facto ipso coniectura capienda est. Quæ parit uolũtatem uelle uel fuisse: idest cã qua quid ortum sit ostẽdimus attributum personæ: idest persona. Attributa ãt negocio: idest quod ait facto causa tribuitur in impulsionem & ratiocinationem. Ratio scilicet nõ ratiocinationem illam aut su
Quid inter iracũdiam irã interest pra legimus syllogismi:ut amor: iracundia ægritudo. Inter iracundiam & irã hoc interest: quod iracundia perpetua est: ira ad tempus suscipitur. Atq̃ hoc fit ut iracundia sit impulsio ira ratiocinatio: ut odio quis iratus:uel metu occidisse dicatur:quod ẽ ratiocinationis cæterum iracundum esse:quia semper est ad impulsionem dicimus quæ propter talem naturã admissum facinus possit ostẽdere. Aegritudinem uero morbum animi posuit nõ corporalem. In quibus aut commodi aliquid maioris adipiscendi causa:aut maioris uitandi incommodi suscipitur:ut aliquid cõmodi suscipiatur propter duas res uel ut maius aliquod commodum consequamur:uel ut maius incõmodum deuitemus. Hic locus est.i. causa nisi aliqd quare factum sit ostẽditur. Quæ sit causa quæ parit uoluntatem siue per impulsionem:siue per ratiocinationem. Ergo accusator cum impulsione aliquid factum esse dicet. Locis infirmatiõis causa per impulsionem primo datis redit ad reprehensionis modos. Qui simili impulsu aliquid commiserunt & similitudinem coactione ut applices exemplum & doceas simile comparando:& ipsius animi affectionis explicatione curãdum est: ut ipsius affectionis hoc est rei sit explicatio. Vt non mirũ uideatur si quod ad facinus tali perturbatiõe cõmotus accesserit.i.ut uerisimile probet:& per exemplum:& per explicationem animi affectionis:ut quod eius fieri possit quantum in hac re fieri potest:quid in opinione eius quem arguet fuerit: ut non solum quid consecutus sit. Verum etiam quid sperauerit. Si ostendi põt ei uisum esse qui arguatur:ut uoluntatem criminetur:etiam si effectus defuit:ut ex eo causam habuerit:quia timuit:qui sperauit etiam si nihil aut commodi:aut incommodi acceperit:nam opinio dupliciter fallit homines. Opinio fallit in re cũ opinio uera nõ est:& errat ab eo quod in uero est ut cũ res mala sit bona credatur:uel cõtra euentus fallit opinionem: cum opinio quidem uera est:sed eam interueniẽs casus decepit:ut cum res bona est: & bona creditur:sed aliquo casu in malum uertitur. Iam in causa ipsa hoc modo possumus dicere.i.ut dicamus:ideo occidisti:quia te hæredem fore putasti. Licet ille alium hæredem fecerit:ita semper in opinione est euentus. fallit & res:cum aut aliusmodi est: quam creditur:aut aliter creditur q̃ putatur habuisse prouenire. Aut non is euentus est:quẽ arbitrati sunt:cum aut ipsa res qualis sit ignoratur:

aut cum

pulsione aliquid commiserũt: & similitudinũ collatione: & ipsius animi affectionis explicatione curandum est: ut mirum non uideatur: si quod ad facinus tali perturbatione commotus animus accesserit. Cum autem nõ impulsione: uerum ratiocinatiõe aliquem cõmisisse quid dicet commodi sit secutus: aut quid incõmodi fugerit quid demonstrabit: & id augebit quam maxime poterit uti: qđ fieri possit idonea q̃ maxime causa ad peccãdum hortata uideatur: si gloriæ causa: quantam se gloriam cõsecuturum existimarit. Item si dominatiõis: si pecuniæ: si amicitiæ: si inimicitiarum: & omnino quicquid erit: qđ causæ fuisse quicquid summe augeri debebit: & hoc cum magnopere cõsiderare oportebit: nũquid in ueritate modo: uerum etiam uehementius quid in opinione eius: quẽ arguet fuerit. Nihil enim refert: non fuisse: aut non esse aliquid commodi: si aut incommodi ostendi potest ei uisum fore: qui arguatur. Nã opinio dupliciter fallit homines: cum aut res: alio modo est: q̃ putatur. Ac non is euentus est: quem arbitrati sunt: res alio modo est tum: cum aut id quod bonum est malũ putant: aut contra quod malum est bonum: aut quod nec malum est: nec bonum malum aut quod malum aut bonum est: nec malum nec bonum: hoc intellecto si quis negabit illã esse pecuniã fratris: aut amici uita: aut deniq̃ officio suo antiquiorem: aut suauiorem: non erit hoc accusatori negandum. Nam in eum

culpa & summum odium transferetur: qui id quod
tam uere: & pię dicetur negabit: uerum illud dicẽdũ
erit illi nõ esse ita uisum. Quod sumi oportebit ex his
quæ ad personam pertinent: de quo post dicẽdũ est.
Euentus autẽ tum fallit: cum aliter quid accidit: atq;
hi qui arguuntur arbitrati esse dicunt: ut si qui dicat
aliũ occidisse ac uoluerit: quod aut similitud ne: aut
suspitiõe: aut demonstratiõe falsa deceptus sit: aut eũ
necasse: cuius testamẽto nõ sit hæres: quod eius testa
mento se hęredem arbitratus sit. Non. n. ex euẽtu co
gitationẽ spectari oportere: sed qua cogitatione ani-
mus & sæpe ad maleficium ꝓfectus sit considerare:
& quo animo quid quisq; faciat: nõ quo casu utatur:
ad rem pertinet. Hoc autem loco caput illud erit ac
cusatori: si demonstrari poterit: alii nemini causã fa-
ciendi. Secundariũ si tantã & tam idoneam nemini.
Sin fuisse aliis quoq; uidebitur causa faciẽdi: aut po-
testas: is defuisse demonstranda aut facultas: aut uo
luntas. Potestas si aut nescisse: aut nõ affuisse: aut cõ
ficere aliquid nõ potuisse dicetur: Facultas: si ratio ad
iutores: adiumẽta: & cætera quæ ad rem pertinebũt
defuisse alicui demonstrabunt: uoluntas si animus a
talibus factis uacuus & iteger esse dicetur. Postremo
rationes quas ad defensione reo dabimus: his accusa
tor ad alios ex culpa eximendos abutetur. Verum id
breui faciendũ est: & in unum multa sunt cõducẽda
ut ne alteri9 defendẽdi causa hũc accusare: sed huius
accusãdi causa defendere alium uideatur: atq; accusa-
tori quidem hæc fere sunt in causa facienda & cõside
randa. Defensor autẽ ex cõtrario primum impulsio-
nẽ: aut nullam fuisse dicet: aut si fuisse cõcedet: exte-
nuabit: & paruulam quãdã fuisse demonstrabit: aut
ñ ex ea soler huiusmodi facta nasci docebit. Quo erit
in loco demonstrãdum quę uis & natura eius sit affe
ctionis qua impulsus aliquis reus cõmisisse dicetur
in quo & exempla & similitudines erunt ꝓferẽdę: &
ipsa diligẽter natura ei9 affectionis: quã leuissime qe
tissimã ad partem explicãdam: ut & res ipsa a facto
crudeli & turbulento: ad qddam mitius: & tranquil
lius traducatur: & oratio tũc ad animum eius: qui au
diet: & ad animi quẽdam intimũ sensum accommo-
detur. Ratiocinationis autẽ suspitiones ĩfirmabit: si
autẽ cõmodum nullum fuisse: aut parum: aut aliis
magis fuisse: aut nihilo sibi maius: quã aliis: aut incõ
modũ sibi maius: aut qui cõmodum dicet: ut nequa
q̃ fuerit illius commodi: quod expetitũ dicatur ma-

aut cũ res certa fuerit aliter eueniat q̃ puta-
tũ est: aut id qđ bonũ est: malũ putãt: & reli-
qua. Hoc intellecto: qđ hoies impellant: non
sola ratiocinatione uera rerum: uerum etiã
falsa. Hoc quod fefellit cum res illi ita non es
se uisum: ut quamuis uerum sit: quod dica-
tur: ipsi tamen non fuerit ista sententia. Ex
his quæ ad personam pertinent. Attributa
personæ quæ probant personam. Vt si qui
dicatur alium occidisse ac uoluerit. Exem-
plum ad euentum falsum probandum po-
suerit non ad probationem causæ per conie
cturam: aut eum necasse cuius testamento
non sit hæres. Exemplum in causa: Non quo
casu utatur ad rem pertinere

.i. euentus. Accidentia: effectus: ca-
sus: potestas. Si aut nescisse: aut non affuisse:
& reliqua. Non fuit necesse facere: etiam si
causa fuisset. Et si fuisset causa uidendi pro-
pter æs alienum nõ tamen necessitas: ut de-
os patrios uenderet. Defensor autem ex cõ-
trario primum impulsionem aut nullam: aut
si fuisset concedet: aut extenuabit. Dati sunt
loci accusatori quibus uti debet ad ꝓbatio-
nem causæ per impulsionem. Item alii dati
sunt quibus uti debeat ad probationem cau
sæ per ratiocinationem. Nunc supponit de-
fensoris locos infirmanda impulsione & infir
manda ratiocinatione. Infrimãdæ impulsio-
nis loca sunt quattuor: negare: minuere: ne-
gare eius affectum quæ intenditur impulsio
nis ipsius naturæ docere. Confirmare exem
plis & similitudinem ꝓpositione. Rõcinatio
nis loci sunt quatuor. Quoniam ratiocina-
tio est: aut in re: aut in opinione. In re cõmo-
di: uel incommodi. Loci eius erunt: negare:
cõmodum minuere. Dicere aliis magis fuis-
se: aut tantum & sibi: quantum: & aliis. Aut
incommodum maius quam commodũ. Pa-
riter & de incommodis ista dicentur: quod
dicitur euitatam nullum fuisse incommodũ
non tantum fuisse incommodum: aliis ma-
gis fuisse incõmodum: aut aliis tantũ quan-
tum sibi: aut maius commodum quam incõ
modum. Si accusator dixerit. Si in ratiocina
tione opinio ponetur infirmitatis loci sunt
quattuor: non tale esse: uel commodũ ut pos Infirmitatis loci
sit aliquem fallere maxime se non potuisse:
quod firmabitur persona. Post hæc omnia
defensor uti poterit omnibus locis accusato
ris: si in alios crimen trãsferre uoluerit. Quẽ
admodũ enim accusator: cum conuincat: de
fendit alios: & utitur partibus: ac locis defen
soris: ita & defẽsor: ut se purget accusabit ali
os: & in hoc utitur partibus: ac locis: accusato
ris: aut si fuisse concedet extenuabit: quæ au
get accusator: Ex persona autem coniectura
capiet. si hæres: quæ personis attributæ sunt
diligenter considerabuntur. Explicitis præ-

ceptis omnibus ad cām p̄tinentibus subiunguntur præcepta p̄sonæ attributa:& quēadmodū his uti possit accusator quemadmodū etiam defensor ī cōiecturali constitutione. Et hæc q̄dem p̄sonæ attributa in primo libro: quāquā singula exposuerit:& explicarit: hic tū̄ nunc breuiter repetit quæ ipsa sit & q̄d sit post præceptutus quēadmodū his uti possit accusator: quemadmodum defensor. Quo in genere est uirtus & scientia animi quæ est stultitiæ cōtraria: amor: iracundia. Affectio .n. facile euentum suū declarat: signoq; ipsa est eius rei q̄ ex se parit. Et ipsorum uis quid ipsa sint non quid ex se gignant & quæ res: harum aliquam rem consequantur. Quid ex se gignant non quid ex se ipsæ possit. Ac personis q̄dē res hæ sunt attributæ: ex quibus omnibus unum in locum coactis accusatoris erit improbatione hominis uti: expositis breuiter attributis personæ: q̄ ita res repetita poscebat: dat accusatori ex his præceptum: ut excutiat uitam præteritam. Parum est .n. causam commendans se solam: si non quæ ab hac ipelli posset persona consentiat. Ergo accusator ex uita præterita proferre debet similia peccata: similes causas in rebus uel in paribus: uel minoribus: uel maioribus: uel si similes proferre non poterit: dispares proferat: atque hæ nocentis uitæ sunt. Si innocens uita præterita est illius qui reus est locus communis i. d ucitur uitam præteritā spectari nō oportere. Q̄d ea poterit eē̄ occulta: aut fortasse ad peccandū: cum animus fuerit: defuerit cā: uel potestas: uel occasio. Deinde alius locus cōis nō ex uita præterita p̄sentis

gnitudo: aut cum eo incommodo: quod acciderit: aut cum illo periculo quod subeatur commoranda. Qui omnes loci similiter incommodi quoq; uitatione tractabuntur. Sin accusator dixerit eum id eē̄ secutum: q̄d ei uisum sit commodum: aut id fugisse: quod putarit esse incōmodum quamquam fuerit in falsa opinione: demonstrandū erit defensori neminem esse tantę stultitię: qui tali in re possit ueritatem ignorare. Quod si illud concedatur: id non concessum iri: nec dubitasse quidem hunc quid eius iuris esset. Sed id quod falsum fuerit: sine ulla dubitatione pro falso: quod uerum pro uero probasse. Quod si dubitauerit summæ fuisse amētię dubia spe impulsum certum in periculum se cōmittere. Quemadmodum autem accusator: cum ab aliis culpam dimouebit: defensoris locis utetur: sic his locis qui accusatori dati sunt utetur reus: cum in alios ab se crimen uolet transferre. Ex persona autem coniectura capietur: si hæ res quæ personis attributę sunt: diligenter considerabuntur: quas omnes in primo libro exposuimus: nam & de nomine nonnunquam aliquid suspitionis nascitur. Nomē autem cum dicimus cognomenq; & agnomen intelligatur oportet. De hominis enim certo & proprio uocabulo agitur: ut si dicamus iccirco aliquem calidum uocari: quod temerario & repentino consilio sit: aut si ea re uerba hominibus grecos īperitis: q̄d clodi9: aut Cecilius: aut Mutius uocarētur dedisse. Et de natura: licet aliq̄tulum ducere suspitionis: omnia enim hęc uir an mulier huius an illius ciuitatis sit: quibus maioribus: quibus cōsanguineis: qua ætate: quo animo: quo corpore: quę naturę sunt attributa ad aliquam coniecturam faciēdam pertinebunt: Et ex uictu multæ trahuntur suspitiones: cum quemadmodum: & apud quos & a quibus educatus: & eruditus sit queritur: & quibus cum uiuat: qua ratione uitę: quo more domestico uiuat. Et ex fortuna sępe argumētatio nascitur: cum seruus: an liber pecuniosus: an pauper: nobilis: felix: an infelix: priuatus an cum potestate sit: aut fuerit: aut futurus: sit consideratur: aut deniq; aliquid eo℞ queritur quæ fortunę esse attributa intelliguntur. Habitus autem: quoniam in aliqua perfecta & constanti animi: aut corporis absolutione consistit: quo in genere est uirtus: scientia: & quę contraria sunt: res ipsa: posita causa docebit: & quid hic quoq; locus suspitionis ostendat. Nam affectionis quidem ratio perspicuam solet posse generare coniecturam: ut amor: iracundia: molestia: propterea quod & ipsorum uis intelligitur: & quæ res harum aliquam rem consequentur: faciles cognitū sunt: Studium autem: quoniam est assidua & uehemēs ad aliquam rem applicatam cum uoluntate occupatio: facile ex eo dicetur argumentatio quam res ipsa desiderabit in causa. Item ex consilio sumet aliquid suspitionis. Nam consilium est aliquid faciendi: non faciendiue excogitata ratio. Iam facta casus & orationes quę sunt omnia: ut in confirmationis præceptis dictum est: tria tempora distributa facile erit uidere: & quid afferant ad coniecturam confirmande suspitiōis ac p̄sonis q̄dem res hæ sunt attributę: ex q̄bus oībus unū in

locum coactis accusatoris erit improbatiõe hominis uti. Nam causa facti parum firmitudinis habet: nisi aius eius: qui insimulatur. In eam suspitionē adduceť: ut a tali culpa ñ uideatur abhorruisse: ut. n. animū alicuius improbare nihil attinet cū cā: quare peccauerit: nō itercessit: si cām itercedere peccati: leue est: si aius nulli minus honestę rationi affinis ostenditur. Quare uitam eius: quem arguit ex ante factis accusator improbare debebit & ostēdere: si quo ipari añ peccato cōuictus sit. Si id nō poterit: si quam in similē ante suspitionē uenerit: ac maxime si fieri poterit simili aliquo in genere eiusmodi causa aliqua cōmotū peccasse: aut in ęque magna re: aut in maiore: aut si quē pecunia dicat inductū fecisse: possit demonstrari aliqua re eius aliquod factū auarꝝ. Itē in omni causa: naturā: aut uictū: aut studiū: aut fortunā: aut aliqua eoꝝ: quę personis attributa sunt ad eā causam: q̄ cōmotum peccasse dicet poterit adiungere: atq; ex dispari quoq; genere culpaꝝ: si ex pari sumēdi facultas nō erit iprobare animū aduersari oportebit: ut si auaritia iductū arguas fecisse: & auarū esse cum quē accuses demonstrare nō possis aliis affinē esse uitiis doceas: & ex ea re nō eē mirandū: q in illa re turpis: aut cupid9: aut petulans fuerit: hāc quoq; in re eū deliquisse. Quantū. n. de honestate: & auctoritate eius: qui arguitur detractū ē: tantū de facultate totius est defensiōis imunitū. Si nulli affinis uitio: poterit reus ante admisso demōstrari locus inducetur: ille per quē hortādi iudices erunt: ut ueterē famā hominis nihil ad rē putēt ptinere: Nā cū ante cælasse nunc manifesto teneri. Quare non oportere hanc rē ex superiori uita spectari: sed supiorem uitam ex hac re improbari: & aut potestatē ante peccādi nō fuisse: aut causā: aut si hoc dici non poterit: dicendum erit illud ultimū nō esse mirum: si nūc primū deliquerit. Nam necesse est eū: qui uelit peccare: aliquando primū delinquere: si uita ante acta ignorabitur hoc loco genus in parentes: cognatos: aīcos: affines: necessarios: etiam quæ magis rara: & eximia sunt: si ab eo cum magno aliquo labore: aut piculo: aut utraq; re cū necesse nō eēt offici cā: aut in rēp. aut in parētes: aut in aliquos eorū q mō expositi sūt facta eē dicet. Deide si nihil deliqsse nulla cupiditate ipeditū ab officio recessisse qď eo cōfirmāti9 erit: si cū ptās aliqd ipune faciēdi min9 hōestę fuisse diceť uolūtas ei9 faciēdi demōstrabiť abfuisse. Hoc āt ipsū gen9 erit eo firmi9: si eo ipso i gñe quo argueť iteger aī fuisse demōstrabiť: ut si cū auaritiæ causa fecisse arguať: mime oī in uita pecuniæ cupid9 fuisse doceať. Hæc illa magna cū grauitate iduceť idignatio iūcta cōquęstiōi p quā m serū facin9 eē: & idignū demōstrabiť: cū aius i uita fuerit oī a uitiis remotissim9 eā cām putare: q̄ homines audaces in fraudem rapere soleat: castissimum quoque ad peccandum potuisse impellere: aut iniquum esse & optimo cuiq; pnitiosissimam: non uitam honestę acta tali in tpe q̄ plurimum prodesse: sed subita ex

iudicium: sed ex præsenti iudicio uitam expectari oportere. Sin autē uita alicuius ignorabitur prætereundus ab accusatore: hic locus est. Dicēdum que cur prætereatur qď ignoretur uita: statimq; ad alia argumenta properandum: quæ sunt ex ipso negocio i factis di ctisq; eius: q reus ē collocata.

Defensor autem primū si poterit debebit uitam eius: qui i simulabitur qua hōestissimam demonstrare. Qui defensoris a persona contrarii loci sunt. Nā primum laborare debet: ut honestam rei uitam demōstret: q̄ declarabiť officiis: uel cōibus & notis uel maxis & raris: aut cum periculo: aut cum labore præstitis officii causa: non necessitatis & præstitis in parentes: cognatos rempu. Sed ista bñficiorum cōmemoratio parua est: quia multorum uita exēplo est: natura posse mutari: ut moꝝ instituta pseuerarint: declarandum est nihil aliquando deliquisse nunq̄ ab officio recessisse. Fuisse & cās & facultatem nunq̄ tamen uoluisse peccare. Atq; in his ostendendis occasionibus laborādum est earum rerum copiam fuisse in faciendo: & facere uoluisse: quarum rerum nunc in iudicio est: ut si auaritiæ: cupiditatis: Deinde locus cōmunis inducendus est: quo indignum eē cum quæstione declarandum est: ut qua causa impelluntur ad peccandum uitiis omnib9 pleni: ac cuius uita præterita purgata sit: impulsus esse dicatur. Deinde alius locus cōmunis uitam honestæ actam reo debeť prodesse ipsam esse certissimam testē morum & uoluntatum. Criminationem inimicorum inuidia facile posse: componi. Hæc si honesta uita est. At si inerunt aliquæ turpitudines laborandum est: ut falsa esse dicamus inimicorum criminatione collecta: uel eo uitio mentis admissa quo facilius ueniam promeremur. Negligentia: necessitate: adolescentia: uel quo libet alio affectu aī non pnicioso amoř: uel aliquo huius gñis.

Postremo laborãdum est:ut turpitudines uitæ præ.
teritæ;uel in dissimili genere uitiorũ esse doceantur:
ut qm̃ innocentem ꝓbare ñ possumus ab hoc tantũ
facinore quod in iudicio est remotum eẽ doceamus:
Si uero uita turpissima nullo genere defensionis su/
pra posito purganda locus cõis induci debet uitam
præteritã spectari non debere.Neq̃ de moribus hoc
crimen quod intenditur cõprobari: Ex facto autem
ipso suspitiones ducentur:si totius administratio ne
gocii ex omnibus partibus pertentabitur. Restat
tertia pars probationis in coniectura ex negocio.Hu
ius partes quattuor sunt;ut in libro primo expositũ
est.Etenim attributa negocio quattuor sunt conti/
nentia cum negocio in gestiõe negocii adiuncta ne/
gocio:quæ gestum negocium consequuntur. Hæc
breuiter hic reperit:quoniam iã in lib .I. tractata sũt
hac dicit in coniecturam omnia genera incidere non
omnes partes in continentia negocii ante negociũ
in negocio:post negocium: facta omnia in suspitio/
nem uocemus. Item in gestiõe negocii locum: tem
pus:occasionem facultates. De modo conticescens
quod rei manifestæ & in confessione habitæ modus
semper est.Item adiũcta negocio: uel maiora:uel pa
ria:uel similia maximeq̃ euentus coniecturæ ꝓdest.

Quarta etiam pars:quæ gestum negocium conse/
quitur ad coniecturam tribuet argumenta ubi quæ
ritur lex:consuetudo:actio:usus:exercitatio. Atq̃
hæc sunt attributa negocio ex quibus cum ducitur
argumentum impletur argumentatio ex negocio.

Inuenitur autem argumentatio:præterea quæ cõ/
muniter sumatur ex attributis negocio:& attributis
personæ:ut attributa personæ:nõ mihi personã:hoc
est uitam præteritam hoĩs declararẽt: sed hoc faci/
nus approbent ꝙ intenditur.sicut declarabunt:quæ
supponuntur exemplo. Suspitiones ducentur.i.con
iectura capietur ex ipsis omnibus partibus pertenta
bitur;ut nõ mixta sint attributa personæ;sed tantũ
sola sint facta in ipso negocio uel actiõe totius nego.
cii impleta.Hoc enim in gene͡r spectabitur locus:tẽ
pus:occasio:facultas.Modum in coniectura non po
suit: quia in facinore confessio semper inspicitur.
Sunt autem aliæ aliquæ suspitiones:quæ communi.
ter ex negociorum & personarum attributionibus
sumuntur.Coniecturæ argumenta suggerunt:cau/
sa:persona:factum.Vtiq̃ ideo tria quia singula.Suis
igitur rationibus causa suis personam:etiam appro/
batur.Eodem modo factum cum singula suis ratio/
nibus per se in coniectura fidem præstent merito ad
probationem in coniecturæ triplex materia collocat
Monet tamen ratio duo:personam scilicet atque fa
ctum ad unam fidem posse consociari: ut ex utroq̃
materiæ genere negociorum idest factorum & per/
sonarum fides coniecturæ quæstionibus afferatur.

Hoc ut facilius fiat intellectuque capiatur memi.
nisse debemus attributa personis quæ utiq̃ cũ sunt
ipsam uidentur approbare personam.quam cũ ꝓba
uerint:iam coniecturæ locus est. A tali uiro id quod
intenditur facinus non potuisse cõmitti. Ergo attri
butum ꝑsonæ facit persona fidem:actio:aut prodest
approbata persona cũ ita sit nouum præceptum de

criminatiõe:quę cõfingi facile possit non ex an
te facta uita q̃ neq̃ ad tp̃us fingi: neq̃ ullo mõ
mutari possit facere iudiciũ . Sin autẽ in ante
acta uita aliquę turpitudines erũt: ut falso ue
nisse i eã existimationẽ dicet᷑: aut ex aliquorũ
inuidia:aut obtrectatione:aut falsa opinione:
aut prudentiæ necessitudini: aut ꝑsuasiõi ado
lescẽtię: aut alicui nõ malitiose aĩ affectioni at
tribuet᷑:aut dissimile genere uitiorũ:ut anim9
nõ modo iteger:sed a tali culpa remot9 esse ui
deat᷑.Ac si nullo modo uitæ turpitudo:aut in
famia leniri poterit: oratiõe negare oportebit:
de uita eius & morib9 quęri:sed de eo crimine:
quo de arguat᷑ quare ante factis omissis illud
qd' instet agi oportere. Ex facto autẽ ipso su/
spitiones ducentur: si totius administratio ne
gocii ex omnib9 partib9 pertemperabit᷑:atq̃
hæ suspitiões ꝑtim & negocio sepati parti:cõi/
ter ex ꝑsonis:atq̃ ex negocio proficiscent᷑. Ex
negocio duci poterũt:si eas res: q̃ negociis at
tributę sũt diligenter considerabimus. Ex his
igit᷑ in hac cõstitutiõe cõuenire uident᷑ genera
eorum omnia partes generum plæraq̃;.uidere
igit᷑ primũ oportebit:quę sint cõtinentia cum
ipso negocio: hoc ẽ quę ab re separari nõ pos
sũt.Quo in loco satis diligenter erit conside/
randum quid sit ante rem factũ:ex quo spes ꝑ
ficiẽdi nata:& faciẽdi facultas quęsita uideat᷑.
Quid in ipsa re gerenda: qd postea consecutũ
sit.Deĩde ipsius ẽ negocii gestio ꝑtractanda.
Nã hoc gẽus earũ rerꝫ: quę negocio attributæ
sũt:secundo in loco nobis ẽ expositũ.hoc ergo
i gñe spectabitur locus: tp̃s:occasio:facultas:
quorũ uniuscuiusq̃ uis diligenter in confirma
tionis pręceptis explicata est. Quare ne aut si
nõ admonisse: aut ne eadẽ iterũ dixisse uidea/
mur: breuiter demõstrabimus:qd quaque in
parte cõsiderare oporteat.In loco igit᷑ oportu
nitas:in tẽpore longinquitas: in occasione cõ
moditas ad faciẽdũ idonea. In facultate copia
& potestas earũ rerũ: ꝓpter q̃s aliqd facilius
fit:aut sine qb9 oino confici nõ potest cõsiderã
da ẽ:Deĩde uidẽdũ ẽ qd adiunctũ sit negocio:
hoc ẽ qd mai9:qd min9:qd ęq̃ magnũ sit: qd
simile:Ex quib9 coniectura quędam ducit᷑:si
quẽadmodũ res maiores: minores:ęq̃ magnę

similesq; agi soleant diligenter considerabitur. Quo in genere euẽtus quoq; uidẽd9 erit: hoc ẽ qd ex unaquaq; re soleat euẽire magnopere cõsiderãdũ ẽ ut met9: lætitia: titubatio. Quarta autẽ pars erat ex his q̃s negociis dicebamus esse attributas cõsecutio. In ea q̃ gestũ negociũ cõfestim: aut ex iteruallo cõsequũtur. In q̃ uidebimus q̃ cõsuetudo sit & que lex: quæ actio & qd̃ eius rei artificiũ: aut usus: aut exercitatio hoium: aut approbatio: aut offẽsio: ex qb9 elicit̃: nõnunq̃ aliqd suspitiõis. Sũt autẽ aliæ suspitiones: quæ cõiter ex negociorũ: & ex psonarũ attributionib9 sumunt̃. Nã ex fortũa: & ex natura: & ex uictu: studio: factis: occasu: orationib9 cõsilio: & ex habitu aĩ: aut corporis pleraq; ptinẽt ad easdẽ res: quæ rẽ credebilẽ: aut incredibilẽ facere possũt: & cũ facti suspitiõe iungunt̃. Maxime. n. quæri oportet i hac cõstitutiõe primũ potuerit ne aliqd fieri deide & quo ab alio potuerit: Deide facultas de qua ãte dixim9: deide utrũ id facinus sit: qd' pœniteñ fuerit necesse. Itẽ qd' spẽ cęlãdi nõ haberet. Deide necessitudo in q̃ nõ necesse fuerit id: aut fieri: aut ita fieri quęrit̃. Quoq; pars ad cõsiliũ ptinet qd' psonis attributũ est: ut in ea causa: quã ex posuimus: ãte rẽ erat qd i itinere se tã familiariter applicuerit: qd' sermonis causam quæsierit q simul diuerterit: cœnarit: i re: nox: somnus: post: rẽ: qd' solus exierit: qd' illũ tam familiariter cõitatũ: tã æquo animo reliquerit: qd' cruentũ gladiũ habuerit: horũ pars ad cõsiliũ ptinet. Quærit̃ eni utrũ uideat̃ diligẽter ratio faciendi esse habita: & excogitata: an ita tem ere: ut ñ uerisimile sit quẽquã tã temer̃ ad maleficiũ accessisse in quo quęrit̃ unũ: q° alio modo cõmodi9 potuerit fieri: uel a fortuna administrari. Nã sæpe si pecunię adiumẽta: si adiutores desint: facultas fuisse faciẽdi nõ uidet̃. hoc modo: si diligenter attendamus apta iter se eẽ intelligimus hæc q̃ negociis: & illa quę psonis attributa sũt: hæc neq; facile est: neq; necessariũ distinguere: ut nemo in supiorib9 partib9 quo pacto: quoq; accusatorẽ & quomõ defẽsorẽ tractare oporteat. Nõ necessariũ: ppterea qd' causa posita quid i quãq; conueniat res ipsa docebit eos qui nõ omnia hęc: se inuenturos putabunt: sed & ea quæ præcepta sunt dic posse quoq; ex personæ attributis & negociorũ probari factum: hoc est negociũ. Iccirco Tul. præceptum dedit posse quoq; ex attributis personæ & negociorũ approbationes nasci ex utraq; suspitione cõmunes. Inter attributa personæ accipimus fortunã: naturam: uictum: studia factum: casus orones: consilia: habitum. Hæc utiq; si attributa personæ accipimus sicut supra diximus psonam pbabit̃. Verum perspiciente ratione & negociũ pbare poterunt. In fortuna ingr spectat̃ dignitas diuitiæ: conditio. Hæc licet psonæ attributa sint: tñ cum dico diues est affectat tyrannidẽ. Seruis potuit occidere consul non pdidit patriam argumentũ factis ac personæ attributis factio. Pari modo de consilio: si qbus consiliis aliquando usus sit: dicam persona est approbata si quo nunc usus sit cõsilio personæ attributo factum pbato. Ergo satis clarũ est in constitutione cõiecturali argumenta fieri posse cõmuniter: & de personæ attributis: & negociorum ut factum pbetur: pcipit præterea in hac constitutione considerandũ principaliter qd' in quæstiõe est: an fieri potuerit: deinde an ab alio potuerit: deinde an facultas fuerit. Inter posse & facultatẽ hoc interest cũ substantia efficiendæ rei: inest: aut deest de facultate tractatur ut sunt uires: ministeria: pecunia. At si aut per naturam res negatur: aut per locum: aut per tempus: de eo quærit̃ an potuerit. Si dicatur Tul. iterfecisse romulum: quod utiq; fieri non potuit per tempus: nec habet: & posse. Item loco fit: si alicuius qui arguitur cædis ab eo loco ubi cædes facta est absentia declaratur. Tertio quæritur utrum id facinus sit: quod pœnitere fuerit necesse. Item spem q celandi nõ haberet: deinde quæritur an necesse fuerit id fieri: in quibus omnibus spectatur semper consilium. Quod si in his consilium cernitur & factum probatur: consilium ãt attributũ personæ est. Ergo attributo personæ factum probatur huius rei docendæ causa supra positum thema tractando excutit habere argumenta ante rem: qd' in itinere se tam familiariter applicuit: quod sermonis causam quæsierit: quod simul diuerterit cœnarit. Item in re nox somnus. Post rem quod solus exierit: quod illud tam familiarem comitatum æquo animo reliquerit: quod cruentum gladium habuerit. Hæc ante rem in re post rem attributa negocio sunt quæ faciunt fidem negocio. Sed quoniam in his omnibus: etiam consilium spectatur: fiet ut cum consilium personæ sit attributum: & hæc oĩa negocio sunt attributa: efficiatur negocii ex attributis personæ & negociis communiter approbatio. Quæritur enim utrum diligenter ratio faciendi uideatur habita: & excogitata: ut non uerisimile sit quẽquam iam temere ad maleficium accessisse: i qua re quæritur unum: alio modo commodius fieri potuerit: uel a fortuna. Frequenter enim si pecunia: si adiutoris adiumenta desint uidetur facultas faciendi defuisse: q utique impugnari non potest nisi per consilium: ut alio modo fieri potuerit uel fieri a fortuna: ergo ad expugnandas facultates q̃ desunt: si subueniat sæpe consilium cum dr̃ aut alio mõ fieri potuisse per fortunã cõsilio q psonæ ẽ attributũ: res pbat̃: Ex hoc: & ex superioribus illa conclusio est nasci posse cõiter argumẽta &

Attributa psõæ

Posse facultatẽ habere

ex ꝑsonæ attributis & ex negocioꝝ. Hãc igiẽ rõnem: si diligẽter attẽdere uoluerimus ista attributa inter se
apte cõiuncta & copulata cernemus negocioꝝ & ꝑsonaꝝ. Subiũgit nõ oportere his oĩbus ꝓceptis subiici exẽ
pla. ut doceat quẽadmodũ his uti accusator debeat quẽadmodũ defensor ut in superioribus docuit & dicit nõ
necessarium esse non facile. Non necessariũ ita ꝙ si qui aliqd diligentiæ afferre uoluerit ad ista ꝓcepta ista oĩa
ꝓ materiæ genere facile cognitionem retinebit. Nõ. n. præceptor omnia tribuit sed ex dictis ad similitudinẽ
non dicta intelligenda supponit. Non facile autem ideo dixit ꝙ infinitum sit illis omnibus præceptis exẽpla
supponere: quõ ante rem dicat accusator: quõ defẽ-
sor: quõ in re: quõ post rem. Itẽ alia q̃ multa sunt huc
accedit quo maior difficultas sit: qd̓ illa oĩa ꝑ patriũ
.i. accusatoris & defensoris locos uersa utilitate tra-
ctãtur. Nec. n. inutiliter cõueniunt. Vñ illud melius
est cõsiderare cũcta ex ꝓposito themate negocii: & si
itẽ: & aduersarii rõnem diligẽter attẽdere & sic suspi
tiões atq; argumẽta colligere. Quare qd̓ fcm̃ sit quo
cõsilio q̃ spe ꝑficiendi: cur hoc mõ fcm̃: cur ab hoc fa
ctũ: cur nullo adiutoꝛ: cur hoc: cur nẽo sit: cur sit cur
hic sit: cur hoc añ factũ sit: cur hoc ãte actũ nõ sit: cur
hoc in ipso negocio: cur hoc post negociũ: cur de idu
stria factũ aut rẽ ita sit cõsecutũ an cõstet oro uel cũ
re uel ipsa secũ hoc huiusne rei sit signũ an illius an
& huius & illius & utriusq; potius qd factũ sit qd̓ non
oportuerit: aut nõ factũ qd̓ oportuerit hac adhibita
intentiõe cũ cõiecturã oẽ negocii corpus intrauerit:
tũ facilius uidebiẽ esse ꝓceptio ut locos oium argu-
mentorũ se quodã mõ offerẽtes uidere possimus. Ex
quibus ut supra diximus modo ex singulis attributis
modo ex coniunctis argumenta nascentur quæ aut
ꝓbabilia erunt aut necessaria ad eas res quæ rẽ cre-
dibilem aut incredibilem facere possunt. Quæ rem
inquit non ꝑsonam cuius. s. attributum est: sed cum
facti suspitione iungunẽ. Et hic rei eius unde iudici
um est non ꝑsonæ cuius attributum est ut non id fa-
cius sit qd̓ pœnitere fuerit necesse. Annotanda no
ua locutio pœnitet me nõ illius rei: sed pœnitet me
Penitet hanc rem. Tum ex singulis: tũ ex coniunctis: aut a cã:
aut a persona: aut a factis: aut ex cõiunctis argumen
ta certa nascenẽ ut attributa ꝑsonæ: attributa facto
uideanẽ. Accedũt aũt sæpe ad coniecturã q̃stiones:
testimonia: rumores: quæ cõtra omnia uterq; simili
ma ꝓceptorũ torquere ad suæ causæ cõmodũ debe
bit. Præter hãc materiam qua coniectura argumẽta
tribuunẽ: a cãa ꝑsona: a facto: accedũt aliæ ꝓbatiões
soli coniecturæ semper adiũctæ: tormenta: testimo-
nia: rumores. Hæc. n. in aliis cõstitutionibus non ua
lent: q a nõ adhibẽtur ista nisi cũ res negatur: quæ oia
ista ad partis cõmoda retorquẽda sunt. Hoc proba-
tionis genus græci. uocãt
ꝙ cum his orator utitur: fidẽ quidẽ facit: sed nõ oro
ne. Hoc Tullio minime placet: Dicit. n. ẽt hæc ꝓba-
tionum genera indigere arte & pari mõ ut ex cã & ꝑ
sona: & facto argumenta duci cum de tormẽtis testi

cõparatiõis mõ quandã animi in cõe mediocrẽ
intelligentiã cõferrẽt. Non facile aũt qd̓ & in
finitũ est: tot de rebus utranq; in partem sigil
latim de unaquaq; re explicare: & alias aliter
hæc in utranq; partem causæ solent cõuenire.
Quare cõsiderare hęc: quæ exposuimus opor
tebit. Facilius autem ad inuentionem animus
incidet: si gesti negocii: & suã & aduersarii nar
ratiõem sępe & diligenter pertractabit: & qd̓
queq; pars suspitiõis habebit eliciens cõsidera
bit. Quare quo cõsilio: qua spe perficiẽdi quic
que factũ sit: cur hoc modo poti9 quam illo:
cur ab hoc potius: quã ab illo: cur nullo adiu-
tore: aut cur hoc: cur nemo sit cõscius: aut cur
sit: aut cur hoc sit: cur hoc ante factũ sit: quæ
hoc anno factum nõ sit: cur hoc in ipso nego
cio: cur hoc post negociũ: aut factum de indu
stria: aut quid rem ipsam consecutum sit. Cõ-
stet ne oratio: aut cũ re: aut ipsa secũ hoc hui9
ne rei sit signũ: an illius: an huius: & illius: &
utrius potius quid factũ sit: quod non o portu
erit: aut nõ factũ quod oportuerit. Cum aius
hac intentione omnes totius negocii pares cõ
siderabit: tum illi ipsi in mediũ cõseruati loci
procedent: de quibus antedictum est: & cum
ex singulis: tum ex coniunctis argumenta cer
ta nascentur. Quorum argumentorum pars
probabilis: pars necessario in genere uersabi-
tur. Accedunt autem ad cõiecturam sæpe quę
stiones testimonia: rumores: quæ contra om-
nia uterque simili uia præceptorum torquere
ad suæ causæ commodum debebit. Nam & ex
quæstiõe suspitiones: ex testimõiis: & ex rũore

bus: rumoribus disputaẽ ex illis. s. attributiõibus: quæ aut negocio: aut ꝑsonis uidenẽ eẽ subiunctæ: nãq; cũ cõ
tra testes dẽ aut ꝓ testibus utriq; attributa ꝑsonæ cõtingenda sunt ꝑ naturã: uictum: & cætera ut fides sit da
ta testi ut aut possit: aut nõ possit adhiberi. Hoc & in tormẽtis: nã eius q torqueẽ excutiẽda ꝑsona ẽ. Ergo oĩa
argumẽtis ꝓbanda sũt. Quoꝝ argumentoꝝ genera duo sũt: unũ propriũ cõe aliud. Propriũ ẽ qd̓ ipsius cãæ
& negocii est. Vt sextus rosius: cũ cædes facta est romæ non fuit: non ergo patrem interfecit. Commune est
Locorũ quod trãsferri i siles cãs põt: filius patrẽ iterfecit. Reclamat istiusmõi suspitiõibus ipsa natura hoc argumẽti ge
commu nus: q a transferri in similes causas potest communis locus dicitur. Locorum ãt cõmunium genera duo sunt.
niũ duo Vnum cum certæ rei certa est amplificatio: aliud cum rei dubiæ est disputatio. Amplificatio rei certæ est: ut
genere in parricidã: in sacrilegũ. Dubiæ uero rei cõis locus est q a græcis dicẽ: quæ habet partes duas: quæ iccirco
locus cõis dicẽ ꝙ ex materiæ genere non certum quid designat: sed habet tractatũ ex generalitate cõmunis

ut suspitiõibus credi oportere uel non oportere. Sed hãc thesim ciuilẽ moralẽ: ut teneamus: nõ illã quæ apud philosophos naturalis est. Quilibet aũt hoꝝ locoꝝ cũ interpõit: interponi autem raro debet ornat orationẽ. Neqꝫ interponendus locus: nisi cũ aliquid iam probatum est. Etenim si locus communis generalia loquitur q̃si causam tenens descendit ad causam. Ius iudicem tenet: quia iure iuratus sedens audire desiderat unde sententiam laturus est. Ergo aut parte causæ probata iudici utendum est: aut in peroratione. i. epilogis: ut aut renouetur aut suscitetur adiutor. Omnis enim locus communis locutionum cuncta ornamenta desiderat: q̃ aut uerborum sunt aut sententiarum. Quæ dũ apte ac necessario dicuntur oratorem ab oratore discernunt. Etenim cum loci communes causarum sunt communes oratoribus similitudine dictiõis esse nõ possunt. Quæstiones: testimonia: rumores cum auctoritas fidem facit: cum tormenta sunt. Hæc autem omnia quæ non oratione argumentorum fidem faciunt a græcis no minantur non quidem recte uterqꝫ simili uia præceptorum & accusator & defensor. Nam & ex questione suspitiones: & ex testimonio & ex rumore aliquo pari ratione. Ideo fit: ut arte egeat huiusmodi disputatio. Quoniam & contra hæc & pro his sæpe dicendũ est: ut ex causa & ex persona & ex facto duci oportebit. Quæ ex confessione argumentis materiam tribuunt: ut ex facto inquit duci oportebit. Ecce iam non est :id est fides sine arte. Hoc cæterum artifici non putant indigere cum appellant. .Aliter hoc de genere ac de omni coniectura præcipiendum putant: ut dicant alias diuisiones esse ad probationem coniecturæ: non quas supra diximus: causam personam: factum. Nam cum eius qui in quæstione aliquid dixerit & eius qui in testimonio & ipsius rumoris causa. Vt ea quæ materiam argumentis præbent: & cum illa quæ quasi habere artem negantur hisdem attributionis tribuant tractatum probatio ex hisdem attributiõibus repetietur quæ semel præcepta sunt de coniectura: omni autem in causa pars argumentorum est adiuncta ei causæ & locus communis argumentum est. Argumentorum autẽ duo genera: unum quod ipsius causæ propriũ ẽ: aliud qđ & ipsius & similium. Hoc quod secundum est locus cõmunis appellatur. Veꝝ locoꝝ cõium genera sunt duo: ut & ipse declarat in oẽs eiusdẽ generis cãs trãsferri nõ satis cõmode possit: hoc argumentũ est solũ non argumentũ p locum cõem. Quæ ex contrario quoqꝫ hẽat pbabiles rõnes credendum non credendũ. Suspitiõibus ñ oportere credi: aut oportet. i. thesis p cõq̃stionẽ qđ ẽ ꝓpriũ epilogorũ de qbus añ dcm̃ est in lib. i. hoc ẽ in epilogis. i. in conclusione. Aliq̃ pbabilem utraqꝫ ex pte orationem. Hæc est credendũ nõ credendũ certioribus illis auditoribus. s. nã tum ei concedi cõe qddam dicere. Non debet. n. locus cõmunis induci cum adhuc nihil pbatũ est. Et animus auditoris rẽouatur ad ea quæ restãt.

aliquo pari rõne: ut ex causa: & ex persona: & ex facto duci oportebit. Quare nobis & hi uident errarẽ: q hoc genus suspitionũ artifici nõ putant idigere: & hi qui aliter hoc de generẽ ac de cõi cõiectura pręcipiẽdũ putãt. Ois. n. iisdẽ ex locis cõiectura sumẽda est. Nã & eius: qui ĩ quęstiõe aliqd dixerit: & eius qui ĩ testimõio: & ipsius rumoris ueritas ex iisdẽ attributionibus reperietẽ. Omni autẽ ĩ causa pars argumẽtorũ est adiũcta ei causæ solũ: quę dr̃ ita & ab ipsa adducta: ut ab ea in qua est sepatim ĩ oẽs eiusdẽ generis causas trãsferri non satis cõmode possit. Pars aũt est puagatior: & aut in oẽs eiusdẽ generis: aut in plerisqꝫ cãs accõmodata. Hæc ergo argumenta: q̃ trãsferri in multas cãs possunt locos cões noiamus. Nam locos cões aut certæ rei quãdã cõtinet ãplificationẽ: ut si quis hoc uelit ostẽdere eum: qui parẽtem necarit maximo supplicio eẽ dignũ: quo loco nisi perorata & probata causa nõ est utendũ: aut dubiæ quę ex cõtrario quoqꝫ habeant probabiles ratiões argumẽtandi ut suspitionibus credi oportere: & cõtra suspitionib9 credi nõ oportere. Ac pars locorũ communium aut p ĩdignationẽ: aut p cõquestionẽ ĩducitẽ de qbus est ante dictũ: pars per aliq̃ propabilẽ utraqꝫ ex parte rationẽ. Distinguitur aũt oratio atqꝫ illustratẽ maxime raro inducẽdis locis cõibus & aliquo loco iam certioribus illis auditorib9 argumẽtis cõfirmatis. Nam & tum cõceditur cõmune qddam dicere: cũ diligẽter aliquis p prius causæ locus tractat9 ẽ: & auditoris aius: aut renouatẽ ad ea q̃ restãt aut oibus iã dictis exsuscitatẽ. Oia. n. ornamẽta elocutiõis ĩ qbus

Post probationem per locum communem. Aut omnibus iam dictis exuscitatur. Quia & in epilogis sunt loci sæpe cões. Oia. n. ornamenta locutionis. i. figuræ q̃ sunt: aut schemata dianoras: aut schẽata lexeos: aut schemata logii ut quidã uolunt. Sic oratorum quoqꝫ multorum cões loci sunt: Nã cum loci cões ideo dicanẽ ꝙ in similes causas conueniant cum ab oratoribus tamen dicantur diuersitate dicendi uix possunt esse cões. Verborum: & sententiaꝝ lexeos: & dianoras schemata. Atqꝫ hoc fit nobis dictum cõmuniter de omni genere cõmunium locoꝝ ut & genera duo dixerit cõium locorum. i. certæ rei & ĩcertæ: & queadmodum sint dicẽda p ceperit. Sed hoc generi ir et in oibus cõstitutionibus. Nũc aũt in hãc constitutionẽ proprios coniecturæ lo

cos cõmunes dabit. Nunc exponemus in conlecturalem constitutionem q loci cõmunes incidere soleãt: Locorum cõmunium genera dicta sunt quẽadmodum dicãtur pceptum ẽ. Ita omnia quæ de locis cõibus præcipiẽda uidebãtur exposita ẽt sunt. Nũc subiungit certos conlecturæ locos qui in aliam constitutionem non cadunt. Sunt.n. conlecturæ tantũ & in quãlibet conlecturam dictã similitudinem transferẽtur. Suspitionibus credi oportere & nõ oportere & reliqui uel q suppositi sunt uel q eẽ possunt. Qui omnes ex tethico genere orti in contrarium argumenta sumunt. Et non tam loci cões q̃ locorum cõmunium loci sunt. Sunt alii ꝓprii in cõiectura accusatoris & ꝓprii defensoris atqꝫ accusatori duo: unus qui atrocitatẽ facti cumulat: alter per quem negat malorum misereri oportet. Defensoris ẽt similiter duo sunt. Vnus declaratio calũniæ accusatorũ: alter conquestio captandæ misericordiæ: distant autem a thethicis hoc modo qꝫ illi habent ex utraqꝫ parte tractatus: & in contrarium suggerunt argumenta: hi unius tantũmodo partis sunt: & aut indignationem solã: aut solã exprimunt conquestionem. Ita duo genera locorum cõmunium eẽ manifestum est. Vnum qđ ex duplici tractatu generaliter constat quod tethicum dicitur. Aliud quod generali quidem sed unius partis: aut indignatione sola: aut conquestione tractatur: Sciamus autẽ hos oẽs locos.i. ista duo genera ex hisdẽ attributionibus tractari: ex quibus argumentationes: idest ex attributis personæ & attributis negocio illa tñ distãtia & dicẽdi diuersitate: ut argumentationes subtilius: tenuius: acutius explicentur. Loci uero cõmunes grauius ornatius uerbis & sententiis excellentibus. Nam in argumentatiõibus sola quæritur ueritas in locis autem communibus q̃ q̃ & ueritas asseratur: tamẽ quod est illorum proprium rei probate amplitudo captanda est. Vnde satis clarum est etiam locos argumentationum uim tenere ita tamen ut amplius aliqd agere uideant: cũ præter fidem rei cumulum uideantur implere: qui in cõtrarias partes deducentur tethici sunt. Credi oportere & nõ oportere: & multa talia. Certus aũt locus accusatoris p quẽ auget facti atrocitatẽ. Supiores loci in cõtrarias ptes deduci pñt. Isti uero loci ꝓprii dãtur aut accusatori: aut defensori suo. Cætere argumentatiões aut a personæ aut negocii attributis: ut id qđ dr uerũ eẽ uideat qđ est ꝓprium argumẽtationis sumptũ. Et si id quoqꝫ uideri oportet: ut & in locis cõibus ueritas q̃rat: sed orones mõ distent ab argumentatione: Cũ est nois cõtrouersia quãdo uis uocabuli diffiniẽda uerbis ẽ cõstitutio diffinitiua dr. Sequit diffinitiua cõstitutio qa cõlectura pceptis supioribus terminata ẽ. Hæc definitiua qa tunc exoritur: cũ nois cõtrouersia est: & qa uis nois definienda uerbis est definitiua dr cõstitutio. Huic supponit exemplũ. Cum reus sit pater maiestatis: q filium phibuit seditiose cõcionantẽ.i. filiũ tribunũ plebis. Et in hoc themate ẽt alia cõstitutio: uel relatiua: uel cõpensatiua: uel absoluta. Nã licuit mihi pater sum. Absoluta est: meruit relatiua est ꝓfui. Cõpensatiua. Verũ hoc in themate: nõ qd sit cõsiderari Tul. uoluit: sed

& suauitatis & grauitatis plurinũ consistit: & oia quæ inuentione uerborum & sentẽtiarum aliquid habẽt dignitatis in cões locos cõferuntur. Quare non ut cãrũ sic oratorum quoqꝫ multorũ cões loci sunt: nam nisi ab his q multa in exercitatione magnã sibi & uerborum & sententiarũ copiã comparauerint tractari nõ potuerũt ornate & grauitater: quẽadmodum desiderat eorũ natura: atqꝫ hoc sit nobis dictũ cõiter de oi genere locorum cõium: nunc exponemus in coniecturalem constitutionem qui loci cões incidere soleant. Suspitionib9 credi oportere & nõ oportere. rumorib9 credi oportere & non oportere. testibus credi oportere & nõ oportere. uitam ante factam spectari oportere & non oportere. Eiusdem eẽ qui in nullã rem peccaret. Et hoc quodqꝫ quoqꝫ admisisse dicitur & nõ eiusdẽ causæ eẽ maxime aspectari cãm oportere & non oportere. Atqꝫ hi qdem & si quidẽ eiusmodi ex ꝓprio argumento cões loci nascentur in contrarias ptes deducuntur. Certus aũt locus est accusatoris p quem auget facti atrocitatem: & alter per quem negat malorum miserere oportere. Defensoris p quem calũnia accusatorũ cũ indignatiõe ostenditur & p quẽ cũ cõquestiõe misericordia captatur. Hi & cæteri loci cẽs cões ex iisdẽ præceptis qbus cæteræ argumẽtatiões: sed ille tenuuius & acutius & subtilius tractantur. Hi autem grauius & ornatius & cũ uerbis tum etiam sentẽtiis excellentibus. In illis.n. finis est ut id quod dicitur uerũ eẽ uideatur. in his tãetsi hoc quoqꝫ uideri oportet. tamẽ est finis amplitudo. Nũc ad aliam constitutionem trãseamus: Cum est nois controuersia quoniam uis uocabuli definienda uerbis est constitui diffinitiua dicitur: eius generis exemplo nobis posita sit hæc causa. C. Flaminius qui consul reipubli. male gessit bello punico secundo: cum tribunis plębis esset inuito senatu: & oio contra uoluntatem omnium optimatũ p seditiouẽ ad populum legẽ agrariã ferebat: hunc pater suus conciliũ plębis habentẽ de templo eduxit: Accersitur maiestatis intẽtio est: maiestatem minuisti qđ tribunum plæbis de templo eduxisti. Depulsio est: nõ minui maiştatem. Quęstio ẽ: minue

interim monoīe id percipi: atq̄ hoc exemplum ideo dedit: ut finem tm̄ consideremus quia nō propter finem subiecit exempli sū: p̄cepit āt in omni hoc libro considerationē adhibēdam eē circa omnes constitutiones & ea rū pres & controuersias. i. legales q̄stiones: p̄ceptis oibus in omni cā in qualibet materia omnia quæ inuenta fuerunt genera quæstionum possunt tractari sumptis suæ partis præceptis: Verum in themate cōiectura fue rit eius diuisionibus utamur uel aliarū si quæ inciderint constitutiones. Subiūgit igitur in definitione loco a pte accusatoris. Sūt āt & ista quatuor definitio approbatio definitiōis: deductio definitiōis i ipsam certā spēm de q̄ agit̃. Distictio definitiōis aduersæ ptis q̄ cōstat ex locis q̄tuor si demonstret̃ falsa si turpis: si inutilis: si collatio utriusq̄ sexus definitionis fiat. Falsa de monstrabit̃ ex opinione hominū si docebimus de eo unde q̄rit̃ queadmodū extimet populus queadmo dū in cōsuetudine locutiōis utat̃ eo uerbo qd defini mus. Turpis: aut iutilis demōstrat̃ aduersario & de finitio ex honestatis ptibus & utilitatis de q̄bus i de liberatiuo gn̄e hoc ē in postrema huius libri tracta tu exprimemus igit̃ q̄ in cōmoda futura sint si ita ac cipiet̃ qd definitū ē ab aduersatio. Collatio uero de finitionū qui quartus in rephensione locus est: hoc augetur ut nostrā definitionē ostēdat uerā hōestā uti lem qd aduersarii ostendimus: falsam: turpē: inutilē. Afferemus p̄terea ad definitionis nrām cōfirmatio nē res: aut maiori: aut minori: aut pari: in negocio si miles ut ad definitionē nrām similiū cōpatiōe colle cta ondamus quāto uerior: honestior: utilior: sit nra descriptio: hæc in simplici diffinitiōe: Sed si duæ res pluresue definiēde sunt: ista omnia pro definiēdarū numero duplicant̃. Quærit̃. n. sæpe fur sit: an sacrile gus q uasa ex priuato sacra surripuit: uel de sacro pri uata qm̄ parte accusatoris & qd sit sacrilegiū: & qd sit furtū definiendū est in singulis definitionibus illa supra posita p̄cepta cōplebit: definiet approbabit: deducet: infirmabit: quæ cū fecerit in definiendo sa crilegio faciet rursus in definiendo furto mutata tm̄ tertia parte præcepti. Accusator. n. qui sacrile giū uult approbat̃ negare uult furtum. Ita definitio ne sacrilegii quod pbare nititur utetur illis supra po sitis p̄ceptis. In definitione uero furti qa furtū ne gabit utetur præceptis defensori datis. i. post defini tionē & eius approbationē separationem speciei fa ciat a diffinitione: fiet quæ in hoc themate & in eius modi complexione ut definitionem uertat similiter præcepta etiam defensor. Nam quoniam furtū pro bare uult ille qui se defendit post definitionē & eius approbationem: deductionem: faciet ad speciem. Contra cum sacrilegium definierit qui hoc admisis se se non uult illic: faciat loco tertio separationem speciei a definitione. Ergo his modis & partibus de finitionem suam accusator implebit. Habebit au tem communem locum ex ipsa definitiua constitu tione sumptum in maliciam eius qui non modo re rum: uerum etiam uerborum potestatem sibi arro gare conetur: ut & faciat quod uelit: & quod fece rit id quo uoluerit nomine appellet. Exemplum ge neris: idest finitiui. C. Flaminius is qui consul. R. hi storiam a post sequentibus dedit iudicatio est ex ra tione & refutatione rationis controuersia. Ad hanc iudicationem argumentatiōes omnes afferre opor tebit: ad hāc iudicationem: idest definitiuam: ne ali am cum feceris constitutionem: hic aliam facies iu dicationē: & nō conueniat. Hæc p̄cepta quæ nunc si

rit ne maiestatē ratio in filiū quā habebam po
testatē ea usus sū: ratiōis infirmatio. At enim q
patria potestate hoc ē priuata quadā tribuni
tiā potestatē: hoc est populi potestatē ifirmat.
Minuitis maiestatem. Iudicatio ē. Minueritis
maiestatē: qui i tribunitiā potestatē patria po
testate utat̃. Ad hāc iudicationem argumenta
tiones oēs afferri oportebit. At ne qs forte ar
bitret̃ nos nō intelligere aliā quoque incidere
cōstitutionē in hāc causā eā nos partē solā sū
mim9: i quā precepta nobis danda sūt. Oib9
aūt partib9 hoc i libro explicatis quis omni i
causa si diligenter attendet: oēs uidebit cōstitu
tiōes & earū partes & cōtrouersias: si quæ forte
in eas incident: nā de oibus pscribemus. Prius
ergo accusatoris locus est et9 nois: cuius de ui
quærit̃ breuis & aperta ex opinione hominū
diffinitio hoc modo. Maiestatē minuere est de
dignitate: aut amplitudine: aut potestate po
puli: aut horū q̄bus populus potestatē dedit
aliqd derogare. Hoc sic breuiter expositū plu
ribus uerbis ē & orationib9 cōfirmandū & ita
ut descripseris esse ostēdēdū. Post ea ad id qd
definieris cōi loco cōfirmare: p quē ipsius facti
atrocitas aut indignitas: aut oio culpa cū indi
gnatione augeat̃ post erit infirmanda aduer
sariorū descripto. Ea autē ifirmabit̃: si falsa de
monstrabit̃ hoc ex opinione hoium sumet̃ cū
queadmodū & q̄bus i rebus hoīes in cōsuetu
dine scribēdi aut sermocinādi eo uerbo uti so
leāt cōsiderabit̃. Itē ifirmabit̃ si turpis aut in
utilis esset eius descriptiōis approbatio: & quę
icōmoda cōsecutura sint eo cōcesso ostēdet̃. Id
autē ex utilitatis & honestatis partib9 sumet̃
de q̄bus in deliberationis præceptis expone
mus: in definitione nostra aduersariorū defini
tionē cōferemus: & nostrā: uerā honestā utilē
esse demonstrabimus: illorū cōtra. Querem9
āt res aut maiori: aut pari i negocio similes ex
q̄b9 affirmet̃ nostra descriptio. Tam si resplu
res erūt definiendæ ut si quęrat̃ fur sit an sacri

nitiui status ponimus & earũ ptes pp qualitatẽ q̃ ptes plures habet & controuersias legales status dicit maie. statẽ minuere est: definitio ẽ rei de q̃ q̃rit̃ pluribus uerbis & rõnibus cõfirmandũ. Superior definitio ẽ hæc cõ/firmatio definitionis. Postea ad id qđ definieris: deductio diffinitiõis ad spẽm: hoc ex opinione hoĩum sumet̃ quomodo destruat̃ descriptio diuersæ ptis uerã: honestã: utilẽ demonstrabimus: Cũ tria dederit defensori uitia definitionis. i. falsam: turpẽ: inutilẽ. Tria dat accusatori cõtra ornamẽta definitionis idẽ uerã honestam: utilẽ. Vt ẽt ex collocatione melior accusatoris definitio probet̃. Deĩde simili rõne cã tractanda: ut definias: approbes: deducas ad spẽm: Infirmos definitionẽ ad uersæ ptis docẽdo falsam turpẽ: ĩutilẽ Cõpares ẽt q̃ utilior ẽ: uel reliq̃: aut a maiore: aut a minore: aut a pari. Sed ĩ tot definitiõibus oĩa hæc quot res defini endæ defensoris sũt deĩde primus est locus. i. tẽ noĩs breuis & apta: & ex opinione hoĩum descriptio hoc mõ: & huic dat q̃tuor ad actionẽ definitionis locos. Sed in q̃busdã ptibus in tertio loco discrepauit. Su pra. n. i. pte accusatoris hæc q̃tuor sũt definitio: ap/probatio pprĩæ definitionis: deductio in specẽ pro priæ definitiõis destructio definitionis alienæ. At hic in pte defensoris est similiter definitio siue appro batio eius: & qđ mutat ꝑseparatio definitionis a spe/cie de q̃ q̃rit̃ destructio definitiõis aduersæ ptis de/fensoris. Deĩde primus locus est: & reliq̃ datis oĩbus locis accusatori ad suã definitionẽ defensori quoq͂ ad defensionẽ eiusdẽ pprios locos tradit: ex quibus primus ẽ definitio & ipã breuis deinde eius affirma/tio. Tertio loco a definitiõe sua sepatio eius speciei de q̃ q̃rit̃: post quẽ locũ locus cõis infert̃ p quẽ facti utilitas aut honestas auget̃. Quem q̃dẽ locũ hẽt ẽt accusator: sed ecõtrario. Ille. n. ĩdignitatẽ rei auget hic utilitatẽ. Quarto loco sequit̃ aduersariorũ defi nitionis rep̃hensio eadẽ illa oĩa retinẽs q̃ definitiõis rep̃hensio ĩcludit. i. ut falsa: ut turpis: ut inutilis do. ceat̃ starq͂ utriusq͂ definitionis ẽt a defensore simi/lis cõparatio. Omnia. n. defensor facere poterit ac dicere q̃ accusator ꝑter locũ cõem eiusdẽ accusato ris hẽbit ãt defensor locũ cõem per quẽ ĩdignabit̃ ac cusatori sui piculi cã nõ solũ res cõuertere aduerte re. Verũ ẽt uerba mutare conari. hic similiter locus defensoris ex ipã diffinitiua cõstitutiõe susceptus ẽ: unde pprius hic locus cõstõnis defensoris nã esse q̃/dẽ põt alii cões loci ex cã: ex negocio nati non ex cõ/stitutõe ut in calũniatorẽ: ut conq̃stio misericordiæ ut indignatio facti & cætera huiusmodi: q̃ ex piculi magnitudĩe genita nõ cõstitutiõis definitiuæ: ut di/ximus: sed ex cõpositiõe circunstantiæ nominamus pcreant̃: sed hi cõmunes loci nõ in oĩ cã sunt sed ĩ omne genus cãæ incidũt: hoc est in oẽs constõnes in cidunt: nõ in oẽs cãs quas una queq͂ habere poterit cõstitutio. Ac de his locis cõĩbus piculi magnitudi ne pcreatis in cõiecturali constõne fecimus mẽtio/nẽ: q qualesq͂ sicut explicãtes. Vtemur ãt his: & eos inducemus in oõnẽ: cũ causæ ipsius necessitas flagi tabit: similibus exẽplis & rõnibus q̃ ad defensionẽ su am poterũt ptinere. Ac illa definitiõe separatio ut separet factũ suũ ab ea definitiõe: quã habuit aduer sarius: per quẽ facti utilitas: aut honestas adauget̃. Quomodo accusator ad specẽ descẽdit: ut iungat definitionẽ suã cũ specie sic defensor descendit ad speciem ut separet definitionẽ suã a specie. i. a facto unde quæstio est: & uterq͂ utetur loco cõmuni: sed accusator ut augeat factũ p indignationẽ reus utile esse doceat & honestum. Omnibus locis quos acccusatori pscripsimus ut hic cursus conuertat in definitionem aduersarii

legus q̃ uasa ex priuato sacra surripuerit: erit utẽdũ pluribus definitionibus. Deinde simili ratione causa est tractanda: ut si fur est de furto: si sacrilegus de sacrilegio: locus autẽ cõmunis ĩ eius malitiã q nõ modo rerũ uerũ ẽt uerborũ potestatẽ sibi arrogare conat̃: ut faciat qđ uelit: & id qđ fecerit quo uelit nomine appellet. Deinde defensoris prim9 locus: Itẽ nominis breuis & aperta ex opiniõe hominũ descriptio hoc mõ. Maiestatem minuere est aliqd de republica: cũ potestatẽ nõ habeas administrare. Deĩde huius cõfirmatio similib9 & exemplis: & rõnibus postea sui facti ab illa diffinitõe separatio. Deinde locus cõis: p quẽ facti utilitas: aut honestas adauget̃. Deĩde sequit̃ aduersariorũ. diffinitiõis rep̃hẽsio: q̃ iisdẽ ex locis oĩbus quos accusatori pscripsimus cõficit̃: & cætera post eandẽ ꝑter cõmunem locũ inducent̃. locus ãt cõmunis erit defensoris is p quẽ indignabit̃ sui piculi cã accusatorẽ non re solũ cõuertere uerũ et uerba cõmutare conari. Nã illi q̃dẽ cões loci: q aut calũniæ accusatorũ demõstrandæ: aut misericordiæ captãdæ: aut facti indignãdi: aut a misericordia deterrendi cã sumunt̃ ex piculi magnitudĩe: nõ ex cãæ genere ducũtur. Quare nõ in oẽm cãm: sed ĩ omne causæ genus incidet. Eorũ mentionẽ in cõ/iecturali cõstitutiõe facimus. In cõditione aũt horũ locorũ cũ causa postulabit utemur. Cũ autẽ actio translationis aut cõmutatiõis indi/getur uidet̃ qđ nõ aut is agit quẽ oportet: aut cũ eo q eum oportet: aut apud quos q̃ pœna qua lege: quo crimĩe: quo tẽpore: oportet: cõ/stitutio translatiua appellat̃ huius nobis exẽ/pla per multa opus sũt si singula trãslationũ genera quærimus sed q̃a ratio pceptorũ similis est: exemploꝝ multitudine supsedendũ ẽ: At q͂ in nostra q̃dem cõsuetudine multis de cau/

aduersarii præcepta suplora:& dicat eā falsam:turpē iutilē. Cōparet ex minore:maiore pariq̄ habet. s. accusator nā & hic ꝓprium locū cōmunē de fine hēbit:nā & extra finē quē pōt causa suggere hæbere pōt uterq̄ aliū locū cōmunem. Post eadē ꝑter cōmunem locū. i. collatio ipsarū definitionū ꝑ minora:maiora paria. nam illi qdē cōmunes loci q in quacūq̄ pte esse pñt causa suggerente ex ꝑiculi magnitudie nō ex cāæ genere dicū-tur:ut nō ꝓprius sit locus cōmunes ex fine natus:sed ex negocii genere:cuius circūstantiæ ꝑ q̄litate:uel quātitate ꝑiculi locos cōes dabit nō ī oēm cām sed ī omne cāæ genus incidūt hi loci cōes:q ex cōpositiōe negociorū nascunt:nō in oibus causis sūt qa non ois cā similiter cōponit: sed cadūt in omnia gña causarū. i. in oēs constōnes:qua quælibet cōstitutio modo attoci negociorū cōpositiōe fingit: nō simpliciter cōponit. Cū aūt actio trāslationis:aut cōmutationis īdigere uidet. Tertia est cōstitutio:q̄ trāslatio ē qa ita Tul. ordinē dedit. Hæc cōmutationē iudicii cum actiōe tenet cū ꝑsona:locus lex crimē:pœna mutat:uel cætera q̄ similia sunt. His singulis supponere exēpla & infinitū & supuacuū ē: uel qa multis modis efficit uel qa oibus modis ad dicendū una præceptio est. Omnis āt trāslatio apud antiquos tꝑibus tullianis ī ipsa causarū actione:aut nō erat:aut rarior inueniebat. Prætores &. n. quibus dicebat & iudices cāæ dabāt & cōtrouersiæ:uel agēdi genus instituta actione formabāt ita sibi describebant prætor q̄ accusator qua reus deberet actione uti in ꝑscribendo qd fieret excipiēdo qꝫ qd nō fieret trāslationis cōtrouersiā actiōibus auferebat. Erat ꝑterea īstitutū ut a cā caderet is q nō quēadmodū oportebat egisset. Ergo ēt ꝓꝑ hæc forma taliter ad iudiciū ueniebat. Apud ipm uero ꝑtorē cū litis ipsius forma cōponeret:illic ptes aut excipiebant aliqd:aut simplicē actionem accipiebāt. Unde in ipo:ut dixi iure hoc est apud prætorem de modo agendi cū q̄reretur tractaret exceptio atq̄ trāslatio. Cū āt iā litis forma esset accepta in iudicio nulla iā poterat esse trāslatio ergo in iudicio translatio rarius inuenit. Et si qñ inuēta fuerit ipa ꝑ se parū firmitudis tenet assumitq̄ uires alia cōstitutiōe firmari hoc nāq̄ ꝑceptū taliū ē: trāslationē ex alia cōstitutiōe firmari. Ad qd ꝑceptū exēplū subiūgit:nō ut trāslationē doceat:sed ondat trāslationē alia cōstitutiōe firmari. Reus parricidii factus ꝓbatis aliis criminibus an dānandus sit q̄stio ē. Utitur trāslatiōe reus cū dicit se nō parricidii dānandū eē:qa nihil ī probatū sed alioꝝ criminū q̄ ꝓbata sint affici oporteret supplicio. Ac ne eo qdē q̄ non inde iudiciū constitutū sit:ita si neq̄ probatorum criminū pœna esse dēc quia nō ī de iudiciū cōstitutū ē. Neq̄ parricidii:qa nihil ꝓbatū cōfirmat nō esse dānandū. Verū tñ purgandis aliis criminibus ꝑ cōiecturā opera dāda est:ut reus nō tm̄ trāslatiōis utat. Ergo probatū illud est trāslationē alia constōne firmari. Subiūgit uero exēplū trāslatiōis: Cū agat iniuriarū cui ꝑcisa manus est:& is qs ꝑcedit exceptionē suā postulat:ut in hoc iudicio de maleficio nō fiat ꝑiudiciū:in hoc gñe constōnis ꝑcepta hæc sunt q̄ utriq̄ parti dent ut explicent qd fieri soleat:a quo ꝑ quos quomodo:quo tꝑe:quēadmodū agi quēadmodū iudicari:quēadmodū statui:quod utriq̄ ex ptibus iuris agnoscit:de qbus ptibus ī q̄litate tractaturus est: dēt ēt tractari qd in similibus rebus fieri soleat. Aut. n. ī re cautū ē id de quo q̄rit:aut solet fieri:aut nō solet: aut ad id qd in iure solitū ē id qd simile est applicat. Deinde ꝑ cōiecturā tractādū utrū malitia agat aliud cū aliud simulet:an stulticia:an necessitate. Locus āt cōis unus ē cōtra trāslationē fugere iudiciū & pœnā cū. s. qui trāslatiōe utat. A trāslatiōe unus locus cōis est ꝑturbari oīa si nō eo pacto agant:quo oportet. Hæ sunt tres cōstitutiōes q̄ species nō hēnt:coniectura:finis trāslatio. Trāslationē āt itelligamus formā eē. status. s. legalis. Præscriptionē uero eandē appellari posse:& eādē exceptionē:sed ab oratoribus:in iure āt ꝑscriptionē dici ipm propositū ius:exceptionē aūt cū ius ipsum ꝓpositū aduersus se actor alius excipit interposita aliqua cōditione. Sic nobis præscriptio iniuriarū de cæde exceptio:nisi præiudicium facias. Singula trāslationū genera q̄ramus:ut exēplū quemadmodū alia lege:quēadmodū alio crimine & ad singula. Quibus trāslatio uidet impleri. Sed

sis sit ut rarius incidant translationes. Nam & ꝑtoris exceptionibus multę excludunt actiones & ita cū ius ciuile hēmus constitutum ut a cā cadat is qui nō quēadmodum oportet & egerit. Quare in iure plęrūque uersant. Ibi eni & exceptiōes postulant:& quodāmodo agēdi potestas dat: & ois cōceptio priuatorū idiciorū cōstituit. Quę autē ī ipsis iudiciis rarius icidūt:eiusmodi sūt ut ꝑ se min9 firmitudinis habeāt. Cōfirmant aūt assūpta alia aliq̄ cōstitutiōe: ut ī quodā iudicio cū ueneficii cuiusdā nomē eēt delatū & qa ꝑricidiū subscripta eēt extra ordinē eēt acceptū cū ī accusatiōe alia q̄dam crimia testib9 & argumētis cōfirmarent: ꝑricidiū āt solū mētio facta eēt: ut desēsor ī h ipso multū oportet:ut diu cōsistat cū de nece parētis nihil demōstratū sit:idignū facinus eē ea pœna afficere:cū q̄ ꝑricidę afficiūtur. Id autē si dānaret fieri necesse esset:quoniā & id causę subscriptū & ea re nomē extra ordinē acceptū. Ea igit pœna dānatōnē necessario cōsequat. Hic desēsor pœnę cōmutatione ex trāslatiuo genere iducēdo totā īfirmauit accusationē. uerūtamē cęteris quoq̄ criminib9 defendēdis cōiecturali constōne:trāslationē cōfirmabit. Exēplū āt trāslatiōis ī cā nobis positū sit hmōi. cum ad uim faciēdā qdā armati uenissēt:armati cōtra pręsto fuerūt & cuidā equiti romāo qdam ex armatis resistēs gladio manū ꝑcidit. Agit is cui māus ꝑcisa ē iiuriatū postulatis q cū agit a ꝑtore exceptionē extra quā ī reū capi

ga rõ pceptorũ similis est exẽplorũ multitudine supsedẽdũ est. Cũ.n. pcepta in oĩ genere trãslationis eadem sint ad diuersitatẽ frustra exẽpla querenť: eadẽ.n. pceptorũ rõ in oĩbus trãslatiõis ptibus & ubiq3 seruabitur. Multis de causis fit ut rarius icidãt trãslationes. Quoniã p ptoris formulas actionibus integritas daťneq3 in iudiciis ulla põt esse pscriptio: q̃ nõ quẽadmodũ oportere egerit apud ptorẽ q̃re in iure plærũq3 uersanť trãslatiões ibi.n. exceptiões postulãť in causis ãt: aut raro: aut nũquã priuatorũ iudiciorũ cã cõstituiť iõ non potest in iudiciis esse trãslatio sed ẽ apud ptorẽ. Hic defensor poenæ cõmutationẽ. Qm̃ cũ dicit nõ hæc poena afficiẽdus est sed tali aliorũ criminũ pbatorũ. Cũ q3 tali nõ oporteat ga eius crimẽ non pbatũ est ita ne alia qdẽ poena affici oportere dicit q̃ sit aliorũ criminũ. uñ cõmutatiõe poenæ uis accusatiõis tota tolleť cæteris quoq3 cribus defendẽdis q̃ pbata dñt constõne cõiectura/li trãslationẽ cõfirmabit: ut infirmitatis ẽt in cribus illis q̃ pbata dicunť rei possit releuare psonã. exẽplũ ãt trãslatiõis i cã positũ nobis hmõi illud exẽplũ qd supra datũ ẽ ad hoc datũ est ut pbareť trãslationẽ alia constõne necessario cõfirmari. Nũc dat exẽplũ trãslationis. Postulatis is q cũ agiť a ptore exceptionẽ ne piudiciũ fiat in hac iniuriarũ dãnatione futuri cris q3 de capite ẽ.i. cædis idignũ fit: nõ prio quoq3 tpe iudicari: ut ẽt i iudicio iniuriarũ idignũ fit nõ ẽt de cæde iudicari: Id ex pcibus iniuriis de quibus post dicendũ ẽ q̃lita te absoluta. Cõtra eũ q trãslationẽ inducit q accusať iniuriarũ. A trãslatiõe ãt oium fore pturbationẽ hoc ẽ a pte ea q̃ utiť translatiõe. Nã illa supior contra translationẽ: quo pacto oporteat: hoc ẽ si aut cũ eo agaťq cũ nõ oporteat. Nũc generalẽ constõnẽ & ptes eius cõsideremus. Generalis hoc est q̃litatis constõnis pcepta supponit. cuius species duas esse dixit iuridicialẽ: & negocialẽ. Duas.n. deliberatiuã & demõstratiuã i priori libro sustulit. Ac nunc prius de negociali tractat: qm̃ simplex esse nosciť: iuridicialis in spẽs est distributa. Hæc negocialis hẽt litem cũ q̃stio est q3 esse debeat. Quod colligiť ex iure iã cõstituto: quũ id fit hẽndũ: uñ cõtrouersia ẽ. Supponit exẽplũ q3 scdi hẽdes sibi eã hæreditatem uendicẽt q̃ uenerit pupillo: q̃ sibi uendicant agnati. Facit intentionẽ agnatorũ deide depulsionẽ hæredũ secũdorũ. Tũc q̃stio ẽ: quorũ sit hæreditas. Affertť rõ a secũdis hæredibus: q3 unius pecuniæ hæredes diuersi eẽ nõ põt. Fit refutatio sed nõ ẽ una pecunia. Erit iudicatio: an una pecũia sit. Hic admõet posse i una & simplici constõne iueniri plurimas rõnes refutationesq3 rõnum & item iudicationes: ut in hac cã. Nã cũ rõ sit non posse plurimis de cãis unius pecuniæ hæredes esse diuersos: cũq3 i superioribus refutatio facta sit nõ est una pecunia. Omissa hac refutatione alia refutatio supponi põt. Vt dicať esse posse unius pecuniæ heredes plures diuersis de causis. Et apte in ipso Tulli. positum est quæ rationes. Dat ãt huic constitutiõi locos ad argumẽta cõiter utriq3 pti uel oĩbus partibus si plures existẽt: ut ius unde cõstet considerẽt: cõstat ãt ex tribus duci natura cõsuetudine seq̃nter: deinde lege postremo naturã eius di.

tis piudiciũ fiat. Hic his q agit iudiciũ putũ postulat. Ille q cũ agiť exceptionẽ addi ait oporteť. Questio ẽ excipiẽdũ sit: an ñ: ratio. Nõ .n. oportet i recuperatorio indicio ei9 maleficii. de q° iter siccarios q̃riť piudiciũ fieri infirmatio rõnis eiusmõi sũt iiuriæ: ut de his idignũ sit nõ primo quoq3 tẽpore iudicari. Iudicatio Atrocitas iniuriarũ satis ne causa fuit. q̃re cũ de ea iudiceť de aliquo maioř maleficio: de quo maleficiũ cõparatũ sit piudiceť: atq3 exẽplũ qdẽ hoc est. In oĩ ãt causa ab utroq3 q̃ri oportebit: a quo & p quos: & quo mõ: & quo tẽpoř: aut agit: aut iudicari: aut qd statui de ea re cõueñiat. Id ex partib9 iuris de q̃bus post dicẽdũ ẽ sumi oportebit: & rõciari qd i similib9 reb9 fieri soleat: & uideť utrũ malitia: qd aliud agať: & aliud simuleť: an stultitia: an necessitudie: qa alio mõ ageř ñ possit: an occasiõe agẽdi sic sit iudiciũ: aut actio cõstituta: an recte sine ulla re cuiusmõi res agať. locus ãt cõis cõtra cũ q trãslatõnẽ iducit fugere iudiciũ ac poenã qa cãę deficiãt. A trãslatõe aũt oium forte pturbationẽ si ñ ita res agãť: i iudiciũ ueniãt: q° pacto oporteat: h ẽ si ãt cũ eo agat q cũ nõ oporteat alia poena t alio crie: alio tpe: atq3 hãc rõnẽ ad pturbationẽ oium iudiciorũ ptinere: tres igiť hę cõstitutiões q̃ ptes non hẽnt adhũc modũ tractabunť. Nũc gñalẽ constõnẽ & ptes ei9 cõsiderẽus. cũ facto & facti noie ɔcesso: neq3 ulla actiõis illata cõtrouersia uis & natura & gen9 ipsi9 negoci q̃riť constõnẽ gñalẽ appellamus. Hui9 ptias eẽ duas ptes nobis uideri dixim9 negocialẽ & iuridicialẽ. Negocialis ẽ q̃ i ipso negocio iuris ciuilis hẽt iplicitã cõtrouersiã. Ea ẽ huiusmõi qdã pupillũ hęredẽ fecit: pupillus ãt ante mortu9 ẽ q̃ i suã tutelã uenitet de hęreditate q̃ uenit pupillo. inter eos q patris pupilli sũt hęredes scdi & agnatos pupilli cõtrouersia ẽ. Possessio hęredũ secũdorũ: ẽ ĩtẽtio ẽ agnatorũ: nostra pecunia ẽ: de his cui9 agnati sum9 testat9 nõ ẽ. Depulsio ẽ imo nostra q hęredes scdi testamento patris sumus. q̃stio ẽ utrorũ sit. rõ ẽ: pater .n. & sibi & filio testamẽtũ scripsit: dũ is pupillis eẽt. Quare q̃ filii fuerũt testamẽto patris nostra fiant necesse ẽ: ifirmatio rationis imo pater scripsit & secũdi hęredẽ ñ filio: sed sibi iussit eẽ: Quare pter q̃ qď ipsi9 fuit testa

uidiť

uidit in: sex ptes quias ipse ptitus ē. & definiuit. Item cōsuetudīs certas spēs a p̄toribus positas derelīqt. Res firmissimas subiecit: pactu: ps iudicatū legitimi āt iuris sciam ediscēdis legibus reliqt uis & natura & genus ipsius negocii q̄rit. Quale sit negociū i tribus his q̄rit: natura: genere: iustū an iniustū: utile: an inutile. An mortuus ē q in suam tutelam ueniret: ut non posset facere testamētū: qa minor eēt. Cuius agnati. i. petitores. De qua is cuius agnati sumus testatus nō est: idest pater pupilli uel pupillus ipse. Ratio est ratio q̄stionis eorum qui possessores sunt. Pater. n. & sibi & filius testamentū scripsit: q̄ diu nō licebat filio scribere testamentum infirmatio rationis a pte petitoris nō filio. Si extrīsecus aliud aliunde filius haberet. Sed sibi iussit esse: idest rebus suis substituit: Iudicatio ex ratione & refutatione rationis: possit quisq̄ de filii pupilli re testari q̄ non ipse haberet & qua non pupillus aliunde quæsisset. An hæredes secundum ipsius patrisfamilias: non filii quoq; eius pupilli hr̄des sint: qa hæres cū dr̄ eius ē secūdus q hæreditatem remisit. Vn̄ hæres esse non pōt: nisi eius cui secūdus hæres ē. Eius āt hæres nō p̄t esse cui n̄ est secūdus. Iudicatio una ne pecunia fuerit.

Aut si hac erūt usi informatione. Duas ifirmatiōes posuit ex pte petitorū. i. agnatorū contra unā rationē possessorū hoc ē hr̄dū secūdorū: q̄ diceret unius pecūiæ plures hr̄des dissimilibus de cāis esse nō posse erit una ifirmatio: nō ē una pecunia. Itē aliā pn̄t unius pecuniæ dissimilibus de cāis diuersi hæredes dissimilibus generibus hr̄des eē: ut alius testamēto alius lege: alius agnatiōe: nūc huius generis p̄cepta uideamus. Exēplū dedit q̄litatis & negocialis. Dedit & p̄ceptū quō rationes multæ esse possent. Nūc subiungit in hāc negocialē q̄litatem queādmodū & un̄ argumēta socianda sunt utriq;: idest petitori & possessori: aut etiā omnibus si plures ambigent. Si plures contra unum possidentem petant: ut non duæ partes sint: sed plures. Initium eius ergo ab natura dictum ur: ut constet ius natura: usu: lege. Omnium āt trium suppōit ptes. Quædā: āt ex utilitatis rōne ut pspicua nobis: aut obscura. Interdū. n. cōseqmur cōsuetudinē. Hoc qa cōsuetudo: non qa scimus utile eē qd̄ seqmur: Post āt pbata q̄dā aut a cōsuetudine: aut a uero. A cōsuetudine qm̄ cōsuetudo ē: aut a uero: qm̄ ratio eius pspecta ē: & utilitas uisa. Vindicationē p uidicta: pultione ad hāc controuersiā. i. causa genus iudiciale. Consuetudīe āt ius eē putāt id qd̄ uolūtate oium sine lege uetustas comprobarit. Finitis ptibus iuri naturali suppositis: nūc consuetudis iuri ptes subiicit. Volūtatē oium sine lege uetustas comprobarit: ut prudētiā ratio auctoritate data consuetudini de consuetudīe i posteros miserit legē. Quædā sunt iura ipsa iā certa pp uetustatem utputa maioribus assurgaf ius est hoc sed consuetudinis. Multo maxima pars q̄ p̄tores dicere consueuerunt. Non ex legū p̄ceptis & iussionis: sed ex consuetudīe q̄ proponatura p̄toribus ex bono & æquo. Par qd̄ in oēs æquabile ē ut q proponit aliqd tale pponat ut quo iure aliū teneat hoc se alleget. Itē iura legitima ex legibꝫ cognosci oportebit. Hæc quæ

mēto illius uestrū eē nō pōt. Iudicatio possit ne q̄sq̄ de filii pupilli re testari an hæredes scdi ipsius patrisfamilias nō filii quoq; ei9 pupilli hr̄des sint. Atq; hoc non alienū ē qd̄ ad multa ptineat: aut nusq̄ aut usq; quaq; dicat̄ hic admōer̄. Sūt cāę q̄ plures hn̄t rōes i simplici cōstitutiōe qd̄ fit. cū id qd̄ factū ē: aut qd̄ defēdit̄ plurimis de cāis rectū: aut pbabile uideri p̄t: ut i hac ipsā cā. Supponit̄ ab hęredib9 hæc rō. unus. n. pecūia plures dissimilibus de cāis hęredes eē non possūt nec nūq; factū ē: ut eiusdē pecūię ali9 testamēto: ali9 lege hęredes essēt. Infirmatio autē hęc erit nō est una pecunia: ppea qd̄ altera pupilli iā erat aduētitia cui9 hęres n̄ illo i tēpor̄ i testamēto q̄sq̄ scriptus erat: si qd pupillo accidisset: & de altera patris & nūc mortui uoluntas plurimū ualebat q̄ iā mortuo pupillo suis hr̄dib9 cōcedebat. Iudicatio ē una ne pecunia fuerit: Ac si hac erūt usi ifirmatōe posse plures eē unius hęredes pecuniæ dissimilib9 de cāis: de eo ipso iudicatio nascit̄. Possit ne eiusdē pecūiæ plures dissimilib9 gn̄ibus hęredes eē. Ergo una i cōstitutiōe itellectū ē quō & rōnes & sōnū ifirmatiōes & ppea iudicatiōes plures fiāt. nūc hui9 gn̄ris p̄cepta uideamus. utrisq;: aut ēt oīb9 si plēs ābigēt: ius ex qb9 reb9 cōstet: ē cōsiderādū. Initiū ergo ei9 ab natura ductū uidet̄. Quędā āt ex utilitatis rōe: aut pspicua nob̄: aut obscura i cōsuetudīe uēisse uidēt̄. Post āt approbata q̄dā āt a cōsuetudīe: aut a uero utilia uisa legib9 rē firmatā. Ac naturæ qdē uis ē qd̄ nobis n̄ opinio: sed q̄dā inata uis afferat ut religionē. pietatē: gratiā: uindicatiōem: obseruātiā: ueritatē. religionē ea q̄ i metū & cęrimōiā deorū sit: appellāt. pietatēq̄ erga patriā: aut pētes: aut alios sāguīe iūctos: officiū seruare moneat. gratiā q̄ i memoria & remuneratiōe officiorū & honoris: & amicitiarū obseruātiā teneat: uīdicationē p quā & cōtūeliā defēdēdo: aut ulciscēdo ppulsam9 a nobis: & a nostris: q cari nobis eē debent: & p quā peccata punim9. Obseruātiā p quā ętate: aut sapia: aut honor̄: aut aliq̄ dignitate an̄cedētes ueneramur & collim9. ueritatē p quā dam9 opā ne qd aliter quā cōfirmauerimus fiat: aut factū: aut futurū sit. Ac naturę qdē iura min9 ipa q̄runt̄ ad hāc cōtrouersiam. Quod neq; i hoc ciuili iure uersantur: & a uulgari in

dicta sunt de cōsuetudīe tractata sunt. Nūc cū superest ius legitimū cognitionē eius ad eos transfulit q legitima iura fecerūt. His ergo ex ptibus iuris qd aut ex ipsa re ut ex simili aut maiore minoreue nasci uidebit. Diuiso iure oi in naturā cōsuetudinē legis dat pcepta: ut argumēta sumamus uel q ex ipa re sumunt uel q ex simili aut maiore aut minore. Locos āt cōes dare se negat posse certos in singulas cōstitutiōes. Etenim cū duo genera sunt quorū alterū rei dubiæ approbationē ducēdæ generalē tractatū hēt: alterū rei certæ cōtinet amplificationem necessario causæ ipsius facultas suggerit si quid amplificationis aut indignationis conquestionisq; nasci. Sed qm̄ in negociali qualitate iuris de iure tractatus est: erūt loci cōes uel ab auctoritate iurisptorū uel cōtra eoꝝ auctoritatē. Hæc de negociali. Subiungit iuridicialis. Quæ ipsa cū genus sit i duo diuidit i absolutā & assumptiuā: Absolutæ suppōit exēplū qd tropheū æneum cōtra morē post uictoriā graii: de grais statuerūt facit intentionē & depulsionē suppōitq; rōnē postea: sed absolutæ constōnis: ut nascat iudicatio. Iuste fecimus qa æternū uirtutis nræ monumētū relinqre uoluimus. Sin aūt dicat iō æneum: qa meruistis erit rō de relatiua qlitate. Vnde itelligimus i unā cām constōnis icidere posse plurimas pricipales. Verū ēt absoluta qlitas eosdē hēbit locos argumētoꝝ. Quos negocialis ex ptibus iuris naturæ: an utilitatē suā cōsuetudinis legū. Sed in absoluta ipa iura pferimus ut factū defendas: uel lege: uel cōsuetudine: uel natura in negociali aūt hæc iura pferunt: ut possit constitui quo iure esse dēat id de quo negociū est. Quia eius constōnis ad futurū spectat intētio: aut ipsa re: aut simili maiore minor nasci uidebit. At i iure posita ē hæc spēs q qrit litis aut ex eo qd in iure ē ad hoc negociū: similitudo traducit dubiæ rei thesis. s. certe cōtinet āplificationē locis cōibus iā reprobata argumētū facies. Illud. n. ad huc qstione ē q augeri p cōem locū possit: & oporteat cōsiderabit. De re pbata locū communē: p argumētū: n̄ thesis. Nā certi q in oēs icidāt loci describi n̄ pñt i singulas cōstitutiones certi loci pprii dari nō pñt. Merito ergo & in negociali: qm̄ tn̄ in negociali de iure tractant loci cōes hic eē pñt contra auctoritatē iurisptorū. Nūc iuridiciale genus. Ipsa. n. ē q diuidit. Absoluta ē q ipsa in se nō ut negocialis: in negociali querit qd eē dēat iuris in absoluta qd ē iuris. Non ut negocialis. negocialis. n. nō hēt ius certū: sed qrit de eo iure qd eē debeat in negocio pñti. Absoluta est q ipsa i se nō ut negocialis: In negociali qlitate ius efficit. Snīa iudicis in absoluta q positū ius & notū est ab oratore sumit. Implicite & abscōdite qa adhuc icertū ē: & qrit q esse debeat: & in hāc argumētationes & hiidē locis sumēdæ sunt atq; in cām negocialē de q añ dictū ē: ut ex ptibus iuris naturæ cōsuetudis legū argumēta sumamus. Hoc tū cū de i negociali hæc sint: distat absoluta ab negociali: q illatus assumit: ut pbet queadmodū nouū ius esse possit de quo qritur. Absoluta āt ipa iura ut pbet factū assumptiua igit tunc dicit cū ipm ex se factū pbari nō pōt. Assumptiuæ qualitatis præcepta tractaturus docet qd ip

telligētia remotiora sūt. Ad similitudiem uero aliquā: aut ad rē amplificādā sępe sūt itерēda. Cōsuetudinis āt ius eē putent id qd uolūtatē oium sine lege uetustas cōprobarit. In ea āt qdā sūt iura ipa iā certa pp uetustatē. Quo i genere & alia sūt multa & eorū multo maxia ps: quā pętores edicere consueuerūt. Quędā āt genera iuris iam certa cōsuetudie fcā sūt. Quod genus pactū: par: iudicatū: pactū ē qd iter aliquos cōuēit qd iā ita iustū putat ut iure pstare dicat. par qd i oi æqbile ē. Iudicatū de quo iā añ snīa alicui9: aut aliquoꝝ cōstitutū est. Iā iura legitia ex legib9 cognosci oportebit. His ergo ex ptib9 iuris qcqd: aut ex ipa re: aut ex simili: aut ea maiore: aut ex minore nasci uidebit qsq; attendere: atq; eliger ptentando unāquāq; ptē iuris hēbit. locorū āt cōiū: qm̄ ut añ dictū est duo sunt gñа: quorū alterū dubię rei: alterū certæ cōtinet amplificationē qd ipsa cā det: & qd augeri p cōem locū possit: & oporteat cōsiderabitur. Nā certi q i oēs icidant locis pscribi nō possunt i plerisq; fortasse ab auctoritate iuriscōsultoꝝ: & cōtra auctoritatē duci oportebit. Attendēdū est āt in hac & i oib9 nū quos locos cōes pręter eos quos exponimus ostēdat. Nūc iuridiciale genus & ptes eius cōsiderem9. Iuridicialis ē i q æqui & iniq natura: & pmii aut pœnę ratio qrit. Hui9 ptes sūt due qrū alteram absolutā: alterā assūptiuā nominam9. Absoluta ē q ipsa i se nō ut negocialis implicite & abscondite sed patēti9 & expediti9 recti: & nō recti qstionē cōtinet: ea ē huiusmōi. Cū thebani lacedęmōios bello superauissēt: & fere mos eēt graiis: cū iter se bellū gessissēt: ut hi q uicissēt tropheū aliqd i finib9 statuerēt uictoriæ mō i psentia declarādę cā nō ut in ppetuum belli memoria maneret: æneū statuerūt tropheū: Accusant apd Amphitrionas idest apd cōmune gręciæ cōsiliū. Intētio ē nō oportuit. Depulsio ē oportuit. Quęstio ē oportuerit ne. ratio ē cā. n. ex bello gloriā uirtute pepimus: ut eius ęterna isignia posteris nostris relinqre uellem9. Infirmatio ē: attamē ęternū inimicitiarū monumētū graios de graiis statuere nō oportet. Iudicatio ē cū sūmę uirtutis cęlebrādę cā graii de graiis ęternū inimicitiarū monumētū statuerint: recte ne an cōtra fecerit. Hāc ideo rōnem sa sit.

sa sit. Et eius ptes q̃tuor supponit. Ac primã cõpẽsationẽ q̃ & cõpationẽ appellat huius exẽplũ subiicit ĩpera toris eius q instrumẽta & arma tradiderit ut exercitũ ab obsidiõe hostiũ liberaret. Hic qm̃ finitiuus status eẽ potuit qd sit lædere maiestatẽ. Certi.n.nois reus ẽ. Huius constõnis id ẽ finitiuæ tractat omisso ipam cõsiderat cõpensationẽ. Ac p̃cepta hæc cõstituit ut si qd p cõiecturã tractandũ sit prima pte tractet̃ uel hoc nõ obfuisse uel hoc nõ futurũ fuisse pp q̃ istud unũ reus sit dicat̃ eẽ cõmissũ. Ista cõiecturalia sũt. Itẽ si definitio fuerit cũ alio q certi nois reus ẽ trãsferẽda. Huc sũt oĩa q̃ sũt definitiõis monet q̃ nũc alterã; nũc utrãq̃ cõstõnẽ.i.& finẽ & cõiecturã ĩ pria pte tractari & itẽ alias tractis.s. huc rõnibꝰ singularũ & cõfirmatiõis & ĩfirmatiõis. Ipius ãt cõpẽsatiõis p̃cepta hæc sũt: ut cõpareñs id q̃ admissũ ẽ & pp q̃ admissũ ẽ ex ptibus: honestatis: utilitatis: necessitatis: ut neq̃ fuisse: aut honestũ: aut utile: aut necessariũ ubi & gradus tãgi põt: nõ tã honestũ: nõ tã necessariũ: q̃ ptes.i. utilis honesti necessarii plenius intelligent̃ in p̃ceptis deliberatiuæ. Sic facta separatiõe & eius bñficii: q̃ p̃stitisse se dicit & eius maleficii qd̃ admisit. Actio postrema ducẽda ẽ ad formã deliberatiuæ ut ita agat̃ q̃si suadeat: aut dissuadeat orator faciẽdũ: aut nõ faciẽdũ qm̃ accusatoris ps ẽ utiq̃ ut dissuadeat: desẽsor uero hæc oĩa cõtraria actiõe cõuertit: cũ ille cõiectura usus fuerit cõiecturalr̃ rñdeat. Itẽ cõtra fidẽ assumat argumẽta officii: ipius ãt cõpẽsatiõis cõtrarias ptes tenebit: ut doceat utile hõestũ necessariũ fuisse qd̃ fecerit. Aut tãtopere p gradũ utile fuisse honestũ: necessariũ. Loci cões ab accusatore erũt duo, in cũ q de turpi facinore cõfiteat̃: & quærat aliquã defensionẽ: & alter ipsius inutilitatis & turpitudis expssio cũ ĩdignatiõe. Ad defensore tres sũt nihil p se turpe: aut in honestũ putari nisi aĩo facientis cõsideret̃. Alter ãplificatio bñficii p̃stiti. Tertius expositio ipsius & piculi: & bñficii. Ex qbus iudicatiões duæ.s. iudicationes coniecturales. Aut hæc cõparatiua; cuius nũc ĩdigemus: Hæc iudicatio propria ẽ ipsius cõpensatiuæ constõnis. Hoc cãæ genus compensatiuũ.s. oportebit adhibere cæterarũ quoq̃ cõstitutionũ rõnẽ: atq̃ p̃cepta si tñ icidãt cætere cõstitutiões. Istæ.n. constões: q̃ in assũptiua sũt q̃litate pñr p̃cedentes oẽs constões recipere: ut hæc nũc q̃ cõpensatiõis est habet & finẽ & cõiecturã. Iõ q̃cũq̃ gña sũt q̃stionũ suis cõstitutiõibus tractãda sũt. Ac maxie cõiecturis faciendis ut p cõiecturã: q̃ q̃si icidẽs ẽ cõpẽsatio illa tollat̃: q̃ is q accusat̃ maiestatis utit̃ dicẽs periturũ fuisse exercitũ nisi arma concederet hi q accusabunt̃ cõparabũt ut piturũ fuisse exercitũ negamus: q̃ sumit hic q arma pdidit: & infra. Aut si alia rõne. Qm̃ supius duas rões & duas iudicatiões posuit cõiecturales: nõ

subiicimus: ut hoc cãæ gẽus ipm̃ de quo agius cognosceret̃. Nã si eã supposuissem9 q̃ fortasse usi sũt ñ.n. iuste: neq̃ piẽ bellũ gessistis ĩ relationẽ crĩs delaberemur: de q̃ post loquemur: utrũq̃ ãt cãæ gen9 ĩ hãc cãm ĩcidere pspicuũ ẽ. In hãc argumẽtatiões & iisdẽ locis sumẽdæ sũt. Atq̃ ĩ cãm negocialẽ de q̃ añ dcm̃ ẽ locos ãt cões & ex cã ipa si qd inerit indignatiõis aut conq̃stiõis & ex iuris utilitate: & natura multos: & graues sumere licebit & oportebit: si cãæ dignitas uidebit̃ postulare nũc assũptiuã ptẽ iuridicialis cõsidereñs. Assũptiuã igit̃: tũc dr̃ cũ ipm ex se fcm̃ pbari nõ pt: aliquo ãt foris adiũcto argumẽto defẽdit̃. Eius ptes sũt q̃tuor. Cõpatio: relatio crĩs: remotio crĩs: cõcessio. Cõpatio ẽ cũ aliqd̃ fcm̃ qd̃ p se ipm nõ sit pbãdũ ex eo cuius id cã factũ ẽ defendit̃. Ea ẽ hmõi: Quidã ĩperator cũ ab hostib9 circũ obsideret̃: neq̃ effugere ullo mõ posset depactus ẽ cũ hostib9: ut arma & ĩpedimẽta relinq̃ret: milites educeret. Itaq̃ fecit. Armis & impedimẽtis amissis p̃ter spẽ milites cõseruauit. Accusat̃ maiestatis: incurrit huic definitio: sed nos hũc de quo agim9 cõsideremus. Intentio ẽ. Nõ oportuit arma & ĩpedimẽta relinq̃re. Depulsio ẽ oportuit. Quæstio ẽ: oportuerit ne rõ ẽ milites.n.oẽs pissent: ĩfirmatio ẽ: aut cõiecturalis ñ pissent: altera cõiecturalis: nõ iõ fecisti ex quibus sũt: iudicatiões pissent ne & iõ ne feerit aut hæc cõparatiua: cui9 nũc ĩdigem9. Et.n. satius fuit amittere milites q̃ arma & ĩpedimẽta cõcedere hostib9. Ex q̃ iudicatio nascit̃: cũ oẽs pituri milites essent: nisi ad hãc pactionẽ uenissent: utrũ satius fuerit amittere milites: an ad hãc cõditionẽ uenire: Hoc cãæ genus ex his locis tractari cõueniet. Oportebit adhiber̃ cæterarũ quoq̃ cõstitutionũ rõnẽ: atq̃ p̃cepta: ac maxĩe cõiecturis faciendis ĩfirmare illd̃ q̃ cũ eo q̃ crimini dabit̃ hi q accusabũt̃ cõpabũt. Id fiet: si aut id q̃ dicẽt defensores futurũ fuisse nisi id fcm̃ eẽt quo de fcõ iudiciũ ẽ futurũ fuisse negabit̃: aut si alia rõe & aliã ob cãm: ac dicet si reus suisse demõstrabit̃ eẽ fcm̃ ei9 rei cõfirmatio: & itẽ cõtraria de pte ĩfirmatio ex cõiecturali constitutione sumet̃. Sin aũt certo noĩe maleficii uocabitur ĩ iudiciũ: sicut ĩ hac cã: nã maiestatis accersit̃ definitione & p̃ceptis definitiõis uti oportebit. Atq̃ hoc qdẽ plærũq̃ in hoc gñe accidit: ut cõiectura & definitiõe utendũ sit. Sin aliud quoq̃ aliqd̃ gẽus ĩcidet eius generis p̃cepta licebit ac pari rõe trãsferre. Nã accusatori maxĩe ẽ elaborãdũ: ut id ipm fcm̃ pp qd̃ sibi re9 cõcedi putat oporter̃: q̃ plurimis ĩfirmet rõnibus. Quod facile est: si q̃ plurib9 cõstõnibus aggrediet̃ id ĩprobare. Ipsa ãt cõprobatio sepata a cæteris generib9 cõ

futuꝶ fuisse: ut piret exercit9: & ñ h
aio fcm̄ iccirco hic eãdē tõnē repit:
ut cõiecturā dicat i hāc cõstitutio/
nē tractādā. Ex cõiecturali cõstõne
süet Quia ptib9 suis ipa tractāda ē.
Sināt certo noie maleficii: ut nunc
certo noie reus ē maiestatis. Põt.n.
fiñ certo noie reus eē & ñ stati ad di
finitionē astrigiť cū criſ nom̄ nullū
uł abiectū. Sināt certo noie malefi
cii uocabiť i iudiciū: iā h icipit icidē
tis ad hoc thema alterius stat9.i.fi
nis quē statū finē: & supra posuit di
cēdo: qd fit maiestatē minuere pce
pta tractāť. Sin aliđ quoq aliqđ ge
nus qrūlibet cõstitutionū uł pcedē
tiū: uł seqntiū q p̃mis ifirmet rõni
b9: ut dicat ñ futuꝶ fuisse: ut piret
exercit9. Aut alr ñ h aio fecisti: sed
ut pderes fecisti. Deide oportet ac
cusatorē illđ qđ ipe arguat ab eo ꝙ
defēsor cõpet separ. Post illa supio
ra ēt h diceť oportebit accusatorē
cõtēdeť cõpať. Et h extēuādo ma/
leficii magnitudinē adaugeť: ut ex-
tēues ꝙ pstitisse se dic augeat ꝙ ad
misit. Deide oportebit illā ipam cõ
patiuā iudicationē expõeť tāq cām
delibatiuā. In oib9 assūptiuis qlita/
tib9 post oia argumēta ex cõstõne q
süt ppria: locus extrēus itepõiť: qsi
đliberatiuæ cāæ i q qriť qd faciēdū
fit: ut ex h pbeť qd faciēdū fuerit tā
q cām đliberatiua: ut ñ iudicialis cā
fit: sed đlibatiua: ut eodē gñe agať:
qsi sola ipa eēt.i. cā đliberatiua i ali
q cõsultatiõe: ut đliberatiua: nõ iu-
dicialis cā fit: hoc.n ē. cõsultatio: đ
fēsor āt qb9 i locis ab accusatoř alie
cõstitõnes iduceť si accusator cõie/
ctura: retorto: cõtra gñe dicēdi cõ/
iectura đfēsor uteť. Pari gñe & finē
pati gñe ēt cõpatiõnē ex contrario
tractabit: ut ꝙ ille iutile: h utile: qđ
ille ihõestū: hic hõestū dicat & cæte
ra his similia. Loci cões erūt accusa
toris i cū q cū đ facto turpi aliquo
aut iutili: aut utrūq fateať: qrat tñ
aliq đfēsionē: & fci i utilitatē aut tur
pitudinē cū idignatiõe pferre. Re-
latio crīs ē cū reus id qđ agiť cõfes/
sus alterius se iductū pcm̄ iure se fe
cisse demõstrat. Scdm̄ spēm assūpti
uæ qlitatis relationē posuit: Hāc đ
finiūt p đfinitionē: Quæ cõstõ nūc
ē cū alterius pcõ se fecisse reus dicit
qcqd admisit. Hui9 exēplū subiecit
Hor. q sororē suā flētē interfecit. Et
subiūgit pcepta: primū ut si q cõstõ
añ ipam relatiuā tractari possit ex//
cutiať circa ipsū q reus ē. Nõ h aio
fecisti. Hoc utiq sic fcm̄ ē & i cõpa/
tõe: deide qm̄ relatio refert act9 ad

trouersiaꝶ: sic ex suaui cõsiderabiť: si illđ qđ cõpabiť: aut ñ
hõestū: aut ñ utile: aut ñ necessariū fuisse: aut ñ tātope utile
aut ñ tātope hõestū aut ñ tātope necessariū fuisse. deiñ opor
tet accusatorē illđ qđ ipe arguat ab eo qđ defēsor cõpat sepa
re. Id āt faciet si demõstrabiť ñ ita fieri soleť: neq oportere:
neq eē rõnē: qre h pp hoc fiat: ut pp salutē militū: ea q salu/
tis cā cõpata süt hostib9 tradāť. Postea cõpare oportebit cū
bñficio maleficiū: & oio id qđ arguiť cū eo qđ fcm̄ ab defen
soř laudabiť: aut faciēdū fuisse demõstrabiť cõtēdere: ex hoc
extenuādo maleficii magnitudinē simł adaugere. Id fieri po
terit: si demõstrabiť hõesti9: utili9 magis necessariū fuisse il/
lud ꝙ uitarit re9: q illđ qđ fecerit. Hõesti āt & utilis necessa/
rii ius & natura i deliberatõis pceptis cognosceť. Deiñ opor
tebit ipsā illā cõpatiuā iudicationē expõere tāq cām delibera
tiuā: & de ea ex deliberatiõis pceptis deiceps dicere. Sit.n. h
iudicatio: q añ exposuim9: cū oēs pituri milites essent ni ad
hāc pactionē uenissēt: utꝶ sati9 fuerit pire milites: an ad hāc
pactionē uēire. Hoc ex locis deliberatiõis qsi aliq i cõsultatio
nē res ueniat tractari oportebit. Defēsor āt qb9 i locis ab ac/
cusatore alię cõstitutiões erūt iductę: i his ipse quoq ex iisdē
cõstitutiõib9 defēsionē cõpabit. cęteros āt oēs locos q ad ipsā
cõpationē ptinebūt ex cõtrario tractabit: loci cões erūt accu
satoris i eū q cū de fcõ turpi aliquo: aut iutili: aut utroq fa/
teať qrat: tñ aliq defēsionē: & facti iutilitatē: aut turpitudinē
cū idignatiõe pferre. Defēsoris nullū fcm̄ iutile: neq turpe:
neq itē utile: neq hõestū putari oportere: nisi quo aio: quo
tpe: q de cā fcm̄ sit itelligať. Qui loc9 ita cõis ē: ut bñ tracta/
tus i hac cā magno ad psuadēdū momēto futur9 sit. Et alter
loc9 p quē magna cū āplificatiõe bñficii magnitudo ex utili
tate: aut hõesta te: aut fci necessitate demõstrať. Et terti9 p
quē res expssa uerbis añ oculos eoꝶ q audiūt poniť: ut ipsi: iē
quoq idē facturos fuisse arbitrēť si sibi illa res atq ea faciendi
cā p idē tps accidisset: relatio crimis ē: cū re9 id ꝙ arguiť cõfes/
sus alteri9 se iductū pcõ iure fecisse demõstrat. Ea ē hmõi. Ho
rati9 occisis trib9 curiatib9 & duob9 amissis frīb9: domū se ui
ctor recepit. Is cū aiaduerterit sororē suā de fratrū morte nõ
laborātē. spõsi āt nom̄ appellātē idētidē curiatis cū gemitu &
lamētatiõe idigne passus uriginē occidit: accusať. Intētio ē: in
iuria sororē occidisti. Depulsio ē: Iure occidi. Qõ ē: iure nū oc
ciderit relatio est. Illa.n. hostiū mortē lugebat: fratrū neglige
bat: me & pplm romanū uicisse moleste ferebat. Infirmatio ē
tñ a frē idēnatā necari ñ oportuit: ex q iudicatio fit. Cū Hora
ti9 fratrū mortē negligeret: hostiū lugeret: frīs & ppłi romāi
uictoria ñ gauderet: oportuerit ne eā a frē idemnatā necari.
Hoc i gñe cāæ primū si qd ex cęteris dabiť cõstitutiõib9 sumi
oportebit: sicut i cõpatiõe pceptū ē. Postea si q facultas erit p
aliq cõstitutionē illū i quē crim̄ trāsferť defendere. Deiñ leui9
eē illud: ꝙ i alteꝶ pcm̄ re9 trāsferat: quā ꝙ ipe suscepit. Postea

translatiõis ptibus uti: & oñdere a quo & p quos: & quõ: & quo
tpe: aut agi: aut iudicari: aut statui de ea re conuenerit: ac simul
nõ oportuisse oñdere añ suppliciũ: q̄ iudiciũ iterponere tum le-
ges quoq3 & iudicia demõstrãda sũt: p q̄ potuerit id peccatũ: q
spõte sua re9 punit9 sit morib9: & iudicio uidicari. Deide negare
debebit: audiri oportere id q i crimib9 conferat: de quo is ipe q
cõferat iudiciũ fieri noluerit: & id qd iudicatũ nõ sit p ifecto ha
beri oportere. Postea ipudẽtiã demõstrare eoꝝ q eũ nũc apd iu
dices accusẽt: quẽ sine iudicib9 ipsi ↄdẽnarit de eo iudiciũ faciãt:
de q° iã ipsi suppliciũ sũpserit. Postea pturbatiõem iudicii futu
rã dicem9: et iudices lõgi9 q̄ ptãtẽ hẽat pgressuros: si simul &
de reo: & de eo quẽ re9 arguat iudicarit: deiñ hoc si cõstitutũ sit:
ut pcã hois peccatis: & iniurias iniuriis ulciscãt q̄tũ icõmodoꝝ
cõseq̄t. Ac si idẽ facere ipe q nũc accusat ualuisset: ne hoc qdẽ ip
so qcq̄ op9 fuisset iudicio. Si uero cęteri quoq3 idẽ faciat oio iudi
ciũ nullũ futuꝝ. postea demõstrabit ne si iudicio qdẽ illa dãna-
ta eẽt: i q̄ id crim ab reo cõtereat: potuisse hũc ipm d illa suppli
ciũ sũere. Quare eẽ idignũ eũ: q ne de dãnata qdẽ pœna sume
re potuisset: de ea sppliciũ sũpsisse: q̄ ne addducta qdẽ sit i iudi-
ciũ. Deiñ postulabit: ut legẽ q lege fecerit pferat. Deinde quẽad
modũ i cõpatiõe pcipiebam9: ut ill d q cõpabat extẽuaret ab ac
cusatore quã maxie sit. i hoc gñe oportebit illi9 culpã i quẽ crim
trãsfert cũ hui9 maleficio q se iure fecisse dicat cõpare. Postea de
mõstrãdũ ẽ nõ eẽ illud eiusmodi: ut ob id occisio fieri cõueniret.
Extrẽa ẽ: ut i cõpatiõe assumptio iudicatiõis & de ea p ãplifica
tionẽ ex deliberatiõis pceptis dictio. Defẽsor ãt q̄ p alias cõstitu
tiões iducẽt: ex his locis q traditi sũt ifirmabit. Ipsã ãt relationẽ
cõprobabit: primũ augẽdo ei9 i quẽ ferret crimen culpã & auda
ciã: & quã maxie p idignationẽ: si res ferret iũcta cũ qõne ante
oculos põnẽdo. postea leui9 demõstrãdo reũ punitũ q̄ sit ille p
meritus: & suũ sppliciũ cũ illi9 iniuria cõferẽdo deide oportebit
eos locos q ita erũt ab accusatore tractati ut refelli: & cõtrariã i
ptẽ cõuerti possint. Quo i gñe sũt tres extremi cõtrariis rõnib9
ifirmare. illa ãt acerrima accusatoꝝ criminatio p quã pturbatio
nẽ fore oium iudicioꝝ demõstrat: si de indẽnato supplicii sumẽ
di ptãs data sit leuabit. Primũ si eiusmodi demõstrabit iniuria:
ut nõ mõ uiro bono ueꝝ ẽt hoi: libero uideat nõ fuisse collerãda.
Deiñ ita pspicua. ut ne ab ipo qdẽ q fecisset i dubiũ uocaret. De
ide eiusmõi: ut i ea is maxie debuerit aiaduertere: q aiaduerterit:
ut ñ tã rectũ: ñ tã fuerit hõestũ: i iudiciũ illã rẽ pueire q̄ eo mõ at
q3 ab eo iudicari quom & ab q° sit uidicata. Postea sic rẽ fuisse ap
tã: ut iudiciũ d ea re fieri nihil attiuerit. Atq3 hic dmõstrãdũ ẽ rõ
nib9 & reb9 sñlib9 p mltas ita atroces & pspicuas res eẽ: ut d his ñ
mõ ñ necẽ sit: sed ne utile qdẽ qn mox iudiciũ fiat expectaf. loc9
cõis accusatoris i eũ q cũ id qd arguit negaf ñ possit. tñ aliq sibi
spei cõpet ex iudicioꝝ pturbatõe. Atq3 hic utilitas iudicioꝝ dmõ
stratio: & de eo cõqõ q suppliciũ dederit idẽnat9. i ei9 ãt q sũpse
rit audatiã & crudelitatẽ idignatio. Ab defẽsor i ei9 quẽ uult9 sit

alteꝝ ut se defendat. dicit. n. fe
ci: sed ille meruit. Necessaria ẽt
hic ceteꝝ cõstõnum rõ tractabi
tur. Cũ. n. cœperimus dicef ille
ñ meruit & cõiectura eẽ põt: & fi
nis: & q̄liber alia constõ. Ergo ac-
cusator i defẽsiõe eius i quẽ reus
trãsfert crimẽ tractabit alias cõ
stõnis. Hoc pacto fit ut licet rela
tio sit constõ. In hãc tñ adhibea-
mus alias constõnes duobus mo
dis. Vel circa psonã ipsius rei q°
aio fecerit uel circa psonã illã in
quã reus trãsfert crim: post hæc
igr tractãda ẽ ipa relatio crimis
q̄ i pceptis ab eodẽ subiectis cui
uis facile ẽ recognoscef: Vsq3 ad
illã ptẽ q̄ sp sicut i superiore pce
pto traditũ ẽ ppositionẽ hẽr q̄si
deliberatiuã: q ex utilitaris hone
statisq3 ptibus qd agẽdũ ẽ q̄si res
i cõsultatõe sit declaraf. defẽsor
hẽbit cũcta cõtraria. Sed si icidẽ
tes cõstõnes: aliæ fuerit oia ex ea
rũ diuersa pte tractabit. Itẽ p p-
cepta cõuertẽdo modũ ad suã p
tẽ argumẽtãdo deducit eũ locis
cõib9 tã accusatori q̄ dfẽsori da-
tis: quos ipe suppõit. Postea si q̄
facultas erit añ relationẽ crimis:
& eius argumẽta cæteris cõstõib9
accusator & reũ onerat dbebit &
illũ defendef i quẽ reus trãsfert
crimẽ: nãq3 dici pt qd fecisti nõ h
aio fecisti. qd ẽ alterius cõstõnis
deiñ & ille quẽ meruisse dicis aut
ñ meruit aut ñ h pacto meruit.
qd utiq3 aliaꝝ ẽ cõstõnũ. Ita añq̄
ex pceptis relatiõis aliqd agam9
cõstõnibus reliqs: & circa rei pso
nã uti possumus: ut eũ arguam9
& circa psonã eius; i quẽ crimen
trãsferf: ut eũ defẽdẽtes reũ ac-
cusaf possumus. postea trãslatio
nis uti ptibus: pscrptiõe. nõ tibi
. n. licuit occiderre. deide negaf
audiri oportere: ut dicamus ho-
die audiẽdũ tu ñ es. Si qdẽ & tu
illã q̄ punitus es audire noluisti.
Et id qd iudicatũ nõ sit p infecto
hẽri oportere: Mẽtiris: qd dicis
sororẽ fecisse qa nõ ẽ ide iudica
tũ. Nũc apud iudices accusent:
q̄ sine iudicibus condẽnarit. Mõ
crim igẽs postea q̄ pœnas sũpsisti
de sorore. Ac si idẽ facere ipe q
nũc accusat: ualuisse ne hoc qdẽ
ipso qcq̄ opus fuisse iudicio: ut &
hic qui Horatium accusat potu
isset sine iudicio illam quasi pec-
cantem occidere. Si uero cæte
ri quoq3 idẽ faciant: omnino iu-
diciũ nullũ futuꝝ. Poririci syllo

gismi fecit formã q i infinitũ sp de frecta rei dñinitiõe porrigit: ut granũ cumulus: aceruus. Occidit: horatius: occideret accusator. Ita sp fiñ iudicio erit pœna: potuisse hũc ipm de illa sumeƐ supplicĩu: qsi d sorore. Et de ea p ãplificationẽ ex deliberatiõis pceptis dictio: ut dicas iustũ: hõestũ: utile: ul' cõtra: q oĩa in delibatiõis pceptis tractãƐ: ut refelli & i cõtrariã ptẽ cõuerti possũt ut cũ supra uerbi cã dcm̃ sit ab accusatore: ñ debuisse a fre iterfici sororẽ dicat hic magis a fre debuisse: ut ne ipo qdẽ q fecisset in dubiũ uocareƐ ut negaƐ ñ posset qd admisisset: q hæc uictoriã rõanã lugeret: ex iudicio p turbatiõe qm̃ non erat occisa iudicio q occisa est.

r Emotio crimis ẽ cũ ei9 itẽtio facti q ab aduersario iferƐ i aliũ: aut i aliđ demouetur: definitio. Hæc tria spẽs assũptiuæ qlitatis remotio cris dr q definita ẽ sic. Cũ i tẽtio facti ƒmoueretur: ul' i aliũ: uel i aliud: ipa ãt remotio nũc rei ẽ: nũc cãæ. Sed si cã remoueƐ: ul' i hoĩem remoueƐ ul' i rẽ. Sin aũt res remoueƐ tm̃ i hoĩem ƒmoueƐ: ul' ab hoĩe cãæ ƒmotionẽ i hoĩem docuit p exemplũ de legato rhodiorũ cãæ remotionẽ i rẽ in eodẽ exẽplo oñdit cũ dixit mortuo qstore si legatus uiaticũ nõ accepisset: uerũ pcepta tradidit qbus utereƐ accusator cũ argueret eũ q cãm facti i hoĩem remoueret. Et ẽ primũ: ut accusator eũ defẽdat in quẽ culpa remoueƐ: sed si hoc ñ potuerit dicat hoc iudiciũ aliđ ẽẽ illđ: aliđ deide dicat uni cuiq suũ ẽẽ officiũ hũc ñ potuisse peccare: illũ reũ ẽẽ posse ñ dẽre tñ cõiugi defẽsionẽ huius cũ illius accusatiõe. Hæc i remotiõis ptibus i tegris complẽdis accusatoris sũt. Defensoris ãt hæc primũ ut qcũq accusator ex aliis constõnibus argumẽta fecerit soluat: deide accuset eũ cuius cã peccasse dicit. Deide doceat se alr faceƐ nec potuisse: nec debuisse nõ potuisse ex utilitatis ptibus ñ debuisse ex hõestatis: de utroq aũt in deliberatiuo gñe tractabit deide dicat a se oĩa facta esse q facere potuerit pcurret oĩa uitæ suæ pteritæ dicta: fcã: cõsilia: ut pbet suã nõ fuisse culpã cũ hoc nõ ipleuerit: cũ uero cã ñ i hoĩem: sed in rem remouetur omnia eadẽ pcepta accusatoris & defẽsoris erũt. Excepta uel accusatiõe hoĩs

audaciũ sui cõquestiõe: rẽ nõ ex noĩe ipsius negocii sed ex cõsilio eius q fecerit: & cã: & tempore cõsiderari oporteƐ: qd mali futurũ sit aut ex iniuria: aut ex scelere alicui9: nisi tãta & tã pspicua audacia ab eo ad cui9 famã: aut ad parẽtes: aut ad liberos ptinuerit: ad aliq rẽ quã carã ẽẽ oĩbus: aut necesse est: aut oporteret esse fuerit uindicata. ¶ De remotione.

REmotio crimis ẽ cũ ei9 itẽtio facti q ab aduersario iferƐ i aliũ: aut in aliđ demoueƐ. Id fit biptito. Nã tũ cã tũ res ipa remoueƐ: cãq remotiõis: hoc nobis exẽplo sit rodii quosdã legarũt athẽas: legatis qstores sũptũ quẽ oportebat dari ñ dederũt: legati pfecti ñ sũt. AccusanƐ. Intẽtio ẽ. Proficisci oportuit. Depulsio ẽ. Nõ oportuit. Qõ ẽ. Oportuerit ne. rõ ẽ. Sũpt9. n. q de publico dari solet: is ab qstore nõ ẽ dat9. Infirmatio ẽ: uos tñ id qđ publice uobis datũ erat negocii cõficeƐ coportebat. Iudicatio cũis q legati erãt sũpt9 q de publico debebaƐ ñ dareƐ oportuerit ne eos cõficere nihilomin9 legationẽ. Hoc in gñe primũ sicut i cęteris: si qđ aut ex cõiecturali: aut ex alia constõne sumi possit: uideri oportebit. Deide pleraq; ex cõparatiõe: & ex relatiõe crimĩs: in hãc quoq; cãm cõuenire potuerũt. Accusator ãt illũ cuius culpa id fcm̃ re9 dicet: primũ si poterit defẽdet: Sin min9 poterit negabit ad hoc iudiciũ illi9: sed hui9 quẽ ipe accuset culpã ptineƐ: postea dicet suo quẽq; officio cõsuleƐ oporteƐ: nec si ille peccasset hũc oportuisse peccare: deide si ille deliqrit separatim illũ sicut hũc accusari oportere: & ñ cũ hui9 defensionẽ cõiungi illi9 accusationẽ. Defensor ãt cũ & cętera si q ex aliis icidẽt constõnib9 ptractarit: de ipa remotiõe sic argumẽtabitur. Primũ cui9 acciderit culpa demõstrabit. Deide cũ id aliena culpa accidisset: oñdet se: aut ñ potuisset: aut ñ debuisse id facere qđ accusator dicat oportuisse: qđ ñ potuerit: ex utilitatis ptib9 i qb9 ẽ necessitudinis uis iplicata demõstrabit: qđ ñ debuerit: ex hõestate cõsiderabiƐ: de utroq; distincti9 i deliberatiuo gñe diceƐ: deide oĩa fcã ẽẽ ab reo q in ipius fuerit ptãte qđ min9 quã cõuenerit fcm̃ sit culpa id alteri9 accidisse: deide in alteri9 culpa exponẽda demõstrãdũ est quãtũ uolũtatis & studii fuerit ipo: & id signis cõfirmãdũ hmõi ex cętera diligentia ex añ factis: aut dictis: atq; hoc ipsi utile fuisse facere iutile ãt ñ facere: & cũ cætera uita fuisse: hoc magis cõsentaneũ quã quod pp alterius culpam nõ fecerit: si ãt nõ in hoĩum certũ: sed in rẽ aliquã cã dimouebiƐ: ut i hac eadẽ re: si qstor mortu9 eẽt & iccirco legatis pecunia non data esset: accusatione alterius & culpe depulsione dẽpta cęteris similiter uti locis oportebit: & ex concessionis partibus quę conuenient assumere: de quibus post uobis dicendum erit loci autẽ cões idem utriq; fere q supiorib9 assũptiuis incidẽt. Hi tñ certissime accusatoris facti idignatio. Defẽsoris cũ i alio culpa sit: aut i ipso nõ sit: supplicio se reũ affici ñ oportere. Ipsius ãt rei fit remotio: cũ id qđ daƐ crimini negat: neq; ad se: neq; ad offm̃ suũ re9 p

tinuisse: nec si qd' i eo sit delictū sibi attribui oportere. Id cāæ gen9 huiusmodi. In eo fœdere qd' fcm̄ ē quodā cū samnitib9: qdā adolescēs nobilis porcā sustinuit iussu impatoris. Fecere āt ab senatu ipro bato & impatore samnitib9 dedito: qdā in senatu eū quoq; dicunt q porcā tenuerit dedi oporter. intētio ē. Dedi oportet. Depulsio ē. Nō oportet. Qō est: oporteat ne. rō est. Nō. n. meū fuit officiū nec mea ptās: cū & id ætatis & priuat9 essem: & eēt sūma cū auctoritate ptā te impator q uideret ut satis hōestū fœdus feriret. Infirmatio ē. Aut. n. qm̄ pticeps tu fact9 es in turpissimo fœdere sūmę religiōis deditę couenit: iudicatio: cū is q ptātis nihil hūit iussu impatoris i fœdere & in tāta religiōe iterfuerit dedēdus ne sit hostib9 nec ne. Hoc genus cāæ a supiore hoc differt: qd' in illo cōcedit se reus facere oportuisse id qd' fieri dicat accusator oportuisse: sed alicui rei aut homini cām attribuit q̄ uolūtati sue fuerit impedimēto sine cōcessiōis ptib9. Nā eoꝝ q̄dā maior uis ē qd' paulopost itelliget. In hoc āt nō accusare alteꝝ nec culpā in aliū trāsferre dēt: sed demostrare cā rē nihil ad se: neq; ad ptātē: neq; ad officiū suū ptinuisse: aut ptinere. Atq; i hoc gn̄e hoc accidit noui: qd' accusator quoq; sępe ex remotiōe criminatione cōficit: ut si qs eū accuset q eū ptor eēt in expeditionē ad arma pplm̄ uocarit: cū cōsules adeēnt. nā ut supiore exemplo reus ab suo officio ac ptāte factū dimouebat: sic i hoc ab ei9 officio: ac ptāte q accusator: ipe accusator fcm̄ remouēdo hac ipa rōne cōfirmat accusatio nē: in hac ab utroq; ex oib9 utilitatis ptib9: exēplis signis rōcinando qd cuiusq; officii iuris: ptātis sit q̄ri oportebit: & fuerit ne ei de quo agit': id iuris officii ptātis attributū nec ne: locos autem cōes ex ipsa re si qd indignationis ac cōquestionis habebit sumi oportebit.

De concessione.

Concessio ē p q̄ nō factū ipm̄ iprobat' ab rēo sed ut igno scat' id petit'. Cui9 ptes sunt duę: purgatio: & dep̄catio. Purgatio est p q̄ ei9 q accusat' nō factū ipm̄ sed uolūtas defendit'. Ea hēt ptes tres: iprudētiā: casum: necessitudinē. imprudētia ē cū fuisse aliqd is q arguit' negat': ut apud quosdā lex erat: ne qs dianę uitulū imolaret: naute qdā cū aduersa tēpestate in alto iactarent': uouerūt si eo portu quē cōspiciebāt potiti essent ei deo q ibi eēt se uitulū imolaturos. Casu erat i eo portu phanū dianę ei9 q uitulū imolare n̄ licebat: iprudētes legis cū exissent uitulū imo lauerūt. Accusant': intētio ē: uitulū immolastis ei deo cui nō licebat: depulsio ē in cōcessione posita: rō ē: nesciui nō licere: infirmatio ē: tn̄ qm̄ fecisti qd' nō licebat: ex lege supplicio dignus es: iudicatio est cū id fecerit qd' nō oportuerit: & id nō oportere nescierit ne sit supplicio dignus: casus autem infert' in cōcessionem cū demonstrabit' aliq̄ uis fortunę uolūtati obstitisse ut in hac. Cū lacedæmōiis lex esset ut hostias nisi ad sacrificiū quoddā redemptor prebuisset capitale esset hostias is qui redemerat cū sacrificii dies instarēt: in urbē ex agro cœpit agere: tum subito magis commotus tempestatibus fluuius eurotas is qui propter lacedęmonem fuit ita magnus & uehemēs factus est: ut eo traduci uictimæ nullo mō possent: redemptor sue uolun-

In quē remotio fit: uel de fensiōe rei. Remotio cum sit dedit exēplū de adolescēte q porcā tenuit. Remouet. n. a se fcm̄ & dic̄ n̄ fuisse sue ptātis: facere uel nō facere. Hic nascit' illud nouū ut stat remotio rei n̄ i hoiem sed ab hoie: & exi stat constitutio ab accusatore cū dicit'. Qd' fecisti n̄ tu facere debuisti. Exēplū dedit de ptore q cū cōsules deberent: pplm̄ ad arma cōuocauit: hic p̄cepta dat uti exprimamus quid cuiusq; sit ptātis: qd officii ex utilitatis ptibus & hōestati: & ut hoc pbemus ex emplis: deīde adiungit locos cōes: si q eē possūt: aut indignatiōis: aut cōqōnis: ut uterq; sibi p suis ptibus sumat i aliū: aut i aliud de mouet': aut i psonā: aut i rē de utroq; distinctius: & de honesto & de utili. Si nō in hoiem certū: sed in rē aliquā cā demouet': hucusq; i psonā: nūc i rē cā remouetur: Accusatiōe alterius: & culpæ depulsione adēpta: cæteris similiter uti locis oportebit. In tua depulsio ne. Reliq̄ talia pseuerāt i rē: q̄lia fuerūt i psonā. Ipsi us āt rei fit remotio cū id qd dat' crimini negat neq; ad se neq; ad officiū suū re us ptinuisse. Nūc remotio rei. Nā supra cāæ docuit remotionē: & i hoiem: & i rem: sed remotio rei tm̄ in hoiem fit: & fit duob9 mo dis: nā nūc remotio fit rei ab eo q reus est: nūc remo tio fit rei ab eo qui accusator ē: qd' erit nouū: ut sta tus ab accusatore nascat': atq; in hoc gn̄e remotiuæ constitutionis ubi tm̄ res non causa remouetur.

Concessio est p quā nō factū ipsum probatur ab reo: sed ut ignoscatur id petitur. Quarta spēs est i assumpti ua q̄litate cōcessio. Hanc definit ita: cū nō factū purgamus: sed ut ignoscat' pri

mus:hāc partit̄ i duo:i pur
gationē:& dep̄catione.Et
purgatione definit:ita cū
nō factum purgamus sed
uoluntatem. Id fieri dicit
tripliciter. Si aut impruđē
tes faciamus:aut casu:aut
necessitate. Imprudentiæ
dat exemplū de uitulo im
molato. Item casus de eo
qui hostias p̄sto nō habuit
ad diem certum. Item ne
cessitatis de rostrata naui
in portu ubi nō licebat in
uenta. Hæc tria exēpla ic-
circo iuncta posuit:q̄a eo-
rum oīum similis p̄ceptio
est. Namq̄ ui & in supiori
bus ita & hic primū conie
cturaliter agendū ab accu
satore. Vt id qđ reus ne-
gat se uolūtate fecisse con
silio factum doceat ac uo-
luntate: deinde subiungit
finitiui status tractatum:q
ut supra docuit q̄druplex
est:definitio breuis. Astri-
ctio definitionis. Et tertio
loco si asserit deductio est
definitionis ad spēm:si ue-
ro non asserit:sepatio defi
nitiōis a spē. Quarto loco:
destructio definitiōis par-
tis aduersæ. Veꝝ hic omis
sa destructione definitiōis
partis aduersæ reliq̄ tria
complebuntur. Vt breui
ter definiat casum: impru
dentiam:necessitatem:de
inde adiūgat ad probatio
nem definitiōis per exem-
pla. Tertio loco separet a
definitione qđ reus fecit:
& id ostendat esse dissimi-
le quod sit eius facinus:nō
ignorabile:nō fortuitum:
nō necessarium demōstra
bit:post hæc potuisse uita-
ri potuisse prouideri. Et id
doceat quemadmodū de
inde adiungat accusator
alteram definitionem per
quam nomina alia suppo-
nat imprudētiæ:casui:ne
cessitati. Inertiam:negli-
gentiam:fatuitatem:post
hæc illud adiicit uti excu-
tiamus ne forte necessitas
habuerit turpitudinē. Vt
disputari possit mori meli
us fuisse:ne tātā turpitudi

tatis oñdēdę cā hostias cōstituit oēs i littore ut q trāsflumē eēnt uide
re possent. Cū oēs studio ei9 subitā fluminis magnitudinē scirēt fuis
se impedimēto:tñ qdā capitis accersierūt. Intētioē Hostię q̄s debui-
sti ad sacrificiū p̄sto nō fuerūt. Depulsio ē cōcessio. Rō. Flumē.n.su-
bito accreuit:& ea re traduci nō potuerūt:infirmatio ē tñ q̄m qđ lex
iubet nō factū ē:supplicio dign9 es. Iudicatio ē. Cū in ea re cōtra le-
gē redēptor al qd fecerit q̄ in rei studio ei9 subita fluminis obstiterit
magnitudo:suppliciis dign9ne sit. Necessitudo āt iferť cū iri q̄dā re
us id qđ fecerit fecisse defendiť: hoc mō:lex ē apd rhodios:ut si q̄ ro
strata i portu nauis dep̄hēsa sit publiceť. Cū magna in alto tēpestas
eēt uis uētoꝝ iuitis nautis rhodioꝝ in portū nauim coegit. Quęstor
nauim populi uocat:nauis dñs negat oportere publicari. Intētio ē:
rostra nauis i portu dep̄hēsa ē:depulsio ē cōcessio:rō:ui & necessario
sum9 i portū coacti. Infirmatio ē: Nauim ex lege tñ populi eē opor
tet:iudicatio ē. Cū rostratā nauim i portu dep̄hēsam lex publicarit.
Cūq̄ hęc nauis iuitis nautis ui tēpestatis in portū cōiecta sit oporte
at ne eā publicari. Hoꝝ triū generū iccirco in unū locū cōtulim9ex
empla:qđ filis in ea p̄ceptio argumētoꝝ tradiť. Nā in his omnibus
primū si qd res ipsa dabit facultatis: cōiecturā induci ab accusatore
oportebit ut id qđ uolūtate factū negabiť cōsulto fcm̄ suspitiōe ali-
q̄ demōstreť. Deinde induceř diffinitionē suspitionē necessitudinis:
aut cāus:aut iprudētię & exēpla ad eā diffinitionē adiūgere in q̄bus
prudētia fuisse uideať:aut casus:aut necessitudo:& ab his id qđ re-
us iferat separare:& id oñdere difficile:qđ leui9:facili9: nō ignorabi
le:nō fortuitū:nō necessariū fuerit. Postea demōstrare potuisse uita
ri:& hac rōne ꝓuidere potuisse:si hoc aut illud fecisset: aut ne sic fe-
cisset p̄caueri: & difinitionib9 oñdere nō hāc iprudētiā: aut casum:
aut necessitudinem:sed inertiā:negligētiā:fatuitatē noīari oportere.
Ac si quā necessitudo turpitudinē uidebiť hēre oportebit p locorū
cōiū iplicationē redarguētē demōstrare qd uis ppeti mori deniq̄ sa-
tius fuisse quā eiusmōi necessitudini obtēpare. Atq̄ tū ex his locis de
q̄b9 in negociali pte dictū ē: iuris & ęq̄tatis naturā oportebit q̄rere:
& q̄si in absoluta iuridiciali p se in hoc ip̄m reb9 omnib9 sepatim cō-
siderate. Atq̄ hoc in loco si facultas fuerit exēplis uti oportebit:q̄b9
in sili excusatiōe nō sit ignotū:& cōtentiōe magis illis ignoscēdū fuis-
se:& ex deliberatiōis ptib9 turpe aut iutile eē cōcedi eā rē q̄ ab aduer
sario cōmissa sit & p magnū esse & p magno futuꝝ detrimentor si ea
res ab his: q p̄tātem hēnt iudicādi neglecta sit. Defensor āt cōuersis
oibus his ptib9 poterit uti. Maxime āt in uolūtate defendēda cōmo
rabiť:& in ea re adaugenda:q̄ uolūtati fuerit impedimēto: & se plus
q̄ fecerit facere non potuisse: & in oibus rebus uoluntatem spectari
oportere & se cōuici nō posse: qđ nō absit a culpa: & ex suo nomine
cōem hominū infirmitatē posse dānari. Deinde nihil esse indignius
q̄ eum q̄ culpa careat supplicio nō carere: loci āt cōes hi sunt accusa-
toris in cōfessiōe & quanta potestas pecādi relinquať: si semel insti-
tutum sit: ut non de facto: sed de facti causa queratur. Defensoris
est cōquestio calamitatis eius:qui non culpa: sed in maiori quandā

accideri t:& de fortunę ptāte: & hominū ifirmitate: & uti suū aium nō euētū cōsiderēt. In qbus oibus cō q̄stionem suatū erūnaꝝ & crudelitatis aduersarioꝝ indignationē iesse oportebit. Ac neminē mitati cōueniet: si aut i his: aut i aliis exempli scripti quoq; cōtrouersiā adiūctā uidebit. Quo de gn̄e post erit nobis separatim dicēdū. Propterea qd' q̄dā gn̄a cāzū simpliciter: & ex sua ui cōsiderāt̃. Quędā āt sibi alid quoq; aliqd' cōtrouersię genus assumūt. Quare oibus cognitis ñ erit difficile: i unāquāq; cām trāsferre: qd ex eo quoq; gn̄e cōueniet: ut i his exēplis cōcessiōis iest oib9 scripti cōtrouersia ea q̄ ex scripto: & snia noiat̃: sed qa de cōcessiōe loq̄bamur in eā p̄cepta dedimus. Alio āt loco de scripto & snia dicem9. Nūc in alterā cōcessiōis ptē cōsiderationē intēdem9. Dep̄catio ē: in q̄ nō defensio facti: sed ignoscēdi postulatio cōtinet̃. Hoc gen9 uix i iudicio pbari p̄t: iō qd' cōcesso: peccato difficile ē ab eo q peccatoꝝ uindex eē dēt: ut ignoscat ipetrare: q̄re pte ei9 gn̄is cū cām nō i eo cōstitueris uti licebit: ut si p aliquo claro: aut forti uiro cui9 in rēpu. multa sint bn̄ficia dicere possis: cū uidearis ñ uti dep̄catiōe: uti tn̄ ad hūc modū. Q d' si iudices hic p suis bn̄ficiis: p suo studio qd' i uos sp̄ hūit tali uos tpe multoꝝ suoꝝ recte factoꝝ causā uni delicto: ut ignosceretis postularet: tā dignū uestra māsuetudine: quā uirtute ei9 eēt a iudices a uobis hāc rem: hoc postulāte ipetrari. Deīde augeri bn̄ficia licebit & iudices p locū cōem ad ignoscēdi uolūtatem deducere. Quare hoc gen9 q̄q̄ in iudiciis nō uersat̃: nisi q̄dā ex pte: tn̄ qa ps ipsa iducēda nōnūq̄ ē: in senatu aut cōsilio sępe oi in gn̄e tractāda in id quoq; p̄cepta ponem9. Nā in senatu & in cōsilio de Siphace diu deliberatū ē: & de q̄nto Numitorio pulso apd̄. L. optimū: & ei9 cōsiliū diu ductū ē: & magis in hoc qdē ignoscēdi q̄ cognoscēdi postulatio ualuit. Nā sp̄ aio bono se in populū romanū fuisse: nō tā facile pbabat cū cōiectutali cōstitutiōe uteret̃: quā ut pp̄ posterius bn̄ficiū sibi ignosceret̃: ut dep̄ręcationis ptes adiungeret. Oportebit igit̃ cū: q sibi ut ignoscat̃ postulabit: si q̄ sua poterit bn̄ficia cōmemorat̃: & si poterit ea ōndere maiora eē: quā hæc q̄ deliq̄rit: ut ab eo plus boni: quā mali pfectum esse uideat̃. Deinde maioꝝ suoꝝ bn̄ficia: si q̄ extabūt pferre. Deinde ōndet̃ nō odio: neq; crudelitate fecisse: quod fecerit: sed stulticia: aut impulsu alicui9: aut aliq̄ hōesta: aut pbabili cā. Postea polliceri & cōfirmar̃ se: & hoc peccato edoctū & bn̄ficio eoꝝ: q sibi ignouerit cōfirmatū: oi tpe a tali rō

nem sublremus. Post hæc dicit adiungendū esse tractarum de iuris & æqratis natura de qua & in negociali qualitate tractatū est. Et maxie i absoluta iuridiciali: q̄ duæ q̄litates solis uidētur distare temporibus: nā rerū tractatu eodem continentur. Post hæc dicit adiungenda exempla: si tamen facultas dabit in qbus doceamus simili de causa nescio quibus ueniam non esse concessam: & adiungamus illis fuisse magis tribuendā. Postremo ex partibus deliberationis: turpe & inutile doceamus eē cōcedi: & magnū piculū futuꝝ cū tāta res admissa sit: si nō fuerit a iudicibus uindicata: cōtra hæc defēsor cōuersiōe utet̃ hoꝝ. Maxime āt ut defendat uoluntatē: & augeat qd uolūtati fuit impedimēto: & doceat nihil amplius se potuisse facere q̄ fecit: deide indicat locū cōem uoluntatē expectari oportere: deinde cōquæstionē: cum culpa careat: se affici supplicio cōem hominū eē infirmitatē: loci uero cōes accusatoris hi sunt in eum q contīnet: & alteri peccandi licētia tribuit si non de facto: sed de uolūtate queraṫ. Defensoris cōquestio est de calamitate q; non culpa sua sed ui maiori peccarit. Alter locus de fortunæ potestate & ifirmitate hominum. Tertius locus animum non euentum considerari. Post exempla atq; tractatus admonet: qd' in omnibus exemplis supra positis leges sint. Vnde necessario incidunt tractatus etiā legales: sed hoc negat esse mirandū: q; causarum genera quædam simpliciter explicantur: quædam cōiuncta sunt. Vnde qui oia præcepta cognouerit: quicquid perspexerit in exemplo trāslatione locorū necessaria psequet̃. Nam cū hic & leges sint necessario: quæ legum p̄cepta sunt complere debemus: de quibus post dicetur. Nunc tantum ea præcepta posuit quæ concessioni: de qua tractatus erat conuenirent. Si quid res ipsa dabit facultatis coniecturam induci ab accusatore oportebit ut dicat accusator per coniecturam aut prudenter fecisse: aut nō casu fecisset aut nō necessitate: sed uolūtate fecisse: atq; tū ex his locis iuris atq; æqratis naturā oportebit q̄rere. Et quasi i absoluta p iuridiciali se hoc ipm ab rebus oibus separatim cōsiderare: quoniā conuenit negociali absoluta qualitas tractata rebus: & distat tantūmodo tempore: quia negocialis de futuro iusto agit. Absoluta de p̄terito: si aut in his: aut in aliis exemplis scripti quoq; controuersiam adiūctam uidebit. Hoc præcepto ostēdit incidere semper legales posse controuersias constitutionibus pricipalibus: nec aliquando legales status posse existere principales. Deprecatio est in q̄ nō defensio facti: sed ignoscendi postulatio continetur: hoc genus uix in iudicio probari potest. Secunda pars concessionis, deprecatio est. Hanc definiuit ita cum non factum defendimus: sed aperte ueniā postulamus hoc aūt actionis genus

nõ freq̃nter incurrit in iudiciis sed in senatu
aliquotiens: & apud populum. Dat exem-
plum uel quinti numitorii : uel Syphacis: ub
aperta nulla alia cõstitutione uenia postulata
fit. Subiungit pcepta: primo eius qui ut igno-
scatur postulat: ut sua bñficia cõmemoret: si
qua habuerit in uita pterita : & ea doceat eẽ
maiora quã esset factum unum reus est:.dein
de maiorum suorum bñficia ostendat. Dein-
de dicat se non odio: neq; crudelitate fecisse:
quod fecerit: sed stulticia aut alicuius impul-
su: deinde polliceatur se alicubi profuturũ:
deinde ostendat se consanguineũ: magnis ac
principalibus uiris: uel amicũ: deide amplitu-
dinem suã & uolũtatis & generis & eorũ uo-
luntatem ostẽdat q de se iudicent & omnia q̃
persone amplitudinẽ honestãq; demonstrẽt.
Sed hæc cum conquestione potius quã cũ ar-
rogãtia. Post hæc adiungere exempla debet
in qbus doceat aut simili de cã ignorũ multis
aut maiora cõcessa delicta: deinde doceat se
in potestate itẽ fuisse & id ignouisse quã pluri
mis. Postremo ipsum peccatũ extenuare de
bebit & cõparare propter paruũ admissum se
hominem tali honore excellentem supplicio
affici nõ oportere quo afficiunt cæteri q ma-
iora cõmittunt. Hæc cõfirmare locis cõibus
qui ad captandã misericordiã in primo lib. ui
dent expositi: sed contra hũc q dicit primum
maleficium augebit: deide dicet nihil impru-
denter factum sed crudeliter & inimice om-
nia ipsum imisericordẽ immitẽ superbum ini
micũ semp fuisse. Amicũ nunquã futurũ & si
bñficia ptulerit ille qui ueniam petit his q cõ
tradicit docere debebit cã alia non beniuolẽ
tia pstitum. Aut aliud maius postea cõsecutũ
& hoc malo bñficia supiora deleta: aut leuio-
ra bñficia maleficiis aut ut honor habitus est
benefactis p maleficio pœna sumat: deinde
ut p locũ cõem dicat turpe eẽ & inutile igno
sci: deinde optatũ fuisse ut reus aliquando fie
ret & nunc nõ uindicari. Postremo cogitare
debere quali animo circa eum fuerit & quali
odio. Locis cões eius erũt indignatio malefi-
cii & alter ut coꝝ misereant q fortuna nõ ma
litia peccauerint. Nã & in senatu de Syphace
diu deliberatũ est. Ita hic docet postulatã eẽ
ueniã p deprecationẽ. Nã semp animo bono
in populũ fuisse nõ tam facile pbabat cũ con
iecturali cõstitutiõe utet. Ita excludebat eius
coniectura qua factũ negabat qđ erga popu-
lum romanũ bono animo fuisset & relinque-
bat sola deprecatio. Quoniã ergo in generali
cõstitutione tam diu propter eius partiũ mul
titudinem commoramur. Oẽs quatuor cõsti
tutiões cum suis spẽbus exposuit. Superat iã
de controuersiis legalibus disputari sed quo
niam partitus qualitatem species ei duas de-
derat iuridicialem & negocialem ipsamque
rursus iuridicialem diuidens in absolutam &
assumptiuam species ei duas dederat iuridi-

ne absfuturꝝ. Deinde spẽ oñdere aliquo se in loco ma-
gno his q sibi concesserint usui futurꝝ. Postea si facul
tas erit: se aut cõsanguineũ: aut ẽt a maiorib9: & pri-
mis amicũ eẽ demõstrabit & amplitudinẽ suã uolũta
tis: & nobilitatẽ generis eoꝝ: q se saluũ uelint: & di-
gnitatẽ ostẽdere: & cętera ea q̃ psonis ad honestatẽ &
amplitudinẽ sũt attributa: cũ qõne sine arrogãtia i se
eẽ demõstrabit: ut honoꝛ poti9 aliquo quã ullo sup-
plicio dignus eẽ uideat. Deinde cęteros pferre: qbus
maiora delicta cõcessa sũt ac multũ pficiet: si se misi
cordẽ i ptãte ppensũ ad ignoscẽdũ fuisse ostẽdet: at
q; ipm illud peccatũ erit extenuãdũ ut q̃minimũ ob-
fuisse uideat: & aut turpe: aut inutile: demõstrandũ
tali de homine suppliciũ sumere. Deide cõibus locis
misericordiã captarꝛ oportebit: ex his pceptis: q̃ i prio
libro sũt exposita. Aduersari9 ãt malefacta augebit:
nihil imprudẽter: sed oia ex crudelitate & malitia fcã
dicet. Ipsũ imisercordẽ supbũ fuisse: et si poterit ostẽ
det sp inimicũ fuisse: & amicũ fieri nullo mõ posse. si
bñficia pferet re9: aut aliq̃ de cã facta nõ pp beniuo
lentiã demõstrabit: aut postea odiũ acre eẽ susceptũ:
aut illa oia maleficiis deleta: aut leuiora bñficia quã
maleficia: aut cũ bñficiis honor hit9 sit: p maleficio
pœnã sumi oporteꝛ. deniq; turpe eẽ: aut inutile igno
sci. Deide de quo ut potestas eẽt sępe optarint i eum
ptãtẽ nõ uti sũmã esse stulticiã: & cogitare oportere
quẽ animũ i eũ & quã optime habuerint. loc9 ãt cõis
erit idignatio maleficii: & alter coꝝ misereri oporteꝛ.
Qui pp fortunã: ñ pp malitiã i miseriis sint. Quoniã
igiꝛ i generali cõstitutiõe tãdiu pp ei9 partiũ multitu
dinẽ cõmoramur: ne forte uarietate & dissimilitudie
reꝝ deduct9 alicui9 aius i quẽdã errorem deferatur.
Quid ẽt nob ex eo genere restat: & q̃re restat admo-
nẽdũ uideꝛ. Iuridicialẽ cãm esse dicebam9: in q̃ æq &
iniq natura & pmii: aut pœnę rõ q̃riꝛ. Eas cãs in qb9
de ęquo & iniquo q̃riꝛ exposuim9. restat nũc ut de p̃
mio & de pœna explicem9. Sũt. n. multe causę: q̃ ex
pręmii alicuius petitiõe cõstãt. Nã & apđ iudices de
pręmio sępe accusatorũ quęritur: & a senatu aut con
silio aliquod pręmiũ sæpe petitur. Ac neminem con
ueniet arbitrari nos eum aliquod exemplum pona-
mus: quod senatu agatur ab iudiciali genere exẽplo-
rum recedere. Quicquid. n. de homine pbando aut
improbando diciꝛ: cum ad eam dictionem sentẽtia-
rum quoq; ratio accõmodetur: id & si per sententiæ
dictionem agitur: & deliberatiuum est. Sed quia de
homine statuitur: iudiciale est habẽdum. Omnino

āt q̄ diligēter oium cārū uim & naturā cognouerit:
cū genere prio:tū ēt forma eas ītelliget desidere. Cæ
teris āt ptibus aptas īter se oēs:& aliā īplicatā uide/
bit. Nūc de p̄miis cōsideremus. L. Licinius Crassus
cōsul quosdā in citeriore gallia nullo illustri neq; cer
to duce: neq; eo noīe: neq; numero p̄ditos ut digni
essent:q hostes romani populi esse dicerent̄:q tamē
cū excursionib9 & latrociniis īfestā p̄uinciā redderēt
cōsectatus ē:& cōfecit:romā rediit.triū p̄bū ab sena/
tu postulat. Hic & in deprecatiōe nihil ad nos atti/
net:rōnibus & īfirmatiōibus rōnū supponēdis ad iu
dicationē p̄uenire:p̄pea nisi alia quoq; īcidet cōstitu/
tio:aut ps cōstitutiōis simplex erit iudicatio:& in q̄ō
ne ipsa cōtinebit̄. In deprecatiōe huiusmōi oporteat
ne pœna affici. In hac huiusmōi. Oporteat ne dari p̄
miū. Nūc dē p̄mii q̄ōne appositos locos expōem9:
rō igitur p̄mii est q̄tuor ī ptes distributa: in b̄n̄ficia: ī
hoiem:in p̄mii genus: in facultates. b̄n̄ficia ex sua ui:
& ex tpe ex aīo eis:q fecerit:ex casu cōsiderēt̄. Ex sua
ui q̄rūt̄ hoc mō: Magna:an p̄ua:an facilia:an diffici
lia:singularia sint:an uulgaria uera: an falsa: q̄nā ex
rōne honestent̄. Ex tpe āt: si tū cū indigeremus: cū
cæteri nō possent:aut nollent opitulari. si tū cū spes
deseruisset opitulatus sit. Ex aīo si nō sui cōmodi cā:
sed eo cōsilio fecit oīa ut hoc cōficere posset. Ex casu:
si nō fortuna:sed industria factū uidebit̄:aut si indu
striȩ fortūa obstitisset. In hominē āt:q̄bus rōnib9 ui
xerit:q̄d sūptus ī eā rē:aut labores ēt sūpserit:& si q̄d
aliquādo tale fecerit: nū alieni labores: aut deoꝝ bo
nitatis p̄miū sibi postulet: nū aliquādo ipse talē ob
cām aliq̄ p̄mio affici negarit oportere:aut nū iā satis
p̄ eo:q̄d fecerit honos habit9 sit:aut nū necesse fue/
rit ei facere id q̄d fecerit: aut nū huiusmōi sit factū:
ut nisi fecisset supplicio dign9 eēt: ñ q̄a fecerit p̄mio:
aut nū ante tēpus p̄miū petat: & spē īcertā p̄ certo
uendicet p̄cio:aut nū q̄d suppliciū uitet eo p̄mium
postulet:ut de se p̄iudiciū factū eē uideat̄. In p̄mii āt
genere q̄d:& q̄ntū:& quāobrē postuletur: & quo &
quāto queq; res p̄mio digna sit cōsiderabitur. Deīde
apud maiores q̄bus hoīb9 & quibus de causis talis
honos sit habitus querēt̄. Deīde his honos nimium
p̄uaget̄. Atq; hic eius q cōtra aliquē p̄miū postulātē
dicet: locus erit cōis p̄mia uirtutis & officii sancta &
casta eē oportere: neq; ea aut cum improbis cōicari:
aut in mediocribus hominibus peruulgari. Et alter
minus homines uirtutis cupidos fore uirtutis præ

cialem ipsam ita definierat ut ī cā æq & iniq
natura aut p̄mii aut pœnæ ratio quæreret̄ æq
& iniq natura in oibus exposita est supra tra/
ctatus circa oēs spēs iuridicialis. Vnde nunc
necessario admonet de pœnæ ac præmii ra//
tione eē tractandū. Quod multa existunt ge/
nera causarum ex præmii petitiōe similiter &
pœnæ. Nā Cicero de præmio tm̄ loquit̄: nos
tamen & ad pœnæ actionē ratione tradita p̄
ceptum de p̄mio per similitudinem transfere
mus. Petitur inquit p̄mia & apud iudices: &
in senatu & in aliquo cōsilio:hic admonet:q̄d
in senatu dixit: ne quis arbitretur de delibe/
ratiuo dicendi genere sumptū esse tractatū:
cum de iudiciali genere dicēdi omnis tracta/
tus haberet̄: hoc inq̄t neminem moueat q̄m
& apud senatum licet sententiæ dictio fit:q̄d
dicendi genus deliberatiue conuenit:tamen
iudiciale genus dicēdi est extimandum: cū &
in senatu licet de probādo homine:improbā/
doq; tractetur. Et omnino inquit ista tria ge
nera causarū forma quadam: & primo gene/
re distant. Altiore tamen & pleniore intelle.
ctu implicita sibi & cōnexa suis partibus con
tinentur. Nam & apud iudices de præmio sæ
pe accusatoris queritur. Accusatoribus lege
præmia dabantur hoc ipso quod accusabant:
exemplum dat Tullius. Nullo præmio addu/
ctus sum. Itē nō enim spolia Caii Verris cō/
cupiui:id non si per sententiæ dictionem agit̄
deliberatiuū est. Deliberatiuū enim sic defi.
nierat:ut diceret. Cum res posita in cōsulta.
tione ciuili habet in se sententiæ dictionem.
Ergo cum agitur in senatu de homine probā
do uel improbando:non deliberatiua exinde
dicenda est:quia habet sententiæ dictionem:
sed iudicialis causa magis: quia de homine p̄
bando:improbandoq; tractatur. Nūc de præ
miis consideremus. Hinc dare præcepta inci
pit: quæ seruanda sunt cum præmium postu
lamus: quod solum superat de constitutione
iuridiciali tractata: ut naturæ æq & recti:aut
præmii:aut pœnæ ratio quæratur. Dat exem
plum:in quo præmium postulatur. De eo qui
triumpum petit:post quod exemplum admo
net: neq; hic neq; ī deprecatione nos facta in
tentione:& depulsione:& nata questione:aut
rationē inquirere: aut depulsionem rationis
sed ipsam esse iudicationem quæ sit quæstio.
In deprecatiōe hoc modo. Oporteat ne affi/
ci pœna in p̄mii petitione:oporteat ne dari p̄
miū. Diuidit ergo dicēda in p̄mii petitiōe in
quatuor:b̄n̄ficia: in hominē:in p̄mii genus:in
facultates:q̄bus singulis p̄tes certas ipse sup/
ponit. Simulq; docuit locos cōes quos tm̄ in
his p̄tibus ex quatuor habemus in p̄mii gene
re:& in facultatibus. Hæ.n. due p̄tes affectus
tenent: & possunt audientes publicæ rōnis p̄
mium & facultas plurimū cōmouere. Ac de
constitutionibus q̄dē satis dictū est. Nunc de

his cōtrouersiis: q̄ in scripto uersant. Cōstitu
tiones rōnales eē status & i primo docuimus:
& ipsas eē principales. Hoc quēadmodū com
pleremus in dicēdo superiore tractatu docui/
le: sed qa sunt pter ea genera cōtrouersiarū:
quæ uersantur in scripto: quæ incidunt cōsti/
tutionibus: q̄ ipsa quoq; sunt necessario ēt de
his dat pcepta. Sūt āt cōtrouersiæ quinq;: am/
biguitas: scriptū: & uoluntas: leges cōtrariæ:
ratiocinatio: & definitio. Scripti āt cōtrouer
sia ē cū in quocūq; scripto nascit cōtrouersia
aut in legibus: testamētis pactis: & dictis: & cæ
teris: q̄ in scriptura sunt. Ergo principalis est
ambiguitas: qa ita ordinē fecit cuius defini//
tio adhibita: est cū qd senserit scriptor obscu
rū est: iō qa duas aut plures res significat: huic
exēplū dedit: ut hæres daret uasa cælata uxo
ri: q̄ uellet: qm̄ ut diximus cōstitutiones non
sunt: sed incidētes sunt cōtrouersiæ: nō cōsti/
tuit q̄ sit intētio: q̄ depulsio: neq; quæ rō & re
futatio rōnis: & q̄ iudicatio sed cōtinuo dat p
cepta: q̄ sunt parti utriq; cōia sunt: aut ē hæc:
primū ut negemus ambiguum: & doceamus
locutionis ipsius cōsuetudinem: deinde ut su
periora uerba & iferiora cōsideremus: ex qui/
bus colligamus: quæ sit uera snia. Deinde ex/
cutiamus psonam: eius: qui scripsit: ut ex cæte
ris dictis eius: factis: scriptis aio: atq; uita qd
senserit posse intelligi: deinde excutiamus oē
scriptū: ne in aliquo uerbo: aut nos adiuuet:
aut impugnet aduersariū. Deinde dicendum
id qd aduersarius intelligat minus cōmode
fieri quā q nos intelligamus: huic pcepto ex/
emplū dat. Meretrix coronā aureā nō hēto.
Si habuerit publica esto. Hic. n. tractari pt nō
bene sentire eū q publicandā dicit esse mere
tricē q publice meretricis nullus census: nulla
administratio: hoc est nullū quodāmodo ue/
ctigal. In auro uero publicando magnam esse
utilitatē. Post hæc adiungit utilitatē pceptis
ut interpretet quāto utilior res: aut honesti
or ptereat: si id intellectū fuerit q aduersari
us interptat. Hoc aūt aptius fiet: si id qd nos
interptamur doceamus eē honestū: utile ne
cessariū. Sed qm̄ scripti controuersia: sicuti
supra docuimus pōt eē & in testamēto: & hoc
exemplū dedit. Pōt āt esse & in lege: adiecit
præcepta: si ambiguitas fuerit i lege. Vel q̄ ar
guimus ne forte quod aduersarii intelligant
alia lege cautum sit. deinde ut dicamus quē
admodum scribi oportuisset: si id sentiret qd
aduersarii dicunt ille qui scripsit. Huius præ/
cepti & argumenti se themate supra posito
sumpsit exemplum: ut doceat scriptorem si
hæredi consulere uellet: ut ea uasa daret quæ
illi commodum erat dare non ascriberent: q̄
uellet. Hoc enim non ascripto quæ hæres
uellet ipse daret: nūc qa ascripsit utriq; eorū
cautū uoluit: quia hoc non ascripto consuluis
set hæredi. Ergo cōcludit præceptū in huius

mio puulgato q̄. n. rara & ardua sint ea: expediēdo
pulchra & iucūda hominib9 uideri. Et tertius si exi/
stāt: q ap̄ maiores nostros ob egregiā uirtutem tali
honore dignari sūt: nonne de sua gloria cū pari præ
mio tales homines affici uideant deliberari putēt: &
eorū dinūeratio & cū eis: quos cōtradicat cōparatio.
Eius aūt: qui præmium petet facti sui amplificatio:
& eorū q affecti sūt pmio cū suis factis cōtētio. Dein
de cæteros a uirtutis studio repulsū iri: si ipe pmio n̄
sit affect9. Facultates āt cōsiderāt: cū aliqd pecunia
rū in præmiū postulat: i quo utrū copia ne sit agris
& uectigaliū pecuniæ: an pēuria cōsideret. loci cōes
facultates augere: nō minuere oportet: & imprudē/
tē eē q p bñficio nō gratiā: uerū mercedem postulet.
Cōtra āt de pecūia tōnari sordidū eē: cū de gratia re/
ferēda deliberet: & se pciū nō p facto: sed honorē ita
ut factitatū sit p bñficio postulet: ac de cōstitutiōib9
qdē satis dictū est. nūc de his cōtrouersiis: q̄ i scripto
uersant dicēdū uidet. In scripto uersat cōtrouersia:
cū ex scriptōis rōne aliqd dubii nascit: id fit ex ambi
guo: ex scripto & snia: ex cōtrariis legib9: ex rōcina/
tiōe: ex diffinitiōe. Ex ambiguo āt nascit cōtrouersia:
cū qd senserit scriptor obscurū ē: qd scriptū duas plu
resue res significat adhūc modū. Paterfamilias cū fi
liū hæredē faceret: uasorū argēteorū cētū pōdo uxori
suæ sic legauit. Hæres meus uxori meæ uasorū argē
teorū pōdo cētū: q̄ uolet dato. post mortē eius uasa
magnifice: & pciose cælata petit a filia mater. Ille se q̄
ipe uolet debet dicit. Primū si fieri poterit demōstrā
dū ē nō esse ambigue scriptū: ppterea qd oēs i cōsue
tudine sermonis sic uti solēt eo uerbo uno: pluribus/
ue i ea snia: i q̄ is q dicet accipiendū eē demōstrabit.
Deide ex supiore & iferiore scriptura docēdū id: qd
q̄rat fieri pspicuū: q̄re si ipa separatim ex se uerba cō
siderent oīa: aut pleriq; ambigua uisū iri. Quæ āt ex
oī cōsiderata scriptura pspicua fiāt hæc ambigua nō
oportere existimari. Deide q̄ in snia scriptor fuerit ex
cæteris eius scriptis: dictis: & factis: aio atq; uita eius
sumi oportebit: & eā ipsā scripturā: i qua inerit illud
ambiguū: de quo q̄rit totā oibus ex ptibus ptētare:
si qd: aut ad id appositū sit: qd nos iterptemur: aut
ei qd aduersarius itelligat aduerset: nā facile qd ueri
simile sit eum uoluisse q scripserit ex cōi scriptura &
ex psona scriptoris: atq; his rebus q̄ psonis attributæ
sunt cōsiderabit. Deinde erit demōstrādū si qd ex ipa
re dabit facultatis id qd aduersari9 itelligat: multo
minus

min9 cōmode fieri posse q̄ id qđ nos accipim9 qđ illius
rei neq̧ administratione exit9 ull9 extet nos: qđ dicam9
facile & cōmode trāsigi posse: ut i hac lege. Nihil. n. ꝓhi-
bet fictā exēpli loco ponerē: quo facili9 res itelligatᷓ. Mere
trix coronā aureā nō hēto si habuerit publica esto: cōtra
eū q meretricē publicari dicat ex lege oportere posse di-
ci: neq̧ administratione ullā esse publicę meretricis: neq̧
exitū legis i meretrice publicāda. At i auro publicādo &
ad admīstrationē & exitū facilē eē: & icōmodi nihil iesse.
Ac diligenter hic quoq̧ attēdere oportebit: num illo pro
bato qđ aduersari9 intelligat: ultior res: aut honestior: aut
magis necessaria a scriptore neglecta uideatᷓ. Id fiet si id
qđ nos demōstrabim9 honestū: aut utile: aut necessariū
demōstrabius: si id qđ ab aduersariis dicatᷓ minime eius-
modi dicem9 esse. Deinde si in lege erit ex ambiguo cōtro
uersia dare opam oportebit ut de eo qđ aduersarius itelli
gat: alia in lege cautū esse doceatᷓ. Permultū ꝓficiet illud
demōstrare queādmodū scripsisset: si id qđ aduersari9 ac
cipiebatᷓ fieri aut itelligi uoluisset ut i hac cā in q̄ de uasis
argēteis q̄ritᷓ possit mulier dicere nihil attinuisse ascribi q̄
uolet: si hęredis ꝑmittere uolūtati: eo. n. nō ascripto nihil
inesse dubitatiōis qn hæres q̄ ipe uellet daret. Amētiā igitᷓ
fuisse cū heredi uellet cauere id ascribere: quo nō ascripto
nihilomin9 hęredi caueretᷓ. Quare hoc gn̄e magnope ta-
libus in cāis oportebit uti si hoc mō scripsisset isto uerbo
usus nō eēt: nō isto loco uerbū istud collocasset: nā ex his
scripti snia maxime ꝓspicitᷓ. Deinde quo tpe scriptū sit q̄-
rēdū est ut qđ eū uoluisse in eiusmodi tpe uerisimile sit in
telligatᷓ. Post ex deliberatiōis ptib9 qđ utilius & qd hone-
stius: & illi ad scribēdū & his ad cōprobādū sit demōstrā
dū: & ex his si qd amplificatiōis dabitᷓ cōibus utroq̧ locis
uti oportebit. Ex scripto & snia cōtrouersia cōsistit: cū al-
ter uerbis ipsis q̄ scripta sūt utitᷓ: alter ad id qđ scriptorē
sensisse dicet: oēm adiūget dictionē. Scriptoris aūt sniam
ab eo q snia se defendit: tū semp ad idē spectare: & idē uel
le demōstrabitᷓ: tū aut ex facto: aut ex euētu aliquo ad tp̄s
id qđ instituerit accōmodabitᷓ. Semp ad idē spectare hoc
mō. Paterfamilias cū liberoꝝ hēret nihil: uxorē āt hēret:
in testamēto ita scripsit. Si mihi genit9 sit filius unus plu
res ue his mihi hęres esto. Deinde q̄ assolēt. Postea si fili9
ante moritᷓ q̄ in tutelā suā euenerit tū mihi dicebat secun-
dus hæres esto. Filius natus nō est abigūt agnati cū eo q
est secūdus hęres: si filius anteq̄ in tutelā suā uenerit mor
tuus sit: in hoc gn̄e nō pōt hoc dici ad tp̄s: aut ad euentū
aliquē sniam scriptoris oportere accōmodari: ꝓpterea qđ
ea sola esse demōstratᷓ: q̄ fretus ille q cōtra scriptum dicet
suā esse hęreditatē defendit: illud aūt genus eoꝝ q sniam

modi cāis ita dēre tractari. Si hoc mo-
do scripsisset illo uerbo usus eēt: hoc n̄
eēt isto loco uerbū posuisset: aut nō po
suisset: deinde adiungit ꝑceptum uti q̄
ramus: quo tpe scriptū sit qđ scriptū ēt
q̄a ex hoc intelligitᷓ uolūtas scriptoris.
Deindeq̧ q̄si deliberatiuo mō tractan
dū qd utilius: qd honestius sit. Esse āt
locos cōes utriq̧ pti: si qd ꝑ amplifica-
tionē dici possit: qđ illius rei neq̧ admi
nistratio q̄ aduersarius dicit. Nihil. n. ꝓ
hibet fictā exempli loco ponere. Fictā
materiā. i. thericā legem sine certa ꝑso
na: deinde si in lege erit ex ambiguo cō
trouersia nō i aliqua alia scriptura: alia
in re lege cautum esse uideatᷓ: idest quo
modo tu itelligis. Permultū aūt ꝓfici
et illud demōstrare. Adiūgit aliud ꝑce
ptū eē cōsiderandū queādmodū scribi
possit ab eo q scripsit si sic sensisset quē
admodū dicit aduersarius. Ex scripto
& snia cōtrouersia cōsistit. Legales cō
trouersiæ sunt qnq̧ q̄ extra cōstitutio-
nes tractatus suos hēnt. Ex his Tullius
primā tractauit ambiguitatē. Scriptū
& uolūtas nūc explicatᷓ. Scriptū āt om
ne accipe debemus quicqd in legibus:
aut i testamētis: aut edictis: aut i oibus
scriptis itelligitᷓ. Hoc desiniuit ita. Cū
alter utitᷓ uerbis q̄ scripta sunt. Alter
scriptoris sniam iterpretatᷓ: & ad id qđ
scriptū est animū scribētis adiūgit. Idē
aūt q sentētia utitᷓ duplici modo assen
sit sniam scriptoris. Aut. n. semꝑ dicit
scripti eius unū eundēq̧ sensum eē: aut
ad tp̄us: aut ex euentu accipi oportere
id qđ sentit ille q scripsit. Dat exēplum
queādmodū unū: & idē semꝑ itelligatᷓ
in snia scriptoris. Cū hæres secūdus in
stitutus interꝑtatur se heredē eē iustū
siue natus filius esset: ut is hæres esset
q natus fuerat: siue natus nō fuisset: ut
alius nullus esset q̄ ipse q secundus est
institutus. Hanc sniam unā memorat:
& semꝑ eandē esse. At uero cū snia scri
ptoris ita exponitur: ut ex facto aut ex
euētu ad tp̄s interꝑtāda sit docet oēs
sub q̄litate assumptiuæ ptis i hoc gn̄e
cōtineri. In qua cōpensatio est aut rela
tio criminis aut remotio: aut cōcessio.
In his. n. oibus spēbus assumptiuæ qua
litatis necessario lex ꝑcedit: q̄ cum scri
ptū habeat habebit & sniam quā is q ea
utitᷓ dicit ad tp̄s accōmodari: dat exē-
plū & docet nō ad idem spectare in his
exēplis: sniam scriptoris: sed ex tpe ꝑ
intelligi. Post hæc subiungit præcepta
q̄bus uti debet is q scriptū defendit: &
is q scripto se tuetᷓ. Sunt autē hæc lau-
des scriptoris. Cōmunis locus in quo
docetᷓ: nihil a iudicibus spectari opor-

Scriptū

tere nisi scriptũ & magis si legitimũ scriptũ sit. Tertio loco debet iducere factũ ab aduersario. Deinde postea cõparare cũ scripto id qđ factũ est. Deide dicere qđ iudex i legẽ iuratus sit. Deide iterrogare qd sit qđ ex ad/uersa pte dicaẽ. Modis ãt uariis iterrogare: modo iudicẽ: modo aduersariũ: modo ipm se cũ admiratiõe iter/rogare. Et interrogare hæc utrũ scriptũ negaẽ eẽ sic queadmodũ legẽ & an ab aduersario aliud factũ sit quã di/caẽ: an cõtradici nihil possit: deide cõcluderẽ. Cũ scriptũ ita sit & ab aduersario factũ: & ita factũ ñ negeẽ: qđ sũ/ma stultitia sit cõtradicere: deide recitatio seqẽ ipius scripti freqñs: & cõparatio facti cũ scripto uario mõ: nũc ad te ipm ut redeas: nunc ad iudices ista tractes. Sed ad iudices cũ diciẽ: oñdẽdũ est qd seq iudices debeant qđ duabus de cãis sit apud iudices dubitatio. si aut ob/scure scriptum sit: aut aduersarius aliqd neget. At hic utrũq manifestũ eẽ. Vñ iudices parere legi oportet nõ iterp̃tari le/gẽ. Post hæc subiiciunẽ ea q̃ cõtra eũ di/cunẽ: q utiẽ snia. Et qm supradixius snia: aut ad idẽ semp spectat: aut ad tp̃s accõ/modaẽ. Si ad idẽ spectare diciẽ snia ille q scripto nitiẽ dicit nõ oporteẽ nos de uo/lũtare q̃rere: cũ scriptũ extet: qđ iudiciũ est uolũtatis. Deide incõmodũ eẽ si hoc instituaẽ ut ab scripto recedaẽ. Nã si nec scriptores reatũ crederẽt eẽ: & sibi debe/bũt iterp̃tari hẽre qđ scripserit: & iudici/um icertũ sequẽtur: si a scripto recedere cœperint: deinde dicere magis uolũtatẽ eũ seq q scripta defendat q̃ eũ q iterpre/teẽ. Certius. n. iudiciũ est uolũtatis ipm scriptũ. Hæc aduersus eũ q sniam semp ad idẽ spectare dicit. Si autẽ ad tp̃s ac/cõmodari sniam dicit aduersarius: dẽt il/le q scripto nitiẽ negare iustũ esse. Vt cũ aliqs se contra legẽ fecisse fateaẽ: afferat cãm uel tpis: uel euẽtus: uel aliã similem. Deide debet dicere semp accusatorum fuisse ut cũ crimẽ intẽderẽt: facti cãm af/ferẽt. Nũc reoꝝ eẽ ut cũ fecerint q nõ li/cebat: facti sui afferãt cãm. Post hæc tres locos debet asserere q p scripto nititur. Sũt ãt hi. Nulla i legẽ cãm cõtra scriptũ accipi: in hac lege nõ accipi: hãc cãm mi/nime accipi. Hæc uti debet afferere. Ac primũ illud in nulla lege cãm accipiendã esse hẽbit hæc precepta. Quod scriptori neq ingeniũ defuit ad inueniẽda oia: neq sermo ad pferẽda: si aliqd excipiendũ putaret eẽ consuetudinẽ scri/ptoribus excipere. Hoc pbabit si recitet leges q̃ hñt exceptionẽ: Erit ãt uehemẽtius: si eius ipsius scriptoris aliã legẽ recitet: aut i ipsa lege aliqđ caput inueniat qđ excipiat deinde q̃si p definitionẽ inducere: qm nihil aliud esse cãm accipere nisi legẽ tollere. Idq fieri si cã accipiaẽ: q̃ extra legẽ est. i. extra scriptũ: deinde oibus peccãdi licentiã dari: si cã semp accipiaẽ: & iudicibus errorẽ mitti: cũ a scripto recesserit: & semp causas sequanẽ: q̃ scri/ptæ nõ sint. Oẽs ciues qd agãt ignoraturos: si ex suo cõsilio qsq agat: & cãm legi applicet. Postremo hos locos iducet qđ oẽs actus reipu. legibus exerceanẽ: qđ hi iudicent: q a negociis suis absint q iurent in uerba certa: qđ nullã excusationẽ aut aliquã cãm recipiãt. Qua cum teneaẽ ad iudicãdum abesse possit nisi si eadẽ cã utaẽ quæ sit in ipsis legibus instituta. Quod si oẽs legibus teneneẽ: iniquũ esse aduersarios: non teneri: deinde p argu/mentationẽ illã quæ inductio nominaẽ explicare an pmittant iudices ad legẽ addi eam cãm qua se tueẽ aduer/sarius: qđ si ipsi nõ pmittant: aut etiam si uelint ipsi addere populus sinat: si neq ipsi neq populus pmittat addi cãm iniquũ esse: ut hodie ita iudicẽt. q̃si iam cã legi uideatur ascripta indignũ esse derogari: legi: aut abrogari

Derogari legẽ: aut ex aliqua pte mutari: derogari est in uitupationẽ uenire: Abrogari totã: penitus tollere. Tertium ue/ro est cum pars aliqua cõmutaẽ & uertiẽ: deinde adiungere populũ hodie nihil scire. Iniquũ esse: ut illo inuito

Abrogari & ignaro aliquid de legibus iudicetur esse certum ferendæ legis tempus: qđ si aliquis hanc legem ferat scire se uelle: ut si aliquod sit captiosum aduersariũ: ut contradicat. Esse turpia & inutilia hæc que aduersarii dicunt, nunc legem qualiscũq sit debere seruari. Post populo si displiceat licẽtiam cõmodari: ut uel abreget: uel cor/rigat legem: deinde postremo loco concludit neminem permissuꝝ fuisse de populo: ut aduersarius hanc cãm addere

inducũt: in quo non simplex uolũtas scriptoris oñdiẽ: q̃ in omne tp̃s: & in omne factũ: idẽ ualeat: sed ex quodam facto: aut euẽtu ad tp̃s interp̃tãda diciẽ. Ea ex ptib9 iuri/dicialis assumptiuæ sustineẽ. Nã tũ inducit cõparatio: ut in eũ q cũ lex apiri portas noctu uetaret: apuit quodã in bello & auxilia q̃dã in oppidũ recipit ne ab hostib9 cõ/primereneẽ: si foris eẽnt: qđ ppe muros castra hostes ha/berẽt: tũ relatio criminis ut in eo milite: q cũ cõis lex om/nium hominẽ occidere uetare tribun9 militẽ suũ: q uim sibi iferre cõareẽ occidit. tũ remotio criminis: ut i eo q cũ lex qb9 dieb9 i legationẽ pficisceretẽ p̃stituerat: qa sũptũ nõ dedit q̃stor: pfect9 nõ est. tũ cõcessio p purgationẽ & per imprudentiam facti: ut est iutili immolatione & per uim: ut in naui rostrata & p casum: ut i eurotę fluminis magnitudine. Quare aut ita snia idiceẽ ut unũ quoddã uoluisse scriptor demonstreẽ: aut sic: ut in eiusmodi rẽ & tpe hoc uoluisse doceaẽ. Ergo is q scriptũ defendet his lo/cis plęrũq; omnib9 maiore aũt pte semp poterit uti. Pri/mũ scriptoris collaudatione & loco cõi: nihil eos q iudi/cẽt: nisi id qđ scriptũ sit spectare oportere: & hoc eo ma/gis: si legitimũ scriptũ pfereẽ. i. aut lex ip̃a: aut ex lege ali/qd. Postea qd uehemẽtissimũ ẽ facti aut itẽtiõis aduersa/rioꝝ cũ ipso scripto cõtẽtiõe: qd scriptũ sit qd fcm̃: qđ iu/ratus iudex. Quẽ locũ multis mõis uariare oportebit: tũ ip̃m secũ admirãtẽ qddã cõtradici possit: tũ ad iudicis of/ficiũ reuertẽtẽ & ab eo quęrentem qd preterea audire aut expectare debeat: tum ipsum aduersariũ: quasi intẽtatis

adderet legi. ēt ſi ſine alicuius pi̅culo hoc fieri poſſet. cū ſemp ad idē ſpectare & idē uelle demōſtraṫ ſp hoc eē in hac lege q̄d ſenſerit ſcriptor: ut q̄d nos ſenſiſſe ſcriptorē dicius. i. ad quā ſn̄iam ſcripta uerba accōmodāus: ipſa ſemp ſit: neq͂ aliquo tp̄e muteṫ ne exiſtat aliq̄n diuerſa interdū inquit is q ſe ſententia defendit contra ſcriptū ſic dicit hoc ſenſiſſe ſcriptorē: ut nō ſemp idē ſit: ꝙ ſenſiſſe diciṫ: ſed p̄ tp̄e: pro euētu ſit alia ſn̄ia & his duobus p̄ceptis ſupponit exempla: ſemper ad idem ſpectare hoc modo unius p̄tis uel precepti & tractatus exemplum qua ſuam in tutelā uenerit inter annos q̄tuordecim quibus expletis pōt facere teſtamentū cum eo q eſt hæres. Secundus. ſ. & tūc hæres ſi filius anteq̄ in ſuam tutelā ueniat moriaṫ: in hoc genere nō poteſt hoc dici: ꝙ interp̄taṫ ſcripti ſemp eandē ſn̄iam non ad tp̄s accōmodari: qua fretus & ille q ſcriptū dicit. i. ſecūdus: q ſecundus de numero factus hæres ab agnatis ſcripto ab hæreditate ſum moueṫ q̄a ſecūdus ſcriptus cum ſit non nato filio ſecundus non eſt: quæ in omne factum idem ualeat non quod ſupra: ſed hic p̄ tempore: ut q̄d ſtat lex ſenſerit. Cū prope muros hoſtes caſtra haberēt: p̄bauit huc uſq͂ cōpenſatiuā: ſubeſſe interpretatæ uolūtati contra ſcriptū cū uolūtas experaṫ ex tēpore ſubiūgit: & relatiuā ſubeſſe. Tū remotio criminis adiungit nūc & remotionē criminis ſubeſſe interp̄tatæ uolūtati. cōtra ſcriptū: cū uolūtas mutaṫ: ut ad tp̄s ſit. Supponit etiam quartā ſp̄ēm aſſūptiuæ. i. cōceſſionē ei ſubeſſe. Tū cōceſſio per purgationem: q̄a conceſſio in purgationē: & inde p̄cationem diuidiṫ: ſed dep̄catio nō ſubeſt. Purgationem ſp̄ēbus iuis ſubiecit. Quare aut ita ſn̄ia induceṫ. Redit ad concluſionē duorū p̄ceptorū ſupra poſitorū cū uolūtatem interp̄tamur cōtra ſcriptū. Scriptū ergo is q defendit. Hinc incipiūt præcepta q̄bus uti debeatis q ſe defēdit ſcripto q̄d factū ſit ab eo uidelicet q ex legis uerbis arguiṫ Quid iuratus iudex. i. in quā rē iuratus iudex ſedeat. Hoc ē ī leges ſedeat iuratus. Siue utrū neget. i. aut ſcriptā eē legem: aut hoc ſe feciſſe. Cōtra āt diceṫ ſic ut prorſus aliud ſenſiſſe ſcriptor: & ſcripſiſſe aliud demōſtrabiṫ. Cōtra āt diceṫ ab eo q ſe cōtra iuſtū q ſcripto nitiṫ uolūtate defendit: ſed huic nūc locos dat non quo ad eius p̄tes trāſierit utrū ut intelligāus contra quos locos eius q ſe uolūtate defēdit: r̄ndere poſſit. Aut a cā aſſūptiua iferṫ. Quoniā cū ad tp̄s uolūtas ſcripti accipiēda oſtēdiṫ neceſſario p̄ aſſūptiuæ qualitatis ſpeciē argumēta ſumuntur. Si aliud ſenſiſſe ſcriptor: aliud ſcripſiſſe dicaṫ. Prima pars q̄ is utiṫ: q ſe uolūtate defendit cōtra quā nunc p̄cepta dat ſcriptori. In cām affert is q a ſn̄ia ſtabit: Secūda p̄s q̄ utiṫ is q uolūtate ſe defendit: cōtra quā p̄cepta nunc dat ſcriptori. Si in cām affert is q a ſn̄ia ſtabit: dictus primus locus ab eo q ſcripto nitiṫ p̄ partes ſuas: q per p̄cepta ſeq̄tur: ſecūdus locus ī quo oſtēdiṫ ſi in cæteris legibus cā accipiaṫ: in hanc legē cām accipi nō oportere. Hoc ut p̄bari poſſit demōſtrandū ē q̄a lex uel ſcriptum

loco producendo: hoc eſt interrogando utrum ſcriptum eſſe neget: aut contra cōtēdit neget: utrū negare auſus ſit ſe dicere: deſiturū. Si neutr̄ neget: & cōtra tamen dicat nihil eſſe quo hominē imprudentiorē q̄ſ q̄ ſe uiſurū arbitretur: in hoc ita commorati conueniet: quaſi nihil pręterea dicēdū ſit: & quaſi contradici: nihil poſſit ſępe id quod ſcriptū eſt recitando ſæpe cū ſcripto factū aduerſarii comparando atq͂ interdū acriter ad iudicem ipſum reuertendo. Quo in loco iudici demonſtrandū eſt: q̄d iuratus ſit quid ſeq̄ debeat: duabus de cauſis iudicem dubitari oporteṫ ſi aut: ſcriptū ſit obſcure. aut neget aliquid aduerſariꝰ Cū & ſcriptū ſit aperte: & aduerſarius omnia confiteatur: tū iudicē legi parere non interpretari legem oportere. Hoc loco cōfirmato: tum diluere ea quę contradici poterant oportebit. Contra autem dicetur ſi aut prorſus aliud ſenſiſſe ſcriptor: & ſcripſiſſe aliud demonſtrabitur ut ī illa de teſtamento quam poſuimus cōtrouerſia: aut cā aſſūptiua infereretur. Quamobrem ſcripto non potuerit: aut non oportuerit obtemperari. Si aliud ſenſiſſe ſcriptor: aliud ſcripſiſſe dicetur is qui ſcripto uteṫ hoc dicet non oportere de eius uolūtate nos argumentari q ne id facere poſſemus: iudiciū nobis relinquerit ſuæ uolūtatis. multa īcommoda ſeq̄ ſi inſtituatur: ut a ſcripto recedaṫ. Nam & eos qui aliquid ſcribant non exiſtimaturos id quod ſcripſerint ratū futurū: & eos qui iudicent certū quod ſequanṫ nihil abituros ſi ſemel a ſcripto recedere conſueuerit. Quod ſi uolūtas ſcriptoris conſeruanda ſit ſe & non aduerſarios a uoluntate eius ſtare. Nam multo p̄prius accedere ad ſcriptoris uoluntatem eū qui ex ipſius eam litteris iterp̄teṫ q̄ illū qui ſn̄iam ſcriptoris nō ex ipſius ſcripto ſpectet q̄d ille ſuæ uolūtatis quaſi imaginē reliquerit: ſed domeſticis ſuſpitionibꝰ perſcruteṫ. Sin cām afferret is q a ſn̄ia ſtabit primū erit cōtra dicendū quia abſurdū ſit nō negare cōtra legem feciſſe: ſed quare fecerit cām aliquam inuenire. Deinde cōuerſa eē omnia ante ſolitos eē accuſatores iudicibus perſuadere affinem eſſe alicuius culpæ eū q accuſareṫ: & cām proferre quæ eum ad peccādū impuliſſet. Nūc ipſum reū cām afferre q̄re deliquerit. Deinde hanc inducere partitionem: cuius in ſingu

lis partibus multę cōueniūt argumētatiōes. Primū nulla i lege ullā
cām cōtra scriptū accipi cōuenire. deinde si in cęteris legibus cōueni/
at hāc eē hmōi legē: ut i ea nō oporteat. Postremo si i hac quoq; lege
oporteat hāc qdē cām minime accipi oportere. Pria ps his locis con
firmabit̃ scriptori: neq; igeniū: neq; opērā: neq; ullā facultatē defuis/
se quomin9 posset apte pscribere id qd cogitaret. Nō fuisse ei graue:
neq; difficile eā cām excipere quā aduersarii pferāt: si quicquā excipi
endū putasset: cōsueuisse eos q legē scribāt exceptiōibus uti. Deinde
oportet recitare leges cū exceptiōib9 scriptas & maxie uidere si q̄ i ea
ipa lege de q̄ agit̃: sit exceptio aliquo i capite: aut apud eiusdē scripto
rē: quo magis pbet̃ legis eū fuisse excepturū: si qd excipiēdū putaret:
& ōndere cām accipe nihil aliud eē nisi legē tollere: iō qd cū semel cā
cōsideret̃ nihil attineat eā ex lege cōsiderare: qppe q̄ i lege scripta nō
sit. Quod si sit istitutū oibus dari cām & ptātē peccādi cū itellexe/
rint uos ex igenio eius q cōtra legē fecerit: nō ex lege in q̄ iurati sitis
rē iudicare. Deide & ipis iudicibus iudicādi & cęteris ciuibus uiuēdi
rōnes pturbatū iri: si semel a legibus recessū sit. Nā & iudices nec qd
hituros sequāt̃ si ab eo qd scriptū sit recedāt: neq; quo pacto aliis im
probare possint: qd cōtra legē iudicarit & cęteros ciues qd agāt igno
raturos si ex suo qsq; cōsilio & ex ea rōe q̄ i mētē aut libidinē uenerit:
nō ex cōi pscriptio ciuitatis unāquāq; rē administrabit. Postea q̄rere
a iudicibus ipis: q̄re i alienis detineant̃ negociis: cur reip. munere ipedi
ant̃: cū sæpi9 suis reb9 & cōmodis seruire possit: cur i certa uerba iu/
rēt: cur certo tpe cōueniāt certoq; discedāt: cur nihil qsq; afferat cāæ
quo min9 frequēter operā reip. det nisi q̄ cā i lege excepta sit: an se le
gib9 obstrictos i tātis molestiis eē ęquū cēseāt: aduersarios uero nr̃os
leges neglıgere cōcedāt: Deide itē iqrere ab iudicib9: si eius rei cāę pp
quā se reus cōtra legē fecisse dicat exceptorē ipse i lege ascribat passu
ri ne sint. Postea hoc qd' faciat idigni9 & ipudēti9 eē quā si qd ascri/
bat. Age porro qd si ipsi uelit iudices ascribere passur9 ne sit ppls at
q; hoc eē idignius q̄ rē uerbo & lris mutare n̄ possint ea re ipa & iudi
cio maxie cōmutare. Deide idignū eē de lege aliqd derogari: aut legē
abrogari: aut aliq̄ ex pte cōmutari cū pplo cognoscēdi & pbādi: aut
iprobādi fiat ptās nulla: hoc ipsis iudicib9 iuidiosū futurū: n̄ hūc lo/
cū eē: neq; hoc tps legū corrigēdarū: apd pplm hoc & p pplm agi cō/
uenire: qd' si nūc id agāt uelle scire seq lator sit: & q sint accepturi se
actiōes uider̃ & dissuader̃ uelle. Qd' si hoc cū sūme iutilia: tū multo
sint turpissima: legē cuiuscūq; modi sit cōueniat in pn̄tia cōseruari a
iudicib9. Post si displiceat a pplo corrigi cōuenire. Deide si scriptū n̄
extaret magnope q̄reus: neq; isti nisi extra piculū qdē eēt crederēus.
Nūc cū scriptū sit amentiā eē ei9 rei q peccarit poti9 quā legis ipsi9
uerba cognoscere. His & hmōi rōib9 ōndit̃ cām extra scriptū accipi
nō oportere. Secūda ps ē in q̄ ē ōndendū si i cęteris legib9 oporteat
i hac n̄ oportere. Hoc demōstrabit̃: si lex aut ad res maxias: hōestis/
simas: utilissimas: religiosissimas uidebit̃ ptinere. Aut iutile: aut tur
pe: aut nephas eē tali in re nō diligentissime legi obtēperare deberet:
aut non

quodlibet ad res maxias
utilissimas: honestissimas:
religiosissimas ptineat. Vn
de iutile: turpe: nephas eē
doceatur legi tā diligēter
scriptæ nō obtēperari. De
inde docēdū qd oia cauta
i hac lege: sint & pspecta:
& expecta: q̄ excipiēda: p/
spicienda cauēdaq; eē ui/
debant̃. Subiungit̃ tertius
locus i q° docet̃ hāc cām
accipi nō oportet̃: i q° qm̄
aduersarius: q cōtra scri/
ptū dicet: aliq̄ æqtate se
tuet̃ Laborādū ē uti doce
at: q se scripto dfēdit: illū
æquū n̄ eē q aduersarius
dicit. Quo loco bn̄ tracta
to ut doceat æquū n̄ eē ef
ficiat: ut n̄ oporteat cōce/
dere aduersario nā supio/
res loci hoc agebāt: q̄ n̄ nō
liceret id fieri q aduersari
us uellet. Hic āt locus: ut
dixi i quo docet̃ æquū nō
eē qd aduersarius dicit de
monstrabit eū nō oporte
re audiri: cū iustū n̄ uidea
tur eē quod dicit. Deide
descēdēdū erit ad assum/
ptiuæ q̄litatis species per
tractato. Ab eo q scripto
nitit̃ uti p ea pcepta quæ
supra dicta sūt cōpēsatio
nis: & relationis: remotio
nis: concessionis explicet
locos partis suæ q nitit̃ cō
tra eū q se uolūtate defen
dit supponēdo cām ex lo
cis assūptiuæ q̄litatis. dei
de rōes afferēdæ sunt: &
causæ q̄re: aut in lege: aut
testō ita scriptum sit: qd
scriptū ē: ut ex hoc mō nō
scripta tm̄ desēdere: uerū
uolūtate s interptati uideat̃
ille q scripta dfēdit primū
nulla i lege ullā cām. Præ
cepta ptitiōis qbus uti de
beat is q se scripto defen
dit. Pria ps his fere locis
confirmabit̃. In nulla lege
cām accipi oportere. Dei
de itē q̄rere hoc torū p in
ductionē: ut ex eo qd con
cedit̃ id qd nō cōcedit̃ cō/
cludat̃. Secunda pars ē in
qua ē ostēdendū: si i cæte/
ris legibus oporteat: i hac

aut ita lex: diligenter pscripta demõstrabit̃ ita cautum una quaq; de re: & ita qd' oportuerit exceptũ: ut minime cõueniat qcq̃ tã diligẽti scriptura pteritũ arbitrari. tertius locus ẽ ei q pscripto dicet maxĩe necessari9: p quẽ ostendat oportet: si cõueniat: cãm cõtra scriptũ accipi: eã tñ minime oportere q̃ aduersari9 pferat̃: q loc9 iccirco ẽ huic necessarius: qd' semp is q cõtra scriptũ dicit. ęqtatis aliud afferat: oportet. Nã sũmę ĩprudẽtia ẽ eũ q cõtra quã qd scriptũ sit aliqd pbare uelit: nõ ęqtatis psidio id facere conari. Si qd ĩgit̃ ex hac ipa qppiã accusator deroget oĩbus ptib9 iusti ut & pbabili9 accusare uideat̃. Nã supior oratio hęc oĩs faciebat uti iudices etiã si nollẽt necesse eẽt: hoc aũt ẽt necesse ñ eẽt: ut uellẽt cõtra iudicare. Id aũt fiet: si qbus ex locis culpa demõstrabit̃ eẽ ĩ eo q̃: aut cõparatiõe: aut remotiõe: aut relatiõe criĩs: aut cõcessiõis ptib9 se defẽdit: de qb9 ãte ut potuim9 diligẽter pscripsim9 de his locis quos res postulabit: ad cãm ad aduersarioꝶ ĩprobãdã trãsferem9 aut cãę & rõe afferet̃: qre & q° cõsilio ita sit ĩ lege: aut ĩ testamẽto scriptũ: ut sẽtẽtia quoq; & uolũtate scriptoris: & nõ ipsa solũ scripturę cã cõfirmatũ eẽ uideat̃: ut aliis quoq; cõstõnibus fcm̃ coarguet̃. Cõtra scriptũ aũt q dicet primũ eum ĩducet locũ p quẽ ęqtatis cãæ demõstret̃. aut ostẽdet quo aĩo quo cõsilio: q̃ de cã fecerit: & quãcũq; cãm assumet: assũptiõis ptib9 se defẽdet de qb9 ãte dictũ ẽ. Atq; si ĩ loco eũ diuti9 cõmorat9 sui facti rõne & ęqtatẽ cãę exornauerit: tũ ex his locis fere cõtra aduersarios dicet cãm oportere accipi: demõstrabit nullã eẽ legẽ q̃ aliquã rẽ iutilẽ: aut aliquã fieri uelit oĩa supplicia q̃ a legib9 pficiscãt̃ culpę ac malitiæ uidicãdę cã cõstituta eẽ. Scriptorẽ ipsũ si exiſtat fcm̃ hoc pbaturũ: & idẽ ipsũ si ei tale accidisset fcm̃ fuisse: & ea re legis scriptorẽ certo ex ordĩe iudices certa ętate cõstituisse pditos ut eẽt ñ q scriptũ suũ rẹcitarẽt: qd' quis puer facere posset: sed q̃ cogitationẽ asseq posset: & uolũtatẽ iterptari. deĩde illũ scriptorẽ si scripta sua stultis hoĩb9 & barbaris iudicib9 cõmitteret: oĩa sũma diligẽtia pscrutaturũ fuisse. Nunc uero qd' itelligeret q̃les uiri iudicaturi eẽnt: icciirco cum quę pspicua uideret eẽ nõ ascripsisse: neq;.n. uos scripti sui recitatores: sed uolũtatis iterp̃tes fore putauit. Postea q̃ret̃ ab aduersariis: qd' si hoc fecissẽt qd si hęc accidissẽt: eoꝶ aliqd in qb9: aut cã sit hõestissima: aut necessitudo turpissima: tũ ne accusaretis. Atq hoc lex nusq̃ excepit: ñ oĩa ergo scriptis sed q̃dã q̃ pspicua sint tacitis exceptiõib9 caueri. Deide nullã rẽ: neq; legib9: neq; scriptura ulla: deĩde neq; ĩ sermõe: quidem quotidiano atq; ĩperiis dõesticis recte posse administrari: si unusq̃sq; uelit uerba expectar̃: & nõ ad uolũtatem eius q uerba hũerit accedere. deĩde ex utilitatis & hõestatis nõ oportet̃. Secũda ps ĩcipit de ptitione eius q cõtra sñiam scriptũ defendit. Si qd igit̃ ex hac ipsa qppiã accusator deroget. i. æquitate. Quoniã ille q se sñia defẽdit cõtra scriptũ æquitatẽ dẽt asserere. Necessario is q se scripto defẽdit dẽt rursus detrahere æqtati. Contra scriptũ autẽ q dicet primũ inducet eũ locũ p quẽ æqtas cãæ demõstret̃ nũc tractus ẽ eius q uolũtate se uet̃ cõtra scriptũ qd supra tractatũ ẽ isq; inducet primũ locũ æquitatis: ut oñdat q̃ & q̃lis illa sit cã quã adhibet p iterp̃tationẽ legis: deĩde assũptiuæ ptis cuiusq; pcepta seruabit dicẽs hoc q dẽ scriptũ ĩ lege est sed ego feci: ut prodessẽ: uel reliq̃ q̃ assũptiuæ sũt q̃litatis ut fcã ipa sua enũeret: & exequat̃. deinde tres illos cõpleat locos ex aduersa pte qbus usus is q scripta defenderat. Hic ex cõtrario doceat ĩ oẽs leges accipi cãs: & in hãc legẽ accipi dẽre & hãc cãm accipi dẽre. In oẽs leges accipi cãs in hãc nõ accipi iniquũ aliqd cõstitui: ut oĩa supplicia culpæ: & malitiæ iudicãdæ causa cõstituta sint. Nũc se nihil malitiose fecisse ipm scriptorem si hodie psens eẽt fcm̃ suũ pbaturũ: aut si ipse hoc ageret facturũ fuisse. Hac de cã uiros bonos electos & dignitate & ætate ut ñ scripta legis recitarẽt sed interp̃tarent̃ ipm legis scriptorẽ nõ barbaris hoĩbus ac stultis cõmisisse scripta sua. Nã si hoc crederet diligenter cunctis exequerent̃: nũc q̃dã posuisse ex q bus ẽt nõ scripta cognosci pñt pitelle ctã uolũtatẽ. Postea dicendũ ẽ qd fieri potuisset: aut qd accidere potuisse q bus cã eũ collocat̃ ostẽdit̃ recedendũ fuisse a scriptis pp necessitatẽ uel honestatẽ. Oẽs leges cõprehẽdere oĩa nõ posse: q̃ uelint exprimere uel excipere: sed eẽ naturaliter ĩ legibus cũctis taci tas exceptiões. deĩde locũ hunc dẽbit exequi qa neq; sermo hoĩum: neq; scriptũ aliqd plane se exprimat: aut eloq̃tur uolũtatem sed semp expectari ex scriptis reliq̃ q̃ ĩ uolũ tate itelligi pñt: deĩde utilitatis & honestatis partes explicãdæ sunt: in qbus docebius qd nos fecerimus & qd aduersarii uelint: ut nr̃m utile aduersarioꝶ inutile demõstret̃. deĩde locũ cõem dẽmus inducere: nõ sfas nos seq oportere: q̃ & tenues & obscuræ sunt nostræ uoluntatis: sed ipsam illã uolũtatẽ: deĩde iducere definitionẽ qd sit lex & sic definire: ut hoc potius uoluntas quã scriptura uideat̃. Meritaq; iudices inseruiãt legi: q uolũtatẽ legis interpretant̃: iniquũ

esse affici supplicio eū q nō apte cōtra legē fecerit:sed ex aliq̄ rōne utilitatis reip. his rōnibus & rebus tres illi
loci approbanf:q sunt cōtrarii superioribus tribus uti doceamus: & accipi cām in oībus legibus & in hanc legē
accipi & hāc cām accipi. Prætereà operā dare dēmus:ut est scriptū ipm:si quo pacto possumus cōuertāus:ut
id uideaf tenere uerbis:qd nos iterp̄tamur:faciamusq̧ tale aliqd:quale supra fecit quo scripto nitif:ut ad scri
ptū applicet uolūtatē. Sic hic q uolūtate nitif in scripto dēt aliqd iuenire qd iterp̄tef:qd cōueniat uolūtati id
faciet si ambiguū aliqd i scripto iuenerit aut p collectionē ex eo qd scriptū ē id qd scriptū nō ē ostēderit sic fie
ri ut cum leue nescio qd iuenerit: i scri
pto tñ cū æqtatē oñderit i sua cā esse
plurimū pficiet: & subducet aduersa-
rio argumētū suū i quo ille posuit scri-
pta tm iudices seq dēre cū & hic doce
re cœpit i scripto eē aliq qd pſit eiuo
lūtati:q̄ iterp̄taf. Postrēi loci sūt cōes
q sumi potuerūt ex ptibo assūptiuæ q̄
litatis: qd supra dixius. Verꝝ erit ppri-
us locus eius q scripta defēdit leges ex
se itelligi dēre:nō ex utilitate iterp̄tā-
tiū. deide erit alter nihil legibo carius
eē dēre: Aut uero erunt alii loci cōes
eius q se uolūtate defendit leges i cōsi
lio scriptoris eē & utilitate cōi. deide i
dignū eē æqtatē lr̄is pmere & urgere
cū eqtas magis i uoluntate cernatur a
his locis quos tres i priorióe supra posu
it & accipi cām & in hac lege accipi &
hanc cām accipi. Reperit p anacepha
leosin i conclusiōe tres illos quos i pri-
orióe poni locos dixit:& p scripto & cō
tra scriptū aut ex scripto nō scriptū ali
qd iducere. i. syllogistice tractare. Cū
æqtate cā abūdabit necessario multū
pficiet. Fit & hic cōclusio:ut & his q se
uolūtate defēdit opam det ut ipm scri
ptū p se faciet uel ābiguo aliquo rephē
so uerbo uel cæteris: ut nō uoluntate
tm̄ sed ēt scripto niti uideaf quēadmo
dū illi ipse supra q se scripto defendit
ita pceperat: ut nō sola uerba āplecte-
tef:sed ēt scriptoris oñderet uolūtatē
loci āt cōes cæteris ea assumptiōis pti-
bus in utrāq ptē cōueniet. Vt aut te
moueat:aut cōpēset aut referat:aut cō
cludat. Ex contrariis autē legibus con
trouersia nascif:cū iter se duæ uidenf
leges: aut plures discrepare hoc mō.
De legalibus cōtrouersiis tertia ē quæ
ex contrariis legibus cōstat. Nā dicta ē
ambiguitas dicta ēt controuersia quæ
cōstat ex scripto & uolūtate. Cōtrariæ
uero leges nūc duæ sunt nunc plures
nūc una si duplex est q̄q̄ & una simplex
facere leges cōtrarias pōt: At una du-
plex facit leges cōtrarias:cū una ps ni-
tif legis pte altera rursus alia legis pte
dimicat & repugnat. Apud rhetores
ē ista cōtrouersia. Rapta raptoris mor
tē aut i donatas nuptias optet ut ra-
pta una pte nitaf ac dicat mortē se op
tare debere raptoris: altera nuptias in
ducat ac stant leges cōtrariæ ex dupli-

ptib9 oñdere q̄ iutile:aut quā turpe sit id qd' aduersarii di-
cāt fieri oportuisse aut oportere: & id quod fecerimus aut
postulem9 q̄ utile: aut q̄ honestū sit. Deide leges nobis ca
ras eē ñ pp litteras: q̄ tēues & obscurę notę sint uolūtatis:
sed pp eaꝝ reꝝ:qb9 descriptū ē utilitatē & coꝝ q scripserūt
sapiētiā & diligentiā. Postea qd sit lex describere: ut ea ui-
deaf i sētētiis:nō i reb9 cōsistere & iudex is uideaf legi obtē
perare q sentētiā ei9 nō q scripturā seq̄f. Deide quā idignū
sit eodē affici supplicio: eū q pp̄ter aliqd' scel9 & audaciā
cōtra leges fecerit:eū q hōesta:aut necessaria d cā ñ ab snia:
sed ab litteris recesserit legis itaq; his & hmōi rōnib9: & ac-
cipi cām: & i hac accipi lege:& eā cām quā ipe afferat acci-
pi oportere demōstrabit. Et quēadmodū ei dicebamus: qa
scripto diceret:hoc fore utilissimū si qd de ęqtate ea q̄ cū ad
uersario staret derogasset: sic huic q cōtra scriptū dicet plu
rimū pderit ex ipsa scriptura aliqd ad suā cām cōuertef: tū
ambiguū aliqd ostēdere. Deide ex illo ambiguo eā ptē: q̄ si
bi psit defēdere:aut uerbi diffinitiōē iducere: & illius uerbi
ui quo urgeri uideaf adcāę cōmodū traducere::aut ex scri
pto non scriptū aliqd' iducere p rōcinationē de q̄ posterius
dicem9. Quacūq; aūt i re q̄uis leuiter pbabili scripto ipso
se defēdit ēt cū ęqtate cā abūdabit: necessario multū pficiet
iō qd si id quo nitif aduersariorū cā subduxerit oēm illā ei9
ui & acrimoniā lenierit ac deluerit. loci aūt cōes cęteri ex as-
sūptiōis ptib9 i utrāq; partē cōuenient. Pręterea āt eius q̄ a
scripto dicet leges ex se nō ex ei9 q cōtra cōmiserit utilitati
spectari oporteſ & legib9 antiqus hēri nihil oportere cōtra
scriptū legis i cōsilio scriptoris & utilitate cōi:nō i uerbis cō
sistere. Quā idignū sit æqtatē lr̄is urgeri q̄ uolūtate eius q
scripserit defendat. Ex cōtrariis āt legib9 cōtrouersia nasci
tur:cū iter se uidentur duę leges:aut plures discrepare hoc
mō. lex est q tyrānū occiderit olympicarū pmia capito: &
quā uolet sibi rē a magratu deposcito:& magratus ei cōce-
dito. Et altera lex est tyrāno occiso qnq; eius pxios cogna-
tionē magratus necato. Alexādrū q apud phereos i thesa-
liā tyrānidē occuparat: uxor sua cui nomen thebe fuit no-
ctu cū simul cubaret occidit. Hæc filiū suū quē ex tyrāno
hēbat sibi i pmii loco deposcit. Sunt q ex lege puerū occidi
dicant oportef: res i iudicio est. In hoc genere utranq; in p
tem iidē loci eademq; pcepta cōuenient. iō quod utriq; suam
legē cōfirmare & cōtrariā infirmare debebit. Primū igitur

ei parte

ei pte legis. It ẽ una lex cõtrarias leges facere põt hoc mõ. Cũ lex ẽ ut uir fortis petat præmiũ qd uolet: & duo adolescẽtes filii fortiter fecerũt: petit pmii noĩe unus ut pr eius: q reus factus fuerat pditiõis ante iudiciũ liberet. Alter petit: ut agat iudiciũ. Ita ex una lege diuersa petẽtiũ uolũtate leges contrariæ eẽ dicent. Verũ his omissis Tul. desinit qd sint leges cõtrariæ. Deinde põit exẽplũ de eo q tyrãnũ occiderit: ut pmiũ accipiat: deinde alterã legẽ ppõit ut tyrãno occiso quinq pximi facile iterficiant. Deide reliq̃ pcepta dat cõiter i utrãq ptẽ. Eteni cũ ambæ ptes. Eteni cũ ambæ ptes lege nitãt: q̃ pcepta dat a uetũt uni parti ad alterã ptẽ: q̃ et ipsa lege nitẽt pcepta eadẽ trãsferuntur Eritq unicuiq pti hoc principale: ut q suã legẽ laudet aduersarii: uitupet: ac repẽdat. Erit ergo tractatus talis utra utilior lex sit: utra hõestior: utra magis necessaria: utra ad res plures pertinet utra ad maximas: utra lex posterior sit Melior. n. q̃ posterior: utra lex iubeat: utra pmittat: utra uetet. Nã iubet: defertor capite puniat. Permittit adulteriũ: cũ adultera liceat occidere: deide utra lex pœnã cõstituat ei q obtemperet: utra maiorẽ pœnã: deide utra lex iubeat utra uetet: i eo. n. qd iubet & pmittit q̃si unũ genus sit cõtrariũ ẽ i eo qd uetat. Verũ i eo qd ipat & pmittit fit diuersitas q̃ supra posuit: cũ illic est necessitas: hic utẽdi uoluntas. At his duobus cõtrariũ ẽ qd uetat: ut isamis militet: ut ipudicus: ne cõciõet Maior ãt ẽ auctoritas legis: q̃ uetat: q̃ illa q̃ ipat. Ois. n. lex q̃ uetat fortior ppea q corrigit illã q̃ aut pmittit: aut ipat. Et. n. cũ oẽm hoiem ad conciõnẽ uenire liceat: & sit hæc lex q̃si pmittat: hæc q̃ uetat: isamis ne cõciõet corrigit illã legẽ q̃ aut iubet aliqd aut pmittit Deinde cõsiderandũ: utra lex de pte constituta sit: utra de oĩ uel re uel actu utra lex spãliter scripta sit: utra gñaliter. Melior. n. q̃ de spẽ scripta ẽ nõ cõiter. Et ẽ cõiter ut hoiem occidere ne liceat. Spãliter uirũ fortẽ occidere ne liceat & alia hmõi. Deinde cõsiderãdũ ex q̃ lege stati fieri aliqd aut ñ fieri necesse sit & ex q̃ sit aliq̃ tarditas. Nã ẽ tarditas ut i illa lege legatus itra diẽ tricesimũ pficiscat. Hæc oia cũ dcã fuerit operã dare dẽat: una quæq ps q̃ p lege sua nitit uel doceat legẽ suã & iustã eẽ & aptã: aduersarioꝝ ãt uel iniustã uel obscurã: uel ambiguã. Aut rõcinatiõe colligit q nelit adhibere aliq̃ definitiõnẽ aduersarii ut itelligi possit qd i lege sit i. fa ãt lege oia esse manifesta. Deide debemus adiũgere uolũtatẽ ut ad scriptũ uolũtas quoq itei ptata cõferat. Dare ẽt operã ut aduersarioꝝ lex cõtrariã hẽat uolũtatẽ. Et si fieri põt aduersariorũ legis ita ẽ iterptãda snia ut peneẽt ipsa lex aduersariorũ p snĩæ iterptatiõnẽ p nobis facere uideat ut ambæ leges nfæ sint ptis. Vna nfa p scriptũ aduersariorũ p uolũtatẽ. Postreũ sunt loci cões q in legibus cõtrariis sumi pñt & utilitate & hõestate legis cuiuscũq ea maxie cõsiderãda q̃ ad maxias res ptinere uĩ. Præceptũ hoc ẽ. Cõparãdas leges esse utrũ iter se duæ uel tres discrepẽt leges & seruari nõ pñt ambæ q discrepẽt ea maxie cõseruet q̃si i cõparatiõe utilior hõestior magis aut necessaria: ex rõcinatiõe aũt nascit cõtrouersia cũ ex eo qd uspiã ẽ ad id qd nusq̃ scriptũ ẽ uenit. Ratiocinatio syllogismus dr cõtrouersia legalis ẽ. Habet tractũ cũ eo qd scriptũ est id quod scriptũ non est colligit Cic. ait. cũ ex eo quod uspiam sit ad id quod nusq̃ est scriptũ uenit & hẽt modos suos qbus cõprehendatur uel simile cũ colligimus uel cũ minus colligimus ex maiore uel cũ cõsequens dat exemplũ. Sed hac in materia cõmuno exempla sunt posita dat exẽplũ Cice. de eo qui damnatus parricidii in carcere testamentũ fecerit nulla qdẽ lex testm̃ facere phibet eũ q dãnatus sit pricidii. Sed sũt aliæ leges q̃ multa facere phibẽt pricidii

leges oportebit contendere considerando utra lex ad maiores hoc est ad utiliores & hõestiores ac magis necessarias res pertineat. Ex quo cõficitur ut si leges duę: aut plures erũt: aut quot quot erũt q̃ conseruari nõ possunt: quia discrepẽt inter se maxime conseruanda putetur quę ad maximas res pertinere uideatur. Deinde utra lex posterius lata sit nam postrema quæq; grauissima est. Deinde: utra lex iubeat aliquid: utra permittat: nam id quod imperatur necessarium est: illud quod permittitur uoluntarium est Deide in utra lege: si non obtemperatum sit pœna afficiatur: aut in utra maiori pœna statuatur. Nam maxie cõseruãda est ea q̃ diligentissima est & sãcta. Deide utra lex iubeat: utra uetet. nã sępe eaquę uetat q̃si exceptiõe q̃dã corrigere uidet illã quæ iubet. Deinde utra lex de genere omni: utra de pte aliqua: utra cõiter in plures: utra i aliq̃ rem certã scripta uideatur. Nã q̃ in ptem aliq̃ & q̃ i certã aliq̃ rem scripta est propius ad cãm accedere uidetur & ad iudiciũ magis pertinere. Deinde ex lege utrum statim fieri necesse sit: utrum in habeat aliq̃ morã & sustentationem: nã id qd statim faciẽdũ sit: pfici pri9 oportet: deide opam dare ut sua lex ex ipso scripto uideatur niti: contraria aũt: aut per ambiguum: aut per rõcinationem: aut per diffinitionẽ induci. & sanctius: & firmius id uideatur eẽ: qd apertius descriptũ sit. Deinde suæ legis ad scriptũ ipm: sniam quoq; adiungere: Contrariam legem item ad illã sniam traducere: ut si põt fieri ne discrepare q̃dem uideant inter se. Postremo facere si cã dabit facultatem: ut nostra rõne utraq; lex cõseruari uideatur & aduersariorum ratione altera sit necessario negligenda: locos aũt cões: & quo ipa causa det uidere oportebit: & ex utilitatis & honestatis amplissimis partibus sumere demonstrãtem per amplificationem ad utrã potius oporteat acce

reum & damnatum. Ex qbus colligi/
tur etiam hoc faciendi testamenti il/
lum non habuisse potestatem. Itē mul
tæ leges sunt testamentorum facien/
dorum: ex quibus iterum colligitur hūc
faciendi testamenti potestatem non
habuisse. Tractatus uero habet & lo//
cos argumentorum tales: Primum
ut scriptum laudemus: & confirme//
mus. deinde conferāus cū eo facto qd
colligimus. a scriptū deinde ut simile
esse doceamus deinde ut si illud æquū
sit: hoc quoque esse æquum iudicēus:
deinde ut dicamus cum de hoc scri//
ptum sit cur de alio scriptum non sit
q quasi manifestum fuerit ex eo quod
scriptū ē ēt qd scriptū non sit: iccirco
a scriptore legis pmissum esse uideat.
Deide doceāus i multis legibus multa
ꝑterita: sed accipi hac si nō sint ꝑterita
ex his. s. q scripta sunt: hæc dicit g urit
collectione. Qui cōtra pugnat aū oīa
laboraf dēt ut similitudinē tollat & di
cat aliud eē i eo qd scriptū ē: aliud i eo
qd admissū ē ac ꝑpea eē dissimile & nō
debere accipi ex eo qd scriptū ē: id qd
nō scriptū ē: cū sit multa distātia dissi-
militudis & similitudis de qbus in. i. li.
exposuit Cice. Addere ꝑterea ēt pote
rit is q cōtra collectionē nitit uti & ip-
se utat aliq collectiōe. Quod si & cōti
get iisdē argumētis utet q supra dedi-
mus ei q urit collectiōe. Sin autē nō po
terit uti hoc aget: ut oñdat scriptū so
lū cōsiderari oportere. Periclitari iura
oīa: si similitudies accipianf nihil. n. eē
pene qd nō alteri simile eē uideaf. Po
strēi loci sūt cōes ab eo g urit rōcinatio
ne extra scriptū p cōiecturā id qd scri-
ptū nō ē accipi oportet. Deide neminē
posse scriptura cōplecti uniuersa illud
tm̄ modo bñ scribet legē q quedam cō
tingat ex quibus alia præterita intelli/
gi possint. Loci uero cōmunes contra
eum qui collectione nititur isti sunt.
Coniecturam non esse firmum argu//
mentum sed esse diuinationem. Dein/
de stulti esse scriptoris nō omnia quæ
cauenda sunt in lege conscribere. His
qui in eo loco sint adimat potestatem
neq permittat: sed ut quasi permissio
esse uideatur collectiōe sit ex aliis. Dest
finitio est cum in scripto uerbum ali//
quod est positum cuius de ui queritur
hoc modo. Subiungit postremam le/
galem controuersiam: q definitionem
nominauit quæ nulla parte distat a cō
stitutione rationali: nisi q uerbum in
lege positum: uel in scriptura aliqua
cū definitur quid significet quid sit esse
sit legalis definitio. Suppōit exemplū

dere legem ex ratiocinatiōe nascit controuersia cum ex eo
qd uspiā est ad id qd nusq scriptū est puenit. Hoc pacto
lex si furiosus est agnatorū: gentiliūq in eo pecuniaq eius
potestas esto. Et lex paterfamilias uti super familia pecu-
niaq sua legasset: ita ius esto. Et lex si paterfamilias inte-
status moritur familia pecuniaq eius agnatorum genti-
liūq esto. Quidam iudicatus est parentē occidisse: ei stati
qd fugiendi potestas nō esset ligneę soleæ īpedes inductæ
sunt: Os autem obuolutum est foliculo & preligatū. De-
inde in carcerem deductus: ut ibi eēt tātisp: dum culeus i
quem coniectus in pfluentem deueheret: compararetur.
Interea qdam eius familiares in carcerem tabulas afferūt:
& testes adducūt. Hæredes quos ipse iubet scribūt: tabulę
obsignantur. De illo post supplicium sumitur. Inter eos
qui hęredes in tabulis scripti sunt: & inter agnatos de hæ
reditate controuersia est. Hic certa lex quæ testamenti fa-
ciendi his qui in eo loco sint adimat potestatem: nulla p
fertur. Ex cęteris legibus quę hunc ipsum supplicio huius
modi afficiūt: & quæ ad testamenti faciendi potestatem p
tinet: per raciocinationem ueniendum est ad huiusmodi
rōnem: ut q̄ratur. habuerit ne testamēti faciēdi potestatē:
locos autem in hoc gñe argumentandi hos: & huiusmodi
quosdā eē arbitramur. Primū eius scripti quod pferas lau
dationem & confirmationē: Deide eius rei de q q̄rit cum
eo de quo cōstet collationem huiusmodi: ut id de quo quę
ritur rei de q cōstet simile esse uideatur. postea administra
tionem pcōtatiōe: qui fieri possit: ut q hoc æquū esse concē
dat: illud neget: qd aut ęqus: aut eodem in genere sit. De
īde iccirco de hac re nihil eē scriptū: qd cū de illa re eēt scri
ptū: de hac re is q scribebat neminē dubitatur arbitratus
sit: postea multis i legib9 multa ꝑterita eē q iccirco ꝑterita
nemo arbitret: qd ex cęteris de qb9 scriptū sit ītelligi pos-
sint. Deide ęqtas rei demōstrāda est: ut i iuridiciali absolu
ta. Cōtra aūt q dicet silitudinē infirmare debebit qd faciet
si demōstrabit illud qd cōfert diuersum eē gñe: natura ui:
magnitudine: loco: tēpore: psona: opiniōe: si quo in nume
ro illud qd p silitudinē affert: & quo illud in loco cui9 cā
affert: haberi cōueniat demōstrabit. Deinde qd res cū re
differat demōstrabit ut nō idē uideat de utraq existimari
oportere. Ac si ipse poterit quoq rōcinationibus uti iisdē
qbus ante dictum est utet: si non poterit: negabit opor-
tere quicq nisi qd scriptū sit cōsiderari piclitari omnia iura
si similitudines accipiant: nihil eē pene qd nō alteri simi-
le uideat multis dissimilibus reb9: & in unāqq rem tñ sin
gulas eē leges. Oīa posse iter se uel similia ul dissimilia de
mōstrari loci cōes a rōcinatiōe oportere cōiectura ex eo qd
scriptū sit ad qd nō sit scriptū puenire & neminem posse

omnes res

oēs res p̄ scripturā ꝯplecti: sed cū cōmodissime scribere q̄ curet: ut q̄dā ex q̄busdā intelligāt̄. Cōtra rōcinationē hmōi: coiecturā diuinatiōe eē: & stulti scriptoris esse nō posse oib9 de reb9 cauerꝰ qb9 uelit. Definitio ē cū in scripto uerboꝝ aliqd ē expositū cui9 de ui q̄rit̄ hoc mō: lex ē q in aduersa tēpestate naui reliq̄rit oia admitūto: eoꝝ nauis & hōtra sūt q i naui remāserit. Duo q̄dā cū iā i alto nauigarēt & eoꝝ alteri9 nauis alteri9 on9 eēt: naufragū q̄ndā natātē & man9 ad se tendētē aduerterūt: misericordia cōmoti nauī ad eū applicuerūt: hoiem ad se sustulerūt. Postea aliquāto ipsos quoq; tēpestas cœpit iactare uehemēti9 usq; adeo: ut dn̄s nauis cū idē gubnator eēt: i scaphā cōfugeret: & idē fūiculo q a puppi religat9 scaphā ānexā trahebat naui: qd posset moderaret̄. Ille āt cui9 merces erāt in gladiū in naui ibidē icūberet. Hic ille naufrag9 ad gubnaculū accessit: & naui qd potuit est opitulat9. Sedatis āt fluctib9: & tēpestate iā cōmutata nauis i portū icolumis ꝑuehit̄. Ille āt q i gladium icubuerat leuiter sauciat9 facile ē ex uulnerꝰ recreat9. Nauí cū onere hoꝝ triū suā q̄sq; eē dicit: hic oēs scripto ad cām accedūt: & ex nois ui nascit̄ cōtrouersia. Nā & relinq̄re nauē: & remāere i naui. Deniq; nauis ip̄a qd sit definitionib9 q̄rit̄. Iisdē āt ex locis oib9 qb9 cōstō definita tractabit̄. Nūc expositis his argumētationib9 q̄ in iudiciale cāꝝ gen9 accōmodāt̄: deīceps i delibatiuū genus & demōstratiuū argumētādi locos: & p̄cepta dabimus nō quo nō i aliq̄ cōstōne ois sp cā uersēt̄ sed q̄a ꝑprii tn̄ haꝝ cāꝝ q̄dā loci sūt nō a cōstōne sepati: sed ad fines hoꝝ geneꝝ accōmodati. Nā placet i iudiciali gn̄e finē eē: æq̄tatē: hoc ē p̄te q̄ndā honestatis. In delibatiuo āt Aristoteli placet utilitatē: nobis āt & hōestatē & utilitatē. In demōstratiuo hōestatē. Quarꝰ i hoc quoq; gn̄e cāæ q̄dā argumētatiōes cōiter ac siliter tractabūt̄: q̄dā separatius ad finē quo referri omnē rōnē oportet adiungent̄ atq; uniuscuiusq; cōstitutiōis exēplū suppōere nō grauaremur: nisi illud uideremus: quēadmodū res obscurę dicēdo fierēt aptiores: sic res aptas obscuriores fieri oratiōe. Nunc ad deliberatiōis p̄cepta tendamus: reꝝ expetendarū tria genera sunt: par aūt numerus uitādarū ex cōtraria p̄te. Nā est q̄ddā qd sua ui nos alliciat ad sese nō emolumēto captās aliquo: sed trahēs sua dignitate qd genus est: uirtus: scientia: ueritas. Est aliud aūt nō ꝑpter suā uim & naturā: sed ꝑpter fructū atq; utilitatē petendū: qd pecunia ē. Est porro q̄ddā ex hoꝝ partibus iūctū: qd & suaui & dignitate nos iductos ducit: & præ se gerit quādā utilitatē quo magis expectat̄: ut amicitia: bōa æstimatio. Atq; ex his hoꝝ cōtraria faci

de his q nauē suā dicunt unus incuberit gladio: alter remū imperitus gubernandi tenuerit. Gubernator in scaphā fugerit: hic cum cōtendant: cuius nauis sit: ex lege initium capiunt controuersiæ. Quæritur tamē uerbum qd in lege positum est qd sit nauis: deinde qd sit nauem deserere: & qd sit in nauem remāere. Hæc sola discretio est data īter definitionē legalē & cōstitutionē.i. rationalē statꝰ p̄cepta āt dicendi eadem seruabimus q̄ supra sunt posita: ut definiamus: & cætera q̄ p̄cepit. Tūc expositis argumentationibus quæ in iudiciale causarum genus accōmodantur. Finitis omnibus præceptis q̄ data fuerant ad omnes constitutiones & ad omnia genera controuersiarum quæ in legibus sunt: duntaxat in iudiciali genere causarum trāsit Tullius ad deliberatiuam causam: & ad demonstratiuam. Non q̄ alia præcepta esse possint deliberatiuæ & demonstratiuæ q̄ fuerint supra in iudiciali genere dumtaxat in cōstitutionibus. Nam pari modo cōiecturæ finis: & cæteræ constitutiones: & omnia genera controuersiarū uersantur in deliberatiuo & demōstratiuo quemadmodum in iudicialibus. Vnde nō alio modo dicenda sunt in iudiciali: & alio in cæteris: sed eadem dicendi ubiq; præcepta seruabūtur. Verumetiam quoniam in libro primo docuit: & hic admonet fines suos certos habent genera ista controuersiarū necessario propter fines. Alia quædam p̄cepta: & alia quædam argumenta tradenda sunt de quibus nunc tractabit. Finem habet iudicialis causa æquitatem. Deliberatiua finem habet utilitatem: ut Aristoteli placet: ut Ciceroni utilitatem & honestatem. Demonstratiua finem habet honestatem. Ergo propter fines quasi alia argumēta sunt necessaria. Aliud enim cogit in tractatu præter cōstitutionem quālibet; ille qui æquitatem cupit iudicibus persuadere: aliud ille qui ostendere cupit utilitatem & honestatem: aliud qui ostendere uult honestatem. Vnde ipsius utilitatis & honestatis præcepta danda sunt: quæ & deliberatiuæ causæ uidentur: & demonstratiuæ propter fines proprios cōuenire: & poterat quidem supponere exempla deliberatiuæ per singulas constitutiones: hoc est ut doceret incidere in deliberatiua coniecturam finem: & reliquas constitutiones. Item pari modo in demōstratiua: sed quoniam res apta est dicere p̄terit: ne rem satis claram dum aptiorem per exempla uult reddere obscuriorem exemplorum diuersitate fecisset. Rerum expetēdarū tria genera sunt. Par autem numerus uitandarū ex cōtraria p̄te. Deliberatiue & demōstratiuæ cāæ fines dixit eē

utile & honestū. Verū est qddā honestum
qđ purū solū & per se honestū ē. Aliud ue
ro honestū: qđ habet mixtā utilitatē qđ ic
circo honestū dicit: qa semp in copulatis
rebus nomē a meliori parte componit ut
demonstratiuā causam: cum intelligamus
habet laudē & uitupationē. Quidā tñ hāc
eādē cām a pte meliore sicut diximus lau/
datiuā eē dixerūt. Ergo cū honestū nūc p
se solū sit: nūc sit aliud qđ iūctū ē ex utili/
tate: tñ ēt hoc hōesti nomē nuncupat. Sūt
igit tria quæ expetunt: honestū purū: hōe
stum cū utili: & ipm utile pur ac separatū
Sed his tribus expetēdis hoc est honesto
utili: & illo tertio qđ mixtū ē adiūgūt duo
ad tractatū necessaria: necessitudo & affe
ctio: de qbꝰ plenius postea disputabit. At
q hōestū ipm qđ pp se expetit: cū duas p
tes ut diximus: distributū sit prius tractat
de eo ipo qđ pur est nullo utili sociato q̄
diximus eē uirtutē: hāc diuidit i ptes q̄tu/
or: prudētiā: iusticiā: fortitudinē: tēperātiā
Et definit prudētiā: eiq tres spēs subiūgit:
memoriā: itelligētiā: puidētiā: q ratiōe tē
porum cōstāt. Præteriti tpis ē memoria.
Præsētis itelligētia. Futuri puidētia: has
similiter definit: Itē definit iustitiā secūdū
uirtutē eiq subiicit ptes sīliter tres: natu
ralē: iustitiā: cōsuetudinis iustitiā: legitimā
iusticiā easq sīlit ðfinit: & dat exēpla. Sub/
iūgit tertiā uirtutē: q̄ appellat fortitudinē
hāc definit: & ei subiicit partes q̄tuor: ma
gnificentiā fidentiā: patientiā: pseuerātiā:
Quas itē definit: sicut oia. Quarta postre
mo subiungit uirtus q̄ tēperantia dicit: &
dat ei ptes tres: cōtinentiā: clæmētiā: mo
destiā: q̄s ptes definit: ita ut oia supiora: q
bus explicitis: apte docuit id solū q pp se
expetit: & qd sit: & q̄le sit uerū: cū honestū
hoc intelligamus eē qđ pper se expetit:
non pper aliqđ emolumentū qđ ipsum
utiq uirtus est qm̄ incidebat quæstio: an
uirtus: idest hōestum pper se expeteret
Epicurei enim dicūt uirtutē experi ipsam
pper uoluntatem huius qōnis: cū clarior
uidet esse tractatus distulit: & negauit ad
hoc institutum debere sociari: ubi tantū
pcepta tradunt: nō ter disputatio cōtine
tur. Nā pº in gñe quæ sunt honesta appel
lant: uirtus: scientia ueritas: quæ nullā ob
utilitatem: sed pper se expetūt. Veritas
Veritas est per quā ea q̄ sunt: aut fuerūt: aut futu/
Fidētia ra sunt: dicunt. Hucusq naturā & iustitiā
cūq his q̄ naturaliter iusta sūt explicauit.
Nūc ea docebit cū partibus suis: q̄ per cō
suetudinem iusta sunt. Iustitiā enim tri/
plicē esse uoluit naturalē cōsuetudinis. i.
morū: legum: lege iustitia est qđ in eo scri
pto qđ pplo expositū ē. Hucusq iustitiā
cōsuetudinis dixit: nūc icipit legū: Fidētia
est p quā magnis & honestis rebus. In ho/

le tacitib9 nobis itelligēt. Sed ut expediti9 rō tradat:
ea q̄ pscripsim9 breui noiabūt. Nā in pº qdē gñe: q̄ sūt
hōesta appellabūt. Quę āt i scđo utilia: hęc āt tria qa
ptē hōestatis & utilitatis cōtinēt: & qa maior ē uis hōe/
statis iūctæ cē oio ex duplici gñe itelligēt: sed i meliorē
ptē uocabuli cōferāt: & hōesta noient. Ex his illđ cōfici
tur ut appetēdar rer ptes sint: hōestas: & utilitas uitā
dar turpitudo & utilitas. His igit duab9 reb9 res duę
grādes sūt attributę: necessitudo & affectio: q̄rū altera
ex ui: altera ex re & psonis cōsiderat. De utraq post ap
ti9 pscribem9. Nūc hōestatis rōnes primū explicem9.
Qđ āt totū: aut ex aliq̄ pte pp se petit hōestū noiabi
mus. Quar cū ei9 duę ptes sint: quar altera simplex al
tera iūcta sit: simplicē pri9 cōsiderēus. Est igit i eo gñe
ois res una ui: atq uno noie āplexa uirt9. Nā uirt9 est
ai hit9 naturę mō atq orōni cōsentāe9: Quāobrē oib9
ei9 ptib9 cognitis erit tota uis simplicis hōestatis cōsi/
derata. Hēt igit ptes q̄tuor: prudētiā: iusticiā: fortitudi
nē: tēpantiā. Prudentia ē rer bonar & malar & utraq
sciētia ptes eius memoria itelligētia: prudētia. Memo/
ria ē p quā aius repetit illa q̄ fuerūt. Intelligētia ē p quā
ea pspicit q̄ sūt: puidētia p quā futur aliqd uī anq̄ fcm̄
est. Iustitia ē hitus ai cōi utilitate cōseruata: suā cuiq tri
buēs dignitatē: ei9 initiū est ab natura pfectū. Deide
q̄dā a cōsuetudie ex utilitatis rōe uenerūt. Postea res &
ab natura pfectas: & ab cōsuetudie pbatas legū met9:
& religio sāxit: Naturę ius erit qđ nō opinio gēuit: sed
q̄dā inata uis iseruit: ut religionē: pietatē: grām: uidica
tionē: obseruātiā: ueritatē: religio est q̄ supioris cuiusdā
naturę: q̄ diuinā uocāt curā cerimoniāq affert. Pietas
p quā sanguine cōiūctis pricq beniuolis officiū & dili/
gēs tribuit cultus: grā i q̄ amicitiar & officior alteri9
memoria & remūerādi uolūtas cōtinet: uindicatio ē p
quā uis: aut iniuria: & oio oē qđ ob futur ē defēdēdo:
aut ulciscēdo ppulsat. Obseruātia ē p quā hoies aliq̄ di
gnitate ācedētes cultu quodā & honore dignāt ueri/
tas est p quā imutata ea q̄ sūt: aut añ fuerūt: aut futura
sūt dicūt. Cōsuetudie ius ē: aut leuiter a natura tractū
aliud & mai9 fecit usus: ut religionē: aut si qd eor q̄ añ
dixius ab natura pfectū maius factum pp cōsuetudi/
nē uidem9: aut qđ i morē uetustas uulgi approbatiōe
pduxit qđ genus ē pactū: par iudicatū pactū ē qđ iter
aliquos cōuenit: par qđ iter oēs æq̄bile ē. Iudicatū de
quo alicuius: aut aliquor iā sententiis cōstitutum est.
lege ius est quod eo scripto quod populo expositum
est: ut obseruet continetur. Fortitudo est considerata
periculorum susceptio & laborum perpesio. Eius ptes

magnificētia: fidētia: patiētia: pseuerātia sunt. Magnificentia est rez magnaz: & excelsaz cū aīa ampla q̄dā & splēdida ppositioe cogitatio: atq; admīstratio. Fidētia ē: p quā magnis hōestis in reb9 multū ipe aīus in se fiduciȩ cū certa spe collocauit. Patiētia ē hōestatis: aut utilitatis cā rez arduaz: ac difficiliū uolūtaria ac diuturna ppessio. Perseuerātia ē i rōe bn̄ ɔsiderata stabilis: & ppetua pmāsio. Tpātia ē rōnis in libidinē: atq; in alios n̄ rectos ipet9 aī firma & moderata dn̄atio. Ei9 ptes: cōtinētia: clæmētia: modestia. Cōtinētia ē: p quā cupiditas cōsilii gubernatiōe regit̄. Clęmētia p quā aī temere i odiū alicui9 inuentiōis cocitati cōmitere retinent̄. Modestia p quā pudor hōest9 clarā & stabilē cōparat auctoritatē. Atq; hęc oīa pp se solū: ut nihil adiūgat̄ emolumēti petēda sūt. Qd' ut demōstret̄: neq; ad hoc nostz institutū ptinet: & a breuitate pcipiendi remotū ē. Propter se āt uitāda sūt nō ea mō q his cōtraria sūt: ut fortitudini: ignauia: & iustitiȩ iniustitia: uez ēt illa q̄ ppinq uidentur: & finitia: esse absūt āt lōgissime. Qd' gen9 fiditiæ cōtrariū esse diffidentia & ea re uitiū ē. Audacia n̄ cōtrariū: sed appositū ē ac ppinquū: & tn̄ uitiū ē. Sic unicuiq; uirtuti finitimū uitiū repiet̄: aut certo iā noīe appellatū ut audacia q̄ fidētiȩ: ptinatia: q̄ pseuerātiȩ finitia est: supstitio q̄ religiōi ppinq est: aut sin ullo certo noīe: q̄ oīa itē uti cōtraria rez bonaz i reb9 uitādis repiūt̄. Ac de eo qdem gn̄e hōestatis qd oī ex pte pp se petit̄ satis dictū est. Nūc de eo in quo utilitas quoq; adiūgit̄ qd' tn̄ hōestū uocam9 dicendū ur̄. Sūt igit̄ multa q̄ nos cū dignitate: tū quoq; fructu suo ducūt: quo in gn̄e est glia: dignitas: āplitudo: aīcitia. Gloria est freq̄ns de aliquo fama cū laude. Dignitas alicui9 hōesta: & cultu: & honoꝛ & uerecūdia: digna auctoritas. Amplitudo potentiæ: aut maiestatis: aut aliquaz copiaz magna abūdantia. Aīcitia: uolūtas erga aliquē bōaz rez illi9: ipius cā quē diligit cū ei9 pari uolūtate. Hic qa de ciuilib9 causis loqmur fruct9 ad amicitiā: adiūgim9: ut coz quoq; cā petēda uideat̄ ne forte q nos de oī amicitia dicer̄ existimātur rephendere incipiāt: q̄q̄ sūt q pp utilitatē mō petendā putāt amicitiā: sūt q pp se solū sūt: q pp se & utilitatē quoz qd uerissime cōstituat̄ alius locus erit cōsiderandus. Nūc hoc sic ad usum oratoriū reliquat̄ utranq; pp retn amicitiā esse expetendā. Amicitiaz aūt rō: quoniā partim sunt religiōibus iunctæ: partim nō sunt: & qa partim ueteres sunt: partim nouȩ: ptim ab illoz: ptim ab nostro beneficio pfectæ: ptim utiliores: partim minus utiles: ex cārū dignitatib9 ex tporū oportūitatib9 ex officiis: ex religiōib9: ex uetustatib9 habet̄: utilitas au

nestis actibus fidentia ē. Cæteꝝ in malis confidentia: nā multū ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocauit: ut est illd' Turnæ sui merito: si qua est fiducia forti neq; ad hoc nostrum institutum pertinet. Epicurei.n. & ipam uirtutē dicūt pp se nō expeti: sed pp uoluptatē: q̄ secta. Epicureorū ē: hoc utiq; reuincēdū. Sed qa lōgioris tractatus ē & alterius opis. Rhetorica.n. nūc exponit̄: iō & hic dicer̄ ptermisit. Propter se āt uitāda sunt. Docuit hōestatē seq̄ntē. Subiūgit uitādā turpitudinē: sed turpitudo i his ē q̄ cōtraria sunt uirtutib9. Fidētia: ut supra posuit uirtus ē: huic cōtraria ē desidētia: & audatia uitāda pari mō i ter uirtutes & cōtraria media iuenit̄: q̄ licet uicina sint uirtutib9: tn̄ uitāda sunt: ut uitant̄ ipa cōtraria: hæc āt q̄ uicina sūt ita sūt ut certū nomē teneāt: nūc ita ut uocabulū n̄ hēant. Fidētiā dixius eē uirtutē: de fidētiā uicium. At id q fidētiæ uitiū ē: hēt nomē qd appellat̄ audatia. Itē religio uirtus ē. Irreligiositas uitiū: atq; religiōi uicinauitiū tn̄ ē: & supstitio noiat̄: q̄ & ipsa sit uitāda: sed hæc ut dixi media ul' uicina habēt noīa. Nā sunt aliq̄ q nō hēnt: ut iustitia cū uirtus sit iniustitia: uitiū pūire: hostes ēt uictos ulcisci: iustitiæ tn̄ qa parcēdū uictis ē: uitiū est aliqn̄: cui rei uocabulū nomē: ut asp̄itas: aut crudelitas: supstitio audacia. Sūt igit̄ multa q̄ nos cū dignitate: tū quoq; fructu suo ducunt: docuit ea q̄ pp se expetēda sūt: itēq; dixit q̄ pp se uidēda q̄ honesta pura: noiauit. Nunc docet illa: illa q̄ mixta sūt: & hēnt ptē hōestatis: ptē uero utilitatis: q̄ tn̄ ēt ipa hōestatis noīe appellauit: sunt āt glia: dignitas āplitudo: amicitia. Hæc desiniuit: i quo simili mō amicitiā docet eē hōestatē qdē mētis: sed cum aliq̄ utilitate sociatā: loqt̄.n. de amicitia ciuili: q̄ utilitate n̄ caret. Deīde ptes eius amicitiæ narrat & cās. Postremo adiūgit illud tertiū: uti separatā utilitatē ex suis ptibus doceat eē cū ipsa illa cōmoditas hōestate carēs pspicit̄: uel in repu. uel i singulis ciuibus: hæc āt i repu. nūc ad uires ptinet ciuitatis nūc ad ornamentū: q̄ ipsa tn̄ in utroq; cōuenīēter noīat̄. Sed uires noīe appellat icolumitatis. At uero ornamētū potētiā eē dicit: ut sint ptes utilitatis duæ icolumitas & potētia. Post hæc tractat quod græci appellāt latū qd' fieri possit: aut nō possit: in quo ēt illd' docet: q hic uicinū ē: & qd' facile fieri possit. Prope.n. fieri nō posse credit̄: qd' cum magna difficultate cōficit̄: hæc sunt de tribus: hoc de hōesto puro sine utilitate dein de mixto cū utilitate: tertio de sola utilitate. Vtilitas āt: aut i nfis rebus: aut i corpe polita ē hucusq; d' hōesto cū utili: nūc d' sola utilitate differitur. Qm̄ ergo de hone-

ſtate:& utilitate diximus. Reſtat:ut de ne
ceſſitudie uſq; pſcribamus. Hõeſtati & uti
litati ſupra poſitæ: atq; tractatæ duas res
neceſſario dixerit attributas neceſſitudi
nẽ:& affectionẽ:de his nũc pcepit. Ac ne
Neceſſitudo affectio
ceſſitudinẽ docet eẽ illã: q neq; mutari ne
q; ab exitu ſuo flecti poſſit. Affectionẽ ue
ro q ex tpe:aut negociorũ euentu:aut ho
minũ adminiſtratiõe ſæpe mutatur res ñ
tales ſint q̃les eẽ cõſueuerũt. Ac neceſſi
tudinẽ q pria ẽ i duo diuidit:ut nũc neceſ
ſitas ſit: q alr̃ exitus ſuos hr̃e nõ poſſit ſed
ſua cogat effecta ſiñ ulla exceptiõe:dicẽ eẽ
alterã neceſſitatẽ ubi fieri alr̃ poſſit cũ ali
qd admittit. Poſtremũ cãæ genus demõ
ſtratiuũ eſt qd adiũgit dat pcepta qbꝰ lau
des:uitupationeſq; tractent.i.qbus locis.
Ac primũ dicit eoſdẽ locos eẽ laudi & ui
tupationi:quos i lib.i.iudicialis cãæ:hoc ẽ
oĩa attributa pſonæ. Partit tñ breuit lau
des & uitupatiões aĩ ul corpis: & extrinſe
cus:aĩ uirtutes artes ſciæ:uel contra uitia
corpis totius uel i ptibus:ut pulchritudo:
ualitudo itegritas:& cætera hmõi. Extrin
ſecus ſunt pr̃iæ parentes cognati: amici:
magiſtratus: diuitiæ: & cætera huiuſmo
di. Poſtremum pceptum dat in laude:&
uitupatione: nã tã nos cõſiderare debere
qd corporis ſit:qd extrinſecus: quam qd
ſit in aĩo. Oĩa enim uel laudanda:uel uitu
perãda nõ rebus externis:nõ rebus corpis
ſed aĩo mẽtiunt. Sin aliquæ res icidertnt
difficiles de ipoſſibilitate dicit q̃dam ſim
plices ut aliter oĩno fieri nõ poſſint. Caſſi
lenſes ſe debere hãnibali. niſi uelint fame
pire. Ergo hic exceptio caſſilinũ uenire in
hannibalis ptãte: hic aliter oĩno fieri non
põt:tum adiuncto ubi exceptio:niſi pp ali
quã cãm. Ita nõ eſt neceſſitas i ciuili qõne
illa q ſine cõditione eſt:ptim ãt ex his mul
tas eẽ res.i. neceſſitudine: nã omni tpe id
ptinebit.i.exceptio ipſa. Ac ſumma qdẽ
neceſſitas uĩ eẽ honeſtatis duo ſũt qdem
honeſtũ:& utile: ſed utili cum duo ſubia
ceant commoditas:& incolumitas q̃ſi tria
effecta ſunt:uerum honeſtas pponẽda:ſe
cũdo loco habẽda, incolumitas eſt: tertio
cõmoditas deinde & quæq; res ſit:aut ho
neſtatis:aut incolumitatis:aut non eo cõ
ſilio quo ariſtippus ut ſociorum cadauera
tempeſtatibus liberaret. Laudes autem
& uitupationes. Demonſtratiua q ſupat
ſola tractat p honeſtatẽ quæ demonſtra
tiua ptes hẽt duas laudem & uitupationẽ:
utrunq; tñ ex attributis pſonæ tractatur.
Dum ſint. xi. attributa pſonis qbus appro
bat cuiuſq; pſona nomen hoĩs certis ſuis
deſignans & ſanguinem & hoĩem noĩbus
explicat cũ nullo ſociũ:neq; nomine: neq;
attributo. Natura eſt attributum extra
ipſum hominẽ:ut in patria:genere ſangui.

tẽ aut in corpe poſita ẽ: aut in extrãeis rebꝰ q̃rũ tñ rerũ
multo maxia ps ad cõmodũ corpis reuertit: ut i repu.
q̃dã ſunt q ut ſic dicã ad corpus ptinẽt ciuitatis:ut agri
portꝰ: pecũia:claſſes: nautæ milites: ſocii: qbꝰ rebꝰ ico
lumitatẽ: ac libertatẽ retinẽt ciuitates. Alia ſi q iã qddã
magis ãplũ & minꝰ neceſſariũ cõficiũt:ut urbis egregia
exornatio:atq; ãplitudo:ut q̃dã excellẽs pecũiæ magni
tudo:amicitiarũ:ac ſocietatũ multitudo. Quibꝰ rebꝰ ñ
illd ſolũ cõficit:ut ſaluæ:& icolumes:uerũ ẽt:ut ãplæ at
q; potẽtes ſint ciuitates. Quare utilitatis duę ptes uidẽ
tur eẽ icolumitas:& potẽtia. Incolumitas ẽ ſalutis tuta
atq; itegra cõſeruatio. Potẽtia ẽ ad ſua cõſeruãda:& alte
riꝰ obtinẽda idõearũ rerũ facultas. Atq; i his oĩbꝰ q añ di
cta ſũt:qd difficulter fieri: & qd facile fieri poſſit opor
tet cõſiderare. Facile fieri id dicimꝰ qd ſiñ magno:aut ſi
ne ullo labor: ſũptu moleſtia quã breuiſſimo tpe cõfici
pt. Poſſe ãt fieri:qd q̃q̃ laboris ſũptus: moleſtiæ: lõgin
q̃tatis idiget atq; aut oẽs: aut plurimas: aut maxias cãs
hẽt difficultatis: tñ his ſuſceptis difficultatibꝰ cõpleri:
atq; ad exitũ pduci pt. Qñ ergo de hõeſtate:& de utili
tate diximꝰ: nũc reſtat: ut de his rebꝰ q̃s his attributas
eẽ dicebamꝰ neceſſitudine & affectiõe pſcribamꝰ. Puto
igit eſſe hãc neceſſitudinẽ cui nulla ui reſiſti põt: q neq;
mutari:neq; lẽiri pt. Atq; ut aptiꝰ hoc exẽplis ſit: licet ui
rei q̃lis & q̃nta ſit cognoſcamꝰ: Vti poſſe flãma ligneã
materiã neceſſe ẽ. Corpꝰ mortale aliquo tpe iterire ne
ceſſe ẽ: atq; ita neceſſe ut uis poſtulat ea q mõ deſcribe
bãus neceſſitudinis:cui nulla ui reſiſti pt q neq; mutari:
neq; leniri pt hmõi neceſſitudines cũ dicẽdi rõe icidẽt re
cte neceſſitudines appellabũt. Sin aliq̃ res icidẽt diffici
les i illa ſupiori poſſit ne fieri qõne cõſiderabimꝰ. Atq;
ẽt hoc mihi uideor uider eẽ q̃ſdã cũ adiectiõe neceſſitu
dies q̃ſdã ſimplices:& abſolutas. Nã alr̃ dicere ſolemꝰ
neceſſe eẽ. Caſſilinẽſes ſe deder Hãnibali. Alr̃ ãt neceſſe
ẽ. Caſſilinũ uenir in Hãnibalis ptãte. Illic i ſupiore ad
iũcto ẽ hęc: niſi ſi malũt fame pire. Sin.n. id malũt: nõ
ẽ neceſſe: hoc iferiꝰ nõ itẽ ppea qd ſiue uelint. Caſſilinẽ
ſes ſe deder: ſiuẽ famẽ ppeti: atq; ita pire neceſſe ẽ. Caſſi
linũ uenire i Hãnibalis ptãtẽ. Quid igit hęc pficere pt
neceſſitudinis diſtributio ppe dicã. Pimũ cũ his locꝰ
neceſſitudinis uidebit icurrer. Nã cũ ſimplex erit neceſ
ſitudo: nihil erit qd multa dicamꝰ: cũ eã nulla rõe leni
re poſſumꝰ. Cũ ãt ita neceſſe erit: ut aliqd effugere: aut
adipiſci uelimꝰ: tũ adiũctio illa qd hẽat utilitatis: atq;
honeſtatis erit cõſiderandũ. Nã ſi uelis attendere ita tñ
ut id q̃ras qd conueniat ad uſum ciuitatis: rẽpies nullã
eſſe rem quã facere neceſſe ſit niſi pp aliquã cãm quam

ne: caeterisq;. Haec.n. licet dent homini cõmodũ: n on tñ pprium. In ipso uero hoie est natura circa corpus & animã: q̃ dat plurimas: & animo: & corpori q̃litates. Ergo natura accidẽs res est: q̃ aptiorẽ hoiem ad unũ qđ q facit. Itaq; nõ orator natura est: sed oratorius. i. q orator esse possit. Verũ has q̃litates uel diligẽtia cõparat: ac facteq; pfectas & habitus noĩat: aut in has casu quodã ac repentino motu freq̃nter icidimus & affectio dicit̃ aut in has inclinamur studio quodã qđ ipsum studiũ p se nihil aliud est quã uoluntas applicata in aliquas q̃litates. Ergo afficimur qualitatibus his modis ortu & natali & est natura. Afficimur repentinis casibus & affectio est.

adiũctionem noíamus. Praeter hęc ãt inuenies multas eẽ res necessitatis ad q̃s similis adiũctio non accidit. Quod genus ut hoĩes mortales necesse est interire sine adiũctione: ut cibo utãt non necesse est: nisi cũ illa exceptiõe extra quã si nolint fame pire. Erga: ut dixi: illud qđ adiungitur sẽp cuiusmodi sit erit considerandũ. Nã oĩ tpe ad ptinebit: ut aut ad honestatem hoc mõ exponẽda necessitudo sit necesse est si honeste uolumus uiuere: aut ad incolumitatẽ hoc mõ necesse est si incolũes uolumus eẽ: aut ad icõmoditatẽ hoc mõ necesse est: si sine icommodo uolumus uiuere: ac sũmã qdem necessitudo uidet̃ eẽ hoẽstatis: huic pxima incolũitatis: tertia ac leuissima cõmoditatis: q̃ cũ his nũquã poterit duabus contendere. Hasce ãt iter se sepe necesse comparari: ut quãq̃ pstat hoẽstas incolumitati tñ utri potissimũ consulendũ sit delibereť. Cuius rei certũ quoddã pscriptũ uř in ppetuũ dari posse. Nam qua in re fieri poterit: ut cũ incolũitati cõsulerimus qđ sit in pñtia de hoẽstate deliberatũ uirtute aliqñ industria recuperetur: cũ incolũitatis rõ uidebit̃ habẽda. Cũ ãt id non potuerit honestatis est: Ita huiusmodi quoq; re cũ incolumitati uidebimur consulere uere poterimus dicere nos honestatis rõnem habere: quoniam sine incolumitate eam nullo tpe possumus adipisci. Qua in re uel concedere alteri: uel ad conditionem alterius descendere: ut in pñtia qescere: atq; aliud tempus expectare oportebit. Incõmoditatis uero rõne: mõ illud attendat̃ digna ne cã uideat̃: ea quę ad utilitatem ptinebit. Quare aut de magnificentia: aut de honestate qdam derogetur. Atq; i hoc loco mihi caput illud uideť eẽ ut q̃ramus qd sit illud qđ si adipisci: aut effugere uelimus aliqua res nobis sit necessaria: hoc ẽ q̃ sit adiũcto ut pinde uti quaq; res erit laborẽus: & grauissimã quãq; cãm uehemẽtissime necessariã iudicẽus: affectõ est

Afficimur industria: ac constãtia & pseueratiõe & hitus ẽ. At uero ipm studiũ qđ esse definimus appliatã in q̃litatem aliquã animi uolũtatẽ: hoc inquã studiũ núc affectio est: si p tpe ẽ nũc si pseuerauerit hitus ipm studiũ nõ iã q̃si pceptio q̃dã inest rei eius cui nomẽ est studiũ si pseuerauerit. Sed ut studiũ intelligã: illud debeo considerare qđ ipso studio perfit: ut litteratura: aut geometria qđ ri pceptũ sit hitus studio pceptus est. Ergo natura accidẽs q̃litas ẽ: ut aĩæ uel corpori uel extrinsecus & accidẽs ab ortu: ac natali. Accidit ãt mari: uel foeminæ. Nam marẽ eẽ aut foeminã nõ iã iter cõmoda cõputat̃. Affectio est accidẽs q̃litas uel sponte: uel studio: mox desitura. Nã si pmãeat: fit hitus dcã affectio qđ isiciat q̃litate & erit affectio icipiẽs hitus: uel uitꝰ: nõ.n. oĩa ad extrũ rẽdũt. Hitus ẽ pceptio q̃litatũ. Nã haec pcepta phi dixerũt: hic q̃litates: uel cõmoda sũt uel icõmoda. Quae qm tribus modis q̃litates eueniũt: multa his cõmoda uel incõmoda cõiter eueniũt. Verũ p existẽtiã ea q̃ eueniũt se cernẽt. Nã alia uis i eo cõmodo qđ p naturã est: alia i eo qđ p affectionẽ alia i eo q p hitũ: hitus nõ põt eẽ nisi hoc qđ nõ aliud ẽ: atq; illud qđ hẽtur: nã qđ ignis caleat putãt aliq hitũ eẽ q̃a ppetuum sit: cum hoc ipsum sit ignis ut caleat. Itaq; potius natura est. Habitum multi nõ nisi deo dant. & uerũ est ille.n. hẽt oĩa pcepta. At uero homo nũquã ita qd pceptũ hẽt ut ñ in pfectu quotidie sit: & hũc pfectũ. Addixerunt. i. progressionẽ quã hitum dixerũt: ergo p existimatiõe maioris pceptiõis in hoie hitũ intelligimus ut si affectiõe q̃dã aliqd qs agat ut orator i foro nõ pfectus: tñ si in eo pgressio est aliq̃ hitus diceť: & certe p cõmodo suo: uel hitũ: uel affectionẽ faciet: nõ ex altero uero erit: i rebus. n. noĩa sunt certa q̃ alterũ significẽt ut ira/ cũ studio & diligẽtia euenit: hitus ẽ: cũ natura sit natu/ra. Studiũ est ãt: uel adipiscẽdi aliqd: uel retinẽdi uolũtas. i. qđ uel adipisci aliqd: uel retineť optamus uel adepta retinẽus. Victus ẽ: uel qđ ipse hõ agit: uel qđ circa ipm agit: oĩa q̃ natura hitus affectio studiũ: nã oratorẽ eẽ qđ est hitus ẽ: & uictus ẽ: si i ea exercitatiõe sit: itaq; Cice. q assidua studia pseuerãti diligẽtia ita rhetoricã pcepit: ut ea i eo ppetua eẽ: hitum cõsecutus ẽ. Sed q̃a eius actũ sibi istituit ad usum uitæ. i. in eadẽ re & i hitu & in uictu. Itaq; multũ plerũq; de uirtute hitus detrahit si uictus abfuisse dicat̃: nã licet orator plenus sit pceptiõe tõius artis: tñ aliquãtũ argumẽto detrahit: si neges i eadẽ exercitatiõe uixisse: ut ipse cõtra Ceciliũ: q̃a aufert uictũ: ifirmabat hitum: cũ dicit. Quãdo tute tui periculũ fecisti: plerũq; ẽt si nihil agat ex hitu: hoc ipm qđ nihil agit ẽ illi uictus. i. uitæ modus. Nã ut in uictu est: qbus amicis utat̃: ita in uictu est: & si nõ utat̃. Et certe q̃a nihil horũ debet deesse psonæ põt hitum habere ex geometriæ pceptiõe i qua nihil agit & uictu de usu rhetoricæ.

cũ dus hitus est: iratus affectiõis & huius.

Victus ãt omnis ad qualitatem tendit: sed ea qualitas uel in affectione: uel in hitu erit: deinde uel o fone: uel

aliqd rhetoricæ nosse qđ est affectionis:& ad loquẽdũ:aut discẽdũ aptũ esse ꝙ est naturæ:aut loq aut studere: uel qđ est studii:& cætera huiusmodi hẽt uictus. Veꝝ in hoc cõsiderabit̃ uictus circa hæc oĩa: si ita agat uitã: ut hoc exerceat. Nõ.n.qa natura loq: aut studere possumus qđ ꝓpriũ naturæ est iccirco & inde uiuimus sed si sit ordinata:sic uita nostra ad oẽm substantiam rei familiaris q̃rendam:ut inde uiuamus.i.inde nobis oĩa suggerant̃ ad uictũ:merito uictus exercitatione dicit̃. Itẽ & si sit habitus:& nõ in ipso habitu agat uitã & uirtutem oratoriæ cõsecutus sit:erit habitus nõ uictus eodẽ modo:& affectio:est si est ꝑ tpe.i.ꝑut res aliq̃ tulerit:ut locus fuerit:nõ ꝑpetua cõsuetudine: inde uiuẽdi eodẽ mõ & studiũ ẽ si non studiũ quodlibet ĩ exercitatiõe uitæ tulerit:uñ uictus nominãdus sit uerbotenus:ut cãs agere:ut docere est:huius studii: sed qa ordinata uolũtas est ad usum uitæ merito dicit̃ & uictus in singulis.n.his res quæꝗ in eo ꝙ sunt distribuẽdæ sunt ut itẽ seruus circa hæc quod in hac conditione ẽ:fortuna ẽ si seruitute seruiat tot a uita uictus est:sic & cætera de fortuna. Facta uero & casus:& orones: & cõsilia aut superuenientia accipimus erũt suis noibus. Nã uictus non ẽ sine factis casu: oronibus consiliis sed sic uenit fuit ut dicere posset ut ei aliqd accideret ut consilio uteretur:& hæc oĩa si sic accipimus ut actiões nõ ordinatas neꝗ ĩstitutas toto uiuendi tpe erũt suis noibus: sin autẽ in eo genere uiuẽdi posita fuerint ĩ quo oĩa sunt cõstituẽda tibi cõstituẽdi ad uitã uniuersam uictus noĩabit̃ nõ suo quiꝗ nomine. Facta ãt casus orones cõsilia cũ ex futuro tpe augumẽtũ dabũt ex p̃teritis cõfirmabunt̃. Nã qa hoc illi accidit: iõ hoc illi accidet:qa hoc fecit. hoc iõ facturus ẽ qa hoc dixit:hoc iõ dicturus ẽ:qa hoc cõsiliatus ẽ:iõ hoc cõsiliaturus ẽ. Negociũ factũ: uel dictũ ẽ: uñ iudiciũ est. In iudiciũ.n.uel ĩ deliberatione uel ĩ demõstratione nõ uenit̃ nisi ꝑp factũ. Singula igit̃ quæꝗ: q̃ hominis:aut obiiciunt̃:aut de hoie q̃runt̃ facta sunt. Ipsa igit̃ singula facta negociũ sunt. Sũt alia facta q̃ ꝓbationem tribuũt ipi facto:uñ q̃rit̃ sub quolibet statu sunt tria facta q̃ extra ipm factũ:& extra facta quæ uicina sunt ad factũ:& ꝓbãt factũ uitæ p̃teritæ:hæc ꝑsonæ attributa dicunt̃. Ergo cũ negociũ factũ: dictũue sit hẽat attributa q̃tuor continẽtia cũ negocio inqr in gestione negocii adiuncta negocio: q̃ gestũ negociũ cõsequunt̃. Ex his duo prima cõtinẽtia cũ negocio & in gestiõe negocii totũ:tenẽt qcqd hẽre põt:cã oĩs.i.negociũ omne ꝑ ptes suas gestũ:duo alia sunt ex quibus assumũtur:primum ab oratore ea q̃ negocio adiũcta sũt. Quartũ ãt illud qđ est cõsecutio nõ negocii ipsius gestio ẽ:sed aut extrinsecus uenientia ꝑ hoies hẽt ut ꝑ naturã gñaliter:ut post docebimus. Igit̃ pria de attributis cõtinẽtia hẽt ptes qnꝗ:summã negocii:summæ cãm: facta illa q̃ ꝓbãt factũ diuisa ꝑ tria tpa. Et omne ipm qđ diximus negociũ eẽ factũ.s.continet̃ ab his:a sũma q̃ breuẽ ꝓpositionẽ hẽt totũ claudẽs:ut patriæ inqt ꝓditio & cætera hẽt & cãm q̃ gemina est ĩpulsio & ratiocinatio. Impulsio est ꝑ quã cuius cã factũ sit. Rõcinatio ẽ ꝑ quã factũ sit demõstrat̃. Seq̃t̃ ꝑ tria tpa factorũ enumeratio qd ante rẽ factũ:qd in re:qd post rẽ sit. Igit̃ quodlibet negociũ de statibus interim loco sit exẽpli. Milo occidit: nõ occidit: occidit:& non occidit. Partes sunt singulæ q̃õnis. Sed iã parẽtis occisio hois: occisio patriæ ꝓditio summa est: ergo factũ solũ negociũ est ꝓpositio facti cũ ꝑsona eius q arguit̃: uel quolibet alio modo inuidiã cõparãs: aut extenuãs summã dicet̃. Et hæc est q̃ Cato in libro suo appellat uires causarũ: hoc argumentũ sequit̃ cãm quã partiti sumus:quæ utiꝗ aduersus negantẽ factũ danda est:ut fecisse doceat̃: Queadmodũ ãt tractet̃:uel ab accusatore:uel a reo in secũdo hẽmus. Quod si alius status fuerit p̃ter coniecturam non cã erit:sed rõ: de cuius tractatu in secũdo docuit. Post hæc sequunt̃ facta oĩa ante:in post:in qbus oĩa illa quæ in gestione negocii posita sũt:si tñ ꝓsunt assumunt̃ uniuiꝗ enim facto inest. Locus. Tempus. Modus. Occasio. Facultas. In gestione negocii locus:uel naturalis est uel qualitatiuus. Naturalis locus est cũ argumentũ p̃stat non erit illud argumentũ a loco sed a facultate: qualitatiuus aũt locus p̃stat argumentũ ex oportunitate q̃ oportunitas qbus rebus possit intelligi ipse posuit. Tempus qd eẽt dudũ generaliter docuit pars quædã inqt æternitatis hoc quoꝗ in tria tempora diuisit quæ ipsa tẽpora partitus est. Nam p̃teritũ tribus modis considerat̃. Presens & futurũ binis. Veꝝ hæc oĩa magis ad cognitionẽ temporis dixit qcqd esset insinuare cupiebant quã ut apta sint in gestione negocii. Quid ergo aptũ huic pti erit. Nam huic attributum est tẽpus existimatio eiusdem tẽporis & collatio cũ gestione ut id qđ factũ dicis eo tẽpore ex quo argumentũ sumis fieri potuisse uideat̃. Itaꝗ sic ait. Nã sæpe oportet cõmetiri cũ tẽpore negociũ. Occasio aũt oportunitas est q̃dam temporis ad aliquod faciẽ

(side notes, beside the lines above: Locus naturalis — Locus qualitatiuus tempus — Occasio)

quędã ex tempore:aut ex negociorum euentu:aut administratione:aut hominũ studio cõmutatio reꝝ:ut non tales quales ante habitę sint aut plerũꝗ haberi soleãt habẽdę uideant̃ esse: ut ad hostes trãsire turpe uidet̃ eẽ: at nõ illo aĩo quo Vlixes trãsiit & pecuniã in mare deiicere inutile:at nõ in eo cõsilio quo Aristippus fecit. Sunt igit̃ res quædã ex tpe: & cõsilio: non ex sua natura cõsiderãde: qbus in oibus qd tpa petãt:aut qd ꝑsonis dignũ sit cõsiderandũ est:& non qd fiat:sed quo qdꝗ aĩo q cũ quo tpe: q̃diu fiat attẽdendũ est. His ex ptibus ad sñiam dicenda locos sumi oportere arbitrant̃: laudes autẽ & uitupationes ex his locis sument̃: q loci ꝑsonis sunt attributi: de quib9 ante dictũ est. Sin distributius tractare quis uolet: partiatur in animum & corpus: & extraneas res licebit. Animi laus: uirtus cuius de ptibus paulo ante dictũ est. Corporis ualitudo dignitas: uires uelocitas. Extraneę: honos: pecunia: affinitas: genus: amici: patria: potentia: & cętera quę simili esse in genere intelligent̃. Atꝗ in his id qđ in